VERHANDELINGEN

VAN HET

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1933—1936

INHOUD.

1. DR. S. J. ESSER, Handleiding voor de beoefening der Ledo-taal.
1934. IV + 90 blz.

2. De Serat Tjabolang en de Serat Tjentini. Inhoudsopgaven, bewerkt door DR. TH. PIGEAUD.
1933. VIII + 89 blz.

3. P. P. ARNDT, Grammatik der Ngad'a-Sprache.
1933. IV + 53 blz.

4. MR. J. VAN KAN, De rechtsgeleerde boekenschat van Batavia ten tijde der Compagnie.
1935. 91 blz.

5. H. J. EGGINK, Angkola- en Mandailing-Bataksch — Nederlandsch woordenboek.
1936. VIII + 260 blz.

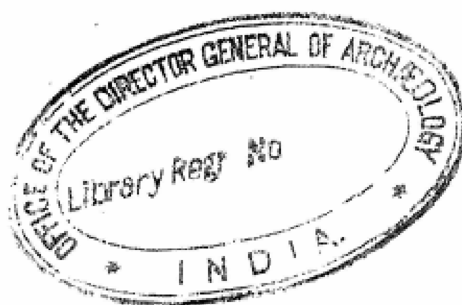
VERHANDELINGEN

van het

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

EERSTE STUK

HANDLEIDING VOOR DE BEOEFENING DER LEDO-TAAL

INLEIDING, TEKSTEN MET VERTALING
EN AANTEEKENINGEN EN WOORDENLIJST

door

Dr. S. J. ESSER

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1934

INLEIDING.

Het Ledo is het voornaamste der z.g.n. Kailische dialecten, die in een groot gedeelte van de onderafdeelingen Paloe, Donggala, Parigi en Mamoedjoe gesproken worden. Zijn eigenlijk gebied is het noordelijke gedeelte van de Paloe-vlakte, maar ook daarbuiten vindt men tal van Ledo-sprekende vestigingen of bevolkingsbestanddeelen, terwijl het als lingua franca gebruikt wordt in het geheele gebied der z.g.n. West-Toradjasche talen en, speciaal in noordelijke richting, tot ver buiten de grenzen daarvan.

De hieronder volgende schets geeft in groote trekken een, voor de practijk bestemde [1]), beschrijving van het grammaticaal geraamte der taal. Kennis van dit schema is noodig om de teksten die het tweede gedeelte van deze handleiding uitmaken te kunnen begrijpen en de taal te kunnen leeren spreken en verstaan. De aanteekeningen die bij de teksten zijn gevoegd hebben ten doel bepaalde uitdrukkingen en zinswendingen toe te lichten. Wat in deze inleiding te vinden is zal men daarin niet opnieuw vermeld vinden (al wordt er soms naar verwezen met een romeinsch en een arabisch cijfer, b.v. IV 2). Wel komen in die aanteekeningen een aantal grammaticale verschijnselen ter sprake die in de inleiding geen plaats hebben gevonden. In het algemeen is de regel gevolgd, verschijnselen die uit zich zelf voldoende duidelijk zijn ook voor zich zelf te laten spreken en die dus niet nog eens afzonderlijk in inleiding of aanteekeningen ter sprake te brengen. Dit geldt speciaal van syntactische eigenaardigheden en van verschijnselen die het Ledo gemeen heeft met andere Indonesische talen.

Voor een verder doordringen in de taal heeft men aan deze handleiding, die niet meer dan een inleiding is, natuurlijk niet voldoende. Daar is practijk voor noodig. Voor het verkrijgen van een dieper inzicht in de West-Toradjasche talen kan met vrucht de Spraakkunst der Bare'e-taal van Dr. N. Adriani geraadpleegd worden, terwijl men veel kans heeft bij het tegenkomen van een onbekend woord dit verklaard te vinden in het Bare'e-Nederlandsch Woordenboek van denzelfden auteur, vooral wanneer men rekening houdt met de fonetische verschillen tusschen de beide talen [2]). Uit den aard der zaak

---

[1]) Eenige opmerkingen van meer theoretischen aard zijn in noten ondergebracht.

[2]) De voornaamste van deze verschillen zijn: Ledo *ndj* kan zoowel beantwoorden aan Bar. *ndj* als aan *ntj*, L. *n* aan Bar. *n* en *nj*, L. *ngg* aan Bar. *ngg* en *ngk*; L. *a* wordt in het Bar. somtijds vertegenwoordigd door *o*, L. *l* dikwijls door *j*, L. *d* en *b* aan het begin van een woord dikwijls door *r*, resp. *w*, terwijl L. *d* ook meermalen aan Bar. *dj* beantwoordt; Bar. *dj* kan ook correspondeeren met L. *j*, terwijl het L. somtijds in het midden van een

is hiermee niet gezegd dat er niet meermalen verschil in beteekenis zou bestaan tusschen gelijkluidende of correspondeerende woorden in het Ledo en in het Bare'e.

I. KLANKSTELSEL EN KLEMTOON.

1. Het Ledo kent de volgende klanken en medeklinker-verbindingen: *a, e, i, o, oe*; *p, mp, b, mb, w, m*; *t, nt, d, nd, n*; *dj, ndj, j*; *k, g, ngg, ng*; *l, r, s, h, '*. In vreemde woorden vindt men nog verschillende andere klanken, zooals *tj, ntj, nj* en *ngk*.

Omtrent de uitspraak moet het volgende worden opgemerkt:

E en *o* klinken ongeveer als *è* en *ò*, b.v. *ledo* „niet'', spr. *lèdò*. Een volgende klinker kan deze klanken meer als *é*, resp. *ó* doen klinken, b.v. *eo* „dag'' (spr. *éjò*, met een zeer zachte *j*), *naea* „beschaamd'' (*naéja* met zachte *j*), *dei* „meisje (in de aanspraak of als eigennaam)'' (klinkt als *deei*), *naboa* „leeg'' (met een zeer zachte *w* tusschen de *o* en de *a*), *doi* „geld'' (klinkt als Ned. *dooi*), *sooe* „hut'' (klinkt ongeveer als in het Ned. *soouw* zou worden uitgesproken).

De *i* klinkt altijd als Ned. *ie* in *ziek*, nooit als *i* in *sik*.

De *w* wordt gevormd tusschen onderlip en boventanden en is waarschijnlijk het best te vergelijken met de Fransche *v*. In het midden van een woord klinkt zij duidelijk als *v*, en de spelling met *w* is dan ook feitelijk minder juist, maar zij heeft practische voordeelen. Voorbeelden van woorden met dezen klank zijn: *watoe* „steen'', *oewe* „water''.

De *l* wordt uitgesproken met de punt van de tong tegen de wortels der boventanden. Zij wordt dikwijls zóó onduidelijk gearticuleerd dat men haar, als men er niet op verdacht is, niet of nauwelijks hoort. *Nangala* „nemen'' klinkt dan als *nangaa* (met lange *a*), enz.

De *r* wordt dikwijls gebrouwd uitgesproken.

Over de hamza, den klank die afgebeeld wordt door het teeken ', zie men § 2.

De overige medeklinkers komen overeen met die van het Maleisch (*ng* klinkt als in Ned. *zingen*, *ngg* als in Engelsch *anger*).

Opmerking. Er is ook een *w*-klank die met de beide lippen gevormd wordt, maar deze behoeft nooit in het schrift te worden uitgedrukt, daar hij onwillekeurig ontstaat tusschen *oe* en een volgenden klinker (behalve *oe*) en *o* en een volgenden klinker (behalve *o*), b.v. *randoea* „twee'', *karoei* „doorn''.

---

woord een *w* heeft die in het Bar. ontbreekt. Ten slotte is de hamza, die in het Bar. nog voorkomt, in het L. weggevallen.

Deze fonetische bijzonderheden zijn ook voor het Kailisch van belang, omdat de meeste Kailische dialecten heel dikwijls den Bare'e- en niet den Ledo-vorm van een bepaald woord bezitten. De klank *nj*, de klankverbindingen *ntj* en *ngk*, de overgang van *l* in *j* en die van *j* in *dj* zijn echter niet Kailisch.

Tusschen *o* en een volgenden klinker is deze *w* dikwijls bijna niet te hooren, b.v. *koi* „ga'' (spr. *kooi*).

Er is intusschen nog een ander geval waarin deze *w*-klank te hooren is, nl. wanneer een *oe* waarop de klemtoon niet valt tusschen twee klinkers komt te staan, b.v. *ri oeatoe hai* „op dien tijd'', wat uitgesproken wordt als *ri watoe hai*, doch met een *w* waarbij de onderlip de boventanden niet raakt en de lucht, evenals bij de Engelsche *w*, tusschen de beide lippen ontsnapt, wel te onderscheiden van *ri watoe hai* „op dien steen'', met de Fransche *v*. Op dezelfde wijze wordt een *i* (zonder klemtoon) tusschen twee klinkers uitgesproken als *j*, b.v. *ka iakoe* „voor mij'', wat klinkt als *kajakoe*. Zelfs een *e* wordt in dezelfde omstandigheden tusschen twee klinkers als *j* uitgesproken, b.v. *doëata* „erf'', spr. *dojata*; *saeona* „een andere dag'', spr. *sajona*.

2. Voor den klank die in het Duitsch *u* gespeld wordt is in § 1 het samengestelde teeken *oe* gebruikt. Om hiervan nu de klankverbinding *o* gevolgd door *e* te onderscheiden maakt men in de voor de talen van Midden-Celebes aangenomen spelling gebruik van het deelteeken, b.v. *niloë* „opgehangen'' (uitgesproken *nilòwè*, met een zeer flauwe *w* als beschreven in § 1 Opm.; in de klinkerverbinding *oë* klinkt *o* niet als *ó*).

Ook in de verbinding *oee* gebruikt men gewoonlijk duidelijkheidshalve het deelteeken, hoewel het in dit geval feitelijk wel gemist kan worden. Zoo in *poeë* „heer'', uitgesproken *poewè* (met zachte *w* als in Mal. *toea*).

Er moet op gewezen worden dat het deelteeken op de scholen enz. in het Kailische gebied op een andere wijze pleegt gebruikt te worden, nl. ter aanduiding van de z.g.n. „hamza'', den klank (dikwijls minder juist „hiaat'' genoemd) die gehoord wordt tusschen de *e* en de *a* van Ned. *geacht* en tusschen de beide eerste *e*'s van Ned. *geëerd*, in welk woord de bedoelde klank eveneens door een deelteeken wordt weergegeven (in *zeeën*, waarin ook een deelteeken gebruikt wordt, vindt men echter geen hamza, want dit woord klinkt ongeveer als *zeejen*). De hamzaklank kan beter door een apostrophe (') worden afgebeeld en het deelteeken voor de verbindingen *oë* en *oeë* gereserveerd, zoodat men de vreemdsoortige schrijfwijze *oE*, *oeE* kan vermijden.

De hamza, een klank die aan Europeanen dikwijls veel moeite geeft, omdat zij er niet op verdacht zijn dat daar waar zij meenen dat in het geheel niets is, nl. tusschen twee klinkers die niet in elkaar overvloeien en waar dus geen overgangsmedeklinker wordt gehoord, een medeklinker aanwezig kan zijn, kan in het L. [1]) alleen voorkomen tusschen twee gelijke klinkers die op elkaar stooten, hetzij doordat voor een stam die met een klinker begint een voorvoegsel met denzelfden klinker geplaatst wordt, hetzij doordat een woord denzelfden klinker aan het eind heeft waarmee het volgende woord begint. In beide gevallen kan de hamza meestal ook wegblijven en de beide op elkaar

---

[1]) In de meeste andere Kailische dialecten vindt men haar echter des te meer, b.v. *da'a*, het ontkenningswoord van een West-Kailisch idioom.

volgende gelijke klinkers tot één klinker worden samengetrokken, b.v. *naara* of *na'ara* „hongerig'', *neewa* of *ne'ewa* „weerstand bieden'', *si iko* (uitgesproken *si'iko* of *siiko*) „aan jou''.

Uit het zooeven gezegde vloeit voort dat men ook in een zin, tusschen een woord dat op een klinker eindigt en een volgend woord dat met een anderen klinker begint, geen „hiaat'' hoort.

De bovengenoemde woorden *naara* en *neewa* brengen ons tot de kwestie van de z.g.n. lange klinkers. Lange klinkers zijn klinkers die (theoretisch althans) tweemaal zoo lang duren als gewone klinkers, en derhalve in de hier gevolgde spelling ook met twee klinkerteekens na elkaar worden afgebeeld, b.v. *raa* „bloed'' (spr. *rā*, met een lange *a*), *see* „cent'' (met lange *è*), *hii* „deze, dit'', *boo* „boek'' (met lange *ò*), *netoeoe* „neerstrijken'' (klemtoon op de lange *oe*), *nadaa* „slecht'', enz. Een eigenaardigheid van het L. is nu echter deze dat deze lange klinkers alleen dan hun volle lengte behouden wanneer zij, zooals in de gegeven voorbeelden, aan het eind van een woord staan. Worden zij daarentegen nog door een of meer andere lettergrepen gevolgd (hetzij deze tot het woord behooren of uit een achtergevoegd bezittelijk voornaamwoord, een partikel als *-mo* of *-pa* of iets dergelijks bestaan), dan worden zij dikwijls verkort tot niet veel meer dan de lengte van een gewonen (korten) klinker, b.v. *netoeoemo* (vaak uitgesproken *netóemo*) „toen streek hij neer'', *naasi* (vaak uitgesproken *nasi*) „medelijdend''.

Opm. Deze verkorting in de uitspraak van lange klinkers maakt het wel eens moeilijk om uit te maken hoe een bepaald woord gespeld moet worden.

3. Zooals in § 1 gebleken is ontbreken in het L., althans in echte Ledo-woorden, de medeklinkerverbindingen *ns* (*ngs*), *ntj* en *ngk*. Nu kan het echter voorkomen dat voor een der medeklinkers *k*, *p*, *t* of *s* een neusklank wordt geplaatst. In dat geval wordt neusklank + *k* tot *ngg*, neusklank + *s* tot *ndj* (neusklank + *p* wordt uit den aard der zaak tot *mp* en neusklank + *t* tot *nt*). Dit is o.a. het geval wanneer een met *k* enz. beginnend woord in den „tweeden naamval'' komt te staan. In dat geval pleegt men een neusklank te gebruiken, die dus de beteekenis heeft van ons „van''. Voorbeelden daarvan zijn:

biwi „lip, rand'', *karona* „Paloe-rivier'', *biwi nggarona* (uit *biwi ng karona*) „oever der Paloe-rivier''.

oewe „water, vocht'', *soesoe* „borst, uier'', *oewe ndjoesoe* „melk''.

Opm. Wanneer een woord niet met een der vier medeklinkers *k*, *p*, *t* of *s* begint, gebruikt men voor „van'' (tweede naamval) niet den enkelen neusklank maar *noe* [1]). Men zegt dus wel *tatanga ntasi* „het midden van de zee'' (ver van den kant), *peboeroe mpoiri* „het blazen van den wind'', maar *sabingga noe dala* „de kant van den weg'', *biwi noe oewe* „rand van het water'', enz.

---

[1]) In samenstellingen zijn verbindingen als *mb*, *nd* wel mogelijk, b.v. *nasala-ndala* „den verkeerden weg (*dala*) nemen'', *nasala-mbiwi* „een vergrijp met de lippen (*biwi*), d.w.z. in woorden begaan''.

Ook wanneer een woord met *k*, *p*, *t* of *s* begint kan *noe* gebruikt worden in plaats van den enkelen neusklank (soms schijnt deze vorm zelfs verplicht te zijn). In sommige gevallen ontbreekt het teeken van den tweeden naamval geheel, b.v. *ri ara noe kajoe*, *ri ara nggajoe* of *ri ara kajoe* „in het bosch'' (*ri ara* is ontstaan uit *ri rara*; *rara* is hetzelfde als Mal. *dalam* „binnenste''). Voor persoonsnamen, al of niet voorzien van het lidwoord voor personen *i*, ontbreekt steeds het tweede-naamvalsteeken, b.v. *kantoro* (*i*) *Poea Magaoe* „het kantoor van den Zelfbestuurder'' (*poea* = heer).

Over de beteekenis „door'' van *noe*, resp. den neusklank zie men II 2, over de beteekenis „met'' (instrumentaal) verh. III, aanteekeningen.

4. De klemtoon valt in het L. steeds op de voorlaatste lettergreep, en verschuift bij de aanhechting van achtervoegsels of eenlettergrepige partikels [1]). Van *banoea* „huis'' (klemtoon op *oe*) vormt men dus: *banoeákoe* „mijn huis'', *banoeámoe* „jouw huis'', *banoeána* „zijn huis, haar huis'', ook wel „hun huis'', *banoeáta* „ons huis'' (met insluiting van den toegesproken persoon of de toegesproken personen), ook „Uw huis'' (zeer beleefd), *banoea kámi*, id. (met uitsluiting van de(n) toegesprokene(n)), *banoea míoe* „jullie huis'', „Uw huis'' (beleefd), *banoeára* of *banoea geíra* „hun huis, haar (mv.) huis''.

Opm. 1. Het in tweeën schrijven van den vorm *banoea mioe* (*kami* en *geira* zijn geen echte bezittelijke voornaamwoorden, maar zelfstandige persoonlijke voornaamwoorden die de plaats innemen van bezittelijke) is niet inconsequent, omdat tweelettergrepige achtervoegsels een grootere mate van zelfstandigheid bezitten dan eenlettergrepige. Zelfs kunnen *mioe*, *kami* en *geira* van het woord waarbij zij behooren gescheiden worden door een woordje als *mo* (partikel die o.a. nadruk legt), dus *banoea mioemo* of *banoeamo mioe* (ook in tweedenaamvalsverbindingen is dit mogelijk). Er zijn overigens tal van woordverbindingen in het L. die feitelijk één geheel vormen en dus als één woord, al of niet met een verbindingsstreepje (-) er tusschen, geschreven zouden moeten worden, waarmee echter de duidelijkheid en de eenvoud niet gediend zouden zijn.

Men lette er op dat men *kita* (met *-ta*) en *kami* niet door elkaar haalt, zooals in brabbel-Maleisch wel gebeurt.

In § 2 is gebleken dat lange klinkers voor twee lettergrepen gelden en dus den klemtoon krijgen wanneer zij aan het eind van een woord staan. Ook is daar vermeld hoe de uitspraak is wanneer op een langen klinker nog een lettergreep volgt.

Wanneer een woord in de tweede lettergreep van achteren een *i*, *oe* of *o* heeft die onmiddellijk voorafgegaan wordt door een anderen klinker, smelten deze beide klinkers bij vlugge uitspraak gemakkelijk samen tot een tweeklank, die het accent heeft op den eersten der beide samenstellende klanken, b.v. *kamáimo* „kom hier!'', *kaláoena* „zijn gaan''. Bij langzaam, nadrukkelijk spreken komt de klemtoon weer op de tweede lettergreep van achteren, b.v. *ka-ma-í-mo* „kom dan toch hierrr!''

---

[1]) Deze toestand is niet oorspronkelijk, maar uit het Boegineesch overgenomen. Men treft nog wel sporen van de oude accentuatie aan, b.v. *nioelina* „zei hij'' (stam *oeli*), met ongeveer evenveel klemtoon op *oe* als op *li*.

Opm. 2. Er kan niet met genoeg nadruk op gewezen worden dat een *goede uitspraak* een eerste vereischte is voor ieder die de taal behoorlijk wenscht te leeren spreken. Het mag verwondering wekken dat de uitspraak van de taal zooals Europeanen die te hooren geven dikwijls zooveel te wenschen overlaat, omdat het klankstelsel niet anders dan buitengewoon eenvoudig kan worden genoemd. De klanken vormen zich als het ware vanzelf, en daar de taal geen woorden kent die op een medeklinker eindigen heeft men weinig kans zijn tong te breken. Men oefene zich in het langzaam uitspreken van korte en langere woorden, zoo mogelijk met hulp van een Kailiër ter voorlichting en contrôle. Veel voorkomende fouten zijn:

Het uitspreken van *e* en *o* als *é* en *ó* in plaats van als *è* en *ò*.

Het verzwakken van den klinker van niet-geaccentueerde lettergrepen (speciaal *e*) tot een „stomme e'' (de *ĕ* van Mal. *bĕsar*). Deze *ĕ* komt in het L. in 't geheel niet voor. *Napame* „warm'' heeft aan het slot een duidelijken *e*-klank, *ne'epe* „hooren'' (onoverg.) klinkt niet als *nĕ'èpĕ* maar als *nè'èpè*, *nomore* „spelen'' niet als *nĕmorĕ* enz.

De harde uitspraak van *dj* en *ndj*, als in Ned. *hoedje, mandje*, in plaats van als in Mal. *sadja, tandjoeng* (wie de Eng. woorden *duty* en *endue* uitspreekt is niet ver van de juiste uitspraak van *dj* en *ndj*).

Het produceeren van allerlei hinderlijke, een slechte „ontvangst'' verzekerende bijgeluiden bij het uitspreken van eenvoudige klanken als *k*, *p*, *t*, enz.

Het uitspreken van hamza's („hiaten'') tusschen twee op elkaar volgende woorden. Het Ledo moet worden uitgesproken als het Engelsch en het Fransch, d.w.z. opeenvolgende klinkers moeten in elkaar overvloeien.

Het vormen van een klinker vóór een woord dat met neusklank + medeklinker begint. Deze moeilijkheid hangt samen met het feit dat het Ledo geen woorden (en zelfs geen lettergrepen) kent die op een medeklinker uitgaan. Men kan haar gemakkelijk te boven komen door den betrokken neusklank te voegen bij het voorafgaande woord en dus b.v. *nabelo mpoeoe, nabelo ntoto* „heel goed, heel mooi'' uit te spreken alsof er stond *nabelom poeoe, nabelon toto, biwi nggarona* „oever der rivier'' als *biwing garona*, enz. Wanneer de neusklank aan het begin van een zin staat is dit natuurlijk niet mogelijk.

Het verkeerd leggen van den klemtoon.

II. Tijden.

1. Er zijn in het Ledo twee tijden, een „gewone tijd'' en een „toekomende tijd''. De „gewone tijd'' dient zoowel voor het heden als voor het verleden, en wordt in het algemeen (behalve in het onder 2 te noemen geval) gekenmerkt door den begin-klank *n*, waartegenover de toekomende tijd dan *m* heeft. Dit geldt zoowel voor werkwoorden als voor bijvoeglijke naamwoorden, b.v. *nolipa* „loopen'', *molipa* „zullen, willen loopen'', *namate* „sterven, dood'',

mamate „zullen sterven'', *nambaso* „groot'', *mambaso* „groot zullen worden of zijn''.

De toekomende tijd kan somtijds ook betrekking hebben op het verleden, nl. wanneer de spreker zich met zijn gedachten verplaatst naar een tijdstip in het verleden ten opzichte waarvan een ander tijdstip, eveneens in het verleden gelegen, toekomstig is, b.v. *ane nisanikoe maoeda ledo akoe molipalipa* „als ik had geweten dat het zou gaan regenen zou ik niet zijn gaan wandelen'' [1]), *berimbamo iakoe ledo mabongi?* „hoe zou ik niet laat in den avond komen?'' Ook wij spreken in het Ned. van een „verleden toekomenden tijd''.

Voor nadere bijzonderheden inzake het gebruik der beide tijden zie men § 3.

2. In de vervoegde vormen [2]) wordt het onderscheid tusschen den gewonen en den toekomenden tijd op geheel andere wijze gemaakt, zooals moge blijken uit het volgende paradigma:

stam *epe* „hooren, voelen''.

gewone tijd	toekomende tijd
niepekoe, ik hoor (het), heb (het) gehoord, enz.	*koeëpe*, ik zal, wil (het) hooren, enz.
niepemoe, jij hoort (het), enz.	*moeëpe* (dial. ook *noeëpe*), jij zult (het) hooren, enz.
niepena, hij, zij hoort (het), (ook) zij hooren (het), enz.	*raepena*, hij zal (het) hooren, enz.
niepe kami, wij (met uitsluiting van de(n) toegesprokene(n)) hooren (het), enz.	*raepe kami*, wij (niet gij) zullen (het) hooren, enz.
niepeta, wij (met insluiting van de(n) toegesprokene(n)) hooren (het), enz.; U (zeer beleefd) hoort (het), enz.	*raepeta*, wij (ik en gij, wij en gij) zullen (het) hooren, enz.; U (zeer beleefd) zult (het) hooren, enz.
niepe mioe, jullie, U hoort (het), enz.	*raepe mioe*, jullie, U zult (het) hooren, enz.
niepera, *niepe geira*, zij hooren (het), enz.	*raepera*, *raepe geira*, zij zullen (het) hooren, enz.

De achtervoegsels *-koe*, *-moe*, *-na* enz. zijn de bezittelijke voornaamwoorden (I 4). De vormen *niepe* en *raepe* beteekenen resp. „men hoort, hoorde enz. (het)'' en „men zal (het) hooren'', enz., of, wat op hetzelfde neerkomt,

---

1) In de zinnen die als voorbeelden worden gegeven komen wel eens verschijnselen voor die eerst verderop verklaard worden. Men raadplege zoo noodig ook de aanteekeningen bij de verhalen en de Woordenlijst.

2) Waaronder in dit geschrift eenvoudigheidshalve ook de vormen met *ni*-zullen worden gerekend, al is dit theoretisch niet aan te bevelen.

„(het) is, werd, wordt gehoord'' en „(het) zal gehoord worden'' [1]).

Is het onderwerp van een vorm als boven genoemd niet „hij'' of „zij'' maar een zelfstandig naamwoord of eigennaam, dan wordt dit in den tweeden naamval (I 3) achter den *ni-* of den *ra-*vorm (*niepe, raepe,* enz.) gevoegd, b.v. *nikawa noe langgai hai tona* „die man trof menschen aan'', *djara nikeni ntona hai* „het paard dat die menschen hadden gebracht''.

Vervoegde vormen kunnen alleen voorkomen van overgankelijke werkwoorden. Het gebruik komt, in 't algemeen gesproken, overeen met dat van de vervoegde vormen in het Maleisch (met dien verstande dat deze taal geen verschillende tijden kent). Men bezigt ze dus in gevallen waarin nòch op het onderwerp nòch op de handeling zelf nadruk valt, maar waarin het *voorwerp* in de gedachte op den voorgrond staat. Het gebruik (uit gemakzucht en in navolging van het spreek-Maleisch) van een persoonlijk voornaamwoord met een deelwoord in gevallen waarin het taaleigen een vervoegden vorm verlangt, is een vorm van taalbederf die met de grootste zorgvuldigheid vermeden dient te worden.

Eveneens te vermijden is het gebruik maken van een persoonlijk voornaamwoord dat overtollig is. In de boven gegeven tabel is telkens „het'' tusschen haakjes geplaatst, om aan te geven dat wanneer het voorwerp van een werkwoord niet meer is dan „het, hem, haar, hen'' („'t, 'm, 'r, ze'' zonder eenigen nadruk), het in het Ledo gewoonlijk niet wordt uitgedrukt. Wordt het wel uitgedrukt, dan is het bijna altijd (althans in den derden persoon) een zelfstandig naamwoord (of een woord als „wat'', enz.), b.v. *niepekoe karebana oeatoe noe doeria sii-sii ri Pelawa* „ik heb het bericht (er van) gehoord dat het nu in Pelawa de tijd van de doerians is'', *noeapa nisambale ntona ri posoesa hai?* „wat hebben de menschen geslacht op dat feest?'' Maar de persoonlijke voornaamwoorden worden alleen gebruikt wanneer er nadruk op valt of zij voor de duidelijkheid niet gemist kunnen worden. Dit geldt zoowel wanneer zij voorwerp als wanneer zij onderwerp zijn. Voorbeelden: *isema nantagi?* „wie heeft het verboden?'', *ne mongei-ngei iko itoe, koekatoendoe ngena* „haal geen grappen uit jij daar, anders (lett. „straks'') zal ik je met de knokkels een tik (op je hoofd) geven'', *ledo namala* „het mag niet'', *ledo mamala* „het zal niet mogen, het zou niet mogen''.

Opm. In dit verband kan nog op een andere fout gewezen worden, nl. het niet in acht nemen van de goede volgorde der woorden. De regel is dat het gezegde (werkwoord of bijvoeglijk naamwoord) voorop gaat en het onder-

---

[1]) De laatste vertaling is echter minder nauwkeurig dan de eerste, omdat de vervoegde vormen (ook die met *ni-* en *ra-* zonder agens-aanduider) duidelijk actief van karakter zijn: *hilaoe mpoeoemo nikae dajo* is niet „het graf ging inderdaad heen en werd gegraven'' maar „men ging inderdaad het graf graven'', en *madota rakande noe goroeda* en *ledo rapakoelena raala noe goroeda* beteekenen niet resp. „zij wilde graag door een griffioen opgegeten worden'' en „zij zal niet in staat zijn door den griffioen weggehaald te worden'' maar „een griffioen was van zins haar op te eten'' en „de griffioen zal haar niet kunnen weghalen''.

werp volgt. Gaat het onderwerp voorop, dan valt er nadruk op, al is deze nadruk niet altijd van denzelfden aard en ook niet altijd even sterk. Europeanen hebben de neiging b.v. te spreken van *ia nangoeli*, wat zooveel wil zeggen als „*hij* (in tegenstelling met een ander b.v.) zeide'', wanneer zij eenvoudig bedoelen *nangoeli ia* „hij zeide''.

Het onderwerp kan ook naar voren worden gebracht wanneer een of andere bepaling, met name een ontkenningswoord voorafgaat, b.v. *mamate ngena iakoe — ledo iko makoeja* „ik zal straks sterven — er zal je niets overkomen'' (*nakoeja* = hoe, hoedanig).

3. De toekomende tijd heeft een zeer ruime beteekenis in het L. Een vorm die in dezen tijd staat kan dan ook lang niet altijd met behulp van „zal ..., zult ..., zullen ...'' worden weergegeven. Dikwijls wordt er een wensch of voornemen door uitgedrukt, b.v. *aga hii koepekoetana si komioe*: ... „slechts dit wil ik aan jullie vragen: ...'' Bij het doen van een verzoek gebruikt men geregeld den toekomenden tijd, b.v. *toemai merapi doi iakoe si kita* „ik kom U geld vragen'', en het woord *madota* „willen, wenschen'', dat zich uit den aard der zaak richt op iets dat nog in de toekomst ligt en meestal gevolgd wordt door een toekomenden vorm, heeft dan ook alleen den vorm met *n* (*nadota*) wanneer er sprake is van iets dat zich in het verleden heeft afgespeeld, b.v. *madota iko koetana nte bereimoe?* — *ledo akoe madota* „wil je (stem je er in toe) dat ik je begraaf met je vrouw? — daar ben ik niet toe bereid''.

In de tweede plaats drukt een vorm die in den toekomenden tijd staat dikwijls een „moeten'' uit, b.v. *mandjilimo kita ri banoea* „U moet naar huis terugkeeren'', *siimo kandea rakandeta* „hier is rijst die U gelieve op te eten''. Men ziet dat de toekomende tijd op kan treden als een verzachte gebiedende wijs. Een vorm als deze is dikwijls weer te geven met een aanvoegende wijs of met een uitdrukking met „laat ...'' of „laten ...'', b.v. *kita hilaoe mangangga* „laat ons gaan stelen'', *ranikamo ia ante ara* „men verbinde haar in het huwelijk met den Arabier''. *Ra-* (men) treedt dikwijls op in den zin van „ik, jij, hij, U'', enz., b.v. *mai rapeinta roeroe* „geef hier, dat ik het eens (lett. „eerst eens'') bekijke''.

De toekomende tijd kan ook op het verleden betrekking hebben (anders dan als „verleden toekomende tijd'', zie § 1) en drukt dan uit dat de handeling of toestand telkens plaats had of ontstond, b.v.:

i Oera ipangane hia mapane-pane raepena mokanawoe wai ri bobo hai „telkens wanneer de Kreeft voornoemd het warm had (lett. „voelde'') sprong hij weer in den klapperdop met water'' (*bobo* is een klapperdop met een gat er in aan den bovenkant en gebruikt om water in te doen).

ane mariamo tona mombajoe pae raperapinamo wonena; radekei ntona wone hai, nikeni ri banoea, niporiapoe „telkens wanneer er menschen waren die rijst stampten vroeg hij het gruis er van; als men (hem) dat rijstgruis gegeven had, bracht hij het naar huis en kookte het''.

Zooals men ziet kan, wanneer eenmaal door het gebruik van den toeko-

menden tijd duidelijk is dat er sprake is van iets dat telkens voorvalt, in een volgend deel van den zin ook de gewone tijd gebruikt worden.

Ten slotte moet nog gewezen worden op het gebruik van den *m*-vorm in geografische en andere namen, b.v. *Boeloe Mosomba* „Berg met een Zeil''. Deze vormen kennen uit den aard der zaak geen tijdsverschil.

Opm. Men vindt *m* ook in vormen als *tomadoea* „zieke'', *tomaoge* „groote heer'' (Assistent-Resident, Resident, enz.), tegenover *tonabelo* „voorname'' (*nabelo* = goed), *tonadaa* „slechtaard'', en *tomate* „doode'', *tokata* „schurftig mensch''. Van werkwoorden gebruikt men meestal den *p*-vorm (IV 1), b.v. *topodoi, topooea* „rijke'', *topoledo* „Ledo-spreker'', *topalai* „vluchteling'', enz.

To- wordt niet alleen gebruikt van menschen maar kan in bepaalde verbindingen ook op dieren of zaken worden toegepast.

III. Deelwoorden.

1. Wanneer men een werkwoord wil aanhalen, is men gewoon dat te doen in den deelwoordsvorm (in het Maleisch bekend als de vorm met „*mĕ-* en den neusklank'', resp. die met *bĕr-*). Voor het L. komt hier nog bij dat men niet den vorm met beginklank *m-* (die immers alleen in den toekomenden tijd optreedt) voor dit doel bezigt maar dien met *n-*.

Iedere deelwoordsvorm begint in het L. met *n-*, resp. *m-*, en van de bijvoeglijke naamwoorden geldt hetzelfde. Slechts bij uitzondering treft men vormen aan als *silaoe, hilaoe, halaoe* „gaan'', *toemai* „hierheen komen''; dit zijn eigenlijk geen werkwoorden of bijvoeglijke naamwoorden maar richtingaanduidende woorden, waarvan de letterlijke beteekenis „gindswaarts'', resp. „herwaarts'' is.

Bleek in het vorige hoofdstuk reeds een belangrijk verschil tusschen overgankelijke en onovergankelijke werkwoorden, ook bij de vorming der deelwoorden komt dit uit.

De deelwoorden van overgankelijke werkwoorden worden in het algemeen gevormd door voorvoeging van „*na-* met den neusklank'' voor den stam, b.v. *nantana* „begraven'', st. *tana*. Hierbij gelden de volgende regels:

a. Begint de stam met een klinker, dan treedt als neusklank, evenals in het Maleisch, *ng* op. Van de stammen *ala* „nemen'', *elo* „zoeken'', *inda* „leenen'', *ome* „inslikken'', *oeli* „zeggen'' luiden de deelwoordsvormen dus resp. *nangala, nangelo, nanginda, nangome, nangoeli.*

b. Begint de stam met *k* of *s*, dan gaat, overeenkomstig de in I gegeven regels, neusklank + *k* over in *ngg* en neusklank + *s* in *ndj*, dus *nanggenggenisi* „vasthouden, vastpakken'', stam *kenggenisi*; *nanggaroe* „krabben'', st. *karoe*; *nandjingara* „manen'', st. *singara*; *nandjoebi* „inenten'', st. *soebi*. Een uitzondering vormt de stam *kande* „eten'', waarvan het deelwoord *nangande* luidt.

c. Begint de stam met een *p*, dan verandert *nam-* in *nom-*; van de stam-

men *patesi* „dooden'' en *pokio* „roepen'' zijn de deelwoorden dus resp. *nompatesi* en *nompokio*.

d. Begint de stam met een anderen medeklinker dan *k*, *p*, *s* of *t*, dan treedt in plaats van *na*- met den neusklank een voorvoegsel *nomba*- of *nompa*- zonder neusklank op, b.v. *nombaboba* „slaan'', *nombadekei* „geven'', *nombadjedje* „trappen op, den voet zetten op'', *nombagoliaka* „omdraaien'', *nombahakoeraka* „alles voor zich nemen'', *nombalioe* „passeeren'', *nombameka* „met den hengel vangen'', *nombanika* „in het huwelijk verbinden'', *nombaraga* „achternazitten'', *nombawala* „omheinen'' [1]).

Van deze vormen verkrijgt men de stammen door het voorvoegsel *nomba*- (of *nompa*-) weg te laten, dus: *boba* „sla hem'', *dekei* „geef het'', *djedje* „trap er op'', *goliaka* „draai het om'', *raga* „zet hem na'', enz.

Ook bij stammen die met *k*, *p*, *s*, *t* of een klinker beginnen vindt men meermalen den vorm met *nomba*- of *nompa*- gebezigd, b.v. *nombakiki* naast *nanggiki* „bijten'', *nombasambei* of *nandjambei* „vervangen'', *nombairi* of *nangiri* „jagen'' (naar een of andere plek), enz. In sommige gevallen schijnt de vorm met *na*- niet gebruikelijk te zijn (zie de Woordenlijst). De behoefte om den stam, die bij voorvoeging van *na*- dikwijls vrij sterk gewijzigd wordt, intact te houden, zal hierbij ongetwijfeld van invloed zijn. Zoo is er ook, althans op de hoofdplaats, een duidelijke neiging te constateeren om den enkelen neusklank als teeken van den tweeden naamval te vervangen door *noe*.

Omgekeerd vindt men ook van stammen met *b* somtijds deelwoordsvormen met *na*- en den neusklank, b.v. *nomboli* (ook hier dus weer de overgang van *na*- in *no*- in verband met de volgende *mb*; zie boven sub *c*), hetzelfde als *nombaboli*, *nompaboli* „neerleggen, neerzetten, bewaren'', *nombeso* naast *nombabeso*, *nompabeso* „klooven'' (van hout), enz.

Opm. De vormen met *nompa*- moeten niet verward worden met afleidingen met *na*- (*no*-) en den neusklank van stammen waarvan de eerste lettergreep *pa*- luidt, b.v. *nompatesi* „dooden'' (stam *patesi*), *nompatoewoe* „opvoeden, houden'' (van huisdieren enz.), stam *patoewoe*, etc.

2. De deelwoordsvormen van onovergankelijke werkwoorden beginnen met *na*-, *ne*- of *no*-, b.v. *nalai* „weggaan, wegloopen'', *nesana* „antwoorden'', *nolipa* „loopen''. Een aantal van deze werkwoorden vertoonen een neusklank voor den stam, b.v. *nandioe* „baden'' (onoverg.), stam *dioe* „baden'' (overg.; deelwoord *nomba*-, *nompadioe*, in den stamvorm: *dioe* „baad het''). Sommige hiervan, welker stammen een overgankelijk begrip uitdrukken, zijn gelijkluidend met de correspondeerende overgankelijke vormen, b.v. *nantanoe* „weven'', zoowel onovergankelijk („de handeling van weven verrichten'') als overgankelijk („iets bepaalds weven'', b.v. *nantanoe boeja* „een sarong weven''); *nompene* „klimmen'' en „klimmen in''.

---

[1]) Stammen die met *j* beginnen ontbreken — met uitzondering van interjecties — naar alle waarschijnlijkheid geheel.

Welk van de drie genoemde voorvoegsels in ieder afzonderlijk geval gebezigd moet worden, moet het gebruik leeren. Een vaste regel kan gegeven worden ten opzichte van het gebruik van *no-* en *ne-*, gevoegd voor zelfstandige naamwoorden.

No- komt in functie geheel overeen met het Maleische *bĕr-*; voor zelfstandige naamwoorden geplaatst beteekent het dus „gebruiken, zich bezighouden met, met het voorwerp doen wat men er mee pleegt te doen'', b.v.: *djara* „paard'', *nodjara* „paardrijden''; *oto* „auto'', *no'oto* „in een auto rijden''; *berei* „echtgenoot, echtgenoote'', *noberei* „trouwen, getrouwd zijn'' (ook in den zin van „met elkaar trouwen, met elkaar getrouwd zijn'', evenals in onze taal); *boeja* „sarong'', *noboeja* „een sarong dragen, aantrekken''; *siga* „hoofddoek'', *nosiga* „een hoofddoek dragen, opzetten''; *sakaja* „prauw'', *nosakaja* „in een prauw varen''; *djala* „net'', *nodjala* „visschen met een net''; *pae* „rijst'', *nopae* „rijst verbouwen''; *panagoentoe* „geweer'', *nopanagoentoe* „met een geweer op jacht gaan''; *ladi* „mes'', *noladi* „een mes bij zich hebben''; *soeli* „fluit'', *nosoeli* „op een fluit spelen''; *ana* „kind'', *noana* „een kind hebben, krijgen, bevallen, jongen''.

Noasoe beteekent echter niet alleen „jagen met honden'', maar ook „er een hond of honden op na houden''. Evenzoo kunnen *nodjara, no'oto, nosakaja* ook beteekenen „een paard houden, een auto bezitten, een prauw hebben''.

De vormen die bestaan uit *ne-* + een zelfstandig naamwoord beteekenen „uitgaan op, gaan halen'', b.v.:

taipa „mangga'', *netaipa* „op mangga's uitgaan, mangga's gaan halen''.
baoe „visch'', *nebaoe* „op visch uitgaan, visch gaan vangen''.
laoero „rotan'', *nelaoero* „rotan gaan halen''.
kajoe „hout'', *nekajoe* „hout gaan halen''.

Het aantal van deze vormen met *ne-* is uit den aard der zaak niet groot.

3. Boven (III 2) is gebleken dat men somtijds onovergankelijke werkwoorden aantreft die denzelfden vorm hebben als de correspondeerende overgankelijke, zooals *nantanoe* „weven''. Dergelijke gevallen zijn echter uitzondering. Gewoonlijk treft men van stammen die een overgankelijk begrip uitdrukken naast elkaar een vorm met *na-* en den neusklank (resp. *nompa-*, *nomba-*, zie III 1) aan die overgankelijk, en een vorm met *no-* of *ne-* (zonder neusklank) die onovergankelijk is, b.v.: *nanteba* „op zij stukken van iets afhakken, bekappen'', „hakken'' (een prauw), onovergankelijke vorm *noteba*; *nanggoto* „doorsnijden in de dwarste'', onovergankelijke vorm *nokoto*; *nombaboba, nompaboba* „slaan'', onovergankelijke vorm *neboba* (b.v. *ne meboba* „niet slaan!'').

De vormen met *no-* zijn minder uitgesproken-onovergankelijk dan die met *ne-*. Zij worden dikwijls (evenals de correspondeerende Maleische met *bĕr-*) met een voorwerp verbonden, b.v. *noteba sakaja* „een prauw hakken'', *nobeso kajoe* „hout hakken''. Oorspronkelijk zijn deze vormen onovergankelijk (evenals bij ons de samengestelde uitdrukking „houthakken''), en is het bijgevoegde

zelfstandig naamwoord dus geen voorwerp maar alleen een nadere bepaling van de handeling, doch daarvan is in de tegenwoordige taal veelal weinig meer te bespeuren.

Opm. *Ne-* heeft wel eens wederkeerende (reflexieve) beteekenis, b.v. *negoli* „zich draaien", st. *goli* „draaien".

4. Uit het boven gezegde mag niet worden afgeleid dat men van ieder onovergankelijk werkwoord dat een overgankelijk begrip uitdrukt slechts het voorvoegsel *no-* of *ne-* zou behoeven weg te nemen en dat te vervangen door *na-* met den neusklank (resp. *nompa-*, *nomba-*), om den correspondeerenden overgankelijken deelwoordsvorm te verkrijgen. Er zijn een aantal van dergelijke onovergankelijke werkwoorden met *no-* en *ne-* waarvan het overgankelijke deelwoord resp. *nompo-* en *nompe-* vertoont [1]), b.v. *nombajoe* „stampen" (rijst e.d.), overgankelijk *nompombajoe*; *nerapi* „vragen, verzoeken", *nomperapi* „iets verzoeken, om iets vragen"; *nekoetana* „vragen, informeeren", *nompekoetana* „iemand ondervragen" of „naar iets informeeren, iets vragen (in dien zin)".

De onovergankelijke vormen *nombajoe*, *nerapi* enz. kunnen echter ook met een voorwerp verbonden worden (en dus feitelijk als overgankelijk optreden), op dezelfde wijze als in het slot van de vorige § vermeld, b.v. *nombajoe dale* „maïs stampen", *nerapi ampoe* „om genade smeeken", *nekoetana poboti* „vragen naar een bruiloft".

IV. Substantief-vormen van werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

1. Van ieder werkwoord, overgankelijk of onovergankelijk, waarvan een deelwoordsvorm voorkomt (wat, zooals beneden blijken zal, niet altijd het geval is), kan een substantief-vorm worden afgeleid, waarvan de eerste medeklinker een *p* is in plaats van een *n* of *m*, zooals het deelwoord heeft. Overigens zijn de deelwoordsvorm en de substantief-vorm geheel aan elkaar gelijk, zooals uit de volgende voorbeelden moge blijken: *nerapi* „verzoeken", *perapina* „zijn verzoek"; *nontoero* „zitten", *pontoerona* „zijn zitten"; *nalai* „weggaan", *palaina* „zijn weggaan"; *nosimpatesi* „met elkaar vechten", *posimpatesi* „gevecht, strijd"; *nanggeni* „brengen", *panggenina* „zijn brengen".

De beteekenis van dezen substantief-vorm is zeer ruim; behalve de handeling zelf kan er ook door worden aangeduid: de plaats (of de tijd) waarop deze wordt verricht, soms ook het voorwerp van de handeling (zooals in de gegeven voorbeelden *perapi* en *panggeni*) of het instrument waarmee zij wordt verricht, zooals in *pomei* „hengel".

---

[1]) Anders gezegd: de overgankelijke deelwoordsvorm wordt in dit geval niet afgeleid van den stam, maar van den *p*-vorm (substantief-vorm, zie IV 1) van het onovergankelijke werkwoord (*pombajoe*, *perapi*, enz.), waarvoor dan op regelmatige wijze *nom-* wordt gevoegd.

Van belang is vooral de plaatsaanduidende beteekenis: *pontoerona* is dus niet alleen „zijn zitten, zijn manier van zitten'' maar ook „zijn zitplaats, zijn woonplaats'', *powia* is behalve „werken'' en „werk'' ook „akker'' (de „werkplaats'' bij uitnemendheid) enz.

Opm. Vormen als *patoeroea* „slaapplaats'', bij *natoeroe* „slapen'', waarin een plaatsaanduidend achtervoegsel *-a* (Mal. *-an*) aanwezig is, behooren tot een oudere periode der taal.

2. Ook van bijvoeglijke naamwoorden kunnen substantief-afleidingen, de z.g.n. „abstracta'', worden gevormd. Deze formaties onderscheiden zich door den beginklank *k*, en vangen dus, daar ieder bijvoeglijk naamwoord het voorvoegsel *na-* (*ma-*) heeft, aan met *ka-*. Voorbeelden: *nambaso* „groot'', *kambasona* „de grootte er van''; *nandate* „lang'', *kandatena* „de lengte er van''.

Soms wordt *ka-* weggelaten, b.v. *kadeana* of *deana* „de veelheid er van, het aantal'', bij *nadea* „veel''.

De *ka*-vorm heeft dezelfde beteekenissen als de *p*-vorm van § 1, met name de plaatsaanduidende, b.v. *ne molipa ri kadaana, polipa ri kabelona*, lett. „loop niet op de slechte plekken er van, loop op het goede gedeelte er van'', „loop niet waar (de weg) slecht is, loop waar (hij) goed is''.

Opm. Er zijn een aantal woorden die wij geneigd zouden zijn „werkwoorden'' te noemen, maar die in het L. tot de bijvoeglijke naamwoorden moeten worden gerekend, omdat hun substantief-vorm niet met *pa-* maar met *ka-* aanvangt. Een voorbeeld is *nalaoe* „gaan'', substantief-vorm *kalaoe*, b.v. *ri oemba kalaoemoe pangane*? „waar ben je zooeven naar toe gegaan?'' Andere voorbeelden zijn *nanawoe* „naar beneden vallen'', *nadoengga* „omvallen'', *namate* „sterven'', maar ook „dood'', enz. Vgl. V 2 *d* Opm. 2 en de noot.

Ook het omgekeerde komt wel voor, b.v. *nosoelapa* „vierkant'', *netoeroesi* „volgzaam''.

3. De bovengenoemde substantief-vormen, dus de vormen met *pa-*, *pe-*, *po-* en *ka-*, treden ook op in de gebiedende wijs, dus:

palai iko risitoe „ga weg jij daar (van daan)''.
pesoea toemai „kom binnen herwaarts, kom hier binnen''.
kanawoemo ri tangga itoe „val maar van die trap af!'' (ironisch).

Het bovenstaande geldt echter alleen van onovergankelijke vormen en bijvoeglijke naamwoorden. Van overgankelijke werkwoorden is de stam de gebiedende wijs, b.v. *ala* „neem het, haal het'', *keni* „breng het, neem het mee'', enz.

Opm. Men gebruikt ook wel eens den gewonen toekomenden tijd als gebiedende wijs, zie II 3. In de verbiedende wijs bezigt men *ne* of *nee* met den toekomenden tijd, b.v. *ne* of *nee motoemangi* „niet huilen!''

4. Van de z.g.n. „substantief-constructie'' der Indonesische talen is in het L. niet zoo heel veel overgebleven. Men lette op den zinsbouw in gevallen als:

lima-ndapa ndatena, lima-ndjikoe binina (met weglating van *ka-*) „vijf

vadem is de lengte er van, vijf el de breedte er van'', „het is 5 vadem lang en 5 el breed''.

sapoeloe eona kasaena „tien dagen de lengte er van'', „tien dagen lang''.

berimbamo kalaoe mioe ri madika? „hoe is jullie gaan naar den *mad.* geweest?'', „hoe is het afgeloopen met jullie tocht naar den *mad.*?''

nasaemo pompalaisimoe bereimoe „al lang (geleden) is je verlaten je vrouw (geweest)'', „je hebt je vrouw al lang geleden verlaten'' (doch *nipalaisimoe bereimoe* „je hebt je vrouw verlaten'').

narawamo pompeinta ntinana „helder werd het zien (het gezicht) van zijn moeder''.

kaganana sapoeloe mboelana noberei i Laboesantana, lett. „(bij) het vol zijn er van 10 maanden dat L. getrouwd was'', d.w.z. „toen L. tien maanden getrouwd was''.

djadi pangane hia, pantendeakana ngana hai, mikenimo mpoiri „toen, (bij) haar opwerpen dat kind, werd het meegevoerd door den wind'', d.w.z. „toen zij dat kind in de hoogte had geworpen (*mantendeaka*) werd het meegevoerd door den wind''.

kabongina „toen het (*-na*) nacht was geworden (*mabongi*)''.

De substantief-constructie bestaat dus hierin dat een bepaling waarop nadruk valt als gezegde voorop wordt geplaatst en wat in onze taal gezegde is als onderwerp, dus in substantief-vorm, achteraan komt. In dergelijke gevallen moet men zich hoeden voor den Nederlandschen zinsbouw. Daarentegen wordt deze weer wèl gevolgd in gevallen als de volgende, waarin verwante talen eveneens de „substantief-constructie'' zouden gebruiken:

maipia ratanda mata noe boti hai? „wanneer zal de datum van die bruiloft worden vastgesteld?'' (*boti* is eigenlijk het bruidspaar, *poboti* de bruiloft).

ipia nosoemomba kapala? (maar ook: *ipia posoemomba nggapala?*) „wanneer is de boot vertrokken?''

dopa nasae noana ia (ook: *dopa nasae poanana*) „zij is nog niet lang geleden bevallen''.

Het is speciaal in zinnen die een tijdsbepaling bevatten dat de substantief-constructie in het L. terrein heeft verloren.

5. Inzicht in de substantief-constructie is noodig om een verschijnsel te begrijpen dat als „omgekeerde substantief-constructie'' kan worden betiteld, en dat hierin bestaat dat, in gevallen als genoemd in het begin van de vorige §, de substantief-vorm, dus de *pa-*, *pe-*, *po-* of *ka*-vorm, als basis (stam) wordt gebruikt voor een overgankelijken (vervoegden) werkwoordsvorm [1]). De taal gaat dus over van de naamwoordelijke of substantief-constructie op de ook in de Europeesche talen gebruikelijke werkwoordelijke, maar bewaart in den op die wijze ontstanen werkwoordsvorm nog de sporen van zijn afkomst.

[1]) Deze werkwoorden vertoonen dus een zekere overeenkomst met de in III 4 genoemde, maar onderscheiden zich daarvan doordat zij meestal niet in deelwoordsvorm (dus in den vorm met *na-* en den neusklank) voorkomen, wat samenhangt met de beteekenis.

Nemen wij als voorbeeld het zinnetje *ri samaimo pontoerona* „dáár was zijn woonplaats, dáár bleef hij wonen". De nadruk valt in dezen zin niet op het wonen, maar op de plaats waar dat geschiedde, dus op *ri samai* (nog nader versterkt door *-mo*), dat daarom voorop wordt geplaatst, terwijl het werkwoord in substantief-vorm (dus als onderwerp) achteraan komt. Dit zinnetje kan nu ook luiden: *ri samaimo nipontoerona*, waarin *pontoero* als stam van een overgankelijk werkwoord optreedt en, geheel volgens de in II 2 gegeven regels, voorzien wordt van een voorvoegsel *ni-* en een achtervoegsel *-na*. De zin is in dezen vorm moeilijk in het Nederlandsch te vertalen. Wij kunnen, om de beteekenis te benaderen, *ri samai* („daar") weergeven met „die plek" en dus vertalen „die plek bewoonde hij". Daarbij wordt echter aan de beteekenis van *ri samai* eenig geweld aangedaan, en de zin is dan ook eigenlijk alleen te vatten wanneer wij teruggaan op het oorspronkelijke *ri samaimo pontoerona*.

Andere voorbeelden zijn:

ri oemba moekalaoe? „waar ga je heen?" (kan ook worden uitgedrukt door *haoe ri oemba iko?*)

ri oembamo koepangelo taipa? uit * *ri oembamo pangelokoe taipa?* „waar zal ik, waar moet ik mangga's zoeken?" (vgl. *koeëlo taipa* „ik zal mangga's zoeken").

koi elo mboto oentamoe bara ri oemba nipalaina (of: *palaiṇa*) „ga zelf je kameel zoeken, waarheen hij weg is geloopen".

nialakamo loena nipatoeroena „er werd een kussen voor hem gehaald waarop hij zich te slapen legde" (uit *loena patoeroena* „een kussen (dat) zijn plaats-van-slapen (was)"; het betrekkelijk voornaamwoord wordt niet uitgedrukt).

aga nitamboeka oewe nipandioena „er werd slechts water voor hem gehaald waarin hij zich baadde".

kalakati rapobingga goela „een pinangschaar waarmee men de (palm)-suiker zal splijten" (uit *pobingga goela* „voorwerp om de suiker mee te splijten").

V. Iets over de voorvoegsels.

1. Het schema van het werkwoord en het bijvoeglijk naamwoord is in het bovenstaande gegeven. Van ieder overgankelijk werkwoord kunnen voorkomen: de gebiedende wijs [1]), de vervoegde vormen (gewone en toekomende tijd), de deelwoordsvorm (gewone en toekomende tijd) en de substantief-afleiding; van een onovergankelijk werkwoord en een bijvoeglijk naamwoord dezelfde afleidingen met uitzondering van de vervoegde vormen. De voorvoegsels die thans ter sprake komen (en waarvan alleen de voornaamste genoemd

---

1) Voor het meervoud van de gebiedende wijs zie men de aanteekeningen bij verhaal V.

zullen worden) vallen geheel binnen dat schema, maar moeten apart vermeld worden omdat zij in de beteekenis van het grondwoord wijzigingen brengen die in vaste formules zijn te vatten. Wij verdeelen ze in drie groepen.

2. In de eerste plaats zijn te noemen de voorvoegsels *neki-*, *-peki-* (deelwoordsvorm *nompeki-*), *nosi-* en *nate-*, die voor overgankelijke stammen gevoegd worden.

a. Neki- beteekent meestal „verzoeken te worden ge...'', b.v. *nekikeni* „verzoeken om geleid te worden'', *nekiala* „vragen om weggehaald te worden'', *nekieki* „vragen om gekust te worden'', *nekiganggo* „vragen om opgenomen te worden'' (zooals een kind dat de armpjes uitstrekt), enz., van de stammen *keni*, *ala*, *eki*, enz.

Neki- is echter ook onovergankelijke vorm bij het beneden te noemen *nompeki-*, zooals in *nekipowia sakaja* „verzoeken een prauw te maken'', *nekiala* „verzoeken te halen''. Vgl. III 4.

Opm. *Neki-* komt soms ook voor bij andere dan overgankelijke stammen, zooals in *nekinaasi* „vragen om medelijden''. Verder wordt *meki-* wel voor deelwoorden of bijvoeglijke naamwoorden geplaatst, in den zin van „willen'', b.v. *mekimantanoe* „willen weven''.

b. Nompeki- is de bedrijvende tegenhanger van het lijdende *neki-*. Het beteekent „verzoeken de handeling, die door den stam waarvoor het staat wordt uitgedrukt, te voltrekken aan een voorwerp'', b.v. *nipekikenina* „hij verzocht het te brengen'', *nipekialana* „hij verzocht het te halen'', *rapekiala sampesoewoena* „men moet haar broer (neef, enz.) laten halen'', *nipekitaoerakana kaliawo nte goema* „hij liet schild en zwaard naar beneden brengen (*nantaoeraka*)''.

Opm. Het element *peki* wordt soms vervangen door *toedoe*, stam van *nantoedoe* „gelasten, er op uit sturen'', b.v. *nitoedoe-alana i Oro* „hij liet O. halen'', *aginamo ratoedoe-pokio poera* „welaan, laat men ze allen laten roepen''.

c. Nosi-, dat soms gevolgd wordt door een neusklank, heeft wederkeerige beteekenis: *nosikapoei* of *nosinggapoei* „elkaar omhelzen'', *nosibaga* „met elkaar vechten'', *nosiloemba* „met elkaar wedijveren, tegen elkaar hardloopen'', *nosipatesi* of *nosimpatesi* „elkaar (trachten te) dooden, elkaar bevechten'', *nosimpokono* of *nosipokono* „van elkaar houden'', *soera mposimpokono* „een brief van (*m*) wederzijdsche genegenheid, een minnebrief'', *nosipoberei* „elkaar tot echtgenoot(e) hebben, met elkaar getrouwd zijn'' (*nompoberei* = tot echtgenoot(e) hebben), *nosikenggenisi pale* „elkaar bij de hand houden'' (st. *kenggenisi* „vasthouden''), enz.

Opm. 1. Ook *nosi-* komt wel eens voor bij andere dan overgankelijke werkwoordstammen, b.v. *nosisala* „van elkaar verschillen'', *nosintoto* „zich tegenover elkaar bevinden'', *nosimpotare* „verspreid, door elkaar'', *nosinggaraoe* „boos op elkaar zijn'' (van *karaoe*, bij *naraoe* „boos''), *nosinggabelo*

„goed (*nabelo*) met elkaar zijn'', enz. enz. Voor *nasi-* zie men § 3*a* Opm. 1.

Opm. 2. Ook *-posi-* (*nomposi-*) kan voorkomen, b.v. *nompasidai kaloekoe* „twee klappers aan elkaar binden met een gedeelte van de bastvezels'', *niposikandemo geira randoea* „toen (*-mo*) aten zij tweeën (het) samen op''. Zie ook VI.

d. De vormen met *nate-* zijn bijvoeglijke naamwoorden. In beteekenis komt dit voorvoegsel overeen met het Maleische *tĕr-*; dit vindt men terug in de lettergreep *te-*, terwijl *na-* alleen optreedt omdat ieder bijvoeglijk naamwoord in het L. het voorvoegsel *na-*, *ma-* moet hebben, om het tijdsverschil tot uitdrukking te kunnen brengen. Voor overgankelijke werkwoordstammen geplaatst vormt het dus het „accidenteele'' passieve verleden deelwoord, dat de betrokken persoon of zaak voorstelt als onvoorziens, „per ongeluk'', onder den invloed van een uitwendige omstandigheid in een bepaalden toestand gekomen, of waarbij alleen maar elke gedachte aan een handelenden persoon (dier, zaak) afwezig is. Zij staan dus naast de afleidingen met *ni-* (II 2) waarbij wèl aan een handelenden persoon wordt gedacht, hetzij deze uitgedrukt wordt of niet. Voorbeelden zijn:

natelendoe „aan den blik onttrokken'' (stam *lendoe*), *nateanggatakamo banoea* „het huis kwam opgeheven te worden'' (stam *anggataka*), *natekande* „opgegeten (onopzettelijk, bij ongeluk)'', *natetaoerakamo pae* „de rijst is naar beneden gebracht''.

Opm. 1. *Nate-* komt ook wel voor in niet van overgankelijke werkwoordstammen afgeleide „accidenteele'' vormen, b.v. *natekadja* „schrikken'', of in niet-passieve beteekenis, b.v. *natetora ri* „komen te denken aan'' (*nantora* = denken aan).

In een aantal gevallen vindt men *note-*, b.v. *noteweoeloe* „spuwen''. Deze vormen zijn onovergankelijke deelwoorden.

Opm. 2. Behalve *nate-* komt bij overgankelijke werkwoordstammen soms ook alleen het voorvoegsel *na-* voor. De op deze wijze gevormde bijvoeglijke naamwoorden zijn geen verleden deelwoorden, maar gewone toestandswoorden, die den toestand aangeven welke kan ontstaan wanneer de door den stam uitgedrukte handeling heeft plaats gehad, maar ook wel zonder dat. Voorbeelden hiervan zijn: *mabasaka* „los, loskomen''[1] (*nombabasaka* „loslaten''), *naaliaka* „weggenomen, er uit, er af'', enz. (van zaken die niet vast verbonden waren met hetgeen waar zij uit, af enz. zijn gehaald of geraakt), *natongga*, idem (wanneer er een verbinding verbroken is) (bij *nangaliaka* „wegnemen'', *nantongga* „er af halen''), *nabingga* „gespleten, splijten (onoverg.)[1]'' (*nombabingga* „in tweeën splijten''), enz.

---

[1]) Het is een eigenaardigheid van de Indonesische talen dat hetzelfde werkwoord of bijvoeglijk naamwoord kan dienen als uitdrukking van het verrichten van een handeling of het verkeeren in een toestand en van het *gaan* verrichten van een handeling, resp. het *komen* in een toestand. Het is vooral hierom dat wat een adjectief is in het L. zoo dikwijls door een werkwoord moet worden weergegeven in onze taal.

3. Een tweede groep van voorvoegsels treedt voornamelijk op bij onovergankelijke werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. Daarvan zijn te noemen: het causatieve voorvoegsel *pa-*, *po-*, *pe-* (*nompa-*, *nompo-*, *nompe-*) en *neti-*.

a. Het causatieve voorvoegsel komt in drie vormen voor: *pa-*, *po-* en *pe-*. Welke van deze vormen gebruikt wordt hangt af van de lettergreep die er op volgt.

Bij bijvoeglijke naamwoorden gebruikt men *nompa-*, gevoegd voor den substantief-vorm. Men kan dus zeggen dat het voorvoegsel in dit geval *nompaka-* luidt, als men maar niet uit het oog verliest dat *ka-*, zooals boven is gezegd, somtijds wordt weggelaten. De causatieve beteekenis heeft verschillende nuanceeringen, zooals uitkomt in de volgende voorbeelden:

nompakagali „schoon (*nagali*) maken''.

nompakambaso „groot (*nambaso*) maken''.

pakabelo roeroe „maak het eerst in orde'' of „wacht eerst tot hij beter (*nabelo*) is''.

nompakatasa „laten rijpen''; *pakatasa roeroe taipa* „wacht eerst tot de mangga's rijp zijn''.

pakadii sakide „trek het wat strak!''

Sommige van deze vormen hebben een onovergankelijke beteekenis, b.v. *pakabelo* „pas op'' (lett. „zorg dat het goed wordt''), *pakabelo manawoe* „pas op dat je niet valt'', *pakamosoe risii* „kom hier dicht bij'', *nemo mompakarapa toemai* „kom hier niet dichtbij, kom niet dicht bij me''.

Opm. 1. In de verbindingen *nompasi-* en *nompasa-* ontbreekt gewoonlijk *-ka-*, b.v. *nompasindjori* „zich leggen, zich plaatsen naast'', *nompasindjorika* „leggen, plaatsen naast'' (*nosindjori* = naast elkaar; *sindjorikoe* = degene die zich naast mij bevindt; *ri sindjorikoe* = naast mij); *nompasirapa* „tegen elkaar aan (*nosirapa*) doen zijn''; *nompasintoewoe* „even lang maken'', ook „zich plaatsen, leggen naast'' (lett. „zich meten aan''; *nasintoewoe* is „even lang'', ook fig. „met elkaar overeenkomen, accoord gaan''; de stam *toewoe* beteekent „meten''); *nompasanggani nantaa* „in één keer (*sanggani*) inzetten'' (van geld); *nompasantibo* „tot één hoop (*santibo*) maken, op één hoop doen''; enz.

Opm. 2. In een aantal oude woorden wordt *pa-* onmiddellijk voor den stam gevoegd, b.v. *nompakande* „te eten geven'' (st. *kande* „eten''), *nompainoe* „te drinken geven, drenken'' (st. *inoe* „drinken''), *nompatoewoe* „opvoeden, onderhouden, houden (van huisdieren)'' (st. *toewoe* „leven''). Onder deze stammen zijn, zooals men ziet, ook overgankelijke.

b. *Nompo-* wordt gevoegd voor de substantief-vormen (*p*-vormen) van onovergankelijke werkwoorden met *no-* en *na-*, b.v.:

nompopoberei „doen trouwen'', ook „met elkaar doen trouwen'', van *noberei* (III 2).

nompopalai „gelasten heen te gaan, wegsturen'', ook „(een dier dat men in de hand heeft) loslaten (zoodat het weg kan loopen)''; b.v.: *nasoekamo pompopalaikoe iko* „ik heb je genoeg (vaak genoeg) gezegd dat je weg moest gaan''.

Nompe- wordt gevoegd voor den *p*-vorm van onovergankelijke werkwoorden met *ne-*, b.v. *nompepembangoe* „doen opstaan'' (*nembangoe* = opstaan), *nipepeongana balenggana* „hij liet zijn hoofd er uit te voorschijn komen (*neonga*)''.

Opm. *Nompopa-* of *nompepe-* kan ook, meest in combinatie met het achtervoegsel *-ka*, gehecht worden aan overgankelijke werkwoordstammen en vormt dan causatieve werkwoorden met de beteekenis „(een bepaald voorwerp) doen, laten ... aan (een bepaalden persoon)'', b.v. *rapopakitaka kita* (of *rapepekitaka kita*) „men zal het U laten zien'', *rapepeintaka kita* (waarschijnlijk verkorting van **rapepepeintaka kita*), idem, *nipopaisanika kita* of *nipepeisanika kita* „men heeft het U doen weten''. Men vindt ook: *dopa nipaepeka kita?* „heeft men het U nog niet laten hooren?'', wat echter wel verkorting zal zijn van *nipopaepeka*, dat eveneens voorkomt en als zuiverder Ledo te beschouwen is.

c. De beteekenis van *neti-* (een vrij zeldzaam voorvoegsel) moge blijken uit de volgende voorbeelden: *netidojo* „zich met opzet dom voordoen, zich dom houden, doen alsof men dom (*nadojo*) is'', *netibobo* „zich stom voordoen, doen alsof men stom (*nabobo*) is'', *netidoengga* „zich met opzet laten omvallen'', *netisae* „met opzet lang (*nasae*) over iets doen''.

4. Een derde groep van voorvoegsels wordt geplaatst voor zelfstandige naamwoorden. Hiervan zijn *no-* en *ne-* reeds behandeld in III 2.

a. *Na-* kan voor een groep woorden geplaatst worden met de beteekenis „het karakter hebbende van, gekenmerkt door, voorzien van, behept met'', b.v. *naboegi* „met schubziekte (*boegi*) behept'', *namari* „met een gezwollen milt (*mari*) behept'', *nabisoe* „met een puist (*bisoe*) behept'', *nawasa* „verkouden'' (lett. „met snot behept''), *nakaroei* „doornig'' (*karoei* = doorn).

Een andere beteekenis van *na-* voor zelfstandige naamwoorden wordt behandeld in de aanteekeningen bij verh. II.

b. *Nompo-* heeft de beteekenis van „hebben tot, nemen tot, gebruiken als'', b.v. *nompoberei* „tot echtgenoot(e) hebben, nemen''; *nomposakaja* „als prauw gebruiken ''; *dajo rapodajo ntoeamana* „een graf dat zijn vader tot graf zou strekken''.

Is het zelfstandig naamwoord van een bijvoeglijk naamwoord afgeleid (IV 2), dan is de beteekenis in den grond wel dezelfde als de zooeven genoemde, maar deze grondbeteekenis heeft zich dan, naargelang van de omstandigheden, in verschillende richtingen ontwikkeld, b.v. *ledo nipobelokoe pakoeli hai*, lett. „ik heb die medicijn niet tot (oorzaak van) genezing (*kabelo*) gehad'', d.w.z. „ik ben er niet beter (*nabelo*) van geworden''; *ledo nipobelona*

tona hai „hij staat niet op goeden voet met dien man, hij leeft in vijandschap met hem''; *nomporaoe* „boos (*naraoe*) zijn op''; *raposalana* „hij zal het als fout hebben'', d.w.z. „het zal hem als vergrijp aangerekend worden''; *noeapa niposoesa noe raramoe?* „waarom is je gemoed bekommerd?''

Opm. Verschillende der genoemde voorvoegsels kunnen ook in andere beteekenissen dan de boven opgegevene voorkomen. Zooals uit het over *nompo-* gezegde wel blijkt (zie boven sub 3*b* en 4*b*), treft men meermalen gelijkluidende elementen aan die nochtans in oorsprong en beteekenis geheel verschillend zijn.

VI. Iets over de achtervoegsels.

1. De voornaamste achtervoegsels die in het Ledo voorkomen zijn *-i*, *-aka* en *-ka*. De beide laatste hebben een gemeenschappelijken oorsprong, doch dit is voor de practijk van geen belang.

Van *-i* moet opgemerkt worden dat het dikwijls van den stam waarachter het wordt geplaatst gescheiden wordt door een medeklinker, die somtijds, zooals in *nantangisi* „beweenen'', Mal. *mĕnangisi* (stam *tangis*), de oorspronkelijke eindmedeklinker van den stam is, in andere, b.v. *nangasoeki* „met honden jagen op'' (stam *asoe*, algemeen Austronesisch), daarentegen weer niet. Zoo ontstaan schijnbaar de achtervoegsels *-si*, *-ki*, *-ti*, enz., terwijl men in werkelijkheid steeds met hetzelfde achtervoegsel *-i* te doen heeft.

Ook bij *-aka* vindt men dikwijls een dergelijken „tusschenklank'', waardoor dit achtervoegsel schijnbaar wordt uitgebreid tot *-raka*, *-taka*, *-saka*, *-maka*, enz., zooals in *nombanawoesaka* „naar beneden laten vallen'', *nantenteraka* „uitleggen'', *nantoentoemaka* „volgen'', *nandjosobaka* „ergens tusschensteken'', enz.

In andere gevallen ontbreekt zulk een medeklinker, zooals in *nombamarisai* „met spaansche peper (*marisa*) inwrijven'', *nantadiaka* „weggooien'', *nantendeaka* „opgooien'', *nantoedoeaka* „wijzen''.

Van *-i* moet nog opgemerkt worden dat het somtijds niet gehecht wordt aan den stam maar aan den substantief-vorm (*p*-vorm) van een werkwoord, b.v. *nompesaiki* „afhalen (iemand), aankeeren om te halen (iets)'', bij *nesai* „aangaan, aankeeren''.

De beteekenis van *-i* en *-aka* kan in deze korte schets buiten beschouwing blijven.

2. Het achtervoegsel *-ka* is van eenigszins anderen aard dan *-i* en *-aka*. De beide laatste elementen vormen met het woord waaraan zij gehecht zijn een nieuw begrip (zij het dat dit begrip gemeenlijk een samengesteld karakter draagt). Van *-ka* geldt dit slechts bij uitzondering: in den regel blijft dit achtervoegsel, wat zijn beteekenis betreft, op zich zelf staan, zonder met het door het grondwoord uitgedrukte begrip tot een nieuw geheel samen te smelten. Ook in den vorm komt dit, zooals beneden zal blijken, tot uiting.

De beteekenis van *-ka*, waarvan het zooeven gezegde uit den aard der zaak een uitvloeisel is, is in hoofdzaak drieledig; het duidt aan:

a. „aan, voor, ten behoeve van''.

b. „ten opzichte van, met'' (speciaal bij wederkeerige vormen).

c. „door, vanwege, om''.

De losheid van de verbinding tusschen het achtervoegsel en het woord waaraan het is gehecht blijkt, wat den vorm betreft, in de eerste plaats bij de aanhechting van bezittelijke achtervoegsels (II 2). Het volgende staatje geeft daarvan een beeld:

nioelikana „hij heeft (het hem) gezegd'' (de beide voorwerpen, „het'' en „hem'', zijn niet uitgedrukt, vgl. *nioelikanamo tinana*: ... „hij zeide tot zijn moeder: ...'').

nioelika kami „wij hebben (het hem) gezegd''.

nioelikata „wij (met insluiting van de(n) toegesprokene(n)) hebben (het hem) gezegd''.

nioelika mioe „jullie hebt (het hem) gezegd''.

nioelikara „zij hebben (het hem) gezegd''.

Doch: *nioelikoeka* „ik heb (het hem) gezegd''.

nioelimoeka „jij hebt (het hem) gezegd''.

In de laatste twee vormen (die met *-koe* en *-moe*) vindt dus een omzetting van de volgorde plaats, in dier voege dat eerst het bezittelijke element en dan pas *-ka* komt. Bij *-kana* enz. is dit niet het geval.

In de tweede plaats kan het voorkomen dat *ka* geheel los staat van het woord waarvan het afhangt [1]), of zelfs geheel zelfstandig, zonder eenig werkwoord of bijvoeglijk naamwoord, optreedt. Het heeft in dit geval steeds de beteekenis van „aan, voor, ten behoeve van'', zooals in de volgende voorbeelden:

ka iakoe sanoe of *ka akoe* (spr. *kakoe*) *sanoe* „een gedeelte is voor mij bestemd'' of „geef mij ook wat'' (in de laatste beteekenis ook *mai sanoe, mai kakoe sanoe*).

ka iko sanoe „een gedeelte is voor jou bestemd''.

ka ia sanoe „een gedeelte is voor hem bestemd''.

ka kami sanoe „een gedeelte is voor ons bestemd''.

ka kita sanoe „een gedeelte is voor ons (of: voor U) bestemd''.

ka komioe sanoe „een gedeelte is voor jullie (of: voor U) bestemd''.

ka geira sanoe „een gedeelte is voor hen bestemd''.

Opm. Tegen de spelling *kakoe* in plaats van *ka akoe* is eigenlijk geen enkel bezwaar in te brengen. Alleen kan zij aanleiding geven tot onduidelijkheid wanneer *-kakoe* aan een werkwoordsvorm wordt gehecht, b.v. *noeapa ntoto nitagimoekakoe hilaoe mandioe ri karona?* „om welke reden (lett. „om wat'') toch verhinder je mij in de Paloe-rivier te gaan baden?'', waarin *akoe* voorwerp is van *nitagimoe* en *-ka* („om, wegens'') terugslaat op *noeapa* „wat''. Duidelijker is dus de spelling in twee woorden: *nitagimoeka akoe*, die echter

---

1) Bij *nioelikoeka* enz. is dit nog niet het geval, zooals blijkt uit den klemtoon.

de uitspraak onvoldoende weergeeft, omdat de beide op elkaar volgende *a*'s tot een enkele *a* worden samengetrokken.

Voorbeelden van *ka* als zelfstandig voorzetsel, doch met bijbehoorend werkwoord, zijn:

nikeninamo haoe ka i Boengko-boengko „hij bracht het gindsheen aan B."

nioelikoe ka tinakoe, hetz. als *nioelikoeka tinakoe* (zie boven) „ik heb het aan mijn moeder gezegd".

dopa nioelina ka tinana, hetz. als *dopa nioelikana tinana* „hij heeft het nog niet aan zijn moeder gezegd".

Zelfs kan het voorkomen dat een achtervoegsel *-ka* nog eens in zelfstandigen vorm wordt herhaald, blijkbaar omdat zijn beteekenis als onderdeel van een geheelen werkwoordsvorm niet meer voldoende krachtig is, b.v. *nipepeisanika ka kita* = *nipepeisanika kita* (V 3 *b* Opm.); *nioelikakoe ka tinakoe* (zie boven) „ik heb het aan mijn moeder gezegd"; *nioelika kami ka ia* „wij hebben het aan hem gezegd". In dit geval vindt men dus niet de omzetting van *-kakoe* en *-kamoe* tot *-koeka* en *-moeka*.

Eveneens geheel in overeenstemming met de losse verbinding tusschen *-ka* en het woord waaraan het is gehecht is, dat dit laatste, wanneer het een onovergankelijk werkwoord of bijvoeglijk naamwoord is, geheel onveranderd kan blijven, b.v.:

nabiaka soeana „hij is moedig (*nabia*) vanwege zijn eigen omgeving, omdat hij in zijn eigen omgeving is" (van een haan gezegd).

nobereika „trouwen met".

nosimpagoka „aan elkaar trachten afhandig te maken".

Toch vindt men ook gevallen waarin, evenals dat boven bij eenige *-i*-afleidingen gebleken is, een geheel nieuwe overgankelijke stam wordt gevormd, bestaande uit een substantief-vorm + *-ka*, b.v. *nomporiapoeka* (hetzelfde als *noriapoeka*) „koken voor (iemand)", van *noriapoe* „koken". Het spreekt wel haast vanzelf dat wanneer van dergelijke samenstellingen met *-ka* vervoegde vormen moeten worden gemaakt (wat b.v. van *nobereika* niet mogelijk is, omdat een vorm **nipobereikana* hetzelfde zou beteekenen als *nipobereina*, zie V 4 *b*), geen andere dan de zooeven genoemde stam (substantief-vorm + *-ka*) kan optreden, dus *noeapa nikasoegikana*? „waar is hij rijk door geworden?", *noeapa nikabiamoeka*? „hoe komt het dat je zoo brani bent?" Vormen als *noriapoeka* staan dan ook feitelijk geheel op één lijn met de aan het slot van III 4 genoemde, met dien verstande dat deelwoorden van den langeren stam (zooals *nomporiapoeka*) niet altijd voorkomen omdat men voldoende heeft aan den korteren vorm.

Opm. In de wederkeerige vormen met *-ka* moeten wij ons in het Ned. wat eenvoudiger uitdrukken dan het L. dat doet, b.v. *nosintomoeka*, lett. „een wederzijdsche ontmoeting hebben (*nosintomoe*) met", d.w.z. „(iemand of iets) ontmoeten", *nosipatesika* „vechten, oorlogvoeren met".

VII. Iets over de telwoorden.

1. De hoofdtelwoorden komen voor in twee vormen, zelfstandige en samengestelde. De laatste bestaan uit een korten vorm van het in aanmerking komende telwoord, gevolgd door een „hulptelwoord'' of „maatwoord''. Laatstgenoemde soorten van woorden zijn zeer talrijk.

De in samenstellingen optredende vormen luiden, van 1 tot 10: *sa-*, *roea-*, *taloe-*, *pata-*, *lima-*, *ono-*, *pitoe-*, *waloe-*, *sio-*, *sapoeloe-* (voor de zelfstandige vormen zie men de woordenlijst).

Deze vormen worden, wanneer het „hulptelwoord'' of „maatwoord'' met *k*, *p*, *t* of *s* begint, gewoonlijk door een neusklank gevolgd, die natuurlijk met de *k* samensmelt tot *ngg* en met de *s* tot *ndj* (I 3), b.v. *sanggakoe* „een handvol'' (st. *kakoe* „met de volle hand grijpen''), *roea-ndjikoe* „twee el'' (st. *sikoe* „elleboog''). Uitzonderingen op dezen regel zijn o.a. *sapoeloe* (10), *roeapoeloe* (20), enz. (vgl. Mal. *sĕpoeloeh* enz.), en *sakoeja* „hoeveel'', uit *sa* + *koeja*, een op zich zelf niet voorkomend woord waarvan de beteekenis „wat'' is (vgl. *nanggoeja* „wat doen aan?'', *koekoejamo iko?* „wat zal ik je doen?''; *nokoeja* „wat doen?'', *mokoeja iko?* „wat wil je doen?''; *nompokoeja* „wat doen met, waarvoor gebruiken?'', *moepokoeja dopi itoe?* „waarvoor wil je die plank gebruiken?'').

Ook bij de beginklanken *b* en *d* komt somtijds een neusklank voor, b.v. *taloe-mboela* „drie maanden'', van *boela* „maan, maand''; *sakoeja-mbongi* „hoeveel nachten'', van *bongi* „nacht''; *pata-ndapa* „vier vadem'', st. *dapa*.

Een eigenaardigheid van het L. en zijn naaste verwanten is dat de bovengenoemde neusklank in een aantal woorden behouden blijft, ook al staan zij niet in samenstelling met een telwoord. Op deze wijze ontstaan dus nieuwe woorden, met een neusklank aan 't begin, b.v. *mboela* „maand'' (als tijdmaat, b.v. *nagana mboelana* „haar maanden waren vervuld''), *mpae* „jaar'' (id.; *pae* is „rijst''; de eigenlijke beteekenis van *sampae* is „een rijstperiode'', „een rijstjaar''), *ntapi* „laag''.

De bovengenoemde „maatwoorden'' bestaan dikwijls uit de stammen van werkwoorden welker beteekenis zich daartoe leent, b.v. *sabingga* „een helft'' (in de lengte gespleten), st. *bingga* „splijten''; *sanggoto* „een in de dwarste afgesneden stuk'', st. *koto* „in de dwarste doorsnijden'', enz.

Van de hulptelwoorden (die uit de Maleische spraakkunst voldoende bekend zijn) verdient speciaal het woord *angoe* vermelding, omdat het, in samenstelling met *sa-*, dus in den vorm *sangoe* (eig. *saangoe*), in de plaats is getreden van het ontbrekende zelfstandige telwoord voor „één''. De beteekenis, die ongeveer weer te geven is met „stuks'', leent zich daartoe zeer goed. *Sangoe* moet echter niet gebruikt worden wanneer het taaleigen een ander hulptelwoord verlangt. Zoo gebruikt men van personen gewoonlijk *saito* (= *sĕorang*) en van kleine dieren *sambaa*, *roeambaa*, enz. Van snijdende voorwerpen zegt men *samata*, enz., b.v. *taono samata* „een kapmes''. Ook *angoe* kan met andere

telwoorden verbonden worden, dus *roeangoe* (*roeaangoe*) „twee stuks'', *taloeangoe* „drie stuks'', enz. *Roeaito* enz. wordt echter niet gezegd; men gebruikt daarvoor de volle vormen *randoea, tataloe*, enz.

De samengestelde vormen boven de 10 luiden:

sapoeloe (*bo*) *sa-*, *sapoeloe* (*bo*) *roea-* enz. (meest zonder *bo*), *roeapoeloe-* (20), *roeapoeloe bo sa-*, enz., *taloepoeloe-*, enz., *saatoe-* (100), enz., *saatoe sapoeloe bo sa-*, *saatoe bo sapoeloe sa-* (111), enz., *roeaatoe-* (200), *sandjoboe-* (1000), enz., *sariwoe-* (10.000), enz. De zelfstandige vormen zijn hieraan gelijk, behoudens het laatste deel (*randoea* in plaats van *roea-*, *tataloe* in plaats van *taloe-*, enz.).

Opm. 1. Men lette op het verschil tusschen *sandjakaja* „een schuitvol'' en *sangoe sakaja*, dat ook deze beteekenis kan hebben, maar in de eerste plaats wil zeggen „een schuit'', enz. (doch *nosandjakaja kami hilaoe* is „we zijn in één prauw gegaan'').

Opm. 2. De bovengenoemde woorden voor „een'' worden alleen gebruikt wanneer men werkelijk wil doen uitkomen dat men met niet meer dan één individu of exemplaar te maken heeft. Ongelukkigerwijze bezitten het Ned. en andere Europeesche talen twee woorden „een'', een telwoord en een onbepaald lidwoord ('n), ten gevolge waarvan vele Europeanen de neiging hebben om overal waar in hun taal het onbepaalde lidwoord „een'' optreedt, dit in de Indonesische talen weer te geven met een telwoord. Zij gebruiken om den haverklap *sangoe, saito* of *sambaa*, en in het Volapuk-Maleisch *satoe*, wanneer die woorden in 't geheel niet op hun plaats zijn. Hun Inheemsche ondergeschikten treden veelal ijverig in hun voetstappen. Het vermijden van deze fout is van groot gewicht.

2. De rangtelwoorden worden gevormd door voorvoeging van *ka-* en achtervoeging van *-na* aan een zelfstandig of samengesteld telwoord, b.v. *karandoeana* „de tweede''. *karoeangganina* „de tweede maal''. Soms vindt men een achtervoegsel *-ka*, dat voor het bepalen van de beteekenis buiten beschouwing kan worden gelaten, b.v. *kapitoengganikana* „de zevende maal''. Dit *-ka* treedt ook wel in andere gevallen op.

VERHALEN.

I.

Naria ana madika saito mombine, saito ana madika langgai. Nosipoberei geira hai. Naoepoe geira ninika ri ara ngata hii, dako samboela kalioena ninika, hilaoe nosipakenimo nopae. Nakawa hamai ri tana popae, noparoedjamo geira. Nagana samboela geira noparoedja, nopidamo. Nagana patapoeloe bongi paera hai nipida, nigawimo. Nagana roea-mboela nipewawomo. Nasaepa nowoeamo pae hai. Nangaoepa nikatomo. Naoepoe geira nokato, niboliakamo ri ara gampiri. Nagana samboela kalioena nokato, nakawamo topobaloe tapi. Nangoeli topobaloe tapi: „Sii tapikoe rapobaloe, poea''. Nangoeli madika:

AANTEEKENINGEN.

Madika of *maradika* (Jav. *mardika*, enz.), een oorspronkelijk uit het Sanskrit afkomstig woord, in het Kailisch aanduiding van een adellijke (lid van een hoofdengeslacht).

Mombine „vrouw, vrouwelijk'', *langgai* „man, mannelijk''.

Berei „echtgenoot(e)''; *noberei* „trouwen, getrouwd zijn''; *nompoberei* „tot *berei* nemen of hebben''; *nosipoberei* „met elkaar trouwen, getrouwd zijn''.

Geira „zij'' (mv.), staat naast *ira*. De lettergreep *ge* komt ook voor in verbinding met het lidwoord voor personen (of als zoodanig optredende dieren enz.) *i*, en heeft dan eveneens meervoudige kracht, b.v. *i Radjagoemanta*, „Radjag.'', *gei Radjagoemanta*, „R. en de zijne(n)'' (Minahassisch Maleisch *dorang Radjag.*), wat, al naar omstandigheden, kan zijn „R. en zijn makker(s), R. en zijn vrouw, R. en zijn gezin'', of wat ook maar.

Hai „die, gindsche'', staat naast *itoe* „die bij u''. Hier wordt het gebruikt van iets dat zooeven genoemd is („die, de zooeven genoemde''), waarvoor in goed Ledo alleen dan *itoe* gebezigd kan worden wanneer de betrokken persoon (personen) of zaak (zaken) op eenigerlei wijze in betrekking staat (staan) tot den tweeden persoon. *Geira hai* is dus lett. „die zij''. — Een derde woord voor „die, dat'' is *haoe*, lett. „gindsheen'', en dus gebruikt van personen of zaken die zich in een bepaalde richting voortbewegen (*tona haoe* „de menschen die daar loopen'').

Naoepoe „klaar, afgeloopen, *habis*''.

Ri ara staat voor *ri rara*, z.v.a. Mal. *di dalam*.

Ngata hii „dit dorp''. Dit behoeft niet het dorp te zijn waar de verteller zich bevindt, doch kan ook zeer goed het dorp zijn waarheen hij zich in zijn gedachten heeft verplaatst.

Dako „pas''; *dako ri* „van ... af, uit''. Dialectisch wordt ook *lako* en *doko* gezegd.

Dako samboela kalioena ninika, lett. „pas een maand was het voorbijzijn er van dat (zij) getrouwd waren''. Zie IV 4.

Hilaoe nosipakenimo nopae, lett. „gingen (zij) elkaar uitnoodigen om padi te verbouwen'', d.w.z. „wekten zij elkaar op (dus: kwamen zij met elkaar overeen) om rijst te gaan verbouwen''. Dat hier *nopae* en niet de toekomende tijd *mopae* wordt gebruikt drukt uit dat de handeling ook inderdaad tot uitvoering kwam; men zou kunnen vertalen: „gingen zij op

VERTALING.

I.

Er waren eens een *madika*-dochter en een *madika*-zoon. Die trouwden met elkaar. Toen zij in het huwelijk verbonden waren in dit dorp, toen zij pas een maand getrouwd waren, wekten zij elkaar op om rijst te gaan verbouwen. Op de sawah gekomen gingen zij aan het omwerken van den grond met behulp van karbouwen. Nadat zij dat een maand lang gedaan hadden, plantten zij zaad uit. Veertig dagen (lett. „nachten'') nadat hun rijst uitgezaaid was, werd het zaaisel geboet (het gewas bijgewerkt). Na twee maanden werd het gewied. Na geruimen tijd droeg de rijst vrucht. Toen ze rijp was, werd ze geoogst. Nadat zij klaar waren met oogsten, werd (de rijst) opgeborgen in de rijstschuur. Een maand na afloop van den oogst kwam er

wederzijdsche aansporing den landbouw beoefenen'', ware het niet dat *nosipakeni* niet behoeft in te sluiten dat beide partijen de handeling van het uitnoodigen verrichten, zooals wij ook in het Ned. spreken van „elkaar volgen'', daarmee bedoelende dat de eene partij de andere volgt, niet omgekeerd.

Nosipakenimo bestaat uit *nosipakeni* en de partikel *mo*, die ongeveer overeenkomt met Mal. *lah*. Deze partikel, het beneden te noemen *pa*, en nog een paar andere eenlettergrepige woordjes tellen voor den klemtoon mee (deze valt dus in dit geval op de lettergreep *ni*) en worden daarom met het voorafgaande woord aaneengeschreven.

Ri hamai, hamai, ri samai, samai „daar, ginds''. Voor „daar bij u'' heeft men *risitoe* of *ritoe*. Een ander woord voor „daar, ginds'' is *risia, ria*, waarmee een bepaald punt wordt aangewezen.

Tana popae „sawah", *taloea* „ladang'', *pampa* „tuintje'', „zeer kleine droge akker'' (ook op het erf).

Nagana „voldoende, vol'' (Mal. *gĕnap*).

Nopida „zaad uitzaaien door op geregelde afstanden een aantal korrels in de modder (van de sawah) te laten vallen''.

De stam *gawi* duidt aan het overplanten van een deel der jonge rijstplantjes naar plekken waar de rijst niet goed is opgekomen.

Nasaepa, lett. „toen het lang (geduurd had)''. De partikel *-pa* treedt hier op in de beteekenis van ons voegwoord „toen". Andere beteekenissen van *-pa* zijn „nog'' en „pas'', zooals in *nepa* „nog niet!'' (*djangan doeloe*).

Nokato „oogsten'', onovergankelijke vorm van den stam *kato*.

Topobaloe tapi, gevormd met het element *to* (uit het niet in het L. gebruikelijke *taoe* „mensch''), gevoegd voor den substantiefvorm van *nobaloe* „verkoopen'' (overgankelijke vorm: *nompobaloe*). Zie II 3 Opm.

Tapikoe rapobaloe „een wan (wannen) van mij die verkocht zal (zullen) worden, die ten verkoop wordt (worden) aangeboden''.

Poea „heer'' is uit een Boegineesch idioom overgenomen. Het echte L. woord is *poeë*.

„Sakoeja alina?" „Limapoeloe". Nangoeli madika: „Domo ratawari? Roeapoeloe bo alima!" Nangoeli topobaloe tapi: „Taloepoeloe". Nangoeli madika hai: „Roeapoeloemo bo alima!" Nangoeli topobaloe tapi: „Ledo, taloepoeloepa". Nangoeli madika: „Dekeimo roeapoeloe bo alima!" Kana nangoeli toepoe noe tapi hai: „Taloepoeloepa". Nialamo noe madika. Nangoeli bereina mombine: „Hee poca, ane mangala pae komioe raalika tapi, pae ri ambena ntoto". Nangoeli madika langgai: „Pae damo nadea hai, rapakoele mangalana hamai ri ambena!" Nangoeli madika langgai: „Pae bawonamo hii koeala!" Kana nangoeli bereina mombine: „Ledo, kana pae ambena ala". Kana nangoeli madika: „Ledo koepakoele mangala ri ambena, ledo aga sanggineni raaliaka pade rakawa pae ri ambena". Naara geira hai nosinggaraoemo. Nangoeli madika langgai: „Iko itoe nitagimoe pae ra'alika tapi. Kita hii ledo ria tapita. Ane mombajoemo kita pae damo hilaoe manginda tapi ntona. Naria tapi hii, aginamo ra'ali". Kana ledo nidekei noe bereina pae nialika tapi. Sampe nosinggaraoemo geira hai. Nasae nasae geira nosinggaraoe, nangoeli langgai: „Ane iwetoe tano iko, ledo nidekeimoe pae nialika tapi, palaimo iko hilaoe". Nangoeli mombine: „Ledo akoe malai". Kana nangoeli langgai hai: „Palaimo haoe, damo koedekeika iko sanoe pae hii, domo kita moberei". Wesiapa djarita noe langgai hai, nalaimo mombine. Nalai mombine hai ri banoea ntinana. Nangoeli tina noe mombine hai: „Nakoeja iko, ana, bo itoemo?" Nangoeli

Alina „de prijs er van".

In *roeapoeloemo bo alima* heeft *-mo* nadrukleggende functie, wat ook het geval kan zijn in de gebiedende wijs.

Taloepoeloepa bevat de partikel *-pa* (zie boven); dus lett. „pas wanneer (de prijs) 30 is (sta ik de wan af)".

Kana „moeten, stellig, in elk geval, toch".

Ala (stam) „nemen"; een ander *ala* beteekent „opdat".

Hee, tusschenwerpsel.

Ntoto „heelemaal, echt, zeer".

Damo beteekent „nog slechts", lett. „reeds slechts". Op zichzelf heeft *da* niet de beteekenis van „slechts" (hiervoor gebruikt men *aga*), maar alleen die van „nog". In het Ned. wordt van de uitdrukking „nog slechts" veel minder gebruik gemaakt dan in het L.; in de vertaling moet *damo* dan ook dikwijls op andere wijze weergegeven worden, of onvertaald blijven.

Rapakoele mangalana „men zal ze kunnen nemen". Het achtervoegsel *-na* van *mangalana* duidt het voorwerp aan („ze, het"). Het komt geheel overeen met Mal. *-nja* in vormen als *mĕngambilnja, mĕndĕngarnja*, enz., en kan evenals dit laatste ook weggelaten worden.

Pae bawona „rijst (die) het bovenste er van (is)". *Hii* „deze, dit" moet wel eens met „hier" vertaald worden, of onvertaald blijven. Het eigenlijke woord voor „hier" is *risii*.

Kana ... *ala* „neem stellig ..., neem in elk geval ..." *Kana* is geen werkwoord maar een bijwoord.

Pade „dan pas, toen pas, vervolgens".

Rakawa, van het werkwoord *nanggawa* (st. *kawa*) „vinden, aantreffen, bereiken", niet te verwarren met het bijvoeglijk naamwoord *nakawa* „aankomen".

Naara „toen, vervolgens", niet te verwarren met *naara* of *na'ara* „hongerig".

Iko itoe, lett. „die jij, jij daar"; *kita hii*, lett. „deze wij, wij hier".

een wanverkoopster. Deze zeide: „Hier heb ik een wan te koop, heer". De *madika* zeide: „Hoeveel kost die?" „Vijftig (bossen rijst)". De *madika* zei: „Kan men daar niet meer op afdingen? (Ik bied) 25 (bossen)". De wanverkoopster zei: „Dertig". De *madika* zei: „Vijf en twintig!" De wanverkoopster zei: „Neen, het blijft bij 30". De *madika* zei: „Geef ze maar voor 25!" De eigenares van de wan bleef zeggen: „Het blijft bij 30". Toen accepteerde de *madika* (dat bedrag). Zijn vrouw zei: „Wanneer U rijst neemt, heer, om de wan voor te koopen, (neem dan) rijst (die) heelemaal onderaan (ligt)". De *madika* zei: „Er is al veel rijst (in de schuur), zou men dan (rijst) die daar onderaan ligt kunnen nemen!" De man zei: „Ik zal de rijst nemen die hier bovenaan ligt!" Zijn vrouw bleef zeggen: „Neen, je moet de rijst nemen die onderaan ligt". De *madika* hield vol: „Ik kan geen (rijst) onderuit nemen, men zal niet maar één bos hebben weg te nemen alvorens de rijst die onderaan ligt te bereiken". Toen werden zij boos op elkaar. De *madika* zei: „Jij, jij wilt de rijst niet afstaan om de wan voor te koopen. Wij hebben geen wan. Als wij rijst willen stampen moeten wij andermans wan gaan leenen. Hier is een wan, laat men die nu (ook) koopen". Zijn vrouw bleef weigeren de rijst af te staan om de wan voor te koopen. Ten slotte werden zij boos op elkaar. Toen zij eenigen tijd gekibbeld hadden, zei de man: „Als je dus zóó (optreedt), en de rijst niet wilt afstaan om de wan voor te koopen, ga dan maar weg". De vrouw zeide: „Ik wil niet weg". De man hield vol: „Ga maar weg, ik zal je een gedeelte van deze rijst geven, (maar) wij zullen niet langer gehuwd blijven". Toen de man zoo gesproken had, ging de vrouw weg. Zij ging naar het huis van haar moeder. De moeder van de vrouw zei: „Hoe komt het, kind, dat je daar bent?" De vrouw zei: „Mijn

Nantagi „tegenhouden, beletten, verbieden".

Ledo ria, verkorting van *ledo naria* „er is niet".

Hilaoe, silaoe, haoe „gaan", lett. „gindsheen", zooals in *palai hilaoe* enz. „ga weg daar naar toe" (met aanwijzing van de richting).

Tapi ntona (uit *n tona*) „een wan van (andere) menschen".

Aginamo „welaan, laat het geschieden" (met *-mo*).

Dekei (stam) „geven, toestaan".

Kana ledo nidekei noe bereina pae nialika tapi; men zou hier verwachten *ra'alika*; door het gebruik van *nialika* wordt tevens het resultaat (het niet doorgaan van den koop) tot uitdrukking gebracht (zie boven).

Sampe is het Mal. *sampai* „tot, totdat".

Iwetoe, iweitoe „*bĕgitoe*, als dat (bij u)"; *iwesia* „als dat (daarginds)"; *iwesii, iwehii, iwei* „*bĕgini*, als dit". De *i* aan het begin van een woord van 3 of meer lettergrepen valt gemakkelijk af.

Tano „dus, dan".

Sanoe „een gedeelte".

Domo, ledomo „niet meer"; *dopa, ledopa* „nog niet".

Djarita „woorden".

Bo heeft verschillende beteekenissen, zooals „en, zoodat, dat", maar ook „aangezien".

mombine hai: „Nipopalaimo noe bereikoe iakoe''. Nangoeli tinana: „Ane iwetoe tano bereimoe, domo hilaoe iko, ana. Risiimo!'' Hamai langgai pangane naboli ri sooe mpae nipobereinamo topobaloe tapi. Nangoeli pangane mombine hamai nte tinana: „Hamai pae, ina, nioeli noe bereikoe, ka iakoe sanoe''. Nangoeli tinana: „Ratoedoekamo tona, ana, hilaoe mangalana pae''. Nitoedoemo tona hilaoe mangala pae sapoeloe. Nilemba ntona hai saito sapoeloe. Djadi sapoeloe geira hai saatoe pae nikenira. Nakawa ri banoea nangoeli tina noe mombine hai: „Rapombajoemo pae hii''. Nangoeli anana hai: „Rapombajoeta sangganimo, ina''. Nipombajoeramo ntalitina. Naose sangganimo pae hai nipombajoera. Nagana sapoeloe bongina pae hai naoepoe nipombajoe nadoeamo mombine hai. Aga samboela nadoea mombine hai, namatemo. Pae ipangane hia damo nikande podoana.

Nakoeja iko ana bo itoemo „waarom is het, kind, dat jij daar (lett.: dat) bent''. *Iko* behoort bij *nakoeja*: „hoe zit het met jou''. Dat in dezen zin *itoe* gebruikt wordt is omdat het niet de bedoeling is te zeggen „hoe komt het dat je je daar op die plaats bevindt''. Wanneer het Nederlandsch „hier'' of „daar'' gebruikt, maar deze woorden geen betrekking hebben op de plaats (plek, ruimte) waar de betrokken persoon of zaak zich bevindt, maar op die persoon of zaak zelf, moet in de Indonesische talen in 't algemeen een aanwijzend voornaamwoord (en geen aanwijzend bijwoord) gebruikt worden.

Domo hilaoe iko ana, zachter dan *toemo hilaoe iko ana* (*domo* is het gewone, *toemo* het verbiedende „niet meer'').

Pangane (eig. *ipangane*) beteekent „zooeven'', hier „de zooeven genoemde''. Het is iets ruimer dan ons „zooeven'', daar het ook b.v. 's middags om 5 uur gebruikt kan worden ten opzichte van een tijdstip in den vroegen morgen. Tegenover *pangane* staat *ngena* „straks'', „later op den dag'', „later in den nacht'' (*ngena bongi* = „vannacht, a.s. nacht'', tegenover *ribongi* „vannacht, gepasseerde nacht'').

Langgai pangane ... nipobereinamo topobaloe tapi. Hier volgt op het onderwerp (de man) een vervoegde vorm, waarin dat onderwerp nog eens door *-na* wordt opgenomen. Letterlijk staat er dus: „de zooeven genoemde man ..., hij nam de wanverkoopster tot vrouw''. Door deze constructie valt op het onderwerp een zekere nadruk. De vooropplaatsing van *hamai* en het doen voorafgaan van *pangane* aan de bepaling (*naboli ri sooe mpae*) die bij het voorafgaande zelfstandige naamwoord behoort stempelt dezen zin tot een specimen van losse spreektaal.

Sooe mpae, lett. „rijsthut''.

Nangoeli pangane mombine hamai nte tinana „(de) zooeven genoemd(e), de vrouw die daar bij haar moeder was, zeide''. *Nte* is verkorting van *ante* „met'' (soms door „en'' te vertalen).

Ina, aanspraakwoord voor „moeder'', zooals *tata* voor „vader''. De gewone woorden zijn resp. *tina* en *toeama.*

man heeft me weggestuurd''. Haar moeder zei: „Als je man zich dus zoo gedraagt, ga je niet meer (naar hem toe), kind. Blijf maar hier!'' De man, die achter was gebleven in de veldhut, nam de wanverkoopster tot vrouw. De vrouw die bij haar moeder was zeide: „Daarginds is rijst, moeder, mijn man heeft gezegd dat een gedeelte daarvan voor mij bestemd is''. Haar moeder zei: „Laten wij (lett. „men'') er menschen voor uitsturen om de rijst te gaan halen, kind''. Toen zonden zij tien menschen om de rijst te gaan halen. Die menschen droegen ieder tien (bossen). Zoodoende brachten zij met hun tienen 100 bossen rijst aan. Toen zij thuis waren gekomen zei de moeder van de vrouw: „Laten we deze rijst stampen''. Haar dochter zei: „Laten wij ze maar in één keer stampen, moeder!'' Toen stampten moeder en dochter ze, zij stampten de rijst in één keer schoon. Tien dagen nadat de rijst gestampt was, werd de vrouw ziek. Slechts een maand was zij ziek geweest, toen zij overleed. De zooeven genoemde rijst werd alleen nog maar opgegeten op haar doodenmaal.

Mangalana pae „om de rijst te gaan halen''; men ziet dat het gebruik van *-na* niet uitsluit dat het voorwerp nog eens met name genoemd wordt.

Lemba (stam) „aan de beide uiteinden van een stok over den schouder dragen'', zooals men doet bij het vervoeren van padi.

Saito sapoeloe, lett. „een persoon tien'', d.w.z. „tien (bossen) per persoon''.

Geira ntalitina „zij met inbegrip van de moeder'', d.w.z. „moeder en kind(eren)''. Andere voorbeelden van het voorvoegsel *ntali-*: *manoesia tataloe ntalisampesoewoe* „drie gebroeders, gezusters, twee broers en een zuster, twee zusters en een broer'' (*sampesoewoe* = broer, zuster; *manoesia* = mensch), *geira ntalisarara-sanggani* „hij, zij met een of meer volle neven of nichten'' (*sarara* = familielid; *sanggani* = eenmaal; *sarara-sanggani* = neef, nicht in den eersten graad). In plaats van *geira* kan natuurlijk een andere vorm van het pers. voornaamwoord van den 3en pers. meervoud komen, zooals in dit geval het bezittelijk voornaamwoord *-ra*.

Naose „schoon gestampt, tot *bĕras* (*ose*) gestampt''.

Pae ipangane hia „die zooeven genoemde rijst''. *Hia* of *sia* beteekent „die (dat) daarstraks genoemde, die (dat) bekende, die (dat) ... je weet wel'' en is dus een aanwijzend voornaamwoord. Vgl. *risia* „daar''.

Damo nikande podoana, voor *damo nikande ri podoana*, met weglating van het locale voorzetsel, zooals ook in andere talen wel voorkomt. Het gebruik van *damo* veronderstelt een „niet meer'', in dit geval dus het niet meer gegeten worden van de rijst door de overleden vrouw, voor wie zij bestemd was geweest.

Op bepaalde tijdstippen na het overlijden heeft een maaltijd plaats, waarbij een gebed (*doa*) voor de(n) overledene wordt gezegd. Deze heele plechtigheid heet *podoa*.

II. Koriowala ante Balitoetoe.

Nangoeli i Bawoe: „Haoe ri oemba poeramo komioe damo mboi naramba?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Hilaoe mompene hadji''. „Maipia mompene hadji?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Moteba sakaja roeroe''. „Maipia moteba sakaja?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Boela meonga''. Neongamo boela hai, hilaoe waimo i Bawoe hai. Nangoeli i Bawoe: „Naoepoemo sakaja itoe niteba?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Dopa naoepoe niteba''. Nangoeli i Bawoe: „Maipiapa rateba?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Pitoe-mbongipa''. „Kajoe noeapa rateba?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Gampaja''. Nangoeli i Bawoe: „Ratebamo masasinta! Ewa nasaramo rarakoe kita hilaoe mompene hadji''. Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Io, ratebamo''. Naoepoe nitebara sakaja hai, nikeniramo ri tasi. Nakawa ri tasi, nangoeli i Bawoe: „Maipiamo kita hilaoe?'' Nangoeli koriowala ante balitoetoe: „Maile bongi kita hilaoe''. Nikawana naile bongi hai, hilaoemo geira ri sakaja. Nakawa ri sakaja, nesawimo i Koriowala, nesawimo i Balitoetoe, nesawi moenimo i Bawoe. Dako nolipa sakaja hai, notoedoemo i Balitoetoe. Potoedoe i Balitoetoe, nangoeli i Bawoe: „Noeapa notoedoe itoe, Balitoetoe?'' Nangoeli i Balitoetoe: „Pompanisi sakaja''. Nangoeli i Bawoe: „Berimba ane pompanisi sakaja bo nesoea oewe?'' Nangoeli i Balitoetoe: „Nemo maeka, Bawoe!'' Sampe hilaoe ri tatanga ntasi kana notoedoemo sakaja. Nangoeli i Bawoe: „Berimba kana notoedoe-toedoemo sakaja hii, Balitoetoe?'' Nangoeli i Balitoetoe: „Nemo maeka! Wesia mami'', nioelina, „kita hilaoe mompene hadji, baloemba nambaso, kana rapanisita sakaja''. Kaganana taloe-nggani notoedoe-toedoe bali-

Haoe ri oemba „waar naar toe gaan''; *ri oemba* = waar?

Poera „heelemaal, allemaal'', *poera-poera* „allemaal, allen, alles''.

Mboi of *mbaoe* „ieder, elk''; *damo mbaoe naramba* „ieder nog slechts keurig netjes''.

Nompene hadji „*naik hadji*''; *nompene* = opklimmen (in huis, in een boom).

Maipia of *naipia* is „wanneer in de toekomst'', tegenover *ipia*, dat vraagt naar een tijdstip in het verledèn. *Mai-* of *nai-* vindt men ook in *maile* of *naile* „morgen'' en *maipoea* of *naipoea* „overmorgen''.

Maipiapa rateba „wanneer pas zal zij gehakt worden?'' Men ziet dat het pers. voornaamwoord van den derden persoon („ze'') niet wordt uitgedrukt, evenmin als dit het geval is met het woord voor „jullie'' in de in het voorafgaande voorkomende zinnetjes *maipia mompene hadji* en *maipia moteba sakaja*, en met dat voor „ik'' in *hilaoe mompene hadji* in het begin van het verhaal. Speciaal het gebruik van het woordje *ia* („hij, zij, het'') waar dit zonder gevaar voor de duidelijkheid kan gemist worden, is in strijd met het taaleigen en leidt tot noodelooze omslachtigheid, die onaangenaam is voor het gehoor.

Ewa „als, als het ware'' is meermalen niet al te letterlijk op te vatten.

Nasaramo rarakoe „mijn binnenste is al gehaast''.

II. De Wielewaal en de Specht.

Het Varken zeide: „Waar gaan jullie beiden (lett. „allemaal”) zoo mooi uitgedost naar toe?” De Wielewaal en de Specht zeiden: „We gaan ter bedevaart (naar Mekka)”. „Wanneer gaan jullie naar Mekka?” De W. en de Sp. zeiden: „(We moeten) eerst een prauw hakken”. „Wanneer zullen jullie dat doen?” De W. en de Sp. zeiden: „Komende maand”. Toen die maand aangebroken was, ging het Varken weer (naar hen toe). Het zeide: „Is die prauw al klaar (gehakt)?” De W. en de Sp. zeiden: „Nog niet”. Het V. zei: „Wanneer zal dat dan gebeuren?” De W. en de Sp. zeiden: „Over een week”. „(Van) wat voor hout zal ze gehakt worden?” De W. en de Sp. zeiden: „Van papajahout”. Het V. zei: „Laat ze vlug gehakt worden! Ik brand als het ware van verlangen om ter bedevaart te gaan” (lett. „dat wij ter bedevaart gaan”). De W. en de Sp. zeiden: „Ja, we zullen ze hakken”. Toen ze de prauw gehakt hadden, brachten ze die naar zee. Toen ze aan zee gekomen waren, zei het V.: „Wanneer zullen we vertrekken?” De W. en de Sp. zeiden: „Morgenavond”. Toen dat tijdstip aangebroken was, begaven zij zich naar de prauw. Bij de prauw gekomen stegen de W., de Sp. en ook het V. in. De prauw was nog maar net op gang, toen de Sp. aan het kloppen ging. Op het kloppen van den Sp. zei het V.: „Wat maakt daar zoo'n kloppend geluid, Specht?” De Sp. zei: „Dat is het dichten van (de reten in) de prauw”. Het V. zei: „Hoe komt het, wanneer het 't dichten van de prauw is, dat er water binnendringt?” De Sp. zei: „Wees maar niet bang, Varken!” Totdat ze het ruime sop gekozen hadden ging de prauw steeds door met een kloppend geluid te doen hooren. Het V. zei: „Hoe zit dat toch, Specht, de prauw gaat aldoor maar door een kloppend geluid te doen hooren!” De Sp. zei: „Wees maar niet bang! Zoo is het nu eenmaal”, zei hij, „als we ter bedevaart gaan, dan zijn de golven hoog (lett. „groot”), (zoodat) we de prauw moeten kalefaten”. Nadat de Sp. driemaal geklopt had spleet de prauw in tweeën.

Nangoeli i Bawoe, uitgesproken: *nangoeli Bawoe* (I 2).

Nikawana naile bongi hai, lett. „het was gekomen tot dien morgen nacht”.

Moeni „ook”, *wai* „weer”.

Nolipa „loopen”, ook „op gang komen” (van een vaartuig).

Pompanisi, verbaal substantief van *nompanisi* (st. *panisi*) „reten enz. in een prauw dichten”.

Nemo „*djanganlah*”; hier dient *mo* tot versterking van *ne* of *nee*, het verbiedende „niet”. Voor het verbiedende „niet meer” (*djangan lagi*) gebruikt men *toemo*.

Tatanga ntasi „het midden van de zee”.

Notoedoe-toedoe „aldoor een kloppend geluid doen hooren”.

Mami staat in beteekenis gelijk met het Maleische *memang*.

toetoe, nabinggamo sakaja, nabingga randoea. Nabinggapa sakaja hai, neworomo i Balitoetoe nte i Koriowala hilaoe ri lolo ntalise. Neworopa geira hai ri lolo ntalise, nipongirikaramo i Bawoe. Nangoeli i Bawoe: „Iwei tano nompene hadji, naranindi nompene hadji''. Naeo mpadondo nakawamo i Bawoe ri biwi ntalinti. Nangoeli ia: „Naranindi tano nompene hadji, sangoe moeni, naara tai. Sangganinapa iakoe domo mompene hadji! Iakoe nangoeli nabelo nompene hadji, tano aga naranindi bo naara tai''. Nangoeli kalaoema: „Noeapa nioeli noe bawoe?'' „Iakoe hii dako nompene hadji''. Nangoeli i Kalaoema: „Nodawa mpoeoe bawoe! Iakoe ri biwi ntalinti ledo nompene hadji bo iko tolare-mate bo hilaoe mompene hadji!'' Nangoeli i Bawoe: „Mbamo iko, Kalaoema? Keni iakoe hilaoe mangande dale ntona''. Nangoeli i Kalaoema: „Itoemo itoe topompene hadji!'' Nangoeli i Bawoe: „Kamaimo!'' Nesawimo kalaoema ri bawoate noe bawoe, nesoeamo ri onge noe bawoe sangoe. Nikeninamo hilaoe nangande dale ntona. Nakawa ri soso noe wala, nigeronamo wala. Sampesoea ia, nikandenamo dale. Dako sampakoe nikandena, nongare kalaoema ri ongena: „Hoo toepoe noe dale, sii topangande dalemoe!'' Nangoeli kalaoema ri bawoate: „Mbamo?'' Nangoeli kalaoema ri onge: „Sii''. Nangowamo bawoe. Nangoeli wai kalaoema ri bawoate: „Oembamo?'' Nangoeli wai kalaoema ri onge: „Sii!'' Kana nangowamo bawoe. Kana nangoeli wai kalaoema ri bawoate: „Oembamo?'' Nesana kalaoema ri onge: „Sii!'' Kana nangowamo bawoe. Nagana tataloe boeloe nipangowa noe bawoe, namatemo bawoe. Namatepa bawoe, damo kalikoa nanggeni kalaoema randoea haoe ri biwi ntalinti.

Kaganana taloe-nggani notoedoe-toedoe balitoetoe, lett. „(bij) het vol zijn er van dat de specht driemaal een klopgeluid had gemaakt''; zie IV 4.

Nongiri „lachen''; *nompongirika* „lachen om, uitlachen''.

Naeo „dag worden, dag zijn'', bij *eo* „dag, zon"; *mpadondona* „'s morgens vroeg'', later dan *nasadondo* (vlak vóór zonsopgang) en *nasabobaja* (± 4—5 uur). De beide laatste woorden zijn bijvoeglijke naamwoorden. In dezelfde beteekenis als *nasadondo* en *nasabobaja* komen *nedondo* en *nebobaja* voor. Naast *naeo* staat *nabongi* „nacht worden, zijn''. Ook andere zelfstandige naamwoorden kunnen op deze wijze van *na-* (*ma-*) voorzien worden, b.v. *nakabilasa* „jongeling worden'', *narandaa* „jong meisje worden'', *nakapalamo* „hij is (al) dorpshoofd geworden''.

Biwi ntalinti „de rand van het strand, de (zandige) zeeoever''.

Sangoe moeni, naara tai, lett. „nog een ding, de buik is hongerig". *Tai* is zoowel „drek'' als „buik''.

Sanggani „eenmaal''; *sangganina* „een andere maal''. *Sa-......-na* heeft de bet. „een ander(e), de, het andere''.

Nabelo „goed, aangenaam, mooi, lekker''.

Mpoeoe „inderdaad, erg, in hooge mate''.

Toen de prauw gespleten was, vlogen de W. en de Sp. weg naar den top van een *talise*-boom. Toen zij daarheen gevlogen waren, lachten zij het Varken uit. Het V. dacht: „Zoo is het dus als men ter bedevaart gaat, het is koud om ter bedevaart te gaan''. Den volgenden morgen kwam het V. op het strand. Hij dacht: „Het is dus een koude onderneming om ter bedevaart te gaan, en bovendien een hongerige. Een anderen keer wil ik niet meer ter bedevaart gaan. *Ik* dacht dat het aangenaam was om ter bedevaart te gaan, intusschen brengt het slechts kou en honger mee''. Een heremietkreeft zei: „Wat zegt het varken?'' „Ik ben (pas) terug van de bedevaart''. De Kreeft zei: „Dat varken liegt alsof het gedrukt staat! Ik, die aan het zeestrand (woon), ben niet (eens) ter bedevaart geweest, en zou jij, dooie bovenlander, dan ter bedevaart gaan!'' Het V. zei: „Waar ben jij, Kreeftje? Geleid mij gindsheen om de menschen hun maïs op te eten''. Het Kr. zei: „Dat is me de Mekka-ganger wel!'' Het V. zei: „Kom hier!'' Het kreeftje klom op den rug van het varken, een ander (kreeftje) kroop in den neus van het varken. Het (kreeftje) wees het (varken) den weg om de maïs van de menschen op te gaan eten. Bij de heining gekomen vernielde het (varken) die. Zoodra het binnen was gedrongen, begon het van de maïs te eten. Pas één kolf had het opgegeten toen het kreeftje in zijn neus begon te schreeuwen: „Hei daar, eigenaar van de maïs, hier is iemand die je maïs opeet!'' Het kreeftje op den rug (van het varken) zei: „Waar?'' Het kreeftje in den neus zei: „Hier''. Het varken zette het op een loopen. Het kreeftje op den rug zei weer: „Waar?'' Het kreeftje in den neus zei weer: „Hier!'' Het varken holde door. Het kreeftje op den rug zei weer: „Waar?'' Het kreeftje in den neus antwoordde: „Hier''. Het varken holde door. Toen het drie bergen ver gerend had, blies het varken den laatsten adem uit. Toen het varken dood was, bracht een kraai de twee kreeftjes (terug) naar het zeestrand.

Tolare-mate, lett. „doode bovenlander'', z.v.a. „stomme boerenkinkel'' (ook: *tolare-bai*, van *nabai* „droog''). In samenstellingen kunnen bijvoeglijke naamwoorden (en ook werkwoorden) hun voorvoegsel verliezen. — *Tolare* zijn speciaal de menschen uit de bergen ten W. van het Paloedal; de Koelawiërs, Bada'ers enz. heeten *Toindate*.

Mbamo voor *oembamo, ri oembamo*.

Itoemo itoe „*itoe dia*''.

Bawoate (*bawo-ate*) „bovenrug''.

Soso „rand, kant langs iets'' (b.v. langs een wand).

Sampesoea bevat *sa*- („één'') en het verbale substantief *pesoea*, van *nesoea* „binnengaan''. De beteekenis van dezen vorm is „met dat binnenging, met dat binnen was gegaan''.

Nagana tataloe boeloe nipangowa noe bawoe „toen het varken drie bergen gerend had'', zie IV 5.

III.

Naria ngana randoea, mombine i Siti, langgai i Mohama, nangadji. Ane manggowiamo mombine hai, ratoedoe noe goeroena mombajoe dale. Nangoeli ia hai: „Isema madota mombajoeka iakoe hii? Ane maose rapombajoena, rapobereina iakoe''. Nangoeli i Mohama: „Mpoeoe-mpoeoe, Siti?'' Nangoeli i Siti: „Io''. Nidekeinamo ka i Mohama nombajoe dale. Nipombajoe i Mohama, naosemo. Nabongi bo naeo mpadondo bo nanggowia wai nitoedoe wai noe goeroena nombajoe dale. Nangoeli i Siti: „Isema mombajoeka iakoe dale hii, ane maose rapobereina iakoe''. Nangoeli i Mohama: „Mpoeoe-mpoeoe, Siti?'' Nesana i Siti: „Mpoeoe-mpoeoe, Mohama''. Nidekeinamo ka i Mohama dale nipombajoe. Naosemo nipombajoe i Mohama. Nasae ira hai nangadji, natamamo i Siti, natamamo i Mohama. Ri oeatoena nagana oemoeroena sapoeloe mpaena nipoberei noe madika ntanina. Nangoeli i Mohama: „Hee Siti, ledo nitoramoe djandjita?'' Nagana sambongi pangoelina djaritana iwesia, hilaoemo i Siti ri banoea i Mohama. Nakawa ri banoea i Mohama, nangoeli i Mohama: „Nemo iko toemai, Siti, apa iko nobereimo''. Nangoeli i Siti: „Iakoe hii ledomo malai, nantora djandjita''. Nangoeli i Mohama: „Ane iwetoe iko, Siti, mompakamate iakoe''. Nangoeli i Siti: „Ledo iko mamate, iakoe hii ledomo malai''. Nangoeli i Mohama: „Kana koi ri banoea noe bereimoe''. Kana nangoeli i Siti: „Ledomo iakoe silaoe ri banoea''. Kana nangoeli i Mohama: „Koi ri banoea, sii pompewajo keni sangoe, salaga sangoe, ladi samata''. Nandjilimo i Siti ri banoea noe bereina. Nakawa ri banoea ia, noloeloemo. Naoepoe noloeloe, nangantomo. Naoepoe nanganto, nosalaga. Naoepoe nosalaga, nikojotina kandoekoena. Nangoeli bereina: „Hee Siti, koimo posondoe kandea,

Ngana is „kind'' in den zin van „klein kind''; *ana* is „kind'' in betrekking tot de ouders en kan ook van dieren enz. gebruikt worden.

In *ane manggowiamo mombine hai ratoedoe noe goeroena mombajoe dale* is *mombine hai* het onderwerp van *manggowia*, wat niet alleen beteekent „late namiddag'' (tusschen ± 5 uur en zonsondergang) maar ook „in den laten namiddag zijn, verkeeren, leven''. De lett. vertaling is dus: Wanneer dat meisje in den namiddag was werd ze enz. Voor het gebruik van den toekomenden tijd zie men II 3.

Natama „tammat''.

Ri oeàtoena (uitgesproken *riwatoena* met een *w* als in het Ned.) „ten tijde er van''. *Oeatoe* is het Boeg. *wèttoe*, Mal. *waktoe*.

Oemoeroe is het Boeg. *oemoeroe'*, Mal. *oemoer* „leeftijd''.

Sapoeloe mpaena „tien jaar", van *pae* „rijst''. Zie VII 1. Bij „maatwoorden'' vindt men dikwijls *-na* „er van'' achtergevoegd, wat natuurlijk slaat op het geheel waarvan een deel genomen wordt.

Nagana sambongi pangoelina djaritana iwesia, lett. „ten volle een nacht was zijn

III.

Er waren twee kinderen, een meisje, Siti, en een jongen, Mohama, die het Koran-onderwijs volgden. Wanneer het tegen zonsondergang liep, werd dat meisje door haar leermeester gelast, maïs te stampen. Dan zeide zij: „Wie wil er voor mij stampen? Als hij (mijn maïs) schoon stampt, zal hij mij tot vrouw krijgen''. Dan zeide Mohama: „Is dat echt waar, Siti?'' Siti zei dan: „Ja''. Dan gaf ze haar maïs aan M. om die te stampen, en M. stampte ze schoon. 's Avonds, en 's morgens vroeg, en 's namiddags weer werd haar opnieuw door haar leermeester opgedragen om maïs te stampen. S. zei (dan weer): „Wie wil voor mij deze maïs stampen? Als ze schoon (gestampt) wordt, zal hij mij tot vrouw krijgen''. Dan zei M.: „Is dat heusch waar, S.?'' S. antwoordde: „Heusch, M.!'' Dan gaf zij de maïs aan M. en hij stampte die, hij stampte ze tot ze schoon was. Toen zij langen tijd Koran-onderricht hadden genoten, waren S. en M. afgestudeerd. Toen zij 10 jaar oud was, nam een andere *madika* haar tot vrouw. Toen zeide M.: „Wel S., herinner je je onze afspraak niet?'' Een dag nadat hij die woorden gesproken had, ging S. naar het huis van M. Toen zij in M.'s huis gekomen was, zei M.: „Kom niet hier, S., want je hebt al een man''. S. zeide: „Ik wil niet meer weggaan, vanwege onze afspraak''. M. zeide: „Als je zoo (doet), S., zul je maken dat ik den dood vind''. S. zeide: „Je zult niet sterven! Ik wil niet meer weggaan''. M. zeide: „Je moet naar het huis van je man gaan''. S. bleef zeggen: „Ik wil niet meer naar huis gaan''. M. hield aan: „Ga naar huis, hier is een spiegel, neem dien mee, (met) een kam en een mes''. Toen keerde S. terug naar het huis van haar man. Toen zij thuis gekomen was, poederde zij zich. Toen zij zich gepoederd had bekeek zij zich in den spiegel (dien zij van M. ontvangen had) en kamde zich vervolgens (met M.'s kam). Toen zij daarmee klaar was ging zij zich de nagels snijden (met het zoojuist ontvangen mes). Haar man zei: „Hé, S., ga het eten opscheppen, ik heb honger''. S. zeide: „Wacht even,

zeggen (van) zijn woorden (die) zoo (waren) (geleden)''.

Koi; dit woord treedt op als gebiedende wijs bij *sïlaoe, hilaoe, laoe* „gaan''.

Sü pompewajo keni sangoe enz. De bedoeling van M. is, aan S. een geschenk mee te geven als aandenken. Voor *pompewajo* gebruikt men in Paloe-stad *pempewajo*. De volgorde der woorden in *sü pompewajo keni sangoe* is eenigszins eigenaardig.

Ladi samata „een mes''. Hier treedt *mata*, dat niet alleen „oog'' beteekent maar in het algemeen „het essentieele van iets'', van een snijdend voorwerp dus het scherp, op als hulptelwoord (VII 1).

Koimo posondoe kandea „ga de gekookte rijst opscheppen''. Anders dan in onze taal kunnen in het Ledo twee gebiedende vormen op elkaar volgen.

naaramo taikoe''. Nangoeli i Siti: „Nepa roeroe, da nokojoti iakoe''. Nangoeli wesia i Siti, nanaoemo ri tana bereina. Naoepoe ia nokojoti ri ara nggoelamboe, nidjalona noe ladi taina. Bereina ri tana hai damo natekadja nanggita raa nanawoe dako ri ara banoea. Nompene ia ri ara banoea bo nesoea ri ara nggoelamboe, namatemo bereina. Namatepa bereina, nibobanamo gimba, nakawa poeramo tona. Nakawa tona hai, hilaoemo nokae dajo sanoe, sanoe nowia pokowa. Naoepoe pokowa hai, nipekidioenamo bereina. Naoepoe nidioe niboengoemo, pade nikeni ri dajo. Nakawa ri dajo, nidikamo ri ara dajo. Niiwoemo. Notinggoeli poeramo tona hai hilaoe ri banoea.

IV.

I Lolopalo nte i Binipale hilaoe norompo. Nakawa ri tasi, nitaoerakamo rompo ri ara ntasi. Nasae nasae geira hai, i Lolopalo ante i Binipale, nariamo lamale nesoea ri rompo; nialaramo nidika ri ara ndjakaja, pade nidikara wai ri ara ntasi rompo. Nasae nasae nioretakara waimo rompo, nidikara ri ara ndjakaja lamale. Naoepoe nidika ri ara ndjakaja lamale hai, nesoremo geira ri batana. Lamale hai sangoe sakaja. Nakawa ri batana nidikaramo ri ara bingga. Lamale hai sapoeloe binggana. Nikeniramo nisajoaka ri ara ngata. Nangoeli i Binipale: „Ali ali lamale!'' Nangoeli tona: „Keni toemai wei''. Hilaoemo nikenikana tona lamale. Nakawa hamai: „Sakoeja sabingga?'' Nangoeli i Binipale: „Taloesoekoe''. Nitawari ntona hai roea-soekoe. Nidekeinamo anoe sapoeloe binggana

Nepa roeroe „*djangan doeloe*''; *nepa* is het verbiedende „nog niet''.

Nokojoti „zich de nagels snijden'', onovergankelijke vorm van den stam *kojoti* „snijden, doorsnijden'' (van nagels, een halssnoer). *Kojo* (*nanggojo*) is „kerven'' van tabak of „doorsnijden'' van visch of vleesch.

Nidjalona noe ladi taina, „zij stak met het mes in haar buik''. *Noe* (of de enkele neusklank *m*, *n*, *ng*, al naargelang van den medeklinker die er op volgt) heeft niet alleen de functie van aanduider van den tweeden naamval maar ook die van „met'' (instrumentaal). In de zuiver-instrumentale beteekenis kan *ka* (het achtervoegsel) voor zoover ik weet alleen gebruikt worden wanneer de aanduiding van het „instrument'' voorafgaat, b.v. *noesapa nitoedjamoeka?* „waarmee heb je hem gestoken?''

Lolopalo, lett. „Spitsbil'' (*nalolo* = spits).

Norompo „garnalen vangen met behulp van een daartoe bestemd net, *rompo* geheeten''.

Nitaoerakamo; de bedrijver van de handeling is weer, zooals zoo dikwijls het geval is (zie boven), verzwegen.

Nasae nasae geira hai „toen zij eenigen tijd (*nasae nasae*, minder lang dan *nasae* „lang'') (daarmee bezig geweest waren)''.

Nesore „uit het water op het droge komen''; de stam *sore* (*nandjore*) wordt gebruikt

ik ben nog bezig met nagelsnijden''. Toen S. dat gezegd had daalde haar man op den grond af. Toen zij klaar was met nagelsnijden binnen de klamboe, stak zij zich met het mes in den buik. Haar man, die zich op den grond bevond, schrok toen hij zag dat er bloed uit het huis naar beneden viel. Hij klom in huis en ging de klamboe binnen: zijn vrouw was dood. Toen zijn vrouw gestorven was, sloeg hij op de trom (en) alle menschen kwamen (aanloopen). Toen de menschen gekomen waren, ging een gedeelte een graf graven, een ander deel een draagtoestel maken. Toen de draagbaar klaar was, liet hij zijn vrouw baden. Toen zij gebaad was, werd zij ingewikkeld en naar het graf gebracht. Daar aangekomen werd zij in het graf gelegd. Het graf werd met aarde gevuld en de menschen keerden allen naar huis terug.

IV.

Spitslijf en Breedhand gingen garnalen vangen. Toen zij in zee gekomen waren lieten zij het net in zee zakken. Toen zij, Sp. en Br., eenigen tijd daarmee bezig waren geweest, waren er garnalen in het net gekomen. Zij namen die er uit en deden ze in de schuit; vervolgens deden ze het net weer in zee. Na eenigen tijd trokken ze het net weer op en deden de garnalen in de prauw. Toen dat gedaan was gingen zij aan wal. Er waren een schuitvol garnalen. Aan land gekomen deden zij ze in korven. De garnalen (vulden) tien rugkorven. Zij brachten ze naar het dorp en ventten ze rond. Br. zei (riep): „Garnalen te koop!'' Iemand zei: „Breng ze hier!'' Ze ging de garnalen aan d(i)e persoon brengen. Toen ze daar gekomen was, (vroeg die persoon): „Hoeveel (kosten ze) per mand?'' Br. zei: „45 ct.'' De ander bood 30 ct. (Daarvoor) stond ze (al) de tien manden af. Sp. vroeg: „Hoeveel

van het binnenhalen van waschgoed dat in de zon gedroogd is (*nandjoreaka* = uit het water halen).

Batana „de wal''.

Nisajoaka = gevent.

Ali ali lamalo „koop, koop garnalen''.

Keni toemai wei; het woordje *wei* beteekent eig. „zoo'', doch wordt ook als verzachting van een bevel gebruikt: „alsjeblieft''.

Sakoeja sabingga, lett. „hoeveel een mand?''

Sasoekoe is 15 ct. (een halve gulden heet *soekoe-soekoe*). De helft van dit bedrag (dus 7½ ct.) heet *satali* (kwartje = *tali-tali*). Een halve cent heet *sagoba* (voor 2½ ct. zegt men *saoea*) en *ampa doi* „vier duiten'' heeft de waarde van een cent.

Anoe sapoeloe binggana hai; *anoe* is „hij, zij die, dat wat, iemand die, iets dat'', hier „de, een hoeveelheid van''. *Anoe* te bezigen als gewoon betrekkelijk voornaamwoord (die, dat)

hai. Nangoeli i Lolopalo: „Sakoeja lamale poera-poera?" „Aga roea-soekoe". Nangoeli i Lolopalo: „Nasempo mpoeoe".

Hilaoe wai geira norompo. Nakawa hamai ri tatanga ntasi, nitaoerakamo rompo ri ara ntasi. Nasae nasae nariamo lamale ri ara rompo, nioretakara ri ara ndjakaja, naponoe sangoe sakaja. Da ri tatanga ntasi geira, nakawamo tona nangali lamalera. Nangoeli tona hai: „Sii doikoe sasoekoe, Lolopalo, soeka ka iakoe lamale". Nangoeli i Lolopalo: „Soekakamo itoe, Binipale". Nangoeli i Binipale: „Ledo iakoe mosoeka, aginamo iko Lolopalo". Nangoeli i Lolopalo: „Soekamo, Binipale". Nangoeli i Lolopalo: „Ikopa do mocisani, mantoetoe palemoe nabini iko?" Nisoekamo i Binipale, nikakoena mai lamale hai, aga sanggani nikakoena lamale sandjakaja, haoe poeramo ri tona. Doi ntona neali aga sasoekoe. Nangoeli i Lolopalo: „Berimbamo iko tano, Binipale?" Nangoeli i Binipale: „Itoemo itoe nioelikoe ipangane hia, iko mosoeka, Lolopalo, iwesiimo hii lamale sandjakaja aga sanggani nikakoekoe". Nagigi rara i Lolopalo, niboendjanakana palona ri sakaja, nabingga randoea sakaja. Djadipa geira damo nesawi ri sakaja ntona bo notinggoelimo ri banoea, i Lolopalo haoe ri banoeanamo, i Binipale haoe ri banoeanamo.

---

is niet gebruikelijk. Een andere beteekenis van *anoe* is „ding van, bezit van", b.v. *anoekoe* „iets van mij, de, het mijne, van mij"; dit *anoe* kan speciaal de beteekenis hebben van „huis van", nl. in uitdrukkingen als *haoe ri anoe i Lamane* „naar L.'s huis (d.w.z. naar L.) toe gaan" (vgl. Ned. *te zijnent* enz.). Ook in de beteekenis „dinges" en „N.N." (*i Anoe*) komt *anoe* in het Ledo voor.

Naponoe sangoe sakaja „een schuit vol"; *sandjakaja, sangoe sakaja* „een schuitvol" (aanduiding van een hoeveelheid).

Soekakamo itoe „meet (ze) maar af voor dien (persoon daar bij jou)"; *mosoeka*, onovergankelijke vorm van den stam *soeka* „meten".

Aginamo, zie Aant. Verh. I.

Ikopa do mocisani, mantoetoe palemoe nabini iko; dit is bedoeld als waarschuwing („je zult wel zoo verstandig zijn je handen niet in haar volle breedte te gebruiken"), maar wordt door de toegesprokene niet begrepen.

Mai kan onvertaald blijven; het is vermoedelijk een kortere vorm van *hamai* en beteekent dan eig. „daar", of wel, op den tijd toegepast, „toen" of „dan".

Iwesiimo hii „zóó (als het nu is)".

Djadipa „daarom".

Bo notinggoelimo ri banoea „en keerden (zoo) naar huis terug".

(hebben) de garnalen gezamenlijk (opgebracht)?'' „Slechts 30 ct.'' Sp. zei: „Dat is erg goedkoop''.

Zij gingen weer uit om garnalen te vangen. Ginds in volle zee gekomen lieten zij het net in zee zakken. Na eenigen tijd waren er garnalen in het net gekomen. Ze trokken het binnen boord, (en de inhoud) vulde de geheele schuit. Toen zij nog in volle zee waren kwam er iemand garnalen van haar koopen. Die persoon zei: „Hier is geld van mij, drie stuiver, Sp., meet mij (daarvoor een hoeveelheid) garnalen af''. Sp. zei: „Meet (jij) ze maar voor hem af, Br.'' Br. zei: „Ik wil geen (garnalen) afmeten, doe jij het maar, Sp.'' Sp. zei: „Meet (jij) ze af, Br.'' Sp. zei: „Zou jij 't soms niet weten, dat je die breede handen van je maar gebruikt (lett.: volgt)!'' Br. mat ze af; toen zij met de volle hand een greep deed naar de garnalen, pakte ze in slechts één keer de heele schuitvol garnalen, (die) allemaal naar dien man gingen. Het geld (dat) de kooper (gegeven had) bedroeg slechts 15 cent. Sp. zei: „Hoe heb ik het dan toch met je, Br.?'' Br. zei: „Dat is nu juist wat ik zooeven gezegd heb, jij hadt ze af moeten meten, Sp., nu is de heele schuitvol garnalen in slechts één keer door mij opgepakt''. Sp. was uit haar humeur, (en daarom) deed zij haar zitvlak met kracht op (den bodem van) de schuit neerkomen, (zoodat) de schuit in tweeën spleet. Zoodoende moesten zij in de prauw van een ander stijgen en keerden zoo naar huis terug, Sp. naar haar huis en Br. (eveneens) naar haar huis.

V. Walesoe ante Toempa ante Boelaili.

Nowegamo geira tataloe hai. Djadi pangane hia nosimpakenimo geira hai. Nesana i Boelaili nangoelika i Walesoe: „Kita hilaoe mekapa''. Nesana i Walesoe nangoeli: „Ri oemba, roa?'' „Hamai ri biwi noe binangga!'' Djadi nesana i Toempa nangoeli: „Iakoe moeni saito''. Djadi naganamo geira tataloe. Djadi pangane hia hilaoemo nangalamo bingga, nangalamo posoka. Djadi nolipamo hilaoe ri poena noe kapa. Naara ipangane hia nakawamo ri poena noe kapa; naara nakawa mai ri poena noe kapa pangane hia, nitingoanamo woea noe kapa, nadea ntoto. Djadi pangane hia nosokamo i Toempa, i Boelaili nompenemo ri lolo noe kapa hai, i Walesoe pangane nompene moeni ri lolo noe kapa. Djadi pangane hia ninawoesakanamo woea noe kapa hai. Djadi pangane hia nadeamo woea noe kapa ninawoesakana. Djadi pangane nesanamo i Toempa nangoeli: „Nadeamo woea noe kapa hii, Walesoe!'' Nesanamo i Boelaili nangoeli: „Nadeamo itoe''. Djadi pangane nanaoemo geira dako ri lolo noe kapa hai, nitidoeroenamo kapana. Djadi pangane niparibingganamo. Naoepoe niparibinggana hai naponoe poeramo binggana, naara naede moenimo eo. Naede mai eo ipangane hia nesanamo i Toempa: „Kita mandjilimo, roa, apa mabongi ngena kita ri dala''. Naara pangane hia da kapodjarita-rita geira hai, nanggaboentoemo binangga. Nesanamo i Walesoe nangoeli: „Noeapa nogoeroe itoe, roa?'' Nesana i Boelaili: „Bara poiri''. „Kita hilaoe mandjilimo masasinta''. Naara pangane hia, dako nidika ri winga panggala, nakawamo

Walesoe „muis, rat''; *boelaili*, een soort grondhagedis.

Nesana „antwoorden'', hier „beginnen te spreken naar aanleiding van een bepaalde omstandigheid''.

Kita hilaoë mekapa. De Hagedis doet het voorkomen alsof de drie vriendinnen zich op de weefkunst zullen gaan toeleggen, doch dit is niet anders dan een list van haar, om de Muis in het verderf te storten. Het verhaal vermeldt niet waaraan deze vijandige gezindheid van de Hagedis en de Kikker tegenover de Muis is toe te schrijven.

Roa „tĕman''; wordt gebruikt als aanspraak door vrouwen onder elkaar (mannen gebruiken *le*).

Binangga „(kleine) rivier, beek'', tegenover *karona* „groote rivier'' (de Paloe-rivier).

Iakoe moeni saito, lett. „ik ook een (persoon)''.

Posoka, een voorwerp om mee af te stooten (*nosoka*), nl. de vruchten van den boom.

Poena is wel ontstaan uit *poeoena*, Mal. *pohonnja*, doch de lettergreep *-na* wordt niet meer als bezittelijk voornaamwoord gevoeld.

Niparibinggana, van *bingga*, mand die op den rug wordt gedragen (ook: een kleinere mand met hengsels). Namen van receptacula e.d. kunnen worden voorzien van het voorvoegsel *pari-* (*nompari-*) met de bet. „doen in het voorwerp dat door het grondwoord wordt aangeduid'', b.v. *niparigimpoe djara* „het paard wordt in den stal opgesloten'', *niparikamboti*

V. De Muis, de Kikker en de Hagedis.

Dit drietal was bevriend. Zij wekten elkaar op; de Hagedis zeide tot de Muis: „Laat ons katoen gaan halen''. De Muis antwoordde, zeggende: „Waar dan, vriendin?'' „Daar aan den oever van de rivier!'' Toen zei de Kikker: „Ik ga ook mee''. Zoodoende vormden zij een gezelschap van drie. Vervolgens gingen zij mandjes halen, en een voorwerp (nl. de rib van een sagopalm-blad) om (de vruchten) mee af te stooten. Daarna gingen zij op weg naar den katoenstruik. Vervolgens kwamen zij daar aan; toen zij daar aangekomen waren, keken zij op naar de katoenvruchten, het waren er zeer veel. Toen ging de Kikker aan het afstooten, de Hagedis klom in den top van den katoenstruik, en de Muis klom ook in den top van den katoenstruik. Vervolgens lieten zij de katoenvruchten naar beneden vallen. De katoenvruchten die zij naar beneden hadden laten vallen werden talrijk. Toen zei de Kikker: „Er zijn hier al veel katoenvruchten, Muis!'' De Hagedis zei: „Er zijn er daar (bij jou) al veel''. Toen daalden zij af uit den top van den katoenstruik en raapten haar katoen op. Vervolgens deden zij die in de mandjes. Toen zij dat gedaan hadden en haar mandjes allemaal vol waren, stond ook de zon laag. Toen de zon laag stond zei de Kikker: „Laat ons terugkeeren, vriendinnen, want wij zullen (anders) straks onderweg door de duisternis overvallen worden''. Terwijl zij nog aan het praten waren, begon de rivier te bandjiren. Daarop reageerde de Muis door te zeggen: „Wat maakt daar zoo'n donderend geluid, vriendinnen?'' De Hagedis antwoordde: „Misschien de wind''. „Laat ons gauw teruggaan''. Nauwelijks hadden zij de draagvrachten (met de draagbanden) op de schouders geplaatst, of het

„in een *kamboti* (srt. mand) gedaan'', *niparigampiri* „in de rijstschuur gedaan''. *Pa* is het in V 3 besproken voorvoegsel, *ri* het voorzetsel *ri* „in''. Andere gevallen waarin dit *pari-* optreedt zijn: *niparikekena* „hij nam het onder den arm'' (*keke* = oksel), *niparipoerina iakoe* „hij loopt voor mij'' (*ri poeri* = achter), *namparitatanga* „in het midden plaatsen''.

Mabongi ngena kita ri dala; het onderwerp van *mabongi* „duister (nacht)'' is hier niet „het'' (de natuur) maar wij, dus „wij zullen het straks duister krijgen onderweg''. Vgl. verh. III, de tweede aanteekening.

Kapodjarita-rita, gevormd met het voorvoegsel *ka-* voor den *p*-vorm van het werkwoord (*nodjarita* „spreken'') met woordherhaling. De woordherhaling omvat meestal niet meer dan twee lettergrepen, in dit geval de beide laatste; men kan echter ook zeggen *kapodjaridjarita*. Voor een andere beteekenis van *ka-* met herhaald grondwoord zie men de Woordenlijst op *hoe*.

Kita hilaoe mandjilimo masasinta. Dit zegt de Muis, wie de angst om het hart is geslagen.

oewe. Ee, niboentoelakamo noe oewe walesoe pangane hia. Naara pangane hia aga gei Boelaili pangane hia noraboe poera ante i Toempa, walesoe nanawemo haoe. Naara pangane hia walesoe hai narampemo ri pombongga. Naara gei Toempa ante i Boelaili nakawamo ri banoeana. Djadi pangane hia naria moenimo ana i Walesoe hai, nompekoetana i Toempa, nioelina: „Ee Toempa, oembamo tinakoe?'' Nesana i Toempa nangoeli: „Da nalenge rarata nipekoetanamo!'' Naara ipangane hia ana i Walesoe hai hilaoe wai si Boelaili, nipekoetanana wai i Boelaili: „Oembamo tinakoe, Boelaili?'' Nesana i Boelaili pangane hia: „Dopa nompanga kita nipekoetanamo!'' Djadi nandjili wai walesoe hai ri banoeana. Naara pangane hia damo sakide eo ri boeloe. Hilaoe wai ri banoea i Toempa walesoe ipangane hia. Djadi nakawa ri banoea i Toempa ipangane hia, nipekoetanana waimo i Toempa: „Ri oembamo tinakoe ranga hii, nasolomo eo hii, dopa nakawa''. Nesana i Toempa nangoeli: „Koimo peinta, itoe ri pombongga tinamoe!'' Djadi pangane hilaoemo nompari-mpari ana i Walesoe hai, nompeinta tinana. Djadi pangane nikawana tinana ri pombongga kadoeli-doelimo. Djadi pangane hia nisoreakamo noe anana hai, damo sakide njawana. Djadi pangane hia nisaloenggoemo noe anana hai, nikeninamo mpandjili. Djadi pangane hia nipotomoenamo bengga, nipekoetananamo bengga hai: „Ee Bengga'', nioelina, „balia-oge iko Bengga?'' Nesana i Bengga nangoeli: „Oo, io''. Nesana i Walesoe nangoeli: „Jaa, posoeara wei!'' Nosoearamo bengga: „Oë''. Nesanamo walesoe nangoeli: „Oeoe, ledo iko balia-oge!'' Djadi pangane hia nolipa waimo geira hai. Naara pangane hia nakawaomo pompalaisina bengga hai, nipotomoena waimo djara. Nesana wai ana i Walesoe hai nangoeli: „Ee Djara, balia-oge iko Djará?'' Nesana i Djara nangoeli: „Balia-oge!'' Nesana i Walesoe nangoeli: „Podade wei!'' Nodademo i Djara hai: „Iahaha!'' Nesana i Walesoe nangoeli: „Oeoe, ledo iko balia-oge!'' Naara pangane hia namosoemo ante banoeana geira hai, nipotomoenamo tawewe. Nesanamo i Walesoe nangoeli: „He Ewé! Balia-oge iko itoe, Ewé?''

Dako nidika ri winga panggala „pas waren de rugvrachten op den schouder geplaatst''. *Panggala* is van *nanggala* (st. *kala*) „op den rug dragen in een mand, met behulp van draagbanden over de schouders'' (vandaar het *nidika ri winga* van den tekst). Het verbale substantief duidt in dit geval het voorwerp van de handeling aan.

Ee, interjectie.

Gei, zie aant. I. Hier en even verder wordt de persoon die door dit *gei* wordt ingesloten (in dit geval de kikker) nog eens afzonderlijk genoemd.

Nompekoetana „iemand ondervragen'', of „iets vragen''.

Oembamo tinakoe (voor *ri oembamo tinakoe*) „waar is mijn moeder gebleven?''; dit „gebleven'' zit in *mo* „nu'' (in tegenstelling met vroeger).

Da nalenge rarata, lett. „ons binnenste is nog moe''; het gebruik van het pers. voornaamwoord van den eersten persoon meervoud inclusief wijst er op dat de spreekster boos is.

Si, voorzetsel met dezelfde beteekenis als *ri*, doch alleen gebruikt bij aanduidingen van personen. Bij persoonlijke voornaamwoorden en eigennamen mag alleen *si*, niet *ri* gebruikt worden, in andere gevallen komen beide naast elkaar voor.

Damo sakide eo ri boeloe „er was nog maar weinig zon op de bergen'' (*sakide* slaat op den afstand tusschen de zonneschijf en den bovenrand van de bergen). Het Paloe-dal

water kwam er aan. Wel, de muis werd door het water meegesleurd. Alleen de Hagedis en de Kikker zwommen beiden (naar den overkant), de muis werd door den stroom meegevoerd. De muis dreef aan bij een inlaat voor water (op een sawah). De Kikker en de Hagedis kwamen thuis. Nu was er ook een jong van de Muis, dat vroeg aan de Kikker: „Kikker, waar is mijn moeder gebleven?'' De Kikker antwoordde: „Ik ben nog niet eens uitgerust en nu word ik al ondervraagd!'' Toen ging het jong van de Muis weer naar de Hagedis toe en vroeg weer aan de Hagedis: „Waar is mijn moeder gebleven, Hagedis?'' De Hagedis antwoordde: „Ik heb nog niet eens een sirihpruim genuttigd en nu word ik al ondervraagd!'' Toen keerde de muis weer naar haar huis terug. Toen de zon al bijna onder was ging de muis weer naar het huis van de Kikker. Toen ze daar gekomen was vroeg zij weer aan de Kikker: „Waar is mijn moeder nu toch gebleven, kasian, de zon is al onder en ze is nog niet gekomen''. De Kikker antwoordde: „Ga maar kijken, je moeder is daar bij den water-inlaat''. Toen ging de jonge muis snel heen om naar haar moeder te kijken. Zij vond haar liggen bij den water-inlaat. Toen bracht haar jong haar op het droge; er zat nog maar een beetje leven in. Haar jong nam haar in de armen en bracht haar naar huis terug. (Onderweg) ontmoette het een buffel; het vroeg aan dien buffel: „Zeg Buffel'', zei het, „ben jij een *balia-oge*, Buffel?'' De Buffel antwoordde: „O ja''. De Muis antwoordde: „Kom, laat je stemgeluid dan eens hooren!'' De buffel deed zijn stem hooren: *„Oë''*. De muis zei: „O, jij bent geen *balia-oge*!'' Toen liepen zij weer door. Toen de plek waar zij den buffel verlaten hadden al ver achter haar lag, ontmoette zij weer een paard. De jonge Muis zei weer: „Wel Paard, ben jij een *balia-oge*, Paard?'' Het Paard antwoordde: „Ja''. De Muis antwoordde: „Zing dan eens!'' Het Paard zong: *„Iahaha''*. De Muis zei: „O, jij bent geen *balia-oge*!'' Toen zij dicht bij huis waren ontmoetten zij een kat. De Muis zei: „He, Poes, ben jij

en de Paloe-baai worden aan de westzijde door hooge bergen begrensd.

Rangu, uitroep om te beklagen, „kasian''.

In *nasolomo eo hii* (waarmee de jonge muis op de werkelijkheid vooruitloopt, want de zon was nog niet geheel onder) behoort *hii* niet bij *eo*, maar bij den heelen zin; men kan het hier weergeven met „nu''.

Nompari-mpari „zich haasten''.

Kadoeli-doeli „liggend'', eig. „neergerold'', want de stam *doeli* beteekent „rollen''.

Nikeninamo mpandjili of *nikeni-mpandjilinamo* „zij bracht haar terug'' (*nandjili* = terugkeeren; de *m* verbindt het woord *pandjili* aan het voorafgaande).

Balia-oge „groote sjamaan'' (voor het genezen van zieken wordt gebruik gemaakt van sjamanen).

Jaa, tusschenwerpsel; *oeoe* (op hoogen toon geuit), id.

Djará, met het accent op de laatste syllabe (in de aanspraak).

Nesana i Djara nangoeli: balia-oge! Dikwijls wordt, om een bevestigend antwoord te geven op een vraag, het hoofdwoord van die vraag herhaald. *Io* is meer toestemmend: „goed''.

Nesana tawewe nangoeli: „Io!'' Nesana wai i Walesoe nangoeli: „Ane balia-oge iko, podade wei!'' Nodademo tawewe pangane hia: „Ngao!'' „Balia-oge mpoeoe iko'', nioelina, „tano! Ledo moetoeloengi akoe ranga?'' Nesana tawewe: „Nakoeja'', nioelina, „mositoeloe-toeloengi''. „Kamai pakoelisi tinakoe hii ranga''. Nesanamo i Ewe nangoeli: „Nakoeja tinamoe?'' Nesana walesoe hai nangoeli: „Ee, niboentoelaka noe oewe''. Djadi pangane hia nompenemo ri banoea tawewe hai. Djadi nesana i Walesoe pangane hia nangoelika tawewe: „Koimo peinta mioe tinakoe hai''. Djadi pangane hia hilaoemo tawewe hai. Nesanamo tawewe hai nangoelika ana noe walesoe hai: „Ane mopakoeli akoe'', nioelina, „ne komioe motingo-tingo, ne mangonteaka''. Djadi nesanamo i Walesoe: „Io''. Djadi pangane hia haoemo i Ewe hai nopakoeli. Ledo nipa-koelisi pangane hia, aga nikandena. Djadi pangane hia nikandemo ntawewe hai walesoe hai. Djadi pangane hia koetoe-koetoenamo tawewe nangande walesoe. Djadi nasaemo nokoetoe-koetoe hai, nesanamo ana noe walesoe hai: „Noeapa koetoe-koetoenamo itoe, Ewe?'' Nesana tawewe ipangane hia: „Na-koeja komioe nangonteaka? Koetoe-koetoe mpakanangi''. Djadi pangane hia naoepoemo nikandena hai walesoe pangane hia, nalaimo tawewe hai, kalioe-lioemo nanaoe. Djadi pangane nekoetanamo ana noe walesoe hai: „Oembamo tinakoe, Ewe?'' Nesana i Ewe nangoeli: „Itoe nilodoe noe sempe''. Djadi pangane hia hilaoemo ranga nioenggerakana sempe hai. Nikawana tinana hai damo balenggana naboli, naoepoe poeramo nikande ntawewe karona. Djadi domo ia notingo, damo notoemangi. Naara pangane hia nitadiakanamo ba-lengga ntinana hai.

Naara pangane hia nangoedjoe moenimo i Ewe hai, madota hilaoe mo-mpene hadji. Naara pangane hia nagana sapoeloe mbongina kamate tina i Wale-soe hai, hilaoemo nompene hadji i Ewe. Naara pangane hia i Ewe hai nakawamo ri Maka, ono-mboela ia ri Maka, nandjilimo toemai ri ngatana. Naara pangane hia nakawamo ri ngatana i Ewe hai, nakarebamo: „Nakawamo i Ewe nompene

Nakoeja „hoe, waarom'', ook voor *ledo nakoeja* „het hindert niet, het mag, geen bezwaar'' (in deze bet. ook *ledo makoeja* of alleen *makoeja*).

Peinta mioe. De gebiedende wijs van het meervoud (of, als in dit geval, van het beleefde enkelvoud) wordt gevormd door den gebiedenden vorm van het enkelvoud te doen volgen door *mioe* (*-ta*) of *komioe* (*kita*), het eerste bij overgankelijke, het tweede bij on-overgankelijke vormen of bijvoeglijke naamwoorden, b.v. *palai poeramo komioe* „gaan jullie allemaal weg'', *kamai risii komioe* „komen jullie hier''. In combinatie met een tweede gebiedende wijs: *kamai peinta mioe* „komt U het zien''.

Nopakoeli, onovergankelijke vorm, „geneeskundig te werk gaan''. De overgankelijke vorm is *nompakoelisi* „iemand geneeskundig behandelen''. De stam is *pakoeli* „geneesmiddel''. *Nopakoeli* wordt ook van den patiënt gezegd: „zich laten behandelen'' of „geneesmiddelen gebruiken''.

Koetoe-koetoenamo „het ging krak-krak'', *koetoe-koetoenamo i Walesoe* „de Muis deed kraakgeluiden hooren'' (toen zij opgegeten werd). Deze vorm bestaat uit een herhaald ge-luidswoord gevolgd door het bezittelijk voornaamwoord *-na*. Ook van bewegingswoorden komen dergelijke vormen voor, bv. *mbeli-mbelinamo matana* „zijn oogen rolden heen en weer'',

een *balia-oge*, Poes?" De kat antwoordde: „Ja". De Muis antwoordde weer: „Als jij een *balia-oge* bent, zing dan eens!" De kat zong: „Miauw". „Jij bent dus werkelijk een *balia-oge*", zei zij; „wil je mij niet helpen, kasian?" De kat antwoordde: „Ik heb geen bezwaar", zei ze, „om elkaar te helpen". „Kom dan mijn moeder medicineeren kasian". De Kat antwoordde: „Wat is er met je moeder?" De muis antwoordde: „Wel, ze is door het water meegesleurd". Toen klom de kat in huis. De Muis zei tot de kat: „Gaat U maar naar mijn moeder kijken". Toen ging de kat naar haar toe. De kat zei tot de jonge muis: „Als ik bezig ben met medicineeren", zei ze, „moeten jullie niet praten en geen vragen of opmerkingen ten beste geven". De Muis antwoordde: „Goed". Toen ging de Kat medicineeren. (Maar) zij medicineerde (de muis) niet, maar at haar op. Dus de kat at de muis op. Het ging krak, krak toen de kat de muis opat. Toen zij eenigen tijd lang krak, krak had gedaan, vroeg de jonge muis: „Wat maakt daar zoo'n krakend geluid, Poes?" De kat antwoordde: „Waarom maken jullie op- en aanmerkingen? Dat is het gekraak van de kaneel". Toen zij de muis heelemaal opgegeten had, ging de kat weg, zij daalde dadelijk uit huis af. Toen vroeg de jonge muis: „Waar is mijn moeder, Poes?" De Kat antwoordde: „Daar onder de groote aarden kom". Toen ging zij (daar) kasian (naar toe) en tilde de kom op. Zij bevond dat van haar moeder nog slechts de kop over was gebleven, het lichaam had de kat heelemaal opgegeten. Ze gaf geen geluid meer, maar weende alleen maar. Vervolgens wierp zij den kop van haar moeder weg.

Daarna vatte de Kat (weer) het voornemen op om op reis te gaan, zij wilde de bedevaart gaan ondernemen. Tien dagen na den dood van de moeder van de Muis ging de Kat ter bedevaart. De Kat kwam in Mekka aan, bleef daar zes maanden en keerde toen weer naar haar dorp terug. Toen zij in haar dorp was aangekomen, werd het bekend: de Kat is (terug)gekomen

doeli-doelinamo goli „de knikker rolt voort", *mbaoe-mbaoenamo kajoe nambela oewe* „het stuk hout gaat telkens heen en weer, daar het water er tegenaan komt", *rea-reana kila* „de bliksem flikkert".

Pakanangi, srt. wilde kaneelboom, waarvan de bast als genees- en toovermiddel gebruikt wordt.

Kalioe-lioe „dadelijk"; *nolioe* = voorbijgaan, *nalioe* (bijvoeglijk naamwoord) = voorbij.

Nilodoe „overdekt, overstulpt". Men hoort ook *niladoe*.

Nangoenggeraka „openen".

Naboli „overblijven, achterblijven"; *nomboli, nombaboli* (st. *boli*) „neerleggen, neerzetten, deponeeren, bewaren". Ongeveer dezelfde bet. als *nombaboli* heeft *nombaboliaka*.

Kamate tina i Walesoe hai, met weglating van het teeken van den tweeden naamval (*n*) vóór *tina*, wat in Paloe-stad afgekeurd wordt.

Toemai „herwaarts"; *toelaoe* „derwaarts", doch in de richting waarin zich ook de toegesprokene bevindt of begeeft, tegenover *silaoe, hilaoe, halaoe, haoe* „gindswaarts" (in een andere richting dan waarin de toegesprokene zich bevindt). Deze woorden moeten soms door „gaan", resp. „komen" vertaald worden (III 1).

Nakareba „ruchtbaar worden", van *kareba* „bericht".

hadji''. Djadi pangane hia nesanamo i Boelaili nangoelika i Toempa: „Ee, kita hilaoe mantomoenaka i Ewe dako nompene hadji''. Nesana i Boelaili: „Ante isemamo kita, roa, hilaoe?'' Nesana i Toempa nangoeli wehii: „Ee, rapokiotamo i Walesoe hilaoe saito, ala magana kita tataloe haoe''. Djadi pangane hia nesanamo i Toempa nangoeli: „Koimo pokio, Boelaili, i Walesoe!'' Djadi pangane hia hilaoemo i Boelaili nompari-mpari nompokio i Walesoe. Djadi pangane hia nakawamo i Boelaili hai ri banoea i Walesoe. Nesana i Boelaili nangoelika i Walesoe: „Ee roa'', nioelina, „kita hilaoe mantomoenaka i Ewe dako nompene hadji''. Nesana i Walesoe nangoeli: „Ee, komioemo hilaoe, roa! Ewa dopa kadeakoe mantomoenaka i Ewe. Da nalonggora rarakoe'', nioelina, „nantora tinakoe nikandena''. Nesana i Boelaili nangoelika i Walesoe: „Ee, domo madota mekande, roa, natobamo, apa dakomo ri Maka ia hai''. Djadi pangane hia nesanamo i Walesoe nangoeli: „Ane iwetoe tano, kitamo toelaoe''. Djadi pangane hia hilaoemo geira hai, i Walesoe ante i Boelaili pangane hia, mompesaikimo i Toempa. Djadi pangane hia nakawa ri banoea i Toempa i Walesoe nte i Boelaili, nongaremo i Boelaili: „Ee Toempa'', nioelina, „kamaimo! Kita hilaoemo''. Djadi pangane nanaoemo i Toempa hai; hilaoemo geira ri banoea i Ewe. Naara pangane nakawamo ri banoea i Ewe, nikawana i Ewe randja mpodjene. Djadi pangane hia nipeintanamo walesoe hai ante toempa nompene. Djadi pangane hia mbeli-mbelinamo mata i Ewe hai, nompeinta walesoe. Djadi pangane hia nesanamo i Walesoe nangoelika i Toempa pangane hia: „Ee, lee nioelikoe mami, roa, da naeka ntoto rarakoe, peinta mbeli-mbelinamo matana nompeinta kita''. Djadi nesana i Boelaili: „Ee, domo madota, natobamo!'' Nesana-sana walesoe hai nangoelika i Boelaili: „Berimba tano matana mbeli-mbelinamo hai?'' Djadi nesana i Boelaili nangoeli: „Ee, domo madota, tona dakomo ri Maka hai''. Djadi nesanamo i Walesoe: „Kita mandjilimo''. Djadi nesana i Boelaili: „Rapakaoepoeta mosambaja i Ewe, pade raganggota palena, pade

Nantomoenaka „iemand gaan ontmoeten''.

Nompokio „roepen'', in den zin van „bij zich laten komen'', tegenover *nombangareaka* „aanroepen, uit de verte roepen'' (met krachtig geluid).

Ala magana kita tataloe haoe „opdat wij ten volle drie zijn wanneer we gaan''. Het is gebruik dat men een uit Mekka teruggekeerd hadji gaat begroeten, liefst met een gezelschap tegelijk.

Nekande, onovergankelijke vorm, „menschen eten'' (hier op dieren toegepast).

Kitamo toelaoe staat tegenover het voorafgaande *komioemo hilaoe* (zie boven).

Randja mpodjene „bezig met *nodjene* (zich reinigen voor de sembahjang)''.

Lee is hier verloopen uitspraak van *ledo* „niet''. Een ander *lee* beteekent „urine''.

Nesana-sana; de woordherhaling kan, behalve die van aanduider van een herhaalde handeling of toestand, nog verschillende andere functies hebben; hier is de beteekenis versterkend, maar zij kan ook verzwakkend zijn. Men zou *nesana-sana walesoe hai* weer kunnen geven met „de muis antwoordde toch'' (ondanks het geruststellend antwoord dat zij ontvangen had).

Tona dakomo ri Maka hai, lett. „iemand die uit Mekka terug is daar''; de beteekenis van *tona* „mensch, iemand'' gaat hier over in die van een redengevend voegwoord („daar,

van de bedevaart. Toen zei de Hagedis tot de Kikker: „Kom, laten wij de Kat een bezoek gaan brengen, die van de bedevaart terug is gekomen''. De Hagedis zei: „Met wie zullen wij daar heen gaan, vriendin?'' De Kikker antwoordde als volgt: „Wel, laten wij de Muis uitnoodigen om mee te gaan, opdat wij met z'n drieën gaan''. Toen antwoordde de Kikker: „Ga de Muis maar roepen, Hagedis''. De Hagedis ging daarop vlug de Muis roepen. Zij kwam in het huis van de Muis en sprak tot de Muis: „Wel vriendin'', zei ze, „laten wij de Kat een bezoek gaan brengen, die van de bedevaart terug is''. De Muis antwoordde: „Gaan jullie maar, vriendin. Ik heb om zoo te zeggen nog geen zin om de Kat te ontmoeten. Ik ben nog angstig'', zei ze, „(want) ik ben nog niet vergeten dat ze mijn moeder op heeft gegeten''. De Hagedis antwoordde: „Ze heeft geen lust meer in menscheneten, vriendin, ze is daar al van bekeerd, want ze is uit Mekka teruggekomen''. Toen antwoordde de Muis: „Als het dan zoo is (als jij zegt), laat ons dan (samen) gaan''. Toen gingen zij op weg, de Muis en de Hagedis, om de Kikker af te halen. Toen de Muis en de Hagedis bij het huis van de Kikker kwamen, riep de Hagedis: „Kikker, kom hier! We gaan!'' Toen daalde de Kikker af en zij gingen naar het huis van de Kat. Toen zij in het huis van de Kat kwamen, vonden zij de Kat bezig met de ritueele reiniging voor de sembahjang. Zij (de Kat) zag de muis en de kikker binnenkomen. Haar oogen rolden heen en weer bij het zien van de muis. Toen zei de Muis tot de Kikker: „Ach, heb ik het niet van te voren gezegd, vriendin, ik ben nog buitengewoon bevreesd, zie haar oogen eens rollen nu ze ons ziet''. De Hagedis antwoordde: „Och kom, ze is niet begeerig meer, ze is er al van genezen''. De Muis drong aan en zei tot de Hagedis: „Waarom gaan haar oogen dan zoo heen en weer?'' De Hagedis antwoordde: „Och wat, ze heeft geen begeerte meer, ze is immers uit Mekka terug!'' De Muis antwoordde: „Laten wij maar terugkeeren''. De Hagedis antwoordde: „Laten we wachten tot de Kat klaar is met de sembahjang en haar dan de hand geven; daarna pas zullen we afscheid nemen en weggaan''. Toen kwam de Kat klaar met haar godsdienstoefening. Nauwelijks had zij den heilgroet naar rechts en naar links uitgesproken, of onmiddellijk greep zij de muis. De kikker en de hagedis sprongen in den ketel die diende voor het water voor de ritueele reiniging (waar de Kat de reiniging voor de sembahjang uit verrichtte).

---

immers''), zooals ook meermalen het geval is in andere talen met woorden van gelijke beteekenis.

Rapakaoepoeta (st. *oepoe*, *naoepoe* „klaar, af'') *mosambaja i Ewe*, lett. „we zullen de Kat klaar laten zijn met sembahjangen''.

De stam *ganggo* is het Mal. *gĕnggam*.

mompalakana kita malai''. Djadi pangane hia naoepoemo i Ewe nosambaja. Dako noberesala i Ewe hai ri kana bo ri kairi, kalioe-lioe nisakana walesoe pangane hia. Djadi toempa nte boelaili netempa ri tjere podjene.

Noberesala ri kana bo ri kairi „den heilgroet uitspreken naar de rechter- en de linkerzijde'', de laatste verrichting bij de vijfmaal daags plaats hebbende Mohammedaansche godsdienstoefening. *Nobere-sala* is uit een Boegineesche taal overgenomen (*bere* is het Mal. *bĕri*).

Tjere podjene. Het verbale substantief *podjene* heeft hier de beteekenis van „plaats waar de handeling geschiedt'' (IV 1).

WOORDENLIJST.

Het materiaal voor deze woordenlijst is verzameld in Paloe, waar de Ledo-taal nogal sterk blootstaat aan vreemde invloeden, speciaal van het Boegineesch en andere talen van Zuid-Celebes. Er is naar gestreefd, zuiver Ledo te geven en niet meer vreemde elementen op te nemen dan noodig is, maar de mogelijkheid bestaat dat, mede ten gevolge van onbekendheid van schrijver dezes met de Zuid-Celebes-talen, een enkele maal een vreemd woord is ingeslopen waar een inheemsch op zijn plaats zou zijn geweest.

Dat er in de woordenlijst nochtans heel wat vreemde elementen zijn opgenomen is een gevolg van het feit dat het Ledo op zoo ruime schaal Boegineesche enz. woorden heeft overgenomen, die somtijds zelfs het oorspronkelijke woord (voor zoover aanwezig) geheel verdrongen hebben. Zoo gebruikt men b.v. voor „kemiri'' in Paloe en zijn naaste omgeving alleen het vreemde woord *sapiri*, terwijl *beaoe*, dat in het achterland (Biromaroe enz.) nog in gebruik is, daar nauwelijks meer bekend is. Men maakt dan ook in Paloe onderscheid tusschen de taal van de *Benda* (de stad) en die van de *Biwi* (de „rand'', het achterland). Hieruit mag echter niet worden afgeleid dat de taal van de stad een eenheid zou vormen, want iedere wijk heeft zijn eigen idioom, dat natuurlijk door de bewoners als het meest zuivere Ledo wordt beschouwd. Dialectverschil schijnt mij een op den voorgrond tredende eigenaardigheid van het Ledo te zijn, wat vermoedelijk samenhangt met de omstandigheid dat de Paloe-vlakte eerst in recenten tijd droog is geloopen en er zich toen menschen uit verschillende streken gevestigd hebben, die verschillende Kailische dialecten spraken, waarvan het Ledo de overhand heeft gekregen. De verschillen zijn weliswaar meestal van weinig belang, maar zij zijn, zelfs binnen de grenzen van de conglomeratie Paloe, nogal vrij talrijk te noemen.

Wanneer men in de woordenlijst twee of meer vertalingen van een zelfde Nederlandsch woord aantreft is dit somtijds toe te schrijven aan dialectverschil (ik heb n.l. niet één bepaald dialect als „standaard-Ledo'' aangenomen, maar mijn materiaal in verschillende dorpen en stadswijken verzameld; na voortgezet onderzoek zal wellicht een dialect kunnen worden aangewezen dat als het meest voor standaardtaal in aanmerking komend kan worden beschouwd). In verreweg de meeste gevallen heeft men dan echter te doen met twee of meer vertalingen die van hetzelfde woord kunnen worden gegeven, en dan spreekt het wel vanzelf dat die vertalingen elkaar niet dekken, maar in beteekenis, of anders toch vrijwel altijd in spraakgebruik, uiteenloopen. Waar dit verschil gemakkelijk in het kort kon worden aangegeven is dit geschied; in andere gevallen wordt het aan den lezer overgelaten om zelf het

onderscheid vast te stellen. Voor wie goed Ledo wil leeren spreken is voortdurend contact met de levende taal uit den aard der zaak toch onmisbaar. Een Nederlandsch en een correspondeerend Ledo-woord zullen elkaar immers slechts in de minderheid der gevallen volkomen dekken, om van alle andere verschillen in uitdrukkingswijze tusschen de beide talen nog maar te zwijgen.

Met het vaststellen van de beteekenis waarin het Nederlandsche woord zelf genomen moet worden zal de lezer wel geen moeite hebben.

De overgankelijke deelwoordsvormen die gemaakt worden met het voorvoegsel *nomba-* of *nompa-* (zie III 1) zijn in deze lijst opgenomen in den vorm met *nompa-*, wat eveneens samenhangt met het feit dat ik mijn materiaal voornamelijk in Paloe-stad verzameld heb. Buiten Paloe hoort men *nompa-* zelden, en ook in de stad zijn er velen die *nomba-* zeggen, maar *nompa-* heeft ongetwijfeld vóór dat het oorspronkelijker is, en derhalve zij die *nomba-* als minder zuiver beschouwen in zekeren zin gelijk hebben. *Nomba-* is door klankverzwakking uit *nompa-* ontstaan, dat op zijn beurt teruggaat op *nampa-* (Koelawisch en Lindoesch *nampa-*), wellicht in sommige gevallen ook op *nopa-*, welke vorm b.v. wordt aangetroffen in *nopaelo*, naast *nangelo*, stam *elo* „zoeken''. Ook in de andere Kailische dialecten is *nomba-* de gewone vorm.

Om deze vormen met *nompa-* te onderscheiden van de eveneens met *nompa-* aanvangende deelwoorden waarin *pa* tot den stam behoort (waarvoor dan, overeenkomstig de in III 1 gegeven regels, *nom-* is geplaatst) is achter deze laatste tusschen haakjes een *p* gevoegd, om aan te geven dat de stam met dien medeklinker begint. Ook in andere gevallen is, ter bevordering van de duidelijkheid, wel eens een klinker of medeklinker tusschen haakjes geplaatst, om aan te geven dat de stam van den voorafgaanden overgankelijken deelswoordsvorm met dien klank begint. Overigens wordt door het tusschen haakjes staan van een letter (en evenzoo van een lettergreep enz.) te kennen gegeven dat de betrokken uitdrukking met of zonder dien klank (enz.) gebruikt kan worden, terwijl ook wel eens uitdrukkingen die minder zuiver Ledo zijn, maar toch veel gebezigd worden, tusschen haakjes zijn geplaatst.

Ter vertaling van een woord dat een overgankelijk begrip weergeeft zijn dikwijls twee vormen opgenomen, een overgankelijke en een onovergankelijke. Een enkele maal is dit afzonderlijk aangegeven, doch in het algemeen is er van uitgegaan dat de lezer op de hoogte is van het in de Inleiding over dit onderwerp opgemerkte. Soms zijn ook meer dan twee vormen opgegeven. Is er slechts één vermeld, dan beteekent dit niet dat er geen andere kan voorkomen.

Wanneer achter een zelfstandig naamwoord tusschen haakjes *na* is gevoegd beteekent dit dat het altijd of zoo goed als altijd met dit bezittelijk aanhechtsel voorkomt.

Dat deze woordenlijst zeer onvolledig is, en men er waarschijnlijk ook tal van „gewone'' woorden tevergeefs in zal zoeken, behoeft wel nauwelijks te worden opgemerkt.

A

AAL, masapi (*groot*), lindoe (*klein*).
AAN, ri; (*datief*), *achtervoegsel* ka (VI 2).
AANBLAZEN (*vuur*), nantawoeisi; (*met den blaasbalg*), nompaboeso; (*door een bamboekoker*, tawolo *geheeten*), nantawolo.
AANBRANDEN, naboa.
AANDOEN, *zie*: *aantrekken*.
AANGENOMEN KIND, ana patoewoe.
AANKOMEN, nakawa; (*vaartuig*), nesampo.
AANNEMEN (*aanpakken*), nompadjoko; (*aanvaarden*), nangala(a), nompoio.
AANPASSEN, nompesoeka.
AANPLANT, toeda-toeda (*zie: gewas*).
AANPUNTEN, nantadani.
AANRAKEN, nantoei, nompatoei.
AANREIKEN, nompadoedoeaka.
AANSPOELEN, narampe.
AANSPOREN (*opwekken*), nompakeni(p). *Zie ook*: *aanzetten*.
AANSTEKEN, nantoendjoe, nantoenoe.
AANSTALTEN MAKEN (*om te vertrekken*), nanggaliwo.
AANSTELLEN, nantoeoe. nompaboli; *zich* —, noladja, nongei.
AANTAL, bila, kadea; *een aantal*, santanga, sanoe.
AANTREKKEN, no- (*b.v.* nobadjoe, *'n baadje aantrekken*), nompasoea(p).
AANVAL; *hij krijgt een — van zijn ziekte*, nekakawa doeana.
AANVOERDER, tadoelako (*i.d. oorlog*).
AANWIJZEN, nantoedoeaka.
AANZETTEN, nandjarawi, nesarawi; (*een paard*), nompakagasi(p), nompakasalisa(p).
AAP, ibo, anggo.
AAR (*jonge*), wosoe mpae; *de rijst schiet aren*, newosoe pae.
AARDBEVING, lingoe.
AARDE (*wereld*), lino, doenia; (*grond*), tana.
AARDNOOT, tjangkore, tjanggore.
AARDSTORTING, *zie*: *afstorten*.
AARS, kapoeroe.
AAS, opa.
ACCOORD GAAN, nasintoewoe.
ACHT, oewaloe, waloe-.
ACHTELOOS, natjapa.
ACHTEN, *zie*: *respect*.
ACHTER, ri bengo noe; (*ver achter*), ri poeri noe; *schuin achter mij*, ri pipikoe.
ACHTERAAN, ri poeri.
ACHTERBLIJVEN (*bij 't loopen*), naripoeri, naboli ri poeri; (*in huis enz.*), naboli.
ACHTERLATEN, nompaboli (*b.v. in huis*: ri banoea), nomboli(b); *achtergelaten* (*b.v. door vergeten*), nakabolita.
ACHTERNALOOPEN (*hard*), nomparaga; (*uit de verte volgen*), nantoentoemaka.
ACHTERPOOT, kada poeri.
ACHTERSTE, *zie*: *bil*.
ACHTERSTEVEN, goeli.
ACHTERUITGAAN, nokanggaoera, nokanggaoera ntoebengo, nooera ntoebengo.
ACHTERZIJDE, bengo.
ADELLIJKE, maradika, madika.
ADEM, inosa.
ADEMEN, noinosa.
ADER, oewa.
AFDALEN, nanaoe; (*v.e. berg*), notoea.
AFDINGEN, nantawari, notawari, netawari.
AFDRIJVEN, nanawe, naawe; *doen afdrijven*, nangawesaka, nangawe.
AFGAAN (*v.e. geweer*), neboesi.
AFGEDAAN, naoepoe, (*v.e. zaak*) nibotoesi(mo), nabotoe.
AFGEVEN, natjolo.
AFGUNSTIG, *zie*: *jaloersch*.

AFHANDIG; *elkaar — trachten te maken*, nosimpagoka.
AFKEER HEBBEN VAN (*geslachtelijk*), nomporajoe; *hij heeft een afkeer van hem*, nawoeloe matana nanggita ia.
AFLEEREN; *iets afgeleerd hebben*, nadjea(mo), (natobamo).
AFMAKEN, nompakaoepoe(p).
AFSCHEID NEMEN, nopalakana, nompalakana.
AFSCHUW; *hij heeft een — van hem*, nadaa rarana nanggita ia.
AFSLUITEN (*weg*), nompabato.
AFSNIJDEN, nanggoto; *een stukje van iets —*, nandjombe.
AFSPRAAK MAKEN, nodjandji; *— — met*, nompadjandji.
AFSTAMMELING, bidja.
AFSTAND, kakawao(na).
AFSTOOTEN (*vruchten*), nosoka, nandjoka.
AFSTORTEN (*aarde*), nadoejoe. *Zie ook: instorten.*
AFVALLEN, naronto.
AFVEGEN, nomparisi(p).
AFWEREN, nantinggoe, netinggoe.
AFWIJKEN, nesai.
AFWISSELEN (*elkaar*), (*ten opzichte van iets*) nosindjawa-ndjawa, (*in een functie*) nosindjambei-mbei.
AFZAKKEN, nokanawoe.
AFZONDEREN, nantaniaka; *zich —*, nantaniaka.
AKKER, taloea (*voor allerlei gewassen*), pampa (*kleine droge akker, ook op het erf*).
ALANG-ALANG, djono.
ALLE, ALLEN, ALLES, poera-poera, sinina, ndjoemangoe, ndjoemangoemangoe, ndjoemangoe-angoe.
ALLEEN; *hij alleen, op z'n eentje*, saito-itona, aga saitona.
ALLERLEI, mpengaja-ngaja, nompengaja-ngaja.
ALS (*indien*), ane; (*gelijk*), ewa.
ALSOF, ewa.
ALTIJD, kana.
ALWIE, isema isema.
AMULET, sima-sima.
ANANAS, taraa.
ANDER, (*mensch*) saitona, (*dieren*) sangoena, (*kleine dieren*) sambaana, (*zaken*) sangoena, (*bij vormen met* sa-), -na (*een andere keer*, sanggaNina); (*anders*), ntanina; *anderen*, tona.
ANDERS, ntanina, santanina.
ANGEL, lari.
ANKER, balango.
ANTWOORDEN, nesana.
ARENBOOM, konaoe.
ARM (*bijv. nw.*), nakasiasi, (*straatarm*) napakasi; (*zelfst. nw.*), pale, (*v.e. inktvisch*) karawe; *bovenarm*, takio, kabosoe.
ARMBAND (*soorten*), gadi (*v. metaal*), patima-tima (*breeder, van metaal*), ponto (*nog breeder, v. goud*), lola (*gouden bovenarmring*), boeloesoe (*wit*), *enz.*
ASCH, awoe.
ASSISTENT-RESIDENT, tomaoge.
AVONDSCHEMERING; *het is —*, naleroemo.

B

BAADJE, badjoe.
BAARD, boeloe noe ade, djanggo; (*op de wangen*), boeloe noe baga.
BAARMOEDER, kajoe mpoana.
BADEN, nandioe; (*overg.*), nompadioe.
BAKKEN (*in een pan*), nandjole, nosole; (*brood*), nantoenoe.
BALK, baloti.
BAMBOE (*soorten*), awo, balolaoe, bolowatoe, wolowoeloe.
BAMBOEKOKER *voor water*, simboea; *— voor palmwijn*, patana; *— voor tabak*, balo ntambako.
BAMBOELAT (*gepunte*), saia.
BAMBOESPRUIT, toemba noe awo.
BANDJIREN, nanggaboentoe; (*v. h. water i. d. Paloerivier*), naoge.
BANG, naeka; *bang maken*, nomparaeka(p); *bang zijn voor*, nompo(ka)eka, naekaka.
BANKBILJET, oea karatasa.
BAREN, noana; (*overg.*), nompoanaka,

nangote(o).
BARMHARTIG; —*voor anderen*, naasi mata nompeinta tona.
BARST; *een — hebben*, nolada.
BARSTEN, nepogoe.
BAST, koeli. (*Zie*: *foeja, vezelbast.*)
BASTVEZELS (*v. d. arenpalm*), opi.
BATAAT, (n)tomolokoe.
BEBLAZEN, nantawoeisi, netawoeisi.
BEBOETEN, nompagiwoe (*alleen van adat-boeten*).
BED, pamangka (*van hout*), randja (*van ijzer*) (*zie*: *slaapplaats*).
BEDEKKEN, nantoetoei, nantaoengo, nangoengo (oe). *Zie ook*: *overdekken.*
BEDGORDIJN, koelamboe.
BEDIENDE, (ngana) toedoea, ngana nitoedoe-toedoe.
BEDOELING, hadja, akata, patoedjoe. *Zie ook*: *doel, opzet.*
BEDREIGEN, nomparangga(p).
BEDRIEGEN, nompabagioe, nompotodojoka (*beetnemen*); (*onoverg.*), nebagioe, nepotodojoka.
BEDROEFD; *ik ben —*, nasesa rara ntaikoe, nasoesa rarakoe.
BEDWELMD, nalangoe; *bedwelmen*, nompalangoe (l); *bedwelmend*, nakalangoe.
BEDWINGEN, nantalamaka.
BEEN (*toelang*), boekoe; (*kaki*), kada.
BEETJE (EEN), sakide; *een klein beetje*, sakitje, sakidje; *bij kleine beetjes opmaken* (*visch, geld*), nompoinggi.
BEETPAKKEN, nanggenggenisi(k); (*door grijpen*), nandjaka. *Zie ook*: *hand.*
BEGAAN; *laten —*, nompalamba(p).
BEGEERIG, *zie*: *willen*; (*sterker*), naoge rara.
BEGEERTE, dota.
BEGELEIDEN, nanggeni, nomporoa.
BEGIETEN, nompadoendoesi.
BEGIN, pamoela.
BEGINNEN, nantepoeoe, notepoeoe, nompamoela(p).
BEGRAVEN, nantana.
BEGRIJPEN, nangisani nompabatoeani, nompaha(p); *ik begrijp het niet* (*ik kan er niet bij*), naingoe rarakoe (*zie ook*: *verbijsterd*).
BEHAARD, noboeloe.
BEHAGEN SCHEPPEN IN, nompokono.
BEHALVE, ri sawalikoena, aga.
BEHOORLIJK, nasipato.
BEITEL, paa.
BEK, soemba.
BEKEND, nakareba.
BEKENNEN, nangakoe; (*overg.*), nompangakoe(p).
BEKIJKEN, nompewile, nompelendje.
BEKLIMMEN, nompene; (*beklauteren*), nanggase.
BELASTING, balasitee.
BELEEFD, noada.
BELEMMEREN, *zie*: *tegenhouden, storen.*
BELLETJE, banggoela.
BELOONEN, nantambo.
BELOVEN AAN, nompadjandjika(dj).
BELUST; *hij is* (*er*) — (*op*), nario matana.
BEMODDERD, natampo.
BENAUWD, nalingongo; (*geen lucht kunnen krijgen*), nasoempoe rara.
BENEDEN, ri ambena, (*als voorzetsel*) ri ambe noe; *naar — brengen*, nantaoeraka.
BENEDENEIND, tampa-ambe.
BENEDENLAND, lemba.
BENGELEN, nontoja.
BEPAALD, nanoto, natantoe.
BEPLANTEN, nantoeda, nompida (*zie*: *zaaien*).
BEREIKEN, nanggawa.
BEREKENEN, nompareke.
BERG, boeloe.
BERGBEWONER, tolare.
BERICHT, kareba.
BERIJDEN, nompesawi.
BEROUW HEBBEN, nandjoso rara (*werkw.*).
BESCHAAMD, naea, naea mata.
BESCHADUWD, naoloe.
BESCHIJNEN, nangindo, neindo, nompawanta, newanta; (*een bepaalde plek*), nompana, nepana. *Zie*: *bestralen.*
BESCHULDIGEN, nomparai.
BESCHUTTEN, nompalendoe; *beschut*, naoloe.
BESLISSEN, nompabotoesi; *beslist*,

nabotoe.
BESMEREN MET, nompagese noe.
BESNIJDEN, nandjoena, nompasoena.
BESPATTEN, nantampedje, (*onoverg.*) netampedje.
BESPOTTEN, nompangadjoka(p).
BESPUITEN, nompoedji.
BESPUWEN (*met gekauwde medicijn*), nandjoepa.
BEST; *zijn — doen op*, nompariara(p), nompariarantaika(p); *zijn uiterste — doen (op)*, nompasimboekoe(p).
BESTIJGEN (*rijdier, prauw*), nompesawi; (*berg*), nantende.
BESTRALEN (*sterk, heet*), nomparara, (*onoverg.*) nerara.
BESTUREN (*prauw, auto*), nompagoelini; (*land*), nomparenta(p).
BETALEN, nombajari(b), nompabajari (*beide: iemd. of iets*).
BETAMEN, *zie: behoorlijk.*
BETASTEN (*in 't donker*), nompagajo.
BETEEKENIS, batoea.
BETER, nabelopa, natoeakapa; (*v.e. zieke*), nabelo(mo).
BETREDEN, nompadjedje.
BETROUWBAAR, nisaroemaka. (*Zie: vertrouwen.*)
BEU, nabasa rara.
BEURS, karepe.
BEURT, lele; *om de —*, nosindjambeimbei.
BEVALLEN, noana; *het bevalt mij*, nipokonokoe.
BEVEL, petoedoe.
BEVELEN, nantoedoe.
BEVEN, noridi, nolete.
BEVREESD, *zie: bang.*
BEVRIEND ZIJN, nowega.
BEVRIJDEN, nompabasaka(b), nanggabasaka, nompakabasaka(k).
BEWAKEN, nompadjagai; (*oppassen, waken bij*), nantongoraka.
BEWAREN, nompaboli, nomboli(b).
BEWATEREN, nangoewesi(oe).
BEWEENEN, nantangisi; (*een doode*), nantete (*ook onoverg.*).
BEWEGEN, nompagoeja, nompagoja; *zich bewegen*, nokainggoe.
BEWIJZEN, *zie: duidelijk.*
BEWONEN, nompontoero.
BEWUSTELOOS, nalimpoe.
BEZEM, pandjaewe.
BEZICHTIGEN, *zie: bekijken.*
BEZIG (*met eten enz.*), randja (mpangande *enz.*).
BEZITTING, anoe (*met bezittelijk voornaamwoord*); *bezittingen*, mbarambara.
BEZOEKEN; *N.N. bezoeken*, nandjajo ri banoea i Anoe.
BIDDEN, nerapi doa.
BIJ (*zelfst. nw.*), wani; (*voorz.*), ri; (*dichtbij*), namosoe ante, namosoe bo.
BIJEEN, nasiromoe; *bijeenbrengen*, nompasiromoe(p).
BIJEENKOMEN, nasiromoe.
BIJEENROEPEN, nompasiromoe(p).
BIJL, balioe.
BIJLICHTEN, nandjiloki.
BIJNA, sakidepa.
BIJTEN, nanggiki, nompalopo.
BIL, takoe mpalo.
BINDEN (*zooals een paard a.e. boom*), nantataka; (*zooals een schaap, aan voor- en achterpooten*), nantipoenggoe; (*rijst, een huis*), nompooe; (*iemd. de handen binden*), nantipoenggoe, (*id. op den rug*) nandjiloe.
BINDSEL, loei.
BINNEN, ri arana, ri ara noe.
BINNENBRENGEN, nandjoearaka; (*v. dieren in hun verblijf*), nandjoea.
BINNENGAAN, nesoea; *binnengegaan*, nisoeaki, nipesoea.
BINNENSTE, rara.
BITTER, napai.
BLAAR; *een blaar, blaren vormen*, neporoe.
BLAAS, poleeka.
BLAASBALG, poboeso.
BLAASROER, sopoe.
BLAASROERPIJLTJE, wila.
BLAD, tawa nggajoe, tawa noe kajoe; *een blad (v.e. boek e.d.)*, santaoe; *een bladzijde*, sabingga ntaoe.
BLAFFEN, nelolo.
BLANK, naboela.
BLATEN, nombee; (*v. geiten*), nobahehe.
BLAUW, nagawoe.
BLAZEN, nantawoeisi; (*v. d. wind*), neboeroe.

BLEEK, nawai.
BLIJ, nadamba, nadamba rara.
BLIJKBAAR, *zie: duidelijk.*
BLIK, bele, basikali.
BLIKSEM, kila; *het bliksemt*, nokila.
BLIND, naboero.
BLINKEN, nenggila, nawaja.
BLOED, raa; *bloeden*, naraa.
BLOEDVERWANT, sarara.
BLOEDZUIGER, linta.
BLOEIEN, nosese.
BLOEM, sese; (*van pisang*), poesoe.
BLUSSCHEN, nompatesi(p), nompepaja.
BOCHT, leko; *een — maken* (*van personen*), neleko, (*v.e. weg*) noleko.
BODE, toedoea.
BODEM (*v.e. mand e.d.*), palo (*a.d. onderzijde*).
BOEK, boo.
BOEREN (*boer laten*), notoga.
BOETE, giwoe.
BOK, towaoe laki.
BONT, nariko, narido; (*van kippen*), nakido; (*gevlekt*), naloba.
BOOG, pana.
BOOM; *een —*, kajoe sanggajoe (*niet van palmen e.d.*).
BOOMEN (*vaartuig*), nompabale, nobale.
BOOMSTAM, bata (noe kajoe).
BOOMVRUCHT, woea nggajoe, woea noe kajoe.
BOONTJES, lobe.
BOOR, pogoro.
BOORD; *aan — gaan*, nesawi ri sakaja, nesawi ri kapala.
BOOS, naraoe.
BORD, pingga.
BOREN, nogoro.
BORST, bambara; (*borsten*), soesoe.
BOS, kineni (*alleen v. rijst*); *een bos*, sanggineni; *twee bossen rijst* (*bij elkaar*), saboesoe.
BOSCH, rara kajoe, rara nggajoe; (*groot bosch op de bergen*), pangale, rara mpangale.
BOSCHBLADLUIS, katoengo.
BOSCHKIP, manoe nggakajoe.
BOT, nanggoeloe.
BOUWEN, nowia, nompowia.
BOVEN, ri bawona (*bijw.*), ri bawo noe (*voorz.*); *boven komen* (*op den top*), nasawi.
BOVENARM, *zie: arm.*
BOVEN BRENGEN (*in huis*), nangore(o), nangoretaka.
BOVENKANT, bawo.
BOVENLAND, lare (*niet van Koelawi enz.*).
BOVENLOOP, oeloe.
BRADEN, nosole, nompasole, nandjole.
BRAKEN, notoloea.
BRANDEN (*vlammen*), nawaja; (*hoog opvlammen, van vuur*), nawonda; (*in brand staan*), napapoe; (*den akker*), nantoendjoe (taloea); *sterk branden of vlammen*, narega.
BRANDHOUT, kajoe apoe.
BREED, nabini.
BREKEN (*onoverg.*), nakoto (*doorbreken, patah*), napasa (*stukbreken, pĕtjah*); (*overg.*), nanggoto, nompakoto, nompasa, nompapasa.
BRENGEN, nanggeni.
BRIEF, soera.
BRIL, padoma.
BROEDEN, nangoro (*werkw.*).
BROEDER *of* ZUSTER, sampesoewoe; (*oudere*), toeaka; (*jongere*), toeëi.
BROEK, poeroeka.
BRON, mata noe oewe.
BROODBOOM, kamondji.
BRUG (*v. rotan*), tete; (*v. hout of bamboe*), lolea; (*nieuwerwetsch*), djambata.
BRUIDSCHAT, soenda.
BRUILOFT, poboti.
BRUIN, *zie: rood.*
BUFFEL, bengga.
BUIDELBEER, timpaoesoe.
BUIGEN, nompabaloe (*overg.*); *het hoofd buigen, een buiging maken*, notoengga.
BUIK, tai.
BUIKBAND (*doek*), pompooe tai.
BUIKLOOP; *ik heb buikloop*, naloë palokoe.
BUIKPIJN; *ik heb buikpijn*, nadoea taikoe.
BUIT, pooeli; *buitmaken*, nooeli, nompooeli.
BUITEN (*voorz.*), ri sawalikoe noe; *naar — gaan, komen*, nesoewoe; *naar*

—.*brengen*, nandjoewoeraka.
BUKKEN, notantoea.
BUNDEL; *een bundel*, sampooe.
BUNDELEN (*hout*), nompooe.

C

CACTUS, lari.
CASSAVE, kasoebi.
CASTREEREN, nantindi.
CHINEES, baba, tjina.
CHRISTEN, sarani.
CIGARET, roko.
CITROEN, lemo (*soorten*: lemo kasoemba, l. baranga, l. kande (*pompelmoes*), l. poeroe, l. bengga, l. tjina (*gegeten*)).
COITUS UITOEFENEN (*v. menschen*), nosikedjoe (*grof*), nosipogaoe; (*eufemistisch*), nosikande; (*v. d. man*), nekedjoe, nepogaoe, nekande; (*id. met voorwerp*), nanggedjoe, nompogaoe, nangande; (*v. dieren*), nosirasi, nerasi, nomparasi(r).
COLOCASIA (*knolvrucht*), kadoeë.
CONTROLEUR, kontoloro, toea kontoloro.
COPRA, kaloekoe bai; —*maken*, nobai.
CURCUMA, koeni.

D

DAAR, (ri) hamai, (ri) samai, risia, ria; (*daar bij u*), risitoe, ritoe.
DAAROM, itoe bo, itoe sabana bo, hai bo, hai sabana bo, djadi, djadipa.
DADELIJK, kalioe-lioe, (*soms*) kapolapola.
DAG, eo.
DAGELIJKS, eo-eo.
DAK, ata.
DAL, saloe (*rivierdal*).
DALEN, notoea.
DAM, wondjaa, woendjaa.
DAMAR, dama (*zie*: *hars*); *damarzoeken*, nedama.
DAN, *zie*: *meer*.
DANSEN (*v. d. sjamaan*), notaro.
DAPPER, nabia.
DARMEN, tailiko.
DAT, itoe (*bij u*), hai; haoe (*van iem. of iets in beweging*; *in dit geval mag echter ook wel* hai *gebruikt worden*); (*voegwoord, in den zin van „zoodat''*), bo.
DAUW, tontoroe, tantoroe.
DEEL, tibo, bagia; *zijn — gekregen hebben*, naboetoe.
DEKEN, gabara.
DEKKEN (*met dakbedekking*), nompeatani.
DEKSEL, toetoe; (*v.e. kookpot*), lenga.
DENKEN, nompekiri, nantanondoaka (*overg.*); (*bij zich zelf zeggen*), nangoeli(oe); *denken aan*, nantora.
DEUR, pooepi wamba; *deuropening*, wamba.
DEZE, *zie*: *dit*.
DIAGNOSE OPMAKEN, neboto.
DICHTBIJ, namosoe; (*voorz.*), *zie*: *bij*; *dicht bij elkaar*, nosinggamosoe.
DICHTDOEN, nangoepi(oe) (*deur e.d.*); nantampoenisi (*boek*).
DICHTEN (*een prauw*), nompanisi(p).
DICHTKNIJPEN (*de keel*), nanggodje (*iemand*).
DIE, *zie*: *dat*.
DIEF, topanganggga, (tobibo). (*Zie*: *lastig*.)
DIEP, nandala.
DIER, binata.
DIJ, timpoe.
DIJKJE (*in de sawah*), kalawata.
DIK (*van mensch of dier, gĕmoek*), naboja; (*v.e. voorwerp, tĕbal*), nakoemba.
DIKWIJLS, nadea-nggani, nadea ngganina.
DINGES, noe anoe.
DINSDAG, eo salasa.
DIT, hii, sii.
DJAGOENG, dale.
DJAMBOE, djamboe, takaoe, makoe (*soorten*).
DOBBELEN, nobotoro; *dobbelaar*, topobotoro.
DOBBER, palanto.
DOCHTER, *zie*: *kind*.

DOEK, tjare-tjare (*lap*).
DOEL, *zie: bedoeling*; *als doel v.e. tocht hebben*, nantoenggai.
DOERIAN, doeria.
DOKTER, dokotoro; (*doekoen*), sando.
DOL, nagila; *dolle hond*, asoe gila.
DOLK, keri (*kris*), badi-badi, balado (*kortere soorten*).
DOM, nadojo.
DONDER, goeroe; *harde donderslag*, goeroe kede.
DONDERDAG, eo kamisi.
DONKER (*gĕlap*), nalalanda; (*malam*), nabongi.
DOOD, namate; (*zelfst. nw.*), kamate.
DOODE, tomate.
DOODEN, nompatesi(p).
DOODENMAAL, podoa.
DOODKIST, loemoe.
DOOF, nabongo.
DOOIER, koeni noe intaloe.
DOORBREKEN (*v. e. touw*), nabotoe.
DOOREEN, nosigalo.
DOORGAAN, napola; — *naar binnen*, kapola-pola nesoea.
DOORN, karoei, timpo; *doornig*, nakaroei, natimpo.
DOORSCHRAPPEN, nomparepoe.
DOORSNIJDEN (*touw*), nanggoto; (*vleesch e.d.*), nanggojo.
DOORSTEKEN (*oorlel*), nompabolo(ki), nantosoe. (*Zie: steken.*)
DOORWADEN, nompagoegoe.
DOORZETTEN (*met*), nompapola(p).
DOOS, kota, kota-kota; *gevlochten doosje*, epoe.
DORP, ngata.
DORSCHEN MET DE VOETEN (*zaairijst*), noini.
DORSTIG, nabai tambolo.
DRAAGBAAR, pokowa.
DRAAGMAND (*op d. rug*), bingga, kamboti (*soorten*).
DRAAGTOESTEL, pokowa.
DRAAIEN, nogoli; (*geheel rond*), nogoli-ntoro; *aldoor* —, notoro goli-goli; (*overg.*), nompagoli, (*'n molen*) nompagili; *flink* — (*v.e. tol*), nanoro.
DRAGEN (*op 't hoofd*), nosoeoe, nandjoeoe; (*op den schouder*), nosimboeaka, nandjimboeaka; (*aan of in de hand*), notipale, nantipale; (*op de heup*), nosaloenggoe, nandjaloenggoe; (*id. of op den rug in een doek*), notaoeba, nantaoeba; (*op den rug zonder doek, van menschen*), nooeba, nangoeba; (*op d. rug in een mand, met banden over de schouders*), nokala, nanggala; (*aan de beide uiteinden van een stok over den schouder*), nolemba, nompalemba.
DRAVEN (*paard*), noëda.
DREK, tai.
DRENKEN, nompainoe(p), nompopainoe.
DRIE, tataloe, taloe-.
DRIJVEN, nolanto.
DRINKEN, nanginoe(i); *te drinken geven*, nompainoe(p); *laten drinken* (*een kind, b.v. uit een kopje*), nompopainoe.
DRINKNAP, banga (*van klapperbast*).
DROGEN, nompakangaoe(p), nompakabai(p); *in de zon* —, nompowai.
DRONKEN, nalangoe.
DROOG, nangaoe, nabai.
DROOM, pangipi.
DROOMEN, nangipi; *droomen van*, nompangipi(p).
DRUK (*levendig*), naroa; *ik heb het* —, nadea powiakoe.
DRUKKEN (*naar beneden*), nomparadodo(p).
DRUPPEL, titi (*een* —, santiti); *druppelen*, natiti (*druipen*), nanggarente (*van regen*).
DUBBELTJE, kete-kete, mata-manoe.
DUIDELIJK, nanoto; *duidelijk maken*, nompakanoto(p).
DUIF (*soorten*), banggebodo, togooe, poetia, tokoera.
DUIKEN, nosoeandala, nosoendala; *duiken naar*, nandjoeandalaki.
DUIM, tina mpale, kotoempoe.
DUIT, doi.
DUIZELIG, nalimpoeno mata.
DUIZEND, sandjoboe.
DUIZENDPOOT, balipa, alipa, lipa; (*phosphoresceerend*), linggo.
DUN, nanipi.
DURVEN, nabia (*bijv. nw.*) (*zie: dapper*).
DUS, djadi, ane iwetoe (*lett. „als het zoo is"*); (*dan*), tano.

DUUR, nasoeli.
DUWEN (*een duw geven*), nompadjoenoeaka; *onder water geduwd*, nitamanaka ri oewe, nidodomaka ri oewe.
DWARS, notoebaa.
DWERGACHTIG, nasala nggatoewoe.
DWINGEN, nompasoeroe(p).

E

EB; *het ebt*, nanaoe boese (*zie: vloed*).
ECHT; *een echte, iets echts*, anoe mpoeoe; — *waar*, mpoeoe-mpoeoe.
ECHTGENOOT(E), berei.
ECHTPAAR, ndjamboko (sandjamboko *enz.*).
EEKHOORN, djooe.
EELT, koelimba; *eeltig*, nakoelimba.
EEN, sangoe (*ook van groote dieren en soms ook van menschen*); (*van menschen*), saito; (*van kleine dieren*), sambaa; sa- (*b.v.: eenmaal*, sanggani).
EEND, titi.
EENIG, *zie: alleen*.
EENSGEZIND, nosangoe rara.
EEREN, nangadaki(a).
EERGISTEREN, ipoea.
EERST, roeroe.
EERSTE (*de*), pamoelana.
EFFEN, *zie: vlak*.
EI, intaloe, ntaloe.
EIGENAAR, toepoe.
EILAND, lewoeto.
EINDE, kaoepoe.
EINDIGEN, nompakaoepoe(p).
ELDERS, ri sangatana.
ELK, mbaoe, mboi.
ELLEBOOG, sikoe.
EMMERTJE, siboe.
EN, bo; (*met*), ante, nte, ente.
ENDELDARM, tombo; *zijn — komt er uit (als kwaal)*, natombo ia.
ENGELSCH, enggerisi.
ENKEL, boekoe dali, dali.
ENVELOPPE, sepoe noe soera, pomboengoe soera.
ERF, doëata (*spr.: dojata*).
ERFENIS, mana.
ERG, mpoeoe, ntoto (*na het bijbehoorende woord*); (*v.e. ziekte*), nantamo.
ERWTJES, tamboeë; *soorten*: tamb. nete (*klein*), tamb. bose (*groot*).
ETEN, nangande(k) (*ook onoverg.*); *te — geven*, nompakande(p).
ETTER, nana.
EVEN, sampalai.
EVENALS, ewa.

F

FAMILIELID, sarara.
FEEST, soesa, (*groot*) salia; *feestvieren*, nosalia, nosoesa, nasoesa.
FEL; *de zon schijnt fel*, nerara mpoeoe eo.
FIETS, sapeda; *fietsband*, baa.
FIJN, naloesoe; (*fijngestampt, fijngemalen*), naoja; (*klein in zijn soort*), nanete.
FIJNHAKKEN, nantamba.
FIJNSTAMPEN, *zie: stampen*.
FLAUW (*tawar*), natawaa.
FLAUWVALLEN, nalimpoe.
FLESCH, botolo; (*vierkante flesch*), pelesi, pelese.
FLIKKEREN (*v. sterren*), nompindo; (*v.d. bliksem*), norea.
FLUIM, gonto.
FLUISTEREN (*tot een ander of met elkaar*), nosiwowaja, nosiwawaja.
FLUIT (*soorten*), soeli, lalowe.
FLUITEN, nonggose.
FOEI, se'.
FOEJA, sindjoelo; *foeja-papier*, pangga.
FONTANEL, woewoe poomi.
FOUT, sala; (*bijv. nw.*), nasala.
FRAMBOESIA, toempi; *aan — lijden*, natoempi.
FRONSEN (*voorhoofd*), nanggoeroe (kire).
FUIK, boewoe.

G

GAAN, hilaoe, silaoe, halaoe, haoe, nalaoe.
GAAR, nangongo.
GAL, ampajoe.
GALOPPEEREN, nangowa-ntonggo.
GAMBIR, tagambe.
GANG; *zijn — laten gaan, zie: begaan.*
GAPEN, nomoja.
GAREN, bana.
GARNAAL (*groote*), oera; (*kleine*), lamale.
GAST, torata; *gasten hebben*, notorata.
GAT, bolo; *gaatje in wand*, dilo; *een gat maken in*, nompabolo.
GAUW, *zie: vlug.*
GEBED, doa.
GEBEUREN, nadjadi.
GEBIED, parenta (*b.v.* parenta noe Paloe).
GEBOREN WORDEN, niote (*van* nangote). (*Zie: baren.*)
GEBREK; *in gebreke blijven* (*b.v. om aan een afspraak te voldoen*), nelewa; *— — — tegenover*, nompalewa.
GEBRUIKEN, no-; (*soms*) nompake.
GEDEELTE, *zie: deel; een gedeelte*, sanoe.
GEDULDIG, nosabara; *een — mensch*, toposabara.
GEDURENDE, ri ara noe.
GEEL, nakoeni.
GEEN; *er is er geen*, ledo naria, le naria.
GEEST (*v.e. overledene*), rate; (*v.d. grond*), toepoe ntana, toepoe noe soea; (*in boomen etc.*), seta, djii, wiata.
GEHEIMHOUDEN, nantaboeniaka.
GEHEMELTE, langi-langi.
GEHOORZAAM, natoendoe.
GEHUCHT, boja.
GEIT, towaoe.
GEK, nagila; *een beetje gek, zie: halfgek.*
GEKNAKT, nakoto.
GEKREUKELD, nakoejoe.
GELAAT, lendje, lio.
GELASTEN, nantoedoe.
GELD, doi.
GELEDEN, nalioe (*een week —*, santipa nalioe).
GELEDING, lae.
GELIJK, nasimbajoe; *hij heeft —*, nakana nioelina, nambela nioelina.
GELIJKELIJK, *zie: alle, elk.*
GELIJKEN OP, nandjawa.
GELIJKTIJDIG, singgani-nggani; *— zijn*, nosinggani-nggani.
GELOFTE, samaja, tindja; *— doen*, nosamaja, notindja.
GELOKEN, napiri.
GELOOF, tapa.
GELOOVEN, nompakakana(p), nompangala(p); *ik geloof het,* (*ook:*) natapa rara ntaikoe, natapa rarakoe, niataparikoe (*Bg.*).
GELUID, oni; *geluid geven*, nomoni.
GELUK, rasi; *— hebben*, norasi, nooeli (*op jacht e.d.*).
GELUKKEN, newali, nadjadi.
GEMAKKELIJK, namoera.
GEMBER, koela.
GEMEENSCHAPPELIJK, *zie: gezamenlijk; gemeenschappelijk bezitten of verwerven*, nompotimpo, notimpo ri.
GEMOED, rara ntai, rara.
GEMSBUFFEL, noea.
GENEESMIDDEL, pakoeli; *behandelen met geneesmiddelen*, nompakoelisi(p).
GENEZEN (*werkw.*), nompakabelo(p); (*bijv. nw.*), nabelomo, (*v.e. ziekte of wond*) natoromo.
GENOEG, nagana; (*de maat bereikt hebbende*), nasoeka; *ergens — van hebben*, nasoemoe rara (*van spijs of drank*) (*zie ook: beu*).
GEOORLOOFD, namala.
GEREED, nasadia, natadja.
GEREEDSCHAP, parewa.
GERINGSCHATTING; *met — behandelen*, nantoenai, nompatjapa, netjapa.
GERONNEN, noteke.
GESCHENK, pompadekei.
GESCHONDEN (*stukje er af*), natoebi, nasoebi.
GESTAND DOEN, nompasipolea(p).
GESTOLD, noteke.
GESTREEPT, notjoera, nosoera.
GETUIGE, sabi.

GEUR, soa; — *afgeven*, nesoa.
GEURIG, nawangi.
GEVANGENIS, taroengkoe, taroenggoe; *in de — zetten*, nantaroengkoe, nantaroenggoe.
GEVEN, nompadekei; *geef hier*, mai; *geven om (vermaning enz.)*, nompangala(p), *(willen hooren naar)* nangepe(e).
GEVEST, kajoe (ntaono *enz.*).
GEVOELEN, nangepe(e); *(zelfst. nw.)*, pombarasai, pomparasai.
GEVOLG, *(soms weer te geven door)* kaoepoe(na).
GEVORKT, nopenga, nosopa.
GEVULD, naisi.
GEWAS, toeda-toeda *(niet van rijst of maïs)*.
GEWEER, panagoentoe.
GEWEZEN, ntoea, (leso).
GEWOON, natopa („*gebruikelijk*" *en* „*vaardig*"), nabiasa.
GEWOONTERECHT, ada.
GEWRICHT, ojoe.
GEWRICHTSPIJN, ngiloe; — *hebben*, nangiloe.
GEZAMENLIJK, nosinggani, nosinggani-nggani.
GEZANG, dade.
GEZANT, soero.
GEZEL, GEZELLIN, roa.
GEZELSCHAP *(een)*, saoetoe.
GEZICHT *(aangezicht)*, lendje, lio.
GEZIN *(een)*, santina.
GEZWOLLEN, nebangga.
GIDS, mata dala.
GIERIG, nasina; *gierigaard*, tosina; *zeer gierig*, nasina nggaroke.
GIERST, bailo.
GIETEN, nantoli, nompadoea.
GILLEN, nokidji.
GINDS, *zie*: *daar*.
GISTEREN, iriawi, riawi.
GLAD, nalengoeroe *(glibberig)*, nawoë *(effen)*.
GLAGAH *(riet)*, biro.
GLANZEN, nenggila.
GLAS, katja *(ook als zelfst. nw.)*; *een — water*, sakatja oewe.
GLIJDEN; *zich laten — (uit 'n boom enz.)*, nokalawoeso.
GLIMLACHEN, nongiri ri kalimpi.
GLOED GEVEN *(zon, vuur)*, nerara.
GODSDIENSTOEFENING *(Mohammed.)*, sambaja.
GOED, nabelo.
GOEDAARDIG *(v. dieren)*, nanondo.
GOEDEREN *(koopwaren)*, baloe-baloe.
GOEDKOOP, nasempo.
GOLF, baloemba.
GOM, poeloe.
GONG, goo *(groot)*, kakoela *(klein)*.
GONZEN, nongoeoe.
GOOIEN *(b.v. een steen)*, nompabaoelataka, nomparempetaka; *iemd. gooien (met iets)*, nomparempe, nompabaoela. *Zie ook*: *werpen, weggooien*.
GORDEL, soelepe.
GORDIJN, powombo; *(v.e. slaapplaats)*, tabe.
GOUD, boelawa.
GOUDDRAAD, koembadja.
GRAAT, boekoe.
GRAF, dajo.
GRAP, koewawa; *grappen maken*, nokoewawa, *(in ongunstige beteekenis)* nongei.
GRAS, kawoko.
GRAVEN, nokae, nanggae.
GRAZEN, nanggoekoe.
GRENS, pobingga, (sipa); *(afgrenzing, b.v. pagar)*, polapi.
GREPPEL, saloeëla.
GRIJPEN, nandjaka; *in de vlucht —*, nandjangge.
GRIJS, naawoe-awoe *(geen echt L.)*; *(v.e. paard)*, natambaga; *grijs haar*, oewa.
GROEIEN *(v. planten)*, netoemboe.
GROEN, nakodara.
GROENTE, oeta *(zie*: *toespijs)*.
GROEP, tibo (santibo kaloekoe *b.v.*).
GROETEN, nantabe, netabe.
GROND, tana.
GROOT, nambaso, naoge; *(v.e. gezin)*, nakoemba; *(uitgestrekt)*, naloeo; *grooter (dan iets anders)*, natoeaka.
GROOTOUDER, toepoe, poeë.
GROT, lia.
GRUIS *(v. rijst)*, wone.
GULDEN, roepia.
GULZIG, nadoko, nadjombe; *zeer —*, dokodeo, nadokodeo, djombeara.

H

HAAI, mangiwa.
HAAK, pokai; (*om iets op te hangen*), posoda; (*vischhaak*), meka, peka.
HAAN, manoe toeama; *jonge* —, toembo-lai.
HAAR (*op het lichaam en v.e. dier*), boeloe; (*hoofdhaar*), boeloea.
HAARD, awoe.
HAARDSTEEN, taloesi.
HAAST HEBBEN, nasara rara.
HAASTEN (*zich*), nompari-mpari.
HAGEDIS (*tjitjak*), soso, ndjoso; (*andere soorten*) ndjoko, boelaili.
HAGEL, panaboeroe.
HAKEN (*in*), nanggai, nekai; *blijven* —, natekai; *in elkaar* —, nosikai.
HAKKEN (*hout*), nobeso, nompabeso, nombeso (b); (*prauw*), noteba, nanteba; — *in*, nantimbe, netimbe.
HAKMES, taono.
HALEN, nangala(a).
HALF, *zie*: *helft*.
HALFGEK, nabaja, nabaja-baja, ledo gaga nanoto.
HALM, kada.
HALS, tambolo.
HALSSNOER (*soorten*), mandalio, ngalo-ngalo, bili.
HAMER, paloe, paloe-paloe; *hameren*, nopaloe, nopaloe-paloe.
HAND, pale (*zie*: *arm*); *van de* — *gaan* (*v. koopwaar*), natarala; *in de* — *houden*, nantipale; *in de* — *nemen*, nompaganggo; *elkaar de* — *geven*, nosiganggo pale.
HANDELAAR, padaga (*in de toko's*), topodaga.
HANDELEN, nodaga, nobaloe-baloe.
HANDELWIJZE, gaoe.
HANDPALM, rara mpale.
HANDVAT, panggenggenisi; (*v.e. kist*), talinga.
HANDVOL; *een* —, sanggakoe(k). *Zie*: *vuist*.
HANGEN (*onoverg.*), noloë. *Zie*: *ophangen*.
HANGSLOT, rapo-rapo.
HAPPEN, nesaba.
HARD, nakaa; (*krachtig, flink*), naroo (*ook van regen*), narimboso.
HARDDRAVERIJ, posiloemba.
HARDVOCHTIG, naseke.
HARIG, noboeloe.
HARK, salaga.
HARS, HARSFAKKEL, soeloe (*zie*: *damar*).
HART, soele; *ter harte nemen*, nompariarantai(p).
HEBBEN; *ik heb een paard*, naria djarakoe.
HECHTEN (*zich*), nekantaka; (*bloedzuiger*), netaka; *zich* — *aan* (*v.e. bloedzuiger*), nantaka.
HEELEMAAL, sanggani; *de weg is* — *modderig*, nagege sanggani(mo) dala; *hij staat* — *niet op*, ledo nembangoe-mbangoe.
HEENGAAN, nalai, haoe; (*sterven*), nepalaisi.
HEER, toepoe, poea (*Boeg.*); *vrouwe*, id.
HEERENDIENST DOEN, nodjama.
HEESCH; *hij is* —, nagoro soearana.
HEET (*van smaak*), nalala.
HEETEN, nosangaka.
HEFT, kajoe.
HEINING, wala.
HEKS, HEKSENMEESTER, topeoele.
HELDER, nalino; *zeer* —, nalenggera.
HELFT (*de*), santanga; (*v.e. klapper*), santonga; (*in de lengte doorgesneden*), sabingga.
HELLING, kente.
HELPEN (*b.v. met geld*), nantoeloengi; (*bij een werk, feest, enz.*), nompekoenawa.
HEMEL (*uitspansel*), langi.
HENGEL, pomeka, pomei; *hengelen*, nomeka, nomei; *met den hengel vangen*, nompameka(m); *hengelstok*, doa.
HENGSEL, talinga, panggenggenisi.
HERINNEREN (*zich*), nantora; netora (*onoverg.*).
HERSENEN, oento.
HERSTELD; *hij is* —, nabelomo ia nadoea. *Zie verder*: *genezen*.
HERT, roesa.
HERTZWIJN, dolodo, dalodo.
HERWAARTS, toemai.
HET, *zie*: *hij*.

HETZIJ, bara.
HEUP, binggi; *met de handen in de heupen*, nandjoeko binggi.
HEUVEL, boentina.
HEVIG (*van regen*), naromba; (*v. wind*), narimboso.
HIEL, padoe.
HIER, risii, (sii, hii).
HIERHEEN, *zie*: *herwaarts*.
HIJ, ia.
HIJGEN, nongasa, kangasa-ngasa.
HIKKEN, nasidoeka.
HINKEN, notentenggoelooe.
HINNIKEN, nerengge.
HIPPEN, netempa-tempa.
HOE, berimba (*op welke wijze*), berimbana; nakoeja; *hoe langer hoe grooter*, kasae-sae kambaso-mbaso; *hoe meer het naderde hoe kleiner het werd*, kamosoe-mosoe kakodi-kodi.
HOED, *zie*: *zonnehoed*.
HOEDEN, nangewoe, noëwoe.
HOEF, kaloepa.
HOEK, pasoe.
HOEKTAND, ngisi-asoe.
HOESTEN, nomeke.
HOEVEEL, sakoeja; *hoeveel ook*, maoe damo sakoeja; *hoeveel te meer*, nemo, ontjopa.
HOEVEELHEID, dea(na), kadea(na).
HOEWEL, maoe.
HOK, gimpoe.
HOL (*zelfst. nw.*), bolo; *het is* —, nobolo rarana.
HOLLEN, nangowa.
HOLTE, bolo.
HOND, asoe.
HONDERDTAL, atoe.
HONGERIG, naara tai.
HONING, tjani.
HOOFD, balengga; (*v.e. dorp*), kapala.
HOOFDDOEK, siga.
HOOFDPIJN (*ik heb*), nadoea balenggakoe.
HOOG, nalanga.
HOOGMOEDIG, nalanga rara; — *e*, tolanga-rara.
HOOGTE; *op de — van* (*tegenover, boven, enz.*), ri toto noe.
HOOP (*een*), saoetoe.
HOOREN, nangepe(e).
HOOZEN, nolime, nompalime (*water*).
HOREN, tandoe.
HORLOGE, aroelodji.
HOUDEN (*een dier*), nompatoewoe(p); *houden van*, nompokono.
HOUT, kajoe.
HOUTSKOOL, woeri.
HOUWEN, *een houw geven*, netimbe, nantimbe.
HUID, koeli; (*gedroogd*), koelimba.
HUIDVUIL, raki.
HUIG, dila-kodi.
HUILEN, notoemangi; *huilebalk*, narenge; *ik moet huilen*, naboekoe rarakoe.
HUIS, banoea.
HUISRAAD, parewa noe banoea.
HULDEBLIJK (*schatting*), pekasoewia, kasoewia.
HUMEUR; *uit zijn* —, nagigi rara.
HUREN, nandjewa (*met Maleische w*).
HURKEN, notoelangga.
HUT, sooe.
HUWELIJK, ponika, poberei; *ten — vragen*, nompadoeta, nedoeta.
HUWEN, noberei (*onoverg.*); nompoberei (*overg.*).

I

IEDER, *zie*: *elk*; (*allen*), sinina tona.
IEMAND, tona saito, saito tona.
IJVERIG, natoetoe.
IJZER, ase.
IJZERDRAAD, kawa.
IK, akoe, iakoe.
IN, ri; *er in*, ri rarana, ri arana.
INDIEN, ane.
INDIENEN; *een klacht* —, nangoretaka(o) djarita.
INDIGO, tao.
INDRUPPELEN, nompatiti(p).
INENTEN, nandjoebi, nompasoebi, (nompatjoebi).
INGAAN, *zie*: *binnengaan*.
INGANG (*met hek*), bobaa.
INGEWANDEN, tailiko.
INHALEN (*en voorbijkomen*), nompaloemba.
INHALIG, nangoa.

INHOUD, isi.
INKT, dawa (*met Maleische* w).
INKTVISCH, tjoemi-tjoemi; (*octopus*), koeita.
INLOSSEN, nantolo.
INNEMEN (*medicijn*), nangande(k) *of* nanginoe(i).
INNEN (*belasting*), nerapi, nandjingara, nantarima.
INNERLIJK, rara ntai, rara.
INPAKKEN, nompaboengoe, nomboengoe(b).
INSCHENKEN, nantoli, nompadoea.
INSCHEPEN (*zich*), *zie*: *boord*.
INSCHEUREN, *zie*: *scheuren*.
INSLAPEN, namondjo.
INSLIKKEN, nangome(o); *ineens in z'n geheel* —, nangome-mpakoja(o).
INSPANNEN (*zich*), *zie*: *best*.
INSTAAN VOOR, nangisani(i).
INSTAPPEN, nesawi.
INSTEKEN, nandjoearaka.
INSTORTEN, naombo; (*v.e. gedeelte v.e. rivieroever e.d.*), natoera.
INTUSSCHEN, tano, bo tano.
INVRETEN (*roest*), nekande.
INWRIJVEN, nompagegesi.
INZAKKEN (*vloer*), naombo; (*been in moeras enz.*), nalondjo.

J

JA, io; (*tot hooggeplaatsten wel*), ie (*Bg.*); *ja zeggen*, noio.
JAAR, mpae (*een jaar*, sampae, *enz.*).
JACHT, *zie*: *jagen*; *jachtspeer*, kandjai.
JAGEN *met honden*, noasoe; — *met geweer*, nopanagoentoe; *jagen op*, nangasoeki, no(m)panagoentoe(p); *ergens heen jagen*, nangiri(i).
JALOERSCH, nasiriati; (*op echtgenoot(e)*), nosiri.
JAMMEREN, nokoelooe.
JANKEN, nogoea.
JEUKEN, nakakata.
JIJ, iko.
JOKKEN, nanggeo, notogi; *je jokt*! nggeomoe! togimoe!
JONG, nangoera; (*van dieren, zelfst. nw.*), ana (*met bepaling*).
JONGELING, *jonge man*, kabilasa; *jong meisje*, randaa.
JONGEN, ngana langgai.
JONGETJE, lodjo, odjo, bilo, olo.
JUIST, nakana.
JULLIE, komioe.

K

KAAK, boekoe noe baga.
KAAL, nasoela.
KAAP, tandjo, oedjoe.
KAARS, gomo.
KAART (*speelkaart*), boedja; *kaarten*, noboedja.
KAF, owa (*van rijst*), kajaka (*van maïs*).
KAKELEN, notoetoepoke.
KAKKERLAK, pipi.
KALEBAS, tabo.
KALK, toila; — *branden*, nompalaboe(p) goesoe.
KALONG, paneki.
KAM, salaga; (*v.e. vogel*), talare; (*v. pisang*), iti.
KAMER, rarana, tombi (*in mijn kamer*, ri aranakoe, ri tombikoe); *slaap* —, rara mpatoeroea.
KANEEL, kanino.
KANON, maria; (*klein kanon, draaibas*), lela.
KANT (*rand*), biwi; *aan beide kanten*, ntimali, ntimali-mali; *aan* (*den kant van*) *den weg*, ri sabingga noe dala.
KANTOOR, kantoro.
KAPOK, kakawoe.
KAPPEN (*boom*), nantowo.
KAT, tawewe.
KATELA, kasoebi.
KATOEN, kapa.
KAUWEN, nanggangia(k).
KEEL, woeroko; *de — schrapen*, nonggari, (*een hum-geluid voortbrengen*) nonteke.
KEER; *een* —, sanggani; — *op* —, sanggani sanggani.
KEMIRI, sapiri, beaoe.

KENNEN, nangisani (nisanikoe *enz.*, koe(i)sani *enz.*).
KERVEN, nangojo-ngojo (*gekorven*, niojo-ojo); (*tabak*), nanggojo, nanggojo-nggojo (nikojo-kojo).
KETEL, tjere.
KETTING, rante.
KEUKEN, awoe.
KEURIG, nagaja, nagaga.
KIEKENDIEF, lowe.
KIES, baga.
KIEUW, karandja.
KIEZEN, nompelisi.
KIJKEN BIJ (*een vertooning*), nantara, (*onoverg.*) netara.
KIJVEN, nosindjese (*vrouwen*).
KIKVORSCH, toempa.
KIN, ade.
KIND, ana; (*klein kind*), ngana; *oudste kind*, loemboea, ana loemboea, ana toeaka; *jongste kind*, ana kaoepoe, ponggaoepoena, ana toeëi, toeëi kaoepoe.
KINDERLOOS, nagampa; *kinderlooze vrouw*, togampa.
KINDSCH, nalia.
KIP, manoe.
KIST, peti.
KITTELEN, nompagiri, negiri.
KLAAR, *zie*: *gereed.*
KLANK, oni.
KLAP; *een — geven* (*met de vlakke hand*), nandjapa, nesapa; (*minder hard*), nantapee, netapee.
KLAPPEN (*met de tong*), notanggoedoe, notanggidi.
KLAPPER, *zie*: *kokos.*
KLAPWIEKEN, nonggepe, nenggepe.
KLAUW, kandoekoe.
KLEEDING, pakea, pake, pake tjaretjare.
KLEEFRIJST, pae poeloe.
KLEIN, nakodi; *zeer klein*, nakodji, nakotji; *kleiner* (*minder*) *dan iets anders*, natoeëi. *Zie ook*: *fijn.*
KLEINKIND, makoempoe, toepoe.
KLETSNAT, nagome.
KLEVEN (*aan*), nekantaka (ri); *aan elkaar kleven*, nosikapidja, nosikantaka, nosintaka.
KLEVERIG, napoeloe.
KLIMMEN (*in*), nompene.
KLOOVEN, nompabeso, nombeso(b), nobeso.
KLOPPEN OP, nantenggedeoe, notenggedeoe, nantanede, notanede; *foeja kloppen*, nopempe (*boomschors die ik geklopt heb*, koeli nggajoe nipempekoe); *sago kloppen*, nomanggi (*de sago die ik geklopt heb*, tabaro nimanggikoe).
KNAGEN, nekoekoe; *— aan*, nanggoekoe.
KNAKKEN, nanggotosaka.
KNALLEN, *zie*: *afgaan*; (*v.e. voetzoeker*), nepogoe.
KNAP, napande, nataoe.
KNAPPEN (*geluid*), nokete. *Vgl.*: *ruischen.*
KNEDEN, nompalemo.
KNELLEN, nangoepi (oe).
KNEVEL, boeloe noe soemba, boeloe tjoemi.
KNIE, tapoetoe.
KNIELEN, nantapoetoe.
KNIJPEN, nanggalapii, nekalapii; (*met de nagels*), nanggaleti, nekaleti; (*met de volle hand*), nompie.
KNIJPER, soepi.
KNIKKEBOLLEN, nangantoe.
KNIKKEN, nooendoe; (*met een beteekenis*), nekaoendoe.
KNIKKER, goli.
KNIPPEN, nogoentji, nompagoentji; (*een kleedingstuk*), notai; (*met de oogen*), nompapidaraka (mata); (*v.d. oogen*), nompida.
KNOOPEN (*netten*), nosira; (*een knoop leggen in*), nantioloe; (*iets ergens in knoopen*), nantioloe.
KNOP, timboeroe.
KNORREN (*v.e. varken*), nongoeoe.
KOE, djapi.
KOFFIE, kopi.
KOGEL, piloeroe.
KOKEN, noriapoe, nomporiapoe; (*zooals een ei, Mal. rĕboes*), nompadaka; *water —*, nompane oewe; *het water kookt*, norende oewe.
KOKOS, kaloekoe; *kokosboom*, kaloekoe, (poena nggaloekoe).
KOKOSDOP, banga; (*voor water*), bobo.
KOKOSNOOT, woea nggaloekoe, kaloekoe.

KOLF (*v. maïs*); *een* —, sampakoe.
KOM (*v. aardewerk*), sempe; (*van geëmailleerd metaal*), tasa; (*voor groente*), toeboe.
KOMEN, *zie*: *aankomen, herwaarts.*
KOMKOMMER, antimoe.
KOOI, djaba.
KOOKPLAATS (*haard*), awoe.
KOOKPOT, koera.
KOOPEN, nangali, (*onoverg.*) neali.
KOOPWAREN, baloe-baloe.
KOORTS; *koorts hebben*, napane („*warm*"), nakokora (*met rillingen*).
KOP, balengga.
KOPER, tambaga; *geel koper*, gala.
KOPERDRAAD, sonoe.
KOPJE, tjangkiri.
KOPPENSNELLEN, nangae.
KOPPIG; *hij is* —, nakaa bagana.
KORAAL, goesoe; *koraalrif*, pasi.
KORAN, koraa.
KORREL, watoe, (*v. rijst, maïs*) angoe; *korrel vormen* (*v. rijst, maïs*), naisi; *maïs in korrels*, dale nteangoe.
KORST (*op wond*), toetoe; (*v. brood*), rani.
KORT, namboekoe, nandaka; (*v. menschen*), naede (*zie*: *laag*); (*v. tijd*), sampalai (= *een poosje, een oogenblikje*).
KOUD, naranindi, nararindi, nendjisi.
KOUS, sepoe nggada, sepoe noe kada.
KRAAI, kalikoa.
KRAAIEN, notoetoeroekoe, notoetoeroekoea.
KRAAL, boekoe, (*Paloe-stad*) manimani.
KRAB, boengga.
KRABBEN, nanggaroe, nompakaroe; (*v.e. kat enz.*), nanggarapoe, nekarapoe.
KRACHTIG, narisi. *Zie*: *sterk, stijf.*
KRAKEN, nogei, nokere.
KRANKZINNIG, *zie*: *gek.*
KRASSEN MAKEN OP, nandjai.
KREEFT, oera; *heremietkreeftje*, kalaoema.
KREKEL, manoe kaende-ende.
KRENG (*stinkend*), mate-poedoe.
KREUPEL, nakedjo.
KRIJGEN, nanggawa; *gekregen* (*gepakt*), namala.
KRIJT, toila balanda.
KRIMPEN, nekondjo.
KRING; *in een* — *zitten*, noliboe.
KRIOELEN, nomoejoe.
KRIS, *zie*: *dolk.*
KROEZIG (*van haar*), nampoeroekoe.
KROKODIL, kapoena.
KROM, natenggo.
KRONKELEN (*zich*) (*v.e. weg, een slang*), noleko-leko.
KROP, kawoea; (*v. vogels*), tamboeroeka; *met een* —, nakawoea.
KRUIN, boelili.
KRUIPEN, nendjojo.
KRUISELINGS, nosindjalampe, nosindjoealampe.
KRUIT, oeba.
KRULLEN, rombo mpokata.
KUDDE; *een* —, saloenoe.
KUIF, tomba.
KUIKEN, ana noe manoe.
KUIT, tawoe nggada.
KUITSCHOPPEN, newinti, nompawinti; (*met elkaar*), nosiwinti.
KUNNEN, nompakoele(p), nompasatoea(s), nandjatoea; (*mogelijk zijn*), namala; *ik kan het niet*, ledo nisatoeakoe, ledo nisatoeanikoe, ledo nipakoelekoe.
KUSSEN (*zelfst. nw.*), loena; (*werkw.*), nangeki(e), ne'eki.
KUST, biwi ntasi.
KUUR, *kuren*, gaoe, pokainggoe.
KWART (*een*), saparapa (*geen Ledo*).
KWARTEL, pipiko.
KWARTJE, tali-tali.
KWISPEDOOR, potoweoeloe, poteweoeloe.

L

LAAG, naede.
LAAG (*zelfst. nw.*), ntapi.
LAAT; *het is* — *in den avond*, nasaemo bongi.
LAATSTE (*de*), kaoepoena.
LACHEBEK, nasangiri.
LACHEN, nongiri; *luid lachen, zie*: *schaterlachen*; *ik moet lachen*, nakiri

taikoe; *aan 't lachen maken*, nompopongiri, (*van kleine kinderen*) nangele(e).
LADDER, tangga.
LADEN (*v.e. schip e.d.*), nangoelaja (oe); *lading*, pangoelaja.
LAF, nabanggoe.
LAM (*verlamd*) *a.d. beenen*, napoenggoe.
LAMP, poindo.
LAND (*het droge*), batana; (*staat*), ngata (*b.v.* ngata ri Sigi).
LANDBOUWER (*die rijst verbouwt*), topopae; *landbouw*, popae.
LANDTONG, oedjoe, 'tandjo.
LANG, nandate, nandoë; (*v. tijd*), nasae.
LANGZAAM, naoelia, namali.
LANGZAMERHAND, nasae nasae, nasae-sae.
LANS, toko (*zie: piek*).
LANSAT, londja.
LANTAARN, lantera.
LAP, *zie: doek.*
LAPPEN, nantampala.
LASTIG (*v.e. huilend kind*), nabibo; (*v.e. paard*), nongei.
LATER, ri poeri, nggapoeri.
LAUW, nalongo.
LAWAAI MAKEN, nakanano.
LEDER, koeli; *lederen*, koeli.
LEEFTIJD, oemoeroe.
LEEG, naboa; *leegmaken*, nompaboasi; *leegscheppen* (*put*), nompalime.
LEELIJK; *zij is* —, nadaa boeloena, nadaa lendjena.
LEENEN, nanginda(i); *uitleenen*, nompaindangi(p).
LEERAAR, pandita.
LEEREN, negoeroe, negoeroeka, nompegoeroeka; *leerling*, ana-goeroe.
LEGGEN, nompaboli, nomboli(b); *op d. buik* —, nompatoeobo(p); *op d. rug* —, nompatoembale(p); *eieren* —, nointaloe.
LEGUAAN (*waraan*), timposoe.
LEIDEN (*een paard, een blinde*), nangoemboe (oe) (*zie: trekken*); (*een blinde, door hem bij het lichaam, b.v. bij den elleboog, vast te houden*), nompanini.
LEK, nalosoe; (*v.e. dak*), nabongga; (*v.e. bal, fietsband, trommelvel*), naboroe.
LEKKER, narasa; *lekker ruikend*, nawangi.
LEMMET, mata.
LENGTE, ndate, kandate.
LEPEL, sindoe.
LEPRA, doea-daa; *lepreus*, nadoeadaa; *lepra-lijder*, todoea-daa.
LETTER, horopoe.
LEUGEN, dawa; *leugenaar*, topodawa.
LEUNEN, netidombo (*met den rug*), netidanda (*met den schouder*); — *tegen*, nompetidombo, nompetidanda.
LEUNING, pekenggenisi, (tjotjora).
LEVEN (*levend*), natoewoe. *Zie ook: lawaai.*
LEVEN HIERNAMAALS, ahera.
LEVER, ate.
LEZEN, nompabatja, nombatja(b), (*onoverg.*) nombatja.
LIAAN, walaa.
LIBEL, kindoeta.
LICHAAM, karo; *lichaamsdeel*, sipa.
LICHT (*niet zwaar*), nangaa; (*niet donker*), nareme; (*v. kleur*), nangoera (*lichtrood*, nalei-ngoera).
LICHTEKOOI, tona naboega, (badjinga).
LIED, dade.
LIEF (*v.e. kind*), nanondo, nonondo.
LIEFHEBBEN, nompotowe; (*geslachtelijke liefde*), nompokono.
LIEGEN, nodawa; *zie ook: jokken.*
LIEVER, *zie: beter*; (*uit het Bg.:*) natjoapa.
LIGGEN, nekagole; (*als een viervoetig dier*), noloekoe; (*op d. rug*), notoembale; (*op d. buik*), notoeobo; (*op zij*), notoempipi, notoembiri; *blijven* —, nasampe; *laten* —, nompaboli, nomboli(b).
LIJK, tomate.
LIJKEN OP, nandjawa.
LIJM, popidja; (*voor vogels*), poeloe.
LIJMEN, nompidja; (*vogels*), nompoeloe.
LIKKEN, nompadilapi.
LINKS, ndjidi, kairi, kai; *linkerhand*, pale-ndjidi, pale-mpobaso; *links gaan*, haoe (sabingga) ri ndjidi, haoe (sabingga) ri kairi (*of*: kai).

LINKSCH, natopa-ndjidi.
LIP, biwi.
LIST, akala.
LITTEEKEN, bala.
LOEIEN, nongoë.
LOKHAAN, manoe poati.
LOKKEN (*boschkippen*), nangati(a); (*buffels enz.*), nanganda(a).
LONG, ate-boera.
LOOCHENEN, nompesapoeka.
LOOD, balo (balo nawoeri, balo woeri).
LOON, tambo.
LOOP (*v.e. geweer*), bado.
LOOPEN, nolipa; *hard loopen*, nangowa (*zeer hard*), nokakendo.
LOOS (*zonder inhoud*), namee; (*alleen v. rijst*), nawara.
LOS (*niet stevig*), nalembo; (*los, ruim in een opening zitten*), nakapolo.
LOSGAAN, nawole.
LOSKOOPEN, nantolo.
LOSLATEN, nompabasaka, nanggabasaka.
LOSMAKEN, nompawolesaka (*touw enz.*).
LOSSEN, nantaroi (*ook onoverg.*).
LOSTORNEN, nantentesi.
LOT, toto, oeëre.
LOVEN, nantende.
LUCHT, laerawa; (*in een band*), poiri.
LUCIFER, tjolo.
LUI, nasanda rara; (*onwillig*), naboeto; (*slaperig, suffig, indolent*), namaoe.
LUIAARD, tosanda rara.
LUID, narimboso; *spreek luider*, pakarimboso.
LUIER, ela noe ngana.
LUIS; *hoofdluis*, koetoe; *kleerluis*, toema.
LUISTEREN NAAR, nangepe(e).
LUIZEN (*luizen zoeken*), neoeka, nangoeka.
LUST, dota; — *opwekken bij*, nompario(p).

M

MAAG, tai-tina.
MAAL, *zie*: *keer*.
MAAN, boela.
MAAND, boela, (*als tijdmaat*) mboela.
MAANDAG, eo sinee, eo sinaia.
MAANDVERBAND, ela.
MAANSVERDUISTERING (*er is*), nosiome boela bo eo, namate boela.
MAAR (*slechts*), aga; (*doch*), *blijft onuitgedrukt*, (*soms*:) aga, aga itoemo, (*uit het Boeg.*:) akee, akea, iakea.
MAAT, soeka.
MACHINE, masina.
MACHTIG, nakoeasa.
MADE, kawoenenga.
MAGER, nadoesoe.
MAIS, dale.
MAK, nanondo, nonondo.
MAKEN, nompowia, nanggawia.
MAKKER, roa.
MAL, *zie*: *bedriegen*.
MALEN, nogili, nompagili.
MAN, langgai; (*echtgenoot*), berei; (*jonge man*), kabilasa.
MAND (*soorten*), karandji, kamboti (*grof gevlochten*), bingga (*rugkorf*).
MANEN, nandjingara, nesingara.
MANNETJE, toeamana, tomana, langgaina, lakina.
MANGGA, taipa; (*Mangifera odorata*), andja.
MANK, *zie*: *kreupel*.
MANNELIJK (*v. menschen*), langgai; (*v. dieren*), langgaina, toeama, toeamana, laki.
MARKT, gade; (*i.d. zin v. marktdag*), potomoe; *naar de — gaan*, notomoe.
MASSEEREN, nangondjoe(o) (*wrijvend*), nompie (*knijpend*).
MAST, pangidoa.
MAT, ompa; (*bijv. nw., slap*), nalente.
MATRAS, kasoro.
MEDEDEELEN AAN, nompopaisanika, nompepeisanika.
MEDELIJDEN; *hij heeft medelijden met*, naasi matana nompeinta.
MEDICIJN, pakoeli.
MEEL, laboe; (*tarwemeel*), laboe gando.
MEENEMEN, nanggeni; (*op weg*), nompobakoe, nobakoe (*b.v.* nobakoe doi).
MEER, nelabi; *nog* —, -pa, nelabipa; — *dan* ..., labi ...; — ... *dan*, -pa ...

pade, ... pade; (*zelfst. nw.*), rano.
MEISJE, ngana mombine; *jong meisje*, randaa; *klein* — (*als eigennaam*), dei, edi, ole.
MELK, oewe ndjoesoe.
MENGEN, nompagalo; *dooreen* —, nompasigalo(p).
MENGKOEDOE, banggoedoe.
MENSCH, tona, to-.
MENSTRUEEREN, nasimboenga.
MERG, oento.
MES, ladi.
MET, ante, nte, ente.
METEEN, *zie*: *dadelijk*.
METEN, nandjoeka; (*lengte*), nantoewoe.
MIAUWEN, nongao, (*jongen*) nongeo.
MICA, batoe banggai.
MIDDAG; *het is* —, natongo eo.
MIDDEL, enggo; (*v. 't lichaam*), kope.
MIDDELSTE VINGER, topelioe.
MIDDEN, tatanga.
MIER (*soorten*), sojo, sojo-gila, laga, lamonti; *witte mier*, ane; *vliegende witte mier*, lelari, ane.
MIKKEN (*op*), nolio-lio, nompalio-lio.
MILLIOENPOOT, oele ngai.
MILT, bajoe; *gezwollen* —, mari; *met* — —, namari.
MINDER, nakoera; *minder dan*, ledo nagana.
MIS, nasala.
MISKRAAM; *een* — *hebben*, nalali.
MISLOOPEN; *elkaar* —, nosindjili dala.
MISSCHIEN, bara.
MISSELIJK, nalenggawoe rara.
MISSEN, *zie*: *mis*.
MIST, gawoe.
MODDER, gege, tampo; *modderig*, nagege; *modderpoel* (*als badplaats van dieren*), rano, porano, tompoe, potompoe.
MOE, nalenge (rara); (*v. lichaamsdeelen*), namaga.
MOEDER, tina; (*in de aanspraak*), ina, nina.
MOEDERVLEK, tawaio, towaio.
MOEDIG, nabia.
MOEILIJK, napari, nasoesa.
MOERAS, londjo; *moerassig*, nalondjo.
MOESSON; *droge* —, oeatoe noe eo; *natte* —, oeatoe noe oeda.
MOETEN, kana.
MOGELIJK, MOGEN, namala.
MOHAMMEDAAN, isilamoe.
MOLEN, pogili, pogoli.
MOND (*uitwendige*), soemba; (*inwendige*), nganga; (*v.e. rivier*), palo, (*v.d. Paloe-rivier*) bamba.
MONDVOORRAAD, bakoe.
MOOI, nabelo, nanara; *zij is* —, nabelo lendjena; (*v. kleeren, sieraden*), naramba.
MORGEN, naile, maile.
MOSKEE, masigi.
MOUW, pale (noe badjoe).
MUG, sani.
MUIS, walesoe.
MUSKIET, *zie*: *mug*.
MUTS (*mohammedaansche*), songko.

N

NA, *zie*: *achter*.
NAAIEN, nodaoe, nompadaoe.
NAAKT, nelaja.
NAALD, djaroe.
NAAM, sanga; *denzelfden* — *hebben*, nosangoe-sanga.
NAAR, ri, haoe ri; *naar ... toe gaan*, nantotoaka.
NAAST, nosindjori ante (nte), ri sindjori noe; *naast elkaar staan*, nosindjori neangga, norambanga; *naast elkaar loopen*, norambanga.
NABIJ, namosoe.
NACHT, bongi; *een nacht*, sambongi; *'s nachts*, bongina; *vannacht* (*verleden*), ribongi, iribongi, (*toekomst*) ngena bongi, bongipa.
NADENKEN, nompekiri; — *over*, nantanondoaka, nompekiri.
NADEREN, nanggamosoei, nompakamosoe ri.
NADERHAND, ri poerina.
NADOEN, nompasiala(p), nepasiala.
NAGEBOORTE, tawoeni.
NAGEL, kandoekoe.
NAKOMELING(SCHAP), bidja.

NAKOMEN, *zie: gestand doen*; *niet* —, nompalewa.
NAMIDDAG; *het is* — (*de zon staat laag*), naede eo; *late* —, nanggowia; *laat in den* —, nggowiana.
NANGKA, ganaga.
NAT, namome, nabangga, nagege.
NAUW, napii.
NAVEL, poese; *navelstreng*, walampoese (*eig.* walaa-mpoese).
NEDERLANDSCH, balanda; *Nederlander*, balanda.
NEEF, NICHT, sarara-sanggani; (*oomzegger enz.*), pinoana.
NEEN, ledo.
NEERGOOIEN (*zoodat het met kracht neerkomt*), nompawoendjoetaka.
NEERKIJKEN (*van boven*), netiro; — *op*, nompetiro, (*onoverg.*) nepetiro.
NEERKOMEN, netoeoe.
NEERLATEN, nangoeloe(oe).
NEERLEGGEN, *zie*: *neerzetten*.
NEERSTRIJKEN, netoeoe.
NEERVALLEN, nanawoe.
NEERZETTEN, nompaboli, nomboli(b), nompadika; nantoeoe (*v. iets dat eerst gedragen werd*).
NEET, landja.
NEGEN, sasio, sio-.
NEK, toendoe.
NEMEN, nangala(a); *in de hand(en)* —, nompaganggo.
NEST, djoemoe, (*v. bijen*) basoe.
NET, djala, landa (*soorten*); *schepnet*, *zie* S.
NETJES (*v.e. persoon*), naipa.
NEUS, onge; *door den neus spreken*, nanggasongo.
NEUSHOORNVOGEL, alo.
NEVELS, gawoe.
NICHT, *zie*: *neef*.
NIER, woea.
NIET, ledo (*ook i.d. zin v. Mal. boekan*), (*soms versterkt tot*) ledoria; (*verbiedend*), nee, ne; *niet meer*, ledomo, domo, (*verbiedend*) toemo.
NIETS; *er is* —, ledo ria noeapa-apa.
NIETTEGENSTAANDE, *zie*: *hoewel*.
NIEUW, nabaroe.
NIEZEN, nosoembai.
NIPA, nipa.
NOEMEN, nompoposanga(ka).
NOG, da; *nog niet*, dopa, ledopa.
NOK, woemboe.
NOOIT; *nog* —, dopa sanggani.
NOORDEN, tasina.
NU, hii-hii, sii-sii, iwei-wei, iwei-wei hii, iwei sii-sii, iwesii-sii; *nu en dan*, sanggani sanggani, (*i.d. zin v. zelden*) nompetoa, naola.
NUMMER, lamoro.
NUT, toedjoe, goena; *nuttig*, notoedjoe, nagoena.

O

OCHTEND; *des ochtends vroeg*, mpadondo, mpadondona; (*voor zonsopgang*), nasadondo; *van ochtend*, impadondo.
OERWOUD, pangale; *dicht* —, pangale mbongo.
OEVER, biwi; *steile* —, bingge.
OF, bara.
OFFERTAFELTJE, banta.
OFSCHOON, *zie*: *hoewel*.
OKSEL, keke.
OLIE, lana.
OMARMEN, nanggapoei(k).
OMBUIGEN, nompabaloe.
OMDAT, apa, nasaba.
OMDRAAIEN, nompagoliaka, nompagoli.
OMGOOIEN, nompadoenggasaka.
OMHAKKEN, nantowo.
OMHEINEN, nompawala.
OMHEINING, wala.
OMHELZEN, *zie*: *omarmen*.
OMHULLEN, nomboengoe(b), nompaboengoe; (*zooals een vinger met een vingerkap*), nompabonggo.
OMHULSEL, pomboengoe.
OMKEEREN, *zie*: *omdraaien*, *ondersteboven*; *zich* — *naar achteren*, notoebengo; *zich* — *naar voren*, notoengajo.
OMKIJKEN, neili; — *naar*, nompeili.
OMKOOPEN, nompepe; *zich laten* —, nangande pepe.
OMRINGEN, nantikoe.

OMROEREN, nompagaroe.
OMSLAAN, natetoeobo.
OMVALLEN, nadoengga.
OMVOUWEN, nantiloe.
OMWANDEN, nomparindi.
OMWENDEN; *zich* —, negoli.
OMWIKKELEN, nompabewe.
OMWROETEN (*met den snuit*), nandjoebi, nandjoebitaka.
ONBESCHOFT, natoeari.
ONDER, ri ambe noe; *er onder*, ri ambena.
ONDERGAAN (*zon enz.*), nasolo.
ONDERKANT, ambe, tambe.
ONDERLOOPEN; *ondergeloopen*, nisawi noe oewe; (*v.e. zandplaat, een put*), nasomboe.
ONDERSCHEIDEN, nompelendje.
ONDERSTE (*het*), ambena ntoto.
ONDERSTEBOVEN, nosoemboli; — *zetten*, nandjoembolinaka, -taka.
ONDERWIJZEN, nompatoedoeki(p), nompagoeroe(p).
ONDERWIJZER, goeroe; — *in Koranreciet*, goeroe mpangadji.
ONDEUGEND, nakalelo.
ONDIEP, natoedoe.
ONECHT KIND, ana-boele.
ONGAAR, namata.
ONGELUK; *een — krijgen*, nasalanggadoenggoe.
ONGELUK AANBRENGEND, nakaboento.
ONGEOORLOOFD, *zie*: *verboden*.
ONGERUST; *ik ben* —, ledo ri pontoerona rarakoe.
ONGETROUWD BLIJVEN, nalolobangko, nalalobangko.
ONKRUID, kawoko.
ONLANGS, saeo hia, sambongi hia, sanggowia hia.
ONMIDDELLIJK, kalioe-lioe.
ONRIJP, namata.
ONTBIEDEN, nompokio.
ONTBLOOTEN, nompepelaja, nompepeonga.
ONTGINNEN (*bosch kappen*), nantaloe (*ook onoverg.*).
ONTHALEN, nantoana; — *op*, nantoanaka, nantoana noe.
ONTKENNEN (*onoverg.*), nesapoe.
ONTKIEMEN, nemoti; (*kokosnoot*), notoemba.
ONTLEENEN, nanginda(i).
ONTLUIKEN, nenggaka.
ONTMOETEN (*elkaar*), nosintomoe, nosinggawa; *wie heb je ontmoet*, isema niposintomoemoeka? isema niposinggawamoeka? (*bij* nosintomoeka, nosinggawaka); (*iemand gaan ontmoeten*), nantomoenaka.
ONTROLLEN (*zich*) (*v. bladeren*), nanggambaraka.
ONTSLAAN, nompabasaka, (nompaleso).
ONTSNAPPEN, nabasaka, nakabasaka; (*v.e. gevangene*), nalai.
ONTSTELD, natekadja.
ONTSTEMD, *zie*: *humeur*.
ONTVANGEN (*krijgen*), nanggawa.
ONTVELD, nabondji.
ONTWAKEN, nemata.
ONVERANDERD; *de zieke blijft* —, bate-batena tomadoea.
OOG, mata; (*v.e. naald*), bolo.
OOGENBLIK; *een* —, sampalai.
OOGLID, koeli noe mata.
OOGSTEN (*van rijst*), nokato, nanggato; (*v. maïs*), nompaja.
OOGSTMESJE, *zie*: *rijstmesje*.
OOGVUIL, geri noe mata.
OOK, moeni.
OOM, mangge.
OOR, talinga.
OORKNOP, dali.
OORLEL, tawa ntalinga.
OORLOG VOEREN, nosimpatesi, nosipatesi; *oorlog*, posimpatesi, posipatesi.
OORSPRONG (*v.e. rivier*), mata.
OORZAAK, oempoe, saba; *wat is de oorzaak?* berimba oempoena, noeapa sabana.
OOSTEN, kamataeona (*spr.* kamatajona).
OP, ri, ri bawo noe (*er op*, ri bawona); (*bijw., habis*), naoepoe.
OPBERGEN, nompakatinapa(p).
OPBLAZEN, nompepebombo, nantawoeisi; *opgeblazen*, nebombo.
OPDAT, ala.
OPDROGEN, naoti.
OPEN, nateoenggeraka; (*wijd open*), notoenganga.

OPENBARSTEN, nepogoe.
OPENEN, nangoenggeraka(oe), nandjoenggeraka; (*v.e. waterleiding*), nompabonggaraka.
OPENGAAN, *zie: open*; (*v.e. puist*), nabere.
OPENSPRINGEN (*v.e. vrucht*), nabeka, nendjeka.
OPGOOIEN, nantendeaka.
OPHANGEN (*a.e. haak*), nandjoda; *los* —, nompaloë.
OPHAPPEN, nandjaba.
OPHOUDEN, nenonto; (*stilhouden*), netaa.
OPIUM SCHUIVEN, notengko; *opiumschuiver*, topotengko.
OPKOMEN (*gewassen*), natoewoe; (*zon etc.*), neonga; (*uitslag e.d.*), netoemboe; (*kooksel dat gaat overkoken*), nosoemawo, nesoemawo; (*water uit den grond*), nemata.
OPLICHTEN, *zie: optillen*; *een beetje* —, nangoenggeraka (oe).
OPLOOPEN TEGEN, nomparoempa.
OPLOSSEN, nompaboto.
OPMAKEN, nompakaoepoe(p).
OPNIEUW, wai.
OPPASSEN; *pas op*! pakabelo! pakadjaga! *Zie ook: bewaken, verplegen, voorzichtig.*
OPPERVLAK, bawo.
OPPERVLAKTE, loeo.
OPRAPEN, nantidoeroe.
OPRICHTEN, nombangoe(b), nompabangoe.
OPRISPING, *zie: boer.*
OPROLLEN, nompabaloeloe; *zich* — (*v.e. slang*), noliko.
OPRUIMEN, nompakatinapa(p).
OPSCHEPPEN (*met een schepnet of wat daarvoor dient*), nandjoejoe; (*van eten*), nandjondoe, nosondoe. *Zie ook: scheppen.*
OPSCHUDDING; *in — zijn, komen*, nabara, narimba.
OPSCHUIVEN, noëndjoe.
OPSNUIVEN, nandjioeraka.
OPSPATTEN, neresi.
OPSTAAN, neangga; (*uit den slaap*), nembangoe.
OPSTAPELEN, nompaoetoe(p), nangoetoemaka.
OPSTOKEN, nantosoe-ntosoe(t), nompatosoe-tosoe, nompasoesoe(p), nompasii(p).
OPSTROOPEN, nantiloe.
OPTILLEN, nangonggotaka(o), nanganggataka(a).
OPTREKKEN, nangore(o).
OPVANGEN, nandjonggo.
OPVLIEGEN, neworo.
OPVOEDEN, nompatoewoe(p).
OPVOLGEN, nandjambei.
OPVULLEN, nanggoisini.
OPWARMEN, nompanesi(p).
OPWEKKEN, nompakeni(p).
OPWINDEN, *zie: oprollen*; (*klok enz.*), nompagoentji.
OPZET; *met — doen*, nantoenggai.
OPZETTEN (*pajoeng*), nanggambaraka.
OPZIEN (*naar boven*), netingoa, notoengoa; — *naar*, nompetingoa, nantingoa.
OPZWELLEN, nebangga.
ORDE; *in — brengen* (*b.v. 'n machine*), nompakabelo(p), (*'n zaak*) nompasilolonga(p).
OUD, natoea.
OUDERE BROEDER *of zuster, zie: broeder.*
OUDS; *van* —, mami (*na 't woord waar 't bij behoort*).
OUDSTE KIND, *zie: kind.*
OUDSTEN, totoea.
OUDTIJDS, *zie: vroeger.*
OVERAL, ri oemba ri oemba.
OVERBLIJFSEL, labi.
OVERDAG, eona.
OVERDEKKEN, nantampoenisi.
OVERDOEN, nompowia wai, nompowia sangganipa.
OVEREIND, nontinda.
OVEREIND ZETTEN, nantinda, nompatinda(p).
OVERGEVEN; *het aan God* —, nandjaroemaka ri Toepoe.
OVERGROOTOUDER, toepoe karoeantapina, toepoe roea-ntapi.
OVERHANDIGEN, nompadekei.
OVERKANT, *zie: overzijde.*
OVERKOKEN, nesoeliwi.
OVERLEGGEN (*samen*), notangara; (*bij zich zelf*), nantangara (*iets*).

OVERLEVERING, *zie*: *verhaal.*
OVERMORGEN, naipoea, maipoea.
OVERNEMEN (*een eigenschap*), nompasiala (p).
OVERPLAATSEN, nompalindja.
OVERPLANTEN (*van rijstplantjes op de sawah*), nonana, nompanana.
OVERRIJP, naroda.
OVERSCHOT, labi.
OVERSLAAN, nompalioemaka; *overgeslagen*, nakabolita.
OVERSPEL BEDRIJVEN, nogaoe sala, nogaoe djina.
OVERSPRINGEN (*springen over*), nanggawantoesi, nantempasi (*zie*: *springen*).
OVERSTAPPEN (*stappen over*), nompaloempaiki.
OVERSTEKEN (*op een prauw, over een brug enz.*), newote; (*overg.*), nompawote. *Zie ook*: *overzijde.*
OVERSTROOMEN, nompasawi(s).
OVERTREDEN, nompalioemaka, nandjapoeaka.
OVERTREFFEN; *hij overtreft ons in bekwaamheid*, nilioemakana kataoe kami, nelioe taoena pade kami.
OVERVERZADIGD, nasimbaa, (*v. kinderen*) nakaronea.
OVERWINNAAR, padagi.
OVERWINNEN, nedagi, padagi; (*overg.*), nompadagi; *overwinning*, pedagi.
OVERZETTEN, nompabotesaka.
OVERZIJDE, sambote, sandjambote; *de* — (*v.e. rivier*), sambote, sandjambotena; *aan de — gekomen* (*over de rivier*), natebote.

P

PAAL, tindja.
PAAR (*een*) (*v. oorknoppen*), saoeta, (*v. aaneengebonden klappers, v. runderen voor een kar*) sandai.
PAARD, djara; *paardrijden*, nodjara.
PAD, *zie*: *weg.*
PADDE, ntaraka.
PADDENSTOEL, tambata, tanggidi (*soorten*).
PADI, pae.
PAKKEN, *zie*: *beetpakken.*
PALING, *zie*: *aal.*
PALMIET, oewoe.
PALMROLMARTER („*andjing hoetan*"), asoelako, tinggaloe (*soms als verschillende soorten beschreven*).
PALMWIJN, toele; *ongegiste* —, toele momi; *gegiste* —, toele pai, (*zure*) toele poi.
PAN, kawali.
PAND, tagala; *een pand geven*, notagala.
PANDAN, panda.
PANDELING, tomanginda.
PAP, kaio.
PAPAJA, gampaja.
PAPEGAAI (*soorten*), kea (*wit*), kangaro (*groen*), dore, nori.
PAPIER, karatasa.
PAREN, *zie*: *coitus.*
PARKIET, koloë; (*een kleine groene soort*), geli.
PAS (*zooeven*), (i)pangane; (*net eventjes geleden*), lako-lakopa, dako-dakopa; *ik heb pas één kind*, dako saito anakoe, da saito anakoe.
PASSEN, nasoeka; (*pas geven*), *zie*: *behoorlijk.*
PATJOL, pomanggi.
PEES, oewa.
PELLEN (*maïs van de klos*), nantie; (*aardnoten enz.*), nompalepa.
PENIS, lasoe.
PEPER (*spaansche*), marisa; (*gewone*), marisa djawa.
PETROLEUM, minja gasa.
PIEK, tawala (*zonder scheede*). *Zie*: *lans.*
PIEPEN (*v. kuikens*), nopio.
PIJL, ana noe pana; (*v.e. blaasroer*), wila.
PIJN HEBBEN; *hij heeft pijn*, nadoea niepena.
PIJNLIJK, nadoea.
PIKKEN, nantoenggoe, nanteo.
PINANG (*boom*), pangana; (*vrucht*), pangana; *jonge pinangvrucht*, kalosoe.
PINANGDOOS, pompangaa.
PINANGSCHAAR, kalakati.

PINK, kondjili.
PIS, lee; *pissen*, notolee; *ik moet pissen*, napidji leekoe.
PISANG, loka.
PIT, watoe.
PLAATS, pontoero.
PLAATSEN, nomboli(b), nompaboli.
PLAATSVERVANGER, sambei.
PLAGEN, nompakee(p).
PLAKKEN, nompidja.
PLAN, *zie*: *bedoeling*.
PLANK, dopi.
PLANTEN, nantoeda. *Vgl.*: *zaaien*.
PLAS, libo; (*die nooit droogloopt*), rano; (*zooals van regenwater*), lono.
PLAT, napeka; (*zich niet verheffend, van een oppervlak*), napere; (*v.e. fietsband*), napempe.
PLEEGKIND, ana-patoewoe.
PLEK; *een plek*, salibo, santibo.
PLOEG, padjeko; *ploegijzer*, mata mpadjeko, mata noe padjeko.
PLOTSELING, sampesanika.
PLUKKEN, nompoepoe; (*bladeren*), nanggeti; (*takjes*), nandjopi.
POEP, tai; *poepen*, nototai; *ik moet poepen*, napidji taikoe.
POKDALIG, nakoekoe.
POKKEN, boeti.
POLS, ojoe mpale.
POMP, kompa; *pompen*, nokompa.
POMPELMOES, lemo kande.
POMPOEN, tobojo.
POOT, kada.
POOTGATEN STEKEN, nosakoe.
POOTSTOK, soea.
POP, pinaito.
POREUS, nendjisi.
POT (*kookpot*), koera.
POTEN, *zie*: *planten*.
POTLOOD, patolo.
POTTENBAKKEN, nomandoe, (*overg.*) nompamandoe.
PRATEN, nopeoeloe, (*met elkaar*) nodjarita.
PRAUW, sakaja.
PRECIES (*bijw.*), kana-kana (*niet van tijd*).
PRESENTEERBLAD, potande, lodja (*Bg.*); (*groot*), baki.
PRIJS, ali.
PRIJZEN, nantende.
PRIKKEN, nantosoe.
PROBEEREN, nompesoba.
PROEVEN, nomparasai, nompetami.
PROP (*stop*), toetoe.
PROPPENSCHIETER, panagoentoe awo.
PROVIAND, *zie*: *reisvoorraad*.
PRUILEN (*mokken*), nompaike.
PRUIMEN (*sirih-pinang*), nompanga.
PRUIM TABAK (*een*), samposoegi, (*dial.*) sampotoegi.
PUIST, bisoe; *een puist hebben*, nabisoe.
PUNT, ngoedoe.
PUNTIG, nalolo; (*scherp*), natada.
PUT, boewoe; *putten*, nandjiboe.
PYTHON, sawa.

R

RAADHUIS, baroega.
RAADSEL, djalili.
RAKEN; *geraakt*, nambela.
RAMBOETAN, tjamboeloe-mboeloe (*geen Ledo*).
RAMMELEN, norenggoe.
RAND, biwi.
RAPPORTEEREN, nompakiloe(p), nopakiloe.
RASPEN (*klappervleesch*), nanggaoe (*op een* panggaoe *genaamd instrument*; nanggaoe *wordt ook onovergankelijk gebruikt*).
RAT, walesoe.
RAUW, namata.
RAVIJN, kiri.
RECHT, nanoa (*ook fig.*), nanoro.
RECHTDOOR; *loop —!* pakanoa molipa! kapola-polamo haoe (toelaoe)!
RECHTS, nggana, kana; *rechterhand*, pale-nggana, pale-mpangande; *rechts gaan*, haoe sabingga ri nggana (kana), haoe ri sabingga nggana (kana), haoe ri nggana (kana).
RECHTSZAAK, parakara, kara-kara.
RECHTVAARDIG, nanoa, nanoro.
RECITEEREN (*den Koran*), nangadji.
REDDEN, *zie*: *weghalen*.
REDEN, saba.
REEDE, laboea, pesampo noe kapala.

REEDS, -mo, naoepoemo (= *reeds ten einde, reeds afgeloopen*).
REET; *een — hebben*, nongede.
REGEEREN OVER, nomparenta(p).
REGELRECHT, kapola-pola.
REGEN, oeda.
REGENBOOG, sampinoraa (*in 't Westen*), tirooewe (*in 't Oosten of Zuiden*), woentoeboa (*in 't Noorden*).
REIGER, timbao; (*soorten:*) timbao ranta, t. asoe (*met witten hals*).
REINIGEN, nompakagali(p); *zich het haar reinigen (met klapper enz.)*, noboka; *zich reinigen voor de sembahjang*, nodjene; *zich het achterste, de schaamdeelen reinigen met water na 't voldoen aan een natuurlijke behoefte*, nobaso.
REISVOORRAAD, bakoe.
REIZANGEN UITVOEREN (*van verschillenden aard*), norano, noraego, nosede.
REIZEN (*over zee*), nosoemomba; (*naar 't Bovenland*), nantende; (*per prauw naar Donggala e.d.*), nesoewoe.
REKENEN, noreke; *rekenen op, zie: vertrouwen*.
RENTE, ana.
RESPECT HEBBEN VOOR, nompoimbi.
REST, labi.
RHEUMATIEK, koele; *rheumatisch*, nakoele.
RIB, karaka; (*op zij*), boekoe noe oesoe.
RICHTING, toto.
RIET (*soorten*), sirojo, biro.
RIJ, djidjiri; *op een rij, op rijen*, nodjidjiri; *op rijen plaatsen, doen zijn*, nompadjidjiri (dj), nompopodjidjiri; *op één enz. rij zetten*, nompakasadjidjiri(p), nompakaroeadjidjiri, *enz.*
RIJDEN, no- (*b.v.* nodjara, no'oto; *doch* nesawi ri bengga, *op een buffel rijden*).
RIJK, nakaloemana, nasoegi; *rijke*, tosoegi, topooea, topodoi.
RIJKSDAALDER, ringgi.
RIJP, natasa; (*van rijst of maïs*), nangaoe.
RIJST; *padi*, pae; *gestampte rijst*, ose; *gekookte rijst*, kandea.
RIJSTBLOK, nondjoe.
RIJSTEPAP, kaio.
RIJSTMESJE, kato.
RIJSTSCHUUR, gampiri.
RIJSTVELD (*droog*), taloea; (*nat*), lida, tana popae (*sawah*); *het rijstveld als zoodanig (zonder de dijkjes)*, rara ntana.
RIJSTVOGEL, rone.
RIJSTWANTS (*walang sangit*), nango.
RIJZEN (*v. deeg*), nebombo.
RILLEN, nolete.
RING, sindji; *ringvinger*, ntamosanga.
RIVIER, karona (*groote*), binangga (*kleine*).
ROEIEN, nowose, nogajoe.
ROEISPAAN, wose; (*lange riem*), gajoe.
ROEPEN (*bij zich roepen, ontbieden*), nompokio; (*uit de verte —*), nongare, (*overg.*) nompangareaka.
ROER, goeli.
ROEREN, nompagaroe.
ROEST, tagara; *roestig*, natagara.
ROG, pagi.
ROL (*een*) (*van touw, metaaldraad*), saliko.
ROLLEN (*den weg, door een stoomwals*), nompadoeli, nompagili; (*onoverg.*), nokadoeli; *rollende*, kadoelidoeli, kagoli-goli; *doen rollen*, nompadoeli(d).
ROND, napokoe, nalimpokoe; (*lang en rond, als een potlood, een ei*), naliangoe.
RONDGAAN, negoelili, nekoelili, nagoelili.
RONDOM, ntikoe-ntikoe.
ROOD, nalei; (*bloedrood, zooals rood katoen*), nadjilei.
ROOFVOGEL (*soorten*), lowe, panggarewani, koeaja.
ROOK, oenoe, (*licht, zwak*) ramboe.
ROOKEN (*visch e.d.*), nantapa; (*tabak*), noroko, (*overg.*) nomporoko.
ROOSTEREN, nantoenoe.
ROOVEN, neago, nangago, nerampaki, nomparampaki.
ROOVER, toperampaki, topeago.
ROT, napopo.
ROTAN, laoero.
ROUW, ombo.

ROYAAL, nalabo.
RUCHTBAAR, *zie*: *bekend.*
RUG, bengo; *bovenrug*, bawo-ate; — *v.e. schild*, oroe.
RUGGEGRAAT, boekoe noe bengo; *ruggegraatsinzinking*, oroe noe bengo.
RUIKEN, nangenga(e).
RUILEN, nosindjambei, nompoposindjambei (*tegen*: ante) (*zie*: *vervangen*); *iets met elkaar ruilen*, nosindjambei.
RUIM; *ruim in iets zitten*, nakapolo; *ruim genoeg*, naloenga.
RUIMTE ONDER HET HUIS, kapeo.
RUISCHEN (*v. iets dat gesleept wordt, v. droge bladeren, enz.*), nosere; (*zooals een waterval*), nogoeroe.
RUND, djapi.
RUPS, tantadoe.
RUSTEN, nangosaraka.
RUZIE HEBBEN (*woordentwist*), nosinggaraoe.

S

SAGO, tabaro; *sagopalm*, id.
SAGOEWEER, *zie*: *palmwijn.*
SAGOPAP, mbiko; — *maken*, nombiko.
SAMEN, singgani-nggani, nosinggani, nosinggani-nggani, nosanggani.
SAMENHANGEN, nosioempoe.
SAMENKOMEN, nasiromoe.
SAMENTREKKEND (*heet*), nalala.
SAMENVALLEN (*op denzelfden dag*), saeo-eo.
SAMENVOEGEN, nompasinggani(p), nompasanggani(p), nompoposinggani.
SAP (*gom*), poeloe (nggajoe); (*vocht*), oewe.
SARONG, boeja.
SCHAAF, kata.
SCHAAL, doela; (*met voet*), doela nokada; (*zonder voet*), doela lena.
SCHAAMDEEL (*mannelijk*), lasoe; (*vrouwelijk*), batoe; (*eufemistisch van beide geslachten*), ngajo.
SCHAAMGORDEL, pewo.
SCHAAMPLAATJE (*voor kleine meisjes*), djempa.
SCHAAP, bimba.
SCHAAR, goentji tjare-tjare, goentji.
SCHAARSCH, nakoera.
SCHADE, roegi; *schade lijden*, naroegi.
SCHADUW, wajo; (*beschaduwde plek*), kaoloena.
SCHAMEN (*zich*), *zie*: *beschaamd.*
SCHATERLACHEN, nokaka, nompakaka, (*hooger geluid*) nokede, nompakede, nompakedje.
SCHATTING, pekasoewia, kasoewia.
SCHAVEN; *geschaafd*, *zie*: *ontveld.*
SCHEDEL, banga noe balengga.
SCHEEDE, walombo.
SCHEEF, *zie*: *schuin.*
SCHEEL, nabeli.
SCHEEN, boekoe mboeloe.
SCHEIDEN (*onoverg.*), nogaa; (*overg.*), nompagaa.
SCHELDEN (*met leelijke woorden*), netaibatoe-ntotoea.
SCHELP, boekoe; (*van grootere schelpdieren*), koeli.
SCHEPLEPEL, sondoe.
SCHEPNET, pandjoejoe.
SCHEPPEN, nandjanggoe.
SCHEREN, nompoa (*het hoofd*), nompagaoe; *zich* —, nogaoe.
SCHERP, natada.
SCHERTSEN, nokoewawa.
SCHEUREN, nompabitesi; *gescheurd*, nabite, nasempa; *ingescheurd*, nabite.
SCHIETEN, nompanagoentoe(p) (*zie*: *jagen*).
SCHIJNEN, neindo, newanta; (*lijken*), *zie*: *alsof.*
SCHIL, koeli; *de — ergens afhalen*, nompalepa.
SCHILD, kaliawo.
SCHILDPAD, bantiloekoe; (*zeeschildpad*), ponoe, sisi (*soorten*).
SCHILLEN (*met een mes*), nandjaja; *zie ook*: *schil.*
SCHIM, limbajo.
SCHIMMEL, lampoenga; *beschimmeld*, nalampoenga.
SCHOEN, sapatoe, (*oudtijds*) kaloepa.
SCHOFFEL (*handschoffel*), soebe.
SCHOMMEL, toja; *schommelen*, notoja.

SCHOOL, sikola; *schoolgaan*, nosikola; *schoolkind*, toposikola, ngana sikola.
SCHOON, nagali; (*zoodat 't blinkt*), nagasa.
SCHOONMAKEN, nompakagali(p).
SCHOONVADER, SCHOONMOEDER, matoea.
SCHOONWRIJVEN, nompagegesi.
SCHOONZOON, SCHOONDOCHTER, mania.
SCHOONZUSTER, *zie*: *zwager*.
SCHOPPEN, nandjepa; (*met 't vlak van den voet*), nantoempoelaka, (*op zij*) nanggadjanaka.
SCHOR, *zie*: *heesch*.
SCHORS, koeli (noe kajoe).
SCHOUDER, winga.
SCHOUDERBLAD, siroe.
SCHRAPEN (*de keel*), nonggari.
SCHRAPPEN (*rotan e.d.*), nonei, noneiki, nompanei(ki).
SCHREDE, dempa.
SCHREEUWEN, nongare.
SCHREIEN, notoemangi.
SCHRIFT, boekoe, boo.
SCHRIJVEN, nooeki, nangoeki.
SCHRIKKEN, natekadja.
SCHROEF, sikoro, lasoekiti.
SCHROEIEN, naboa (*onoverg.*).
SCHUB, roeke; *van de schubben ontdoen*, nomparoeke.
SCHUBZIEKTE, boegi; *aan — lijden*, naboegi.
SCHUDDEN, nompagoeja, nompagoja; (*onoverg.*), nogoeja, nogoja; (*v. vruchten, door de takken te schudden*), nomparoemboe.
SCHUILEN, nekanaoloe, nekaoloe.
SCHUIM, boera.
SCHUIN (*niet horizontaal*), notoembiri; (*scheef staand*), notoempei; (*ten opzichte van een rechte lijn*), nakei.
SCHULD, inda; *schuldeischer*, topepaindangi; *schuldenaar*, topoinda.
SCHULDIG, nasala; *schuldig verklaren*, nompakasala(p).
SCHUREN, nangampoi(a).
SCHURFT, kata; *schurftig*, nakata.
SCHUURPAPIER, ampoi.
SCHUW, nawoera.
SIERAAD; *gouden sieraden*, pakea boelawa.

SIRIH, baoeloe. *Zie: pruimen.*
SISSEN, nosee.
SJAMAAN, topobalia, balia.
SLAAF, batoea.
SLAAN, neboba, nompaboba.
SLAAP (*van 't hoofd*), tantangisa; *slaap hebben* (*slaperig*), narojo mata; *zie ook*: *slapen*.
SLAAPPLAATS, patoeroea.
SLACHTEN, nandjambale (*door doorsnijding van den hals*).
SLAK, kaloembe.
SLANG, oele; *zwarte, giftige slang*, oele woeri; *groene slang*, oele petoempa; *python*, sawa.
SLAP, *zie*: *zwak*; — *hangen* (*v. e. touw*), naloentoe.
SLAPEN, natoeroe, namondjo; (*van een lichaamsdeel*), nantari.
SLAPERIG, *zie*: *slaap*.
SLECHT, nadaa.
SLECHTS, aga.
SLEEPEN, *zie*: *trekken, sleuren*.
SLEUREN, nangoemboesaka(oe).
SLEUTEL, goentji.
SLEUTELBEEN, boekoe noe lologi; *holte achter het* —, lologi.
SLIJM (*op een visch*), lengoeroe; *slijmerig*, nalengoeroe.
SLIJPEN, nandjampoe.
SLIJPSTEEN, watoe posampoe.
SLIKKEN, nangome(o).
SLINGEREN, nontoja (*onoverg.*).
SLINKEN, naopo, nenggoro.
SLOK (*een*), sanggoedoe.
SLOKDARM, pangome.
SLOOP, sepoe noe loena.
SLORDIG, *zie*: *netjes*; *slordig omgaan met*, — *behandelen*, — *verrichten*, nompatjampaboea.
SLUIER (*Mohammedaansche*), barago.
SLUIPEN, nompekiti.
SLUITEN, nantaoengo, nangoengo(oe), nantoetoei (*zie: bedekken*); (*deur enz.*), nangoepi(oe); (*een pajoeng*), nanggopi.
SLURPEN, nosiroboe, nandjiroboe.
SMAAK, rasa.
SMAL, nabiko.
SMEDEN, nopempe, nomempe.
SMELTEN, nagonoe.
SMEREN, nompagese (*op*, ri).

SMID, pande-ase; *smidse*, sooe mpoboeso.
SNAAR, kaloro.
SNAVEL, soemba.
SNEL, *zie*: *vlug*; *snel stroomend*, naranggaa.
SNIJDEN, nanggojo.
SNIJTAND, pantawa, ngisi pongiri.
SNIT, tari, potari (tari noe badjoe, potari badjoe).
SNOER (*een*), sabale.
SNOR, *zie*: *knevel*.
SNORKEN, nonggoeri.
SNOT, wasa.
SNUIT, soemba.
SNUITEN; *den neus* —, nompindjoe wasa.
SOLDAAT, sorodadoe.
SOLDEEREN, nompidja.
SOMMIGE(N) ... *andere*(*n*), santanga ... santanga. *Zie ook*: *gedeelte*.
SOMS ... SOMS, sanggani ... sanggani. *Zie ook*: *nu en dan*.
SOORT, ngaja; *een soort*, sangaja.
SPAANDERS, rombo noe kajoe; (*grootere, nog bruikbare stukken*), rogo noe kajoe.
SPADE, sero.
SPAN (*een*), sandanga; *meten met 'n span*, nompadanga.
SPANNEN, nompadii(d), nompakadii(p).
SPAREN, nomboli(b), nompaboli.
SPARTELEN, nekarawemba.
SPATTEN, *zie*: *opspatten*.
SPECHT, balitoetoe.
SPEEKSEL, weoeloe.
SPEELGOED, more-more.
SPEER, *zie*: *jachtspeer, lans*.
SPEL, more-more; *zijn spel drijven met*, nompongei-ngeika.
SPELEN, nomore; *spelen met*, nomoreka, nompomoreka; *spelen op*, no-, nompopomoni.
SPERMA, tai-lasoe (*gewoon scheldwoord*).
SPIEGEL, pempewajo, pompewajo.
SPIJKER, pakoe.
SPIJT HEBBEN, nandjoso rara.
SPILZIEK, *zie*: *royaal*.
SPIN, kanggaoela; *spinneweb*, banoea noe kanggaoela.
SPITS, *zie*: *puntig*.
SPITSMUIS (*stinkmuis*), ntomoeoe.
SPLIJTEN, nompabingga; *gespleten*, nabingga, (*v.d. aarde*) nabeka.
SPLINTER, timpo; *ik heb een — in mijn voet*, natimpo kadakoe.
SPOEDIG, ledo nasae, ledo masae.
SPOELEN; *den mond* —, nokalimoemoe.
SPOOK, mboa.
SPOOR, walea.
SPOTTEN, nangadjo.
SPREKEN, nodjarita; *spreken over*, nompadjaritai. *Zie ook*: *praten*.
SPRINGEN (*over 'n kleinen afstand*), netempa; (*over 'n grooten afstand*), nekawantoe; *naar beneden* —, notingganawoe, nokanawoe; *springen naar*, nanggawantoesi.
SPRINKHAAN, nggaboro; *bidsprinkhaan*, topetimbe.
SPRUIT, lolo, (*van bamboe enz.*) toemba.
SPUITEN (*onoverg.*), nompoedji, nompana, nepana.
SPULLEN, noeapa-apa (*je spullen*, noeapa-apamoe).
SPUWEN, notoweoeloe, noteweoeloe; *spuwen op*, nanteweloesi.
STAAN, neangga.
STAART, lelo.
STAD, ngata.
STAL, gimpoe.
STAM, bata (noe kajoe).
STAMPEN (*rijst, maïs*), nombajoe, nompombajoe; (*allerlei zaken*), nompawoendjoe (*in een stampblok*; *ook v.d. weg gezegd*), nomparoetoe (*in een vijzel*).
STAMPER, ialoe, aloe; (*v.e. vijzel*), watoe poroetoe, ana noe (nondjoe) watoe; (*v.e. pinangvijzeltje*), mata mporoetoe.
STANK, waoe.
STAP, *zie*: *schrede*.
STAPEL (*een*), saoetoe.
STAPPEN, nodempa.
STEEK; *in den — laten*, *zie*: *verlaten, nakomen, gebrek*.
STEEL, pantaka (*van bloemen, vruchten*), palapa (*van bladeren*).
STEEN, watoe.

STEIL (*v.e. weg*), notente; *steil oprijzend*, nontido.

STEKEN, nantosoe, nantoedja (*niet ernstig*); (*met mes*), nompadjalo; (*met speer*), nandjakoe; (*met angel*), nesoei, nandjoei; (*v. onderen nr. boven*), netobo, nantobo; (*pootgaten steken*), nosakoe, nandjakoe; *blijven steken*, naboli, (*in den val*) nasampe; *er is iets in mijn keel blijven steken*, nawoeoe iakoe.

STELEN, nangangga, (*overg.*) nompangangga(p).

STELT, tilako; *steltloopen*, notilako.

STEM, soeara.

STENGEL, kada.

STER, betoeë.

STERK, narisi, naroso; (*v.d. stem*), nambaso; *sterker* (*dan iets anders, v.e. uitdrukking*), natoeaka.

STERVEN, namate.

STIEFKIND, STIEFOUDER, kamana (*of resp.*: ana kamana, toeama kamana, tina kamana).

STIJF, nakaa; (*door vermoeidheid*), namaga; (*van vloeistoffen*), noteke; (*v.e. bries*), nakantja, nambaso (poiri).

STIJGEN, netende; (*v. water*), nompene.

STIJL, tindja.

STIKKEN, namate nasoengaa.

STIL (*v. aard*), namoendo; (*niet druk, v.e. weg enz.*), nalino; (*van water in een rivier dat bijna niet stroomt*), nolindo; *stilletjes*, *zie*: *zacht*.

STILSTAAND (*niet afvloeien, zooals regenwater*), nolinto.

STINKEN, nawaoe.

STIP; *een* —, santoeda.

STOEIEN, nosigiri.

STOEL, kadera.

STOF, sowoe; *stoffig*, nasowoe.

STOFJE IN 'T OOG, rombo.

STOK, toko, toko kajoe; (*om mee te slaan*), poboba.

STOM, nabobo; *stomme*, tobobo.

STOMP, nadoendjoe.

STOMPEN, nantimbaloe, netimbaloe (*met het vlak der vuist*); nompadjagoeroe, nedjagoeroe (*met de knokkels*).

STOOMBOOT, kapala apoe.

STOOTEN (*zich*), natetaroempa, natetandjoenoe; (*'t voorhoofd*), natepangga; *stooten tegen*, nompangga.

STOPFLESCH, katja-gomo.

STOPPEL, *zie*: *halm*; *stoppelveld*, rara owa.

STOPPEN (*gat in goed, kleedingstuk*), nanggaraba; (*gat in wand enz.*), nantampala.

STOREN, nebago, nompabago.

STORTEN (*geld*), nandjoearaka.

STOTTEREN, nanggadada, (nagaga).

STRAFFEN, nompabalasi, nebalasi; (*door 't Gouvernement*), nompahoekoe.

STRAK, nadii; *strak trekken*, nompadii, nompa(ka)dii(p).

STRAKS, ngena (*i.d. toekomst*); (i)pangane (*in 't verleden*).

STRAND, talinti.

STREELEN, nompawoerera, nompa-rera.

STREEP, sai, (garesi); *een* —, sandjai; *strepen trekken over, op*, nandjai.

STRIJD VOEREN, *zie*: *oorlog voeren*.

STRIJKEN, nogaroesoe; (*overg.*), nompagaroesoe.

STRIK, bantara; basalo, tolia, tandjoo

STROOMEN, noili.

STRONK (*v.e. boom*), patoea.

STROOIEN, nanggamboeraka; (*zooals op een wond*), nanggamboeroroi.

STROOMAF VAREN, nokaili.

STROOMEN, noili.

STROOMOPWAARTS BRENGEN (*een prauw*), nooere, nangoere.

STRUIKGEWAS, goemboe; *met* — *begroeid*, nagoemboe.

STUIP HEBBEN („*mata tinggi*"), nekamboelaja; (*kaken op elkaar geklemd*), nasinggiki.

STUIT, moei.

STUIVER, doi bolo, nekele.

STUREN, *zie*: *besturen*; *er op uit* —, nantoedoe.

STUTTEN, nantoempaki.

SUIKER, goela; *suikerpalm*, *zie*: *arenboom*; *suikerriet*, towoe.

SUSSEN, nangondopi(o), (nompaletje(p)).

T

TAAI, naloei.
TAAK, powia.
TABAK, tambako.
TAK (*kleine*), rangga, rangga kodi; (*groote*), tinggoe, rangga mbaso.
TAM (*niet schuw*), nanaja; — *varken*, bawoe patoewoe; *tamme kip*, manoe patoewoe.
TAMARINDE, poi.
TAMPAJAN, *zie: watervat.*
TAND, ngisi; *tandeloos*, nangiro; *tanden vijlen*, nokeso, nanggeso (*iemand*).
TANDVLEESCH, oega.
TANG, soepi.
TANTE, pinotina.
TAPPEN (*palmwijn*), nokojo (toele).
TASCHJE (*gevlochten*), epoe.
TASTEN, negarera (*zooals om een luis te zoeken*), negajo, negama (*in 't donker*).
TE, ri; (*bijw.*), gaga (*geplaatst na 't woord waar 't bij hoort*).
TEEKEN, tanda.
TEEKENEN, nogambara, nompagambara.
TEEN, koja nggada.
TEGELIJK, singgani-nggani. *Zie: samen.*
TEGEMOETGAAN, nantomoenaka.
TEGEN ELKAAR AAN, nosirapa; *tegen iets anders aan*, narapa.
TEGENGESTELDE, bali.
TEGENHOUDEN, nompalawa, nompalawataka, nelawa(taka).
TEGENOVER, ri toto noe; — *elkaar*, nosintoto.
TEGENSPREKEN, nebali, nompabali, nesanai, nandjanai.
TEGENZIN; *hij werkt met* —, santanga-ntanga rara ntaina nowia.
TELKENS, toenggai.
TELLEN, nompabila.
TEMMEN, nompa(ka)naja(p).
TENNISSEN, nosapa.
TEPEL, ngoedoe ndjoesoe, (ngoedoe noe soesoe).
TERDEGE, ntoto, mpoeoe (*na 't bijbehoorende woord*).
TERSTOND, *zie: dadelijk.*
TERUGHOUDEN (*zooals gasten*), nantalamaka.
TERUGKEEREN, nandjili, notinggoeli; — *om iets te halen*, nandjili, (*onoverg.*) nesili.
TERWIJL; — *de menschen aan 't werk zijn gaat hij weg*, hii tona nowia, aga nalai ia.
TESTIKEL, batoe ntawoe.
TEVERGEEFS, bajangi.
TEVREDEN, nadamba rara, (nanjama rara); (*bevredigd*), naosa rara, nasaoe rara.
THANS, *zie: nu.*
THEE, tee; (*warme drank*), oewe mpane.
THEEPOT, teko.
TIEN, sapoeloe; *tienduizend*, sariwoe.
TIJD, oeatoe.
TIJDING, kareba.
TIKKEN, *zie: kloppen.*
TIMMERMAN, pande kajoe.
TIN, balo, balo mpoeti, balo poeti.
TOCH, kana.
TOEDEKKEN, *zie: bedekken, overdekken.*
TOEKEEREN; *iemand den rug* —, nantoebengosi, netoebengosi, (*zonder voorwerp*) notoebengo; *iemand de voorzijde toekeeren*, nantoengajosi, netoengajosi, (*zonder voorwerp*) notoengajo.
TOEKIJKEN, netara; — *bij*, nantara.
TOELEGGEN; *zich* — *op* (*met ijver*), nanggatoetoei.
TOESPIJS, oeta (*groente, vleesch of wat ook maar*).
TOESTAAN, nompadekei.
TOEVERTROUWEN AAN, nandjaroemakaka.
TOEVOEGEN; *iets* — *aan*, nantambai.
TOL, gasi; *tollen*, nogasi.
TOMAAT, palola djawa, palola ntomini, parantjina.
TONG, dila.
TOOM (*met bit*), sama.
TOONEN (*aan*), nompepeinta(ka).
TOOVERGIF, *zie: vergif.*
TOOVERPRIESTER, *zie: sjamaan.*
TOOVERSPREUK, doa; (*met slechte bedoeling*), doti.

TOP, lolo; (*v.e. berg*), toetoe.
TOT (AAN), nakawa(ri), kawa-kawa (ri); (*van tijd meest*), sampe; *totdat*, sampe.
TOTAAL (*zelfst. nw.*), bila.
TOUW, kaloro. *Vgl.*: *bindsel.*
TOUWDRAAIEN, nokando (nokando kaloro).
TRAAN, *tranen*, oewe (noe) mata.
TRACHTEN, *zie*: *probeeren.*
TRANSPORTEEREN, nompataoe(p).
TRAP, tangga.
TRAPPEN OP, nompadjedje.
TRECHTER, pandjolonga.
TREDE, ngisi ntangga, ngisi noe tangga.
TREFFEN, *zie*: *raken.*
TREKKEN, nangoemboe(oe); *naar zich toe* —, nantadja; *trekken aan* (*een touw b.v.*), nodiisi, nompadiisi (*spr.*: -disi).
TREKKER (*geweer*), pokobi.
TREUZELEN, netisae.
TRILLEN, *zie*: *beven.*
TROEBEL, nakora.
TROM, gimba; (*kleinere srt.*), gandaganda.
TROMPET, torompe; (*v. rijsthalm*), nggololio.
TRONK, *zie*: *stronk.*
TROOSTEN, nandjoearakaka djarita belo, (nompaletje (p)).
TROS (*een*), sampaa (*klappers, lansats*), samboeli (*pisang*), sarangga (*bloemen*).
TROUWEN, *zie*: *huwen.*
TUIN, *zie*: *akker*; *tuintje*, pampa.
TUIT, soemba.
TULBAND, soeroeba.
TUSSCHEN, ri olo noe.
TUSSCHENRUIMTE, olo; (*van wat geplant is*), lawa.
TUSSCHENSTEKEN (*iets ergens*), nandjosobaka, nantondjobaka (*met* ri).
TUSSCHENTIJD, olo.
TWEE, randoea, roea-.
TWEELING; — *zijn*, norapi.
TWEESPRONG, popenga noe dala.
TWISTEN, nosinggaraoe.

U

U, komioe; (*zeer beleefd*), kita.
UI, pia.
UIER, soesoe.
UIL, tokaa, poa (*soorten*).
UIT (*vuur enz.*), namate; (*licht*), napaja.
UITBLUSSCHEN, *zie*: *blusschen, uitdoen.*
UITBREKEN (*v. huidziekten*), *zie*: *opkomen.*
UITBROEDEN, nompasa (*ook onoverg.*).
UITDEELEN, nantibo.
UITDOEN (*vuur, licht*), nompatesi(p), nompepaja.
UITEENGAAN (*van twee menschen*), nogaa; (*v.e. vergadering, etc.*), nagaro.
UITEINDE, tampa, doë.
UITGAAN, *zie*: *uit*; (*naar buiten gaan*), nesoewoe.
UITGESTORVEN, naropoe.
UITGESTREKT, naloeo.
UITGEVEN (*op de pasar*), nompobalandja.
UITGEZONDERD, *zie: behalve.*
UITGIETEN, *zie*: *gieten.*
UITGLIJDEN; *hij is uitgegleden*, natesoro kadana.
UITGRAVEN, nanggae.
UITHALEN, *zie*: *wegnemen, halen*; *iets ergens uit halen*, nandjoewoeraka.
UITHOUDEN, nompakoele(p). *Zie*: *verdragen.*
UITHUWELIJKEN, nompopoberei.
UITKAUWEN (*suikerriet*), nangoewoe(oe).
UITKNIJPEN, nompea, nompeasaka.
UITKOMEN (*ergens terechtkomen*), natoedjaraka.
UITLACHEN, nompongirika.
UITLEGGEN, nantenteraka.
UITLOOPEN, *zie*: *uitspruiten, ontkiemen.*
UITMAKEN, nompakaoepoe (p); (*zaak*), nompabotoesi.
UITNOODIGEN, nompagaga, negaga; (*roepen*), nompokio; (*om te komen

eten), nantomoenaka; (*aansporen*), nompakeni(p).
UITPAKKEN (*iets wat omwikkeld is*), nangoenggeraka(oe), nandjoenggeraka; (*inhoud v. iets*), nandjoewoeraka, nompawoeataka.
UITPOEPEN, nangote(o).
UITPUILEN, neboenti, (*v. oogen*) nemoto.
UITREKKEN; *zich* —, nemoloe, (*liggend*) nompadii, nombadii.
UITRUSTEN, nangosaraka.
UITSCHEIDEN, nenonto.
UITSCHELDEN, nanggaraoesi, (*onoverg.*) nekaraoesi.
UITSPREIDEN, nantale.
UITSPREKEN; *hij kan het niet uitspreken*, ledo nasowa nioelina.
UITSPRUITEN, nembeti.
UITSTAPPEN, nanaoe.
UITSTEKEN, neoedjoe, nempandjo. *Zie ook*: *uitstrekken*.
UITSTELLEN, nanggondjoraka ri ngajo, nangendjoe(e) ri ngajo.
UITSTORTEN, nompaboeboesaka.
UITSTREKKEN (*d. arm*), nangodo; *zich recht* — (*v.e. doode, een gesteven en gestreken kleedingstuk*), nenggada.
UITTREKKEN, nompawondjoe (*kleeren*); nompareboe (*haar, veeren, gras*); (*zooals een paal uit den grond*), nompaboeka; (*uit een stapel, kurk uit een flesch, enz.*), nangosoe(o).
UITVALLEN (*haar*), naoegoe; (*tanden*), napongga.
UITWERKING HEBBEN, nekande.
UITWERPSELEN, tai.
UITWIJKEN, nesai; (*om niet getroffen te worden*), nolese.
UITWISSCHEN, nomparepoe.
UITWRINGEN, nompoelesaka.
UITZETTEN (*zwellen*), newoke. *Zie ook*: *milt, opzwellen*.
UITZUIGEN, *zie*: *uitkauwen*.
UNSTER, datji.
UUR, djaa; *een uur*, sadjaa; *zeven uur*, tinti *of* tente papitoe.

V

VACCINATEUR, topesoebi, topetjoebi.
VADEM, dapa; (*als maat*), ndapa; *met vademen meten*, nompadapa.
VADER, toeama; *mijn vader*, toeamakoe, tomakoe; (*in de aanspraak*), tata.
VAGINA, batoe.
VAK (*een*), sanggota; *een vakje* (*ook v.e. doos e.d.*), santombi.
VAL, bantara.
VALLEN (*naar beneden*), nanawoe; (*omvallen*), nadoengga; (*van regen*), nadoenggoe; (*van water in een waterval*), nanawoe-ndjaloe, nokanawoe; *naar beneden laten vallen*, nompanawoesaka.
VAN (*van ... af*), dako ri, lako ri, dako, lako. *Zie ook* I 3.
VANDAAG, pangane hii, ngena hii.
VANGEN (*met hand*), nandjaka; (*met stok met strik er aan*), nangaja(a), noaja; (*met net*), nompadjala, nomparompo; *visch* —, nebaoe; *met de hand* — (*groote garnalen*), nogama, nompagama; *in een fuik gevangen*, niala noe boewoe, namala ri boewoe.
VANNACHT, *zie*: *nacht*.
VANOUDS (*memang*), mami (*achter 't woord waar 't bij hoort*).
VAREN, pakoe; (*werkw.*), nosakaja, (*zeilend of in een schip*) nosoemomba.
VARKEN, bawoe; (*wild* —), bawoe nggakajoe.
VAST, natede; (*van te voren*), mami (*achter 't bijbehoorende woord*).
VASTBINDEN, *zie*: *binden*.
VASTEN, nopoeasa; *vastenmaand*, boela mpoeasa.
VASTHOUDEN, nanggenggenisi(k); *zich vasthouden*, nekenggenisi.
VASTSTELLEN, nompakanoto(p), nompakatantoe(p).
VECHTEN, nosibaga; (*v. hanen*), nosipoeli; *laten* — (*hanen*), nompoposipoeli; *id.* (*met kunstsporen*), nosawoe (manoe).
VEEL, nadea.
VEELSOORTIG, nompengaja-ngaja,

mpengaja-ngaja.
VEEREN, boeloe.
VEERKRACHTIG LOS-, OPSPRINGEN, natebesi.
VEGEN, nandjaewe (*ook onoverg.*), nosaewe.
VELD, karawana.
VELLEN, nantowo.
VENSTER, wamba sala, pemantoa.
VENTEN, nompalelea.
VER, nakawao, (*zichtbaar*) n(a)awaraka.
VERACHTEN, *zie*: *geringschatting*.
VERAFSCHUWEN, *zie*: *afschuw*.
VERANDEREN (*onoverg.*), nabali; (*overg.*), nompabali(b).
VERANTWOORDELIJK ZIJN VOOR, nangisani(i); *verantwoordelijkheid*, pangisani.
VERBERGEN, nantaboeniaka; *zich* —, netaboeni.
VERBIEDEN, nantagi.
VERBIJSTERD, napoesa, napoesa rara.
VERBINDEN (*medisch*), nompaboengoe.
VERBLIJFPLAATS, pontoero.
VERBOD, petagi.
VERBODEN (*door godsdienst, adat*), nakapali.
VERBRAND, napapoe; *geheel* —, naora; *verbranden* (*overg.*), nantoendjoe, (*soms*) nantoenoe.
VERBRIJZELD, narogo, narogo-mpota (*heelemaal* —).
VERDEELEN, nangagaraka(a); (*uitdeelen*), nantibo.
VERDENKEN, nanggapa, nompabatai.
VERDORREN, nangaoe.
VERDRAGEN, nantalamaka; *kunnen* —, nompakoele(p).
VERDRINKEN, namate naonga.
VERDWALEN, nalipo.
VERDWIJNEN, nalipo; (*voorgoed*), nalanja.
VERF, parada.
VERGADERING HOUDEN, noliboe.
VERGELDEN (*in ongunstige beteekenis*), neala sawa, nangala sawa (*ik zal het je vergelden*, koeala sawa iko), nesawa; (*in gunstige bet.*), nandjoelisi.
VERGELIJKEN (*met*), nompasimbajoe(ka)(p) (*door naast elkaar houden*), norapaka (ewa).
VERGETEN, nanggalingasi; *ik heb 't vergeten*, nikalingasikoe, nalinga rarakoe.
VERGEVEN, nangampoengi(a).
VERGEZELLEN, nomporoa.
VERGIF, ratjoe, (*toovergif*) pakoedaa; (*voor visschen*), toewa, kamande.
VERGISSEN (*zich*); *als ik mij niet vergis*, ane ledo masala iakoe.
VERHAAL, toetoera (*overlevering*); tesa, djarita (*vertelsel*).
VERHARDEN, nompakakaa(p).
VERHEFFEN; *zich* — *op*, nandjiki.
VERHEMELTE, *zie*: *gehemelte*.
VERHEUGD, *zie*: *blij*.
VERHINDEREN, *zie*: *voorkomen, tegenhouden, storen*.
VERHUIZEN, nolindja.
VERKEERD, nasala; — *loopen*, nasala-ndala.
VERKLAREN, *zie*: *uitleggen*.
VERKLEEDEN (*zich*), nandjambei.
VERKLEUREN, nasola.
VERKOOPEN, nobaloe, nompobaloe.
VERKOUDEN, nawasa.
VERKWISTEND, *zie*: *royaal*.
VERLAMD (*a.d. beenen*), napoenggoe.
VERLANGEND, nalentora.
VERLATEN, nompalaisi(p).
VERLEDEN, nalioe; *zie ook*: *vroeger*.
VERLEGEN, naea mata.
VERLENGEN, nangoempoe; *verlengstuk*, oempoe.
VERLEPT, nalele.
VERLICHTEN, nompakareme(p); (*om bij te lichten*), nandjiloki.
VERLIES, roegi; *verliezen* (*onoverg.*), naroegi, (*bij 't dobbelen e.d.*) nibeta.
VERLOOFD, notengea.
VERLOREN, natonto.
VERMANEN, nompatoedoeki(p), (nompangadjari(p)).
VERMEERDEREN, nantambai; (*onoverg.*), natetambai.
VERMENGEN, *zie*: *mengen*.
VERMIJDEN, nompetalilika.
VERMINDEREN (*onoverg.*), nagoeë (*van geld, levensmiddelen, enz.*), nakoera.
VERMOEDEN HEBBEN, KRIJGEN, nabata rara.

VERMOEID, *zie*: *moe*.
VERNIELEN, nompagero; *vernield*, nagero.
VERPANDEN, nantagala.
VERPLAATSEN, nompalindja(l).
VERPLEGEN, noëroe, nompoëroe.
VERREKIJKER, taropo.
VERSCHAFFEN, nompakaria(p).
VERSCHIETEN (*v. kleuren*), nasola.
VERSCHILLEN, nosisala; *verschil*, posisala.
VERSCHRIKKEN, nantekadjani.
VERSCHUILEN, *zie*: *verbergen*.
VERSCHUIVEN, nangendjoe(e). *Zie*: *uitstellen*.
VERSIEREN, nompabeloti, nompakaramba(p).
VERSLETEN, napoei (*v. goed*).
VERSLIKKEN (*zich*), nasedeka.
VERSPERREN, nompalawa(l); *versperd*, nasoedoe.
VERSPILLEN (*geld*), nangodja(o) (*Bg.*).
VERSPREID, nosimpotare, nosimpoetare; — *neervallen*, nakamboeraka.
VERSTAAN, *zie*: *hooren, begrijpen*.
VERSTELLEN (*lappen*), nantampala.
VERSTERKEN, nompakaroso(p).
VERSTOOTEN (*vrouw*), nompaoepoe(p).
VERSTOPT, nawoesoe; (*neus*), napii.
VERSTUIKT, nasala-ngisoe.
VERSTROOID, nosimpotare, nosimpoetare.
VERTAKKEN (*zich*), nopenga; (*v.e. gewei*), nopanga.
VERTALEN, nompalimba(p).
VERTEGENWOORDIGER, sambei.
VERTELLEN, nompadjaritai.
VERTOONEN (*zich*), neonga.
VERTREKKEN, silaoe, hilaoe, nateonggotaka.
VERTROUWEN, VERTROUWEN OP, nandjaroemaka.
VERVANGEN, nandjambei.
VERVELEN (*zich*), nasoempoe rara.
VERVELLEN, nalepa; (*v.e. slang, garnaal, enz.*), newondjoe.
VERVEN, nomparada(p).
VERVOEREN (*van vervoermiddelen*), nompataoe(p).
VERVOLGEN, nomparaga.
VERVOLGENS, pade.
VERVROEGEN, nanggondjoraka ri bengo, nangendjoe(e) ri bengo.
VERVULLEN, nompasipolea(p).
VERWAAND, *zie*: *hoogmoedig, verheffen*.
VERWAARLOOZEN, *zie*: *slordig*.
VERWACHTEN (*rekenen op*), nandjaroemaka. *Zie*: *wachten*.
VERWANT, nosarara.
VERWELKEN, *zie*: *verlept*.
VERWENNEN, nompa(ka)biasa(p); (*in alles zijn zin geven*), nantoeroesi.
VERWIJDEREN, nangaliaka(a).
VERWISSELEN VAN, nandjambei; (*met een ander*), nosindjambei.
VERWONDEREN (*zich*), *zie*: *begrijpen, schrikken*.
VERZADIGD, nabosoe.
VERZAMELEN, nompasiromoe(p); *zich* —, nasiromoe.
VERZETTEN (*zich*), ne'ewa.
VERZOEKEN, *zie*: *vragen*.
VERZUIMEN, nangola(o) (*ook onoverg.*).
VET, lomoe; (*bijv. nw.*), nalomoe.
VETER, loei noe sapatoe.
VEZELS, oega; (*van arenpalm*), opi.
VEZELBAST (*v.e. kokosnoot*), benoe.
VEZELIG, naoega.
VIER, saoele, ampa, pata-.
VIEREN, *zie*: *neerlaten*.
VIERKANT, nosoelapa, nosoelapaampa; (*zelfst. nw.*), soelapa-ampa.
VIES, naragoe.
VIJAND, bali; *elkaars — zijn*, nosipobali.
VIJF, lalima, alima, lima-.
VIJL, kiki, kikiri; *vijlen*, nanggiki, nompakiki(k), *enz*.
VIJZEL, nondjoe watoe; *vijzeltje voor sirih-pinang*, poroetoe.
VILLEN, nandjisiki, nompasisiki(s).
VIN, kawi-kawi.
VINDEN, nanggawa.
VINGER, koja mpale; *vingerkom*, temboka (*v. koper*), pemandjo, tasa pemandjo (*zie: kom*).
VIOOL, biola; *vioolspelen*, nokojo biola.
VISCH, baoe.
VISCHBROED, doeo.
VISCHHAAK, *zie*: *haak*.

VLAK (*effen*), nasimbanaja, nawoë.
VLAKTE, lemba.
VLAM, waja.
VLECHTEN, nangena(e).
VLEERMUIS, lalao; *vliegende hond, zie*: *kalong*.
VLEESCH (*op 't lichaam*), isi; *gedroogd* — (*dendeng*), dai; *vleeschspijs, zie*: *toespijs*; *vruchtvleesch*, isi.
VLERK (*uitlegger v.e. prauw*), pila.
VLEUGEL, kapi.
VLIEG, lale.
VLIEGEN, neworo.
VLIEGER, lagoendi, mara, djarakanea, radjamboela (*soorten*).
VLINDER, kalibamba.
VLOED, boese; *de vloed komt op*, nompene boese.
VLOEIEN, noili.
VLOER, djaoela; (*van planken*), kataba.
VLOERBALK, longgoe.
VLONDER, lolea.
VLOT, aki.
VLUCHTELING, topalai.
VLUCHTEN, nalai.
VLUG, nagasi, nasasinta, nasalisa, nadjodjo; *vlug iets doen*, nompadjodjo(dj).
VOCHT, oewe; *met* —, naoewe.
VOEDEREN, nompakande(p); (*kippen*), nompateo(p), nompopateo.
VOEDSEL, kandea.
VOEREN (*eten in den mond stoppen*), nandjoeapi, nompasoeapi. *Zie*: *voederen*.
VOERING, poapi.
VOET, *zie*: *been*; (*v.e. berg*), kada, poena; (*v. gewassen*), poena.
VOETANGEL, *zie*: *bamboelat*.
VOETSTUK (*rotan, v.e. kookpot*), oko.
VOETZOOL. rara nggada.
VOGEL, tondji.
VOL, naponoe.
VOLGEN, nangoseaka(o), nantoentoemaka (*uit de verte*), nantoeroesi; (*onoverg.*), neoseaka *enz.*; (*een weg*), nangose.
VOLGZAAM, netoeroesi.
VOLHOUDEN, nompasimboekoe (p) (*zie*: *best*).
VOLK (*het*), todea.
VOLLEDIG, nagana.
VOLLEERD, natama.
VOLLEMAAN, boela-dongga.
VOLSTREKT NIET, ledo ntoto.
VOLTALLIG, nagana.
VOLTOOIEN, nompakaoepoe(p).
VOLWASSEN, nakabilasa (*man*), narandaa (*vrouw*).
VONK, boenga noe apoe; (*bij 't smeden*), boenga noe ase.
VOOR (*di moeka*), ri ngajo; (*bagi*), -ka, ka (VI 2); *een voor een*, ntesangoe-angoe.
VOORAAN, ri kaoeloe.
VOORBEELD, toeroeka, (tontjo, djontjo); *bij* —, rapa-rapana, rapana.
VOORBIJ, nalioe.
VOORBIJGAAN, nolioe; (*overg.*), nompalioe(maka).
VOORDEEL, *zie*: *winst*.
VOOREERST, roeroe.
VOORGALERIJ, gandarasi, gandaria.
VOORGESLACHT, totoea nggaoeloe.
VOORHOOFD, kire.
VOORHUIS, karawana.
VOORKANT, ngajo.
VOORKOMEN, nantagi.
VOORNAME, tonabelo; (*lid v.e. hoofdengeslacht*), madika.
VOOROPGAAN, nokaoeloe.
VOORPOOT, kada kaoeloe.
VOORPORTAALTJE (*v.e. huis, buiten de deur*), tambale, palantara.
VOORSCHIJN; *te* — *komen*, neonga.
VOORSPELLEN, nompaboto, neboto.
VOORSTEVEN, pangoeloe.
VOORTBOOMEN, *zie*: *boomen*.
VOORTBRENGEN (*kinderen, jongen*), nangote(o).
VOORTDUREND, toenggai.
VOORTDUWEN, nandjoro; (*op zij, zooals een auto*), nompanini.
VOORTROLLEN, nompadoeliaka.
VOORTZETTEN, nompapola(p).
VOORUIT! anoemo!
VOORUITGAAN, nokaoeloe (*vgl.*: *vooropgaan*).
VOORWENDSEL, palando.
VOORZICHTIG, nainga; *wees voorzichtig*, pakainga!
VORDEREN, *zie*: *vragen*.
VORK, sindoe mpomata, potosoe.

VORM, tari.
VORST, magaoe.
VOUWEN, nantika; *de handen* —, nompoposikanggapoe pale; *zich* — (*v.d. handen*), nosikanggapoe.
VRAGEN (*tanja*), nekoetana; *vragen aan* (*ondervragen*), nompekoetana; *iets vragen*, nompekoetana (*aan* = si).
VRAGEN (*minta*), nomperapi, nerapi (*aan* = si).
VREDE MET ELKAAR SLUITEN *of* HEBBEN, nosinggabelo.
VREEMDELING, topesoea.
VRIEND, wega.
VRIENDELIJK, nanondo, nonondo.
VRIENDIN, roa; *vriendinnen zijn*, nowega.
VRIENDSCHAP, powega.
VRIJDAG, eo djoemaa.
VRIJLATEN, nompabasaka.
VRIJWILLIG; *hij doet het* —, dotana mboto nompowia, nowiana.
VROEDVROUW, sando mpoana.
VROEG (*'s morgens vroeg*), mpadondo, mpadondona; (*voor zonsopgang*), nasadondo.
VROEGER (*lang geleden*), nokaoeloe, nggaoeloe, nggaoeloe hia; (*nog niet lang geleden*), saeo hia, sambongi hia, sanggowia hia.
VROUW, mombine; *zie ook*: *echtgenoot, heer*.
VROUWELIJK (*van menschen*), mombine; (*van dieren*), besi; (*van dieren die al gejongd hebben*), tina; (*v.e. jong wijfje*), roemandaa.
VRUCHT, woea (*zie*: *boomvrucht*); *vrucht dragen*, nowoea.
VRUCHTBAAR, naisi (*van grond*).
VUIL, naragoe, natontoroe, natantoroe, naroeto, (*met vuilnis*) naroempoe; (*zelfst. nmw.*), ragoe, tantoroe, tontoroe (*vuiligheid*), roempoe (*rommel, afval*); *ik heb een vuiltje in het oog*, narombo matakoe.
VUIST; *een* — *maken*, nanggamoe pale; *een vuistvol*, sanggamoe.
VULLEN, nanggoisini(k); *het vat is met water gevuld*, goemba nikoisini noe oewe, oewe nikoisini ri goemba, oewe nikoisinika goemba.
VUUR, apoe.
VUURVLIEG, kalipopo.

W

WAAIEN, neboeroe.
WAAIER, poweba.
WAAR? ri oemba?
WAAR, nakana.
WAARDE, ali.
WAAROM, nakoeja.
WAARZEGGER, topeboto. (*Zie*: *voorspellen.*)
WACHTEN OP, nompopea, nepopea; (*de wacht houdende*), nantongoraka; *wacht even*, popea roeroe.
WACHTER, topodjaga.
WADEN, nogoegoe; *waden in*, nompagoegoe.
WAGEN, *zie*: *durven*.
WAGGELEN, nompepoe.
WAKEN, nemata.
WAKKER, nemata.
WAL, batana.
WALSEN (*den weg*), nopempe (dala). *Zie*: *rollen*.
WAN, tapi.
WAND, rindi.
WANDELEN, nolipa-lipa, nandjajondjajo, nosandjajo-ndjajo.
WANG, kalimpi.
WANNEER (*in 't verleden*), ipia; (*in de toekomst*), naipia, maipia.
WANNEN, notapi, (*overg.*) nantapi.
WANT, apa.
WAPEN, ase; *een* — *dragen*, noase.
WAR, *zie*: *verbijsterd*.
WARM, napane.
WAS, taroe.
WASEM, soemoa.
WASSCHEN, nompabokoisi, nobokoisi; (*kleeren*), nantapasi, notapasi; *'t gezicht* —, nendooe; *de rechterhand wasschen* (*bij 't eten*), nemandjo. *Zie ook*: *reinigen*.
WAT, noeapa; (*iets*), sakide („*een beetje*"); *wat wil je*? mokoeja iko?
WATER, oewe; *water halen*, nanamboe, (*overg.*) nantamboe; *vol water loo-*

pen (*prauw*), natala, nalodo.
WATERLEIDING (*voor de sawahs*), keke.
WATERMELOEN, mandike.
WATERTANDEN; *ik watertand*, nadjoeoe weoeloekoe.
WATERVAT, goetji (*klein*), goemba (*groot*).
WATERVLOED, *zie*: *bandjiren*.
WATTEN, kapa.
WEDDEN; *met elkaar* —, nosiewa.
WEDER, wai, (moeni).
WEDIJVEREN, nosiloemba.
WEDREN, posiloemba.
WEDUWE, tobaloe; *de weduwe van N.N.*, baloe i Anoe; — *zijn*, nabaloe.
WEDUWNAAR ZIJN, nabaloe; *weduwnaar*, tobaloe.
WEEFGETOUW, pantanoe.
WEEGSCHAAL, timbanga.
WEEK, naloenta; *een week*, santipa, saminggoe.
WEEKEN, nompabangga.
WEEKLAGEN OVER, nompedala.
WEERSTAAN, nangewa(e).
WEERSTAND BIEDEN, nepangewa, ne'ewa.
WEERSZIJDEN, *zie*: *kant*.
WEES, ngana pailoe, ana pailoe.
WEG, dala; (*door het Land aangelegd*), dala-djama.
WEG (*zoek*), natonto.
WEGEN, nantimba.
WEGGAAN, haoe, nalai.
WEGGOOIEN, nantimparaka, nantemparaka, nantadiaka.
WEGHALEN, *zie*: *halen*, *wegnemen*; (*redden*), nangala(a).
WEGJAGEN, nompaliwoe.
WEGLOOPEN, nalai; *hard* —, nepangowaka, nepokakendoka; *hard* — *van*, nangowaka, nokakendoka.
WEGNEMEN, nangaliaka(a).
WEGSPOELEN, nompaboentoelaka (*overg.*).
WEGWAAIEN, nawaro; (*overg.*), nompaboeroe.
WEIDEN, nangewoe, noëwoe.
WEINIG, sakide.
WEKKEN, nompalike.
WELK(E), oemba(na); *welke maar*, oemba-oemba, oemba-oembana, mbana-mbana.
WELRIEKEND, nawangi.
WENKBRAUW, boeloe noe balinggi noe mata.
WENKEN, nanggawe, nekawe.
WENNEN, nompabiasa(p).
WENSCH (*bij een keuze*), konoa; (*begeerte*), dota.
WENSCHEN, nompokono; madota (*bijv. nmw.*).
WERELD, doenia, lino.
WERK, powia, panggawia; — *dat men doen moet*, bago; — *te doen hebben*, nabago; *werken*, nowia.
WERKTUIG, parewa.
WERPEN (*door een opwerpende beweging, zooals wanneer men iets op een tafel gooit*), nantendeaka. *Zie verder*: *gooien*.
WERVELWIND, tamboesisi.
WESP (*soorten*), tawoea, tambesi.
WESTEN, kasoloana.
WETEN, nangisani(i) (*doch*: nisanikoe, ra(i)sani).
WEVEN, nantanoe (*ook onoverg.*).
WICHELEN, nobolowia; — *over*, nompabolowia.
WIE, isema.
WIEDEN, newawo, nompewawo.
WIEDSCHOFFEL, *zie*: *schoffel*.
WIEG, toja.
WIEGEN, nangoenda(oe).
WIEL, roda.
WIG, tandje.
WIJ (*met insluiting van de aangesproken persoon of personen*), kita; (*met uitsluiting daarvan*), kami.
WIJD, naloga.
WIJDBEENS, notoenggela, kanggelanggela.
WIJFJE, besina, mombinena; (— *dat al gejongd heeft*), tinana; *jong wijfje*, roemandaana.
WIJSVINGER, pantoedoeaka, petoedoeaka.
WIJZEN, nantoedoeaka.
WIKKELEN; — *om*, nompabewe, nompoele (*met* ri *van het omwikkelde*); *zich* — *om*, nompoele, (*onoverg.*) nepoele, nompoele.
WILD, nawoera.
WILLEN, madota.

WIMPERS, boeloe noe mata.
WIND, poiri; *landwind*, salata; (*veest*), otoe; *een wind laten*, no'otoe, nootoe.
WINDEN, *zie*: *wikkelen*.
WINKEL, goda.
WINNAAR, pabeta.
WINNEN, nebeta, nompabeta.
WINST, saro; (*bij 't dobbelen*), beta.
WISSELEN, nandjambei, nandjoela, nesoela.
WIT, napoeti; (*blank*), naboela.
WOENSDAG, eo arabaa.
WOLK, koelimoe, tai-mpoiri (*soorten*).
WOND (*door trauma*), bela, (*kleiner*) baka; (*zweer*), baka; *gewond*, nobela, nabaka.
WONEN, nontoero.
WOORD, djarita.
WORDEN, na- (*b.v.* nakapala, *dorpshoofd worden*), nadjadi.
WORGEN, *zie*: *dichtknijpen*.
WORM, kalindoro.
WORTEL, kale.
WRAAK NEMEN, nesawa; — — *op*, nompesawa; *op elkaar* — —, nosimpesawa.
WRAT, ntaraka; *met een* —, nantaraka.
WRIJVEN, nomparera. *Zie ook*: *masseeren*.
WRONG (*haarwrong*), oente; *in een — doen*, nangoente.

Z

ZAAD (*zaairijst*), sawoea.
ZAAG, garagadji.
ZAAGSEL, rombo mpogaragadji.
ZAAIEN (*op een ladang*), nantoeda, notoeda; (*op een sawah, op zoodanige afstanden dat het gewas niet overgeplant behoeft te worden*), nopida, nompida, nompapida; (*door uitstrooien*), nompasawoe, nosawoe.
ZAAIRIJST, goejoe, (*bestemd om uit te zaaien*) sawoea.
ZAAK, *zie*: *rechtszaak*.
ZACHT (*van stoffen*), naloesoe; (*buigbaar, indrukbaar*), naloeloe; *zachtjes*, naole, (*v. praten*) naliole. *Zie ook*: *week*.
ZADEL, sela; (*matrasje*), lampi.
ZAK (*in een broek enz.*), kanto.
ZAKDOEK, pasapoe.
ZAKKEN (*door iets*), nalondjo.
ZAND, bone; *zandplaat* (*in een rivier*), boengi.
ZAT; *iets — zijn*, nabasa rara.
ZATERDAG, eo satoe.
ZEE, tasi.
ZEEF, potanda.
ZEEKOE, doejoe.
ZEEP, saboe.
ZEER, mpoeoe, ntoto (*na 't bijbehoorende woord*).
ZEEROOVER, pagora.
ZEEZIEK, nilangoe noe baloemba.
ZEGGEN, nangoeli(oe).
ZEIL, somba; *zeilen*, nosoemomba.
ZEKER, nanoto, natantoe.
ZELDZAAM, *zie*: *schaarsch*.
ZELF, mboto (*na 't bijbehoorende woord*); *zich zelf*, karona.
ZELFDE (*het*), ia-iame, sangoe-sangoeme; *terugkeeren is hetzelfde als teruggaan*, nandjilimo notinggoelimo, iamo nandjili iamo notinggoeli.
ZELFS, kadjapa, maoe.
ZENDEN, nompakatoe(p); (*iemd.*), nantoedoe.
ZENDING (*iets wat gezonden is of wordt*), pakatoe.
ZENUW, oewa.
ZES, aono, ono-.
ZETTEN, *zie*: *leggen*.
ZEVEN, papitoe, pitoe-; (*w.w.*), nantanda.
ZICHTBAAR; *duidelijk* —, nanoto; *vaag* —, nawajowo.
ZIEDEN; *zout* —, nooenoe.
ZIEK, nadoea.
ZIEL, *zie*: *gemoed, geest*.
ZIEN, nanggita, nompeinta.
ZIJ, ia; (*zijlieden*), geira, ira.
ZIJDE (*stof*), sabe; (*kant*), biwi; (*v. h. lichaam*), oesoe; *op de zijde slapen*, natoeroe ntoepipi.
ZIJN (*er*), naria.
ZILVER, salaka.

ZINGEN (*onoverg.*), nodade; (*overg.*), nodadeka (*gezongen*, nipodadeka).
ZINK, see.
ZINKEN, natalamaka, natamanaka.
ZITTEN, nontoero; (*v. vogels enz.*), netoeoe; (*roesten, v. vogels*), nooeroe.
ZOEKEN, nangelo, nopaelo(e).
ZOET, namomi.
ZOLDER, pomoeaka, landoeë; *zolderbalken*, pantodoe.
ZON, eo, mata noe eo; *in de zon leggen*, nompowai (ri eo).
ZONDAG, eo aka, eo aha.
ZONNEHOED, toroe.
ZONSVERDUISTERING; *er is* —, nosiome boela bo eo, namate eo.
ZOO (*als dit, bĕgini*), iwei, iwehii, iwesii (*slaat ook op hetgeen volgt*); (*als dat bij u*), iwetoe, (iweitoe); (*als dat daarginds*), iwesia, iwehia.
ZOOALS, *zie*: *als.*
ZOODRA; *zoodra ik aangekomen was*, kakawakoe.
ZOOEVEN, (i)pangane (*kan ook b.v. gezegd worden 's middags om 5 uur ten opzichte van 's morgens vroeg*).
ZOOGEN, nompatomi(p), nompasoesoe(p).
ZOO MAAR, bajangi.
ZOON, *zie*: *kind.*
ZOOVEEL, saiwei, saiwesii (*als dit*), saiwetoe, saiwesia (*als dat*); *zooveel ...... zooveel*, saiwesia ...... saiwesia.
ZOUT (*korrelzout*), gara; (*gezoden inlandsch zout*), oenoe.
ZOUT (*zilt*), napaga.
ZUCHTEN, noinosa-boesoeka.
ZUIDEN, poeloena.
ZUIGEN, netomi.
ZUINIG ZIJN MET, nompiitaka, nompiiraka.
ZUIVER, nagali; (*v. goud of afkomst*). natasa.
ZUSTER, *zie*: *broeder.*
ZUUR, napoi; (*bedorven, v. eten*), nawai.
ZUURZAK, serekaja.
ZWAAR, nantamo.
ZWAARD, goema.
ZWAGER, SCHOONZUSTER (*man of vrouw van zuster of broer, broer of zuster van echtgenoot(e)*), era; (era *van echtgenoot(e), dus echtgenoot(e) van broer of zuster van echtgenoot(e)*), lago.
ZWAK (*van wind*), nalente; (*slap*), nalente; (*v.d. stem*), nakodi.
ZWALUW, kawilalae.
ZWANGER, natiana.
ZWART, nawoeri.
ZWAVEL, tjolo.
ZWEER (*ulcus*), baka.
ZWEET, ini; *zweeten*, naini.
ZWELLEN (*v. kooksel*), newoke. *Zie*: *opzwellen.*
ZWEMMEN, noraboe.
ZWEVEN, nantaja.
ZWIJGEN, nondodo.
ZWIJN, *zie*: *varken.*

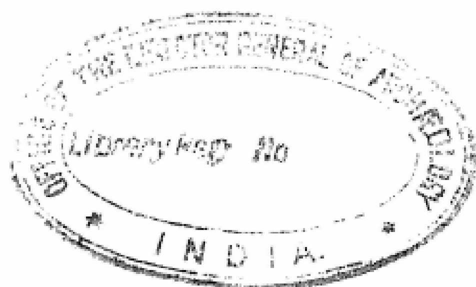
VERHANDELINGEN

van het

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

TWEEDE STUK.

DE SERAT TJABOLANG EN DE SERAT TJENṬINI

INHOUDSOPGAVEN, BEWERKT DOOR

Dr. Th. PIGEAUD.

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1933.

VOORREDE.

Onder de Javaansche handschriften, aangekocht door de Stichting Pantiboedaja te Soerakarta *, bevindt zich o.a. een 16 deelen tellende verzameling teksten van de S. Tjabolang en de S. Tjenṭini, afkomstig uit de nalatenschap van R. M. A. Soerjawinata, Majoor Onder-Intendant Kasoenanan te Soerakarta. Deze teksten bevatten aanzienlijk veel meer dan de uitgave van de S. Tjenṭini, die het Kon. Bataviaasch Genootschap in 1912 heeft doen verschijnen. Daarom heeft het Bestuur van de Stichting Pantiboedaja besloten een inhoudsoverzicht en uittreksel van deze belangrijke handschriften te laten maken. Het heeft mij verzocht dit uittreksel te vervaardigen, en aan dit verzoek heb ik gemeend gevolg te moeten geven. De Directie van het Genootschap werd vervolgens bereid gevonden, deze inhoudsopgaven in de Verhandelingen op te nemen. Hiermede moge, althans voor een gedeelte, voldaan zijn aan den wensch, in 1911 uitgesproken in de Directie van het Kon. Bataviaasch Genootschap (Not. B. G. 4 Sept. 1911, I f) dat de uitgave van den Leidschen Tjenṭini-tekst, waartoe toen besloten werd, van een vertaling of een inhoudsopgave vergezeld zou mogen gaan.

* Zie het eerste jaarverslag van deze stichting, van de hand van Dr. Kraemer, in het Jaarboek 1932 van het Genootschap.

INHOUD

Voorrede V
Inleiding 1
De teksten en de schrijvers 1
Inhoud, lijstverhaal 4
Ontstaan, samenstelling; de soeloek 9
Uittreksels 12
Inleidende opmerkingen 12
S. Tjabolang, deel I, Z. 1—87 15
S. Tjabolang, deel II, Z. 88—156 20
S. Tjabolang, deel III, Z. 157—230 25
S. Tjabolang, deel III, einde, Z. 231—256 31
S. Tjabolang, deel IV, Z. 257—321 33
S. Tjenṭini, uitgave K. B. G., 1e—280e Z. 37
S. Tjenṭini, Ie vervolg van den gedrukten tekst, Z. 281—310 . 53
S. Tjenṭini, IIe vervolg van den gedrukten tekst, Toendjoengbang, Z. 311—319 55
S. Tjenṭini, IIIe vervolg van den gedrukten tekst, Wanantaka, Z. 320—340 56
S. Tjenṭini, IVe vervolg van den gedrukten tekst, Djoerangdjangkoeng, Z. 341—389 58
S. Tjenṭini, Ve vervolg van den gedrukten tekst, Télamaja, Z. 390—394 64
Bijlage I, beginverzen der zangen 67
S. Tjabolang, deel I, Z. 1—87 67
S. Tjabolang, deel II, Z. 88—156 69
S. Tjabolang, deel III, Z. 157—230 70
S. Tjabolang, deel III, vervolg, Z. 231—256 72
S. Tjabolang, deel IV, Z. 257—321 73
S. Tjenṭini, gedrukte tekst, Z. 1—280 74
S. Tjenṭini, vervolgen van den gedrukten tekst, Z. 281—394. . 81
Bijlage II, de S. Tjentini-Djalalèn, Z. 1—56 85
Djatiswara-verhaal, Ż. I—X (Z. 47—56) 88

INLEIDING.

De teksten en de schrijvers.

Het moet overbodig geacht worden hier nog te wijzen op het belang van de Tjabolang en Tjenṭini-boeken. Reeds herhaalde malen is er op gewezen, dat een beschrijving van Java en een beschouwing van de Javaansche kunst en letterkunde, maatschappelijke en geestelijke ontwikkeling onvolledig blijven, wanneer zij de oorspronkelijk-Javaansche gegevens verwaarloozen. In de Tjabolang- en Tjenṭini-boeken bezitten wij nu gelukkigerwijze een rijke verzameling van deze gegevens.

Tot nu toe is daar, ten gevolge van moeilijkheden van stijl en taaleigen, helaas nog te weinig gebruik van gemaakt. Met behulp van de hier aangeboden uittreksels zal het echter, hoop ik, aan meer onderzoekers dan tot nu toe het geval was, mogelijk blijken, stukken uit deze belangrijke teksten, die voor hun studie van belang zijn, op te zoeken en te gebruiken.

Als inleiding wordt hier eerst het een en ander over de S. Tjabolang en de S. Tjenṭini medegedeeld. De bedoeling is echter niet hier een literair-historische beschouwing te geven. Daarvoor zou veel meer onderzoek noodig zijn. De volgende aanteekeningen dienen slechts, om den lezer op de hoogte te stellen van eenige zaken, waarvan de kennis van nut kan zijn bij het lezen der uittreksels.

De oudste tot nu toe bekend geworden vermeldingen van de S. Tjenṭini zijn te vinden in de bekende Zamenspraken van den Heer C. F. Winter (S. Saridin), uitgave van 1848, blz. 353, 363 en 369. Men leest daar dat de S. Tjenṭini behoort tot de oorspronkelijke Javaansche werken, vervolgens, op blz. 363, dat het werk geschreven is in de Pasisir in den tijd van Mataram (anggitan ing Pasisir kala djaman Metawis), en vervolgens bewerkt door Kjahi Ranggasoetrasna, tjarik Kadipatèn onder Soenan Pakoeboewana V (Soegih, 1820—'23: ladjeng kaanggit malih ḍateng Kjahi Ranggasoetrasna). En ten slotte, op blz. 369, dat de inhoud bestaat uit „pralambang ngèlmi", d.w.z. onderricht in gelijkenissen betreffende de hoogere wijsheid.

Omtrent den ouderdom geven de teksten zelf eenige inlichtingen door de jaartallen die, zooals gebruikelijk is, aan het begin der handschriften in de inleiding vermeld staan. De S. Tjabolang heeft als tjandrasangkala: Djé, Paksa Soetji Sabda Adji, d.i. A. J. 1742, A. D. 1814—'15. Die inleiding zegt ook, dat het werk geschreven is door tjarik Soetrasna op last van een Kroonprins van Soerakarta.

De door het K. Bataviaasch Genootschap uitgegeven tekst heeft een eigen tjandrasangkala: Dal, Tata Resi Moelang Djalma, d.i. A. J. 1775, A. D. 1846—'47.

Een van de handschriften van de Pantiboedaja-verzameling, n.m. dat hetwelk S. Tjenṭini Djalalèn heet volgens het opschrift, heeft ook een eigen tjandrasangkala: Djimawal, Trining Goena Swaraning Rat, d.i. A.J. 1733, A.D. 1806.

Vermelding verdienen nog eenige Javaansche overleveringen, in Soerakarta medegedeeld, n.m. dat het werk zijn ontstaan te danken zou hebben gehad daaraan, dat Soenan Soegih, als Kroonprins toegesproken door zijn Vader Soenan Bagoes (Pakoeboewana IV, 1787 — 1820) over zijn weinig ordelijke levenswijze, wilde toonen hoeveel kennis en wijsheid hij zoodoende wel opgedaan had.

Een andere overlevering, afkomstig van R. Ng. Ranggawarsita, en betrekking hebbende op de samenstelling van het werk, zegt dat er (in hoofdzaak) drie schrijvers aan gewerkt hebben. Vooreerst de bovengenoemde Ranggasoetrasna, die de S. Tjabolang geschreven zou hebben. Dan R.T. Sastranagara (= R. Ng. Jasadipoera II, de poedjangga) die de S. Tjenṭini, te beginnen met het gedeelte dat gedrukt is, geschreven zou hebben. Ook werk van Ranggasoetrasna zou daar echter wel in zitten, en ook, wat betreft de „galante" gedeelten, van Soenan Soegih zelf. De derde medeauteur zou zijn geweest R. Ng. Sastradipoera, die de bedevaart naar Mekka maakte, op last van den Soenan, en, teruggekomen, als kadji Amadilhar heette. Van hem zouden de gedeelten afkomstig zijn, welke den Islam en de Javanistisch-Moslimsche bespiegeling tot onderwerp hebben. Het gedeelte van den tekst, dat volgt op het einde van Amongraga's stoffelijk bestaan, door zijn dood in de Zuidzee bij Toendjoengbang, zou van zijn hand zijn. Daarin nemen de godsdienstige en bespiegelende stukken ook verreweg de meeste plaats in.

Tot zoover de Javaansche overleveringen. Men ziet dat zij, wat betreft den tijd van vervaardiging (bewerking) vrij goed overeenstemmen. De bewerking zou plaats gehad hebben omstreeks 1815, en in de omgeving van Soenan Soegih (Pakoeboewana V).

Dat het werk van oorsprong ouder is, en herkomstig uit de Pasisir-landschappen, is ook zeer goed aan te nemen.

In de huidige redactie vertoont het taaleigen vele dialektismen. Alleen is het moeilijk vast te stellen, aan de gouwspraak van welk landschap buiten het huidige Soerakarta die ontleend zijn. Onder Pasisir verstaat men, tenminste thans, bijna alle landschappen buiten de huidige Vorstenlanden, ook al liggen zij niet aan de kust.

Ook aan de latere bewerking, verdeeld onder de drie genoemde schrijvers, zouden misschien eenige eigenaardigheden van het taaleigen van zekere stukken toegeschreven kunnen worden. Hiermede is vermoedelijk tevens in verband te brengen de keuze der versmaten en het aanṭal strofen, dat in één zang (van denzelfden versmaat) voorkomt. Er zijn vele opeenvolgende zangen, elk van enkele tientallen strofen, terwijl in een ander gedeelte zangen van eenige honderden strofen voorkomen. Het verschil in literaire waarde en stijl tusschen verschillende stukken pleit mede voor de waarheid

van de Javaansche overlevering, dat er verschillende schrijvers aan het werk zijn geweest.

Wat betreft het jaartal 1846/'47 van den door het K. Bataviaasch Genootschap uitgegeven tekst, dit is klaarblijkelijk dat van een later afschrift. Wellicht staat hiermede in verband, wat verteld wordt, dat een der Soesoehoenan's van Soerakarta (van 1829—'58 regeerde Soenan Poerbaja, Pakoeboewana VII) een Tjenṭini-handschrift heeft aangeboden als geschenk aan het Koninklijk Huis. De door het K. Bataviaasch Genootschap uitgegeven tekst berust op een handschrift (thans Cod. Leiden 1814), dat deel heeft uitgemaakt van de boekerij der voormalige Koninklijke Akademie te Delft, welke in 1864 in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Leiden werd opgenomen.

Aan deze en dergelijke vragen van literair-historisch belang betreffende oorsprong en samenstelling kan hier echter geen aandacht besteed worden. Onderzoek van den tekst zelf zal moeten uitmaken, hoe hij zijn huidigen vorm heeft gekregen. Men zal dan, vermoed ik, moeten komen tot de erkenning, dat er, vooral ook in de S. Tjabolang en in de latere, niet gedrukte, gedeelten, stukken zijn, die van vrij wat jongeren tijd dan het begin of zelfs het midden van de vorige eeuw dateeren. Voor het hier gestelde doel, het geven van een overzicht over en een uittreksel uit de teksten, die thans naar Tjabolang en Tjenṭini genoemd worden, is het echter onnoodig in te gaan op de samenstelling van den tekst. Ook al bevat hij vermoedelijk stukken, in vrij ver uit een liggende tijden door verschillende schrijvers geschreven, als samenvatting van Javaansch weten is hij ook in den huidigen vorm van veel waarde. In het bijzonder geldt dit misschien wel van de S. Tjabolang en de latere, niet gedrukte, gedeelten.

Inhoud, lijstverhaal.

Betreffende den inhoud van de S. Tjabolang en de S. Tjenṭini wil ik hier slechts de volgende opmerkingen maken. Men weet dat deze geschriften opgesteld zijn als reisverhalen; de hoofdpersonen trekken voortdurend rond over Java in kleine groepjes, naar elkander zoekende. Op de plaatsen, waar zij stilhouden, bijna altijd ten huize van geestelijke leeraren, kjahi's en dergelijken, voeren zij dan gesprekken, welke alle mogelijke onderwerpen, van de almanak tot de diepzinnigste bespiegelingen, behandelen. Dit, en de beschrijvingen van de tochten en de bezochte plaatsen, zouden den Tjabolang en Tjenṭini-boeken met recht den naam van een Javaansche „Arcadia" kunnen geven. Daarbij moet men echter niet vergeten, dat mede de beschrijvingen van de feesten en plechtigheden, waar de hoofdpersonen zelf handelend in optreden, aan deze werken voor een belangrijk deel hun waarde verzekeren als encyclopaedische beschrijvingen van zeden en gewoonten. Hoogstwaarschijnlijk is dit door de schrijvers of den schrijver ook zoo bedoeld; zij schijnen o. a. een beeld te hebben willen geven van wat zij beschouwden als de oude echt-Javaansche samenleving in den ouderwetsch-Javanistischen middenstand.

Opmerkenswaardig in dit verband is het, dat er in deze beide zoo omvangrijke werken, onder de zeer talrijke personen die optreden, zoo goed als geen enkele Vreemde Oosterling, Chinees of Arabier, volstrekt geen enkele Europeaan, en zeer zelden Javanen van hoogen rang of van Vorstelijken bloede voorkomen (wanneer men de kinderen van Soenan Giri zelf, die zich „onder het volk begeven", uitzondert). Ook krijgt bijna geen enkele grootere plaats, behalve Mataram (Koeṭa Geḍé), een bezoek en een beschrijving, ofschoon de reizigers verscheidene belangrijke en oude plaatsen (bijv. Soerabaja, Ngampèl) hebben moeten aandoen.

Wanneer men zich herinnert, dat de Soerakarta'sche schrijvers geheel op last van hoogerhand gewerkt zouden hebben, ten gerieve van een Kroonprins, is dit wel zeer vreemd. Rekening houdende met een meermalen in de Javaansche en verwante literaturen tot uiting komenden geest, is het wellicht niet te gewaagd te veronderstellen, dat in sommige gedeelten in de optredende personen, niet onherkenbaar voor den ingewijde, bekende figuren uit het Soerakarta'sche hofleven of de geschiedenis in handel en wandel geteekend zijn. Namen en plaatsen zouden de schrijvers echter liever niet hebben willen noemen.

Het is overbodig op deze veronderstelling hier in te gaan. Wat belangrijk is aan de Tjabolang- en Tjenṭiniboeken berust, meer dan op deze te veronderstellen toespelingen op personen, op de algemeen-encyclopaedische beschrijvingen van zeden en toestanden. De bedoelde teekeningen van personen

en hun daden, vaak raak en geestig, al zij het soms wat erg realistisch geschilderd, kan men, afziende van mogelijke bijgedachten, zonder bezwaar mede opvatten als zedenschilderingen, in den zin van een zedenroman. Als uitbeeldingen van de ouderwetsch-Javanistische opvattingen en zienswijzen, zooals waarmede de schrijvers hun omgeving bezagen, bezitten de gedeelten van deze boeken, waarin personen en gebeurtenissen met kunstenaarshand geteekend zijn, ongetwijfeld zeer veel waarde.

Ten slotte is nog op te merken, dat aan pangoeloe's, modin's en dergelijke bedienaren van den eeredienst in een groot gedeelte van den tekst een belachelijke rol wordt toebedeeld. Voor geleerde kjahi's, die vaak in eigen nederzettingen in de bergen leven, leggen de schrijvers daarentegen den grootsten eerbied aan den dag.

Uit een en ander schijnt men wel de gevolgtrekking te mogen maken, dat de schrijvers, behalve de bedoeling encyclopaedische beschrijvingen te geven van Java en Javaansch weten, ook de neiging hebben gehad partij te kiezen in den eeuwigen strijd tusschen het oude en het nieuwe, aan de zijde van het oude, op godsdienstig gebied: aan de zijde van de ouderwetsch-Javanistische bespiegeling (de Makripat), tegenover een meer rechtzinnige belijdenis van den Islam met volkomen onderwerping aan de Wet (de Sarèngat).

Ook andere Javaansche geschriften zijn er wel aan te wijzen, die deze tegenstelling tot onderwerp hebben. In dit verband denkt men o.a. aan een boek als de bekende S. Darmagaṇḍoel. Uitgebreide teksten daarvan vertoonen, evenals de Tjenṭini-boeken, de neiging tot encyclopaedische uitweidingen over allerlei onderwerpen, die de schrijver of schrijvers blijkbaar bij uitstek belangrijk achtten voor het echt-Javaansche geestesleven, zooals zij dat beleefden. Voor de kennis van de geschiedenis der Islambelijding en daarmee van de nieuwere beschavingsgeschiedenis in het algemeen, moet het onderzoek van dergelijke teksten van het grootste belang geacht worden. Vooral wanneer zich daarin afteekent de tegenstelling en wrijving welke, naar het schijnt, tot diep in de tweede helft van de vorige eeuw, heeft plaats gevonden tusschen de rechtzinnige wetgeleerden, van de Sarèngat-belijdenis, en de kjahi's. De Javanistisch-mystieke leeringen en gebruiken van deze laatste groep vertoonden vermoedelijk, meer dan wat hun tegenstanders leerden en voorstonden, overeenkomst met den inhoud en den vorm van den Islam uit den tijd der godsdienstovergang, toen het Moslimsche religieuze leven nog duidelijk de sporen van acclimatisatie in deze landen en aanpassing aan oudere reeds bestaande toestanden droeg. Ten slotte hebben, dat is niet te ontkennen, evenals elders in de Moslimsche wereld, zoo ook op Java, de aanhangers van de Sarèngat-belijdenis in hoofdzaak de overwinning behaald.

Hier volgt nu eerst, om eenig inzicht te geven in den bouw dezer werken, een overzicht over het raamverhaal van de S. Tjabolang en de S. Tjenṭini.

S. Tjabolang. Eerste deel.

Op last van *Soeltan Agoeng van Mataram* wordt *Giri* (Gresik) veroverd door zijn zuster en zwager *Ratoe Panḍansari* en *Pangéran Pekik* van *Soerabaja.*

De twee zoons van den Soenan van Giri, *Djajèngresmi* en *Djajèngsari*, en zijn dochter *Kèn Rantjangkapti*, vluchten, en gaan zwerven, daar zij zich niet willen onderwerpen aan Soeltan Agoeng. In de verwarring van de inname van de stad zijn zij echter van elkaar gescheiden.

De oudste zoon, *Djajèngresmi*, gaat aan het zwerven, zoekende naar zijn broeder en zuster, met twee dienaren, *Gaṭak* en *Gaṭoek*, door de *Pasisir-landschappen* naar het Westen trekkende, over *Tjerbon*, *Bogor* naar *Karang* in *Banten*, overal in het bijzonder de overblijfselen van de kraton's van den ouden tijd bezoekende. Bij Ki Ageng Karang gaat hij in de leer.

De jongere zoon, *Djajèngsari*, en het dochtertje, *Kèn Rantjangkapti*, trekken met hun dienaar *Boeras* den *Oosthoek* in, op zoek naar hun broeder. Van *Banjoewangi* gaan zij over zee met den koopman *Artati* naar *Pekalongan*, en zwerven van daar naar het Zuiden, tot zij als kinderen worden aangenomen door *Resi Akadijat* van *Sokajasa*, wiens eigen zoon, *Tjabolang*, juist weg is geloopen om op zijn beurt te gaan zwerven.

S. Tjabolang. Tweede, derde en vierde deel.

Tjabolang gaat met zijn volgeling *Noerwitri* e.a. van *Sokajasa* naar het Z., naar *Poerbalingga* en *Banjoemas*, om van daar naar het Oosten te trekken, tot hij in *Mataram* komt. Vandaar vertrekt hij weer verder naar het Oosten door de huidige *Vorstenlanden* en *Pranaraga*, tot hij komt in *Daha* (Keḍiri).

S. Tjentini, gedrukte tekst.

Na zijn verblijf in Daha wordt *Tjabolang* op de *Sméroe* erop gewezen, dat hij terug moet gaan naar zijn vader in *Sokajasa*. Hij doet dit en trouwt *Rantjangkapti*, de dochter van den Soenan van Giri. *Tjabolang's* ouders sterven. Uit vrees voor vervolging door *Pangéran Pekik* vertrekken de achtergeblevenen van Sokajasa, vestigen zich in *Wanantaka* en nemen andere namen aan: Djajèngsari > *Mangoenarsa*, Tjabolang > *Anggoengrimang*, Boeras > *Monṭèl.*

Djajèngresmi krijgt in *Karang* den naam *Amongraga*, Gaṭak en Gaṭoek worden *Djamal* en *Djamil*. Amongraga krijgt de opdracht, wil hij zijn broeder en zuster terug vinden, naar het Oosten, naar *Wanamarta* te gaan. *) Daar

*) Volgens bekomen inlichtingen liggen er in de désa Wanamarta, onder Wanasalam, distrikt Ngara, regentschap Djombang nog verschillende vereerde graven. Uit verschillende plaatsen in den Tjenṭini-tekst blijkt, dat de schrijvers zich Wanamarta als een welvarende perdikan-désa voorstelden, onder het oude regentschap Wirasaba (thans Madjaagoeng). In Tjenṭ. z. 348 deelt Ki Baji Panoerta zelf mede, dat aan zijn geslacht opgedragen is de „bewaking" van Tegalpoetjangan, wat de plek was, waar de Panḍita Rara, de oudere zuster van Praboe Sentana, haar asrama gehad zou hebben. Blijkbaar moet men hier weer denken aan de bekende half mythische figuur van de Kili Soetji, wier naam aan tal van heilige plekken in het Keḍiri'sche en daaromtrent verbonden is.

aangekomen, maakt Amongraga kennis met den kjahi *Baji Panoerta,* en zijn zoons *Djajèngwèsṭi* en *Djajèngraga* en trouwt hun oudere zuster *Tambangraras.*

Na korten tijd in Wanamarta geweest te zijn, verlaat *Amongraga* zijn vrouw Tambangraras en gaat verder zwerven om zijn broeder en zuster te zoeken. Vergezeld door *Djamal* en *Djamil* trekt hij geheel langs de kust van den Oosthoek tot in het Banjoewangi'sche, en vandaar langs de *Zuidelijke kustlandschappen* van *Noesa Barong* en *Loemadjang* naar het Westen, vooral alle heilige plekken in de bergen bezoekende, totdat hij zich als kjahi vestigt in *Kanigara* in *Goenoeng Kidoel,* Jogja.

Uit *Wanamarta* gaan zijn zwagers *Djajèngresmi* (= Djajèngwèsṭi) en *Djajèngraga,* vergezeld door *Koelawirja* en *Noeripin,* nu *Amongraga* zoeken. Zij gaan naar het Zuiden tot *Lemboeasta* in *Trenggalèk.*

S. Tjenṭini, vervolg.

Djajèngraga trouwt met de dochter van Demang *Wiratjapa, Widoeri,* die hij weer verlaat om terug te gaan naar Wanamarta. Daar komen zij terug, zonder Amongraga gevonden te hebben.

Vervolg, **Toendjoengbang.**

In *Kanigara* wordt *Amongraga* door *Soeltan Agoeng* gevaarlijk voor de orde geacht; daarom laat de Soeltan hem in zee werpen in *Toendjoengbang.*

Djamal en *Djamil* gaan dit mededeelen in Wanamarta. Amongraga's vader *Soenan Giri Prapèn,* die in Mataram werd vastgehouden, sterft als hij van het lot van Amongraga hoort.

Vervolg, **Wanantaka.**

In *Wanamarta* dingen velen naar de hand van *Tambangraras,* die nu als weduwe beschouwd wordt, maar zij wil niet hertrouwen. Zij gaat met haar bediende *Tjenṭini* uit *Wanamarta* weg, naar *Amongraga* zoeken. Zij neemt den naam *Sélabrangti* aan. Zoo komen zij in *Wanantaka* bij *Mangoenarsa, Anggoengrimang* en *Monṭèl* (dat zijn Tambangraras' zwagers Djajèngsari en Tjabolang). Daar verschijnt Amongraga hun in *Djoerangdjangkoeng*; hij was reeds in het bezit van een geestelijk lichaam (sarira soekma), en ondervond dus geen hinder ervan, toen men hem in zee wierp.

Naar aanleiding van een droom, waaruit blijkt dat *Tambangraras* nog in leven is, gaan haar broeders *Djajasmara* (= Djajèngresmi) en *Djajèngraga* haar van uit *Wanamarta* zoeken. Bij *Malangkarsa* van *Ardipala* ontmoeten zij *Monṭèl,* die met een brief van Sélabrangti (Tambangraras) van Wanantaka naar Wanamarta gaat. Zij geven bericht mede, waar zij zijn, en vestigen zich als kluizenaren op de *Salah.*

Hun vrouwen in Wanamarta, *Toerida* en *Rarasati*, gaan uit *Wanamarta* weg om hen op te zoeken tot zij hen gevonden hebben.

Montèl, die eerst verdwaald was, komt de berichten uit Wanantaka en Ardipala in *Wanamarta* vertellen. *Panoerta* en zijn vrouw *Malarsih* gaan nu ook op weg uit Wanamarta om hun kinderen op te zoeken; zij nemen de namen *Aroendaja* en *Malarresmi* aan.

Vervolg, **Djoerangdjangkoeng.**

Aroendaja en *Malarresmi* komen op hun tocht in *Ardipala* bij *Malangkarsa*. Hun zoons *Djajèngresmi* en *Djajèngraga* willen niet van hun kluizenaarsverblijf naar beneden komen, Aroendaja en Malarresmi gaan daarom verder naar *Wanantaka* en ontmoeten daar *Amongraga* (nu *Adiloehoeng* geheeten) en *Tambangraras* in *Djoerangdjangkoeng*. Amongraga en Tambangraras willen niet terug keeren naar de stoffelijke wereld, naar Wanamarta, maar zij halen *Djajèngresmi* en *Djajèngraga* met hun vrouwen, die daar ook zijn gekomen, over met Aroendaja mede te gaan. Tenslotte keert men terug, Djajèngresmi en Djajèngraga blijven toch achter in Wanantaka, Aroendaja en Malarresmi komen veilig terug in Wanamarta.

Vervolg, **Ragasmara.**

Amongraga en *Tambangraras* gaan van *Wanantaka* weg naar *Karang*, en scheppen *Poelo Besi*, waar zij Datoek *Ragaroenting* beschaamd maken. Dan gaan zij verder zwerven en ontmoeten *Ragasmara*, die hun leerling wordt.

Djajèngraga en *Djajèngresmi* ontvangen in hun kluizenarij bericht, dat hun vader in *Wanamarta* ziek is. *Amongraga*, *Tambangraras* en *Ragaresmi* (Ragasmara) verschijnen weer in *Wanantaka*. Allen besluiten naar *Wanamarta* te gaan en vinden daar *Baji Panoerta* nog in leven. Ook alle anderen komen daar bij elkaar, tenslotte verschijnen ook *Amongraga*, *Tambangraras* en *Ragasmara* voor een poos. Tenslotte gaan de menschen van Wanantaka weer huiswaarts.

Vervolg, **Télamaja.**

Baji Panoerta wordt zwaar ziek en sterft, *Amongraga* en *Tambangraras* komen nog op tijd. *Djajèngresmi* volgt zijn vader op als Kjahi van *Wanamarta*.

Amongraga en *Tambangraras* willen Vorst worden, en gaan *Soeltan Agoeng* opzoeken in *Télamaja*, waar hij kluizenaar is. Amongraga en Tambangraras maken zich op raad van den Soeltan tot *gendon's*; deze neemt die mede. De *Soeltan* en *Pangéran Pekik* eten er elk een op. Hun kinderen (*Mangkoerat I* Séda Tegalaroem, en de dochter van Pangéran Pekik) trouwen met elkaar, en krijgen tot zoon *Mangkoerat II*.

Ontstaan, samenstelling; de soeloek.

Uit het overzicht over het raamverhaal blijkt reeds, dat de naam Tjenṭini voor het geheele werk of voor een gedeelte ervan eigenlijk zeer zonderling gekozen is. De vraag, hoe deze keuze te verklaren is, zal hier niet in den breede besproken worden. In enkele handschriften wordt het werk ook wel Soeloek Tambangraras genoemd, welke naam, naar het voorkomt, eigenlijk beter past.

De S. Tjabolang zou, zooals men ziet, als een werk op zich zelf beschouwd kunnen worden; het eerste gedeelte van den gedrukten tekst zou er dan nog bij te rekenen zijn. De overige namen, die vet gedrukt zijn in het bovenstaande overzicht, vindt men in sommige handschriften ook wel eens als titels van onderafdeelingen van het werk. Men kan echter niet zeggen, dat zij onderling duidelijk afgescheiden zijn.

In een van de deelen van de verzameling van Pantiboedaja, welk deel (ook zonderling genoeg) Djalalèn heet, en omvat wat boven Wanantaka, Djoerangdjangkoeng en Ragasmara is genoemd, vindt men aan het eind een stuk, waarvan niet meer Amongraga, doch Djatiswara de hoofdpersoon blijkt te zijn, nadat deze twee elkaar in een twistgesprek over de hoogste wijsheid hebben ontmoet. Nu is Djatiswara bekend als de hoofdpersoon van een naar hem genoemd werk, waarvan redakties reeds in de oudere Oost-Javaansche en Balineesche letterkunde zijn aan te wijzen. Dr. Van der Tuuk heeft er verscheidene handschriften van op Bali verzameld. Uit Soerakarta is mij bekend een vrij uitgebreide redaktie, voorzien van de tjandrasangkala Djati Toenggal Swara Radja, d.i. A. J. 1711, A. D. 1784—'85, wat vrij vroeg is voor een geschrift, behoorende tot de nieuwere Javaansche letterkunde.

Dat de S. Djatiswara ook vroeger beschouwd is als in verband staande met de Tjenṭini-verhalen, bewijst een aanteekening in een handschrift (thans Cod. Leiden 2306), dat toebehoord heeft aan Dr. Palmer van den Broek. Deze noemde de S. Djatiswara een vervolg van de S. Tjenṭini. Inderdaad komen Amongraga en Sélabrangti in verscheidene redakties van de S. Djatiswara voor. Anderzijds is het optreden van Djatiswara in het Tjenṭini-(Amongraga-) verhaal, behalve in het boven vermelde boek Djalalèn, ook op te merken in een paar Tjenṭini-handschriften uit de verzamelingen van Dr. Van der Tuuk en den Heer Kiljaan (thans Cod. Leiden 4584 t/m 4586 en 4895). Deze handschriften bevatten, naar de inhoudsopgave van Dr. Juynboll (Supp. Cat. Jav. en Mad. II blz. 116) juist het zelfde als het Djalalèn-boek; zij zijn uit Oost-Java herkomstig, en het laatst genoemde draagt het afschrijversjaartal Wawoe 1729, d.i A. D. 1802.

Door deze betrekkelijk oude data van de S. Djatiswara en van de verhalen van Amongraga's samenkomst met Djatiswara (Djalalèn) zou men er toe kunnen

komen te vermoeden, dat de Tjabolang-Tjenṭini-redaktie van omstreeks 1815 eigenlijk voor een gedeelte als een uitbouw vóór het oudere verhaal, en aansluitende aan slechts een enkele episode daarvan, te beschouwen is. Ook in dit opzicht zou de mededeeling van den zegsman van den Heer Winter, dat de S. Tjenṭini van oorsprong uit de Pasisir herkomstig is, waarheid bevatten.

Men herinnere zich, dat het Djalalèn-boek van de Pantiboedaja-verzameling een ouder jaartal (1806) draagt dan de Tjabolangboeken (1814—'15); en dit jaartal is waarschijnlijk slechts een afschrijversjaartal. De eerste strofe van het Djalalèn-boek: „Dawoeh timbalan Nerpati, mring kang abdi djoeroe-tjitra, tineḍak soengging wiosé, kagengan Sri Maharadja, kang kinawi boeboeka, kakanḍangan ing wong aloel, iman sarta lan ibadah", beteekent, dat een (ongenoemde) Vorst opdracht heeft gegeven aan zijn schrijver zijn boek af te schrijven; dit boek (in dichtmaat) bevat de zangen (kakanḍangan blijkbaar te lezen gaganḍangan) van de lieden van het (innerlijke) geloof en de godsvereering. Ganḍangan is een ook nu nog in Oost-Java wel gebruikte benaming voor gezongen voordracht van dichtstukken, niet zelden van religieuzen inhoud. Hiermede is het verband gelegd met wat men gewoonlijk soeloek noemt. De soeloek's zijn ook in de eerste plaats bestemd geweest om voorgedragen te worden. *)

Opmerkenswaardig is nog, dat het Djalalèn-handschrift in zijn tekst geen eigen naam noemt; de namen Tjenṭini en Djalalèn staan op den omslag. De eerste vier zangen bevatten in het kort de geschiedenis van Amongraga's huwelijk met Tambangraras, blijkbaar slechts als inleiding. Van Tjabolang wordt niet gesproken, evenmin daarvan, dat Amongraga een zoon zou zijn geweest van Soenan Giri; hij is slechts afkomstig uit Sokaradja. Zijn tochten over Java en zijn dood in de Zuidzee worden slechts in eenige regels vermeld; van den vergeefschen tocht van Djajèngresmi en Djarèngraga naar Trenggalèk hoort men in het geheel niets. Waar dit alles wegvalt, komt in het Djalalèn-boek inderdaad Tambangraras, haar tocht en de tochten van haar broeders en haar ouders op zoek naar haar, meer in het middelpunt van de handeling te staan in het eerste gedeelte, terwijl in het tweede Djatiswara op den voorgrond komt. En in de soeloek-letterkunde zijn beschrijvingen van tochten, als inleiding tot of omlijsting van religieuze leeringen, en gedeeltelijk zeker allegorisch op te vatten, wel meer aan te wijzen.

Wellicht is langs dezen weg tevens de verklaring te zoeken van de keuze der namen voor deze teksten. Djalalèn, bekend als aanduiding van een Kor'an-kommentaar, genoemd naar twee gelijknamige schrijvers, beteekent eigenlijk: „de twee Djalal's". Djalaloedin, Glans van den Godsdienst, is een niet onbekende eerenaam, en zou twee grootmeesters in de mystieke wijsheden en de magische tooverkunsten als Amongraga en Djatiswara, volgens de voorstelling dezer Javaansche teksten, niet hebben misstaan.

*) Het is niet ondenkbaar, dat het woord soeloek taalkundig in verband staat met moeloek, opstijgen, ook van de stem. Het zou dan niet een Arabisch leenwoord zijn, alleen misschien met het Arabische woord gekontamineerd. Men denke ook aan de soeloek in de lakon en het Soendaneesche woord soeloek.

Anderzijds past de naam Tjenṭini, zoo ergens, dan nog het beste bij het eerste deel van dit Djalalèn-boek; de trouwe dienstmaagd van Tambangraras vervult daarin werkelijk, gedurende den tocht op zoek naar Amongraga, een rol van eenige beteekenis. Tambangraras zou echter nog beter passen. En deze twee namen komen nu juist voor in de oude Oost-Javaansche handschriften, boven vermeld (Cod. Leiden 4584—'86 en 4895).

Deze handschriften, en het gelijkluidende Djalalèn-boek, zouden dus misschien te beschouwen zijn als bevattende de oorspronkelijke Soeloek Tjenṭini, Soeloek Tambangraras, Soeloek Djalalèn en/of Djatiswara. Alles wat eraan voorafgaat (de geschiedenissen van de poetra's van Giri, van Tjabolang, van Wanamarta, van den tocht naar Trenggalèk) en wat erop volgt (Soeltan Agoeng in Télamaja) zou later toegevoegd en tot een geheel samengevlochten zijn door de Soerakarta'sche schrijvers.

Eenige bevestiging kan dit vinden in het feit, dat het Djalalèn-handschrift van de Pantiboedaja-verzameling geschreven is in een klaarblijkelijk ouder schrift dan de rest van de handschriften, dat dit boek een eigen inleiding heeft en een ouderwetsche, gedeeltelijk dialektische schrijfwijze.

Intusschen blijft het opmerkenswaardig, dat de Amongraga- Djatiswara-geschiedenis in het raamverhaal, zooals dat dan in Soerakarta zou zijn opgesteld, eigenlijk geen plaats meer heeft behouden. Zij is ook in het Djalalèn-boek, naar het schijnt, niet af. In de hieronder volgende uittreksels heb ik haar dan ook afzonderlijk gehouden. En zonderling is ook, dat de tekst van 1847, waarop de uitgave is komen te berusten, eigenlijk niets van de „oer-Tjenṭini" zou bevat hebben. Evenwel, de tekst van 1847 is klaarblijkelijk ook onaf. Het is dus denkbaar, dat het de bedoeling is geweest het handschrift af te maken tot en met de hereeniging van Tambangraras met Amongraga, door hulp van Tjenṭini.

Aan deze opmerkingen over den vermoedelijken herkomst van deze verhalen mag ik niet nalaten toe te voegen, wat, naar men mij mededeelt, Dr. van Stein Callenfels het eerst geopperd heeft, n.m. dat het Tjenṭini-verhaal verwant zou zijn aan dat van Satyawan. Dit vindt men in een vrij ouden, Oosthoeksch-Javaanschen en Balineeschen tekst, getiteld S. Sang Satyawan, waarvan een uittreksel is opgenomen in Dr. Juynboll's Supplement-catalogus (I, blz. 270). In dezen tekst wordt verhaald van een toovermachtigen kjahi, Satyawan, die op zijn zwerftochten trouw gevolgd wordt door zijn vrouw Soewistri. Satyawan is eigenlijk een goddelijk wezen; het verhaal staat echter, naar het schijnt, toch onder Moslimschen invloed. Nader onderzoek zal moeten vaststellen, of er inderdaad ook aanknoopings-punten met de verhalen van Amongraga en Tambangraras in dezen tekst te vinden zijn, zooals dat het geval is met de S. Djatiswara. - In Zuid-Midden-Java heb ik nog geen handschrift van het Satyawan-boek ontmoet.

UITTREKSELS.

Inleidende opmerkingen.

Eenige opmerkingen over de hieronder volgende uittreksels, zang voor zang, zijn hier nog op hun plaats. Deze uittreksels berusten, wat betreft de S. Tjabolang, tot en met Z. 230 op de drie deelen van dat werk, aangetroffen in de Pantiboedaja-verzameling. Het vierde deel van de S. Tjabolang was weggeraakt.

Van het gedeelte van de S. Tjenṭini, dat gedrukt is (uitgave K.B.G.), zijn de uittreksels gemaakt op grond van dien uitgegeven tekst (naar het Leidsche handschrift, Cod. 1814, van 1846—'47). Deze uitgegeven tekst is uitvoeriger dan die, aangetroffen in de Pantiboedaja-handschriften, in 8 deelen van verschillende grootte, no. 5 tot het midden van no. 12. Daar het doel van deze uittreksels niet is, een „zuiveren" tekst te herstellen (dat zou ook m.i. nauwelijks de moeite loonen), maar zooveel mogelijk gegevens voor het onderzoek toegankelijk te maken, heb ik den meest uitvoerigen tekst gekozen.

Van het gedeelte van de S. Tjenṭini, dat volgt op den gedrukten tekst, berusten alleen de uittreksels van het laatste deel van het Djalalèn-boek op een Pantiboedaja-handschrift. Dit zijn de zangen, hieronder gemerkt als parallellen van Z. 342 t/m 367, en de Djatiswara-zangen I t/m X.

In de Pantiboedaja-verzameling zijn te vinden de zangen 281 t/m 311 (in de deelen 12 en 13) en 320 t/m 389 (in het Djalalèn-boek, en in de deelen 15 en 16). Wat deze zangen betreft, komt de redaktie van de Pantiboedaja-handschriften vrijwel overeen met die van de handschriften, waarop mijne uittreksels berusten, behalve in het Djalalèn-boek, dat eenig verschil maakt in de volgorde der episoden. Dit is in enkele aanteekeningen vermeld. Overigens leek het mij overbodig kleine verschillen, in het aantal strofen in een zang e.d., aan te wijzen.

Van de zangen, waarvan uit het bovenstaande blijkt, dat de uittreksels niet berusten op de Pantiboedaja-handschriften, moet men aannemen, dat zij berusten op handschriften, mij van verschillende zijden in Soerakarta ter beschikking gesteld, voor een groot gedeelte voordat Pantiboedaja haar verzameling aankocht. Mijn medewerker R. M. Ng. Soemahatmaka heeft zich veel moeite getroost om wat nog ontbrak bijeen te zoeken; voornamelijk het vierde deel van de S. Tjabolang en de Toendjoengbang- en Télamaja-episoden zijn aan hem te danken. Hij heeft zich ook verdienstelijk gemaakt door een uitgebreid Javaansch uittreksel (op zich zelf een boek van 375 bladzijden fijn schrift) en een inhoudsoverzicht van de aldus herstelde Tjabolang- en

Tjenṭini-boeken te vervaardigen. Een exemplaar hiervan is aangekocht door P. A. A. Mangkoenagara VII, den voorzitter van het bestuur van Pantiboedaja.

De onderstaande uittreksels zijn zoo beknopt mogelijk gemaakt, veel beknopter dan die van R. M. Ng. Soemahatmaka, waarmee zij trouwens pas achter-af vergeleken zijn. Intusschen heb ik er naar gestreefd zooveel mogelijk te vermelden, over welke onderwerpen in iederen zang mededeelingen te vinden zijn. Wanneer men de woorden: onthaal, maaltijd, godsdienstoefening, terbangan, singiran e.d. leest, moet men dan ook verwachten, dat er in den bedoelden zang ettelijke, of misschien wel vele strofen gevuld zijn met beschrijvingen of althans namen van spijzen en lekkernijen, van zaken den verplichten eeredienst of (en) de observantiën der mystieke broederschappen betreffende, van daarmede in verband staande instrumentale en vokale muziek enz. Ook ten aanzien van de onderwijzingen in de hoogere wijsheid e.d. heb ik gepoogd eenigermate te bepalen, meer dan dat geschiedt in de uittreksels, die in de Pratélan (uitgave K. B. G. 1921, deel II, blz. 322 t/m 355, alleen betreffende den gedrukten tekst) voorkomen, welk onderwerp blijkbaar als het kernpunt van het betoog te beschouwen is. Ook de namen van de bezochte plaatsen zijn zooveel mogelijk opgenomen. Niet zijn echter vermeld alle bijpersonen en hunne namen, omdat mij dat van minder algemeen belang voorkwam.

De nummering van de zangen, van de vier deelen S. Tjabolang tot het begin van den gedrukten tekst (321 zangen) en van het begin van den gedrukten tekst tot het einde (Z. 1 t/m Z. 394) is van mij. R. M. Ng. Soemahatmaka nummert door, en komt dan tot een geheel voor S. Tjabolang en S. Tjenṭini te zamen van 722 zangen. Het verschil is een gevolg van het mede indeelen van de Djatiswara-zangen in het geheel, achter de zeer lange Z. 708 (= 389), en van het veronachtzamen van een enkele verbindingszang.

Bij iederen zang heb ik met eenige letters, die zonder meer duidelijk zullen zijn, den versmaat aangeduid, en met de daarop volgende cijfers het aantal strofen in dien zang. Dit laatste, wil, zooals niet anders te verwachten is, in verschillende handschriften nog al eens verschillen; ik heb mij echter niet verplicht geacht al de opgemerkte verschillen te vermelden.

Tenslotte heb ik een lijst met beginwoorden der zangen (van iedere beginstrofe twee regels) opgenomen. Wanneer men deze lijst, door middel van de nummers der zangen, in verband brengt met de uittreksels, waar de namen der versmaten en de inhoud der zangen te vinden zijn, heeft men voldoende gegevens om met vrij groote zekerheid een handschrift van een gedeelte van de Tjabolang- en Tjenṭini-teksten te determineeren.

Van het Djalalèn-boek heb ik een afzonderlijk uittreksel met lijst van beginwoorden der zangen bijgevoegd.

S. Tjabolang, deel I.

Z. 1. (*Sin.* 23.) Dateering: 26 Soera Djé 1742 (A. D. 1815). Sèh *Walilanang* van Djiddah krijgt een zoon bij een poetri *Blambangan*; deze, in *Giri* bij Njahi Raṇḍa *Sambodja* opgevoed als Santri Giri, wordt later Praboe *Satmata* Soenan *Giri I Gadjah-Kaḍaton.*

Z. 2. (*Kin.* 29.) Soenan Giri I bekeert velen, en bewijst zijn voortreffelijkheid tegenover *Madjapahit*: zijn schrijfpen wordt de kris *Kalamoenjeng.* Opgevolgd door Soenan *Giri Prapèn II*, deze door Soenan Giri Prapèn III.

Z. 3. (*Meg.* 23.) Madjapahit tast Giri weer aan; het graf van Praboe Satmata verdedigd door hommels.

Z. 4. (*Midj.* 24.) Madjapahit gaat ten onder. Soenan Giri Prapèn wordt 40 dagen tusschen-vorst om het heidendom te doen verdwijnen; daarna *Demak.* Na Demak *Padjang*; Soeltan Praboe *Awidjaja* vraagt Giri's zegen. De Soenan voorspelt, dat de macht aan Mataram zal komen.

Z. 5. (*Poetj.* 26.) Soenan Giri laat de *tlaga Patoet* maken. Padjang gaat ten onder. *Sénapati* van *Mataram* trekt op tegen *Djapan*[1]) en *Soerabaja*; de Soenan tracht te bemiddelen.

Z. 6. (*Pangk.* 24.) Door een raadsel-oplossing blijkt Mataram voorbeschikt te zijn de overhand te hebben over de Bang Wétan. Sénapati na 3 jaar opgevolgd door zijn zoon Soenan *Anjakrawati*, deze na 12 jaar door zijn zoon Soeltan *Agoeng Anjakrakoesoema.* Soenan Giri raadt *Soerabaja* en *Singasari* af tegen Mataram te strijden. Zij worden overwonnen. Pangéran *Pekik* van Soerabaja naar Mataram gevoerd.

Z. 7. (*Gam.* 22.) In *Boetoeh*[2]) wordt hem de toekomstige grootheid van zijn geslacht in *Kartasoera* voorspeld.

Z. 8. (*Kin.* 24.) Png. Pekik onderwerpt zich aan Soeltan Agoeng, blijft in Mataram en trouwt S. Agoeng's zuster Ratoe *Panḍansari.* Soerabaja komt onder Toemenggoeng *Sapandjang.*

Z. 9. (*D. G.* 23.) S. Agoeng stuurt Png. Pekik en Ratoe Panḍan om Soenan *Giri* te onderwerpen.

Z. 10. (*Meg.* 24.) Png. Pekik naar Giri. Soenan Giri wordt ondersteund door een *Chineesch* krijgsman, *Endraséna.*

Z. 11. (*Poetj.* 24.) Png. Pekik eischt Giri's onderwerping. De Soenan laat het op een strijd aankomen.

Z. 12. (*Smar.* 22.) R. *Djajèngresmi*, een zoon van S. Giri, raadt tevergeefs aan zich te onderwerpen. Endraséna begint den strijd.

Z. 13. (*Sin.* 24.) Endraséna is overmoedig, Giri wordt genoemd *Soekaradja.*

---

[1]) Het huidige Regentschap Madjakerta, kerngebied van Madjapahit.

[2]) De begraafplaats van Soeltan Padjang.

S. Tjabolang I.

Ratoe Panḍan moedigt het volk van Mataram aan.

Z. 14. (Pangk. 22.) Voorbereidselen.

Z. 15. (Doer. 24.) Giri overwonnen, Endraséna sneuvelt, de drie kinderen van S. Giri vluchten.

Z. 16. (M. K. 25.) Png. Pekik neemt Giri in bezit voor Mataram.

Z. 17. (Midj. 24.) S. Giri naar Mataram gevoerd.

Z. 18. (Gamb. 23.) Png. Pekik laat Tm. Sepandjang naar de ontbrekende kinderen van S. Giri zoeken. Tocht naar Mataram.

Z. 19. (D. G. 24.) S. Agoeng beloont Png. Pekik, Soenan Giri blijft in Mataram. Naar zijn kinderen moet verder gezocht worden.

Z. 20. (Smar. 35.) De drie poetra's van Giri zijn gescheiden op de vlucht. De oudste zoon, R. *Djajèngresmi*, heeft twee dienaren uit *Tjerbon*, *Gaṭak* en *Gaṭoek*, bij zich. Hij zoekt naar zijn jongeren broeder en zuster, R. *Djajèngsari* en Kèn *Rantjangkapti*. Op zijn tocht bezoekt hij de overblijfselen van *Madjapahit*, geleid door Ki Poerwa. Vandaar naar *Blitar*, tjanḍi *Panataran* en het beeld van Kjahi *Gaprang* bezocht.

Z. 21. (Pangk. 36.) In *Loḍaja* de gong Kjahi *Praḍah* bezichtigd. Inlichtingen van Ki Tjrita over de *matjan gaḍoengan* en de sanggar van *Ratoe Lara Kidoel* in *Pakèl* [1]. Vandaar naar het N. O. door het landschap *Toeban*, langs de bron van *Beki*.

Z. 22. (Midj. 40.) Ontmoeting in het woud *Bago*, bij de bron *Soegihwaras*, met Ratoe Mas *Trengganawoelan*, een poetri Madjapahit, die over de geesten daar heerscht, en R. Djajèngresmi voorspellingen doet. Over voorspellingen uit het geluid van vogels (prendjak, toekang), en gebruik van deelen van die vogels als geneesmiddelen, volgens Nabi Soeléman.

Z. 23. (Kin. 37.) Zelfde over platoekbawang. Van Soegihwaras langs den voet van de goenoeng *Panḍan* naar de désa *Keḍaton*, waar zij groote beenderen vinden, goenoeng *Gambiralaja*, waarop een groot phallisch beeld.

Z. 24. (M. K. 36.) Door naar het N. De patinggi van *Paḍangan* geeft inlichtingen: Keḍaton was het verblijf van *Arimba*, die overwonnen is door *Bima*. De beenderen zijn van de verslagen danawa's, de kali *Djerowan* van hun ingewand. Het beeld is van Ki *Derpa*, die *Gendrasari*, de kluizenares van de Gambiralaja, begeerde. Vervolgens naar *Bodjanagara*, zien een rookende vijver: *Kajangan geni*.

Z. 25. (Poetj. 48.) De patinggi (kapalang) van *Danḍer* verklaart, dat dit de smidse geweest is der empoe's. Over het meten van krissen. Vandaar naar *Danḍangilo*, alwaar een warme bron. Djatipitoetoer uit *Séla* geeft in *Kasanga*, *Ġrobogan*, inlichtingen over *Bleḍoeg*, *Koewoe*, *Tjrèwèk*, *Manḍikil*, *Senḍangramesan*. Verhaal van Praboe Djaka van *Menḍangkamoelan*,

Z. 26. (Meg. 36.) en *Rarasati*, de dochter van Njahi Ranḍa *Kasihan* van *Sangkèh*. Er ontstaat een slang; deze verslaat *Déwatatjengkar*, den witten

---

[1] Ten Z. van Toeloengagoeng.

krokodil van de Zuidzee, die tot de goenoeng *Liman* wordt, tot vreugde van de Ratoe Dèwi *Anginangin*, ook van de Zuidzee.

Z. 27. (Gamb. 36.) Deze verklaart de vrouw van Praboe Djaka te willen worden. De slang krijgt den naam *Lingloeng Toenggoelwoeloeng*, en Lara *Blorong* tot vrouw. Toenggoelwoeloeng kruipt door de aarde en maakt zoo verschillende openingen (*Pasoenḍan, Koewoe, Tjrèwèk, Manḍikil, Kapatihan*). Hij krijgt onderricht, wordt tapa, maar doodt dan 8 jongens die in zijn muil schuilden. Daarvoor wordt hij gedood.

Z. 28. (Smar. 37.) Van *Kasanga* naar de overblijfselen van *Menḍangkamoelan*, naar *Kradènan*, vervolgens naar *Séla*. Ontvangst door den djoeroekoentji Pariwara, een afstammeling van Ki Geḍé *Getaspanḍawa*,

Z. 29. (D. G. 40.) Over Ki Ageng Abdoerrahman van Séséla, zijn papali. Greep de bliksem. Van zijn graf wordt steeds vuur gehaald. Verschillende voortreffelijkheden.

Z. 30. (Sin. 43.) Vervolgens naar *Goeboeg*, alwaar vuur te zien midden in een sawah. Datoek Bahnimarapi geeft inlichtingen, ook over een watoe ompak. Over tellingen (wichelarij), en verboden ten opzichte van geslachtelijke gemeenschap.

Z. 31. (Smar. 39.) Voortzetting.

Z. 32. (Kin. 37.) Vervolgens naar *Oenḍakan, Prawata*. Ontvangst bij den loerah van Prawata Darmadjati, zijn vrouw Darmawati en hun dochter Soeréndra. De overblijfselen van *Demak* bezocht.

Z. 33. (Midj. 37.) Twee koeṭa's: in den drogen tijd in Demak, in den regentijd in Prawata. Badplaats Groeḍa, en Djibing. Onthaald door Darmadjati.

Z. 34. (M. K. 55.) Vervolgens naar Demak; de moskee bezichtigd. Vandaar naar *Djapara*, de goenoeng *Moerja*, Moerjapada, het graf van Soenan Moerja. Boejoet Sidasedya geeft inlichtingen.

Z. 35. (D. G. 59.) Over wichelarij (Arabisch, de uren der profeten, hemellichamen), betreffende huis en erf.

Z. 36. (Pangk. 29.) Voortzetting. Van de Moerja vervolgens naar *Pakalongan*, dan naar de goenoeng *Panegaran*. Ontvangst door den wikoe Kawiswara.

Z. 37. (Kin. 62.) Onderwijzingen over tapa-beoefening, goede gedragingen enz.

Z. 38. (Smar. 44.) Van Panegaran naar de goenoeng *Slamet*, alwaar Sèh Sekardalima, een poetra Madjapahit. Zijn dienaren zijn Makloem en Sabar, Soenan *Bajat* was zijn goeroe. Over de redetwist der wali's.

Z. 39. (Doer. 15.) Over de *Wringin-soengsang* en over leven en dood.

Z. 40. (Pangk. 16.) Over verschillende soorten tapa, over de boemi 7.

Z. 41. (Smar. 6.) Over de langit 7.

Z. 42. (Midj. 20.) Over het zoeken van ngèlmoe. Raadt verder te gaan naar wasi Narawita op de goenoeng *Sawal*.

Z. 43. (D. G. 36.) Deze laat zich door Djajèngresmi tot den Islam bekeeren (wonderen). Vandaar naar de goenoeng *Tjermé*, alwaar wasi Sigoenkara, een poetra Madjapahit. Over de woekoe's.

S. Tjabolang I.

Z. 44. (Sin. 36.), Z. 45. (Meg. 39.) Voortzetting.

Z. 46. (Poetj. 36.) Over wichelarij (ridjal, djatingarang). Singgoenkara raadt Djajèngresmi aan naar Sèh *Ibrahim Ibnoe Bakrim* (elders: ibnoe Aboebakar, afkomstig van Taib), den kjahi van de goenoeng *Karang* in *Banten* te gaan, en voorspelt hem zijn huwelijk in Wanamarta. Vertrek naar de goenoeng *Tompomas*, in *Prijangan, Pasoenḍan Banḍoeng*, alwaar Sèh Trenggana met zijn vrouw Sitaresmi en zijn dochter Rochkanti.

Z. 47. (Pangk. 36.) Ontvangst. Over ngèlmoe raos in wangsalan's. Sèh Trenggana sterft plotseling.

Z. 48. (Smar. 40.) Djajèngresmi onderwijst Rochkanti, de martabat 7. De Soeltan Tjerbon laat zijn patih de twee vrouwen halen.

Z. 49. (Kin. 35.) Afscheid. Rochkanti wordt getrouwd door den Soeltan. Djajèngresmi van de Tompomas naar de goenoeng's *Toenggoel, Tangkoebanprahoe, Boerangrang, Wajang, Sanggaboewana* in *Krawang*, vandaar naar Prijangan Pasoenḍan Banḍoeng, naar de goenoeng *Geḍé*, Manḍalawangi, alwaar adjar Soeganda. Ontvangst.

Z. 50. (Gamb. 34.) Inlichtingen over Karang: de kjahi heeft één zoon, die zwervende is. Over goede en slechte dagen.

Z. 51. (Midj. 47.) Over tjandrasangkala.

Z. 52. (Dj. D. 34.), 53 (Sin. 30.), 54 (Ḍ. G. 34.) Voortzetting: verklaring van tembang-geḍé strofen over tjandrasangkala volgens empoe Wilasaja, poedjangga van Praboe Wiḍajaka (Adji Saka) van Poerwatjarita.

Z. 55. (Smar. 36.) Adjar Soeganda over de 30 dagen van de maand (beteekenis in wichelarij). Djajèngresmi naar *Bogor*, overblijfselen van *Padjadjaran*, aan den voet van de *Salak*. Langs *Ganḍok*.

Z. 56. (Ḍ. G. 35.) De loerah van Bogor, Wargapati, ontvangt hem. Over wat te doen om lang te leven (elken dag andere poedji). Djajèngresmi over dahoeroening djaman (laatste dagen, eschatologie).

Z. 57. (Smar. 44.) Voortzetting. Bezoek aan de overblijfselen van Padjadjaran, Tjiblon van man en vrouw in de bloembang in *Tjomas* brengt kinderzegen. Een watoe goemilang is poenḍèn. Verder naar de goenoeng *Salak*.

Z. 58. (D. G. 49.) Djajèngresmi vestigt zich met Gaṭak en Gaṭoek op de Salak als tapa. Sèh Ibrahim van Karang ontvangt de ingeving, dat Djajèngresmi de plaats van zijn verloren zoon in zal nemen. Hij gaat hem van de Salak halen en neemt hem mee naar *Karang*. Gaṭak en Gaṭoek blijven op de Salak. Onderwijzingen met gelijkenissen (schip op zee) over het aardsche leven.

Z. 59. (Poetj. 37.) De twee jongsten van Soenan *Giri, Djajèngsari* en zijn zuster *Rantjangkapti*, zijn gevlucht met hun dienaar *Boeras*, over zee naar de *Kali Mas*, geland in *Wanakrama*, naar pasantrèn *Sidatjerma*, alwaar de kjahi Ahmad Soengèb, die hen goed ontvangt.

Z. 60. (Sin. 37.) Door naar *Pasoeroehan*, bezoek aan Ranoe *Grati, Banjoebiroe*, naar *Malang*, voet van de *Tengger*, langs Grodjogan *Baoeng, Singasari*,

désa *Sisir,* soember *Sanggariti,* tjanḍi *Toempang,* tjanḍi *Kiḍal.*

Z. 61. (*Meg. 36.*) Naar de Tengger, désa *Pasrepan, Tasari.* Ontvangst door den kamitoewa Ki boejoet Soedarga.

Z. 62. (*Pangk. 35.*) Djajèngsari naar de *Ḍasar* of Laoet Pasir, de *Brama.* Vertrek van Tasari naar de asrama *Ardisari,* alwaar ki adjar Satmata, de pangoeloe van de Tengger. Inlichtingen over de agama boeda (Hjang Brama).

Z. 63. (*Kin. 42.*) Voortzetting. Over agama Samba, Brama, Éndra.

Z. 64. (*Doerm. 35.*) Voortzetting. Agama Wisnoe, Bajoe, Kala.

Z. 65. (*Dj. D. 42.*) Djajèngsari over de sarèngat's der Nabi's Adam, Noeh, Brahim, Moesa, Ngisa, uit kitab *Bajanoedajan.*

Z. 66. (*M. K. 45.*) Over de sarèngat van Nabi Moehammad.

Z. 67. (*Gamb. 35.*) Satmata over voorschriften bij bevallingen enz.. Ten tijde van Sri Mahapoenggoeng van Poerwatjarita was *Sadana* een sriti en *Sri* een sawa-slang. Zij gaf in Wiraṭa onderwijzingen aan den toewaboeroe Wrigoe en zijn vrouw Sangki, krijgen tot dochter *Tiksnawati.*

Z. 68. (*Gir. 36.*) Voortzetting, toetoelak's.

Z. 69. (*Midj. 36.*) Voortzetting. Sri weer onttooverd. Vertrek van Ardisari.

Z. 70. (*Smar. 35.*) Moeilijke tocht naar *Klakah,* voet van de *Lamongan.* Ontvangst door ki oemboel Sadyana.

Z. 71. (*Poetj. 35.*) Met Sadyana naar de tlaga *Tirtamaja,* vulkanische werking. Vervolgens naar *Kanḍangan,* aan den voet van de *Sméroe* in *Loemadjang.* Ontvangst door den pinitoewa Amongboedi, Sèh Kanḍangan genoemd.

Z. 72. (*Ḍ. G. 37.*) Over wasschingen en sembahjang. Vervolgens naar de *Argapoera,* ontvangst door den wikoe Sèh Wahdat.

Z. 73. (*Smar. 47.*) Over de sipat 20. Opdracht om door te gaan naar de *Rawoen* in *Banjoewangi,* en vervolgens naar Pekalongan, de Prahoe en Sokajasa.

Z. 74. (*M. K. 35.*) Naar de Rawoen, ontvangst door Rara Soetji.

Z. 75. (*D. G. 39.*) Verhaal uit de kadis Markoem *Bastam.* Zinnebeeldig: 3 vorsten en een vorstin: *Moetmaïnah, Loeamah, Amarah* en *Soepijah* (de 4 napsoe's). De drie laatste voeren oorlog tegen den eerste.

Z. 76. (*Sin. 27.*) Na zwaren strijd overwint Moetmaïnah.

Z. 77. (*Smar. 36.*) De rijken van de drie anderen worden in bezit genomen, zij zelf gevangen gezet. Rara Soetji wil Rantjangkapti niet toestaan ook wikoe te worden.

Z. 78. (*Meg. 38.*) Boeras krijgt 2 gobog's (geld), die, na uitgegeven te zijn, steeds naar den bezitter terugkeeren. Vervolgens naar Banjoewangi, *Soepitan Bali;* de visscher Pandaja waarschuwt tegen de badjag laoet, *Litjin,* op de *Idjèn.*

Z. 79. (*Kin. 41.*) Ménakloehoeng, de djoeroekoentji van *Tjanḍi Poetih,* ontvangt. Overblijfselen van den kraton *Blambangan* van *Ménakdjingga* (*Oeroebesmi*); tjanḍi *Matjanpoetih* was zijn panepèn. Ontmoeting met den

S. Tjabolang I.
nangkoda kjahi *Artati*, die van *Bali* op de thuisreis is naar *Pekalongan*. Deze neemt Djajèngsari en Rantjangkapti tot kinderen aan, mede op grond van een droom.

Z. 80. (Gamb. 36.) Vertrek van *Ragadjambi* naar de reede van Banjoewangi. Aankomst in *Pekalongan*. Ki en Nji Artati houden de afkomst van hun pleegkinderen geheim.

Z. 81. (Pangk. 45.) Artati over de 7 zaken die vreugde schenken. Nji Artati over de zinnebeeldige beteekenis der 5 vingers. Nji Artati sterft, en wordt begraven.

Z. 82. (Midj. 42.) Bij het njèwoe voor zijn vrouw sterft Ki Artati, en wordt begraven. Djajèngsari en Rantjangkapti vestigen zich dicht bij de graven, in *Sranggi*. De rijkdommen laten zij achter in Pekalongan.

Z. 83. (Poetj. 38.) Vertrek van Sranggi op weg naar *Sokajasa*, ingevolge de opdracht van Rara Soetji. Kèntol Goenawan van de ḍoekoeh *Dièng* ontvangt.

Z. 84. (Sin. 65.) Bezoek aan de Dièng-tjanḍi's (wajang-namen) en andere bezienswaardigheden. Goenawan over den aard van de figuren, naar wie janḍi's genoemd zijn, hunne namen, zinnebeeldige verklaringen enz.

Z. 85. (D. G. 42.) Voortzetting.

Z. 86. (Smar. 90.) Voortzetting. Bezoek aan *Djalatoenḍa*.

Z. 87. (Kin. 50.) Vertrek naar *Sokajasa* aan den voet van de *Bisma*. Ontmoeting met den kabajan Ragatroena. Ontvangst door den Sèh *Akadijat* (*Anggoengrimang*) en zijn vrouw *Sitiwoerjan*. Hun zoon *Tjabolang* is weggeloopen om te gaan zwerven. Zij nemen Djajèngsari en Rantjangkapti in zijn plaats als kinderen aan.

S. Tjabolang, deel II.

Z. 88. (Meg. 40.) Tocht van *Tjabolang* met zijn vier dienaren *Saloka, Kartipala, Palakarti* en *Noerwitri* van Sokajasa naar *Poerbalingga*, désa *Makam*, goenoeng *Lawèt*, onder Mataram. Ontvangst door de demang's Srana en Sranta. Op de Lawèt is het graf van Sèh *Djamboekarang*, een poetra Madjapahit, door Sèh *Mahribi* bekeerd. Met den djoeroekoentji Saraja van *Panoesoepan* naar den top, langs *Pakerisan*.

Z. 89. (Gamb. 37.) Vervolgens naar de bron *Soerawana*. Ontvangst door den kapalang van *Temon*, ki Dati. Vervolgens naar de désa *Pantjasan*, naar *Kemawi* onder Banjoemas, en op een vlot de *Serajoe* af naar *Tjilatjap*.

Z. 90. (Slisir 36.) Ontvangst door djanggan Naradj van de asrama *Ardjabinangoen*. Tocht langs het zeestrand naar *Tjongot* en *Panḍanarang*, en in een bootje naar de goewa *Limoesboentoe*.

Z. 91. (Pangk. 35.) Naar de *Sagara Anakan*, pongol *Banjoenjapak, Karangbolong, Watoepoetih, Masdjidwatoe*, goenoeng *Tjiwiring*, vanwaar te zien is poelo *Banḍoeng*, waar (3 plekken) *Widjajakoesoema* bloemen bewaakt worden

door 2 bajan-vogels. Deze bloem is door *Kresna* in zee geworpen (laboeh), toen na de Bratajoeda de Panḍawa's rondzwierven alvorens te sterven, ten dienste van latere vorsten. De tjakra en tjoenḍamani van Kresna heeft Narada terug gebracht naar het godenverblijf. Djangka dat in Tjongot enz. later lieden van Atasangin zich zullen vestigen.

Z. 92 (M. K. 37.) Vervolgens naar de bron van de kali *Praga, Djoemprit,* aan de voet van de *Soendara,* in Keḍoe. Verhaal van kènṭol Goepita, hoe ki Djoemprit daar genas (praga uit pera raga).

Z. 93. (Ḍ. G. 43.) Djoemprit's geleerde aap ki *Dipa* is de voorvader van de apen van Djoemprit. De apenvorst geeft de wijsheid voor zijn dood aan zijn zoon over, en werpt zich dan in de kawah op den *Soendara*-top. Vandaar naar *Margasari, Margawati,* ontvangst door loerah Lebdaswaninda, daar geplaatst door den Soeltan Mataram, om voor *paarden* te zorgen. Over paarden, hun teekenen enz.

Z. 94. (Sin. 33.), Z. 95. (Pangk. 21.), Z. 96. (Midj. 38.), Voortzetting.

Z. 97. (Smar. 36.) Voortzetting. Van Margasari naar de *Soembing*-voet, senḍang *Baḍaja,* alwaar *Tjanṭikjoeda* en zijn vrouw Rantamsari, abdi's van Brawidjaja Madjapahit; baden daar geeft welbespraaktheid. Vervolgens langs *Ngadiredja, Parakan, Temanggoeng* in Keḍoe naar oemboel *Pikatan.*

Z. 98. (Poetj. 36.) Vandaar naar *Bahrawa,* langs goenoeng *Djamboe* aan welks voet de talaga *Pening,* langs de *Merbaboe* en *Merapi*-voet naar goenoeng *Tjanḍidoekoeh,* waar Brawidjaja III van Madjapahit begraven. Dan langs talaga Pening naar Magelang, goenoeng *Tiḍar,* alwaar Sèh Wakidijat met 4 énḍang's: Kismani, Brahmani Aniladi en Djahnawi.

Z. 99. (Kin. 37.) Beschrijving der vrouwen. Ontvangst.

Z. 100. (Gamb. 36.) Tjabolang en de 4 énḍang's geven elkaar raadsels op. Hij krijgt haar alle vier tot vrouw.

Z. 101. (M. K. 36.) Wakidijat over erotika. Tjabolang wil vertrekken.

Z. 102. (Meg. 37.) Wakidijat over echtscheiding (Moslimsch *huwelijk*).

Z. 103. (Dj. D. 28.) Over toegestane en verboden verwantschaps-verhoudingen enz. in het huwelijk; over de huwelijkssluiting (wali's).

Z. 104. (Slisir 35.) Voortzetting; djandji Dalem. Tjabolang scheidt van zijn vrouwen en vertrekt.

Z. 105. (Sin. 36.) Naar *Baraboeḍoer* (tjanḍi praboeda), tjanḍi *Mendoet* (retja trimoerti). Vervolgens naar *Mataram,* waar heerscht Soeltan *Agoeng Praboe Anjakrakoesoema,* patih djaba *Mandaraka,* pangoeloe *Amadkatégan,* djaksa *Djoeroekiṭing,* boedjangga *Soedjanapoera,* patih djero *Singaranoe.* Tjabolang ontvangen in de kaoeman bij modin *Amadtengara.*

Z. 106. (Kin. 40.) Bezoek aan de graven bij de moskee, van Pn. *Sénapati* enz. Ontmoeting met ki *Amongtroesṭa,* den loerah talèḍèk.

Z. 107. (Smar. 36.) Amongtroesṭa, volgens panḍita Loekmanoeljakin over erotika. Terug naar Amadtengara, naar den olifant Bradjamoeka, de tijgers, de pasar.

S. Tjabolang II.

Z. 108. (Potj. 37.) Ontmoeting met den empoe ki Anom Mataram. Over *krissen*, modellen en namen.

Z. 109. (Pangk. 41.) Z. 110. (Ḍ. G. 36). Z. 111. (Gamb. 38). Voortzetting.

Z. 112. (Midj. 38.) Voortzetting. Vervolgens met Amadtengara naar ki Bawaraga, den rebabspeler, waar slametan njatahoen na den dood van een kleindochter. Over *genḍing's.*

Z. 113. (Lonṭ. 42.) Met Amadtengara naar Madiaswa, in Soerategaran, die paarden dresseert op de pasar of de viersprong Glaḍag. Over het *paardrijden*, besturen en dresseeren en verzorgen (*katoeranggan*).

Z. 114. (Meg. 42), Z. 115. (Smar. 31), Z. 116. (Doerm. 37), Z. 117. (Poetj. 40), Z. 118. (Kin. 36), Z. 119. (Pangk. 40), Z. 120. (Gir. 20), Voortzetting.

Z. 121. (Gamb. 41.) Voortzetting. Met Amadtengara naar djoeroe *Poedjangkara*, voor een goeden datum voor een huisbouw.

Z. 122. (Sin. 72.) Bij Poedjangkara en zijn vrouw Poedjastoeti. Over *pétoengan* ten aanzien van huizenbouw, voorspellingen op grond van de datum van geboorte, over voorteekenen, zons- en maansverduisteringen.

Z. 123. (M. K. 41.) Voortzetting. Over kometen, aardbevingen.

Z. 124. (Wir. 25.) Voortzetting. De djagal Nji Tjoenḍamoenḍing wordt uitgenoodigd voor het vleesch te zorgen voor de a.s. bruiloft van Poedjangkara's dochter Moestari met goes Samsoe, den zoon van ki ngabèhi Mangoenardja, demang van Pangasih.

Z. 125. (Ḍ. G. 35.) Over de deelen, het *vleesch* van het rund (karbouw).

Z. 126. (Blab. 38.) Voortzetting. Poedjastoeti bestelt bij nji Padmawastra kembangan- stroffen (sindoer) voor de bruiloft. Over *sindoer.*

Z. 127. (Meg. 40.) Voortzetting. Poedjastoeti vraagt nji Srijatna inlichtingen over de voor de *bruiloft* noodige *sadjèn's,* offers enz.

Z. 128. (Dj. D. 37.) Voortzetting. Sadjèn's, aankleeding (*paèsan*) van bruid en bruidegom, *kembar majang,* slametan's.

Z. 129. (Midj. 62.) Voortzetting ; slametan's na de bruiloft. Poedjastoeti wijst voor het verzorgen van het eten, drinken, bijspijzen, sirih, reukwerk enz. afzonderlijk vrouwen aan. Srijatna over de geschenken (*lamaran* enz.), over de ontmoeting (temoe pangantèn).

Z. 130. (Poetj. 69.) De kaoem Pak Goenijah over de *slametan's* en hun oedjoeb's. De dag voor de bruiloft, de bruidegom komt njantri (dienen) bij zijn a.s. schoonvader, Poedjangkara laat njadran, met tahlil (gebeden zeggen) bij de graven zijner voorouders. De gamelan, de midadarèni-nacht.

Z. 131. (D. G. 38.) Te gast zijn de avond van het temoe pangantèn o.a. pangoeloe Amadkatégan en poedjangga Soedjanapoera. Amadkatégan op verzoek van ketib Tjanḍana over de laélatoelkadri, over *moedjidjat*, kramat, mangoenah, istidjrad, over de graden der wali's. Verhalen van ketib Aroem over *nabi Moengsa* en van ketib Iman over den koning van Bagedat, die Siti *Marjam*, de pleegdochter van een geitenhoedster ni Kalimah trouwt. Marjam gaat met haar kinderen Aboebakar en Siti Kalimah naar Mekah naar

haar ouders. De begeleidende patih doodt onderweg de 2 kinderen, om haar te dwingen hem ter wille te zijn, zij vlucht.

Z. 132. (*Smar. 40.*) De patih zegt den koning dat zij verongelukt zijn. Klacht van den koning. Marjam was een dochter van Abdoellah van Mekah; haar broeder Aboebakar had haar, beschuldigd (maar onschuldig), van overspel, moeten dooden, maar had haar gespaard. Verhaal van ki Rasika, djoeroe-koentji van Glagaharoem, over *Darmawangsa* (Joeḍisṭira), die in Demak begraven ligt. Hij mocht niet sterven samen met de andere Panḍawa's, maar moest tapa beoefenen in *Glagahwangi* (Demak).

Z. 133. (*Pangk. 41.*) Op aanwijzing van Soenan Satmata van Girigadjah spreekt Soenan Kalidjaga met hem, verklaart de kalimasada (= poestaka djamoes) en bekeert hem. Hij geeft S. Kalidjaga daarop uit de kist waar hij op zit kropak's met 3 *wajang* teekeningen: *Baladéwa*, *Kresna* en *Werkoedara*, en twee verhalen: Ardjoena's huwelijk met Soembadra en de strijd der Panḍawa's tegen de Sata Koerawa.

Z. 134. (*M.K. 51.*) Hij licht S. Kalidjaga in over de wajang, sterft en wordt in Demak begraven. De 8 wali's besluiten wajang's te maken naar de ontvangen modellen. De namen der 8 wali's.

Z. 135. (*Kin. 40.*) Ki Ardjana, moetihan van Djatisari over pétoengan's voor wie een kuur doen (*tirah*). De ngoelama Amadsoetama vertelt van koning *Amadsalékan* van Setamboel, die twijfelde aan een Koer'an-woord, en daarvoor in een woud in Ngesam werd gezet, waaruit een koopman hem redde; deze kreeg daarvoor een briljanten tasbèh.

Z. 136. (*Meg. 37.*) Hierom verdacht van diefstal wordt de koning in Ngesam gevangen gezet. Door Koer'an-reciet trekt hij de aandacht van de prinses.

Z. 137. (*Sin. 33.*) Hij trouwt haar, vertelt wie hij is, en keert terug naar Setamboel. De loerah djogèd Wirèngsoewignja over wirèng- en baḍaja-*dans*. Ki demang Basman, pamadjegan van Toerisari over pétoengan, goede dag om een *huis* op te richten.

Z. 138. (*Gir. 37.*) Kijahi Soembaga, loerah panjoengging, over de ontwikkeling der *wajang*figuren, van Djajabaja van Mamenang af.

Z. 139. (*Slisir 53.*) Voortzetting.

Z. 140. (*Midj. 28.*) Ki marbot Titaha over de wassching op *Rebo-poengkasan* (in Sapar). en over vrijwillige (soenat) vasten.

Z. 141. (*Gamb. 40.*) Ki Sopana, djadjar tjarik matjoeng, over het oudste letterschrift (Ibrani). Verhaal van Radja *Namroed*, d.i. Praboe Djabar van Babil. Nabi *Ibrahim* Kaliloelah was de zoon van zijn patih, Adjar Nabi Loed was een neef. Zij worden uit Kaonijah verbannen om hun pogingen te bekeeren, en gaan met Ibrahim's moeder Siti Naonan naar het woud Basangi in Ngesam, waar zij *Bétalmoekadas* stichten. Namroed laat zich door 4 vogels de lucht indragen, om God uit te dagen.

Z. 142. (*Dj. D. 50.*) Hij schiet pijlen af en meent Hem gedood te hebben.

S. Tjabolang II.

Zijn pogingen om Ibrahim om te brengen mislukken. Een hooge maligé, orkaan. Hij en zijn volk worden 3 dagen stom, daarna verschillen zij onderling groepsgewijze van taal.

Z. 143. (*Pangk. 40.*) Tjabolang maakt kennis met Soedjanapoera. De ḍalang *Pandjangmas* vertrekt omdat hij den volgenden avond een roewat vertooning moet geven, daar er een ganḍik (vijzelstamper) gebroken is. Na de *temoe pangantèn* vertelt nji *Atikah*, een vrouwelijke ngoelama, van ki *Soehoel*, een koopman van Banisrail. Zijn vrouw *Kasanah* weerstond de begeerte van zijn broeder *Kasoet*, deze laat haar daarop op valsche getuigenis wegens overspel veroordeelen tot steeniging.

Z. 144. (*M. K. 40.*) Kasanah, voor dood achter gelaten, wordt door ki Badwi opgenomen, zijn dienaar ki Leskar begeert haar. Op haar weigering doodt hij het kind van ki Badwi, waarvoor Kasanah zorgen moest. Zij wordt weggejaagd.

Z. 145. (*Meg. 40.*) Zij koopt een gevangene los, deze begeert haar, en verkoopt haar op haar weigering aan een schipper als slavin. Op het schip wordt haar eer beschermt door stormen, die op haar gebeden losbreken. Zij wordt vrij gelaten, kleedt zich als man, en gaat in dienst bij den Vorst van *Malébari.*

Z. 146. (*Kin. 50.*) Zij wordt patih en volgt den Vorst op als Soeltan Ngapijah *Salikin.* Ki Soehoel, thuis gekomen, hoort van Kasoet, dat Kasanah terecht gesteld is. Kasoet is blind geworden. Soehoel gaat naar Soeltan Salikin om een geneesmiddel te vragen. Ook de andere personen van het verhaal zijn daar.

Z. 147. (*D. G. 38.*) Allen bekennen nu hun schuld. Ngapijah Salikin wordt weer Kasanaḥ voor Soehoel, maar sterft tegelijk.

Z. 148. (*Poetj. 39.*) Ni Atikah vertelt weer, van Sèh *Akbar*, van de goenoeng Wanasari in Atasangin, zijn vrouw Siti Soepijah en zijn dochter Siti Dara *Moertasijah*, welke trouwt met Sèh *Ngarip* van Taib. Sèh Akbar vertelt over Nabi Soelèman, die 2 echtgenooten op de proef stelde, hen trachtende te verleiden elkaar te dooden. De man weigert.

Z. 149. (*Midj. 48.*) De vrouw doet het, en doet dus onder voor den man. Verhaal van bok *Aklimah,* die getrouwd was met een leelijken man, die haar mishandelde. Dèwi Patimah prijst haar om haar trouw aan haar man.

Z. 150. (*Gamb. 31.*) Thuisgekomen slaat haar man Aklimah half dood, omdat hij haar verdenkt van overspel, wegens de voetsporen van het bezoek van Patimah.

Z. 151. (*Sin. 25.*) Aklimah wordt uit jaloezie bespionneerd door haar man. Djabarail komt haar naar de hemel halen; zij wil echter haar man mee hebben. Deze wordt door Ngidjrail naar de hel gebracht. Aklimah haalt hem daaruit naar de hemel.

Z. 152. (*Smar. 33.*) Sèh Ngarip en Moertasijah trouwen en krijgen een dochter, Siti Warsiki. Moertasijah gebruikt een harer haarstrengen als pit voor een lamp, die dreigt uit te gaan. Ngarip verstoot haar om dit vergrijp

aan zijn eigendom. Haar ouders ontvangen haar ook niet; zij zwerft rond.

Z. 153. (*Sin. 25.*) Djabarail schenkt haar op God's bevel echter nog grooter schoonheid dan voorheen. Onherkend komt zij terug bij Ngarip.

Z. 154. (*Kin. 102.*) Zij vertelt hem wat er geschied is, en zij worden weer vereenigd. Nji Atikah vertelt weer van *Ngabdoelah Djohari* van Mesir, die met zijn vrouw afsprak, dat zij elkaar eeuwig trouw zouden blijven. Zij stierf, hij bleef 3 jaar op haar graf, totdat door tusschenkomst van Nabi *Ngisa* zij herleeft, daar zij de helft van Ngabdoelah's levensduur krijgt. Zij keeren terug naar huis.

Z. 155. (*M. K. 31.*) Zij laat zich verleiden door den Radja Mesir, voorgevende dat Ngabdoelah krankzinnig is, en gedood moet worden. Zij volgt den Radja, deze doodt Ngabdoelah echter niet.

Z. 156. (*Smar. 57.*) Ngabdoelah ziet zijn vrouw onder de vrouwen van den Radja; hij roept Nabi Ngisa tot getuige dat zij zijn vrouw is. Nabi Ngisa bevestigt dit, zij ontkent, haar geleende levensduur wordt haar ontnomen, en zij sterft. Ngabdoelah trouwt 's Radja's dochter. Atikah verwijst voor de onbetrouwbaarheid van vrouwen nog naar het verhaal van Nabi *Joesoep* en Siti *Djaléka.* Bij het vertrek der gasten noodigt Poedjastoeti hen uit voor de *roewat-voorstelling* den volgenden avond.

S. Tjabolang, deel III.

Z. 157. (*D. G. 26.*) Voorbereidselen voor de wajang-vertooning, sadjèn's. Begin van de lakon *Partadéwa,* met den ḍalang *Pandjangmas.*

Z. 158. (*Kin. 114.*) Bagawan Késawa van Wringin-pitoe en zijn zuster Mardadari over tapa-beoefening. Ontmoeting met Praboe Kaliṭi van Tindjomaja. Ten slotte alle drie in hun oorspronkelijke gedaante (Kresna, Soembadra, Djanaka) naar Tjintakapoera om den indringer Partadéwa van Kélasa te bestrijden.

Z. 159. (*Gamb. 41.*) Partadéwa in Tjintakapoera ontvangt Doerna; zij geven elkaar raadsels op. Doerna verliest. Partadéwa blijkt Doerna's geschiedenis te kennen: hij is Koembajana, zoon van resi Doepara,

Z. 160. (*Smar. 40.*) en kreeg bij een merrie Aswatama tot zoon. Enz. (de rest van de lakon niet medegedeeld). Volgende morgen eerst salat soeboeh, dan de *roewat lakon.* De te roewatten in 't wit „binnen" de kelir, tegenover den ḍalang. Baṭara *Goeroe* geeft aan Baṭara *Kala,* die menschenvleesch wil eten, bepaalde groepen menschen (ontanganting: eenige zoon, enz.).

Z. 161. (*Meg. 40.*) Dèwi *Oema* geeft hem ook verschillende groepen. Baṭara Kala krijgt *Panjarikan* mede voor toezicht. *Kanékapoetra* (Narada) gaat het gebeurde aan *Wisnoe* en *Brama* in Ngoentaralaja op aarde vertellen. Kala (ook Blawong genoemd) met zijn vrouw *Doerga* en Panjarikan naar de tlaga *Madirda.* Om de menschen te redden nemen Wisnoe, Brama en Narada andere gedaante aan:

Z. 162. (*Midj. 41.*) Wisnoe als Kamadjaja wordt ḍalang *Kanḍaboewana,*

S. Tjabolang III.

Brama als Ratih wordt panggendèr *Saroeni*, Narada wordt pangenḍang *Kaloengloengan*, Kala zwerft met de zijnen rond, ontstaan van kaladjengking enz. Kala ontmoet Baṭara Goeroe en Dèwi Oema, en wil hen op eten wegens op weg zijn midden op den dag, kan echter B.G. 's raadsel niet oplossen. B. G. waarschuwt hem geen menschen te eten, die de tjaraka balik op hun lichaam hebben.

Z. 163. (*Poetj. 44.*) Ranḍa Prihatin van Menḍanggati laat haar eenigen zoon Djaka *Moelja, Djatoesmati*, baden in de tlaga Madirda. Kala wil hem buit maken, Djaka Moelja vlucht, naamgevingen.

Z. 164. (*Pangk. 36.*) Hij vlucht in een huis. Boejoet *Wangkeng* in Menḍangtamtoe ontvangt zijn dochter rara *Primpèn* en schoonzoon djaka *Sondong*, boejoet *Gedoewal* van Menḍanggowong, die niet met elkaar harmonieeren.

Z. 165. (*Sin. 40.*) Zij laten zich verzoenen; Primpèn vraagt echter een wajang-tjengkoeng voorstelling. B. Wangkeng zegt dit toe. Ranḍa *Soemampir* van Menḍangkawit, waar Kanḍaboewana c.s. vertoeft, wordt welvarend. Zij krijgt den naam ranḍa *Asemsoré*, en de macht en beschikking over de lara *èntjok* (rheumatiek enz.). Boejoet Gedoewal komt Kanḍaboewana naar Menḍangtamtoe ontbieden.

Z. 166. (*M. K. 40.*) Kanḍaboewana maakt alles gereed en gaat. In Menḍangtamtoe overlast van wilde dieren. Ontvangst.

Z. 167. (*Kin. 41.*) Boejoet Wangkeng vraagt een wajangvertooning voor de echtelijke disharmonie en de wilde dieren. Kanḍaboewana vertoont de *Manikmaja*. De wilde dieren verdwijnen. Primpèn verliefd op den ḍalang.

Z. 168. (*D. G. 42.*) Er komen velen kijken, daaronder ranḍa *Krisik* van Menḍangredja met haar dochter rara Lékoh en Boejoet *Najataka* van Menḍangsoeka met zijn zoons Tjandramawa en Belangjoengjang; hun gesprekken. *Djatoesmati* komt ook op zijn vlucht, en gaat de keṭoek slaan. *Kala* durft niet binnen komen, blijft naast een klapperboom staan, en vermaakt zich zeer. Om Kanḍaboewana tot voortgaan te bewegen geeft hij hem zijn baḍama paèsan (wapen). De vier *dieven* Koeṭila, Langkir, Penṭoengloejoeng en Djoeligawarawar komen ook met de gamelan meespelen. Kala grijpt toch nog een pasgeboren kind en Djatoesmati; hij vraagt zijn beḍama terug van Kanḍaboewana. Deze weigert, en blijkt alles van hem af te weten.

Z. 169. (*Dj. D. 43.*) Kanḍaboewana bewijst dat hij ouder is dan Kala, verklaart de tjaraka balik, en kan alles wat deze wenscht. Kala en Doerga erkennen hem als vader; *Doerga* krijgt haar woonplaats aangewezen in *Krenḍawahana*, goenoeng *Kenḍeng* en goenoeng *Mengger*. Zij krijgen sangoe (sadjèn's en sarat's); zoo ook alle andere kala's.

Z. 170. (*Sin. 40.*) Kanḍaboewana stelt tevens vast, wat toekomt aan Dèwi *Sri* en Radèn *Sadana*, Hjang *Goembreg*, Hjang *Mriji*, tjèlèng *Tembaloeng*, en geeft beschikkingen ten aanzien van een pasgeboren kind en Djatoesmati en van de dieven. Daarna wascht Kanḍaboewana zich en laat *Sapoedjagap*

verschijnen om de kala's uit het huis te verdrijven. Slechts kala*loemoet* en kala*loemer* blijven in de put en in de keuken achter.

Z. 171. (*Meg. 40.*) Kanḍaboewana geeft verder aanwijzingen aan de 7 dagen. Hij omvat de 4 werelden (Z.W.N.O.) en stijgt op naar Sang Hjang *Wenang* hij heet *Djatirasa* of *Rasasinamoer*. Daar blijkt dat hij van rasa dezelfde is als Sang Hjang Wenang. Hij komt op diens ḍampar baléaras-aroem te zitten. Hiermede beëindigt Pandjangmas de voorstelling en vertrekt. Daarna nog wasschingen van Moestari, Poedjangkara en Poedjastoeti.

Z. 172. (*Smar. 42.*) *Sapasaran* van de bruiloft, de sarat's. Poedjastoeti over huishoudelijke deugden, Poedjangkara over beleefd en eerbiedig hurkende loopen. Vertrek in optocht (santri brahi) van het jonggehuwde paar naar de ouders van den bruidegom.

Z. 173. (*Gamb. 40.*) Tjabolang bezichtigt de kanonnen (*Stama-Stomi*). Verhaal van Narataka. *Arja Bangah* van *Galoeh* beval zijn patih Setama en diens vrouw Setomi te gaan zoeken naar een paar kanonnen waarvan hij gedroomd heeft. Hun zoon Radèn *Sangkan* blijft achter.

Z. 174. (*M. K. 43.*) Sangkan wordt patih. Setama en Setomi worden zelf tot kanonnen, die tot wasijat's van Java's vorsten worden. Vervolgens ontmoeting met ki Tjenḍaniraras, een metengan (blinde) en verteller.

Z. 175. (*Poetj. 71.*) Verhaal over bagoes *Artawan*, den rijken man van Mataram. Zijn vader Ardasangsara was zeer arm en ging naar het woud *Roban* om een middel daartegen te zoeken. De djoeroekoentji Sarasedya leidt hem naar den Kijahi in een kamalboom. Hij trouwt op raad van Sarasedya 's Kjahi's leelijkste dochter, die daarop schoon wordt en hem rijkdom brengt. Hij mag geen gemeenschap met haar hebben, wanneer hij dit doet sterft hij.

Z. 176. (*Gir. 43.*) Bij Amadtengara slametan *kol* (jaarlijksch) na den dood van haar vader; santri terbangan. Tjabolang over religieuze deugdzaamheid (sabar aris) en over de vier zuilen (dalil, kadis, idjemak, kijas) en over de zonden (ngoedjoeb, rija, kibir, soemoengah) en over kikam en kitam.

Z. 177. (*D. G. 39.*) Naar den poedjangga *Soedjanapoera*. Deze laat hem lezen uit *Lokapala* kawi. Over *sastra djéndra ajoeningrat* en *sastra tjeṭa*. Verhaal over samenspraak over de hoogste wijsheid, het eerste begin, tusschen Baṭara *Goeroe, Narada, Basoeki, Srijana* (Panjarikan), *Endra, Wisnoe*. B. G.: 't eerste: tjahja. Narada: genṭa kekelèng, Basoeki volgens zijn goeroe Roekmawati over de 4 elementen, Srijana (goeroe: resi Pramanatoenggal) over de sastra tjatoer (beteekenis der letters).

Z. 178. (*Midj. 23.*) Voortzetting.

Z. 179. (*Smar. 45.*) Voortzetting. Over de 4 tjahja's. Srijana krijgt den naam Panjarikan. Éndra over roepa warna amboe rasa. Wisnoe (goeroe Ngoesmanadjid) over de sastra Arab. Hij vertoont 2 teekeningen desbetreffende, waarvoor allen van hun plaatsen vallen. Baṭara Goeroe erkent Ngoesmanadjid als den grootsten goeroe.

S. Tjabolang III.

Z. 180. (Kin. 25.) Wisnoe geeft B. Goeroe inlichtingen over djan en djin en over hun eigen afstamming van Sang Hjang Admaha (Adhama, *Adam*) Sita (*Sis*), Noertjahja (Sajid *Anwar*), *Noerasa, Wenang* en *Toenggal*. Wisnoe (Soeman) krijgt den naam Narajana, en maakt de ékal tjakra. Baṭara Goeroe vat al de wijsheid samen in sastra djéndra ajoeningrat, als pralambang, waarvan sastra tjeṭa de oplossing is.

Z. 181. (Sin. 52.) Baṭara Goeroe over de *pantja poerwanda*, pantja doemadya, pantja prabawa (groepen van 5). Daarna verdwijnen de goden. Soedjanapoera legt de sastra tjeṭa uit. Vertelt over samenspraak van den laatsten *Brawidjaja* met Ngali (Iman *Gresik*), Rahmad (Soenan *Ngampèl*) en Ngalim Boerérah (S. *Madjagoeng*). Brawidjaja laat zich niet bekeeren, maar de praméswari Darawati wel.

Z. 182. (Pangk. 30.) Soedjanapoera over de tijdrekening, windoe's.

Z. 183. (Wir. 37.) Voortzetting, wichelarij. Afscheid, raad om van Mataram te vertrekken.

Z. 184. (Poetj. 46.) Ontmoeting bij Amadtengara met Adjar Soetikna van Kepoeroen. Pétoengan's voor *vertrek*. Soetikna blijkt vroeger een *speler* geweest te zijn.

Z. 185. (Dj. D. 37.) Voortzetting, wichelarij. Over kaartspel, een onderwijzing van een djoeragan van Atasangin; voorgevoelens en voorteekenen daarbij.

Z. 186. (Gamb. 40.) Voortzetting. Soetikna vertrekt. Tjabolang gaat met zijn 4 santri's en Amadtengara naar *Kepoeroen* aan de Merapi-voet.

Z. 187. (Meg. 32.) Ontvangst bij Soetikna. Over kennis van *vrouwen* (bobot, bèbèt, bibit).

Z. 188. (Lonṭ. 44.) Voortzetting. Groepeering naar het uiterlijk.

Z. 189. (D. G. 39.) Voortzetting. Over vrouwen die geschikt en die ongeschikt zijn *echtgenoote* te worden. Over geslachtsgemeenschap.

Z. 190. (Kin. 50.) Voortzetting; voorschriften.

Z. 191. (Smar. 35.) Voortzetting. Over de ontvangenis.

Z. 192. (Slisir 42.) Voortzetting. Ontwikkeling van de vrucht.

Z. 193. (Midj. 39.) Voortzetting. Amadtengara gaat terug naar Mataram en wordt ketib Loehoeng.

Z. 194. (M. K. 39) Soetikna is tegen toovermiddelen om geliefd of rijk te worden. Over de eigenschappen vereischt voor een panḍita (adjar = moetihan, ngoelama).

Z. 195. (Pangk. 48.) Over de Wali's en hun leerstellingen; ook de kinderen van Soenan Giri Prapèn vermeld. Vertrek van Kepoeroen, beschrijvingen.

Z. 196. (Poetj. 50.) Naar *Prambanan*, ontvangst door loerah Arsana, tjanḍi *Sèwoe, Loemboeng, Pawon, Djoenggrangan* bezocht, beschrijvingen.

Z. 197 (Sin. 39) Voortzetting. Onthaal.

Z. 198. (Meg. 53.) Arsana over de tjanḍi's. Twee verhalen: uit den tijd van *Pengging Darawati* en uit dien van Madjapahit. Resi Déwabrata van

Madyapandjang, Déwanata van *Pengging,* Dipanata van *Salembi* en Endranata van *Soedimara* waren zoons van Pantjadrija van Pengging. Rarasati, dochter van Déwanata, werd begeerd door den demonen-vorst *Karoengkala* van *Prambanan,* die een zuster *Lara Djoenggrang* heeft. De oudste zoon van Dipanata, *Darmamaja,* beoefent tapa in *Parangtritis,* de twee andere kinderen, *Tjitraséna* en *Tjitrawati* plegen bloedschande en vluchten. Dipanata, wordt wikoe Manikara op de *Plawangan.*

Z. 199. (*Gamb. 40.*) Tjitrawati wordt énḍang Panepi en pleegt, zonder het te weten, bloedschande met haar vader den wikoe. Dit blijkt wanneer zij zwanger is; Manikara verlaat haar. Tjitrawati gaat naar de *Opak*-bron. Tjitraséna trouwt in Ngénṭaénṭa rara *Boeḍoer,* de dochter van boejoet Toelarsiram. Van boejoet Kasimpar van Tarajem krijgt hij als middel om haar genegenheid te winnen een pop (gana) van 'n witte aap, die het overblijfsel van Kasimpar's vader resi *Djembawan* is. Tjitraséna krijgt die apen gedaante, wint zoo Boeḍoer. Hij verlaat haar echter in het woud, neemt zijn menschelijke gedaante weer aan, en ontmoet Tjitrawati bij de Opak.

Z. 200. (*Dj. D. 49.*) Zij baart een raksasa kind, *Darmamoha* (Drembamoha) en sterft, Boeḍoer baart een witte aap, *Baraboeda,* en sterft. De kinderen worden samen verzorgd door de danawa *Wiwrita,* aan de Opak. Resi Déwabrata zegt, op Éndranata's verzoek om hulp tegen Prambanan, dat Darmamaja de redder is. Deze wordt gevonden, verslaat de raksasa's die tegen Pengging optrekken, en trouwt Rarasati.

Z. 201. (*Doer. 21.*) Darmamaja trekt tegen Prambanan op, maar wordt opgehouden door de tooverkunsten van *Sakèli* en *Baèksi.* Rarasati baart een zoon, *Bandoeng.* Manikara (Dipanata) in Salembi terug, ook Tjitraséna.

Z. 202. (*Wir. 40.*) Dipanata maakt Tjitraséna vorst in Salembi en doodt zich zelf in Madyapandjang. Darmamaja verkrijgt een pijl tjoenḍamani en overwint daarmee Prambanan.

Z. 203. (*Kin. 51.*) *Karoengkala's* hoofd in de Zuidzee, zijn ziel in Darmamoha. Rara *Djoenggrang* gaat in Marta bij Witrita Darmamoha halen, die tapa beoefende bij tlaga *Moentjar,* en maakt hem als Praboe *Baka* vorst van Prambanan. Hij dringt in Djonggrang's gedaante tot Darmamaja door, betoovert hem, en beveelt in zijn gedaante het krijgsvolk van Pengging terug te trekken. In Prambanan terug, werpt Djonggrang Darmamaja in de Zuidzee, waar hij door den geestenvorst *Angin-angin* opgenomen wordt. Baka en Djonggrang krijgen tot dochter *Nawangsih,* zij verlangen naar zoons. Baka houdt hanen-gevechten; zijn haan is Sasab zijn botoh *Rota. Mlandang djaplak,* een oude botoh, krijgt bij de Plawangan, ten Z. van de Merapi, van de witte aap Balaboeda van tlaga Moentjar een witten haan, Moentjar.

Z. 204 (*Smar. 51.*) Deze overwint Sasab. Baka laat uit allerlei andere dieren hanen maken, en overwint daarmee: bij de goenoeng Arka. Op aanwijzing van Baraboeda vindt Mlandang-djaplak bij boejoet Tampoera in Goemoeling op de *Merapi* een zwarten haan, *Moewar,* die alle anderen

S. Tjabolang III.

overwint. Rota gaat op raad van Baèksi een witten haan zoeken op de *Keloed.*

Z. 205 (D. G. 41.) Deze, *Goetoekmenoer*, en Moewar zijn broeders, zoons van Éndra, die op aarde wilden zijn. Zij vliegen weg, Moewar, de oudste, op de Merapi, in een ranḍoe, hij herneemt zijn godengestalte en Djaplak begraaft hem in tjanḍi *Raga*. Goetoekmenoer naar *Sokawati*, daar herneemt hij zijn godengestalte. Bandoeng overwint *Bandawasa*, een botoh-vriend van Djaplak, en heet Bandoeng Bandawasa. Darmamaja komt terug uit de Zuidzee en verslaat met zijn zoon Bandoeng *Baka*. Plaatsnamen. Bandoeng verlieft op Djonggrang, zij eischt *tjanḍi-sèwoe*, welke op 1 na af, in 1 nacht. Djonggrang weigert hem en wordt een steenen beeld. Het 2de verhaal: Bandoeng was een adjar's zoon tijdens Madjapahit. Tjabolang vertrekt naar *Kadjoran.*

Z. 206. (Slisir 33.) Ontvangst door naib Ngabdoelmartaka. Poedjijan gezongen. Noerwitri leest soeloek *Artati*, rasa sadjati, voor.

Z. 207. (Pangk. 36.) Soeloek Artati, verklaring van zinnebeeldige mystieke uitdrukkingen, geschreven door Pan. Kadjoran.

Z. 208. (Lonṭ. 61.) Ngabdoelmartaka over goede en slechte dagen (bangas) Ontmoeting met *Panembahan Rama* van Kadjoran.

Z. 209. (Smar. 38.) De Panembahan over de ontvangenis en de ontwikkeling van de vrucht.

Z. 210. (Sin. 40.) Over de eenheid van het zijn (Dat, het Ik), uit kadis van Nabi Moehamad aan Sajid Ngali en uit de kitab's *dakaikoelakaik* en *dakaikoelikbar*. Over de 3 kidjab's (onderwijzingen I en II).

Z. 211. (Kin. 53.) Over kitab *bajan alip* (ontwikkeling van het bestaande), over tasawoep uit *idajat djati, bajan mir'at, mandinilasrar, mandinilmakloem* (over het ware zijn, onderwijzing III).

Z. 212. (D. G. 35.) Over de maligé in de bétalmakmoer enz. (verdeeling van lichaam en geest, en functies). De 6 asmara's (onderwijzing IV, V en VI).

Z. 213. (Meg. 41.) Over ontwikkeling van de mensch uit mani, madi, wadi manikem enz. Over het geloof (iman), sadat sadjati (Pangéran- Ingsoen, onderwijzing VII).

Z. 214. (Poetj. 41.) Sasahidan (getuigenissen dat Ingsoen het ware bestaande is, onderwijzing VII).

Z. 215. (Gamb. 26.) Over de vrouw in de voorafgaande onderwijzingen. Over het zich eigen maken van wijsheid.

Z. 216. (M. K. 47.) Over lakoe (goede levensgewoonten, zelftucht). Tot Noerwitri over het wezen van de salat.

Z. 217. (Midj 43.) Voortzetting. Over sarèngat, tarèkat, kakèkat, maripat. Over Soeltan Agoeng, over Sèh Lemahbang, over lakoe (de weg naar het doel).

Z. 218. (Pang. 41.) Samenspraak van *gemak, platoekbawang* en *perkoetoet* Platoekbawang over mikrad van nabi Moekamad.

Z. 219. (Dj. D. 49.) Gemak uit kitab *oemoelbarahin* over lichaam en geest.

S. Tjabolang III.

De Pan. vertelt de samenspraak van de *djeḍoeng*-rups, de *slang* en de *oerang-oerangan*-vogel over het lichaam en de dood.

Z. 220. (*Wir. 38.*) Voortzetting. Over mensch en dier.

Z. 221. (*Sin. 42.*) De oerang-oerangan over de pantjadrija, pantjamaja enz., over lichaam en ziel. Gelijkenis: aar en zaad. Over het vinden van de lakoe. Vertrek van Kadjoran.

Z. 222. (*Poetj. 43.*) Ontmoeting met Wreksadikara, den *kalang*, die in een ranggon, een veldhutje op palen, woont. Ontvangst.

Z. 223. (*D. G. 40.*) Over kalang-wijsheid. Hout en *houtbewerking.*

Z. 224. (*Pangk. 47.*) Voortzetting.

Z. 225. (*Kin. 42.*) Over de onderdeelen van het *huis*-geraamte.

Z. 226. (*Gamb. 32.*) Voortzetting.

Z. 227. (*Smar. 47.*) Over de huismodellen.

Z. 228. (*Meg. 38.*) Voortzetting.

Z. 229. (*Gir. 26.*) Over metingen en tellingen bij huizenbouw, wichelarij.

Z. 230. (*Midj. 42.*) Voortzetting en verklaring. Tjabolang krijgt van Wreksadikara twee terbang's.

S. Tjabolang, deel III, Einde. *)

Z. 231. (*Sin. 45.*) Tjabolang, volgens kjahi Tjenḍani, over de *terbang*-genḍings. Terbangan, met zang van pralambang's. De terbang's krijgen namen: de groote Mangoenardja, de kleine Mangadjapsih. Vertrek richting Pranaraga. In *Tembajat,* ontvangst door modin Sahabodin. Bezoek aan 't graf van Soenan Bajat, Ki geḍé *Panḍanarang* van *Semarang,* en van Sèh *Doemba* in *Tjakaran.*

Z. 232. (*Smar. 42.*) Tjabolang over de salam-groet. Sahabodin over de geschiedenis van Panḍanarang, adipati van Semarang. Soenan Kalidjaga verkocht hem alangalang met geld erin verstopt,

Z. 233. (*Kin. 52.*) en bekeerde hem door een wonder. Panḍanarang ging zwerven met zijn vrouw. Beroofd in Salahtiga; de roover Sambangdalan wordt een schaap.

Z. 234. (*D. G. 47.*) Panḍanarang vestigt zich op de Djabalkat in Tembajat en wordt Soenan T., Sambangdalan: Sèh Doemba. Sahabodin uit kitab *tanadjoeltarki* over de beteekenis van de slametan's voor de *dooden.* Tjabolang ontvangen door Pangéran Tembajat. Herontmoeting met Kjahi Anom Mataram, den empoe. Onthaal.

Z. 235. (*Dj. D. 23.*) Ki Anom over de *kris*onderdeelen, mystiek verklaard.

Z. 236. (*Pangk. 41.*) Voortzetting; mystieke verklaring van de namen van krismodellen.

Z. 237. (*Poetj. 58.*) Png. Bajat over de *sangat's* der nabi's (uren van dag en nacht en hun aard).

*) S. Tjabolang deel III einde en deel IV ontbreken aan de Pantiboedaja-verzameling.

S. Tjabolang III.

Z. 238. (*Gamb. 40.*) Voortzetting en samenvatting. Voor den jaardag van Png. Bajat wordt een feest gegeven. Taroeb opgezet.

Z. 239. (*Gir. 20.*) Tooverkunsten (kaélokan) van Tjabolang, met terbangan. Noerwitri danst als dansvrouw verkleed, alleen (gambjong).

Z. 240. (*Midj. 42.*) Lied (sinḍèn) met wangsalan's er bij gezongen. Saloka vertoont tooverkunsten (*djantoeran*, soelapan) met een tijger, boomen, vuur, een loetoeng enz.

Z. 241. (*Meg. 48.*) Voortzetting; zinsbegoochelingen: een vijver met een eilandje, een boot, een vrouw,

Z. 242. (*Wir. 51.*) een oude man en een dwerg, die om haar vechten. Dit zijn Tjabolang, Noerwitri en Saloka. De hartstochten der toeschouwers worden geprikkeld.

Z. 243. (*Doer. 23.*) Voortzetting. Een vleermuis, de zinsbegoocheling verdwijnt. Noerwitri en Tjabolang dansen als Dèwi Ọnengan en Goenoengsari. Er ontstaat brand in de taroeb, maar dit is ook zinsbegoocheling. Alles verdwijnt. Einde van het feest.

Z. 244. (*M. K. 61.*) Png. Bajat verklaart Tjabolang Arabische woorden (pasèk, moenapèk enz.). Over de kenḍoeri's (slametan's, maleman enz.).

Z. 245. (*Slisir 49.*) Ki Nom en Tjabolang vertrekken, naar Mataram terug en naar 't Oosten. Tjabolang in het woud *Wanakarta* [1]) bij kaki Wanakarta, een oude kennis van Poedjangkara.

Z. 246 (*Kin. 30.*) Wanakarta voor Noerwitri over de wirasat van vrouwen (aard en huwelijk te voorspellen uit geboortedag).

Z. 247. (*Midj. 20.*) Voortzetting.

Z. 248. (*Sin. 51.*) Voortzetting. Over den goeden tijd en plaats om een put te maken. *Djangka* dat de *kraton* van Mataram naar Wanakarta zal verhuizen. Over de *dasanama* (kawi-woorden voor allerlei zaken).

Z. 249. (*Smar. 48.*) Voortzetting.

Z. 250. (*Ḍ. G. 32.*) Voortzetting. Njahi Wanakarta tot Saloka over *geneesmiddelen.*

Z. 251. (*Lonṭ. 72.*) Over geneesmiddelen.

Z. 252. (*Blab. 36.*) Voortzetting.

Z. 253. (*Slisir 39.*) Over goede dagen om geneesmiddelen toe te passen. Kjahi Wanakarta draagt oeran-oeran voor, over verwantschap van menschen, naar hun aard, met dieren. Afscheid.

Z. 254. (*Meg. 50.*) Op weg, tooverkunsten. Ontvangst door ki Mastoeti in *Padjang* Moetihan. Verhaalt de afstamming van het vorstenhuis (*salasilah*).

Z. 255. (*Pangk. 42.*) Voortzetting. Bezoek aan *Nglawéjan*, ontvangst door den djimat djoeroekoentji Ngabdoeloentyanta en zijn broeder ki Sali, den kamitoewa van de désa *Sala.* Ki Sali over den *djangka* van den kraton (voorbeschikkingen).

Z. 256. (*Gamb. 49.*) Voortzetting. Voorbeschikkingen volgens *Djajabaja*

[1]) Kartasoera.

van *Mamenang*, deze volgens Molana Ngalimoe Samsoedjèn van Roem. Over wereldperioden: kaliswara, kalijoga, kalisengara, enz.

S. Tjabolang, deel IV.

Z. 257. (*Poetj. 47.*) Voortzetting. Ki Sali volgens Djajabaja over wereldperioden. De 7de periode, Kala bendoe, is de tijd van Ratoe Artati.

Z. 258. (*Gir. 18.*) Daarna het laatste der tijden, Soeltan *Éroetjakra*, ratoe adil asih palamarta, van wien, vóór het Oordeel, een laatste afstamming zal heerschen in Ngamartalaja, ten O. van de Opak.

Z. 259. (*M. K. 40.*) Over de teekenen van den Jongsten Dag, uit de kadis.

Z. 260. (*Doer. 25.*) Voortzetting, de vorsten der laatste tijden (Arab.) tot den *Imam Mahdi.*

Z. 261. (*Smar. 12.*) Ki Sali vertelt het verhaal van sajid *Markaban* van Mesir, die steeds door feest vierde ter eere van den koning *Ngabdoerahman.*

Z. 262. (*Meg. 33.*) Hij blijkt slechts houthakker te zijn. Ngabdoelrahman laat hem belemmeren in alles waarmee hij kan verdienen, en laat hem bespionneeren. Zijn vereering voor den vorst blijkt hiertegen bestand; alles wat hij verdient maakt hij op.

Z. 263. (*Doerm. 28.*), *Z. 264.* (*M. K. 42.*), *Z. 265.* (*Ḍ. G. 17.*), Voortzetting, beproevingen. Ngabdoerahman verbiedt alles, waarmede Markaban wat verdient.

Z. 266. (*Gamb. 34.*) Ten slotte wordt hij soldaat, en maakt zijn handgeld op.

Z. 267. (*Sin. 44.*) Hij verpandt zijn uitrusting om aan geld te komen, en berust erin terechtgesteld te zullen worden. Hij geeft een onderwijzing over de M. 5. Ngabdoerahman zet een terechtstelling van 2 vrouwen op touw.

Z. 268. (*Dj. D. 29.*) Alle soldaten moeten haar een zwaardhouw toebrengen, maar mis. Markaban heeft in plaats van zijn verpande zwaard een lat; dit doet hij voorkomen als een teeken dat de vrouwen onschuldig zijn. Ngabdoerahman maakt hem tot patih.

Z. 269. (*Kin. 37.*) Ngabdoerahman tot Markaban over het recht.

Z. 270. (*Poetj. 64.*) Feest bij Markaban. Tjabolang vertrekt. Tocht, goenoeng *Kenḍeng*, kali *Dengkèng*, *Madjasta*, ontvangst door den pradikan Djajawilasa.

Z. 271. (*Wir. 54.*) Ki Geḍé Madjasta was Djaka *Boḍo*, Soetawidjaja, een zoon van den laatsten Brawidjaja. Bezoek aan het graf, onthaal. Verhaal van Djajawilasa over de afstamming der vorsten (*salasilah*) van *Pengging*: Dajaningrat, zijn twee zoons Kebo *Kanigara* en Kebo *Kananga*, deze laatste wordt Moslim, en vader van Mas *Karèbèt*. Hij wordt op last van Soeltan Demak gedood.

Z. 272. (*Smar. 62.*) Mas *Karèbèt*, Djaka *Tingkir*, zwerft rond. Tocht met het vlot, komt ook in *Banjoebiroe* en in Madjasta, bij de Kamal-boom. Afstamming van de djoeroekoentji's van *Banjoebiroe*, *Taroewangsa* en *Madjasta.*

Z. 273. (*Gir. 55.*) Met Milasa van Madjasta naar Taroewangsa. Ontvangst

S. Tjabolang IV.
door ki Sahid. Bezoek aan het graf van ki Geḍé *Bandjaransari*, een poetra Galoeh. Vervolgens langs senḍang *Banjoekapa* en *Poeroesa* naar *Banjoebiroe*, ontvangst door ki Soehoed. Naar de senḍang *Tirtamaja* en het graf van Banjoebiroe. Vandaar naar *Gadjahoja, Gadjahmoengkoer, Teleng*, in *Wanagiri*, naar désa *Girimarta*. Beschrijvingen.

Z. 274. (*Midj. 47.*) Ontvangst door kénṭol Endrasmara, een zoon van den ketib *Winong*, en schoonzoon van patinggi Noergirindra van Girimarta. Endrasmara's 4 vrouwen Indradi, Soerasmi, Soewati en Loeloet.

Z. 275 (*Blab. 59.*) Onthaal. Tjabolang over tasawoep uit kitab *palakilkoebra* en tegenstelling tot pekih. Endrasmara over erotika.

Z. 276. (*Slisir 43.*) Voortzetting. Naar kadji Noergirindra, alwaar moeloedan. Noergirindra tot Tjabolang over de 99 namen Gods, *asmaolkoesna*.

Z. 277. (*Lonṭ. 117.*) Lapal's met de namen en hun kracht.

Z. 278. (*Pangk. 41.*) Tjabolang met Girindra en Éndrasmara van Girimarta naar njahi demang Poespamadoe van *Paritjara*, voor de jaarlijksche herdenking van den dood van haar man. Tjabolang verkleedt zich als meisje, Siti *Soewadi*, op weg naar Pranaraga, en voegt zich bij de vrouwen. Soewadi treedt zingende op (ndoelengi) met Noerwitri.

Z. 279. (*Dj. D. 67.*) Soewadi zingt wangsalan's met erotische beteekenis, en verkeert in de nabijheid van Poespamadoe. Noerwitri danst èmprak, alleen, als *Werkoedara*, bij zijn ontmoeting met *Déwaroetji*; hij zingt den tekst er bij, met den samenspraak van Werkoedara en Déwaroetji.

Z. 280. (*D. G. 39.*) De toeschouwers worden zeer opgewonden. Voortzetting van de Déwaroetji-voordracht als singir door Noerwitri en Éndrasmara; Palakarti en Kartipala dansen als èmprak's. Einde van het feest.

Z. 281. (*Smar. 59.*) Tjabolang- Soewadi maakt door een tooverspreuk degenen, die haar wilden opwachten, in slaap. Den volgenden dag vertrekt Tjabolang van Girimarta naar Paritjara, door Poespamoeda als Soewadi ontvangen. Vertelt tenslotte dat hij Tjabolang is, op wien Poespamadoe wacht. Hij geeft een mystieke uitlegging van de vereeniging der geslachten.

Z. 282. (*Kin. 73.*) Minnarij van Tjabolang-Soewadi met Poespamadoe, door niemand dan de 4 santri's bemerkt. Afscheid.

Z. 283. (*Gamb. 40.*) Vertrek uit Paritjara. Ontmoeting met roovers; door zinsbegoocheling worden deze misleid. Tot *Pringkoekoe* in *Patjitan*.

Z. 284. (*Meg. 52.*) De Zuidzee te zien. Ontvangst door ki Darmajoe van *Karang*. Verhaal over Soeltan *Galbah* van *Roem*, die menschen naar Java stuurde, welke zich vestigden in goenoeng *Kanḍa* en goenoeng *Kenḍeng*, maar verongelukten. De panḍita *Ngoesmanadji* maakte toen een *toembal* om het ongeluk te bestrijden; die bevindt zich op den top van de goenoeng *Karang*. De tweede bevolking gelukte toen.

Z. 285. (*Sin. 42.*) Onthaal. Bezoek aan astana *Genṭong*, op de Karang, aan zee; de toembal is een genṭong (pot) met een stuk been (walengka) erin. Ontmoeting met *Brahmanasidi*, die juist met een schip aankomt, om een

nieuwen voorhang op te hangen. Deze blijkt Tjabolang's vader Anggoengrimang te kennen. Over de agama Boeda, van *Boedagotama* (over oepasaka's en de sangha), geboden.

Z. 286. (*Gir. 21.*) Over het rad der wedergeboorten (tjakra panggilingan), de samsara (panaṇḍang).

Z. 287. (*Poetj. 50.*) Voortzetting. Over de 4 graden (tataran) van bevrijding (pambirat).

Z. 288. (*Pangk. 70.*) Over den weg tot verlossing. De 8 verschillen van het Boeddhisme met kadéwan en kanabijan, van karma met lohkilmakpoel, over goed en kwaad. Brahmanasidi vraagt naar den poedjangga Soedjanapoera. Tjabolang draagt *Rama kawi* voor, overwinning van *Wibisana* op *Mitragna*, van *Soegriwa* en *Koembakarna*.

Z. 289. (*Midj. 60.*) Brahmanasidi verklaart. Verhaal van koning *Doelkarimkobra* van *Aspahani*, voor wiens maligé de hut van een arme vrouw werd vernield. De koning werd daarvoor met rampen gestraft. Zijn panḍita noedjoem, die hem gewaarschuwd had, werd mede bezocht door de rampen: hij had, toen de koning niet wilde luisteren, moeten uitwijken. Wibisana is dus voortreffelijker dan Koembakarna. Tjabolang draagt verder voor uit de Rama, gesprek van Rama met Wibisana over den asceet die in een koewoek herboren werd. Brahmanasidi over wedergeboorte, en wat noodig is in het leven (éling).

Z. 290. (*Wir. 44.*) Vertrek van Brahmanasidi per schip. Tjabolang gaat door naar het O. Beschrijvingen. Ontvangst in *Silajoeng* door den patinggi Noersoebadya.

Z. 291. (*M. K. 46.*) Noersoebadya over *warok's* en *djaṭil's* (dansjongens) en hun gewoonten, optochten, pasar's *Poetjang*, *Majang*, *Djambéjan*.

Z. 292. (*Blab. 51.*) Minnarij in het nachtverblijf van Tjabolang en Noerwitri met 7 koopvrouwen van *Patjitan* naar *Pranaraga* op weg. 's Morgens gaat Tjabolang naar pasar Poetjang. De warok's Kasan Kramaléja en Ngabdoel Singanebah, met hun djaṭil's op de schouders, komen in strijd.

Z. 293. (*Doer. 50.*) Gevecht, aangevuurd door hun djaṭil's; Singanebah verliest het. Op pasar Majang: Maésakroera, met 2 djaṭil's, overvallen, gebonden, op den grond met steen op hem, waarop vuur aangestoken. Op pasar Djambéjan: 4 warok's raken in strijd om Tjabolang en Noerwitri als djaṭil te hebben. Besnijdenis van *Tegalamba*, groote optocht, ontmoet bij het huis van den bong een dergelijke optocht van *Tegalsoempit*, groot gevecht.

Z. 294. (*Slisir 44.*) Terug naar Silajoeng, Tjabolang geneest de gewonden. Tjabolang en Noerwitri dansen bij terbangan, als 2 ronggèng's verkleed, te zamen.

Z. 295. (*Kin. 53.*) Zij zingen (sinḍèn) de wirid *Sitidjenar*. Hartstocht der toeschouwers. Vervolgens Tjabolang en Noerwitri boenḍan-dans met pajoeng's, daarna djanggroengan (mannen dansen met de 2 jongens-ronggèng's, voor tombok). Einde van het feest.

S. Tjabolang IV.

Z. 296. (Smar. 53.) Minnarij van Tjabolang en Noerwitri met 2 vrouwen, tevoren in het nachtverblijf geslopen. De warok's laten hun djaṭil's door Tjabolang onderwijzen. Minnarij van Tjabolang en Noerwitri met de dansjongens. 's Avonds dans van 12 djaṭil's, eerst tezamen, als baḍaja's, dan bij vieren, gambjongan, dan bij vieren als dansvrouwen, telkens met 4 warokdansers en 4 schenkers (nglarih), met tombok.

Z. 297. (Ḍ. G. 30.) Minnarij van Tjabolang en Noerwitri met de warok's 's nachts, met hun vrouwen overdag. Tjabolang leest Soebadya voor uit kitab *Ma'awi*, verhaal van *Nabi Ngisa's* samenspraak met den schedel (*paṭak*) van den kapir-koning van Ngesam, over het leven en de dood.

Z. 298. (Smar. 40) Voortzetting, het sterven.

Z. 299. (Pangk. 22.) Voortzetting, in het graf.

Z. 300. (Sin. 19) Voortzetting, het oordeel, de hellestraffen.

Z. 301. (M. K. 38.) Voortzetting, de hellen.

Z. 302. (Meg. 38.) Het was God's wil dat de Radja Ngesam als paṭak met Nabi Ngisa zou spreken.

Z. 303. (Poetj. 50.) Op voorbede van Nabi Ngisa wordt de paṭak weer een levend mensch en sterft na 800 jaar als geloovige. Tjabolang vertrekt van Silajoeng.

Z. 304. (Ḍ. G. 40.) Afscheid, beschrijving van de tocht, achtervolgd door de warok's. Ontmoeting met bok Mawoer bij de asrama *Madjenang*, aan de voet van de *Wilis*, van Sèh *Matyasta*.

Z. 305. (Gamb. 31.) Ontvangst. Sèh Matyasta is afkomstig uit *Wirasaba*.

Z. 306. (Gir. 22.) Tjabolang zingt lagon *sadat koerès* op de wijze van Mataram.

Z. 307. (Meg. 26.) Sèh Matyasta vertelt van een man die 3 wenschen mag doen bij het opwerpen van steenen (laèlatoelkadri). Twistende met zijn vrouw krijgt hij eerst *konṭol 1000*, dan geen, dan juist zooals tevoren. Het kwaad komt van de vrouw.

Z. 308. (Ḍ. G. 42.) Sèh Matyasta vertelt uit de *Tadjoesalatin*: *Noesirwan* van Madajin was de rechtvaardigste mensch, en *Katim Tahji* de Arabier de vrijgevigste. Hij slacht zijn lievelingspaard om den bode van koning Kaèsaroengi van Roem te onthalen, die hem dat paard juist kwam vragen. De koning van Ngesam moet ook zijn vrijgevigheid erkennen.

Z. 309. (Pangk. 48.) De koning van Jaman wil hem uit afgunst op zijn roem laten dooden. Hij levert zich zelf vrijwillig aan de moordenaars over, deze weigeren dan. Sèh Matyasta tot Tjabolang, over de 5 zuilen (pikoekoeh Islam), de 4 werelden, de martabat 7, de roh 9 enz.

Z. 310. (Kin. 41.) De santri Pangawé, een leerling van ḍalang Pandjangmas, draagt de *djantoeran's* voor, van Kresna.

Z. 311. (Lont. 44.) Voortzetting, van Ratoe Ngamarta.

Z. 312. (Smar. 34.) Voortzetting, van Baladéwa, van Doerjoedana.

Z. 313. (Slisir. 65.) Voortzetting, van Baṭara Goeroe. Over de namen der

vorsten, de ada-ada's. Noerwitri over de djantoeran's *wajang geḍog* (ong ilahèng).

Z. 314. (*Poetj. 36.*) Voortzetting, van Ratoe Djenggala.

Z. 315. (*Dj. D. 39.*) Voortzetting, kaḍatonan.

Z. 316. (*Gamb. 38.*) Voortzetting, namen der vorsten enz. in geḍog. Sèh Matyasta over *wadoe adji* (vorstendienaren) uit de *Radja Kapa-kapa.*

Z. 317. (*Gir. 39.*), *Z. 318.* (*Doerm.* 27.) Voorzetting wadoe-adji.

Z. 319. (*Midj. 32.*) Voortzetting. Tjabolang vertrekt naar *Wirasaba,* door het woud *Tjapaka.*

Z. 320. (*Kin. 59.*) Beschrijving van de *pasar* van Wirasaba, pasarwaren. Over pétoengan bij bewerking van krissen. Ontvangst door pangoeloe *Djamali.*

Z. 321. (*Sin. 39.*) Onthaal. Tjabolang c.s. wonen bij den pangoeloe, worden voorgesteld aan den adipati. Men huurt hen om hun tooverkunsten te vertoonen, als inlossing van geloften. Zoo ook de adipati, voor den goeden afloop van een bevalling van zijn vrouw.

S. Tjenṭini, uitgave K. B. G.

1e Z. (*Ḍ. G. 17*): Inleiding, verhaal van het voorafgegane.

2e Z. (*Ṣin. 48*): (= S. Tjabolang IV, Z. 321): de Adipati van Wirasaba laat Tjabolang c.s. een voorstelling geven als inlossing van een gelofte, nu zijn vrouw voorspoedig bevallen is. Slawatan. Tjabolang en Noerwitri dansen, Noerwitri als dansvrouw. Hartstochtelijke opwinding van de toeschouwers.

3e Z. (*Poetj. 51*): Tjabolang vertoont tooverkunsten, zinsbegoochelingen, gevecht van lesoeng's e.a.

4e Z. (*Ḍ. G. 110*): De adipati laat geld strooien (oeḍik-oeḍik) als inlossing van gelofte; grabbelpartij. Afloop van het feest, minnarij van den adipati met Noerwitri. Volgende dag, Tjabolang ook naar de kadipatèn, dansen en zingen om beurten, minnarij met Tjabolang. Minnarijen van Tjabolang met de vrouwen van den adipati, van Djamali en anderen. De adipati besluit ten slotte Tjabolang te laten straffen; Tjabolang bemerkt dit en vlucht.

5e Z. (*Smar. 20*): Tocht naar den tapa Danadarma op de *Seméroe,* die een geestelijk lichaam heeft (ragasoeksma). Tjabolang beoefent ascese.

6e Z. (*Kin. 23*): Danadarma is samen met Tjabolang's vader Anggoengrimang leerling van Sèh *Kadirdjaléna* geweest. Hij zegt Tjabolang terug te gaan naar *Sokajasa,* omdat daar gasten uit Giri zijn.

7e Z. (*Gamb. 23*): Tjabolang mag de grot binnen, en krijgt onderricht over den aard van het zijn (gelijkenis van de spiegel) enz.

8e Z. (*Sin. 14*): Voortzetting, over de elementen. Tjabolang vertrekt naar Sokajasa.

9e Z. (*Smar. 25*): Ontvangst van Tjabolang bij zijn ouders in Sokajasa.

10e Z. (*Meg. 21*): Kennismaking met *Djajèngsari* en *Rantjangkapti.* Tjabolang trouwt Rantjangkapti. Anggoengrimang en zijn vrouw sterven.

11e Z. (*M. K. 29*): In Sokajasa worden spionnen van Png. *Pekik* ont-

S. Tjentini.

dekt, die zoeken naar de kinderen van Soenan Giri. Men besluit Sokajasa te verlaten, en zich te verbergen.

12e Z. (*Kin. 23*): Tjabolang, Djajèngsari, Rantjangkapti en Boeras van Sokajasa langs désa *Djoerang* naar 't W. Ontvangst door Sèh *Értjaranoe*, die een geestelijk lichaam heeft.

13e Z. (*Pangk. 21*): Hij zegt hun zich te vestigen in *Wanataka*, en brengt hen, met dichte oogen zich vasthoudende aan zijn kleed, daarheen. Djajèngsari krijgt de naam *Mangoenarsa*, Tjabolang: *Anggoengrimang*, Boeras: *Monṭèl*.

14e Z. (*Smar. 20*): De oudste zoon van Soenan Giri, *Djajèngresmi*, krijgt in Karang, in Banten, den naam *Amongraga*, zijn dienaren Gaṭoek en Gaṭak: *Djamil* en *Djamal*. Hij wil zijn broeder en zuster weer gaan zoeken. De kjahi zegt hem naar *Wanamarta* te gaan, ten Z.O. van Madjapahit, naar *Baji Panoerta*, die evenals kjahi Karang, een leerling is van pangoeloe *Doelsalam* van *Tjerbon*.

15e Z. (*D. G. 10*): *Amongraga* op weg van Karang naar het Oosten.

16e Z. (*Wir. 17*): Beschrijving van den tocht door het woud.

17e Z. (*Sin. 18*): Tot de ḍoekoeh *Tatarmalédari* van wasi boejoet Bagena op de goenoeng *Gora*. Kennismaking.

18e Z. (*Kin. 19*): Ontvangst, bediening door de twee dochters Pangliring en Soemekar.

19e Z. (*Poetj. 20*): Onthaal, daarna sembahjang.

20e Z. (*Smar. 19*): Amongraga over de plaats van God: in de geḍong retna.

21e Z. (*M. K. 23*): Amongraga tot de njahi boejoet over soenat en perloe (verplicht-noodwendig),

22e Z. (*Meg. 25*): over geest (roh), over man en vrouw, Ingsoen (Ik) is de Heer. Amongraga weigert de twee dochters, en vertrekt.

23e Z. (*Pangk. 17*): Voortzetting van den tocht tot den N.O. voet van de *Soendara*, ḍoekoeh Andongtinoenoe van sèh Soeksmasidik. Deze heeft 1 aangenomen dochtertje, Pamegatsih.

24e Z. (*D. G. 17*): Beschrijving. Ontvangst.

25e Z. (*Poetj. 32*): Onthaal. Amongraga over het begin van het leven, bétalmoekadas, Adam en Eva.

26e Z. (*M. K. 23*): Over wadi, madi, mani, manikem; over roh ilapi.

27e Z. (*Smar. 18*): Amongraga tot Pamegatsih over de 4 nepsoe's: moetmainah, amarah, soepijah, loeamah.

28e Z. (*Gamb. 24*): Over roh ilapi, rahmani, rabani enz. Amongraga wil niet blijven en vertrekt.

29e Z. (*Gir. 22*): Beschrijving van den tocht, langs goenoeng *Kenḍeng* tot in het gebied van *Madjapahit*. Men geeft hem inlichtingen over Wanamarta, Baji Panoerta, zijn zoons Djajèngwèsṭi en Djajèngraga en zijn dochter Tambangraras, die niet wil trouwen.

S. Tjentini.

30e Z. (*Poetj. 34*): Aankomst in *Wanamarta*, ontvangst in het huis van *Noeripin*.

31e Z. (*Sin. 239*): Beschrijving van Wanamarta: welvaart, veel ambachtslieden en handelaren. Namen van *visschen* in de moskeevijver, in wangsalan's, zoo ook van *bloemen*, van *vruchten*, *eetbare gewassen*. Voorbij de huizen van de voornaamste ingezetenen, beschrijvingen. Bij *Djajèngraga* is *Djajèngwèsṭi* op bezoek. Djalalodin uit *Kalangbrèt* zingt voor uit *Sitin-Asmarakanḍi*. Over de kitab *Ibnoe Kadjar* (soeloek *kadim*, uit de kitab *Baka*), *bajan-maot* e.a. Noeripin kondigt met den kabajan *Loetji* Amongraga's komst aan. Kennismaking, onthaal, bij Djajèngwèsti.

32e Z. (*Gamb. 108*): Godsdienstoefening mahrib, onthaal. Amongraga over de „ongeschreven wijsheid", over wat er was, voor er iets bestond.

33e Z. (*Kin. 98*): Amongraga over ngèlmoe kakèkat. Amongraga gehuisvest bij Djajèngwèsṭi. Volgende dag godsdienstoefening, onthaal; men zal nu naar *Baji Panoerta* gaan.

34e Z. (*Meg. 42*): Beschrijving van *Tambangraras*. Djajèngwèsṭi en Djajèngraga kondigen Amongraga aan, als iemand van groote wijsheid.

35e Z. (*Smar. 93*): Amongraga ontvangen door Baji Panoerta. Onthaal, godsdienstoefeningen, eten. Amongraga geeft te kennen, dat hij niets van Baji Panoerta behoeft te leeren.

36e Z. (*Sin. 108*): Op Panoerta's vraag geeft hij uitlegging van allerlei uitdrukkingen betreffende graden van bestaan, de kris en de scheede e.d. Panoerta erkent Amongraga's wijsheid. Deze wijdt hem daarop in in de hoogste wijsheid, en leert hem, na eenige ceremoniën, de „laatste woorden" (basa sampoerna), die hij ook reeds aan Djajèngwèsṭi en Djajèngraga geleerd heeft. Panoerta's vrouw *Malarsih* en Tambangraras hebben alles afgeluisterd. Amongraga verder over pana (het verdwijnen van het onwezenlijke). Tambangraras verliefd op Amongraga. Godsdienstoefening. Panoerta verzoekt Amongraga Tambangraras te trouwen; hij stemt ten slotte toe.

37e Z. (*D. G. 337*): Panoerta tot Tambangraras over het huwelijk, met voorbeelden (*Aklimah*, *Moertasijah*). Voorbereidingen voor de *bruiloft*. Malarsih maakt de bruidskamer gereed. Amongraga over kadarijah en kadjabarijah. Midadarèni-nacht, voor de bruiloft. Over de wichelarij (pasatoean). Schaakspel, terbangan, gezelschapsspelen, versnaperingen, erotische gesprekken. Djajèngraga laat een singir-maoeloed uitvoering geven door de santri's, met dansjongens, *Senoe* en *Soerat*, en èmprak-tooverkunsten van Djamal en Djamil. Vervolgens dansen en zang van de dansjongens. Minnarij van Djajèngraga met hen. Volgende morgen, voorbereidingen voor de huwelijkssluiting, *spijzen* en *lekkernijen*.

38e Z. (*Midj. 443*). Tambangraras reeds 3 dagen in afzondering. Aankomst met feestbijdragen van ondergeschikten en bekenden van Panoerta. Beschrijving van de kleeding. Onthaal. Tambangraras versierd (paèsan). Bijeenkomst van alle santri's en ingezetenen in de penḍapa. Komst van Djajèngraga,

schitterend gekleed, begeleid door een gevolg. Demang Poerasani van *Pagerwadja* komt ook nog, en de oude boejoet Wanahita van *Poetjangan*, die 126 jaar oud zegt te zijn. Allen gaan naar de moskee. Amongraga, gekleed, wordt door Djajèngwèsṭi naar de moskee geleid. *Huwelijkssluiting* door den pengoeloe, met *meskawin Koer'an* en djandji Dalem. Kniekussen voor de oudere verwanten. Verdeeling van de sanggan onder het moskeepersoneel. Kenḍoeri-maaltijd. Tambangraras gekleed, wacht, gezeten voor de kobong. Optocht van de moskee naar het huis van Panoerta, met terbangan en singiran. Ontmoeting van bruid en bruidegom in de deur. Versnaperingen. De kenḍoeri en de feestspijzen gereed gezet.

39e Z. (*Gamb. 44*): Beschrijving van de spijzen. Ngabektèn van de jonggehuwden en Rasoel.

40e Z. (*Meg. 83*): Feestmaal. Amongraga trekt zich aan het eind terug voor de godsdienstoefening.

41e Z. (*D. G. 122*): Godsdienstoefening in de moskee, daarna terug. In de bruidskamer geeft Amongraga Tambangraras onderricht, over godsvrucht, over de ware sembahjang enz. *Tjenṭini*, Tambangraras' dienares, luistert alles af. De volgende morgen: Malarresmi tot Tambangraras over de plichten van de huisvrouw. Nieuwe gasten. Amongraga verklaart de kitab Ibnoe Kadjar (Arabische tekst), gelijkenis van de schepen op zee. Over de Wet.

42e Z. (*Kin. 309*): Voortzetting: verklaringen van Ibnoe Kadjar. Maaltijd, vervolgens naar de soerambi. Over het bouwen van een *huis* voor Amongraga, en over het *oenḍoeh*. Amongraga met Tambangraras naar de panepèn, omgeven door een vijver. Tambangraras zingt Koer'an uit een Kastamboelmil; Amongraga verklaart de patèkah. Na ngasar worden de jonggetrouwden in optocht naar het huis van Djajèngwèsṭi gevoerd (oenḍoeh). Onthaal, dikiranuitvoering. Panoerta en Malarsih komen ook weer; Panoerta is zelf een goed terbangspeler geweest. Tenslotte kenḍoeri. Amongraga trekt zich weer terug in de panepèn.

43e Z. (*Smar. 189*): Godsdienstoefening van Amongraga. Het feest voortgezet met Javaansche singiran. Djamal en Djamil treden op als èmprak. Amongraga tot Tambangraras over de juiste wijze van salat-verrichten; verklaringen. Tjenṭini mag voortaan de onderwijzingen bijwonen. Einde van het feest. Djajèngraga gaat met zijn vrouw Rarasati en zijn drie selir's naar huis. Minnarij met een dansjongen.

44e Z. (*Poetj. 195*): De volgende dag. Beschrijving van de désa. Djajèngraga laat alles gereedmaken voor het feest, nu bij hem aan huis. Een voorproefje van gamelanmuziek, met ḍalang's Widigoena en Tjermasana. De gamelan in de penḍapa opgesteld met de gong Aloendjeladri. Niet geheel toegestaan door Djajèngwèsṭi en Panoerta. Komst van de eerste gasten.

45e Z. (*Sin. 83*): Beschrijvingen van kleeding en versiering. In optocht van Djajèngraga's huis naar dat van Djajèngwèsṭi om Amongraga af te halen, met terbangs en slawatan-gezang. Terug bij Djajèngraga.

S. Tjentini.

46e Z. (*Gamb. 85*): Feest bij Djajèngraga. Kenḍoeri en feestmaal. Godsdienstoefening mahrib, daarna dikiran met wirid isbandijah, satarijah, djalalah, bardjah. Amongraga gaat daarin de vrouwen voor. Daarna allen naar de penḍapa. Panoerta en Malarsih komen ook weer.

47e Z. (*Smar. 138*): *Odjrat-ripangi*-vertooning. Eerst terbangan. Amongraga en Tambangraras met Tjenṭini trekken zich weer terug in de langgar. Godsdienstoefening, tot dat zij pana (verdwijning) bereikt hebben. In de penḍapa èmprak-dans van de santri's Loetji en Toendjangkara, daarna van Senoe en Soerat, als dansvrouwen verkleed, parikan's zingende, en *soeloek wangsalan*, op mystieke wijsheid betrekking hebbende. Daarna klana-dans, zonder maskers, van Tjermasana en Widigoena, en tenslotte de tooverkunsten van Djamal en Djamil met vuur, wapenen enz. (*gaboesan*), met Senoe en Soerat.

48e Z. (*Kin. 305*): Na een rustpoos hervatting van de tooverkunsten. Dan maaltijd, daarna kidoengan (wangsalan's) van Djajèngraga, Djajèngwèsṭi en pengoeloe Basarodin. Grappen. Ki Lawatan, een leerling van boejoet Kelipa, een poedjangga van Mataram, over de *tembang's geḍé*, over *ḍalang's* en hun afkomst, en de *menggalang* van de wajang-geḍog. Panoerta, Malarsih, Djajèngwèsṭi gaan naar huis, Djajèngraga en Koelawirja zetten de dansen voort met Senoe en Soerat, dansende als dansvrouwen.

49e Z. (*Gir. 65*): Amongraga met Tambangraras en Tjenṭini in de panepèn. Godsdienstoefeningen. Over bèngat, tarèkat, kakèkat en makripat van wirid, apngal, asma, sipat en dat, enz.

50e Z. (*Meg. 22*): Volgende morgen, ontwaken van de désa, beschrijving.

51e Z. (*Gamb. 40*): Voorbereidselen voor het maal. Djamal en Djamil genezen Basarodin van èntjok.

52e Z. (*Wir. 31*): Ochtendmaaltijd, grappen.

53e Z. (*Poetj. 47*): Djamal leert Basarodin een geneesmiddel voor belak. Amongraga tot Panoerta over de *kalender* (koeroep kamsijah, arbangijah en djamngijah).

54e Z. (*Lonṭ. 48*): Voortzetting, over de kalender.

55e Z. (*M. K. 31*): Amongraga over wichelarij (Arabisch): nangas en ridjaloelah.

56e Z. (*Dj. D. 29*): Amongraga naar de panepèn, tot Tambangraras en Djajèngraga over de paésan wahja-djatmika (verhouding van mensch tot God).

57e Z. (*D. G. 299*): Djajèngwèsṭi komt ook. Amongraga verder over het zien (makripat), eneng en ening enz. Godsdienstoefening. Soeardja komt de jonggehuwden halen voor de ontvangst in zijn huis (oenḍoeh). 's Avonds terbangan, 's nachts Amongraga tot Tambangraras over de ware poedji. De volgende morgen, wedstrijden in het vliegen van duiven (*dara lawatan*). Amongraga tot Panoerta over riba (woeker), karam en wettigen handel. Vervolgens oenḍoeh-feest bij Wiraḍoesṭa. Amongraga 's nachts tot Tambangraras over ngamal, sarèkat, tarèkat, kakèkat en makripat van iman. Bij ochtendmaaltijd tot Panoerta over de vastenmaand. Vervolgens oenḍoeh-feest

S. Tjentini.

bij Panoekma. 's Nachts Amongraga over de 11 daïm-zaken in den Islam 's Morgens tot Panoerta over de 5 zuilen van den Islam. Dan oenḍoeh-feest bij Panamar. 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over de hoogste aanbidding (sampoernaning panembah), zonder woorden. 's Morgens tot Panoerta: verklaring van de Koer'an-woorden koeloe sèin wadhahoe. Vervolgens oenḍoeh-feest bij Koelawirja, weer gamelan-muziek. 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over lajap dat, lajap sipat en lajap apngal, 's morgens tot Panoerta over soenat apngal. Tenslotte oenḍoeh-feest bij pangoeloe Basarodin. 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over de plaatsen der eigenschappen Gods in het menschelijk lichaam, enz. 's Morgens tot Panoerta over kal-doenja en kal-akèrat. Panoerta's voorbereidselen voor de terugkomst der jonggehuwden. Djamal en Djamil geven Basarodin een geneesmiddel voor venerische zwakte. Maaltijd.

58e Z. (*Kin. 27*): Optocht met slawatan enz. van Basarodin terug naar Panoerta.

59e Z. (*Smar. 33*): Feest met terbangan en singiran bij Panoerta.

60e Z. (*Gamb. 36*): Voortzetting, met èmprak-vertooning.

61e Z. (*Sin. 18*): 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over poedji en pati, sadat en sekarat, daïm en kaïm, vergelijking met wajang.

62e Z. (*Poetj. 53*): De volgende morgen ochtendmaaltijd. Noeripin tot hoofd over 15 ḍoekoeh's gemaakt, omdat hij Amongraga in Wanamarta heeft gebracht. Voorbereidselen voor het opzetten van het huis voor Amongraga.

63e Z. (*Pangk. 114*): Het huis met aller hulp gereed gemaakt. Wichelarij. Godsdienstoefening, kenḍoeri met donga, elken dag.

64e Z. (*D. G. 285*): Beschrijving van vermaken met duiven. Amongraga tot Panoerta over de 10 beginselen (van de wijsheid: de sahadat, enz.). Inwijding van Amongraga's huis; bijeenkomst met Koer'an voordracht, kenḍoeri en donga. Santri's waken in het huis, Amongraga c. s. gaat terug naar Panoerta. 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over degenen die God bemint. De volgende ochtend singiran, 's nachts Amongraga tot Tambangraras over het ontstaan van den mensch (Moehammad). De volgende ochtend voorbereidselen voor het betrekken van het nieuwe huis. Godsdienstoefening in de moskee, met kenḍoeri apem. Optocht van daar naar het nieuwe huis, onthaal. Malarsih ongerust over Tambangraras en Amongraga, die zich alleen met de wijsheid blijken bezig te houden. Amongraga tot Panoerta over de volmaaktheid der wijsheid (iman, tokid, makripat en islam), uit tal van kitab's. 's Nachts Amongraga tot Tambangraras over den waren aard (sadjati) van die vier. Godsdienstoefening. Over den waren aard van man, vrouw en God (rasoel, Moehammad, Allah). Daarna huwelijksgemeenschap. Amongraga verder over de verzoekingen van den duivel. De volgende morgen feest-bijeenkomst met donga voor het atoet-roentoet (echtelijke harmonie). Wanamarta gaat zeer vooruit in welvaart. Amongraga geeft zijn ouden naam *Djajèngresmi* aan zijn oudsten zwager Djajèngwèsṭi.

S. Tjentini.

65e Z. (*Midj. 99*): Amongraga verder tot Tambangraras over dood en leven, over het zijn enz. Amongraga krijgt neiging om zijn tocht voort te zetten. Hij bekent dit ten slotte aan Tambangraras, en geeft haar eenige laatste moreele onderwijzingen. Afscheid.

66e Z. (*M. K. 82*): Laatste samenzijn. Vertrek van Amongraga met Djamal en Djamil, met achterlating van 3 brieven, voor Tambangraras, Djajèngresmi en Panoerta. Beschrijving van de tocht. 's Ochtends ontwaken van Tambangraras, ontsteltenis. De brieven verklaren dat hij heen is gegaan om zijn broeder en zuster te zoeken.

67e Z. (*Kin. 121*): Smart in Wanamarta. Beschrijving van Amongraga's tocht: bron van de *Pasoeroehan*-rivier, goewa *Siroepan*, ḍoekoeh *Tjaḍoek*; vandaar naar N. O., goenoeng *Genḍing*, goewa *Tjerong*, alwaar de oorsprong van de kali *Gentoeng* in Besoeki. Vandaar langs het N. O. van de *Sméroe*, naar goenoeng *Songsong*, naar den top van de Sméroe en andere bergen daar. Vervolgens naar *Panaroekan*, goenoeng *Poetri*, goewa *Kawidarèn*, Verder naar het O. over de kali *Glawèng*,

68e Z. (*Meg. 85*): over de kali *Belorong* en de kali *Manggalang*, die komt van de goenoeng *Roejoeng*; is de grensrivier van Panaroekan en *Blambangan*. Naar de goenoeng *Sedana*, vandaar naar 't Z., naar de bergen *Djanrilirinḍoek* en *Wotroejoeng*, naar de oorsprong van de kali Banjoewangi in het woud *Sandi*, over de kali *Lentang* en *Oeloepampang*, door *Gambiran*, het woud *Saran*. *Nodjadjoeng*, vervolgens naar het O., het woud *Grodjogan* kali *Prowa*, door *Djalamani*, langs de Z. kust van Blambangan, naar het W. over de kali *Sabrang*, kali *Beḍaḍoeng*, de grens met *Loemadjang*. Op een bamboevlot overgestoken naar *Noesa Barong*.

69e Z. (*Sin. 106*): *Tjanḍi Tjenḍana* op Noesa Barong bezichtigd. In Wanamarta droefenis. Berichten dat Amongraga naar het O. is. Slametan's voor zijn heil. Tambangraras doet boete. Gebeden lezen, Koer'an voordracht. Men besluit echter vooreerst Amongraga niet te gaan zoeken. Amongraga op Noesa Kambangan; religieuze gevoelens, natuurbeschrijvingen. Vervolgens weer naar 't vaste land, over de kali *Keting* naar het N. naar de goenoeng *Ijang*, op de grens van *Djember* en Loemadjang, goewa *Dalem*.

70e Z. (*Wir. 19*): Naar den top van den Ijang, *Pekareman*, die anders nooit iemand bereikt, of hij sterft daar.

71e Z. (*Poetj. 51*): Daar heeft hij een gezicht: een roode lotus, drijvende op zee. Vandaar naar de goenoeng *Tjawang*, naar de goenoeng's *Tjempaka* en *Ardjoena* in *Lamongan*, vandaar naar de goenoeng *Lawang* en de goenoeng's *Maja*, *Darawati*, *Toendjoeng*, *Soembita* en *Proenggoe*, op de grens van Loemadjang en *Antang*, dan naar het N. W. naar goenoeng *Drekila*.

72e Z. (*Gamb. 32*): Beklimming van de Drekila, goewa *Sangoepati*. Vervolgens naar de goenoeng *Sempora*, naar 't W. naar de goenoeng *Radjegwesi*, naar 't Z. naar de goenoeng *Andong*.

S. Tjentini.

73e Z. (*Meg. 57*): Beklimming van de goenoeng *Proenggoe, Pegat,* naar 't Z. W. door *Rawa,* naar de *Keloed* in *Keḍiri,* met vele bergen erom heen, naar de *Méndong.* In Wanamarta komt bericht dat Amongraga op de Keloed is; Tambangraras wil daar heen, maar wordt tegengehouden.

74e Z. (*Pangk. 32*): Amongraga gaat van de Ménḍong naar het Z. naar *goenoeng Saketi,* met vele grotten (Zuidergebergte). Naar goenoeng *Wadjak, Bantal Paḍomasan, Wadjak Watoe-oerip.*

75e Z. (*Wir. 34*): Teekenen van het bezoek aan Wadjak en Watoeoerip: kaal hoofd en scheeve nek. Vervolgens naar het W. door *Trenggalèk* (vele bergen) naar de *Wilis,* telaga *Ngebel.*

76e Z. (*Gir. 39*): Ontmoeting met Angganala van *Saba.* Deze krijgt een middel tegen *ama* van *sawah's* (staart van walang kapa). Mededeelingen over de topografie, vele bergen, bronnen enz.

77e Z. (*Midjl. 38*): Bezichtiging van telaga Ngebel. Op een bamboe vlot naar het midden om het te peilen.

78e Z. (*M. K. 25*): Diepte: 252 vadem (*ḍepa*). Amongraga blijft langer dan een maand op het vlot.

79e Z. (*Gamb. 38*): Afscheid van Angganala, vertrek van Ngebel naar het Zuidergebergte. Zeer vele bergen en grotten bezocht.

80e Z. (*Meg. 30*): Voortzetting, door *Lorog-Panggoel,* goenoeng Seketi, met vele grotten, goenoeng *Doemoeng* en vele andere bergen, in *Patjitan.*

81e Z. (*Poetj. 27*): Door het woud *Kabarèhan,* goenoeng *Lima* en vele andere, goenoeng *Karanggadjah* aan de Z. kust.

82e Z. (*Wir. 19*): Bezoek aan de goewa *Srabodja.*

83e Z. (*Gir. 17*): Bij de goewa *Srabodja,* ontmoeting met Arisbaja van de goenoeng *Lima.*

84e Z. (*Dj. D. 13*): Inlichtingen over de goewa Srabodja en Kabarèhan, waar Praboe *Sasrabahoe* verblijf gehouden zou hebben.

85e Z. (*Wir. 19*): Bezoek aan zijn kraton in het Woud Kabarèhan, rawa *Pakoewon,* alwaar vele geesten huizen.

86e Z. (*Gamb. 19*): Afscheid, van *Sélakaroeng* naar het N., *Klaṭak.*

87e Z. (*Meg. 22*): Verder door het Zuidergebergte, naar de goewa *Kalak,* Beschrijving.

88e Z. (*Poetj. 19*): Bezoek aldaar aan *Pesanggaran.*

89e Z. (*Dj. D. 16*): Beschrijving. Vele bergen in den omtrek.

90e Z. (*Wir. 17*): Voortzetting der beschrijving van de grotten.

91e Z. (*Gir. 11*): Weer buiten gekomen, ontmoeting met Lokasraja van *Wanasari.* Inlichtingen over de goewa Kalak.

92e Z. (*M. K. 14*): Vervolgens verder door het Zuidergebergte, langs vele bergen en grotten tot de goenoeng *Belah.*

93e Z. (*D. G. 10*): Naar de goenoeng *Senggani,* waarop de telaga *Madirda,* naar *Andongbong* op de goenoeng *Retawoe,* naar *Wiraka.*

S. Tjentini.

94e Z. (*Sin. 10*): Naar *Dlepih*, met vele bergen in het rond. Beschrijvingen.

95e Z. (*Smar. 10*); *96e Z.* (*Midj. 10*): Beschrijving van Dlepih.

97e Z. (*Kin. 10*): Inlichtingen over Dlepih, Ratoe *Widanangga* in de goewa *Djaṭa*. Vandaar naar het N. O., vele bergen.

98e Z. (*Pangk. 10*): Beklimming van de *Lawoe*, langs *Bloembang*.

99e Z. (*Doer. 10*): Beschrijving van den tocht.

100e Z. (*Gamb. 10*): Tot *Argadalem*, op de Lawoe.

101e Z. (*Meg. 9*): Voortzetting van de beklimming, kawah *Tjandradimoeka*.

102e Z. (*Poetj. 10*): Naar *Tindjomaja* en *Tjemarasèwoe*, en andere plekken op de Lawoe.

103e Z. (*M. K. 10*), *104e Z.* (*Wir. 10*), *105e Z.* (*Blab. 10*), *106e Z.* (*Dj. D. 10*): Bezoek aan verschillende plekken op en nabij den Lawoe-top.

107e Z. (*Gir. 13*): Afdaling, naar *Soekoeh* en *Tambak*, waar *Bradjadenta* en *Bradjamoesṭi* verblijf hebben gehouden. Vele overleveringen.

108e Z. (*D. G. 184*): Ontmoeting bij de watoe Prabakésa bij Bloembang met wasi Wergasana van *Pringgadani*. Inlichtingen aan Djamal en Djamil over de Lawoe, de adat daar, de *pawoekon* en wichelarij.

109e Z. (*Midj. 70*): Wergasana tot Amongraga over panitis (inkarnatie) volgens de *agama boeda*. Amongraga daartegenover tot hem over den Islam. Wergasana bekeerd; hij krijgt den naam Wergadjati.

110e Z. (*Wir. 25*): Met Wergadjati naar *Pantjod*. In *Lemahbang* gaan Djamal en Djamil *odjrat*-bijeenkomsten houden, met tooverkunsten; velen sluiten zich aan en worden *birahi*.

111e Z. (*Poetj. 33*): Amongraga houdt echter verblijf op de goenoeng *Bangoen*. Ontmoeting met Soetagati, den patinggi van Lemahbang, onder den Pangéran *Djajaraga*.

112e Z. (*Gamb. 19*): Amongraga komt in *Lemahbang*, bouwt een moskee voor de volgelingen van de *ngèlmoe doel*, salasilah Ripangi, en wordt daar vereerd door alle lieden van *Matèsih*.

113e Z. (*Meg. 21*): Odjrat-bijeenkomst, onder leiding van Djamal en Djamil; terbangan en singiran.

114e Z. (*Dj. D. 30*): Voortzetting, mannen en vrouwen doen mede, èmprakvertooningen met tooverkunsten (vuur, wapenen).

115e. Z. (*Wir. 30*): Amongraga blijft onderwijl verborgen achter gordijnen in de pangimanan. Voortzetting tooverkunsten van Djamal en Djamil. Zinsverrukking der volgelingen.

116e Z. (*Gir. 70*): Voortzetting. Amongraga, nu Kangdjeng Ki Ageng, wil vertrekken van Lemahbang naar *Mataram*. Zeer vele volgelingen gaan mee onder Djamal, Djamil en Wergadjati en 19 loerah's.

117e Z. (*Kin. 57*): Vertrek van Lemahbang. Bijeenkomsten onder weg. Velen sluiten zich nog aan. Tot het woud *Djatisaba*.

S. Tjentini.

118e Z. (*Sin. 49*): Van Djatisaba verder, over de *Benawi* naar de goenoeng *Sapikoel*, over de *Oja* tot *Sampak*, naar het woud *Djatigondjèng*, langs vele bergen tot *Sambirata*. Daar bereikt het aantal der volgelingen 1130, mannen en vrouwen.

119e Z. (*Smar. 73*): Voortzetting van de tocht, langs vele bergen, naar de goenoeng *Magora*, in *Samparpalihan*. Amongraga laat daar een moskee bouwen, onder Djiwajoeda, die den naam Goradjati krijgt. Andere santri's krijgen ook nieuwe namen. Amongraga wil zelf dichter bij zee zijn, in *Kanigara*, in het landschap Giring. Bezoek aan de goewa *Tjelor*.

120e Z. (*Poetj.* 22): Bezoek aan de goewa *Manganti*.

121e Z. (*Dj. D. 10*): Over de *Oja* naar *Maladan*, ontmoeting met den djoeroekoentji Baoelapa van *Proempoeng*. In Maladan is de watoe oenḍi; wie die kan opheffen, bereikt wat hij wenscht.

122e Z. (*Gamb. 11*): In Maladan heeft Panembahan Sénapati verblijf gehouden.

123e Z. (*Meg. 13*): Naar keḍoeng *Drekaki* in de Oja.

124e Z. (*Kin. 24*): Naar goewa *Songpati*, alwaar ki geḍé *Bengkoeng* van Imagiri, d. i. Soeltan Agoeng, verblijf heeft gehouden.

125e Z. (*Midj. 20*): Verblijf in Songpati.

126e Z. (*Sin. 20*): Vervolgens naar *Kanigara*. Baoelapa krijgt de naam Damardjati. Vele volgelingen, 2800, hebben zich verzameld onder Djamal en Djamil bij de goenoeng *Tjelor*, waar van wit goed in een huis een taroeb voor Amongraga gemaakt is.

127e Z. (*Ḍ. G. 136*): Amongraga krijgt verlof van Wanamenggala, den bekel van Kanigara, om zich daar te vestigen. Bouw van de moskee. Odjrat-oefeningen, maaltijden, terbangan, singiran, tooverkunsten. Promiscuïteit van mannen en vrouwen. Godsdienstoefeningen en èmprak-vertooningen.

128e Z. (*Midj. 109*): In Wanamarta heeft men geen berichten over Amongraga meer gekregen. Tambangraras laat steeds slametan's houden voor Amongraga, met Koer'an voordracht. Zij verwaarloost haar uiterlijk. Godsdienstoefeningen.

129e Z. (*Sin. 15*): *Djajèngresmi*, *Djajèngraga* en *Koelawirja* besluiten, zonder medeweten van Panoerta, Amongraga te gaan zoeken. Vertrek in de nacht.

130e Z. (*Pangk. 15*): Zij nemen *Noeripin* mee. Tocht door het woud *Tjangkring*.

131e Z. (*Kin. 15*): Naar *Kempleng*. Ontvangst door patinggi Soeradigdaja.

132e Z. (*Gamb. 17*): Onthaal.

133e Z. (*Poetj. 20*): Djajèngraga verliefd op een halfwassen dochtertje van Soeradigdaja, Enḍoek. Hij neemt het meisje als dochter aan.

134e Z. (*Smar. 18*): Soeradigdaja laat op verzoek van Koelawirja de dansvrouw *Gendra* van *Gebang* komen, waarom Kempleng bekend is.

S. Tjentini.

135e Z. (*Meg. 20*): Voorbereidselen voor de dansuitvoering. Djajèngresmi trekt zich terug in de tadjoeg met Noeripin.

136e Z. (*Dj. D. 38*): Gamelan-uitvoering met gambjoeng-*dans* van Gendra. Er wordt gedronken.

137e Z. (*Gir. 25*): Soeradigdaja danst met Gendra (tajoeban). Beschrijving. Djajèngraga wil gaan slapen, en krijgt een slaapplaats in het binnenhuis, met Enḍoek bij zich.

138e Z. (*Wir. 69*): Minnarij van Djajèngraga met Enḍoek mislukt, daar zij te jong is. Minnarij van Koelawirja met Gendra. De volgende morgen vertrek.

139e Z. (*M. K. 82*): Beschrijving van de tocht. Grappen en gesprekken onderweg. Djajèngresmi over de onthouding. Noeripin wordt steeds geplaagd. Bang voor tijgers.

140e Z. (*Poetj. 20*): Voortzetting. Djajèngresmi over moed en lafheid.

141e Z. (*Dj. D. 20*): Langs *Palemahan*, *Semamboeng*, over de kali *Kenḍorok* naar *Mamenang*. Noeripin is bij keḍoeng *Bajangan* bang voor krokodillen.

142e Z. (*Kin. 20*): Godsdienstoefening. Djajèngresmi over makloemat (zachtmoedigheid).

143e Z. (*Gamb. 20*): Godsdienstoefening. Djajèngresmi over onthouding van eten en (of) van slaap, de voortreffelijkheid daarvan.

144e Z. (*Smar. 20*): Voortzetting. Over het ontrouw zijn (tjidra), aan dag, nacht, zijnsgelijken en zichzelf.

145e Z. (*Blab. 44*): Noeripin heeft een nachtmerrie gehad. Plagerijen. Hij plaagt Koelawirja, die bij Gendra zijn zilveren sirih-doos verloren heeft.

146e Z. (*Sin. 20*): Verblijf bij de kali, die bandjirt en niet te doorwaden is. Beschrijvingen en grappen.

147e Z. (*Gir. 21*): Overgezet op een veer. Tot *Pekoeḍon*.

148e Z. (*Midj. 19*): Naar goewa *Kloṭok*, goewa *Sélamanglèng*, waar *Kili Soetji* verblijf heeft gehouden. Wanatawa, de kamitoewa van *Pakoentjèn*, geeft inlichtingen.

149e Z. (*Lonṭ. 22*): Bezoek aan Sélamanglèng. Echter geen bericht van Amongraga.

150e Z. (*Kin. 20*): Vertrek van Sélamanglèng naar de *Kalenglengan*-top, de asrama van *Ragajoeni*. Aankomst daar.

151e Z. (*Meg. 20*): Ontvangst.

152e Z. (*Wir. 20*): Ragajoeni weet alles van Amongraga af, en voorspelt dat Tambangraras hem zal volgen. Maar thans kan hij niet opgezocht worden. Onthaal.

153e Z. (*Dj. D. 23*): Ragajoeni tot Amongresmi over de 5 paringen (*ḍaoep*): dienaar en Heer, dood en leven enz. Hij geeft inlichtingen over het beeldhouwwerk van Sélamanglèng, en Kili Soetji.

154e Z. (*D. G. 20*): Naar senḍang *Mrewati*. Godsdienstoefening, maaltijd. Ragajoeni over boedi, waarin God en de voortreffelijke mensch één worden.

S. Tjentini.

155e Z. (Pangk. 26): Voortzetting. Gelijkenissen betreffende het menschelijk leven, kawoela-goesti, Eenheid.

156e Z. (Slis. 45): Blijken van de voortreffelijkheid van Ragajoeni; hij kan gedachten lezen enz. Afscheid; Ragajoeni verdwijnt.

157e Z. (Sin. 20): Koelawirja heeft geslapen en gedroomd. Afscheid van Wanatawa, vertrek.

158e Z. (Gamb. 22): Tocht door het Woud *Poeloeng*. Noeripin raakt achter.

159e Z. (Smar. 19): Tot de désa Poeloeng. Ontvangst door pangoeloe Djabalodin.

160e Z. (Meg. 20): Onthaal.

161e Z. (Poetj. 21): Inlichtingen, de rijke njahi ranḍa *Sembada*, die elken dag gamelan laat spelen. Djajèngresmi over *pitrah* en kippenslachten.

162e Z. (Kin. 21): Djajèngraga, Koelawirja en Noeripin vragen nachtverblijf bij ranḍa Sembada. Deze kleedt zich om de gasten te ontvangen.

163e Z. (Dj. D. 20): Hartelijke ontvangst bij ranḍa Sembada. Djajèngraga speelt rebab. Sembada verliefd op hem en Koelawirja.

164e Z. (D. G. 20): Sembada is zeer manziek. Zij laat haar bediende biang *Katjer* zingen bij het gamelanspel, en 's nachts Djajèngraga en Koelawirja in huis halen.

165e Z. (Wir. 21): Minnarij van Koelawirja met Sembada.

166e Z. (Midj. 26): Voortzetting, Koelawirja met Katjer.

167e Z. (M. K. 22): Buiten. Minnarij van Djajèngraga met Katjer.

168e Z. (Pangk. 24): Voortzetting. Van Koelawirja met Sembada en Katjer.

169e Z. (Poetj. 21): Sembada haalt den volgenden ochtend Koelawirja over nog eenige dagen te blijven.

170e Z. (Sin. 19): Ontmoeting met den kaoem Doeldjaja. Mededeelingen over ranḍa Sembada.

171e Z. (Dj. D. 20): Sembada laat Katjer de gasten geschenken geven, om hen gunstig te stemmen.

172e Z. (Wir. 21): Koelawirja en Noeripin bij Sembada; krijgen geschenken.

173e Z. (Midj. 22): Koelawirja door Sembada gevleid om Djajèngraga bij haar te brengen. Minnarij van Koelawirja met Sembada. Gestoord door Noeripin, gezonden door Djajèngraga om Koelawirja te roepen.

174e Z. (Kin. 20): Voortzetting, minnarij. Koelawirja naar buiten; stuurt Noeripin naar Sembada.

175e Z. (Gamb. 24): Mislukte minnarij van Sembada met Noeripin. Grappen.

176e Z. (Meg. 21): Minnarij van Doeldjaja met Sembada. Djajèngraga buiten maakt muziek (gamelan).

177e Z. (Poetj. 19): Muziek-uitvoering. Katjer zingt.

178e Z. (Wir. 20): Voortzetting. Noeripin naar de kaoeman. Hij vertelt Djajèngresmi van ranḍa Sembada.

179e Z. (M. K. 21): Voortzetting. Djajèngresmi tot Djabalodin over reinheid (soetji).

S. Tjentini.

180e Z. (*Dj. D. 22*): Onthaal bij Djabalodin. Zijn dochter Sangidah verliefd op Djajèngresmi.

181e Z. (*Kin. 21*): Djajèngresmi over riba en over toegestane en verboden spijzen.

182e Z. (*Gir. 20*): Over de wasschingen en de sembahjang. Djabalodin klaagt over de verleidingen van Sembada. Djajèngresmi over tobat, berouw. Noeripin terug naar Sembada's woning, Djajèngresmi blijft bij den pangoeloe.

183e Z. (*Gamb. 21*): Noeripin terug bij Koelawirja en Djajèngraga. Verhaal.

184e Z. (*Blab. 21*): Maaltijd. Koelawirja gaat zich baden.

185e Z. (*Smar. 21*): Minnarij met Sembada en Katjer in de rivier. 's Avonds zal er tajoeban zijn.

186e Z. (*Wir. 20*): Minnarij van Sembada en Katjer met Koelawirja.

187e Z. (*Poetj. 22*): Voorbereidselen voor het feest 's avonds.

188e Z. (*Dj. D. 25*): De dansvrouw *Madoe* van *Bakoengan* komt. Komst van de gasten.

189e Z. (*Kin. 21*): Sembada geeft Koelawirja en Djajèngraga fraaie kleeren. Begin van het feest.

190e Z. (*Sin. 22*): Onthaal.

191e Z. (*Lont. 20*): De kaoem Doeldjaja biedt drank aan, en drinkt zelf.

192e Z. (*D. G. 20*): Onder het spelen van de gamelan drinkt men door, tien glazen achter elkaar. Allen die drinken worden dronken.

193e Z. (*Wir. 24*): Sembada blijkt van *Kalang*-afstamming te zijn. Madoe danst een gambjong-*dans*, alleen. Beschrijving.

194e Z. (*Dj. D. 21*): Voortzetting. Hartstochtelijke opwinding bij de toeschouwers.

195e Z. (*Kin. 24*): Bonḍan-dans van Madoe.

196e Z. (*Meg. 21*): Eind van de dans. Minnarij van Sembada met mannen buiten. Sangidah tracht Djajèngresmi te verleiden.

197e Z. (*Gamb. 24*): Hij weigert. Wiradikéwoeh danst de eerste dans met Madoe. Sembada drinkt met alle gasten.

198e Z. (*Poetj. 23*): Sembada dwingt den pengoeloe te drinken en met Madoe te dansen.

199e Z. (*Dj. D. 20*): Sembada kleedt Koelawirja om te gaan dansen. Djajèngraga wordt verliefd op een jonge weduwe, Taridjah, en stuurt Noeripin op haar af.

200e Z. (*Wir. 21*): Zij stemt toe. Katjer als dansvrouw gekleed.

201e Z. (*Gir. 22*): Dans van Madoe en Katjer. Deze laatste krijgt de naam *Gendam.*

202e Z. (*Sin. 24*): Dans van Koelawirja. Daarna van Djajèngraga.

203e Z. (*Blab. 46*): Koelawirja danst weer met Sembada, Madoe en Gendam. Doeldjaja, geprikkeld door Koelawirja's optreden, gooit hem een steen naar het hoofd.

S. Tjentini.

204e Z. (*Smar. 78*): Koelawirja door Sembada verzorgd, Minnarij. Minnarij van Djajèngraga met Taridjah, gestoord door een anderen minaar, Djanawang. Djajèngraga's sirihdoos gestolen. Afscheid van Koelawirja van Sembada.

205e Z. (*M. K. 27*): Weer op weg, met Djajèngresmi, door Noeripin van de kaoeman gehaald.

206e Z. (*D. G. 29*): Grappen onderweg. Men zal naar *Lemboeasta* en *Mengker* gaan, waar oude bekenden van Panoerta wonen. Noeripin geplaagd.

207e Z. (*Dj. D. 22*): Naar goewa *Peḍali.*

208e Z. (*Wir. 21*): Vondst aldaar van een waringin die nangka en andere vruchten draagt.

209e Z. (*Gir. 22*): Grappen en gesprekken onderweg. Djajèngraga over tabijat en vrije wil.

210e Z. (*Kin. 20*): Ontmoeting in Peḍali met Sindoeraga van *Tadjoeg.* Naar Tadjoeg.

211e Z. (*Meg. 22*): Ontvangst in Tadjoeg. Kennismaking met de dochters Wasita en Wasiti.

212e Z. (*Poetj. 22*): Onthaal.

213e Z. (*Sin. 20*): Sindoeraga over goewa Peḍali en zijn waringin. Wengker, of *Katongan*, was vroeger de keḍaton van Baṭara Katong, die Dipati Wengker, Pandji *Pranaraga*, overwon. Beṭara Katong kwam van *Bintara*, en bracht met ki geḍé *Mirah* den Islam in Pranaraga. Sindoeraga blijkt een oude vriend van Panoerta te zijn.

214e Z. (*Gamb. 19*): Sindoeraga verder over Kidang Wiratjapa van Nglemboeasta in Kalangbrèt en over Sidalakoe (vroeger Wargasastra geheeten) in *Paḍangéjan*, den goeroe van den Png. Rangga Pranaraga.

215e Z. (*Smar. 31*): Sindoeraga tot Djajèngresmi over moekmin ngam en moekmin ngabid.

216e Z. (*Midj. 39*): Onthaal. Sindoeraga maakt zijn dochters tot zusters van Djajèngraga. Terbangan.

217e Z. (*D. G. 21*): Voortzetting. Singiran. Maaltijd.

218e Z. (*Ṡlis. 37*): Vertrek van Tadjoeg. Djajèngraga genoodzaakt afscheid te nemen van Warsita en Warsiti.

219e Z. (*Kin. 33*): Langs *Séla-ḍakon* over de kali *Djenes* naar *Setana.* Ontvangst door pangoeloe Amadiman.

220e Z. (*Wir. 37*): Vervolgens over kali *Katégan* naar het O. tot *Djenangan.* Ontvangst door den patinggi Narakasa. Mededeelingen over watoe towok; dit zou een jachtwapen van *Kalang*, Pandji's broeder, geweest zijn.

221e Z. (*Gamb. 36*): Langs embag *Taga* en *Gaga Kalang.* Grappen.

222e Z. (*Sin. 29*): Ontvangst door sèh *Sidalakoe* in *Ḍangéjan*, ook een oude bekende van Panoerta. Onthaal.

223e Z. (*Dj. D. 19*): Bezoek aan goewa *Sentor*, waar nji geḍé Djenangan, *Kili Soetji*, ook verblijf heeft gehouden. Toemenggoeng *Klana* Djajakoesoema van *Gegelang* kwam daar, voordat hij tegen *Bali* optrok.

S. Tjentini.

224e Z. (*Poetj. 21*): Voortzetting. Pandji-verhalen. Over de paring van de ngèlmoe sarak en de agama boeda.

225e Z. (*Smar. 40*): Voortzetting. Gelijkwaardigheid door voortreffelijkheid en genade Gods. Over ratoe en resi. Over de *Pranitisastra*, moralistische uiteenzettingen en gelijkenissen.

226e Z. (*Meg. 40*), *227e Z.* (*Midj. 40*), Voortzetting Panitisastra.

228e Z. (*Gir. 70*): Voortzetting Panitisastra. Vervolgens over *Sandisoetra* en *Sandikirana* (spraakkunst).

229e Z. (*Pangk. 36*): Afscheid van Sidalakoe. Vervolgens naar de goenoeng *Bajangkaki* onder *Sawo.*

230e Z. (*Doerm. 22*): Onweer. Naar *Prantèn.*

231e Z. (*Blab. 25*): Noeripin geplaagd met het verlies van de leeftocht.

232e Z. (*M. K. 69*): Ontvangst in Prantèn door Datoek Danoemaja, ook een oude bekende van Panoerta. Beklimming van de goenoeng *Bajangkaki*, goewa *Sangsangan.*

233e Z. (*D. G. 35*): Danoemaja over Amongraga, die reeds aan het wereldsche ontgroeid is. Verder over deze wereld en de andere, kadjabarijah en kadarijah.

234e Z. (*Wir. 24*): Danoemaja raadt aan naar Rawa en Kalangbrèt te gaan. Misschien is daar bericht van Amongraga. Godsdienstoefening.

235e Z. (*Dj. D. 19*): Afscheid van Danoemaja. Vertrek uit Prantèn.

236e Z. (*Kin. 21*): Langs *Grigoeh, Sawo, Pakem* naar *Boeboek.* Beschrijvingen.

237e Z. (*Meg. 26*): Beschrijving van den tocht. Koelawirja plaagt Noeripin met een tembelong (soort duizendpoot).

238e Z. (*Poetj. 20*): Voortzetting. Djajèngresmi over de 8 tegengestelden (moed en vrees enz.).

239e Z. (*D. G. 24*): Langs *Sempoe, Sélalawang* tot *Tegarèn* bij den patinggi Tjandrageni. Dit blijkt een goddelooze roover te zijn, de désalieden zijn allen dieven en roovers.

240e Z. (*Girs. 23*): Ontvangst bij de roovers.

241e Z. (*Sin. 21*): Er wordt opium geschoven.

242e Z. (*Gamb. 20*); *243e Z.* (*Midj. 18*); *244e Z.* (*Blab. 43*); *245e Z.* (*Smar. 23*); *246e Z.* (*Wir. 23*); *247e Z.* (*Kin. 34*): De roovers over dievenwichelarij.

248e Z. (*Sin. 22*); *249e Z.* (*Dj. D. 21*). De roovers over hun toovermiddelen en tooverspreuken.

250e Z. (*Meg. 20*): Voortzetting. Ongerustheid van Djajèngresmi c. s.

251e Z. (*Poetj. 27*): Zij blijven allen uit voorzorg wakker, en geven hun wapens niet af.

252e Z. (*Doer. 30*): Gezamenlijke aanval van de roovers. Zij worden op de vlucht gejaagd. Noeripin alleen heeft zich bezeerd, daar hij onder een ambèn heeft gelegen.

S. Tjentini.

253e Z. (*D. G. 23*): Vertrek van Tegarèn. Beschrijving van den tocht.

254e Z. (*Dj. D. 20*): Voortzetting, beschrijving.

255e Z. (*Wir. 30*): Ontvangst door den kabajan Noerbajin in *Longsor.*

256e Z. (*Gir. 21*): Noerbajin vraagt onderricht over de sangoe pati. Djajèngraga houdt hem voor den gek.

257e Z. (*Kin. 31*): Onthaal, Noerbajin's dochtertjes Banem, Banikem en Banijah bedienen.

258e Z. (*Blab. 24*): Maaltijd. De patinggi Ragamenggala komt ook.

259e Z. (*Sin. 26*): Kennismaking. Verhaal over Tegarèn.

260e Z. (*Gamb. 24*): Voortzetting. Ragamenggala vangt onder de aanwezigen drie roovers van Tegarèn. Verhaal van Noeripin.

261e Z. (*Meg. 33*): De ontdekte roovers zijn gewond. Zij bekennen. Koelawirja vergeeft hun en geeft hun ieder een reaal om geneesmiddelen te koopen. Inlichtingen over Kidang Wiratjapa. Ragamenggala zal zelf mee gaan.

262e Z. (*Poetj. 33*): Noerbajin over voorschriften, middelen enz. betreffende *landbouw* en *vee.*

263e Z. (*D. G. 108*): Noerbajin's dochtertjes Banem, Banikem en Banijah komen bij Djajèngraga in zijn nachtverblijf. Minnarij. Afscheid van Noerbajin. Vertrek met Ragamenggala naar Lemboeasta.

264e Z. (*M. K. 36*): Beschrijving van den tocht.

265e Z. (*Kin. 25*): Langs de kali Longsor, senḍang *Baga,* onthaal door gotjo Wiranangga van *Wanasri.*

266e Z. (*Dj. D. 21*): Voortzetting van den tocht. Prang désa met slingersteenen tusschen *Panḍakan* en *Moenggoer.* Beschrijving.

267e Z. (*Poetj. 25*): Naar keḍoeng *Bagong,* met veel visch. Onder gezag van *Ménak Sopal.*

268e Z. (*Wir. 26*): Beschrijving van keḍoeng Bagong. Grappen.

269e Z. (*Smar. 95*): Verhaal over keḍoeng Bagong. Heette vroeger telaga *Sasi.* Daar verbleef Arja *Banjakwoelan,* een poetra van *Singasari,* van wien Ménak Sopal afstamt. De lieden van Trenggalèk komen daar bruiloft vieren. Niet ieder mag de visch vangen. Vischvangst door Noeripin, maaltijd. Afscheid van Ragamenggala.

270e Z. (*D. G. 20*): Vertrek van keḍoeng *Bagong* naar *Lemboeasta.* Beschrijving van den tocht.

271e Z. (*Blab. 47*): Ontmoeting van Noeripin met pangoeloe Asradenta.

272e Z. (*Midj. 43*): Ontvangst bij *Kidang Wiratjapa,* den ngabèhi van Lemboeasta, die een jeugdvriend was van Baji Panoerta, en zijn vrouw *Widarjati.*

273e Z. (*Dj. D. 23*): Kennismaking. Wiratjapa vertelt van zijn dochter en eenige kind *Retna Ginoebah,* die in het woud vertoeft als een kluizenares.

274e Z. (*Sin. 50*): Wiratjapa laat zijn jongsten broeder Wirabradja gamelan spelen en de dansvrouw *Grèpèt* van *Bénḍa* halen. Muziek en onthaal. Slawatan. Wiratjapa over pened, wat goed is (dikir en dakar).

S. Tjentini.

275e Z. (*Wir.* 23): Wiratjapa bestelt voor 's avonds een bagor (masker)-voorstelling, en onthaal.

276e Z. (*Kin.* 49): Djajèngresmi, Djajèngraga en Koelawirja spelen zelf gamelan als liefhebbers, Wiratjapa's opmerkingen, bespiegeling over het zich laten beheerschen door de muziek (genḍing).

277e Z. (*Poetj.* 38): Voortzetting, bespiegeling over muziek in verband met dieper inzicht.

278e Z. (*Smar.* 56): Voortzetting voorbereidselen. Vervolgens Wiratjapa: zinnebeeldige beschouwing van het masker- en wajang-spel.

279e Z. (*Meg.* 41): Voortzetting, voor Koelawirja, bespiegeling over God, leven en wereld in verband met wajang-spel.

280e Z. (*Gir.* 22): Sembahjang, vervolgens ontvangst van de gasten; de ḍalang is *Najakenṭi.*

S. Tjenṭini, Ie vervolg van den gedrukten tekst.

Z. 281 (*M. K.* 19). Groote voorbereidselen, veel gasten.

Z. 282. (*Kin.* 28). Gast is ook demang *Wirantjana*, ngabèhi van *Galèk-woelan*, en zijn dochter Rara *Widoeri*. Zij en Djajèngraga coquetteeren met elkaar.

Z. 283. (*Sin.* 47). Djajèngraga en Koelawirja zullen op verzoek van Wiratjapa een rarangin-dans uitvoeren. Onverwachte komst van *Retna Ginoebah*. Kennismaking; zij geeft voorspellingen betreffende Amongraga.

Z. 284. (*D. G.* 128). Djajèngraga en Koelawirja laten zich kostumeeren. Retna Ginoebah vertrekt weer. Ḍalang Najakenṭi begint de *masker-vertooning*, lakon *Koedanarawangsa.* Eerste tooneel in Djenggala. Djajèngraga danst als Pandji nom, Koelawirja als Ratoe Djenggala, Djajèngresmi trekt zich terug in de moskee. Voortzetting van de vertooning; twee dansjongens, *Woekir* en *Laba*, spelen voor Narawangsa en Onengan. Als Djajèngraga de Klana-gandroeng-dans danst, kan Widoeri haar hartstocht niet bedwingen; zij springt op en omarmt hem. Aan de verwarring wordt ten slotte een eind gemaakt door Retna Ginoebah, die, weer verschenen, maakt dat Widoeri en Djajèngraga met elkaar zullen trouwen. Huwelijkssluiting.

Z. 285. (*Midj.* 60). Bruiloft, temoe pengantèn, kenḍoeri. Retna Ginoebah vertrekt weer. Voortzetting van de vertooning. Djajèngraga met Widoeri in de bruidskamer.

Z. 286. (*Wir.* 25). Djajèngresmi, Djajèngraga en Koelawirja besluiten, dat Djajèngraga na eenigen tijd afscheid moet nemen van Widoeri, opdat zij hun tocht kunnen voortzetten. Terugkomende zullen zij haar wellicht komen halen.

Z. 287. (*Dj. D.* 20). Onthaal; Asradenta en Noeripin zijn onverzadelijk.

Z. 288. (*Kin.* 112). Wiratjana, de vader van Widoeri, wil thuis in *Galèk-woelan* nog een feest geven. Op voorstel van Djajèngresmi zal hij dit echter geven in Lemboeasta, ten huize van Wiratjapa. Eind van het maskerspel,

S. Tjenṭini, vervolg I.

dadelijk gevolgd door een *kliṭik-vertooning* van ḍalang *Menṭik*. Bespiegelingen van Wiratjapa over wajang. Minnarij van Djajèngraga en Widoeri.

Z. 289. (*Meg. 42*). Nachtverblijven voor de gasten. Wiratjapa tot Koelawirja over vrije wil (zinnebeelden ontleend aan maskerspel), over tangat, godsvrucht, diepere wijsheid in geslachtsvereeniging.

Z. 290. (*Poetj. 63*). Onthaal. Wiratjapa verklaart eenige uitdrukkingen (ratoe-ratoening gampang, -angèl), over karakters.

Z. 291. (*Gamb. 86*). Voortzetting van de kliṭik-vertooning. Voorbereidselen voor het feest van Wiratjana in Lemboeasta. Na afloop van de kliṭik-vertooning ngoejoe-oejoe van twee gamelan's.

Z. 292. (*D. G. 82*). Het gamelanspel. De gendèr-speelster *Asemsoré*, bok Mendèr, en Koelawirja coquetteeren met elkaar. Grèpèt zingt (sinḍèn). Onthaal, slawatan van santri's, de pambatak is Kapliliman uit Kalangbrèt.

Z. 293. (*Wir. 27*). Over de verhouding van Djajèngraga en Widoeri, die zeer hartstochtelijk is. Einde van de slawatan.

Z. 294. (*Dj. D. 29*). Minnarij van Koelawirja met Asemsoré; hij krijgt een geslachtsziekte, die zeer pijnlijk is.

Z. 295. (*Sin. 67*). Nieuw onthaal. Wiratjapa over den aard van de bevolkingen in het Pranaraga'sche en Madioen'sche. Koelawirja moet zich terugtrekken wegens zijn ziekte. Noeripin verzorgt hem. Gamelanspel, bespiegelingen van Wiratjapa. Nieuwe gasten uit *Pranaraga*, *Kalangbrèt*, en *Ngrawa*.

Z. 296. (*Kin. 47*). Ontvangst en kennismaking.

Z. 297. (*Midj. 64*). Koelawirja ontvangt in den droom raad van Djamal en Djamil om te genezen van zijn radjasinga (een merrie). Wajang poerwa voorstelling van ḍalang Goenawangsa, *Semar mantoe*. Djajèngraga en Widoeri kleeden zich, minnarij. De gasten. Noeripin bereidt de kuur voor Koelawirja voor, met Grèpèt.

Z. 298. (*Blab. 113*). De kuur van Koelawirja met de merrie en Grèpèt, geholpen door Noeripin. Genezing. Grèpèt over geslachtsziekte (bengang) en genezing ervan.

Z. 299. (*D. G. 343*). Koelawirja, genezen, terug in het gezelschap; onthaal, er wordt vrij veel gedronken. Wiratjapa over zijn achterneef Poespagati, die ondanks velerlei kundigheden niet rijk werd, en over rijkdom. Djajèngraga bij Widoeri. Einde van de wajang-vertooning. Wiratjapa over gelijkmoedigheid en berusting, ochtendmaal met drank. Gamelanspel, *hanengevecht* en *gemak-gevecht*. Voorstelling van vechtspel met rotan's (*paliran*, 30 tegen 30 man). Voortzetting van de hanengevechten. Wiratjapa over het belang van een goed begin. Widoeri eischt in haar hartstocht voortdurend Djajèngraga voor zich op. 's Avonds tajoeban, 3 dansvrouwen: Gendra uit Kalangbrèt, Madoe uit *Poeloengloembang*, en Tèki. De gasten, hun kleeding. Eerst dansen van de dansvrouwen alleen. Wirantjana, de gever van het feest, danst daarna als eerste. Ook de dansjongens *Laba* en *Woekir* dansen als dansvrouwen. Wanneer Djajèngraga danst met de 3 dansvrouwen, werpt

Widoeri haar in jaloezie met een baksteen. Het feest eindigt in verwarring. Djajèngraga weigert naar Widoeri terug te keeren, minnarij met Laba en Woekir. Minnarij van Koelawirja met de 3 dansvrouwen. Vertrek van de gasten. Bij het sepasaran (5 dagen) na de bruiloft, krijgen Djajèngraga c. s. van velen geschenken. Widoeri is malende geraakt uit verlangen naar Djajèngraga. Djajèngresmi c. s. willen afscheid nemen, om terug te gaan. Widoeri zal later gehaald worden. Wiratjapa over de ware wijsheid (ngèlmoe sadjati), die een genade is (noegraha). Afscheid en vertrek.

Z. 300 (M. K. 47). Beschrijving van de tocht. Widoeri steeds malende; men wil Djajèngraga met geweld terug gaan halen. Retna Ginoebah verschijnt weer en verhindert dit.

Z. 301. (Gir. 25). Zij weet Widoeri door een kuur te genezen.

Z. 302. (Poetj. 30). Vertrek van Retna Ginoebah, afscheid van Wirantjana met Widoeri, terug naar Galèkwoelan.

Z. 303. (Smar. 28). Djajèngresmi c. s. op weg, uitgeleid door Asradenta. Djajèngresmi wil de goenoeng *Radjegwesi* beklimmen.

Z. 304. (Gamb. 35). Koelawirja en Noeripin gaan niet geheel naar boven. Djajèngresmi tot Djajèngraga over de godsvereering.

Z. 305. (Dj. D. 23). Weer terug beneden, in de richting Kalangbrèt, langs désa *Goeboeg*, goenoeng *Poerwa*, alwaar Sèh Ekawardi. Bezoek aan Ekawardi.

Z. 306. (Kin. 41). Ontvangst bij Ekawardi en zijn dochter rara Moerjati. Zij en Djajèngraga coquetteeren met elkaar.

Z. 307. (Wir. 25). Onthaal. Ekawardi over het dienen (ngawoela) van den vorst en van het Zelf.

Z. 308. (Sin. 44). Voortzetting. Over het dienen van vorsten, over de plicht nederig te zijn, enz.

Z. 309. (Dj. D. 22). Onthaal.

Z. 310. (Poetj. 45). Vertrek van Goeboeg naar *Pasarsarèn* in Ngrawa, daar door den lebé de weg gewezen.

S. Tjentini, IIe vervolg van den gedrukten tekst, Toendjoengbang.

Z. 311. (Meg. 30). De tocht is zeer moeilijk. Djajèngresmi spoort Noeripin aan vol te houden.

Z. 312. (Gamb. 20). Beschrijving van den tocht, Noeripin bereidt eten.

Z. 313. (Midj. 50). Ontvangst in *Bopong*, de lebé Poeri wijst de weg langs *Woenoet* [1]), de rivier over naar *Srengat*, en zoo door naar *Wirasaba*. In *Wanamarta* zijn *Baji Panoerta* en zijn vrouw *Malarsih* ongerust over hun zoons Djajèngresmi en Djajèngraga, en *Tambangraras* treurt nog over haar man *Amongraga*. Djajèngresmi c. s. komen terug van hun tocht.

Z. 314. (Pangk. 22). Zij treffen Baji Panoerta bij Tambangraras, die een slametan geeft voor het heil van haar verdwenen man.

[1]) Thans Ngoenoet.

S. Tjentini, vervolg II, Toendjoengbang.

Z. 315. (*Kin. 33*). Verhaal van Djajèngresmi over hun tocht; Amongraga hebben zij niet gevonden. Klacht van Tambangraras.

Amongraga heeft zich als Sèh *Amongloehoeng* gevestigd in *Kanigara* in *Goenoeng-kidoel. Djamal* en *Djamil* vertoonen tooverkunsten; de volgelingen nemen de Wet, ook die van het huwelijk, niet meer in acht. Amongraga wil zijns vaders nederlaag in Giri op Soeltan Agoeng wreken door ascese-macht.

Z. 316. (*Smar. 56*). Op aanklacht van den pangoeloe stuurt de Soeltan toemenggoeng *Wiragoena* naar Amongraga voor onderzoek, en om hem desnoods met den dood te straffen voor het minachten van de Moslimsche Wet. Bij *Toendjoengbang* wordt hij in de Zuidzee geworpen, en onmiddellijk door een golf meegevoerd. Daarna geeft hij Wiragoena nog zijn groeten voor den Soeltan mede.

Z. 317. (*Gamb. 35*). Djamal en Djamil vluchten, en gaan langs de désa *Badojo* en de goenoeng *Kidanglajang* naar *Wanamarta*, waar zij Amongraga's tocht naar Goenoengkidoel (*Semanoe*) en zijn einde aan Baji Panoerta berichten. Tambangraras, zwaar getroffen, herstelt ten slotte. Djamal en Djamil gaan terug naar *Karang*.

Z. 318. (*Poetj. 23*). Wiragoena meldt het einde van Amongraga aan den Soeltan. Deze verklaart dat Amongraga niet gestraft is om vergrijpen tegen de Wet, maar dat zijn einde het gevolg is van zijn levensgang (lakoe). Alleen den vorst is het recht gegeven, zich te volmaken in dit leven (nampoerna).

Z. 319. (*Kin. 25*). Soenan Giri stierf van smart over den dood van Amongraga en werd in Mataram begraven. Zijn verwanten mochten terugkeeren naar Giri, en werden daar djimat pradikan van de graven. Soeltan Agoeng placht, onherkend, als goeroe, in *Sendang-Bengkoeng* (Goenoeng-kidoel) en op de goenoeng *Télamaja*, op te treden. Samenvatting van het voorafgaande.

S. Tjentini, IIIe vervolg van den gedrukten tekst, Wanantaka.

Z. 320. (*Sin. 35*). Hervatting: *Tambangraras* eenigszins getroost over het verlies van Amongraga; zij wil echter niet hertrouwen. Ki *Sawodjadjar*, de jongere zeer schoone broeder van Ménak *Koedasrenggara* van *Panataran*, zoons van Ménak *Pasagi*, die sneuvelde voor Sokaradja (Giri), wil niet trouwen. Ki Sembagi raadt aan *Tambangraras* voor hem te vragen (Dj. 5). *)

Z. 321. (*D. G. 41*). Sawodjadjar stemt toe. Boediman en Sembagi gaan naar Wanamarta, maar krijgen een korte weigering. Koedasrenggara is hierdoor beschaamd, en zendt zijn verwant *Rangga Djanoer* van *Wanagiri* naar Wanamarta om Panoerta te vermoorden (Dj. 6).

Z. 322. (*Sin. 24*). Een andere verwant, de schilder Déwangga, houdt hem hiervan terug. Hij maakt een portret van den schoonen Sawodjadjar; Rangga Djanoer en *Gagakrimang* moeten dit Tambangraras in handen spelen, om

*) D. w. z.: De inhoud van dezen zang komt overeen met die van Z. 5 van het Djalalèn-boek. Zie boven, blz. 10, en het inhoudsoverzicht beneden.

haar verlangen op te wekken. De 2 boden gaan onderweg aan bij den tapa van de *Wilis*, Geḍongwatjana (Dj. 7).

Z. 323 (*D. G. 41*). Deze beveelt hun voorzichtigheid aan. In Wanamarta is men waakzaam, gewaarschuwd door voorteekenen. De boden komen toch binnen en vinden Tambangraras, de soeloek *Adamrantjang*-kawi lezende. Rangga Djanoer, door hartstocht overweldigd, wil Tambangraras geweld aandoen, zijn boodschap vergetende. Hij valt echter als geslagen neer (Dj. 8).

Z. 324. (*Smar. 38*). Gagakrimang komt tusschen beiden. Als het portret aangeboden wordt, is er echter niets op te onderscheiden. De boden terug naar Panataran. Tambangraras ziet in een droom Amongraga; zij gaat onder den naam *Sélabrangti* met haar dienares *Tjenṭini*, ook *Soelastri* geheeten, van Wanamarta, waar zij het niet meer kan uithouden, weg om te gaan zwerven (Dj. 9).

Z. 325. (*D. G. 48*). Beschrijving van den tocht, godvruchtige overpeinzingen. Sélabrangti en Tjenṭini vestigen zich in een grot in het woud (Dj. 10).

Z. 326. (*Sin. 50*). In dat woud vertoeven in *Wanantaka Mangoenarsa* (Djajèngsari) en zijn dienaar Monṭèl. Onderwijzing aan Monṭèl over de sembahjang. Ontmoeting met Sélabrangti, ontvangst, alwaar ook *Anggoengrimang* (Tjabolang) uitgenoodigd. Onderwijzingen over Islam en iman enz., singiran. Mangoenarsa gelijkt op Amongraga (Dj. 11).

Z. 327. (*D. G. 41*). Vragen en antwoorden over de Wet (Tjenṭini en Monṭèl, Sélabrangti, Mangoenarsa en Anggoengrimang) (Dj. 12).

Z. 328. (*M. K. 52*). Over makripat. Mangoenarsa noemt als een grootmeester Soeltan Ngaripin, d. i. Sèh *Bajadjid* van Boestam, die ook de Wet overtrad. Sélabrangti vertelt de geschiedenis van Amongraga. Anggoengrimang vertelt dit, weer thuis, aan zijn vrouw *Rantjangkapti.* Deze valt voor dood neer (de dood van haar oudsten broeder Amongraga). Groote beroering (Dj. 13).

Z. 329. (*D. G. 19*). Samenkomst in Wanantaka. Tenslotte vallen allen voor dood neer. Amongraga, die met zijn geestelijk geworden lichaam (sarira soeksma) in zee vertoeft, verschijnt, en doet allen herleven (Dj. 14).

Z. 330. (*Smar. 68*). In Wanamarta ziet *Malarsih,* Panoerta's vrouw, in den droom haar dochter en schoonzoon Tambangraras en Amongraga als nog levenden. *Djajèngresmi*, ook Djajasmara genoemd, en *Djajèngraga* worden weer uitgestuurd om hen te zoeken, zonder verder gezelschap. Naar een bekende van Djajasmara, sèh *Malangkarsa*, in *Patjira, Ardipala*, langs *Sindoeredja.* Hier ontvangst door de weduwe Tilarsa met twee dochters, Soemarsa en Warsiki (Dj. 15).

Z. 331. (*Sin. 40*). Onthaal, terbangan, gesprek over wadjib, wenang, mokal (noodwendig, mogelijk, ondenkbaar). Djajasmara en Djajèngraga weerstaan de verleiding van Soemarsa en Warsiki, en gaan door naar Ardipala, tot teleurstelling van ranḍa Tilarsa (Dj. 16).

S. Tjentini, vervolg III, Wanantaka.

Z. 332. (*D. G. 18*). Bok Tilarsa laat haar dochters voor hun hopelooze liefde behandelen door den ḍoekoen Roembaka, wat helpt (Dj. 17).

Z. 333. (*Smar. 51*). Djajasmara tot Djajèngraga over het beleefde. Tocht langs de goenoeng *Oedjoengan* naar *Sidapaksa*, waar zij den Kjahi ontmoeten. Lezen soeloek *Retnadja*. Door wichelarij bepaald, dat de gezochten in Ardipala zijn (Dj. 18).

Z. 334. (*M. K. 31*). Over tellingen en kawi-letterkunde. Onthaal en vertrek naar *Ardipala* (Dj. 19).

Z. 335. (*D. G. 50*). Ontvangst in Ardipala bij *Malangkarsa*; deze heeft gehoord van de komst van Sélabrangti in Wanantaka van Sèh Modang. Over het „vinden", in gelijkenissen. Monṭèl komt, op weg naar Wanamarta met een brief van Sélabrangti aan Baji Panoerta, in Ardipala. Djajasmara leest die brief, en laat Monṭèl meteen in Wanamarta zeggen, dat hij in Ardipala is. Djajasmara en Djajèngraga gaan tapa beoefenen en noemen zich Amongresmi en Amongkarsa (ook Amongraras genoemd) (Dj. 20),

Z. 336. (*Sin. 12*). *) op de goenoeng *Salah*.

In Wanamarta besluiten Djajèngresmi en Djajèngraga's vrouwen *Toerida* en *Rarasati* naar hen te gaan zoeken (Dj. 33).

Z. 337. (*Doer. 15*). Beproevingen in het woud door Baṭara *Kala*; deze blijkt ten slotte te willen helpen (Dj. 34).

Z. 338. (*D. G. 23*). Hij verwijst hen naar de goenoeng *Salah*, waar hun mannen zijn. Moeilijke tocht, lastig gevallen door trouwlustige sèh *Paradjèn* (Dj. 35).

Z. 339. (*M. K. 41*). Als deze Toerida's raadsels niet kan oplossen, gaan zij verder. Van énḍang *Rarasati*, die zij in het woud onder een goerda-boom ontmoeten, vernemen zij, hoe de goenoeng Salah te bereiken (Dj. 36).

Z. 340. (*D. G. 30*). Door een zware storm bereiken zij ten slotte de top, waar zij sèh Resmi en sèh Raras, in tapa-beoefening verzonken, met moeite bewegen hen als hun vrouwen te herkennen.

S. Tjentini, IVe vervolg van den gedrukten tekst, Djoerangdjangkoeng.

Z. 341. (*Midj. 48*). In Wanamarta treurt Malarsih over het verlies van haar kinderen, getroost door Panoerta. De komst van Monṭèl met berichten uit *Wanantaka* en *Ardipala* heldert alles op. Monṭèl gaat terug naar Wanantaka (Dj. 21, zie boven, Z. 335).

Z. 342. (*Sin. 67*). Panoerta en Malarsih, onder de namen *Aroendaja* en *Malarresmi*, gaan hun kinderen opzoeken, langs de goenoeng *Rawit* naar *Moentjar*, alwaar twee schoolvrienden van de goenoeng *Boestam* van Panoerta, *Adimoentjar* en *Aroendarsa*. Ontvangst. Over het innerlijke „gezicht". Monṭèl, door Amongraga naar Wanamarta gezonden, is bij Adimoentjar geweest. Van hem weet deze, dat Wanantaka in het Z. W. van *Gelang*

*) Z. 336 t/m 340 komen voor in het Djalalèn-handschrift achter Z. 352 t/m 357 parallel; zie beneden.

Maèspati ligt. Aroendaja en Malarresmi gaan daarheen op weg (Dj. 22).

Z. 343. (*Pang. 41*). Beschrijving van den tocht, naar Boestam, voorbij *Poeloeng*, de goenoeng *Lalah* en het woud *Toewamantilap* (Dj. 22).

Z. 344. (*Smar. 79*). *Arsèngboedi* en zijn vrouw Wijadi in *Boestam* gevoelden reeds, dat er gasten kwamen. Ontvangst, onthaal. Over tokid en iman. Arsèngboedi geeft nadere berichten over Wanantaka. Vertrek daarheen (Dj. 22).

Z. 345. (*Poetj. 84*). Beschrijving van den tocht, door het woud *Djemboel* op weg naar Ardipala. Komen eerst in *Goenoengsari*, alwaar *Tjariksoetra* en *Tjarikmoeḍa*, ook oude vrienden van Aroendaja (Dj. 22).

Z. 346. (*Kin. 196*). Tjariksoetra met zijn 4 vrouwen en 3 verstooten vrouwen. De prendjak-vogel kondigt gasten aan. Ontvangst. Ook Tjarikmoeḍa van *Kalisari* komt. Tjariksoetra heeft Aroendaja vroeger eens gered, toen deze gewond werd bij een gezamenlijke roofpartij. Onthaal. Aroendaja beveelt Tjariksoetra aan, de 3 verstooten vrouwen, die nog in huis zijn, ook te trouwen, met koeloek. Terbangan-voorstelling. De vrouwen zingen, *soeloek ngantih*. Tjariksoetra blijkt Malangkarsa te kennen, en zal de weg wijzen naar Ngardipala. Vertrek (Dj. 23).

Z. 347. (*Meg. 66*). Beschrijving van den tocht. Over de vruchten van de wijsheid (ngèlmoe) (Dj. 23).

Z. 348. (*D. G. 106*). Ontvangst in Ardipala bij *Malangkarsa* en zijn vrouw Malangresmi, met Pariminta, Amongsari, Modang en Tresnaraga. Onthaal. Men zal Djajasmara en Djajèngraga van de goenoeng Salah laten halen; Aroendaja blijft in Ardipala. Over sarèngat, tarèkat, kakèkat en makripat, e. d.. Het gesprek van Soenan *Koedoes* met ki geḍé *Pengging*. Poedjijan van Malangkarsa met wirid Satarijah. Modang en Tresnaraga op weg naar de goenoeng Salah (Dj. 24 en 25).

Z. 349. (*Doer. 78*). Lang *Tjemas* en *Arga Ringgit* naar *Arga Pasar*. Beproeving door Sangoelaras, een adjar met een geestelijk lichaam. Deze geleidt hun naar de Arga Salah. Beschrijving. Ontmoeting met Djajasmara en Djajèngraga (sèh Laras en sèh Resmi). Zij willen hun vader nog niet gaan opzoeken in Ardipala, maar wachten tot allen in Djoerangdjangkoeng bijeenkomen. Onthaal door Toerida en Rarasati. Terugkeer, wonderen (Dj. 26, 27 en 28).

Z. 350. (*Blab. 59*). Door een stormwind worden de twee boden van den berg plots voor Malangkarsa neergezet. Aroendaja en Malarresmi, teleurgesteld, besluiten door te gaan naar Wanantaka, vergezeld door Malangkarsa, Pariminta en Amongsari (Dj. 29).

Z. 351. (*M. K. 70*). Afscheid van Tjariksoetra en Tjarikmoeḍa. Beschrijving van den tocht naar *Wanantaka*. Bij de senḍang *Klampéjan* aldaar geven Amongraga en Tambangraras aanwijzingen aan Mangoenarsa betreffende de ontvangst van Aroendaja, in het huis van Anggoengrimang en Rantjangkapti. Op de poelo Palanggatan van *Djoerangdjangkoeng* zal men vervolgens allen bijeenkomen. Amongraga verdwijnt weer (Dj. 30).

S. Tjenṭini, vervolg IV, Djoerangdjangkoeng.

Z. 352. (*D. G. 113*). Ontvangst van Aroendaja en Malarresmi door Monṭèl en Tjenṭini, Mangoenarsa, Anggoengrimang en Rantjangkapti; kennismaking. Malarresmi's ongeduld om haar dochter en schoonzoon te ontmoeten. Mangoenarsa deelt mede, dat dit slechts geschieden kan in *Djoerangdjangkoeng*, en na religieuze concentratie van eenige dagen. Onthaal. Vertrek naar Djoerangdjangkoeng, waar Aroendaja, Malarresmi en Tjenṭini achter blijven. Malangkarsa, in Wanantaka gebleven, wil Amongraga ook ontmoeten. Mangoenarsa over schepper en schepping, enz. (Dj. 31).

Z. 353. (*Midj. 241*). Amongraga (Adiloehoeng) en Tambangraras hebben een geestelijk lichaam en zijn olija (geheiligd); zij kunnen wonderen verrichten. Zij besluiten Djajasmara en Djajèngraga van de goenoeng Salah te gaan halen, en dan in Djoerangdjangkoeng te verschijnen. Bij de ontmoeting van Amongraga en Tambangraras met Aroendaja c. s., na 3 dagen concentratie, lijken zij gewone menschen. Afspraak voor een groote samenkomst, met al de anderen van Wanantaka, bij senḍang Klampéjan. Aroendaja c. s. terug naar Wanantaka om dit te melden. Voor de *madjmoekan* op malem Djoemoewah gaat men allen (17, met de santri's) naar senḍang Klampéjan, wirid *Soetarijah* (*goejer*), de geheele nacht. Daarna verschijnen Amongraga, Djajèngresmi en Djajèngraga met hun vrouwen. Amongraga en Tambangraras kunnen niet terugkeeren naar Wanamarta, zooals Panoerta vraagt, wegens hun geestelijk lichaam, maar zij zullen daar nu en dan verschijnen. Djajèngresmi en Djajèngraga en hun vrouwen kunnen echter terug: Amongraga overreedt hen daartoe. Onthaal. Amongraga en Tambangraras eten niet. Djajèngresmi c. s. moeten eten, omdat zij weer onder de menschen moeten gaan leven. Daarop verdwijnen Amongraga en Tambangraras. Kennismaking van Mangoenarsa met Djajèngresmi en Djajèngraga (Dj. 32).

Z. 354. (*Wir. 40*). Men vertelt elkaar zijn ondervindingen. Bij de sembahjang verschijnen Amongraga en Tambangraras weer; vele lieden van buiten komen voor berdjoemoewah naar Wanantaka. Beschrijving van de dienst (Dj. 32).

Z. 355. (*Gamb. 53*). Godsdienstoefeningen. Onthaal. Bezoek aan Djoerangdjangkoeng (Dj. 32).

Z. 356. (*Sin. 52*). Beschrijving. *Ratib*-uitvoering. Amongraga verschijnt weer; tot Malangkarsa over „twee-in-één". Djajèngresmi en Djajèngraga willen niet naar Wanamarta terug. Onthaal (Dj. 32).

Z. 357. (*Smar. 82*). Malangkarsa gaat terug naar Ardipala. Djajèngresmi en Djajèngraga blijven in Wanantaka. Panoerta en Malarresmi gaan met Anggoengrimang en Rantjangkapti naar hun woonplaats *Wanasari*. Daar verschijnt Amongraga weer om afscheid te nemen; hij doet Panoerta erin berusten, dat zijn zoons niet mee terug willen naar *Wanamarta*. Vertrek van *Panoerta* en *Malarresmi* (Dj. 32).

Z. 358. (*Gir. 26*). Beschrijving van de tocht. Monṭèl en Tjenṭini gaan mee naar Wanamarta.

S. Tjenṭini, vervolg IV, Djoerangdjangkoeng.

Z. 359. (*D. G. 183*). In Wanamarta verlangt men zeer naar hun terugkeer; kenḍoeri daarvoor. Ontvangst van de thuiskomenden, vreugde en feesten. Verhaal van ondervindingen. Panoerta en Malarresmi nemen eenige meisjes als dochters aan in plaats van Tambangraras. *Monṭèl* en *Tjenṭini* gaan terug naar Wanantaka. Afscheid. Op weg, langs *Pagoetan*, alwaar Noeripin woont.

Z. 360. (*Pangk. 89*). In Wanantaka maakt men uitbreidingen bij Djoerangdjangkoeng; *Wanatawang* en *Wanasoenja*. Beschrijvingen.

Amongraga en *Tambangraras* gaan weer zwerven, van *Toendjoengbang* langs de Zuidkust naar het W. Bij de kust van *Banten* in de Zuidzee schept hij door tooverkunst *Poelo Wesi* (elders poelo *Balitoeng* genoemd), en vestigt zich daar met Tambangraras in grooten rijkdom. Hij schenkt daar, de mildheid als observantie beoefenende, schatten weg aan ieder die er om vraagt. Vele kooplieden varen daar heen. Ḍatoek *Ragaroenting* van *Bangkoeloe* in de streken van *Palémbang* gaat hem op de proef stellen, door hem Tambangraras te vragen. Hij lijdt met zijn slechte voornemen schipbreuk op zee, maar wordt gered en naar poeloe Wesi gebracht (Dj. 38).

Z. 361. (*Gamb. 44*). Geholpen en begiftigd door Amongraga. Deze houdt zich echter onzichtbaar, en spreekt zoo met hem (Dj. 39).

Z. 362. (*Blab. 65*). Amongraga en Tambangraras worden ten slotte toch zichtbaar. Amongraga en Ragaroenting redetwisten over mystieke waarheden; Ragaroenting wil zijn santri's Amongraga in zee laten werpen, omdat zijn mystiek strijdig is met de godsdienst. Maar niemand kan Amongraga bereiken. Allen vallen neer (Dj. 40 en 41).

Z. 363. (*Dj. D. 27*). Weer hersteld, na vergiffenis verzocht te hebben, vraagt Ragaroenting om Tambangraras. Amongraga geeft haar, en zij stemt er ook in toe, in uiterste mildheid. Ragaroenting vertrekt met Tambangraras naar *Bangkaoeloe* (Dj. 42).

Z. 364. (*Doer. 29*). Amongraga doet poelo Wesi weer verdwijnen, licht Tambangraras uit het schip en verdwijnt. Ragaroenting lijdt weer schipbreuk en wordt nakend op het strand van Bangkaoeloe geworpen. Hij erkent nu Amongraga's meerderheid (Dj. 43).

Z. 365. (*Kin. 69*). Amongraga en Tambangraras, weer zwervende, komen naar *Goewa-langsé*, en ontmoeten in goewa *Parangtritis* (Parangwédang) den tapa *Darmèngboedi*. Deze bewijst, door in zee te springen, een hoogen graad van wijsheid bereikt te hebben. Na verder onderricht van Amongraga verschijnt Darmèngboedi in *Palémbang*, en doet een epidemie ophouden. Een andere tapa, *Ragaresmi* (Ragasmara), komt op zijn tocht naar *Pamantjingan* (het woud *Gambirawati*, Goewa-langsé, Toendjoengbang), en ontmoet daar Amongraga en Tambangraras (Dj. 43).

Z. 366. (*Midj. 84*). Over de ware wijsheid. Ragaresmi bestaat de proef, in het vuur te springen. Wonderen (Dj. 44).

S. Tjentini, vervolg IV, Djoerangdjangkoeng.

Z. 367. (*Sin. 41*). Onthaal, door tooverkunst te voorschijn gebracht. Twistgesprek van Sélabrangti en Ragasmara; deze wordt leerling bij Amongraga. Vertrek naar *Wanantaka* (Dj. 45 en 46).

Z. 368. (*Meg. 56*). *Djajèngresmi* en *Djajèngraga* hebben zich bij Wanantaka gevestigd in *Wanasoenja* en *Wanatawang*. In de moskee van Wanantaka komen zij samen met Amongraga c. s., vooreerst nog onzichtbaar.

Z. 369. (*D. G. 45*). Ontvangst door *Mangoenarsa*. Men besluit allen naar Wanamarta te gaan om Panoerta, thans zeer oud, op te zoeken. Amongraga c. s. eerst nog naar *Djoerangdjangkoeng*, ook Djoerangmiling genoemd. Over goede levenswandel, vóór het bereiken der hoogere wijsheid. De anderen in senḍang Klampéjan. Vertrek.

Z. 370. (*Poetj. 46*). Monṭèl en Pitoeroen (= Noerwitri) blijven in Wanasoenja en Wanatawang bij Wanantaka achter. Beschrijving van den tocht. Men gaat aan in *Ardipala* bij *Malangkarsa*.

Z. 371. (*Dj. D. 35*). Tocht, langs senḍang *Balara* naar Ardipala.

Z. 372. (*Smar. 222*). Ontvangst. Malangkarsa zal meegaan naar Wanamarta. Onthaal. Pelangi, de vrouw van Modang, wordt verliefd op Djajèngraga. Terbangan-uitvoering, de vrouwen zingen slawatan. Amongraga c. s. verschijnt en doet mede. Pelangi zingt de soeloek *poerwadoeksina* (piwoelang èstri), soeloek *adat*. Anggoengrimang en Djajèngraga zingen singir; hartstochtelijke opwinding bij de luisterende vrouwen. De twee laten zich echter niet verleiden. Amongraga over de lotsverdeeling (het moelja zijn). Terbangan met èmprak-tooverkunsten (vuur eten, zich branden enz.) van Monṭèl, Basariman, Pitoeroen en Ragasmara. Djajèngraga zingt de soeloek *kodjakasijan*, Anggoengrimang de *malangsoemirang*, Ragasmara de *poerbadjati*, Pitoeroen de *djatipraléna*. Amongraga spreekt zijn voorkeur uit voor Javaansche soeloek's boven Koer'an-gezang. Amongraga c. s. verdwijnen. De anderen op weg naar Wanamarta.

Z. 373. (*Kin. 114*). Beschrijving van den tocht (12 mannen en 5 vrouwen). Verliefdheid van Pelangi. Door het woud *Djemboel*, waar geesten huizen, naar *Goenoengsari*. Ontvangst door *Tjariksoetra* en *Tjarikmoeḍa*.

Z. 374. (*Gamb. 83*). Onthaal, kennismakingen. Tjariksoetra besluit mee te gaan naar Wanamarta.

Z. 375. (*D. G. 114*). Djajèngraga over dood in leven, leven in dood. Tjariksoetra over *tjandrasangkala*'s, *kératabasa*, *dasanama*. Terbangan-opvoering. Een der vrouwen, Wilapa, zingt de soeloek *rara mbaṭik*. Pelangi, als gambjong dansende, de soeloek *tatanèn*, begeleid door Modang.

Z. 376. (*Gir. 26*). Vertrek van Goenoengsari. Beschrijving van de tocht.

Z. 377. (*Meg. 121*). Door het woud *Djemboel*, voorzichtig daar er geesten wonen. Zinsbegoochelingen, door de geesten langs het pad gesteld, om de reizigers te doen verdwalen. Pelangi, steeds hartstochtelijker verliefd op Djajèngraga, valt bewusteloos in een toeval neer, en heeft het gevoel alsof

zij met een gendroewo, boschgeest, gemeenschap heeft. Mangoenarsa onttoovert haar met gebeden en strenge vermaningen. Weer bijgekomen, bekent zij alles. Voortzetting van den tocht.

Z. 378. (*Sin. 96*). Door het woud Djemboel naar goenoeng *Boestam*. Ontvangst door *Arsèngboedi*. Kennismakingen. Onthaal. Mangoenarsa over het zijn van God. Arsèngboedi besluit mede te gaan naar Wanamarta.

Z. 379. (*Dj. D. 26*). Vertrek van goenoeng Boestam. Beschrijving van den tocht. Apen.

Z. 380. (*Wir. 34*). In *Ardimoentjar* ontvangen door *Adimoentjar*.

Z. 381. (*Midj. 56*). Kennismaking. Onthaal. Adimoentjar zal ook meegaan naar Wanamarta. Over de voortreffelijkheid van Amongraga.

Z. 382. (*D. G. 46*). Over de almacht en de wil van God. Terbanganuitvoering, met èmprak-tooverkunsten. Wilapa zingt de soeloek *rara soetji adang*.

Z. 383. (*Sin. 58*). Pelangi zingt de soeloek *sarèngat-tarèkat-akèkat-makripat* (lonṭang). Adimoentjar over de 6 licht-uitstralingen. Mangoenarsa over kawoela-goesti, aardehemel. Vertrek van Ardimoentjar.

Z. 384. (*Pangk. 30*). Beschrijving van den tocht. Over den aard van den waren wijze.

Z. 385. (*Poetj. 91*). Over de *Kalang*'s oḍègan. Over de *kali Garas*, door het woud *Kamal*, en het woud *Salakakas*, alwaar bij een vijvertje de asrama van *Dèwi Ratoe Kili*, de oudere zuster van Praboe *Kelatbahoe* geweest is; nu is zij geest. Ontmoeting met 50 tijgers in menschen gedaante (*matjan gaḍoengan*), onthaal; tezamen overnacht.

Z. 386. (*Kin. 83*). Ratib-uitvoering. Monṭèl ontdekt, wanneer zij slapen, de tijgergedaante der weertijgers. Deze schrikken wakker en vluchten. Voortzetting van den tocht, door de wouden *Malang*, *Boemisara*, *Toenggarana*, *Rawa Tjanṭèl*, *Ngranḍegan*, *Mèndjèng*, *Kratjil*, *Djatilingir*, *Rimbi* naar désa *Kempleng*. Een vroegere liefde van Djajèngraga daar, nu getrouwd, herkent hem niet. Woud *Taroeman* onder *Wirasaba* en goenoeng *Manik* vermeden, omdat die zeer angker zijn.

Z. 387. (*M. K. 102*). Voortzetting, door het woud *Wanasaba*. Over de „rasa-sadjati", verschillende opvattingen. Door het woud tot het gebied van Wanamarta, désa's *Tepoes*, *Tjangkring*, *Kalisat*, *Djaha*, *Boeloe*, *Balimbing*, *Pekiring*. In *Pagoetan* woont *Noeripin*, die bekel ḍoekoeh is geworden.

Z. 388. (*Blab. 34*). Ontvangst bij Noeripin, onthaal.

Z. 389. (*D. G. 666*). In *Wanamarta* krijgt *Panoerta* van Noeripin en Monṭèl bericht, dat de gasten zijn aangekomen. Koelawirja gaat hen tegemoet. Blijde intocht in Wanamarta, langs Pasar Paing. Ontvangst door Panoerta en Malarsih. Onthaal. Panoerta over de 4 napsoe's, de hartstocht, de vrije verkiezing. Verschillende opvattingen. Panoerta vindt in Mangoenarsa Amongraga terug. Inkwartiering der gasten. Panoerta houdt als inlossing van een gelofte (nadar) een moemoelé bijeenkomst: kataman koer'an. Elk zingt op

S. Tjentini, vervolg IV, Djoerangdjangkoeng.

zijn beurt een soera, tot de laatste toe. Daarna ratib asmaolkoesna, donga van pangoeloe Basarodin en kenḍoerèn, onthaal. Mangoenarsa over de geloofsbelijdenis, van de ahli sarèngat en van de ahli makripat. Panoerta wil Amongraga weer ontmoeten. Volgende dagen verdere bijeenkomsten met onthaal. Tjariksoetra geeft een uitlegging van de *S. Mintaraga* aan Koelawirja. Tjariksoetra gelijkt op Kidang Wiratjapa van Lemboeasta; velen kennen hem uit zijn santri-tijd in Bangil als goes Daka. Koelawirja vertelt van den tocht naar Lemboeasta, indertijd, maar verzwijgt Djajèngraga's huwelijk met Widoeri. Voorbereidingen voor de bijeenkomst in de masdjid mangoe en de panepèn om Amongraga te ontmoeten. Adimoentjar over de volmaakte aanbidding Gods, en tokid. Arsèngboedi over sembah-poedji, eenheid en eeuwigheid van het bestaande. Tjariksoetra geeft gelijkenissen met den ḍalang. De 4 sembah's, bewustzijn (éling). Malangkarsa en Mangoenarsa geven hun inzichten ten beste. Koelawirja over de wajang-gelijkenis. Allen naar de masdjid mangoe voor de sembahjang mahrib met poedjijan, daarna, mannen en vrouwen, naar de panepèn, versierd als een taroeb, met kembar majang. Ratib dikir, wirid, makam Satarijah-Naksibandi, goejeran tot allen er bij neer vallen. *Amongraga, Tambangraras* en *Ragasmara* vertoefden in Djoerangdjangkoeng, komen nu naar Wanamarta en verschijnen in de bijeenkomst. Begroetingen. Amongraga's onderricht, over het ware inzicht (makripat), éénheid van subjekt en objekt, poerbasoeksma (oerziel), middel tot éénwording, kontemplatie. God is niet de stoffelijke mensch, niemand mag zich God noemen. Amongraga noemt als voorbeelden zijn eigen geschiedenis en dood in Toendjoengbang, en die van *Sitidjenar* in Demak. Over sarèngat en makripat: hebben elk onderscheidenlijk hun tokid, sarèngat, tarèkat, kakèkat en makripat. Over het geloof, de levenswandel en het einddoel van het leven (sampoernaning oerip) van de aanhangers der sarèngat nabi, en van die der makripat. Over het sterven (de weg van den dood) en daarna (de staat van den dood) van de aanhangers van sarèngat, tarèkat, kakèkat en makripat onderscheidenlijk. Daarna gezamenlijke godsdienstoefening met Amongraga als imam. Deze neemt afscheid en vertrekt c. s., vroeg in den nieuwen dag. De anderen keeren uit de panepèn terug naar Panoerta's woning. Vervolgens nemen allen afscheid om naar huis te gaan naar hun eigen woonplaatsen.

S. Tjentini, Ve vervolg van den gedrukten tekst, Télamaja.

Z. 390. (*D. G. 51*). In *Wanamarta* wordt, na eenige jaren, *Panoerta* ziek en sterft, 64 jaar oud. Amongraga en Tambangraras zijn bij zijn sterfbed, *Malarsih* sterft dadelijk daarop.

Z. 391. (*Midj. 66*). Aflegging, uitvaart en begrafenis, slametan's.

Z. 392. (*Gamb. 27*). *Djajèngresmi* volgt, met een serat palilah van den Dipati van Wirasaba, zijn vader op als goeroe ngadji van Wanamarta. Slametan. Slametan njèwoe (1000 dagen na den dood).

S. Tjentini, vervolg V, Télamaja.

Z. 393. (*Sin. 58*). Soeltan Mataram, *Njakrakoesoema*, beoefent tapa op de *Télamaja*, ten W. van de *Merbaboe*; velen komen hem om hulp vragen, o. a. ook toemenggoeng Wiragoena, hij vervult ieders wenschen. *Amongraga* en *Tambangraras* weten dat hij de Soeltan is, en vragen hem een middel om zich te verbinden aan de vorstelijke grootheid, om tot zijn bloed in te gaan. De Soeltan waarschuwt hen zich niet weer te verbinden aan de wereld. Over de vorstelijke plichten en waardigheid. Op zijn aanwijzing veranderen ten slotte Amongraga en Tambangraras zich in een manlijke (zwarte) en een vrouwelijke (roode) *genḍon* (rotan-wormen), die de Soeltan in een bamboekoker meeneemt.

Z. 394. (*Smar. 55*). In den kraton teruggekomen, maakt de Soeltan met zijn gemalin *Ratoe Kentjana*, zijn zuster *Ratoe Panḍan* en *Pangéran Pekik* de afspraak, dat hun kinderen later met elkaar zullen trouwen (bebésanan). De Soeltan roostert de manlijke genḍon en eet hem op, met de *Widjaja-koesoema* van Noesakambangan, waarin Amongraga op het laatst overgaat. Png. Pekik eet de vrouwelijke genḍon. Ratoe Panḍan krijgt een dochter *Ratoe Pambajoen*, die trouwt met den zoon van Ratoe Kentjana (Soenan Mangkoerat I). Dit is een onrechtvaardig Vorst, hij moet vluchten voor *Troenadjaja* met zijn zoon (bij de Ratoe Pambajoen, later *Soenan Mangkoerat* II) naar Banjoemas, in vijandschap met zijn jongeren zoon (Png. Poeger, later *Soenan Pakoeboewana* I, van wien alle latere vorsten afstammen), en sterft in *Tegalaroem* (*Soenan Tegalaroem*). Dat was het einde van Amongraga.

Bijlage I: beginverzen der zangen.

S. Tjabolang, deel I.

1 Sri Narpatmadja soedibja, talatah ing Noeswa Djawi.
2 Ing Giri apan woes toenḍoek, kang iboe grah anggranoehi.
3 Jata waoe Sang Praboe ing Madjalangoe, apan woes mijarsa warti.
4 Santoen sarèngatira Djeng Nabi, Moehammad kinaot.
5 Lah ta koeloep para Boepati sadaroem, ingsoen ijasakna.
6 Jèn oewoes pamilihira, oemantoeka maring nagrinirèki.
7 Woes lepas lampahipoen, Alap-alap praptèng Soerèngkéwoeh.
8 Saking ing pamanah oeloen, Pangéran ing Soerawèsṭi.
9 Noelja djengkar Kangdjeng Sri Boepati, abibaran kang samja soeméwa.
10 Para wadya manembah saha oematoer, ḍawoeh padoeka Sang Pekik.
11 Éndraséna mjang sagoenging para wadoe, kang ana ing ngarsa.
12 Sigeg kang woes patjak-baris, para wadya Soerabaja.
13 Dénira aprang sadina, kasoran wong Soerawèsṭi.
14 Lah ta sagoeng wadyaningwang, dadi loewih betjik lalakon iki.
15 Lampahira ing enoe datan winarna, wadya ing Soerawèsṭi.
16 Ingkang sepoeh kakasih Dyan Djajèngresmi, raméning ngajoeda.
17 Datan dimpé moesṭikaning boemi, rawoeh sakarongron.
18 Kalakjan aprang poepoeh, dados damel kapitoenan agoeng.
19 Kawarnaha Djeng Soenan Matawis, apan sampoen ingatoeran wikan.
20 Nengena nagri Matawis, tammat ing Giri beḍahnja.
21 Lah poenika palanangan, ingkang ngadeg sipat grananja Kjahi.
22 Paragading ngisa lawan mahrib, pitekoer Sang Anom.
23 Lah pirengna Radyan oeloen, amarna sarahing paksi.
24 Lah ta Gaṭak sira oeméntara aglis, marang paḍoesoenan.
25 Moeroeb agoeng tan wonten tijang andoeloe, moeng amba prijangga.
26 Tranging djawah lagja mangkja Sangapraboe, angraos sanget kalantih,
27 Sing sapa oenggoel poepoeh, amatèni mring si baja pingoel.
28 Kang kileng-kileng kaèksi, gih poenika nétranira.
29 Lah ta koeloep sira jwa koewatir, sajektiné ingsoen nora samar.
30 Mangkana tyasira Radyan, doepi mjarsa andikaning.
31 Lah wonten kaol mèngeti, lamoen arsa satjoembana.
32 Kalangkoeng goenging panoewoen, padoeka soeng tedah djati.
33 Lah poenika woedjoeding kang poeri, ing Demak Sang Katong.
34 Sampoen paman sakétja wonten ing ngriki, ḍekoe Kjahi Darma.
35 Lon oematoer Radyan Djajèngresmi, kadiparan dinten kang prajoga.
36 Poenika jèn karja grija, oekoeripoen petjakira pribadi.
37 Minangka moerda satoehoe, tapa angénaki ati.

S. Tjabolang I.

38 Rahadyan sanget goeng kingkin, mijarsa andikanira.
39 Lawan malih Radèn sira kawroehana, pan ana kawroeh malih.
40 Dingin kang ingaran tapa, anarima sihing Hjang Soekmadjati.
41 Radèn kawroehana malih, bab prakara langit sapta.
42 Baja pantes pinoepoeha midjil, ingkang winiraos.
43 Aran Wasi Narawita kaki, jwa soemelang ingsoen djangkoeng sira.
44 Goembreg Dité Paing ala, barang karja tan prajogi.
45 Amoenḍoeta paḍa soeka lamoen goentoer, omah klangkoeng prajogi.
46 Djajèngresmi dahat pangoengoening kalboe, atoeling pétangan.
47 Saking éndahé kang warna, sariranja djenar ambenglé kèris.
48 Waoe ta kang kari brangti, Rahadyan mjang garwa poetra.
49 Mjarsa atoeré kang soenoe, waoe Ni Kèn Sitaresmi.
50 Ing Karang ikoe koeloep, tlatah Banten poengkas koelonipoen.
51 Ikoe koeloep sangkalaning warsi, pangétoengkoe mangko.
52 Sang Wikoe mèsem lingira, moenggoeh soesoeroepaningsoen.
53 Bahni geni panḍé ika, moelané dadya watak tri.
54 Masadrasa wardi kang binoekti, rasa nenem prakara ja ika.
55 Kasmaran Radyan mijarsi, gantjaring kawi sangkala.
56 Praptèng goeboeg Radèn Djajèngresmi, Gaṭak Gaṭoek nèng wingking tan tebah.
57 Andikanira Djeng Nabi, ḍateng kang para sakabat.
58 Wargapati loemampah roemijin, lawan anak-poetoe koela-warga.
59 Ikoe koeloep palijasan sakèh pétoeng, anḍekoe Rahadyan.
60 Baskara mingib ing ngarsa, kèndel dénira loemaris.
61 Kakang iki apa gambaré si mangkroek, ana pang kala roemijin.
62 Ing nganḍap kidoeling poetjak, lir kawahing ardi wijar waradin.
63 Ing kéné tan ana ḍoekoeh, jèn ana kang nanḍang sakit.
64 Lah ta iki agama Wisnoe winarna, pahoeloening agami.
65 Ing kitab Bajanoedajan, njarijosken srèngatipoen.
66 Kaping nenem sarèngat ingkang moengkasi, Kangdjeng Nabi Doeta.
67 Sang Wikoe ngandika roem, raré djabang tjaritané dangoe.
68 Klamoen ngoebengi wisma, iki mantrané oetjapna.
69 Hjang Daroena mjang Dèwi Daroeni, kadangira wadon.
70 Lepas lampahira kalih, Boeras tansah anèng woentat.
71 Datan mawi tjarijosan késahipoen, Djajèngresmi nama.
72 Kawarnaha dénira sasadji, woes samekta gja loemadyèng ngarsa.
73 Djajèngsari Rantjangkapti, tan mantra lamoen ḍatenga.
74 Sanalika lir mas toemimboel ing warih, lepas lampahira.
75 Djroning panti tjatoer geḍongnèki, kang lèr wétan séla kang kinarja.
76 Wonten kaolé ngoelama, moetamat para moesanip.
77 Kotjapa kang anèng poeri, para garwa para poetra.
78 Wasana ngling Ni Kèn Wikoe sira koeloep, lan arinta Rantjangkapti.
79 Radyan mjang ari Sang Ajoe, kèndel salèring nagari.

S. Tjabolang I.

80 Ki Artati gja goepoeh, ngrangkoel gapjoek marang kalihipoen.
81 Ki Artati moeḍar sabda, ḍoeh soetèngsoen seḍeng sira ngawroehi.
82 Pangétoengkoe Djoemngah ngarep iki, poernama mantjorong.
83 Ḍoeh riningsoen pajo toemoeli loemakoe, ngoepaja kang dadya.
84 Ki Goenawan atoerira, ing béndjang-éndjang prajogi.
85 Sampoen tita pambekannja Resi, Soekalima mangkja oeloen meḍar.
86 Titi sorah pambekaning, Sangapraboe Danardana.
87 Wantji akir lingsir daloe, noeringrat katon nelahi.

S. Tjabolang, deel II.

88 Poetranira Sèh Akadijat kang nglangoet, Mas Tjabolang akakasih.
89 Waoe ta sining goenoeng, ris-irispoh satebah gengipoen.
90 Mangkana ingkang winarni, kang aḍèpok nèng asrami.
91 Séla peṭak moebjar memplak, pan ingoekir pinḍa wiwiron adi.
92 Sampoen midjil kadi mas timboel ing warih, alon lampahira.
93 Lami-lami kawentar Ki Djoemprit, ing mantjapat mjang lijaning pradja.
94 Jèn ana oenjeng-oenjengan, moenggèng tjatjangklakanèki.
95 Taradjoe-mas ikoe srepan, toehoe agoeng mintir ingkang ridjeki.
96 Jèn ginawa ing ngajoeda betjik, tan kena pinengkok.
97 Datan katanggoengan kaki, gon oeloen angsoeng pitedah.
98 Mas Tjabolang alon pangandikanipoen, Noerwitri Saloka.
99 Énḍang Kismani poenikoe, tjemeng manis amrak-ati.
100 Sira lan santri tjatoer, amanggona nèng kéné sadaroem.
101 Rarasing kang karasikan tan winarni, woesing sapta dina.
102 Jèn ko pegat apa woes mangerti koeloep, lakoe-lakoené ngakrami.
103 Ḍoeh babo papoenḍèn koela, njoewoen babar-pisanipoen.
104 Ija angoedoebillahi, minasaétani rodjim.
105 Parmaning Hjang Maha Nasa, soepé kang kantoen nèng woekir.
106 Embok ing salebetipoen, koela monḍok wonten ngriki.
107 Woesnja wantji lingsir latri, Ki Saloka Kartipala.
108 Gantya waoe Ki Empoe ingkang djoedjoeloek, Ki Anom Mataram.
109 Kang ingaran eri panḍan, peṭit gandja nèng nganḍap doenoengnèki.
110 Amoewoehi ḍapoering kang keris, djangkoeng mjang panḍawa tjinarita.
111 Tjarita boengkem ḍapoer, kembang katjang boengkem datan teroes.
112 Toembak eloek teloe kang winarni, ḍapoer sapit abon.
113 Kakang sampoen, datan wonten raosira.
114 Mangkja gantya katrangan bab lenggahipoen, anoempaki ingkang wadjik.
115 Ngadjeng kedah dèn kembani, saha kedah kinerepan.
116 Sekar Doerma bab pangangkahing toerangga, kang langkoeng angèlnèki.
117 Mas Tjabolang kalangkoeng soekaning kalboe, goemoedjeng alatah.
118 Gantya waoe kang winoewoes, bilih angabah-abahi.
119 Tjoblong ingkang boender sarta, lebet lekok poenika amoeng mandjing.
120 Tjabolang matoer soemangga, woes linggar saking panḍapa.

S. Tjabolang II.

121 Sawoesira anginoem, wédang kahwa Tjabolang oematoer.
122 Kjahi Djoeroe Poedjangkara, bakdaning waktoe ngasari.
123 Iki djebèng sasmitanira Hjang Widḍi, sakèhing kang oemat.
124 Woelan Redjeb kang goemanti, kalamoen ing wektoe soeboh.
125 Njahi Moenḍing atoerira aris, widjangipoen srandoening maésa.
126 Wonten malih kang dèrèng kaseboet ngarsa, namané, kang roemijin irah-irahan poenika, oelamé.
127 Bilih wonten ḍawoeh dalem Sangapraboe, jasa sekaran kang nami.
128 Mjang djambé lawan seḍah, sawoesé tinoetoel-toetoel.
129 Iki ebèng isih ana maning, kang doeroeng kawijos.
130 Saben ari kang namboet karja loemintoe, Ki Djoeroe pinarak.
131 Tamoe kakoeng ingkang mangagengi, Kjahi Pangoeloe Amad-katégan.
132 Doeh Goesti Sri Narapati, amba atoer pedjah gesang.
133 Ṗraptèng tepi Glagah-ganda, Soenan Lèpèn oeloek-salamira glis.
134 Doeh Soehoenan Kali goeroe-nadi mami, gambar wawajangan.
135 Ḳjahi Ardjana winoewoes, Moetijan ing Djatisari.
136 Lah betjiké dak dolé pisan jèn pajoe, prajoga njimpeni ḍoewit.
137 Tan koerang poenggawaningwang, kang bregas sarta lim-alim.
138 Gantya waoe kang winarna, ingkang tjaket linggihira.
139 Datan nalisir ing karsa, saking lepasing pamboedya.
140 Pan sinigeg Soembaga dénja ngling, gantya kang kawijos.
141 Ki Sopana winoewoes, abdi dalem djadjar tjarik matjoeng.
142 Hèh Ratoening latjoet sira, marang ing ngendi karepmoe.
143 Nahan gantya kang winarna, Mas Tjabolang lawan santri Noerwitri.
144 Seret matoer mangga linadjengna Njahi, tjarijos Kasanah.
145 Medal saking wisma liwoeng tanpa doenoeng, lawan kang sinedyèng ati.
146 Mangkana sira Ki Bagoes, Kasanah sinoengan panti.
147 Angandika malih mring kang sakit, sadoeloeré djoeragan Kasanah.
148 Nji Atikah kèndel dénira amoetjoeng, sadjroning tjarita.
149 Midjil gawa gandjaran Narpati, sokoer ing Hjang Manon.
150 Dangoe dénira loenggoeh, Sang Dyah Ibnoe-moestapa andoeloe.
151 Kawoela tjèṭi padoeka, poen Aklimah ḍoeh Kijahi.
152 Toetoeg dénira amardi, mring poetra tamaning krama.
153 Kalangkoeng amelas-arsa, ngambah djoerang ngiring-iring.
154 Datan sakétja tyasipoen, Sèh Ngarip tatanja aris.
155 Malah kongsi karahinan maksih goeling, kasorotan soerja.
156 Kang doewé kikajat angling, sawidji dina Ngabdoellah.

S. Tjabolang, deel III.

157 Bjar rahina warga djaloe èstri, kang pinatah samya namboet karja.
158 Dangoe dénja imbal woewoes, lan kadang Dyah Mardadari.
159 Ginantya adegipoen, Bambang Partadéwa kang nèng ngajoen.
160 Soemoengkem asroe semadi, neneḍa marang Djawata.

S. Tjabolang III.

161 Hjang Baṭari Oema angandika aroem, ingsoen ija amaringi.
162 Karo-dénė sisiliha nami, babo poetraningong.
163 Njahi ranḍa Prihatin lan soetanipoen, djaloe tanpa kadang.
164 Nahan wonten djalma beṭak, lawang kori kabèh dipoen inebi.
165 Moenggoeh atoeré poetranta, Kémasé Ngantèn tan sisip.
166 Bijang-bijang ambakna wong maréntahi, nora nganggo mawang.
167 Ki Boejoet Wangkeng woes toenḍoek, Ki Ḍalang goepoeh kinanṭi.
168 Lamoen ingong adandana maning, bari nganti garingé kang ḍesṭar.
169 Lah kowé apa oeninga, titipan kang anèng akoe.
170 Nahan ta ingkang kotjapa, wadyané Kala woes goesis.
171 Kang roemoehoen ri Akad ingkang mangajoen, Ki Ḍalang tatanja aris.
172 Ing ari sapekenèki, sijang kenḍoeri loedjengan.
173 Ki Narataka toenḍoek, lan Ki Amad miwah tamoenipoen.
174 Hjang Wisésa woes paring sasmita djati, paningal woes soeda.
175 Poenapi gih si anak kalijan tamoe, Kimasé Tjabolang.
176 Apan praptanirèng wisma, wantji wektoe mahrib ika.
177 Ing Soedjanapoeran sampoen prapti, Dyan Toemenggoeng lenggah nèng panḍapa.
178 Mjang jwandjana ing djarwanirèki, pepeking poenang wong.
179 Dé tjetjeg grana lirnèki, samya lawan aksara nga.
180 Saweg samanten toeripoen, dénja meḍar sabda roengsid.
181 Kang ḍihin ambeking soerja, kapinḍo ambeking boemi.
182 Tjabolang kalangkoeng soeka, toek wawengan dénja marsoedèng boedi.
183 Lamoen kari paḍa sidji, awèt gonira djedjoḍon.
184 Poenapinggih ing panggalih dèrèng toetoeg, prajogi prasadja.
185 Neptoening ari pasaran, béda lan kang kasboet ngajoen.
186 Tarampil tegesipoen, aparigel pangasoeting kretoe.
187 Astjarjambek Mas Tjabolang doek andoeloe, ing ḍépoké Sang Maharsi.
188 Ingkang ḍihin, darah bangsaning ngawirja.
189 Mas Tjabolang awatjana ririh, aḍi Amad ḍawoehé Sang tapa.
190 Katitih asmara maoe, sabab roebéda kang nglinḍih.
191 Tjoenṭel oedjaring kang wangsit, jèn ta moenggoeh tatakeran.
192 Kalamoen lagi satjandra, goné nora garap toja.
193 Mas Tjabolang matoer mangendjali, asmaraning wadon.
194 Bjar rahina Kjahi Adjar woes oemidjil, saking ing paheman.
195 Ki Adjar alon ngandika, patitising titimasanirèki,
196 Lampahipoen ing Kapoeroen woes kapoengkoer, ngantjik ing Prambanan.
197 Ambanon binatoer séla, mangidoel oedjoerirèki.
198 Gja tinata adjang kinenongan sekoel, oelam rinampad mawarni.
199 Dyah Tjitrawati nglangoet, kredyating tyas ngoelati Sang Bagoes.
200 Dangoe oneng neng-onengan, sakalijan Radjasoenoe.
201 Sangapraboe Pengging tinangkil lir saban, anḍèr wadya soemiwi.
202 Praptaning poeri pinanggih, lan poetra mantoe Sang Sinom.

S. Tjabolang III.

203 Wadya Pengging laroed miroed, katgadèng tyas Sri Salembi.
204 Lah kaki gawanen aglis, Mandang-djaplak langkoeng soeka.
205 Sawoeng peṭak lantjoer moebal langking, kawistara lir manoengkoe poedja.
206 Mas Tjabolang lon lingira, kawoela santri balaka.
207 Ki Artati meḍar sabda, sadoeroengé kaki sira doemadi.
208 Étang bangas, doek ing ngoeni kalanira.
209 Anoedjoe ing sadjoega ri, sabakdaning waktoe ngisa.
210 Sadjatiné ora nana, apa-apa wit doek maksih.
211 Ing ari sadjoega noedjoe, bakdaning wektoe ngisaï.
212 Gagetoening manah labet pingging, angraosken dalil kang kapisan.
213 Kang roemoehoen mani ikoe djatinipoen, kama isih dadya warih.
214 Ingaranan sasahidan iki koeloep, awit pamedjangnja.
215 Sang Wikoe lingira roem, bener koeloep kabèh woewoes ingsoen.
216 Jèn manoengsa djibar-djiboer saben ari, tansah ambaroewah.
217 Pamidjilé pitoetoer ing ngarsi, rasakna sajektos.
218 Oedjar kang woes ingsoen padjar, mrih tan oewas wawasen jwa wis-oewis.
219 Peksi prekoetoet lingira, prajoga boja pakéwoeh.
220 Oerang-oerangan lingnja ris, teka bener oeler djeḍong.
221 Pangkat kapisan ingaran, karmindrija tegesnèki.
222 Tjanḍik-ajoe soemoenar datan adangoe, soerem kang oedjwala.
223 Katjarita kalanira ngoeni, grijanipoen tyang Djawi sadaja.
224 Tjotjak koeṭilang kapoḍang, katjer poenglon sikatan esrigoenting.
225 Sajogi soemrep roemoehoen, nama miwah manggènèki.
226 Sapit-oerang winoewoes, bongkot oetawi ing poetjoekipoen.
227 Ḍapoering grija winilis, oegi moeng warni sakawan.
228 Oeloen meḍar ḍapoering kang grija kampoeng, wonten wiwidjanganèki.
229 Ki Mas Tjabolang doek mjarsa, gotèké Kjahi Dikara.
230 Woes kawidjil oekoeraning panti, telas winiraos.

S. Tjabolang, deel III, vervolg.

231 Diwasaning diwangkara, ing ranggon woes dèn bersihi.
232 Mas Tjabolang lingira ris, pamanggih oeloen pijambak.
233 Ki Dipati ngandika roem, ḍateng kang aminḍa koeli.
234 Kjahi Geḍé dénira loemaris, sampoen prapta ing tanah Tembajat.
235 Kakang Empoe Ngèksiganda, ngoeni woes meḍar pitoetoer.
236 Ki Nom mèsem lon ngandika, dé ḍapoering tjoeriga kang winarni.
237 Djeng Pangéran Tembajat sroe soekèng kalboe, manṭoek-manṭoek lingnja.
238 Kjahi Nom lingira roem, saweg mangkja rakanta pikantoek.
239 Sigeg raméning witjara, kang samja wektoe woes bakda.
240 Koekoewoengé ingkang anelahi, pramoedita kaot.
241 Ijeg goemarenggeng djalma kang doedoeloe, ngajoen-ajoen kang oemidjil,
242 Nahan ta kang nanḍang atis, ngaringkel anèng poepoelon.
243 Lawa wongwa anjamberi ngéring-nganan, tjinanḍak angénḍan,

S. Tjabolang III, vervolg.

244 Tjinarita paladjengé kang ningali, manḍeg mangoening tyas,
245 Salisir bakda soebeki, ing wantji sapoeting siti.
246 Noerwitri mégos mangajoen, tatanja ririh mrak-ati.
247 Wité betjik dadiné adjoeti, kang metoe Senèn Pon,
248 Koeneng waoe winoewoesa, wirasaté Rebo Legi.
249 Namaning ati winarni, galih praja wardaja tyas.
250 Namaning kang sato-kéwan nenggih, satwa wregoe atbana loehana.
251 Lir kang anèm, wadjibé kedah samekta.
252 Ki Saloka tanja malih mring ki wisma, djampiné.
253 Sampoen djinèntrèh sadaja, nji wisma malih watjana.
254 Nengna waoe Ki Wanakarta kang kantoen, nahenta lampahirèki.
255 Sangapraboe Brawidjaja, nanḍang gerah radja-singa kang nami.
256 Kalanira Sang Praboe, Djajabaja Kaḍiri ngaḍatoen.

S. Tjabolang, deel IV.

257 Pitoeng Kraton Padjadjaran awitipoen, praptèng akir djaman.
258 Saka parmaning Hjang Soeksma, djaman Kala-bendoe sirna.
259 Ingkang pangandika Djeng Nabi Sinelir, mring para sakabat.
260 Ana ratoe saka nagara Ngadjirah, Sri Ashab awawangi.
261 Boeboeka nagari Mesir, ingkang djoemeneng naréndra.
262 Ingkang minḍa warna angandika aroem, Sajid Markaban sirèki.
263 Angandika Sangapraboe Ngabdoelrahman, kakang tjaosan iki.
264 Ingsoen iki tjilik-moela wong ing Mesir, doedoe ngoelandara.
265 Saṭiṭika ingsoen nora wedi, mring ratoemoe Praboe Ngabdoelrahman.
266 Adja kakèhan toetoeh, oewis pajo paḍa mangan nginoem.
267 Lawan ḍoewit satoes doekat, kang dèn go waragad sami.
268 Dosa apa karo ika, lawan dyah djroning kaḍatoen.
269 Sanadyan sadoeloeringsoen, toewin poetraningsoen sami.
270 Langkoeng adjrih jèn djinarah Sangapraboe, gja Sajid Markaban.
271 Tigas kawoerjan kang prapti, manila-krama kaptèngong.
272 Koela-warganja Ki Pengging, ngroekti lajonnja pinetak.
273 Ing lampahé Ki Milasa, kengkeng rikat tan rekasa.
274 Kalenṭingé nora dèn rawati, temah mroetjoet mak-prog.
275 Lah ta njahi soemangga sami awekdal, mahribé.
276 Dasar tjoetjoet Éndrasmara, tjarita mrih soekanira.
277 Ṡapa wongé, arep jakin atinira.
278 Woes tammat asmaoelkoesna, mjang preloené asma sawidji-widji.
279 Sitisoewadi woes medal, limar wilis kagem koeḍoeng.
280 Sigeg mangkja kang winarnèng toelis, para tamoe miwah kang toemingal.
281 Kalawan kapasangjogi, béndjang bèn oeloen oemangkat.
282 Njahi Demang Poespamredoe, katjonḍongan ing panggalih.
283 Nji Demang medal goepoeh, paparéntah maring batèhipoen.
284 Astjarjambek mijarsa swaraning aloen, goemaleger gigirisi.

S. Tjabolang IV.

285 Nji wisma ngatag mring réntjang, segah woes binekta midjil.
286 Poen patik kawedarana, ingkang winastan sanandang.
287 Hèh ta koeloep kang dèn arani poenikoe, tataran kèhira.
288 Kalamoen ana manoengsa, oewis bisa anjirnakaken maring.
289 Kèndel dénja manembang kawoeri, kang mijarsa djomblong.
290 Kaétjan imbal angling, éndjang tekèng lingsir koelon.
291 Kang sinoeng ling sasenengira woes ngambil, manadah mangsegan.
292 Mas Tjebolang mangsoeli soemanggèng karsa, andèrèk.
293 Séla soemjoer Kramaléja sroe mangrempak, sada tjinandak keni.
294 Ladjeng kang arak-arakan, praptèng panti sowang-sowang.
295 Waoe kang moerwèng don loehoeng, atilar wasita djati.
296 Oepama bandjoer tan mawi, ginoegah koerang oetama.
297 Sakatahé warok mjang pra santri, samja dateng pondoké Tjebolang.
298 Kawoela oematoer malih, ing Goesti Djeng Nabi Ngisa.
299 Doeh Nabi Ngisa Rohollah, tatkalané amba nèng ing jomani.
300 Kawoela matoer ing Toewan, Nabi Ngisa Rohollahi.
301 Atoeripoen risang patak angenèni, doeh Goesti Rohollah.
302 Sroe kajoengjoen patak amijarsa toetoer, ing swara lamat doemeling.
303 Nabi Ngisa sroe welas doek mjarsa atoer, patak langkoeng tobat.
304 Mas Tjebolang doek mijarsa warti-, ning Sèh Adi asramèng Madjenang.
305 Moendoer nji landjar Mawoer, praptèng wisma panggih tamoenipoen.
306 Bismlahi rahmani rakim, enawètoe ang oekira.
307 Ana oemat sawidji amandeng wahjoe, sangking sanget dénja miskin.
308 Kalih prakara ingkang binagi, kang pinaro adil lawan loma.
309 Badoewi toer sembah mesat, sarta koeda binektan pedang kalih.
310 Sèh Matyasta ngawé goepoeh, batjoeta maréné kaki.
311 Tjebolang ngling, kados woes toeroet sadaja.
312 Mangkja ta djantoeranèki, Ratoe Madoera winarna.
313 Sèh Matyasta lon lingira, èh Pangawé wedarena.
314 Katalika mangké wonten kang panoedjoe, kinarja boeboeka.
315 Sapa sinten kang asowan, nèng ing pagelaran nenggoeh.
316 Noerwitri nembah matoer, saking remen dadya maksih émoet.
317 Sinang arja werdinira, sineboet loehoer sanjata.
318 Mangkja gantya pandelegan wardinira, panengkelan oetawi.
319 Temah oening watjan warni-warni, kang dadya tyasingong.
320 Kang awadé aroem-aroem, konjoh sekar lisah wangi.
321 Gèr sinten ingkang sinambat, miwah kawidjilan ngoeni (zie S. Tjentini, 2de Z.).

S. Tjentini, gedrukte tekst.

1 Poerwaning rèh manising paloepi, respatyéndjang noedjwa gatitasta.
2 Jata anoedjoe semana, boepatiné darbé kardi (zie S. Tjabolang, Z. 321).
3 Jata lekas njoelap Mas Tjebolang waoe, koemoetoeg kang doepa.
4 Jata maoe sira sang dipati, karsanira waoe dik-oedikan.

S. Tjentini.

5 Lan malih matoer woes mari, nglakoni tindak belasak.
6 Moeng badané ḍéwé sinoeng, oeninga mring sang atapi.
7 Praptèng djro goewa sampoen, sang tapa lenggah ing séla pingoel.
8 Kang sinoeng ling matoer nembah, paran ingkang asal angin.
9 Semana sang tapèng lagi, pinarak anèng ing langgar.
10 Jata ingkang liningan anoelja goepoeh, ngabekti mring Djajèngsari.
11 Pan antara sawoelan soeroedirèki, sira sang atapa.
12 Bab kabèh sentananipoen, woes ingoendang sami prapti.
13 Sanget panoewoen kawoela, lamoen amba darbé kreket samenir.
14 Ngambah tanah ing pasisir, lan raji Sèh Anggoengrimang.
15 Akèh para santri kang nekani, sami kasmaran mijarsèng warta.
16 Jata woesira anoeli, sang brangta lampahnja alon.
17 Riwoesnja nitih atjala, hjang soerja sang brangta noeli.
18 Moeng kantoen santri goeng-agoeng, sareng mijarsa toernèki.
19 Kang pawohan noelja sinadjèken sampoen, mring ni njahi lawan.
20 Leresipoen anak inggih, poen bapa angambil sawab.
21 Kjahi boejoet malih woewoesira aris, kang ngawroehi ika.
22 Amongraga alon waoe woewoesipoen, manira mijarsa warti.
23 Lepas lampahé sang brangta, Amongraga djoemeneng anèng woekir.
24 Djadjar kalih wisma tjèkli-tjèkli, manḍapané ḍineket kéwala
25 Lah ta daweg amoetjanga poetraningsoen, noewoen kang ingatag.
26 Ingaranan nenggih wadi lawan mani, manikem wewaḍah.
27 Sang tapa soeka kepati, angling marang poetranira.
28 Amongraga amoewoes, jekti tingal kang mandelik ikoe.
29 Semana woes bjar rahina, kang méga malang soemirat.
30 Marmanipoen kèh-kèhing wong ana moewoes, soen doega ni rara.
31 Noeripin aris saoernja, lah inggih daweg soewawi.
32 Amongraga amoewoes, wadjib kang darbé wisma poenikoe.
33 Nenggih basa kang poenikoe, sarak sarèngating nabi.
34 Serawoengan lan kèn Raras tjahjanipoen, nèng wedana lingsir siring.
35 Sèh Amongraga noelja glis, toer sembah angraras pada.
36 Tan soesah amba oemarak, ḍateng ing padoeka nenggih.
37 Langkoeng awlas ki Sèh Amongragi, aningali mring Baji Panoerta.
38 Sigra kang garwa ni kèn Malarsih, lampahira alon.
39 Tokolan katjang woekoe, kara ketjipir kangkoeng lembajoeng.
40 Noelja sareng jata samja awiwisoeh, Kjahi Boejoet dèn toeroehi.
41 Woesnja ngambil kadas tojastoeti, nijatira ngilangaken kadas.
42 Abagoes djatmika roeroeh, pasang-semoené awingit.
43 Mangkana Sèh Amongragi, anèng tadjoeg pamelengan.
44 Soerat Senoe anèng tadjoeg adan soeboeh, swarané araras.
45 Mangkana ki Djajèngraga, dénira amangkoe kardi.
46 Tan dangoe noelja rawoeh, ingkang ngiring kèndel anèng taroeb.
47 Sadaja ingkang parèstri, pan samja gawok toemingal.

S. Tjentini.

48 Pan ladjeng émprak sadaroem, moelja warnané pribadi.
49 Mangkana ta sang abrangta, kang woeroe dénira pana.
50 Aboebaran pra bagor sadajanipoen, noelja samja kinèn moelih.
51 Sirat mabang bjar ésoek, Hjang Soerja midjil oedajèng goenoeng.
52 Pengoeloe lega tyasnèki, mjarsa kodjah djampi djompo.
53 Kalih kajoe oerip lan widoeri namoeng, poenika ginetjak.
54 Noelja kang goemanti ing taoen Djimawal, tanggalipoen sasi Soera dinten Toempak.
55 Kjahi Baji Panoerta terang tyasnèki, mjarsa woewoesira.
56 Ing wantji poekoel sadasa, ki Baji Panoerta woewoes.
57 Jata waoe ingkang lagja prapti, Djajèngwèsṭi lawan ingkang garwa.
58 Jata waoe lampahipoen, sang pinangantyan samargi.
59 Malarsih oematoer aris, poetra toewan Sèh Mongraga.
60 Allah Allah Allahoe, héja Allah tabarakalahoe.
61 Jata waoe Sèh Mongraga, toemamèng tilam sétadi.
62 Ki pangoeloe ladjeng oemiring ing poengkoer, prapta ing panḍapa.
63 Djajèngwèsṭi Djajèngraga, mjang pra ari Swardja Wiraḍoesṭèki.
64 Wismanira ki Sèh Amongragi, oewoes poerna salirira dadya.
65 Apan sarja winedjang ing ngèlmi, sadaja woes winot.
66 Gja sinamboet binekta mring tilam sari, ginoentoeran sabda.
67 Kang serat satoenggilipoen, pinaringken poetra kalih.
68 Ngétan bener lampahé saja anglangoet, apan toeroet ing pasisir.
69 Sira ki Sèh Amongraga, nèng Noengsabarong poelo lit.
70 Jata ki Sèh Amongragi, nèng ardi Gilang amanggon.
71 Jata dangoe mawresing rentjakèng goenoeng, antara sesangat.
72 Jata waoe winoewoes, Sèh Mongraga ladjoe lampahipoen.
73 Pan anenggel soemoengkèng ardi Paroenggoe, kekajwaning wana woekir.
74 Wahoe ki Baji Panoerta, datan arsa kondoer mring wismanèki.
75 Jata ki Sèh Amongragi, nèng senḍang Wadjak ing kono.
76 Sèh Mongraga angandika, lah apa kang sira sedya.
77 Sang mong wingit lampahira ririh, anon ing djoerang djro.
78 Kawit wisan gawé dénja andjadjagi, lebeting talaga.
79 Mangkana dénja minggoe, Sèh Mongraga anèng talaga goeng.
80 Sèh Mongraga nèng tanah ing Lorog Panggoel, andjadjah ardi Sakeṭi.
81 Jata waoe Sèh Mongraga lampahipoen, noet djoerang sesengkan.
82 Anèng sanganḍaping woekir, pepangol ing kidoel koelon.
83 Mjat rékaning karang-karang, kamaring goewa Srabodja.
84 Arisbaja doek mijarsa, sanget dénira gegetoen.
85 Sèh Mongraga ngandika ris, marang ki Arisbaja lon.
86 Samja gègèr goemoeroeh, sétan memedi lawan lelemboet.
87 Sèh Mongraga andaroeng lampah lestantoen, noet tirah ardi Sakeṭi.
88 Jata wahoe njabrang kali mili ngidoel, pan sapanggelangan.
89 Jata waoe Sèh Mongraga, karenan dénja andoeloe.

S. Tjentini.

90 Jata wahoe Sang Mongragi, nèng goewa Kalak amanggon.
91 Jata ki Sèh Amongraga, woes midjil saking djro goewa.
92 Gja oemangkat waoe ki Sèh Amongragi, pan angalèr ngétan.
93 Prabaning Hjang Soerja doek oemidjil, mabang ngoedjwala soemirat ing rat.
94 Sira ki Sèh Amongraga, ladjoe lampahira aris.
95 Waoe ki Sèh Amongragi, nenggak anenga nèng séla.
96 Sang wingit mjat asrining kang woekir, kèh kitri neḍeng woh.
97 Sedjarah ratoe lelemboet, ratoe Widanangga Delpih.
98 Praptèng Toenggangan baloembang, ing Beloembang kenḍiting Pringgadani.
99 Sangsaja sroe tateroeh ing pantjabaja, sakeḍap tan ngenḍani.
100 Tanana labetipoen, sakeḍik kang ron miroengga roentoeh.
101 Praptèng kawah Tjandradimoeka aloenggoeh, anèng séla Mandragini.
102 Anèng ngajoen djalak toedoeh marga ajoe, Djamal Djamil ing tyas.
103 Woes kalangkoeng gjaning sima kang nggaroti, kongsi dadya goewa.
104 Alempeng soemingeb wingit, djroné moedjoer ngalor ngoelon.
105 Sèh Mongraga lajap nèng séla poenḍoetan, enggoné.
106 Jata waoe Sèh Mongraga, karsanja kéwala ladjoe.
107 Mangkana Sèh Amongraga, nèng arga Tiling nem dina.
108 Angandika ki Sèh Amongragi, paran woes tapis arga sadaja.
109 Datan wangwang dénira adjarwi, tatasing wiraos.
110 Mahawan sanḍaping woekir, andoeloer noeroet lalempong.
111 Sakelangkoeng dénira moekti wong teloe, ing dalem sapasar.
112 Alon dénira moewoes, jèn mangkono ikoe sang linoehoeng.
113 Langkoeng ing panggedjegipoen rapal hoe-hoe, amegeng napasirèki.
114 Kang nonton oejel-oejelan, samja karenan andoeloe.
115 Jata kjageng Sèh Mongragi, anèng pangimaman manggon.
116 Jata kang sami tetegar, mring awang-awang polatan.
117 Jata waoe wajahipoen, bakda ngisa para santri.
118 Jata kjageng Sèh Mongraga, dénja rerep nèng wanadri.
119 Jata kjageng Sèh Mongragi, lega tyasira ngatoeran.
120 Jata waoe Sèh Mongraga dénja masoek, lawan santrinira.
121 Jata waoe Sèh Mongraga, ladjoe ngalèr lampaḥipoen.
122 Mangkana adatipoen, tijang tirakat ngriki poenikoe.
123 Kang liningan toemoengkoel alon oematoer, lamoen pareng sang apekik.
124 Jata waoe lampahipoen, Mongraga praptèng pasisir.
125 Sèh Mongraga nèng goewa Songpati, djenek tyasira non.
126 Jata ki sèh Amongraga, ingaḍap santrinja katri.
127 Ingong tanja marang ing sirèki, Wanamenggala pomahanira.
128 Sawoesira adjad dèn dongani, binagé para wong.
129 Tan tjinatoer solahira, kang samja mapan ing ratri.
130 Ladjoe ngidoel lampahira, moeḍoen rarjjan asoeboeh anèng kali.

S. Tjentini.

131 Jata waoe lampahipoen, Djajèngresmi Djajèngragi.
132 Ki Noeripin pikantoek, nemen dénja naḍah amaṭengkoek.
133 Wajahipoen, koetjiwané maksih tanggoeng, kirang rong taoen kas.
134 Djajèngresmi woes andoegi, kaleṭeké Djajèngraga.
135 Koelawirja krep alihan dénja loenggoeh, poenapaha kang patinggi.
136 Ki Djajèngraga ngandika, sewawi paman jwa tanggoeng.
137 Ki petinggi woewoesira, mengko jèn manira beksa.
138 Jata waoe Djajèngragi, lega tyasira doek toemon.
139 Jata ladjoe lampahé ki Djajèngresmi, Noeripin tan tebah.
140 Nora oeroes ambakna djirih kalangkoeng, tan kena koemrosak.
141 Ragi akir wektoenira, ladjeng kamat rebat perloe.
142 Béda lan kang sampoen wanoeh, ing tjoba kang bebajani.
143 Djajèngraga toemoengkoel, kang paman andjegreg lon amoewoes.
144 Ki Koelawirja ngling aris, abener wirajatira.
145 Djelah-djelih Noeripin lir dèn patèni, sambaté.
146 Jata kang samja pagoejwan, sadaloe tan antoek goeling.
147 Djajèngresmi lon ngandika, sewawi paman mahawan.
148 Ki patinggi anḍekoe toernja ris, soemanggèng karsèng don.
149 Jata kang ngoepaja tirta tan kapeḍak, Djajèngresmi angling mring ki Wanatawa.
150 Jata kang samja aloenggoeh, nèng goewa dénja nenepi.
151 Noelja prapta Djajèngresmi lampahipoen, lan kang paman mjang kang ari.
152 Prajogi sesambèn ḍingin, soepaja mari kaleson.
153 Wantjining soerja goemiwang, Sèh Ragajoeni lingnja roem.
154 Jata ingkang sami mardyèng wangsit, wantji woes akiring wektoe ngasar.
155 Pan pralambanging ngagesang, lir késahan tebah kampir ing margi.
156 Djajèngresmi Djajèngraga, tyasnja poengkas sanalika.
157 Jata kang kantoen nèng langgar, Djajèngresmi Djajèngragi.
158 Adan oemangkat ladjoe, Djèngresmi lan kang paman rinipoen.
159 Jata kang inganti-anti, tan dangoe noelja katingal.
160 Sawoesira sami nginoem, wéning kang njoe, wantji soeroep awal mahrib.
161 Alon matoer poenikoe dédé wong mantoe, kang natap gamelan.
162 Jata kang samja oemetoe, Djèngraga Koelawirjèki.
163 Sira ni ranḍa Sembada, midjilken soenggata sekoel.
164 Njahi ranḍa tamboeh polahnèki, boentajangan sanget brangtanira.
165 Ki Koelawirja andjonḍil, mèsem andjeketet djoto.
166 Aloewaran kang samja akoelin, kalihé kaleson.
167 Aloewaran dénira apoelang oentir, ni ranḍa ris nabda.
168 Goemoedjeng ki Djajèngraga, tjaremeté angalem goeṭoelnèki.
169 Jata waoe loewar dénira aoenḍoeng, ni ranḍa Sembada.
170 Nolih sarwi angrerepa, soewawi dalem imami.
171 Jata ni ranḍa Sembada, sawoesira dénja adoes.
172 Goemoejoe Koelawirjèki, sadangoené dèn pepojok.

S. Tjentini.

173 Koela matoer pesadja sajekti, sanget wirangingong.
174 Djèngraga saja goemoejoe, nora kajaha Noeripin.
175 Ah mangké njahi sampoen, boten ilok meksa wong tan poeroen.
176 Kinèn metoe kebon adja na kang weroeh, tan adangoe noelja prapti.
177 Sroe goemoejoe Djèngraga Koelawirjèkoe, inggih talah paman.
178 Sedjodjor toetoeping dridji, pangosoké lir gegorok.
179 Djajèngresmi mèsem ngoengoen angling aris, lah prijé bandjoerna.
180 Moeng poenika insa Allah, kang paham toemanem kalboe.
181 Loewaran kang naḍah toewoek, rampadan ingoendoer aglis.
182 Ki pangoeloe langkoeng soeka, winoelang mring tamoenira.
183 Noeripin sigra moendoer, sindjang ingoelihken mring pangoeloe.
184 Ki Noeripin sangsaja sengkoet amangan, poeloeké.
185 Ki Koelawirja tan oening, mring ni ranḍa praptanira.
186 Doeldjaja atoeré inggih, barang paréntah linakon.
187 Noelja wektoe ki Koelawirja kang kantoen, salat wektoe ngasar.
188 Wis Madoe mleboewèng wisma, dandana kang sarwa loehoeng.
189 Jata waoe sang abagoes, Djèngraga Koelawirjèki.
190 Jata kang ngroekti soenggata, Doeldjaja lawan Noeripin.
191 Ki Doeldjaja anggagrag ḍaḍag beḍaḍag, sigra moendoer maréntahi kang sinoman.
192 Wong nijaga liningan noelja glis, moeni ladrang rara nangis raras.
193 Ni ranḍa naoeri aris, gih leres seḍengé gambjong.
194 Ronggèng lekas mingser gènnja, larap nilap kadya koepoe.
195 Kang paman maṭenṭeng nggoegoek, ja-ija bener sirèki.
196 Nimbok Madoe adandan kadya doek waoe, sinambi kalih angibing.
197 Djèngresmi ngandika roem, lah mbok rara pajo paḍa loenggoeh.
198 Ki pangoeloe pineksa-peksa anginoem, ginoedjeg rinasa.
199 Ki Koelawirja ngandika, lah koela bibi bok sampoen.
200 Djèngraga ngandika aris, ḍasar ngong tan pati anon.
201 Djajèngraga mèsem moelat, dénja merabot kang paman.
202 Waoe ni ranḍa Sembada, matoer mring Koelawirjèki.
203 Njahi ranḍa Sembada alon oematoer, woewoesé.
204 Jata ki Koelawirjèki, tjoetjoel dénira boesana.
205 Toer sandika sigra méntar ki Noeripin, tan adangoe prapta.
206 Kadipoendi paman kang prajogi, poenapa ladjeng apa wangsoela.
207 Djajèngresmi Djajèngraga, katri ki Koelawirjèkoe.
208 Jata waoe Djajèngresmi, wantji akir lingsir koelon.
209 Sawoesnja dénja bebakar, sinaosaken ing ngarsa.
210 Ki Djajèngresmi asegoe, mring paman ngandika aris.
211 Ni Wasita tapsirih koeningan sampoen, sinaosken Djajèngresmi.
212 Alon matoer ki Sindoeraga mring tamoe, soemangga poenika.
213 Djajèngresmi lon ngandika, paman ngong tetanja malih.
214 Sareng dénja goemoejoe, ki Koelawirja latah amoewoes.

S. Tjentini.

215 Étja dénira alinggih, nèng masdjid poetjaking arga.
216 Sadaja woes moeḍoen saking masdjid, ndoeloer lampahnja lon.
217 Sindoeraga ngalem djroning ati, mjarsa dénira matja roewija.
218 Ki Sindoeraga toerira, soemangga samja wantingan.
219 Djèngresmi aris amoewoes, kéwala wangsoelèng ngriki.
220 Adan oemangkat loemaris, mangétan ménggok mangalor.
221 Ladjoe ing lampahipoen, nètèr mangétan noet iring loeroeng.
222 Jata waoe kang loemampah, Djajèngresmi Djajèngragi.
223 Mangkana tjiptaning nala, nalika winawèng woewoes.
224 Sakelangkoeng nekoeng sang adi toemenggoeng, anèng Sentor goewa.
225 Wong kang prawirèng ing boedi, tan mèngèng paningalira.
226 Moenggoeh galaking sarpa lan mandinipoen, kena ilang wisanèki.
227 Pra ngawirja karenan mijarsi, raosing wiraos.
228 Djajèngresmi Djajèngraga, kepapaésan tyasira.
229 Djajèngresmi Djajèngraga, Koelawirja tan ana naoer angling.
230 Peteng ḍeḍet limoetan kang gara-gara, ing giri Bajangkaki.
231 Pra ngawirja samja goemoejoe Noeripin, tingkahé.
232 Jata wonten djanma sawidji kang prapti, pan kapara toewa.
233 Djajèngresmi miwah ingkang raji, Djajèngraga lan ki Koelawirja.
234 Kadya toewoek tanpa boekti, mjarsa saliring wiraos.
235 Lenggah ing balé watangan, beboetjoe woes anèng ngajoen.
236 Kang liningan lon oematoer, noewoen oemangkat loemaris.
237 Jata ingkang mahandjat margi ing Boeboek, kabentèr soerja toemiling.
238 Ginagoejoe Noeripin alengar-lengoer, Djèngraga ngling latah.
239 Jata waoe ingkang ngaring-aring, nèng nginggiling leloengoer toeng-gangan.
240 Djajèngresmi linging drija, jatalah tjobaning Soeksma.
241 Sedangoenira mengkana, tjetjatoeran ing alinggih.
242 Gemblangsérang amoewoes, bibintjilan kala-moeḍeng ikoe.
243 Tjandrageni woewoesira aris, lah mara ing kono.
244 Gantya dinten Salasa Legi winilis, bintjilé.
245 Gantya dinten Kemis Legi, pantjasṭa panggoeh teloelas.
246 Ingètjèran sorénèki, kidoel nggèné kala-momor.
247 Jata ngawirja kateloe, minggoe tan ana kersa ngling.
248 Tjandrageni malih modjar, pitoehoenen ikoe betjik.
249 Ki Tjèlèngbèlèk lon modjar, dospoendi kang Ḍaḍoengawoek.
250 Pra ngawirja katri tyasnja sanget rikoeh, deksoerané doerdjanèki.
251 Pamrihipoen lamoen ketrima lestantoen, sakaṭahing djanma.
252 Asroe modjar sira ki Badjralamatan, djarwané ndika niki.
253 Inggih bendara koela oemiring, nanging makloem dalem reranḍatan.
254 Tjangak bebajakan miwah, manol darès djaka-woeroe.
255 Wantji hjang kalandara gni, nengah panasé angobob.
256 Djajèngresmi lon ngandika, kadipoendi waoe paman.

S. Tjenṭini.

257 Ki Koelawirja amoewoes, jèn andika kang Noerbajin.
258 Ki Noeripin aṭekoel dénira boekti, poeloeké.
259 Oematoer Ragamenggala, mring sang bagoes Djajèngresmi.
260 Ragamenggala matoer, ambeg oembak prawiraning woewoes.
261 Ki petinggi Ragamenggala gegetoen, mjarsa kanḍané Noeripin.
262 Tanem toewoeh ngèlmoené barang tinandoer, mrih toeloesing sawah.
263 Djajèngraga namboeng mring raka ris, inggih sèstoe prajogi tinoelad.
264 Meṭoek marga woes toenḍoek lampahira ris, noet ing pagalengan.
265 Woes lepas ing lampahipoen, ngidoel ngétan oeroet margi.
266 Lingsir koelon wajahira, dénira samja roeroentoeng.
267 Wantjinipoen ing wektoe ngasar woes éḍoem, nèng pinggir narmada.
268 Langkoeng soekanirèng galih, mjat mina nèng keḍoeng Bagong.
269 Karenan dénja ningali, Djajèngresmi Djajèngraga.
270 Lamoen pareng kawoela oemiring, ing saparan kedah atoemoeta.
271 Kang liningan Noeripin matoer sendika, noelja gé.
272 Pra ngawirja katri woes kairid, lampahira aloṇ.
273 Kaé Kidang Wiratjapa, pangandikanira aroem.
274 Sadangoenira rerasan, ki Kidang Wiratjapèki.
275 Ki ragil Koelawirjèki, raosing tyasira tjonḍong.
276 Wawi ta sami nenaboeh, mangkja ḍi koela djarwani.
277 Kang poenikoe ḍi ragil Koelawirjèkoe, moenggoeh gagenḍingan.
278 Poenikoe aḍi woeragil, wong karem marang genḍingan.
279 Ki woeragil Koelawirja sroe goemoejoe, pan sarwi atoerira ris.
280 Jata waoe wantjinira, soerja loemaraping poerwa.

S. Tjenṭini, vervolgen van den gedrukten tekst.

281 Mèsem angling sira ni kèn Widajarti, marang Wirabradja.
282 Èstri meksih kenja ajoe, soetané Wirantjanèki.
283 Kaé Kidang Wiratjapa, ing semoe woes andoengkapi.
284 Katanḍingan limpoeting pangèksi, kadya geḍah kanṭa panginoeman.
285 Ni Widoeri binoesanan asri, toehoe joe kinaot.
286 Jata kang salat nèng masdjid, woes bakda dénira soeboh.
287 Kaé Kidang Wiratjapa, lan sakadang garwanipoen.
288 Woesira sami toetoeroeh, loewaran kang sami boekti.
289 Tan winoewoes kang andon asmara loeloet, nelasken langening resmi.
290 Jata waoe kang sami goeneman ngèlmoe, sijang wantjinira.
291 Dangoe dénja amoewoes, jata kang anèng ing tilam-aroem.
292 Moenja tjoemengkling gih poen Bèrmanis, raras mili ngantep barang lima.
293 Ginoelingaken kang raji, pan sinolah langening don.
294 Ki woeragil Koelawirja, miranti nèng ponḍokipoen.
295 Jata kang anèng panḍapa, ké Kidang Wiratjapèki.
296 Lah poeniki poetranipoen, kakalih anoedjoe kampir.

S. Tjentini, vervolg.

297 Animbali santri èh Noeripin, marénéja goepoh.
298 Koelawirja woes prapta ing pamipitan, enggoné.
299 Lir poenagi drijanira kadi, mina kasatan kalaban toja.
300 Bakda soeboeh maksih remeng padjar sidik, sira kaé Kidang.
301 Djajèngresmi Djajèngraga, katri lawan Koelawirja.
302 Lingira roem ni rara retna Rinempoe, lah ja soekoer kakang.
303 Jata kang mahawèng margi, Djajèngresmi Djajèngraga.
304 Kelangkoeng writing goenoeng, saking pantjadan baleger watoe.
305 Jata ladjoe alalampah, anapak lebak poepoenḍoeng.
306 Amandjat pagagan goenoeng, pèpèrèng tinegal asri.
307 Tan tjinatoer solahnèki, Moerjati dénja wirangrong.
308 Ki Koelawirja alatah, soeka Djèngraga Djèngresmi.
309 Ki Sèh Ékawerdi nabda, inggih katempoeh ing poepoeh.
310 Gja mangajoen Djèngresmi alon oematoer, pamit anor raga.
311 Lampahira mangidoel anoet pitoedoeh, ing wantji soerja nengahi.
312 Noeripin mèsem matoer, pangandika sampéjan poenikoe.
313 Midjil margèng ngidoel ngétan ardi, loeloengoer djoerang djro.
314 Nahan wantji bakda isa, waoe sang Panoerta kijahi Baji.
315 Lampah kawoela ing dangoe, tan ana tinoedjwèng kapti.
316 Kadya pamekaring sari, gandanja marboek roem ngambar.
317 Mangkana kang tjinatoer, Djamal Djamil dénira toet poengkoer.
318 Kang tjinatoer tjarakanira Sang Praboe, ing nagri Mataram.
319 Jata waoe kang winoewoes, Djeng Soenan Giri Parapin.
320 Maksih pepak para kadang, para paman miwah bibi.
(Tjenṭ.-Djalalèn, Z. 5: Warnanen ni Tambangraras, ingkang tinilar ing laki).
321 Apan kawoela sampoen oedani, langkoeng prajoga warna sembada.
322 Mangkana kjahi Déwangga, awit soengging adiloewih.
323 Tan adangoe Rangga Djanoer prapti, ingantjaran déning sang atapa.
324 Ki Rangga Djanoer kabanting, tibané akoelèsèdan.
325 Ngambah taratahan iring-iring, djoerang pèrèng paparoeng aparang.
326 Enengna ni Sélabrangta, kang nglampoes raganirèki.
327 Ni Tjenṭini pinardi ing wangsit, bok roebijah manira atanja.
328 Ni Tjenṭini angalem sadjroning galih, mring ki Anggoengrimang.
329 Ki Mangoenarsa pan maksih linggih, nora wikan sanaké kantaka.
330 Nengena ni Sélabrangti, sarawoehira kang raka.
331 Kasoesoe soeroep hjang arka, waoe dénira martami.
332 Wonten sanaké lanang sawidji, karsanira mangké winartanan.
333 Warnanen ki Djajèngresmi, lepas dénira loemampah.
334 Ing betjiké oemarek maring narpati, lan marek poenggawa.
335 Dyan warnanen ḍoekoehé kaèksi, ing Ardipala ika kawoerjan.
336 Woes lepaṣ ing lampahira, ki Monṭèl sigeg kang kèri.
337 Brahalané pating djalerit swaranja, aḍoeh mati sirèki.
338 Baja tresna temen maring laki, ni Toerida babo anakingwang.

339 Ija sadoeroengé ana boemi langit, ingsoen paman sira.
340 Jèn mangkana bibi manira mit, anglampahi sapitoetoer toewan.
341 Tansah oedrasa sahari-ari, tyas agoeng wirangrong.
342 Jata kijahi Panoerta, kalawan njahi Malarsih.
343 Lampahé ki Aroendaja, lan kang garwa waoe ni Malarresmi.
344 Waoe kang samja alinggih, Arsèngboedi lan kang garwa.
345 Jata waoe Roendaja noelja toemoeroen, oemangkat ing langgar.
346 Waoe ta kang lagja loenggoeh, Tjariksoetra kang wismèki.
347 Jata waoe Aroendaja lampahipoen, lan kang garwa Malarresmi.
348 Jata waoe kang anèng wismèki, nenggih sira kaé Malangkarsa.
349 Tan tjinatoer waoe ingkang lilinggihan, kotjapa kang loemaris.
350 Ki Sèh karo moemboel ginawa ing angin, ragané.
351 Kaé Malangkarsa toerira aris, lah soemangga paman.
352 Jata waoe kang mahawèng margi, sira reké ki Baji Panoerta.
353 Kawarnaha kang ahli ngawingit, ingkang woes minanon.
354 Pisah doek kalané ngoeni, beḍahing Giri Kaḍaton.
355 Ngalangken etjisipoen, santak matja mangasiralipoen.
356 Astjarja woerjaning taman, poelo palanggatanèki.
357 Kaé Baji Panoertèki, sinambraman mring kang poetra.
358 Waoe ki Baji Panoerta, ngandika mring rabinira.
359 Tan tjinatoer lampahirèng margi, Baji Panoerta lan garwanira.
360 Jata ki Sèh Mangoenarsa, nalikanja alenggah anèng masdjid.
361 Sabat wong woloeng poeloeh, samja bingar mjarsa toetoeripoen.
362 Kaé Datoek Ragaroenting manahira, adjèngkèl.
363 Nastidjab pandonganira, sakala dénja mrih ajoe.
364 Dan anradjang palwa mawan ing samodra, loemepas lir djemparing.
365 Lir ngambara lampahipoen, sang Sèh Adi Amongragi.
366 Saja awas dénira ningali, prenahing tédja non.
367 Jata sanalikanira, midjil mangoenahirèki.
368 Dan oemawan linggar sing oemawanipoen, loehoering Gambirawati.
369 Sèh Mangoenarsa kagjat ningali, Anggoengrimang miwah Djajasmara.
370 Jata waoe kang samja arsa loemakoe, Sèh Mangoenarsodjar.
371 Jata kang samja loemampah, soeka dénira andoeloe.
372 Kaé Sèh Malangkarsèki, midjil parégolanira.
373 Marah bang mèh rahinésoek, soemirat ring ngawijati.
374 Samja nganjarken woeloe, Tjariksoetra lan Tjarikmoeḍèkoe.
375 Djajèngresmi miwah Djajèngragi, langkoeng dénira soekoer ing drija.
376 Tandya oemangkat saksana, saking ing masdjid tatroekan.
377 Wana Djemboel inggih sampoen adatipoen, ḍemité sami anggliḍig.
378 Ing wantji soerja pantjala, prabané karaba misih.
379 Jata kang samja oemangkat, kang liningan atoeripoen.
380 Asrang swaraning wana dri, pring ori greng sroe goemerot.
381 Ki Samoertja ladjoe angatoeri, mring kang amarḍajoh.

S. Tjentini, vervolg.

382 Ki Sèh Mangoenarsa medar djati, reké singgih sabda kang poenika.
383 Kahé Sèh Modang agepah, nampèni trebangirèki.
384 Jata kaé Adimoentjar, angandika lah ja woes pajo jaji.
385 Ingkang sinoeng woewoes Sèh Mangoenarsèkoe, toemoengkoel nor sabda.
386 Ing wantji woes tengah daloe, samjarsa rahab raratib.
387 Pan mangkana atoerira Arsèngboedi, kaé Adimoentjar.
388 Ki Noeripin liningan mring Djajèngraga, kagèté.
389 Tan tjinatoer kang dinoetèng margi, kang kotjapa kradjan Wanamarta.
390 Kawoewoesa tjaritaning ngoeni, ing karadjan nenggih Wanamarta.
391 Ni Toerida miwah Rarasati, goeng soengkawèng batos.
392 Mangkana kang tinoetoer, Wanamarta nenggih kradjanipoen.
393 Nahan gantya kang winarna, kang agoeng nahen wijadi.
394 Bangbang wétan sirat éndjing, koemenjar soenaring soerja.

Bijlage II, de S. Tjenṭini-Djalalèn.

Hieronder volgt, voor zoover noodig, een uittreksel van het Djalalèn-handschrift van de Pantiboedaja-verzameling, misschien te beschouwen als bevattende de „oer-Tjenṭini".

Van de zangen, waarvan hier geen uittreksel is gegeven, moet men aannemen, dat zij denzelfden inhoud hebben als de overeenkomstige zangen van het groote geheel.

Boven bij de uittreksels heb ik achter de zangen van 320 af t/m 367 met (Dj. 5, 6 enz.) aangeduid, met welke zangen in de eigen nummering van het Djalalèn-handschrift zij overeenkomen.

Hieronder is bij elken zang vooraan het nummer van het Djalalèn-handschrift geplaatst. Achteraan is het nummer van de overeenkomstige zang van het groote werk, indien deze er is, aangeduid met (Tj.). Twee regels van de beginstrofe van iederen zang van het Djalalèn-boek zijn tevens opgenomen.

1. Smar. 14. (Ḍawoeh timbalan Nerpati, mring kang abdi djoeroe tjitra). Dateering, zie boven, blz. 2. Baji Panoerta van Wanamarta, in de bergen van Wirasaba, heeft 1 dochter, Tambangraras, en 2 zoons, Djajèngresmi en Djajèngraga. Tambangraras is getrouwd met Sèh Moeḍa Amongraga, van ngoelama-afkomst, uit Sokaradja, die Panoerta in de wijsheid heeft overwonnen.

2. Midj. 30. (Apan sarja winedjang ing ngèlmi, sadaja woes kamot). Amongraga onderwijst Tambangraras. Zij zijn zeer gelukkig, maar na 3 maanden neemt hij afscheid om naar Mataram en verder te gaan, om „het einde van de 4 richtingen te zien". Hij geeft haar de toestemming na zijn dood opnieuw te trouwen, maar wil haar niet meenemen (Tj. 65).

3. M. K. 29. (Tambangraras mingsek-mingsek rengih-rengih, sarira woes loepa). Minnarij. Amongraga verlaat Tambangraras slapende. Hij laat een brief voor haar achter, neemt Djamal en Djamil mee, geeft Tjenṭini een brief voor Panoerta, en vertrekt uit Wanamarta.

4. Kin. 31. (Tambangraras ngandika roem, marang ni wadon Tjanṭini). Ontwaken van Tambangraras. Lezen van de brieven. Algemeene droefenis. Amongraga zwerft een jaar rond. De ketib's in Mataram beschuldigen hem bij Soeltan Ngalaga, dat hij 's Vorsten geheim schendt (mijak wewadi). Hij wordt door toemenggoeng Wiragoena, den pangoeloe en zijn moekmin's en mantri Wiradjamba aan de Zuidkust in zee geworpen. Djamal en Djamil gaan het in Wanamarta mededeelen.

5. Sin. 35. Warnanen ni Tambangraras, ingkang tinilar ing laki. (Tj. 320).

6. D. G. 41. Apan kawoela sampoen oedani, langkoeng prajoga warna sembaḍa. (Tj. 321).

S. Tjentini-Djalalèn.

7. Sin. 24. Mangkana kadi Déwangga, lawan Soengging adiloewih. (Tj. 322).

8. D. G. 41. Tan adangoe Rangga Djanoer prapti, ingantjaran déning sang atapa. (Tj. 323).

9. Smar. 38. Ki Rangga Djanoer kabanting, tibané akoelèsèdan. (Tj. 324).

10. D. G. 48. Ngambah tarataban iring-iring, djoerang pèrèng paparoeng aparang. (Tj. 325).

11. Sin. 60. Enengna ni Sélabrangta, kang nglampoes raganirèki (Tj. 326).

12. D. G. 41. Ni Tjenṭini winardi ing wangsit, bok roebijah manira atanja. (Tj. 327).

13. M. K. 52. Ni Tjenṭini angalem sadjroning galih, mring ki Anggoengrimang. (Tj. 328).

14. D. G. 19. Ki Mangoenarsa pan maksih linggih, nora wikan sanaké kantaka. (Tj. 329).

15. Smar. 68. Nengena ni Sélabrangti, sarawoehira kang raka. (Tj. 330).

16. Sin. 40. Kasaroe soeroep hjang arka, waoe dénira martami. (Tj. 331).

17. D. G. 18. Wonten sanaké lanang sawidji, karsané mangké dèn wartanana. (Tj. 332).

18. Smar. 51. Warnanen ki Djajèngresmi, lepas dénira loemampah. (Tj. 333).

19. M. K. 31. Ing betjiké oemarek maring nerpati, lan marek poenggawa. (Tj. 334).

20. D. G. 50. Dyan warnanen ḍoekoehé kahaksi, ing Ardipala ika kawoerjan. (Tj. 335).

21. Midj. 52. Enengakena Sèh Malangkapti, Djajasmara kang wong. (Tj. 341).

22. Sin. 24. (Jata kijahi Panoerta, kalawan njahi Malarsih). Panoerta en Malarsih gaan, onder de namen Aroendaja en Malarresmi, hun kinderen opzoeken, langs de goenoeng Rawit naar Ardimoentjar, alwaar Panoerta's jeugdvrienden van zijn leertijd op de goenoeng Boestam, Adimoentjar en Aroendarsa, thans Tjariksoetra en Tjarikmoeḍa geheeten [1]), wonen. De laatste is een schoonzoon van kjahi Batang. Aankomst in Ardimoentjar. ± *Tj. Z. 342 t/m 345* [2]).

23. D. G. 24. (Mèh soemoeroep hjang pratanggapati, soeroep soerem ingkang bagaskara). Ontvangst. Aroendaja over de vervolmaking van het „zien", waarvoor het gezicht eerst verdwijnen moet. Voortzetting van de tocht naar Ardipala. ± *Tj. Z. 346 en 347.*

24. Smar. 31. (Aglis lampahira prapti, Aroendaja prapta ngarga). Ontvangst van Aroendaja bij Malangkarsa. Deze vertelt, dat Djajasmara en Djajèngraga tapa beoefenen op de Arga Salah. ± *Tj. Z. 348a.*

25. M. K. 19. (Pan ing ngrikoe wonten prapatan toelja sri, patapan pan-

[1]) Volgens Tj. Z. 342 en 345 zijn Adimoentjar en Aroendarsa niet dezelfde personen als Tjariksoetra en Tjarikmoeḍa.

[2]) Met ± wordt aangeduid, dat de genoemde zang(en) van het groote geheel, al is er verschil in versmaat, ongeveer denzelfden inhoud heeft (hebben) als de hier behandelde zang van het Djalalèn-handschrift.

ḍita). Malangkarsa zendt Modang en Tiksnaraga daarheen om hen te halen. ± *Tj. Z. 348b.*

26. D. G. 6. (Kalih siki titijang kinawi, ki Sèh Modang lan ki Tiksnaraga). Tocht van Modang en Tiksnaraga tot Arga Pasar, alwaar adjar Sangoelara, die een geestelijk lichaam heeft. ± *Tj. Z. 349a.*

27. Doer. 16. (Pan goemoeroeh swaraning ampoehan prapta, oedannja wor lan angin). Beproevingen, stormwind, demonen. ± *Tj. Z. 349b.*

28. D. G. 34. (Étja manahé ki Modang angling, lah aneḍa reké pangapoera). Sangoelara verschijnt en brengt Modang en Tiksnaraga op de Arga Salah bij Djajèngresmi en Djajèngraga. Deze willen niet naar Ardipala komen, omdat zij hun observantie moeten voortzetten. Modang en Tiksnaraga door de lucht naar Ardipala terug. ± *Tj. Z. 349c.*

29. Sin. 20. (Kang doeta kalih woes prapta, goepoeh ingawé toemoeli). Hun bericht stelt allen teleur. Over de 5 verschillend gekleurde stralen. Panoerta en Malarresmi met Malangkarsa door naar Wanantaka, om Tambangraras op te zoeken. ± *Tj. Z. 350.*

30. Pangk. 6. (Dyan mangkana lampahira, ki Panoerta alon-lonan ing margi). Tocht naar en aankomst in Wanantaka. ± *Tj. Z. 351.*

31. D. G. 28. (Ki Monṭèl kagjat dénja ningali, oeninga mangké tijang lalampah). Ontvangst door Mangoenarsa. Amongraga en Tambangraras zijn niet meer in Wanantaka, maar zwervende, niemand weet waarheen. ± *Tj. Z. 352.*

32. Midj. 23. (Ki Malangkarsa anoeksmèng galih, ija semoening wong). Mangoenarsa over de ware sembahjang. Malangkarsa gaat terug naar Ardipala. ± *Tj. Z. 353 t/m 357.*

33. Sin. 10. Ni Toerida wastanira, lawan ni kèn Rarasati (Tj. 336).

34. Doer. 15. Brahalané pating djalerit swaranja, aḍoeh mati sirèki (Tj. 337).

35. D. G. 23. Baja tresna temen maring laki, ni Toerida babo anakingwang (Tj. 338).

36. M. K. 42. Ija sadoeroengé ana boemi langit, ingsoen lawan sira (Tj. 339).

37. D. G. 30. Jèn mangkana bibi manira mit, anglampahi sapitoetoer toewan (Tj. 340).

38. Smar. 27. (Ing mangké nèng Poelo Wesi, Amongraga lan kang garwa). Van Wanantaka zijn Amongraga en Sélasmara naar Poelo Wesi gegaan, waar zij zich vestigen, en de vrijgevigheid beoefenen. Zij schenken aan ieder die komt schatten weg. Ragaroenting wil Amongraga zijn vrouw gaan vragen. Hij lijdt schipbreuk. ± *Tj. Z. 360.*

39. Sin. 21. (Pan antara noeli prapta, soen teḍa noelija panggih). Hij wordt gered en komt op Poelo Wesi. Onthaal. Amongraga blijft echter onzichtbaar. ± *Tj. Z. 361.*

40. Midj. 25. (Pan sakeḍap sasadjèn woes prapti, asri lamoen tinon). Ragaroenting en Amongraga redetwisten over talrijke onderwerpen; Amongraga weet overal antwoord op te geven. ± *Tj Z. 362a.*

S. Tjentini-Djalalèn.

41. Smar. 21. (Wong loemakoe lawan ngèlmi, djatining lakoe oetjapna). Ragaroenting wil zijn santri's Amongraga in zee laten werpen, maar zij vallen voor dood neer. Amongraga schenkt hun daarna echter vergiffenis en doet hen herleven. ± *Tj. Z. 362b.*

42. M. K. 21. (Ija ingsoen djaloeké rabinirèki, manira joen krama). Ragaroenting vraagt Amongraga zijn vrouw, Sélabrangti. Amongraga en ook Tambangraras stemmen toe; Ragaroenting vertrekt per schip met Tambangraras. ± *Tj. Z. 363.*

43. D. G. 29. (Ki Amongraga kantoen alinggih, gja amoesti ing paningalira). Amongraga doet Poelo Wesi verdwijnen en neemt Tambangraras uit het schip weer tot zich; Ragaroenting komt om in een schipbreuk. Amongraga en Tambangraras naar goewa Langsé. Ontmoeting met Darmèngboedi, in een grot. Hij krijgt kort onderricht, en gaat, door de lucht,naar Palémbang. Amongraga ontmoet Ragasmara. ± *Tj. Z. 364 en 365.*

44. Kin. 19. (Ragasmara watjana roem, manira tatanja mangkin). Wonderen. Gesprek van Amongraga met Ragasmara over de gedong retna. ± *Tj. Z. 366.*

45. Smar. 29. (Ikoe sosotyaning boemi, ingaran kembanging djagad). Voortzetting, over éénheid van al het bestaande. Wonderen. Tambangraras beantwoordt Ragasmara's vraag over soenat en perloe. ± *Tj. Z. 367a.*

46. D. G. 14. (Karané reké saréngat iki, pinageran tan kena lenggana). Twistgesprek van Tambangraras met Ragasmara, o.a. over het wezen van man en vrouw. ± *Tj. Z. 367b.*

Djatiswara-verhaal.

Hierop volgen, in het Djalalèn-boek, nog een tiental zangen, die betrekking hebben op de geschiedenis van Djatiswara. Voor de volledigheid wordt daarvan hier ook een uittreksel gegeven. Het is moeilijk hun een plaats in het raamwerk van het geheel aan te wijzen. Zij zouden desnoods ook een plaats kunnen vinden tusschen Z. 389 en Z. 390. Ik heb hen genummerd Djat. I t/m X, omdat zij eigenlijk nergens goed bij aansluiten.

47. Djat. I (Sin. 18). (Wonten soedjana winarna, mider-mider andrapati). Een rondreizend geleerde, Djatiswara, die, behalve op vele plaatsen op Java, ook in Patani, Tjempa en Palémbang geweest is, verlangt Amongraga te ontmoeten. Dit geschiedt. Amongraga verricht wonderen. Gesprek.

48. Djat. II (Pangk. 12). (Anging ta reké manira, aneda ta ing apoeranirèki). Vragen en antwoorden van Djatiswara en Sélabrangti over kapir en islam.

49. Djat. III (D. G. 15). (Nenggih reké ing tegesé napi, njata ika reké lamoen isbat). Twistgesprek van Djatiswara, Amongraga, Tambangraras en Ragasmara over „napi" en den aard van het zijn. Zij bieden tegen elkaar op in tooverkunsten.

50. Djat. IV (Doer. 13). (Amongraga sampoen wroeh ing polahira, mring Djatiswara singgih). Tooverkunsten. Djatiswara verandert zich ten slotte in een slang; Amongraga vertrapt die. Djatiswara verdwijnt daarop door het luchtruim.

Djatiswara-verhaal.

51. *Djat. V* (*D. G. 18*). (Wonten malih masakèh winarni, aloel sastra amangoen sahadat). Ḍjatiswara gaat naar Wanatjandra, alwaar Sèh Ragamona.

52. *Djat. VI* (*Midj. 23*). (Lah bagéja ingkang lagi prapti, saking poendi kang wong). Ontvangst. Djatiswara over lakoe.

53. *Djat. VII* (*Ḍ. G. 8.*) (Djatiswara woewoesé amanis, kadipoendi karsa pekenira). Ragamona over ngèlmoe, verkregen door doeraka (zonde), tegenover sarèngat.

54. *Djat. VIII* (*M. K. 30*). (Nenggih wonten anaké wadon sawidji, déning wastanira). Ragamona's dochtertje Sakati weet Djatiswara te verleiden. Minnarij. Djatiswara vertrekt.

55. *Djat. IX* (*Sin. 10*). (Manira arsa mit késah, ki Ragamona mangkja ngling). Djatiswara gaat naar het zeestrand. Ontmoeting met Sèh Baka, die 100 jaar is, en nooit anders dan bladeren gegeten heeft.

56. *Djat. X* (*D. G. 12*). (Anembrama ing tamoenirèki, lah ta djebèng sira loemadjoewa). Djatiswara gaat de Grot binnen, waar hij, door 9 deuren gegaan, het Juweel vindt.

Boven, blz. 9, is reeds vermeld, dat er verscheidene, ook betrekkelijk oude, redakties van Djatiswara-boeken bestaan. Het bovenstaande is een der kortste. In den regel komen er vrijwat meer ontmoetingen, relazen van geleerde twistgesprekken en onderwijzingen over de hoogere wijsheid bij, zoodat het werk eenige overeenkomst gaat vertoonen met sommige gedeelten van de S. Tjabolang en de S. Tjenṭini. Besprekingen van zaken, de inheemsch-Javaansche kunst en beschaving betreffende, en beschrijvingen van zeden en gewoonten, natuur en menschenleven, komen er echter, voor zoover mij bekend, veel minder in voor dan in de Tjabolang- en Tjenṭiniboeken. En juist daaraan ontleenen deze twee werken een groot deel van hun waarde.

Een nadere bespreking van de Djatiswara-boeken is hier niet op haar plaats; zij moet tot later wachten.

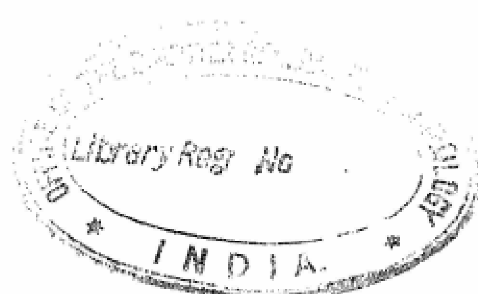
VERHANDELINGEN

van het

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

DERDE STUK

GRAMMATIK DER NGAD'A-SPRACHE

von

P. P. ARNDT
MISSIONAR AUF FLORES

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1933

EINLEITUNG.

Das Ngad'a wird in dem südlichen Teil des östlichen Westflores gesprochen, etwa in dem Gebiet zwischen dem 120,50 Grad und 120,10 Grad östlicher Länge und zwischen dem 8,40 Grad und 9. Grad südlicher Breite. Es gehört zu jener grösseren Sprachengruppe, die das ganze östliche Westflores und die westliche Hälfte von Mittelflores einnimmt, also die beiden „onderafdeelingen'' Lio und Ngad'a, mit Ausnahme der Landschaft Riung, dessen Bewohner einen Mangeraidialekt reden. Selbst nennen die Ngad'a ihre Sprache wohl kaum Ngad'asprache „sĕzu Ngad'a''; höchstens reden sie von „sĕzu kami, unserer Sprache''. Doch ist es berechtigt, sie Ngad'asprache zu nennen, da die grösste Sippe des in Betracht kommenden Volksstammes Ngad'a heisst und die Landschaft, in der diese die weiteste Verbreitung hat, auch Ngad'a genannt wird; dazu ist dieser Name amtlich auf das ganze von eben diesem Volkstamme bewohnte Gebiet ausgedehnt worden. Derselbe zählt ± 33000 Seelen.

Von angrenzenden Stämmen werden sie „cata b'aï, b'aï-Leute'' genannt nach der bei ihnen gebräuchlichsten Verneinungspartikel b'aï; demzufolge hört man von ihnen auch wohl den Namen „sare b'aï, b'aï-Sprache'' für den von den Ngad'a gesprochenen Dialekt.

Formenlehre und Syntax werden nicht getrennt, sondern zusammen behandelt, da die Formenlehre selbst schon in Syntax ausläuft und deshalb die Trennung beider Materien nicht gut möglich ist; daher wird bei den einzelnen Wortklassen die dazugehörige Syntax sogleich mit einbezogen.

Die gegebenen Regeln und Sprachgesetze werden, wo es nötig scheint, durch eine grössere Anzahl von Beispielen beleuchtet und erläutert, da erst so der rechte Einblick in die Sprache gewonnen wird. Die Beispiele sind durchgängig authentisches Material, entnommen den Erzählungen, Gebeten, Aufzeichnungen über Sitten und Gebräuche des Volkes etc.; nur einige stammen als Uebersetzungen, die aber auch von Eingeborenen gemacht wurden.

DIE LAUTE UND IHRE DARSTELLUNG.

V o k a l e.

a = deutsches a in da, wagen,

e = deutsches e in Rest, kehrt; also immer offen, nur im Diphtong ei geschlossen.

ĕ = deutsches e in hatte, oder französisches e in de.
i = deutsches i in die, sieden.
o = deutsches o in Koch, Sonne, französisches o in dehors; also immer offen.
u = deutsches u in Blume.

D i p h t o n g e.

ae, vae, Wasser; ai, vai, aber; ao, fao, Schatten; au, tau, machen; ei tei, sehen; oi, foi, Flöte; ou, dzou, Freund; ui, xui, Fleisch; (oe, ue?).

K o n s o n a n t e n.

b = deutsches b.
b'; die Lippen werden geschlossen wie beim Sprechen des gewöhnlichen b; die Stimmritze wird ebenfalls geschlossen, der Kehlkopf niedergedrückt, sodass in der Mundhöhle ein luftverdünnter Raum entsteht, und dann der Lippenverschluss plötzlich gelöst, die Lippen förmlich von einander gerissen, sodass ein Schnalz entsteht; der Laut hat also den Doppelcharakter der Inspirate und der Kehlkopfverschlusslaute.
c; dieses Zeichen wird für einen Laut gebraucht, der ein stimmhaftes h ist; den h-Laut wie der in Haus, holl. huis, kennt das Ngad'a nicht; er nähert sich dem h-Laute, den man im Inlaut deutscher Wörter wohl hören kann; z. B. sehen, gehen.
d = deutsches d.
d'; die Zunge wird wie zum Sprechen des gewöhnlichen d an die Zähne angelegt; dann werden dieselben Operationen wie bei b' vorgenommen: die Stimmritze wird geschlossen, der Kehlkopf niedergedrückt und dann der Lippenverschluss gelöst; der Laut hat denselben Charakter wie b'.
dz; etwa gleich dem italienischen g in giorno oder dem englischen g in George.
f = deutsches f.
g = deutsches g.
k, l, m, n, = deutsches k, l, m, n.
ng = deutsches n vor den Kehllauten g und k, holländisches ng.
p und r = deutsches p und r.
s = deutsches ss in Wasser, französisches s im Anlaut.
t = deutsches t.
v = deutsches w, französisches v.
x = deutsches ch in ach.
y ist der stimmhafte Laut zu x, entsprechend dem g in manchen Gegenden Hollands.
z = deutsches s, französisches z.

Häufig ist ein cerebrales d für d', wobei die Zunge an den Gaumen gelegt wird. Bisweilen hört man an Stelle von d' auch l',

ähnlich gebildet wie d'; doch wurde mir versichert, dass dies auf einem Zungenfehler beruhte.

In manchen Gegenden von Ngad'a, besonders um Badzava, sind die Laute k, p, t mit einem x (ch) verbunden; bisweilen kann man etwas ähnliches bei s hören. Auf diese letzteren Laute wird aber in der Darstellung keine Rücksicht genommen.

Zu bemerken ist noch, dass die Konsonanten, auch die stimmhaften, besonders in der Gegend um Badzava, sehr akzentuiert und scharf gesprochen werden.

Auf einander folgende Vokale (nicht Diphtonge) werden scharf von einander getrennt. Das alles, die häufigen Kehlkopfverschlusslaute, die kx, px, tx, die scharfe Aussprache der Konsonanten, die unmittelbare Aufeinanderfolge und scharfe Trennung der Vokale, gibt vor allem der Sprache von Badzava einen harten und abgerissenen Klang.

WORTE. SILBEN. QUANTITÄT. BETONUNG.

Die meisten Wörter sind zweisilbig; doch kommt auch eine bedeutende Anzahl einsilbiger vor, aber nur wenige dreisilbige.

Die einsilbigen Wörter sind lang, mit Ausnahme einiger Partikeln (ba, vi, da); nur in den einsilbigen Wörtern kommen auch die Diphtonge vor.

In den zweisilbigen ist das e der ersten Silbe fast ausnahmslos lang; ĕ, das allein in der ersten Silbe vorkommt, ist immer kurz. Die übrigen Vokale sind vor den stimmhaften Konsonanten und vor l, m, n, r in der Regel lang, vor den stimmlosen dagegen meist kurz. Doch ist der Unterschied zwischen Längen und Kürzen nicht so gross, wie dies z. B. im Deutschen der Fall ist. Das ĕ ist in den meisten Fällen wahrscheinlich aus a entstanden; bei einigen Partikeln ist dies gewiss; so dĕ aus da, bĕ aus ba, da beide neben einander gebraucht werden; ferner hört man in Liedern, wo der Laut gedehnt werden muss, statt des ĕ immer ein deutliches a. In vĕle ist es aus vi entstanden.

Der Wortakzent liegt in den zweisilbigen Wörtern auf der ersten Silbe; doch fällt er in Wörtern mit ĕ in der ersten Silbe häufig auf die letzte; das ist fast immer dann der Fall, wenn auf das ĕ ein r folgt; z. B. kĕrú, der Gürtel. Bisweilen wird dann das ĕ so kurz und tonlos, dass es kaum noch hörbar ist; z. B. dĕra, aufpicken, schlagen; dĕra laba, die Trommel schlagen.

Von den dreisilbigen werden auf der zweiten Silbe betont: baraka, der Sarg; patola, das Festkleid; simabu, die Peitsche; taïxáti, Regenwurm; auf der letzten: culutú, das Knie; kobesá, die Wolke; tebesá, die Bartflechte; taïká, das Essen; pipiyí, ein grosser Fisch.

Konsonantenverbindungen kommen ausser in einigen wenigen Dörfern nicht vor; jede Silbe besteht aus einem anlautenden Konsonanten und einem auslautenden Vokal; die Sprache kennt also nur offene Silben.

WORTKLASSEN.

Die Wörter der verschiedenen Wortklassen sind der äusseren Form nach häufig ganz gleich; so z. B. Substantiv und Verb : xala, tĕde, Zaun, umzäunen; Substantiv und Adjektiv : bani, Tapferkeit und tapfer; Verb, Adjektiv und Adverb: colo, vorausgehen, alt, zuvor. Besonders sind Substantiv und Verb sehr häufig gleichlautend. Die Einteilung in Wortklassen und die Darstellung derselben folgt aber der in den europäischen Sprachen gebräuchlichen Einteilung und Behandlung : Substantiv, Adjektiv, Zahlwort etc; auch die Termini der Grammatik werden so angewandt, wie sie dort festgelegt sind; nur beim Verb müssen dieselben etwas modifiziert werden, da sich hier die Begriffe und Termini der europäischen Sprachen nicht auf die sprachlichen Verhältnisse des Ngad'a durchweg anwenden lassen.

SUBSTANTIV.

Ein grammatisches Geschlecht der Substantive kennt das Ngad'a nicht. Das natürliche Geschlecht wird ausgedrückt :

1) durch eigene Wörter : cĕma, Vater; cine, Mutter; nara, Bruder; vĕta, Schwester; pame, Onkel; pine, Tante.

2) durch Beifügung einer Apposition, die Mann, Weib, männlich, weiblich bedeutet, an Wörter mit gemeinsamen Geschlecht; xaki, Mann; fai, Weib. Cana xaki, Mann, Person männlichen Geschlechts; cana fai, Frau, Person weiblichen Geschlechts.

Für die meisten vierfüssigen Tiere wird, wenn sie jung sind, xaki beim männlichen, moka beim weiblichen Geschlecht gebraucht: dzara xaki, männliches Fohlen; dzara moka, weibliches Fohlen; wenn sie alt sind, mosa beim männlichen, mĕtu beim weiblichen Tier : dzara mosa, Hengst; dzara mĕtu, Stute; doch heisst ein altes männliches Schwein ngana tĕbu oder vavi oder xaë; ein altes weibliches ngana d'ĕgu oder pola; tara suca, junger männlicher Hirsch; koya moka, junger weiblicher Hirsch; raga, alter männlicher Hirsch; kina oder sodo, alter weiblicher Hirsch.

Bei Vögeln heisst das Männchen lalu, das Weibchen susu; manu lalu, der Hahn, manu susu, Henne.

Einen eigentlichen Artikel besitzt die Sprache nicht. Die Substantive, Pronomina und die substantivisch gebrauchten andern Wörter werden aber, wenn ein Nachdruck auf ihnen liegt, durch die

Partikel go eingeleitet. Go capa dicana? Was ist das doch? Go xae! Mais ist es!

Ist die Person oder Sache, von der die Rede ist, schon bekannt, oder wird sie als bekannt vorausgesetzt, besonders wenn eben von ihr gesprochen wurde, so wird an das Substantiv oder Pronomen das hinweisende Pronomen kĕna, kĕnana (mal. itu) angehängt; auch Relativsätze werden durch kĕna, kĕnana abgeschlossen.

Die Partikel da wird bei Substantiven und substantivierten andern Wörtern in folgender Weise gebraucht:

1) bei Verwandtschaftsnamen vertritt es die Stelle des go, wenn man von dritten redet; dann hat es den Sinn des Pronomen possessivum der 3. Person sein, ihr; da cĕma, der Vater, sein, ihr Vater; doch kann auch hier das Pronomen der dritten Person und zu diesem noch das hinweisende kĕna, kĕnana gefügt werden; da cĕma gazi (kĕnana), sein, ihr Vater. Aber es heisst nur cĕma dzaö, cĕma kaü etc., mein, dein Vater etc.; go cĕma dzaö heisst meines Vaters; go da cĕma, seines (ihres) Vaters.

Auch sonst kommt da bisweilen in der Bedeutung sein, ihr vor; kiü da lima, seine Hand zerschmettern; rae da saö, sein Haus zerstören.

2) da mit folgendem Ortsnamen bedeutet soviel als „die Leute von"; da Bena, die Leute aus Bena; da Toda, die Einwohner von Toda.

3) dient es zur Substantivierung von Adjektiven, Verben und adverbiellen Ausdrücken; da ngai, der Reiche, da bani, der Tapfere; da paru vitu kĕnana, der, die Jäger; da paru vitu kĕnana moce dicana, das Jagen, die Jagd geschieht folgendermassen; meä da puü lau cuma, die vom Felde Heimkehrenden. Blosse Abstrakta erhalten jedoch kein da; kami ngede neë bani meze, wir bitten um grosse Tapferkeit; muzi, das Leben.

4) dient es zur Unterscheidung von Personen und Sachen, besonders bei Gegensätzen; vunga vunga zoze kole da susu, vaümuzi noö zoze da lalu, zuerst schlachtet man das Weibchen, dann das Männchen; cemu da ngira da cana fai mori lima zuca, da cana xaki mori lima zuca, sie sahen sieben Männer und sieben Frauen.

5) auch vor hinweisenden Pronomina wird es gebraucht; so in Ausdrücken wie diesen: moli da kĕnana, darauf; vĕki da b'ila kĕnana b'aï yo d'omi dau dau, so ist es aber nicht nur jetzt.

Bei Personennamen wird häufig me und ne hinzugefügt (mal. si); me bei männlichen, ne bei weiblichen Namen; me Diva, Diva; ne Lelu, Lelu; verkürzt aus meco und neco, welche Ausdrücke gebraucht werden, wenn man den Namen nicht nennt, und etwa Freund, Freundin bedeuten.

Besondere Formen für den Numerus, für Singular und Plural, gibt es nicht. Ist es aus dem Zusammenhange klar, ob es sich um Singular oder Plural handelt, dann bedarf das Substantiv keines

Zusatzes; bisweilen bleibt es auch unklar.

Soll es klar ausgedrückt werden, dass eine Mehrzahl von Personen oder Dingen gemeint ist, dann kann

1) das Substantiv verdoppelt werden;

2) es kann meä, meä go,

3) je nach Erfordernis ein bestimmtes oder unbestimmtes Zahlwort hinzugefügt werden: d'ele meä, meä d'ele, masa-masa, masa meä etc., was alle bedeutet; meä go deva, die Götter; masa meä kita cata, alle Menschen, etc.

Handelt es sich um bestimmte Zahlangaben, dann wird mit der Zahl immer ein entsprechendes Klassifikationssubstantiv verbunden, ähnlich dem deutschen Mann oder Stück. Die gebräuchlichsten Klassifikationssubstantive sind:

1) für Personen meist mori; dĕla mori tĕlu, drei Älteste; auch culu (Kopf), besonders bei Kriegern; für eine Person sagt man ngata, wenn es ausdrücklich hervorgehoben werden soll; cana fai d'omi sĕ ngata, nur eine Frau; von mehreren Ehefrauen desselben Mannes heisst es buca; d'ĕke fai buca tĕlu, drei Frauen heiraten; von Familienmitgliedern sagt man auch fode; cana kĕna sĕ fode, jenes eine Kind; fai xaki fode zuca, die beiden Eheleute; bei durch Freundschaft oder sonst zusammengehörigen Personen wird tacu gebraucht; yili tacu tĕlu kĕna, die drei Freunde.

2) für Tiere ceko (Schwanz); dzara ceko zuca, zwei Pferde.

3) für Früchte lië (Frucht); mude lië lima, fünf Apfelsinen; doch auch noch für allerlei andere Dinge; so für Haus, Schüssel, Teller, Hängetaschen etc.

4) für paarige Gebilde papa: vaï, Fuss; lima, Hand; mata, Auge; xinga, Ohr, etc.; vaï sĕ papa, ein Fuss.

5) vunga für Waffen und waffenähnliche Gegenstände: gala, Lanze; tud'i, Messer, topo, Haumesser, etc.

6) ngica für Örtlichkeiten: volo, Berg; vĕva, Hof; ture, Ruheplatz; etc.

7) pata für Kleider: lavo, Frauenkleid; luë, Umschlagetuch; boku, Kopftuch; biri, Lendentuch; etc.

Bei vielen Klassifikationssubstantiven lässt sich kaum ein allgemeiner Gesichtspunkt finden; so wird vid'a gebraucht bei sura, Buch, kadzu, Baum, b'ĕto, Bambu, xui, Stück Fleisch; mata bei Quelle, mata vae sĕ mata, eine Quelle; bei Feld, cuma sĕ mata, ein Feld; calu, Stampfer, bei b'ĕto, Bambu, bei tĕvu, Zuckerrohr; nĕka bei kumi, Barthaar, bei fu, Haupthaar, bei keö, Hirsestengel, bei mĕre, Unkraut, bei xae, Maisstengel, etc. etc.

Bisweilen wird das gleiche Substantiv als Klassifikationssubstantiv wiederholt; so sagt man nuca sĕ nuca, ein Dorf; voce sĕ voce, eine Sippe; puü kadzu sĕ puü, ein Baum; saö sĕ saö, ein Haus; was aber

schon mehr den Sinn hat von „ein gewisser''.

Von unbestimmten Zahlworten wird mit dem Klassifikationssubstantiv verbunden p i z a, wieviel; dĕla mori piza, wieviele Älteste? p i z a - p i z a, einige; cana fai mori piza-piza, einige Frauen; v o s o; kaba ceko voso, viele Kerbauen; m a s a, alle.

Ohne Klassifikationssubstantiv werden gebraucht Zeit-und Massbestimmungen, vula zuca, zwei Monate; lĕza telu, drei Tage; zĕpa lima, fünf Faden lang. Bisweilen werden auch andere so gebraucht, so: volo, Berg; lĕko, Fluss; immer sagt man xaki zuca kĕnana, die beiden Männer; buë tĕlu, drei Mädchen.

Anwendung und Stellung der Klassifikationssubstantive erhellt aus folgenden Beispielen :

mori zuca (da) cana fai, cana fai mori zuca,	zwei Frauen;
cana kĕd'i sĕ mori, sĕ mori (da) cana kĕd'i,	ein kleines Kind;
sĕ mori (da) kĕd'i cana xaki, kĕd'i cana xaki sĕ mori,	ein kleiner Knabe;
cana kĕna mori zuca, mori zuca cana kĕna,	die zwei Kinder;
saö sĕ liĕ,	ein Haus;
sĕ liĕ saö kĕna, saö kĕna sĕ liĕ,	jenes eine Haus.

Aber nur: cana mori zuca, saö sĕ liĕ. Hat also das durch das Klassifikationssubstantiv näher zu bestimmende Substantiv keine andere nähere Bestimmung, so muss es an erster Stelle stehen.

Die C a s u s v e r h ä l t n i s s e werden, da die Sprache keine Abwandelung kennt, durch die Stellung und Partikeln ausgedrückt.

Das Subjekt des Satzes wird oft durch ein Pronomen personale nachdrücklich wiederholt: meä da cine cĕma gazi kĕnana c e m u duca moli, seine Eltern, sie waren beide aufs Feld gegangen.

Eine Kopula zur Verbindung von Subjekt und Prädikat besteht nicht. Latu, sein, bedeutet soviel als dasein, sich befinden, in einem bestimmten Zustande sein; cĕma dzaö latu ziä, mein Vater befindet sich in einem gesunden Zustande, ist gesund, befindet sich wohl; sonst heisst es einfach cĕma dzaö ziä, mein Vater ist gesund.

Der G e n i t i v wird dem regierenden Substantiv in der Regel nachgestellt. Des näheren ist folgendes zu merken :

1) blosse Nachstellung des Genitivs ohne Partikel entspricht gewöhnlich dem attributiven Genetiv; im Deutschen sind es hauptsächlich zusammengesetzte Substantive: cana sĕkola, Schulkind; cisi saö, die Hausbewohner.

2) der p o s s e s s i v e Genitiv wird meist mit g o dem Substantiv angefügt, nachdrücklicher mit n g a t a, mit noch mehr Nachdruck durch

g o n g a t a; dzara go radza, dzara ngata radza, dzara go ngata radza, das Pferd des Königs. Das go steht aber auch hier nicht, wenn der vorausgehende Nominativ schon ein verstärkendes go vor sich hat (wohl nur des Wohlklanges wegen).

Indes steht der possessive Genitiv auch sehr häufig vor, besonders wenn es sich um Körperteile, Eigenschaften, Tätigkeiten oder Kleidungsstücke des Subjektes handelt. Das Pronomen der dritten Person wird als Wiederholung des regierenden Nomens nachgesetzt. So kann es heissen:

xabo vĕki go cana xaki, go xabo vĕki cana xaki, cana xaki go xabo vĕki gazi,	die Kleidung des Mannes.
bila go Cine Vula kĕnana mona sei da veë, go bila Cine Vula kĕnana mona sei da veë, Cine Vula kĕnana go bila gazi mona sei da veë,	niemand erreichte die Schönheit der Mutter Mond.

So ähnlich auch in Verbindung mit einem Possessivpronomen:

dzaö go foke da moca, go foke dzaö da moca,	meine Kehle ist durstig.

Auch bei leblosen Gegenständen kommt diese Art des Genitivs vor: puü ngĕdu kĕna go tara mara daya so, die Äste des Beringinbaumes bilden ein wirres Durcheinander.

Wem gehört das Feld? kann folgende verschiedene Ausdrucksweisen erfahren:

Cuma kĕnana go sei? cuma kĕnana ngata sei? cuma kĕnana go ngata sei? cuma kĕna go cana ngata sei? cuma kĕna go ngata cana sei? cuma kĕna cana go ngata sei? cuma kĕna cana ngata go sei?

In gleicher Weise mit Umkehr des Fragepronomens und des Substantivs: go sei cuma kĕnana? etc. der Reihe nach.

Cuma kĕnana cuma go Diva, das Feld gehört Diva.

Doch ist zu bemerken, dass die Voranstellung des Genitivs nur in einem ganzen Satze statt hat. Man kann deshalb sagen: sĕzu dzaö da boka ya, mein Wort ist gefallen; ich habe es gesagt; oder auch dzaö go sĕzu da boka ya. Aber nicht; dzaö go sĕzu, mein Wort, sondern nur sĕzu dzaö, wenn kein ganzer Satz gesagt wird; desgleichen nicht, wenn der Genitiv zu einem Objekt gehört.

Der p a r t i t i v e Genitiv wird ähnlich wie der possessive vor- oder nachgesetzt mit oder ohne die Partikeln n g i c a, p u ü n g i c a. Manu sĕ ceko puü ngica ceko zuca kĕnana, eines von den beiden Hühnern. Vĕki ngica masa masa meä go ngavu ngani, da latu ngica kita, sĕ veya kita nĕpe ngica meä cebunusi, von allen Gütern, die wir besitzen, erben wir einen Teil von unsern Vorfahren. Masa masa kita cata ge mori mori ngata tolo pesu go capa capa, jeder von uns Menschen kann kaufen, was ihm beliebt.

Der Genitiv d e s S t o f f e s wird nachgesetzt mit oder ohne die

Partikel v a i, v a i g o; mit der Partikel ist er nachdrücklicher. Mako veca, goldener Becher; mako vai go veca, Becher aus Gold gemacht; saö vai go vatu, ein Haus aus Stein.

Das O b j e k t wird entweder unmittelbar ohne oder mittelbar durch Partikeln resp. Präpositionen an das Verb angeschlossen, wie es auch zum Teil im Deutschen der Fall ist; z. B. jemandem schreiben oder an jemand schreiben; jemand sprechen und zu jemand sprechen. Die Partikeln und Präpositionen sind: go, ngica, ngica go, neë, neë go, culu ngica, vai, vai go.

Eine allgemein gültige Regel für den Gebrauch der Partikeln und Präpositionen lässt sich kaum aufstellen; doch lässt sich etwa folgende Richtschnur angeben: ein Objekt ohne go und Partikeln sagt nur ganz allgemein, dass die Handlung auf dieses Objekt gerichtet ist, ohne Rücksicht auf andere: Maë vela cata, du sollst niemand töten. Go legt den Nachdruck auf das Objekt: Gazi vela go radza, er hat den König ermordet. Ngica (go), vai (go) besagt, dass gerade dies Objekt, dass es hauptsächlich oder ausschliesslich gemeint ist: Bĕka ngica da cine cĕma, seine Eltern lieben. Neë (go) besagt, dass die Handlung a u c h auf dieses Objekt (unter andern) gerichtet ist: Cenga da cine, die Mutter rufen (ohne Rücksicht auf andere); cenga neë da cine, (auch) die Mutter rufen, die Mutter dazu rufen. Culu ngica, hin, hin zu, steht meist nach Verben, die eine Richtung ausdrücken. Ngica (go) und vai (go) haben ungefähr dieselbe Bedeutung; doch wird ngica (go) gewöhnlich von Handlungen gebraucht, die auf Personen, vai (go) von solchen, die auf unpersönliche Dinge gerichtet sind. Culu ngica steht, wie gesagt, meist bei den Verben, die eine Richtung in sich schliessen; dazu gehören auch die Verben des Sagens. Deshalb sagt man sehr häufig: Tana culu ngica sĕ mori, jemand fragen; sĕzu, punu, sprechen, reden; supu, befehlen; mebu, murren; tĕngo, antworten; ngasi, beten etc. culu ngica; auch baü culu ngica, opfern. Auch im Deutschen gebrauchen wir bei diesen Verben zum Teil Präpositionen: zu, an, gegen, mit. Ngica (go) wird gebraucht bei sunu, nadzi, hassen, zürnen; noï, verachten; d'ĕya, denken an etc. Vai (go) bei saä, auf der Schulter tragen; pod'e, pflücken; vĕka, ausbreiten, entfalten; bago, wegwerfen; etc. Bei den Verben des Tragens und Folgens steht in der Regel neë (go). Bei den Verben der Bewegung bedeutet ngica hin, hinzu. Tu neë go feco Folo ngica kami, bringet (zu) uns Salben aus der Mangerai.

Bei manchen Verben können all die genannten Partikeln und Präpositionen gebraucht werden; z. B. denge, hören auf jemand; supu, befehlen; etc.

Das Verb haben, besitzen wird entweder gar nicht ausgedrückt, oder durch latu mit neë oder ngica wiedergegeben, wobei aber Subjekt und Objekt wechseln kann. Mosa kĕna ngavu voso, der Älteste besitzt

viele Güter. Micu latu neë go ngavu voso, ihr habt viele Besitztümer; go ngavu voso latu ngica micu, bei euch sind viele Güter. Auch blosses neë findet sich. Latu neë heisst „es ist'', „es gibt'', latu neë go deva, es gibt einen Gott; so auch nicht haben: kami ngavu b'aï, wir haben keinen Reichtum.

Die Verben beö, wissen, busa, nicht wissen, nge, können, talo, nicht können, haben ihr Verbalobjekt vor oder nach sich. Dzaö laä talo ya, ich kann nicht mehr gehen; dzaö busa turi, ich kann nicht schreiben. Nur gore, nicht können, steht immer nach. Musu mu vove gore, der Feind konnte nicht eindringen.

Enthält ein Satz mehrere Objekte, näheres und entfernteres, Dativ und Accusativ, dann steht der Dativ ohne Partikel und Präposition vor, und der Accusativ ebenso oder nur mit der Partikel go nach; oder der Accusativ ohne Partikel oder nur mit go vor, der Dativ mit ngica (neë, culu ngica, vai) nach:

Kai dzaö go saö,
kai go saö ngica dzaö, } öffne mir das Haus!

Es kommen jedoch auch Ausnahmen vor, besonders wenn das eine oder andere Objekt vor dem andern hervorgehoben werden soll und dann an den Anfang des Satzes tritt. Ngavu kĕnana cebunusi b'aï yo naä bula (ngica) gazi meä, die Erbschaft haben die Voreltern nicht ihm allein hinterlassen.

Zu bemerken ist noch, dass bei transitiven Verben immer ein Objekt hinzugefügt wird; enthält darum der Satz kein bestimmtes Objekt, so wird ein allgemeines hinzugefügt. Maë vela cata, du sollst nicht (Menschen) töten! maë naka ngavu ngata, du sollst nicht (den Besitz der Menschen) stehlen! Ist aber in einer fortlaufenden Rede, Erzählung etc. das Objekt aus dem Vorhergehenden klar, besonders wenn es unmittelbar vorher genannt wurde, dann wird es fortgelassen, wo wir im Deutschen ein solches setzen. Gazi noö vela, dann tötete er (ihn).

Ein Ojektssatz wird folgendermassen an das Verb angeschlossen: da cuge noö zĕnge rita go da cana kĕnana, oder: da cuge noö zĕnge cana kĕnana da rita, die Mutter hörte das Kind weinen.

ADJEKTIV.

Die Stellung der Adjektive, sowohl als Attribut wie auch als Prädikat, hat nach ihrem Substantiv statt. Sollen sie nachdrücklich hervorgehoben werden, wird ein da vor das Adjektiv gesetzt. Nur einige adjektivisch gebrauchte unbestimmte Pronomina und Zahlwörter, die alle oder ganz bedeuten, stehen fast ausschliesslich vor ihrem Substantiv: meä, masa, masa masa, masa meä, masa masa meä, tako, tako masa masa, toto, toto masa masa, d'ele, led'e,

d'ele meä, masa d'ele, tuki d'ele, tudzu, rapo, masa masa meä rapo und noch andere Verbindungen = alle; ge, nĕti, kĕno, jeder; ge lĕza oder ge lĕza-lĕza, jeden Tag; masa nama ngaza, masa nama nĕmi, allerlei; masa nama nĕmi go rivu, allerlei Leute. Masa, masa masa kann auch nachstehen; ge mosa masa masa, alle Ältesten. Immer steht nach navo; xoö navo, alle Sklaven.

Die Steigerung eines Adjektivs ohne Rücksicht auf andere Subjekte wird, in der Bedeutung des deutschen sehr, überaus etc., in folgender Weise ausgedrückt:

1) durch Verdoppelung des Adjektivs, wovor dann meist ein sĕ gesetzt wird. Cika sĕ meze meze, ein sehr grosser Fisch; ngavu sĕ voso voso, sehr viele Besitztümer; rivu sĕ logu logu, Leute in grosser Zahl. Ngara mit einfachem Verb wird gewöhnlich von geistigen Eigenschaften gebraucht; da ngara cate ro, überaus zornig.

2) durch Gebrauch mehrerer Synonyma, wie wir es eben bei den Ausdrücken, die alle, jeder bedeuten, gesehen haben.

3) durch Hinzufügung des Adverbs zeë, das eigentlich schlecht bedeutet und etwa dem deutschen populären Adverb „schrecklich, entsetzlich'' gleichkommt. Ngai zeë, sehr reich; rupu zeë, sehr fleissig; kiï zeë, sehr geizig; sogar mod'e zeë, „schrecklich schön'', kommt vor.

Bei Vergleichung mit andern Personen oder Gegenständen wird der gleiche Grad:

1) einer körperlichen, sichtbaren Eigenschaft durch das Eigenschaftswort mit einfacher Nebenstellung des verglichenen Gegenstandes ausgedrückt. Cuvi meze laba, Jams gross wie eine Trommel; das deutsche wie bleibt hier also unübersetzt.

2) bei Vergleichung geistiger Eigenschaften wird das deutsche wie durch b'ila, b'ila go, moce, raka, b'ila raka, d'ĕyana, d'ĕya d'u d'ano (ganz wie) ausgedrückt. Mod'e b'ila go yili, gut wie ein Freund.

Der höhere Grad einer jeden Eigenschaft wird ausgedrückt durch ngara, d'ad'o, d'ĕpe, lad'o, loci, toï; ngara steht vor dem Adjektiv, loci, d'ad'o, lad'o, toï nach demselben.

Nach ngara wird das deutsche als immer durch ngica, puü ngica, cele, gote oder celegote wiedergegeben; nach d'ĕpe, d'ad'o, lad'o, loci und toï kann es so wiedergegeben werden oder unübersetzt bleiben. Da ngara rilu rĕla ngica (puü ngica, cele, gote, celegote) go mata lĕza; da rilu rĕla d'ad'o (lad'o, loci, toï) go mata lĕza, glänzender als die Sonne. Go cupa da tiï ngica gazi meä vaï tĕlu da loci ngica toto masa meä rivu meze, es wurde ihm dreimal mehr Lohn gegeben als allen andern.

Der höchste Grad wird auch durch ngara, d'ad'o etc. ausgedrückt; wenn sonst nichts hinzugefügt wird, bedeutet es schon der höchste, mehr als alle andern mit ihm Verglichenen; es kann aber

auch ausgedrückt werden, indem es ausdrücklich hinzugefügt wird: lad'o masa masa meä da goö; ngara loci ngica masa masa meä da goö, mehr als alle andern.

Allzu heisst ma, kama, kata, ngara, kad'i, laga, cana, mu, zeë. Ma (kama) voso, allzu viel; meze kata, zu gross. Koro mu cana baï kad'i (laga, zeë), der Pfeffer ist allzu scharf. Kad'i, laga, zeë stehen also nach, die andern vor.

Weniger heisst ngara b'aï. Mali cata da ngara b'aï yo ngai, kĕna d'ĕke buca zuca yo tĕlu, wenn jemand weniger reich ist, nimmt er nur zwei oder drei Frauen.

Das deutsche je — desto kann durch Wiederholung des Verbs oder Adjektivs, durch poë-poë, zo-zo, oder sara kĕsa-kĕsa ausgedrückt werden. Ge lĕza lĕza cemu kĕna d'ano mu dĕla, sie wurden von Tag zu Tag grösser. Da pame toto poë-poë (da) rita vali, der Vater weinte immer mehr. Vĕki go zeë kita-cata ngara d'engo sara kĕsa kĕsa b'olo, je länger je mehr nahm die Schlechtigkeit der Menschen zu; zo-zo pad'a d'aga zo-zo ngai, je mehr man Handel treibt, desto reicher wird man.

Kein ander als heisst b'aï yo xede (goö), vai. B'aï yo dala xede, vai gazi kĕnana go dala kutu, es war kein anderer, als der Abendstern.

ZAHLWORT.

Die Grundzahlen lauten:

ĕsa, sa, sĕ, eins	sĕbulu sĕ cĕsa, elf
zuca, ruca, zwei	sĕbulu cĕsa zuca, zwölf
tĕlu, drei	sĕbulu cĕsa tĕlu, dreizehn
vutu, vier	sĕbulu cĕsa vutu, vierzehn
lima, fünf	sĕbulu cĕsa lima, fünfzehn
lima ĕsa, limasa, sechs	sĕbulu cĕsa limasa, sechszehn
lima zuca, sieben	sĕbulu cĕsa lima zuca, siebzehn
ruca butu acht	sĕbulu cĕsa ruca butu, achtzehn
tara ĕsa tarasa, neun	sĕbulu cĕsa tarasa, neunzehn
sĕbulu, zehn	bŭlu zucă, zwanzig

bulu zuca sĕ cĕsa, ein und zwanzig	sĕ pĕti, tausend
bulu zuca cĕsa zuca, zwei und zwanzig	pĕti zuca, zwei tausend
bulu tĕlu, dreissig	sĕbulu pĕti vutu, 14000
sĕ ngasu, hundert	

bulu zuca pĕti tĕlu ngasu vutu (neë) bulu tĕlu cĕsa limasa, 23436.

Das cĕsa ist ein Klassifikationssubstantiv, das bei der gewöhnlichen Zählung, wenn kein anderes Klassifikationssubstantiv vorhanden ist, hinzugefügt wird; so zählt man denn auch sĕ cĕsa, cĕsa zuca,

eins, zwei etc. Ist ein anderes Klassifikationssubstantiv vorhanden, so tritt dieses an die Stelle von cĕsa; cana mori sĕbulu neë mori lima, 15 Kinder; cata sĕ ngasu bulu zuca mori tĕlu, 123 Leute; kĕno ya xiva bulu zuca neë sĕ xiva, 21 Jahre alt sein; xiva gazi xiva bulu ruca butu neë xiva vutu, sein Alter ist 84 Jahre.

S a, s ĕ bedeutet auch e i n z i g in dem Sinne von sehr, überaus oder ganz. Masa-masa kĕna sĕ saö, das ganze Haus, alle Hausbewohner; cemu kĕna sĕ voce, die Mitglieder der ganzen Sippe; ngata sĕ zecu ya, er war schon in aller Ferne.

N g a s u heisst auch viele, Hunderte von Menschen; r i v u sehr viele, Tausende. Cata rivu voso, sehr viele, Tausende von Menschen.

Bei Früchten rechnet man gern mit l i v u und b u k u, eine Anzahl von vier. Nico sĕ livu, ein Bündel von vier Kokosnüssen; xae buku zuca, zwei Bündel von je vier Maiskolben.

Von O r d n u n g s z a h l e n ist folgendes zu merken:

Der erste heisst vunga, vunga-vunga, puü vunga-vunga. Lĕza da vunga, der erste Tag; cana vunga, der Erstgeborene; kita cata puü vunga-vunga, die ersten Menschen.

Von zwei ab wird ngica der Grundzahl vorangestellt. Lĕza ngica zuca, der zweite Tag.

Ngoü heisst zuerst. Tiï ngoü dzaö, gib mir zuerst. Dzaö mai ngoü, ich kam zuerst. Colo ngoö gazi da saka dzara, er bestieg zuerst das Pferd.

Der letzte heisst repo, ceko repo, vaümuzi, copo, copu. Cana da repo, das letzte Kind. Gazi da mai repo (ceko repo, vaümuzi), er kam zuletzt. Dzaï copo lĕza dicana, dies ist der letzte Tag, an dem getanzt wird. Cisi saö kĕna mata moli, copo ya da cĕma, die Hausbewohner sind alle gestorben, zuletzt der Vater.

Die D i s t r i b u t i v z a h l e n werden ausgedrückt durch das entsprechende Klassifikationssubstantiv mit der entsprechenden Zahl, beides verdoppelt. Cana mori zuca-mori zuca, je zwei Kinder, zwei und zwei, zu zweien. Oder sie können auch durch noca, noka, jeder einzelne, ausgedrückt werden, wobei das Klassifikationssubstantiv nur einmal gesetzt zu werden braucht. Masa masa rivu nge xui noca sĕ ceko, oder sĕ ceko sĕ ceko, jeder von den Leuten erlegte ein Wildschwein.

Ausserdem sind noch diese Konstruktionen möglich: Gazi toto vake saö lië tĕlu, vi tiï ngica meä da cana kĕnana sĕ mori sĕ lië, dann errichtete er drei Häuser, um jedem Kinde eines zu geben. Mali tĕve ngo ngani, gazi bod'a ngo zo sĕ lĕza ngica sĕ buca sĕ lĕza ngica sĕ buca, zur Zeit, wo es Arbeit gibt, muss er (der Mann) den einen Tag bei dieser, den andern Tag bei der andern Frau wechselweise arbeiten.

Sĕ mori - sĕ mori bedeutet bisweilen einer von mehreren. Kami mori tĕlu vi sĕzu cana kau dicana vi tau cisi saö kami dica sĕ mori-sĕ mori, wir drei freien um deine Tochter, damit sie die Frau von einem von uns dreien werde.

Die Multiplikativzahlen, mal, werden ausgedrückt durch vaï, dĕka, liö, valo. Sĕ dĕka, einmal; liö vutu, viermal. Vom Schlagen pogo, pega, b'ore, vela sagt man tĕka. B'ore gazi tĕka vutu, ihn viermal schlagen. Sĕ vaï — sĕ vaï, sĕ dĕka — sĕ dĕka heisst je einmal oder bisweilen. Dica voë yaya ĕsa mai, er ist zum erstenmal hier.

Unbestimmte Zahlwörter sind: meä, bĕki, allein. Gazi meä gazi bĕki, er allein. Piza-piza, einige; sĕ capa, wieviel, wie teuer; voso, viel; voso-voso, rivu, rivu-voso, rivu-rivu, sĕ voso-voso, sĕ rivu-rivu, sehr viel, unzählige; ge, jeder, vor dem Substantiv, welch letzteres dabei oft verdoppelt wird; kĕno, kĕno-kĕno, b'ayi-ngica, neke-ngica, ein jeder, jeder einzelne; ngavu ngata b'ayi-ngica, eines jeden einzelnen Besitztum. Alle ist schon beim Adjektiv angegeben.

Sĕ veya und sĕ vĕya, einige, ein Teil von; sĕ veya bedeutet mehr einige, ein Teil von vielen, sĕ vĕya, ein Teil von einem Ganzen. Kita cata sĕ veya, einige Menschen; ngavu ngani sĕ veya, einige Stücke von den Besitztümern. Nico sĕ vĕya, ein Stück Kokosnuss, tana sĕ vĕya, ein Stück Land.

Eigentliche Brüche sind unbekannt. Sĕ poï, ein Stück, ein halb; sĕ poï vula, einen halben Monat. Wird etwas unter mehrere geteilt, so sagt man neke sĕ keco, jeder ein Stück, wobei dann die Gleichheit der Teile als selbstverständlich vorausgesetzt wird. Vĕya zuca, in zwei Teile gespalten. Sĕ date, ein kleinerer Teil als halb, etwa ein viertel; sĕ poï zeta, über ein halb, etwa drei viertel; dzaö poï zuca, gazi sĕ poï, ich zwei Teile, er einen Teil = ich zwei Drittel, er ein Drittel.

PRONOMEN.

Das Personalpronomen weist in seiner äusseren Form eine verhältnismässig grosse Mannigfaltigkeit auf. Die an erster Stelle angegebene Form ist die im Kampong Badzava und seiner nächsten Umgebung (Landschaft Ngad'a) gebräuchliche. Die eingeklammerten Formen kommen hauptsächlich in den Grenzgebieten vor und dürften wenigstens zum Teil Eindringlinge aus andern Sprachen und Dialekten sein. Zum Teil versehen sie auch besondere Funktionen.

Dzaö (zaö, ngaö, voce), ich
kau (gau), du
gazi (kazi, kadzi, kari; dica, voce, laki, mori, ngata, vĕki), er, sie, es
kita (gita), wir
kami (gami), wir
micu, ihr
cemu (demu, cilo, siza; xoga, cemu xoga, cana xoga, cemu laki, ngata, cemu ngata), sie.

Kazi, kadzi, kari sind dialektische Verschiedenheiten von gazi; dica und voce werden fast nur als Objekt gebraucht; tiï dica, tiï neë

voce, gib ihm.

Laki ist ein feinerer höflicher Ausdruck; steht häufig in Verbindung mit einem Substantiv auch zu dessen Verstärkung, oder mit andern Pronomina im Singular oder Plural, wobei es vor oder hinter dasselbe gesetzt werden kann; deva laki, laki deva kĕna: Deva, er.

Ngata ist Pronomen der dritten Person im Singular oder Plural; es ist stärker als gazi und cemu, wird aber häufig in Verbindung mit beiden gebraucht, wobei es vor oder nach dem gazi oder cemu stehen kann. Cine cĕma gazi b'aï yo dongo tana dicana, vai ngata dongo zili cone, ihre Eltern wohnten nicht hier zu Lande, sondern sie wohnten jenseits des Meeres.

Vĕki und mori dienen auch zur Verstärkung von andern Pronomina und Substantiven; bisweilen werden auch mehrere derselben zusammen gebraucht; ngata mori vitu da tĕdo buku ngica toto rivu, der Besitzer des Jagdgrundes gibt den Termin der Jagd kund; cele gote gazi mori vĕki da re, vai masa meä cana voce nĕnga b'ou papa mazi, obgleich der Betreffende es leugnet, versammeln sich doch die Mitglieder der Sippe zur Beratung; bod'a ya vĕki ngata meä da ngai vi tolo pesu meä go ngavu meze, es müssen Reiche sein, die sich teure Sachen kaufen können.

Neben der personellen Bedeutung hat ngata noch die Bedeutung von gehörig, Eigentum des, sein, ihr; latu neë deva ngata, es hat jeder seinen Deva; cine cĕma go da fai kĕnana b'aï yo sele da cana ngata, die Eltern gaben ihr Kind nicht frei. Auch in der Bedeutung des malaiischen -nja ist es gebräuchlich, etwa dem deutschen davon, dem französischen en entsprechend. Da d'anga dolu cika bod'a beö vula ngata, die Fischer müssen die rechte Zeit davon (des Fischens) wissen.

Kita schliesst die angeredete Person mit ein; kami nicht; demu cilo, siza sind dialektische Verschiedenheiten.

Das reflexive Pronomen wird vielfach garnicht ausgedrückt; z. B. gazi da zico, er wäscht sich; oft durch vĕki, bĕki-vĕki; lĕve vĕki gazi, sich kneifen; tana bĕki-vĕki kau, frage dich selbst.

Als Possessivpronomina werden die Personalpronomina gebraucht. Ihre Stellung als solche ist beim Genitiv angegeben. Durch go werden sie auch substantiviert. Go dzaö, das Meinige; go gau, das Deinige; go kita (gita), go kami (gami), das Unsrige, etc. Die zweite Person Sing. heisst hier immer gau.

Die Fragepronomina sind folgende:

Sei? wer? welcher? fragt nach dem Namen oder der Person und wird substantivisch und adjektivisch, mit oder ohne Substantiv, gebraucht. Sei, wer? Seko vi laä nga, xoga sei da b'e gazi kĕnana, Seko ging sehen, welcher Freund ihn rief. Ngaza kau sei, welches ist dein Name? wie heisst du? Go sei, wessen?

De, welcher, was für ein? fragt nach der Beschaffenheit von Per-

sonen und Sachen; sehr oft wird hier das verstärkende na angehängt. Deva de, was für ein deva? Saö dena, welches Haus, was für ein Haus? Moce de, b'ila de, auf welche Art und Weise, wie? B'ila de neë kau, wie steht es mit dir? Mit Präpositionen bezeichnet de auch einen Ort. Vide, wo? culude, wohin? puüde, woher?

Capa, was, was für ein? fragt nach der Beschaffenheit und nach der Herkunft, sowohl von Personen als von Sachen. Cana capa kĕnana kann heissen: was ist das für ein Kind, ein gutes oder schlechtes? oder woher stammt das Kind? Cisi capa? was für Leute, woher sind die Leute?

Die hinweisenden Pronomina sind:

dica, (d'o) dina, dicana, dieser;

kĕna, kĕnana, jener.

Beide können substantivisch und adjektivisch gebraucht werden; sei kĕnana? wer ist jener? Auch werden sie mit Personalpronomina verbunden; dzaö dicana, ich hier; cemu kĕnana, sie jene. Im Laufe der Rede wird kĕna und kĕnana an bereits bekannte Personen und Sachen gefügt und vertritt so die Stelle des Artikels. Verbunden mit Präpositionen werden beide zu Adverbien des Ortes. Vi dicana, hier; culu kĕnana, dorthin, etc.

Die unbestimmten Pronomina sind:

Sei, wer, der welcher; sei da vela cata, nga lole baru d'eke, wer tötet, kommt ins Gefängnis. Cata, da, jemand, irgend jemand, man; mali cata da pela fai da re, kĕna nĕnga le boka goce, wenn jemand Ehebruch begangen und leugnet es, dann wird das Gottesurteil des boka goce vorgenommen; kami go cata b'aï, wir haben niemand.

Sei-sei, cana go sei, wer auch immer, irgend jemand; sĕ mori, sĕ mori-mori, cata sĕ mori, jemand; sĕ mori — sĕ mori, der eine — der andere; sĕ mori da molo, sĕ mori b'aï yo molo, der eine hat recht, der andere nicht.

Mona sei, baï d'u sĕ mori, niemand. Gazi noö ngai, mona sei da save, er wurde so reich, dass keiner ihm gleichkam.

Capa, capa-capa, ngaza capa, etwas, irgend etwas; meä go capa, meä go capa-capa, masa meä go capa-capa, was auch immer, allerhand, die verschiedensten Dinge, alles was; mali sei-sei da tau go capa-capa da zeë, wenn jemand etwas Böses tut; cana fai kĕna b'aï d'u (mona) sala capa, oder b'aï d'u sala go capa-capa, oder b'ai d'u sala go ngaza capa, das Mädchen hat nicht die geringste Schuld.

Mona capa, mona go capa capa, b'aï d'u go capa, b'aï d'u go capa capa, nichts; dies substantivisch und adjektivisch; mona-de, nicht irgend ein, kein, adjektivisch; mona cisi de, mona cata de, keiner, nicht ein Mensch, wer es auch immer wäre; mona nuca de, nicht eine einzige Stadt.

Goö, xede, ander; da goö, da xede, der oder das andere;

Da goö — da goö, sĕ vĕya-sĕ vĕya, teils-teils, die einen — die andern; dzaï dica nuca da goö mod'e da goö b'aï mod'e, man tanzt in den Dörfern teils schön, teils unschön.

Das deutsche man wird ausgedrückt durch cata, rivu (Leute) oder da oder garnicht, durch das einfache Verb; puü da ngasi, wenn man betet; mali sogo sĕ bere, vali-vali nĕnga gelu tuki xiva bere zuca, wenn man eine Hängetasche (voll Reis) schuldet, muss man, wenn das Jahr um ist, zwei Hängetaschen zurückgeben.

Das deutsche es wird durch da, bisweilen durch laki wiedergegeben; auch blosses Verb kommt vor; mali da nga b'era-geka, wenn es glänzen wird; vĕki da b'ila kĕnana b'aï yo d'omi dau-dau, vai da pĕge ya puü mema colo go, so ist es nicht nur heutzutage, sondern es hat angefangen seit Urzeiten; cele gote laki go cola gĕma, obgleich es schon dunkel war.

Das reziproke einander wird durch sĕ mit dem entsprechenden Klassifikationssubstantiv, beides verdoppelt und dazwischen die Objektspräposition gestellt, ausgedrückt (neë, ngica, vai, culu ngica); papa laka sĕ mori ngica sĕ mori, einander helfen. In den meisten Fällen tritt hier das Verb papa, zu zweien oder mehreren etwas tun, vor das spezielle Verb. Oft drückt das papa allein schon das einander aus; papa b'ĕka, sich von einander trennen; papa bĕka, einander lieben.

Als Relativpronomina dienen da, vi, mori, mabo; am häufigsten ist da. Da kann immer gebraucht werden, vi in negativen, fragenden und zweifelnden Sätzen; latu neë rivu voso da rĕnga neë gazi, es gibt Tausende, die ihm gleich sind; masa-masa rivu dica cota cola b'aï d'u sĕ mori vi rĕnga neë gazi, von allen Sterblichen auf Erden ist keiner, der ihm gleich wäre. Hier kann auch noch da hinzugefügt werden; da vi rĕnga neë gazi, der ihm gleich wäre. Mori wird nur von Personen, mit oder ohne da vor sich, gebraucht. Vĕki meä cata lima pade b'ila meä pade vela ngani kadzu, da vake saö, da vĕti saö kĕnana, cata da mori supu kĕnana bod'a vi tiï cupa, allen Handwerkern, so zum Beispiel allen Zimmerleuten, die das Haus aufsetzen, die die Bretter schnitzen, muss der Mann, der sie bestellt hat, ihren Lohn geben; bod'a cupa ngata mori ngo ngani kĕnana, diejenigen, die arbeiten, müssen bezahlt werden.

Mori bezeichnet überhaupt den Täter, der eine Handlung vollbringt, aber nur vorübergehend, nicht als Lebensberuf; im letzteren Falle wird d'anga gebraucht. Mori vela, Mörder; mori pela kĕnana, der Ehebrecher; dagegen Joannes, da d'anga zico, Joannes, der Täufer.

Mabo wird wie mori gebraucht; doch ist es veraltet und kommt deshalb selten vor.

In Relativsätzen, in denen das Verb ein da vor sich hat, bleibt das relative da meist fort; das da steht also entweder vor dem Sub-

jekt des Relativsatzes oder vor dessen Verb, nicht beides zugleich, wahrscheinlich des Wohlklangs wegen; kau da mazi, oder da kau mazi, du sagst; da dĕla mazi, oder dĕla da mazi, kĕnana d'ano molo, was der Alte sagt, ist recht.

Präpositionen werden nicht mit dem Relativ verbunden. In einem Satze, der eine Präposition enthält, steht dieselbe entweder nur im Hauptsatz; kĕna nuca, da cine cĕma (oder cine cĕma da) latu, cisi tau buku, in dem Dorfe, in dem die Eltern sind, machen sie ein Fest; oder im Relativsatz mit wiederholtem persönlichem Pronomen; noö pogo go kadzu, ngica gazi da lete kĕnana, dann zerhackte er den Baum, über den er gegangen war; oder die Präposition bleibt weg; nobo, da rati go tobo kĕnana, bĕta ya, der Strick, mit dem der Leichnam gebunden war, ist zerrissen.

VERBUM.

A l l g e m e i n e s.

Wie schon früher bemerkt, unterscheiden sich die einzelnen Wortklassen oft nicht von einander. Besonders häufig ist die Gleichheit zwischen Verben und Substantiven. Vonga, Blüte und blühen; lië, Frucht und Früchte bringen; d'u vatu vonga neë nage lië, bis die Steine blühen und die Felsen Früchte tragen = niė. Ture, Steinwall und einen solchen Wall aufschichten; kĕru, Gürtel und umgürten; sob'i, Kamm und kämmen, etc. etc.

Wie die übrigen Wortklassen ist auch das Verb seiner äusseren Form nach unveränderlich; auch gibt es keine Partikeln, um Aktiv und Passiv auszudrücken; es kann in derselben Form im Aktiv und Passiv gebraucht werden; im Passiv jedoch nur in ganz allgemeinen Ausdrücken, niemals mit Nennung des handelnden Subjekts; mit Hinzufügung des letzteren wird es schon wieder Aktiv.

Micu t a u go capa vi dicana, was tut ihr hier? Manu ceko zuca kĕnana sĕ ceko da cate meze, vi t a u radza, einer von den beiden Hähnen war so stolz, dass er König werden wollte. Also hier tau, tun und werden. Kita cata puü vunga-vunga da t a u puü ngica go tana, die ersten Menschen waren aus Erde gemacht. Wieder tau. Vitu kĕnana b'ale ya t a u ceko, der Grasstengel hatte sich verwandelt und war zum Schwanz geworden.

Neca go saö, ein Haus verlassen; saö da neca, das Haus ist verlassen, ein verlassenes Haus. Kapu cana kĕd'i, ein Kind gebären; cana da yaya kapu, ein neugeborenes Kind; teka dzata, ein Spinnrad verkaufen; dzata kĕnana teka ya, das Spinnrad ist schon verkauft; supu sĕ mori, jemand schicken; dzaö dicana da supu ya, vi mai punu ngica kau, ich bin gesandt, dir zu melden.

Mali cana fai kĕna da laä ya saö cana xaki, kĕna gazi da ge ya

neë meä cana voce go da xaki kĕnana; wenn sich die Frau in das Haus des Mannes begeben hat, wird sie zu den Angehörigen der Sippe des Mannes gerechnet. Auffallenderweise kann man auch im Deutschen in diesem Falle in aktivischer Form mit passivem Sinne sagen: sie zählt zu den Angehörigen.

Vielleicht aber lässt sich diese Form des Verbs auch als Aktiv mit einem allgemeinen Subjekt: man, sie, o.dgl. auffassen.

Desgleichen kann dasselbe Verb in derselben Form transitiv und intransitiv gebraucht werden. Rĕpu noö vedzo go tana, dann rüttelt Rĕpu (der Erdgeist) die Erde; tana kĕnana b'aï vedzo vali, die Erde bebt nicht mehr. Nangi, weinen; nangi da cana, das Kind beweinen; go cika neë go manu naä b'a xede, das Fleisch von Fisch und Huhn lag auf einem andern Teller; naä ngavu, seine Besitztümer aufbewahren, vererben; tei, zu sehen sein, sichtbar sein und erblicken; gazi noö pota b'aï yo tei vali, er verschwand und war nicht mehr zu sehen; gazi noö tei da cĕma, dann erblickte er seinen Vater.

Sogar aktiv, passiv und reflexiv kann dasselbe Verb auftreten. Zico cana, ein Kind waschen, baden; go cana da zico, das Kind wäscht, badet sich; go cana da zico ya, das Kind ist gewaschen, oder hat sich gewaschen.

Bei manchen intransitiven Verben wird tau, machen, gebraucht, wenn sie transitiv werden. Meca, sich schämen; tau meca, beschämen; tau muzi, beleben; tau cate ro, erzürnen.

Modi und Moduspartikel.

Wenn hier von Modi die Rede ist, so darf man dabei nur in einem ganz entfernten Sinn an die Modi der europäischen Sprachen denken. Die Moduspartikel drücken fast ausnahmslos eine nur äussere Art und Weise des Geschehen aus, die wir im Deutschen meist durch Adverbien wiedergeben; und hauptsächlich nur in diesem Sinn ist von Modi des Ngad'a die Rede. Dabei wird an dieser Stelle der Gebrauch dieser Partikel beim Adjektiv mit einbezogen, was sich ja schon dadurch rechtfertigt, dass sich Adjektiv und Verb vielfach nicht von einander trennen lassen. Diese Moduspartikel stehen fast durchgängig vor dem dazugehörigen Verb oder Adjektiv; sind demnach Präfixe. Es sind hauptsächlich die folgenden: da, le, dĕle, mu, mara, ba, noö, nga, d'anga. Dieselben werden der Reihe nach behandelt.

da.

Da ist die Partikel der Bestimmtheit und Sicherheit; sie wird gebraucht

1) zum Ausdruck einer Handlung oder Eigenschaft, die dem Subjekt mit Bestimmtheit beigelegt wird, doch ohne jede sonstige Rücksicht auf die Art und Weise, wie sie ihm zukommt. Will man

etwas nicht mit dieser ausdrücklichen Bestimmtheit sagen, wird das Prädikat ohne Partikel ans Subjekt angefügt.

Beispiele hierfür werden in Verbindung mit Beispielen der folgenden Partikel le gegeben, wodurch der Unterschied beider besser hervortritt.

2) erklärend; deutsch = indem, da, wenn, als; go cate gazi mu boza, da nira go musu, seine Hoffnung schwand, indem er den Feind kommen sah; gazi koëme le b'ori ta, da ciso meä da vĕta, er schämte sich, da er seine Schwestern sah.

3) substantivierend, wie wir es bereits beim Substantiv kennen gelernt haben; lavi cana, die Geburt eines Kindes feiern; da lavi cana, die Geburtsfeier; ya nĕnga beö da silo, gazi toto pera da pole, da podze, als sie das Spinnen konnten, lehrte sie sie auch das Spannen auf die Weife, das Figurenknüpfen.

le.

Le ist die Partikel zur Darstellung des Nachdrucks, der Intensität mit der eine Handlung geschieht; le allein kommt als Präfix und Suffix vor. Es hängt wahrscheinlich mit dem malaiischen lah und dem sikanesischen leü, dem lionesischen leva zusammen. Leü wird im Sikanesischen vielfach gebraucht, wo im Ngad'a das le steht; im Ngad'a bedeutet leü aber Tür, schliessen, geschlossen, was schon einen Fingerzeig für die Bedeutung der Partikel sein könnte. Als Präfix wird le angewandt:

1) in Kohortativsätzen zum Ausdruck einer Aufforderung; hier können aber noch verschiedene Affixe hinzutreten: si, zi, gĕzi, ta, bĕki, bĕkisi, bĕkita; kita le teka kaba kĕnana, oder kita le tekazi (gĕzi, ta, etc.) kaba kĕnana, lasst uns den Kerbau verkaufen; mali kau da mora neë dzaö go cana xalo vĕta nara b'aï, kau le ngod'o bĕkisi culu dica, wenn du Mitleid mit mir, einem Waisenkinde ohne Geschwister, hast, dann mögest du selbst hierher kommen.

2) zum Ausdruck einer intensiven Tätigkeit, besonders nach Adverbien und gewissen Konjunktionen wie bula, koëme, nur; taka, bĕla, doch; noö, dann; soö — soö, sei es dass — sei es dass; d'u, ngeke, pe, bis, bis dass. Deva bula (koëme) le punu sĕ vivi, Deva sprach nur ein Wort; da mocede kau bĕla le zoko ye go lo kau, weshalb hast du doch deine Gestalt verborgen. D'u le moli, bis es zu Ende ist. Du le mata, bis zum Tode. Soö le poke nobe, da molo, soö le mocede, d'ano da molo, sei es dass man die Bambulanze (als Gottesurteil) wirft, sei es was auch sonst, es ist mir recht.

Nach d'u, pe, ngeke kann auch da folgen, wenn es als einfache Tatsache hingestellt wird.

3) zur Darstellung von bleibenden, dauernden Zuständen und Eigenschaften als s o l c h e n (sonst auch da). Deva da tau ya cota-

cola; vai go cota cola kěnana voë l e dza pogi vale l e sĕb'e neë go vae bavali l e sĕli pĕnga, Deva hatte die Welt geschaffen, aber die Erde war leer und kalt, bedeckt mit Wasser und in tiefes Dunkel gehüllt. Im ersten Satz steht hier da zum Ausdruck einer bestimmten einmaligen Handlung, dann folgt le als Darstellung des Zustandes der Erde. Puü tĕve baü kĕnana masa masa meä kĕd'i banga le bĕpi masa masa, während des Opfers verharren die anwesenden Kinder in tiefem Schweigen; mali cana voce b'aï yo laka vi toko, mori vela kĕnana nĕnga le paru laä ve culu nuca tana dada, wenn die Angehörigen der Sippe nicht helfen, dass er bezahlen kann, wird der Mörder flüchtig werden nach einem fernen Lande; er wird dort bleiben; während einfach nĕnga paru bedeutet: er wird fliehen.

4) zur Spezifizierung einer allgemeinen Handlung vor dem Spezifikum, wenn dieses gleichsam als Adverb dem Verb von allgemeinerer Bedeutung hinzugefügt wird, z. B. sĕzu, sprechen; sofi, flüstern, eine spezifische Art von sprechen. Gazi da sĕzu le sofi ngica dzaö, er sprach flüsternd zu mir. Wird sofi allein gebraucht, sagt man: gazi da sofi ngica dzaö, er flüsterte mir zu; sofi dem sĕzu vorangestellt heisst dann: gazi sofi da sĕzu. Sĕlo butu, die Perlen durch einander werfen, vermengen; cemu pica butu le papa sĕlo, sie legen die Perlen unordentlich hin.

(Nachdem alle Partikeln behandelt sind, werden wir auch noch mehrere Möglichkeiten für den Gebrauch anderer Partikeln bei demselben Verb kennen lernen.)

5) bei Doppelverben und Doppeladjektiven (deren die Sprache viele besitzt), da sie schon an sich eine besondere Intensität ausdrücken; dzara kĕna le fiya-faya, das Pferd ist sehr mager. Zur Verstärkung dieser Adjektive und Verben kann noch wieder ein einfaches Adjektiv oder Verb hinzugefügt werden; dzara kĕna da noko le fiya-faya, das Pferd ist über die Massen dürr und mager; capi dama kĕna (da dara) le b'ero-rero, die Lampe gibt einen hellen Schein.

Das le ändert bisweilen die Bedeutung eines Verbs vom eigentlichen zum bildlichen Sinn. Lipe da sula, die lipe-Bohnen stinken; gazi le sula, er hasst, ist voll Hass.

Als Affix kommt le vor:

1) häufig beim Imperativ, und bringt dann meistens eine erregte und ärgerliche Stimmung zum Ausdruck. Mai le, komm doch!

2) in der gleichen Eigenschaft auch in sonstigen kurzen Äusserungen; z. B. go capa le, was denn eigentlich? Go xae le! na Mais!

dĕle.

Dĕle ist ein Kompositum aus den beiden vorhergehenden Partikeln da und le. Es wird gebraucht:

1) in der Bedeutung der beiden Komponenten zum Ausdruck eines Zustandes und zwar eines bestimmten und sicheren. Kami cuge dĕle mogo, wir haben dieselbe gemeinsame Mutter, sind Kinder derselben Mutter. Taïka kĕna b'aï yo b'ila da colo dĕle nuku-nuba, mit den Nahrungsmitteln ist es nicht mehr wie früher, da war alles in Fülle vorhanden.

2) sehr häufig in der Bedeutung unseres Particip Perfekt im Aktiv und Passiv, doch so, dass der einmal herbeigeführte Zustand bleibt, und so eigentlich wieder in die Bedeutung des vorhergehenden ausläuft. Bisweilen bleiben die beiden Komponenten getrennt: da le. Vĕki go ngavu kĕna puü colo sĕ veya dĕle pesu, sĕ veya dĕle tiï, sĕ veya dĕle vika vi rebu masa meä go ngavu nava meä go cata, die Besitztümer aus früheren Zeiten sind zum Teil gekauft, zum Teil geschenkt, zum Teil auf Raubzügen den Gefangenen abgenommen. Aber: saö kĕna d a tau le yeca yede, das Haus wurde schlecht gebaut. — Mali dzaö da ngaku yeö kau, kau cisosi go b'ole vavi dicana da d'ano l e pole, wenn ich dich belogen habe, so sieh dir nur die Tragbahre für das Schwein an, die dort steht (hingestellt ist).

mu.

Die Partikel mu ist wahrscheinlich das verkürzte muä, das soviel bedeutet, als mit einer gewissen Mühe sich etwas erwerben, verschaffen, erreichen, zu etwas gelangen, sich durchsetzen. Vielleicht ist es auch mit dem malaiischen muat verwandt, das beladen, ausgerüstet sein mit etwas bedeutet. Danach wäre es die Partikel, die eine gewisse Fülle und Kraft zum Ausdruck bringt. In dieser Eigenschaft wird es tatsächlich gebraucht:

1) zur Verstärkung der Partikel le, der Partikel der Intensität, besonders bei den Doppelverben und Doppeladjektive, das dann vor oder nach le stehen kann. Kau mu le kudza rĕngi, oder kau le mu kudza rĕngi, du bist äusserst unartig, unhöflich. Im Lionesischen bedeutet mule mächtig, gewaltig.

2) in der Bedeutung des deutschen erfassen, geraten in, bei Adjektiven = werden, in Aufforderungen = können, oder entsprechend den Adverbien ohne weiteres, nur, ruhig. Go cate gazi mu boza, er wurde zornig; gazi noö mu rita, er konnte nicht anders, er musste weinen; vĕki masa masa guca kĕnana da goö-da goö mu b'aï, alle jene Gebräuche können sich nicht ändern. Kau mu laä, du kannst gehen, gehe nur, gehe ruhig! enthält mehr eine Aufforderung, während tolo, können, dürfen ein blosses Zugeben, ein „nichts-im-Wege-stehen" ausdrückt. Kau tolo laä, du kannst gehen, darfst dableiben, wie es dir beliebt.

3) in der Bedeutung des deutschen sehr, vollständig, durchaus, ganz und gar. Saö kĕna mu modu ya, das Haus ist vollständig fertig,

steht fertig da; věkime Rato kěnana da laza sěki mu noko d'u věki, Rato hatte schweres Fieber und ist davon vollständig abgemagert. Gae gae gae mu sě poï vula, mu b'aï tosi tei, bei allem Suchen war es schon einen halben Monat geworden, und doch war er nicht zu finden; cemu fai xaki tacu zuca noö laä mu dzu nuka di ngica keka, sie beide, Mann und Frau, gingen ohne weiteres auf die Hütte zu.

mara.

Die Partikel mara drückt ein Werden aus. Aber während mu ein alle Wiederstände siegreich überwindendes Werden, Sichdurchsetzen bezeichnet, so bezeichnet mara mehr ein allmächliches, den Umständen sich anpassendes Werden, eine Entwickelung. Es wird gebraucht:

1) zum Ausdruck eines solchen allmählichen Werdens, einer solchen Entwickelung. Dzaö da goce, go culutu mara si, ich war gefallen, und davon schwoll mein Knie allmählich an; mu si würde ein plötzliches Anschwellen ausdrücken. Cana kěna mara děla, dzaö da polu, das Kind wuchs unter meiner Fürsorge mehr und mehr heran.

2) zum Ausdruck einer Handlung, die sich den Umständen anpasst. Dzaö mara laä, ich gehe, will gehen; aber je nach Umständen langsam, schnell etc.

3) zum Ausdruck einer Mannigfaltigkeit in der Handlungsweise, oder in Zuständen und Eigenschaften. So wenn

a) bei einem Subjekt in der Einzahl in dessen Handlung oder Eigenschaft sich diese Mannigfaltigkeit zeigt. Tana kěna da ga mara liä-laä, der Erdboden ist (von der Hitze) aufgerissen; hat viele Risse, enge und weite, kreuz und quer nach allen Richtungen; ngaza gazi kěna mara fib'o fab'o ya ngica toto rivu, sein Name ist allen Sterblichen bekannt und wird von ihnen in allen Tonarten gelobt und gepriesen.

b) wenn bei einer Mehrheit von Subjekten, die eine gewisse Einheit bilden, sich diese Mannigfaltigkeit zeigt. Masa masa rivu zili nuca mara poca-kěpa da d'oro da denge kolo kěnana, die Leute unten im Dorfe stiegen in panischem Schrecken eiligst aus ihren Häusern, als sie den Vogel schreien hörten; es war ein buntes Durcheinander; puü ngědu kěna go tara mara daya so, die Äste des beringin-Baumes wachsen dicht und wirr durch einander; meä go loda kěnana mu le dara masa masa mara b'ero-rero, die goldenen Ketten funkelten und glitzerten in vielfältigem Schimmer.

ba.

Die Partikel ba hängt lautlich wohl mit dem malaiischen ber zusammen, inhaltlich aber weist es kaum eine Parallele mit ihm auf. Es ist die Partikel des Gegensatzes im weitesten Sinne des Wortes

in der Bedeutung dagegen, aber, doch, aber doch, doch aber. Deshalb wird es gebraucht :

1) in Hauptsätzen, die einen, wenn auch nicht ausgedrückten, Gegensatz zu einem andern Hauptsatz enthalten. In diesen Fällen steht das ba vor dem hervorzuhebenden Satzteil. Gazi sa ngaza nadzi: Ba dzaö cĕbu maku ! Er sagte folgenden Vorspruch : I c h habe aber doch berühmte Vorfahren (eure sind nichts dagegen); Nipa Doko ngaü ngavu ba ngara voso, Nipa Doko hat aber doch einen viel grösseren Brautpreis gezahlt (andere haben auch viel gezahlt; er aber hat alle übertroffen); ngora dica nĕnga tau gĕzi ngora kau, cala dzaö keë ba b'aï-b'aï gĕzi, diese Ländereien sollen dir gehören, ich aber soll wohl nichts mehr damit zu schaffen haben. Colo pau micu culu zale nuca, napa rob'a dzaö balaä, geht ihr voraus ins Dorf, morgen aber gehe ich.

2) in Hauptsätzen, die einen Gegensatz zu einem vorausgehenden Nebensatz enthalten. Dieser Nebensatz ist meist ein Zeit- oder Bedingungssatz mit den Konjunktionen resp. Partikeln mali, vi, nga, ya etc. oder mit Verdoppelung des Verbs in der Bedeutung obgleich, wie sehr auch. Cata ya papa pale, micu ba segu zecu, wenn uns jemand ein Hindernis in den Weg legt, dann treibet ihn fern von hier ! (Opfergebet); cine vi supu, ḳaü ba ngica b'ĕngu, wenn dir die Mutter etwas befiehlt, machst du ein saures Gesicht; mali sei sei puü dau-dau gazi da b'aï yo papa puri neë kami, vali-vali ya nĕnga ceb'o ngica kami, kĕna kami ba ngada ba pengi gazi kĕnana, wenn sich jemand (von den Kindern) jetzt (so lange wir leben) uns nicht naht und auch in Zukunft uns vergisst, den wollen wir ins Auge fassen (nach dem Tode ihn mit Unglück heimsuchen).

3) in Nebensätzen, wenn diese einen Gegensatz, sei es zu Haupt- oder Nebensätzen, enthalten. Mali ba mu pela neë go cata tuü, kĕna sĕ ngai go lima dzaö b a si, wenn ich wirklich mit jemand Ehebruch begangen habe (ich hab es aber nicht getan), dann soll sofort meine Hand anschwellen; mali kĕd'u xĕbu, pusi xĕbu, kĕna ziä, vai mali ba kĕd'u xĕbu vi pusi go mĕsi, kĕna vali-vali b'aï yo mod'e, wenn man einen xĕbu-Baum ausreisst (Baum mit festem Holz), und dafür wieder einen andern xĕbu-Baum pflanzt, so ist es recht; wenn man aber einen xĕbu-Baum ausreisst und dafür einen mĕsi-Baum einsetzt (Baum mit leicht vermoderndem Holz), so taugt das nichts (Sprichwort).

noö.

Noö hat die Bedeutung von dann, und dann, noch, noch dazu, und noch, dabei; noch sowohl im Sinne der Gleichzeitigkeit, als auch im Sinne einer Aufeinanderfolge. Daher wird es auch gebraucht :

1) im Sinne der Gleichzeitigkeit. Gazi da pica xui ngica vatu

lanu noö punu nadzi, er legt Fleisch auf den Opferaltar und spricht dabei.

2) im Sinne einer Aufeinanderfolge, sowohl von einer zeitlichen als auch von einer ursächlichen, also in Zeitsätzen, wo es fast ausnahmslos dem Verb des Hauptsatzes hinzugefügt wird, und in Folgesätzen, in denen es aber ebenso gut wegbleiben kann. Ka ya nĕnga moli, cemu noö bugutoö, als sie gegessen hatten, brachen sie auf; cine dzaö da nangi cazi dzaö, go lië mata gasi noö cogi, meine Mutter weinte so um meinen jüngeren Bruder, dass ihre Augen davon anschwollen; gazi kĕna da bĕti, go lië mata mu sogi, er war sehr krank, sodass seine Augen einfielen.

3) im Sinne einer Intensität, ähnlich wie le, und eines hohen Grades, ähnlich wie mu. Deshalb tritt es auch häufig für le ein und zwar sowohl bei den bereits bekannten Doppelverben und Doppeladjektiven, als auch bei den einfachen, welch letztere dann nach noö meist verdoppelt werden und noch ein Adverb, mema, b'olo, tosi, angehängt erhalten. Dzara kĕna da noko noö fiya-faya mema (für dzara kĕna da noko le fiya faya), das Pferd ist spindeldürr; vae kĕna da fa noö tego tego mema (b'olo) (für vae kĕna da fa le tego), das Wasser ist sehr kühl. Cana fai kĕna go ngizu ngica noö fei fei mema (noö hier für mu), das Mädchen ist sehr schön von Gestalt.

Doch tritt bisweilen eine Änderung im Sinne und der Bedeutung ein, jenachdem (mu) le oder noö gebraucht wird. Gili kĕna noö peto-peto mema, der Schild ist kreisrund; nobe kĕna mu le peto da laä, die Lanze fliegt schnurgerade dahin.

nga (nĕnga).

Die Partikel nga (nĕnga) versieht verschiedene Funktionen; es wird als Zeit—, Absichts—, Modal—, und in gewisser Beziehung auch als Bedingungspartikel gebraucht. Als Zeit—, Absichts — und Bedingungspartikel wird es bei den gegebenen Materien behandelt. Hier kommt es als Modalpartikel in Betracht. Als solche kann es in doppelter Weise gebraucht werden :

1) das Verb wird verdoppelt und das nga wird vorangestellt. In diesem Falle bezeichnet es eine Handlung, die sich in kurzen Abständen, in Augenblicken wiederholt und ebenso schnell hinter einander vollzieht. Und dies kann stattfinden:

a) bei einfachen Verben; bĕdi nga guro-guro, das Gewehr ist unaufhörlich am Knallen; raä nga suro-suro, das Blut quillt unaufhörlich hervor, Blutwelle folgt auf Blutwelle; capi kĕna nĕnga b'era-b'era, das Feuer leuchtet nach einander auf (leuchtet auf und verschwindet wieder);

b) bei Doppelverben (ähnlich wie bei le), wo dann das mit nga doppelt gesetzte Verb als Spezifikum eines andern übergeordneten

Verbs auftritt. So kann man statt des obigen Satzes: bĕdi nga guro-guro, auch sagen; bĕdi da li nga guro-guro, wobei das übergeordnete Verb li, tönen, hinzugefügt ist; meä da buë nĕnga gigi-gigi da tava, die Mädchen sind am Kichern, eine Lachsalve folgt auf die andere; zale lĕvu go vae bata da gi nga xĕb'e-xĕb'e, im Unterraum des Hauses brandete das Meer, eine Brandungswelle folgte auf die andere.

2) das Verb wird verdoppelt, aber das nga wird dazwischen gestellt. In diesem Falle drückt es die Schnelligkeit, den Eifer aus, mit dem eine Tätigkeit geschieht, und wird deshalb meist bei Verben gebraucht, die eine Bewegung ausdrücken, doch auch bei andern Verben, arbeiten, essen etc. Gazi da ka b'ĕlo nga b'ĕlo, er isst jetzt sehr gierig; gazi da ka le b'ĕlo-le b'ĕlo, es ist so seine Manier, gierig zu essen, die Speisen gleichsam zu verschlingen. Paru nga paru, oder laä paru nga paru, ohne anzuhalten laufen; ngo nga ngo, drauf los arbeiten; pĕd'e nga pĕd'e, eiligst kochen.

d'anga (d'oma).

D'anga bedeutet eigentlich gewohnt sein, pflegen. Im Sinne dieser Bedeutung wird es angewandt:

1) zur Bezeichnung und Darstellung von Sitten, Gebräuchen, Gewohnheiten, auch wenn dies im Deutschen nicht ausgedrückt ist. Rivu d'anga mera, die Leute sagen im Sprichwort, pflegen zu sagen. Vĕki da d'anga paru kĕnana go xui, go koya, man macht Jagd auf Hirsche, Wildschweine (hier zu Lande). Vĕki mace da d'ongo zele saö meä da dĕla, cemu kĕnana tima ka puü ngica kita da d'anga baü, die Seelen, die im Stammhause wohnen, erhalten zu essen, wenn wir opfern.

2) zur Bezeichnung einer Berufstätigkeit und des Trägers dieses Berufes. Vĕki da d'anga dolu cika vunga vunga d'ano vĕki neë go tĭvu, die der Fischerei obliegen, haben alle ihren Teich, ihr Fischrevier. Joannes da d'anga zico, Joannes der Täufer.

Vergleichende Beispiele für Gebrauch der Modalpartikel.

Zur besseren Einsicht in den Gebrauch der Modalpartikel wird es förderlich sein, noch eine Reihe von vergleichenden Beispielen anzuführen. Wie wir bereits gesehen haben, können in demselben Satz auch mehrere der behandelten Partikel angewandt werden, sei es dass sie sich gegenseitig verstärken und ergänzen, indem sie sich in ihrer Bedeutung einander nähern; sei es dass sie verschiedene Rücksichten, von denen eine Handlung bestimmt oder unter denen sie ausgeführt wird, zum Ausdruck bringen. Wie die Partikeln auf einander folgen, ist meist gleichgültig, sie können beliebig gestellt werden. Auch bei Doppelverben und -Adjektiven kann die Stellung

der beiden gewechselt werden.

gehen.

dzaö laä, ich gehe.
dzaö da laä, ich gehe bestimmt.
dzaö le laä, ich bin auf der Wanderschaft, auf Reisen.
dzaö mu laä, ich gehe auf jeden Fall, was auch kommen mag.
dzaö mu le laä, allen Schwierigkeiten zum Trotz gehe ich zu Fuss und bleibe daran.
dzaö mara laä, ich will versuchen zu gehen, gehts, dann gehe ich, geht es nicht, bleibe ich.
dzaö mu mara laä, was auch kommt, ich gehe und richte mich dann nach den Umständen.
gazi le laä, er möge gehen; er ist auf Wanderschaft.

kühl sein.

Das Wasser ist kühl, vae kĕna da fa.

Das Wasser ist sehr kühl kann nun mit folgenden Partikeln und in folgenden Formen ausgedrückt werden:

vae kĕna le fa tego,
vae kĕna mu le fa tego,
vae kĕna dĕle fa tego,
vae kĕna da mu le fa tego,
vae kĕna (da) fa le tego,
vae kĕna da fa mu le tego,
vae kĕna (mu) le tego da fa,
vae kĕna dĕle mu fa tego,
vae kĕna da fa dĕle mu tego,
vae kĕna da fa noö tego tego (mema),
vae kĕna noö tego tego (mema) da fa,
vae kĕna mu noö tego tego da fa,
vae kĕna da fa mu noö tego tego,
vae kĕna mu noö tego tego mema,
vae kĕna noö tego tego mema (b'olo, tosi).

Wenn mema, b'olo oder tosi folgt, kann fa fehlen.

gerade sein.

Das Bambu ist gerade: Einzahl, b'ĕto kĕna da yoca; Mehrzahl, masa meä go b'ĕto da yoca; meä go b'ĕto da yoca; masa meä go b'ĕto meä da yoca; masa meä go b'ĕto d'ele meä da yoca.

Das Bambu ist kerzengerade, ganz gerade; in Einzahl und Mehrzahl; zugleich mit Ausdrucksmöglichkeiten durch adverbielle Bestimmungen:

Einzahl
b'ĕto kĕna da yoca le yĕbu,
b'ĕto kĕna le yĕbu da yoca,
b'ĕto kĕna da yoca mu le yĕbu (raï)
b'ĕto kĕna mu cana yĕbu kad'i da yoca,
b'ĕto kĕna (da yoca) noö yĕbu yĕbu mema,

b'ĕto kĕna mu le yĕbu da yoca,
b'ĕto kĕna da yoca mu cana yĕbu kad'i (tosi etc.),

Mehrzahl

b'ĕto kĕna mara yoca yĕbu,
b'ĕto kĕna da yoca mara yĕbu rai,
b'ĕto kĕna mara yĕbu rai da yoca,
masa meä go b'ĕto d'ele meä da yoca yĕbu,
masa meä go b'ĕto meä da yoca yoca kana,
masa meä go b'ĕto meä da yoca kana kana,
masa meä go b'ĕto (d'ele) meä da yĕbu,

b'ĕto kĕna noö yĕbu yĕbu mema (da yoca),
b'ĕto kĕna noö yoca yoca mema.

b'ĕto kĕna da yoca d'ele meä da yĕbu,
b'ĕto kĕna d'ele meä da yĕbu da yoca,
b'ĕto kĕna d'ele meä da yĕbu kana kana,
b'ĕto kĕna d'ele da yĕbu kana kana da yoca,
d'ele meä da yĕbu kana kana b'ĕto kĕna da yoca.

Es ist möglich, dass noch andere Ausdrucksweisen vorkommen; doch sind mir solche nicht mehr bekannt geworden. Indessen gibt schon diese Zusammenstellung einen Begriff von der Mannigfaltigkeit des Ausdrucks, wenn es sich um adverbielle Bestimmungen, um Anschaulichkeit des Ausdruckes handelt.

Noö kommt nur in der Einzahl, mara nur in der Mehrzahl vor. Wird die Mehrzahl schon im Subjekt ausgedrückt, dann folgt kein mara; es können dann nur die andern Partikeln angewandt werden. Rai muss beĭ Beispiel 2 und 3 der Mehrzahl dem yĕbu hinzugefügt werden. Ähnlich wie hier sind auch in andern Doppelausdrücken die Umstellungen der beiden Teile möglich; jedoch zusammen mit den ihnen zukommenden Partikeln. Ohne Partikel ist die Umstellung von yoca yĕbu in yĕbu yoca nicht zulässig. So auch in ähnlichen parellelen Ausdrücken.

Tempora.

Die Moduspartikeln drücken in keiner Weise ein Zeitverhältnis aus, mit Ausnahme des noö in Folgesätzen. Die Temporalpartikel sind: vi, nga, vĕnga, nĕnga, bĕnga, dĕnga, tuku, moli, ya.

Das einfache Verb ohne jede Zeitpartikel wird gebraucht:

1) zur Bezeichnung einer gegenwärtigen Handlung; dzaö laä, ich gehe.

2) zur Bezeichnung einer vergangenen Handlung in der Erzählung für das deutsche erzählende Imperfekt, das lateinische Perfectum historicum.

Die Partikeln vi, nga, vĕnga, nĕnga, bĕnga, dĕnga, tuku drücken eine zukünftige Handlung aus; dabei hat nga den Nebenbegriff des

Müssens oder Sollens, wovon dann nĕnga der stärkere Ausdruck ist; ausserdem legen beide den Nachdruck auf das Verb, die Handlung; dzaö nga (nĕnga) laä, ich werde gehen. Dĕnga, aus da und nga zusammengesetzt, trägt die Note der Sicherheit, bĕnga, aus ba und nga gebildet, die des Gegensatzes. Vi enthält den Begriff des Wollens, der Absicht und legt den Nachdruck auf die Person; dzaö vi laä, ich will, werde gehen. Vĕnga aus vi und nga, verbindet Wollen und Müssen; beide, vi und vĕnga, werden auch nur von persönlichen oder persönlich gedachten Subjekten angewandt. Ausserdem enthält dĕnga das Moment der näheren, bĕnga das Moment der entfernteren Zukunft, da es einen Gegensatz und damit die Überwindung gewisser Hindernisse voraussetzt. Tuku enthält den Nebenbegriff, dass begründete Hoffnung oder Wahrscheinlichkeit besteht, dass etwas eintreten wird.

Mit veë kann eine Art Futur gebildet werden, das die Bedeutung hat von nahe daran sein, im Begriffe sein. Cemu ya nĕnga veë bugutoö, als sie endlich im Begriffe waren, aufzubrechen. Ähnlich mit d'ĕya, vorhaben, sich anschicken, wollen; gazi d'ĕya nĕnga bugutoö, er schickt sich an abzureisen.

Eine vollendete Handlung als solche, also das Perfekt, kann durch folgende Partikel ausgedrückt werden: ya, moli (kĕta), ya moli, moli ya, ya nga, ya nĕnga, nga moli, nĕnga moli, ya nga moli, ya nĕnga moli, moli ye, moli ziä ye.

Während die Futurpartikeln vor dem Verb stehen, stehen die Perfektpartikel in der Regel nach demselben.

Ya entspricht etwa unserm deutschen schon, moli zu Ende sein; beide drücken eine in der Gegenwart vollendete Handlung als solche aus, bei der es darauf ankommt, dieselbe als vollendet hinzustellen und stehen allein, ohne Verbindung mit nga (nĕnga) in Haupt und Nebensätzen; mit nga (nĕnga) nur in Nebensätzen. Ye, ziä ye heisst zuvor, vorher, wird deshalb nur in Nebensätzen in der Bedeutung nachdem gebraucht.

Die Ausdrücke moli kĕnana, moli da kĕnana, nga moli, nga moli kĕnana, ya nga moli, ya nĕnga moli (kĕnana), moli ya kĕnana, moli nga kĕnana, da moli kĕnana, da moli (ya, nga, nĕnga) kĕnana ohne Verb am Anfange eines Satzes haben die Bedeutung des deutschen darauf, alsdann.

Temporalsätze.

Die Temporalsätze werden mittels der temporalen Partikeln und mit oder ohne die temporalen Konjunktionen ausgedrückt, wie dies ähnlich auch im Deutschen der Fall ist.

1) Temporalsätze mit als, indem, während, wenn, werden gebildet durch die Temporalpartikeln nga, nĕnga, vi, vĕnga, ya, die vor dem

Verb stehen. Micu nga (oder nĕnga, vi, vĕnga, ya) laä, dzaö nĕnga rita, wenn ihr fortgeht, werde ich weinen. Wörtlich heissen diese Sätze: geht ihr fort, werdet ihr fortgehen, wollt ihr fortgehen, seid ihr fortgegangen, dann werde ich weinen. Also auch im Deutschen mögliche Bildungen; nur dass im Deutschen in diesem Falle Inversion eintritt, im Ngad'a nicht; doch wird das ya, das Perfektbedeutung hat und so nach dem Verb steht, hier vor das Verb gesetzt.

Als temporale Konjunktionen können hier mali, puü, tĕve, puü tĕve, voë, puü tĕve voë in der Bedeutung als, indem, während, wenn gebraucht werden und an den Anfang des Satzes treten. Wird eine der genannten Konjunktionen hinzugefügt, so können die oben angegebenen Partikeln nga, nĕnga, vi etc. auch vor das Verb gesetzt werden oder sie können fehlen. Also: Da cine n g a lole zale cone saö, me Sino noö doï neca go vae rasu, als die Mutter ins Haus ging, goss Sino das Gift aus; gazi v ĕ n g a koce go cuvi, cuvi zale zale, gazi zale zale, als er den Jams grub, wich der Jams immer tiefer zurück und er sank auch immer tiefer; puü tĕve cemu voë laä lau page zale, tĕve kĕnana cemu da po tĕto ya ngica meä cana cana, als sie noch hier unten auf Erden wandelten, hatten sie es den Kindern schon so geboten. Mali micu (da, nga, nĕnga, vi, vĕnga, ya) laä, dzaö nĕnga rita, wenn ihr fortgeht, werde ich weinen.

Die Sätze mit mali und den Partikeln nga, ya etc. können eben so gut reale Bedingungssätze sein, während die Sätze mit den andern Konjunktionen puü, tĕve, etc. nur Temporalsätze sind. Cata y a papa pale, micu ba segu zecu, teb'a dada; lĕma ya xaba, micu ba ruvi da lĕma, wenn uns jemand ein Hindernis in den Weg legt, den treibet in weite Ferne, wenn uns eine Zunge Übles nachredet, dann zerreisset diese Zunge.

2) Temporalsätze mit den Konjunktionen bevor, ehe, ehe noch, bevor noch etc. werden durch die Partikeln koë, koë d'u, koë mara, koë sala vor den Verb wiedergegeben. Cĕma kita da koë (koë mara etc.) mata, da punu ya neë dzaö, unser Vater war noch nicht gestorben, da sprach er zu mir; als unser Vater noch nicht etc., bevor unser Vater etc.

Als Konjunktionen können in diesem Falle vor dem Temporalsatz stehen: mali, puü, tĕve, puü tĕve, puü voë, puü tĕve voë, raka, sĕ lagi, sai (letztere auch in der Bedeutung solange als); notwendig sind sie aber nicht, wenn nicht zur grösseren Anschaulichkeit und zu stärkerem Nachdruck. Tau, sai voë denga, sai dzaö da koë mara ngod'o, tu alles, solange du frei bist (Zeit hast), bevor ich noch ankomme; puü tĕve voë cine cĕma da koë mara loza laza gaë duca cuma poso, kĕna d'ano lese moce dicana, als die Eltern noch nicht den Weg alles Irdischen gegangen waren, hatten sie dieses schon so angeordnet; vaünuzi cemu noö tei neë go cana, raka koë d'u

papa rake, sie erhielten ein Kind, ohne vorher sich einander genähert zu haben.

3) Temporalsätze mit den Konjunktionen nachdem, sobald als werden gebildet mit den Partikeln ya, ya nga, ya nĕnga, nga (nĕnga) ya, ya moli, nga moli, ya nga moli, ya nĕnga moli, ye, moli ye, ziä ye, yaya (letzteres = nachdem gerade); stehen also im Sinne des deutschen Plusquamperfektum. Die Formen ohne moli können immer gebraucht werden, die Formen mit moli nur dann, wenn man von einem Zuendeführen der Handlung sprechen kann, die also eine längere Zeit in Anspruch genommen hat. So kann man z. B. von Bauen sagen moli, aber nicht von Gehen, Weggehen, ausser wenn es viele sind; wohl aber wieder von Reisen, nachdem er seine Reise vollendet hatte. Bei den Formen ohne moli steht das Verb nach den Partikeln; bei den Formen mit moli kann es vor und nach stehen; bei denen mit ye, ziä ye steht es vor. Dementsprechend kann es heissen:

Nachdem wir gegangen waren, machten sie sich auf den Weg:

Kami ya laä (kami ya nga laä, kami ya nĕnga laä, kami laä ye, kami laä ziä ye, kami nga (nĕnga) laä) cemu noö bugutoö.

Nachdem sie gegessen hatten, machten sie sich auf den Weg:

Cemu ka ya moli (cema ka nga moli, cemu ka nĕnga moli, cemu ka ya nga moli, cemu ka ya nĕnga moli, cemu ka nga (nĕnga) ya moli, cemu ka moli ye, cemu ka moli ziä ye, cemu yaya ka, cemu ya moli da ka, etc. etc.) cemu noö bugutoö.

Als Konjunktionen können vor all die genannten Formen treten: d'oko se, moli — d'oko se, puü, tĕve, puü tĕve, mali, napa, sĕ ngai und Verbindungen derselben. Also: Puü (mali etc.) kami ya laä, cemu noö bugutoö.

Wenn der Haupt- und Nebensatz das gleiche Subjekt enthält, oder es sonst aus dem Vorhergehenden klar ist, so braucht dasselbe nur einmal ausgedrückt zu werden, entweder im Haupt- oder im Nebensatz. Im Hauptsatz folgen meist die Partikeln ba, noö, bĕno, toto, batoto. Deshalb kann es heissen: Ka ya moli, cemu noö bugutoö, oder cemu ka ya moli, noö bugutoö, oder mit Konjunktionen: Mali ka ya moli, cemu noö bugutoö; mali cemu ka ya nĕnga moli, noö bugutoö; mali ya nga moli da ka, cemu noö bugutoö; mali cemu ya nĕnga moli da ka, (cemu) noö bugutoö; etc. etc.

Noch einige andere Beispiele:

Ya nĕnga moli cemu da lese b'ila kĕnana, cemu toto tilu go veca vula, nachdem sie diese Anordnungen getroffen, hängten sie die goldenen Monde auf; cala puü vunga-vunga puü Goca kĕna yaya ngod'o, Lopa da lĕlu neë rivu, nachdem die Goanesen gerade angekommen waren, meldete Lopa es den Leuten; napa dala kĕna ya nĕnga mĕse, cemu vi d'oro, ba mu dara vali b'ila ge dĕka, nachdem

der Stern untergegangen und sie dann hervorkamen, war es wieder hell wie gewöhnlich; ted'a lima ya nĕnga moli, se mori ngica culu voce kĕnana toto kape go nĕpu kĕnana zeta vavo beka lima, nachdem er die Hand vollständig ausgestreckt hat, legt einer der Angehörigen der Sippe das (glühende) Eisen auf die flache Hand; mali lĕza d'oko sĕ mĕse, nachdem die Sonne untergegangen war.

Ngata sĕ zecu ya, kita ngoba tona, er war schon so weit, dass wir ihn nicht mehr erreichen konnten; ngata ya sĕ zecu, kami noö bugutoö, nachdem er schon in weiter Ferne war, brachen wir auf. Hier sieht man die Wirkung der Vor- und Nachstellung des ya: einmal Hauptsatz, das andere mal Temporalsatz.

Statt der Partikel moli findet man in vielen Ausdrücken d'oro, besonders zum Ausdruck der Beendigung von Festen. Lavi ya nĕnga d'oro, nachdem das Geburtsfest des Kindes gefeiert war. Kosu buë ya nĕnga d'oro, als die Zeit der Feier des „kosu buë" um war.

4) All die genannten Partikeln, wie sie zur Bildung des Perfekts, resp. Plusquamperfekts angewandt werden, werden in der gleichen Weise im Sinne des Futurum exactums gebraucht; die dabei vorkommenden Konjunktionen sind mali, napa, mali napa, sĕ ngai, mali sĕ ngai, sĕ ngai mali napa. Im Hauptsatz folgt Praesens, Futur oder Imperativ je nach Art des Satzes, meist von einer der Partikeln ba, noö, bĕno, toto, batoto, kĕna begleitet. Es kann darum heissen:

Wenn ich eins, zwei, drei zähle (gezählt haben werde), dann esset: Napa (mali, mali napa, sĕ ngai, sĕ ngai mali napa) dzaö ge moli (ge ya moli, ge ya nga (nĕnga) moli, ge moli ye, ya nĕnga moli da ge etc. etc.) ĕsa, zuca, telu, kĕna micu ka (kasi), oder micu ba (noö, bĕno, toto, batoto) ka!

Andere Beispiele:

Mali mori sogo kĕna ya nĕnga mata, vĕki tobo go mori sogo kĕnana meä mori ngavu nĕnga sub'e vi mona maë tane, wenn der Schuldner einmal gestorben ist, dann halten die Gläubiger den Leichnam des Schuldners zurück, damit er nicht begraben werde; sĕ ngai bab'o ya nĕnga moli tii yĕna ya, kĕna eine cĕma cana fai nĕnga vĕla mosa, wenn das Gericht vorüber und die Kosten vollständig bezahlt sind, dann schlachten die Eltern des Mädchens den Ältesten ein Schwein; napa dzaö kĕzu ya nga moli, dzaö vĕnga laä gae gazi, wenn ich mit dem Schmieden fertig sein werde, werde ich ihn suchen gehen.

5) Noch einige andere Temporalpartikeln und Temporalsätze:

Sĕ ngai, mali d'okò sĕ, sobald als. Sĕ ngai dzaö vi laä d'ongo sama-sama neë meä fai cana kau, vaümuzi d'ano vĕki dzaö banaä go li-le, sobald ich zusammen mit deiner Frau und deinen Kindern wohne, werde ich in das Gerede der Leute kommen. Mali gazi d'oko sĕ ngere, sobald er sie hinausgejagt hatte.

D'u vi, d'u da, d'u go, sabu, d'u vi sabu, mali sabu, wenn, jedesmal wenn, so oft wenn. Kami d'u vi sĕzu, mu le pĕta — le pĕta, jedesmal wenn wir reden wollen, geht uns der Atem aus; d'u vi sabu ngaü, kĕna bod'a moti masa meä cana voce, so oft die Familienschätze gezeigt werden, müssen alle Familienmitglieder zugegen sein.

Rĕti, wenn, vom Sprecher aus in der Zukunft liegend. Rĕti cĕma dzaö da ngod'o, wenn mein Vater kommt.

Kisa, kisa-kisa, para kisa, voë para kisa, voë-pau, voë yaya, tĕve voë kisa, toö sĕ lama, während, während gerade, als gerade. Kisa-kisa gazi da yaö, gazi ciso nuka zale paä gazi go nipa, gerade als er (das Kind) in die Arme nahm, sah er unten auf seinem Schoss eine Schlange; toö sĕ lama nĕnga ka, gazi noö lĕto go xale, da er gerade essen wollte, sah er eine Fliege.

D'u, pe, d'u pe, sai, ngeke, bis, bis dass werden meist mit einem le verbunden, doch folgt bisweilen auch da. Mali koë mara muä ngica laë, kĕna da d'eya tibo kobe zuca tĕlu, ngeke le muä vĕnga vake saö kĕnana, wenn man noch keinen Platz gefunden hat, befragt man das tibo zwei drei Nächte lang, bis man einen findet, um das Haus darauf zu bauen.

Bedingungssätze.

Es sind drei Arten von Bedingungssätzen zu unterscheiden: reale, irreale und potentiale. Bei den realen Bedingungssätzen tritt das Bedingte ein, wenn die Bedingung erfüllt wird; bei den irrealen wird die Bedingung nicht gesetzt, deshalb tritt auch das Bedingte nicht ein; bei den potentialen wird der Eintritt der Bedingung als möglich angenommen oder ihr Eintritt erhofft.

1) Die realen Bedingungssätze sind der Form nach die gleichen wie die Temporalsätze mit nga, nĕnga, vi, vĕnga, ya mit oder ohne die Konjunktionen mali, sabu, mali-sabu; der Hauptsatz wird gewöhnlich durch kĕna angeschlossen oder das Verb von den Partikeln ba, noö, bĕno, toto begleitet; stehen die Konjunktionen, dann können die Partikeln nga, nĕnga etc. fehlen.

Auch durch Verdoppelung des Verbs können öfter Bedingungssätze gebildet werden. Lĕza vaümuzi kami pogo-pogo ngad'u dica, soö ba pengi kami vi boce, wenn wir später den ngad'u (Opferpfahl) fällen, werden wir dabei Unglück haben und aussterben. Mali dzaö ta tau, Deva zeta ba pengi, wenn ich das tue, soll Deva oben mich strafen!

2) Die irrealen Bedingungssätze werden eingeleitet durch die Konjunktionen nugu (nĕgu), ngiï-nugu; im Hauptsatz folgt gewöhnlich mĕsi oder cele. Oder sie werden eingeleitet durch mĕsi, während dann im Hauptsatz die Partikeln des Futurs vi, nga etc.

folgen. Die Verneinung im Bedingungssätze heisst maë oder b'aï. Kau nugu da d'ete go sĕzu teä kĕna culu dica nuca, mĕsi cana kau kĕna nga muzi vali, hättest du die Heuschrecke mit ins Dorf gebracht, dann wäre dein Kind wieder lebendig geworden; nugu ngora ngata cisi, dzaö b'aï yo bani vi tada meä go ngora ngata, hätte das Land anderen Leuten gehört, so hätte ich nicht den Mut gehabt, das Land mit Zeichen zu versehen; dzaö ngiï da piö nugu b'aï, cele dzaö bĕpo ya, wäre ich nicht fleissig gewesen, hätte mich schon Unglück getroffen; mĕsi kaŭ maë pub'u cana kami kĕna go capi, kami vi dongo vi dica neë kau, wenn du das Kind nicht ins Feuer geworfen hättest, wären wir bei dir geblieben.

Nugu b'aï mĕsi heisst im Hauptsatz beinahe (wäre das geschehen). Nugu b'aï mĕsi cĕma kami vela ya kami kaë cazi, bula ngiï micu da yole ya kami, beinahe hätte uns Brüder unser Vater getötet, nur weil ihr uns getäuscht hattet; nugu b'aï mĕsi cana dzaö nga (nĕnga, vi, vĕnga) mata, bula lima mali da yole, beinahe wäre mein Kind gestorben, da der Zauberer Betrügerei gemacht.

3) Die potentialen Bedingungssätze werden hier in einem etwas weiteren Sinne genommen; deshalb werden folgende Partikeln als potentiale Bedingungspartikel behandelt:

mae, wenn, falls, wenn (falls) etwa; im Hauptsatz folgt auch mĕsi, das durch maë oder mona maë verneint wird. Mae micu da bĕka kami, mĕsi micu mona maë supu kami vi laä pita go pau, falls ihr Erbarmen mit uns habt, dann befehlt uns nicht Mangga suchen zu gehen.

ngopo, ngopome, gesetzt den Fall, angenommen dass. Ngopome kita da laä ngara dada vali, cota cola dica keë puru mu sĕ mezemeze, gesetzt, wir gingen noch weiter, dann würde sich wohl die Erde noch weiter ausdehnen.

lozi, wenn nur, wofern nur. Dau lĕka micu mu ceki taka dica, lozi micu dzaï ya nĕnga moli, micu noö cidi vali, ihr könnt ruhig das Beil mitnehmen, wofern ihr es nur nach dem Tanzen wieder zurückbringt.

nugu — co, wie sehr auch, mag auch, mag auch immer. Nugu tana da Ngad'a co, d'ano vĕki tana da Vato kĕna, mag das Land auch immer den Leuten Ngad'as gehören, es gehört auch den Leuten des Vato.

lĕka, wenn nun aber, wenn nun doch, da nun doch. Kutu noö tĕngo: lĕka go cana gala, mocede lama lama da gĕme, das Stachelschwein erwiderte: wenn es nun aber eine Schlange ist, warum greift ihr dann danach?

zanga nĕge = wenn wirklich; zanga nĕge dzaö da naka ngavu kau, dzaö ba mata, wenn ich wirklich deine Sachen gestohlen habe, dann soll ich sterben.

posa ye, wie, doch, wäre es möglich, dass. Sei posa go cana tĕnge ye vi mu ve la, wer könnte wohl sein eigenes Kind töten? Posa moti ngica Deva ye dzaö vi tau vali sala mocedicana, wie könnte ich vor Gott wieder eine solche Sünde begehen? Sei posa go cine tĕnge ye vi mu momo, wer könnte seine eigene Mutter beschimpfen?

Finalsätze.

Zur Bildung der Finalsätze dienen die meisten Partikeln, die auch zur Bildung des Futurs dienen: vi, nga, vĕnga, nĕnga, tau, vi le (lei), vĕle. Sie haben hier auch eigentlich die früher angegebene Bedeutung. Jede dieser Partikeln genügt, um für sich allein eine Absicht auszudrücken.

Wir verkaufen unsere Besitztümer, damit wir Lebensmittel haben, kann heissen:

Kami teka ngavu kami, (da) tau nalu, oder: (da) vi tau nalu, oder: (da) nga tau nalu, oder: (da) vĕnga tau nalu, oder: (da) vi le tau nalu, oder: (da) vĕle tau nalu, oder: (da) nĕnga tau nalu.

Statt der genannten Partikeln können die Präpositionen napa, noca, raba, roke zum Ausdruck einer Absicht gebraucht werden. Napa heisst warten, erwarten; noca, raba probieren; roke wollen, beabsichtigen. In dieser Grundbedeutung werden sie auch noch bisweilen angewandt. Cana kĕna bĕno sĕzu nadzi: dzaö roke vado, das Kind sagte darauf, ich will zurückkehren. Von diesen Partikeln werden am häufigsten raba und roke gebraucht. Zum mehr oder minder starken Nachdruck einer Absicht erscheinen Präpositionen und Partikeln in demselben Satze häufig verbunden, oft auch beide Präpositionen raba und roke und Partikeln zugleich, und dann noch wieder in den verschiedensten Stellungen.

Ich arbeite, damit mich meine Eltern loben, kann nun in folgenden Formen ausgedrückt werden:

Dzaö ngo ngani, cine cĕma dzaö vi mani dzaö, oder: roke cine cĕma dzaö vi mani dzaö, oder: cine cĕma dzaö roke vi mani dzaö, oder: cine cĕma dzaö vi roke mani dzaö, oder: cine cĕma raba vi roke mani dzaö, oder: cine cĕma dzaö raba roke vi mani dzaö, oder: raba roke cine cĕma vi mani dzaö, oder: raba cine cĕma nga (nĕnga, vĕnga, vi le, vĕle) mani dzaö, etc. etc.

Kami bĕno le yeö micu nadzi: cĕma micu da ceë ya, raba micu gazi vi roke supu vi mai pita go veca vula, wir haben euch hintergangen und gesagt, euer Vater wäre damit einverstanden, damit er euch dann befehle hierher zu kommen und die Goldmonde zu holen; tĕd'e neë kĕd'i xala neë banga, cata dzäodza vi le yonna, yele vi le gore, schützet und bewahret eure Nachkommen, damit der Feind, wenn er eindringen will, es nicht vermöge, wenn er einbrechen will, es

nicht könne.

Die Absichtspartikeln können auch in demselben Satze wechseln, falls mehrere Absichten ausgedrückt werden. Gazi kĕna vĕla go ngana sĕ ceko vi tau fato baneë da ka da nĕnga mege vĕki nga bugutoö, jener schlachtete ein Schwein, um Proviant und Essen zu haben zur Nahrung für sich selbst, um bald aufbrechen zu können.

Zum noch stärkeren Ausdruck einer Absicht können ausserdem die Suffixe des Imperativs an die Verben gehängt werden, sodass dann in solchen Sätzen Präpositionen, Partikeln und Suffixe sich zusammenfinden. Diese Suffixe sind: si, zi, ta, gĕzi. Dzaö ngo ngani, raba cine cĕma dzaö vĕnga mani gĕzi dzaö, ich arbeite, dass mich doch meine Eltern loben; dzaö ngasi, raba Deva vĕle vo gĕzi kau, ich bete, damit Gott dich segne.

Zur Milderung oder zum bescheideneren Ausdruck einer Absicht können den Verben die Suffixe ye, kole, d'uce angefügt werden. Dzaö ngede kau, vi voli ye dzaö go taka, ich bitte dich, dass du mir dein Beil leihest.

Die Verneinung der Absichtssätze geschieht durch mona, maë oder mona maë, damit nicht. Vaümuzi go polo noö suki go xinga gazi vi mona maë d'enge cata da tĕke, der polo hielt ihm alsdann die Ohren zu, damit er die Leute nicht singen hörte.

Ausser bei eigentlichen Absichtssätzen stehen die Absichtspartikel im Ngad'a oft nach den Verben des Wollens, wo wir im Deutschen den blossen Infinitiv setzen: ceë, fonga, wollen; bod'a, müssen; nge, können; etc. Ferner nach Adjektiven, die eine positive Eigenschaft ausdrücken; ngai, reich, mächtig zu; dĕgo, stark; bani, mutig sein, Mut haben zu; cate mod'e, gutherzig; cate ro, zornig, etc. Musu cemu kĕna da fonga vĕle toli, die Feinde wollten kämpfen. Bani vi papa toli, mutig zum Kampfe.

Bei Adjektiven mit mehr negativen Eigenschaften wird meist d'u gebraucht: b'alo, ungeschickt; dadi, träge; dzere, arm, etc. Kau da b'alo d'u pui saö, du bist zu ungeschickt, das Haus zu fegen; dzere d'u tau ka, so arm, dass man nichts zum Essen hat; fiko d'u (vi) papa toli, zu feig zum Kampfe.

Die noch übrigen Konjunktionalsätze.

1) Konsekutivsätze. Die Konsekutivsätze stehen in der Regel ohne jede Konjunktion unvermittelt neben dem Hauptsatz. Zwar kann die Folge auch durch die Partikel noö, bisweilen auch bĕno, toto ausgedrückt werden, doch kann dies dann ebenso gut eine bloss zeitliche, als ursächliche Folge sein, wie früher schon dargelegt wurde. Rĕpu da vedzo go saö nga xĕdu xĕdu, es war ein so starkes

Erdbeben, dass das Haus hin und herschwankte; gazi noö ngai, mona sei da save, er war später so reich, dass keiner ihm gleichkam.

2) Kausalsätze werden mit und ohne Konjunktionen ausgedrückt. Wird keine Konjunktion gebraucht, dann treten Kausalsatz und Hauptsatz unvermittelt neben einander, nur bisweilen durch da verbunden. Die im Kausalsatz vorkommenden Konjunktionen sind: ngiï, puü, puü ngiï, ngiï mali, da, weil. Xae dica royo moli moli, go cuza b'aï, dieser Mais ist vollständig vertrocknet, da es keinen Regen gibt; cana fai kĕna da bau cana xaki da d'enge pata tĕvo, das Mädchen will den Jungen nicht haben, da es Schlechtes über ihn gehört hat.

Durch Verdoppelung des Verbs können auch kausale Verhältnisse ausgedrückt werden. Vergl. den Abschnitt darüber.

3) Konzessivsätze. Die Konzessivsätze werden durch die Konjunktionen cele, gote, celegote, cele soö gote, sari-sari, raka, cele raka, mĕnga, obgleich, mag auch, eingeleitet. Cele micu noö tava dzaö, madu go cĕma dzaö da soso ngica pado ngizu, möget ihr mich auch verlachen, es ist ja nicht mein Vater, der mein Gesicht geschnitzt und meine Nase geformt hat; dĕla kĕna mĕnga gazi da ngai, vai gazi go tĕbu b'aï, mag jener Dorfälteste auch reich sein, so hat er doch keine Nachkommen; gazi da ngai, raka voë xoga, er ist schon reich, obgleich er noch jung ist. Auch Konzessivsätze sind durch Verdoppelung des Verbs möglich.

4) Erklärungssätze mit „ohne dass" werden ohne Konjunktion gebraucht. Mali gazi vi tolo kĕd'u masa meä ngavu cine cĕma, b'aï yo beö neë meä cana voce, wenn er die Familiengüter verschwenden will, ohne dass es die Familienglieder wissen.

Wiederholung des Verbs.

Sehr häufig findet man das Verb verdoppelt, bisweilen auch verdreifacht.

Bei der Verdoppelung desselben kann ihm oft ein nga vorausgeschickt werden.

Die Verdoppelung des Verbs kann dann zum Ausdruck bringen:

1) eine lang dauernde, ununterbrochene Handlung, wie das wohl bisweilen auch im Deutschen geschieht; z. B. er redete und redete und konnte kein Ende finden. Dzaö voë nge nge go ngavu, ich erwerbe mir immer noch Reichtümer.

2) in Nebensätzen auch verschiedene konjunktionale Verhältnisse. So:

a) Konzessivsätze im Sinne von obgleich, mag auch, wie sehr auch; bisweilen findet sich dann die Verdoppelung in Verbindung mit den Suffixen ta, zi, gĕzi. Cemu zele mai duge duge mu nĕsi talo,

wie tapferen Widerstand sie oben auch leisteten, sie konnten es nicht länger aushalten; pota pota gĕzi cazi kami, kami b'aï yo rita, mag unser jüngere Bruder auch verloren sein, wir weinen nicht.

b) Temporalsätze zur Bezeichnung und zum Ausdrucke der Gleichzeitigkeit in der Bedeutung als, indem, während. Gazi punu punu da cĕma gazi noö ngod'o, während er am Reden war, kam sein Vater.

c) Kausalsätze in der Bedeutung da, weil. Gazi ngira ngira da cĕma mata, go cate gazi mu le maza sero, da er nun sah, dass sein Vater gestorben war, wurde er sehr traurig.

d) Bedingungssätze in der Bedeutung wenn. Tibo, dzaö tau tau saö dĕya kĕnana, soö vĕsi ngana ba logo dĕgo, Bambustäbchen höre, wenn ich das Haus dort baue, wird dann nicht eine Seuche unter die Schweine kommen?

Doch können auch in diesen Fällen wieder die erforderlichen Konjunktionen hinzugefügt werden. Mali masa meä mosa bab'o bab'o, cana xaki kĕna mu re, b'aï yo punu, kĕna bĕnga le boka goce, wenn die Richter schon lange hin und her untersuchen und der Junge leugnet es noch immer, dann wird man zum Gottesurteil des Speerwerfens greifen; cele gote gazi pita pita, b'aï yo muä da cana, obgleich er suchte, fand er das Kind nicht.

Bisweilen findet sich die Partikel le vor der Wiederholung des Verbs. Cana kĕna da sĕzu le dalu dalu dalu, das Kind redete ohne Aufhören.

Imperativ. Kohortativ. Optativ. Vetativ.

Der Imperativ wird mit und ohne Partikeln ausgedrückt und mit oder ohne Hinzufügung der Person, an die der Befehl gerichtet ist. Die Person wird hinzugefügt der Deutlichkeit oder des Nachdrucks halber, sonst nicht. Die Personalpronomina werden hierbei nachgestellt. Hat das Verb keine Imperativ-Partikel, dann steht vor den Pronomina meist die Partikel go; kau wird dann aber zu gau, kita zu gita, kami zu gami. Doch auch kita und kami.

Laä go dzaö, lasst mich gehen! laä go gau, gehe nur, mach dich fort! laä go gita, gehen wir, lasst uns gehen! laä go gami, gehen wir, lasst und gehen!

Der Imperativ ohne Partikel wird gebraucht, wenn derselbe keine scharfe Note trägt. So heisst es z. B. wenn man sich verabschiedet: dzaö laä, ich gehe; toö, gehe, gehet! In Opfergebeten kommt fast durchgängig diese Form vor. Sonst erscheint der Imperativ im Umgang meist mit Partikeln, mit einer oder auch mehreren, auf denen teils ein starker, teils ein minder starker Nachdruck liegt.

Die Partikeln mit starkem Nachdruck sind: le, pi, si, zi, bĕle,

gĕzi, tĕto, toto, vĕki und Verbindungen wie vĕkisi, vĕkita etc.; mit weniger starkem Nachdruck: d'uce, kole, loca, ye, ziä ye.

Die Partikeln d'uce, kole, ye, ziä ye, bedeuten eigentlich zuvor; loca: lassen; werden aber zur Milderung des Befehles dem Imperativ beigefügt, und zwar demselben nachgesetzt; bisweilen wird das Verb verdoppelt. Xĕdzo loca gazi, tröste ihn doch! Vĕki go Veca Vula micu zeta mai, voli d'uce kami go taka veca, du dort oben Veca Vula, leihe uns doch einmal das goldene Beil! Toösi, gehe, gehet! Vado vĕkita, kehre zurück, dass du zurückkehrst! Laä-laä gĕzi, gehe nur, du! Pota pota gĕzi cazi kita, unser Bruder soll verloren sein, lasst ihn nur verloren sein!

Neca nĕge, neca nĕge gĕzi mit folgendem da oder vi heisst: lasst es ruhig geschehen, etwas ruhig tun. Neca nĕge gĕzi kau da (vi) d'eya, du kannst ruhig spielen, spiele nur! Neca nĕge micu b'ale gĕzi dzaö neë cisi saö dzaö, verderbet mich ruhig mit meinem ganzen Hause! Vazota, lass es nur geschehen, tu es nur! dzĕvu! tu es ruhig! mach es so! Dzĕvu vi pesu! Kauf es nur!

Enthält der Imperativ zwei Verben, dann treten die Partikeln an das zweite Verb. Laä cengata, geh und rufe! Micu vari vadzusi, trocknet und stampfet!

K o h o r t a t i v. Der Kohortativ lässt sich vom Imperativ nicht strenge scheiden; manche Formen kann man zu beiden ziehen. Zum Ausdruck des Kohortativ werden gebraucht die Partikeln le, vi, vĕle, die vor dem Verb stehen, wozu noch zur Verstärkung die Partikeln des Imperativs hinter das Verb treten können; bisweilen geht dem Satz noch ein mai, napa vorher. Zur Milderung kann d'aä, zapa, zagu (versuchen) vor dem Verb, ye, d'uce, kole nach demselben gebraucht werden; d'aä (zapa, zagu) vi sogo ngavu: leihe mir, bitte, etwas!

Kami le teka go kaba, lasst uns den Kerbau verkaufen! kami le tau gezi, tun wir es! cana kapo dzaö, dzaö le soïzi, lasst mich meinen Sklaven loskaufen! mai dzaö vi tĕnu, lass mich weben! vĕki sĕlamana napa kami xaki zuca le (vi) papa tĕngo, wir beiden Männer wollen gleich aus der Nähe mit einander verhandeln! Zapa suka ye! Lass uns mal öffnen! öffne doch einmal! Kica gĕzi, kica loca, lass es genug sein, genug davon! Ceë keë gĕzi, ja, mag sein, meinetwegen.

O p t a t i v. Beim Optativ ist zwischen erfüllbaren und unerfüllbaren, resp. unerfüllten Wünschen zu unterscheiden.

Erfüllbare Wünsche oder Wünsche, deren Erfüllung man erwartet, werden ausgedrückt durch die Partikel le, le — gĕzi, vi — gĕzi, mu — gĕzi, vĕle — gĕzi, le — ye, le — kole (d'ace), taka — le, wobei das Verb ausser bei der letzten zwischen die beiden Teile tritt.

Dzaö le (mu, vi) ngai gĕzi, möge ich reich werden! Deva vĕle vo gĕzi kau, möge Gott dich segnen! kau le fa le mĕku, werde gesund

und glücklich! (aus dem Zauberspruch des lima mali); kau taka le pera ye kami, lehre uns doch! dzaö ngede micu taka le tau ziä vi mod'e go tĕbo vĕki dzaö, ich bitte euch, mich gesund zu machen, damit mein Leib wieder schön werde!

Ferner können erfüllbare Wünsche durch pave (gut), matu ye, sango — ye, möge, ausgedrückt werden; sango — ye kann das Verb zwischen sich nehmen; matu ye lässt es folgen; alle drei nehmen meist eine der drei Partikeln da, vi, mu zu sich.

Pave dzaö da nge ngavu, möge ich mir Reichtum erwerben! matu ye gazi vi ngod'o, möge er kommen! sango kau ngaï ye vali vali, mögest du in Zukunft reich werden!

Unerfüllte oder unerfüllbare Wünsche oder solche, deren Erfüllung man nicht erwartet, werden mit mĕsi eingeleitet, wozu zur Verstärkung noch le vor das Verb oder gĕzi hinter dasselbe, oder auch beide Partikeln zugleich dazu treten können.

Mĕsi mata go kita zili tana Misir, wären wir doch in Ägypten gestorben! mĕsi mata go gita; kita mĕsi le mata; kita mĕsi mata gĕzi; kita mĕsi le mata gĕzi, wären wir doch gestorben!

Vetativ. Der Vetativ wird ausgedrückt durch: maë, mona maë, zĕke, neca, necazi (gĕzi), neca gĕzi vĕki, maë vole, neca vole, lass sein, dass nicht, nicht sollen.

Maë vela cata, du sollst nicht töten! neca gĕzi vĕki tau mocedicana, handele nicht so! co cine, lĕka b'aï, puü vunga vunga micu neca mema kapu gazi, Mutter, wenn es so ist, dann solltest du ihn gar nicht zur Welt bringen!

Gemilderter Vetativ wird gebildet, indem die Partikeln d'uce, kole, ye angefügt werden: zeke d'uce laä, gehe nur nicht! mona maë laä ye, geh doch nicht!

Verneinter Kohortativ und Optativ. Der Kohortativ wird verneint durch maë, maë gĕzi. Kami maë tau gĕzi, kami maë gĕzi tau mocedicana, lasst uns nicht so handeln!

Der Optativ wird verneint für die Vergangenheit mĕsi maë, mĕsi neca, mĕsi neca necazi (gĕzi), für die Zukunft le maë, le mona maë, le (mona) maë zi (gĕzi). Cĕma dzaö mĕsi maë mata, möchte doch mein Vater nicht sterben! Cazi dzaö le mona maë laä sala gĕzi, möchte mein Bruder keinen verkehrten Weg gehen! Puü vunga vunga dzaö mĕsi neca neca zi tau go sala kĕnana, hätte ich doch damals diese Sünde nicht getan.

FRAGE.

Es sind direkte, indirekte und Doppel- oder disjunktive Fragen zu unterscheiden. Die direkten Fragen zerfallen in Wortfragen und Satzfragen.

1) Direkte Fragen. Wortfragen werden durch das in ihnen enthaltene Fragewort: sei, capa etc. gekennzeichnet. Die Stellung desselben ist nicht von Belang. Cana dicana go sei? oder go sei cana dicana ? Wessen ist dies Kind ?

Bisweilen wird cai oder yo hinzugefügt. Go capa caì, was ist das doch ?

Wortfragen werden wie Satzfragen beantwortet, wenn sie verneint werden. Kau ngede capa ? was wünschest du ? B'aï, nein (nichts).

Satzfragen, mit ja oder nein zu beantworten, werden wie gewöhnliche Sätze gebildet; als Frage ist der Satz am steigenden Ton am Schlusse, wie im Deutschen, kenntlich. Zur Verdeutlichung kann yo oder aci hinzugefügt oder die Frage als disjunktive Frage geformt werden. Kau vi laä yo, willst du gehen? Kau ceë d'ĕke fai yo b'aï, willst du heiraten oder nicht? Also bei Wortfragen cai, bei Satzfragen aci.

Wird zu b'aï noch da hinzugefügt, enthält die Frage ausserdem eine Drohung. Kaü ceë d'ĕke fai yo da b'aï, willst du heiraten oder nicht ? willst du wohl heiraten ?

2) Indirekte Fragen werden durch die Partikeln keë, soö, vi, mai b'aï, tuku, cai, cocai, wohl, ob, etwa, ausgedrückt; bisweilen findet man deren mehrere in einem Satze. Mali b'aï ne Sego vi (da) tuka kiki cocai, kita b'aï yo beö, ob Sego gerade Menstruation hat, wissen wir nicht. Kami b'aï yo beö vi sei cai da mori pesu kĕna, wir wissen nicht wer der Käufer ist. Cĕma dzaö daü dongo vide cai, dzaö b'aï yo beö, ich weiss nicht, wo jetzt mein Vater wohnt.

3) Doppel- und disjunktive Fragen auf ob — oder werden gebildet, indem der zweite Teil der Frage mit yo angeschlossen wird; yo fehlt selten; an beide Teile des Satzes wird gewöhnlich auch cai oder cocai angehängt.

Zagusi cana fai kĕna da mod'e yo da ngĕsa, probiere einmal das Mädchen, ob es gut oder schlecht ist. Dzaö vi laä gae ye cana dzaö kĕnana vi da dongo zale ngica nitu cai yo vi da vavo cota cola cai, ich will doch mein Kind suchen gehen, ob es im Lande der nitu wohnt oder hier auf Erden.

VERNEINUNG.

Verneinungspartikel sind: b'aï (biva, goö, kĕva, pae, pava, iva, vaë), mona, madu (mĕdu). B'aï und mona stehen meist vor dem Prädikat.

B'aï ist die gewöhnlichste Verneinungspartikel. Ihretwegen werden die Ngad'a von umwohnenden Volksstämmen cata b'aï, ihre Sprache auch sare b'aï genannt. Die nach b'aï eingeklammerten

Partikeln sind dialektische Verschiedenheiten und kommen nur an den Grenzen des Sprachgebietes vor. Iva hört man nur von Leuten, die mit Bewohnern des Liogebietes zusammengekommen sind. Es ist dies auch ein Zeichen, dass der Ngad'a sich gern fremde Sprachen aneignet.

B'aï dient zur Verneinung aller Sätze mit Ausnahme der Imperativ-, Final-, Kohortativ- und Optativsätze. Zur Verstärkung wird yo hinzugefügt; b'aï yo, gar nicht, wirklich nicht. Ähnlich auch d'u. B'aï d'u dient zur Verneinung von Pronomina indefinita: b'aï d'u sĕ mori, niemand, kein einziger; b'aï d'u go capa capa, nichts.

Mona ist nachdrücklicher als b'aï und wird gebraucht ähnlich wie b'aï d'u:

1) zur Verneinung von Pronomina indefinita. D'u dau dau mona nuca de da go tuca b'aï, jetzt gibt es kein Dorf mehr, das keine Weinpalmen hätte; mona laä culu de, nirgendwohin gehen; radza kĕna mona dedo go ngaza capa, der König leidet an nichts Mangel; mona deë go capa capa, nicht die geringste Sorge. Lako mite kĕna mona sei gu dice, den schwarzen Hund hat niemand gerufen.

2) In der Verbindung mit maë wird es zur Verneinung der Imperativ-, Final-, Kohortativ- und Optativsätze gebraucht; bisweilen findet man es auch allein als Verneinungspartikel dieser Sätze.

3) Ziemlich häufig ist es ausserdem in Liedtexten und andern alten Texten; auch sonst wohl zuweilen, besonders wenn es des Nachdrucks wegen an den Schluss des Satzes tritt. Mali vaï dzaö da kad'i b'aï, pala dzaö da laga mona, wenn mein Fuss nicht fehlgegangen, und meine Fusssohle nicht fehlgetreten.

Maë dient zur Verneinung der Imperativ-, Final-, Kohortativ- und Optativsätze; wird verstärkt durch mona; sehr selten findet sich hier b'aï. Cemu vi kono vi kodo suü, pengi vi b'aï yo tei, sie mögen eintreten in einen Käfig von Eisen, damit man sie nicht finde, wenn sie gesucht werden.

Madu (mĕdu) bedeutet keineswegs, nicht etwa, und entspricht ungefähr dem malaiischen bukan. Es dient zur Zurückweisung einer falschen Meinung des Angeredeten oder einer falschen Meinung überhaupt. Madu go koro vi ro sai mema, nicht etwa wie der Pfeffer, der im Augenblick auf der Zunge brennt (nicht so straft Deva); lië kĕnana madu da d'anga ka, jene Frucht wird durchaus nicht gegessen (wenn jemand von einer ungeniessbaren Frucht dies angenommen).

Ya in Verbindung mit Verneinungspartikeln oder mit negativen Verben bedeutet nicht länger, nicht mehr. B'aï ya, nicht mehr vorhanden sein, aus, zu Ende sein; talo ya, nicht mehr können; busa ya, nicht mehr wissen. Cata mori naka kĕnana b'aï ya ge neë meä tuka

yi gazi, ein solcher Dieb wird nicht mehr zu den Angehörigen der Verwandtschaft gezählt; kami dica da bab'o talo ya, wir richten mit unserer Gerichtsverhandlung nichts mehr aus.

ADVERB UND ADVERBIALE BESTIMMUNGEN.

Die Darstellung folgt der gewöhnlichen Einteilung in adverbiale Bestimmungen des Ortes, der Zeit, der Art und Weise, und des Grundes.

Adverbiale Bestimmungen des Ortes.

Die wichtigsten Ortsadverbien sind: zele, lau, mĕna, zale, zili, zeta.

Zele, oben, nach oben, aufwärts, oberhalb gelegen; lau ist die entgegengesetzte Richtung von zele, unten, nach unten, abwärts gelegen; mĕna bezeichnet im allgemeinen die Gegend rechts von zele, wenn man mit dem Gesicht ebendahin gerichtet ist; zale ist im allgemeinen die Gegend links von zele, wenn man in der Richtung nach zele sieht.

Zele, lau, mĕna, zale bezeichnen also an bestimmten Orten auch bestimmte Himmelsrichtungen. So bezeichnet in Badzava zele auch westlich, lau östlich, mĕna nördlich, zale südlich. Doch sind diese Himmelsrichtungen in verschiedenen Dörfern und Dorfkomplexen sehr verschieden, da sie das zele, oberhalb, nach verschiedenen Richtungen legen können, sodass in den verschiedenen Strichen des Ngad'agebietes zele bald unser westlich, bald nördlich etc. bedeuten kann. In den verschiedenen Gegenden entscheidet der Sprachgebrauch. Kommen deshalb Angehörige bestimmter Orte in fremde Gegenden, dann machen auch diese deshalb in Ortsangaben vielfach Fehler, derentwegen sie von den Ortseingesessenen ausgelacht werden.

Zu den genannten Ortsangaben kommen dann noch zili und zeta. Zeta heisst auch oben, oben auf, aber höher als zele und keine Richtung angebend; z. B. zeta volo, auf dem Berge.

Zili heisst unten, abwärts gelegen; bezeichnet aber in der Regel das Nähergelegene und weniger Abschüssige; lau das Fernere und Tiefergelegene; letzteres besonders an der Küste. Doch bezeichnet man mit zili auch schon wieder jenseits der See; z. B. zili tana Dzava, auf Java. Dazu kann auch zale unten heissen, was gewöhnlich von der nächsten Nähe gesagt wird; zale tana, unten auf der Erde. Um deshalb Garantie für einen fehlerfreien Gebrauch dieser Ortsbezeichnungen zu haben, muss man sich erst den jeweils in den verschiedenen Ortschaften herrschenden Sprachgebrauch aneignen.

Werden die genannten Adverbien für sich allein ohne andere Ortsbestimmungen gebraucht, dann wird zur Angabe der Lage immer die Präposition vi hinzugefügt: vi zele, vi zeta, oben, oberhalb; vi lau, vi zale, vī zili, dort unten, vi mĕna, dort rechts, nördlich etc; oder auch es wird ein mai angehängt und mit na verstärkt; zeta mai, zeta

maina, dort oben, etc.

Werden andere nähere Ortsbestimmungen gemacht, z. B. im Dorf, auf dem Felde, im Dorf N. N., dann werden in der Regel nicht Präpositionen allgemeinen Charakters, wie wir sie später noch kennen lernen, gebraucht, sondern die eben genannten Ortsadverbien in Verbindung mit den genaueren Ortsangaben, sodass damit zugleich die Richtung, in der der Ort liegt, angegeben ist. Zele nuca, oben in der Stadt; zīli Dzare Buü; lau cuna, unten im Felde. Die Präpositionen fallen fort und die genannten Adverbien werden wie Präpositionen gebraucht.

Adverbiale Bestimmungen der Zeit.

Die wichtigsten Adverbien und adverbialen Bestimmungen der Zeit

1) auf die Frage wann ? (puü) tĕve capa ? tĕve de ? d'u de ? vĕngi ? d'u vĕngi ? napa vĕngi ? — lĕza de ? zu welcher Tageszeit, zu welcher Stunde ? nĕbu mai, gestern; nĕbu bĕlu, vergangene Nacht; lĕza dica, heute; napa(nuka) rob'a morgen; vĕngi zuca, übermorgen; vĕngi tĕlu, in drei Tagen, etc.; vunga-vunga, puü vunga-vunga, zuerst, früher, in früheren Zeiten; colo, puü colo, früher einmal, in den ältesten Zeiten; colo ngoü, puü colo go, in der Urzeit, seit unvordenklichen Zeiten.

d'uce, kole, ye, zuvor; ya, schon; yaya, dĕvena, eben; puü lama lama, yaya sĕ gĕd'o, gerade jetzt, eben jetzt, vor kurzem.

noö, bĕno, toto, nola, nosa, dann, darauf; b'aï yo d'engo puü (tĕve) kĕnana, nicht lange darauf.

dicana, dau, dau-dau, jetzt; lĕza dauna, heute; pau, gerade jetzt.

voë, noch; koë, koë mara, koë sala, noch nicht (wenn etwas noch fehlt = noch; koë sĕ xiva, noch ein Jahr, nach einem Jahr).

ceko ya nga (nĕnga) repo, ya nga (nĕnga) ceko repo, schliesslich, zuletzt.

vaümuzi, darauf, später, hinterdrein; lĕza vaümuzi, an einem späteren Tage, später einmal.

d'engo, lange; sara, immer, sara pau, beständig, sara d'engo-d'engo pau, immer und ohne Unterlass.

sĕ lama, sĕ roca, sĕ b'oë, le b'oë, le b'oë-b'aë, sogleich, sofort.

sĕ ngai, napa sĕ ngai, es dauert nicht lange, noch diesen Tag.

sĕ lĕza, puü sĕ lĕza, eines Tages, lĕza xi, mittags; lĕza faä, nachmittag, sĕ ngai lĕza faä, am kommenden Nachmittag; cola lĕza, am Tage; cola maru, abends; cola kobe, nachts.

kisa-kisa, kisa kobe, kisa-kisa kobe, puü kisa kobe etc., um Mitternacht.

rob'a, napa rob'a, nuka rob'a, morgen; (puü) rob'a zeë, morgens.

Wie bei den übrigen Wortklassen können auch die Adverbien gehäuft werden. Moli kĕnana vaümuzi noö gĕsa ya Suru Laki da talo, alsdann war es klar, dass Suru Laki unterlegen war. — Alsdann

ist dreimal ausgedrückt.

Entsprechend den deutschen Präpositionen bei, zu, an, zur Angabe von Zeitbestimmungen, stehen auch im Ngad'a Präpositionen und Partikeln bei Zeitangaben. So finden sich häufig d'ud'a, puü, d'ud'a puü, tĕve, puü tĕve, ngica, puü ngica, cola; wenn es sich um die Zukunft handelt; d'u, sĕ ngai (weniger kurze Zeit), napa, nuka toö (längere Zeit), auch nga und nĕnga; puü tĕve capa, wann? puü tĕve cola kobe, zur Nachtzeit; puü ngica sĕ lĕza, eines Tages; (puü) ngica lĕza faä, am Nachmittag etc.; toö d'u vĕngi zuca, nach zwei Tagen; toö sĕ lĕza, am folgenden Tage; toö sĕ lĕza-lĕza, an jedem Tage; toö nuka rob'a, am morgigen Tage; toö sĕ roca, einen Augenblick; sĕ ngai lĕza faä, am kommenden Nachmittag; toö sĕ ngai kobe, die kommende Nacht; puü voë kĕd'i, von Jugend auf, in der Jugendzeit; puü vĕngi, wann? sĕ vĕngi, puü sĕ vĕngi, puü di sĕ vĕngi, schon einige Tage her, seit (vor) einigen Tagen; puü vĕngi zuca, zwei Tage her, vor zwei Tagen, vorgestern; toö vĕngi zuca, d'u vĕngi zuca, toö d'u vĕngi zuca, nach zwei Tagen, übermorgen; napa go tĕve, zur rechten Zeit.

Die Tagesstunden werden nach dem Stande der Sonne angegeben; die Nachtzeiten nach der Zeit des Abendessens, Schlafengehens, des festen Schlafes, des Unruhigwerdens, des ersten Hahnenschreies, des Hellwerdens, des Sonnenaufganges etc. Eine Stundenlänge = mami maki sĕ b'ogi, einen Topf Reiskochen.

Eine Einteilung der Zeit in Wochen kennt man nicht; die Monate werden gezählt von einem Erscheinen des Mondes nach Neumond bis zum andern.

Zur Regulierung der Jahre gebraucht man das Siebengestirn; wenn es sich im Osten wieder sehen lässt, ist die Zeit der Aussaat gekommen. In Badzava wird auch der Stand der Sonne dazu gebraucht; wenn nämlich die Sonne über einem Stein auf einem östlich davon gelegenen Berg, dem Pipi podo, aufgeht.

Das Menschenalter wird ganz unbestimmt nach äusseren Merkmalen des heranwachsenden und alternden Menschen angegeben, ob das Kind schon stehen, gehen, laufen kann etc. Längere Perioden rechnen manche Gegenden nach dem Wechsel ihrer Felder.

2) auf die Frage: wie lange? d'engo de? d'u vĕngi vali? wie lange, wie lange noch; d'u (pe, sai) maru, bis zum Abend.

Gewöhnlich wird das blosse Substantiv ohne Partikel gebraucht; lĕza lima, fünf Tage, etc.

3) auf die Frage: innerhalb welcher Zeit? kann auch das blosse Substantiv stehen, oder es kann yĕra vorhergeschickt werden. Deva b'u go cota cola (yĕra) lĕza limasa, Gott schuf die Welt in sechs Tagen.

4) auf die Frage: von wann ab? kann (toö) puü gebraucht werden. Toö puü tĕve kĕnana, von jener Zeit ab.

Adverbiale Bestimmungen der Art und Weise.

Hier ist zunächst zu erinnern an die Partikeln, die zur Bildung der „modi'' des Verbs dienen; denn sie drücken ja im allgemeinen nichts anderes aus, als eine bestimmte äussere Handlungsweise, die wir meist mit Adverbien und adverbiellen Bestimmungen wiedergeben. Besonders ist da auf die Doppelausdrücke, Doppelverben, Doppeladjektive hinzuweisen, von denen der eine Teilausdruck eine bestimmte Art und Weise des andern zum Ausdruck bringt. Im Deutschen haben wir dafür selten einen eigenen Ausdruck; meist stehen uns nur einige allgemeine Adverbien wie sehr, aussergewöhnlich etc. zur Verfügung. Hierher gehören von allem die Konstruktionen mit le, mu, noö, nga, mara.

Die andern Adverbien der Art und Weise sind

1) vielfach den Adjektiven gleich. Laä sala, verkehrt gehen; dzaï mod'e, hübsch tanzen; bĕti meze, schwer krank; besonders häufig findet man zeë im Sinne unseres deutschen sehr, was aber eigentlich „schlecht'' bedeutet (etwa das deutsche populäre schrecklich, entsetzlich). Ngai zeë, sehr (entsetzlich) reich; bani zeë, sehr verwegen; rupu zeë, sehr fleissig; sogar mod'e zeë, schrecklich (!) schön, habe ich gehört.

tuü-tuü, b'olo, kana, kana-kana, mema, tosi, bestimmt, durchaus, ohne Zweifel; kad'i laga, über die Massen, ausserordentlich; cf. die Vergleichung des Adjektivs.

2) die Adjektive, als Adverbien gebraucht, werden meist verdoppelt. Ka boö-boö, sich satt essen; d'enge molo-molo, gut zuhören.

3) vor das verdoppelte Adjektiv kann nga oder noö treten, Sapi nga bili-bila, schön glätten, pui noö bila-bila, fein sauber fegen.

4) vor das einfache Adjektiv tritt neë. D'eko supu go Deva neë mod'e, den Geboten Gottes gut folgen.

Gut bewachen kann demnach heissen: geco molo, geco molo-molo; geco neë molo, geco noö molo-molo, geco nga molo-molo.

Noch einige andere vielgebrauchte Adverbien der Weise sind: moce, b'ila, Weise, Art und Weise, nach Art von, wie; moce de, b'ila de, wie? moce dicana, moce kĕnana, b'ila dicana, b'ila kĕnana, auf diese Weise, so; le moce de — moce de, wie auch immer; d'iro, keë, puru, keë puru, keë d'iro, mali b'aï ga-ga, na-na, soö, vielleicht, wohl, etwa; lĕka, doch, wohl, wirklich; lĕka b'aï, dann ist es besser; lĕka b'aï micu laä gĕzi, dann ist es besser ihr geht; poë — poë, immer mehr, je länger — je mehr; vai da b'aï, lieber nicht.

Zu den Adverbien der Art und Weise können auch die Nachdruckspartikel na und me, die an das hervorzuhebende Wort angehängt werden, und die Verben neca und ziä gezogen werden. Na dient zur Hervorhebung aller Arten von Worten und Satzteilen; me

hebt meist Verben nachdruksvoll hervor, bezeichnet ein sogleich, weshalb es wohl auch an sĕ roca, sĕ lama, sogleich, angehängt wird; neca bezeichnet vollständig bei unerwünschten Geschehnissen; tiï neca, alles weggeben; mata neca, hinsterben; liö neca, verfluchen; bupu neca, vollständig alt geworden, etc.; ziä bedeutet vollständig bei erwünschten Ereignissen; dĕla ziä ya, vollständig erwachsen; teä ziä ya, ganz reif; toö ziä, sich vollständig erheben.

Adverbiale Bestimmungen des Grundes und Zweckes werden durch die Präpositionen puü, ngiï, puü ngiï (Grund, da, weil), lobo (Ziel, Ende, zu), tange (Angelegenheit, wegen) ausgedrückt. Ngiï da mocede, da mocede, ngiï go capa ? weshalb ? warum ? ngiï moce dicana, ngiï b'ila kĕnana, puü kĕnana etc., deshalb, darum; tange kau, deinetwegen. Puü go sĕzu da vuku moce dicana, weil er so schrie; kau mona maë ka, puü ngiï go xui kĕnana go xui d'eke, iss nicht, denn jenes Fleisch ist Mäusefleisch.

PRÄPOSITIONEN.

Auf Präpositionen sind wir im Vorhergehenden schon wiederholt gestossen: beim Objekt, bei den adverbialen Bestimmungen etc. Hier kommen noch die Präpositionen des Ortes in Betracht; also im Grunde noch adverbiale Bestimmungen des Ortes.

Zunächst ist zu erinnern an die schon besprochenen Ortsadverbien zele, lau, etc, die auch als Präpositionen dienen. Im Folgenden werden noch die wichtigsten Präpositionen aufgeführt. Ihr Gebrauch lässt sich aber ebensowenig in festen Regeln niederlegen, wie der Gebrauch der Ortsadverbien. Ausserdem werden hier wiederum zwei oder mehrere Präpositionen mitsammen gebraucht, wie wir das schon bei andern Wortklassen gesehen haben.

di, dica, vi, kĕna, para, leca, dĕya, ngica, vai: an, auf, bei, in, zu; ein Unterschied in der Bedeutung lässt sich nicht angeben; dĕya und ngica sind eigentlich Substantive und heissen Ort; di, dica, kĕna sind gleichlautend mit den hinweisenden Pronomina dieser, jener.

vi wird gebraucht bei zele, lau etc. und bei den Pronomina: vi dica, vi dicana, hier; vi kĕna, vi kĕnana, dort; vide, wo; videde, überall; sonst findet es sich sehr selten; bisweilen in alten Texten; dafür steht di, dica; dica cotacola, auf Erden, di go kuru, im Grase; dĕya und leca steht auch bei Pronomina; dĕya dicana, hier; dĕya kĕnana, leca kĕnana, dort.

tolo, vavo: auf, über; cau, ngau, vĕna: unter; logo, rodo: hinter; rodo, logo saä: hinter dem Hause; nono: längs, entlang, hinauf, hinterher; nono logo gazi, hinter jemand her; paru nono volo, nach dem Berge zulaufen; nono lĕko, den Fluss entlang; d'iri (Rand), pali, d'iri pali, liko, liko digo, nono d'iri: ringsum, umher; baka, fale,

kasa, kago, papa, seda: -seits, neben; laza seda zale, dort unten diesseits vom Wege; baka dica, diesseits; fale měna, dort jenseits; kisa, kisa-kisa: mitten, inmitten, zwischen; cone: in, innen, darin; moä: aussen, ausserhalb, draussen; lecu, links; vana, rechts; ngica: vor, bei, zu; maki: zum Vorteile von, für; puü, toö, puü toö: von, von an; pa, pe, d'u, d'uki, sai, rěpi, měta, rěti, teco: bis, bis zu; d'uki heisst eigentlich hinauf reichen bis; sai: reichen bis; rěpi: hingelangen; měta, Grenze; reti, hinreichen; teco, aufhängen. Měta dicana, bis hierher; veë, nahe bei; veë leü, nahe bei der Tür; culu, male, nuka: nach, hin, hinzu, in der Richtung nach.

Die genannten Präpositionen werden selten einzeln gebraucht, sondern meist deren mehrere zusammen, zwei und drei, in verschiedener Verbinding, sodass damit schon eine genauere Angabe des Ortes erzielt wird, als wir das im Deutschen tun; hin und wieder findet man auch sich scheinbar wiedersprechende Präpositionen mit einander verbunden; der Verbindungen sind fast unzählige.

Kěna tolo vatu; děya ngica go tolo vatu, auf dem Felsen; zeta vavo saö, auf dem Hause; zeta cone saö, im Hause; zale cau lěvu, im Unterraum des Hauses; zili mai logo saö, da unten hinter dem Hause; zale para kisa laza, dort unten mitten am Wege; di leca kisa karo, mitten unter den Dornen; zale tana, unten auf der Erde; zale cone tana, in der Erde; kasa lau ngica lěko vae Voki, unten am Vokibache; vai tolo lima, in der Hand; lau vavo kadzu Cala, unten oberhalb des Calabusches; etc. etc.

Auf die Frage wohin? werden die drei Präpositionen culu, male, nuka zur Angabe einer Richtung gebraucht; dieselben treten in der Regel einfach vor die übrigen Ortsbestimmungen und Präpositionen auf die Frage wo? Culu zale ngica, hinab; culu di ngica radza, zum König; vado nuka zele nuca, in das Dorf zurückkehren; culu de, wohin? culu dede, überallhin; culu de — culu de, dahin und dorthin; culu dicana, hierhin; culu kěnana, dorthin; culu goö, anderswohin; mai culu di ngica dzaö, zu mir kommen; ngad'a male lau altar, hin zum Altar sehen.

Dasselbe gilt auch von den Präpositionen d'u, pe, rěpi, rěti, sai, teco: bis. Pe zili věna, bis unten hin; teco para kisa nuca, bis mitten in die Stadt.

Bisweilen steht im Ngad'a eine richtungangebende Präposition, wo wir eine solche nicht erwarten. Polo kěnana pita d'ano gazi culu di saö gazi, der polo suchte ihn auch in seinem Hause. (Hier wohl die Vorstellung des Gehens.)

Bisweilen fallen die richtungangebenden Präpositionen fort, wo sie sonst stehen. Tu di saö dzaö, in mein Haus führen. Mai di ngica radza, zum König kommen.

Bisweilen steht gar keine Präposition, wo sie im Deutschen ge-

setzt wird. Da fai noö laä saö go da xaki, dann begab sich die Frau in das Haus des Mannes (um bei ihm zu bleiben). Dongo tana dicana, in diesem Lande wohnen, dieses Land bewohnen.

KONJUNKTIONEN.

Zu unterscheiden sind Wort- und Satzkonjunktionen. Die Wortkonjunktionen sind folgende:
ba, neë, baneë: und; noö, bĕno: dann, und dann, und dazu; vali, bavali: noch, dazu, noch dazu.

Die Formen mit ba werden meistens in längeren Aufzählungen gebraucht, nachdem schon ein oder mehrere neë oder noö oder vali vorausgegangen sind; drücken aber auch die engere Verbindung der Satzteile und den grösseren Nachdruck aus, der auf der Verbindung liegt.

d'api, toto: mit, unter; nangi d'api go luü d'api go foki, weinen unter Tränen und mit Rotz unter der Nase; punu toto rita, unter Tränen reden; toto go cate micu, ganz wie ihr wollt.

yi, moge: zusammen; yo, yo b'aï, lĕka: sondern, oder; kaba kĕnana b'aï yo go kaba, lĕka kita cata: jener Kerbau ist kein Kerbau, sondern ein Mensch.

d'e, cala, vai, vĕki, na, cala vai, cala vĕki, cala d'e, vai vĕki: aber, sondern, dagegen. Vĕki dient zur Einleitung oder zum Anschluss eng verbundener Sätze, zur Fortführung der Erzählung, wo wir im Deutschen wohl auch nun, nun aber setzen, das mal. maka; ähnlich na.

sĕma: und, aber, aber doch, doch wohl, etc.

caco — caco, soö — soö: sei es — sei es dass; caco da duca, caco da nuka: sei es dass er aufs Feld geht, sei es dass er zurückkehrt. neë — neë, molo — molo: sowohl — als auch.

b'aï (vali) — b'aï (vali): weder — noch; b'aï yo d'omi — cala vĕki (vai) d'ano, madu — cele: nicht nur — sondern auch.

Die Satzkonjunktionen sind bei den Konjunktionalsätzen behandelt.

Das Ngad'a wendet häufig keine Konjunktionen an, sowohl Satz — als Wortkonjunktionen, wo wir sie setzen. Bei den Satzkonjunktionen haben wir dies bereits gesehen. Die Wortkonjunktionen fallen immer fort bei der Aufzählung eng zusammengehöriger Personen oder Gegenstände, die gleichsam einen Kollektivbegriff bilden: cine cĕma: Mutter und Vater, Eltern; vĕta nara: Schwester und Bruder, Geschwister; cine pine: Mutter und Tante, weibliche Verwandte; kobe lĕza: Tag und Nacht; kobe tĕlu lĕza tĕlu: drei Tage und drei Nächte; kaba dzara: Kerbauen und Pferde, Grossvieh; vaï lima: Hände und Füsse; laba go: Trommel und Gong, die Tanzinstrumente; mĕna zale: rechts oder links, rechts und links; etc.

INTERJEKTIONEN.

idé, id'é ié, ité, iné, xine, cele, co: Ausdruck des Schreckens und Staunens.
ceë, ja; co, ce, Anruf, he da! océ, coe, cuü, ja; was ist denn?
aicó, nun, wohlan, auf, voran!
iï, hehe, Kampfruf.
ci, ië, o, Ausdruck der Furcht.
cine, go vĕki ! cine vĕkī dzaö ! o vĕki dzaö ! gote ! gote dzaö ! cine gote dzaö! rote!: o weh! Erbarmen! Entsetzen, Hilferuf.
oö, xa, xo, eï: was ist das! Verwunderung.
sálana! va-va!: leider! fui, pfui!

Ausserdem gibt es eine grosse Zahl von Wörtern zur Nachahmung von Naturlauten; dieselben werden häufig mit der Partikel nga verbunden.

WORT- UND SATZSTELLUNG.

Im einfachen Satz folgen in der Regel auf einander: Subjekt, Prädikat, Objekt mit ihren Ergänzungen und näheren Bestimmungen. Doch wird die Stellung der einzelnen Satzglieder dadurch eine sehr freie und bewegliche, dass die Satzteile, auf denen ein besonderer Nachdruck liegt, meist an den Anfang des Satzes treten, ob es nun Subjekt, Prädikat, Objekt oder adverbiale Bestimmung ist. So tritt dann auch häufig Inversion des Subjektes und Prädikates ein. Die Verneinungen b'aï und mona treten, wenn sīe hervorgehoben werden sollen, gern an das Ende des Satzes. In konjunktionalen Nebensätzen folgen die Konjunktionen oft auf das Subjekt. Bisweilen werden auch eng zusammengehörige Satzteile aus einander gerissen. Cemu noö papa kuä mori zuca, dann kämpften sie mit einander, die beiden. Kaba dicana kita le teka, diesen Kerbau lasst uns verkaufen. Neë vi kĕnana kau tolo ka boö, und dort kannst du dich satt essen. Vunga vunga kĕna cone nuca latu cana fai, in früheren Zeiten in jenem Dorf war eine Frau.

In Satzgefügen kann der Nebensatz dem Hauptsatz vorangehen oder demselben folgen oder in denselben eingeschoben werden; selbst der Relativsatz kann vor dem Substantiv stehen, auf das er sich bezieht. Vĕki da ngod'o puü ngica meä cĕbunusi puü colo, ngavu kĕnana kita tame ngaza ngavu dĕla yo ngavu nĕpe, die von unseren Vorfaren aus alter Zeit stammen, jene Güter nennen wir Güter der Alten oder Erbgut. Vĕki da vela cata, mali cata kĕna ya nĕnga mata, masa cana voce kĕna da matana nĕnga b'ou vi laä cenga neë mosa culu ceko, was aber das Töten betrifft, wenn der Mann schon gestorben ist, werden sich alle Familienangehörigen des Toten versammeln, um die

Ältesten des ganzen Bezirkes zusammenzurufen.

Hat Haupt- und Nebensatz das gleiche Subjekt, dann ist eine beliebte Stellung die, dass das Satzgefüge mit dem Hauptsatz beginnt und dann die Konjunktion mit dem Nebensatz, in dem das Subjekt durch ein Pronomen wiederholt oder auch weggelassen wird, folgt. Ahnlich im Latein. Vali d'ano cata rivu-rivu, mali da b'aï yo d'enge go vaĕ sĕzu cine cĕma da po gĕge, cemu kĕnana nĕnga naä neë sugu saga, wiederum sehr viele Menschen, wenn sie nicht hören auf die Lehren und Ermahnungen der Eltern, jene werden in grosses Unglück geraten. Vai micu, dzaö mali da laka micu, vi tiï go capa, ihr aber, wenn ich euch helfe, was gebt ihr mir ?

EINIGE EIGENHEITEN DES STILS.

Die hervorstechendste Eigenschaft des Ngad'a in seiner Ausdrucks- und Darstellungsweise ist die Häufung von synonymen Worten und Ausdrücken. Diese Häufung findet sich in allen Wortklassen, wie wir das im Laufe der Darstellung schon des öfteren gesehen haben, beim Adjektiv, der Steigerung, dem Pronomen, dem Verb, bei den Partikeln und Präpositionen. Infolgedessen wimmeln Erzählungen und Gespräche von Tautologien und erhält die Sprache schon dadurch etwas Hyperbolisches, abgesehen von den Hyperbeln, die auch sonst häufig gebraucht werden.

Im Gegensatz zur Prosa ist die Poesie von epigrammatischer Prägnanz. Strophen und Verszeilen sind meist sehr kurz, besonders in Liedern. Die Häufung von Synonymen scheint hier durch die Häufung von Modulationen und Variationen der Melodie ersetzt zu sein, wobei dieselben Textworte, Verse und Strophen und Teile derselben oft wiederholt werden, sodass eine kurze Liedstrophe doch eine verhältnismässig lange Zeit zum Absingen in Anspruch nimmt. Was aber die Poesie vor allem auszeichnet, ist die Bildhaftigkeit der Sprache. Bild reiht sich hier an Bild, um die mannigfaltigsten Zustände und Verhältnisse im Menschenleben auszudrücken; manche derselben sind von grosser Kühnheit, viele von hoher Schönheit. Doch ist immer nur das Bild gegeben ohne dessen Bedeutung; die jungen Leute, besonders die Kinder verstehen deren Sinn meist gar nicht.

In der religiösen Poesie aber, den Opfergebeten, tritt die Häufung von Synonymen insofern wieder auf, als dieselben fast durchgängig in Verspaaren verlaufen, von denen der zweite Vers immer eine synonyme Umschreibung des ersten ist. Hier fällt dann auch wieder die Melodie fort, indem die Gebete nur rezitierend hergesagt werden. Die Sprache derselben zeigt eine packende Kraft und Anschaulichkeit im Ausdruck neben den auch hier viel gebrauchten Bildern und Gleichnissen. Aber auch die Umgangssprache be-

dient sich vielfach der Bilder. Desgleichen tritt der Parallelismus im Ausdruck in der Prosa hervor. Elliptische Ausdrücke kommen vor, doch selten. Kau culude, du wohin?

An Wortfiguren kennt die Poesie eine Art Reim, indem die beiden letzten Vokale zweier oder mehrerer Verse mit einander übereinstimmen; von den Konsonanten ist dies nicht erforderlich; dem europäischen Ohr erscheint es deshalb nicht als Reim. Ferner ist häufig Gleichklang in Vokalen (Assonanz) und Konsonanten am Anfange der Worte (Alliteration). Meist herrscht in der Poesie ein schöner, wenn auch freier Rythmus. Ausserdem findet man in den Liedern viele alte Worte und Satzformen.

DIALEKTISCHE VERSCHIEDENHEITEN.

Nur die auffallendsten dialektischen Verschiedenheiten seien noch erwähnt. Dieselben äussern sich in verschiedenen Gegenden in dem Gebrauche ganz verschiedener Worte; ich weise da als Beispiel auf die Pronomina und die Verneinungspartikeln hin.

Sie zeigen sich ferner im Wechsel von Lauten, Vokalen sowohl als Konsonanten: so wechselt a mit e, a mit o, u mit ï, i mit ĕ, i mit e; kana, kena; lĕra, lĕro; cuge, cĕge; cine, cĕne; vi, ve; etc.

dz lautet an vielen Orten wie die beiden Buchstaben d + z, wandelt sich aber in verschiedenen Gegenden in verschiedenen Nuancen bis d + sch (deutsch), italienisches g vor i, z. B. in giorno; es lautet in andern Gegenden z und wandelt sich wieder durch verschiedene Nuancen zur Aussprache des französischen j, z. B. in jardin. Wieder in andern Gegenden tritt für dz und z ein r ein, in andern ein c; so haben wir also dzeta, zeta, djeta, jeta, ceta = auf, oben. x wechselt häufig mit s, bisweilen mit k, l mit r; ausserdem wechseln stimmhafte mit stimmlosen Konsonanten, Kehlkopfverschlusslaute mit den entsprechenden stimmhaften, g mit y und x, auch m mit ng, und noch andere.

Bei der Darstellung habe ich mich nach der Aussprache von Badzava gerichtet; nur die mit x verbundenen Konsonanten, die k, p, t, sind in ihrer einfachen Weise bezeichnet mit k, p, t.

Das Wort Sonne kommt in folgenden Variationen vor: lĕza, lĕja, lĕdza, lĕdja, lĕra, lĕro, cĕro, rĕro (j französisch).

Auch Umstellen von Lauten und Silben findet sich: mĕno, nĕmo: fest; ngĕki, kĕngi: nicken; pufu, fupu: fleissig; rango, ngore: Blatternarben; laza, zala, rala, rara: Weg, etc. etc.

Die Verbindung von x mit k, p, t, in der Umgegend von Badzava ist schon erwähnt; auch werden ganz besonders hier die Konsonanten sehr scharf ausgesprochen.

Nur in ganz wenigen Orten in der Südwestecke des Ngad'age-

bietes enthält die Sprache Konsonantenverbindungen, nämlich nd, ngg, mb, mb'; z. B. ndau, jetzt; ndala, Stern; danda, weit; nggau, du; mbab'o, untersuchen; mb'aï, nicht.

Schliesslich kann man manche Gegenden an ihrem Tonfall erkennen; sie haben etwas Singendes in der Sprache, wofür sie auch von Bewohnern anderer Orte ausgelacht werden.

Von den Sprachen der Nachbargebiete sind schon viele fremde Elemente eingedrungen, so vor allem in den Randbezirken. Von andern Sprachen liefert das Malaiische seine Vertreter, da es nicht nur in den Schule gelehrt, sondern auch von Erwachsenen, sogar von älteren Frauen, wenn auch nur in einigen zufällig aufgefangenen Bruchstücken, angeeignet wird. Doch wird dasselbe dann ziemlich schlecht ausgesprochen, da das Ngad'a keine Konsonantenverbindungen, als die eben genannten, kennt und nur offene Silben hat, weshalb ihnen die Konsonantenverbindungen und die geschlossenen Silben des Malaiischen zum Aussprechen schwer fallen.

Wegen der scharfen Aussprache der Konsonanten, der verhältnismässig häufigen Kehlkopfverschlusslaute, der mit x verbundenen k, p, t, und wegen des häufigen Hiatus zwischen Vokalen ist das Ngad'a für europäische Ohren nicht besonders wohlklingend.

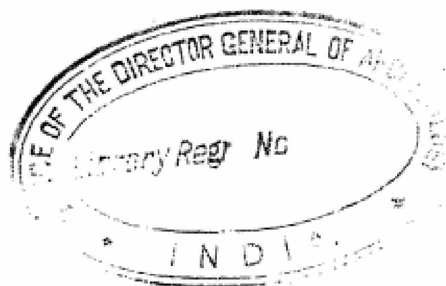
VERHANDELINGEN

van het

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

VIERDE STUK

DE RECHTSGELEERDE BOEKENSCHAT VAN BATAVIA TEN TIJDE DER COMPAGNIE

DOOR

Mr. J. van KAN

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1935

Aan mijn vriend

MR. E. M. MEIJERS

ter gelegenheid van zijn vijf-en-twintigjarig hoogleerschap.

INLEIDING.

Tijdperk. — Allereerst vereischt de tijdsaanwijzing, in het opschrift dezer verhandeling uitgedrukt, nadere toelichting.

De gegevens, welke konden worden bijeengegaard met het doel ons een denkbeeld te vormen van de juridische geschriften, ter hoofdplaats Batavia bij Compagniesdienaren en burgers in gebruik, betreffen nagenoeg alle de achttiende eeuw. De pogingen om bouwstoffen te speuren voor de gedeeltelijke reconstructie van den rechtsgeleerden boekenschat der zeventiende eeuw in soortgelijke bronnen als die welke voor de tweede en laatste eeuw van de heerschappij der Compagnie met vrucht konden worden aangeboord, zijn, op éene uitzondering na, mislukt. Dat wil zeggen, dat vergeefs gezocht is in de overigens in goeden staat bewaarde inventarissen van nalatenschappen [1]), in de *Memorialen* van den Raad van Justitie, vergeefs gezocht ook naar beschrijvingen van aanwezige boekenpartijen, dit laatste met éene gelukkige en zeer gewichtige uitzondering: behouden is, niet in zijn geheel, doch grootendeels, de catalogus der op 28 Mei 1696 te diens huize geveilde boeken van den pas overleden ordinaris raad van Indië Isaac de l'Ostal de Saint Martin. Die boekerij is, in het bijzonder wat de rechtsgeleerde schrijvers aangaat, zóo omvangrijk, dat hare opneming in de hier aangeboden lijsten het algemeen luidend opschrift, hetwelk mede de zeventiende eeuw omsluit, mits toegelicht zooals hier geschiedt, schijnt te rechtvaardigen.

Voor het overige hebben de verzamelde gegevens alle betrekking op de achttiende eeuw, terwijl ook enkele bescheiden, uit het begin der negentiende eeuw gedagteekend, mede in aanmerking zijn gebracht, telkens wanneer op goede gronden mocht worden verondersteld, dat de geschriften, waarvan zij de sporen vermelden, reeds tevoren aanwezig waren.

Bronnen. — De bronnen, waaruit de gegevens zijn geput, kunnen naar haren aard op de navolgende wijze overzichtelijk worden gerangschikt.

1. Boedelbeschrijvingen, waarin boekenpartijen worden aangetroffen.

---

1) Met name naar den inventaris van Maatsuyker's nalatenschap. De hoop, dat veelbelovend document weer te vinden scheen gegrond, omdat het testament van den ontwerper der Bataviasche Statuten in het Landsarchief bewaard wordt; zij is echter bedrogen uitgekomen.

a. De inventaris der nalatenschap van den onderkoopman mr. Isaac Brugne, opgemaakt te Batavia onder dagteekening 14 Januari 1726 door den notaris Servaas Gallé. Daarop komen veertien titels van rechtsgeleerde werken voor [1]).

b. De inventaris der nalatenschap Julius Valentijn Stein van Gollenesse, als directeur-generaal en eerste raad van Nederlandsch-Indië overleden te Batavia 13 Januari 1755. De inventaris is opgemaakt door den notaris Jacob Levier onder dagteekening 31 Mei 1755 en bevat „drie ordinaire boekenkassen met diverse boeken", waaronder ruim zestig van rechtsgeleerden aard [2]).

c. De inventaris der nalatenschap van den burger Joan François van Schie, overleden te Batavia 5 Augustus 1760. De inventaris is opgemaakt door de gecommitteerdens van Weesmeesters onder dagteekening 11 Augustus 1760 en omvat eene boekerij van ettelijke duizenden banden, vermoedelijk wel de omvangrijkste welke in Compagniestijd is samengebracht, daaronder niet minder dan omstreeks 630 juridische boekwerken, waarbij echter de dubbelen niet ontbreken [3]).

d. De inventaris der nalatenschap van Fredrik Adolf Deets, procureur te Batavia en aldaar overleden 26 November 1760. De inventaris is opgemaakt ten overstaan van Weesmeesters en houdt elf juridische nummers in [4]).

e. De inventaris der nalatenschap van Henricus van Santen, medicinae doctor en hoofd der Chirurgie mitsgaders geassumeerd lid in den Achtbaren Raad van Justitie deses Casteels, overleden 19 September 1765. De inventaris is opgemaakt voor Weesmeesters den 23en derzelfde maand; daarop komen dertien rechtsgeleerde werken voor [5]).

f. De inventaris der nalatenschap van den burger Anthonie van Doorn, overleden te Batavia 22 Januari 1769. De inventaris is twee dagen later verleden ten overstaan van Weesmeesters en bevat vijftien juridische titels [6]).

g. De inventaris der nalatenschap van Sophia Francina Westpalm douairière Reinier de Klerk, overleden in het statig buitenhuis aan Molenvliet, waarin thans het Landsarchief gevestigd is, op 31 December 1785. De inventaris is opgemaakt door den notaris mr. Johannes Nicolaas Bestbier onder dagteekening 9—11 October 1786. De rijke inboedel bevat eene goedgevulde boekerij, doch slechts zestien juridica [7]).

h. De inventaris der nalatenschap van mr. Gerlach Cornelis Johannes

---

1) Landsarchief, *Protocolboek notaris Gallé* 1726, bl. 23-24.
2) Landsarchief, *Protocolboek notaris Jacob Levier*, Mei 1755.
3) Landsarchief, *Groep F*, S 1029.
4) Landsarchief, *Groep F*, D 436.
5) Landsarchief, *Groep F*, S 920.
6) Landsarchief, *Groep F*, D 434.
7) Landsarchief, *Groep F*, K 581.

baron van Massau, waterfiscaal te Batavia, aldaar overleden 25 April 1790. De inventaris, twee dagen nadien opgemaakt door Weesmeesters, bevat een zestigtal juridische boekwerken [1].

i. De inventaris der nalatenschap van mr. Willem Daniël Vignon, advocaat en pro interim waterfiscaal te Batavia, aldaar overleden 2 September 1790. De inventaris is opgemaakt door Weesmeesters onder dagteekening 6 September 1790 en bevat negen rechtsgeleerde geschriften [2].

Eenige weinige rechtsgeleerde titels en wel achtereenvolgens drie en twee zijn nog aangetroffen in de boedelbeschrijvingen van

j. den opperchirurgijn „der post Jacatra" en binnenregent van het Moorsche hospitaal Andries Johannes Decker, overleden te Batavia 6 Juli 1769, welke beschrijving is opgemaakt door Weesmeesters den achtsten derzelfde maand [3];

k. den medicinae doctor Samuel Christiaan Kriel, overleden te Batavia 25 Juni 1779, welke beschrijving drie dagen daarna is opgemaakt door Weesmeesters [4].

2. Catalogi van boekenveilingen.

a. Hiervóor werd reeds melding gemaakt van den catalogus der veiling De l'Ostal de Saint Martin. Het opschrift is in het Latijn gesteld en luidt

Catalogus variorum, insignium nitidissimeque compactorum librorum hebraeorum, graecorum, latinorum, belgicorum, gallicorum etc. nobilissimi, strenuissimi amplissimique viri Do. Do. Isaaci de l'Ostal de Saint Martin, dum viveret Supremi Concessus apud Indos Belgas Senatoris Ordinarii Rerumque Militarium Praefecti. Quorum auctio habebitur in aedibus defuncti die 28 mensis Maji, 1696. Batavia, bij Joannes de Vries, in de Princestraat, 1696.

De gedrukte catalogus is te Batavia niet meer aanwezig, doch een exemplaar is door den Nederlandschen schilder P. C. Hoynck van Papendrecht te Pau ontdekt in het bezit van een notabel inwoner der stad, wiens voorouders aan De l'Ostal vermaagschapt waren. Een door den vinder vervaardigd afschrift berust thans in het Landsarchief [5], eene copie daarvan in de boekerij van het Bataviaasch Genootschap [6]. De lijst bevat omstreeks 1500 titels van boeken, daaronder omtrent 180 rechtsgeleerde werken. Zij vermeldt achtereenvolgens de deelen in folio, in quarto en in octavo, wordt dan in de opsomming van de deelen in duodecimo plotseling afgebroken. Aangezien

1) Landsarchief, *Groep F*, M 818.
2) Landsarchief, *Groep F*, V 593.
3) Landsarchief, *Groep F*, D 384.
4) Landsarchief, *Groep F*, K 583.
5) *Varia* 11.
6) XLII 159.

echter elke reeks met dat formaat wordt afgesloten en reeds 465 nummers van bedoelde afmeting vermeld zijn, mag men gissen, dat aan den catalogus slechts éen of weinige bladen ontbreken.

Voorts een aantal in het Nederlandsch, blijkbaar naar een gebruikelijk model opgestelde, veilinglijsten.

b. *Catalogus van een verzameling... meest theologische boeken, welken verkogt zullen werden op... den 23ste Januarii 1754 voor het ledig huys van den Eerwaarden Heer Carel Braarda...* [Gedrukt te] Batavia, bij George Hendrik Heusler, in de Druckery van 't Seminarium [1]).

Van de meer dan 760 titels hebben er 25 op rechtsgeleerde geschriften betrekking.

c. *Catalogus van een fraaije verzameling welgeconditioneerde... boeken, nagelaten door Pieter Rogge, (in leeven) koopman en eerste in 't Soldy-visite-comptoir, welke verkogt zullen worden... den 14 Augustus anno 1766.* [Gedrukt] te Batavia, by Harder Reynier, Compagniesdrukker in 't Kasteel [2]).

Daarin komen ruim 40 titels van rechtsgeleerde werken voor.

d. *Catalogus van een parthy... boeken, nagelaaten door wylen den koopman en oud fiscaal tot Banda Hendrik Ambrosius Johnson en den overleedene procureur Jan Groot, welke verkogt zullen worden op... den 22. December 1781, ten sterfhuyze van laastgem. staande op de Tygersgragt...* [Gedrukt] In de Stads-drukkery van de weduwe L. Dominicus en zoon [3]).

De geveilde boekerij van den oud-fiscaal Johnson bestaat uit 197 nummers, waaronder omtrent 120 juridische; die van den procureur Groot uit 40 nummers, waaronder 16 juridische.

e. *Catalogus van een parthy wel geconditioneerde boeken, toebehoorende den boedel van wylen den secretaris van het Eerwaarde Collegie van Heeren Schepenen Frans Hakker, welken verkogt zullen worden... op... den 9. September 1786...* Te Batavia gedrukt in 's E. Compagnies boekdrukkery, by Pieter van Geemen, 1786 [4]).

Daarin komen ruim honderd rechtsgeleerde titels voor, verscheidene hunner echter meer dan eenmaal.

f. *Catalogus van een fraye verzameling... boeken, nagelaten door wylen den provisioneel tweeden secretaris der Hooge Indiasche Regering Philippus de Elwyk, dewelken door Weesmeesteren dezer stede verkogt zullen worden op... den 1e en 2e April...* Te Batavia, alsvoren, 1791.

De catalogus bevat omstreeks 120 juridische nummers.

---

[1]) Bibliotheek Bataviaasch Genootschap XLII d 24.

[2]) Bibliotheek Bataviaasch Genootschap XLII 242.

[3]) Landsarchief, *Groep F*, G 565/1.

[4]) Bibliotheek Bataviaasch Genootschap XLII 261.

g. *Catalogus van een fraye verzameling... boeken, nagelaten door wylen den opper-chirurgyn van het Casteel en visitateur der rheede Guilliam Pieter Le Dulx, Me. Dr.... Als-meede een Appendix van een parthy... boeken..., nagelaten door wylen den vaandrig der Westzydsche Burgery Jan Hendrik Grondeler, dewelke... verkogt zullen worden... den 4. en 5. October 1791.* Te Batavia, alsvoren, 1791 [1]).

In den catalogus Le Dulx worden slechts vier, in den appendix Grondeler slechts acht rechtsgeleerde nummers aangetroffen.

h. *Catalogus van een fraaye verzameling van... boeken, nagelaten door (wijlen) den advocaat Mr. Gerardus van der Genst, welke op... den 14 en 15 April 1796 zullen verkogt worden...* Te Batavia alsvoren, 1796 [2]).

De catalogus bevat ruim 1350 nummers, waaronder ten naaste bij 300 juridische.

i. Ten slotte wordt een tweetal juridische geschriften aangetroffen in een geschreven staat van de opbrengst eener boekenveiling, welke geenerlei dagteekening verraadt, de Notietie der verkochte... boeken... (nagelaten) door wijlen D. E. Adriaan Jacobus van Hek [3]).

3. Catalogi van boekerijen.

a. Voor of in het jaar 1753 is bij den Bataviaschen baas-drukker George Hendrik Heusler in druk bezorgd een *Catalogus der Bataviasche bibliotheek* [4]). Van dit voor ons overzicht kostbaar document is thans geen spoor meer te ontdekken.

b. Van groote beteekenis voor het inzicht in den rechtsgeleerden boekenschat der Compagnie zou het zijn, de beschikking te hebben over den *Catalogus der Bibliotheek van den Raad van Justitie des Kasteels.* Ook die meest waardevolle bron van gegevens is niet meer aanwezig, doch allerhande daarop betrekking hebbende wetenswaardigheden staan opgeteekend in 's Raads *Memoriaal* en maken het mogelijk, ons althans eenig denkbeeld te vormen van den toestand der boekerij en haren inhoud [5]).

---

[1]) De catalogus Le Dulx zelf (bl. 1-42 van het gedrukte) bevindt zich in de Bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, XLII 264; de appendix Grondeler (bl. 43-82) in het Landsarchief, *Groep F*, G 563.

[2]) Bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, XLII d 23.

[3]) Landsarchief, *Groep F*, H 674.

[4]) Mr. J. A. Van der Chijs, *Proeve eener Ned. Indische bibliographie (1659-1870)*, Supplement II *(Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, deel LV, 3e stuk), Batavia 1903, bl. 27.

[5]) De desbetreffende teksten zijn uitgegeven door mr. P. C. Bloys van Treslong Prins, De *„Magnifique teca of Boekekas" in de Leeszaal van het Museum te Weltevreden*, in *Tijdschrift van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, deel LXVII (1929), bl. 437 e.v. Aan de daar openbaar gemaakte bescheiden (bl. 445-453) zijn de hier vermelde bijzonderheden ontleend.

Allereerst weten wij, dat van ouds [1]) een catalogus bestond, die echter in het jaar 1747 bevonden werd „sonder eenige de minste ordre off distinctie van facultijten off studien" te zijn samengesteld. Voorts, dat in genoemd jaar de pas opgetreden bibliothecaris het Raadslid mr. Theodorus van Reverhorst toezegt „het maaken van een andre en nadre catalogus", welk voornemen inderdaad is ten uitvoer gebracht. De nieuwe boekenlijst is, helaas, verloren gegaan, althans ondanks ijverig speuren te Batavia niet weergevonden.

Niettemin beschikken wij over enkele gegevens, die ons een blik gunnen in de geleerde hulpmiddelen, welke het hoogste rechtscollege der Compagnie in de achttiende eeuw ten dienste stonden.

Wat betreft den toestand vóor 1747, waarin het toenmaals door den Raad van Justitie genomen besluit verandering en verbetering beoogde aan te brengen, vermeldt het verslag van mr. Van Reverhorst een aantal titels, op den bestaanden catalogus aangetroffen, van boeken, in werkelijkheid ten deele „incompleet en defect bevonden", ten anderen deele in het geheel niet meer aanwezig. Op die wijze leeren wij 22 rechtsgeleerde, benevens enkele andere, titels kennen.

's Raads bemoeiing met zijne boekerij in het jaar 1747 leidde in de eerste plaats tot de vervaardiging van de statige boekenkast, welke thans prijkt in de Directiekamer van het Bataviaasch Genootschap en ook in het hier behandeld verband eenige nuttige aanwijzing inhoudt in zooverre zij ons een denkbeeld geeft van de boekenruimte, waaraan men blijkbaar behoefte had. De „magnifique theca" is gebouwd op omstreeks 450 deelen, naar eene becijfering, welke er van uitgaat, dat de folianten en kwartijnen in aantal overheerschend waren.

's Raads bemoeiing heeft in de tweede plaats naar voren gebracht den wensch tot aanvulling van de boekerij, welke wensch is belichaamd in eene door Van Reverhorst overgelegde verlanglijst van een elftal met name genoemde werken, waarvan verondersteld mag worden, dat zij spoedig daarna zijn aangeschaft.

Er is bovendien een document van latere dagteekening behouden, dat, met eenige omzichtigheid gehanteerd, een zeker licht verspreidt over de boekerij van het hooge rechtscollege in de achttiende eeuw. In het Landsarchief wordt namelijk bewaard de catalogus der boekerij van den Hoogen Raad van Justitie. De catalogus is niet gedagteekend, doch zijne benaming verstrekt eene duidelijke aanwijzing omtrent het tijdstip zijner herkomst of liever om-

---

[1]) Van wanneer af, is niet te zeggen. Vermeld wordt wel, dat de boekerij stond onder toezicht van een der Raadsleden en dat „in vroegere dagen" mr. Isaac Massis als zoodanig heeft gefungeerd. Mr. Isaac Massis nu is aangesteld tot lid van den Raad van Justitie op 9 Augustus 1710 (Landsarchief, *Personalia* II (1700-1730) in vo. Massis (Mr. Isaac).

trent het tijdvak, waarin de boekenlijst moet worden geplaatst. De Hooge Raad van Justitie is opgericht op 15 Augustus 1809 en heeft opgehouden te bestaan op 1 Januari 1819 om plaats te maken voor het Hooggerechtshof.

Zelfs is er eene aanwijzing, die eene nadere en vrij nauwkeurige tijdsbepaling van het document waarschijnlijk maakt. Het opschrift van het bescheid luidt, volledig weergegeven: *Register van het archiv en de bibliotheek van den Hoogen Raad van Justitie te Batavia. Catalogus librorum* [1]). Er bestaat nu een ander soortgelijk document, dat straks onze nadere aandacht vragen zal, met betrekking tot de boekerij der Schepenbank, welks opschrift luidt *Register van het archiv en de boeken van het Collegie van President en Schepenen van Batavia... Catalogus der boeken...* [2]). De twee titels gelijken zoozeer op elkander, dat onwillekeurig de gedachte rijst, dat de beide catalogi stammen uit denzelfden tijd, toen men blijkbaar op het nuttig denkbeeld was gekomen, het papieren bezit en daaronder het boekenbezit der beide Bataviasche gerechten te beschrijven. Indien deze veronderstelling juist is, is met één slag de catalogus van den Hoogen Raad van Justitie, althans bij benadering, in den tijd geplaatst, want het *Register* van Schepenen is gedagteekend, en wel 26 November 1812. Die dagteekening is van gewicht, omdat redelijkerwijs mag worden aangenomen, dat de boekerij van een Bataviaasch openbaar lichaam van 1812 voor verreweg het grootste gedeelte afkomstig is van den boekenschat der Compagnie. Wij hebben dan te doen met de boekerij van den Raad van Justitie des Kasteels, die in 1809 op den Hoogen Raad van Justitie was overgegaan en sindsdien, vermoedelijk ook reeds gedurende de voorafgaande jaren, slechts geringe wijzigingen had ondergaan.

De *Catalogus librorum* bevat ruim driehonderd rechtsgeleerde titels, alle zonder uitzondering dagteekenende uit de achttiende eeuw, in welke omstandigheid eene aanwijzing hiervoor is gelegen, dat in het veelbewogen tijdperk, gelegen tusschen de opheffing van de Compagnie en den inzet van het Engelsch Tusschenbestuur, de aandacht niet gaan kon in de richting van „de culture van studiën, vernuft en weetenschappen in deze gewesten".

Ten slotte worde ook in dit verband vermeld, dat wij nog beschikken over een zeer rechtstreeksch, tevens echter zeer beperkt hulpmiddel tot vermeerdering van onze kennis van de boekerij van het hooge rechtscollege uit den Compagniestijd. Daarvan wordt hierna, onder 4, gewag gemaakt.

c. Uit het voorafgaande is reeds gebleken, dat de catalogus der bibliotheek van Schepenen, in 1812 opgesteld, behouden is. Voor het gerecht der burgers zijn wij echter geenszins uitsluitend of in hoofdzaak op dat posthuum document aangewezen. In het Landsarchief wordt mede bewaard de *Cata-*

---

1) Landsarchief, *Archiefinventarissen* 25, bl. 91-105.
2) Landsarchief, *Archiefinventarissen* 23, bl. 1-15.

logus van zodanige boeken en andere papieren als in de boekekas staande in de vergaderzael van Heeren Schepenen op den 15 Februarij 1779 zijn bevonden [1]).

De oude catalogus omsluit omstreeks 85 rechtsgeleerde, bovendien enkele andere werken, de nieuwe een nagenoeg dubbel aantal.

4. Behouden boekenpartijen.

In 1927 is op den archiefzolder van den Raad van Justitie te Batavia eene partij oude boeken aangetroffen, die, zoo niet elke schijn bedriegt, afkomstig zijn van het voormalig bezit van den Raad van Justitie des Kasteels. De partij bestaat uit veertien werken over oud-Hollandsch recht en wordt thans bewaard in de Bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, overigens in een dusdanigen staat, dat de opberging, uit vrees voor besmetting met insectenkiemen van andere boeken, in eene afzonderlijke fumigatie-kist moet geschieden.

5. Gerechtelijke bescheiden.

Gespeurd is in de processueele en andere bundels der beide Bataviasche rechtscolleges in de hoop, dat uit het beroep op rechtsgeleerde zegslieden en de vermelding van rechtsbronnen de aanwezigheid te Batavia van een aantal boeken en gedrukten zou blijken. Daarbij moet dan doorloopend rekening worden gehouden met de talrijke aanhalingen uit de tweede hand, waarmede de wetenschappelijke geschriften dier dagen zijn doorzaaid en dientengevolge ook de processtukken, die zich uit die geschriften voeden [2]).

a. Met betrekking tot den Raad van Justitie is de uitkomst van het onderzoek niet zeer loonend geweest. Slechts een drietal malen werden in de *Memorialen* de sporen van geraadpleegde werken aangetroffen [3]). Van gewicht zijn echter gebleken de zoogenaamde *Origineele Rapporten van den Raad van Justitie*, welke in het Landsarchief bewaard worden, voorzoover den Compagniestijd aangaat, over de jaren 1781-1795 [4]). Bovendien komen enkele gegevens voor in de stukken betreffende de voorbereiding door den Raad van de ontwerp-instructie in cas civiel, welke in 1739 is voltooid [5]).

---

1) *Archiefinventarissen* 3a, bl. 164-169.

2) Zie mr. J. van Kan, *Uit de rechtsgeschiedenis der Compagnie*, II, Bandoeng, 1935, bl. 172 en 190; vgl. ook bl. 161.

3) *Memoriaal van den Raad van Justitie van 12 Maart* 1767, bundel 1767, bl. 157, bij Van der Chijs, VIII, bl. 212; *van 24 December 1774*, bundel 1774 A, bl. 386 en 389; *van 10 Januari 1776*, bundel 1776, bl. 47 en bundel 1768-1782, bl. 311-312.

4) Bundel T. De bundel loopt tot 1807; overvloedig zijn de gegevens over 1781-1783, met name voor het jaar 1782.

5) Zie mr. J. van Kan, *Uit de rechtsgeschiedenis der Compagnie*, I, Batavia 1930, bl. 16 e.v.

b. Met betrekking tot het College van Schepenen is de reeks der in het Landsarchief aanwezige *Crimineele Processtukken* doorzocht. De doorbladering van een dertigtal bundels, verdeeld over het tijdvak 1734-1800, leverde geenerlei oogst op. Min of meer vruchtbaar was daarentegen de kennisneming van een aantal andere bundels, processueele papieren inhoudende, welke eveneens verspreid liggen over de achttiende eeuw en wel van 1714 tot 1793 [1]).

6. Regeeringsbescheiden.

Ten slotte worden somtijds in bescheiden der Hooge Regeering verwijzingen aangetroffen naar door haar gehanteerde rechtsgeleerde schrijvers. Uit den aard der zaak komt dat slechts bij hooge uitzondering voor [2]) en betreft het beroep op juridische autoriteiten slechts enkelen dezer. Eénmaal is dat anders, bij gelegenheid van de behandeling ter hooge vergadering van een uitvoerig verslag, door mr. Pieter Gerardus van Overstraten uitgebracht naar aanleiding van een soldatentweegevecht met doodelijken afloop [3]).

Ontcijfering. — Het is niet altijd gemakkelijk geweest, de aldus verzamelde gegevens te duiden. Met name de boedelbeschrijvingen en bovenal de catalogi der bestaande boekerijen hebben menigmaal veel hoofdbrekens gekost. De opmaking van de inventarissen was toevertrouwd aan de helpers der notarissen of der gecommitteerden van Weesmeesters, van wie niet verwacht kon worden, dat zij met de vele Latijnsche en andere geleerde titels, welke hun ter beschrijving werden voorgelegd, op eenigermate deskundige wijze wisten om te gaan. Blijkbaar hebben vooral de rechtscolleges de catalogiseering van den aanwezigen boekenschat opgedragen aan ongeschoold personeel, dat de hem opgedragen bibliographische taak dikwijls met verbluffende vrijmoedigheid vervulde.

---

1) Het zijn de navolgende bundels, alle behoorende tot de rubriek *Schepenen:*

nr. 854 (1714-1733)	nr. 876 (1767)
nr. 858 (1736)	nr. 878 (1771-1778)
nr. 859 (1736)	lr. Q (1783)
nr. 861 (1737)	nr. 880 (1783-1784)
nr. 862 (1738)	nr. 882 (1786)
nr. 863 (1738)	nr. 883 (1787)
nr. 867 (1744-1745)	nr. 885 (1788)
nr. 872 (1757-1760)	nr. 890 (1792-1793)
nr. 874 (1764-1765)	

2) Genoemd kunnen worden: de geheime *Resolutie van G.-G. en R.R. van 6 Januari 1713*, bundel 1708-1729, de *Afgaande patriasche missive van 29 December 1787*, bundel 1787, III, bl. 1002 en 1004.

3) *Resolutie van G.-G. en R.R. van 27 Augustus 1784*, bundel 1784, bl. 809-824.

Eene geradbraakte aanwijzing als *Jirly Clari opdra is nog gemakkelijk te herkennen als Julii Clari opera. Maar wanneer des schrijvers voornaam voor diens achternaam in de plaats treedt, zooals *D. Gerard voor Gerard van Wassenaar of *Arnoldus voor Arnoldus Pagenstecher, wordt het raadsel ingewikkelder en zou zelfs dreigen onoplosbaar te blijven, ware het niet dat de titel van het achter den naam vermeld boekwerk in den regel den sleutel blijkt te bevatten. Langs denzelfden weg moesten *Winkelshoek en *Beukenhoek en *C. V. B. Hoek worden herkend als Bynkershoek, *Hemenius als Heineccius, *F. Janssen als Tjassens, *Altetius als Althusius, *Van der Menten als Van der Muelen, *Schef dervinus als Schneidewinus, *Vattus als Valla, *Van Tio als Vantus.

Veel erger dan met de schrijversnamen hebben de ongeletterde opstellers van de boekenlijsten met de titels der Latijnsche werken getobd. De *Thesaurus locorum communium jurisprudentiae ex axiomatibus* Augustini Barbosae... *concinnatus* wordt weergegeven met de aanduiding *Barbosa, *Asecomata juris.* Dat wil zeggen, dat de catalogiseerende klerken zich van hunne in hare soort veeleischende opdracht ditmaal hebben gekweten door enkele woorden uit den titel naar hunnen ruwen trant over te nemen. Nóg erger handelden zij ten aanzien van Westenberg's *Principia iuris secundum ordinem Digestorum seu Pandectarum,* toen zij schrijver en titel op de lijst brachten als *Westenberg, *Aspendictief.* Op het eerste gezicht scheen ook onherkenbaar **Regnel, Van zeezaken,* hetgeen bij nader toezien bleek te staan voor *Recueil van zee-saecken.* Zoo moest **De juris portis* worden ontcijferd als *De jurisperitis;* **Regtsgeleerde verhandeling over de aanzegging des doods* als *Regtsgeleerde verhandeling over den doodslag...* Cacographieën als **De firchien* voor *Definitien,* **de Iteritien* voor *de Haeresi,* **Verleiderij van den pheiter voor notaris* voor *Inleiding tot den plicht van een beampte schrijver gezeght notaris* spotten met alle verhoudingen en kunnen niet anders verklaard worden dan als verregaande slordigheden der latere overschrijvers van vermoedelijk bij den opzet reeds grondig verknoeide titels.

Niet altijd is de ontcijfering gelukt en niet van alle ontcijferde titels kon de feilloos juiste lezing worden vastgesteld. In de dientengevolge ontstane leemte zal wellicht ooit door de uitgave van eene aanvullende lijst kunnen worden voorzien.

Omvang van den boekenschat. — Wanneer men de hiervóor beschreven boekenmassa's samentelt, verkrijgt men een gezamenlijk cijfer van omstreeks 2550 titels. Dat getal wordt in de lijst, welke hier wordt ingeleid, bij lange na niet bereikt. Niet alleen herhalen zich dezelfde titels soms in éen catalogus of éen inventaris, maar vooral wordt, zooals voor de hand ligt, een

zeker aantal standaardwerken in nagenoeg alle omvangrijke boekenpartijen aangetroffen. Daarbij komt, dat eene bepaalde hoeveelheid geschriften, door veiling op de markt gebracht, zich van veiling tot veiling handhaaft en telkens weer opduikt zoowel in de lijsten der verkochte partijen als in de beschrijvingen van de nagelaten boedels.

Of de hier opgesomde boekenschat het geheel der te Batavia in Compagniestijd aanwezige rechtsgeleerde geschriften nabijkomt, — wie zou het kunnen zeggen? Met alle te Batavia ten dienste staande hulpmiddelen is naar de bereikbare volledigheid gestreefd. Meer kan niet worden toegezegd. Dat daarmede de behandelde stof niet is uitgeput, spreekt zoozeer van zelf, dat het hier nauwelijks behoeft te worden opgemerkt.

Methode van bewerking. — Tot besluit van deze inleiding nog een enkel woord over de gevolgde methode van bewerking.

In de eerste plaats wat betreft de indeeling, welke aan de opsomming van de rechtsgeleerde werken ten grondslag is gelegd. De wettelijke en aanverwante regelingen zijn afzonderlijk samengebracht en wel in twee groepen, waarvan de eene (§ I) de te Batavia, de andere (§ II) de in Nederland gedrukte teksten vertegenwoordigt. Het schijnt aangewezen in de benaming aan de wettelijke de aanverwante regelingen toe te voegen, omdat verzamelingen van rechtsgewoonten en gewoonterecht, evenmin als ontwerpen van wet, van den wetgever afkomstig zijn, niettemin tot de rechtsstof behooren. De tegenstelling Batavia-Nederland als grondslag der verdeeling van de hier bedoelde gedrukten naar de herkomst der uitgave behoeft eenige toelichting. Batavia mag en moet voor het gansche Compagniesgebied in de plaats treden, omdat alleen ter hoofdplaats de boekdrukkunst werd beoefend. De uitdrukking „Nederland" werd gekozen, teneinde de te Gent, Antwerpen of Brussel gedrukte plakkaten en costumen mede te omsluiten.

De geschriften der rechtsgeleerden zijn op hunne beurt in twee afdeelingen gesplitst. In de eerste (§ III) zijn ondergebracht de boekwerken, welke in de Nederlandsche denk- en arbeidssfeer zijn ontstaan en in druk bezorgd, allereerst de geschriften der Nederlandsche, met inbegrip van de Vlaamsche, schrijvers, zoomede de geschriften van buitenlanders, die in Nederland waren ingeleefd, vooral bij de Nederlandsche hoogescholen ingelijfd, voorts Nederlandsche vertalingen van elders verschenen boeken, tenslotte in Nederland voor het eerst uitgegeven werken van buitenlandsche schrijvers. In de tweede afdeeling (§ IV) zijn alle andere gedrukten gerangschikt. Het is niet steeds mogen gelukken — het zij tot verontschuldiging gezegd —, de grenzen tusschen de verschillende rubrieken met zekerheid vast te stellen.

Twijfel is ook somtijds gerezen bij de beantwoording van de vraag welke onderwerpen tot de juridische moesten worden gerekend. Het ligt in den redelijken opzet van eene verhandeling als deze, in het algemeen de grenzen

in dat opzicht niet te nauw te trekken. Te wijde uitzetting leidt omgekeerd tot verwatering van het juridisch gehalte der bijeengebrachte literatuur. Met name bij de rubriek der rechtsregelingen is omzichtigheid geboden. Elke administratieve regeling vertoont eene administratiefrechtelijke zijde. Het kwam echter geraden voor, ordonnanties en reglementen voor wijkmeesters, keurmeesters, commissarissen van zee- en commerciezaken, den opzichter van de timmeragie, evenals instructies voor den hospitalier, den schafbaas, den apothecar en den ziekenvader uit § I te weren.

De rangschikking is geschied in de lettervolgorde der schrijversnamen, voor naamlooze geschriften in de lettervolgorde der titels.

Voor het doel dezer verhandeling scheen het noodig noch zelfs gewenscht, de regels der bibliographische beschrijvingswijze nauwgezet in acht te nemen. Gestreefd is naar eene zoodanige weergave van de titels, dat de inhoud der boekwerken genoegzaam omschreven wordt met weglating van voor dat doel wezenlijk onnoodige, tot smuk en aanbeveling verstrekte toevoegingen, zonder dat — behoudens bij uitzondering en om bijzondere redenen — het ontbrekende in de volledige titelbeschrijving wordt aangeduid door hinderlijke stippels, die de lezing bemoeilijken.

Telkens wanneer de te Batavia aanwezige uitgave of ook meerdere uitgaven konden worden vastgesteld, worden plaats en jaar vermeld. Wanneer zulks niet het geval was, worden met kleinere letter tusschen haakjes de uitgaven geplaatst, welke ter kennis van den bewerker zijn gekomen.

§ I.

TE BATAVIA GEDRUKTE WETTELIJKE EN AANVERWANTE REGELINGEN.

Advertissement tegen het vermaken van vaste goederen met fideicommissairen band ten voordeele van Inlanders, onchristene onderdanen, &., [Batavia,] 1759.

Billet omtrent de tijd der overschrijving van vaste goederen, [Batavia,] 1761.

Compendium der voornaamste civile wetten en gewoontens, waar na de Mahometanen zig in het decideren der onder hen opkomende verschillen reguleren, ten opzigte van de successien, erf- en besterffenissen, item hunne huwelyken en egtscheydingen, byeenverzameld uyt het Mahomethaansche wetboek, Batavia, 1761.

Extract uit de Generale Resolutien des Casteels Batavia, genomen in Raade van Indie, op den 17en Maart 1775, [Batavia,] 1775.

Geamplieerde ordonnantie op de heffing der belasting op alle de legaaten en collateraale successien, onder het ressort van de Oost-Indische Compagnie vallende, [Batavia,] 1797.

Generaal reglement omtrent de bevordering der dienaren van d'E. Compagnie, Batavia, 1753.

Generaal reglement omtrent de bevordering der dienaaren van de E. Compagnie... In Raade van Indiën gearresteerd den 31sten Juli 1753, en met de successive... alteratien, ampliatien, en abrogatien, herdrukt den 29sten September 1767, Batavia, 1767.

Generaal reglement wegens de provisien voor de dienaren, Batavia, 1755.

Instructie, bevattende de nodige ordres in de burgerlyke samenleving der Chineesen, in en buyten Batavia, om door dezelve naukeurig geobserveert te werden, [Batavia,] 1760.

2

Krijgs-ordres ofte articulbrief voor de militie, in dienst van de Generale Nederlandsche Compagnie in Indien, [Batavia,] 1753.

Krijgs-orders, ofte artikelbrief voor de militie, in dienst van de Generale Nederlandsche Compagnie in Indien, [Batavia,] 1768.

Lyst van de salarissen voor den secretaris, de gezworene clercquen, procureurs en deurwaarders, [Batavia,] 1763.

Lyst of reglement op het salaris voor den secretaris en eerste gezworen klerk van justitie..., voorts de solliciteurs en gerechtsbode... Gearresteerd in Raade van Policie te Hoegli in Bengale 28 Mey 1771, [Batavia, 1771].

Lyste van 't salaris vande respective secretarissen vande collegien van justitie soo hier op Batavia, als in de afgheleghen buyten quartieren, Batavia, 1668.

Lyste van 't salaris der notarissen, Batavia, 1668.

Lyste van 't salaris vande deurwaerder en stadsbode van citatien, insinuatien, sommatien en renovatien, Batavia, 1668.

Nog nadere ordre, betreffende het kleijnzegul, [Batavia,] 1761.

Ontwerp van staatsregeling, voor het Bataafsche volk, door de Constituerende Vergadering, ter goedkeuring of afkeuring aan het zelve volk voorgedragen (Voorafgegaan en besloten door de resolutie van Commissarissen Generaal van 8 Aug. 1799 = afkondiging van de staatsregeling van 23 Apr. 1798 h.t.l.), [Batavia, 1799].

Ordonnancie betreffende de particuliere vaart en handel, [Batavia,] 1754.

Ordonnantie en instructie voor den Raad van Justitie van Nederlands India, resideerende te Batavia, [Batavia,] 1799.

Ordonnantie betreffende de vaste goederen met eene fideicommissairen band bezwaart, [Batavia,] 1757.

Ordonnantie... in opzigte van het huishoudelijke rakende de zo politiek als judicieel, ter relegatie na elders, verwesene g'executeerdens en andere deliquanten, [Batavia,] 1793.

Ordonnancie nopens het gebruik van het gezegeld papier, Batavia, 1767.

Ordonnantie op de generaale invoering eener belasting op alle de legaaten, en collateraale successien onder het ressort van de Oost Indische Compagnie vallende, [Batavia,] 1791.

Ordonnantie op het gezegult papier, [Batavia,] 1750.

Ordreboek voor het guarnizoen van Batavia, en dies resorte, Batavia, 1779 [1]).

Placaet ende reglement op den ghepermitteerden handel van de vrye cooplnyden onder het gebiedt van de Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, [Batavia,] z. j. Z. p. en j.

Placcaat betreffende de liberale gift, [Batavia,] 1791.

Plakaat betreffende de particuliere vaart en handel, [Batavia,] 1754.

Placcaat betreffende de particuliere vaart en handel, [Batavia,] 1792.

Placaat betreffende de particuliere vaart en handel, [Batavia,] 1793.

Placcaat betreffende den vrijen vaart en handel, [Batavia,] 1771.

Placcaat tegens de clandestine vervoer, aanbreng, koop en verkoop, mitsgaders particulieren handel in amphioen, [Batavia,] 1794.

Placcaat tot beteugeling van der slaven moetwil en insolentie, [Batavia,] 1752.

Placcaat ter beteugeling van de moetwil en insolentie der slaven, [Batavia,] 1778.

Proclamatie van de constitueerende vergadering, als representeerende het Bataafsche volk van 22 Januarij 1798, [Batavia, 1798].

Project ceremonieel tot de plechtige publicatie der door het Bataafsche volk op den 23e April 1798 aangenomene constitutie, [Batavia,] 1799.

---

[1]) Titul II is aan den Artikelbrief gewijd.

Publicatie aangaande de in Nederland voorgevallen verandering in de ordre van zaaken, nopens het publiek bestuur van den staat, [Batavia, 1798].

Reglement en ordonnancie, wegens de provisien en verdere douceurs voor de dienaaren van de Comp. te Batavia, [Batavia,] 1765.

Taxatie van 't salaris vande procureurs, Batavia, 1668.

§ II.

IN NEDERLAND GEDRUKTE WETTELIJKE EN AANVERWANTE REGELINGEN.

Artyckelbrief van de Geoctroyeerde Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie... 3 September 1672 gearresteert, 's Gravenhage, 1672.
Amsterdam [,1672].
's Gravenhage, 1676.

Articulbrief van de Geoctroyeerde Nederlandsche Oostindische Compagnie. In dato den 4. September 1742, 's Gravenhage, 1743.
Middelburg, z. j.

Artikelbrief van de Geoctroyeerde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie... den vierden September 1742 gearresteert. Met de veranderingen daar in gemaakt bij resolutie 11 October 1747, Amsterdam [, 1747].

Articulbrief der krijghswetten bij de Staten-Generale der Ver. Nederlanden gearresteert, Groningen, 1666.

Artikelbrief ofte ordonnantie op de discipline militaire doorgaans met nieuwe placaten en ordonnantien... bevestight door GERH. FELTMAN, Groningen, 1676.

Articulbrief ofte ordonnantie op de discipline militaire, gedaen, geamplieert ende gerenoveert den negenden Mey 1705, 's Gravenhage, 1705.

Articulbrief en instructie rakende den oorlog ter zee, 's Gravenhage, 1795.

Conditien, volgens welke de Oost-Indische Compagnie... ingevolge de resolutie der Vergadering van Seventienen, in dato 29 Maart 1791 en vervolgens, aan alle particulieren accordeert om... te laaden allerlei goederen, waaren en koopmanschappen... onder betaaling der vrachten, hier onder vastgesteld, Z. p. [,1791].

Costumen ende wetten der stad Gent, Gent, 1779.

Costuymen ende usantien der hooftstadt ende meyerye van 's Hertogenbossche, 's Hertogenbosch, 1717.

Coustumen, keuren ende ordonnantien van Rijnland 1620, 's Gravenhage, 1630.
Met aanteekeningen en ampliatien uitgegeven door SIMON VAN LEEUWEN, Leiden 1667.

Costumen, usantien, policien ende stijl van procederen der stadt Utrecht, gheapprobeert in den jare 1550.
(Utrecht [,1563]) (Utrecht, 1639)
(Utrecht, 1606) (Utrecht, 1641)
(Utrecht, 1622) (Utrecht, 1667)
(Utrecht, 1635) (Utrecht, 1731)
Met aanteekeningen van W. VAN DER MUELEN, Utrecht, 1709.

Costuymen ende usantien, vergadert bij den schout... van Utrecht, gelevert door den hartoge van Alva aen den president van den Raade van Utrecht in 1570, Utrecht, 1718.

Extract uyt het register der resolutien van de Hoogmogende Heeren Staaten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, 24 December 1795, Z. p. en j.

Gelrische landt- en stadrechten in het overquartier van Ruremonde.
(Roermond, 1620) (Venlo, 1740)
(Roermond, 1656) (Venlo, 1783)
(Arnhem, 1677)

Gereformeerde landrechten ende gewoonten van het rijck van Nijmegen, Arnhem, 1686.

Handtvesten ende privilegien van Amstelredam, mitsgaders sekere costuymen, oude ghebruycken ende willekeuren der selver stede, Z. p., 1597.

Handvesten, privilegien, octroyen, costumen ende willekeuren der stad Amstelredam, Amsterdam, 1663, 3 dln.

Handvesten ende privilegien der graven van Hollandt, 's Gravenhage, 1663.

Handvesten, octroyen, privilegien en regten, aan de stede Vlaardingen vergunt, 's Gravenhage, 1772.

Instructie ende ordre op het houden van de scheeps-soldy en guarnisoen-boeken, zoo aangaande de verdiende maandgelden, testamenten als verstrekte leeningen ende behoeftigheden van alle personen, weezende in dienst van de Generaale Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, Rotterdam, 1751.

Instructien voor de gedelugueerde rechters in de Chambre mi-partie, 's Gravenhage, 1656.

Instructie van den Hove van Hollandt, Zeeland ende Vriesland, gheordonneert 1531, Delft, 1580.
's Gravenhage, 1629.
's Gravenhage, 1639.
's Gravenhage, 1648.

Instructien van den Hove van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt en Hoogen Raad, 's Gravenhage, 1657.
's Gravenhage, 1661.

Instructien van den Hoogen Rade en den Hove van Holland, Zeeland en West-Vriesland, verzameld door J. NAERANUS, Rotterdam, 1662.

Instructie van den Leenhove van Hollandt, Zeeland ende Vriesland.
('s Gravenhage, 1620)
('s Gravenhage, 1634)

Instructie van den Hove van Utrecht op 't stuck van de iustitie, so in civile als criminele zaecken, Utrecht, 1636.

Keuren der stadt Leyden.
(Leiden, 1583)
(Amsterdam, 1657; geamplieert ende gerenoveert)
(Leiden, 1658).

Keuren en ordonnantien van 't heemraedtschap van Schielant, Rotterdam, 1696.

Kuere van den Lande van Zeelandt, Middelburg, 1682.

Keyserlycke statuyten, ordonnantien, costuymen ende ghewoonten ende bysonder elcker stadt rechten, principalijck den keyserlijcken landen aengaende, 's Gravenhage, 1624.
's Gravenhage, 1641.
[Amsterdam,] 1648.
's Gravenhage, 1649.

Krijchsrecht ofte Artiickelbrief, dienstich den oorlochsvolcke te lande in desen tegenwoordigen krijch, Leiden, 1621.

Landrecht der beyden Old' ambten.
(Groningen, 1650)
(Groningen, 1654)
(Groningen, 1707)
(Groningen, 1722)

Landtrechten van Overysel.
(Deventer, 1630)
(Zwolle, 1630)
(Kampen, 1634)
(Deventer, 1676)
(Deventer, 1724)
(Kampen, 1747)

Manier van procedeeren der stadt Amsterdam, Amsterdam, 1667.

Manier van procedeeren voor den Hove van de stad Utrecht, Utrecht, 1669.

Nieuwe ordonnantie voor de makelaars binnen de stad Amstelredam, gearresteert den 8 Januari 1678, Amsterdam, 1738.

Het out Oost-Indische Octroy, by de... Staten Generael... inden jare 1602 verleent ende wtgegeven, Z. p. en j.

Het geamplieerde Octroy van de Oost-Indische Compagnie... den 13. Martij deses jaers gearresteert, Z. p., 1623.

Octroy... verleent aen de Oost-Indische Compagnie in dato den 20 Maart 1602; mitsgaders reglement, limitatie, ampliatie ende continuatien: tot den jare 1700 incluys, 's Gravenhage, 1689.

Octroy... verleend aan de Oostindische Compagnie in dato den 20 Maart 1602, mitsgaders reglement, limitatie, ampliatie en continuatien... tot den jaare 1700 incluys, als meede de prolongatie... tot den jaare 1754 incluys in dato den 31 December 1742, 's Gravenhage, 1743.

Octroy... verleend aan de Oostindische Compagnie in dato den 20 Maart 1602, mitsgaders reglement, limitatie, ampliatie en continuatien... tot den jaare 1700 incluys, als meede de prolongatie... tot den jaare 1740... 1741 en 1742... 1754... en nog tot den jaare 1774 incluys, 's Gravenhage, 1748.

Ontwerp van staatsregeling voor het Bataafsche volk, door de Constitueele Vergadering ter goedkeuring of afkeuring aan het zelve volk voorgedragen, 's Gravenhage, 1798.

Ordinancie onss Heeren des coninx aengaende den stijl generael, diemen voirtaen sal onderhouden... in de procedueren van de criminele zaken ende materien in dese zijne Nederlanden [,Antwerpen, 1570].

Ordinancie, edict ende gebod des coninx opt stuck van de criminele justicie in dese zijne Nederlanden.
(Antwerpen, 1570)
(Rotterdam, 1650)
('s Gravenhage, 1652)

Ordonnantie opt stuk van de justitie binnen de steden en ten platten lande van Hollandt (1580).
('s Gravenhage, 1621)
('s Gravenhage, 1642)
('s Gravenhage, 1658)
('s Gravenhage, 1664)

Ordonnantie ende instructie op de styl ende manieren van procederen, diemen voorts aen sal houden voor den Houe van Utrecht, soo in ciuile als criminele saecken (1583), Utrecht 1583.
Utrecht, 1640.
Utrecht, 1680.

Ordonnancie, styl ende manier van procederen van den Souverainen Raede van Brabant ende landen van Overmaeze.
(Brussel, 1605)
(Brussel, 1618)
('s Gravenhage, 1633)
(Brussel, 1761)

Ordonnantie op de manier van procedeeren ter Camere judicieele (Dordrecht 1624), Dordrecht, 1624.

Ordonnantie en instructie nopens de maniere van procedeeren binnen de stadt Hulst (1726), Leiden, 1727.

Ordonnantie op de discipline militaire.
('s Gravenhage, 1590)
('s Gravenhage, 1624)

Ordonnantien en instructien voor de officieren en allen anderen, die hun in den dienst der Generale Geoctroyeerde Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie, te water oft te lande, begeven hebben ende noch sullen begeven, Amsterdam, 1758.

Placaet van H. H. M. tot bevestiging en uytleggingh van de resp^{e}. octroyen der O. I. Comp... gearresteert den 11en Aug. 1698, 's Gravenhage, 1698.

Placaet tegens den particulieren handel door last vande Bewindhebberen der Nederlandsche Vereenighde Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, Amsterdam, 1630.

Placaten ende ordonnantien bij de Ed. Mo. Heeren Staten 's lands van Utrecht voor den jare 1674 gearresteert, Utrecht, 1679.

Placcaeten ende ordonnantien van de hertoghen van Brabant, Brussel, 1648-1774, 10 dln.

Placaet ende reglement op den ghepermitteerden handel van de vrye coopluyden onder het gebiedt van de Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie in de Oost-Indien residerende. [Amsterdam?], 1632.

Rechten ende costumen van Antwerpen, Keulen, 1607.

Recueil van alle de placaten, ordonnantien... betreffende de admiraliteijten, convoyen en verdere seesaecken, 's Gravenhage, 1730-1792, 9 dln.

Recueil van de verscheide placaaten... betreffende de saaken van den oorlog te water en te lande, 's Gravenhage, 1770-1773, 3 dln.

Recueil der recessen wegens beyde de genaedige heeren ende princen, alhier geemaneert in den jaere 1665, Maastricht, 1719.

Recueil van de tractaaten, gemaackt en geslooten tusschen de... Staaten Generaal der Vereenighde Nederlanden ter eenre, ende verscheyde koningen, princen en potentaaten ter andere zyde, 's Gravenhage, z.j.; benevens Vervolgh van het Recueil, 's Gravenhage, 1726.

Reglement van den prince van Orange en Nassau om te dienen tot een fundamentale en onverbrekelijke wet, waar na alle zaken, zoo van politie als justitie, in de stad Groningen en in de Ommelanden zullen worden beleid en behandelt, Groningen, 1751.

Resolutien der Staten van Holland en Westvriesland (de deelen zijn niet omschreven).

Resolutien van consideratie der Staten van Hollandt ende West-Vriesland... genomen zedert den aenvangh der bedieninge van Johan de Witt, Amsterdam 1719, 2 dln.

Resolutien van de... Staaten-Generaal der Vereenigde Nederlandsche provinciën... genomen in de jaren 1746, ['s Gravenhage, 1746].
... 1749 [, 's Gravenhage, 1749].
... 1757 [, 's Gravenhage, 1757].
... 1758 [, 's Gravenhage, 1796];
benevens vijf andere, niet omschreven deelen.

Scheeps-Raedts instructie, Middelburg, 1669.

Secrete resolutien van de... Staten van Holland en Westvriesland genomen zedert den aanvang der bedieninge van... Johan de Witt, Utrecht, 1717, 2 dln.

Stad- en landrecht mitsgaders ordonnantien en reglementen des graafschaps Cuylenborg, 1680, Nijmegen, 1746.

Statuten, ordonnantien ende costumen van Frieslandt.
(Leeuwarden, 1664) (Leeuwarden, 1723)
(Leeuwarden, 1693) (Leeuwarden, 1770)

Verzameling der constitutien der Ver. Staten van America, 1e. stuk, Dordrecht, 1781.

Verzameling van pauslijke decreten en koninglijke Portugesche ordonnantien betreffende het gedrag der Jesuiten in Paraguai, Amsterdam, 1761.

Verzameling van plakkaten betreffende de Oost- en de Westindische Compagnie (gesneden uit het Groot Placaetboeck en samengebundeld tot een deel in fo.)

§ III.

OUD-NEDERLANDSCHE SCHRIJVERS, BENEVENS IN DE NEDERLANDEN UITGEGEVEN GESCHRIFTEN.

Advijs over de militaire jurisdictie aan H. E. M. de Heeren Staaten des furstendombs Gelre en graefschaps Zutphen, Arnhem, 1783.

K. VAN ALKEMADE, Behandeling van 't kampregt, d'aaloude en opperste regtsvorderinge voor den Hove van Holland, Delft, 1699.

Alle de proceduren in der zake van Jacob Coren van der Mieden en Anthony van Weesele, Z. p., 1743-1745.

A. VAN ALLER, Inleydinge tot een openbaren beamptschryver of oeffeninge, instructie ende examen der notarissen, Rotterdam, 1666.
Rotterdam, 1671 (Notarius publicus ofte...).

K. VAN ALLER, Generaale regulen en definitien van beschreeve Romeynsche rechten, Rotterdam, 1655.
Dordrecht, 1729.
Dordrecht, 1761.

W. VAN ALLER, Tractaet van testamenten, codicillen, legaten..., Rotterdam, 1656.

D. VAN ALPHEN, Het recht der overheden over kerkelijke personen en bedieningen, Leiden, 1756.

W. VAN ALPHEN, Papegay ofte formulier-boek, 's Gravenhage, 1649.
's Gravenhage, 1668.
's Gravenhage, 1682.
's Gravenhage, 1683.
Utrecht, 1720.
Utrecht, 1740.

Zie voorts W. HESSEN.

D. AMELOT DE LA LAHOUSSAYE, Le Prince de MACHIAVEL, 's Gravenhage, 1705.

Ampele deductien van den Hove van Holland ende 's Gravenhage, raakende haare jurisdictiequaestien, Delft, 1745.

A. ANSELMUS, Codex belgicus seu jus edictale a principibus Belgarum sancitum, ofte de Nederlandtsche nieuwe, soo gheestelycke als wereltlycke rechten, Antwerpen, 1649.

Anti-Machiavel of oordeelkundig onderzoek van den Vorst van MACHIAVEL ... door een voornaam monarch, in 't Fransch uitgegeven door den heer VOLTAIRE en met deszelfs toestemming... vertaald, Amsterdam, 1741.

J. AVERANIUS, Interpretationes juris, Leiden, 1753, 3 dln.

B. AYALA, De iure et officiis bellicis et disciplina militari.
(Douai, 1582)
(Antwerpen, 1597)
(Leuven, 1648)

[J. DE BACK,] Het regt van den prince van Oranje... tot het marquisaat van Veere en Vlissingen, Franeker, 1733.

J. M. BARELS, Advysen over den koophandel en zeevaert, Amsterdam, 1780-1781, 2 dln.

J. M. BARELS, Crimineele advysen d. versch. voornaeme Nederlandsche rechtsgeleerden.
(Amsterdam, 1778)

G. A BAVO, Theorica criminalis ad praxim forensem accomodata.
(Utrecht, 1646)

C. BECCARIA, Verhandelingen over de misdaaden en straffen... waarbij de verklaaring op dit werkje van DE VOLTAIRE, Amsterdam, 1768.

I. VAN DEN BERG, Nederlands advys-boek, Amsterdam, 1693-1698, 4 dln.
Amsterdam, 1707.
Amsterdam, 1715.
Kampen, 1781-1784;

benevens Kort begrip van de vier deelen van het Ned. advysboek, Amsterdam, 1709.
Zie voorts C. VAN DER KOP.

J. BERTRAND, Βίοι νομικῶν, sive de jurisperitis, Leiden, 1675.

J. BESSIANUS, Annotationes in consuetudines Arvernorum, Utrecht, 1661.

G. BEST, Ratio emendandi leges Pandectarum florentinarum auctoritate.
(Utrecht, 1707)
(Leipzig, 1745)

A. BEVERLAND, Justinianaei de stolatae virginitatis jure, Leiden, 1680.

J. A BEYMA, Commentaria in titulos de verborum significatione et de diversis regulis juris antiqui, Leeuwarden, 1649.

TH. BEZA, Twee verhandelingen, d'eerste van de polygamie..., d'andre van ondertrou ende echtscheydinghe... Verduytst wt den Latine van H. HEININGUS, Middelburg, 1595.

J. F. DE BIELFELD, Institutions politiques, Leiden - 's Gravenhage, 1760, 2 dln.
Leiden - Luik, 1768-1774, 3 dln.

J. F. BÖCKELMANN, Commentarii in Digesta Justiniani, Utrecht, 1694, 2 dln.

J. F. BÖCKELMANN, Exercitationes ad Pandectas, Utrecht, 1694.

J. F. BÖCKELMANN, Tractatus postumus de differentiis juris civilis, canonici et hodierni, Utrecht, 1737.

't Boeck der zeerechten, inhoud. dat hoochste en oudste Gotlantsche waterrecht... tot Wisbuy, Harlingen, 1646.
Middelburg, 1664.
Amsterdam, 1693.
Amsterdam, 1699.
Amsterdam, 1707.
Amsterdam, 1740.

J. BOERBERG, Inleiding tot den plicht van een beampte schrijver gezeght notaris, Dordrecht, 1661.

T. BOEL, Amstelredams privilegie- en poorterregt, Amsterdam, 1713.

T. BOEL, Noodwendig beright ofte korte remarques over en wegens het by Ed. v. Zurck 't samengest. Codex batavus, Amsterdam, 1711.

T. BOEY, Bedenkinge over de oudheyt, mitsgaders korte schets van het aansien en gezag van den Hove van Holland, Zeeland ende Vriesland onder de graavelyke regeering, 's Gravenhage, 1760.

T. BOEY, Woordentolk of verklaring der voornaamste onduitsche en andere woorden in de hedendaagsche en aaloude rechtsplegingе voorkoomende, 's Gravenhage, 1773, 2 dln.

P. BONDAM, Charterboek der hertogen van Gelderland en graaven van Zutphen, Utrecht, 1783-(1809).

P. BORT, Alle de wercken, 's Gravenhage, 1681.
's Gravenhage, 1688.
Leiden, 1702.

P. BORT, Nagelatene werken, Utrecht, 1745.

P. BORT, Tractaet verklarende het ghebruyck van appel in de provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt omtrent criminele saken, 's Gravenhage, 1652.

P. BORT, Tractaet verklarende hoe dat de Hollandsche leenen by uyterste wille ende versterf erven, 's Gravenhage, 1655.

[G. BOS,] Amsterdamsche secretary bestaande in formulieren, Amsterdam, 1726.

S. BOUCHIN, De volmaekte magistraet, uit het Fransch door M. S., Dordrecht, 1659.

J. BOURICIUS, Advocatus sive de advocati munere et officio.
(Leeuwarden, 1606) (Harlingen, 1666)
(Leeuwarden, 1650) (Magdeburg, 1716)

J. BOURICIUS, Tractatus de officio judicis et usu fori in suprema Frisiorum curia, Harlingen, 1668.

G. BRANDT, Historie van de rechtspleging omtrent Johan van Oldenbarnevelt, B. Hoogerbeets en H. de Groot.
(Rotterdam, 1708)
(Rotterdam, 1710)
(Rotterdam, 1723)

P. C. VAN BREDERODE, Repertorium sententiarum et regularum.
(Frankfort, 1587)
(Lyon, 1607)
(Frankfort, 1664)
(Napels, 1775)

S. BREUR, Korte ende beknopte verhandeling ofte onderwys in de gronden der rechtsgeleertheyt, Rotterdam, 1746.

E. BRONKHORST, In titulum Digestorum de diversis regulis juris antiqui enarrationes.
(Leiden, 1624)
(Leiden, 1641)
(Amsterdam, 1656)
(Amsterdam, 1665)
(Amsterdam, 1667)
(Leipzig, 1667)
(Parijs, 1672)
(Magdeburg, 1692)

E. BRONKHORST, Tractatus de privilegiis studiosorum.
(Harderwijk, 1652)

H. BROUWER, De jure connubiorum apud Batavos recepto,
Amsterdam, 1665.
Delft, 1714.

C. DE BRUN DE LA ROCHETTE, Het proces crimineel..., uit de Francoysche in de Nederduytsche sprake overgebracht door W. VAN ALLER, Vlissingen, 1656.

J. BURLAMAQUI, Beginselen van het natuurlijk recht, Middelburg, 1750.

P. BUYS, Commentarii in Pandectas.
(Zwolle, 1610-1614, 3 dln.)
(Deventer, 1656)

C. VAN BYNKERSHOEK, Opera omnia, Leiden, 1767, 2 dln.

C. VAN BYNKERSHOEK, Opera minora, Leiden, 1730.

C. VAN BYNKERSHOEK, Opuscula varii argumenti, Leiden, 1719.

C. VAN BYNKERSHOEK, Observationes juris romani, Leiden, 1710, 2 dln.

C. VAN BYNKERSHOEK, Quaestiones juris privati, Leiden, 1744.

C. VAN BYNKERSHOEK, Quaestiones juris publici, Leiden, 1737.

C. VAN BYNKERSHOEK, Verhandelingen over burgerlyke rechtszaaken, Amsterdam, 1747, 2 dln.

C. VAN BYNKERSHOEK, Verhandeling over de vrijheid in den burgerstaat, Leiden, 1737.

C. VAN BYNKERSHOEK, Verhandelingen van staatszaken..., vertaald door M. RUUSCHER, Leiden, 1740, 2 dln.
Amsterdam, 1747.

C. VAN BYNKERSHOEK, Traité du juge compétent des ambassadeurs..., traduit du latin par J. BARBEYRAC, 's Gravenhage, 1723.

M. CAESAR, Jus hodiernum, ofte hedensdaaghs recht, Amsterdam, 1656.

P. CAMPER, Gerechtelyke en ontleedkundige verhandeling over de tekenen van leven en dood in nieuw geborene kinderen, Leeuwarden, 1774.

B. CARPZOVIUS, Verhandeling der lyfstraffelyke misdaaden, vertaald door D. VAN HOGENDORP, Rotterdam, 1752, 2 dln.
Amsterdam, 1772.

C. CAU e. a., Groot Placaetboeck vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de... Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, 's Gravenhage, 1658-1770, 9 dln;
benevens Generaal register van... de vier deelen, 's Gravenhage, 1706, en Repertorium of generaal register over de ses deelen, 's Gravenhage, 1752.

P. CHRISTINAEUS (CHRISTINEN), In leges municipales mechlinenses commentaria.
(Antwerpen, 1642)
(Antwerpen, 1657)
(Antwerpen, 1671)

P. CHRISTINAEUS, Practicarum quaestionum rerumque in supremis Belgarum curiis actarum et observatarum decisiones, Antwerpen, 1671, 5 dln.

J. CHRISTIJN, Jurisprudentia heroica, sive de jure Belgarum circa nobilitatem et insignia, Brussel, 1668.

J. DE COEUR, Styl der notarissen, 's Gravenhage, 1740.
's Gravenhage, 1744.

C. COMMELIN, Beschrijvinge van Amsterdam, Amsterdam 1693-1694, 2 dln.

Il Consolato del mare. Het Consulaat van de zee, Leiden, 1704.
Leiden, 1783.

Consultatien, advysen en advertissementen gegeven en geschreven by... rechtsgeleerden in Holland, Rotterdam, 1645-1666, 6 dln.
Amsterdam, 1728;
benevens Kort begryp van de ses deelen der Hollandse consultatien en advysen, Amsterdam, 1696, en Vervolg op de Hollandsche consultatien en advysen, Amsterdam, 1780-1782, 2 dln.
Zie voorts G. DE HAAS.
J. J. VAN HASSELT.

J. CORASIUS (DE CORAS), Korte redeneering behels. de bequaamheden en pligten van een goed en ongekreukt regter, Arnhem, 1752, Amsterdam, 1733.

Corpus juris civilis cum notis D. GOTHOFREDI et S. VAN LEEUWEN.
Amsterdam, 1663, 2 dln.
Amsterdam, 1664.
Amsterdam, 1700.

A. CORVINUS VAN BELDERN, Ad titulum Digestorum de verborum significatione commentarius, Amsterdam, 1667.

J. A. CORVINUS, Euchiridium seu institutiones imperiales.
(Amsterdam, 1640)
(Amsterdam, 1657)
(Amsterdam, 1664)

J. Cos, Rechtsgeleerde verhandelingen over de boedelmenging door 't huwelijk, over de huwelijkse voorwaarden..., 's Gravenhage, 1733.

J. Cos, Rechtsgeleerde verhandelinge over de troubelovten en het daer op volgende huwelijk, Hoorn, 1738.

J. Cos, Verhandeling van de gemeenschap der goederen, die door 't huwelijk verkregen word, en hoe deselve eyndigt, Hoorn, 1723.

P. DE LA COURT, Aanwysing der heilsame politike gronden en maximen van de republike van Holland en West-Vriesland,
Leiden en Rotterdam, 1669.
Leiden en Rotterdam, 1671.

[J. CRIEKS,] Res judicanda, saecke die noch staet te oordeelen van de bancken van leeninghe, by de magistraten wettelijk opgherecht, Leiden, 1658.

Crimineele procedures by... den hogen scheeps krygsraad in Texel gehouden, tegens zommige der muitelingen van het O. I. Comp. schip Nyenburg, in 1763 uit Texel na Batavia uitgevaren, Amsterdam, 1764.

A. VAN DALEN, Recueil van de notabelste besoignes ende resolutien, die in den krijgsraede genomen zijn sedert 1597, 's Gravenhage, 1724.

J. DE DAMHOUDER, Opera omnia, Antwerpen, 1646.

J. DE DAMHOUDER, Praxis rerum civilium.
(Venetië, 1568)
(Antwerpen, 1596)

J. DE DAMHOUDER, Praxis rerum criminalium.
(Antwerpen, 1570)
(Venetië, 1572)
(Amsterdam, 1598)
(Antwerpen, 1616)

J. DE DAMHOUDER. Practycke in civile saken, 's Gravenhage, 1626.
Rotterdam, 1649.
Rotterdam, 1656.
Rotterdam, 1660.

J. DE DAMHOUDER, Practycke in criminele saken, Rotterdam, 1616.
Rotterdam, 1628.
Rotterdam, 1650.
Rotterdam, 1656.
Rotterdam, 1660.

J. DECKHER, Dissertationes juris et decisiones.
(Brussel 1677)
(Brussel, 1686)

Differentiae juris romani et belgici secundum ordinem Digestorum, Leiden, 1769.

[A. DUYCK,] Decisien en resolutien van den Hove van Holland, 's Gravenhage, 1751.

C. VAN ECK, Principia juris civilis secundum ordinem Digestorum, 2 dln.
(Utrecht, 1694)
(Utrecht, 1713)
(Utrecht, 1724)
(Utrecht, 1756)
(Leiden, 1784)

N. EVERHARD, Consilia sive responsa, Antwerpen, 1643.

J. F., Practizyns zakboek, behelzende annotatien over de eerste en fundamenteele gronden der rechtsgeleerdheid, Amsterdam, 1779.

G. FELTMAN, Aanmerkingen over de articulbrief, 's Gravenhage, 1690.
's Gravenhage, 1716.

G. en T. FELTMAN, Opera juridica, ed. et praef. est J. J. VAN HASSELT, Arnhem, 1764-1781, 8 dln.

A. GAIL, Observantien van de kayserlyke practyke... uyt het Latijn overgeset door A. VAN NISPEN, Rotterdam 1656.
Amsterdam, 1656.

H. VAN GIFFEN (GIPHANIUS), In quatuor libros Institutionum juris civilis Justiniani commentarius absolutissimus, Straatsburg, 1629.

J. van Glins, Aenmerckingen ende bedenckingen over de zeerechten uyt het placcaet van koninck Philips,
(Amsterdam, 1665)
(Amsterdam, 1695)
(Amsterdam, 1727)

L. Goris, Adversaria juris subcivisorum ad lucem consuetudinis ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniae.
(Arnhem, 1635) (Nijmegen, 1645)
(Amsterdam, 1635) (Arnhem, 1651)
(Amsterdam, 1643) (Nijmegen, 1664)

J. van der Graef (a Comite), Commentarius juris municipalis sussinctus et solidus, Leiden, 1651.

J. van der Graef, Syntagma juris publici digestum per modum repetitionis ad l. Non dubito Dig. de captivis et postlim. revers., Leiden, 1645.

D. Graswinckel, Nasporingen van het recht van de opperste macht toekomende de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt,
Rotterdam, 1667.
's Gravenhage, 1674.

D. Graswinckel, Speciale beschryvingh van het gebruyck ofte daadelycke bezitting van opperste macht der Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, 's Gravenhage, 1674.

P. de Greve, Exercitationes ad Pandectarum loca difficiliora, Nijmegen, 1660.

S. Groenewegen van der Made, Alphabet der Hollandsche regten, ofte bladwyzer van de Inleyding tot de Hollandsche regtsgeleerdheid, Amsterdam, 1729.

S. Groenewegen van der Made, Tractatus de legibus abrogatis et inusitatis in Hollandia, Leiden, 1649.
Nijmegen, 1664.
Amsterdam, 1669.

De grondwettige herstelling van Nederlands staatswezen, Amsterdam, 1784-1786, 2 dln.

H. DE GROOT, Inleidinge tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid,
's Gravenhage, 1631.
Rotterdam, 1631.
Haarlem, 1641.
Delft, 1652.
Rotterdam, 1661.
Amsterdam, 1667.
Amsterdam, 1692.
Amsterdam, 1706.
Amsterdam, 1727.
Amsterdam, 1738.
Amsterdam, 1767.
Middelburg, 1767.

Zie voorts S. GROENEWEGEN VAN DER MADE.

H. DE GROOT, De imperio summarum potestatum circa sacra.
(Parijs, 1647)
(Parijs, 1648)
('s Gravenhage, 1652)
('s Gravenhage, 1661)
(Amsterdam, 1677)
(Frankfort, 1690)
(Napels, 1780)

H. DE GROOT, De jure belli ac pacis, 's Gravenhage, 1680.
Utrecht, 1696-1703, 3 dln.
Amsterdam, 1712.
Amsterdam, 1735.

H. DE GROOT, Drie boecken nopende het recht des oorloghs ende des vredes..., vertaalt door H. V., Haarlem, 1635.
Amsterdam, 1705.

H. DE GROOT, Le droit de la guerre et de la paix..., traduit par J. BARBEYRAC, Amsterdam, 1724.
Basel, 1768.

H. DE GROOT, Mare liberum sive de jure quod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.
(Leiden, 1609)
(Leiden, 1618)
(Leiden, 1633)
(Amsterdam, 1633)
(Frankfort, 1663)
(Frankfort, 1669)
(Breslau, 1752)

H. DE GROOT, Verantwoordingh van de wettelijcke regieringh van Holland ende West-Vriesland, Parijs, [1622.]

W. DE GROOT, Isagoge ad praxin fori batavici, Leiden, 1694.

W. DE GROOT, Inleiding tot de practyck van den Hove van Holland, 's Gravenhage, 1667.

P. GUDELINUS (GOUDELIN), Commentarii de jure novissimo,
Arnhem, 1639.
Arnhem, 1661.
Amsterdam, 1661.

P. GUDELINUS, De jure foedorum et pacis commentarii, Leuven, 1624.

G. DE HAAS, Nieuwe Hollandsche consultatien, 's Gravenhage, 1741.

W. IJ. VAN HAMELSVELD, Dissertatio juridica inauguralis de praescriptione criminum, Leiden, 1793.

D. HAMERSTER, Naukeurige en duidelijke verklaring over de statuten in Frieslandt, Leeuwarden, 1741, (deel I en II) en Franeker, 1783, (deel III).

L. VAN DEN HANE, Vlaems recht, dat is costumen ende wetten ghedecreteert by de graven ende gravinnen van Vlaenderen, Gent, 1664.

J. J. VAN HASSELT, Aanteekeningen en bijvoegzelen op de Hollandsche advijsen, Nijmegen, 1780-1783, 5 dln.

J. J. VAN HASSELT, Rechtsgeleerde brieven, Utrecht en Amsterdam, 1779.

[J. J. VAN HASSELT], Rechtsgeleerde verhandeling over den doodslag, die zonder misdaad geschiedt, Amsterdam, 1772.

J. J. VAN HASSELT, Consilia militaria of rechtsgeleerde advysen, processen, sententien en andere stukken, Arnhem, 1775-1779, 3 dln.

J. J. VAN HASSELT, De judicio militari in praesidiis belgicis formando of onderrigt over het houden van krijgsraad in de garnisoenen van den staat, Arnhem, 1762.

J. J. VAN HASSELT, Tractatus de jurisdictione militari in praesidiis belgicis of Verhandelinge over het gezag en jurisdictie der militairen in de guarnisoenen van den staat, Arnhem, 1763.

J. G. HEINECCIUS, Grondbeginselen van het wisselrecht, in 't Latijn saamgesteld..., vertaald... door K. K. REITZ, Middelburg, 1774.

T. HERBAJUS, Res quotidianae.
(Leeuwarden, 1614)
(Luik, 1702)

W. HESSEN, Judicieel formulierboek in Holland en Utrecht. Supplement op de Papegaay van W. v. ALPHEN, 2 dln.
(Utrecht, 1776-1882)
(Utrecht, 1782)
(Utrecht, 1788)

T. HOBBES, Eerste beginselen van den burgerstaat, Amsterdam, 1675.

T. HOBBES, Leviathan, Amsterdam, 1667.

Hollandts Placcaetboeck, begrijpende meest alle de voornaamste placcaten en ordonnantien ende octroyen... van Hollandt ende West-Vrieslandt, Amsterdam, 1645, 3 dln.

N. VAN DER HOOCH (AB ALTO), Singularia iuris, Antwerpen, 1621.

R. DE HOOGHE, Spiegel van staat der Vereenigde Nederlanden, Amsterdam, 1706-1707, 2 dln.

M. VAN DER HOUVE, Handvest of charte chronyck van de landen van Oud-Batavien, Oud-Vriesland, Oud-Francenland, Leiden, 1646.

U. HUBER, Beginzelen der regtkunde in Friesland en elders gebruikelijk, Leeuwarden, 1684.

U. HUBER, Hedendaegse rechtsgeleertheyt, Leeuwarden, 1686.
Leeuwarden, 1699.
Amsterdam, 1742.
Amsterdam, 1768.

U. HUBER, Digressiones Justinianeae in... humaniora juris, Franeker, 1688.
Franeker, 1696.

U. HUBER, Disputationes juris fundamentales [1].

[1] Plaats en jaar van uitgave konden niet worden vastgesteld. Het geschrift is thans uiterst zeldzaam. Een exemplaar bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, doch daaraan ontbreekt het titelblad. Voorin staat: „Exemplar unicum".

U. HUBER, Eunomia romana sive censura censurae juris Justinianaei, Franeker, 1700.

U. HUBER, Institutiones historiae civilis, Franeker, 1703.

U. HUBER, De jure civitatis, Franeker, 1684.
Franeker, 1698.
Franeker, 1708.

U. HUBER, Positiones juris secundum Institutiones et Pandectas, Franeker, 1685.

U. HUBER, Praelectiones juris civilis, Franeker, 1700-1701, 2 dln.
Leuven, 1766, 3 dln.

Z. HUBER, De casibus enucleatis quaestionum forensium ex jure romano ac hodierno, Franeker, 1712.

Z. HUBER, Dissertationes juridicae et philologicae, Franeker, 1702.
Franeker, 1703-1706, 6 dln.

Z. HUBER, Decisiones frisicae, sive observationes rerum forensium ac notabilium in suprema Frisiorum curia judicatarum, Leeuwarden, 1723, en Franeker, 1727, 2 dln.

D. HUME, Wijsgeerige en staatkundige verhandelingen, Rotterdam, 1766.

S. H. VAN IDSINGA, Het staatsrecht der Vereenigde Nederlanden vertoond volgens de geschiedenissen der stad Groningen, Leeuwarden, 1758-1765, 2 dln.

F. M. JANIÇON, Etat présent de la république des Provinces-Unies, 's Gravenhage, 1729-1730, 2 dln.

F. M. JANIÇON, De republiek der Vereenigde Nederlanden, 's Gravenhage, 1736, 4 dln.

D. JONKTYS, De pynbank wedersproken en bematigt, Amsterdam, 1736.

J. H. G. VAN JUSTI, De aart der wetten, afgeleid uit de natuur en het weezen der staaten, Amsterdam, 1773.

JUSTINIANI Institutiones.
(Leiden, 1646)
(Amsterdam, 1652)
(Amsterdam, 1658)
(Amsterdam, 1663)
(Amsterdam, 1669)
(Leiden, 1678)
(Amsterdam, 1679)
(Utrecht, 1714)
(Leiden, 1715)
(Leiden, 1730)
(Leiden, 1744)
(Leiden, 1753)

JUSTINIANI Institutionum libri quatuor quibus subjungitur Theophili paraphraseos versio latina, Leiden, 1733.

F. A. VAN DER KEMP, Aenmerkingen over de verklaering der Unie van Utrecht door P. PAULUS, Leiden, 1781.

F. A. VAN DER KEMP, Magazijn van stukken tot de militaire jurisdictie betrekkelijk, Utrecht, 1781-1783, 8 dln;
benevens Aanhangsel en nalezing, Utrecht, 1785, 2 dln.

F. L. KERSTEMAN, Academie der jonge practizijns, 's Gravenhage, 1765.

F. L. KERSTEMAN, Hollandsch rechtsgeleerd woordenboek,
Amsterdam, 1768-1773.
Amsterdam, 1777, 3 dln. met aanhangsel.

F. L. KERSTEMAN, Praeceptor der jonge notarissen, Dordrecht, 1766.

F. L. KERSTEMAN, Rechtsgeleerde catechismus of verkortende papegaay, Amsterdam, 1790.

F. L. KERSTEMAN, Rechtsgeleerde kweekschool of sleutel der crimineele practyk, Amsterdam, 1790.

H. VAN KINSCHOT, Responsa sive consilia juris. Item de rescriptis gratiae, a supremo senatu Brabantiae nomine Ducis concedi solitis, tractatus, Leuven, 1633.

J. KOOREN, Observationes rerum [in senatu Hollandiae, Zelandiae, Frisiae] judicatarum. Item consilia quaedam, 's Gravenhage, 1633.
Amsterdam, 1661.

C. VAN DER KOP, Nieuw Nederlands advys-boek, dienende tot een vervolg op het Nederlands advys-boek van mr. I. VAN DEN BERG, 's Gravenhage, 1769, 2 dln.

C. KOS, Instructie in 't notaris-ampt, Hoorn, 1686.
Hoorn, 1714.
Hoorn, 1729.

[P. LAMAN,] Aanleiding tot de eerste beginselen der Groninger regtskennis, Groningen, 1754.

W. G. LAMS, Groot Previlegie- en Handvestboeck van Kennemerlandt en Kennemergevolgh, Amsterdam, 1664.

A. VAN LAMSWEERDE, Consultatien, advysen ende advertissementen van rechten, Arnhem, 1776-1782, 2 dln.

L. VAN LANCKEREN, Utrechtsche consultatien, Utrecht, 1676-1700, 3 dln.; benevens kort begrip van alle de advijsen, instructien, recuilen en advertissementen van rechten begrepen in de drie deelen der Utrechtsche consultatien, Amsterdam, 1759.

P. LE CLERCQ, Algemeene verhandeling van de heerschappy der zee en een compleet lichaam van de zeerechten, Amsterdam, 1740.
Amsterdam, 1757.

S. VAN LEEUWEN, Batavia illustrata, ofte verhandelinge van den oorspronk. voortgank... van Oud Batavien, mitsgaders van den adel en regeringe van Hollandt, 's Gravenhage, 1685.

S. VAN LEEUWEN, Bellum juridicum ofte den oorlogh der advocaten,
Amsterdam, 1683.
Amsterdam, 1700.
Amsterdam, 1727.
Utrecht, 1743.

S. VAN LEEUWEN, Censura forensis theoretico-practica,
Leiden en Amsterdam, 1678.
Amsterdam, 1685.
Leiden, 1741.

S. VAN LEEUWEN, Handvesten ende privilegien van den Lande van Rijnland, Leiden-Rotterdam, 1667.

S. VAN LEEUWEN, Manier van procederen in civile en criminele saaken, Leiden-Rotterdam, 1666.

Amsterdam, 1688.
Amsterdam, 1711.
Amsterdam, 1721.
Amsterdam, 1739.

S. VAN LEEUWEN, Notarius publicus, dat is de practycke der notarissen, Amsterdam, 1670.
Amsterdam, 1680.
Amsterdam, 1698.
Amsterdam, 1706.
Amsterdam, 1728.
Amsterdam, 1742.

S. VAN LEEUWEN, Paratitla juris novissimi, d.i. Een kort begrip van het Rooms-Hollandsch recht, Leiden, 1652.
Leiden, 1656.

S. VAN LEEUWEN, Proces crimineel en regtelyke bewering over het voorval of en hoe verre in lijffstraffelyke saken de wil voor de daad mag opgenomen en gestraft werden, Leiden, 1677.
Amsterdam, 1686.
Amsterdam, 1739.

S. VAN LEEUWEN, Redeningh over den oorspronck, reght ende onderschyt der edelen ende welborenen in Hollandt, 's Gravenhage, 1659.

S. VAN LEEUWEN, Het Rooms-Hollands regt, Amsterdam, 1676.
Amsterdam, 1678.
Amsterdam, 1686.
Amsterdam, 1698.
Amsterdam, 1708.
Amsterdam, 1720.
Amsterdam, 1732.
Amsterdam, 1744.
Amsterdam, 1780-1783, 2 dln.

G. LETTI, Staatkundige verhandeling, 's Gravenhage, 1700, 11 dln.

PH. VAN LEYDEN, Tractatus juridico-politicus, Amsterdam, 1701.

J. VAN DER LINDEN, Verhandeling over de judicieele practijcq of forme van procedeeren, Leiden, 1794-1798, 2 dln.

J. LOENIUS, Decisien en observatien, Amsterdam, 1712.
's Gravenhage, 1735.
Rotterdam, 1735.

W. VAN LOON, Groot Gelders Placaetboeck, vervolgd door H. CANNEGIETER, Nijmegen-Arnhem, 1701-1740, 3 dln.;
benevens Register der stucken, begrepen in alle delen des Groot Gelderschen Placaetboecks, Arnhem, 1740.

A. LYBRECHTS, Burgerlyk rechtsgeleerd notariaal en koopmans handboek, Amsterdam, 1764.

A. LYBRECHTS, Redenerende practycq over 't oeffenen van 't notaris ampt, Amsterdam, 1742, 2 dln.
Amsterdam, 1758.
Amsterdam, 1769.

A. LYBRECHTS, Redeneerend vertoog over het notaris ampt,
Amsterdam, 1736-1742, 2 dln.
Amsterdam, 1768;
benevens Aanmerkingen over het Redeneerend vertoog van A. Lybrechts, door een rechtsgeleerden, Amsterdam, 1778, 2 dln.

N. MACHIAVEL, Republyk, 's Gravenhage, 1704.

N. MACHIAVEL, De discoursen over de tien eerste boeken van Titus Livius... Bygevoecht desselven autheurs Van den Prince..., overgeset door A. VAN [ZUYLEN VAN] NIEVELT, Z. p., 1615.

J. MAESTERT, De justitia romanarum legum.
(Leiden, 1647)
(Leiden, 1676)

J. MAESTERT, Sedium atque tractatuum illustrium juris materiae, Leiden, 1657.

J. MAESTERT, Tractatus tres, quorum primus de lege commissoria in pignoribus, alter de compensationibus, tertius de secundis nuptiis, Leiden, 1639.

H. VAN DER MAST, Practicque des notarischaps, Delft, 1649.

A. MATTHAEUS (1564-1637), Collegia juris sex, Franeker, 1647.

A. MATTHAEUS (1601-1654), De auctionibus, Utrecht, 1653.

A. MATTHAEUS (id.), Over de opveylingen. Uit het Latyn, Utrecht, 1774, 2 dln.

A. MATTHAEUS (id.), De criminibus, Utrecht, 1644.
Amsterdam, 1661.

A. MATTHAEUS (id.), Paroemiae Belgarum jurisconsultis usitatissimae, Brussel, 1694.

A. MATTHAEUS (id.), De judiciis disputationes, Utrecht, 1652.

A. MATTHAEUS (id.), Notae et animadversiones in libros IV Institutionum, (Amsterdam, 1657)

A. MATTHAEUS (1635-1710), De jure gladii tractatus et de toparchis, qui exercent id in diocesi Ultrajectina, Leiden, 1689.

J. DE MAUREGNAULT, Juridique observatien, 's Gravenhage, 1758.

J. J. MAURICIUS, Rechtsgeleerde maandelijke uitspanningen, Amsterdam, 1722.

Memorie of deductie in der zaake van... Jacob van Dorssen... op ende jegens Monsieur François Vedrines, Utrecht, 1739.

P. MERULA, Opera varia posthuma de sacrificiis, sacerdotibus. legibus, comitiis, praemiis Romanorum, Leiden, 1684.

P. MERULA, Synopsis praxeos civilis. Manier van procederen in de provintien van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt,
's Gravenhage, 1631.
's Gravenhage, 1646.
Amsterdam, 1692.
Delft, 1705.
Leiden, 1741.
Rotterdam, 1750.

J. D. MICHAELIS, Mosaïsch recht, of de ziel der wetten van Moses, uit het Hoogduitsch vertaald [door A. STERK], Haarlem, 1776, 6 dln.

J. D. MICHAELIS, Verhandeling over de huwelykswetten van Moses, uit het Hoogduitsch vertaald, Leiden, 1764.

F. VAN MIERIS, Groot Charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, Leiden, 1753-1756, 4 dln.

F. VAN MIERIS, Handvesten, privilegien... der stad Leyden, Leiden, 1759.

P. MONTANUS, Tractatus novus de jure tutelarum et curationum, 's Gravenhage, 1656.

[CH. DE MONTESQUIEU,] De aart der wetten, door den heer president DE MONTESQIEU... uit 't Fransch in 't Nederlandsch vertaald, Amsterdam, 1771-1773, 4 dln.

[CH. DE MONTESQUIEU,] De geest der wetten. Uit het Fransch vertaald door D. HOOLA VAN NOOTEN, Amsterdam, 1783-1787, 4 dln.

J. MOORMAN, Verhandelingen over de misdaden en derselver straffen,
Arnhem, 1764.
Dordrecht, 1772.

F. K. VON MOSER, Zede- en staatkundige spreuken en karakters, Utrecht, 1767.

B. MOURIK, Naamrol der rechtsgeleerde en historische schrijvers, Amsterdam, 1741.

J. A. VAN DER MUELEN, Statuta et consuetudines dioecesios vianensis et ameydensis, Utrecht, 1684.

W. VAN DER MUELEN, Costumen, usantien, pollicien ende stijl van procederen van Utrecht (van 1550). Met aanteekeningen van..........., Utrecht, 1709.

W. VAN DER MUELEN, HUGONIS GROTII, De jure belli ac pacis cum commentariis G. VAN DER MUELEN. Accedunt J. F. GRONOVII notae. Utrecht, 1696-1703, 3 dln.

W. VAN DER MUELEN, Exercitationes in titulum Digestorum de justitia et jure et historiam Pomponii de origine juris, Utrecht, 1723.

W. VAN DER MUELEN, Ordonnantie ende instructie op de stijl ende manieren van procedeeren voor den Hove van Utrecht (van 1583), met aanteekeningen door......, Utrecht, 1706-1707.

J. MUNNIKS, Handleiding tot de hedendaagsche rechtsgeleerdheid der Vereenigde Nederlanden naar den order van het Romeinsche recht, Amsterdam, 1766.

TH. MURNER, Institutiones imperiales, een gherechtigh oorspronck der keyserlyke rechten. In Duytsche tale overgeset, 's Gravenhage, 1620.
's Gravenhage, 1740.

N. N. R. G. (= regtsgeleerde), Justiniani imperatoris Institutiones sive elementa juris, dat is de leringen of beginzelen des regts van den keizer Justiniaan, Leiden, 1705.
Amsterdam, 1714.

J. NAERANUS, Sententien en gewezen zaken van den Hoogen en Provincialen Raad in Holland, Zeeland en West-Vriesland, verzameld door..., Rotterdam, 1662.

G. NAUTA, De decisien van het Hoff van Frieslandt..., vermeerdert door A. KANN, Leeuwarden, 1779.

Nederlandtsche placcaet-boeck (1581-1644), Amsterdam, 1644, 2 dln.

A. NICOLAS, Ondersoek uit zeedelessen en regtsgronden of de pijnbank een seker middel is om geheime misdaden waar te maken, 's Gravenhage, 1702.

K. VAN NIEUSTAD, Curiae Hollandiae, Selandiae et West-Frisiae decisiones, Leiden, 1627.

K. VAN NIEUSTAD, De feudi juris scripti hollandici westfrisicique successione, 's Gravenhage, 1602.

K. VAN NIEUSTAD en J. KOOREN, Hollandse practijk in rechten, bestaande in vonnissen, observantien van oordeelen en consultatien, uit het Latijn vertaald door A. VAN NISPEN, Rotterdam 1655.

K. VAN NIEUSTAD, De pactis antenuptialibus rerum judicatorum observationes.
(Leiden, 1614) (Leiden, 1644)
(Leiden, 1620)

K. VAN NIEUSTAD, Vonnissen van den Hoogen Raade van Holland enz., vertaald door A. VAN NISPEN, Rotterdam, 1665.

G. NOEST, Het algemeen staatsrecht gebruikelijk in tijden van vrede en in den oorlog, Rotterdam, 1753.

G. NOODT, Diocletianus et Maximianus sive de transactione et pactione criminum, Leiden, 1700.

G. NOODT, De foenere et usuris.
(Leiden, 1698)

G. NOODT, Ad legem Aquiliam.
(Leiden, 1691)
(Leiden, 1705)

G. NOODT, Opera omnia, Leiden, 1713, 2 dln.
Leiden, 1735, 2 dln.

G. NOODT, Probabilia juris civilis, Leiden, 1691.

G. NOODT, Redevoering over het regt der opperste magt, Amsterdam, 1784.

J. G. VAN OLDENBARNEVELDT, genaamd TALLINGH, Berigtschrift van Catharina de Tweede ter vervaardiging van een ontwerp voor een nieuw Russisch wetboek, vertaald door... Delft, 1794.

Ondersoek van het recht der Hollantsche steeden omtrent de judicatuure over de bediendens van de collecte, Dordrecht [, 1756].

De Oprichting van den Hoogen Raad in Holland, met hetgeen verder omtrent dat college bij de Heeren Staaten van Holland en Zeeland besloten is tot den jaare 1767, Utrecht, 1791.

C. ORTWYN, Standhoudend Roomsch regt, begrepen in de vier eerste boeken der onderwijzing van den keizer Justiniaan, in 't Hollands overgebragt met de hedendaagse regten, Leiden, 1715.
Leiden, 1728.

M. VAN OS, Redenkonstig ontwerp om het wetboek der stad Amsterdam, Amstellandt en Zuyd-Kennemerlandt in een regelmatige en exacte tydorder... te brengen, Amsterdam, 1737.

E. OTTO, Commentarius et notae criticae ad Justiniani Institutiones, Frankfort, 1753.

E. OTTO, Notitia praecipuarum Europae rerumpublicarum, Utrecht, 1726.
Utrecht, 1739.

E. OTTO, Thesaurus iuris romani.
(Leiden en Utrecht, 1725, 4 dln.)
(Utrecht, 1733-1735, 5 dln.)
(Basel, 1744)

J. PACIUS, Analysis institutionum imperialium (B. SCHOTANI scholiis illustrata, studiis et opera G. A WASSENAAR) Utrecht, 1663.

J. PACIUS, Isagogica in Institutiones imperiales, Amsterdam, 1647.

J. PACIUS, Isagogica in Institutiones..., in Digesta seu Pandectas..., in Codicem..., in Decretales, Utrecht, 1680.

G. PALALOTUS, De nothis spuriisque filiis, 's Gravenhage, 1655.

P. PAPPUS VAN TRATSBERG, Corpus juris militaris, waer in begrepen is 't Nederlandts krijgsrecht en articulbrief, Utrecht, 1671.
Utrecht, 1675.

P. PAPPUS VAN TRATSBERG, Articulbrief, waer bij eenige annotatien ghevoecht zijn.
(Groningen, 1603)
(Arnhem, 1614)
(Groningen, 1625)
(Groningen, 1664)
(Groningen, 1675)
(Groningen, 1681)

P. PECKIUS, In titulos Digestorum et Codicis ad rem nauticam pertinentes commentarii.
('s Gravenhage, 1603)
(Leiden, 1647)
(Amsterdam, 1668)

P. PECKIUS, Opera omnia, Antwerpen, 1647.
Antwerpen, 1679.

P. PECKIUS, Verhandelinge van handopleggen ende besetten, vertaald en vermeerdert door S. VAN LEEUWEN, Dordrecht, 1656.
Dordrecht, 1659.
Amsterdam, 1693.

A. PEREZ, Annotationes in Pandectas, Amsterdam, 1669.

A. PEREZ, Institutiones imperiales erotematibus distinctae.
(Amsterdam, 1647)
(Amsterdam, 1652)
(Amsterdam, 1657)
(Amsterdam, 1662)
(Amsterdam, 1669)
(Venetië, 1670)
(Parijs, 1671)
(Parijs, 1682)
(Amsterdam, 1689)

A. PEREZ, Ius publicum, quo arcana et jura principis exponuntur, Amsterdam, 1657.

A. PEREZ, Praelectiones in XII libros Codicis Justiniani.
(Leuven, 1651)
(Amsterdam, 1653)
(Amsterdam, 1661, 2 dln.)
(Amsterdam, 1663, 2 dln.)
(Amsterdam, 1671)
(Antwerpen, 1738, 2 dln.)
(Venetië, 1738)
(Keulen, 1740, 2 dln.)

F. W. PESTEL, Fundamenta jurisprudentiae naturalis, Leiden, 1785, 2 dln.

F. W. PESTEL, Gronden der natuurlijke rechtsgeleerdheid. Uit het Latijn door F. VAN BREDA, Utrecht en Gouda, 1783-1785, 2 dln.

J. PHOONSEN, Wissel-styl tot Amsterdam, Amsterdam, 1716, 2 dln.
Amsterdam, 1729.
Rotterdam 1755.

F. GAYOT DE PITAVAL, Beroemde en gedenkwaardige regtszaken, 's Gravenhage, 2 dln.

F. GAYOT DE PITAVAL, Kort verhaal van de berugtste en merkwaardigste gebeurtenissen in rechtszaken, 's Gravenhage, 1770, 2 dln.

A. PLOOS VAN AMSTEL, Verhandeling over het recht van commercie tusschen onzydige en oorlogvoerende volken. Uit het Latijn vertaald met aanteekeningen [door R. VAN NOORD], Amsterdam, 1760.

L. VAN DE POLL, De exheredatione et praeteritione romana atque hodierna, Amsterdam, 1700.

Proceduren van François Vedrines... contra Jacob van Dorssen... Met de respective sententien... [Utrecht, 1736].

Proces civiel tusschen Louisa Johanna Jumkers... contra Jacob Pesters, 's Gravenhage, 1735.

Proces, geventileert voor den Ed. Hove van Utrecht tusschen Dina van Spangen... in cas van defloratie c[ontra]... Mr. Petrus Burmanus, Rotterdam, 1709.

S. PUFENDORF, Plicht des menschen volgens de wet der natuur en burgerstaat, Utrecht, 1706.

C. REGNERUS, Censura in consuetudinem feudorum, Utrecht, 1669.

B. H. REINOLDUS, Over het waar beginsel van het recht der natuur, Groningen, 1772.

J. RENDORP, Verhandeling over het recht van de jagt, Amsterdam, 1777.

P. RENDORP, Verhandeling van de militaire jurisdictie.
(Amsterdam, 1773)
(Amsterdam, 1780)

F. ROCCUS, Merkwaardige aanmerkingen, vervat in twee tractaaten... het eene... over schepen en vragtgelderen en het andere over assurantien... Uit het Latijn en Italiaans door J. FEITAMA, Amsterdam, 1737.

A. DE ROCHEFORT, De civile wetten in haer natuurl. schicking. Uit het Fransch vert. en toepasselijk gemaakt op de wetten en gewoontens dezer landen, Rotterdam, 1704.
's Gravenhage, 1713.

C. RODENBURG, Tractatus de jure conjugum... cum tractatione praeliminari de jure quod oritur ex statutorum vel consuetudinum discrepantium conflictu, Utrecht, 1653.

G. ROOSEBOOM, Recueil van verscheyde keuren en costumen midtsgaders Maniere van procederen binnen de stadt Amsterdam,
Amsterdam, 1644.
Amsterdam, 1656.

A. ROTGERSIUS, Apodicticae demonstrationes, comparatae potissimum ad illustrandum jus romanum, Leiden, 1727.

J. SALWECHTER, Maniere om een proces te voeren, 's Gravenhage, 1641.

J. SALWECHTER, Een tractaet van criminele saken, 's Gravenhage, 1620.

J. VAN DE SANDE, Ad titulum Digestorum de diversis regulis juris antiqui commentarius.
(Leeuwarden, 1647)
(Leeuwarden, 1652)

J. VAN DE SANDE, Decisiones frisicae sive res in suprema Frisiorum curia judicatae, Leeuwarden, 1635.
Leeuwarden, 1639.
Amsterdam, 1698.

J. VAN DE SANDE, Gewijsde saecken voor den Hove van Vriesland,
Leeuwarden, 1651.
Leeuwarden, 1652.
Leeuwarden, 1670.

J. et F. VAN DE SANDE, Opera omnia juridica, Groningen, 1683.

P. SARPI, Traité des bénéfices, traduit par AMELOT DE LA HOUSSAYE.
(Amsterdam, 1685)
(Amsterdam, 1690)
(Amsterdam, 1692)

J. SAVARY, De volmaakte koopman. Uit het Fransch... in het Nederduits gebracht door G. VAN BROEKHUIZEN, Amsterdam, 1683.

P. VAN DER SCHELLING, Historie van het notarisschap, Rotterdam, 1745.

P. VAN DER SCHELLING, De aloude vrijheid, staatsregeering en wetten der Batavieren, vergeleeken met die van laater tijden, Rotterdam, 1746.

P. VAN DER SCHELLING, Hollands tiend-regt of Verhandeling van het regt tot de tienden, toekomende aan de graafelijkheid en de heerlijkheden van Holland en Westvriesland, Rotterdam, 1727, 2 dln.

J. SCHOMAKER, Selecta consilia et responsa juris, dat is Uitgelezene instructoire en decisoire consultatien en advisen, Nijmegen-Amsterdam, 1736-1782, 6 dln.

J. SCHOMAKER, Rechtskundige aanmerkingen over de ordonnantie, waar na in de graafschap Zutphen geheven ende gecollecteert word den import van den 25. en 50. penning... van collaterale successien, Zutphen, 1754.

M. SCHOOCK, Belgium federatum sive distincta descriptio reipublicae Federati Belgii, Amsterdam, 1652.

J. SCHOOLHOUDER, Oeffenschoole der beampte-schrijvers,
Amsterdam, 1722.
Amsterdam, 1727.
Amsterdam, 1745.
Amsterdam, 1750.
Onder den titel Oeffenschoole der notarissen, 4e druk door M. VAN DEN HELM, Dordrecht, 1785.

B. SCHOTANUS, Register van alle titulen of opschriften der Instituten, Pandecten en Codex, Leiden, 1740.

J. SCHRASSERT, Codex Gelro Zutphanicus ofte handboeck, vervattende... veele saecken, de... justitie in den furstendom Gelre ende graaffschap Zutphen betreffende, Harderwijk, 1740.

J. SCHRASSERT, Consultatien, advysen ende advertissementen, Harderwijk, 1740-1754, 5 dln.

J. SCHRASSERT, Practicae observationes, quibus continentur varios casus... decidendi rationes ex jure gelro-zutphanico, Harderwijk, 1736.

A. SCHULTING, Enarratio partis primae Digestorum, Leiden, 1738.

A. SCHULTING, Jurisprudentia vetus ante-Justinianea, Leiden, 1717.

J. SELDEN, Mare clausum seu de dominio maris... iuxta exemplar Londinense Wi. Stanesbeii.
(Leiden, 1636)
(Utrecht, 1675)
(Londen, 1736)

G. SICHTERMAN, De poenis militaribus Romanorum, Amsterdam, 1708.

[A. SLICHER,] Manier van procederen voor den Hove van Hollant,
's Gravenhage, 1689.
's Gravenhage, 1697.
's Gravenhage, 1729.

J. VAN SOMEREN, Tractatus de jure novercarum.
(Utrecht, 1658)
(Utrecht, 1668)

J. SPOORS, Corpus juris ofte Kort begryp van alle titulen van de 50 boecken Digestorum Justiniani, Delft, 1658.

S. STEVIN, Materiae politicae, Burgerlicke stoffen.
(Leiden, 1649)
('s Gravenhage, 1686)

S. STEVIN, Vita politica. Het burgherlick leven.
(Leiden, 1590)
(Delft, 1611)
(Amsterdam, 1684)

P. STOCKMANS, Decisiones curiae Brabantiae, Brussel, 1670.

P. STOCKMANS, Opera omnia.
(Brussel, 1686)
(Brussel, 1698)
(Brussel, 1700)
(Keulen, ?)

P. STOCKMANS, Verhandeling van 't versterf-recht, Amsterdam, 1667.

Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden.
I. Algemeene beschrijving, Amsterdam, 1739.
II. Generaaliteits landen, Amsterdam, 1740.
III. Gelderland, Amsterdam, 1741.
IV-VIII. Holland, Amsterdam, 1742-1750.
IX-X. Zeeland, Amsterdam, 1751, 1753.
XI-XII. Utrecht, Amsterdam, 1758, 1772.

J. THUYS, Ars notariatus, d.i. Konste ende styl van notarisschap, uit het Latijn door..., Antwerpen, 1590.
Amsterdam, 1675.

J. TJASSENS, Zee-politie der Vereenichde Nederlanden,
's Gravenhage, 1652.
's Gravenhage, 1670.

J. L. VAN DER TOOREN, Het Zuid- en Noord-Hollands versterfrecht, met geslachtsboomen opgehelderd.
(Alkmaar, 1789)
(Amsterdam, 1793)

C. H. TROTZ, Commentarius legum fundamentalium foederati Belgii of Verklaaring van de grondwetten der Vereenigde Nederlanden, Harlingen, 1778.

C. H. TROTZ, Theses juris publici ad leges foederati Belgii fundamentales, Franeker, 1745-1746 (13 partes in 1 dl.).

C. H. TROTZ, Tractatus juris de memoria propagata, Utrecht, 1734.

D. TULDENUS, Commentarius ad Codicem Justinianeum, Leuven, 1702.

D. TULDENUS, Commentarius in Digesta sive Pandectas, Leuven, 1702, 2 dln.

D. TULDENUS, In IV libros Institutionum juris civilis commentarius, Leuven, 1702.

J. L. UHL, Frankforter wissel-responsa, vertaald door I. LE LONG, Amsterdam, 1750, 2 dln.

[J. UYTTENHAGE DE MYST,] Begin, voortgang ende einde der vrye ende der gewaande erfgravelike bedieninge in Holland ende West-Vriesland, Amsterdam, 1683.

N. VEDELIUS, Magt der overheit in kerkelyke zaken, Rotterdam, 1662.

M. VAN VELDEN, 't Onderrecht des wissels ende wissel-handeling over gantsch Christenrijck, Amsterdam, 1647.

N. VERNULAEUS, Institutiones politicae.
(Leuven, 1624)
(Leuven, 1635)
(Leuven, 1647)

P. VERRYN, Index systematicus emptionis venditionis, Luik, 1701.

A. VERWER, Nederlants seerechten, avaryen en bodemeryen,
Amsterdam, 1716.
Amsterdam, 1730.

J. VERWEY, Ars testandi ofte Erfmaeckinghskonst, Leiden, 1641.
Leiden, 1656.

A. VINNIUS, In quatuor libros Institutionum imperialium commentarius,
Amsterdam, 1665.
Leiden, 1709.
Leiden, 1726.

A. VINNIUS, Jurisprudentia contracta sive partiones juris civilis.
(Amsterdam, 1614) (Rotterdam, 1663)
(Leiden, 1647) (Rotterdam, 1664)
(Leiden, 1648) (Leiden, 1748)

A. VINNIUS, Selectae juris quaestiones.
(Leiden, 1653) (Rotterdam, 1672)
(Rotterdam, 1664) (Rotterdam, 1685)

A. VINNIUS, Tractatus de jurisdictione et imperio academico-forensis.
(Leiden, 1644)
(Rotterdam, 1644)

A. VINNIUS, Tractatus quinque, de pactis, jurisdictione, collationibus, transactionibus et quaestionibus juris selectis.
(Rotterdam, 1644)
(Amsterdam, 1651)
(Utrecht, 1697)
(Utrecht, 1722)

PH. R. VITRIARIUS, Universum ius civile privatum ad methodum Institutionum Justiniani compositum, Leiden, 1697.

PH. R. VITRIARIUS, Institutiones juris naturae et gentium... ad methodum Hugonis Grotii.
(Leiden, 1692) (Leipzig, 1726)
(Halle, 1701) (Leiden, 1734)
(Halle, 1718) (Lausanne, 1745)

[L. J. VITRINGA,] De eer der Hollandsche natie... verdedigd tegens het Vertoog over de ongerijmdheid... onser hedendaagsche regtsgeleerdheid... van Mr. WILLEM SCHORER... door eenen jongen practizijn, 's Gravenhage, 1777.

J. VOET, Commentarius ad Pandectas, 's Gravenhage, 1698-1704, 2 dln.
's Gravenhage, 1707, 2 dln.
's Gravenhage, 1716, 2 dln.
's Gravenhage, 1726, 2 dln.

J. VOET, Compendium juris juxta seriem Pandectarum, Leiden, 1720.

J. VOET, Elementa juris secundum ordinem Institutionum Justiniani, Leiden, 1712.

J. VOET, De beginselen des rechts, volgens de schikking van de vier boeken der onderwijzingen des rechts van den keizer Justiniaen... Uit het Latyn... overgezet door A. M., 's Gravenhage, 1729.

J. VOET, De jure militari, Utrecht, 1670.

J. VOET, Rechtsgeleerde tractaet van 't krygsrecht, 's Gravenhage, 1726.

J. VOET, Verhandeling over de voogdyen en minderjaarigen, Amsterdam, 1774.

P. VOET, Commentarii in libros Institutionum imperialium, Gorinchem, 1668, 2 dln.

P. VOET, De duellis licitis et illicitis, Utrecht, 1658.

F. VAN DER VORM, Rechtsgeleerde verhandeling over 't vlotrecht van Westfriesland en Noord-Holland, Amsterdam, 1743.

H. VAN DER VORM, Verhandeling van het Hollands, Zeelands ende W.-Frieslands versterfregt, Amsterdam, 1736.
Amsterdam, 1745.
Amsterdam, 1774.

P. VROMANS, Tractaet de foro competenti, Leiden, 1661.
Leiden, 1699.

Vermeerdert door Mr. H. VAN MIDDELLANT, Leiden, 1701.
Leiden, 1722.
Leiden, 1736.

G. VAN WASSENAAR, Inleydinge tot de practyc ofte korte instructie so op de forme van procederen als op het instellen van allerhande instrumenten..., Utrecht, 1650.

G. VAN WASSENAAR, Practyk judicieel ofte instructie op de forme en manier van procederen voor hoven en rechtbancken, Utrecht, 1660.
Utrecht, 1669.
Amsterdam, 1708.
Utrecht, 1729.
Utrecht, 1746.

G. VAN WASSENAAR, Practyk notariael ofte instructie tot het maken ende instellen van de voornaemste instrumenten, Utrecht, 1661.
Amsterdam, 1696.
Utrecht, 1729.
Utrecht, 1746.

J. VAN DE WATER, Groot Utrechts Placaetboek, Utrecht, 1720, 3 dln.; benevens Generale inhoud van alle de placaten... begrepen in ses registers op het Groot Utrechts Placaetboek, Utrecht, 1733.

A. VAN WESEL, Commentarius ad novellas constitutiones ultrajectinas, Utrecht, 1666.

A. VAN WESEL, De remissione mercedis propter bellum, inundationem aquarum et sterilitatem, Amsterdam, 1678.

A. VAN WESEL, Opera omnia juridica, Brussel, 1692.

A. VAN WESEL, Tractatus de connubiali bonorum societate et pactis dotalibus, Amsterdam, 1673.

M. WESENBEKE, Commentarius in Pandectas juris civilis et libros tres Codicis Justinianaei, Leiden, 1649.
Amsterdam, 1665.

M. WESENBEKE, Commentarius in Institutiones.
(Bazel, 1572)
(Bazel, 1585)

J. O. WESTENBERG, De causis obligationum, Harderwijk, 1704.

J. O. WESTENBERG, Principia iuris secundum ordinem Digestorum seu Pandectarum, Harderwijk, 1712.

J. O. WESTENBERG, Principia iuris secundum ordinem Institutionum imperatoris Justiniani, Franeker, 1719.
Leiden, 1764, 3 dln.

Q. WEYTSEN, Een tractaet van avarien.
(Leiden, 1617)
(Middelburg, 1641)
(Amsterdam, 1651)
(Middelburg, 1663)
(Amsterdam, 1673)
(Amsterdam, 1697)

Q. WEYTSEN, Tractatus de avariis cum observationibus S. VAN LEEUWEN et M. DE VICO.
(Amsterdam, 1672)
(Amsterdam, 1691)

PH. WIELANT, Practycke civile.
(Amsterdam, 1598)
(Amsterdam, 1606)

[P. WIERDSMA en P. BRANDSMA,] Oude Friesche wetten met hedendaagsche vertaaling en aanteekeningen, Kampen, 1782.

N. WILTENS, Kerkelyk Plakaatboek, vervolgd door SCHELTUS, TE WATER, DE KONING e.a., 's Gravenhage, 1722(-1807), 5 dln.

J. J. WISSENBACH, Disputationes ad Instituta imperialia, Franeker, 1700.

J. J. WISSENBACH, In extremum Pandectarum titulum de diversis juris antiqui regulis exercitationes cathedrariae.
(Franeker, 1651)
(Franeker, 1656)

J. J. WISSENBACH, In libros VII priores Codicis Justiniani... commentationes cathedrariae
(Franeker, 1660)
(Franeker, 1664)
(Franeker, 1750)

C. DE WITT, Beredeneert vertoog wat van eene clandestine verloovinge en huwelyks voltrekkinge buitens 's lants en buiten kennisse der ouderen te oordeelen zy, Amsterdam, 1748.

C. WOLFF, Staatkunde, Amsterdam, 1744.

H. ZOESIUS, Commentarii sive praelectiones ad decretales epistolas Gregorii IX P., sive Universum jus canonicum.
(Leuven, 1647) (Keulen, 1691)
(Keulen, 1657) (Keulen, 1714)
(Keulen, 1668) (Keulen, 1738)
(Keulen, 1683)

H. ZOESIUS, Commentarius ad libros L Digestorum seu Pandectarum, Leuven, 1645.

E. VAN ZURCK, Codex batavus, Delft, 1711.
Delft, 1727.
Rotterdam, 1727.
Rotterdam, 1738.
Rotterdam, 1758.

B. VAN ZUTPHEN, Practycke der Nederlandsche rechten vande daghelijcksche soo civile als criminele questien, Utrecht, 1636.
Leeuwarden, 1645.
Leeuwarden, 1655.
Leeuwarden, 1664.
Groningen, 1680.

F. ZYPAEUS, Notitia juris belgici, Antwerpen, 1642.

§ IV.

BUITENLANDSCHE SCHRIJVERS EN UITGAVEN.

H. F. D'AGUESSEAU, Oeuvres, Parijs, 1759-1789, 13 dln.

J. ALTHUSIUS, Dicaeoligicae libri tres, totum et universum jus quo utimur methodice complectentes.
(Herborn, 1616)
(Frankfort, 1616)
(Frankfort, 1649)

Antiquae collectiones decretalium, 3 dln.
(Herda, 1576)
(Parijs, 1609)
(Parijs, 1621)

P. AB AREA BAUDOZA CESTIUS, Justiniani imperatoris Institutiones juris civilis.
(Lyon, 1591)
(Lyon, 1593)

B. D' ARGENTRÉ, Commentarii in patrias Britonum leges seu consuetudines antiquissimi ducatus Britanniae.
(Parijs, 1608)
(Parijs, 1613)
(Parijs, 1621)
(Parijs, 1646)

R. BACHOFF VON ECHT (BACHOVIUS), Tractatus de pignoribus et hypothecis absolutissimus, Frankfort en Rostock, 1656.

J. BACQUET, Oeuvres.
(Parijs, 1608)
(Parijs, 1621)
(Genève, 1625)
(Parijs, 1630)
(Lyon, 1658)
(Parijs, 1664)
(Parijs, 1688)
(Lyon, 1744)

A. BALDESCHI, Tractatus varii de inventarii beneficio, Turijn, 1582.

A. BARBOSA, Thesaurus locorum communium jurisprudentiae, ex axiomatibus AUGUSTINI BARBOSAE et analectis JOH. OTTONIS TABORIS aliorumque concinnatus.
(Leipzig, 1707)
(Leipzig, 1719)

BARTOLINI, Zie Tractatus de dote.

M. BECANUS, De republica ecclesiastica... contra M. Antonium de Dominis, Mainz, 1618.

J. BECHEFER, La bibliothèque ou trésor du droit françois, Parijs, 1671, 3 dln.

J. BÉRAULT, La coutume reformée du pais et duché de Normandie, anciens ressorts et enclaves d'iceluy, 2 dln.
(Rouen, 1612)
(Rouen, 1614)
(Rouen, 1620)
(Rouen, 1648)
(Rouen, 1660)
(Rouen, 1684)

J. H. BERGER, Oeconomia juris ad usum hodiernum accomodata.
(Leipzig, 1712-1719)
(Leipzig, 1771)

M. BERLICHIUS, Conclusiones practicabiles secundum ordinem constitutionum.
(Leipzig, 1629, ed. 3a)

TH. BEZA, Tractatio de polygamia.
(Genève, 1568)
(Genève, 1569)
(Genève, 1571)
(Genève, 1573)
(Genève, 1591)
(Genève, 1651)
(Genève, 1666)

TH. BEZA, Tractatus de repudiis et divortiis.
(Genève, 1569)
(Genève, 1573)
(Genève, 1591)
(Genève, 1610)
(Deventer, 1651)
(Nijmegen, 1666)

C. BICHI, Decisiones sacrae rotae romanae, Rome, 1671, 2 dln.

H. BOCER, Commentarius de donationibus, Tübingen, 1614.

J. BODIN, De republica.
(Parijs, 1586)
(Frankfort, 1609)
(Frankfort, 1622)

J. BODIN, Les six livres de la république.
(Parijs, 1576)
(Parijs, 1577)
(Parijs, 1578)
(Parijs, 1579)
(Lyon, 1579)
(Parijs, 1580)
(Parijs, 1583)
(Z. p., 1608)
(Genève, 1629)
(Lyon, 1693)

N. BOHIER (BOERIUS), Decisiones burdegalenses.
(Lyon, 1567)
(Lyon, 1579)
(Lyon, 1603)
(Lyon, 1612)
(Genève, 1614)
(Genève, 1620)

J. H. BÖHMER, Institutiones juris canonici.
(Halle, 1737)
(Halle, 1738)
(Halle, 1742)

J. H. BÖHMER, Introductio in jus Digestorum.
(Halle, 1704)
(Halle, 1761)
(Halle, 1791)

J. H. BÖHMER, Introductio in jus publicum universale.
(Halle, 1755)

J. H. BÖHMER, Jus ecclesiasticum Protestantium.
(Halle, 1732-1738, 6 dln.)
(Halle, 1756-1762, 6 dln.)

J. H. BÖHMER, Sussincta expositio doctrinae de actionibus, Halle, 1718.

J. S. F. BÖHMER, Elementa jurisprudentiae criminalis, Halle, 1749.

J. S. F. BÖHMER, Meditationes in Constitutionem Criminalem Carolinam, Halle, 1774.

J. S. F. BÖHMER, Observationes selectae ad Carpzovii practicam novam rerum criminalium, Frankfort, 1759.

J. BOSCAGER, Institution du droit romain et du droit françois, Parijs, 1686.

E. BOSSO, Tractatus varii qui omnem fere criminalem materiam excellentes doctrina complectuntur, Venetië, 1570.

N. DE BOURGOGNE (BURGUNDIUS), Opera omnia quae de jure fecit, Brussel, 1674.

J. BOUVET, La coustume de Bourgonge.
(Genève, 1632, 2 dln.)
(Dijon, 1636, 3 dln.)

B. BRISSON, (Lexicon juris sive) De verborum quae ad jus pertinent significatione.
(Lyon, 1559)
(Frankfort, 1587)
(Parijs, 1596)
(Genève, 1599)
(Genève, 1615)
(Frankfort, 1683)
(Frankfort, 1697)
(Frankfort, 1721)
(Halle, 1743)

B. BRISSON, Opera varia continens selectarum ex jure antiquitatum libros IV.
(Parijs, 1606)
(Parijs, 1607)
(Leiden, 1747)

P. DE BROSSES, Le code des décisions forenses.
(Collogny, 1612)
(Genève, 1618)

J. BRUNNEMANN, Commentarius in duodecim libros Codicis Justinianei.
(Leipzig, 1663)
(Leipzig, 1679)

J. BRUNNEMANN, Commentarius in quinquaginta libros Pandectarum.
(Frankfort, 1683, 2 dln.)

J. BRUNNEMANN, Consilia sive responsa academica, Frankfort a. d. Oder, 1677.

J. BRUNNEMANN, Repetitio paratitlorum.
(Wittenberg, 1708)

J. S. BRUNQUELL, Historia juris romano-germanici, Amsterdam, 1738.

PH. BUGNYON, Legum abrogatarum et inusitarum in omnibus curiis... regni Franciae tractatus, Brussel, 1666.
Brussel, 1677.

J. BUTRIGARIUS, zie Tractatus de dote.

J. CABASSUT, Juris canonici theoria et praxis.
(Lyon, 1675)
(Lyon, 1678)
(Lyon, 1685)
(Lyon, 1691)
(Lyon, 1698)
(Rouen, 1703)
(Rouen, 1707)
(Poitiers, 1738)

J. CALVINUS (KAHL), Lexicon juridicum juris romani, Frankfort, 1600.
Genève, 1683.

TH. CAMPANELLA, De monarchia hispanica discursus.
(Lyon, 1635)
(Amsterdam, 1640)
(Harderwijk, 1640)
(Amsterdam, 1641)
(Amsterdam, 1653)
(Frankfort a.d. Oder, 1709)

Canones et decreta sancto-sancti oecumenici et generalis concilii Tridentini, Rome, 1564.

B. CARPZOVIUS, Commentarius in legem regiam Germanorum.
(Leipzig, 1640)
(Leipzig, 1651)

B. CARPZOVIUS, Definitionum forensium ad constitutiones electorales Saxonicas synopsis.
(Jena, 1664)

B. CARPZOVIUS, Opus decisionum illustrium Saxonicarum, Leipzig, 1704.

B. CARPZOVIUS, Opus definitionum ecclesiasticarum seu consistorialium, ook onder den titel Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis.
(Leipzig, 1649)
(Hannover, 1652)
(Leipzig, 1665)

B. CARPZOVIUS, Practicae novae imperialis saxonicae rerum criminalium synopsis, Frankfort, 1758.

B. CARPZOVIUS, Processus juris in foro saxonico, Jena, 1667.

B. CARPZOVIUS, Responsa electoralia in Saxonia supremo appellationum judicio ad quaestiones lata collecta.
(Leipzig, 1642)
(Leipzig, 1683)
(Leipzig, 1709)

B. CARPZOVIUS, Volumen disputationum historico-politico judicarum de jure ac privilegiis ducum Saxonum, Leipzig, 1660.

J. C. CASPART, Allgemeiner kriegsrechtlicher Unterricht, Stuttgart, 1746.

G. DE CATANEO, La source, la force et le véritable esprit des loix, Berlijn, 1752.

B. CEPOLLA, Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum.
(Keulen, 1570)
(Keulen, 1596)
(Lyon, 1660)
(Venetië, 1681)

A. DE CHASSENEUX, Paratitla institutionum juris civilis.
(Franeker 1732)
(Utrecht, 1740)
(Utrecht, 1758)

B. DE CHASSENEUX, Commentaria in consuetudines ducatus Burgundiae principaliter et totius fere Galliae consecutive.
(Lyon, 1517)
(Lyon, 1523)
(Lyon, 1528)
(Lyon, 1535)
(Lyon, 1543)
(Parijs, 1547)
(Lyon, 1574)
(Lyon, 1582)
(Frankfort, 1590)
(Frankfort, 1609)
(Genève, 1616)
(Genève, 1647)

E. CLAIRAC, Les us et coutumes de la mer.
(Bordeaux, 1647)
(Rouen, 1671)

F. DE CLAPERIIS (CLAPIERS DE VAUVENARGUES), Centuriae causarum in summa rationum, Lyon, 1616.

J. CLARUS, Opera omnia sive practica civilis atque criminalis,
Leiden, 1611.
Antwerpen, 1616.

D. CLASPEN, Commentarius in constitutiones criminales Caroli V imperatoris, Leipzig, 1718.

S. COCCEJUS, Jus civile controversum.
(Frankfort, 1729, 2 dln.)
(Leipzig, 1766)
(Leipzig, 1784)
(Leipzig, 1789)
(Leipzig, 1791-1799)

Codex Justiniani, Parijs, 1532.
Lyon, 1571.

Codicis Theodosiani libri XVI, ed. J. SICHARDT, Bazel, 1528.

M. COLER, Decisiones Germaniae, Leipzig, 1631, 2 dln.

Compilation d'auguns priviledges et reglemens deu pays de Bearn.
(Pau, 1515)
(Lascar, 1633)
(Orthez, 1676)

J. COPPE, De fructibus, Parijs, 1535.

G. COQUILLE, Oeuvres contenans plusieurs traitez touchant les libertez de l'église gallicane, l'histoire de France et le droict françois, Paris, 1665.

J. CORAS, Miscellanea juris civilis.
(Lyon, 1549)
(Keulen, 1581)
(Keulen, 1590)
(Keulen, 1598)

Corpus juris canonici.

Corpus juris canonici, ed. J. P. LANCELOTTUS, Parijs, 1618.
Lyon, 1661.
Bazel, 1682.

Corpus juris civilis (Romani),
Freiburg, 1598.
Leipzig, 1720.
Leipzig, 1740.
Turijn, 1758.

Corpus juris civilis Justinianei, cum commentariis ACCURSII, scholiis CONTII et DIONYSII GOTHOFREDI, Lyon, 1612, 6 dln;
benevens S. DAOYZ, Absolutissimus index et summa rerum ac verborum omnium, Lyon, 1612.

Corpus juris civilis... Cum notis... DIONYSII GOTHOFREDI,
Genève, 1619.
Lyon, 1652, 2 dln.
Amsterdam, 1663, 2 dln.
Amsterdam, 1664, 2 dln.

Corpus juris Fredericianum, Berlijn, 1781.

TH. CORMIER, Le code du très-chrestien et très-victorieux roy de France Henri IV.
(Lyon, 1603)
(Colligni, 1613)
(Rouen, 1615)

C. COTTEREAU (COTERAEUS), De jure et privilegiis militum.
(Lyon, 1539)
(Augusta Trebocorum, 1610).

P. COUSTAU (COSTALUS), Adversaria ex Pandectis Justiniani imperatoris, Lyon, 1554.

D. COVARRUBIAS A LEYVA, Opera omnia quae hactenus extant.
(Frankfort, 1573-1578, 2 dln.)
(Lyon, 1606)
(Antwerpen, 1610)
(Antwerpen, 1615)
(Antwerpen, 1638)
(Genève, 1762, 5 dln.)

J. CRESPIN, Iuris civilis romani initia et progressus, 2 dln.
(Genève, 1568)
(Z. p., 1571)
(Genève, 1583)
(Amsterdam, 1659).

J. CUJAS, Ad Africanum reliqui tractatus... quibus difficillimae juris questiones enodantur, Lyon, 1573.

J. CUJAS, Observationes et emendaciones, Halle, 1737.

J. CUJAS, Opera quae de jure fecit et edi voluit, Genève, 1609.

J. CUJAS, Paratitla in libros quinquaginta Pandectarum imperatoris Justiniani.
(Keulen, 1570)
(Parijs, 1606)
(Parijs, 1631)
(Parijs, 1641)
(Toulouse, 1686)

J. G. DARIES, Institutiones jurisprudentiae romano-germanicae.
(Frankfurt en Leipzig, 1754)
(Jena, 1764)
(Jena, 1766)

J. G. DARIES, Observationes juris naturalis, Jena, 1753.

F. DAVY D' ARGENTé, Notarum juris selectarum liber, Angers, 1614.

Debates, resolutions and other proceedings, of the Convention of the Commonwealth of Massachusetts... for the purpose of assenting to and ratifying the constitution recommended by the Grand Federal Convention, Boston, 1788.

Decisiones Rotae Genuae de mercatura et pertinentibus ad eam.
(Genua, 1581)
(Venetië, 1582)
(Lyon, 1592)
(Lyon, 1621)

C. H. DESCOUSU e.a., Ars notariatus sive tabellionum, Lyon, 1562, 2 dln.

[F. C. DESMAISONS,] Les définitions du droit canonique.
(Parijs, 1668)
(Parijs, 1674, 2 dln.)
(Parijs, 1700)

J. DOMAT, Les loix civiles dans leur ordre naturel, Parijs, 1713.

H. DONEAU, Commentarii de jure civili, Frankfort 1626.

F. DOUAREN, Opera omnia, quae in hunc usque diem extant in jure civili.
(Parijs, 1550)
(Lyon, 1558)
(Lyon, 1579)
(Genève, 1608)
(Lucca, 1765-1768, 4 dln.)

A. DUCK, De usu et authoritate juris civilis Romanorum in dominiis principum christianorum, Londen, 1653.

CH. DUMOULIN, Commentarii in consuetudines parisienses.
(Parijs, 1539) (Parijs, 1576, 2 dln.)
(Parijs, 1554) (Lausanne, 1576)
(Frankfort, 1575) (Bern, 1603)

J. DUPUY, Traitez touchant les droits du roy très chrestien sur plusieurs états et seigneuries.
(Parijs, 1655)
(Rouen, 1670)

G. DURANTE, Tractatus de arte testandi et cautelis ultimarum voluntatum, Bonn, 1574.

J. EMERICUS A ROSBACH, Practica civilis.
(Frankfort, 1599) (Frankfort, 1645)
(Frankfort, 1618) (Frankfort, 1654)

J. EMERICUS A ROSBACH, Practica criminalis.
(Frankfort, 1610) (Frankfort, 1658)
(Frankfort, 1624) (Frankfort, 1670)
(Frankfort, 1650)

F. EROCOLANI (HERCULANUS), De attentatis appellatione pendente tractatus, Keulen, 1649.

EUSTATHIUS, De varia temporum in jure civili observatione.
(Bazel, 1561)
(Rostock, 1671)

A. FACHINAEUS, Controversiae iuris.
(Ingolstadt, 1598) (Lyon, 1632)
(Ingolstadt, 1600) (Keulen, 1649)
(Lyon, 1602) (Keulen, 1660)
(Lyon, 1609) (Keulen, 1669)
(Lyon, 1623) (Keulen, 1678)

P. FARINACIUS, Decisiones criminales S. rotae romanae, Frankfort, 1616.

of Fragmenta criminalia, Ulm, 1646.

P. FARINACIUS, Fragmenta variarum quaestionum et communium opinionum criminalium, Frankfort, 1622.

P. FARINACIUS, De immunitate ecclesiarum et confugientibus ad eas, Frankfort, 1622.

P. FARINACIUS, Opera (juridica) omnia.
(O. p., 1597 e.v., 10 dln.)
(Frankfort, z. j., 10 dln.)

P. FARINACIUS, Praxis et theorica criminalis, Lyon, 1606-1613, 3 dln.

P. FARINACIUS, Repertorium de contractibus, cum fragmentis, Lyon, 1642.

P. FARINACIUS, Repertorium judiciale, cum fragmentis, Lyon, 1639.

P. FARINACIUS, Repertorium de ultimis voluntatibus, cum fragmentis, Lyon, 1644.

P. FARINACIUS, Sacrae romanae rotae decisiones recentiores, Venetië, 1677, (pars 1a et 2a) en Rome, 1645 (pars 3a et 4a), 4 dln.

P. FARINACIUS, Tractatus de haeresi, Rome, 1616.

P. FARINACIUS, Tractatus de testibus.
(Frankfort, 1606)

A. FAVRE, Codex Fabrianus definitionum forensium et rerum in sacro Sabaudiae senatu tractarum.
(Genève, 1628) (Lyon, 1661)
(Genève, 1659) (Lyon, 1681)

A. FAVRE, De erroribus pragmaticorum.
(Genève, 1612-1615, 4 dln.)
(Lyon, 1658, 2 dln.)

A. FAVRE, Jurisprudentiae Papinianae scientia.
(Lyon, 1607)
(Lyon, 1658)

A. FAVRE, Libri viginti conjecturarum juris civilis.
(Lyon, 1661)

A. FAVRE, Rationalia in Pandectas.
(St. Gervais, 1604)
(Lyon, 1659-1663, 5 dln.)

F. B. DE FELICE, Dictionnaire universel raisonné de justice naturelle et civile... par une société de moralistes, de jurisconsultes et de publicistes... revu et mis en ordre par..., Yverdon, 1777-1778, 13 dln.

E. FELICI (H. FELICIUS), Tractatus desideratissimus de communione seu de societate.
(Frankfort, 1666)
(Turijn, 1610)
(Gorinchem, 1666)

G. FERRARI (J. P. DE FERRARIIS), Practica aurea.
(Venetië, 1575)
(Genève, 1618)

C. DE FERRIÈRE, La science parfaite des notaires ou le moyen de faire un parfait notaire.
(Parijs, 1682)
(Parijs, 1728, 2 dln.)
(Parijs, 1733)
(Parijs, 1761-1771, 2 dln.)

CH. FÉVRET, Traitté de l'abus et du vrai sujet des appellations qualifiées de ce nom d'abus.
(Dijon, 1654)
(Lyon, 1667)
(Lyon, 1677)
(Lyon, 1736, 2 dln.)
(Lausanne, 1777)

J. FILLEAU, Décissions catholiques ou Recueil général des arrests rendus en toutes les cours souveraines de France en exécution ou interprétation des édits qui concernent l'exercice de la religion prétendue réformée, Poitiers, 1668.

ET. FORCADEL (ST. FORCATULUS), Opera, Parijs, 1595.

ST. FORCATULUS, Penus juris civilis sive de alimentis tractatus, Lyon, 1550.

Los fors et costumas de Bearn.
(Lescan, 1602)
(Lascar, 1625)
(Pau, 1682)

J. C. FRANCK, Vitae tripartitae jurisconsultorum veterum, Halle, 1718.

V. FUSARIUS, Tractatus de substitutionibus.
(Venetië, 1644)
(Genève, 1653)
(Genève, 1675)

A. GAIL, Practicae observationes tam ad processum judiciarium quam causarum decisiones pertinentes.
(Keulen, 1580)
(Keulen, 1595)
(Keulen, 1601)
(Keulen, 1616)
(Keulen, 1645)
(Keulen, 1653)
(Keulen, 1663)

J. D. GAITO, Tractatus de credito ex libris, epistolis, cambiis, apochis, instrumentis publicis, obligationibus penes acta.
(Venetië, 1669)
(Genua, 1694)

A. DA GAMA, Decisionum supremi senatus Lusitaniae centuriae IV, Antwerpen, 1650.

J. GARSIAS (GARCIA SAAVEDRA), De expensis et meliorationibus tractatus, Amsterdam, 1656.

A. GENTILIS, De jure belli.
(commentatio prima, Londen, 1588)
(commentationes duae, Leiden, 1589)
(commentatio tertia, Londen, 1589)
(libri tres, Hannover, 1612)

J. GOEDDAEUS, Commentarius de contrahenda et committenda stipulatione, Herborn, 1618.

J. GOEDDAEUS, Commentarius repetitae praelectionis in titulum... Pandectarum de verborum significatione, Herborn, 1642.

A. GOMEZ, Ad leges Tauri commentarius.
(Antwerpen, 1617)
(Genève, 1628)

A. GOMEZ, Commentarii variaeque resolutiones juris civilis communis et regii, Genève, 1631.

D. GOTHOFREDUS (GODEFROY), Domini Justiniani codicis sacratissimi repetitae praelectionis libri XII commentariis Dionysii Gothofredi illustratae.
(Lyon, 1585)
(Genève, 1619)

D. GOTHOFREDUS, „Immo", hoc est conciliatio legum..., Frankfort, 1696.

J. GOTHOFREDUS, Opera juridica minora, cura C. H. TROTZ, Leiden, 1733.

M. GRASSI, Receptae sententiae de successione tam ex testamento quam ab intestato.
(Rostock, 1582)
(Lyon, 1603)

J. V. GRAVINA, Origines juris civilis.
(Leipzig, 1717) (Venetië, 1739)
(Leipzig, 1737) (Venetië, 1758)

S. GUAZZINI, Opera criminalia, Antwerpen, 1675-1676, 3 dln.

H. HAHN, Observata theoretico-practica ad MATTHAEI WESENBECII in L. libros Digestorum commentarios, Helmstadt, 1668.

J. HEESER, Loci communes juris practici de rationibus reddendis earumque revisione.
(Frankfort, 1665)
(Wetzlar, 1728).

C. J. HEIL, Judex et defensor in processu inquisitionis, seu Tractatus criminalis theoretico-practicus, Leipzig, 1717.

J. C. G. HEINECCIUS, Dictionarium juridicum in quo BARN. BRISSONII de verborum significatione opus in meliorem ordinem redactum, Halle, 1743.

J. C. G. HEINECCIUS, Elementa juris civilis secundum ordinem Institutionum, Giessen, 1727.

J. C. G. HEINECCIUS, Praelectiones academicae in HUG. GROTII de jure belli et pacis libros III.
(Berlijn, 1744)
(Genève, 1748)
(Napels, 1765, 2 dln.)

F. HÉLO, Les Instituts de l'empereur Justinien, traduits en françois, Paris, 1669, 2 dln.

E. HESSELBERG, Juridisk Collegium, Kopenhagen [, 1753], 2 dln. (I. Om Personers Raet; II. Om Tings Ret).

A. A. HOCHSTETTER, Collegium Puffendorfianum super libris duobus de officiis hominis et civis, Tubingen, 1710.

J. HOPPE, Commentatio sussincta ad Institutiones Justinianeas.
(Frankfort, 1694)
(Frankfort, 1721)
(Frankfort, 1772)

F. HOTMAN, Quaestiones illustres.
(Parijs, 1573)
(Parijs, 1576)
(Lyon, 1579)
(Z. p., 1585)

F. HOTMAN, zie Tractatus de dote.

J. IMBERT, Enchiridion iuris scripti Galliae moribus et consuetudine frequentiore usitati itemque abrogati.
(Lyon, 1558)
(Lyon, 1559)
(Lyon, 1560)
(Lyon, 1561)
(Lyon, 1621)

J. IMBERT, Enchiridion ou brief recueil du droit escrit gardé et observé en France et aussi de celui qui est abrogé, traduit en françois.
(Poitiers, 1559)
(Parijs, 1571)
(Parijs, 1608)
(Parijs, 1615)
(Parijs, 1623)
(Parijs, 1627)

J. KRESS, Commentatio succincta in constitutionem criminalem Caroli V imperatoris, Hannover, 1760.

J. LABITTUS, Index legum omnium quae in Pandectis continentur.
(Parijs, 1557)
(Venetië, 1566)
(Leiden, 1674)
(Frankfort, 1724)
(Napels, 1759)

LAURENS DE VILLE, La justice militaire de l'infanterie.
(Parijs, 1633)
(Parijs, 1672)

W. A. LAUTERBACH, Collegium theoretico-practicum ad L Pandectarum libros.
(Tübingen, 1692-1706) (Tübingen, 1741)
(Tübingen, 1713-1715) (Tübingen, 1784)
(Tübingen, 1723-1726, telkens 3 partes in 1 dl.)

W. A. LAUTERBACH, Compendium juris, Tübingen en Frankfort [, 1697]. Frankfort, 1711.

C. LEBRET, De la souveraineté du roy, Parijs, 1632.

C. LE BRUN DE LA ROCHETTE, Le procès civil et criminel.
(Rouen, 1611) (Rouen, 1643)
(Lyon, 1618) (Rouen, 1647)
(Rouen, 1619) (Rouen, 1661)
(Rouen, 1629)

A. LECONTE, Volumen legum parvum quod vocant, Lyon, 1584.

A. LEMAISTRE Recueil de divers plaidoyers et harangues prononcez au parlement.
(Parijs, 1652) (Parijs, 1660)
(Parijs, 1654) (Parijs, 1664)
(Parijs, 1656) (Parijs, 1671)
(Parijs, 1657) (Parijs, 1673)

E. LEONINUS (LE LION), Processus criminalis sive praelectiones, Keulen, 1604.

A. LEYSER, Meditationes ad Pandectas, Leipzig, 1742, 11 dln.

Liber sextus Decretalium D. Bonifacii papae VIII. Clementis papae V Constitutiones. Extravagantes tum viginti D. Joannis papae XXII, tum communes.
(Lyon, 1584)
(Lyon, 1613)

G. LOUET, Recueil d'aucuns notables arrests donnez en la cour de parlement de Paris.
(Parijs, 1602) (Parijs, 1643)
(Parijs, 1610) (Parijs, 1650)
(Parijs, 1614) (Parijs, 1655)

(Parijs, 1616)
(Parijs, 1633)
(Parijs, 1678, 2 dln.)
(Parijs, 1693, 2 dln.)
(Parijs, 1661)
(Parijs, 1668, 2 dln.)
(Parijs, 1712, 2 dln.)
(Parijs, 1742, 2 dln.)

Ch. LOYSEAU, Les oeuvres.
(Genève, 1636, 2 dln.)
(Parijs, 1640)
(Parijs, 1660)
(Parijs, 1666)
(Parijs, 1678)
(Lyon, 1701)

F. MANTICA, Tractatus de conjecturis ultimarum voluntatum.
(Genève, 1611)
(Genève, 1614)
(Genève, 1696)
(Genève, 1723, 2 dln.)
(Genève, 1734)
(Genève, 1735)

F. MANTICA, Vaticanae lucubrationes de tacitis et ambiguis conventionibus.
(Rome, 1610)
(Genève, 1615)
(Genève, 1661, 2 dln.)
(Genève, 1692)
(Genève, 1723)

E. J. F. MANTZEL, Ius mecklenburgicum et lubicense illustratum. Rostock, 1749-1753, partes I-V.

C. MANZ, Specialia in iure communi, Augsburg, 1668.

C. MANZ, Tractatus de contractibus et obligationibus, Ingolstadt, 1640.

C. MANZ, Tractatus rationalis de fidejussoribus, Augsburg, 1666.

C. MANZ, Tractatus de testamentis, Augsburg, 1661.

C. MANZ et J. W. TEXTOR, Centuria decisionum Palatinarum, seu rerum in supremo dicasterio Neoburgico... judicatarum, Augsburg, 1659.

R. MARANTA, Speculum aureum et lumen advocatorum, praxis civilis...
(Venetië, 1568)
(Keulen, 1586)
(Lyon, 1593)

J. MASCARDUS, Conclusiones probationum omnium, Frankfort, 1661, 4 dln.

A. MATTEACCI, De jure Venetorum et jurisdictione maris adriatici, Venetië, 1591.

E. MAURITIUS Dissertationes et opuscula de selectis juris publici, feudalis et privati.
(Tübingen, 1665)
(Frankfort, 1692)
(Straatsburg, 1724)

J. P. DE MAURIZE, Juris canonici selecta et eorum quae ad usum fori gallicani pertinent, brevis comprehensio seu summa.
(Parijs, 1659)
(Parijs, 1661)

K. MAUSER, Tractatus juridicus de nuptiis theoretico-practicus, ob varias ex jure civili Saxonum feudali et canonico depromptas et accurate decisas.
(Leipzig, 1617)
(Jena, 1682)

A. J. MAYNUS (DE MAINO), Consilia sive responsa juris.
(Venetië, 1581)
(Frankfort, 1611)
(Spiers, 1693)

J. MEIER, Collegium argentoratense, totius jurisprudentiae absolutum systema exhibens, Straatsburg, 1657, 3 dln.

J. MENOCHIUS, De adipiscenda, retinenda et recuperanda possessione doctissima commentaria.
(Keulen, 1587)
(Lyon, 1606)
(Keulen, 1614)
(Keulen, 1624)
(Keulen, 1629)
([Genève,] 1629)

J. MENOCHIUS, De arbitrariis judicum questionibus et causis.
(Lyon, 1605)
(Lyon, 1606)
(Keulen, 1615)
(Keulen, 1628)
(Genève, 1630)
(Genève, 1671)
(Genève, 1672)

J. MENOCHIUS, Consilia sive responsa, Frankfort, 1628-1637, 5 dln.

J. MENOCHIUS, De praesumptionibus, conjecturis, signis et indiciis commentaria, Genève, 1670.
Genève, 1686.

H. MERCIER, Remarques du droit françois sur les Instituts de l'empereur Justinien.
(Parijs, 1672)
(Parijs, 1682)

M. MERLIN, De legitima tractatus absolutissimus, Genève, 1664.

M. MERLIN, De pignoribus et hypothecis tractatus absolutissimus, Genève, 1651.

D. MEVIUS, Commentarii in ius lubecense.
(Leipzig, 1642-1643, 4 dln.)
(Frankfort, 1664)
(Frankfort, 1697)
(Frankfort, 1700)
(Frankfort, 1744)

D. MEVIUS, Decisiones summi tribunalis wismariensis, Frankfort, 1703, 9 dln.

D. MEVIUS, Discussio levaminum inopiae debitorum.
(Leipzig, 1630)
(Frankfort en Leipzig, 1678)

C. MEY e.a., Maximes du droit public français tirées des capitulaires, des ordonnances du royaume et des autres monumens de l'histoire de France, Amsterdam, 1775.

H. MEYER, De pignoribus, hypothecis et privilegiis creditorum, Z. p., 1611.

H. G. DE MIRABEAU, Aux Bataves, sur le stadhoudérat, [Londen,] 1788.

F. MODIUS, Rerum criminalium praxis et variorum tractatus criminales, Frankfort, 1587.

J. P. MOLIGNATUS, Tractatus de retentione, in quo omnia ac singula ad hanc materiam pertinentia per 426 quaestiones et responsiones... deciduntur, Neurenberg, 1709.

W. MOLLER, Repertorium rerum, verborum et notabilium tam in Definitionibus forensibus... quam Commentario in legem regiam Germanorum... B. CARPZOVII occurrentium locupletissimum, Leipzig, 1676.

CH. DE MONTESQUIEU, Oeuvres.
(Amsterdam, 1758, 3 dln.)
(Amsterdam, 1761, 6 dln.)
(Amsterdam, 1764, 6 dln.)
(Kopenhagen en Genève, 1764-1765, 4 dln.)
(Londen, 1767, 3 dln.)
(Londen, 1769, 7 dln.)
(Londen, 1771-1772, 3 dln.)
(Londen, 1772, 2 dln.)
(Genève, 1777, 4 dln.)
(Amsterdam, 1785, 7 dln.)
(Parijs, 1788, 5 dln.)
(Parijs, 1795, 12 dln.)
(Parijs, 1796, 5 dln.)
(Bazel, 1799, 8 dln.)

CH. DE MONTESQUIEU, Défense de l'esprit des loix, Genève, 1750.

Des Herrn von MONTESQUIOU Werk von den Gesetzen... aus dem Französischen übersetzt, Frankfort en Leipzig, 1753, 3 dln.

MORELLY, Code de la nature, ou le véritable esprit des loix.
Z. p. („Partout"), 1755, 1757, 1760.

A. MORNAC, Observationes in XXIV libros Digestorum et IV Codicis libros, Parijs, 1616.
Parijs, 1631.
Parijs, 1647.

G. MUDAEUS, De contrahenda emptione et venditione, Frankfort, 1586.

J. MYNSINGER A FRUNDECK, Apotelesma sive corpus perfectum scholiorum ad quatuor libros Institutionum juris civilis.
(Bazel, 1559)
(Bazel, 1584)

J. MYNSINGER A FRUNDECK, Singulares observationes judicii imperialis camerae.
(Helmstadt, 1584)
(Wittenberg, 1624)
(Wittenberg, 1648)

A. NEGUSANTIUS, De pignoribus et hypothecis.
(Keulen, 1653)
(Keulen, 1700)

S. ODDIUS, De restitutione in integrum.
(Venetië, 1584)
(Frankfort, 1672)

D. ODOFREDUS, zie Tractatus de dote.

G. OELRICHS, Dat Rigische Recht und de gemenen Stichtischen Rechte ym Sticht van Ryga, Bremen, 1773.

G. OELRICHS, Volständige Sammlung alter und neuer Gesezbücher der Stadt Bremen, Bremen, 1771.

J. OETERINGUS, De jure et controversiis limitum et finium regundorum.
(Ulm, 1667)
(Hannover, 1711)

A. A. PAGENSTECHER, Aphorismi iuris ad Institutiones Iustineaneas, Amsterdam, 1701.

H. PANTZSCHMANN, Quaestiones practicae.
(Jena, 1609)
(Leipzig, 1623)

G. PANZIROLUS, De claris legum interpretibus.
(Venetië, 1637)
(Venetië, 1655)
(Leipzig, 1721)

J. PAPON, Corpus juris francici seu absolutissima collectio arrestorum, Genève, 1624.

J. PAPON, Recueil d'arrests notables des cours souveraines de France.
(Parijs, 1514)
(Parijs, 1565)
(Parijs, 1601)
(Parijs, 1607)
(Genève, 1608)
(Parijs, 1610)
(Genève, 1616)
(Parijs, 1621)
(Genève, 1622)
(Genève, 1637)
(Genève, 1648)

N. DE PASSERIBUS, De privata scriptura et verbis enuntiatis.
(Spiers, 1613)
(Venetië, 1615)
(Spiers, 1619)
(Frankfort, 1624)
(Frankfort, 1629)
(Venetië, 1650)
(Leipzig, 1686)
(Keulen, 1702)

O. PATRU, Playdoyers et oeuvres diverses, Paris, 1670.

M. A. PELLEGRINI (PEREGRINUS), Decisiones Patavinae.
(Venetië, 1614)
(Venetië, 1627)

M. A. PELLEGRINI, De juribus et privilegiis fisci.
(Keulen, 1588)
(Keulen, 1693)

M. A. PELLEGRINI, Tractatus de fideicommissis, Neurenberg, 1688.

P. PELLISSON, Paraphrase des Institutions de l'empereur Justinien, Parijs, 1564.

I. G. PERTSCH, Elementa juris canonici et Protestantium ecclesiastici, Jena, 1735.

C. M. PFAFF, De originibus iuris ecclesiastici veraque ejusdem indole, Tübingen, 1719.

A. PINEL, De bonis maternis.
(Frankfort, 1585)
(Frankfort, 1596)

H. PISTOR, Opera omnia, hoc est, quaestiones juris tam romani quam saxonici. Item observationes singulares.
(Leipzig en Jena, 1597-1609)
(Leipzig, 1629)
(Leipzig en Frankfort, 1679).

F. GAYOT DE PITAVAL, Causes célèbres et intéressantes avec les jugements qui les ont décidées.
(Parijs, 1734-1743, 20 dln.)
(Parijs, 1739-1750, 20 dln.)
(Amsterdam, 1772-1788)

J. B. PLOTUS, Tractatus de in litem jurando, Keulen, 1584.

Prima Justinianea (Historia juris romani; cognitio librorum juris communis; notitia authorum juridicorum; cognitione allegandi ex jure), Coburg, 1707.

S. PUFENDORF, De jure naturae et gentium, Lund, 1672, 2 dln.

S. PUFENDORF, De officio hominis et civis juxta legem naturalem, Utrecht, 1740.

S. PUFENDORF, Le droit de la nature et des gens, traduit du latin par J. BARBEYRAC, Amsterdam, 1706, 2 dln.

P. DE PUTEO, De syndicatu tractatus elegantissimus et absolutissimus, Frankfort, 1608.

Les Raisons ou les motifs véritables de la deffense du Parlement et des habitans de Paris contre les perturbations du repos public.
Parijs, 1649.

P. REBUFFI, Commentaria in constitutiones seu ordinationes regias, Amsterdam, 1668.

P. REBUFFIS, Opera omnia, Lyon, 1586, 6 dln.

Regulae juris tam civilis quam canonici a diversis jurisconsultis collectae.
(Frankfort, 1570)
(Frankfort, 1586)

Th. REINKINGK, Tractatus de regimine seculari et ecclesiastico, exhibens brevem et methodicam juris publici delineationem, Bazel, 1622.

K. RITTERSHAUSEN, Dodecadeltos sive in XII tabularum leges commentarius novus, Straatsburg, 1616.

A. ROBERT, Res judicatae.
(Keulen, 1599)
(Frankfort, 1599)
(Parijs, 1602)
(Parijs, 1611)
(Genève, 1625)

A. RODRIGUEZ, De modo et forma videndi et examinandi processum in causis civilibus via ordinaria, prima instantia instantis, Madrid, 1603.

J. ROSINI, Romanae antiquitates.
(Bazel, 1583)
(Bologne, 1611)
(Bologne, 1632)
(Bologne, 1685)
(Bologne, 1743)

G. ROUSSEAU DE LA COMBE, Traité des matières criminelles.
(Parijs, 1732) (Parijs, 1747)
(Parijs, 1741) (Parijs, 1769)
(Parijs, 1744)

J. H. ROUSSEL DE LA BÉRARDIÈRE, Dissertations des loix criminelles, Leyden, 1775.

H. DE ROXAS JORDAN, De incompatibilitate regnorum et majoratuum tractatus, Lyon, 1669.

J. J. A RUHDORF, Vindiciae causae palatinae seu assertio... juris... legitimae successionis Caroli Ludovici... in electoratum et comitatum Polatinum, 1640.

P. RUIZ DE MOROS (ROYZIUS MAUREUS), Decisiones de rebus in sacro auditorio Lituanico ex appellatione indicatis, Krakau, 1563.

F. SALGADO DE SOMAZA, Labyrinthus creditorum concurrentium.
(Antwerpen, 1653)
(Frankfort, 1663)

J. B. SAMINIATUS, Controversiae forenses recentissime luci expositae, Genève, 1688.

Th. SANCHEZ, De sancto matrimonii sacramento disputationes.
(Genua, 1602) (Antwerpen, 1626)
(Madrid, 1605) (Lyon, 1637)
(Venetië, 1606) (Antwerpen, 1652)
(Antwerpen, 1607) (Lyon, 1654)
(Venetië, 1614) (Lyon, 1659)
(Antwerpen, 1614) (Lyon, 1667)
(Antwerpen, 1617) (Lyon, 1669)
(Genua, 1619) (Genua, 1672)
(Lyon, 1621) (Lyon, 1690)
(Brussel, 1624) (Venetië, 1693)
(Genua, 1625) (Neurenberg, 1706)

J. SAVARY, Le parfait négociant, Paris, 1675, 2 dln.

S. SCACCIA, Tractatus de commerciis et cambio, Genève, 1664.

W. SCHICKARD, Jus regium Hebraeorum, Leipzig, 1674.

J. SCHNEIDEWEIN, In quatuor Institutionum Justiniani libros commentarii.
(Straatsburg, 1595)
(Straatsburg, 1599)
(Keulen, 1740)

J. H. C. DE SELCHOW, Specimen bibliothecae juris germanici provincialis ac statutarii, Göttingen, 1782.

S. DE SERAPHINIS, Tractatus de privilegiis juramenti amplissimus, Frankfort, 1679.

F. SERPILLON, Code criminel ou commentaire sur l'ordonnance de 1670, Lyon, 1784.

J. G. SIEGEL, Fürsichtiger Wechselgläubiger.
(Leipzig, 1726)
(Leipzig, 1739)
(Leipzig, 1776)

J. SITHMANN, Nucleus institutionum juris civilis, Stettin, 1656.

L. SOËFVE, Nouveau recueil de plusieurs questions notables du parlement de Paris, Paris, 1682.

J. J. SPEIDELIUS, Bibliotheca juridica universalis sive quaestionum juridicarum omnis generis, Neurenberg, 1728, 2 dln.

J. SPENCER, De legibus Hebraeorum ritualibus earumque rationibus.
(Canterbury, 1685)
('s Gravenhage, 1686)
(Leipzig, 1705)
(Halle, 1705)
(Tübingen, 1732)

M. STEPHANUS, Caroli quinti constitutiones publicorum judiciorum cum jure communi collatae, Frankfort, 1626.

M. STEPHANUS, Expositio sive commentarius Novellarum.
(Greifswald, 1631)
(Greifswald, 1653)
(Wittenberg, 1700)

M. STEPHANUS, De jurisdictione, Frankfort, 1623.

B. STRACCHA, Decisiones et tractatus varii de mercatura.
(Keulen, 1585)
(Amsterdam, 1669)

B. G. STRUVIUS, Bibliotheca juris selecta secundum ordinem litterarium disposita.
(Jena, 1703)
(Jena, 1720)
(Jena, 1725)
(Jena, 1756)
(Jena, 1758)

G. A. STRUVIUS, Progymnasmata s. jure sacro Justinianeo.
(Jena, 1668)

G. A. STRUVIUS, Syntagma jurisprudentiae secundum ordinem Pandectarum (latere titel Syntagma iuris civilis).
(Jena, 1659)
(Jena, 1682, 2 dln.)
(Neurenberg, 1692)
(Neurenberg, 1698)
(Neurenberg, 1701)
(Leipzig, 1718, 3 dln.)
(Leipzig, 1734, 3 dln.)

G. A. STRUVIUS, Jurisprudentia romano-germanica forensis.
Frankfort, a. d. Oder, 1671.
Frankfort a. d. Oder, 1739.

S. STRYK, Introductio ad praxin forensem, Wittenberg, 1733.

S. STRYK, Tractatus de actionibus forensibus, Halle, 1697.

Styl de la justicy deu pais de Bearn, Orthez, 1663.

R. SUAREZ, Opera omnia, Douai, 1614.

J. P. SURDUS, Consilia sive responsa, Venetië en Turijn, 1584-1610, 4 dln.

J. P. SURDUS, Decisiones, Frankfort, 1599.

J. P. SURDUS, Tractatus de alimentis.
(Keulen, 1595)
(Frankfort, 1595)
(Genève, 1645)

A. C. SYLVIUS, Commentarius ad leges tam regias quam XII Tabularum mores et canones romani juris antiqui, Parijs, 1603.

THEOPHILI Institutiones.
(Parijs, 1638)
(Parijs, 1657)
(Parijs, 1679)
(Parijs, 1681)
(Venetië, 1738)
('s Gravenhage, 1751)

P. G. THOLOSANUS, Syntagma iuris universi, Frankfort, 1611.

C. THOMASIUS, Juris institutiones prudentiae divinae, Halle, 1717.

A. TIRAQUEAU, Ex commentariis in Pictonum consuetudines sectio de legibus connubialibus et jure maritali.
(Parijs, 1524)
(Parijs, 1546)
(Lyon, 1554)
(Lyon, 1569)
(Lyon, 1581)
(Lyon, 1586)

A. TIRAQUEAU, De utroque retractu municipali et conventionali, Frankfort, 1586.

Tractatus de dote solennes et singulares quatuor clarissimorum juris-consultorum BALDI NOVELLI (BARTOLINI), JACOBI BUTRIGARII, D[IONYSII] ODOFREDI et FRANCISCI HOTOMANI, Keulen, 1591.

Tractatus varii de beneficio inventarii ac ejus conficiendi forma, authoribus magni nomine juris consultis, Genève, 1673.

A. TRENTACINQUIUS, Resolutiones.
(Frankfort, 1610)
(Frankfort, 1663)

H. TREUTLER, Selectae disputationes ad jus civile Justinianeum.
(Frankfort, 1624)
(Frankfort, 1632)
(Frankfort, 1640)

R. DE TURRI, Tractatus de cambiis, Frankfort, 1645.

J. VALERIUS, Differentiae utriusque fori, Frankfort, 1678.

S. VANTIUS, De nullitatibus sententiarum.
(Venetië, 1573)
(Keulen, 1664)

F. VASQUIUS, Illustrium controversiarum aliarumque usu frequentium libri sex, Frankfort, 1668.

E. DE VATTEL, Le droit des gens ou Principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des souverains.
(Londen, 1758)
(Leiden, 1758)
(Londen en Parijs, 1760)
(Neuchâtel, 1773)
(Neuchâtel, 1774)
(Amsterdam, 1775)
(Bazel, 1777)
(Neuchâtel, 1777)
(Nîmes, 1783)
(Nîmes, 1793)

V. VELTHEM, Introductio ad Hugonis Grotii illustre opus... de jure belli et pacis, Jena, 1676, 2 dln.

N. VIGELIUS, Methodus iuris civilis controversi.
(Mainz, 1652)
(Bazel, 1584)
(Bazel, 1606)

J. B. A VILLABOLOS, Antinomia juris regni Hispaniorum... ac aerarium commune opinionum communium, Salamanca, 1569.

[VOLTAIRE,] Mémoire de Donat Calas pour son père, sa mère et son frère, Z. p., 1762.

[VOLTAIRE,] Commentaire sur le livre des délits et des peines.
(Z. p., 1767)
(Parijs, 1773)

C. WAECHTLER, Opuscula juridica-philologica rariora, Utrecht, 1733.

M. VON WICHT, Das Ostfriesische Land-Recht nebst dem Deich- und Syhlrechte. Mit einem Vorbericht, Aurich, 1746.

C. WOLFF, Institutiones juris naturae et gentium, Halle, 1763.

C. WOLFF, Jus naturae methodo scientifica pertractatum, Francfort-Leipzig, 1740-1748, 8 dln.

C. WOLFF, Institutions du droit de la nature et des gens..., traduites du latin par M***. Avec des notes etc. par E. LUZAC, Leiden, 1772.

F. DE ZABARELLI, Super decretalia commentarius, Venetië, 1602.

P. ZACCHIA, Quaestiones medico-legales.
(Lyon, 1727)

L. ZACCHIAS, Tractatus de salario seu operariorum mercede, Rome, 1658.

J. ZANGER, De exceptionibus et de quaestionibus seu torturis reorum tractatus duo, Amsterdam, 1643.

O. P. ZEPPERUS, Collatio legum mosaicarum, forensium et romanarum canonici et saxonici iuris, Halle, 1632.

R. ZOUCHE, Juris et judicii fecialis sive juris inter gentes et quaestionum de eodem explicatio.
(Oxford, 1650)
(Leiden, 1651)

INHOUD.

Bl.

INLEIDING 5

Tijdperk, bl. 5. — Bronnen: boedelbeschrijvingen, bl. 5; catalogi van boekenveilingen, bl. 7; catalogi van boekerijen, bl. 9; behouden boekenpartijen, bl. 12; gerechtelijke bescheiden, bl. 12; Regeeringsbescheiden, bl. 13. — Ontcijfering, bl. 13. — Omvang van den boekenschat, bl. 14. — Methode van bewerking, bl. 15.

§ I. Te Batavia gedrukte wettelijke en aanverwante regelingen ... 17

§ II. In Nederland gedrukte wettelijke en aanverwante regelingen ... 21

§ III. Oud-Nederlandsche schrijvers, benevens in de Nederlanden uitgegeven geschriften 28

§ IV. Buitenlandsche schrijvers en uitgaven 62

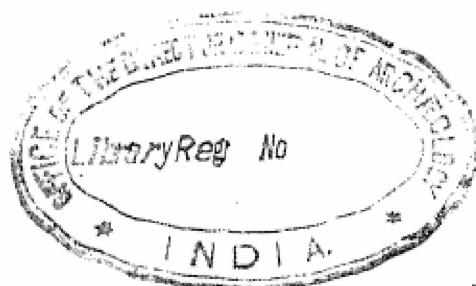
VERHANDELINGEN

van het

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

DEEL LXXII

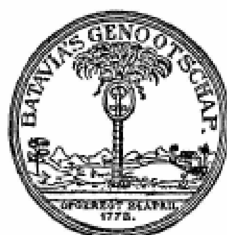
VIJFDE STUK

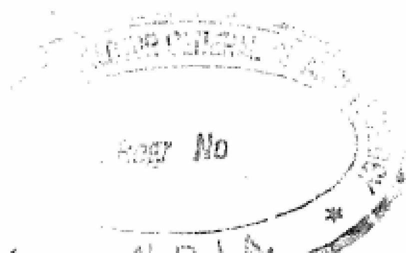
ANGKOLA- EN MANDAILING-BATAKSCH — NEDERLANDSCH WOORDENBOEK

DOOR

H. J. EGGINK

BANDOENG
A. C. NIX & Co.
1936

VOORREDE.

Gedurende mijn ruim 30-jarig verblijf als zendeling-leeraar in Angkola, standplaats Pargaroetan, is het mij mogelijk geweest tal van gegevens omtrent het Angkola- en Mandailing-Bataksch te verzamelen. Uit deze in den loop der jaren gemaakte aanteekeningen werd door mij in het land zelf dit woordenboek opgesteld, in hoofdzaak zooals het thans wordt uitgegeven. Kleine aanvullingen werden in Holland bij de eindredactie toegevoegd. In de laatste periode mijner werkzaamheid in Tapanoeli werden door mij ook de gemeenten der Doopsgezinde Zending in Mandailing en Pakantan verzorgd, waardoor het woordenboek met materiaal uit die streek kon worden uitgebreid; ook speciaal in Padang Lawas gebruikelijke woorden zijn er in opgenomen. Maar in de eerste plaats geeft het toch den woordenschat van Angkola, het Noord-Mandailingsch volgens de terminologie van Van der Tuuk. Ten einde de gegevens voor het Mandailingsch (Zuid-Mandailingsch van Van der Tuuk) aan te vullen, verwerkte ik ten slotte nog de Mandailingsche Woordenlijst van C. A. van Ophuijsen naar een afschrift in opdracht van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst gemaakt van het in de Leidsche Universiteitsbibliotheek berustende manuscript op kaarten. De hieraan ontleende gegevens zijn door de toevoeging (v. O.) kenbaar gemaakt.

Tegen het einde van 1934 bestond de mogelijkheid het woordenboek in de Verhandelingen op te nemen, terwijl gevreesd werd, dat dit ten gevolge van financieele moeilijkheden later wellicht niet meer mogelijk zou zijn. Op verzoek van de redactie der Verhandelingen heb ik toen mijn manuscript, hoewel nog niet geheel persklaar, naar Indië gezonden. Ik was daartoe te eerder bereid, omdat drukke bezigheden mij voorloopig geen tijd lieten voor een uitbreiding van het werk, die wel wenschelijk geweest zou zijn, nl. door alles wat Van der Tuuk over het Mandailingsch geeft in zijn woordenboek, spraakkunst en leesboek nogmaals systematisch door te werken, en door de in het Mandailingsch in druk verschenen en in de Leidsche Universiteitsbibliotheek in handschrift aanwezige teksten ten deele nogmaals, ten deele voor het eerst te benutten.

Het persklaar maken van het manuscript geschiedde door Dr. P. Voorhoeve en Dr. W. Kern. Voor het belangrijke aandeel, dat zij hiermede in het verschijnen van het werk gehad hebben, betuig ik hun hierbij gaarne mijn hartelijken dank.

Dit werk en het drukken heeft door allerlei omstandigheden zooveel tijd gekost, dat het woordenboek niet eind 1934, doch eerst eind 1936 verschijnt, gelukkig nog onaangetast door de gevreesde tijdsomstandigheden.

Aan het persklaar maken was bovendien veel werk verbonden. Het bestond in hoofdzaak uit de volgende werkzaamheden:

a. het controleeren, voor zoover mogelijk, van de herkomst der gegevens van Van Ophuijsen. Zijn woordenlijst is in de eerste plaats bedoeld als glossarium op zijn Bataksche Teksten. De beteekenis der woorden is vaak letterlijk overgenomen uit het woordenboek van Van der Tuuk, dat Toba-Bataksch is, en de Mand. woorden gewoonlijk door een Tobasch equivalent verklaart. Het gaat natuurlijk niet aan de door V. d. T. voor het Tobasche woord of equivalent gegeven beteekenis(sen) klakkeloos voor het Mandailingsch over te nemen. Ongetwijfeld heeft V. O. de door V. d. T. gegeven beteekenis soms slechts als voorloopige aanwijzing opgenomen; voor publicatie zou hij zijn lijst zeker nog grondig herzien hebben. Daar tijd en gelegenheid tot een onderzoek naar de beteekenis van zulke twijfelachtige woorden ontbraken, kon slechts nagegaan worden in welke gevallen twijfel bestaat. Woorden door V. O. aan V. d. T. ontleend, door V. d. T. uitdrukkelijk als in Mand. gebruikelijk opgegeven en van een ondubbelzinnige verklaring voorzien, zijn gemerkt met (T.). Waar V. O. iets aan V. d. T. ontleende, terwijl deze het woord alleen als Tobasch geeft of wel het verklaart door een Tobasch equivalent, terwijl het onzeker is of het in het Mand. precies hetzelfde beteekent, is de aanduiding (T. O.) gebruikt. Deze gegevens verdienen dus geen onbeperkt vertrouwen; er is altijd kans, dat Van Ophuysen het gegeven van Van der Tuuk verkeerd geïnterpreteerd heeft. Enkele aperte onjuistheden zijn weggelaten, bijv. de in het Mand. onbestaanbare vorm *sinsin* = *tintin*. Eigen gegevens van V. O. hebben de aanduiding (v. O.) behouden. Het teeken — geeft aan, dat na een aan V. O. of V. d. T. ontleend gegeven de samensteller zelf weer aan het woord komt.

b. het brengen van eenige meerdere regelmaat in het opnemen der woorden, hetzij onder het grondwoord of onder een afgeleiden vorm. Volkomen consequentie was echter niet te bereiken. Zoo zal men den vogelnaam *sihapkap* onder *hapkap* vinden, doch *sininit* onder de s; *patoelpak* onder de p, doch *sipatoelpak* onder toelpak, enz. Men zoeke bij woorden, die den vorm van een afleiding hebben, dus steeds op verschillende plaatsen, waar ze mogelijkerwijs kunnen voorkomen. Gereduplicеerde woorden zijn vaak als één woord beschouwd en daarnaar in de alfabetische volgorde opgenomen, bijv. *anting-anting* nà *antingano*.

c. het invoegen van in de voorbeelden gevonden ontbrekende woorden; voor de verklaring hiervan werd steeds met mij overleg gepleegd. Tijdens het persklaar maken verscheen: Woordenboek Bataksch-Maleisch door St. Pangoerabaan, Sipirok 1935. Een aantal woorden, die mij bekend waren, doch in het manuscript nog ontbraken, werden hieruit geput en opgenomen. Enkele woorden, mij wel onbekend, doch plausibel voorkomende, werden opgenomen met de aanduiding (St. P.). Mij totaal onbekende woorden, welker verklaring door St. P. mij minder duidelijk of twijfelachtig voorkwam, zijn niet overgenomen.

De proeven zijn door mij in revisie gelezen en goedgekeurd.

De door mij gevolgde spelling wijkt hier en daar iets af van de door

den Directeur van O. en E. voor schoolgebruik voorgeschrevene. Desondanks hoop ik toch, dat het boek ook voor het onderwijs bruikbaar zal blijken. Men bedenke, dat de in het Zuid-Mand. niet uitgesproken h steeds geschreven is en zoeke dus een Mand. woord, dat met een klinker begint, eventueel ook onder h.

Ter verklaring van enkele afkortingen diene:
hbs. = hata ni begoe siar (geestentaal).
Angk. = Angkola.
Mand. = Mandailing.
Pak. = Pakantan.
Pad. Bol. = Padang Bolak.
Tob. = Toba.

Ten slotte nog dit. Voor de samenstelling van dit woordenboek ben ik velen mijner Bataksche vrienden grooten dank verschuldigd. Het is niet doenlijk hier hun namen te noemen, maar ik denk steeds gaarne terug aan den tijd van persoonlijken omgang met hen, waardoor ik den rijkdom hunner taal zoo goed heb leeren waardeeren. Met name wil ik evenwel noemen den Heer Soetan Malajoe, daar hij zoo vriendelijk was zijn aanteekeningen voor mij beschikbaar te stellen, uit welke ik mocht nemen wat mij belangrijk voorkwam.

Oegstgeest, September 1936. H. J. EGGINK.

CORRIGENDA

blz. 102 het artikel HELMO vóór in plaats van na HELNENG te plaatsen.

blz. 181 2de kolom reg. 1 v.b. achter „voor" een : te plaatsen.

A

A, 1. uitroep van verwondering of ongeduld. 2. vaak verkorting van *aha*, zooals in: *adope* = *aha dope; aben* = *aha ambaen; aso* = *aha so* = *aha antjo*.

ABA, gekookte visch of vleesch, vermengd met rijst. In een pisangblad gewikkeld, wordt het als proviand meegenomen. *mangan na niabahon*, de op die wijze bereide spijze nuttigen.

ABAK, 1. *mangabak-abàk*, welig tieren, goed gedijen; *na napoe lakna haoemania i, mangabak-abak sadjo eme i hoeida*, zijn akker schijnt wel vruchtbaar te zijn, want ik zie, dat de rijst er goed gedijt.
2. *pangabahan*, bijverdienste; *indadong dapot aoe bagi aha pangabahan dison*, ik vind hier geen enkele bijverdienste.

ABAL-ABAL, bamboekoker om zout in te bewaren; *lomlom pe abal-abal, laing di gindjang do ingananna*, al is de koker voor het zout ook zwart, toch is zijn plaats boven. De plaats voor dezen koker is op het rek boven de haard; door den rook wordt hij zwart. De beteekenis is deze: al ziet iemand van afkomst er nog zoo onooglijk uit, toch blijft hij behooren tot den goeden stand. *Sadia honok ma antjo malala sira di abal-abal?* hoe lang zal het duren, dat het zout in de *abal-abal* gaat smelten? bet. hoe lang zal iemand tegen de verleiding bestand zijn? (T. O. ook:) het omwindsel van de pop van een rups; *mangabal-abalkon*, iets in een *abal-abal* doen.

ABALAN, een pad, dat gewoonlijk door het vee gebaand is.

ABAN, *mangaban*, iets steunen met de handen bij het dragen ervan; *diaban ia tangannia na maripoek i dohot abit*, hij droeg zijn gebroken arm in een doek.

ABANG-ABANG, 1. naam v.e. boom met week hout.
2. naam v.e. hoofddoek, die zoodanig om het hoofd gewonden is, dat de uiteinden als pieken naar weerszijden uitsteken. Dit moet vooral gelden als kenmerk tot het boksersgilde te behooren; *mabang-abang* = *mebang-ebang*, heen en weer zich bewegen door den wind; zie *ebang*.

ABAP, asch van verbrand gras, riet, papier enz. (T. O. ook:) kaf, stof van ongepelde rijst, die wegwaait, als men ze lucht. — *doeroes api i oelang habang abapna i*, begiet het vuur met water, dat de asch niet opwaaie; *oersa na marabap*, een hert, dat zich ophoudt op een stuk verbrande hei om daar de ziltige asch op te likken.

ABAR, epidemie; *begoe abar*, de geest, die de epidemie veroorzaakt; *masa abar*, er heerscht een epidemie.

ABARA, schouder; *mangabarahon*, ondersteunen, in bescherming nemen; *mangabarai*, ondersteunen; *i da, na mangabarai do hatami*, wat je daar zei, was om hem te ondersteunen.

ABAS, een prop idjoek of bladeren in de opening van een palmwijnkoker gestoken om bij het uitschenken de palmwijn te filtreeren, zoodat er geen insecten meekomen; *pangabas*, wat men voor zulk een filtreerprop gebruikt; *mangabas*, zoo filtreeren.

ABAT, verhindering, beletsel; *moeda soada abatna*, als er geen verhindering is; *mangabati*, verhinderen; *mangabat-abati*, telkens iemand hinderen of verhinderen; *pangabati*, wat de verhindering veroorzaakt.

ABEN = *aha ambaen*, waarom?

ABIN = *abing*.

ABING, *mangabing*, optillen, wegdragen, op den arm dragen; *abing djolo dakdanak on*, draag dit kind even (op je arm); *mangabing panganon*, de spijzen opbrengen, opdienen; *abing pinggan on*, neem de borden weg (n.l. na den maaltijd); *pangabingan*, een plek, die kaal of kenbaar geworden is, doordat er iets lang gestaan of gelegen heeft; *mabing-abing*, snel op en neer gaan van de borstkas.

ABIS, op, verbruikt, niets meer overgebleven; *mangabiskon*, opmaken; *mangabisi*, alles opmaken, verbruiken; *abisi!* laat niets over! *pangabisan*, het laatste restje van iets; *marabis-abis*, allen, tot op den laatste toe; (T.) *marabis*, dobbelen.

ABIT, kleed, doek, kleedingstuk, sarong; *djagal abit* = *pardjagal abit*, handelaar in katoentjes; *marabit*, gekleed zijn, een kleed om hebben, zich kleeden; *marabitkon*, iets als een kleed gebruiken; *on ma djolo hoeparabitkon*, ik zal dit maar als kleed gebruiken; *marabiti*, iets of iemand van een kleed voorzien; *parabiton*, alles wat tot iemands kleeding behoort, garderobe, kleedingstukken; *abit-abit*, gebruikte stukken goed of kleeding; *na niabitan*, waarover men een kleed doet, wat men met een kleed bedekt, d.i. de geslachtsdeelen, voorn. de mannelijke.

ABOEAN, stof, asch; *madoeng maraboean dalan i dibaen logo ni ari i*, de weg is al stoffig door de droogte.

ABOEDAGA = *haboedaga*.

ABOEL, *mangaboel*, te hulp komen, bijspringen, in de plaats treden; *aboel ma aoe djolo manggarar oetangki*, help mij maar

eens in het betalen van mijn schuld; *mata aboel ni mata,* oog om oog.

ABOEN, (v. O.) *mangaboen,* in groote hoeveelheid, in massa zijnde.

ABOER, *maraboer-aboer* = *marsaboer-saboer,* uitgestort zijn (bij beetjes); *maraboer-aboer do iloenia,* de tranen liepen hem over de wangen; *mangaboerkon,* iets doorbrengen, doordraaien, verkwisten; *paraboer,* doordraaier, verkwister; *paraboer ni boroe,* het bedrag aan geld, dat bij het vaststellen van de bruidschat wordt ter hand gesteld aan alle personen of partijen, die bij de bespreking aanwezig zijn en daarop een zeker recht hebben.

ABOET, *maraboet-aboet,* harig, ruig; *maraboet-aboet do panaroepmi,* je hebt (het dak) zoo (slordig) gedekt, dat het er aan den binnenkant ruig uitziet.

ABOK, (T.) weggeworpen, verworpen, nietswaardig; *mangabokkon,* iets wegwerpen, verkwisten.

ABOR, wand van bamboe of platgeslagen boomschors; *mangabor,* zulk een wand aanbrengen.

ABOT, *mangabot-aboti* = *mangabat-abati,* zie *abat.*

ADA, *mangadahon,* iets ergens bijdoen, dat er oorspronkelijk niet bij behoort; *djambang na niadahon,* een versiersel, dat men ergens heeft aangebracht; *nada bagi djambang na niadahon toe hamoe, anakboroe na solkot do hami,* wij zijn ten opzichte van jullie maar niet als een versiersel, dat zoo maar is aangebracht, maar we zijn van vroeger af met jullie verwant.

ADAK, *mangadak-adak,* onverzorgd v. het toilet; slordig erbij loopende; *mangadak-adak ho ro!* je komt zoo maar zonder je toilet in orde te hebben gemaakt! *mangadak-adak noma aoe mangajak na manangko i,* ik zette den dief na zonder op mijn kleeding gelet te hebben.

ADAM, stervensuur, levenseinde; de bepaalde tijd, waarop iemand sterven moet; (T.) *si maradam toea* (hbs.) = *horbo,* buffel, zie bij *adang.*

ADANG, *mangadang,* iemand opwachten, belagen, beloeren; met een geweer erop uit gaan om te zien of men ook een of ander wild onder schot krijgt; *adang djolo motor,* houd een auto aan! *pangadangan,* plaats, waar men de meeste kans heeft wild aan te treffen; *mangadangi,* overal heen loopen; *madang-adang,* zonder bezigheid rondslenteren; *horbo simaradang toea,* siernaam v.d. buffel (vgl. *adam*).

ADANG-ADANG, soms, somtijds, 't is mogelijk, 't kan zijn, dat......; *adang-adang ro do ia,* het kan zijn, dat hij komt.

ADAR, *mangadar, mangadarkon same,* de bosjes kweekplantjes v.d. rijst op de te beplanten sawah over de verschillende vakken verdeelen.

ADARAN, de overlangsche balken of liggers van een brug of vonder; de lange stok over kruiselings in den grond geslagen palen of stokken, waarover men iets hangt of waartegen men iets zet.

ADAS, (T. O.) *mangadas,* eentonig, gelijkvormig, b. v. een vlakte, waar zich niets als kenteeken voordoet.

ADAT, gewoonte, zede, gebruik, gewoonterecht, vastgestelde regel; *adat ni hata,* de regelen van beleefdheid bij het spreken; *maradat,* tot den stand behooren, die „*adat*" bezit; de beleefdheid in acht weten te nemen; *paradat,* iemand van stand, die „*adat*" bezit; *paradaton,* alles wat tot de *adat* behoort; *adatna,* feitelijk, naar gewoonte, naar behooren; *mangadatkon,* iets tot gewoonte maken, iets als *adat* vaststellen; *mangadati,* iets door *adat* wijden, b.v. een nieuw huis, een huwelijk, een begrafenis enz.; *mangadati same,* de rijpe padi-korrels, die van één soort zijn, op de sawah bij elkaar zamelen om voor een volgende keer zaaisel te hebben van gelijk soort; ook: de feitelijke oorzaak van iets zijn, in zinnen als deze: *i noma na mangadati maloem,* dat is nu feitelijk de oorzaak van de beterschap (na een ziekte).

ADATOEA, het geluk moge dienen, dat......; *adatoea adong,* het geluk diene, dat het er is (n.l. v.h. begeerde).

ADE, 1. s.v. bies, dient voor vlechtwerk.
2. *made-ade* = *mali-ali,* zie *ali.*

ADIAN, *adian,* rustplaats; *adian ni hata,* stopwoord; *paradianan,* rustplaats; *maradian,* rusten; *maradian-adian,* telkens even rusten; *maradiankon (hoeparadiankon),* doen rusten, doen ophouden; ontslaan, stopzetten; *niparadiankon djolo karedjo on,* dit werk wordt eerst eens stopgezet.

ADIL, (Mal. Arab.), rechtvaardig.

ADITTIA, de eerste dag van de Bataksche maand.

ADJAK, wijze, waarop men iets doet; wijze, waarop iets zal worden uitgevoerd; *bia do adjakna binaen,* op welke wijze zullen wij het doen? *pangadjak* = *adjak; mangadjak,* iets op een bepaalde manier doen; aan iets een vorm geven; in elkaar zetten; *na malo ma ho mangadjak hata i,* wat kun jij de woorden mooi in elkaar zetten; *na niadjak-adjaknia do i,* hij heeft het in elkaar gezet = hij zit er achter.

ADJAL, stervensuur, levenseinde.

ADJAN, (v. O.) = *adjal.*

ADJAR, leering, les, onderwijzing, vermaning; *mangadjar,* onderwijzen; *mangadjari,* iemand onderwijzen, onderrichten, vermanen; *mangadjarkon,* iets onderwijzen; iets tot object maken van zijn onderricht; *pangadjaran,* les, onderwijzing; *pangadjari* onderwijzer; *marsiadjar,* leeren, in de leer zijn, onderricht ontvangen; *parsiadjaran,* leerboek; *marsiadjari,* iets aanleeren; *parsiadjarankoe ma i,* ik zal dat aanleeren;

pangadjarion, wijze, methode van onderricht; *pangadjarkonna*, de manier, waarop men iemand iets wil leeren; *hoerang adjar*, onbeschoft, onopgevoed; *maradjar*, beginneling, pas begonnen, voor het eerst iets doen; *boedjing maradjar* = *marsiadjar boedjing-boedjing*, een aankomend meisje, bakvischje; *datoe maradjar*, een *datoe*, die nog maar een beginneling is; *adjarna* geplaatst na namen v. vruchtboomen, beteekent, dat deze voor het eerst beginnen vruchten te dragen: *botik adjarna, pisang adjarna, harambir adjarna*, een pepaja, een pisang, een klapperboom, die voor het eerst vruchten gaat dragen. Voor *adjarna* bezigt men ook wel *mangadjar*, b.v. *botik mangadjar, pisang mangadjar* enz.

ADJI, 1. toovermiddel, zwarte kunst; *hona adji*, door zulk een middel betooverd of behekst zijn; *adji-adjian*, de ingrediënten voor zulk een middel; *mangadjii*, iemand betooveren, beheksen.
2. met *Si* als titel voorkomende, zooals *Si Adji Pamasa, Si Adji Panjoerat* enz. In de Bat. verhalen vindt men het voor de eigennamen van personen, zooals *Si Adji Oerang Mandopa* enz. Volgens v.d. Tuuk schijnt het vroeger „vorst" beteekend te hebben.
3. *mangadji*, Koran reciteeren; *pangadjian*, school voor Koran-reciet; (T. O.) lezen, zich bezig houden met dat te leeren wat een *datoe* moet weten.

ADJIHIHIR, *adjihihiron* = *hihiron*, zie *hihir*.

ADJIMAT, amulet, meestal een kokertje, waarin zich een koran-spreuk bevindt.

ADJIMET = *adjimat*.

ADJING, (T.) geluk hebbende; *adjing ko dapot ko do panganonmoe*, ge hebt geluk, ge boft, ge treft het, dat ge eten hebt gekregen.

ADJIR, paaltje of stok, gebruikt voor het uitzetten van plantsel op rijen.

ADJOEK, *mangadjoek*, doen alsof men er alles van weet om iemand op die manier uit te hooren; (T.) iets op de proef stellen. — *adjoek-adjoek*, tusschenpersoon, hulpmiddel.

ADJOEL, *mangadjoel-adjoelkon*, iemand, die eigenlijk niet goed mee kan, vooruitbrengen, vooruitstuwen; iets voldoende rekenen, ofschoon het eigenlijk niet goed kan, van iemands kennis b.v.; *haroe so tolap aoe be mardalan, laing diadjoel-adjoelkon ia aoe toe djolo*, ofschoon ik niet meer in staat was verder te gaan, dreef hij mij toch voort; *nada toek nian parbinotoannia, tapi laing niadjoel-adjoelkon ma*, zijn kennis is wel niet voldoende, maar we zullen ze toch maar voldoende rekenen.

ADJOET, *mangadjoet*, op hol zijn, op hol slaan.

ADO, *mado-ado* = *mardjo-ardjo*, z. *ardjo*; *mangadoi*, ergens heen en weer loopen; *biasi diadoi ho pakaranganki?* waarom loop je om mijn erf heen en weer?

ADOE, 1. daarginds, gindsche; *bagas adoe*, dat huis daar, gindsch huis; *hoeta adoe*, gindsch dorp; *di adoe* = *disadoe*, daarginds; *toe adoe* = *toesadoe*, naar ginds; *di adoe i* = *disadoe i*, ginds ver weg.
2. *mangadoe*, aanklagen, een klacht indienen; *mangadoe ma ho*, dien jij maar een klacht in! *mangadoehon*, iemand of iets aanklagen; *pangadoean*, aanklacht; ook de persoon, bij wien men zijn beklag doet of de aanklacht indient; *pangadoe*, aanklager; *adoe-adoean*, allerlei aanklachten; *marsiadoean*, elkander aanklagen.
3. *maradoe*, wedijveren; *marsiadoe*, met elkaar wedijveren; *parsiadoean*, plaats, waar een wedstrijd gehouden wordt; *maradoe soede hamoe*, en verder ook u allen; wordt vaak bij het begin eener toespraak gezegd, als men eerst eenige personen bij name heeft genoemd. In dit laatste geval dient *maradoe* als meervoudsaanwijzer, inzonderheid ook voor praedicaten, b.v. *maradoe olo*, tegelijk willen v. meer dan één persoon; *maradoe kehe* of *markehean*, tegelijk weggaan van vele personen; (v. O.) *hoeadoe (mangadoe)*, ik meet mijn kracht, ik stel er mijn kracht tegenover.

ADOE-ADOE, stok, lat, waarmee men door een gat steekt om iets te verwijderen; *gedoek loebang, gedoek adoe-adoe*, als het gat krom is, moet ook de stok krom zijn.

ADOEM, *mangadoem*, helpen, bijstaan, te hulp komen; *adoem aoe djolo di karedjongkon*, help mij eens bij dit mijn werk; *adoem hamoe ma antong dakdanak na hoesoeroe on*, help dit kind, dat ik stuur, toch een beetje; *adoem hamoe aoe, nada toek hepengkoe*, helpen jullie me, want ik heb niet genoeg geld; *mare taadoem, oelang djanggal*, kom, laat ons te hulp komen, opdat (het plan) doorga.

ADONG, zijn, bestaan; aan het begin van een zin ook in de beteekenis van: soms, bij geval; *sadia adong?* hoeveel is er? *tiroe di adongna*, al naar dat er is; *adong diida ho pisongkoe?* heb je soms mijn mes ook gezien? *mangadongkon*, iets doen zijn; *maradong*, gefortuneerd zijn; *maradong-adongkon*, met wat er is het voor lief nemen; *i na adong, i niparadong-adongkon*, wat er is, daar doen we het maar mee; *sinadongan*, bezittingen, vermogen; *paradong*, iemand, die gefortuneerd is; *paradongan*, iemand, die van ouder op ouder gefortuneerd is.

ADOP, naar voren gericht, tegenover, voor, tegen; voorkant, voorzijde; ook: de borsten eener vrouw; *di adopan ni*, voor, in de tegenwoordigheid van; *toe adopan ni*, aan (in het adres v.e. brief bijv.); *mangadop*, bij iemand dienen om zijn schuld af te doen; slaaf zijn; *mangadopi*, tegen iemand gericht zijn, zich voor iemand stellen; *bagas pangadopan*, huis, waar men als slaaf dient; huis van dienstbaarheid; *soema ni mangadop*, de 9de dag der maand; *moeda ni mangadop*, de 11de dag der maand; *manga-*

dopkon, iets voor zich stellen; zich naar iets, dat voor is, richten; *adop-adop* = *alo ari*, voorzijde v.e. huis; (v. O. ook:) vrouw des huizes.

ADOPE, 1. samentrekking van *aha dope*, wat nog meer; vaak als aansporend woord gebruikt.
2. (v. O.) = Mal. *adapoen*, wat betreft; gewoonlijk zonder bepaalde beteekenis als inleidend woord v.e. verhaal of periode gebezigd.

ADOSAN, *siadosan* (andoeng-taal), broeder; iemands gelijke in leeftijd; *marsiadosan*, aan elkaar gelijk zijn; *marsiadosan ma oemoer ni halahi*, zij zijn elkanders gelijke in leeftijd.

AE, *mangae*, iets lichamelijk voelen, lijden; *aeonmoe do i*, dat zul je gewaar worden; dat zul je voelen; *pangaean*, wat men te lijden heeft; *mangae dakdanak*, moeite hebben bij het baren v.e. kind; *mangae ipon*, last hebben van het tanden krijgen; *mangae tandoek*, *mangae imboeloe*, van dieren gezegd, als ze last hebben van het doorkomen der horens of van het wisselen der haren. Vaak wordt *mangae* hier afgekort tot *mae*, bijv. *mae ipon*, *mae tangke*, *mae tandoek*; *marniae* = *marnjae*, ziek zijn, zie verder bij *njae*.

AEK, water, rivier; *aek mata*, *aek tabar*, ongekookt, maar goed drinkwater; *maraek*, vochtig zijn, nat; *nada maraek sabanami*, onze sawah heeft geen water, staat droog; *maek*, vochtig, nat; *mangaehi*, nat maken; water naar de sawah of naar de kweekbedden leiden; ergens water bijdoen; *na niaehan*, waaraan water is toegevoegd; wat met water is aangemengd; *toe aek*, zijn gevoeg doen; *toe aek na godang*, ontlasting hebben; *toe aek na menek*, urineeren; *pade do ho toe aek na godang?* ga je wel goed naar 'n zekere plaats? *partoeaehan*, badplaats; plaats, waar men zijn gevoeg doet; *pamasoek aek*, het water op de sawah laten loopen; het eerste dat men doet, als men de sawah's gaat bewerken; *patoeaekkon*, naar „het water" brengen, d.i. de handeling op een adatfeest voor kinderen of bruidsparen, voorafgaande aan het „*mangoepa*"; *mangan aek-aekna*, het overgeblevene van een op een feest geslacht dier nuttigen, wat na den afloop van het feest gebeurt door den *soehoet* (feestgever) en zijn *anakboroe* (aangetrouwde familie); *toe iba do aekna*, ik heb er den last van; ik heb er de vuiligheid van, ik krijg er de schuld van.

AENG, *maeng-aeng*, niet erg willen groeien; niet goed gedijen, inzonderheid van de rijst, als ze er schraal bij staat; ook wel van kinderen.

AER, *maer*, vloeibaar zijn; *maer songon tanggoeli*, vloeibaar als stroop; *goelo na maer*, gesmolten suiker; *maer ni roha*, verstrooid van gedachten; te veel aan zijn hoofd hebbende en daardoor zijn aandacht niet op één punt kunnende concentreeren; *aeran*, te veel water hebbende in enkele sawahvakjes ten gevolge van het doorlekken der dijkjes; *aer ni loba*, bijenhoning; (T.) *aer angat* = *aek na milas*, heete zwavelbron.

AGA, *aga ni roha*, vroolijk, opgewekt; vroolijkheid, opgewektheid; *aha ambaen aga rohamoe?* waarom ben je zoo vroolijk? *mangaga-agahon*, zijn ingenomenheid, opgewektheid toonen; *oelang sai aga-agahon, gonan nipohomkon*, je moet je vroolijkheid niet zoo laten blijken, het is beter ze voor zich te houden.

AGAK, (v. O.) ongeveer, denkelijk; — *mangagak*, gissen, vermoeden, denken; *sai diagak-agak ko do dongan*, jij maakt steeds gissingen over anderen (hun vermogen, enz.); *diagak ko he lajak piga ari antjo sidoeng?* in hoeveel dagen denk je, dat het wel klaar zal kunnen zijn? *agahan*, gissing; (v. O.) *soerat agak-agahan*, wichelboek; *taragak rohangkoe*, ik kom tot de gedachte; de gedachte komt in mij op.

AGAN, *mangagan*, meenen, denken; *hoeagan ho do na ro, hape anggimoe do*, ik dacht, dat jij zou komen, maar het was je broer; *hoeagan-agan*, ik meende, ik dacht zoo; *agan* = *haroe*, ofschoon; *agan pe songon i* = *haroe pe songon i*, al is het ook zoo...; (T. O.) *aganan* = *agonan*, het is beter, dat......; liever.

AGAR-AGAR, vischlijm.

AGAS, (T. O.) zekere groote muskietsoort; — *agas-agas*, zekere kleine muskietsoort, welker beet jeukverwekkend is.

AGAT = *loengkas*, mesje bij het palmwijntappen in gebruik; *maragat*, palmwijn tappen; *paragat*, palmwijntapper.

AGI, *maragi*, verdeelen, deelen, ronddeelen, uitdeelen; *nada taragi be*, het is niet meer te deelen; *mangagihon*, uitdeelen, ronddeelen; *agihon djolo pinggan on*, deel deze borden eens rond; *mangagihon same*, de rijstkweekplantjes over de te beplanten vakken verdeelen; *agian*, deel.

AGIA = *bagia*.

AGIN, *siaginon*, andoengwoord voor *njae*, ziekte; *marsiaginon paralangan* = *marnjae*.

AGO, *mago*, weg, verloren, verdwenen, kwijt; *mago hepengkoe saroepia*, ik ben een gulden kwijt; *na mago*, datgene, wat men verloren heeft; *ma dapot ko na magomoe?* heb je al gevonden, wat je verloren bent? *agoan*, iets kwijt zijn, iets missen; *agoan matangkoe di ho*, ik miste je; *mangagohon*, iets weg maken, verderven; *pangago*, verderver; *hamagoan*, verderf; *hamagoankoe do i*, dat is mijn verderf; *mago boti*, verdwijnen, zoek raken zonder dat men weet hoe; *paragoan*, iemand, die iets kwijt is; *panangko paragoan*, de dief doet alsof hij iets kwijt is, om daarmede de aandacht van zich af te leiden; *hamamago*, de wijze van verliezen.

AGOM, *mangagom*, iets zwart maken met houtskool, roet, enz.
AGONAN = *gonan*.
AGONG, houtskool.
AGONI, het Zuid-Oosten, ook: *Anggoni*.
AHA, vr. vnw. wat? *aha pangidoanmoe?* wat is je verzoek? *aha soeada*, niets; *nada ahana i di ho*, dat gaat je niets aan; *ahà rohania*, hij is 'n beetje ontstemd; hij heeft iets, dat hem hindert; *si aha*, dinges; *ahamoe do na hantjit?* wat van je (welk lichaamsdeel) doet je pijn? *maraha*, verbloemde uitdrukking voor den bijslaap uitoefenen; *oemaha*, beterende v. e. ziekte; *madoeng oemaha hoelala*, ik voel me al wat beter; *aha......... asa (antjo)......*, wat is (de reden), dat.........
AHAP, 1. = *hahap*; (v. O.) *hoeahap (mangahap)*, ik voel, betast; (T.) *mangahapi*, voortdurend voelen, betasten.
2. *hajoe ahap*, n. v. e. struik met eetbare vruchten.
AHAT, gewl. *akat*, zie aldaar.
AHOEANG, *marahoeang*, huilen v. honden.
AHOET, *mangahoet*, een akker schoonmaken door het reeds verbrande hout daarop bij elkaar te zamelen; *ahoeton*, wat van zoodanig hout bij elkaar te zamelen is; *pangahoet*, degene, die zulk hout bij elkaar zamelt; *ma lomlom ko songon na mangahoet*, je ziet er zoo zwart uit, alsof je het verbrande hout op een akker bij elkaar hebt gezameld: *marnipi di ahoeton*, een droom krijgen, als je al aan het *mangahoet* bent, d.w.z. berouw krijgen, als het te laat is.
AILI, ever, wild zwijn; *aili sanggar*, een klein, mager, wild varken.
AING, *maing-aing*, er schraal en spichtig uitzien van planten, ook van kinderen (= *mangging-angging*); *nada haroe pade ememoe, maing-aing do*, je padi staat er nog al schraaltjes bij.
AIT, in samenstelling met *soera*: *aitsoera* = *garisoera*, zie bij *soera*.
AJA, 1. afgunstig, jaloersch; (v. O. ook:) trotsch, minachtend; — *ajà rohamoe dapotan aoe?* ben je jaloersch, dat ik wat gekregen heb?
2. (Mal. *ajah*) = *amang*, vader.
3. *mangaja*, zeeven met een fijne zeef (Mal. *ajak*).
AJAK, *mangajak*, wegjagen, achterna zetten; *ajak manoek on!* jaag deze kip weg! *marajakkon*, iets najagen, naar iets streven; moeite doen om ergens gauw te zijn; *hoeboto do na niparajakmi*, ik weet waar je naar streeft; *marajak*, tegen, niet ver van, in de nabijheid van; *marajak potang ari*, tegen den avond; *marajak pantjoer i adong loba saonari*, even voor de badplaats bevindt zich op 't oogenblik 'n bijenzwerm; *marsiajak-ajahan* (v. O. *marajak-ajahan*), elkander achterna zetten; (T. O.) *mangajahi*, iemand zoeken in te halen; met spoed op iets afgaan; verplicht zijn iets met spoed te doen; *marajakkon (diparajak)*, iets ter harte nemen wat niet zonder nadeel kan worden uitgesteld; moeite doen om iemand in te halen.
AJAM, *ajam-ajam*, speelgoed; waarmede men zich afleiding bezorgt (= *majam-majam*); *marajam-ajamkon*, iets als speelgoed gebruiken; ergens zich afleiding mede bezorgen. In de andoengtaal wordt het woord vaak gebruikt: *na soendat ko anggi ajam-ajam ni si mangido ni dongan na doea toloe*, dat het niet doorgaat, jongere broeder, dat ge speelgoed zijt in de handen van verscheidene vrienden. De bamboe, waarop de weeklacht geschreven wordt, wordt hier de jongere broeder genoemd. *marajamkon*, met iets spelen, iets als speelgoed bezigen; (v. O. ook:) een dier voor zijn genoegen houden: —*marajaman*, iets als speelgoed hebbende.
AJAN, (Mal.) blikken kom of pan.
AJANG, *na niajang*, fijn gehakt rauw vleesch, ook wel visch, vermengd met zout en specerijen, een lekkernij aan de gasten op een feest voorgezet; *mangajang djoehoet*, vleesch op die manier toebereiden.
AJAP, 1. bovenop drijvende, niet indringende, geen indruk makende; *songon i ma pirna hatangki di ho, laing ajap do i di rohamoe*, hoe hard ook mijn woorden tot je waren, toch drongen ze niet in je door.
2. *mangajapi*, dansen van een rij mannelijke personen achter een rij vrouwelijke. Mannen en vrouwen moeten hierbij tot een verschillende marga behooren. *si pangajap-ajapi*, de mannelijke personen, die daarvoor in aanmerking komen.
AJAT, 1. *mangajat*, zitten v. e. vogel op een tak of stok; *mangajat toe dangka ni mangga i do manoek i*, de kip zit op den tak v. d. manggaboom; *mangajati*, zitten v. vele vogels op een tak; *ajatan*, de tak, stok of rik, waarop de vogels zitten.
2. (Mal. Ar.) vers.
3. (Eng.) yard, bepaalde maat bij het meten van katoen of andere stoffen.
AJO, uitroep bij wijze van aansporing.
AJO-AJO, naam v.e. bijensoort.
AJOE, (v. O.) *marajoehon* (grondw. *hajoe* in de beteekenis van schacht), een schacht hebbende.
AJOEGA, (T. O.) juk v.e. ploeg; *anak ni ajoega*, de twee houten aan het juk, waartusschen de nek v.d. buffel komt te zitten.
AJOEN, (v. O.) *ajoenan*, schommel, wieg; *marajoen*, schommelende, wiegelende; *hoeajoenkon (mangajoenkon)*, ik breng in schommelende, wiegelende beweging; ik doe iets schommelen, wiegelen; — (Angk.) *pisang siajoenan*, naam v. e. pisangsoort.
AJOEP, *majoep*, afgedreven, weggestroomd, weggespoeld; *mate majoep*, door den sterken stroom in een rivier meegevoerd worden en zoo den dood vinden; *mangajoep*, iets wegspoelen, doen wegdrijven; *mangajoepkon*, iets met den stroom

laten wegdrijven; *majoep boenga*, langzaam stroomend van water in een sloot of waterleiding.

AJOEP-AJOEP, e.s.v. onkruid, dat langs den oever van beekjes groeit.

AK, middel, leest v.h. lichaam; lendenen; *hantjit akkoe*, ik heb pijn in mijn lenden; *ak ni dolok*, bergwand; *ak ni siloemimpang dalan* (andoeng-woord), het midden v. d. weg.

AKAL, 1. list, middel; *na bahatan akalnia*, hij zit vol listen; *parakalon*, de veelheid en verscheidenheid van listen, die men heeft; aard; *mangakali*, iets met een list trachten te bemachtigen; iemand met een list trachten te vangen; *sai diakali ho do aoe*, jij zoekt mij steeds met je listen te vangen; *marakal*, listen hebben; ook: den leeftijd bereikt hebben, dat men denkt aan het gebruik maken van listen; *madoeng marakal dakdanak na menek on*, dit kleine kind weet nu al allerlei slimmigheidjes te bedenken; *hoerang akal*, onnoozel, dom.
2. *akal balik* (Mal. Ar.), mondig, volwassen.

AKAT, *ari akat* = *ari minggoe*.

AKO, *parako-ako*, schelm, ongeloofwaardig mensch.

AKOEN, *timbako akoen marakoen*, fijn gesneden, groene tabak; de tabaksbladeren worden des morgens geplukt, dadelijk gedroogd en gekorven, zoodat de tabak in korten tijd voor het gebruik geschikt is. Kleine hoeveelheden worden op die wijze voor voorname personen gereed gemaakt.

ALA, 1. *mangala*, droog leggen v. e. gedeelte eener rivier of beek om visch te vangen; *alaan*, zulk een drooggelegde plek in de rivier; *alaan ni radja*, zulk een plek, waarop de vorst alleen recht heeft; *pangala*, de persoon, die op die manier visch vangt.
2. *mangalai*, opjagen, drijven v. vee; *mangala-alai*, zachtjes aan opdrijven; *ala-alai horbonta toe djae an*, jaag onze karbouwen zachtjes aan op naar den benedenstroomschen kant; *goempar mangalai toe basir*, de *goempar* (een lawaaimakend toestel) jaagt naar den *basir* (een scherp gepunte bamboe, in den grond gestoken om het opgejaagde wild op te vangen), een spreekwoord gelijk aan ons: van den wal in den sloot geraken.
3. *mangala tano*, met een of ander werktuig aarde van een hooger naar een lager gelegen plaats brengen, meestal met een soort hark, om op die wijze den grond te nivelleeren.
4. (v. O.) *hoealai (mangalai)*, ik wenk iemand, ik roep hem met een wenk.

ALAM, komt in persoonsnamen voor; *moeap si taralam-alam, moeap si tarolom-olom*, het ruikt zeer geurig.

ALAMAN, 1. dorpsplein, dorpsstraat, voorerf; *alaman na bolak*, ruim plein voor de vorstelijke woning; (v. O.) *maralaman*, gepast (v. woorden), behoorlijk (v.e. gezegde).
2. (Mal.) bladzijde in een boek.

ALAMAT, 1. voorteeken; *bajo paralamat*, waarzegger, ziener; *alamat hamagoannia ma hoeida i*, ik zie dat als een voorteeken van zijn verderf (ongeluk).
2. (Mal.) adres; ook, door verwarring met *alaman*, gebruikt in de beteekenis: bladzijde in een boek.

ALAME, een lekkernij, bestaande uit rijstemeel of ketan met geraspte klapper, bruine suiker en zout; ook wel: *halame*.

ALANG, *alang ni roha*, besluiteloos, aarzelend, weifelend; *alang rohangkoe mandokkon i*, ik aarzel om het te zeggen; *alang-alangan*, aarzelend zijn, er een beetje tegenop zien; (v. O.) *alang-alang madonok*, niet zeer ver en niet zeer nabij; *mangalang*, zoo eens, in geval; *alang oeloe*, eigenl. hoofdsteun; n.v.e. kussen (*halang-kalang oeloe*), zie bij *halang*; *pagajoeng alang tangan si mangido*, zie bij *gajoeng*; — *paralangan*, zie bij *agin*.

ALANG-ALANG = *adang-adang*.

ALANGLIO, (v. O.) een mondtrompetje, van een klapperblad en den stengel v. de rijstplant gemaakt.

ALANG-OLONG, tusschenin, te ver van het een en ook van het ander, onzeker, twijfelachtig; *alang-olong do disi parbornginan*, om daar te overnachten is niet ver genoeg van de plaats vanwaar men gekomen is en ook te ver van de plaats waarheen men wil; *di alang-olong* = *di antara*, tusschenin, noch bij het een noch bij het ander behoorend, zwevend.

ALAP, 1. *mangalap*, halen; *paalapkon*, iets laten halen; *mangalapi*, uitlokken v. e. twist; *pangalapan*, plaats waar men iets haalt; *maralap ari* of *marsialap ari*, iemand helpen in zijn werk voor 1 of 2 dagen, opdat deze later evenzoo doe; vooral bij sawah-arbeid een gewoonte; (T. O.) *sialap ari*, een gezant van den bruidegom, die den vader der bruid komt vragen op welken dag de bruid moet gehaald worden.
2. *malap*, op het punt van uit te dooven v. vuur; *api na malap-alap*, vuur, dat niet helder meer brandt, maar op het punt staat van uit te gaan; *malap-alap* z. bij *ali 2*.

ALAP-ALAP, (St. P.) naam v.e. vogel.

ALAS, 1. onderlaag, onderdek; *alas ni koedo*, onderlaag onder het zadel, schabrak; *alas ni hata*, inleidend woord.
2. e.s.v. net.
3. (T. O.) een blad onder het deksel over den pot gedaan om het gaar worden der rijst te bespoedigen.

ALAT, 1. *alatan*, voorteeken, voorspelling; *anggo alatankoe da, nada tarbaen so hamatean ma oedjoeng ni njaenia on*, mijn voorspelling (wat ik er zoo van zie) is, dat de dood het einde van deze zijn ziekte is; *mangalatkon*, iets als een voorteeken nemen; uit iets de toekomst voorspellen; *paralatan*,

een of ander voorwerp, dat men gebruikt om daarmede de toekomst te voorzeggen.
2. *malat-alat,* ergens heen en weer loopen, vaak met de bedoeling de aandacht te trekken; *oelang ko malat-alat dison, kè ni (= kehe ni) marmajam,* loop toch niet zoo heen en weer hier, ga spelen; *haroe madoeng malat-alat aoe di djolo ni bagasnia i, laing nada ditailihon ia,* ofschoon ik voor zijn huis heen en weer liep, toch keek hij niet (naar mij).

ALATOEA, (v. O.) = *adatoea,* zoo 't meeloopt; och of!

ALBAHOEL, e.s.v. tasch; ook: *balbahoel.*

ALBAK, *mangalbak,* te veel van iets afnemen; een te groot stuk van iets wegnemen; *dialbak ia timbahongkoe,* hij nam veel te veel van mijn tabak; *dialbak ia pangarimbasnia,* hij kapte veel te veel (hout) weg.

ALBANG, 1. verkeerd begrijpend, verkeerd antwoordend, afwijkend; *na albang do bajo i,* die man neemt alles verkeerd op; *na albang do hatami,* je woorden zijn verkeerd, d.w.z. wat je zegt, past niet als antwoord op mijn vraag.
2. *mangalbang,* krachtig iets afslaan met een kapmes; *albang ma songon i,* sla het zoo maar met je kapmes af.

ALBAS, even tegen iets aanrakend, langs iets heenstrijkend; *albas toe aoe abitmoe,* je kleed streek even langs me heen; *malbas-albas,* heen en weer zwaaien.

ALBEK, *matoealbek,* 'n grooten mond tegen iemand opzetten.

ALBIK, *malbik-albik,* heen en weer schommelen van iets, dat zwaar gevuld is; *malbik-albik noma linta na boetong i,* de zich volgezogen hebbende bloedzuiger schommelde heen en weer; *malbik-albik noma moendala ni lomboe i,* de uier van de koe schommelde heen en weer; *mangalbik* = *mandjebek,* iemand in de wang knijpen, b. v. een kind uit genegenheid.

ALBOEK, *malboek-alboek,* heen en weer schommelen met een klotsend geluid; *malboek-alboek andorania,* zijn borst ging zwaar op en neer; *alboek-alboek* of *si alboek-alboehi,* de flanken v.e. dier, zie ook bij *aldoek.*

ALBOENG, *oente alboeng,* een wilde citroensoort.

ALDAP, *maldap-aldap,* langzaam loopen, een slentergangetje gaan.

ALDIK, tegenstrevend, onwillig, recalcitrant, niet passend v.e. antwoord; *na aldik ma pangkoeling ni on,* wat is deze (persoon) toch weerstrevend in zijn spreken; *mangaldihi,* telkens iemand onwillig in de rede vallen.

ALDO, *mangaldoi,* zich in een gesprek mengen zonder van de besproken dingen iets af te weten; *oelang nialdo-aldoan parkobaran ni dongan na so habaoeranniba,* men moet zich niet mengen in een gesprek van anderen over zaken, waarmee men niets te maken heeft.

ALDOE, met eene te groote tusschenruimte, een te groot verschil vormend, afstekend bij iets; *aldoe sadjo ia di poedi an,* hij komt ver achteraan; *aldoe do hoelala mardongan ko,* ik vind het te veel afstekend jou tot kameraad te hebben; *aldoe sadjo dakdanak na doea on,* tusschen deze twee kinderen is een groot verschil in leeftijd (n.l. kinderen, die op elkaar volgen).

ALDOEK, *maldoek-aldoek,* in schommelende beweging zijn; *maldoek-aldoek boetoeha ni koedo na marlodjong i,* de buik van het dravende paard schommelde heen en weer; *si aldoek-aldoehi,* de flank van dieren; *tarbodil aoe do si aldoek-aldoehi, honok antjo mate,* ik raakte de flank, het duurde lang, eer 't dier dood was.

ALDOK, *mangaldok-aldohi* = *mangaldo-aldoi* z. bij *aldo.*

ALDOM, toegestopt; *mangaldom,* toestoppen, dichtstoppen; *aldom papan na marigat i,* stop de scheuren in de plank dicht; *aldom-aldom,* prop; *aldom ni toelila,* de prop in het mondstuk v.e. fluit.

ALDOS, *maldos-aldos,* langzaam ademhalen; *madoeng maldos-aldos parkosania,* hij haalt al heel langzaam adem, b.v. een stervende; ook: in moeilijke omstandigheden verkeeren, het armoedig hebben; *anggo Dja Sianoe da, hoem na maldos-aldos noma doeng boengkas ia,* wat Dja Sianoe betreft, na zijn verhuizen heeft hij het zeer armoedig.

ALE, uitroep als: o! *ale amang!* o vader! *oelang ale!* niet doen, o (vriend)!

ALE-ALE, vriend; *marale-ale,* bevriend zijn; *marale-alehon,* iemand tot vriend maken; *ia ma na hoeparale-ale,* hem heb ik tot vriend; *parale-alean,* vriendschap; ook: *parale-aleon; ale-ale sapandjang boenga,* een vriend, dien men heeft, zoolang men geld bezit.

ALEDEK, (v. O.) Dioscorea hirsuta Bl., ook genoemd *gadoeng djarar.*

ALEMOE, tooverij, zwarte kunst, occulte wetenschap; *hona alemoe,* betooverd, behekst zijn; *paralemoe,* iemand, die aan tooverij doet.

ALGAP, 'n beet krijgende; *djagohon sanga algap tanganmoe,* pas op, dat je geen knauw in je hand krijgt; *mangalgapkon,* ergens bijtend naar happen, zooals 'n hond doet; *dialgapkon ia anon patmoe,* hij geeft je dadelijk een knauw in je been.

ALGIP = *algap.*

ALGOEP, *mangalgoepkon,* met groote happen naar iets bijten.

ALI, 1. ruil; datgene, wat iets anders vervangt; vergelding; *ali ni,* in ruil voor; *mangalihon* = *mambaloskon,* vergelden; (T.) *mangalii,* iemand vervangen, in iemands plaats treden.
2. *mali-ali,* met smeekenden blik naar iets kijken; zich beschaamd voelen, omdat men niet kreeg, wat men graag wenschte; *malap-*

alap mali-ali songon simarpangpang di dapoer, smeekend naar iets met de oogen vragen zooals een kat (hond) in de keuken doet.

ALIM, 1. e.s.v. boom, waarvan de bast gebruikt wordt om op te schrijven. De poestaha's of wichelboeken worden hierop geschreven.

2. (Mal. Arab.), vroom.

ALIMOEN, 1. e.s.v. boom.

2. (v. O.) geheime wetenschap, tooverkunst.

ALIMOENAN, (T. O.) zeker duisternis voortbrengend tooverformulier.

ALIMOES = *alimos.*

ALIMOS, even zichtbaar, maar niet duidelijk; schim; *hoem alimosna noma hoeida,* ik zag het maar zoo eventjes in het voorbijgaan, ik zag er maar 'n schim van; *maralimos do hoeida marlodjong toe sanggar i,* ik zag het maar zoo eventjes snel op het rietgras toeloopen.

ALING, 1. e.s.v. boom.

2. gelijkenis, zinspeling, toespeling; *maraling-alingan,* op bedekte wijze spreken; zinspelingen op iets maken.

ALIS, *mangalis,* aanzetten v. e. mes op een riem; over den riem halen; *ma he dialis ko piso soekoer i?* heb je het scheermes al over den riem gehaald?

ALIT, 1. ergens omheengeslagen, omheengewonden, overheenhangende v.e. touw b.v.; *alit tali i toe patkoe,* het touw sloeg om mijn been heen; *mangalitkon,* om iets heen slaan, om iets heen winden; *sangalit,* eenmaal om iets heen gewonden; *mangalit,* omloopen v.e. weg; *mangalit do dalan on,* deze weg loopt om.

2. (T.) *alitan,* aanzetplankje (in plaats v.e. riem).

ALKAP, (v. O.) *hoealkap (mangalkap),* ik ontfutsel iets.

ALKIS, *mangalkis,* van iets een heel klein stukje afnemen of afsnijden; *angkon dialkis ko saotik topina on antjo ridom,* je moet van dezen kant een heel klein beetje afnemen om het goed tegen elkaar te doen sluiten.

ALKOT, *malkot,* dik, brijig, gebonden; *mangalkoti,* dik, brijig maken, doen stollen.

ALMIS = *lamis,* fijn, dun.

ALNGAM, *mangalngam,* bijten, 'n groote hap van iets nemen; veel van iets afnemen; *maralngaman songon i,* er zijn overal groote stukken van af = het lijkt nergens meer op.

ALNGE, *mangalngei,* herkauwen; *pangalngei,* herkauwer.

ALNGIT, e.s.v. boom.

ALO, tegenstander, tegenstaande, tegenovergesteld aan iets; *alo do i toe aoe,* dat is tegen mij; *alongkoe do i,* dat is mijn tegenstander; *alo ari = adop-adop; maralo,* met iemand in onmin leven; *mangalo,* tegenstaan, weerstaan; *paraloan,* de zaak, waardoor men met elkaar in onmin leeft; *saparaloan,* gemeenschappelijk één *paraloan* hebben; *paalo-alo,* iemand tot tegenpartij maken; *oelang paalo-alo bajo i,* maak dien man niet tot tegenstander of partner, laat je met dien man niet in; *oelang paalo-alo anakboroe i,* laat je met die vrouw niet in; *mangalo-alo,* tegemoet-gaan; *alo-aloon,* datgene, wat men tegemoet gaat, n.l. een geschenk; *alo-aloon ni dakdanak,* datgene wat men als een geschenkje voor de kinderen meebrengt; *taralo goeroe,* z'n meerdere gevonden hebben.

ALOBAN, e.s.v. boom, van welks stam gewoonlijk de rijstblokken gemaakt worden; ook goed timmerhout leverende.

ALOE, 1. *aloe ni roha,* zacht oordeelend, welwillend, barmhartig.

2. (T. O.) *mangaloe-aloe,* klagen; *aloe-aloe,* klacht; *hoealoehon (mangaloehon),* ik klaag over iets of iemand.

3. (T.) n.v.e. vischsoort, zie bij *haloe.*

ALOEK, (T.) *mangaloek,* omhelzen, de armen om iets slaan.

ALOEM, bevredigd; *mangaloem-aloemi,* zachte, vredelievende woorden spreken om een twist tusschen anderen bij te leggen.

ALOEN, (T. O.) 1. golf, baar.

2. klanknabootsing; *maraloen,* daverend, rollend v.e. geluid.

ALOES, 1. antwoord; *aha ma aloesmoe?* wat is je antwoord? *mangaloes, mangaloesi,* antwoorden; iemand te woord staan; *aloesi inanta,* geef antwoord aan je moeder = je moeder roept je; *mangaloes-aloes,* telkens een antwoord geven om zich te verontschuldigen; *mangaloeskon,* voor iemand in de bres springen; *pangaloesi,* manier v. antwoorden.

2. fijn, netjes; *barang na aloes,* fijne dingen, breekbare waar; *hata na aloes,* beleefde woorden.

ALOGO, wind.

ALOK-ALOK, de persoon, die op een feest de namen der gasten afroept om het woord te voeren. Voor zulk een oproep gebruikt de *alok-alok* gewoonlijk deze bewoordingen: *Terbang mangoelojong-oelojong dope on toe alaman ni......* (volgt de naam v.d. kampong, vanwaar de op te roepen gast afkomstig is) *mandjalahi anakboroe na gogo mandjoedjoeng Soetan i, Soetan......* (volgt de naam van den gast, die spreken moet), *hita ma lani elpasanna, manambai hata ni hasoehoeton toe anak na mora-mora, anak na maoeliboeloeng.* Voor en na het uitroepen van deze woorden wordt door den *alok-alok* twee of driemaal op een bekken geslagen.

ALOM, 1. (= *alam,* Mal.) wereld, heelal; in titels en namen gebruikt.

2. (T.) *alom-alom,* soort v. vlag.

ALONG-ALONG, liedje; *maralong-along,* een liedje neurien.

ALOP, ergens tusschen verborgen geraakt; *ligi djolo disi bagi alop,* kijk eens of het

daar niet tusschen zit; *ra alop horbo i di harangan i,* het is mogelijk, dat de karbouw in het bosch verscholen zit; *na doeng taralop ma soerat i di soerat na bahat on,* de brief zit stellig ergens tusschen deze vele brieven in.

ALOS, door het vuur even aangeraakt, even verzengd; *hoem dialos api i,* het vuur raakte er even aan; *na nialos ni api do boeloeng i,* de bladeren zijn maar even door het vuur geschroeid.

ALPAK, groot, veel; *taroe mangalpak labonami na mardjagal i sataon on,* wij hebben dit jaar groote winsten gemaakt met onzen handel.

ALPAS, 1. tegen iets aanrakend; *mangalpaskon,* iets op 'n ander schuiven; *oelang ale alpaskon i toe hami!* schuif dit niet op ons, vriend!
2. (T. O.) *mangalpas,* zich bewegen als de staart v.e. visch; (T.) *malpas,* schudden, zich heen en weer bewegen als een boom door den wind.

ALPIK, slap neerhangend, heen en weer schommelend van iets, dat er slap bijhangt; *malpik-alpik boetoehangkoe sadari on dibaen na so mangan i,* mijn buik hangt er vandaag slap bij, omdat ik niet gegeten heb; *ma malpik-alpik doran-doran ni lomboe i, aropkoe madoeng matobang,* de huidplooi aan de hals van de koe hangt slap neer, ze is waarschijnlijk al oud; *dakdanakkoe soede maralpihan,* al mijn kinderen zien er slap uit.

ALPIS, ingevallen, geslonken v.d. buik.

ALSIK, *mangalsik,* 'n zuigende beweging maken, 'n trekje nemen aan een sigaar; *sangalsik,* één trekje aan 'n sigaar; *pangalsik,* iemand, die gewoon is bij het rooken te inhaleeren.

ALTIK, *maltik,* afgetobd, afgebeuld zijn door veel en zwaar werk; *hoem boroengkoe do na maltik, anggo hamoe soede sonang do,* alleen mijn dochter beult zich af, jullie hebt het allemaal maar gemakkelijk.

ALTO-ALTO = *halto-halto.*

ALTONG, een groote, vinnig stekende wespensoort.

AMA, vader; *marama,* 'n vader hebben, iemand tot vader hebben; *maramahon,* iemand tot vader nemen; *ama-ama,* 'n gehuwde man; *paramaan,* gezinshoofd; volgens de dorpsadat iemand, die medezeggenschap heeft in de dorpsaangelegenheden en bij een adatfeest meetelt; *na so marama so marina,* wees.

AMAK, vloermat, groote zitmat; (T.) slaapmat.

AMAL, visioen, openbaring in een droom; iets, waarop men zijn zinnen heeft gezet; *mangamal-amalkon,* op iets zinnen om het te verkrijgen; *amal ni roha,* innerlijke wensch; (v. O.) *maramal,* iets vast willende doen; *mangamalkon,* vast voornemen iets te doen; zijn wil op iets concentreeren.

AMAN, 1. (v. O.) hetzelfde als *Ama ni...,* gevolgd door een bijv. nw. dikwijls gebruikt om iemand te benoemen, die de door het adject. genoemde eigenschap in hooge mate heeft, bijv. Jan Brom, Pietje Bedroefd bij ons.
2. (Mal. Arab.), veilig.

AMANG, vocatief van *ama;* uitroep v. verwondering; ook in samenstellingen als *amangtoea, amangoeda, amangboroe* enz.; *amangmoe,* je vader; *amangnia,* zijn vader; men gebruikt dit liever dan *amamoe, amania;* (v. O.) *mangamang,* telkens *amang, amang!* zeggen.

AMANGBOROE, oom (man van vaders zuster), de schoonvader der vrouw.

AMANGOEDA, oom (vaders jongere broeder).

AMANGTOEA, oom (vaders oudere broeder).

AMAR, (Mal. Arab.), gebod van Allah.

AMAS, 1. een goudgewicht, 1/12 tail; (T.) *bola amas,* 1/24 tail.
2. in de Padang Lawas een inhoudsmaat.

AMBABAROET, (T.) zekere gebaarde duifsoort.

AMBAEN, waarom; de reden, dat...; *ambaen so ro aoe, maroen aoe,* de reden, dat ik niet kwam, was, dat ik de koorts had.

AMBAL, 1. te groot verschil makend, te ver uit elkaar.
2. *mambal-ambal,* heen en weer schommelen.

AMBALA, een of ander toovermiddel; (T. Tobasch) *ambala loengoen,* een kaal rond plekje op den grond waar niets groeien wil en verondersteld de woonplaats te zijn v.d. geest v.e. kinderlooze.

AMBALANG, slinger v. boombast om steentjes mee te werpen.

AMBALOENGAN, (T. O.) *pira ni ambaloengan = pira ni manoek,* kippenei (hbs).

AMBAN, buikriem, singel v.e. paard; (v. O.) *mangambani,* van een *amban* voorzien.

AMBANG, 1. *mangambang,* meenen, denken; *hoeambang na so ro be ho,* ik dacht, dat je niet meer kwam; *na so niambang-ambang,* wat men niet gedacht had, onverhoeds.
2. *mangambangi,* iemand feestelijk onthalen, zooals men bijv. de gasten doet aan den vooravond v.e. feest; *ambangan,* de persoon, die onthaald wordt; *pangambangi,* het dier, dat voor die gelegenheid geslacht wordt.

AMBAOEANG, (v. O.) gehuil v.e. hond: (T. O.) *marambaoeang,* huilen v.e. hond.

AMBAR, 1. plas, poel.
2. (v. O.) = *hambar,* flauw van tabak.

AMBARARON, e.s.v. boom, waarvan de vruchten dienen als medicijn van kloven in de voetzool als gevolg van framboesia tropica.

AMBARGO, e.s.v. caladium.

AMBAROBA, een bekende vogelsoort, ter grootte v.e. lijster met een lief geluid. Men

onderscheidt de *ambaroba gasgas, ambaroba hoenik* en de *ambaroba hoerlang*. De *ambaroba sibigo* is aan den hals gestreept. *Habang ambaroba, dao diboto roha,* een rijmpje, veel gebruikt om daarmede te kennen te geven, dat men iemands bedoelingen begrijpt. (T.) *mangambarobai,* een gesprek storen door er plotseling in te vallen.

AMBARSAK, onnut, voor niets deugend, van geen belang; *aoe ma lakna djolma na ambarsakna diida ho?* zie je mij dan voor het meest onnutte wezen aan?

AMBASANG, de paardemangga (Mangifera odorata Griff.).

AMBAT, dwars ergens overheen liggend, beletsel; *ambat di dalan i do batang i,* de boomstam lag dwars over den weg; *moeda soada ambat bingkolang,* als er geen enkel beletsel is; *mangambati,* beletten, verhinderen; *mangambatkon,* iets als een beletsel aanbrengen; *ambatkon hajoe i oelang diboloes halak dalan i,* leg den boomstam dwars over den weg, dat de menschen er niet kunnen passeeren; *ambat-ambat,* het voorwerp, waarmede men een weg afsluit; alles, wat een hindernis of beletsel is.

AMBATAR, e.s.v. worm (volgens de Bataks de larve v.e. insect) die in boomstammen leeft en aan de wortels knaagt, inzonderheid aan den penwortel v. koffieboomen; *ambataron,* kwijnen v. boomen ten gevolge v.h. knagen v.e. *ambatar*.

AMBE, *mangambe,* met beide armen heen en weer zwaaien of slingeren onder het loopen; (T.) *boroe mangambe,* een meisje, dat zonder koopprijs aan iemand moet worden uitgehuwelijkt, zooals soms een vader verplicht is voor straf te doen; (v. O.) *ambe tigang bola,* een wijze v. slingeren der armen, waarbij ze zoo te zeggen als uit drie stukken bestaan; vergelijk Min. *lenggang patah tigo*.

AMBEAN, *di ambean,* onderweg, dichterbij dan men gedacht had; *ma dapot di ambean horbo i,* ik vond den buffel op een plek, dichterbij dan ik gedacht had hem te zullen vinden; *mabaloe di ambean,* zegswijze, waarmede men te kennen geeft, dat iemands bruid of iemands verloofde gestorven is.

AMBELENG, van iets afgevallen; *ma ambeleng dakdanak i sian tanggoroenia,* het kind is van haar rug (waarop zij het in een doek droeg) afgevallen; *ma marambelengan barang i sian i,* de goederen zijn er alle van afgevallen.

AMBELOENG, naam v.e. geest; *begoe ambeloeng do bajo on mangan,* deze man kan eten als een *ambeloeng*-geest (als een schrokkige Gijs); *ambeloeng darat ma anggo markaredjo,* hij werkt als een *ambeloeng*-geest, die op het droge woont, d.w.z. zeer flink.

AMBEN, waarom? (= *aha ambaen*), zie ook: *aben*.

AMBENG, *marambengan,* in menigte neerhangen, zooals b.v. de luchtwortels v.e. waringin.

AMBIL-AMBIL, e.s.v. in het wild groeiende bladgroente.

AMBILING, wat men oorspronkelijk niet bedoeld heeft; *pangambilingan,* de persoon, op wien men het eigenlijk niet gemunt had, maar op wien het ten slotte alles neerkomt; *aoe ma da pangambilingan ni hata on hoeida,* ik merk wel, dat ten slotte al wat er gezegd is op mij neerkomt.

AMBILO = *hambilo,* linksch.

AMBIR, *mambir-ambir,* breed en slap neerhangen; *madoeng mambir-ambir baroet ni bajo i,* de krop van dezen man is al zoo (groot), dat hij er slap bijhangt; *ambir-ambir* (Mand. Pak.) = *doran-doran,* de breede afhangende huidplooi aan den hals v. koeien.

AMBIRANG = *hambirang,* linker, linkerzij; *mangambirang,* links afslaan, links houden. Vgl. *siambirang*.

AMBISBIS, s.v. vogel, het honigzuigertje.

AMBIT, *mangambit,* in een doek voor de borst of op de zijde dragen, inz. 'n kind; ook: op den arm dragen; *pangambit,* de doek, waarin men op die wijze draagt; *mangambit haradjaan,* de waardigheid van het dorpshoofdschap zoolang waarnemen, totdat de rechtmatige opvolger groot genoeg is om het op zich te nemen.

AMBOEANG, 1. *taramboeang,* oud, vervallen; *sopo na taramboeang,* een vervallen schuur.
2. (v. O.) gehuil v.e. hond; (T. O.) *maramboeang,* huilen v.e. hond.

AMBOEAT, (v. O.) voor, om te krijgen.

AMBOEBOE, kruin v.h. hoofd; *amboeboe ni dolok,* top v.e. berg.

AMBOEL, *mangamboel,* likken v. dieren op ziltige plaatsen bij een huis of dorp; *angkon mangamboel do lomboe i toe hoeta antjo mokmok,* de koeien moeten bij het dorp komen likken om vet te worden; *amboelan ni pidong,* plaats, waar zich veel vogels verzamelen zooals in boomen, die vruchtjes dragen.

AMBOELO, (T.) zekere breedbladerige caladiumsoort.

AMBOENG, gevallen uit, weggeworpen, verloren; *amboeng sian tjakoengkoe pisongki,* mijn mes is uit mijn zak gevallen (en daardoor verloren geraakt); *mangamboengkon,* wegwerpen, weggooien; *mangamboengi barang,* goederen wegsmijten; *haamboengan,* 'n abortus hebben.

AMBOER, *mangamboer,* springen, over iets heen springen; *nada taramboer aoe,* ik kan er niet overheen springen; (T. O.) *mangamboerkon,* iets wegwerpen, iets verspillen.

AMBOERAT, achterkwartier, gatwerk; *amboerat ni on!* uitdrukking als scheldwoord gebruikt, ook wel: *na lobi ma amboerat ni on!*

AMBOERKOM, s.v. groote wilde duif.
AMBOERSAK, e.s.v. rat; volgens anderen een molsoort.
AMBOGOL, e.s.v. boom, gelijkende op de *sibodak*.
AMBOLAS, hagel; ook: *oedan ambolas*.
AMBOLGANG, e.s.v. boom, waarvan de schil der vruchten gebruikt wordt als middel tegen framboesia tropica.
AMBOLOENG, *maramboloeng*, heen en weer schommelen, wippen.
AMBOLOENGAN = *ambaloengan*.
AMBOOENG, *marambooeng-ambooeng*, slingeren v.d. eenen tak naar den anderen, zooals de apen doen.
AMBONG-AMBONG, de planken of lijsten, die men aan de voorzijde v.e. huis langs het dak aanbrengt.
AMBORGOENG, e.s.v. slingerplant, waarvan het sap wel gebruikt wordt tegen spleten in de voetzolen ten gevolge van framboesia tropica.
AMBORI, middel, waarmede men het vee beschermt tegen aanvallen v.e. tijger, meestal bestaande uit een belezen stuk bamboe, dat het vee aan den hals gehangen wordt; *baen djolo ambori ni lomboe i oelang dipangan babiat*, doe de koe eerst een *ambori* aan, dat ze niet door den tijger opgegeten wordt; soms doet men zoo'n *ambori* in een pot en begraaft dezen op de weide, waar het vee graast; *mangambori*, zulk een middel toepassen, aanbrengen.
AMBORIS, 1. van iemand iets weghebbende, op iemand gelijkende; *tompa ni bajo i amboris toe tompa ni ompoenta*, het uiterlijk van dien man lijkt wel wat op dat van onzen grootvader.
2. (v. O.) *mangamboriskon*, om iets geven; *ngada diamboriskon ia na hoedokon i*, hij trok zich niets aan van hetgeen ik hem zeide.
AMBORLANG, e.s.v. boom met ijzerhard hout.
AMBOROEAN, evenknie; dubbelganger; wat met iets anders overeenkomt; *gorboes do amboroean ni ambasang*, de *gorboes* komt overeen met de *ambasang*.
AMBOS, (T.) *mambos-ambos*, rondzwervende, ronddolende; ook: *marambos-ambos*.
AMBOTOERAN, e.s.v. boom.
AME, (Min. *ameh*?), e.s.v. slingerplant; *batoe ni ame*, vruchtjes v.d. *ame* door goudsmeden gebruikt om goud te wegen.
AMIL, (Mal. Arab.), wegens de gelijkenis met *hamil* gewoonlijk *amir*, zie aldaar.
AMIN, (T. O.) amen; *mangamin-amini*, amen op iets zeggen; iets beamen.
AMIR, (v. O.) verbastering van *amil; si amir*, naam v. e. moskee-beambte; hij is belast met de inning v.d. zakat.
AMIS, (T. O.) het buitenste hout, dat om de splint zit.
AMMA, een uitroep om er zijn verontwaardiging mee te kennen te geven (waarschijnlijk van *amang*).
AMO, *mangamo-amo*, iemand met vleiende woorden tot iets trachten over te halen; met iemand meepraten om op die manier te weten te komen hoe hij over iets denkt; *amoamo djolo boroe i*, praat eens met het meisje mee (om te weten hoe zij erover denkt); ook in de beteekenis van: iets voorzichtig aanpakken, voorzichtig dragen v. dingen, die gemakkelijk breken.
AMOEK, *mangamoek*, dol worden v. drift, zoodat men naar een mes grijpt en niet meer weet, wat men doet; *marsiamoehan* = *marsitihaman*, elkaar met 'n mes steken.
AMOEN = *hamoen*, rechts; *mangiamoen*, rechts houden, rechtsaf gaan. Vgl. *siamoen*.
AMOT, 1. *mangamot*, geld verdienen; *aha ma na hoeamot disi?* wat heb ik daar te verdienen gehad? *pangamotan*, verdienste; werkzaamheid, waarmede men geld verdient; *pangamotannia saonari na tama ma*, zijn inkomsten zijn tegenwoordig nog al wat.
2. (T.) *mangamot*, zich met iets tevreden stellen; iets van geringe waarde zich ten nutte maken.
AMPAL, op zij af; verkeerd; niet het doel treffende; over iets heen hangende; *ampal do aloesnia*, hij geeft een ontwijkend antwoord; *ampal do matangkoe toesi*, mijn oogen (blik) dwaalden erheen; *mangampal*, over iets heen werpen; *mangampal djorat*, een strik over iets heen werpen; *ampalkon abit i toe hirean i*, werp het kleed over de lijn heen.
AMPANG, 1. s.v. mand of korf, als inhoudsmaat gebruikelijk; *sadampang* = *4 djoeal*.
2. verbonden met de ontkenning *nada* in de beteekenis van: het kan niet anders of......; *nada i ampang hoepaila ho*, het kan niet anders of ik maak je beschaamd.
AMPANGLIMA = *oeloebalang*, voorvechter; (volgens T.:) *ampanglimo*.
AMPAPAGA, e.s.v. slingerplant, welker bladeren als groente gegeten worden. De smaak is een beetje bitter.
AMPAPALOEAN, e.s.v. vogel tot de loopvogels behoorende.
AMPAR, *mampar*, verstrooid, uit elkaar liggende, verspreid; *maramparan*, in menigte verspreid liggende; *mangamparkon*, verspreiden, verstrooien; *mampar-ampar*, hier en daar verstrooid liggende; *mangampar roedji*, de stokjes, waarmede men rekent, uit elkaar leggen. Men gebruikt deze uitdrukking voornamelijk bij het bespreken v.d. bruidschat. Met het losmaken van het bosje stokjes begint de bespreking.
AMPARAN, droogmat, soms ook vloermat.
AMPAROBOENG, e.s.v. boomrat, die des nachts vaak een klagend geluid doet hooren.
AMPAT, meestal verbonden met *na: ampatna* = *saratna*, als je maar......; *ampatna dipardok ko do hobarmoe*, als jij je woorden maar zeggen kunt (het komt er niet op aan hoe).
AMPE, op iets liggend, op iets rustend;

mangampehon, iets ergens op leggen; *ampehon doeroeng i toe parapi i*, leg het schepnet op het rek boven het vuur; *ampehon ma toe aoe, angke nada malo ho mangaloesi*, draag het maar aan mij op, want jij verstaat toch niet de kunst van antwoorden; *mangampei*, iets ergens op of overheen leggen; *oelang kita hombar, sai ro totmoe mangampei*, laten we niet naast elkaar gaan liggen, want jij legt altijd je knie over me heen; *mangampei hata*, iemand vragen het woord voor hem te doen; *ampean*, iemands woordvoerder; de persoon, op wien men steunt; *mampe*, tot aan iets reikend; *mampe de he aek magodang i toe sabami?* reikt het hooge water tot aan je sawah? *mangampe*, dekken, bespringen; (T.) *ampean singap*, een luifel aan den gevel van huisjes of sopo's; (T. O.) *ampe boenga*, benaming voor een knaap of meisje zoolang ze van de andere sekse niets weten; ook: *sampe roedang* of *sampe boenga; mangampehon*, bij den rijstbouw het niet vergane onkruid op de dijkjes leggen.

AMPERE, (v. O.) = *gantjere*, slordig; *marамperean*, verstrooid van vee; slingerende van goed.

AMPETEL, *marampetelan*, in wanorde door elkaar liggen, van voorwerpen, die uit slordigheid niet opgeborgen zijn.

AMPIK, *mampik-ampik*, aan flarden erbij hangen; *marampihan*, vol gaten en scheuren zitten; *madoeng marampihan parabiton ni dakdanak i*, de kleeren der kinderen zitten vol gaten en scheuren; *ma mampik-ampik seng an, pade nigonti*, dat stuk dakijzer daar hangt er bij, het zou goed zijn het te verwisselen; *ma mampik-ampik djoehoet ni boegang i*, het vleesch van die wond hangt er lillende bij.

AMPILALAS, een sterke, hevige wind; *si ampilalas*, iemand, die tegen alles gehard is; *ampilalason*, overal tegen gehard zijn; (v. O.) eigennaam v.e. man, wellicht samenhangende met *ampilas*, een in de gedaante v.e. witte wolk neerdalende, verderf brengende geest; (T.) *si ampilaslas manantan*, naam v.e. tooverformulier.

AMPIN, verontschuldigend, toegefelijk; *na ampin do ho mardakdanak*, jij bent zeer toegefelijk voor je kinderen; jij kunt geen kwaad van je kinderen hooren; *mangampini*, verontschuldigen, het voor iemand opnemen; *ampinan*, de persoon, die verontschuldigd wordt of voor wien men het opneemt.

AMPIR, 1. *mangampir* of *ampiran*, tintelen, slapen v.d. ledematen, doof gevoel hebben in de ledematen; *mangampir patkoe*, mijn been slaapt; *mangampiri*, overal een tintelend gevoel hebben.

2. *mangampirkon*, ergens iets om geven; *nada haroe diampirkon ia*, hij geeft er niet veel om.

3. (Mal.) even, bijna; *ampir toek*, het is maar net genoeg.

AMPODI, bamboerat; *boeloe na ampodion*, bamboe, aan welker wortels een *ampodi* geknaagd heeft.

AMPODOE, e.s.v. vogel, tot de vinken behoorende.

AMPOE, *mangampoe*, op den schoot dragen, voor iemand borg staan; *ampoe djolo na mate on antjo tadidi*, neem den doode op je schoot, opdat we hem kunnen wasschen; *ampoe aoe*, sta voor mij borg; sta voor mij in; *ampoean*, schoot; (T.) *pangampoe*, voogd v.e. onmondig vorst — (Angk. *pangambit*).

AMPOEN, vergeving; *mangido ampoen*, vergeving vragen; *mangampoeni*, iemand vergeven, vergiffenis schenken; *ampoenan*, iemand, die vergeving ontvangt.

AMPOENA, (T. O.) eigenaar; *nampoena*, de eigenaar; *nampoenasa*, de eigenaar ervan. Vgl. *nampoena*.

AMPOET, *marampoet*, den coitus uitoefenen (grof); *mangampoeti*, een vrouw beslapen.

AMPOJAM, e.s.v. boom.

AMPOLAS, e.s.v. slingerplant, waarvan de bladeren als schuurmiddel gebruikt worden; schuurmiddel in 't algemeen; *mangampolasi*, iemand met mooie woorden trachten te lijmen; *oelang aoe ampolasi*, probeer mij maar niet te lijmen; *mangampolas*, polijsten, glad maken, glad schuren.

AMPOLOE, e.s.v. boom, waarvan de vruchten wel als zuiveringsmiddel gebruikt worden; (T.:) *si marampoloe*.

AMPON, 1. *mangampon*, met een lus iets vast maken; *pangampon ni hail*, het touw, waarmede de vischhaak aan het hengelsnoer wordt vastgemaakt; gewoonlijk wordt daarvoor vlas genomen.

2. gevoelig getroffen; pijnlijk aandoende; *laing ampon do rohangkoe di hobarmoe*, ik voel me nog steeds pijnlijk getroffen door je woorden.

AMPORIK, algemeene benaming voor de rijstdiefjes. Men rekent er o.m. toe: *silopak, sileset, siroema-roema, sidao-dao, tampoea* enz. *songon amporik na so marasar, disi potangna disi modomna*, als een rijstvogeltje, dat geen nest heeft; waar hij is, als het avond wordt, daar slaapt hij.

AMPOROTAN, ook *amporoton*, iets in de keel hebben, zooals b.v. een graat.

AMPOT, soms verkort tot *pot*, of, soms, misschien, mocht, wellicht.

AN, 1. aanw. v.n.w. die, die daar; *bajo an*, die man daar; *di hami an*, bij ons, in ons dorp, in ons land.

2. als aanhechtsel in verschillende werkwoordsvormen, zooals: *rongitan, ngalian, dapotan* enz.

ANA, *manganahon* = *mangintehon*, afwachten, in het oog houden, letten op.

ANAK, zoon; *anak kandoeng*, eigen zoon; *anak na nidapot*, stiefzoon; *anak na*

niangkat, pleegzoon; *anak somang,* iemand, die bij een ander in huis is, kost en kleeding ontvangt met eenig geld voor tabak enz. zonder een bepaald loon; hij moet daarvoor allerlei werkzaamheden verrichten; *anak ni lomboe,* kalf; *anak ni pisang,* een jonge pisangstam; *anak ni tangga,* trede v.e. trap; *anak ni tangan,* vinger; *anak ni mata,* oogappel; *anak mata,* iemand van vrije afstamming, in tegenstelling met *hatoban,* slaaf; *anak koentji,* sleutel; *anak ni soerat,* klinkerteeken; *paranahan* (Mal.), van gemengd ras, half-caste; *maranak,* een zoon krijgen, bevallen (grof); *maranakkon,* tot zoon aannemen, als zoon beschouwen.

ANANG, *sitaranang-anang,* meestal in vereeniging met *sitarining-ining,* zooals in de uitdrukking: *boetong sitaranang-anang boetong sitarining-ining,* zeer verzadigd, oververzadigd.

ANDAJOEK, e.s.v. boom met week hout.

ANDAL, *mangandal,* ergens goed zijn best op doen, iets zoo goed mogelijk trachten te doen, zoodat er geen aanmerkingen op zijn te maken; *taroe diandal ia noma na mamatangi i,* hij deed al zijn best om de dwarsdijkjes op de sawah zoo keurig mogelijk te maken.

ANDALIMAN, (Piper ribesioides Wall.) wilde peperplant. De vruchten ervan worden gebruikt om de visch te bedwelmen; de bladeren worden wel als groente gebruikt. De smaak ervan is samentrekkend.

ANDALKI, e.s.v. boom, welks vruchten graag door herten en reeën gegeten worden.

ANDALKIT, e.s.v. insect, dat zich vastkleeft aan den stam v.e. boom, inzonderheid v.d. *dongdong.*

ANDALO, (T. O.) zekere vogel.

ANDALOE, (T. O.) = *indaloe,* rijststamper.

ANDALOHOT, (T. O.) zeker vinnig stekend insect, dat in boomen nestelt.

ANDANG-ANDANG, een vertrek of ruimte boven in de dorpssopo door traliewerk afgesloten.

ANDAP, meestal verbonden met *soegari: andap soegari,* als toch......; indien toch...; *andap soegari ro ia, ma djop rohangkoe,* als hij toch kwam, dan zou ik blij zijn; *andap ke oelaning,* is het soms ook, of is het misschien.

ANDAR, duidelijk, zichtbaar, openbaar; *marandar-andar,* op een duidelijke wijze; *marandar-andar mangkobar,* op een duidelijke wijze iets bespreken; (T. O.) *andaran,* wat publiek geschieden mag.

ANDARASI, e.s.v. boom, goed timmerhout leverende; *oelang ko lilian bobosan songon baor andarasi,* je moet niet met een mes of een ander gevaar opleverend voorwerp onvoorzichtig omgaan, zoodat je jezelf verwondt, zooals wanneer men een knip spelenderwijze hanteert en de veer (hier een zeer krachtige) losspringt, zoodat men zelf beklemd raakt.

ANDAROHOT, e.s.v. boom, welks sap men wel als lijm gebruikt.

ANDARSA, (T.) zekere boom.

ANDE, *mangandehon,* aan iemand opdragen het woord te voeren; *andehon toesia hata i,* draag hem op het woord te voeren, bijv. op een feest, waar verscheidene toespraken gehouden worden; (v. O.) *ande,* gesprek; *marande (marande-ande),* 'n gesprek voeren.

ANDEGE = *indege.*

ANDIGAN, wanneer? *andigan ma toelahonmoe bagas i?* wanneer zul je het huis overdragen? *andigàn pe nada djoengada hoedok songon i,* wanneer ook, nimmer heb ik zoo iets gezegd; (v. O.) vroeger, indertijd; *andigàn ngada songon i,* vroeger was het niet zoo.

ANDIHIT, e.s.v. boom (in Pad. Bolak ook: *landihit*).

ANDIKIL, pink.

ANDILO, e.s.v. boom, waarvan men de bast voor vlechtwerk gebruikt; tasch of korf van deze boombast gevlochten; *andilo na hinan, hadang-kadangan saonari,* vroeger zei men *andilo,* tegenwoordig *hadang-kadangan,* d.w.z. vroeger was het anders dan nu.

ANDINGKET, e.s.v. boom met wit hout, waarvan men planken zaagt.

ANDINGKIL, e.s.v. boom, van welks hout men de verbindingslatten *(rasoek's)* tusschen de stijlen neemt; ook de latten, waarop men het dakijzer legt.

ANDIR, *mandir-andir,* in plooien hangende v.d. huid; ingezonken of verschrompeld zijn v.d. huid; *ma mandir hoeroemnia,* zijn wangen hangen flets erbij.

ANDJAK, 1. *mangandjak,* uitstellen, op een anderen dag zetten, naar een lateren datum verschuiven; *ma diandjak halahi hordja i,* zij hebben het feest uitgesteld; *marandjak,* uitgesteld zijn.

2. e.s.v. vogel, die veel op de sawah's voorkomt, lange pooten heeft en roode veeren.

ANDJAL, *mangandjal,* springen zooals vlooien, sprinkhanen enz.; (T. O.) terugspringende v.e. werktuig op iets hards.

ANDJANG-ANDJANG, e.s.v. vogel, die op de rijstvelden voorkomt, zie ook: *andjak* 2.

ANDJE, *marandje,* op een draf loopen; *marandje lamot noma aoe na mardalan i hara ni potang ari,* ik liep op een sukkeldrafje, omdat het avond begon te worden; *hoeandje do nian koedo i, tai hoemipas ia,* ik zette het paard op een draf na, maar het was vlugger.

ANDJING, hond.

ANDJOE, *mangandjoe,* iemands tekortkomingen weten tegemoet te komen; met iemand, die moeilijk van karakter is, weten om te gaan.

ANDJOEL, *mandjoel-andjoel,* tevergeefs overal heengaan bij het zoeken van werk of het vragen om steun; *mandjoel-andjoel sadjo noma bajo i na giot mangomo i, laing*

ANGKANG = *angka*, oudere broeder; vocatief v. *angka; dangkang* = *angkangkoe*, mijn oudere broeder.

ANGKANGANAN, een woord, waarmede de vrouwen elkaar wel eens aanspreken; *na lobi ma ho, angkanganan!* het is met jou nu toch al heel erg, vriendin!

ANGKAR, *mangkar*, halfgaar, halfrijp; *mangkar-angkar do indahan i*, de rijst is halfgaar; *diangkar-angkar ko panoetoengmoe di djaoeng i*, jij roostert de mais maar zoo half; *mangkar mata*, over den slaap heen zijn; *kaoemkoe so mangkar*, mijn zeer naverwante familie, niet maar zoo half en half; *toelangkoe so mangkar*, mijn volle oom (= *na so maringke*).

ANGKAT, 1. *mangangkat*, opnemen, opheffen, wegnemen, optillen, aannemen tot; ook: springen; *mangangkat-angkat* = *mangamboer-amboer*, telkens 'n sprong doen.
2. *mangangkat*, verheffen tot; *madoeng niangkat ia kapala kampoeng*, hij is al verheven tot kamponghoofd.
3. *na marangkat i*, de overledene; meestal gezegd van vorsten of andere voorname personen.
4. graad, maal; *malim na pitoe angkat malim*, een geestelijke van den 7den graad, d.w.z. een zeer voortreffelijke.

ANGKE, want; *angke didok ia*, want hij zeide.

ANGKI, *mangki-angki*, 't arm hebben, tengevolge van luiheid; *matoea mangki-angki ho, bia ma gogoi mambaen*, jij hebt het altijd arm, als je nu eens hard werkte.

ANGKIBOENG, één stuk van iets, alleen; *angkiboeng aoe do na kehe toesi*, ik ging er alleen heen; *di aoe djolo pisang i angkiboeng*, geef mij eens één pisang. Vgl. *hiboeng*.

ANGKIN, straks, vanavond.

ANGKIP, 1. (St. P.) bekneld, beklemd.
2. *mangkip-angkip*, naar adem snakkende v.e. stervende; *sangangkip nari noma*, het duurt nog maar één ademtocht, d.i. het is bijna afgeloopen v.e. stervende.

ANGKIRBONG, een in het wild groeiende groente, op de *ampapaga* gelijkende; men gebruikt het wel om er kleine vischjes zooals de *intjor* enz. mede te bedwelmen.

ANGKO, 1. figuren met houtskool of potlood geteekend op houtwerk om deze uit te snijden of uit te zagen; *mangangko*, zulke figuren teekenen; *painte so hoeangko djolo*, wacht even, dan zal ik de patronen teekenen; *napodo marangko na di dalom laoet i*, de vrucht in de baarmoeder had nog geen gedaante, zegt men na een abortus.
2. *mangangko* = *mangondam*, een dreigende houding aannemen; een dreigende beweging maken met de vuist of met een wapen; *hoem diangko Si Tigo dope giot manendjoe, boeloes didagap Si Lasa ma ia*, Si Tigo nam nog maar een dreigende houding aan om te boksen, of Si Lasa greep hem al beet.
3. = *angka* 3.

ANGKOE, titel, waarmede men vorstelijke personen aanspreekt, verkort uit het Mal. *toeankoe*.

ANGKOEP, helper; de persoon, die iemand bijstaat; aan beide zijden; (T. O. ook:) weerga, één van een paar; — *hoem boroengkoe na sada i noma angkoepkoe*, mijn eenige dochter is nu nog alleen maar mijn steun; ook: *siangkoep; nadadong siangkoepkoe*, er is niemand, die mij helpt; ik heb geen enkele hulp; *mangangkoepi*, bijstaan; tot partner hebben; *hoeangkoepi ia mangkobar lobi satonga djom*, ik heb meer dan een half uur met hem gepraat, letterlijk: ik heb hem tot mijn deelgenoot gemaakt in het gesprek; *angkoep ni i*, bovendien.

ANGKOERAS, zie *angkoras*.

ANGKOET (v. O.) *mangangkoet*, iets dragen, verplaatsen, iets wegdragen.

ANGKOET-ANGKOET, e.s.v. leemwesp; (v. O.) soort v. wesp, die een nest van klei maakt, waarvoor zij telkens de grondstof aandraagt. In zoo'n nest vindt men vaak spinnen tot voedsel voor de jonge *angkoet-angkoet* bestemd. De Bataks meenen, dat de spinnen de jongen van de *angkoet-angkoet* zijn; vandaar het spreekwoord: *oelang songon angkoet-angkoet, niparanak na so anakniba*, doe niet als de *angkoet-angkoet*, die als haar kroost beschouwt, wat het hare niet is.

ANGKOLA, naam v.e. landschap in Zuid-Tapanoeli; *Angkola Djoeloe*, Boven-Angkola; *Angkola Djae*, Beneden-Angkola; *Batang Angkola* of *Batangkola*, de naam v.d. rivier, die door het landschap stroomt; *doli-doli angkolā*, uitdrukking gebezigd voor jongelingen, die zooals in Angkola vaak voorkomt door de hooge bruidschat, al op leeftijd zijn en nog niet in het huwelijksbootje zijn gestapt.

ANGKON, het moet; het is noodzakelijk; *angkon kehe ho saonari*, je moet nu gaan; *angkon dilehen ia i*, hij moet het geven.

ANGKORA, vriend! als aanspraakwoord gebruikt.

ANGKORAS, *angkoras ni i da!* eene uitdrukking, gebruikt als verzuchting, als men met veel moeite iets gedaan heeft zonder eenig resultaat; *angkoras ni angkoeras!* hetzelfde, maar sterker.

ANGKORODAN, e.s.v. boom, waarvan de schors gebruikt wordt voor het vlechten van vloermatten en ook wel voor het maken v.e. bewaarplaats v.d. padi.

ANGKOS = *bangkos;* volgens St. P. ook overdr.: slecht van gedrag.

ANGKOS-ANGKOS, e.s.v. marter, die een sterken onaangenamen reuk verspreidt.

ANGOER, sterk riekend, zooals bijv. uien.

ANGOES, gloeiend heet, overheet; *poeroe*

angoes (of: *poeroen angoes?*), een koorts, waarbij de temperatuur zeer hoog oploopt.
ANGON, zacht v.d. wind; *angon-angon do pangomboes ni angin i,* de wind waait heel zachtjes.
ANI, 1. = *ale!* o! *ra dehe ho, ani?* wil je wel, o vriend?
2. *manganihon,* op een klos of spoel winden v. garen; *anian,* klos, spoel of toestel, waarmee men garen tot een streng windt.
ANING, klaar, gereed, alles in orde.
ANJA, *anja ni roha,* ergens iets van hebbende, jaloersch; jaloerschheid; *anja rohamoe sidoeng karedjongkoe sadari on,* heb je er wat van, dat mijn werk vandaag klaar komt?
ANJAOR, *manganjaori,* storen, verstoren, hinderen; *hoem na manganjaori do ho toeson,* jij doet hier niets anders dan de boel in de war schoppen.
ANJANG, 1. = *ajang.*
2. *sianjang,* grappen, scherts.
ANJAR verspreid, door elkaar liggende; *ma anjar lalatnami dibaen babi i,* de varkens hebben onze *lalat* (z. aldaar) geheel door elkaar gehaald.
ANJIL-ANJIL, de tusschenpersoon, die voor het vee van een ander iemand zoekt om het te hoeden. Hij ontvangt daarvoor een deel van de winst, door den hoeder te betalen; *ise do anjil-anjilmoe?* wie is je tusschenpersoon geweest?
ANJOK, *anjok ni roha,* jaloerschheid, afgunst; *maranjok ni roha,* jaloersch, afgunstig zijn.
ANJOR, in beroering zijnde, lawaai makende v.e. menigte menschen.
ANNON, straks; *annon noma i,* dat moet strakjes maar! z. ook *anon.*
ANOE, *sianoe,* 'n zekere, N.N.
ANOE-ANOE, dinges, slaat uitsluitend op de geslachtsdeelen (plat).
ANON = *annon.*
ANTA, woordje, waarmee men een zin twijfelachtig vragend maakt: of? (v. O.) wellicht, misschien, wie weet, 't is mogelijk; — *anta piga na ro, nada binoto dope,* hoevelen er wel komen, wordt nog niet geweten; (T.) *anta oelang,* gesteld, dat niet; ware het niet, dat...; ware niet...
ANTAHASI, e.s.v. boom.
ANTAIRIR, een harige rupssoort, die jeuk en ontsteking verwekt.
ANTAK, *mantak,* ophouden, beeindigd zijn; *mangantak,* iets doen ophouden, ergens mee uitscheiden; *madoeng hoeantak na mangidoep,* ik ben met rooken opgehouden; *mangantahi,* iets stopzetten; iemand ergens mee laten uitscheiden, verbieden; *sai diantahi ho aoe markolong ni roha disia,* jij verbiedt me steeds aan hem liefde te bewijzen; *nada marnamantak,* het houdt nooit op; het weet van geen ophouden.
ANTALADAN, een caladium-soort, waarvan de steel vaak door palmwijntappers gebruikt wordt om de uitscheiding v.h. sap te bevorderen.
ANTALAGODANG, e.s.v. kwal; *songon antalagodang noma boetoeha ni dakdanak i,* het kind heeft een buik als een kwal, zegt men van kinderen, die een opgezetten buik hebben.
ANTALAS, een eekhoorn-soort.
ANTALME, een giftige slangsoort, gelijkende op de *ompahaha.*
ANTALOBOENG, e.s.v. onkruid, dat bij aanraking jeukte verwekt.
ANTAN, *mangantan,* op de hand iets wegen om te schatten hoe zwaar het is.
ANTAP = *andap;* soms ook *antapna;* (T.) zoo, in veronderstellingen; indien; *antap oelang,* zoo niet.
ANTARA, tusschen; *marantara,* tusschenruimte hebben; *mangantarai,* een tusschenruimte maken; bedenken; niet op den man af iets zeggen; *antarai djolo hobarmoe,* bedenk eerst eens wat je zegt; ga met wat je zeggen wilt niet zoo dadelijk (zoo botweg) op den man af.
ANTARAN, een bamboe-soort: *boeloe antaran.*
ANTARGAN, terwijl; *antargan so,* voordat.
ANTARIAS, (T. O.) ook *sarindit* geheeten, kleine parkiet-soort; — (= *tarias*).
ANTARSA, e.s.v. boom met week hout.
ANTAT (T.), *antatna,* zoo maar, zoo slechts.
ANTATADOE, een groote, groene rupssoort.
ANTATANO, naam v.d. sirih-plant, voordat ze zich aan een boom heeft vastgehecht om te klimmen; ook wel *napoeran tano-tano* geheeten; *napoeran tano-tano marsiranggang marsironggangan, haroe pe hita padao-dao tondinta marsihaholongan,* de sirih-plant slingert zich door elkaar; ofschoon wij ver van elkander verwijderd zijn, zoo blijven onze *tondi*'s toch elkander liefhebben.
ANTIAN, *antian ni aek,* de 8ste dag der Bat. maand; *antian ni angga,* de 22ste.
ANTIK, slag of houw met een kapmes; *mangantik,* met een kapmes ergens een houw in geven.
ANTILMANG, e.s.v. boom.
ANTINGANO, e.s.v. wants, die een onaangenamen reuk verspreidt en veel schade aan de te velde staande rijst veroorzaakt.
ANTING-ANTING, oorversiersel, oorbelletje.
ANTJA, een woord gebruikt om daarmede te kennen te geven, dat men erin toestemt een door een ander op te geven raadsel op te lossen. *hoeling-koelingantja,* laten we elkaar eens raadseltjes opgeven (zegt de een); *antja,* geeft de ander dan ten antwoord, kan vertaald worden met: zeg op dan maar! (v. O.) In Zuid-Mandailing zegt men *dekon* in pl. v. *antja.*
ANTJALTJAL, e.s.v. slingerplant, welker bladeren hevige jeuk verwekken; *antjaltjal do ho,* jij bent een *antjaltjal,* zegt men wel eens tegen menschen, die anderen graag moeite bezorgen.

ANTJAT, *antjatna* = *saratna*.
ANTJI, *mangantji*, bedriegen.
ANTJI-ANTJI, e.s.v. onkruid.
ANTJIM, zout of ziltig van smaak; *antjim do dai ni on*, dit heeft een zouten smaak.
ANTJIMOEN, komkommer; *godang-godang antjimoen*, snel groeien als een komkommer; *marantjimoen aer*, wordt van jonge doerianvruchten gezegd, als ze nog geen vast vruchtvleesch hebben.
ANTJIT, 1. = *hantjit*.
2. e.s.v. vogel.
ANTJITJIBANG, e.s.v. millioenpoot; *songon antjitjibang, malo manaek, nada malo midjoer*, net als een *antjitjibang*, die wel naar boven kan klimmen, maar niet naar beneden.
ANTJITJING, e.s.v. hoogopschietend rietgras, dat aan de oevers van rivieren groeit.
ANTJITJORON, een kleine boomsoort, waarvan de jonge bladeren fijn worden geknepen, zoodat het sap eruit komt, hetgeen bij brandwonden als medicijn wordt gebruikt, ook wel bij opgekomen vaccinepokken. Volgens sommigen e.s.v. insect, dat inzonderheid op de bladeren der koffiestruik zich ophoudt en deze kaal vreet. Het insect is behaard en verwekt bij aanraking brandende jeukte. Het vocht v.h. insect dient als medicijn daartegen.
ANTJO, opdat; *i ma antjo diboto ho*, zoo is het, opdat je 't weet. In Mandailing ook: waarom? (v. O.) opdat, zoodat, totdat, of; *mahoea antjo...*, waarom is het, dat...? *mahoea antjo modom ia?* waarom slaapt hij?
ANTJOEAN = *intjoean*.
ANTJOEM, *antjoem paja*, een kleine boomsoort, op drassigen grond groeiende, waarvan de bladeren als *asom* gebruikt worden.
ANTJOEMTJOEM, onbeduidend, nietswaardig persoon; *ho ma antjoemtjoem ni hamoe na sahorong*, jij bent de meest onbeduidende persoon van je heele familie.
ANTJOER, 1. *mangantjoer*, aarde wegspoelen; *hami antjoer tano i, angke godang do aek*, wij hebben de aarde weggespoeld, want er was veel water (ter beschikking).
2. (Mal.) op termijn betalen, bij termijnen betalen; *sadia do hoeantjoer saboelan?* hoeveel zal ik per maand afbetalen?
ANTJOGOT, morgen; *antjogot ma ho ro*, kom morgen maar!
ANTJOK, okselzweet; *na antjohon do bajo i*, de man heeft last van zweeten onder de oksels.
ANTJOTJAK, de bekende kleine huishagedis.
ANTJOTJIR, e.s.v. honigzuigertje.
ANTJOTJOGITON, last van de hik hebben; vgl. *sogit*.
ANTJOTJOPI (T.) = *antjotjopit*.
ANTJOTJOPIT, e.s.v. honigzuigertje.
ANTJOTJORAN, e.s.v. insect, dat jeukte en ontsteking op de huid veroorzaakt.
ANTODANG, *antodang ni on!* een uitdrukking, waarmee men iemand verwenscht, schertsenderwijze gebruikt.
ANTOE, booze geest; *hona antoe*, plotseling ziek worden, zonder dat men een oorzaak weet; *disoro antoe* = *hona antoe; antoe aer*, booze geest, die zich bij het water ophoudt; *disoro antoe aer*, plotseling ziek worden na het baden. (T. O.) *antoe ara*, zeker boschspook; *antoe rapar*, zie *rapar*.
ANTOEALOE, e.s.v. groene duif, veel op de *poene* gelijkende.
ANTOEANG, e.s.v. boom, welks stam door de weekheid van het hout gemakkelijk is uit te hollen en daarom veel gebruikt wordt voor de groote troms bij de moskeeën.
ANTOEARA, e.s.v. parasietplant; *antoeara lahi-lahi*, zoodanige plant met roode bladeren; *antoeara bini-bini*, zoodanige plant met groene bladeren.
ANTOEASOE, wilde hond, soort van jakhals.
ANTOEGAL, *antoegal ni on!* evenals *antodang ni on* een uitdrukking, waarmee men iemand schertsenderwijze verwenscht.
ANTOEK, *tarantoek*, ergens tegenaan gestooten; *tarantoek patkoe toesi*, ik stootte mijn voet eraan.
ANTOEL, op iets stootend; op iets afstuitend; *mantoel*, op iets afgestuit zijn; belemmerd; *mantoel rohania*, hij kon zijn zin niet krijgen; *tarantoel patkoe*, mijn voet stootte ergens tegenaan; *hamantoelan*, de persoon of het voorwerp, waarop iets afstuit.
ANTOELDIK (T.), naam v.d. kleinsten vogel in de Bataklanden, zoo genoemd naar het geluid, dat hij voortbrengt. — Zie ook: *hatoeldik*.
ANTOEMBOES, e.s.v. boom met week hout, op moerassigen grond groeiende. De schors ervan wordt gebruikt als afweringsmiddel voor varkens, daar de reuk ervan overeenkomt met die v.d. tijger.
ANTOENG, *marantoeng-antoeng*, het is nog onzeker, dat...; het is mogelijk, dat...
ANTOENOE, een groote pandanus-soort.
ANTOER (T.), *antoeran*, buiten verwachting.
ANTOERBOENG, e.s.v. plant, slangenkruid.
ANTOERES, *mangantoereskon*, meestal met een ontkenning gebruikt en dan in de beteekenis: niet veel zorg aan iets besteden; ergens niet veel om geven; *nada haroe diantoereskon ko dakdanak on*, jij wijdt niet veel zorg aan dit kind.
ANTOERGE, larven v. muskieten; *aek ni antoerge*, water, dat zich in de holte v.e. boomtronk bevindt, waarin zich veel muskietenlarven bewegen.
ANTOERMANGAN, de casuarine-boom (Casuarina sumatrana Jungh.).
ANTOES, *antoesan*, beteekenis; *dia ma antoesanna*, wat is de beteekenis ervan? *mangantoesi*, begrijpen, verstaan.
ANTONG, welnu, nu dan, toch; *antong, paboa ma na di rohami*, welnu, vertel maar

wat je denkt (wat je op 't hart hebt); *songon i ma antong!* zoo is het voorwaar! *biasi antong nada dibaen ko na hoedok?* waarom heb je niet gedaan, wat ik gezegd heb?

ANTONOES, e.s.v. boom.

ANTOR, *mangantor,* doortrillen; doorschieten v. pijn, dreunen; *mamoloes motor godang di dalan an, mangantor toe bagas on,* er ging een vrachtauto voorbij op den weg, het dreunde tot hier in huis; *nisarboet djari-djari, mangantor toe botohon,* als je je in de vingers bijt, dan voel je het in je bovenarm = als één lid lijdt, lijden alle leden.

AOE, pers. vnw. ik, mij; *lehen i di aoe,* geef het aan mij; *aoe mandokkon nada tola,* i k zeg, dat het niet mag; in zegswijzen als: *amanta aoe,* m ij n vader; *mangaoehon,* op zich nemen, op zichzelf toepassen.

AOEANG, *maraoeang,* huilen, janken v. honden.

AOEM, *mangaoem,* rijst zooals de gewoonte is met de hand eten; *mangaoemkon,* bezig zijn met rijst eten; *sangaoem,* één bete, één hap, één mondvol: meestal eene hoeveelheid rijst, die men op éénmaal met de hand naar den mond brengt.

AOENG, *maoeng-aoeng,* schreeuwen v. pijn of angst.

AOEP, *mangaoep,* het werpnet uitgespreid onder water voor zich uit dragen om op die wijze visch te vangen.

AOET, vloerbalk, ook zolderbalk; *hobarnia lopoes toe laoet, poenggoengnia lohot toe aoet,* zijn praatjes gaan tot aan de zee, maar met zijn gatwerk is hij niet van de vloerbalken af geweest.

AOL, *maol-aol,* heen en weer buigen of wiegen; *boeloe na maol-aol,* een heen en weer buigende bamboe; *aroeng na maol-aol,* heen en weer bewegend riet.

AOR, 1. benaming v. fijnere bamboe-soorten.
2. *maor-aor,* heen en weer loopen zonder bepaalde bezigheid; *maor ni roha,* verstrooidheid, onopzettelijkheid; *maor ni rohangkoe do i,* ik heb dat zoo maar gedaan zonder bepaalde bedoeling of zonder er over na te denken.

AOS, 1. *mangaoskon,* doordraaien, verkwisten; *paraos-aos,* doordraaier, verkwister.
2. *aos* of *maos,* versleten, afgesleten, dikwijls gebruikt; (T. O.) *aos-aos,* versleten rijststamper als ingredient van verschillende toovermiddelen; (v. O.) restjes van iets.

AOT, *maot-aot,* heen en weer bewegen; *mangaoti,* op en neer wiebelen.

APA, vader; *didia apa?* waar is vader?

APAK, *mangapak-apak,* op iets losstormen, over iets in boosheid uitvaren zonder vooraf nader onderzocht te hebben; vanuit de verte staan razen; *oelang ko hoem na mangapak-apak,* je hoeft daar van verre niet zoo te staan schelden.

APALA, juist; met dit woord laat men vaak den nadruk vallen op het volgende; dikwijls ook: alsof ik het ware...; *apala ho ma na mandokkon i,* jij juist hebt het gezegd; *apala aoe na mangido i?* ben ik het soms, die erom gevraagd heb? *apala Malajoe aoe,* alsof ik 'n Maleier ben!

APANG = *amang,* vader in den vocatief.

APAS, 1. *mangapasi,* minachten, van iemand minachtend spreken.
2. (T.) = Tob. *abas* (zwaaien, zwiepen).

APE, *apean,* verdord, reeds half vergaan gras of riet, dat nog op den grond ligt onder het groene; (T.) *ape,* neerliggende, neergelegd; (v. O.) *marapean,* op elkander, op den grond liggende.

API, vuur; *marapi,* een vuurtje maken; *dolok marapi,* een vulkaan; *parapian,* plaats, waar men een vuurtje heeft gemaakt; *parapi (= para api),* rek boven de stookplaats; *mangapii,* ten behoeve van iets een vuurtje stoken; *apii hamoe djolo koedo i borngin on,* stoken jullie vannacht eens een vuurtje bij het paard; *hoeapii djolo bona ni tanggania,* ik zal eens een vuurtje stoken bij het ondereind van zijn trap. Zulks deed men vroeger bij menschen, die onwillig waren hun schuld te betalen. *di api,* bij het vuur; een uitdrukking, gebezigd van vrouwen, die pas bevallen zijn (kraamvrouwen); *giot di api ina-ina i,* de bevalling der vrouw is ophanden; *hoerang api,* te weinig vuur, een uitdrukking gebezigd van kraamvrouwen, die te kort bij het vuur zijn geweest, d.i. te weinig rust hebben gehouden; *mangapihon,* iets tot voorwerp van het verwarmen of berooken maken; *aha ma na hoeapihon?* wat zal ik bij het vuur houden? vraagt vaak een pas bevallen vrouw, wier pas geboren kind gestorven is en die nu uit overgroot verdriet niet weet, waarom zij bij het vuur zal gaan liggen; (v. O.) *simarapi,* naam v.e. boom met roodachtig hout; — in Angk.: *api-api.*

APIAN, 1. *mangapian,* steunen op iets; *mangapian di aoe sadjo do ho,* jij steunt alleen maar op mij; *oelang ko mangapian di hamoraan ni halak,* je moet op den rijkdom van een ander niet steunen.
2. (T. O.) *mangapian,* afgunstig zijn.

API-API, 1. e.s.v. boom met sterk hout, waarvan men balken kapt.
2. lucifers.
3. loovertjes v. bladgoud of bladzilver op een kleed of doek.

APIL, (Mal. Ar.) *mangapil,* van buiten leeren; *hoerang apil,* niet voldoende van buiten geleerd; *dia ma apilonkoe?* wat moet ik van buiten leeren?

APO, *mangapoi,* doen stil zijn v.e. schreiend kind; troosten; *apoi djolo dakdanak on, oelang sai tangis,* maak dit kind eens stil, dat het niet zoo blijft huilen; *pangapoi,* waarmede men 'n kind stil maakt; trooster; *apoapo,* troost.

APOEAN = *mopop,* gehaast, haast hebbende;

(v. O.) sterk verlangende, zijn zinnen op iets gezet hebbende.

APOEL = *apo*.

APOENG, ongevoeligheid, onkwetsbaarheid door geheime wetenschap verkregen; *bangkit apoengnia*, hij maakt gebruik van zijn geheime wetenschap om ongevoelig te zijn voor slagen of houwen.

APOENG-APOENG, dobber, drijver; *marapoeng-apoeng*, langzaam wegdrijven; (T.) *mangapoeng-apoeng*, op 't water dobberen.

APOES, uitgewischt, uitgeveegd, weggevaagd; *mangapoes*, uitvegen, afvegen, afwisschen, zacht wrijven; *apoes djolo pamanganmi*, veeg je mond eens af; *mangapoesi*, iets steeds afwrijven, afvegen; *pangapoesi*, voorwerp, waarmede men afwrijft; *mangapoeskon*, wegvegen met iets; *mangapoes-apoes*, telkens iets wrijven.

APOR-APOR, beschutting, scherm v. takken en bladeren tegen zon en wind; in den oogsttijd gebruikt men daarvoor wel rijststroo.

APOS, *mapos-apos* = *mardjo-ardjo*, heen en weer loopen zonder bezigheid.

APOT = *ampot*.

AR (T.), *na mangarkon*, kip, die op het punt staat voor de eerste maal een ei te leggen.

ARA, 1. *mangara*, oproepen, verzamelen, bij elkaar roepen om voor een of anderen arbeid medewerking te verkrijgen; *mangarahon*, voor een bepaald doel vrienden, dorpsgenooten of verwanten bij elkaar roepen; *pangara*, de persoon, die bij elkaar roept.
2. *hajoeara*, ficus, waringin.
3. (T. O.) = *ra*; (T.) *aranan* of (v. O.) *ranan*, liever, liever willende, meer genegen.

ARA-EROE, druk, een relletje makende, lawaai makende van een menigte menschen; *ara-eroe halak doeng ro barita i*, de menschen liepen te hoop, toen het bericht kwam.

ARAK (T.), *mangarak mangiringkon*, in staatsie iemand of iets begeleiden, er achter loopende.

ARANAN, zie *ara* 3.

ARANG, (Mal.) *batoe arang*, steenkool.

ARA-OROE (v. O.) = *ara-eroe*.

ARAR, *mangarar*, schreeuwende rondwoelen of over den grond rollen van pijn en boosheid; (v. O.) trappelende als een ondeugend kind, dat zich op den grond heeft geworpen.

ARARABE, e.s.v. roode mier (= *hararabe*); *tonggol siararabe*, een lange wimpel met roode figuren op feesten gebruikelijk.

ARAROET. arrowroot.

ARAROMA, e.s.v. vogel.

ARAS, ruggegraat (woord in de wicheltaal); *Tiang Aras*, naam v.e. dorp in het Angk.

ARASOKI (v. O.) = *rasoki*.

ARBAP, e.s.v. viool met 2 snaren, waarvan de klankdoos bestaat uit een halve klapperdop, die overtrokken is met het vlies van de krop der kippen; in Mand. ook: *arobop*; *ogos-ogos ni arbap*, de strijkstok.

ARBENG, slordig erbij hangend of liggend, niet voldoende verzorgd; *biasi arbeng dipajakkon ko boekoe i di gindjang lamari i?* waarom leg je het boek zoo slordig op de kast? (een deel ervan steekt dan naar buiten, zoodat het er gemakkelijk af kan vallen); *marbeng-arbeng*, slordig, onverzorgd eruit zien; *sai na marbeng-arbeng do dibaen ko saraormoe*, je broek ziet er altijd zoo slordig uit (bv. door een scheur, die maar niet dichtgenaaid wordt); *marbeng-arbeng do pat ni saraormi songon saraor ni halak Tjino*, de pijpen van je broek slieren er net bij als van een Chineezenbroek.

ARBING, een klein stukje eraf gescheurd, aan een velletje erbij hangend; *mangarbingkon*, van iets een klein stukje afscheuren; *ise mangarbingkon on?* wie heeft hier een klein stukje van afgescheurd? *marbing-arbing*, aan flarden erbij hangen; *djait ma antong saraormi na marbing-arbing i*, naai dan toch je broek, waarvan een stuk erbij hangt; *ma arbing hadanganki dibaen sangkot di andor na mardoeri i*, mijn tasch is opengehaald, doordat ze bleef hangen aan de doorns v.e. slingerplant. In Pad. Bolak: *malpik-alpik*.

ARBIS, onduidelijk, niet precies, niet nauwkeurig wetende; *songon na arbis do hoebege dihobar halak sego motor di djambatan an*, ik heb er bij geruchte van vernomen, dat een auto bij de brug een defect kreeg.

ARDANG, *mardang-ardang*, doelloos rondslenteren; *oersa si mardang*, een alleenloopend mannetjeshert, dat rusteloos overal heentrekt en zich nergens bepaald ophoudt.

ARDJENG, *mardjeng*, droef gestemd; bedroefd gemaakt en daarom zich boos voelende tegenover den persoon die er de oorzaak van was; boos, geërgerd; *mangardjeng*, iemand droefheid veroorzaken; *angkon hoeardjeng da ho*, ik zal je het leven zuur maken.

ARDJO, *mardjo-ardjo*, doelloos rondslenteren.

ARDO, *mardo-ardo*, doelloos rondloopen (= *mardjo-ardjo*); *mangardohon*, met iets doelloos rondloopen; *hoem diardohon ia barangnia, nada lakoe*, hij liep overal met zijn koopwaar rond zonder ze kwijt te raken.

ARDOEK, *mangardoek*, ontuchtige bewegingen maken.

ARDOENG, *simardoeng* (T. O.), tijdgenoot, iemand van denzelfden ouderdom.

ARDOM, *siardom*, een huidziekte met veel jeuk; *ardomon*, aan zulk een huidziekte lijden; *na ardom ma ho*, wat ben je toch speelsch, dikwijls tegen kinderen gezegd, die door hun speelschheid lastig worden.

ARGA, waarde, prijs, van waarde zijnde; *sadia ma arga ni on?* hoeveel is de prijs hiervan? *mararga*, waarde hebben; *mangarga*, een prijs voor iets noemen; op waarde schatten, op prijs stellen; *nada diarga ia aoe*, hij telt mij heelemaal niet; *mangargai*, naar den prijs vragen, een prijs noemen; *tararga*, naar waarde geschat; *nada tararga*, dat kan men

niet genoeg naar waarde schatten; *nada haroe arga aoe di rohania*, ik ben in zijn oogen niet veel waard.

ARGAK, *margak-argak*, luid lachende met elkaar spreken; leedvermaak over iets hebben.

ARI, 1. dag, etmaal, weder; *arian*, overdag; *narian*, vandaag (zegt men des avonds, als men van iets spreekt, dat overdag gebeurd is); *sadari on*, heden; *ari-ari*, dagelijks, elken dag; *arian borngin*, dag en nacht door; *arian raja*, hoog dag; bij klaarlichten dag; *manjipat ni harianan*, zie *sipat* 2; *ari holang*, een dag tusschen de marktdagen of Zondagen in, een gewone, door-de-weeksche dag; *ari las* of *las ni ari*, zonneschijn, zonnewarmte; *ari logo*, droge tijd; *ari nonat*, regentijd; *saonari*, nu, thans, op dit oogenblik; *padoea-arihon*, op den tweeden dag; *parsadarian*, één dagreize; *bona ni ari*, naam gegeven aan vrouws familie, wanneer nl. moeder en grootmoeder ook van dien stam afkomstig zijn; *dapot ni ari*, door het noodlot getroffen; *dapot ni aringkoe antong*, o mijn noodlot voorwaar!
2. *mangarihon*, iets te koop aanbieden; *madoeng diarihon ia begasnia*, hij heeft zijn huis al te koop aangeboden.
3. *mari-ari*, zooveel te meer, hoeveel te meer; des te meer; *oelang dok songon i disia, mari-ari so ra ia be*, spreek niet zoo tegen hem, des te meer wil hij niet meer.
4. (T.) indien, als, wanneer.

ARI-ARI, 1. het onderste gedeelte v.d. buik; Venusheuvel; *pangari-arion*, pijn hebben bij de menstruatie.
2. (v. O.) steel v.e. pollepel.

ARIMBORBOR = *harimborbor*.

ARIMBOS, niet heel duidelijk; vaag; *arimbos do hoeida*, ik heb het niet duidelijk gezien.

ARIMO, tijgerkat, panter.

ARIR, 1. een aan beide zijden scherp gepunt stukje *taroegi*, dat in het midden is verbonden aan een touw en in aas wordt gestoken om aal te vangen.
2. *mangarirkon*, in menigte uitplanten of uitzetten van pitten van vruchtboomen; in menigte uitzetten van fuiken, hengels.
3. (v. O.) *hoearirkon (mangarirkon)*, ik schep het water en het schuim van de kokende rijst af.

ARIRANG, 1. de mannelijke bloemtros der palmen; ook: afgevallen doode takjes; sprokkelhout; *maiarirang*, sprokkelen; *mangarirang*, afvallen v.d. opengebarsten vruchten v. boomen als de *barangan*, *hoteng* enz.; ook: afvallen v.d. korstjes bij poklijders; ook: verbrand, verkoold zijn v. boomstammen; in Pad. Bolak: verschroeid zijn.
2. = *tambiski*.

ARIS, niet duidelijk; er 'n beetje op lijkende; *hoem aris do hoeboto*, ik weet het niet precies; *songon na aris do tompamoe dohot Dja Sianoe*, je lijkt een beetje op Dja Sianoe.

ARIT, *mangarit*, glad maken met een mes; *mangarit boeloe*, bamboe aan de binnenzijde glad maken; *napodo niarit hotang on*, deze rotan is aan den binnenkant nog niet gladgemaakt; *songon pangarit ni hotang bide, moeda lodja mangarit pajak, mangarit gantoeng*, net als het glad snijden van de rotan, waarvan men matten maakt; als men moe is van het glad maken door ze neer te leggen, snijdt men ze glad door ze op te hangen = telkens het op 'n andere manier probeeren; *pangarit ni oelando* = *otom*, schaaf; *bajo arit* en *boroe arit* = *bajo* en *boroe Hasiboean*.

ARNGA, 1. e.s.v. palm, lijkende op de salak.
2. *mangarnga-arnga*, iets telkens betasten, steeds met de vingers ergens aan zitten; *oelang sai arnga-arnga on soede*, je moet niet overal met je vingers aan zitten.

ARO, 1. *mangaroi*, het water van de gekookt wordende rijst afscheppen, als ze bijna gaar is; *ma goergoer da indahan i, aroi ma*, de rijst kookt al, schep ze maar af.
2. = *taram*, vermoeden, gissing; *diaro rohangkoe* = *ditaram rohangkoe*, ik vermoed.

AROBOP (T.), Mal. *rebab*, soort v. tweesnarige viool; — z. *arbap*.

AROE, *mangaroe*, zich over iets een oordeel vormen zonder bepaalde gegevens ervoor te hebben; *betak hoem aroe ni rohamoe sadjo do*, wellicht is het maar zoo'n idee van je.

AROE-AROE, keel, strot.

AROEK, *mangaroek*, *mangaroehi*, met een stok in een gat heen en weer steken; *aroehi loebang ni montji i, antjo haroear*, steek met een stok in dit muizengaatje heen en weer, opdat ze eruit kome; *hoearoehi aek i antjo pahae ihan i*, ik heb met een stok in het water heen en weer gestoken om de visch benedenstrooms te doen gaan: *mangaroek-aroek*, telkens, voortdurend heen en weer steken.

AROEM, zie *siaroem*.

AROEMAS, vezel in het vleesch; ook: de structuur v.h. hout; *kasar do aroemas ni djoehoet horbo*, karbouwenvleesch is grofvezelig; *aroemas ni sampinoer aloes sitoetoe*, de structuur van het *sampinoer*-hout is zeer fijn.

AROEMBARE (v. O.), kruid, waarvan bloem en bladeren wegens de geur in het haar worden gedragen.

AROEN, koorts; *maroen*, koorts hebben; aan koorts lijden; *maroen-maroen*, telkens last van koortsigheid hebben; *pararoen*, iemand, die gemakkelijk koorts krijgt; de wijze, waarop de koorts zich vertoont; *nada tontoe pararoenna*, de koorts vertoont bij hem geen duidelijk beeld; *mangaroeni*, koorts veroorzaken; *aroen lomak*, groeikoortsen.

AROENG, hoog opschietend rietgras aan oevers v. rivieren of op drassige gronden.

AROER, meening, oordeel; *marsipaboa aroerna ma hamoe djolo*, geef jullie ieder je oordeel maar eens te kennen; *aroer ni Sianoe ma na doemenggan*, het oordeel van Sianoe is het beste; *mangaroerkon*, op een bedek-

te wijze iemands doen en laten te kennen geven om hem op die manier te verraden; *songon pangondihon ni Dja Rimboes mangaroerkon donganna antjo mago*, als de manier, waarop Dja Rimboes het voor een vriend opneemt door op bedekte wijze alles van hem te vertellen, zoodat hij er schade door lijdt.

AROES, *mangaroes*, denken, meenen, vermoeden zonder bepaald te zeggen dat het zoo zijn zal; *hoearoes-aroes* = *hoetimbang-timbang*, ik vermoed, ik denk; *hoearoes-aroes, anggo roha ni Sianoe adop ko songon on do*, ik vermoed zoo, dat het gevoelen van Sianoe over jou zoo is......; *diaroes rohangkoe songon on do pangalahona*, ik vermoed, dat het zich zoo heeft toegedragen; *inda he aroes ni rohangkoe na hoedok?* ik heb toch alleen maar mijn vermoeden uitgesproken?

AROET, *mangaroet*, masseeren; *pangaroet*, masseur; *pangaroeton*, de kunst van massage; *mangaroeti*, voortdurend masseeren.

AROMAN = *oroman*, voorkomen, gestalte; *ia aroman ni pamatangna tama-tama babere ni radja*, naar de gestalte van zijn lichaam zou hij wel passen voor schoonzoon van een vorst.

AROMAS, *pisang siaromas*, e.s.v. pisang, klein en smakelijk (= *pisang simanisan*).

ARONG, (dial. = *agong*) houtskool; *toekang arong*, kolenbrander; *mangarong*, kolen branden.

AROP, 1. *arop ni roha*, hoop, verwachting; *mararop ni roha*, verwachten, hopen; *pangaropan*, hoop, verwachting; *aropkoe*, misschien; *aropmoe*, denk je, hoop je, verwacht je; zou je denken, dat......; (v. O.) *na mangarop boetong*, die de hoop koestert op een flink maal.
2. *mangarop*, belagen, beloeren; *mangaropi*, steeds iemand belagen; *aropan*, hinderlaag.

AROP-AROP = *sarop-sarop*, vuil, vuilnis; *sapoe djolo arop-arop na di alaman on*, veeg het vuil, dat op het voorerf ligt, bij elkaar.

AROROP, de dorre blaadjes v.d. padi-halm, die tusschen de getreden of gedorschte padi zitten; *mangaropopi*, de gedorschte padi van dergelijke blaadjes zuiveren.

ARSAK, *arsak ni roha*, bedroefdheid, bedroefd; *marsak rohangkoe*, ik ben bedroefd; *mangarsak, mangarsahi*, iemand bedroefd maken, iemand het leven zuur maken, iemand treiteren; *mangarsakkon*, over iets bedroefd zijn; *i do na hoearsakkon*, dat is het, waarover ik bedroefd ben; *hamarsahan*, bedroefdheid; *pangarsak*, iemand, die een ander het leven zuur maakt; (T. O.) *marsak*, geergerd zijn; (v. O.) *arsak na menek*, kleine lastpost.

ARSAM, een varensoort; *songon arsam di tonga padang, horbo pe so giot, oersa pe so giot*, als de *arsam*, die midden op de hei staat, buffels noch herten willen haar (andoengtaal).

ARSAP = *rabis*, de langs den pisangstam afhangende verdroogde bladeren ervan.

ARSE, stuk droge grond, midden in de rivier liggende, geheel uit rots bestaande; *batoe arse*, puimachtig gesteente.

ARSIK, *marsik*, drooggeloopen van een beek of rivier; al dorder en magerder er gaan uitzien; *mangarsik*, droogleggen van een deel der rivier met het doel visch te vangen; *moer marsik pamatangkoe*, ik word al magerder, ik ga er al ellendiger uitzien.

ARTA, schat, goederen, bezittingen; *artangkoe nada haroe adong*, ik bezit nagenoeg geen goederen.

ARTI, 1. beteekenis, bedoeling van iets; *hoeboto do arti ni i*, ik weet wat daarvan de bedoeling is; *artian*, beteekenis; *dia ma artianna?* wat is daar de beteekenis van? *mangarti*, begrijpen, de bedoeling van iets verstaan; *mangartihon*, aan iets een beteekenis geven, vertalen; *pangartian*, opvatting, wat men van iets begrijpt; *sala mangarti*, misverstand, verkeerd begrepen.
2. (T. O.) straal v.d. zon.

ARTIA = *adittia*, naam v.d. eersten dag der Bat. maand.

ASA, 1. vaak gebruikt aan het begin van een zin om dezen daarmede in te leiden; *asa on ma na giot dohononkoe*, en dit is het wat ik zeggen wil; *doeng pe...... asa......*, eerst nadat......, toen pas......; *doeng pe hoesoeap asa tarkalak ibana*, eerst nadat ik hem het gelaat had gewasschen, (toen pas) kwam hij bij; na een comparatief: dan; *goemodang on asa indoe*, dit is grooter dan dat; ook in een vergelijking: dan, en dan; *djolo paet asa tonggi*, eerst bitter en dan zoet.
2. *mangasahon*, steunende op, vertrouwende op; *marpangasahon*, steunen op, vertrouwen op; *ho do na hoepangasahon*, op jou steun ik; *mangasa gogo*, op wat krachtig is steunen; met geweld.

ASAK-ASAK, laadstok v.e. geweer.

ASAL, 1. afkomst; *marasal*, van goede, vrije of adellijke afkomst zijn; *na so marasal do ho, mapoeltak sian boeloe do ho*, jij hebt heelemaal geen komaf, jij bent uit een bamboe te voorschijn gebarsten; *mangasal*, naar iemands afkomst vragen, op iemands afkomst afgeven; (T.) iemand beleedigen door hem zijn afkomst te verwijten; *taroerat tarasal*, zeer beleedigd worden door verwijtingen te hooren omtrent zijn afkomst.
2. *asal ma*, mits, als maar; *asal ma dioloi ho*, als je maar toestemt; *asal ma torkis ko*, als je maar gezond blijft.

ASAM, waarde, prijs; *sadia ma asammoe?* hoeveel zou je waard zijn? *mangasam*, op een waarde schatten; *na so tarasam do boroe ni na mora-mora i*, de prijs (bruidschatswaarde) van die rijkelui's dochter is niet te schatten.

ASANG-ASANG, datgene, waarop men zich verheft; datgene, waardoor men hoogdravende woorden meent te kunnen spreken; *ise asang-asangmoe?* wien heb je toch achter je staan (dat je nl. zoo spreken durft); *mangasang-asang,* op een hoogmoedigen toon over iets spreken; *biasi sai diasangkon ko hamoraanmoe?* waarom ga je toch zoo prat op je rijke afkomst?

ASAP, rook, damp, nevel, waas, wierook; *marasap langit i,* de lucht is dampig, wazig, heiig; *marasap-asap loeat i,* over de heele streek hangt een waas; *asap-asap,* nevel; *manoetoeng asap,* wierook branden.

ASAR, nest; *marasar,* een nest hebben, genesteld zijn; *mangasar,* ergens in gaan zitten, zich ergens nestelen; *oelang mangasar ko disi, kotor abitmoe,* ga daar toch niet zitten, je kleeren worden vuil (vaak tegen kinderen gezegd); *padjongdjong asar-asar* = *padjongdjong bagas,* voor zichzelf een huis bouwen; (v. O.) *asar-asar,* strootjes, sprietjes enz. waarvan een vogel zijn nest maakt.

ASAS, 1. = *esas; masas,* gestampt; *ma masas djomoermi?* is je droogsel (gedroogde padi) al gestampt?
2. *mangasas,* krachtig iets beweren; voet bij stuk houden; iemand met krachtige woorden trachten schrik aan te jagen; *biasi diasas ko aoe?* waarom wil je me angst aanjagen?

ASE, *mangase,* smeeken door offers om kinderzegen aan de geesten der voorouders; *mangase toe tor na ngal,* smeekoffers brengen op het uiteinde van een heuvelrug (een plotseling sterk afhellend einde v.e. heuvelrug).

ASI, 1. *asi ni roha,* genade, ontferming, medelijden; *marasi ni roha,* genade bewijzen; *parasi roha,* die genade bewijst, ontfermer; *asi ma djolo rohamoe,* heb toch erbarmen; *asi-asi,* aalmoes.
2. *asi ma,* vooruit maar; aangepakt maar!
3. *mangasi,* helpen, gelukken, baten, effect hebben; *nada haroe mangasi oebat on,* deze medicijn helpt niet veel; *nada mangasi na hoedokkon i,* wat ik zei, gaf niet veel; *pangasian,* baat, uitwerking, effect.
4. = *aso,* waarom? *asi songon i?* waarom is dat zoo? *asi tangis ko?* waarom huil je?

ASING, anders, verschillend, vreemd; *marasingan,* verschillend zijn, anders zijn; *paasing-asing,* verschillend zijn; *paasing-asing do ingananna,* het heeft elk zijn eigen plaats; *paasingkon,* afscheiden, afzonderen; *haasinganna,* het verschil ervan, het onderscheid ervan.

ASO = *aha* + *so,* waarom? *aso songon i?* waarom is dat zoo?

ASO-ASO, e.s.v. gedroogde zeevisch; *sambang aso-aso, ma gor Sibolga,* de gedroogde zeevisch is naar de maan, Sibolga is afgebrand, een spreekwijze, die men vaak gebruikt, als iets slecht is afgeloopen.

ASOE, hond.

ASOENG, *mangasoengkon,* aanklagen; *pangasoeng,* iemand, die telkens aanklaagt.

ASOEP, *mangasoep,* iemand ergens mee dreigen; *mangasoepi,* telkens dreigen; *biasi mangasoep-asoep ko?* waarom kom je telkens met bedreigingen? *di djolo mangaliloehon, di poedi mangasoepi,* loopt hij voor, dan brengt hij op een dwaalspoor; loopt hij achter, dan is hij steeds aan het dreigen; gezegd van iemand met wien men niet kan omgaan, omdat hij het altijd beter wil weten.

ASOK, zachtjes, langzaam; *marasok,* langzaam gaan; langzaam iets doen; *marasok kita,* laten we langzaam gaan; *paasok,* iets langzaam, voorzichtigjes doen.

ASOM, zuur; *asom oente,* citroenzuur; *asom djawa,* tamarindezuur; *mangasomi,* iets zuur maken; fig. voor den gek houden.

ASTA, 1. uitroep van verwondering (van het Ar. *astaghfiroellâh*).
2. = *eto.*

ASTAP, precies passend, goed sluitend; *astap sadjo noma badjoengki,* mijn jasje sluit precies.

ASTOE, *astoean,* beteekenis; *mangastoei,* begrijpen, verstaan.

ATA, *mangata,* iets rauw nuttigen; *mangata djoehoet,* vleesch rauw eten (ook v. visch).

ATAK, *mangatak,* netjes op een hoop leggen; netjes opstapelen zooals steenen, graszoden enz.; *na malo mangatak maretong,* die netjes alles weet op te stapelen, te rangschikken en te berekenen; gezegd v. iemand, die voor zijn taak berekend is.

ATAL, naam v.e. grassoort.

ATAP, 1. de bladeren v.d. *roembia.*
2. (T. O.) voetstuk v.e. rijstvijzel, pot enz.; tromp v.e. geweer.

ATAR, 1. *maratar-atar,* bij groepjes, bij gedeelten; *maratar-atar haroromoenoe,* jullie moeten bij gedeelten, bij groepjes komen (niet allemaal tegelijk).
2. (Ar. Mal.) *miak atar,* benzoë-olie.

ATAS, *di atas* = *di gindjang,* boven; *pangkat di atas bajo on marroha,* deze man staat wat zijn innerlijke gesteldheid aangaat bovenaan.

ATAT, e.s.v. vogel met blauwe veeren, in holle boomen zijn nest hebbende.

ATE, 1. *holong ate,* genegenheid, die men iemand toedraagt zonder daartoe verplicht te zijn; (T. O.) *martomoe ate,* nog zoo jong van pinang, dat ze niet te nuttigen is. — *mardiatehon,* ergens op letten, iets nagaan, in 't oog houden; *pardiatehon djolo santongkin,* let daar eens eventjes op; *sai hoepardiatehon pangalahomoe,* ik heb je wijze van doen steeds nagegaan.
2. verkort uit *atehe.*

ATE-ATE, lever, hart, gemoed, binnenste; *ate-ate ni tangan,* handpalm; *ate-ate ni pat,* het hol v.d. voet; *marate-ate* = *marroha,* verstand hebben; *na so marate-ate de he ho?*

heb je dan geen verstand? *marate-atehon*, ter harte nemen; *parate-atehon na hoedok*, neem ter harte wat ik zeg.

ATEHE, nietwaar? zeg eens!

ATEN = *atena*.

ATENA, laat het maar zoo! *atena ma songon i*, laat het maar zoo blijven.

ATI-ATI = *djago!* pas op! geef acht!

ATIM, deel van de visch, die gevangen wordt bij het gedeeltelijk droogleggen eener rivier, of een deel van het op de jacht geschoten wild, dat gegeven wordt aan toeschouwers of voorbijgangers; *mangatim*, zulk een deel schenken; *toempoek pangatim*, het deel, dat voor dat doel bestemd is.

ATOEA = *adatoea; teret ni atoea i!* een verzuchting, die men slaakt, als er een onheil gekomen is.

ATOEP, het bijpassende deel, het bijbehoorende stuk; *on do atoep ni i*, dit is het wat er bijhoort; *maratoep de he on?* hoort hier nog een stuk bij?

ATOER, *mangatoer*, ordenen, regelen; (v.O.) een kind zoo vast houden, dat het eenigszins steunende op den schoot, zijn behoefte kan doen; — *mangatoerkon*, voor iets een bepaalde regeling maken; iets naar de orde plaatsen; (T. O. ook) ordelijk voordragen; — *atoeran*, regel, regeling, orde; *atoeranna ro do ia*, het is regel, dat hij komt; *paratoeran*, saamvatting van regels.

ATTJE (v. O.), Atjeh, Atjeher.

AWANG-AWANG, luchtruim, uitspansel, hemelruimte.

B

BA, uitroep v. verwondering; *nada ba!* wel neen! *olo ba!* wel ja! *ba ja* = *baja*.

BABA, bek, opening v.e. pot of deur; *pababababahon*, iemand uitschelden door telkens „je bek" *(babamoe)* tegen hem te zeggen; *sangkababa*, een mondvol; *napoeran sangkababa*, een sirihpruim; ook als soortwijzer gebruikt, bijv. *napoeran doeang kababa*, twee sirihpruimen.

BABANDIR, een struik, die veel lijkt op de *sibarebe*.

BABAT, 1. *pambabatan*, nadeelige uitwerking, ongelukkige afloop.
2. *mambabat laklak*, het buitenste deel van de boomschors wegnemen; *mambabat hori*, het buitenste vlies van het vlas verwijderen door het zachtjes te kloppen.

BABERE, kind (zoon of dochter) van iemands zuster; neef; schoonzoon.

BABI, varken; *babi hoeta*, tam varken; *babi aili* of *babi harangan*, wild varken; *babi ronton*, beer (mannetje) van tamme varkens; *babi baragas*, beer van wilde varkens; *si babi na bolon*, ziekte, die men naar de voorstelling der Bataks krijgt na een bepaald soort gif en die zich kenmerkt door buikwaterzucht; (T. O.) *babi-babi*, een spin.

BABIAT, tijger; *babiat balemoen*, een groote mannetjes tijger; *babiat roentji*, een kleiner, maar gevaarlijker soort tijger; *parbabiatan*, oord, waar zich veel tijgers ophouden.

BABO, *marbabo*, wieden; *marbaboi*, met z'n velen aan het wieden zijn; *mambaboi*, iets bewieden, iets uitwieden; *baboan*, de tijd v.h. wieden; *parbaboan*, dat deel v.d. sawah, waar men juist bezig is met wieden.

BADA, twist; *marbada*, twisten, aan het twisten zijn; *parbadaan*, datgene, waarom getwist wordt; de twistappel; *parbada*, iemand, die graag twist zoekt, twistzoeker; *marbadai*, telkens twisten. met z'n velen twisten; *marbadahon (hoeparbadahon)*, om iets twisten; iets tot aanleiding van een twist maken; *bada-bada andjing*, hondengetwist, gezegd van menschen, die om de haverklap het met elkaar aan den stok hebben.

BADAK, rhinoceros; *ingol-ingol badak*, als het doof zijn v.e. rhinoceros, d.w.z. soms goed, soms slecht hooren, al naar het te pas komt.

BADAN, lichaam, vaak in tegenstelling met *tondi*.

BADAR, 1. benaming van witte karbouwen (albino's); *horbo badar*, een witte karbouw; *babi badar*, een wit varken; *sibadar*, de witte (karbouw).
2. (T. O.) zeer kleine zeevisch, gezouten gedroogd tot het bereiden van sambal gebruikt.

BADE, (T. O.) storm, gew. *haba-haba*.

BADIA, heilig, eerbiedwaardig, (T. O. ook:) geluk, zegen; *habadiaan*, heiligheid; *pabadiahon*, heiligen.

BADIK (v. O.), kromme dolk v.e. bijzonder fatsoen.

BADJA, zwartsel om de tanden zwart te maken; e.s.v. inl. inkt, waarmee men vroeger de poestaha's schreef. Het sap v.d. badjaboom wordt gebrand; de rook wordt op een stuk ijzer opgevangen en zet zich neer als zwartsel.

BADJAK, ploeg.

BADJAN, passend, behoorlijk; *dipabadjan ia pangkobarnia*, hij verbeterde zijn woorden; hij deed zijn best zich netjes uit te drukken.

BADJAOERE = *djabaoere*, e.s.v. gierst; *badjaoereon*, aan een soort van huiduitslag (gierstuitslag ?) lijden, met koorts gepaard gaande.

BADJAR, een jonge geitebok; *hambeng badjar sidege-dege djomoer*, een jonge geitebok, die maar over de te drogen gelegde padi loopt, gezegd van kinderen, die onverschillig en ongezeglijk zijn en niets ontzien.

BADJI, wig; ook: *badji-badji; mambadji*, met een wig splijten, kloven.

BADJIGIT, e.s.v. muis.

BADJINGKAL, weerspannig, hardleersch; *bodat badjingkal na so taradjar*, een weerspannige klapperaap, die niet te dresseeren is.

BADJIRI, een klein soort veldmuis; *djolma badjiri*, iemand, klein van gestalte, maar zoo vlug als water; *nada tarboloes gadja bahal ni badjiri*, een olifant kan het spoor van een veldmuis niet volgen, d.w.z. iemand van hooge afkomst kan niet doen als een mindere.

BADJO, tocht, expeditie; *marbadjo*, op expeditie gaan; een hinderlaag leggen; *dapot di badjoan*, hij is bij een expeditie gevangen genomen.

BADJOE, buis, baadje; *marbadjoe*, een baadje aan hebben; *badjoe godang*, een baadje, dat men alleen bij feestelijke gelegenheden draagt, ambtsgewaad; kaftan, zooals hadji's dragen; (v. O.) *na marbadjoe*, gehuwde vrouw, die nog geen kind heeft gebaard; *parbadjoe-badjoe bosi*, voorvechter.

BADJOENGGEN, *parloengoen ni Badjoenggen*, als het verlangen van Badjoenggen dat maar van één kant komt.

BADJOENTE (v. O.), (Min. *badjoentai*) *saraor Badjoente Alam*, bijzondere soort broek (Minangkabausch model).

BADJOER, rechtuit, geregeld; *badjoer ma djolo paboa soede*, vertel alles nu eens geregeld, op de rij af; *badjoer do sorang dakdanak i*, het kind is normaal geboren.

BADJOGA, onnadenkend loopend, onachtzaam, onoplettend.

BADJONGGIR, e.s.v. hagedis, met een kam op den rug; (v. O.) ook: *boedjonggir*; (T.) Tob. *siboedjonggir*, e.s.v. hagedis, die een getakte staart heeft; het bezit ervan zou geluk in het spel aanbrengen.

BADJONOM, *ponding badjonom*, gordel van kraalwerk, van voren een breeden gouden plaat hebbende.

BADJONONG, veelvraat, klaplooper, tafelschuimer.

BADJORA, 1. *na badjoraon*, stijf van schrik of angst zijn.
2. *doelang-doelang badjora*, e.s.v. wonderboom met roode bladeren.
3. (v. O.) komt als eigennaam voor; eigenlijk: Indra's staf, wadjra.

BADOAR, naam v.e. rotansoort; *moer toe panggalna songon badoar, oelang moer toe pintjoerna songon boeloe*, aan de uiteinden steeds breeder wordende gelijk de *badoar*, niet als de bamboe steeds spitser, een zegenwensch voor een bruidspaar.

BADO-BADO, 1. e.s.v. visch.
2. *na so tarbado-bado*, weergaloos, onvergelijkelijk, onweerstaanbaar; *inda tarbado-bado gogo ni alogo*, de kracht v.d. wind is onweerstaanbaar.

BADOEBORNGIN, e.s.v. nachtwesp, die zeer vinnig steekt.

BADOEGAMPIL, een kleine, honig leverende bijsoort.

BADOEKANG, e.s.v. visch, gelijkend op de *baoeng*.

BADOR, *habadoran*, door angst of schrik overvallen worden, bijv. op de jacht of op de vischvangst.

BADOTOES, *badotoes rohangkoe*, ik heb er spijt van; *badotoes rohangkoe paoetangi ia*, ik heb er spijt van hem geld geleend te hebben.

BAEN, *mambaen*, maken, doen, vervaardigen, plaatsen, zetten; zonder object beteekent het ook: een rijstveld bewerken; *baen aha ma i?* waar dient dit voor? wat moet dit worden? *pambaen*, handelwijze, manier van doen; *bia ma pambaen ni i?* hoe zou je dit moeten doen? *si pambaen*, iemand, die met tuinbouw of met rijst verbouwen zijn brood verdient; *pambaenan*, daad, handeling; *baenon*, iemands doen; *tarbaen*, het kan; *nada tarbaen aoe*, ik kan niet; soms verkort tot: *baen; na nibaen-baen*, wat men met opzet gedaan heeft; wat men min of meer voorwendt; *dibaen*, want, wegens, door, ten gevolge van; *ambaen*, bestemd tot, tot; *ambaen i = dibaen i*, daarom; zie ook onder *ambaen*; (v. O.) *baen-baen ni*, het doen, het werk van; door toedoen van.

BAGA, wat men beloofd heeft; *marbagahon*, iets tot een belofte maken; op iets, dat beloofd is, rekenen; *oelang parbaga i*, reken daar maar niet op; *baga-baga*, belofte.

BAGAK, door allerlei uiterlijkheden indruk willende maken; willen imponeeren.

BAGANDING, 1. *oelok si baganding*, e.s.v. slang, die zoowel heil als onheil kan aanbrengen; men onderscheidt *si baganding tagan* (volgens v. O. ongeveer een handspan lang, over zijn geheele lengte bijna even dik, brengt bij ontmoeting ongeluk en ziekte aan) en *si baganding gala*. Deze laatste is niet geteekend (volgens v. O. echter gevlekt als een *sende*). v. O. noemt nog: *si baganding tonan*, kondigt dood v. man, vrouw of kind aan; *si baganding sirohir*, voorspelt het sterven van vele bloedverwanten; *si baganding toea*, brengt dengene, die haar ziet, geluk aan. (T. O.) naam v.e. armband of ring, die zoo'n slang voorstelt; (T.) van een sjerp met een rand van koralen.
2. (T. O.) de twee breede houten ribben, die aan weerszijden van den ingang v.e. huis de *para-para soban* ondersteunen.

BAGAS, 1. diep; *pabagaskon (hoepabagas)*, dieper maken; *di bagasan*, binnen, in; *di bagasan lamari on*, in deze kast; *di bagasan doea ari on*, binnen deze twee dagen; ook: *di bagasan ni; madoeng bagas borngin*, het is al diep, laat in den nacht.

2. hoog van het te velde staande gewas; *bagas sadjo eme i*, de padi staat al (zeer) hoog.
3. huis; *marbagas*, huwen, gehuwd zijn; *pabagaskon*, iemand uithuwelijken, doen huwen; *parbagasan*, plaats, waar een huis op staat; de persoon, aan wien een meisje uitgehuwd wordt; *doea ma boroengkoe na doeng toe bagasna*, twee van mijn dochters zijn al gehuwd; *dongan sabagas*, echtgenoote; (v. O.) *halak na di bagasna*, gehuwde lui, echtgenooten.

BAGASAN, zie *bagas* 1.

BAGE, 1. van allerlei, en dergelijke; *ragam bage*, van allerlei en nog wat; *marbage-bage* = *marasing-asing*, anders zijn, verschillen; *marbage-bage di haroro ni Olando on*, het is met de komst van de Hollanders heel anders geworden.
2. (v. O.) = *bagi* 2; *bage aha* = *bagi aha*, al wat.
3. (T. O.) *bage-bage*, kuren, streken; *marbage-bage*, wispelturig, kurig; *sabage*, evenals, aldoor.

BAGI, 1. deel, lot; ook: *bagian; na siak bagi*, die een droevig lot heeft; *marbagi*, deelen, verdeelen; *mambagi*, iets deelen; *marbagihon*, uitdeelen, verdeelen, ronddeelen; *parbagian*, verdeeling.
2. of, ook; *bagi toe dia*, waarheen ook; *bagi on*, of dit; *bagi ise*, al wie; wie ook; *bagi aha*, iets; *so bagi*, zelfs niet; *so bagi hoeida dope ibana*, ik heb hem zelfs nog niet gezien.

BAGIA, 1. of anders, of ook wel; *i ma hoeboeat bagia on*, dat neem ik of anders dit; *bagia dope mate*, of anders nog dood = dood gaan mag ook.
2. (v. O.) ofschoon, al moge.

BAGINDA, titel van voorname personen, tegenwoordig vrij algemeen.

BAGIRIK, geldstuk ter waarde v.e. stuiver; zoo genaamd, omdat in het midden zich een gaatje bevindt; eigenlijk: *oeang bagirik*, doorboord geld.

BAGODO, *sibagodo*, e.s.v. insect met lange pooten, op de sawah's voorkomende; *marpat ni sibagodo*, dunne, magere beenen, spillebeenen hebbende als de *sibagodo; marpanggalan songon pat ni sibagodo*, verdikkingen hebben als de pooten van de *sibagodo*, duidt op groote magerte, als de gewrichten als groote knobbels zich voordoen.

BAGOENDOENG (v. O.) muis.

BAGOER, 1. *tohoek sibagoer*, een zeer groote kikkersoort.
2. tasch of koker van de hanekloppers, waarin zij de sporen voor vechthanen bewaren.

BAGOERI, zie *sibagoeri*.

BAGOT = *bargot*.

BAHA, (T. O.) geslachts-eigenschap, hereditaire eigenschap (zie *bako*).

BAHAK, *mambahak-bahak*, in stukken hakken, zooals bijv. de vrucht van den *sibodak*.

BAHAL, spoor, weg door dieren genomen; *bahal ni horbo*, karbouwenweg; *bahal ni hoeta*, weg naar het dorp.

BAHAN, houtspaander.

BAHANG, de oproep tot de verplichte *sombajang*, wordt door een moskeebeambte vlak voor de *sombajang* gedaan van de minaret af, of indien deze ontbreekt van het kleine vierkante torentje dat zich boven op het moskeegebouw bevindt.

BAHAT, veel; *halak na bahat*, de gemeene man; *habahatanna*, de meesten; *pabahatkon*, vermeerderen, toevoegen, erbij doen.

BAHE, *mambahe*, slaan met de vuisten, stompen.

BAHEN = *baen*.

BAHENG, *baheng-bahengon*, van ouderdom er verweerd uitzien; van ouderdom allerlei uitwassen hebben.

BAHIR, aan één kant, op één rij; *pabahir kamoe sian i*, ga daar aan één kant; *bahir be pardjoegoek ni halahi di hordja i*, zij zaten op het feest ieder aan zijn eigen kant (die bij elkaar behoorden, zaten bij elkaar).

BAHO, (T. O.), rhizophoor, meest aan riviermondingen groeiende; boom der vloedbosschen, mangrove.

BAHOEL-BAHOEL, tasch met hengsel, ook wel: *albahoel* en *balbahoel*.

BAHOENG, e.s.v. boom.

BAHOET, *sibahoet*, e.s.v. visch (= *tingkalang*).

BAHON, 1. deel, dat men bijdraagt voor een feest van bloedverwanten; *mambahoni*, zulk een deel bijdragen.
2. (v. O.) = *baon*.

BAHOTA (v. O.), kuif, kroon. Volgens T. alleen in de Tob. uitdrukking: *djoengdjoeng bahota*, naam aan hoenderen gegeven, die een kuif hebben.

BAJON, algemeene benaming voor biezen, tot vlechtwerk dienende (zie *bajoe*).

BAJA, in de andoengtaal veel gebruikt als klaagwoord: helaas! *songon i ma da baja!* zoo is het helaas!

BAJANG, *bajangan*, blok, waarin men gevangenen of krankzinnigen vastzet; *mambajangkon*, in een blok vastzetten.

BAJANG-BAJANG, beeld, gedaante, die men van een overledene steeds voor zich ziet.

BAJAR-BAJAR, anus; *bajar-bajar ni on!* als verwensching gebezigd.

BAJO, vreemdeling, onbekende; de man, tot wien een vrouw in zulk eene verwantschapsverhouding staat, dat zij niet met hem mag spreken; ook omgekeerd; *marbajo*, gasten hebben; *mambajo*, iemand logeeren; *parbajo*, iemand, die gaarne gasten heeft, herbergzaam; *bajo ni abit*, menstruatie; *bajo pangoli*, bruidegom.

BAJO-BAJO, *bajo-bajo na godang*, het hoofd van de *marga*, waaruit de vorst eener *hoeta* zijn vrouw neemt; hoofd van een andere

marga dan die van den vorst; deze persoon bewijst in adat-aangelegenheden allerlei gewichtige diensten.

BAJOE, *mambajoe*, vlechten van matjes, zakken, tasschen enz.; (T. O.) *bajoe-bajoean*, allerlei vlechtwerk; *bajoean* of *bajoeon* (z. *baion*), algemeene benaming voor planten, waarvan de bladeren voor vlechtwerk worden gebezigd; *hoepabajoe*, ik vlecht in elkander.

BAJOEK, *bajoehan* of *bajoehon*, windei; wordt ook gebruikt voor reeds overleden of van achterlijke kinderen.

BAJOENG, *bajoengon*, ziekte van de rijst op het veld.

BAJOER, hooge boom, duurzaam hout leverende (volgens v. O. Pterospermum acerifolium Willd.).

BAK, klanknabootsend woord: plof!

BAKBAK, 1. vruchten, die de moeder, van de markt terugkeerende, voor haar kinderen medebrengt; *mambakbak*, schillen van vruchten, aardappelen enz.; *marbakbak gaol*, ruw van de horens, ook wel van de voor vlechtwerk dienende biezen gezegd.
2. (T. O.) bladzijde v.e. *poestaha*; plaatje van een *borgok*; *sambakbak*, één bladzijde, één plaatje; (T.) *bakbahan*, boom, van welks hout men *porda*'s maakt.

BAKEKENG, klein, tenger.

BAKI, schoteltje.

BAKO, 1. overgeerfde eigenschap, aard; *marbako*, een bepaalde eigenschap hebben; *pabakoon*, iets, dat wegens zijn goede eigenschappen, aan te kweeken is; ook van vee gezegd als het uitmunt door grootte en kracht; (v. O. ook:) geslacht, afkomst. — (Vgl. *baha*).
2. = *baho*, rhizophoren.

BAKOEL, een groote mand.

BAKOENG, e.s.v. plant met lange, zwaardvormige bladeren, in moerassen groeiende.

BAKOET, eerbiedwekkend, ontzag inboezemend, majestueus.

BAKORE, (volgens T. van het Minangkabausche *boeah koreh*) = *hambiri tanaon*, de kemiri.

BAKTA, zie *tarbakta*.

BALA, 1. onheil, ramp, epidemie; *masa bala*, er heerscht een epidemie; *hona bala*, plotseling door een ziekte overvallen worden, meest met doodelijken afloop; *manoelak bala*, een epidemie of ramp door allerlei plechtigheden trachten te bezweren.
2. (T.) *sopo bala*, tijdelijk opgeslagene loods.

BALADJI (v. O.), *Namora di Baladji*, eigennaam in de volksverhalen veelvuldig voorkomende.

BALAK-BALAK, het vuil (smegma), dat zich op den penis tusschen voorhuid en eikel aanzet.

BALAKA, het bekende Malakka-boompje (Phyllanthus Emblica L.); *songon na maradian di toroe ni balaka*, als het uitrusten onder een Malakka-boompje, toegepast op iets, dat maar van korten duur is; *balaka padang*, een Malakka-boompje op de heide, zegt men tegen iemand, die zich geen oogenblik rust gunt.

BALANAK, e.s.v. zeevisch.

BALANDJA, een bamboe-bakje of koker, waarin men restanten van spijzen bewaart, bestemd voor de huisdieren.

BALANDJO, teerkost; wat tot het levensonderhoud dient.

BALANGA, ijzeren braadpan; *balanga saroeam*, een groote ijzeren braadpan, op feesten gebruikelijk.

BALANG - BALANG, *balang-balangon*, uit vrees of schrik wegloopen.

BALANG-BOLING, schuw v.d. blik, zenuwachtig rondkijkend; *balang-boling matana*, hij keek schuw rond.

BALANGKA = *balaka*.

BALANGKO, blanco, inzonderheid bij verkiezingen.

BALAOE, blauwsel.

BALATANG (v. O.), zie *baletoeng*.

BALATI, *piso balati*, een groot soort mes.

BALATJOE, *oelos balatjoe* = *oelos gobar*; wat de Bataks er precies onder verstaan is niet duidelijk. In het Maleisch is *belatjoe* = ongebleekt katoen, *gebar* = s.v. deken.

BALATO, (T.) indigo (Marsdenia tinctoria).

BALATOEK, een boomstam met inkepingen, als trap dienende; *santi balatoek* = *marsanti balatoek*, met zijn stamverwanten beraadslagen over een te beginnen krijg; tegenwoordig wel gebruikt om over een te vieren feest te beraadslagen.

BALBAHOEL = *bahoel-bahoel*.

BALBAL, 1. *mambalbal*, met een knuppel slaan; *mambalbal agaton*, een suikerpalm bekloppen, als voorbereiding van het tappen; *balbalon hoehang*, als het slaan v.e. *hoehang*, gebezigd v.e. persoon, die zich nergens wat van aantrekt, al krijgt hij ook nog zooveel klappen; (T. O.) *balbal*, een dik stuk hout, waarmede men klopt; *pambalbal*, dikke houten hamer, waarmede men de kolf van een suikerpalm beklopt.
2. *aek na balbal*, grondwater, dat in een poel staat en ondrinkbaar is.

BALDAK, veel, rijkelijk, duidelijk; *baldak noma labo i*, de winst was vrij groot; *baldak hoedok disia*, ik heb 't hem duidelijk gezegd.

BALE, graftombe, grafteeken; (v. O.) *mambalei*, een graf van een *bale* voorzien.

BALE-BALE, groote, open voorgalerij van het huis v.e. vorst.

BALEBAS, niet gebonden, vrij in zijn beweging; *parbalebasan*, plaats van ontspanning, waar men zich gaarne ophoudt.

BALEDANG, e.s.v. slangvormige zeevisch.

BALEMOEN, naam v.e. grooten tijger v.h. mannelijk geslacht.

BALENAT, traag, vadsig, langzaam in zijn bewegingen.

BALERONG, marktloods.

BALETOENG (v. O.) *balatang-baletoeng*, versierde bijnaam v.e. hakmes; (T.) eigennaam v.e. *oeloebalang*.

BALGA, groot; *pili na balgana i kantang i*, zoek de grootste aardappelen uit.

BALGING, kluit, brok, klont; *djoehoet sambalging*, een brok vleesch; *tano na marbalging-balging*, aarde, die uit kluiten bestaat; *balging sadjo ho*, je bent net een kluit (aarde), d.w.z. zoo onbewegelijk.

BALI, weg, verdwenen, uitgedreven, naar een andere plaats vertrokken; *madoeng bali babi i*, de varkens zijn hier al vandaan; *bali noma aoe*, ik ga hier maar vandaan; *pabalihon*, weg doen gaan, verdrijven, doen wegtrekken; *habalian*, de plaats, waarheen men vertrokken is; *bali oelak*, onmiddellijk terug gegaan; *bali oelak songon balioeng na tarisang*, letterl.: onmiddellijk teruggaan, evenals een dissel, waarvan het ijzer plotseling uit het heft vliegt. Wordt gezegd van iemand die ergens komende, zich uit boosheid onmiddellijk weer verwijdert.

BALIAN, *di balian*, buiten; *sian balian*, van buiten.

BALIANG, *andor baliang*, naam v.e. slingerplant.

BALIDING, scheen, scheenbeen.

BALIK, omgekeerd, omgedraaid, anders om; *marbalik*, omkeeren, afvallig worden; *pabalikkon*, iets omkeeren, omdraaien; *parbalikbalik*, iemand, die gemakkelijk van meening verandert; *di balik ni*, behalve, uitgezonderd; *adong dope sambalik nari*, er is nog een andere kant aan; *balik songon tot ni manoek*, verkeerd staande als de knie van een kip; *balik-balik bontar*, onbetrouwbaar; *pabalik-balik dingding*, ieder aan de kant v. d. wand, dus de wand er tusschen in; *pabalik mata*, iemand de oogen verdraaien, d.w.z. iemand begoochelen; *si balik mata*, goochelaar; *baliksa*, in het tegenovergestelde geval, gezwegen van, te meer nog, laat staan; *simbalikkon ni*, behalve, buiten; *simbalikkon ni i*, behalve dat, bovendien; *mambalik*, term bij den sawah-arbeid, nl. de fijne aarde in de vakken nog eens omspitten, om daarna tot het planten v.d. rijst over te gaan; (T. O.) *si balik angin*, soort v. boom.

BALIK-BALIK, oude, versleten tasch of zak, die men gebruikt om potten mee vast te grijpen, als men ze van het vuur wil nemen; *aroearoe oemboto daina, balik-balik mosok*, de keel weet hoe 't smaakt, maar de lap is verbrand, d.w.z. de een heeft 't genot ervan, de ander de schade.

BALIKSOE, *tarbaliksoe*, uit het gewricht geschoten; *tarbaliksoe patkoe*, mijn voet is uit het gewricht geschoten.

BALINDJAN, *toroeng balindjan*, een teroengsoort.

BALING, *mambaling*, met een steen of stuk hout werpen; *marbaling-baling*, in de rondte draaien; (v. O.) *boelang-baling*, ratelmolentje op de sawah's om de vogels af te schrikken.

BALINGBING, e.s.v. boom met zure vruchten (Averrhoa Bilimbi L.).

BALINGKAS, e.s.v. maat voor *toeba; toeba sabalingkas*, een bepaalde hoeveelheid *toeba*.

BALINGKING, e.s.v. boom.

BALINGKOEHOE, een groote treeft (= *bingkoehoe*).

BALIOENG, groote dissel; *songon balioeng na tarisang*, als een dissel, waarvan het ijzer plotseling uit het heft vliegt; zie bij *bali*.

BALISA, *balisaon*, den slaap niet kunnen vatten; *balisa matangkoe*, ik ben over mijn slaap heen.

BALKA, inkeping in een *sige, balatoek* enz., ook: *bangka*.

BALKAM, verstandskies; *balkamon*, pijn hebben bij het doorkomen v. d. verstandskies.

BALKI, e.s.v. riviervisch (= *itok*).

BALKO, strook platte, effen grond op een helling; *marbalko-balko*, terrasvormig.

BALKOEP, *na maol balkoepon*, dat moeilijk bij iets kan ingevoegd worden, dat nergens bij past.

BALKOET, 1. werkeloos, zonder eenige bezigheid (uit luiheid).
2. rijkelijk, veel; *balkoet noma parbatoe ni kopinia*, zijn koffieboomen dragen rijkelijk.

BALKOM, stilzwijgend, zwijgzaam, stil voor zich heen.

BALOBAS, liniaal.

BALOBO, strook grond, naast of om iemands tuin, waar hij aanspraak op doet gelden.

BALOBOENG, *dalan baloboeng*, de groote weg.

BALOE, 1. *mabaloe*, de(n) echtgenoot(e) verloren hebbende: weduwnaar, weduwe; *mangkabaloehon*, weduwnaar of weduwe zijn van; *na nihabaloehon i*, de overleden man of vrouw.
2. onuitgemaakt v.e. spel of twist, inzonderheid van hanegevechten.

BALOEAM, e.s.v. geldbuidel.

BALOEANG, e.s.v. tasch om visch in te doen.

BALOEBOE, (T.) zeer groote aarden kom.

BALOEHAT, groote bamboekoker van 2 of 3 geledingen, niet voorzien van een draagband.

BALOEN, *mambaloen*, oprollen v. matten; draaien v. strootjes enz.; *baloen-baloen idjoek*, naam v.e. millioenpoot, die zich bij aanraking oprolt als een knikker; *baloen-baloen bide*, evenals de *baloen-baloen idjoek* e.s.v. insect.

BALOET, *mamaloet*, inwikkelen, omwikkelen; *pamaloet*, waarmede men iets inwikkelt.

BALOK, 1. grens; *hombar balok* of *torbing balok*, lieden, wier sawah's of tuinen aan el-

kaar grenzen; *parbalohan*, grensscheiding.
2. ander, vreemd; *halak na balok*, andere, vreemde menschen.
3. balk.

BALOK-BALOK, stuk rotan, dat men in tweeën splijt; het eene stuk wordt in de kist v.e. doode gelegd, het andere wordt bewaard om daarmede te kennen te geven, dat er een scheiding is ingetreden; ook: de karbouw of koe, die van te voren al bestemd is om bij iemands begrafenis geslacht te worden; verder nog in de beteekenis van een pand (gewoonlijk een mes), dat men voor den datoe medebrengt, als men hem wil raadplegen en dat na genezing van den zieke moet losgekocht worden.

BALOM, 1. een duifsoort.
2. (T.) boom, die de gutta percha levert.

BALONDA, langzaam, traag v. iemands gang.

BALONGGING, *marbalongging-balongging*, oneffenheden hebbende van een vloer of slaapplaats.

BALONTJING (T.), *Goeroe Balontjing*, eigennaam v.e. persoon, die ten spreekwoord geworden is als een soort van Jan Salie.

BALOS, antwoord, beantwoording, vergelding; *mambalos, mamalos*, vergelden, beantwoorden; *mambaloskon*, iets vergelden, beantwoorden; *marbalos*, vergelding ontvangen, gewroken, beantwoord zijn; *pamalosan*, vergelding; de persoon, wien men iets vergeldt; *marbinalos*, weergalmen v.e. geluid.

BALSOM, 1. uit boosheid geen kik gevende.
2. donkerbruin.

BALTAK, = *baldak* of *paltak*, duidelijk, klaar, openlijk.

BALTOENG-BALTOENG, de teelballen.

BAN = *tarbaen; ngada ban aoe* = *nada tarbaen aoe*, ik kan niet: (v. O.) = *baen, oembaen*.

BANAR-BANAR, e.s.v. kruipplant met dorens.

BANBAN, 1. forsch gebouwd, gespierd; *oeloebalang si banban andora*, een voorvechter met een stevig gespierde borst.
2. (v. O.) = *bomban*.

BANDA = *bonda*.

BANDAL, *bandal-bendoel*, versleten, verroest v.e. kapmes.

BANDANG, duidelijk, ronduit, openhartig.

BANDAOELOE, e.s.v. plant, de hanekam, met roode of gele bloemen, als sierplant gekweekt.

BANDAR, loods, hut, om tot tijdelijke verblijfplaats te dienen.

BANDAT, traag, vadsig.

BANDERA, vlag.

BANDING, 1. in verhouding tot, verschillend van; *banding rohangkoe toe Sianoe*, ik verschil van aard of in opvatting van N.N.; *bandingan*, verhouding, vergelijking, rij; *mambandingkon*, met iets vergelijken.
2. appel, hooger beroep; *banding aoe*, ik ga in hooger beroep.

BANDJAR, rij, reeks, wijk, pas aangelegd dorp; *halak bandjar*, menschen uit de bosschen; *marbandjar*, op een rij liggen; *bandjaran*, rij, regelmatige volgorde.

BANDJE, handig, kundig, vooral in huiselijke werkzaamheden.

BANDJE-BANDJE, staak, waaraan men een bosje gras of wat lompen hangt om daarmede te kennen te geven, dat men eigenaar van een terrein is; *mambandje-bandje*, zulk een kenteeken ergens aanbrengen; *marbandje-bandje*, met zulke kenteekens versierd zijn.

BANDOEL, taai, hard, vast aangestampt; ook: eelt; *roha na habandoelan*, een verhard gemoed, verstokt; *habandoelan patkoe*, ik heb eelt aan de voeten.

BANDOL, taai, z. *bandoel*.

BANE, e.s.v. boom.

BANE-BANE, e.s.v. onkruid.

BANG, 1. afkorting van *barang; bang na bia dope dibaen ko*, wat je ook nog doet.
2. (v. O.) aankondiging van het uur v.d. godsdienstoefening. — (= *bahang*).

BANGA, gapend v.e. wond.

BANGAL, droog v.d. borsten eener vrouw of v.d. uiers eener koe; *agaton na bangal*, een suikerpalm, die geen sap geeft.

BANGAR, 1. wijd, breed v. opening, zooals bijv. een braadpan of tasch; *sibangar do hoedonmon*, deze je kookpot heeft een zeer wijde opening; *halihi sibangar*, een groot soort kiekendief met breede vlucht.
2. *bangaran*, bedorven v. vleesch; *djoehoet na bangaran*, bedorven vleesch; *madoeng bangar-bangaron djoehoet on*, dit vleesch ruikt al; *bangar-bangaron*, vies en vuil er uitzien.
3. (T. O.) *bangar*, stoutmoedig, kloek.

BANGAS = *boengas*.

BANGBANG, wijd openstaand, gapend v.e. wond, groot v.e. scheur. In Mandailing beteekent het: vrouwelijk schaamdeel. Daarom wordt het ook in Angkola niet veel gebruikt.

BANGE, eetbare aarde met zuurachtigen smaak; soorten zijn: *bange batoe* en *bange lajan; manoek bange*, naam van witte kippen met roode vlekken.

BANGGA, voornaam, indrukwekkend, majestueus.

BANGGAK, verwaand, trotsch, ijdel; *ladjo banggak*, een smakelijk soort kemiri, ook wel *hambiri batoe* geheeten.

BANGGAL, afstekend van grootte, sterk verschillend.

BANGGANG, stevig van lichaamsbouw, gespierd.

BANGGAR, gloeiende kolen; *banggar ni toeri-toeri*, kolen van toeri-hout, dat zeer hard is en heete kolen geeft.

BANGGIK, een soort van schildpad; volgens T. O. een leguaan-soort; *banggik ma antong dapot ko ihan i*, je hebt werkelijk

een visch gevangen zoo groot als een *banggik.*

BANGGIR, veel meer vragen dan noodig is.

BANGGOEA, bodeminzinking; uitholling in steile wanden.

BANGGOENG, *banggoengan,* plaats waar het vee zich verzamelt; *somalna marbanggoeng do anggo horbo,* gewoonlijk zoeken de buffels elkaar op; *banggoengan ni motor,* parkeerplaats voor auto's; (v. O.) *banggoengan* = *moeara.*

BANGGOES, mierennest in een boom; *porkis banggoes,* soort van mier, die zulke nesten maakt.

BANGGOR, koortsig zijn; *mabanggor hocla-la na manggarar on,* ik voel me er beroerd van dit te moeten betalen.

BANGIL, doen alsof men niet hoort, wat er gezegd wordt; *bangil-bangilan,* zich doof houden.

BANGKA, keep, inkeping; *mambangka hajoe,* kepen in het hout maken.

BANGKAL, 1. *timbaho bangkal,* groene tabak; (T. O.) flauwe verdroogde tabak.
2. *tano bangkal-bangkal,* onvruchtbare, dorre grond.

BANGKANG, 1. halfrijp, nog hard zijnde v. vruchten; ook gezegd van jonge meisjes, als ze al over den leeftijd heen zijn, waarop ze behoorden te trouwen.
2. een hoogeren stand dan gewoonlijk hebben v.h. water in de rivieren of moerassige streken.

BANGKAR, het lederachtige, harde omhulsel v.h. onderste deel der palmbladeren aan den stam; ook wel: het afgevallen, reeds verdorde blad van palmen, inz. v. klapperpalmen; *mambangkari bargot,* de harde, lederachtige schutbladen, waaraan zich nog de *idjoek* bevindt, van den stam afnemen.

BANGKARAN, drachtig zijn v. vee.

BANGKE, 1. lijk, kadaver, kreng; *habangkean: bagas na so oendjoeng dope habangkean,* een huis, waarin nog nimmer een doode is geweest; *hordja na habangkean,* een feest, kort waarvoor of waarna of gedurende hetwelk een der deelnemers is gestorven; *same na habangkean,* padi-zaad, dat zich in een huis bevond, toen er iemand stierf; zulk zaad wordt niet meer gebruikt.
2. *manoek sibangke,* een grijskleurige kip; (v. O.) naam v.e. klophaansoort; vederen wit en rood, pooten groen.
3. zie *sibangke.*

BANGKERONG, onbetrouwbaar; iemand, voor wien men zich in acht moet nemen, omdat hij gaarne alles overbriefst.

BANGKERORONG, naam v.d. larve v.d. *soebong,* e.s.v. waterkever.

BANGKIANG, pit v.d. *taroetoeng, sibodak* enz. Ook gebruikt als soortwijzer bij het tellen van pitten, vruchten enz.

BANGKIK, ontevreden over, niet accoord gaande met.

BANGKIR, een stukje hout, dat afgespleten is; *mambangkir,* van hout een klein stukje afsplijten; *mabangkir,* afgesleten, afgesplinterd.

BANGKIRING, 1. *marbangkiring (hoeparbangkiring),* van vier zijden voorzien. Gewoonlijk bij het touw slaan gebruikt; *tali na niparbangkiring,* touw van vier slagen.
2. (v. O.) e.s.v. boom (Macaranga celebica Koord.) brandhout leverende.

BANGKIT, *mambangkit,* van het vuur nemen, bijv. een pot; *pabangkitkon,* opheffen, bevorderen; *bangkit,* omhoog komende, opkomende, te voorschijn komende; *bangkitan ni saba,* de opbrengst v.d. sawah.

BANGKOE, bank, zitbank.

BANGKOEANG, een groote pandan-soort (= *bingkoeang*).

BANGKOEDOE, de bekende Indische meekrapboom (Morinda tinctoria Roxb.).

BANGKOENANG, geslachtsdeel bij wijfjesdieren; (T. O.) het gedeelte van de *bargot,* waarop geklopt wordt om het vocht te winnen; de bloemkolf; Venusheuvel.

BANGKOEL, aangenaam om te hooren.

BANGKOERAK = *tangkoerak.*

BANGKOET, uit boosheid geen slag willende uitvoeren.

BANGKOL, moeilijk, bezwaarlijk.

BANGKORASON, niet goed rijp geworden en daarom nog hard; *bangkorason do indahan on,* deze rijst is niet goed gaar.

BANGKORE = *bakore.*

BANGKOS, sterke, onaangename reuk verspreidende.

BANGKOTOL, de larve v.d. libel *(siri-siri); siri-siri do bangkotol, haroe sili nipatongon,* de libel is hetzelfde als de *bangkotol,* al is het ook mis, het moet toch maar passen.

BANGO, e.s.v. reiger; *bango idaon,* als een reiger er uitzien, gezegd v. personen, die een te langen hals hebben.

BANGOEN, opkomen, opgaan; *bangoen tocamoe,* je geluk komt op, breekt aan; (T.) *mamangoeni,* iets belezen, b.v. een tooverring om er alles van gedaan te krijgen.

BANGOENAN, het deel v.e. sawah, dat door een *anak somang* bewerkt wordt en waarvan de opbrengst voor hem alleen bestemd is bij wijze van loon; ook de sawah, die aan den oudsten zoon bij zijn huwelijk gegeven wordt *(saba bangoenan); bara bangoenan,* een buffel- of koestal, waarin zich alleen dat vee bevindt, waarvan men de eigenaar is, in tegenstelling met een stal, waarin zich vee van verschillende eigenaars bevindt of ook wel vee, dat als erfenis nog onder de erfgenamen verdeeld moet worden.

BANGOEN-BANGOEN, 1. e.s.v. plant, als sierplant gebruikt; de bladeren dienen als medicijn.
2. *bangoen-bangoen ni dakdanak,* een maaltijd, waarmede men eene kraamvrouw onthaalt of ook wel die vrouwen, die op de een

of andere manier hulp hebben verleend bij de geboorte v.e. kind.

BANGOET, 1. groot, flink ontwikkeld, krachtig, forsch.
2. (St. P.) bedroefd.

BANGSA, (v. O.) geslacht, ras, soort, (= *bangso*).

BANGSI, een groote dissel.

BANGSO, geslacht, ras, volk, afkomst.

BANIA, een groote boomsoort. Soms komt het voor in titels, bv. *Bania Radja, Bania Soetan.*

BANING, groote zoet-water schildpad-soort.

BANIR, wortellijst, wortelplaat a.d. voet v. groote boomen. Vroeger werden er borden van gemaakt, *sapa* genaamd.

BANOEA, streek, landschap.

BANOEARAN, landstreek.

BANOET, norsch, bits, stuursch.

BANSA (v. O.) = *tarbaensa,* z. *baen.*

BANTA, *mambanta,* tegenstaan, weerstaan.

BANTAL, hoofdkussen; *bantal goeling,* rolkussen.

BANTE, 1. *marbante,* slachten; *djoehoet bante* of *bante,* slachtvleesch; *bante-bante,* restantjes, het overgeblevene.
2. rechtuit liggend; *pabante,* recht neerleggen; *pabante soban i,* leg het brandhout recht neer.

BANTING, 1. koe, rund.
2. *mamanting abit,* kleeren wasschen door ze op een steen te slaan.

BANTJANG, *mambantjang,* op zangerigen toon iets voordragen.

BANTJAT, traag, langzaam van beweging.

BANTJERONG, schuin staande, scheef; ter sluiks v.d. blik.

BANTJING, scherp v.d. blik.

BANTJIR, splinter, spaander.

BANTJOET, stuursch, norsch.

BANTO (v. O.), soort v. gras, dat bij voorkeur aan paarden als voedsel gegeven wordt; *banto boroe-boroe,* een soort v. sarong.

BANTOE, *mambantoe,* helpen; *goeroe pambantoe,* hulponderwijzer.

BAOE, stank, stinkende; stinkende naar; *na baoean,* het stinkt erg; (v. O.) *baoe-baoean,* odeurs, parfums.

BAOE-BAOE, e.s.v. onkruid op sawah's met vruchtbaren grond voorkomende.

BAOEK, ringbaard, bakkebaard; ook v.e. hoen.

BAOEMI (T.), aarde, wereld, in titels voorkomende.

BAOEN, de kunst verstaande; knap, bedreven; *na baoen manjoelam, martonoen,* die de kunst verstaat van borduren, weven; *habaoenan,* bedrevenheid, vaardigheid.

BAOENG, naam v.e. zoetwatervisch.

BAOER, vermengd, omgang hebbende; *nada ra ia baoer toe dongan,* hij wil met de kameraden geen omgang hebben; *marbaoer,* zich vermengen, den coitus uitoefenen; *mambaoerkon,* iets vermengen.

BAOES, onbeleefd, onbeschoft.

BAON (v. O.), *dibaon,* wegens, door; zie verder *baen; mambaon,* maken, doen, brengen, plaatsen.

BAOR, 1. afloopen, afvloeien, afstroomen; *mambaorkon,* afspoelen, wegspoelen; *dibaorkon aek i sabanai,* het water heeft onze sawah schoongespoeld; ook: *mambaori.*
2. veer v.e. knip; *baor ni hinaon,* veer v.e. val of knip; *baor ni hail,* hengelroede, ook: *pamaoran.*

BAP, klanknabootsing v.e. slag of klap.

BAPBAP, *mambapbap,* een klap geven, erop los slaan; zie ook *lapoeng.*

BAR, klanknabootsing v. iets, dat valt.

BARA, 1. stal, hok, kraal; *bara ni manoek,* kippenhok; *bara ni horbo,* buffelkraal; *sabara saboestak,* één kraal, één modder, d.w.z. gelijke monnikken, gelijke kappen; *pabarahon,* in den stal doen; *mambarai koboen,* een tuin voor een tijd lang als stal gebruiken om hem daardoor te bemesten.
2. rood; *koedo na bara,* een roodbruin paard; *aek na bara,* rood water, zoo geheeten naar de kleur v.d. bodem; *bara-baraon,* nog rood er uitzien v.e. zuigeling; *pamarai,* roode verfstof v.e. boom afkomstig.

BARAGAS, een groot, wild mannetjes zwijn, beer.

BARAK, (T. O.) *barak-barak,* een hok voor geiten.

BARAKBAK, s.v. strik om muizen of marters te vangen.

BARAMBANG, s.v. boom met roode bloemen.

BARAMOENI, *baramoenion,* bloedafgang hebben, zooals bij haemorrhoiden; soms ook: aan dysenterie lijden.

BARAMOENJI = *baramoeni.*

BARANG, 1. *barang ise,* al wie; *barang aha,* al wat.
2. of...... of......; moge......; *barang na ro barang na so ro,* of hij komt of niet komt.
3. goed, goederen, waren, bagage; *barang aloes,* breekbare waar.

BARANGAN, hazelnootboom; ook s.v. kastanje (Castanea argentea Bl.).

BARANGSO = *boerantjo.*

BARANI, dapper, moedig, durven; *bosi barani,* staal, magneet.

BARAOR, boert, scherts, gekheid; *markata baraor,* moppen tappen.

BARAT, in de breedte, dwars liggende; *mamarat,* dwars liggen; *pabarat,* iets dwars leggen; *barat-barat,* de overdwarse dijkjes van de vakken op het rijstveld; (T. O.) *si barat,* naam v.e. pisangsoort; *songsong barat,* tegen den westenwind strever; een der namen van de *badjoe mahidjang.*

BARBAR, *mabarbar,* afgeschaafd v.d. huid; *mambarbar,* iets glad kappen; ook: *mambarbari; pambarbaran,* de spaanders, die bij het kappen vallen.

BARDJOET = *bantjoet.*

BAREBE, *sibarebe*, s.v. struik op vochtigen, vruchtbaren grond groeiende.

BARENGBENG, schuin af, van iets afgewend zittend, half met den rug ergens naar toe gekeerd.

BARENGKAR, karbouw, welks ééne horen naar boven en de ander naar beneden gekeerd staat.

BARENTJONG, scheef, schuin v.e. lijn of v. schrift.

BAREOS, half verdraaid.

BARERANG, zwavel.

BARGOT, suikerpalm; ook de fatsoenlijke benaming van de borsten der vrouw; *aek ni bargot*, zog, vrouwenmelk; *bargot topong*, een suikerpalm, die veel merg heeft; *bargot poeli*, een kleiner soort suikerpalm; *bargot riboe-riboe*, een suikerpalm met vertakkingen, weinig voorkomende; *bargot siraboen*, suikerpalm met grijskleurige bladeren.

BARI, 1. muf, bedorven, flauwe smaak in den mond; iets smartelijk gevoelende, droef gestemd; *bari rohangkoe dibaen i*, ik ben er droef door gestemd.
2. (T. O.) *bari-bari*, zeer kleine vliegjes, die zich vooral tegen den avond vertoonen.

BARIA, gevoelig v.d. huid; gemakkelijk ziek wordende; *na bariaan do pamatangnia*, zijn lichaam is heel gemakkelijk vatbaar voor iets.

BARIANG, boompje met scherpe dorens.

BARIBA, de ééne kant van iets; de helft van iets; *sabariba*, aan één kant; *mapitoeng sabariba*, aan één kant blind; *sabariba lomboe*, de halve koe, vooral gezegd wanneer men met z'n beiden bezitters is van één koe; *toe bariba an*, naar den overkant; *baribaan*, bevooroordeeld zijn; *mambaribai*, naar één kant overhellen; *oelang ko mambaribai songon na mangan dongdong*, je moet maar niet voor één kant iets gevoelen net als met het eten van een dongdong-vrucht; *sabariba hajoe sabariba boeloe*, voor de helft hout, voor de helft bamboe, gezegd van personen, van wie een der ouders een vrije en de ander van slavenafkomst is.

BARINGBING, kam v.e. haan of v.e. rhinocerosvogel; ook: berg- of heuvelrug; *mambaringbing*, over de kam v.e. bergrug loopen.

BARINGIN, de waringin-boom; ook: groot, voornaam; *hoeta baringin*, hoofddorp, dorp v.d. vorst; *baringin ni pahan-pahanan*, de voornaamste v.h. vee, nl. de stier; *parbaringinan*, de plaats buiten het dorp, waar vroeger recht werd gesproken.

BARIS, 1. op een rij; *marbaris*, op een rij staan, excerceeren; *marbaris-baris*, op rijen staande.
2. touw, gekookt in het sap v.d. *antoemboes*, dat een tijgerlucht heeft en om een tuin of sawah gespannen wordt om de varkens te verjagen.

BARITA, bericht, mededeeling, vertelling; *tarbarita*, vermaard; *marbarita*, vertellen, een mededeeling doen; *mambaritahon*, iets tot onderwerp v.e. bericht maken; *parbaritaan*, de persoon, wien men iets mededeelt.

BARNIT, pijnlijk, pijn doende zooals een doorn in het vleesch.

BARNOET, uit zijn humeur zijnde, knorrig.

BARO, zweer; *baroon*, een zweer hebben; men onderscheidt: *baro pege*, *baro oelok*, *baro gadja*. Met *baro pege* wordt volgens v. O. iemand vergeleken die overal in komt, in de rede valt, enz.

BAROAR (v. O.), verklaard als hondenhok. *Si Baroar*, de stamvader der voornaamste marga in Mandailing (Nasoetion), zoon v.d. vorst van Pagar Roejoeng Toeankoe Maharadja Iskandar Moeda; als vondeling opgenomen werd hij in een hondenhok gehuisvest.

BAROBA, grijs; *koedo baroba*, een schimmel.

BARO-BARO, e.s.v. vogel.

BAROBO, te vrijpostig zich gedragende, vooral tegenover personen, die geëerbiedigd behooren te worden.

BAROE 1. pas, nieuw; *na baroe on*, kort geleden; *Hoeta Baroe*, Nieuwdorp.
2. *hajoe baroe*, e.s.v. boom.
3. (T. O.) *sabaroe*, één duit.

BAROEANG, 1. benaming van oude beren.
2. benaming van buffels of honden, die witte kringen om de oogen hebben of witte strepen er boven.

BAROEAS, e.s.v. boom (wilde manggis) met eetbare vruchten.

BAROEBOES, e.s.v. filtreertoestel.

BAROEHOER, een palmsoort, waarvan de bladeren tot dakbedekking dienen.

BAROENDJOENG, een maat, nl. een manshoogte met de armen daarbovenuit gestrekt.

BAROENG, e.s.v. reiger.

BAROENG-BAROENG, loods, tijdelijke verblijfplaats, hut.

BAROENGBOENG, het oog aan den hak of patjol, waarin de steel wordt gestoken.

BAROENGGAM, bamboekoker, waarvan het geledingsschot is weggenomen.

BAROENGGE, een plant, waarvan men de bladeren als groenten gebruikt; *marpoesoek ni baroengge* zegt men van het gezicht, waar wij zouden spreken van „sterretjes zien". De *baroengge*-blaadjes zijn klein en bewegen zich bij het minste zuchtje.

BAROER, striem, geul, goot; *marbaroer-baroer*, gootjes vormend van wegstroomend water; *baroeran*, goot, greppel, kil, voren; *baroeran ni igoeng*, het gootje in den bovenlip; (T. O. *baroer* ook:) streek aan beide oevers v.e. rivier.

BAROES, *hapoer Baroes*, kamfer van zeer goede kwaliteit.

BAROET, kropgezwel; *baroeton*, aan zulk een gezwel lijden.

BAROMATA, e.s.v. vogel.

BARONBAN, de schuin in den grond gesto-

ken palen om daarmede eene afdamming in de rivier te stutten, s.v. palissadeering.

BARSE-BARSE, een oud, versleten matje.

BARSI, niezende; *barsi-barsi,* niezen.

BARSONG, sterke, onaangename geur; onaangenaam riekend.

BAS, klanknabootsend woord van iets, dat valt.

BASA, 1. mild, goedhartig, vriendelijk, zoet v. kinderen; *djop basa,* vriendelijk; *mambasa-basahon,* uit goedheid iets schenken.
2. dat (voegwoord).
3. *mamasa,* lezen; *pamasa,* lezer; *boekoe basaon,* leesboek.

BASAEN, doek, schouderdoek, lendendoek bij het baden.

BASAHAN, (T. O.) = *basaen,* broek, lap, die men bij het baden om het middel slaat.

BASAR, goed, mild.

BASBAS, *mambasbas,* slaan met een dun stokje of takje.

BASE, 1. *boesa-base,* zie bij *boesa.*
2. *base-baseon,* muf van rijst of meel door het lange bewaren.

BASENG, *baseng-basengon,* schimmelig zijn, muffig geworden.

BASESE, 1. een groote pandansoort.
2. (v. O.), zie *sese.*

BASI, 1. schaal, kom.
2. muf, bedorven, smakeloos; *dahanon na basi, timbaho na basi,* rijst, tabak, die muf en smakeloos is geworden.

BASIANG, 1. e.s.v. bies (Cyperus procerus Rottb.), voor vlechtwerk gebruikt.
2. (v. O.) = *basese.*

BASIR, voetangel, scherp gepunte bamboe in den grond gestoken; *goempar mangalai toe basir,* de *goempar* (geraasmakend toestel) jaagt naar de *basir,* d.w.z. van Scylla in Charybdis vervallen.

BASO, 1. beleefdheid, vorm, etikette, die men tegenover sommige personen in acht moet nemen; *marbaso,* zulke vormen in acht nemen; *parbasoan,* de persoon, tegenover wien men dat behoort te doen; (v. O. ook:) *baso.*
2. = *basa,* dat (voegwoord).

BASOE, *mamasoe,* wasschen; *parbasoean,* vingerkom; *pamasoean ni dahanon,* het water, waarin men de rijst gewasschen heeft.

BASOENG, het handvatsel van de steel *(porda)* v.d. *balioeng;* kolf v.h. geweer; (T. O.) de wortels v.d. *goti*-boom, waarvan het hout voor het handvatsel v.d. steel van *balioeng's* en dobbers v. netten gebruikt wordt. — *pisang sibasoeng,* een pisangsoort.

BATAK, volks- en landsnaam; *halak Batak, tano Batak.*

BATANG, 1. (T.) buitenste kist *(batang rapoton)* van het drietal, waarin een lijk wordt begraven; de binnenste kist draagt den naam van *abal-abal* en de middelste van *homboeng.*
2. stam, voornaamste deel; *batang ni hajoe,* boomstam; *batang aek,* rivier; *batang boban,* het voornaamste of noodzakelijkste van wat gedragen moet worden; *batanganna,* het voornaamste, steunpunt.

BATANGI, dijkjes op het rijstveld, die de vakken vormen. Men onderscheidt de *goli-goli* en de *barat-barat.*

BATANI, *djaoeng batani,* mais met witten korrel.

BATAR, *batar-batar,* verschansing, versterking.

BATARA, komt in vorstennamen voor; *Batara Goeroe,* naam v.d. Opperste der Bovengoden.

BATAS, grens; *parbatasan,* grensscheiding; *marbatas,* grenzen; *batas dokkon,* zeg het beslist, duidelijk.

BATAT, *batat-batat,* overblijfsel, overschot, laatst overgebleven telg; *batat-batat ni boerangir, poesako, pomparan.*

BATIN, geheim; *marbatin,* geheimen hebben, een geheim bewaren.

BATINO, hermaphrodiet.

BATO, *tano bato,* aarden wal, verschansing.

BATOE, steen, vrucht, pit, rots; *batoe ni hajoe,* vruchten; *marbatoe,* vruchten dragen; *parbatoe,* de wijze, waarop vruchten gedragen worden; *batoe ni handoengan,* de belletjes aan de *handoengan; batoe-batoe,* de teelballen. (T. O.) *batoe-batoe,* steenen of looden blokjes, waaraan men netten doet zinken; *batoe harangon,* aan graveel lijden.

BATOEK, hoest; *batoehon,* aan hoest lijden; verkouden zijn; *batoek-batoek,* telkens hoesten; *mambatoekkon,* iets ophoesten.

BATOKAT (v. O.), *batokat-batokit,* geborduurd, bestikt; van borduursel en stikwerk voorzien.

BAWANG, ui; *bawang mera,* roode ui; *abit bonang bawang,* geruit goed, als sarong gebruikt.

BE, 1. ieder, elk; *sada be,* ieder één; *modom be ma hita,* laat ieder van ons gaan slapen.
2. na een ontkenning: meer; *nada be,* niet meer.

BEA = *beo.*

BEAT, scheef getrokken v.d. mond; *mambeati,* gezichten trekken; *dipambeat-beati ia aoe,* hij trok voortdurend leelijke gezichten tegen me.

BEBE, *mabebe,* scheef gezakt v.e. wal of dijkje.

BEBEK = *itik,* eend.

BEDOE, de zwarte Sumatraansche steenbok.

BEGAR, naam v.e. ketella-soort, waarvan de bladeren gegeten worden.

BEGE, *mambege,* iets hooren; *marbinege,* hooren, kunnen hooren, gehoorvermogen bezitten; *parbinegean,* gehoor, gehoorvermogen; *pabegehon,* doen hooren; *habegean,* ter oore komen, toevallig gehoord hebben.

BEGOE, 1. ziel, de individualiteit v.e. afgestorvene, geest, spook; *marbegoe,* met zulk

een *begoe* bezield zijn; *parbegoe*, die aan de *begoe*'s nog eer bewijst, heiden in tegenstelling met hen, die reeds een godsdienst, Christendom of Islam, belijden; *parbegoeon*, heidendom; *djolma so begoe*, noch mensch noch geest, dus iets raadselachtigs of monsterachtigs; *begoeon*, door een geest of geesten bewoond zijn; (T. O.) *habegoeon*, het geestendom.
2. flink, buitengewoon, bv. *begoe ia mangan*, hij eet flink.
BEHA = *bia*.
BEHE, gewoonlijk geplaatst achter *na!* (pak aan!) om iemands aandacht erop te vestigen, bv. *na behe hepengmon!* pak aan, dit geld van je!
BEHEK, (T. O.) *marbehek-behek*, blaten v. geiten.
BEK, (St. P.) = *hajoe liboeng* (kamfertaal).
BEKA, kom! ga mee! *beka-beka ni paragat*, het „kom, ga mee!" geroep v.d. palmwijntapper. Deze noodigt nl. iedereen gul uit met hem mede te gaan om van den door hem getapten palmwijn te genieten, in de veronderstelling dat zijn gulheid invloed zal hebben op het sap geven v.d. aangetapten boom.
BEKBEK, *matoebekbek*, al maar door praten, dazen, een brutalen mond zetten.
BEKE, erg, meer dan behoort, meer dan betamelijk is; *na beke ma i, dongan!* dat is te erg, vrienden!
BEKEK, *matoebekek*, snateren v. eenden.
BEKOK, in afwachtende houding stil ergens neerzittende; *songon tohoek nampoena paja, bekok sadjo*, zooals een kikker, aan wien de poel toebehoort, stil zittende.
BELA, *sinang bela*, naam v.e. booze geest; ook naam v.e. insect.
BELBEL, *mambelbel*, iemand boos aanspreken; boos tegen iemand uitvallen; *mambelbeli*, steeds iemand boos aanspreken; *na belbelan do anakboroe on!* deze vrouw snauwt altijd; *sibelbelan*, het kind, dat altijd snauwen krijgt, verdiend of onverdiend; (T.) *matoebelbel*, aan het kletsen of klappen zijn; geen oogenblik stilstaan v.d. mond, als men toornig van iemands babbelzucht spreekt. — (= *bekbek*).
BELE-BELE, terwijl, al; *bele-bele markatimboeng, loepa mangoesa*, al plassende vergeet men zich te poetsen, d.w.z. al spelende vergeet men de hoofdzaak.
BELEK, blik, blikken doos, het bekende petroleumblik, dat veel als inhoudsmaat wordt gebruikt.
BELENG, 1. scheef, krom getrokken, schuin; *oelang beleng baen pinggan i*, zet het bord niet schuin.
2. (T.) oorlel v.e. haan.
BELOET, scherp v.e. mes.
BELOK, bocht, kromming v.e. weg.
BENAK (T.), *manoek benak*, boschkip; — in Angkola: *denak*.
BENDI, dos à dos, rijtuig op 2 wielen.
BENDOENG, zuur kijkende, boos zijn.
BENE = *mate*, dood (*hata ni begoe siar*, geestentaal).
BENGBENG, *mambengbeng*, ergens aan trekken; *dibengbeng ia pinggolkoe*, hij trok aan mijn ooren.
BENGE, *bengeon*, een groenachtige kleur krijgen v. knollen of aardappels.
BENGEL, 1. zich doof houdende.
2. *na bengelon*, dik sap afscheiden van pisangstammen onder aan den voet of aan den bloemkolf. Zulk een pisang geeft geen goede vruchten.
BENGET, volhoudend, volhardend, taai.
BENGGOL, een 2½ centstuk.
BENGKAK, opgezet, opgezwollen.
BENGKOEK = *bengkok*.
BENGKOK, krom, onrechtvaardig.
BENTAK = *betak*.
BENTJOL, scheef getrokken v.d. mond.
BEO, belasting, rechten, cijns.
BEOET, een lip zetten v. kinderen, die willen gaan huilen.
BEOR, *marbeor-beor*, een suizend geluid maken; langs iets heen suizen.
BEOT, scheef v.d. mond.
BERANG, 1. schaap.
2. boos; *mamberang*, boos zijn op, beknorren.
BERBER, *mamberberi*, iemand boos, snauwerig toespreken.
BERDJO, *haberdjoan*, door schrik bevangen worden.
BERDJOENG, uit boosheid plotseling iets doende; *berdjoeng ia kehe*, op eens ging hij (boos) weg.
BERE, verkorting van *babere*, schoonzoon, vocatief-vorm.
BERENG, (Pak.) *mambereng*, boos zijn op.
BERNONG = *birnong*.
BESTENG (T.), naam aan een bekwamen kamferhaler gegeven.
BETA = *beka*, woordje, waarmede men iemand verzoekt mede te gaan (ook: *keta* = *kehe hita*).
BETAK, misschien.
BETENG, erg, zwaar, moeilijk.
BIA, hoe? hoedanig? wat zou het? *bia pangalahona?* hoe is het geval? *pola bia?* hoe was het wel? was het erg? *bia ma songon i?* hoe zit dat nu? *bia didokkon ia?* hoe, wat zei hij wel?
BIAK (v. O.), geslacht, familie.
BIANG, (T. O.) hond.
BIAOK, leguaan (Mal. *biawak*).
BIAR, vrees, vreesachtigheid; ook: *biar ni roha; mabiar*, vreezen, bang zijn; *mangkabiari*, voor iets vreezen; *mangkabiarkon*, iets tot voorwerp van zijn vrees maken; *nada tarkabiarkon*, daar kan men geen vrees voor hebben, daar kan men zich niet ongerust over gaan maken; bijv. de dood, omdat die toch eenmaal komt; *mambiar-biari (dipam-*

biar-biari), vrees aanjagen; *parbiar,* iemand, die bang is uitgevallen; *habiaran,* iets vreeswekkends, waarvoor men bang is.

BIARA, steenen overblijfsels uit den Hindoetijd, zooals in de Padang Bolak te vinden zijn.

BIAS, 1. *biasan,* een afkeer hebben van, van iets walgen; *marbias-bias,* een antipathie hebben.
2. (T. O.) voldoende, toereikende.

BIASI, waarom?

BIBI, 1. eend.
2. beginnende aren te krijgen v.d. rijst.
3. *pabibihon,* iets een beetje te kennen geven, bedekt iets laten doorschemeren.

BIBIR, lip, rand, zoom; *pambibiran,* de rand of omslag van vlechtwerk. (T.) *mambibiri,* zoomen van vlechtwerk; (v. O.) *parbibir,* vorm v.d. lippen, wijze van de lippen te trekken.

BIBIS, *toemboer bibison,* een strontje op het oog hebben.

BIDAL = *bilal.*

BIDANG, breed.

BIDE, groote vloermat van rotan en boombast.

BIDJEN, *masioe bidjen,* Europeesch buskruit.

BIDOEAN, (T. O.) zangeres, danseres.

BIDOEK, (T. O.) klein vaartuig, kano, schuitje.

BIDOER (T.), schuit van tin.

BIDOK, half geopend v.d. oogen.

BIHA, een beetje openstaand v.e. spleet; *pabihahon,* een beetje van elkaar trekken, zoodat er een spleet ontstaat (= *mambihai*); *oelang bihai djaoeng i,* maak geen spleetje in de mais, nl. in het omhulsel v.d. kolf; *mangkabiha,* opengespleten zijn, zooals bv. bij rijpe pisangs.

BIKBIK, openstaand v.e. spleet. In tegenwoordigheid van vrouwen wordt het woord niet gebruikt, omdat het verbloemd duidt op het vrouwelijk schaamdeel. *pabikbikkon,* wijder maken van een spleet.

BILA, lange lat v. hout of bamboe.

BILAK, wijd geopend v.d. oogen; *pabilakkon,* wijd open doen.

BILAL, 1. naam v.d. moskee-beambte, die de geloovigen oproept tot de godsdienstoefening.
2. (v. O.) *bilal-biloel; badjoe bilal-biloel,* fluweelen baadje.

BILALAL, *bilalal-biloeloel,* naam v.e. fraai buis van fluweel; vergel. *biloeloe.*

BILALANG, maag v.e. vogel.

BILANG, *mamilang,* tellen; *mamilangi,* berekenen; *bilangan,* getal; *pamilangi,* teller v.e. breuk; *marbilang ari,* de dagen tellen; (T.) *sabilang-bilangan ni,* ieder van de genoemde dingen, geen uitgezonderd.

BILBIL, 1. *mambilbil,* iemand iets betaald trachten te zetten.
2. *mata na bilbilon,* ontstoken zijn v.d. oogen; zeere oogen hebben, waarbij de binnenkant van de oogleden te zien is.

BILE, geminacht, veracht, niet in tel, gesmaad; *pabilehon,* iemand tot een verachting maken, onbeschoft behandelen; *habilean,* smaad, minachting.

BILGANG, opengebarsten, opengesprongen; *mabilgang tano i,* de grond was opengebarsten (door de droogte); *mabilgang gadong i doeng nilompa,* de aardvruchten barsten na het koken open.

BILIK, vertrek, kamertje, slaapkamertje.

BILOELOE, fluweel.

BILOK, schaap.

BILOLANG, (T. O.) *marbilolang,* wijd opengespalkt v.d. oogen.

BILTAK, gespleten; *mangkabiltak,* spleten, barsten hebben zooals bv. een waterkoker.

BINANGA, samenvloeiing van twee rivieren.

BINATANG, dier, beest, inz. wilde dieren, bedekt voor tijger.

BINDA, *marbinda* = *marbante,* slachten.

BINDJARA, 1. val, strik voor herten, varkens enz.
2. (v. O.) gevangenis.

BINDJE, e.s.v. boom, welks sap een hevige huidontsteking teweegbrengt; *hona bindje,* aan zulk een huidontsteking lijden.

BINDOE, hoofdstuk, sluitteeken v.e. gedeelte in een geschrift.

BINDORAN = *mindoran,* kameleon.

BINGA, made, worm, larve in vleesch of in wonden voorkomende; *bingaon,* vol van zulke larven zitten.

BINGKA, klomp, kluit, brok; *tano sabingka,* een kluit aarde; *sira sabingka,* een brok zout; *bingka-bingka,* aardkluit.

BINGKANG, wijd uitstaande v.d. beenen; *mambingkang,* een buffel of koe bij de pooten trekken om haar op den grond te leggen en zoo te kunnen slachten; *marbingkangan do oerat ni oente i,* de wortels v.d. citroenboom steken boven den grond uit. (v.O.) *tangga sibingkang bajo,* benaming voor een groote trap; verder geeft v. O. *bingkang* = *bilgang.*

BINGKAROENG, de gewone tuinhagedis.

BINGKAS, afgaande v.e. geweer; losspringende v.e. veer; dichtvallende v.h. luik v.e. val; *mambingkaskon,* afschieten (een geweer); *parbingkasan,* de oorzaak, waardoor een strijd of twist is ontbrand.

BINGKE, omlijsting v.e. schilderij of wan; rand v.e. schepnet.

BINGKIROEROENG = *bingkoeroeng.*

BINGKIS (T.), *baoeng bingkis,* een soort van visch.

BINGKOEANG = *bangkoeang.*

BINGKOEHOE, treeften van hout of steen of pisangstam voor tijdelijk gebruik op een feest.

BINGKOEROENG, pop of omhulsel v.d. larve *(hidoe)* v.e. klappertor *(gistoeng).*

BINGKOHO, e.s.v. boom.

BINGKOLANG, hindernis, beletsel, versperring; meestal gebruikt in verbinding met

sambat: moeda soada sambat bingkolang, als er geen beletsel is, als alles meeloopt; *marbingkolang,* versperd; *mambingkolangi,* van een versperring voorzien, versperren.

BINGONG, suf, zwak van hoofd na eene ziekte.

BINI, zie *antoeara.*

BINONG, vol staande met water, blank staande, ondergeloopen.

BINTANG, ster; *bintang sidongdong,* Venus; *bintang siparas,* de morgenster; *te ni bintang,* vallende ster.

BINTANGAER, e.s.v. boom.

BINTANGOR, e.s.v. boom, uitstekend timmerhout leverende.

BINTATAR, e.s.v. boom.

BINTJAK = *intjak.*

BINTJAK-BINTJAK, e.s.v. vogel.

BINTJAN, terwijl, ten tijde dat; *bintjan adong,* terwijl er is; *bintjan tarbaen,* ten tijde dat het kan.

BINTJANG, 1. = *bintjan.*
2. e.s.v. gouden oorversiersel.

BINTJAR, opkomen, opgaan v.d. zon; *habintjaran,* het Oosten.

BINTJAT, *mamintjatkon,* plattrappen.

BINTJIL, clitoris.

BINTJOETJOER, (T. O.) kleine, gele wespsoort, die zeer lange nesten aan takken vervaardigt.

BINTOA, *bintoaon,* door schrik bevangen zijn v. kinderen.

BINTOEANG, e.s.v. boom.

BINTOT, stompzinnig, onbevattelijk.

BIO-BIO, e.s.v. plant, die over den grond kruipt en welks gedroogde bladeren dienen als dekblad van sigaretten van groene tabak; *boeroek bari marapean songon parandor ni bio-bio,* vergaan en muf op elkander liggende als de ranken van de *bio-bio,* d.w.z. steeds door het ongeluk vervolgd worden.

BIOES, *marbioes-bioes,* binnensmonds mompelen, grommen v. honden.

BIOK, dom, onnoozel.

BIOLA, viool.

BIONG, dom, onnoozel.

BIOS, *marbios-bios,* sissen v. nat brandhout; zieden.

BIRA, Caladium-soort met groote bladeren en eetbare knollen.

BIRAK, *birak-birak,* boos, nijdig.

BIRAN = *bintjan,* terwijl, tijdens, toen; *biran disi aoe nangkin,* terwijl ik daar zooeven was.

BIRARA, *biraraon,* rood van kwaadheid zien.

BIRAT (T.), boos, nijdig.

BIRBIR, 1. *dan birbir,* s.v. eetbare paddestoel.
2. goed kunnende babbelen v. kinderen; *na birbiran do dakdanak on,* dit kind kan goed babbelen.

BIRDJAK, *mamirdjak,* spatten, bespatten.

BIRE, steile, onbeklimbare bergwand.

BIRGANG = *bilgang.*

BIRI-BIRI, 1. schaap.
2. *biri-biri ni mata,* oogvuil; *biri-birion,* etter afscheiden v. ontstoken oogen.
3. de berri-berri ziekte.

BIRIK-BIRIK, e.s.v. vogel; *birik-birik manodjom, ranggas toemihal-tihal,* de *birik-birik* vliegt snel voorbij en een twijg valt draaiende naar beneden, geldt als onheilspellend.

BIRING, tropische beenzweer; *biringon,* aan zoo'n zweer lijden.

BIRNONG, met groote oogen strak naar iets kijkende; *mambirnong,* strak naar iets kijken, daarbij groote oogen opzettende; *birnong aek i,* doe je oogen wijd open in het water (om ze daardoor te verfrisschen of om een oogbad te nemen).

BIROE, 1. een plant met groote, breede bladeren, die wel als regenscherm gebruikt worden en ook als dakbedekking dienen.
2. blauw.

BIROENGOET, *marbiroengoet,* nurksch, nijdig er uitzien; *marbiroengoet bohina,* hij kijkt nijdig.

BIRONG, zwart, donkerbruin.

BIRSAK = *birdjak.*

BISA, gif, venijn, giftig; *oelok na bisa,* een giftige slang; *na bisaon,* een verzwering hebben ten gevolge van een giftigen beet of van infectie.

BISAN = *bintjan.*

BISOEK, slim, listig, verstandig, leep; list, listig middel; *parbisoek,* iemand, die graag gebruik maakt van allerlei listigheidjes; *habisoehan, sinabisoekan,* verstand, listigheid, knapheid; *songon bisoek na tardege ihot,* als de slimheid van iemand, die in een strik trapt, d.w.z. een slimmert, die in zijn eigen strikken gevangen raakt.

BITARA = *birara.*

BITI-BITI, streken, kwade beraadslagingen.

BITIS, kuit v.h. been; *marnamboer bitis, bornok* aroe-aroe, als de kuiten nat zijn door den dauw, is de keel mede vochtig, d.w.z. wie vlijtig is, plukt er zelf de vruchten van, eene spreekwijze afkomstig v.d. palmwijntappers, die des morgens vroeg hun palmwijnkokers v.d. arenpalm nemen en dus zelf het eerst genieten van het zoete vocht.

BITOEHA = *boetoeha.*

BO, 1. als uitroep v. verwondering: wel!
2. bij den imperatief om hem vriendelijker te maken: *lehen bo!* geef toch!
3. als voegwoord: en, toen.
4. *marbo, bo* roepen bij het passeeren v.e. badplaats om de badenden te waarschuwen.
5. *bo... bo...,* hetzij... hetzij...; zoowel... als...

BOA, *paboahon,* mededeelen, melden; *marpaboa,* mededeelen, kennis geven; *boa-boa,* mededeeling, bericht.

BOAN = *oban.*

BOBAK, huid, vel v.e. dier; *mambobahi,* villen, de huid afstroopen.

BOBAN, vracht, last; *koedo boban,* vrachtpaard.

BOBANG, *bobang-bobangon*, verbaasd over iets staan, vreemd voor iets staan.

BOBAR, 1. al het benoodigde gerei bij zich hebben, zooals lieden, die op de jacht of op de vischvangst gaan.
2. afdwalen.

BOBAT, sjerp, band, riem om het middel om een kleedingstuk te bevestigen; *marbobatkon*, iets als een band of riem bezigen.

BOBOK, *mambobok*, een touw of band om iets heen binden; tot een bos of bundel binden; *bobohan*, bos, bundel; *sabobohan soban*, een bos brandhout.

BOBOL, *mambobol-bobol*, gulzig en haastig de spijzen naar binnen schrokken; *dibobol-bobol ko do na mangan i*, je zit op schrokkerige manier te eten.

BOBONOSAN, voor iets terugschrikken, terugdeinzen.

BOBOS, *bobosan*, stom van verbazing zijn en ten gevolge daarvan aan iets niet denken; *bobosan rohangkoe*, ik was stom van verbazing.

BODA, *tarboda*, bestraft, berispt wegens een vergrijp tegen de adat.

BODAT, de Lampongsche aap of klapperaap, die afgericht wordt op het plukken van rijpe klappernoten (Simia carpolegos).

BODI, de tamme klapperaap.

BODIK, plotseling groote oogen opzettende uit schrik of angst; *bodik matana*, zijn oogen stonden wijd open; ook: *badak-bodik; pabodikkon*, de oogen wijd openspalken.

BODIL, geweer; *mamodil*, schieten; *pamodilon*, de kunst v.h. schieten; *bodil-bodil*, klappertjes, voetzoekers.

BODIT (v. O.), klankwijziging v. *bodat;* 't kan ook een wijziging zijn van *bodi* (dat = *bodat* is) om het vormelijk aan *bodat* gelijk te maken.

BODJA, *mambodja-bodja*, ergens door heen loopen zonder op iets te letten; *biasi dibodja-bodja ho emengki?* waarom loop je zoo achteloos midden door mijn rijst heen?

BODJI-BODJI, e.s.v. boom.

BODJOK, zich ellendig gevoelend door allerlei tegenspoed.

BODJOLAK, met elkaar vechtende van kinderen, buffels enz.

BODO, dom; *habodoan*, domheid; *pabodo-bodohon*, zich dom houden, zich dom aanstellen.

BOEA, 1. *boea ni badjoe*, knoop v.e. baadje.
2. *boea pala*, muskaatnoot.

BOEAJA, krokodil; *parkosom ni boeaja*, zooals de krokodil haat, d.w.z. haatdragend, wraakzuchtig.

BOEAK = *soeak; maboeak*, gescheurd.

BOEAL, 1. opborrelen v. water uit den grond; *marboeal-boeal*, voortdurend opborrelen; (v. O.) *marboeal*, voortdurend kleine rookwolkjes uitstootend, smeulende v.e. vuur.
2. naar één kant overslaande, te zwaar aan ééne zijde; *na boealan songon timbangan*, die overslaat als een weegschaal.
3. onevenredig, in ongelijke verhouding, b.v. van iemand, die klein van lichaam is en een te groot hoofd heeft.

BOEANG, 1. *tarboeang*, verbannen; *parboeangan*, verbanningsoord.
2. *tandoek boeang* = *honjat*, hertshoornkever.
3. (T.) *mamoeang*, met plechtigheid begraven.

BOEAPAK, zemelen v. rijst enz.; *mamboeapahi*, mest van zemelen en andere opgezamelde vergane vuilnis bij de jonge rijstplantjes doen; *manaroehon boeapak toe pandoedaan*, zemelen brengen naar de plaats, waar rijst gestampt wordt, d.w.z. uilen naar Athene dragen.

BOEAR-BOEAR = *badoar*.

BOEAS, 1. mild, vrijgevig.
2. wild v. dieren; *binatang na boeas*, wilde dieren.

BOEAT, 1. *mamboeat*, nemen; *mamboeat roha*, iemand voor zich innemen, voor zich trachten te winnen; *mamboeat boroe*, een vrouw nemen, huwen; *paboeat boroe*, doen trouwen; *pamboeatan*, de stam, waaruit men een meisje tot vrouw nemen mag; *mamboeati*, vele dingen nemen; *boeatan*, gedrag, wijze van doen, vorm, manier; *parboeatan*, handelwijze, manier van doen; *hona parboeatan*, behekst zijn; *boeat aha ma on?* waar dient dit voor?
2. vertrekken; *poekoel piga boeat ia?* hoe laat vertrok hij? *haboeboeat*, vertrek; *haboeatan*, afscheidsmaal; *paboeatkon*, doen vertrekken.

BOEBOE, fuik; *marboeboe*, visschen met fuiken; *parboeboean*, de plaats, waar men fuiken gezet heeft. (T. O.) De opening v.e. *boeboe* is stroomafwaarts gekeerd, zoodat de visch stroomopwaarts er in zwemmende, er niet meer uit kan. Bij een *tanggal* is de opening stroomopwaarts gericht. Vandaar het spreekwoord; *toe djoeloe hona boeboe, toe djae hona tanggal*, rivier-op krijgt de *boeboe*, rivier-af de *tanggal* hem te pakken, gezegd v. iemand, die zich niet meer redden kan.

BOEBOEL, *mamboeboel*, verstellen v. netten.

BOEBOEN, op een hoop bij elkaar; *boeboen baen boeloeng na tangtang i*, doe de afgevallen bladeren op een hoop bij elkaar.

BOEBOENG, 1. goed vol v.e. inhoudsmaat, met een kop erop.
2. *boeboeng ni taroep*, de vorst v. h. dak.
3. (T.) *marboeboeng*, hooger staande v.e. weegschaal aan den kant, waar de gewichten zijn.

BOEBOER, brij, pap.

BOEBOES, 1. open v.d. buik, d.w.z. stoelgang; doorgang hebbende; lek; *denggan do boeboes*, hij heeft geregelden stoelgang; *obat pamboeboes*, purgeermiddel; *mamboeboes*, een purgeermiddel gebruiken; *boeboesan*, duiker voor afvloeiing van water; *mamboeboes aek*, aan het water een doorgang geven, het

water goed laten wegloopen, bv. op de *sawah*; (v. O.) *paraoe boeboes*, lekke prauw, gezegd v.e. klein kind, dat zich altijd bevuilt.

2. (T.) in groote menigte uitbrekende, voor den dag komende, als de vliegende witte mieren; (v. O.) *markaboeboesan* (van velen), ergens uitkomende, uitbrekende; vervuld van wenschen.

BOEBOET, *mamboeboet*, uittrekken v. onkruid; *mamboeboet same*, de jonge kweekplantjes v.d. rijst uittrekken en tot bosjes maken om ze op de sawah uit te planten (= *boetboet*).

BOEDAK, slaaf, slavin.

BOEDIAR, wild of verschrikt rondkijkende; (T.) *marboediaran* = *marbilolang*.

BOEDING (T.), *boeding-boeding*, s.v. boom.

BOEDJANG, vrouwelijk schaamdeel.

BOEDJE, *mamoedje*, smalend over iemand of iets spreken.

BOEDJET (T.), groote slaksoort, die gekookt genuttigd wordt.

BOEDJING, tante (moeders jongere zuster); *boedjing-boedjing*, meisje, maagd; *boedjing maradjar* of *marsiadjar boedjing-boedjing*, aankomend meisje; *boedjing-boedjing pangoloi*, slavin, die een vorstelijke persoon bedient; (v. O.) *markaboedjingan*, tot jonge maagd opgegroeid.

BOEDJOEK, 1. e.s.v. visch; *manjabarkon lelan toe boedjoek*, met *lelan boedjoek* vangen, d.w.z. lood om oud ijzer, daar *lelan* = *boedjoek*.

2. *mamboedjoek-boedjoek*, iemand opstoken.

BOEDJOER, in de lengte uitgestrekt, overlangs; *paboedjoerkon*, iets in de lengte neerleggen.

BOEDJOGO, *marboedjogo*, klotsend geluid maken v. water.

BOEDJONGGIR, zie *badjonggir*.

BOEDOE, naam v.e. gedroogde zeevisch.

BOEDOGOL, 1. *marboedogoli*, knobbels, bulten, knoedels vertoonen; vgl. *doegoel*.

2. kort en dik, tonnetje rond.

BOEE (T. O.), 1. veel, groot.

2. *siboee*, grassoort, waarvan de zaadjes zeer kleverig zijn.

BOEGANG, wond; *maboegang*, verwond; *mamoegangi*, verwonden.

BOEGIS, Boeginees, Boegineesch; *abit boegis*, Boegineesche sarong.

BOEGOEL = *doegoel*, knobbel, knoest, bult.

BOEHA, 1. *mamoehai*, open maken; *boeha-boeha idjoek* = *boeha siang ari*, de eerste morgenschemering.

2. *boeha-bahe*, met *roha* verbonden, onzeker zijn; *boeha-bahe rohangkoe*, ik ben onzeker, weifelende.

BOEHAR, *mamoehar*, *mamboehar*, uit elkaar halen, verstrooien, uit elkaar jagen, verdrijven uit; *mamoehar bagas, hoeta*, een huis of dorp neerhalen en de bewoners verdrijven.

BOEHOE, knobbel, knokkel, knoest, knoop; *samboehoe djari*, de lengte v.e. vingerlid; *marboehoe-boehoe ni sanggar*, zeer mager zijn, zoodat de gewrichten overal uitsteken, evenals bij de *sanggar* de knoopen veel dikker zijn dan de geledingen; *marboehoe-boehoe songon toboe*, afgedeeld zooals het suikerriet, waarbij de geledingen duidelijk te zien zijn.

BOEHOEL, afgerond, tot een eind gekomen, uitgemaakt; *laing so marboehoel dope tahinta i*, wat we met elkander beraadslaagd hebben, is nog niet tot een afgerond geheel gekomen; *boehoel ma arina i*, zet den dag maar vast (waarop het een of ander zal volvoerd worden).

BOEHOHOK, *marboehohok*, loeiend geluid maken van hoog oplaaiende vlammen; hoog opvlammen van vuur.

BOEJOEK, nat; *boejoek sadjo badjoengkoe*, mijn baadje is doornat.

BOEJOENG, *siboejoeng* = *sioentjok*.

BOEKA, *mamboeka*, openen, uittrekken v. kleedingstukken; *pamboeka*, wijze v. openen; *marboeka*, voorkomen v.e. zaak bij de rechtbank; *marboeka parkarongkoe antjogot*, mijn zaak komt morgen voor.

BOEKBAK, 1. kloppende v.h. bloed van iemand, die geagiteerd is; *boekbak tarokkokkoe*, mijn hart klopte erg.

2. met een plof neervallende, v. vruchten bv.

3. (T. O.) soort v. boom met vruchten op manggis gelijkende.

BOEKBOEK, het haar op de schaamdeelen; soms ook het haar op het lichaam; *marboekboek ni igoeng*, term om de hoogte v.h. opgekomen rijstzaad aan te duiden, enkele dagen na het uitzaaien; (v. O.) *angkal-angkal sigodang boekboek*, naam v.e. *angkal-angkal*-soort.

BOEKO, *marboeko*, de vasten breken in de vastenmaand na zonsondergang; zich ontnuchteren; *parboeko*, datgene waarmee men de vasten breekt.

BOEKOE, een pak tabak van 10 *lempeng's*: gewikkeld in een gedroogd jong pisangblad wordt het op de markten verkocht, vooral in Padang Bolak als *timbaho tali*.

BOEKOER, *mamboekoer*, scheren v.h. hoofdhaar.

BOEKOET, vuil, vies er uitziende door luiheid of slordigheid; de kleeren vol gaten en scheuren hebbende.

BOELAK, *mamoelak tobat*, een vischvijver laten leegloopen om de visch te vangen; *pamoelahan*, de opening, waardoor men het water v.d. vijver laat wegloopen.

BOELALAK, *marboelalak*, in lichte laaie staan; hoog opvlammen van vuur.

BOELALANG, maag of darm v. vogels.

BOELALE = *boelele*.

BOELAN, 1. maan, maand, maandstonden.

2. verbond onder eede, eed (de klemtoon hier op den laatsten lettergreep); *marboelan*, een afspraak onder eede maken.

BOELANG, 1. blinddoek; *mamoelang*, blinddoeken, een buffel of koe een doek voor de oogen binden om deze zoo te kunnen vervoeren; *boelang sada* en *boelang toloe* zijn gouden platen, behoorende bij de bruidstooi, die aan het voorhoofd worden gedragen.
2. *mamboelang*, aanbinden v. sporen bij klophanen.
3. *boelang-boling*, schuw om zich heen kijkende.
BOELBOEL, 1. verwaand, hooghartig, opgeblazen.
2. = *poelpoel; mamboelboel loebang*, een gat vol rook blazen.
BOELDAK, *marboeldak-boeldak*, opborrelen, opwellen; *moeal na marboeldak-boeldak*, een steeds opwellende bron.
BOELDEK = *galdek*.
BOELELE, slurf v.e. olifant.
BOELET, 1. rond, rolrond; *hajoe boelet*, rond hout (= *hajoe hiboel*).
2. verband bij menstruatie.
BOELI-BOELI, aarden potje, buikvormig, door datoe's gebruikt voor het bewaren van vet (slangenvet).
BOELIGA, de vaak bij het afschieten v.e. geweer terugspringende deeltjes v.h. slaghoedje; volgens anderen: het vuur, dat bij het schot uit den loop komt.
BOELIGAS, *marboeligas*, opgezet zijn v.d. huid door zweepslagen of striemen.
BOELIGE, bezoar of ingewandssteen, meestal uit het stekelvarken.
BOELINAT, knobbeltje of bultje op de huid; *marboelinat-boelinat*, bultjes vertoonen v.d. huid; (T.) striem, streep, gestriemd v.d. huid als ten gevolge v.e. zweepslag.
BOELITA, *golap boelita*, pikdonker, volslagen duisternis.
BOELKAS = *boelak; pamoelkasan* = *pamoelahan*.
BOELLE = *boerle*, e.s.v. struik, waarvan men de vruchten en wortels als medicijn gebruikt; *hoenik boelle*, e.s.v. wilde gember.
BOELOE, bamboe; soorten zijn: *b. soma, b. poring, b. sori, b. doeri, b. parapat* enz.: *siboeloe-boeloe*, bamboepijp.
BOELOENG, blad, bladeren, bladen; *mamoeloengi*, ter wille van iets wat doen; *na doeng hoeboeloengi do i*, ik heb daar al het noodige al voor gedaan, inz. ten opzichte van adat-gebruiken; *boeloengan ma da on*, daar moet men wat voor terugdoen; *pamoeloengi*, datgene, wat men ten behoeve van iets geeft; *pabidang boeloeng* = *paimbar soenge*, zich vermaagschappen met een andere stam dan waarmede men het gewoonlijk doet om een uitgebreider familieverband te verkrijgen: in de *andoeng*-taal beteekent *boeloeng*: kind; *na mansada boeloeng*, één, eenig kind; *na poso boeloeng*, jong, jeugdig v.e. zoon; *na toea boeloeng* = *na matobang; na oeli boeloeng*, schoon, mooi; *panoesoenan boeloeng*, vorstentelg.
BOELOES, 1. dadelijk, rechtstreeks, gemakkelijk, vlot, zonder storing; *dipaboeloes ia langkangkoe*, hij maakte mijn schreden gemakkelijk, d.w.z. alles liep me mee; *mamoeloes* in éens rechtstreeks op iets afgaan.
2. *marboeloesan*, zich in een mat wikkelen om zoo te slapen.
BOELOET, *marboeloet-boeloet*, verward, door elkaar; (T.) zich in allerlei bochten wringen als een visch in een net.
BOEM, klanknabootsend woordje.
BOENBOEN, (v. O.) *boenboenan*, cylindervormige, toegedekte padi-berg op het veld; de afgesneden halmen worden zoo gelegd en opgestapeld, dat de aren naar het midden toegekeerd zijn; door het broeien laten heel wat korrels los; *mamboenboen*, gesneden padi op die wijze opstapelen; — in Angkola: *loenggoek*.
BOENDALA = *moendala*.
BOENDAR, boender, schuier.
BOENDIL = *bondil*.
BOENDJEL, drenzerig, zeurig.
BOENG, klanknabootsend woord v.h. geluid v.e. trom; vgl. *boengboeng* 2.
BOENGA, bloem, bloesem; interest; *marboenga*, bloemen, bloesem dragen; interest geven; *boenga ni hepeng*, rente; *paboengahon*, op rente zetten; iemand over iets inlichten, van te voren iemand ergens van op de hoogte stellen.
BOENGARAN, hymen, maagdevlies; in Angkola niet gebruikt in bijzijn van vrouwen; *i dope boengaranna toeboe*, dat is pas haar eerste kind; (v. O.) *boengaran api*, quasimaagdom v.e. vrouw, nadat zij na de bevalling geruimen tijd berookt (*di gindjang api* = op het vuur) is.
BOENGAS, (ook: *bangas*) wijd, ruim v. opening; vol gaten v.e. kleedingstuk; (T.) ruim, te ruim v.d. scheede v.e. wapen.
BOENGAT, klein en dik.
BOENGBOENG, 1. gat, hol, diep gat v.e. verzwering; *marboengboengan*, vol gaten zittende; *godangan boengboeng oempado soempol*, het gat is grooter dan de stop, d.w.z. iemand, die meer uitgeeft dan hij ontvangt.
2. (T. O.) *mamboengboeng*, dof galmende, voortrollende v.e. geluid.
BOENGGAL, opwippende, naar ééne zijde in de hoogte gaande zooals een wip, omgekiept.
BOENGGEL, blufferig, opschepperig, veel praatjes hebbende.
BOENGGENG = *boenggel*.
BOENGGING, achterover of op zij hellende.
BOENGKAK, leugen; *marboengkak*, liegen; *mamboengkahi*, beliegen; *parboengkak*, leugenaar.
BOENGKAL (T.), looden gewicht voor goud.
BOENGKALING, plotseling afgebroken v.e. reis; voor niets op reis gegaan.

BOENGKAR, aardstorting; *mamboengkar*, uit elkaar halen; *taboengkar tahalak i antjo tapaimbar*, laten we de afdamming omverhalen om ze ergens anders te maken; (T. O.) *boengkar*, zijn woonplaats ontruimen, verhuizen, er van door gaan; ontruimd worden v.e. plaats; *mamboengkar*, menschen uit een dorp verdrijven, bijen uit een nest. — (= *boehar*).

BOENGKAS, 1. verhuizen, verhuisd; *haboengkasan*, plaats, waarheen men verhuist; *paboengkaskon*, doen verhuizen.
2. (v. O.) *mamboengkas*, een vischvijver laten leegloopen om de visch daaruit te krijgen. — (= *boelkas, boelak*).

BOENGKOEK, kromgebogen, voorovergebogen, bult.

BOENGKOELAN, nok v.h. dak.

BOENGKOES, 1. ingewikkeld; *boengkoesan*, bundel voorwerpen in papier of in een doek bij elkaar gebonden; *api-api saboengkoes*, een pak lucifers; *mamboengkoes*, inwikkelen, ergens een pakje van maken.
2. (T.) zakdoek, doek, waarmede een vrouw zich het hoofd bedekt.

BOENGKOET, vuil, slordig, morsig.

BOENGLE, 1. (T.), boom, waarvan de bladeren als groente vooral bij geitenvleesch genuttigd worden; (v. O.) Michelia montana Bl.; levert uitstekend timmerhout.
2. (T. O.) kruid; fijn gekauwde wortelstok om kwade geesten verwijderd te houden (Zingiber Zerumbet Rosc.). — (= *boelle*).

BOENGOES, verlaten tuin, waarop men echter nog eigendomsrecht laat gelden, omdat er zich gewoonlijk nog eenige vruchtdragende boomen bevinden.

BOENI, verborgen; *mamoenihon*, verbergen; *siboenian*, geheim, ook: *sihaboenian; marsiboeni*, verborgen houden; *oerang boenian*, boschgeest; *boenian*, wat verborgen is.

BOENIAN (T. O.) s.v. vest, dat de borst bedekt en slechts bij plechtige gelegenheden wordt aangetrokken.

BOENING-BOENING, e.s.v. boom.

BOENOE, *mamoenoe*, dooden, slachten, afranselen; *mamoenoe manoek*, een kip slachten; (T. O.) *boenoe-boenoe*, moord, geval van moord, manslag.

BOENOET, vreemd, raar, zonderling v. handelwijze.

BOENTAL, e.s.v. zeevisch, kogelvisch; *o boental!* of *o boental agong!* uitroep door jonge meisjes vaak gebruikt.

BOENTANG, in de lengte uitgestrekt, languit liggende; *mamoentang*, languit liggen.

BOENTAS, opengescheurd v.e. zak of tasch door overvollen inhoud; *mamoentas handang*, door een heg of omheining heen breken.

BOENTAT, 1. buik; *na godang ma boentatmoe!* wat heb jij 'n dikken buik.
2. dom, zwaar v. begrip, sukkel.

BOENTING, zwanger.

BOENTJILAK, wijd open v.d. oogen; naar boven gericht staan v.d. oogen.

BOENTJITJIT, de kleinste, geringste v.e. bij elkaar behoorend groepje; *on ma da na boentjitjitna!* dit is de kleinste!

BOENTJOET, pruilend, pruilerig.

BOENTJOHIK, *boentjohihon*, de hik hebben; snikken.

BOENTOE, hoog; *boentoe-boentoe*, kleine verhevenheden of hoogten boven den grond als heuveltjes.

BOENTOEL = *doeldoel;* (T.) *sanggoel boentoel*, allerlei soorten van bloemen of geurige bladeren in een lap gewikkeld en als haarwrong achter op het hoofd door de vrouwen gedragen.

BOEONG, dom, onnoozel, zwakzinnig.

BOEP, klanknabootsend woord.

BOEPBAP, klanknabootsend woord voor het geluid van in menigte neervallende vruchten.

BOER, klanknabootsend woord.

BOERA, verwensching, vervloeking; *mamoerai*, verwenschen, vervloeken; *hona boera*, vervloekt zijn.

BOERAGAN, 1. ergens op rekenende, op verdacht zijnde; *boeragan rohangkoe ro ho, hape nada ro*, ik leefde in de onderstelling, dat je kwam, en je kwam niet; *nada boeragan, ro ia*, zonder dat er op gerekend was, kwam hij.
2. (T. O.) ontevreden zijn, misnoegd zijn.

BOERAK, 1. *marboerak-boerak*, opborrelen, borrelen.
2. *boerak-boerak*, n.v.h. dier waarop de profeet Moehammad naar den hemel vloog.

BOERAN, 1. naam v.e. aapsoort.
2. (T.) wenschen, willen.

BOERANGAS, wild, brutaal, ruw, onbeschoft.

BOERANGIR, sirih; sirih-pruim; *marboerangir*, betel kauwen.

BOERANGKIT, te hoop loopen v.e. menigte volk; opschrikken, lawaai, rumoer maken; in opschudding zijnde; *boerangkit halak na sahoeta i dibaen adong bagas na gor*, het heele dorp liep te hoop, omdat er een huis in brand stond; *mamoerangkit halak di bagas an, aropkoe adong na baroe mate*, men maakt in dat huis veel lawaai, misschien is er pas iemand gestorven.

BOERANGSO = *boerantjo*.

BOERANTAK, n.v. bruingespikkelde kippen.

BOERANTJO, uitroep, die ontevredenheid te kennen geeft; verwensching; *na boerantjo do ho!* wat ben jij 'n vervloekte kerel! *na boerantjo toeboe do ho!* wat 'n ongeluk, dat jij geboren bent!

BOERARA = *birara*.

BOERARI, *boerarion*, van schrik op de vlucht slaan.

BOERARING, rugvin.

BOERAS, 1. uitgeholde boomstam, meestal v.d. suikerpalm, dien men in de rivier zet

en waaraan men een fuik om visch te vangen bevestigt.
2. *marboeras-boeras,* uitspuiten v.d. ontlasting bij diarrhee.
BOERBAR, klanknabootsend woord.
BOERBOER, e.s.v. houtworm, die het hout vermolmen doet en daaruit een grijs poeder laat vallen; *boerboeron,* door zulk een houtworm aangetast worden; *madoeng maboerboer sinadonganna,* zijn fortuin is opgeteerd.
BOERDJE, slordig, vuil, gescheurd v. kleeding; *boedjing boerdje,* een meisje, dat slordig en vuil op haar kleeren is; *ma boerdje boetoehana,* zijn buik ligt opengescheurd (omdat er in gestoken is).
BOERDJOE, zonder streken, oprecht, eerlijk; *siboerdjoe-boerdjoe,* iemand, die zonder streken is.
BOERDJOEK, 1. door en door nat, tot op het hemd toe nat.
2. lui.
BOEREK, *marboerek-boerek,* voortdurend druppelen v. bloed uit een wond.
BOERERE, *boererean,* overvloedig vocht geven v.d. palmwijnboom, zoodat de koker spoedig vol is en het vocht er langs loopt.
BOERI, *mamoeri,* afwasschen, reinigen; *marboeri,* zich de handen wasschen voor het eten; *parboerian,* vingerkom; *pamoerian ni kopi,* de mand, waarin men de koffiebessen wascht.
BOERIANG, naam voor hanen met bruine veeren.
BOERINTJAK, naam v.e. klein vischje.
BOERIR, rijstaar.
BOERIRAK (St. P.), naam v.e. klein vischje.
BOERISTING, *marboeristing-boeristing,* zuur, knorrig kijkende.
BOERKAT, ontworteld. Vgl. *oerkat.*
BOERKOES = *boengkoes,* ingewikkeld; *mamboerkoes,* inwikkelen.
BOERKOS = *borkos.*
BOERLE = *boelle.*
BOERNANG, *mamoernang,* bol staande; *boernang noma boetoeha ni koedo i,* de buik v.h. paard stond heelemaal rond.
BOERNAS, 1. *siboernas,* e.s.v. slingerplant.
2. *mamoernasi* een middel om de zogafscheiding bij vrouwen te bevorderen toedienen; *oebat pamoernasi,* zulk een middel; *mamoernasi* (St. P.) = *mangan* (kamfertaal).
BOERNAT, bol, rond staande v.d. buik of v.d. krop v.e. vogel.
BOERNOENG, 1. besmettelijke ziekte bij kippen en buffels; (v. O. geeft aan: leverbotsziekte bij buffels); *boernoengon,* aan zulk een ziekte lijden.
2. e.s.v. bies, gebruikt voor vlechtwerk.
BOERO, *mamoero,* vogeltjes wegjagen v.h. rijstveld in den tijd, dat de rijst begint te rijpen; *boeroon,* de tijd, waarin men de rijstvogeltjes wegjaagt.
BOEROE, *marboeroe,* jagen; *parboeroe,* jager; *andjing parboeroe,* jachthond; *parboeroean,* het terrein, waar men jaagt.
BOEROEK, 1. versleten, vergaan, in flarden.
2. *siboeroek,* zwarte, als een hoen groote vogel met bruinroode vleugels, aast op sprinkhanen.
BOEROEN, *marboeroen-boeroen,* elkander helpen bij een of ander werk.
BOEROENG, *oelok batoe boeroeng,* naam v.e. giftige slang.
BOEROERAN, krop v. vogels.
BOEROES, *boeroesan* of *boeroeson* = *moroes,* diarrhee hebben.
BOEROET, *boeroeton,* gezwollen zijn v.d. balzak.
BOERTA, 1. *mamoerta,* wegjagen, opjagen, opschrikken; *haboertaan,* opgejaagd worden.
2. *boerta tano,* slik, modder; *boerta-boerta,* modderpoel.
BOERTOENG = *bortoeng.*
BOES, *boes pe* = *haroe pe,* ofschoon; het is te begrijpen, dat...
BOESA, 1. *boesa-base* = *boeha-bahe,* twijfelend, weifelend, onzeker.
2. *boesa-base,* zich om en om keeren, omdat men den slaap niet kan vatten.
3. *boesa-base,* voor niets ergens liggend, zonder bepaalde bestemming; *boesa-base taroetoeng na madaboe i, so adong halak na mamboeatsa,* de afgevallen doerian-vruchten lagen er maar zonder dat iemand ze weghaalde.
BOESBAS, klanknabootsend woord voor het geluid van afvallende vruchten.
BOESBOES, *matoeboesboes,* loeien v.d. wind; met kracht waaien.
BOESE = *moese,* voortaan, te eeniger tijd.
BOESISA, *boesisa ni roha,* allerlei muizennesten in het hoofd hebbende; steeds over iets loopen nadenken.
BOESOEK, rot, verrot; *paboesoekkon,* laten verrotten; *mamoesoehi,* rijp worden v.e. zweer.
BOESOEK-BOESOEHAN, een kleine hoop padi-schoven zonder ruimte in het midden; gedorscht levert het 5 tot 8 blik padi.
BOESOEL, bultje, verhevenheidje op het lichaam, wratje.
BOESOENG, opgezette buik, zooals bij vergroote milt enz.; *boesoengon,* een opgezetten buik hebben; *mamoesoengi,* meer eten dan anderen; ongemerkt iets voor zich alleen opeten.
BOESOER, 1. *mamoesoer,* huiveren, koude rillingen hebben.
2. (T. O.) haspel om katoen *(hapas)* te zuiveren; *mamoesoer,* katoen zuiveren met een *boesoer* of haspel.
BOESTAK, modder; *marboestak,* met modder bespat zijn; *sabara saboestak,* één stal, één modder = een gelijk lot deelen.
BOESTANG = *boentang.*
BOET, doordringende; een wonde makende; meestal met *nada* verbonden: *nada boet,*

niet ingaande, niet doordringende; *nada boet piroeroe i,* de kogel drong niet door, had geen effect; *nada boet piso on,* dit mes snijdt niet.

BOETA, vol, gevuld met aarde v.e. gat, kuil of greppel; *mamboeta,* dicht gooien met aarde; *boeta rohangkoe,* mijn geest is dicht, d.w.z. ik ben niet in staat te denken.

BOETAK, onrein, vuil.

BOETAR, e.s.v. boom; houten dakpan, meestal v.d. *boetar,* maar ook wel van andere boomen met hard hout, zooals de *maranti.*

BOETBOET, *mamboetboet,* uittrekken, plukken v. veeren; *mamboetboet manoek,* een kip plukken.

BOETET, woord, waarmede een meisje aangesproken wordt, dat nog geen naam heeft of waarvan de naam nog niet geweten wordt; *si boetet,* meisje.

BOETIR, bultje of verhevenheidje op de huid ten gevolge v.d. beet v.e. insect; *boetir* met *roha* beteekent: pijnlijk getroffen; *boetir rohangkoe hara ni hatami,* ik ben door je woorden pijnlijk getroffen.

BOETJENET, *boetjenetan,* oververzadigd zijn.

BOETOEHA, 1. buik; ingewanden, darmen; *boetoeha godang,* maag; *boetoeha lamot,* darmen; *boetoeha djornang,* veelvraat; *boetoeha ni hotang,* het binnenste v.d. rotan, nl. het holle gedeelte, waarin het merg heeft gezeten; *mamboetoehai,* van de ingewanden ontdoen; *marboetoeha ni oelok,* uitdrukking, gebezigd om de grootte van pisangvruchten aan te duiden.
2. de latten v.d. dakstoel, waaraan de *oeroer's* zijn bevestigd of ook wel het dakijzer.

BOETOEL = *boegoel.*

BOETOK-BOETOK, dom, onnoozel, achterlijk.

BOETONG, verzadigd; *paboetongkon,* iemand verzadigd maken; *mamoetongi,* iemand volop te eten en te drinken geven; *boetong-boetong piongot,* maar half verzadigd; *nada haboetongan,* niet te verzadigen.

BOGANG, *si bogang kalimoen,* n.v.e. tooverformulier, waardoor men iemand doet verstommen.

BOGAS, 1. spoor v. wild.
2. (T. O.) plaats om iets te bergen.

BOGOEK, *sibogoek,* bof; *sibogoehon,* de bof hebben.

BOGOEL, *mambogoel-bogoel,* iets zonder het te kauwen naar binnen slikken uit gulzigheid.

BOGOL, *marbogoli,* opgezwollen zijn zooals iemand, die door insecten gestoken is.

BOGOR, *abit Bogor,* een bepaald soort katoentje.

BOHA, deel; *samboha,* een deel, een stukje; *mamoha,* splijten, in stukken deelen v.e. vrucht.

BOHAL, leeftocht, proviand; levensduur; *hasoesoede ni bohal,* het op zijn v. iemands levensduur = levenseinde.

BOHANG, breedte v. iets.

BOHI, aangezicht, gelaat; *nada marbohi be aoe,* ik heb geen gelaat meer, d.w.z. ik verga van schaamte.

BOHO, afgerond, bepaald, tot een geheel; *sadia ma na boho?* hoeveel is het nu beslist?

BOHOL = *ohol.*

BOJA, *marboja-boja,* in menigte uitgestort, gemorst, uitgestrooid; *marboja-boja moedar i,* het bloed stroomde.

BOJOE, andoeng-woord = *boroe,* dochter; meestal: *sinoean bojoe.*

BOJOK = *boejoek.*

BOJOM, *mambojom,* in een blad iets gaar stoven, zooals bv. visch; een zweer tot rijpheid brengen door er allerlei in een blad gewikkelde kruiden op te leggen; *bojom-bojomon = na nidoeroeng i,* wat men met een schepnet gevangen heeft = vischjes; (T. O.) *bojom-bojoman,* gezouten vleesch of visch met allerlei kruiden in een blad gewikkeld en gaar gekookt; (v. O.) *sa(bojom)-bojoman,* zooveel als voor één maaltijd, op genoemde manier toebereid, noodig is.

BOKOM, *mambokom,* aderlaten, bloed aftappen.

BOKOR, kist v. boomschors; bamboekoker als spuwbakje dienende.

BOLA, deel; *sambola,* een deel, een stuk; *mamola, mamolahon,* splijten, deelen; *sipamola-mola,* een verdeeldheid-zaaier, onruststoker; *pabolahon saba,* een sawah aan iemand ter bewerking geven met deelwinst.

BOLAJAN, een groote fasant-soort.

BOLAK, wijd, breed, uitgestrekt; breedte, uitgestrektheid; *sabolak ni mata,* zoover het oog reikt; *pabolakkon,* breeder maken.

BOLANDA = *oelando.*

BOLANG, gevlekt, gestreept; *koedo bolang,* bont paard; *si bolang,* de gevlekte, euphem. voor tijger.

BOLAS, 1. kunnen, in staat zijn; *nada habolasan,* geen tijd of gelegenheid hebben.
2. *sabolas,* elf; *doea bolas,* twaalf enz. tot *sambilan bolas,* negentien.

BOLAT, (T. O.) afgesloten, met takken opgevulde plaats in een vijver, waarin de visch binnengelokt en naderhand met netjes gevangen wordt. — *mambolat,* scheiden; *pamolatan,* scheiding, schot.

BOLATAK, *mambolatak,* den kortsten weg nemen.

BOLBOL, dicht, weelderig v. bladeren.

BOLDOEK, geluid v.d. donder zonder dat men weet vanwaar het komt; plotselinge donderslag bij helderen hemel; *boldoek madaboe,* uitdrukking om daarmede het onverwachte v.e. tijding aan te duiden; in 't algemeen iets, dat onverwachts gebeurt.

BOLGA, groot van stuk; *hoerang bolga do goelaen on,* deze visch is te klein van stuk; *bolga-bolga do kantang on,* deze aardappelen zijn nog al groot van stuk.

BOLGANG, gekookte wortels, knollen, maiskolven en derg.; *mamolgang*, koken (niet van rijst); *mamolgang aek*, water koken; *mamolgang djoehoet*, vleesch koken.

BOLI, bruidschat, koopsom v.e. meisje; ook *toehor ni boli*.

BOLING, *balang-boling*, in de rondte draaiende.

BOLIT, iets, waarachter men wegschuilt; *marbolit-bolit di sitoemoedoe*, *maronding-onding di sitoealang*, zich verschuilen achter den wijsvinger, wegkruipen achter den middelsten vinger = allerlei uitvluchten zoeken. *sambolit noma haloeaankoe*, er was nog maar één kansje, waardoor ik vrij kwam.

BOLITAN, een klein, toegenaaid zakje, waarin men medicijn als voorbehoedmiddel of amulet draagt.

BOLKAS, aangekomen; bereikt; *sadihari bolkas ko?* hoe laat kwam je aan? *pabolkaskon*, doen aankomen, doen toekomen; *habolkasanna*, de tijd, waarop iets aankomt; *bolkas madaboe ho*, het komt er nog eens toe, dat je valt; jij valt nog eens; *bolkas mate ho*, het komt er nog eens toe, dat je ervan doodgaat; *sipabolkas*, n.v.e. plant.

BOLKOEP, *bolkoepan*, rond en nog onbewerkt zijn, van hout.

BOLKOM, nog ergens in zittend, nog niet te voorschijn gekomen; *bolkom dope ipon ni dakdanak i*, de tandjes van het kind zijn nog niet doorgekomen; *bolkom di bagasan dakdanak i*, het kind is niet geboren (omdat de moeder tijdens de bevalling stierf).

BOLNANG, wijd geopend v.d. oogen; *pabolnang-bolnangkon*, iemand met groote oogen aankijken.

BOLOEM, *mamboloem*, alles voor zich zelf houden; alles alleen opeten.

BOLOENG, *marboloeng-boloeng*, luid klinken van muziekbekkens enz.

BOLOES, 1. *mamoloes*, voorbijgaan, passeeren; *pamoloesan*, waar men langs of voorbij is gegaan; *bajo pamoloes*, onbekende voorbijganger.
2. *haboloesan*, gezwollen klieren hebben.

BOLOET, e.s.v. aal.

BOLOLOK (v. O.), angstig geblaat v.e. geit.

BOLON, groot; *halak na bolon*, een voornaam man; *datoe bolon*, een beroemde *datoe*.

BOLONG, 1. = *amboeng*.
2. *marbolong-bolong*, schommelen, wiegelen.

BOLTAK, 1. opengebarsten, opengesprongen; *madoeng maboltak pangoehatan i dibaen las ni ari*, de waterkoker is door de zonnehitte gebarsten.
2. *mamboltak*, meer nemen dan betamelijk is (in Pakantan gebruikelijk); *diboltak ia timbahongkoe*, hij nam meer tabak van me dan behoorlijk was.

BOLTOK, buik, maag, zich zettende van de rijstaren; *mantjit boltokkoe*, ik heb pijn in mijn buik; *tangkas boltok*, op de nuchtere maag; *madoeng boltok eme*, de rijst heeft zich al gezet tot het krijgen v. aren (boven aan den halm is de zwelling al zichtbaar); *boltok godang*, op het punt staan van uit te komen v.d. rijstaren.

BOM, klanknabootsend woord.

BOMBA, iemand ten onrechte iets ten laste leggen; iemand iets aanwrijven; *hona bomba aoe*, mij is ten onrechte iets ten laste gelegd.

BOMBAN, (T. O.) Donax Arundastrum Lour.; (T.) *boehoe bomban*, knop met kwast aan het einde van een touw; het spits toeloopende einde v.e. *tanggal;* het onderste in een engen zak uitloopende einde v.e. *doeroeng*. — Vgl. *bonban*.

BOMBAT, groote, lange trom, bestaande uit een uitgeholden boomstam; over de wijdste opening is een huid gespannen.

BOMBOM, *mambombom*, roosteren, bv. mais.

BONA, voet v.e. boom, onderste deel, begin; *sangkambona*, één stuk, één stam, als soortwijzer bij boomen enz.; *bona ni dolok*, voet v.e. berg; *bona ni hajoe*, voet v.e. boom; *bona ni oedan*, de richting, vanwaar de regen komt; *bona ni ari*, de familie v. iemands vrouw; de stam, waaruit de bruid behoort genomen te worden; *matoemona*, beginnen, een aanvang maken, te beginnen met......; *patoemonaan*, begin, aanvang.

BONANG, draad, garen; *tali bonang*, een snoer; *hombar bonang*, keper; *mamonang hajoe*, op een balk met een in inkt of dunne verfstof gedoopte draad een lijn aanbrengen om te weten waarlangs men zagen of kappen moet.

BONAR, eerlijk, oprecht; *habonaran*, oprechtheid; vgl. *bonor*.

BONBAN, e.s.v. struik; *ihan saboeloeng ni bonban godangna*, een visch ter grootte v.e. *bonban*-blad; vgl. *bomban*.

BONBON, een kleine niet stekende bijensoort.

BONDA, goederen, bezittingen, schatten.

BONDAHARO, titel v.d. *bajo-bajo*.

BONDAR, goot, greppel, waterleiding; *mangkali bondar*, een waterleiding graven; *mangaroeroek bondar*, een leiding schoonmaken; *toe bondar do halak soede*, alle lieden zijn naar de waterleiding, om die nl. in orde te brengen.

BONDIL, open v.d. oogen.

BONDJO, *halak Bondjo*, de Padri's; *silom-silom bondjo*, naam-mohammedaan, zoo genaamd omdat in den tijd der Padri-invallen de Bataks gedwongen werden den Islam aan te nemen.

BONDJOR, loods, toevluchtsoord; *marbondjor*, ergens een schuilplaats hebben; *parbondjoran*, plaats, waar men zulk een loods opslaat of waar men toevlucht heeft gezocht.

BONDOEL, groote vloerbalk, die boven den vloer uitsteekt en een grens vormt tusschen de appartementen der verschillende gezinnen in de oude Bataksche woningen; drem-

pel; *oelang toktohi bondoel ni bagas i,* kap niet (of klop niet) op de *bondoel* van het huis, d.w.z. maak geen burengerucht, hinder je buren niet; *toktohan bondoel,* degene, die altijd de klappen krijgt; *haskas bondoel mangkalang,* uitdrukking, die te kennen geeft, dat een kind vrij loopt van eene rechtmatige bestraffing. Bijv. een moeder wil haar kind ergens voor straffen en juist komt op dat oogenblik iemand binnen, zoodat de straf niet doorgaat *(= godang pagarmoe!).*

BONDOENG, dom, moeilijk v. begrip.

BONDOET, *mamondoet,* inslikken, opslokken.

BONDONG, geschenk van jongelieden aan meisjes bij het op bezoek gaan, bestaande uit lekkernijen enz.; *marbondong,* zulke geschenkjes meebrengen.

BONGAK, blufferig, snoeverig; *marbongakbongak,* snoeven, pochen.

BONGANG-BONGANG, 1. groote wig.
2. luid sprekende.

BONGAR, een groote stem opzetten; *dibongar-bongar ia aoe,* hij zette een groote stem tegen me op.

BONGBONG, 1. *mambongbong aek,* het water door een dam tegenhouden; *ma bongbong bondar i,* de leiding is verstopt.
2. *bongbong ari,* opening of luik in den voor- of achtergevel v.h. huis.
3. *marbongbong,* verbieden door elkanders dorp te gaan in tijd van oorlog enz.

BONGGAL, *tarbonggal,* bekend, verbreid v.e. gerucht, vermaard, berucht; *mambonggalkon,* een gerucht verbreiden, overal bekend maken.

BONGGALA, groot van stuk, meestal op vee toegepast; *lomboe bonggala,* groot ras vee (eigenlijk van Bengalen); *koedo bonggala,* een groot paard (v.e. groot ras); *abit bonggala,* een soort van katoentje.

BONGGAR, *mamonggar,* met een hefboom oplichten; *bonggar-bonggar,* hefboom; (T.) *marsibonggar-bonggar,* op elkander naijverig zijn.

BONGGIK = *mogap,* onder water geraakt, verdronken; *ma bonggik dakdanak i disi,* het kind is daar onder water geraakt.

BONGGOER, 1. *mamonggoer,* flink opstoken v. vuur; *madoeng marbonggoer api i,* het vuur brandt al flink.
2. *datoe bonggoer,* een kundige datoe.

BONGIK, brutaal, hoogmoedig.

BONGING, *mambonging,* iemand stompen.

BONGIS, boos, vertoornd; *parbongis,* iemand, die gemakkelijk boos wordt.

BONGKAK, opgezet, gezwollen; *bongkak sadjo boetoehangkoe,* mijn buik is erg opgezet; *aek na nibongkak,* water, dat men heeft laten rijzen.

BONGKAL, *mambongkal,* een klap geven.

BONGKALE, 1. verlaten tuin, die verwilderd is, maar waarop men nog eigendomsrecht laat gelden.
2. *tarbongkale,* het ongeluk in zich dragende; *soede karedjongkoe tarbongkale do sadari on,* al mijn werk vandaag lukt niet (in Pakantan gebruikelijk).

BONGKIK, *sibongkihon,* badwater (andoengwoord).

BONGKO, *bongkoan,* een pak, bosje, meestal v. gambirbladeren; *gambir sabongkoan,* een pak gambir, bestaande uit 20 *borkos* (kleinere pakjes).

BONGKOENG, rondgebogen; *bongkoeng songon bingke ni doeroeng,* rondgebogen als de rand v.e. schepnet.

BONGKON, saamgetrokken uit: *boan toe on,* breng hier!

BONGKOS = *borkos.*

BONGKOT, ingaande, binnengaande; *pabongkot,* doen binnengaan; *marbongkot bagas,* een huis inwijden met een feest; *parbongkot,* wat men slacht ter eere van een feestelijke huisinwijding; *mambongkoti,* een huis binnendringen met de bedoeling overspel te bedrijven.

BONI, zaaizaad.

BONIAGA, handelswaar, koopwaar; *marboniaga,* handel drijven.

BONOM, zinkende, gezonken; *mambonomkon,* doen zinken, doen ondergaan.

BONOR, zie *pamonoran.*

BONTAN, lastig, vermoeid, onrustig van kleine kinderen.

BONTANG = *bostang.*

BONTAR, 1. wit; *mamontar,* zich wit vertoonen; *golap-golap bontar,* schemerende v.d. aanbrekenden dag; *balik-balik bontar,* zich af en toe wit vertoonende, gezegd van personen, van wie men niet weet wat men aan ze heeft; *bontar ni ate-ate,* wit van gemoed, oprecht; *si bontar oeloe,* de witkoppige rijstdiefjes; *si bontar mata,* de witoogen, d.z. de blanken, de Europeanen.
2. (T.) *bontar-bontar,* boom met hard hout, waarvan rijststampers worden gemaakt (Myristica superba Hook. f. et Thoms).
3. (v. O.) *bontar ihoer,* n.v.e. vogel met witten staart.

BONTIS, lichtzinnig, onverschillig v. aard.

BONTJA, 1. bedroefd, in de war zijnde; *bontja rohangkoe,* ik voel me gedrukt; *bontjabontja,* vergeetachtig zijn, de dingen door elkaar halen of telkens herhalen, zooals oude menschen vaak doen.
2. *bontja-bontja,* plas, poel; *tano bontjabontja,* grond met veel modderpoelen.
3. *bontja-bontja,* zoo maar, zonder ergens op te letten; *bontja-bontja ia ro,* hij kwam zoo maar binnenvallen.

BONTJAR, tegenstrevend, onaangenaam aandoende v. woorden.

BONTJIR, oorsprong, aanleiding; *marmoela laho mandjadi, marbontjir laho mago,* het heeft een oorzaak, dat het wordt; het heeft een reden, dat het verdwijnt; *parbontjiran,* aanleiding.

BONTO (v. O.), z. *banto.*

BONTOEK, krom, gebogen, bocht; (T.) als soortwijzer bij het tellen van *tadji's*; *tadji sambontoek*, één vechtspoor; *mamontoek*, een bocht krijgende v.d. staart v.e. hoen, dat volwassen begint te worden.
BOOE, *marbooe* = *marbo*, *bo* roepen bij het passeeren v.e. badplaats.
BOP, klanknabootsend woord.
BOPBOP, 1. *bopbopan*, blaasbalg; *mambopbopi*, het vuur aanblazen met een blaasbalg.
2. *mambopbop*, m.d. holle hand op iets slaan.
BOPE = *bo* + *pe*, ook al, en ook.
BOR, boor.
BORA (T.), *singkora bora toeroen*, de 20ste v.e. maand; *samisara bora toeroen*, de 21ste.
BORAK, *marborak-borak*, onophoudelijk hard schreien van een klein kind.
BORAN, *boran-boranon*, van angst of schrik op den loop gaan.
BORANG-BORANG, vischotter.
BORAS = *dahanon*, gestampte rijst; *boras ni hajoe*, boomvruchten.
BORASPATI, de 5de dag v.d. Bat. maand; *Boraspati ni tangkoep*, de 12de; *Boraspati ni holom*, de 19de; *Boraspati ni mate*, gewl. *Boraspati ni gok*, de 26ste.
BORAT, zwaar, zwaarte; *markaboratan*, bezwaren hebben.
BORBOR, *mamborbori*, wasschen, reinigen; *mamborbori kopi*, koffiebessen wasschen.
BORDJA, *bordja-bordja* = *bontja-bontja* 3.
BORDJOT, opgehouden, beletsel, verhindering gekregen hebbende; teleurgesteld.
BORDJONG, *bordjongon*, gespannen gevoel hebben op de maag.
BORE, *pamorean*, toegift, voorsprong.
BOREGAR = *boroe regar*. Gehuwde vrouwen, die nog geen kinderen hebben, worden naar haar stam genoemd zooals *boroe regar*, *boroe angin*, *boroe pohan* enz. Verbindt men het echter met een bez. voornw., bv. *boroe regarki* = mijn *boroe regar* enz. dan slaat het op het sexueele en denkt men aan de vrouwelijke schaamdeelen.
BORGING, goed gaar, bros, croquant, droog; *maborging hami lala sataon on hara ni haleon i*, wij voelen ons dit jaar door den hongersnood als uitgedroogd.
BORGO, koud, koel; *pamorgo-morgoi*, verkoelende middelen; *paborgohon*, laten afkoelen.
BORGOK, halsketting.
BORI, *bori-borian*, geschrokken zijn, bevangen zijn van schrik.
BORKAT, zegen.
BORKOS, pak, baaltje; *timbaho samborkos*, een bal (groene) tabak; *gambir samborkos*, een pakje gambir; *mamborkos*, warm inpakken; *borkos dakdanak i*, pak het kind warm in.
BORNANG, *mamornang*, met den blik stijf op iets gericht kijken.
BORNGA = *binga*.
BORNGIN, nacht; *marborngin*, overnachten; *parbornginan*, plaats, waar men overnacht; *habornginan*, door den nacht overvallen worden (op een tocht); *na di borngin* = *na bornginan* = *naiborngin*, in den ouden tijd; lang geleden.
BORNOENG, breedbladerige grassoort, lekkernij voor olifanten.
BORNOK, volgeloopen, overvloeiende; *na doeng bornok hian sabanta i*, onze sawah vloeit over van water; *pabornok tobatta i*, laat onze vijver volloopen.
BORNONG, (St. P.) = *bornok*.
BORO, een ziekte van de te velde staande rijst (de bladeren worden geel en verdorren), wordt veroorzaakt door rupsen; *boroon*, aan zulk een ziekte lijden.
BOROE, dochter, bruid, meisje; *anakboroe*, vrouw, vrouwspersoon; aangetrouwde familie, de familie van iemands zuster; de stam, aan welke wordt uitgehuwelijkt; *boroe-boroe*, vrouwelijk v. dieren; *maiboroe*, een bruid nemen; een meisje zoeken om haar te huwen; *parboroean*, iemand, die als nichtje of volgens de adat ook als dochter beschouwd kan worden; iemand, tegen wie men nicht moet zeggen.
BOROER, *mamboroer*, opslokken, inslikken.
BOROES, *marboroes-boroes*, in menigte wegloopen.
BOROK, zie *siborok*.
BORONG, 1. *mamborong*, een werk aannemen.
2. verhinderd, door iets opgehouden.
BORONG-BORONG, zwarte houtborende hommel.
BOROT, 1. *borotan*, slachtpaal.
2. *haborotan*, klinkerteeken voor oe.
BORSANG, uitgeperst vleesch v.d. cocosnoot; het overgeblevene, waaraan de kracht is ontnomen; *borsang ni harambir*, uitgeknepen klappervleesch; *borsang ni kopi*, koffiedik; *tarborsang*, per ongeluk een wind laten met het gevolg, dat er een vuil plekje in de broek komt.
BORSONG, opgehouden, verhinderd, verstopt v.e. buis of waterleiding.
BORSI, 1. rein (= Mal. *bersih*).
2. *mamorsi djala*, de netten in orde brengen.
BORTA, jonge arenpalm.
BORTI, geroosterde rijst in den bolster; fig. de vrucht eener zwangere vrouw; *bortian*, de moederschoot; *di dalom bortian*, in den moederschoot d.i. de foetus.
BORTI-BORTI, een kleine boomsoort.
BORTIK, *tarbortik*, ter oore gekomen.
BORTOE, *mabortoe*, blaren of blazen hebbende op de huid; *mangkabortoe*, vol met blaren of blazen zitten.
BORTOENG, een groote kikvorschsoort.
BOS, klanknabootsend woord.
BOSAR, 1. *marbosar*, gezwollen zijn; *marbosari*, overal gezwollen zijn.
2. *taon bosar*, rijk jaar door goeden oogst.
BOSBOS, groot, rijkelijk, veel; *na bosbos ma bajo on*, wat is deze man groot.

BOSI, ijzer.
BOSIK, *mambosikkon*, iets als een kluitje ergens heen werpen; *dibosikkon ia tano i toe aoe*, hij wierp met kluitjes aarde naar mij toe; *bosik-bosik*, het stokje, waarmede men die kluitjes werpt; ook: het gebogen deel v.d. steel v.e. dissel; *bosik-bosik horbo*, e.s.v. insect.
BOSOER, verzadigd, zat.
BOSOL, dik, gezwollen; *marbosoli*, vol bulten of zwellingen zitten.
BOSTANG, val voor wilde dieren.
BOSTOEK = *bontoek*, krom, gebogen; *mamostoek hail*, een vischhaak buigen.
BOTA, ongepelde rijstkorrels in gestampte of gekookte rijst voorkomende.
BOTAK, *tarbotak*, berispt.
BOTAL, van onwaarde, ongeldig; *mambotalkon*, ongeldig verklaren.
BOTI, aldus, zoo ook, daarenboven, daarbij; *moelak boti*, onverrichterzake terugkeeren; *nada na boti-boti*, het is niet gering, lang niet mis; *boti ma*, zoo is het; *ia boti*, wat betreft.
BOTIK, 1. de papaja-boom en vrucht; *boeloeng botik*, de bladeren v. d. papaja d.w.z. een eenvoudig maal; *marboeloeng botik*, aan een eenvoudigen maaltijd deelnemen.
2. val, scherp gepunte bamboe, die door een veer sterk gespannen staat en bij aanraking losschiet.
BOTING, erg, van gewicht; *i ma na oemboting*, dat is het ergste.
BOTJE, *botje-botje*, gek, idioot.
BOTJEK (v. O.), woord, waarmee men een kat roept; — in Angkola: *potje*.
BOTO, *mamboto*, weten, kennen; *oemboto*, beter wetende; *oemboto ia oelang aoe*, hij weet het beter dan ik; ook: *botoan; marbinoto*, kennis van iets dragen, van iets weten; *nada binoto*, het wordt niet geweten; *paboa na binotomoe*, vertel wat je weet; *ise paboto-boto i?* wie zal het weten? wie weet het? *hoepaboto-boto i*, wat weet ik ervan? *mamoto*, bij zichzelf weten, aanvoelen; *mamoto do oenggas i moeda nidjama pirana*, de vogel weet ervan, als je zijn eieren aanraakt; *pamotoan*, kennis; voorkennis; *nada dohot pamotoankoe*, dat is niet met mijn medeweten; *parbinotoan*, kennis; *pabotohon*, iets doen weten.
BOTOEL, (Mal. *betoel*) echt, waarachtig.
BOTOENG, naam v.e. bamboesoort.
BOTOERAN, legger, balk v.e. brug of vonder.
BOTOHON, bovenarm; *botohon ni tobat*, wal, kant v.e. vischvijver; ook: de steel v.e. schepnet.
BOTOL, flesch, bottel.
BOTTON = *boan toe on;* zie *bongkon, ongkon*.

D

DA, 1. voorhechtsel voor verwantschapsnamen; *damang, datoelang, dainang* met de beteekenis: mijn vader, mijn schoonvader, mijn moeder.
2. achter aan een zin, zooals: *baen ma da*, doe het maar, hoor! *bege da!* luister, hoor!
DABAL, (Holl. dubbel), *badjoe na dabal*, open jas (St. P.).
DABO = *da* + *bo*.
DABOE, 1. *madaboe*, gevallen, vallen; *mandaboehon*, doen vallen, laten vallen; *mandaboehon dahanon*, rijst in een pot laten vallen (= doen) om ze te koken; *mangkadaboe*, in menigte vallen; *hadaboean*, plaats, waar men valt; val; oorzaak tot een val; *hadaboeannia ma i*, dat is zijn val.
2. *daboe ni roha*, voldaan over iets, tevreden gesteld; *daboe rohangkoe doeng hoebege i*, ik had een voldaan gevoel over me, toen ik het hoorde.
DABOEAR = *badoar; mamanggal songon daboear*, stomp, breed uitloopen als de *daboear*, d.w.z. toenemen in getal en in aanwas van alles.
DABOROE = *dadaboroe*.
DADA, *sidada*, puistjes op het gelaat: *sidadaon*, daarvan last hebben; *sidadaonna*, de oorzaak ervan, de aanleiding ertoe; *on ma sidadaonna*, dit is de aanleiding ertoe; (T.) *dada*, vuil op de tanden.
DADABOROE, vrouw, echtgenoote.
DADANG, *mandadang*, drogen, schroeien, warmen bij het vuur; *didadang las ni ari aoe*, de zonnehitte blakerde me; *mandadangi dakdanak*, een kind warmen bij het vuur, zooals men met pasgeboren kinderen doet; *si doemadang ari*, de zon.
DADAP, *mandadap*, tasten, rondtasten, met de handen ergens naar zoeken in het donker; *mandadapi, mandadap-dadapi*, voortdurend op die manier naar iets zoeken; *dadap-dadap noma hami dibaen na golap i*, door de duisternis tastten we maar in het rond.
DADAS = *dodas*.
DADI, melk; *dadi belek*, melk uit blik, gecondenseerde melk; *mandadi*, melken; *pandadian*, emmertje, waarin men de melk bij het melken opvangt.
DADOE, dobbelsteen; *mardadoe*, dobbelen.
DAE, *mardaean*, afgemat, krachteloos, lusteloos; *hara ni lodjana, mardaean hoelala soede pamatangkoe*, door de vermoeidheid voel ik mijn geheele lichaam krachteloos.
DAEK, *mandaek*, naar binnen halen; innemen; in het hok doen (v. kippen); *daek abit i*, haal het goed binnen (dat nl. buiten te drogen ligt); *daek djomoer i, giot ro oedan*,

neem de te drogen liggende rijst in, er komt regen; *mardaek,* in het hok gaan v. kippen; *padaek manoek i, ma potang ari,* doe de kippen in het hok, het is avond.

DAGA, *daga-digi; tombak daga-digi,* een oerwoud; er bestaan versjes als: *tombak dagadigi, tatap oelang ligi;* of: *daga-digi ni parbostangan, pangkoelingkon oelang loeas.* De bedoeling van deze versjes, die door de jongelingen geneuried worden, is dat je je liefde voor een meisje op een wijze moet weten te verklaren, zoodat zij het wel merkt, maar anderen niet. (v. O.) *didaga-didoega,* combinatie, waarin *didaga* slechts als versterking van *didoega* is op te vatten.

DAGAL-DAGAL, kostwinning, verdienste; het woord is niet dagelijks in gebruik; wel in een zinnetje als dit: *bangkit ma dagal-dagal ni bajo i,* de verdienste van dezen man gaat omhoog.

DAGAL-DOEGOEL, warrig v. hout; *hajoe na mardagal-doegoel,* warrig hout.

DAGANAK = *dakdanak.*

DAGANG, 1. *dagang* of *halak dagang,* vreemdeling; zwerver; *mardagang,* als vreemdeling ergens vertoeven; *pardagangan,* land der vreemdelingschap.
2. *mardagang,* omhoog kruipen van de sirihplant; *moeda doeng mardjoengdjoengan, mardagang ma,* als ze langs een stok tegen den stam v.e. boom is geklommen, kruipt ze verder naar boven.

DAGANGAN, *abit dagangan,* stoffen als koopwaren; *manoboesi dagangan* = *manoboesi abit.*

DAGAP, *mandagap,* het eerste erop los trekken; vooraangaan in een gevecht; *sidagapan,* voorvechter.

DAGAR, *mardagar,* boos en scheldende ergens heenloopen; *didagar ia toe bagasnia,* hij liep boos en morrende naar zijn huis; *marsidagaran,* elkaar uitschelden v. kijvende vrouwen.

DAGE, 1. *padage-dage hata* = *padjadi-djadi hata,* praatjes rondstrooien om tusschen personen oneenigheid te verwekken.
2. *padage-dage,* bij de hand hebben; *hoemon on do na hoepadage-dage,* dit is het eenige, wat ik zoo bij de hand heb.

DAGING, 1. vleesch.
2. rood er uitziende, doordat men te dicht bij het vuur is geweest; *madoeng daging pamatangmoe na marsisoedoe i,* je lichaam ziet er rood uit, doordat je te dicht bij het vuur hebt gezeten; *padagingkon,* boven het vuur houden om het te roosteren; *daging djolo baen djaoeng i,* rooster de mais eens goed.

DAGO, *na so tardago,* onweerstaanbaar; (v. O.) *mandago* = weerstreven, zich verzetten tegen.

DAGOE, 1. een uitroep, waarmede men op iemand smalen wil.
2. bult van eelt in den nek; *mardagoe,* zoo'n bult hebben.

DAGOEL, *mardagoel-dagoel,* trossen vormen; *dagoelan,* tros; *oente na toloe sadagoelan,* citroenen, die met hun drieën een tros vormen. Door den datoe worden zulke citroenen opgegeven als behoorende tot de ingrediënten der medicijn.

DAGOEP, *dagoepna i,* om van te smullen, zoo lekker! dat is je ware!

DAHAJAK, *mandahajak,* op een grooten hoop bij elkaar liggende; *mandahajak noma hoeida eme i di toroe ni riti i,* ik zag de rijst als een groote hoop onder het dorschtoestel liggen.

DAHAK, slijm; *mandahakkon,* slijm opgeven.

DAHAM, kuchen.

DAHAN, *mardahan,* rijst koken; *dahanon,* gepelde rijst; vruchten v.e. boom; *pardahanan,* waar men rijst kookt; *mardahankon,* voor iemand rijst koken; *indahan,* gekookte rijst.

DAHAR, een bord van gebakken aarde.

DAHI, vuil op het lichaam; huidsmeer.

DAHOJOE, *mandahojoe,* in vlagen regenen; *oedan potir mandahojoe,* een geweldig sterke regen.

DAHOP, *mandahop,* met de armen omvangen, omvatten; *sandinahop,* een vadem; wat men op eenmaal omvatten kan; *hajoe i adong ma doean dinahop bolonna,* de boom was wel twee omvademingen groot (dik).

DAI, smaak; *bia ma daina,* hoe is de smaak ervan? *mardai,* smaak hebben, lekker zijn; *nada mardai,* dat heeft geen smaak; *nada mardai hatangkoe,* mijn woorden hebben geen uitwerking; *pandaian,* smaakorgaan; *hadaian,* den smaak ervan beet hebbende; *mandai,* proeven; *hoedai djolo!* laat ik eens proeven!

DAING, *mardaing-daing,* lang erbij hangen; nasleepen; *mardaing-daing toe balian boetoeha na nitiham i,* de darmen hingen door den steek uit de buik; *soesoek djoehoet on, oelang mardaing-daing baen,* rijg dit vleesch aan elkaar, zorg ervoor, dat het er niet bij hangt.

DAIR, *mardair-dair,* met vele aanhangsels of bijhangsels; *dair-dair* = *anting-anting,* oorring, oorbelletje.

DAIS, eventjes aangeraakt; *oelang dais toe aoe,* laat het met mij niet in aanraking komen; *mandaiskon,* iets ergens op smeren; *mandaisi,* heel dun opsmeren.

DAJA (v. O.), middel om iets te doen, list; (T.) *daja bisoek,* redmiddel, vondst, leepe zet.

DAJAK, veel, rijkelijk, in menigte, breed uitloopend van vloeistof; *dajak ma hoeida hepengnia,* ik zag, dat hij veel geld had; *ma dajak goelaenmoenoe dison,* jullie hebt hier al veel visch op een hoop liggen; *dajak songon oeta-oeta,* uit elkaar vloeiend als braaksel; *mardajak-dajak moedar i,* het bloed stroomde.

DAJANG, titel of naam van vrouwelijke geesten, soms ook siernaam van onbezielde voorwerpen.

DAJO, 1. het een of andere onaangename voorval, dat iemand overkomt, zooals bijv. een ziekte of een proces; *anggo na baroe on na hona dajo ma hami, ro parkaro na boting,* kort geleden overkwam ons iets onaangenaams, men deed mij een zwaar proces aan.
2. kracht, meestal met een ontkenning; *nada mardajo pamatangkoe,* ik heb geen kracht in mijn lichaam.
DAJOEK, week, buigzaam.
DAJOENG, riem v.e. boot; *mardajoeng,* roeien.
DAKDAK, 1. *mandakdak,* smelten van metalen; *songon simbora na nidakdak,* net als gesmolten lood.
2. *mandakdak,* een hond roepen door met den mond een bijzonder geluid te maken; *dao nidakdak, donok nikatjehon,* ver zijnde, geroepen; dichtbij, weggejaagd.
DAKDANAK, kind; *piga ma dakdanakmi?* hoeveel kinderen heb je?
DALAK, *mandalak-dalak,* in toorn op iemand afstuiven.
DALAN, weg, reis, reden, middel; *i ma dalanna,* dat is de reden; *mardalan,* loopen, gaan, rondgaan; *madoeng mardalan boerangir,* de sirih is al rondgepresenteerd; *mandalankon,* bewerkstelligen; op de een of andere manier iets beredeneeren; *bia ma pandalankonna?* op welke manier moet men dat gedaan krijgen? *mandalani,* ergens heengaan met het doel een onderzoek in te stellen; *dalani djolo toe Si Anoe,* ga eens bij Si Anoe onderzoeken; *dalanan,* reis, gang; *pardalanan,* reis, tocht; *mandalani,* op een langere reis zijn, een langere tocht ondernemen; *padalankon,* laten loopen, laten gaan, laten rondgaan.
DALANG, 1. *mandalang djoehoet,* allerlei specerijen, zuur enz. bij gehakt vleesch doen om het op die manier min of meer gaar te krijgen.
2. *na dalangon,* driftig zijn; *pardalang-dalang,* driftkop.
3. (T.) *mandalang,* teekenen van blijdschap geven na een behaalde overwinning.
DALDAL, e.s.v. bij, honig en was leverende.
DALEDE, *Nandaledeon,* er alles uitflappen, overal iets rond vertellen.
DALI, 1. peulvrucht.
2. *mandali,* weigeren, ketsen v.e. geweer; uitstel vragen voor het betalen v.e. schuld; *sidalian, pandalian,* voorwendsel; *marsidalian,* iets voorwenden.
3. *sidalian* = *sioentjok,* de jongen.
DALIHAN, treeftsteen; 3 van zulke steenen vindt men op elken vuurhaard, want daarop wordt gekookt; *sidalihan* = *sidalian* = *sioentjok,* de jongen. Zoo noemt men kleine kinderen v.h. mannelijk geslacht, als ze nog geen naam hebben.
DALIMO, granaatappel.
DALIOEN, (van medaillon) een gouden plaatje uit een halsketting.
DALIT, tegen iets aan hangend, aan iets vastklevend; *dalit toe aoe boestak i,* de modder kleefde aan mij vast.
DALKIT, ergens aan vastzittend, ergens tegen aan liggend; *laing na dalkit ma tampiras i di pinggol ni andjing i,* de schapeteek zit nog altijd vast aan het oor van den hond.
DALKOP, ergens op liggende; *mandalkop,* iets ergens op leggen, iets ergens op doen, zooals medicijn op een wond.
DALLE, in de Padang Bolak gebruikelijk = *atehe,* nietwaar, luister!
DALMOEK, heen en weer bewegend van struikgewas; *taroe doemalmoek soede roemboen i dibaen i,* het geheele struikgewas bewoog zich daardoor.
DALMOET, teleurgesteld, een beroerd gevoel hebbende; *marbagas toenanganmoe toe halak, dalmoet dilala ho,* dat je verloofde met een ander is gaan trouwen, zul je wel beroerd vinden.
DALNAT, even iets aanrakende, even met iets in aanraking komende; *djagohon badjoemoe, dalnat ma i anon toe tinta on,* pas op je baadje, anders komt het met deze inkt in aanraking.
DALNGA, *dalngaon,* slecht eruit zien van maiskolven, omdat ze door wormpjes aangevreten zijn; langdurig sukkelen, ergens aan laboreeren; *na dalngaon do ho,* jij bent maar aan den sukkel, je bent een ziekelijk persoontje!
DALO, *mandalo,* besmeren, iets ergens op smeren; *daloan* = *daloman,* kaars, toorts van hars in pisangblaren gewikkeld; *marsidaloan,* elkaar met iets besmeren, met modder bijv.; *na hoem didalo ho panjodamon,* je smeert de kalk er maar op; (T. O.) *pandalo ni onggang,* wat een rhinocerosvogel smeert aan het hol, waarin zijn wijfje nestelt, om het zoo dicht te maken, dat hij er even zijn sneb in kan doorlaten, wanneer hij zijn jongen eten geeft.
DALOE, beer v.e. varken.
DALOE-DALOE, e.s.v. boom.
DALOENG, 1. *mandaloeng-daloeng,* plechtig, zwaar klinken v.d. *ogoeng's*; *sipadaloeng-daloeng,* de rommelende, gezegd v.d. donder; *sipadaloeng-daloeng ni sioebeonkoe,* het rommelen mijner ingewanden; *moeda marpanjogon dongan na doea toloe, mangkoeling ma sipadaloeng-daloeng ni boroemoe,* als de verschillende kameraden aan het eten zijn, rommelt het in de buik van je dochter, d.w.z. dan lijdt zij honger, waarmee het meisje zichzelf bedoelt.
2. (T. O.) koperen bak met voetstuk.
DALOES, *mandaloes-daloes,* ontucht bedrijven van jongens of mannen onder elkaar.
DALOM, 1. *di dalom laoet,* in de baarmoeder (zwangere); *na di dalom laoet i,* die in de baarmoeder is = de foetus; *mardidalom-laoet,* zwanger zijn.

2. *mandalomi damar*, hars inwikkelen om deze als kaarsen te verkoopen; *pandalomi*, de droge bladeren v.d. pisang of *ihit*, waarin de hars gerold wordt tot een kaars; *daloman* = *daloan*.
3. *piloeloes dalom*, e.s.v. buikziekte, die al in een erger stadium is gekomen.
4. *manigor dalom do hatania*, zijn woorden drongen dadelijk diep door.
5. (T.) *ompoeng dalom*, krijgsgevangenen, die losgekocht zijn of hun nakomelingen, in tegenoverstelling van *pangkoendangi*, de niet losgekochte.

DALPAK, ergens op geklad, te dik opgekalkt; *mardalpak-dalpak*, met klodders zittende; niet gelijk opgestreken van verf.

DAMANG, mijn vader, vader (met eerbied van hem sprekende).

DAMAR, hars; *maidamar*, hars zoeken in het bosch.

DAMDAM, e.s.v. struik, geschikt om als heg te planten.

DAME, vrede, verzoening; *mardame*, verzoend met elkaar worden; zich met elkaar verzoenen; *padamehon*, verzoening teweeg brengen; vrede stichten tusschen twee personen of partijen; *pardamean*, overeenkomst, verzoening.

DAMIR-DAMIR, week, malsch.

DAMOEAN, flambouw van lappen in petroleum gedrenkt, door brandstichters vaak gebruikt.

DAMOEL, ellendig, teleurgesteld; *damoel ma hoelala amboeng pangidoanki*, ik voelde me erg teleurgesteld, dat mijn verzoek werd afgewezen.

DAMOL, *sidamolan*, dwarskop, stijfkop.

DAMOR, *mardamor*, in den toestand zijn van te veel geknepen of gekneed te zijn; murw; *mardamor baro i*, de zweer is geheel murw (omdat men er te veel in heeft zitten knijpen); *oelang mardamor baen marapolom i*, betast de *marapolom* niet te veel, zoodat ze murw worden; *mandamor*, iemand murw slaan, afranselen; *hoedamor da ho anon*, ik sla je murw! *sidamoran*, de persoon, die steeds van een ongelukkig voorval de schuld krijgt; zondebok, ongeluksvogel.

DAMORO, *mardamoro*, lam, murw geslagen, *mardamoro do ho hoebaen anon*, ik sla je zoo meteen murw.

DAMOS, vlak tegen elkaar, precies op elkaar sluitend; zoo tegen elkaar liggend, dat er niets meer tusschen kan; *damos hoedok disia*, ik heb het hem flink gezegd; *padamoskon*, dichter tegen elkaar doen sluiten.

DAMPAL, *mandampalkon*, iets ergens op vast doen kleven; iets ergens tegen aan bevestigen; *papan-papan on ma dampalkon toe loebang ni dingding i*, bevestig dit plankje maar op het gat in den wand; *dampalkon djolo gendonganki toe koedo i*, maak mijn bundel op het paard vast.

DAMPOR, *mandampor*, met de vlakke hand op iemands wang slaan.

DAN, 1. paddestoel; eetbare paddestoelen zijn o.a.: *dan pohoel, dan tandohan, dan tombo, dan singkoet*. Vergiftige zijn: *dan miak, dan garantoeng*. Op boomstammen groeiende zijn: *dan singapngap, dan tabo, dan sibit, dan bandol*.
2. woordje, waarmede men een kort tijdsverloop uitdrukt; *piga dan?* hoe lang? *nada piga of sadia dan* = het duurde niet lang; weinige oogenblikken maar en......; *saidanna i*, gedurende den laatsten tijd; *saidanna i on do hoepake*, in den laatsten tijd gebruikte ik dit.

DANAK, kind, kinderachtig; *madoeng mate danak i*, het kind is al dood; *na danahan rohania*, hij is erg kinderachtig; zijn doen is als dat van een kind; *moelak danak*, kindsch geworden.

DANDAN, *mandandan*, vlechten; *mandandan oboek*, het haar vlechten; *mandandan tali*, touw vlechten.

DANDI, *mardandi*, boos zijn om iets; *pardandi*, die gemakkelijk om iets boos wordt, vooral van kinderen gezegd; *pardandian*, de reden waarom men gemakkelijk boos wordt; *so binoto sanga aha pardandianna saonari*, je weet niet, waarom hij nu weer boos is.

DANDO, boete; *tardando*, beboet worden; *mandando*, beboeten.

DANE, 1. lijkenvocht.
2. *mandane*, grof woord voor eten = vreten; *danehon toesi*, vreet het voor mijn part op!

DANGA, tijd, dat er niet gewerkt wordt; vrij zijnde van werk; *doemanga ma hoelala saonari*, ik heb nu wat meer tijd; *danga ni taon*, de tijd, dat de sawah's braak liggen.

DANGAR, *tano na dangaron*, droge, dorre grond, waar niets op groeien wil.

DANGAS, 1. royaal, al te vrijgevig.
2. (v. O.) *mardangas*, hoereerende; *pardangas*, van lichte zeden.

DANGDANG, boete door de adat opgelegd; *hona dangdang*, bestraft worden met een adat-boete; *mandangdangi*, zie *hirpoet*.

DANGDOENG, een groote trom, waarop bij begrafenissen geslagen wordt; *mandangdoengkon*, (een doode) betrommelen.

DANGGOER, *mandanggoer*, iets bewerpen, naar iets werpen; *mandanggoeri*, steeds iets bewerpen; *mandanggoerkon*, iets gebruiken om mede te werpen; *danggoer-danggoer*, voorwerp, waarmede geworpen wordt.

DANGGOL, *mandanggol*, verdragen, verduren, uitstaan, lijden; *danggol da toesi* = *taonkon da toesi*, verduur dat maar, slik dat maar! *sidanggolan* = *sidamoran*; *danggol-danggol koehoe*, lauw, (zoo warm, dat het uit te houden is, als men er met den elleboog in komt).

DANGGOR, *doemanggor*, in schuddende beweging zijn (= *hoemoental*).

DANGIR-DANGIR, *tano dangir-dangir,* drassige grond; *dangir-dangir,* plas, poel.

DANGIS, *mandangis,* kaal v.e. vlakte, waar niets meer op staat; *padang mandangis,* kale vlakte (en daarom een ver uitzicht gevende); *mandangis hoebaen indahan i,* ik heb al de rijst opgemaakt.

DANGIT, *padangitkon,* iets bij het vuur roosteren.

DANGKA, tak; *mardangka abara,* nakomelingen hebben, een zoon hebben.

DANGKANG, mijn oudere broeder (van *angkang*).

DANGKIT, *mandangkit,* klimmen, beklimmen; *dangkit djolo harambir on,* klim eens in dezen klapperboom; *pandangkitan,* waarlangs men naar boven klimt.

DANGKOEL = *bangkoel,* aangenaam, verkwikkend; *dangkoel noma hoelala na mangan botik on di las ni ari on,* ik vind het zeer verkwikkend in deze hitte een papaja te eten.

DANGKON = *nangkon,* het hoeft niet (uit: *nada angkon*).

DANGOL, 1. ellendig, nooddruftig; *pardangolan,* ellende; *mardangol,* ellendig zijn, het armoedig hebben, weduwnaar of weduwe zijn.

2. (v. O.) *dangol-dangol koehoe,* lauwwarm, niet zeer heet. — Angk.: *danggol.*

DANGOL-DANGOL, algemeene benaming voor bladgroenten om daarmede te kennen te geven, dat men uit armoede slechts deze als toespijs eten kan.

DANGSINA, het Zuiden.

DANO, meer, binnenzee.

DANON, 1. vrucht.

2. = *dahanon,* ontbolsterde rijst.

DAO, ver; voor een comparatief: veel; *dao goemodang,* veel grooter; *padaohon,* verwijderen; iets verder af zetten; *padao-dao,* van elkaar verwijderd zijn; *tano sihadaoan,* het verre land; *goeling dao,* des namiddags om 5 uur.

DAO-DAO = *irra,* e.s.v. vogel, die gaarne op de rijstvelden vertoeft, wanneer de rijst staat te rijpen. Ook *sidao-dao.*

DAOELAT, eerbiedig; *na daoelat rohana,* die eerbied, ontzag heeft; ook als titel in gebruik bij vorsten.

DAOEPA, e.s.v. plant, waarvan de wortels welriekend ruiken en daarom als *pangoeskoesi* gebruikt worden; wierook.

DAOEP-DAOEP, e.s.v. liaan.

DAOL, *mandaol,* iets heen en weer schudden (nl. van een paal of boom, van wat een verticalen stand heeft); *daol djolo hajoe i,* schud den boom eens heen en weer; *doemaol-daol,* heen en weer schudden; zich heen en weer bewegen.

DAOMPOENG, mijn grootvader.

DAON, geneesmiddel, blad v.e. boom; *mandaoni,* iemand geneesmiddelen toedienen; een zieke behandelen; *daon-daon,* toovermiddelen.

DAPAR-DAPAR, de onderste gording in den dakstoel.

DAPDAP, de dadapboom, die veel in koffietuinen werd geplant ter beschaduwing der koffieboomen; *songon dapdap mardoeri-doeri do ho,* jij bent net als de dadapboom vol dorens zittende (vanwege de stekeligheid van je woorden); *dapdap malajoe,* een kleiner soort dadap, veel voor paggers gebruikt.

DAPOER, keuken, kookplaats, kookhuis.

DAPOER-DAPOER, de borstkring, waarop de tepel staat.

DAPOT, verkrijgen, vinden, verkregen worden, aangetroffen worden; *na dapot djaring,* wat door het vangnet gevangen wordt (wat in het vangnet gevangen wordt); *dapotan,* verkregen hebben; *mandapot,* verkrijgen; *mandapoti,* naar iets toe gaan; *mardapot-dapot,* voortdurend verkrijgen; *pandapotan,* uitkomst; *tardapot,* betrapt worden; *hadapotan,* betrapt worden op een fout of op een verkeerd woord; *mandapotkon* in adressen gelijk aan ons: aan; *dapot ni ari,* lot, noodlot.

DARA, meestal in verbinding met *boedjing* of *doli: si dara boedjing, si dara doli.* Dient dan als versterking om het jeugdige te accentueeren.

DARAHOEIS, *sidarahoeis,* verstooteling, verschoppeling.

DARAM, *mandaram,* geld verdienen, den kost zoeken, bijverdienste zoeken; *pandaraman,* kostwinning; datgene, waarmede men geld verdient.

DARANG, luis, hoofdluis; *darangon,* vol met luizen zitten.

DARAP, *mandarap,* iemand met de vlakke hand een klap geven.

DARAPATI, naam v.e. duifsoort.

DARASDAS, (v. O.) *doemarasdas,* zich verspreidende van het licht der zon.

DARAT, vaste grond naast een moeras; vaste wal naast het water; *hadarat,* aan wal komende, op den vasten grond komende; *hadaratan,* op of aan den grond geraakt zijn; op het droge geraakt zijn.

DARDAR, wegbrokkelend, afvallend; *madoeng madardar djoehoetna,* het vleesch ervan rot er al van weg; *madoeng madardar biringki,* mijn voetzweer breidt zich al meer uit; *anggo hepengki marpoepoe madardar,* mijn geld teert al meer en meer in; *mandardari,* met verlies handel drijven; ver boven de waarde iets betalen of vergoeden.

DARET, *halak daret,* Minangkabauer; *tano daret,* Minangkabau.

DARETDET, *doemaretdet,* vloeien v. tranen.

DARGOET, stil, doelloos neerzittende; *aha dehe dibaen na dargoet ko disi?* waarom zit je daar toch zoo?

DARI, algemeene benaming voor giftige slangen; soorten zijn o.a.: *oelok dari songka, oelok dari sihim, oelok dari tano.*
DARIDI, dobbelsteen.
DARMOEN, tevergeefs; ook: beschaamd; *darmoen sadjo aoe toesi,* ik ben er voor niets heen geweest; *darmoen hoelala,* ik voel me beschaamd.
DARNGAK, ergens stil neerzittende; *biasi darngak ko di topi dalan on, ise painteonmoe?* waarom zit je hier zoo aan den kant van den weg, op wien wacht je?
DARO, in Angkola speciaal menstruaal bloed; in Mandailing: bloed.
DARODONG, e.s.v. boom.
DAROENG, tevergeefs, voor niemendal; *daroeng sadjo aoe toesi,* ik ben er voor niets heen geweest.
DAROMDOM, weelderig v. haardos; bladerrijk; goed ontwikkeld v.d. padihalmen.
DARSAT, op een hoop liggende, als een zak zout in elkaar zittende; *padarsat ma ho disi,* blijf daar nu maar als een zak zout zitten!
DARSE, zwak, geen fut meer hebbende, krachteloos; *madarse dilala ho na taloe parkaro i,* je voelt je wel als lam geslagen, nu je je proces verloren hebt; *doemarse-darse = goemale-gale,* zich erg slap gevoelen.
DAS, 1. = *bolkas,* aangekomen; *andigan ma das toean i toeson?* wanneer is meneer hier aangekomen?
2. als verkorting van *dodas* = dikwijls, 't gebeurt nog al eens; *das do da mate halak ditinggang taroetoeng di na manjoroe,* het gebeurt nog al eens, dat menschen bij het wachten op het afvallen van een doerian gedood worden, doordat zoo'n vrucht op hen valt.
3. (v. O.) *mandás,* gelijk van beteekenis, eender, niets meer en niets minder; juist; er is niets anders (tusschen, bij).
DASAR, 1. de dop v.e. klappernoot.
2. (T. O.) *mardasâr,* kletteren, ratelen als vallende mais-korrels.
DASDAS, *mandasdas,* aansporen, aanzetten; *mandasdasi,* steeds aansporen; *obat pandasdas,* medicijn ter bespoediging eener bevalling, ter versterking of ter opwekking der weeën.
DASI, (Holl. dasje) das.
DASING, weegschaal.
DASIP, goed sluitend, goed passend.
DASOEN, de witte ui.
DASOR, *mandasor,* aan een vlechtwerk beginnen; ook wel: beginnen met het stichten van een dorp; *pandasoran,* de opzet v. h. vlechtwerk; *moeda sala di pandasoran, sala lopoes toe pambibiran,* als de opzet verkeerd is, is het verkeerd tot aan den eindrand.
DATANG, *mandatangi,* het eerst beginnen in een twist of gevecht; *ise do na mandatangi di parbadaan on?* wie is er het eerst begonnen in dezen twist? (wie heeft het gedurfd te beginnen?)
DATANG-DATANG, resten, overblijfsels; *soede do nigadis, ro di datang-datang ni boeroek-boeroek,* alles is verkocht tot op de restantjes van den ouden rommel toe.
DATAR, vlak, ruim en wijd van uitzicht; duidelijk te zien.
DATDAT, vaak, dikwijls; *datdat ro ia toeson,* hij kwam hier vaak; *mandatdati,* met iets voortgaan; *datdati toesi,* ga er maar mee voort.
DATING, 1. = *djeges,* mooi; *na dating ma segar ni bajo on,* wat zit het hoofddeksel van dezen man mooi.
2. *mardating-dating,* onafgebroken, zonder hindernis; *mardating-dating noma pardalananki sadari on,* mijn reis ging vandaag onafgebroken door.
DATOE, wichelaar, tevens dokter en priester; *hadatoeon,* wetenschap der *datoe*'s; *datoe bonggoer,* een om zijn kunde befaamde *datoe,* die van dorp tot dorp reist; *datoe alapan,* een *datoe,* die zijn kennis alleen toepast, als men hem roept; *hadatoeon tangitangian,* kennis van geneeskunde, die men van het hooren zeggen heeft opgedaan.
DATOEK, titel van lagere hoofden en aanzienlijken.
DATOELANG, mijn schoonvader (moeders broeder).
DAWAT, inkt.
DE, meestal in verbinding met *he* om de zin vragend te stellen; *aha dehe i?* wat is dat?
DEAK, veel, veelvuldig; *sideak oedjar-oedjaran = sibahat oedjar-oedjaran,* die veel kundigheden heeft.
DEAN, *mardean-dean = marlambat-lambat,* langzaam aan.
DEBA, een deel; eenige, enkele; *mardeba-deba,* bij deelen.
DEBAL, *mardebal,* vechten, twisten; *mardebal manoek i,* de kippen vechten met elkaar.
DEBATA, God.
DEDA (v. O.), *padedahon,* toelaten, niet voorkomen dat iets gebeurt.
DEDE, kwijl; *madede,* kwijlende; *dedean,* kwijlen, watertanden.
DEDENG, *na so hadedengan = na so tarpaalo-alo,* die niet is te weerstaan.
DEGE, *mandege,* op iets treden, op iets trappen; *mandegehon,* iets vertreden; op iets treden (sterker beteekenis); *indege,* voetspoor; *mardege,* met de voeten de padi uittreden (= dorschen); *pardegean,* de plaats, waar men de padi uittreedt of dorscht.
DEGET, zachtjes aan, kalmpjes aan; *mandeget-degeti,* zachtjes aan iets doen; *deget baen kamoe na mangan i,* jullie moeten maar zachtjes aan eten, zegt de gastheer tegen zijn gasten, opdat zij goed verzadigd zullen worden.
DEGOL, *mardegol-degol,* met allerlei bochten; *mardegol-degol do hatania,* zijn woor-

den waren nu zoo dan zus, niet rechtuit; *mardegol-degol pangalangkangkoe hara ni barongki,* ik loop niet recht vanwege mijn zweer.

DEHE, 1. saamgesteld uit de woordjes *de* en *he.*

2. *mandehe,* visch vangen door allerlei schuilplaatsen te doorzoeken, waar ze zich zou kunnen ophouden.

DEKDEK, 1. te week of te zacht geworden v. vruchten; *madoeng madekdek pisang on,* deze pisangs zijn al te zacht geworden; *mandekdek baion,* een bos biezen voor vlechtwerk heen en weer rollen om ze weeker (buigzamer) te maken.

2. *mandekdek,* afranselen, afbeulen; *dekdek kamoe toesi,* ransel er maar op los.

3. vallen, afvallen; *oelang talpe baen, madekdek i anon,* zet het niet te veel aan den kant, anders valt het eraf; *madoeng madekdek eme i hara ni tobangna,* de padikorrels vallen wegens overrijpheid al uit de aren.

DEKER (v. O.), *mandeker,* zich opschikkende, zich kwasterig gedragende.

DEKON, zie *antja.*

DELA, *mandela-delai,* de tong telkens tegen iemand uitsteken; *sai dipandela-delai ia aoe,* hij steekt telkens de tong tegen mij uit.

DELAM, 1. *mandelam-delam,* met de tong een op en neer gaande beweging maken en haar telkens uitsteken; *mandelam,* lekken v. vuur; *didelam api i,* het vuur lekte er tegen aan.

2. een ziekte in de padi.

DELDEL, *mandeldel,* voortdurend huilen v. e. kind; *deldel sadjo karedjo ni dakdanak on,* dit kind doet niets anders dan huilen.

DELE, *mandele,* wanhopen, wanhopig zijn; *pandelean,* wanhoop; datgene, wat de oorzaak van mijn wanhopen is.

DELE-DELE, klier; (T. O.) de liezen.

DELMONG, *mandelmong,* een kind schommelen op de handen.

DELOENG, *mardeloeng-deloeng,* rollen, draaien.

DEM, Holl. duim, meestal 1 cm.

DEMAK, vreedzaam, rustig, vredig, onderworpen.

DEMBAN = *napoeran,* sirih-pruim.

DEMER = *dekdek* 2; *mandemer,* afranselen, afbeulen.

DEMOET, 1. vol gaten zittende, versleten; *ma mademoet badjoengki dibaen boeroekna,* mijn baadje zit vol gaten, omdat het zoo versleten is.

2. uit droefheid zachtjes weenende.

DENA, woordje, waarmede men honden of katten roept om ze eten te geven; *hoetjeng! dena!* poes! poes!

DENAK, *manoek denak,* haan, welks kraaien precies is als dat van een wilden boschhaan.

DENDEN, vaardig in het houden van toespraken; *mandenden,* met redenaarstalent spreken; *taroe didenden ia noma na mangkobar i,* het spreken nu deed hij met groot redenaarstalent.

DENGDENG, gedroogd gezouten vleesch.

DENGGAL, *mandenggal,* een kind heen en weer schommelen door het bij armen en beenen vast te houden.

DENGGAN, goed, mooi, wel; *mardenggan,* goed met elkander zijn; zich met elkaar verzoenen; *pardengganan,* verzoening; *padenggankon,* verbeteren, verfraaien, in orde brengen, verzoenen; *madoeng hoepadenggan halahi,* ik heb hen al met elkaar verzoend; *hadengganan,* goedheid; *madoeng denggan pamatangnia,* zij is al zwanger.

DENGGEN = *denggan.*

DENGKAR = *dingkar.*

DENGKE, visch.

DENGKE-DENGKE, e.s.v. boom.

DENGKET, *mardengket-dengket,* spelletje v. kinderen, waarbij ze heen en weer springen.

DENTJET, *mardentjet-dentjet,* bij elkaar liggen, van veel hoopjes uitwerpselen van vee op een plaats, waar het bijv. overnacht heeft.

DEOL, *mardeolan,* van elkaar afwijken; *mardeolan do pangkoelingnia,* hij geeft telkens een afwijkend antwoord.

DERA, afbeelding, prent.

DERDER, afloopende, afdruipende, zooals vet v.e. kaars; biggelen v. tranen; druppelen v. bloed uit een wond.

DERE, *mardere,* regelmatig, groepsgewijze; *mardere do haroro ni na manoengkir i,* zij, die kwamen kijken, kwamen groepsgewijze.

DEREK, *marderek-derek* = *mardorek-dorek,* krakend geluid maken.

DERENG, *mardereng-dereng,* klinkend geluid geven.

DERES, *marderes,* een ritselend, ruischend geluid maken.

DERET, achtergebleven doordat men het vergeten heeft mee te nemen; *ma deret hadanganki,* mijn tasch is achtergebleven, ik heb vergeten mijn tasch mee te nemen; (v. O.) uitgespreid, verspreid, verstrooid, gestort, slingerend; — *manderetkon,* achterlaten; (v. O.) iets strooien, iets uit een zak laten vallen, iets laten slingeren; — *marderet-deret,* met eene korte tusschenpooze achter elkaar aan komen.

DEROE, *marderoe,* een spelletje met knikkers doen; (T.) met duiten op een streep rooien.

DEROET, *marderoet-deroet,* achter elkaar met tusschenpoozen; *marderoet-deroet haroromoenoe,* jullie komen dan de een, dan de ander; niet tegelijk.

DERPO, aan huis gebonden door ziekte of door eene andere omstandigheid; *bolkas derpo ma aoe, nada tarbaen aoe mardalan hara ni biringki,* het zal er nog toe komen, dat ik aan huis gebonden ben, want ik kan vanwege mijn voetzweer niet loopen.

DERSE, *manderse,* wanhopen.

DERSET, *marderset-derset*, op kleine hoopjes liggende.
DES, maatje voor buskruit, voldoende voor een schot; *sades, doean des*, enz., een maatje, twee maatjes buskruit.
DESA, windstreek, cardinaal punt in het kompas; *desa na oealoe*, de acht cardinale punten v.h. kompas; *hamoe angka na ro sian desa na oealoe*, gijlieden, die gekomen zijt uit alle streken.
DETAR, hoofddoek.
DETER (T. O.), *mardeter-deter*, kletteren.
DETO = *peto*.
DI, in, op, aan, voor, te; *di aoe*, aan mij, ik wil het hebben; *inda di aoe*, ik wil het niet.
DIA, welke; *dia ma ibana?* welke is het? *di dia*, waar? *toe dia*, waarheen?
DIANG, *mandiang*, bestralen, beschijnen, blaken (v.d. zonnehitte); *didiang las ni ari aoe*, de zonnehitte blaakte mij; (T. O.) *pardiangi*, stokken, die dwars over iets heen gestoken worden om het te vervoeren.
DIAPARI (T. O.), verbastering van Mal. *biaperi*, bedreven; komt in eigennamen en *haradjaan*'s (titels) voor: *Pardosir Diapari; Soetan Diapari*.
DIAR, laat maar zoo! *padiar*, laten begaan, iets zoo laten als het is, ergens niet tegenin gaan; *padiar ma songon i*, laat het maar zoo, laat het begaan, bemoei je er niet mee.
DIBATA = *Debata*.
DIDENG, *mandideng*, een kind op de handen wiegen, daarbij neuriënde.
DIDI, *mandidi*, iemand een bad geven; *mandidihon*, doopen; *pandidi* of *pandidion*, doop.
DIDING = *dideng* = *tolo* 1.
DIDIS, *mandidis*, bladeren in overlangsche reepen snijden.
DIGAL, *mandigal*, weghuppelen, wegspringen.
DIHA, *na so mardiha-diha* = *na so marbagiise*, die in het geheel geen verwanten heeft.
DIHIL, *mandihil*, met de hand voelen in een tasch of gat.
DILA, tong; (v. O. ook:) tongetje v.e. weegschaal, v.e. mondharp, weerhaak v.e. hengel; *dila ni bitis*, kuit, kuiten.
DILAT, *mandilat*, likken aan iets; *mandilati*, iets belikken.
DILDIL, clitoris.
DILGO, *dilgo-dilgo*, hinderlijk v.e. stofje in het oog; *sai na dilgo do matangkoe mangaligi parkaredjoanmoe*, het is mij hinderlijk (het doet mij onaangenaam aan) je zoo te zien werken.
DIMBOER, *mardimboer*, veel bedrijvigheid betoonen; veel drukte maken; (T.) kirren, bepaaldelijk van de *katjitjiren*; — *mardimboer ma haroro ni barang i*, het aankomen van de goederen bracht veel drukte mee; *mardimboer sadjo ma loba hoemaliang hami*, de bijen maakten heel veel beweging om ons heen.
DIMPALOET, *mardimpaloet*, opgehoopt, opgetast, bij hoopen, zeer veel.
DIMPOE, als een bolvormige hoop zich voordoende; *indahan na nidimpoe*, rijst op een bord zoodanig opgeschept, dat ze een bolvorm vertoont.
DIMPOS, stevig toegetrokken, stijf vastgebonden; *dimpos baen pangolting ni haroeng i oelang saboer kopi i*, bind de zak stevig toe, dat de koffie er niet uit valt.
DINAHOP zie *dahop*.
DINGDING, wand, omwanding, beschot; *mandingding*, aan iets, een huis bijv., een wand maken; *parmanoek tarkabang dingding*, die zooveel kippen heeft, dat ze tegen de huiswanden aanvliegen; (T. O.) *mandingdingi*, iemand beschutting verleenen.
DINGGOL, bultig, hobbelig, knoestig; *haroe dinggol pe dangka ni hajoe, laing dipodomi bodat do*, al is de tak v.e. boom ook knoestig, toch kan een aap erop slapen.
DINGIN, welvarend, vooral v.d. *tondi* gezegd.
DINGIN-DINGIN, e.s.v. plant.
DINGKAL, *mandingkal*, in de hoogte gaan staan, zooals bijv. de staart v.e. koe.
DINGKAN, naar, tegen, aan; *dingkan dia do ho?* aan welken kant sta jij? *mardingkan*, partijdig zijn.
DINGKAR, *mandingkar*, schermen, boksen; *pandingkar*, schermer, bokser.
DINGKAT, op de teenen staande; *mardingkat-dingkat*, zachtjes op de teenen loopen.
DINGKIL, niet veel vruchtvleesch hebbende; *na dingkil ma batoe ni taroetoeng on*, wat heeft deze doerianvrucht weinig vruchtvleesch; *anggo aoe da, na mardingkilan hoelala, bobak manggong*, wat mij betreft, ik heb niet veel vet, het is vel over been.
DIPOEK, *mandipoek*, rennen, wegrennen; *na lobi hipas mandipoek koedo on*, dit paard rende verbazend snel er vandoor; *ma mandipoek oersa i*, het hert is weggerend; *dipoek toesi*, ren er maar op los!
DIRGAT, hooghartig, zich veel verbeeldende, dunk van zich hebbende; *doemirgat*, zich boven anderen verheffen; *ma doemirgat pangkoelingmoe*, in je spreken toon je veel eigendunk; *madoeng doemirgat ko saonari, pala bia ma he halobianmoe*, je verheft je boven allen, waarin steekt toch wel je meerderheid; *doemirgat-dirgat*, grooten dunk van zich hebben.
DIRI, 1. zelf, zichzelf; *diringkoe hoelehen mangkopkop ia*, ik geef mijzelf om voor hem in te staan (in de bres te springen).
2. *mardiri*, aanwezig zijn, tegenwoordig zijn; *madoeng mardiri haradjaan soede dison*, al de hoofden (regeerende personen of die daaraan verwant zijn) zijn tegenwoordig; *padirihon*, zorgen, dat iets voldoende aanwezig is; *madoeng hoepadiri hian*, ik heb van tevoren al gezorgd, dat het aanwezig was.

DIRIS (T. O.), *mardiris,* snel voortschieten, hard loopen v.e. vaartuig.

DIRSAT, zeer veel, op een hoop bij elkaar, opgestapeld; *mardirsat noma hoeida taroetoeng i,* ik zag, dat er zeer veel doerianvruchten waren; *mardirsat hepengnia di bagasnia,* hij heeft hoopen geld in huis.

DISADOE = *di* + *adoe,* ginds.

DISI = *di* + *i,* daar; *aha disi?* wat is daar?

DISIA = *di* + *ia,* aan hem.

DISON = *di* + *on,* hier; *dison do ia,* hij is hier.

DJA, een woordje, dat men voor namen zet van gehuwde personen, afkorting van *radja;* men onderscheidt: *goar dakdanak,* kindernaam; en *goar haradjaan,* naam, dien men op lateren leeftijd krijgt; deze beginnen met *Dja; mardja,* al een naam hebben, die met *Dja* begint; *oelang be baen parangemoe songon i, madoeng mardja ho,* je moet je zoo niet meer gedragen, want je hebt nu een naam met *Dja* ervoor; (v. O.) *mandjahon,* iemand zoo'n naam geven.

DJABAK, *taroetoeng sidjabak,* een doeriansoort, welks vruchten bijzonder onaangename opstootingen veroorzaken en waarvan de lucht doet denken aan een *antjitjibang.*

DJABAK-DJABAK, met loshangende haren loopende.

DJABAOERE, e.s.v. gierst.

DJABAR, overvloeiend, rijkelijk gevend; *na djabaran do ngiro i dapot,* de palmwijn wordt rijkelijk verkregen; *mardjabar-djabar,* rijkelijk veel gevende; *mardjabar-djabar do moedar i ro sian boegang i,* het bloed stroomde sterk uit de wond.

DJABAS, klanknabootsend woord.

DJABAT, 1. ertoe komende; eraan reikende; *djabat dope,* het reikt nog; *nada hadjabatan,* het kon er niet toe komen.
2. *pandjabat,* nijptang.

DJABATAN, ambt, betrekking.

DJABEK, *djabek-djabek,* versch v. sporen.

DJABENG, *djabeng-djabengon,* vol parasietplanten zittende en knoesterig zijnde van oude boomen.

DJABI, loon v.d. *datoe,* bestaande uit geschenken, ook wel uit geld.

DJABIA, *djabia-djabia,* e.s.v. vogel; *songon pidong djabia-djabia mangalap manaroehon,* net als een *djabia-djabia,* die haalt en brengt, d.w.z. iemand, die wat hij hoort aan anderen oververtelt.

DJABI-DJABI, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

DJABIO = *djabia.*

DJABIR = *sabir,* gesneden v.d. ooren.

DJABOE, *padjaboehon,* jonge vruchtboompjes, die uit zichzelf opkomen, laten staan; *padjaboe noma oenfe manis on,* laat dit jonge sinaasappel-boompje nu maar staan.

DJABOEBONA, de voornaamste stijl v.h. huis. Deze stijl moet eigenlijk door den eigenaar zelf in het bosch gekapt worden. Bij aankomst ervan in het dorp heeft er eene feestelijkheid plaats, waarbij op santan wordt onthaald. De stijl wordt aan de rechterzijde van het huis geplaatst, gewoonlijk bij de slaapplaats van den eigenaar (hoofd v. h. gezin).

DJABOE-DJABOE, kwast v.e. muts, kalkkoker of speer; ook franje aan een doek.

DJABOENG-DJABOENG = *djabeng-djabeng.*

DJABOER = *gadjaboer.*

DJABOET, de vezels in vruchten, zooals die tusschen schil en noot v.d. klapper; *pardjaboet ni patoella* (= *pitola*), vezelig zijn als de pitola-vrucht, die van buiten glad is, maar van binnen vol vezels; toegepast op iemand, die wel vriendelijk zich voordoet, maar van binnen boosaardig gezind is; *mardjaboet-djaboet,* ruig, vezelig; *ambasang na moeba djaboet, babiat na moeba bolang,* de *ambasang,* die van vezel is veranderd en de tijger van strepen, d.w.z. dat er de een of andere overtreding is begaan, die niet geweten wordt, maar die als oorzaak van onheilen of rampen in het dorp wordt beschouwd.

DJABOR-DJABOR, ruw, lomp.

DJADI, 1. voegwoord: en, en toen, zoodat.
2. het mag, het is geoorloofd; *nada djadi,* het mag niet.
3. *mandjadi,* gelukken, gedijen, worden; *mandjadihon,* iets doen worden, scheppen; *hadjadian,* wording, schepping; *padjadihon,* laten worden, laten gebeuren.

DJADI-DJADIAN, die een andere gedaante heeft aangenomen; weerwolf.

DJADJANG, *mandjadjang,* opstoken, ophitsen, aanzetten tot iets kwaads.

DJADJAR, 1. *mandjadjar,* voor de eerste maal omspitten v.d. vakken v.h. rijstveld; (T.) *djadjar,* s.v. houweel om den grond mee om te werken.
2. *tardjadjar,* tegen iets aangebonsd (?).

DJADJI, veel, talrijk; *halak na djadji,* de gewone man.

DJADJING, het zal er nog toe komen; *djadjing do ho mate* = *bolkas do ho mate,* het zal er nog toe komen, dat je er van sterft.

DJADJO, *mardjadjo-djadjo,* van het een naar het andere gaan om te verkoopen of te handelen.

DJAE, benedenstrooms; *toe djae,* in de richting v.d. stroom v.e. rivier; *Angkola Djae,* Beneden-Angkola.

DJAGA, *mandjaga,* oppassen, bewaken; *mandjagahon,* iets bepaalds bewaken; *mandjagai,* steeds bewaken.

DJAGA-DJAGA, 1. schildwacht.
2. een slachtdier, dat bestemd is om geslacht te worden bij iemands begrafenis; ook: vee in 't algemeen, maar plat; *aha do dibaen ko djaga-djagana, horbo sanga lomboe?* wat voor dier heb je bestemd om geslacht te worden (bij die begrafenis), een karbouw of

een koe ? *o Dja Sianoe! alap djaga-djagamon, ma abis dipangan ia soean-soeananki*, o Dja Sianoe ! haal je tuig van een vee, het heeft al mijn plantsel afgevreten.

DJAGAL, koopwaar; *mardjagal*, handelen; zaken doen; *pardjagal*, handelaar; *pardjagalan*, de plaats, waar gehandeld wordt; *mandjagalkon*, iets tot koopwaar maken of hebben.

DJAGANANG, trotsch, hoogmoedig, verwaand; *djaganang pardjoegoeknia*, hij zit er verwaand bij.

DJAGAR, bloemen als versiering in het haar; *djagar-djagar*, bloementooi in het haar.

DJAGIT, *mandjagit*, ontvangen; (T.) *mandjagitkon*, iets aan iemand overreiken.

DJAGO, 1. pas op! *mardjago*, de wacht houden, op zijn hoede zijn; *padjagohon*, iemand voor iets op zijn hoede doen zijn.
2. *mardjago*, vechten van hanen.

DJAGO-DJAGO, e.s.v. onkruid; men gebruikt de stelen ervan om wormen aan te rijgen.

DJAGOER, *djagoer-djagoeron*, er vuil en smerig uitzien.

DJAHA, 1. *mandjaha*, overdenken; *padjaha-djahahon*, bij zichzelf overdenken.
2. *mandjaha*, lezen; *pandjaha*, lezer; *sidjahaon*, wat gelezen moet worden.

DJAHAL, *mardjahal-djahal*, open plekken hebben v.e. bosch.

DJAHAT, slecht, boos, gemeen; *mardjahat*, slecht zijn; *pardjahat*, slechtaard; *hadjahatan*, slechtheid.

DJAHIL, moeilijk te zien; achter iets verscholen, niet klaar; *anggo toesi na djahilan bodilon, bahat hoelip-koelipna*, naar dien kant heen is het moeilijk te schieten, omdat er veel is, dat het onzichtbaar maakt (waarachter het gedekt is); *na djahilan do rohana*, hij houdt zijn binnenste verborgen, je weet nooit hoe hij erover denkt; *na djahilan do hagiotna, nada tarihoetkon*, wat hij wil, is nooit klaar, je kunt er niet aan voldoen.

DJAHOET, terstond, dadelijk erop, direct erna.

DJAI, welaan ! zeker ! ja !

DJAIL, strik, lus aan een stok; *mandjail*, met zoo'n lus vangen.

DJAILAN, ramboetan, e.s.v. vruchtboom.

DJAIR, 1. ongeregeld, ongestadig in het werk; *mardjairan karedjonia*, zijn werk gaat niet gestadig door.
2. gescheurd v.e. kleed, zoodat het erbij hangt; *djair abitkoe*, mijn kleed is gescheurd.

DJAIS, onbeleefd, minachtend, veronachtzamend.

DJAIT, naald; *mandjait*, naaien; *pandjaitan*, naad.

DJAJA, ongeluk, onheil; *djaja tonan*, groote ramp; *mardjaja*, een ongeluk hebben.

DJAKDJAK, *mangoendjakdjak*, een klaterend geluid maken van water.

DJAKSA, inlandsch officier v. justitie.

DJALA, 1. werpnet; *mandjala*, visschen met een werpnet.
2. *simardjala-djala* zie *dohoeng-dohoeng*.

DJALA-DJELOE, *padjala-djeloe*, naar alle kanten heen.

DJALAHAN, naam v.e. boomsoort met week hout (= *djomak-djomak*).

DJALAK, 1. *djalak-djalak*, zoekende zijn; *djalak-djalak rohangkoe di ho*, ik weet niet wat ik van je denken moet; *mandjalahi*, zoeken; *mandjalakkon*, voor den zoon van iemand een vrouw zoeken; *padjalakkon* = *pabagaskon anak*, voor zijn zoon een vrouw zoeken; zijn zoon laten huwen; *biasi nada podo dipadjalakkon ko anakmoe?* waarom heb je voor je zoon nog geen vrouw gezocht ?
2. *manoek djalak*, witte klophaan.

DJALAMDJAM, ongevoelig voor alles, nergens om gevend; *sidjalamdjam do ho!* je geeft nergens om ! je bent een onverschillige brok !

DJALANG, 1. zwervende, verwilderd; *horbo djalang*, een verwilderde karbouw; *boroe djalang*, lichtekooi; *djalangan*, grasvlakte, waar het vee zich ophoudt; *mandjalangkon*, iets buiten zijn woonplaats, naar een vreemde streek brengen; *mandjalangkon boetoehaniba*, letterlijk: je buik ergens in den vreemde brengen, met de beteekenis: in een vreemde streek gaan wonen, omdat men in de oorspronkelijke woonplaats geen voldoende bestaan vindt.
2. *mandjalang*, iemand de hand geven; *marsidjalangan*, elkander de hand geven.
3. (T. O.) *mandjalang*, tegen, in; *mandjalang andos torang*, tegen den ochtend.

DJALBAK, *mardjalbak-djalbak*, ongelijk, zooals bij het knippen van het haar, met trapjes; ook wel van den arbeid op de sawah, die niet gelijk op wordt verricht, hier en daar maar een stuk.

DJALDJAL, *mandjaldjal*, fijn hakken; *djaldjal djolo djoehoet on*, hak dit vleesch eens fijn; *matoedjaldjal*, een op en neer gaande beweging maken; *sai matoedjaldjal do babami*, je bek gaat maar op en neer.

DJALE, juist, precies; *djale pangaloesinia*, hij gaf het juiste antwoord.

DJALIBOENGAN, dicht begroeid, hoog opgeschoten (van onkruid), dicht v.d. haardos.

DJALIN, *mandjalin*, met rotan omvlechten.

DJALLAS, onbeleefd, lomp, onbeschoft.

DJALMANG, grof van een antwoord, onbeleefd; *sai na djalmang do ho mangaloesi hobarkoe*, jij antwoordt mij altijd op een onbeleefde manier.

DJALNGOT, afkeerwekkend, tegenzin verwekkend; *djalngot do dai ni on*, de smaak hiervan is afkeerwekkend; *djalngot do hatami*, je woorden wekken weerzin op.

DJALO, *mandjalo*, ontvangen.

DJALO-DJALO, onmiddellijk, terstond; *mandjalo-djalo,* in de rede vallen; *oelang djalo-djalo hata ni radja i,* val den vorst niet telkens in de rede; *hoem dapot ia partoenggoel sada, djalo-djalo ditadjomi ia,* zoo heeft hij een stok voor een omheining gevonden, of terstond maakt hij er een punt aan; *hoem sidoeng diotom ia papan sada, djalo-djalo didingdingkon ia,* zoo heeft hij een plank afgeschaafd, of terstond spijkert hij hem aan.

DJALOE, *mafoedjaloe,* steeds praten, kletsen, rammelen, ratelen; *mandjaloe-djaloe,* steeds door blijven praten, zoodat een ander geen tijd of gelegenheid heeft te antwoorden; *marsidjaloe-djaloean,* tegen elkaar in praten zonder dat de een let op wat de ander zegt.

DJALOEDJOET, *mardjaloedjoet,* met iemand gebrouilleerd zijn; niet tegen elkaar willen spreken uit boosheid.

DJALOEK, tegen de gewoonte in en daarom niet prettig aandoende; linksch, tegensprekend, afwijkend; *djaloek hoeida ho marsegar,* het komt me zoo ongewoon voor jou met een hoofddoek te zien; *djaloek do hatamoe, patingkos i!* wat je zegt, is niet heelemaal juist, verbeter het!

DJALOP, onmiddellijk, onverwijld, zonder tusschenpoozen; *djalop digarar ia,* hij betaalde onmiddellijk; *nada hadjalopan hobarnia,* het is onmogelijk tusschen zijn woorden in te komen.

DJAMA, *mandjama,* aanraken, betasten, bevoelen; aanpakken v.h. een of ander werk; *padjamahon,* iemand iets laten betasten, laten onderzoeken; *djama-djama,* overal aankomend, alles betastend; *pandjamaan,* gereedschap.

DJAMBAK, *mandjambak,* het haar knippen bij vrouwen; het haar kort knippen bij een ziekte of bij zweren.

DJAMBAN, plaats, waar men zijn gevoeg doet.

DJAMBANG, 1. breed en rechtopstaande v.d. ooren; hoogmoedig; *djambang pinggolnia,* hij heeft breede en rechtopstaande ooren; *djambang dilala ho?* voel je je verheven boven de anderen?

2. driehoekige verbreeding aan het boveneinde v.e. kris, vlak bij de greep; *bariba songon djambang ni horis,* slechts aan één kant zooals de *djambang* v.e. kris = partijdig zijn v.e. rechter bijv.

3. versiersel; *mandjambang,* versieringen aanbrengen (a.e. huis).

DJAMBAR, deel, aandeel; *mardjambar,* ergens een deel van mee krijgen; *mandjambar,* iemand in iets doen meedeelen.

DJAMBATAN, brug.

DJAMBE, *manoek djambe,* een haan met een langen neerhangenden staart; *eme sidjambe,* een padi-soort.

DJAMBOE, e.s.v. boom met eetbare vruchten. Er bestaan verscheidene soorten, zooals o.a. *djamboe horsik, djamboe bol, djamboe erang,* enz.; *bajo Djamboe,* man of jongen uit de marga Nasoetion.

DJAMBOELAN, haardos midden op den kruin, rondom kort geknipt, zooals kleine meisjes hebben.

DJAMBOER, eethuis, warong; (T.) galerij vóór een huis.

DJAMBOET, het haar v.d. rijpe maiskolf.

DJAMDJAM, *djoehoet djamdjam,* het vleesch v. dieren, geslacht voor een feest, dat niet door is gegaan; *oerat djamdjam,* haarwortels (van planten).

DJAMENGGOT, *mardjamenggot,* bont van kleur; allerlei versieringen hebbende en daardoor sterk opvallend; *anggo bagas ni radja i taroe mardjamenggot noma hoeida hara ni bahat ni roepa-roepana,* wat het huis van den vorst betreft, dat zag ik bont van allerlei versieringen; *nangkin hoeida oelok na bolon, taroe mardjamenggot noma hara ni djorboetna,* ik zag daareven een groote slang, die viel dadelijk in het oog door zijn afgrijselijke gedaante.

DJAMITA, verhaal, mededeeling, preek; *mardjamita,* een mededeeling doen; preeken; *pardjamitaan,* de persoon, aan wien een mededeeling gedaan wordt; kansel, spreekgestoelte; *mandjamitahon,* iets mededeelen; iets min of meer als een klacht te kennen geven.

DJAMOE, gast; *mardjamoe,* een gastmaal geven; ook wel: gemeenschappelijk een maaltijd aanrichten.

DJAMOEDA (v. O.), al moge het, zij het ook, ofschoon.

DJAMOR, verdwaald.

DJAMOT, zuinig, spaarzaam; *djamot baen hepengmi,* wees spaarzaam met je geld.

DJAMPA, *djoemampa-djampa,* rondslenteren.

DJAMPAJAR, tegen den grond gesmeten; half dood terneer liggend; *oelang paalo-alo aoe, hoedjampajarkon ma ho anon,* je moet tegen mij niets beginnen, ik smak je zoo dadelijk tegen den grond; *nangkin markoedo Dja Sianoe, ma djampajar hoeida ia, tai koedo i nada hoeida be,* daarnet was N. N. aan het paardrijden, ik zag hem nu halfdood op den grond liggen, maar het paard zag ik niet meer; *parkajoe i mardjampajaran di tano i,* het hout (bouwmateriaal) lag door elkaar op den grond.

DJAMPAL, *mandjampal,* grazen, afgrazen; *djampalan,* weide, grasveld; *padjampalkon,* laten grazen v.h. vee.

DJAMPAR, *djoemampar,* meestal samen met *djoemarorap: djoemampar - djoemarorap,* overal heenkruipende v.e. plant; in de *andoeng*-taal vaak gebruikt om uit te drukken, dat men niet weet waarheen; nergens uitkomst ziende.

DJAMPI, tooverformulier over medicijnen uitgesproken; *mandjampi,* zulk een tooverformulier uitspreken.

DJAMPIONG, toegegroeid v.h. gaatje in de oorlel.

DJAMPOE, *markoedjampoe*, bewaren (?).

DJAMPOEROET, scheldnaam voor hen, die van slavenafkomst zijn.

DJAMPOLAK, *mandjampolahi*, iemand bepraten, bekletsen; *oelang aoe djampolahi*, je moet mij niet bepraten.

DJAMPOR, verstrooid, verspreid, naar alle richtingen heen.

DJANA, en, en ook, daarbij, tevens.

DJANDELA, venster, raam.

DJANDJI, afspraak; *mardjandji*, een afspraak hebben; *pardjandjian*, verbond, afspraak, overeenkomst.

DJANDO, gescheiden vrouw.

DJANGAK, blufferig, snoevend, opschepperig; *na djangahan do pangkoeling ni anakboroe i*, die vrouw is in haar spreken zeer blufferig.

DJANGANG, uitdagend; *djangang noma hadjoedjoegoeknia*, hij zat er zeer uitdagend bij.

DJANGAR, *manoek djangar*, een groote haan.

DJANGAT, 1. *gordang djangat*, een der grootste pauken in het Bat. orkest.
2. iets erg graag doende; belust zijn op iets; *na djangatan anakboroe i mandjebehi*, die vrouw is erg geneigd te knijpen.

DJANGET, gelooide huid.

DJANGETAWANEN, eelt aan de handen of voetzolen.

DJANGGA, trotsch, hooghartig.

DJANGGADIO, van allerlei aanpakkende, maar niets tot stand brengende.

DJANGGAL, opgehouden door iets; belet; *mandjanggali*, beletten, ophouden, onzeker doen zijn; *djanggal karedjongkoe dibaen i*, mijn werk werd daardoor opgehouden; *oelang djanggali aoe*, houd mij niet op.

DJANGGALEMAN = *djogi*, mooi, schoon.

DJANGGAM = *sanggam*.

DJANGGAP, volmaakt, hoogverheven.

DJANGGE, lam geslagen, terneergedrukt; *manigor djangge ma dilala ho oembege hataloeanmi*, jij voelde je maar dadelijk als lam geslagen toen je van je verlies hoorde.

DJANGGE-DJANGGE, loshangende v.d. haren.

DJANGGING, morsdood; *djangging manigor montji na hona tarihon i*, de muis, die door den knip geraakt werd, was dadelijk morsdood.

DJANGGIR, bevredigd zijn; *ma djoemanggir hoelala, madoeng adong anak dohot boroe*, ik voel me nu bevredigd nu ik zoons en dochters heb.

DJANGGOEAK, *mandjanggoeakkon*, iemand achterover smijten; *mandjanggoeak*, zich de haren uit het hoofd trekken en op den grond gooien (door vrouwen).

DJANGGOEAR, slordig, onnauwkeurig, onachtzaam.

DJANGGOET, baard, de draden of haren langs en tusschen de korrels van de mais; *djanggoeton*, een baard hebben; *djanggoet ni djaoeng toe dangka ni halosi, na malo mandjagit, na so malo mamalosi*: een versje op iemand, die wel weet te ontvangen, maar niet te geven.

DJANGKA, 1. kenbaar, openbaar, kennelijk, herkenbaar; *mandjangka*, iemand herkennen; *pardjinangka*, teeken, kenteeken; *nada hoedjangka ho*, ik herken je niet.
2. de opening, waarin het slaghoedje wordt gedaan.

DJANGKA-DJANGKA, verhaal, waarin verteld wordt van de grootheid v.e. vorst.

DJANGKAR, teellid v. dieren.

DJANGKI, *mandjangki*, op den rug dragen door middel v.e. band om het hoofd.

DJANGKIR, 1. teen v.e. hoen.
2. erg; *na djangkir ma ho!* je bent nog al erg!

DJANGKIT, *mandjangkit*, naar boven klimmen v. ranken; *pandjangkitan*, stok of tak, waarlangs ranken omhoogklimmen.

DJANGKO, 1. passer; *mandjangko*, met den passer meten.
2. manier, wijze; *songon i ma djangkona*, zoo was de loop ervan.

DJANGKOAN, kerfplank voor tabak.

DJANGO, *toengkol django*, de stutten v.d. nok v.h. dak; dakspanten.

DJANTAN, mannetje v. dieren.

DJANTAR, lange waterkoker.

DJANTO, steken blijvende; *nada mardjanto aloesnia*, zijn antwoord bleef niet steken.

DJANTOENG, hartvormige bloem v.d. pisang.

DJAO = *djawa*.

DJAOEK, *mandjaoek*, iemand roepen zonder zijn naam te zeggen; *djaoek djolo!* roep hem eens! *djaoek-djaoek salempong padang*, het geroep (met een fijn, zacht geluid) zooals een rieten fluitje maakt.

DJAOENG, mais; *pardjaoengan*, veld, waarop men mais heeft geplant.

DJAOERAN, steel v.d. *doran*.

DJAOR, 1. achter gebleven; aan zijn lot overgelaten; *mandjaorkon*, achterlaten, doen achterblijven, aan zijn lot overlaten.
2. = *pajak*, liggende; *boekoe i djaor di gindjang medja i*, het boek ligt op de tafel; *padjaor ma disi*, leg het daar maar neer; *djaor noma aoe di dalan i*, ik lag zoo maar op den weg.
3. *mandjaorkon*, iemand een stoot geven, zoodat hij voorover valt.

DJAOT, nut, nuttig, noodig; *aha soada djaotna*, het heeft absoluut geen nut.

DJAPAJA, *mardjapaja*, in stroomen vloeien, plassen maken; *mardjapaja moedar i*, het bloed vormde een heelen plas.

DJAPA-DJAPA, zonder ergens op te letten; *aha baen ro ho toeson djapa-djapa?* waarom kom je hier zonder ergens op te letten?

DJAPDJAP, *mandjapdjap*, telkens ergens een houw in geven; telkens met de hand of met een voorwerp op iets slaan; *djapdjap ma djolo on*, sla hier maar eens op; *mardjapdjap pong*, gondangmuziek maken; *matoedjapdjap*, voortdurend een slaande beweging maken.
DJAR, klanknabootsend woord voor neerplassend water.
DJARA, *mandjara*, zoeken, opsporen; *tadjara djolo toesadoe*, laten we daar eens gaan zoeken (van sporen); *madoeng lodja hami na mandjara oersa i*, we zijn moe van het nagaan v.d. sporen v.h. hert.
DJARA-DJARA, gezegd v. dieren, die nog nooit jongen hebben gehad of van hoenders, die nog nooit eieren hebben gelegd; *manoek djara-djara*, een jonge kip; *lomboe djara-djara*, een vaars.
DJARA-DJOEROE = *pande-pande*, gids, tusschenpersoon.
DJARAK, e.s.v. struik, in heggen geplant.
DJARAK-DJOEROEK, *mardjarak-djoeroek*, ongelijk boven elkander uitsteken; *same na mardjarak-djoeroek*, rijstkweekplantjes, die ongelijk van lengte zijn.
DJARAMPAK, naar alle kanten zich verspreidende; overal heen groeiende, bijv. van kruipende planten.
DJARANG, zelden; *djarang-djaro*, met lange tusschenpoozen; *djarang-djaro ho toeson*, je komt hier maar eens zoo'n enkele maal.
DJARAR, *mandjarar*, kruipen van slangen, duizendpooten enz.; *pandjararan*, de grond, waarover gekropen wordt; *nada bagi pandjararan ni gadoengmoe aoe*, ik ben niet de grond, waarover jouw *gadoeng* kruipen kan = je moet niet denken, dat je met mij maar doen kunt wat je wilt.
DJARBANG, breed uitstaande v.d. ooren, teenen enz.; *madjarbang indege ni babiat i*, de sporen v.d. tijger stonden wijd uit elkaar.
DJARDJAR, lang v.d. haren v.e. dier; *taroe djardjar doma oboek ni lai-lai ni koedo i*, de haren v.d. staart v.h. paard waren zeer lang.
DJARI, spaak van een wiel.
DJARI-DJARI, de vingers, de teenen.
DJARING, vangnet voor herten en dergelijk groot wild.
DJARINGDJING, 1. heuvelrug, bovenste rand v.e. berg of heuvel, zooals men die scherp tegen den hemel ziet afsteken; *mandjaringdjing*, over zoo'n bergrand loopen.
2. rugvin.
3. naam v.e. liaansoort.
DJARKA, *mandjarkai*, gissen, zoeken, zich afvragen; *sai mandjarkai rohangkoe*, ik vroeg me steeds af......
DJARNAT (v. O.), lui zittende, zittende te luieren.
DJARNGAM, verkeerd, onwillig; *denggan hoedok, djarngam pangaloesinia*, ik zeg het goed, maar zijn antwoord is altijd onwillig, min of meer nijdig.
DJARO, 1. stok, waarmee men een buis of pijp doorsteekt.
2. naam v.e. boom.
3. *mandjaro*, zich gereed maken om te boksen; de armen naar achter brengen om iemand krachtiger een stomp te geven.
4. in: *djarang-djaro*, zelden.
5. *pandjaro*, lot.
DJARODJAK, 1. palen in den grond geheid om een dijk of afdamming stevig te maken.
2. (T.) naam v.e. soort van borden.
DJARODJO, lomp, ongemanierd, onbeleefd in zijn spreken.
DJAROE = *haroe*; *djaroe pe*, ofschoon.
DJAROEM, naald, wijzer v.e. klok.
DJAROEMBOEN, dicht v. gebladerte; *bio-bio na mardjaroemboen*, een *bio-bio*plant met dicht gebladerte; *djaroemboenan*, dicht gebladerte hebben.
DJAROEMBOSI, benaming v.e. kip met zwarte veeren, maar om den hals rood of bruin.
DJAROEM-DJAROEM, made.
DJAROENDJOENG, een gouden hoofdversiersel voor een bruid.
DJAROENG = *djaroe*.
DJARONGAR, lang en hoogopstaande v.d. horens; *manoek djarongar*, n.v.e. grooten haan, die bovendien zeer vechtlustig is.
DJARONGDJONG, *mandjarongdjong*, het eerst durven te beginnen; het eerst op iets durven losgaan; *djarongdjong bo!* kom op! begin, als je durft! *ise na pardjolo mandjarongdjong babiat i?* wie durft het eerst op den tijger afgaan?
DJARORAK, *mandjarorak*, naar alle kanten zich verspreiden, heenvloeien; *mandjarampak mandjarorak songon aek di rodang-rodang*, heen en weer vloeien zooals water in een moeras (dus zonder bepaalde strooming).
DJARORAP = *djarorak*.
DJASA, *soerat djasa*, diploma, certificaat, door een Moh. godsdienstleeraar aan zijn leerlingen na afloop hunner studies gegeven.
DJAT, 1. leelijk, slecht (vgl. bij *siaroem* 2); *hadjatan*, slechtheid; *padjatkon*, slecht maken; *mardjatdjati*, van iemand kwaad spreken.
2. *djaton* = *sinangnagaon*, neteluitslag hebben.
DJATA, *mandjata*, met de hand ergens bij kunnen door zich uit te rekken; *nada tardjata aoe*, ik kan er niet bij.
DJATI, 1. e.s.v. boom met uitstekend timmerhout.
2. machtig, grootsch.
DJAWA, Javaan; *tano djawa*, Java; zie ook *asom*.
DJE, woordje, waarmee men iemand roept.
DJEBE, schuin, scheef; *padjebehon*, in een schuinen stand zetten.
DJEBEK, *mandjebek*, knijpen; *mandjebekkon*, in de wangen knijpen.

DJEBOE, in opschudding zijnde; in de war zijnde; vreemd, gek zijnde; *na djeboe ma i*, wat is dat gek, zonderling; *padjeboehon*, in de war sturen, iets nog zonderlinger maken; *hadjeboeanna*, midden in de drukte.

DJEDJA, *djedja-djedja*, met veel drukte ergens komende; *oelang sai djedja-djedja ho toe bagas on*, je moet niet telkens hier naar dit huis met zooveel drukte komen.

DJEDJAM, een woordje, dat men gebruikt, als men kleine kinderen op en neer laat dansen, om daarmede de maat aan te geven.

DJEDJE, *mandjedje*, telkens weer iets doen, omdat men het graag doet; *mandjedje ma hamoe na marboeroe i, roepana djotdjot dapotan*, jullie gaan maar telkens weer op de jacht, het schijnt, dat jullie dikwijls wat vangt.

DJEDJEP, stotterende, stotteren.

DJEDJET = *djedjep*.

DJEGANG, 1. = *djaoeng*, mais.
2. manier, wijze; *sidoea djegang*, iets, dat op twee manieren kan.

DJEGAT, *djoemegat-djegat*, achterover buigen.

DJEGEN, *mardjegen-djegen*, den pas erin zetten; *aha ambaen mardjegen-djegen ko na mardalan i?* waarom zet je er zoo den pas in bij het loopen?

DJEGES, mooi, schoon, fraai; *hadjegesan*, schoonheid; *hadjegesanna*, op zijn mooist.

DJEHE, *mandjehe*, verraden; *pandjehe*, verrader.

DJEHENG, duurzaam van hout; *ia ma na djehengna*, hij is het taaist.

DJEIT, *mandjeit*, iemand roepen met *djeit*, als men bijv. zijn naam niet weet; *djeit djolo bajo on*, roep dezen man eens! *didjeit pidong ma boroe i*, het meisje wordt door een vogel aangeroepen; eene zegswijze, waarmede verbloemd wordt gezegd, dat een meisje zwanger is en haar zwangerschap zichtbaar begint te worden; *ogoeng pandjeit*, het muziekbekken, waarop het eerst wordt geslagen. Dit bekken heeft een hoogen toon, waarop geantwoord wordt met de *ogoeng oloan*, die van zwaarder klank is.

DJEKDJEK, praatziek, babbelachtig, brutaal.

DJELDJEL, dadelijk alles over vertellend, niets voor zich kunnende houden.

DJELE, *mandjele*, zie *ondor*.

DJELMANG, afwijkend, verkeerd, niet passend; *djelmang do pangaloesmi*, uw antwoord is verkeerd, past niet op wat ik zeg.

DJELOK, 1. een kalebassoort; *paringkajoe djelok, parroha pitoeng geldok*, wie *djelok* als groente gebruikt, die heeft zeven kronkels in zijn hart, dwz. die is niet te vertrouwen; *batoe ni djelok*, de vrucht v.d. *djelok*; *batoe djelok*, verbloemd voor vr. schaamdeelen.
2. zich verpraat hebbende, door den mand gevallen; *anggo on mada djelok pangkobarmoe*, ditmaal heb je je toch eventjes verpraat (ben je door den mand gevallen).

DJELPET, verbluft, niet meer weten wat men zeggen of doen moet; *djelpet rohangkoe* = *pendek rohangkoe*, ik wist niet meer, wat ik zeggen moest.

DJEMBET, sajetten versiersel aan de *tagan* (koker voor kalk); ook de kralen en belletjes aan tasschen; *moegit-oegit songon djembet na hoerang onjak* (of *na hoerang togoe*), los staande, zooals de kralen versiersels, die niet stevig meer vastzitten. Men past het wel op het gebit toe.

DJEMOET, diefachtig; *pandjemoet*, kleptomaan.

DJEMPEK, kort; *na djempek ma same on*, wat zijn deze rijstkweekplantjes kort! *na djempek ma anakboroe on*, wat is deze vrouw klein!

DJENG = *baloe*, onuitgemaakt v.e. spel; koppig, weerstrevend, recalcitrant, twistziek.

DJENGDJENG, 1. verwend (= *endjeng*); zeurig; *na djengdjeng ma ho*, wat ben jij verwend! *padjengdjengkon*, voor iemand opkomen, het voor iemand opnemen, verwennen, vertroetelen; *oelang padjengdjeng dakdanak i*, neem het kind maar niet in bescherming!
2. in de uitdrukking: *djengdjeng ni angkorodan*, ongevoelig.
3. (v. O.) *mardjengdjeng*, liedjes zingen; vóór het eigenlijke lied zingt men eenige malen *idjeng* bij wijze v. introductie; *djeng* is daarvan een verkorting.

DJENGGA, *djengga-djengga*, de kleine vruchtjes v.d. nangka (= *rindang* 1).

DJENGGAL, *mandjenggal*, achterover buigen; *djoemenggal-djenggal*, zich telkens achterover buigen; een achterovergebogen houding aannemen.

DJENGGANG, 1 = *rindang* 1.
2. *abit djenggang*, een soort katoentje.

DJENGGOER, verdraaid, gekronkeld, verbogen; *djenggoer songon hajoe di tor*, krom staande als een boom boven op een heuvel.

DJENGGOR, *mardjenggoran*, spierkrampen hebben.

DJENGKAR, 1. mnl. bloesem v.d. papaja, die wel als groente gegeten wordt en een bitteren smaak heeft; (T.) *lambak gantoeng na nipardjengkar*, sirihzak, welks rand uit rood met koralen bezet laken bestaat.
2. verzorgd, opgeborgen, opgeruimd, netjes, in orde; *mandjengkari*, zich netjes maken.

DJENGKAT, *mandjengkat*, iemand aanroepen; *djengkat bajo on!* roep dezen man eens aan!

DJENGKEL, weerspannig, tegenstrevend.

DJENGKOET, *djoemengkoet-djengkoet*, onder het loopen telkens de knieën optrekken; een pedanten loop hebben; *na nipagakgak ni baroetna, na nipadjengkoet ni poeltakna*, die met het hoofd opgeheven loopt vanwege zijn krop en die pedanterig loopt van-

wege de kloven in de voetzolen. Deze kloven zijn het gevolg van framboesia tropica.
DJENGKOL = *djoring.*
DJENTOER, zie *soebang* 3.
DJEOES, onbeleefd, onbeschoft, onhoffelijk.
DJEOR, op den kop getikt, erbij zijn; *djeor mada anggo i,* dat is op den kop getikt, die is er bij; *ma djeor babiat i dibaen poting ni Sianoe,* de tijger is er netjes bij door de *poting* (zie aldaar) van Sianoe; *ise mandjeorkonsa,* wie heeft hem erbij gelapt? *anggo on da, na mandjeorkon boroe ma hamoe toesi,* voor dit keer gaan jullie een bruid daar op den kop tikken.
DJEP, klanknabootsend woord.
DJEPA, *mardjepa-djepaan,* al hinkende en scharrelende komen aanzetten; komen aanloopen met het heele lichaam in beweging.
DJEPAT, *mardjepat-djepatan,* zich telkens weerspreken; niet uit zijn woorden kunnen komen.
DJEPOK, erin geloopen zijn, erbij zijn; *ma djepok da ho,* jij bent er bij.
DJERBANG, *mandjerbang,* rijst en mais door elkander koken.
DJERDJER, 1. diefachtig; *na djerdjer ma tanganmoe,* wat zijn jouw handen vlug om te stelen.
2. praatziek, dadelijk met een antwoord gereed; *na djerdjer ma babamoe,* wat ben jij vlug met je bek.
DJERENG, *mardjereng-djereng,* in flarden gescheurd zijn; vol scheuren zitten v. kleeren.
DJERET, een bosje, een zoodje; streng garen; *goelaen sandjeret,* een bosje visch; *parira sandjeret,* een bosje *parira*-vruchten.
DJERGOT, zich verpratende; gestrikt wordende; gevangen; *sanga djergot ko anon disi,* pas op, dat je je straks niet verpraat; *ma djergot pidong i hona sambilki,* de vogel is er bij door mijn strik; *tardjergot,* in den val geloopen.
DJERKOT = *djergot.*
DJEROR = *djarar.*
DJEROS, in verschillende richtingen staande, schots en scheef staan van in den grond gestoken stokken (= *reos*); *oelang padjeros pamagohon ni partoenggoel i, tigor baen,* je moet de stokken niet zoo schots en scheef in den grond steken, zet ze er recht in.
DJEROT = *djergot.*
DJESTO, *mardjesto,* onverwachts afgaan v.e. geweer.
DJETOEK, oververzadigd; *mardjetoek,* oververzadigd zijn; *anggo on da na mangan on, mardjetoek ma hoelala,* dit maal met het eten, voel ik me eens door en door verzadigd.
DJIA, *mandjia-djia,* iemand van iets afhouden, iemand ophouden; *adong dehe na mandjia-djia ho dibaen na so sidoeng ho doedaonmi?* is er ook iemand geweest, die je heeft opgehouden, zoodat je niet klaar kwam met het stampen (v.d. rijst)? *ise he na mandjia-djia ho dibaen na so toeloes ho marbagas toe bajo i?* wie heeft je ervan afgehouden, dat je huwelijk met dien man niet doorging?
DJIBOENG, onvriendelijk, gramstorig, gefronst v.d. wenkbrauwen; *mardjiboeng do bohi ni dadaboroe i na mangalehen indahan i di hita,* het gezicht v.d. vrouw, die ons te eten gaf, stond allesbehalve vriendelijk.
DJIBOER, zie *siboer* 2.
DJIGIT, *matoedjigit,* luid en schel klinken v.d. *gondang.*
DJIGOL, taai, van groot uithoudingsvermogen.
DJIHIN, rondzwervende geest (= *djin*).
DJILAM, *mardjilam,* vlammen v. vuur; *djilam ni api,* vlam v. vuur.
DJILIK, *mandjilik,* zoeken; *marsidjilihan hoetoe,* elkander de hoofdluizen afzoeken.
DJILLA = *ringrang.*
DJILOK, e.s.v. boom.
DJIM, meestal met een ontkenning in de beteekenis van: geen onderscheid weten te maken; *na so mardjim do bajo on mandok hata,* deze man weet geen onderscheid te maken in het zeggen van zijn woorden = deze man flapt er maar uit wat hem voor den mond komt; *nada mardjim diida ia halak,* hij weet geen onderscheid te maken in de menschen, die hij voor zich heeft.
DJIMAT, waakzaam, achtgevend, op de kleintjes passend.
DJIMBOLANG, *djimbolangon,* een beroerte krijgen van boosheid of drift.
DJIMBOM, 1. dom, stom, moeilijk van begrip.
2. (v. O.) n.v.e. riviervisch.
DJIMBONG = *djimbom* 1; *si djimbong,* botterik, stoffel.
DJIMPOET, 1. geknot zijnde, geen staart hebbende; *leto djimpoet,* kwartel; *sidjimpoet,* iemand, die een zeer kleinen penis heeft.
2. arm, ellendig, achteruit gezet; *ma tardjimpoet hoelala,* ik voel me achteruit gezet.
DJIN = *djihin.*
DJINA, ontuchtig.
DJINAK, tam, mak; *padjinakkon,* tam maken, temmen.
DJINDONG, *mandjindong-djindong,* op de handen heen en weer wiegen, daarbij neuriende, zooals men met kleine kinderen doet (in het Angk.: *dideng*).
DJINGAR, wild, ruw, woest, brutaal.
DJINGDJING, *mandjingdjing,* met de hand vasthoudende dragen.
DJINGGOENG, *mardjinggoeng,* mager zijn.
DJINGGOLO, *mardjinggolo,* erg mager zijn.
DJINGKAL, 1. = *dingkal; mardjingkal songon tahoeroe,* als de *tahoeroe* met het achterlijf naar boven gericht = parvenu-achtig.
2. tegenstrevend, weerstand biedende.
DJINGKOET, *djoemingkoet-djingkoet,* een zeer armoedige plunje dragen.
DJINTAN, komijn (= *sahar-sahar*).

DJIOR, naam v.e. boom, waarvan de kern zeer hard is en die vaak als schaduwboom in de koffietuinen en langs de wegen geplant wordt.

DJIPOEL, te veel de onderste bladeren weggenomen, zoodat alleen maar enkele boven aan den stam blijven zitten; *oelang djipoel baen pantjalongmoe di ingkajoe i,* als je groenten plukt, moet je het niet zoo doen, dat alleen de bovenste bladeren blijven zitten.

DJIPOENG, alleen boven aan den stam bladeren hebbende.

DJIRBANG, uitgespreid, uitgezet; *mandjirbang hoeida oelok dari i,* ik zag de *dari*-slang (haar hals) uitzetten; *aha ambaen na djirbang pinggol ni koedo on?* waarom zet of steekt dit paard zijn ooren op?

DJIRET, liefje (= *oealang*); *djiretkoe do i,* dat is mijn liefje.

DJIRIR, *mandjirir,* kruipen v. kleine dieren.

DJITDJIT, een stukje watten of iets dergelijks aan een draad gebonden om daarmee wat weg te nemen; *pandjitdjit,* zulk een voorwerp; *halak na hona rasoen nibaen pandjitdjitna,* iemand, die gift heeft binnengekregen, met zulk een prop watten schoon maken; *pandjitdjit ni ihan* = *ompan,* aas, waarmee men visch vangt.

DJO, woordje, waarmee men iemand roept.

DJOANG, foeileelijk, afschuwelijk; *na djoang ma antong na tobang-tobang on,* wat is dit oudje foeileelijk!

DJOBA, *mandjoba-djoba,* op iets losstormen, op iets afgaan zonder op het gevaar te letten; *didjoba-djoba ia api i mamboeat anaknia,* hij liep op het vuur in om zijn kind te redden; *biasi djoba-djoba haroromoe,* waarom storm je hier zoo maar op aan?

DJOBAK, kooi om vogels in te vangen.

DJOBANG, een breede strook kralen of een versiering van verschillende kleuren sajet op een *parompa sadoen* (adat-draagdoek).

DJOBAR, leguaan.

DJOBIT, een adat-kleed in vroeger tijd.

DJOBOE = *djeboe.*

DJOBOR, zoo maar, zonder vooraf te waarschuwen, ergens binnenloopen; *hoem djobor-djobor sadjo ho,* jij loopt zoo maar binnen.

DJOBOS, *matoedjobos,* er vlug en stevig op los stappen; *oelang hoem matoedjobos-djobos ho na mardalan i, hona boestak aoe dibaen ko,* je moet er maar niet zoo op los stappen, je maakt me vol met modder erdoor.

DJODA, *mandjoda-djoda,* vlug door iets heendringen (door een menschenmenigte of door struikgewas).

DJODJAK, *mandjodjak,* stappen; *simandjodjak,* stapper = voet (andoeng-taal); *djodjahan,* steunpunt, fondament, grondslag.

DJODJAL, prop; *mandjodjal,* een prop ergens instoppen.

DJODJO, arm, ellendig; *halak na siak na djodjo,* iemand, die arm en ellendig is.

DJODJOM, onopgehelderd, nog niet volkomen duidelijk.

DJODJONANG, hoofdpersoon, leider.

DJODJOR, op de rij af, naast elkaar staande; *padjodjorkon,* achter elkaar iets opzeggen, op een geregelde wijze verhalen; *mandjodjori,* op de rij af bezoeken; *djodjor lehen,* geef op de rij af (dus ieder).

DJODJORAN, koperdraad om vischhaken van te maken.

DJOEA, *mandjoea,* weerstreven, weigeren; *na so tardjoea,* die niet weerstaan kan worden.

DJOEAK-DJOEAK, dienaar, vertrouweling v.e. vorst (oorspronkelijk een slaaf).

DJOEAL, een inhoudsmaat; *5 djoeal = 2 belek* (de bekende Ind. petroleumblikken); *sandjoeal boerangir,* 6 bosjes sirih-bladeren.

DJOEANG, *hata so djoeangon,* een bevel, dat niet te weerstreven is.

DJOEAP, 1. verwaand, aanmatigend.
2. *padjoeap,* met elkander samentreffende.

DJOEAR, neergesmakt, neergeploft; *mandjoearkon,* iets neersmakken.

DJOEAR-DJAIR, overal scheuren hebbende; in stukken liggende; in stukken en brokken; *ma djoear-djair abitmi,* je kleed vertoont overal scheuren; *ma djoear-djair sopo i,* de schuur ligt geheel uit elkaar; *djoear-djair hoebaen halahi,* ik heb ze uit elkaar gejaagd; *mandjoear-djairkon hepeng,* zijn geld opmaken, stuk slaan.

DJOEARO, in samenstellingen met *moedi, toelis* enz.: *djoearo toelis,* klerk, schrijver; *djoearo moedi,* stuurman.

DJOEBA, *badjoe djoeba,* het lange gewaad, dat de hadji's dragen.

DJOEBAK-DJABIK, vol wonden en schrammen, gerafeld.

DJOEBAR-DJABIR = *djoebak-djabik.*

DJOEBENG, *mardjoebeng,* kijven v. vrouwen, waarbij zij elkaar in de haren vliegen.

DJOEBIN, *batoe djoebin,* vloertegel.

DJOEDI = *djoedji.*

DJOEDJAR, *mandjoedjar,* iets afstooten, daarbij de beweging van beneden naar boven makende; ergens in steken met een heen en weer gaande beweging; *mandjoedjari,* telkens heen en weer steken; *djoedjari loebang i,* steek eens heen en weer in het gat; *sai na djoedjar do hatami,* je woorden steken of prikken steeds.

DJOEDJI, *mardjoedji,* dobbelen; *pardjoedji,* dobbelaar; *mandjoedjihon,* verdobbelen; *mardjoedjihon,* verdobbelen (*dipardjoedjihon*).

DJOEDJOENG, *mandjoedjoeng,* op het hoofd dragen; *mandjoedjoeng haradjaan,* eene vorstelijke waardigheid bekleeden; *hoedjoedjoeng sangap ni radja i,* ik draag eerbied voor den vorst; ik erken met eerbied de hoogheid v.d. vorst; *si mandjoedjoeng* (andoengwoord) = *oeloe; djoedjoengan,* waardigheid; ook: datgene wat men op het

hoofd draagt; datgene, waarlangs iets omhoog klimt; *djoedjoengan ni begoe* = *hasiaran ni begoe*, medium van een geest.

DJOEDJOER, 1. *mandjoedjoer*, iets nagaan, bijv. de sporen van wild; *mandjoedjoer hata*, van het begin tot het einde iets ophalen; *mandjoedjoer adat*, de adat geheel volgen.
2. *mandjoedjoer boroe*, den bruidsprijs betalen voor een meisje; *djoedjoeran*, bruidsprijs.
3. (T.) *djoemoedjoer ak ni si loemimpang dalan* = *mardalan* (andoeng); (T. O.) *sidajang pandjoedjoeran* = *dalan*.

DJOEGA-DJAGE, door elkaar, in de war; *djoega-djage eme i dipangan babi i*, de varkens hebben overal van de padi gegeten; *djoega-djage dope oboeknia*, zijn haar zat nog geheel in de war; *oelang djoega-djage baen pangarabimoe, antjo denggan tarboloes kita*, opdat wij er goed doorheen kunnen, moet je niet zoo in het wilde weg kappen.

DJOEGIA, *djoegia sopa*, een Bataksch weefsel, vooral in Angkola gebruikt.

DJOEGOEK, zitten; *djoegoek-djoegoek*, al zoo'n beetje kunnende zitten van een kind; *djoegoehan*, zitplaats, zetel, achterste; *padjoegoekkon*, ergens laten zitten; *mandjoegoehi*, op iets zitten.

DJOEHOET, vleesch; *pardjoehoet*, een man, die graag de vrouwen achterna loopt.

DJOEIT, e.s.v. boom, die eetbare, zuurachtig smakende vruchten draagt.

DJOEKDJOEK, *mandjoekdjoehi*, door iets heen steken; stekende pijn hebben.

DJOELANG, 1. *marsidjoelangan*, elkaar met de horens stooten (van stieren, karbouwen, enz.).
2. *mandjoelang*, tegen een helling iets op rollen.
3. *mandjoelang* = *toehoek* (Angk.), een kind op den nek dragen.

DJOELDJOEL, *mandjoeldjoelkon*, met de hand ondersteunende iets naar boven heffen; *djoeldjoelkon djolo na manaek i*, help hem eens bij het klimmen door hem van onder te steunen; *mandjoeldjoel*, iemand op streek helpen bij het ondervragen; *djoeldjoelkononkon botik, nidjoeldjoelkon moer malintjat*, een (aan den boom hangende) papaja-vrucht naar boven heffen, hoe meer men dat doet, zooveel te meer wordt ze ingedeukt. Dit wordt toegepast op iemand, dien men helpen wil, maar die niet te helpen is. *hadjoeldjoelan* = *hamadjoean*, vooruitgang, ontwikkeling.

DJOELE, *djoemoele-djoele*, voorover loopen; *manangkok djoemoele-djoele, manoeat djoemomba-djomba*, bij het stijgen voorover loopen, bij het dalen achterover loopen.

DJOELET, *mardjoelet*, op een rij staande goederen van elkander overnemen om ze zoo over te brengen; *mandjoeletkon*, iets op die manier transporteeren.

DJOELING, scheel ziende.

DJOELOE, bovenstrooms, bergkant v.e. terrein, hooger gelegen land; *di djoeloe ni*, aan den bovenkant van......; *toe djoeloean*, naar den bovenkant; *djoeloean*, de eereplaatsen in een woning, d.z. de plaatsen meer naar binnen gelegen, verder van de deur af, waar de voornamere gasten een zitplaats vinden bij gelegenheid v.e. feest. Dit in tegenstelling met *talaga*.

DJOELOEK, 1. *mandjoeloek*, iets op een voorzichtige manier trachten te weten te komen; *mandjoeloek roha ni Sianoe*, de gedachten van Sianoe trachten te weten te komen.
2. (v. O.) *mandjoeloekkon*, iets in een opening steken; met iets ergens in peuteren.

DJOELOENG, voorover vallende; *mandjoeloeng-djoeloeng*, onder het loopen telkens voorover vallen; *mandjoeloeng-djoeloeng songon leto di padang*, telkens vooorovervallen net als een kwartel op de heide.

DJOEMA'AT, Vrijdag.

DJOEMAROEAM, loshangend en verward van het haar bij vrouwen.

DJOEMBA, *haroeaja djoemba porang*, de boom, die zich naar de voorstelling der Bataks op de maan bevindt.

DJOEMBAK, haarlok van voren, terwijl het overige deel kort geknipt is bij de jongens; (T. O.) stekels aan den nek v.e. varken; manen v.e. paard; (v. O.) kuif v.e. haan.

DJOEMBALANG = *djimbolang*.

DJOEMBANG, 1. *djoembang djoboer*, ondoordacht van wat men zegt; *na djoembang djoboer sadjo do hobarmoe*, je praat maar raak zonder na te denken.
2. mild, vrijgevig, mededeelzaam.

DJOEMBOL, 1. plotseling te voorschijn komende.
2. radeloos van smart.
3. *mardjoembol*, meestal met eene ontkenning in de beteekenis van: niets overlatende; nergens rekening mee houdende; *taroe so mardjoembol do pantjalongmoe*, je hebt bij het plukken van groenten ook niets overgelaten.

DJOEMDJAM, raaskallerig, alles er maar uitflappende; *oelang saratna djoemdjam pangkoelingmoe*, als je spreekt, moet het je niet te doen zijn om maar te raaskallen.

DJOEMOENG, onvergezeld, alleen op weg zijnde; *padjoemoengkon*, iemand onvergezeld laten gaan; *oelang tapadjoemoeng Sianoe na mardalanan i, angkon adong donganna*, we moeten Sianoe niet onvergezeld op reis laten gaan, hij moet een kameraad hebben.

DJOEMPA, *mardjoempa*, ontmoeten.

DJOEMPAK, rijkelijk iets krijgen; *tardjoempak noma hami na mangkail, pola giot so taroban be ihan i hara ni bahatna*, bij het hengelen kregen we ditmaal zoo bijzonder veel, dat we de vele visschen haast niet meer konden meenemen; *djoempak do hami na marboeroe i*, op onze jacht kregen we heel

veel; *djoempak dilala Sianoe na mamboeat batoe ni kopi taon on,* dit jaar kreeg Sianoe bijzonder veel bij het plukken van de koffie.

DJOENGADA, ooit, wel eens; *djoengada hoeida ia,* ik heb hem wel eens gezien.

DJOENGDJOENG, *djoengdjoengan,* iemand, dien men vereert en navolgt; staak of stok, waarlangs men een plant omhoog laat klimmen; *djoengdjoeng djoeit,* e.s.v. boom met eetbare, zuurachtige vruchten.

DJOENGGA, *oente djoengga = oente soende.*

DJOENGGAL, *mandjoenggal,* zich opheffen, in erectie komen v.d. penis; *mandjoenggal poesoe-poesoengkoe = hehe rimaskoe,* mijn hart heft zich op, d.i. mijn toorn verheft zich.

DJOENGGARE, *mardjoenggarean,* schots en scheef door elkaar staan, bijv. van het brandhout; ook van de tanden: zeer ongelijk staan.

DJOENGGELE, *mardjoenggele,* achterover tuimelen; *mandjoenggelehon,* iemand achterover laten tuimelen.

DJOENGGOEL, *djoenggoel meong* of *meat,* strontkever *(halitjoengtjoeng te).*

DJOENGGOLA, *mandjoenggola,* eene bespreking tot een einde brengen; *oelang pola sak rohamoe, anggo taringot di parkobaran i, madoeng hami djoenggola,* jij hoeft er geen zorgen over te hebben, wat de bespreking aangaat, die hebben we al tot een goed einde gebracht.

DJOENGIL, steeds openstaande v.d. mond.

DJOENGKANG, 1. de boven den grond uitgroeiende wortels van een boom, zoo gevormd, dat ze als het ware een zitplaats vormen.
2. naam v.e. *siala*-soort.

DJOENGKAT, aanmatigend, brutaal, hoogmoedig; *sidjoengkat,* n.v.e. plant.

DJOENGKIT, *mandjoengkit,* iets ergens uitpeuteren.

DJOEO, ook, toch; *dilehen ia djoeo,* hij gaf het toch.

DJOEP, klanknabootsend woord.

DJOEPDJAP, klanknabootsend woord van het geluid, dat vele patjols maken bij het bewerken der sawah's.

DJOEPOENG, met ongedekten hoofde.

DJOERANG, *djoerang-djoerangon,* aan een buikziekte lijden.

DJOERANGGA, hond.

DJOERBOT, boos kijkende, er nijdig uitziende.

DJOERDJAR, druipende, veel speeksel uitscheidende; *djoerdjar noma idjoerkoe marnida panganon na tabo i,* op het zien van het lekkere eten liep het speeksel mij uit den mond.

DJOERDJER, druipende van olie of vet; *djoerdjer noma montji na nitoetoeng i,* het vet liep er af, toen men de muis roosterde (aan het spit hield).

DJOERE, tros v. vruchten; streng v. koralen; *djoerean,* streng, bos.

DJOERENG, scheef, schuin staande v.d. hoofddoek; *djoereng noma parsegar ni bajo i,* de man droeg zijn hoofddoek scheef.

DJOERGANG, met de beenen opgetrokken zittende; met de pooten in de hoogte liggende; op den grond liggende v.e. boomstam met de takken omhoog; *padjoergang ma hadjoedjoegoekmi,* ga zoo zitten, dat de knieën omhoog getrokken staan; gehurkt zitten; *oelang sai djoemoergang-djoergang ko,* ga niet altijd zoo gehurkt zitten; *ma djoergang oersa i,* het hert ligt op den rug met de pooten omhoog; *hajoe na djoergang bahat disi,* er liggen daar veel boomen, waarvan de takken omhoog gericht staan; *djoergang pangaloesimi,* je geeft een geheel verkeerd antwoord.

DJOERGOENG, grillige vormen hebben v.d. wolken.

DJOERKOE, (= *djorkoe*) beamend, toestemmend, met bijvalsbetuiging iemand, die een toespraak houdt, in de rede vallen.

DJOEROEK, *tardjoeroek,* te ver gegaan van iemands woorden; *ma tardjoeroek hobarkoe,* ik ben met mijn woorden te ver gegaan; vgl. *tadjoer.*

DJOEROER, *mandjoeroer,* kruipen v. slangen, planten; *pandjoeroeran,* waarover of waarlangs gekropen wordt.

DJOETA, millioen.

DJOGAL, stijf, verstijfd; *na djogal roha,* stijfkoppig, onbuigzaam; *dipadjogal ia rohania,* hij verhardde zijn hart.

DJOGI, mooi, keurig; *boroe na djogi,* een mooi meisje.

DJOGO, klanknabootsend woord; *na djogo-djogo poelnangon,* wordt gezegd van iemand, die niet regelmatig werkt; soms werkt hij, maar dan met overmatigen ijver en kort daarop een langen tijd niets uitvoerend.

DJOGOS, klanknabootsend woord; *matoedjogos,* op een luidruchtige en haastige wijze iets doen.

DJOHA, *mandjoha-djoha,* verbieden, verhinderen; *didjoha-djoha ho sadjo aoe mandok hatangkoe,* jij verhinderde mij telkens te spreken.

DJOHER, dandy-achtig, er graag fijn willen uitzien.

DJOHOMAN, vaste plaats v. vestiging; een afgerond geheel vormend; *nada mardjohoman bajo on,* deze man heeft geen vaste plaats van vestiging, is een zwerver; *nada mardjohoman tahi i nangkin,* de beraadslaging is niet tot een afgerond iets gekomen zooeven.

DJOKDJOK, 1. zich niet tot een aar willende zetten v.d. rijsthalmen; *na djokdjok ma eme on, nada laloe boltok hara ni logo ni ari,*

deze rijsthalmen willen niet in de aar schieten door de groote droogte.
2. *mangoendjokdjok*, op en neer geschommeld worden in een hotsende kar of op een dravend paard.

DJOKER = *djoher*.

DJOLA, *mandjolai*, ergens vlug heenloopen om het op te rapen; *hoedjolai dakdanak na madaboe i*, ik liep vlug naar het gevallen kind heen om het op te rapen.

DJOLAK, *Ompoen Djolak Mariboe*, naam v.e. held, stamvader, in Angkola veel genoemd.

DJOLDJOL, *mandjoldjol*, iemand vlug achterna gaan om hem in te halen; *i do na hoedjoldjol toeson*, dat is het waarom ik op een draf hierheen ben gekomen.

DJOLI, *doea sadjoli*, een paar.

DJOLING, 1. *datoe mandjoling*, een *datoe*, die op alles wat heeft aan te merken, maar zelf niets in orde weet te brengen.
2. *mandjoling*, naar iemand kijken (vooral naar de meisjes); *mandjoling-djoling*, naar alle kanten wijdweg kunnen zien; *songon Salese panatap pandjoling-djolingan*, net als het dorp Salese, van waaruit men naar alle kanten wijdweg kan zien.

DJOLING-DJOLING, naam v.e. vogel.

DJOLIS, *mardjolis*, elkander evenaren; *mardjolis ma halahi na mangkobar i*, zij evenaren elkaar in de kunst van het praten.

DJOLKO, dichtbij; in Mand. ook: kortademig v.e. zieke; *djolko do toesi anggo sian panigoran on iba*, het is nog al dichtbij, als je langs dezen afkortingsweg gaat.

DJOLMA, mensch; ook wel eens gebruikt in de beteekenis van: echtgenoote; *hadjolmaon*, menschheid.

DJOLNANG, hel van kleur; *djolnang idaon ragi ni abit i*, het patroon van dit kleed is hel van kleur.

DJOLO, wat voor iemand gelegen is; in een verzoek: eens, als het u belieft; *lehen djolo piso on*, geef dit mes eens! *di djolo ni*, voor; *toe djolo ni*, naar den voorkant van...; *nadjolo*, vroeger; ook: *nadjoloan; djoemolo*, eerder, vroeger; *madoeng djoemolo*, hij is al overleden; *pardjolo*, de eerste; *mandjoloi*, iemand voorkomen; *mandjolo-djoloi*, iemand bij het spreken telkens voor zijn; *padjolohon*, iemand voor laten gaan; *padjolo hamoe ma*, gaan jullie maar voor.

DJOLOE, *mardjoloe-djoloe*, neurien, liedjes zingen.

DJOLOENG, 1. val, knip; *loepa pe montji, nada loepa djoloeng*, al denkt de muis er niet aan, de val doet het wel; *djompoet djoloeng*, val voor apen, waarbij de voorpoot stevig geklemd wordt; *djompoet djoloeng baen panangkoepmi*, pak het dadelijk stevig beet, zoodat het niet meer los kan komen.
2. in Mand.: *mandjoloeng*, ergens op zitten wachten, bijv. op het afvallen v.d. doerian-vruchten.

DJOLOL, 1. *mardjolol*, te laat afgaan v.e. geweer; *mardjolol do sinapangkoe nangkin*, mijn geweer ging te laat af, nl. eerst het slaghoedje en even daarna pas het schot.
2. geluid v.e. *doal*.

DJOLTOEK, *mardjoltoek*, bijzonder lekker zijnde; goed samenpassende; *mardjoltoek noma hoelala dai ni taroetoeng i*, ik vond de smaak v.d. doerian al bijzonder lekker; *mardjoltoek binege sora ni gondang i*, het geluid van de gondang-muziek was zeer harmonisch.

DJOM, uur, klok; *piga djom sian on toesadoe?* hoeveel uur is het van hier naar daarginds? *ma mate djom i*, de klok staat stil.

DJOMAK, een greep met de hand; *mandjomak*, met de hand iets opgrijpen bijv. v. rijst; iemand met de uitgespreide hand in het gezicht grijpen, daarbij met de nagels krabbende; *mandjomahi*, knijpende pijn hebben in de buik; *mandjomahi boetoehangkoe*, ik heb krampen in mijn buik; *djomak-djomak*, zoo maar toegrijpende; *oelang iba djomak-djomak so marboeri*, men moet maar niet zoo op het eten toegrijpen zonder vooraf de handen gewasschen te hebben; *djomak-djomak noma hoeida indege ni babiat*, ik zag de sporen van den tijger zeer duidelijk ingedrukt staan.

DJOMAK-DJOMAK, naam v.e. boom met week hout (= *hajoe djalahan*).

DJOMAN, de tijd van; ten tijde van; *anggo djoman saonari*, wat den tegenwoordigen tijd aangaat......

DJOMBA, *mandjomba*, op iets aan springen; iets bespringen; *didjomba ia aoe*, hij sprong op mij af; *mandjombai*, op iets toespringen.

DJOMBOER, 1. druk door den arbeid; bedrijvig; *hatiha djomboerna halak manjabi*, het is nu de tijd, dat de menschen midden in de drukte v.d. oogst zitten; *hadjomboeranna manjoean*, het is nu midden in de drukte van het planten (der rijst).
2. *djomboer* = *djomoer*.

DJOMOER, te drogen liggende padi om gestampt te worden; *mandjomoer*, te drogen leggen van padi om ze te stampen; *pandjomoeran*, plaats, waar men de rijst te drogen legt.

DJOMPAK, tegelijk, gezamenlijk plaats vinden; *saoelak djompak ma na manjoean taon on*, dit jaar heeft het uitplanten van de rijst overal tegelijk plaats.

DJOMPOET, *sandjompoet*, wat men in een keer met de hand kan opnemen; *mandjompoet*, oprapen (gewoonlijk tusschen duim en twee voorvingers).

DJOMPOL, kort en dik van lichaamsbouw.

DJONAHA, eigennaam v.e. persoon, bekend om zijn listige streken.

DJONAP, e.s.v. sabel; *marsidjonapan*, elkander steken of houwen met dat soort v. sabels.

DJONDJA, *mandjondja*, fijn stampen, fijn trappen; *mandjondja-djondja*, iemand een standje geven; tegen iemand een grooten mond opzetten; *aha ambaen didjondja-djondja ho aoe di bagaskon*? waarom zet je zoo'n grooten mond tegen mij op in mijn huis?

DJONGA, opgericht, naar boven staande; *djoemonga-djonga songon horbo pareme*, met opgerichten kop staande als een karbouw, die van de rijst staat te vreten.

DJONGAK, met den kop opgeheven staande om te stooten, zooals koeien en karbouwen; brutaal en uitdagend rondkijkende.

DJONGANG, met het hoofd opgeheven uitdagend of brutaal rondkijkende; *djongang babiat i*, de tijger zat met opgerichten kop uitdagend rond te kijken; (v. O.) verbaasd met open mond luisterende.

DJONGENG (v. O.), den hals uitrekkende om iets te zien.

DJONGDJONG, 1. staande, opgericht; *padjongdjongkon*, opzetten, een staande houding doen aannemen; oprichten; bouwen v.e. huis; *padjongdjong bagas do ia*, hij is bezig met het bouwen van een huis; *hadjongdjongan*, plaats waar iets opgericht wordt, standplaats; *mangkadjongdjongkon*, het voor iets opnemen; volhouden wat men beweert; standvastig blijven in zijn overtuiging.
2. *djongdjong djoeit*, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

DJONGGI, 1. bul, stier.
2. naam toegekend aan voorname en indrukwekkende dingen; *haroeaja djonggi*, een zeer groote en oude ficus; *djonggi ni hoeta*, het voornaamste dorp; hoofddorp.

DJONGGOL, een paal van ijzerhout, gebeeldhouwd, op de graven staande.

DJONGGOR, 1. waakzaam; *mandjonggori*, waken bij een zieke bijv.
2. een doode boom, nog rechtop staande.
3. in Mand.: aan de zonnehitte blootgesteld.

DJONGGOT, *djonggotan*, erg boos zijn v. kinderen, waarbij zij zich van drift op den grond wentelen en schuim op den mond krijgen.

DJONGIR, brutaal, zich aan niets storend; *na djongir ma panaili ni bajo on*, wat kijkt deze man brutaal; *na djongir ma parsegarmi*, wat draag jij je hoofddoek op een haast tartende manier; *na djongir ma pardalan ni bajo on*, wat loopt deze man er uitdagend bij.

DJONGKA, opgeheven, in verticalen stand; *mandjongka limatok i*, de springbloedzuiger richtte zich op.

DJONGKAL, handspan; *sandjongkal*, een handspan; *mandjongkali*, met de maat van uitgestrekten duim en middelvinger iets meten; zich zoo spannenderwijze voortbewegen als de bloedzuigers; *djongkal-djongkal*, e.s.v. worm, die zich zoo voortbeweegt.

DJONGKOK, stevig en kort aangetrokken, vastgesnoerd.

DJONGKONG = *derpo*.

DJONGONG, zeer groot, zeer ruim; *bagas na djongong*, een zeer groot huis.

DJONGOS, (v. h. Holl. jongen), bediende.

DJONOE, *toeba djonoe*, naam v.e. giftige toeba-soort.

DJONONG, onverzadigbaar; *boetoeha djonong do boetoeha ni bajo on*, deze man heeft een niet te verzadigen buik, is een veelvraat, een schrok.

DJONTAL, dartel, springerig, speelsch, wulpsch; *na djontal ma koedo on*, wat is dit paard dartel; *na djontal ma boedjing-boedjing on*, wat is dit meisje aanhalerig.

DJONTIK, *mandjontik*, iemand eventjes met den vinger een tik geven; *djontihon tahoeroe*, als 't aanraken v.e. mierennest, d.w.z. een kruidje-roer-me-niet.

DJONTIR, dandy-achtig.

DJONTOER, zie *soebang* 3.

DJOOE, *mandjooe*, iemand uit de verte roepen; *djooe amanta antjo mangan*, roep vader, dat hij komt eten; *ise na mandjooe-djooe di harangan an?* wie roept er toch zoo in het bosch?

DJOOEK = *djooe*; *mandjooek*, roepen; *djooek djolo Sianoe*, roep Sianoe eens!

DJOP, 1. *djop ni roha*, blijdschap; *djop rohangkoe*, ik ben blij; *hadjodjop ni roha*, blijdschap; *madjop*, goedgunstig, vriendelijk.
2. *padjopkon*, iets bewaren, iets te bewaren geven; *padjop hepeng on*, bewaar dit geld.

DJOPENG, 1. benaming gegeven aan een zwart paard.
2. *djoemopeng-djopeng*, met den kop heen en weer schudden van dieren.

DJOPOK, *djopok-djopok*, welig, mooi opschietende van plantsel.

DJOR, klanknabootsend woord voor een plotseling vallende regenbui.

DJORA, vergiffenis; vergiffenis vragende; *djora ma aoe*, vergeving voor mij, ik zal het niet weer doen.

DJORANG, *mandjorangkon*, iets op het vuur zetten (= *mangkodohon*); *djorangkon ma hoedon i*, zet de pot maar op het vuur; *piga djorang masak kamoe indahan i*? hoeveel keeren hebben jullie de pot op het vuur moeten zetten om de rijst te koken? Zoo vraagt men, als men voor veel gasten heeft moeten koken. *padjorang hoedon i* = *djorangkon hoedon i*; (T.), *mandjorangi*, koken (kamfertaal).

DJORAT, strik; *mandjorat*, met een strik vangen; *djorat kamoe djolo horbo i*, vangen jullie eens den karbouw met het touw.

DJORBA, onbeleefd, onvriendelijk; *na djorba ma pangkoelingmoe*, wat ben je onbeleefd in je spreken; men behoort bijv. iemand met *hamoe* aan te spreken en men zegt *ho* tegen hem; *na so binoto do djorbana*, men weet niet wat men van hem denken moet; *na so*

hoeboto djorbangkoe toeson, ik weet niet wat ik denken moet van mijn gaan hierheen.

DJORBING, op zijn kant liggend; *mandjorbing,* op zijn eene zijde gaan liggen; *padjorbing,* ga op je eene zijde liggen; leg hem op zijn eene zijde; *djorbing rohana adop aoe,* hij voelt niet veel voor mij; *dali djorbing,* e.s.v. peulvrucht.

DJORBOET, afschuwwekkend, leelijk.

DJORBONG, opvliegend van aard.

DJORDJOR = *djerdjer.*

DJORGE, op zijn kant liggend; *padjorgehon,* op zijn kant leggen; *padjorge papan i,* zet de planken op hun kant; *mardjorgean papodommoe,* je keert je in je slaap om en om.

DJORGONG, een soort van strik om wild te vangen; *mandjorgongi,* op die wijze wild vangen.

DJORING, e.s.v. boom, welks stinkende vruchten gegeten worden.

DJORKOE, *mandjorkoei,* een spreker zijn bijval betoonen door onder zijn spreken door wat hij zegt telkens luidkeels te beamen.

DJORLANG, *mardjorlang,* blinken, schitteren: *mardjorlang noma hoeida sisik ni oelok sa i,* ik zag de schubben van den python blinken; *mardjorlang hoeida angka lampoe di pasar derma i,* ik zag de lampen op de tentoonstelling schitteren.

DJORNANG, e.s.v. boom, die roode verfstof levert; volgens v. O. het bekende als verfstof gebruikte drakenbloed, dat men verkrijgt door het koken of in een koker schudden v.d. vruchten v.e. rotanpalm (Daemonorops Draco Bl.); *boetoeha djornang,* zie *boetoeha.*

DJORNGAM = *djongang.*

DJORNGANG, door elkaar liggend van allerlei voorwerpen; slordig overhoop liggend; door elkaar, verward; *nada he djorngang diida ho haroeng ni eme on?* zie je niet dat deze rijstzakken slordig door elkander liggen? *na djorngang ma pangkataion on,* wat wordt er nu van alles door elkaar gepraat.

DJORNGAT, *djoemorngat-djorngat,* op een vreemde, de aandacht trekkende manier loopen.

DJORNGOM, punt v.d. laadstok, waaraan een haakje is bevestigd om de prop uit den geweerloop te halen.

DJORO, een gebouwtje of huisje, waarin men offers placht te brengen; *bagas djoro,* heiligdom, tempel.

DJOROEK, het van de pitten ontdane vleesch van de doerian, dat men heeft laten verzuren en in een bamboe gaar gestoomd.

DJOROK, in M. (Pakantan) een stuk boschgrond, dat vroeger door iemands voorouders bewerkt is en waarop zich nog vruchtboomen bevinden, zoodat men er nog eigendomsrechten op laat gelden.

DJORONG, *tardjorong* = *tardorong,* zie *dorong.*

DJOROR, *mandjoror,* kruipen *(mandjoeroer, mandjarar, mandjirir).*

DJOROT, *tardjorot,* bij ongeluk iets verkeerds zeggen; *na nidjorot ni nipi, na menek nipagodang-godang,* wat door den droom omgekeerd wordt, het kleine ziet men als groot.

DJOS, klanknabootsend woord.

DJOSE, *abit djose,* eene zwartzijden stof.

DJOTAK, *mandjotak,* vangen; *mandjotak boeboengki,* mijn fuik heeft gevangen = in mijn fuik is een goede vangst.

DJOTAN = *gitan.,* e.s.v. klimplant met smakelijke zuurzoete vruchten.

DJOTDJOT, dikwijls.

DO, een woordje, dat den nadruk legt op het voorafgaande woord; *aoe do i,* ik ben het (de nadruk ligt op ik); *toe poken do aoe,* ik ga naar de markt.

DOA, gebed; *mandoa,* gebeden uitspreken, bidden.

DOAL, klein muziekbekken, waarop door omroepers geslagen wordt.

DOANG, een klein beetje verbeelding hebbende.

DOBA = *do* + *ba,* woord, waarmee men den nadruk op iets legt.

DOBAK, klanknabootsend woord; geluid van iets dat met een plof op den grond valt.

DOBAM, klanknabootsend woord; geluid van iets dat valt.

DOBAR, klanknabootsend woord; geluid bijv. van een deur, die toeslaat.

DOBAS, klanknabootsend woord; geluid van iets dat valt, als een vrucht bijv.

DOBEL, klanknabootsend woord; geluid van een muziekbekken.

DOBER, klanknabootsend woord; geluid van een muziekbekken.

DOBI, waschman; strijker of strijkster.

DOBO, 1. daad van geweld; *mandobo,* een daad van geweld plegen; *pandobo,* iemand, die zulk een daad pleegt.
2. = *dobol.*

DOBOER, klanknabootsend woord; geluid van het slaan op een groote trom.

DOBOL, dom, onnoozel.

DODAK, zemelen.

DODAL, 1. meestal met eene ontkenning: *nada dodal* = *nada marnaso,* voortdurend in beweging, steeds in actie.
2. *mandodali,* op een onbehoorlijke manier eten.

DODANG-DODANG, hooge staak, na een feest of begrafenis opgericht om er de horens van de geslachte buffels aan op te hangen.

DODAR, *mardodar,* voortdurend, steeds; *mardodar do ia ro toeson,* hij komt voortdurend hier.

DODAS, vaak, dikwijls.

DODJAK, klanknabootsend woord; geluid v.e. neervallende waterstraal.

DODJAL, *haroro ni dodjal* = *haroro ni hasiloman,* de komst v.d. Islam; in deze bet.

zelfs door Mohammedanen gebruikt, hoewel *dodjal* eigenlijk het Arab. woord *dadjdjâl*, leugenaar, Antichrist is.

DODJAM, steeds gemeene, ongepaste woorden gebruikende.

DODJAR, klanknabootsend woord; geluid van water dat met kracht ergens uit te voorschijn komt.

DODJEM, helder klinken v.d. muziekbekkens.

DODO, *mandodo*, peilen; *na so tardodo*, onpeilbaar.

DODOEN (v. O.), een klein mesje; knipmesje.

DODONG, suf, versuft ten gevolge v.e. ziekte.

DODOP, *marsidodop*, in droefheid verkeeren.

DODOR, *mardodor*, vloeien van tranen.

DODOT, weifelend, onzeker; *dodot aoe mangite*, ik ben onzeker (wankelend) in het loopen over een boomstam.

DOEA, twee; *padoeahon*, tweede; *pardoeaan*, de helft; *padoea ia*, hij was de tweede; de andere, die het tweetal vol maakte; *padoeadoea*, met zijn tweeën zijn; *marsidoea-doea*, twee vrouwen hebben; *mardoeahon*, in tweeen deelen; *hoepardoea*, ik deel in tweeën; *hoepardoea satonga dope pangarohai* (andoeng), dan zou ik een deel van mijn verstand nog kunnen aanwenden om......

DOEANG-DAING, *mardoeang-daing*, vol scheuren zitten.

DOEAR-DAIR, gedeeltelijk af; *doear-dair karedjongkoe*, mijn werk is alles stukwerk.

DOEDA, *mandoeda*, stampen; *doedaon*, wat gestampt moet worden, d.w.z. de hoeveelheid rijst, die ik daarvoor gedroogd heb.

DOEDOE, *marsidoedoe*, zich warmen bij een vuur.

DOEDOEK, *mandoedoek*, alles wegnemen, opruimen; *didoedoek ia soede*, hij nam alles weg; ruimde alles op; *ditaban doedoek*, alles werd buitgemaakt; *singkora doedoek*, zie *singkora*.

DOEDOER, *mandoedoer*, bevochtigen, veel saus gebruiken bij het eten; *angkon hoedoedoer indahan i antjo tarbondoet aoe*, ik moet veel saus bij de rijst doen om ze te kunnen doorslikken.

DOEGA, *mandoega*, probeeren; op de proef stellen.

DOEGA-DAGE, alles door elkaar; verward; in wanorde.

DOEGAM, *mardoegam*, met elkaar vechten, met elkaar worstelen; *mardoegam noma halahi na marbada i*, zij waren zoo aan het twisten, dat ze handgemeen werden.

DOEGANG = *doegar*.

DOEGAR, *mandoegar*, met kracht tegengaan.

DOEGAT, in den weg staande, hinderlijk; *oempat djolo padjal-padjal na di tobat i, angke sai doegàt hoeida*, trek de stokken, die in den vijver staan, uit, want ik vind ze hinderlijk.

DOEGOE, 1. *mardoegoe-doegoe*, een donderend geluid maken; dof klinken; *mardoegoedoegoe sora ni aek na magodang i*, het hoog gewassen water maakte een donderend geluid.

2. *na nidoegoe*, een kooksel, dat door vrouwen wordt gebruikt om de zogafscheiding te bevorderen, kort na de bevalling; het bestaat uit versch gevangen visch (meestal *limbat* of *baoeng*), de bladeren van de witte *bangoen-bangoen* en verder zout; *mandoegoe*, zulk een kooksel klaar maken.

3. *padoegoe-doegoehon*, menschen met elkaar aan het twisten maken; stoken, opstoken, stokebranden.

DOEGOEL, knoest of knobbel aan den stam van een boom; *doegoel-doegoel*, knobbels, knokkels; *mardomoe doegoel dohot boedogol*, knoest en knobbel bij elkaar, d.w.z. hard tegen hard.

DOEHOENG, *mandoehoeng*, alles wegnemen; *didoehoeng ia simarata i sian kopi an*, alles wat er aan groente in zijn koffietuin stond, nam hij weg; *doehoeng da toesi*, sleep alles maar weg!

DOEHOER, zie bij *pontjo*.

DOEHOET, gras, onkruid; *doehoeton*, vol met onkruid staan.

DOEIL = *oeil; mardoeilan*, los staan v. d. tanden.

DOEIT, 1. duit, geld.

2. *mandoeit-doeit*, steken, prikken; *mandoeitdoeit hoelala pandoit ni tapiras i*, de beet v.d. schapeteek prikt een beetje voel ik.

DOEJAK, zeer veel opbrengende, overvloedig; *doejak noma hoeida batoe ni eme na saloenggoek i*, ik zag, dat de opbrengst aan padi van dezen hoop zeer groot was.

DOEJOENG, 1. *mangindoejoeng*, ontzag hebben voor; *mangindoejoeng do aoe di djolo ni radja i*, ik heb veel ontzag (ik ben vol vreeze), nu ik voor den vorst sta.

2. *mangindoejoeng*, onderdak vinden bij; *mangindoejoeng toe ompoengna dakdanak na tinggal menek on*, deze weesjes vinden onderdak bij hun grootouders.

DOEKDAK, *mandoekdak ihan*, visch vangen door ze met de handen te grijpen.

DOEKOEN, inlandsche vroedvrouw.

DOELAHA, gulzig.

DOELANG, 1. bord, schaal met voetstuk; *songon doelang do pat ni gadja*, de poot van een olifant is net als een *doelang* (met een uitholling in 't midden).

2. (T. O.) bewerkte band onder het heft v.e. kris.

3. (T. O.) castor-olie-boom, ook wel djarak genoemd.

DOELANG-DOELANG, e.s.v. wonderboom; een boompje met bruine bladeren; in Mand. beteekent het de djarak; *doelang-doelang badjora*, zulk een soort boom met oneetbare vruchten; (v. O.) boom met vruchten als lijsterbessen, waarop de *ambaroba* aast.

DOELAS, snel en voorspoedig opgroeiend.
DOELDAL, zich gaarne jong voordoende; *na doeldal doli*, die zich gaarne een zeer jeugdig voorkomen geeft.
DOELDOEL, uit iets stekende; uitpuilende; *mandoeldoel*, uit iets steken.
DOELMOET, een heel klein beetje; een ziertje; een bagatel; *doelmoet do ho hoeida*, jij bent maar een bagatel voor me; *doelmoet do doeri i di tangankoe, nada tardjompoet*, je kunt de doorn zien zitten in mijn hand, maar hij is er niet uit te halen; *doelmoet-doelmoet baen panjoean ni dali i*, poot de boonen niet diep in den grond.
DOELO, *mandoelo*, kijken; *doelo djolo horbo i*, kijk eens naar den karbouw; *pandoeloan*, venster; plaats, vanwaar men uitkijkt.
DOEMA, die rijk is aan padi; die gevulde schuren heeft; *hadoemaan*, de plaats of streek, waar men rijk is aan allerlei gewassen, inzonderheid aan rijst; *hadoemaon*, de tijd v.d. rijstoogst; *nadoema i*, de rijke, titel voor de vrouw van een voornaam vorst; *na doema boeloeng*, de rijke.
DOEMON, *mardoemon*, iets kauwen zonder dat men den mond opendoet; *songon na mardoemon oet do ia*, 't leek net alsof hij aan 't zemelen eten was, d.w.z. hij gaf geen kik.
DOEMPA, *mandoempa*, na het wieden der rijst het water flink op de sawah laten loopen; *madoeng hoedoempa emengki*, ik heb het water goed bij mijn padi laten loopen; *mandoempahon*, uitgieten; *doempahon aek i toe toroe*, giet het water weg; *doempà ngiro i*, de palmwijn is uitgestort.
DOEMPANG, gekregen, gevonden; krijgen, vinden; *nada podo doempang aoe*, ik heb het nog niet gekregen; *padoempang*, ontmoeten.
DOEMPAS, *mandoempaskon*, uitstorten, uitgieten, uitgeven, opmaken; *hoedoempaskon soede na adong di aoe, asal dapot boroe i*, ik heb er al mijn geld voor over, als ik het meisje maar krijg.
DOEMPOER, *mandoempoer, mandoempoeri*, vervloeken, verwenschen.
DOENG, nadat, al, gereed; *madoeng*, reeds, al; *na doeng doeng i*, wat al voorbij is, verleden is; *doeng i*, daarna.
DOENGDANG, 1. = *dangdoeng*.
2. (v. O.) *mandoengdang*, verkwisten, geld opmaken.
DOENGDOENG, 1. paling; *maloea doengdoeng, tinggal godolna*, als de paling vrij komt, blijft zijn slijm achter; ook: *songon na manangkoep doengdoeng, tinggalan godol*, zooals bij het vangen van paling, zijn slijm blijft achter. De beteekenis ervan is: men verzorgt een zieke, maar trots alles sterft hij. Volgens anderen is de beteekenis: stank voor dank. *Songon parbisoek ni doengdoeng, moeda toe ihan, dipatoedoehon ia lai-laina; moeda toe oelok, dipatoedoehon ia oeloena*, even als de slimheid van een paling; heeft hij met visschen te doen, dan vertoont hij zijn staart; heeft hij met slangen te doen, dan vertoont hij zijn kop = de huik naar den wind hangen.
2. *mandoengdoeng*, naar beneden trekken v.e. tak; *tardoengdoeng ko do i?* kun jij dien tak naar beneden trekken? *padoengdoeng kopi i*, haal de tak v.d. koffieboom wat naar beneden; *madoengdoeng dangka ni marapolom i*, de tak v.d. marapolomboom buigt al naar beneden.
3. ter zijde hellende; *doengdoeng rohangkoe toesi*, ik neig erheen.
DOENGIL, openstaande v.d. mond, zoodat de tanden te zien zijn.
DOENGKAIR = *doengkir; mandoengkair*, telkens iets oplichten of omslaan, alsof men naar iets zoekt; *aha doengkairanmoe di boekoe i?* wat blader je toch in het boek? *aha doengkairanmoe di abit i?* waarom licht je dit stapeltje kleeren toch telkens op?
DOENGKAP, lap op iets gezet; *mandoengkapi*, verstellen; een lap ergens op zetten; *pandoengkapi*, de lap, dien men gebruikt om ermee te verstellen.
DOENGKAT, oneffen, vol verhevenheden v.d. vloer of v.d. wand.
DOENGKI, *madoengki*, overrijp v.d. rijstaren, zoodat de halmen al verdroogd zijn en mede overhangen.
DOENGKIL, *mandoengkili*, naar iemands fouten zoeken.
DOENGKIR, *mandoengkir*, een beetje aarde wegnemen met de vingers om te zien of het geplante of gezaaide al aan het ontkiemen is.
DOENGKOEL, uitwas, knoest aan een boom; *hajoe na mardoengkoel-doengkoel*, een knoesterige boom.
DOENGKOER = *doempoer*.
DOENGKOR, stekende pijn voelende; *doengkor hoelala*, ik voel iets stekends; *doengkor hoelala na hoemosa i*, ik voel bij het ademhalen een stekende pijn.
DOENGKOT, 1. *mandoengkot*, stutten, steunen; *pandoengkot ni sopo*, stutsel voor een schuur; *doengkot djolo sian toroe*, breng vanonder een stutsel aan.
2. ergens aan hakende, vastzittende; *doengkot hoelala*, ik heb een gevoel alsof er ergens iets vastzit (bijv. in mijn luchtpijp, keel).
DOENGO, waakzaam.
DOEOL, *mandoeol*, iets heen en weer schudden; *doeol djolo tiang i sanga na togoe*, schud eens aan dezen stijl of hij stevig staat.
DOEPANG, vorkvormige vertakking; *dangka doepang*, vorkvormige tak; *doepang-doepang*, boksijzer; *mandoepang*, met een boksijzer bewerken; ook met de hand een duw geven, waarbij de duim gescheiden is van de 4 overige vingers; *mandoepang hata*, iemands woorden tegengaan;

doepang djolo harambir i, ondersteun de tros klappers eens met een vorkvormigen tak; *dangka-dangka doepang-doepang; hata-hata manggarar oetang,* versje, waarvan de zin is dat een slimmerd schuld kan betalen met vriendelijke woordjes alleen.

DOEPDOEP, *mandoepdoep,* iets uit een koker gieten; ergens ingieten.

DOERABI, *doerabion (andoerabion, nandoerabion)* een zwerende borst hebben.

DOERAKO, schurk, schavuit.

DOERAME, 1. rijststroo.
2. (T. O.) s.v. eetbare paddestoel.

DOERANG-DORING, *mardoerang - doring,* vol gaten en scheuren zitten.

DOERAT-DARIT, overbeladen, bepakt en bezakt; *ma doerat-darit ko na sian kopi i, aha do na binoanmi?* je komt bepakt en bezakt van de koffietuin terug, wat heb je al zoo meegebracht?

DOERI, doorn, stekel; *mardoeri,* doorns hebben; *tardoeri,* in een doorn getrapt hebben.

DOERMIT, 1. prikkeling gevoelende; *mandoermiti,* een prikkelend gevoel hebben; *mandoermiti tanggoroengkoe na nidadang ni las ni ari i,* mijn rug was als geprikkeld door de zonnehitte; *ma mandoermiti pamatangna laho timboel sampak-sampak,* zijn lichaam voelde overal prikkelingen, toen de mazelen naar buiten kwamen.
2. *mandoermit,* eventjes aanraken; *ma lodja aoe na mangkail, oempe didoermit goelaen i hailki,* ik ben moe van het hengelen, geen enkele maal raakte de visch ook maar eventjes aan mijn haak.

DOEROE, rand, zijde, kant; *toe doeroe,* zijn gevoeg doen; *mandoeroei,* de randen van de sawah-dijkjes schoonmaken.

DOEROEK, 1. *mandoeroek,* iemand iets aanzeggen; iemand iets laten weten, dat men van hem gedaan wil hebben; *di dia hamoe mangan? madoeng hami doeroek di bagas ni Sianoe,* waar eten jullie? wij hebben het al laten weten (aangezegd) in het huis van Sianoe; *mandoeroek rodi,* iemand het doen v. heerendiensten aanzeggen.
2. *mandoeroek,* met een lans naar iets werpen; *djongang songon oersa doeroehon,* verbaasd staan als een hert, waarnaar men (gemakkelijk) met een lans kan werpen, d.w.z. de kluts kwijt zijn.
3. = *djomba,* schuin tegen iets aan staande.

DOEROEK-DOEROEK, vallende ster.

DOEROENG, schepnet; *mandoeroeng,* met een schepnet visch vangen.

DOEROENG-DOEROENG, 1. naam gegeven aan de collecte-zakjes; *oeang doeroeng-doeroeng,* collecte-geld.
2. een soort slingerplant met eetbare vruchtjes.

DOEROES, 1. uitgestort, uitgegoten; *mandoeroes,* begieten; *mandoeroeskon,* uitgieten; *doemoeroes-doeroes,* heen en weer gedreven worden v.e. groote menigte.
2. *doemoeroes-doeroes,* in groote menigte, in grooten getale.

DOERSAT, op een hoop liggende; *mardoersat napoe ni lomboe i di alaman on,* de koemest ligt bij hoopen op dit erf; *mardoersatan,* bij hoopen liggen.

DOERSIK, *mandoersik,* plat woord voor eten, vreten; *mandoersikkon,* opvreten.

DOERSOEN, slordig, vuil.

DOESDOES, *mandoesdoes,* het vuur aanwakkeren met een blaasbalg; *doesdoesan,* blaasbalg.

DOET, doodloopend v.e. weg; geen uitweg wetend; *doet do dalan toe Poldoeng,* de weg naar Poldoeng loopt dood; *doet do rohangkoe,* ik weet geen uitweg meer.

DOETDOET, 1. *mandoetdoet,* uittrekken van plantjes uit den grond; *mandoetdoeti,* telkens uittrekken of van veel tegelijk; *oelang doetdoeti hamoe boeloeng ni djaoeng na baroe nisoean i,* trekken jullie de blaadjes van de pas geplante mais niet uit; *doetdoeti salohot on,* trek deze *salohot*-halmpjes uit.
2. jonge stengel van den padi-halm; jonge stengels van biezen, die van onderen een zoeten smaak hebben; *mangan doetdoet,* zulke stengeltjes uittrekken en opeten, wat gewoonlijk door kinderen wordt gedaan.

DOGE, uitroep met de beteekenis van: kijk eens aan!

DOGIL, 1. *mandogil,* fijn kneden, bijv. van gekookte rijst, zooals moeders doen om dat aan hun kleine kinderen te eten te geven.
2. (v. O.) onhandelbaar, koppig, stout, harteloos.

DOGIR, *na so tardogir,* van wien niets is los te krijgen, v.e. gierig man.

DOGO, *mandogo-dogo,* ergens tegenaan stooten.

DOGOL, *mandogol,* fijn wrijven.

DOGOM, geluid v.e. geweerschot; knal; *sampatik doea dogomna,* één keer overhalen en twee knallen = twee vliegen in één klap.

DOGOR, 1. *na so dogoron,* die niet te weerstaan is.
2. (T. O.) luidruchtig.

DOGOS, *mandogos,* fijn wrijven; *dogos djolo lasiak on,* wrijf deze spaansche peper eens fijn; *didogos ia aoe,* hij wreef me fijn = hij spaarde me niet, al mijn gebreken hield hij mij voor.

DOHAK, *dohak-dohak,* klanknabootsend woord; geluid van iemand die hard lacht.

DOHAR, geluk op de jacht; *mardohar,* op de jacht geluk hebben.

DOHEK, klanknabootsend woord; geluid dat men maakt bij het ophoesten van slijm.

DOHER, *doher-doher,* reutelend geluid in de keel.

DOHIK, klanknabootsend woord; geluid dat men met de keel maakt bij een gevoel van te stikken.

DOHO-DOHO, e.s.v. boom; *batoe ni doho-doho do da, na so pola di ho,* het zijn maar

de vruchtjes van de *doho-doho*, die heb jij niet zoo noodig; spreekwijze, die men bezigt tegen iemand, die ergens niets van meekrijgt, opdat hij het niet kwalijk neme.
DOHOEK, *mandohoek*, vliegensvlug er vandoor gaan; snel ergens heengaan.
DOHOENG-DOHOENG, e.s.v. slingerplant (= *simardjala-djala*).
DOHOER, klanknabootsend woord.
DOHOK, sissend geluid v.d. slang; *mandohok*, zulk een geluid maken; *dohok oelok i ro toe aoe*, de slang kwam sissende op mij af.
DOHOR, klanknabootsend woord; geluid dat iemand maakt bij haastig loopen.
DOHOT, met, en, mede; *dohot do ho?* ga jij mede? *nada dohot aoe*, ik ga (doe) niet mee; *mandohoti*, met iets mededoen; aan iets mededoen; *parsidohot*, die mededoet; *dohot-dohotan*, mededoen, zich ergens in mengen; *padohot*, iemand mede laten doen.
DOIT, *mandoit*, steken v. insecten; *pandoit*, insect voorzien v.e. angel; *pandoitan*, de plek, waar gestoken is.
DOJEK-DOJEK, frisch smakend, vooral van jonge *djelok*.
DOK, woord, gezegde; *ro doknia*, hij zei (zijn gezegde kwam); *mandok*, zeggen, dat beteekent, dat wil zeggen; *mandokkon*, zeggen; *pandok*, gezegde; *mardokkon*, zoo maar iets zeggen; *dipardok ia soede*, hij zeide alles zoo maar; *pandohonan*, de persoon, aan wien men iets zegt; *ise pandohonanmi?* aan wien heb je het gezegd? *sandok*, alles, ten eenenmale; *sandok nada hoeloas*, ik laat het absoluut niet toe.
DOKAK, klanknabootsend woord; geluid van eenden.
DOKAP, *dokap-dokap*, met luide stem sprekende.
DOKDAK (T. O.), *mandokdak*, een kreeft of visch door klokken met den mond lokken.
DOKDOK, zwaar, gewichtig; *pandokdohi*, wat ergens zwaarte aan geeft; *dokdok siboek*, zwanger.
DOKEK, klanknabootsend woord; geluid v.e. tijger.
DOKIK, klanknabootsend woord v.h. geluid, dat een hond maakt, als hij een klap krijgt.
DOKING, klanknabootsend woord van het geluid van een hert.
DOKOEK, klanknabootsend woord; geluid van dieren als varkens, herten enz.; *mandokoek oersa*, het geluid van een hert nabootsen met een fluit van bamboe.
DOKOENG, klanknabootsend woord; geluid van een hond.
DOKOK, klanknabootsend woord; geluid v.e. slang.
DOKON = *dokkon*, zie *dok*.
DOKONG, klanknabootsend woord; geluid v.e. hond die blaft.
DOLDOL, dikke pees; Achillespees.
DOLGI, bobbelig, bultig, ongelijk, oneffen.
DOLI, 1. jeugdig, er jeugdig uitziende; *dipadoli-doli ho*, jij wilt er weer jeugdig uitzien; jij doet net alsof je nog jong bent.
2. Deli; *ma kehe ia toe Doli*, hij is naar Deli gegaan.
DOLI-DOLI, jongeling.
DOLNAT, even ergens aanrakend; *mandolnati*, iets eventjes ergens indoopen; aan iets eventjes raken; *mandolnati songon siri-siri*, iets licht aanraken als de libel doet.
DOLNENG, wiegelend, heel zachtjes in beweging zijnde; *mandolneng*, iets doen wiegelen; *nidolneng djolo bagas i antjo hoemotar*, het huis worde eerst zachtjes bewogen om het daarna te laten schudden; *doemolneng-dolneng doma bagasnami dibaen lalo i*, ons huis bewoog zich door de aardbeving zachtjes heen en weer.
DOLNGOS = *solkot*, *donok*, dichtbij, nauw verwant.
DOLNING = *dolneng*.
DOLO-DOLO = *tolo-tolo*, z. *tolo* 1.
DOLOENG, 1. *mardoloeng-doloeng*, ronddraaien, rollen.
2. klanknabootsend woord; geluid v.e. bekkenslag.
DOLOK, berg, gebergte, bovenland; *halak Dolok*, bewoners v.h. bovenland; in Angkola worden daarmede bedoeld de bewoners van Sipirok.
DOLOS, *mandolos*, fijn wrijven; *mandolosi*, iemand op een harde manier de waarheid zeggen.
DOLTOEK, *sandoltoek*, een slag, een klap, een tik; *mandoltoek*, een tik geven.
DOMA = *do* + *ma* = *noma*.
DOMAN = *dongan*, vriend, kameraad.
DOMBAS, *mardombas*, neerstroomen, neerplassen v.d. regen; *didombas oedan i sadari on*, de regen stroomde dezen heelen dag neer.
DOMBOER, *mandomboer*, op iets neerkomen v.d. regen of v.d. zonneschijn; *didomboer oedan i hami sadari on*, de regen kwam den heelen dag op ons neer; *didomboer las ni ari hami sadari on*, de zonneschijn kwam den heelen dag op ons neer.
DOMDOM, 1. *marsidomdom*, zwaar en deftig klinken van muziek; *sidomdom*, het geluid van een ver weg rollenden donder.
2. *didomdom oedan sasadari*, elken dag plast de regen; *matoedomdom*, dof neerplassen v.e. zwaren regen.
DOMOE, vereenigd, overeenstemmende; *mardomoe*, vereenigd zijn; samenkomen; overeenstemmen; *pardomoean*, overeenstemming, samentreffing; *padomoehon*, vereenigen, verzoenen.
DOMOEN = *soengket* = *namoen*, al is het ook dat......; *domoen songon i*, al is het ook zoo.
DOMOM, 1. deftig, statig, plechtig; *domom noma panortor ni anakboroe i*, de vrouw danste zeer statig; *domom songon pardalan*

ni boroe namora, deftig als de gang van een vorstendochter.

2. betrokken, zwaar v.d. lucht; *domom ari i*, de lucht is betrokken; het is betrokken weer.

3. koortsig, warm aanvoelende (Mal. *demam*); *domom hoelala*, ik voel me een beetje koortsig.

DOMPAK, terwijl; *dompak songon i*, terwijl het zoo was; *dompak Sianoe radja*, tijdens het koningschap van Sianoe; *dompak i*, toen, in dien tijd.

DONA, *mardonaon*, een overvloedigen oogst hebben; *taon mardonaon*, een jaar van rijken oogst; *parkolos-kolos pardonaon*, wie steeds zucht, heeft een rijken oogst gehad, d.w.z. klagers hebben geen nood.

DONDA, nederig, eenvoudig; *donda rohana*, hij is nederig van hart.

DONDAM, weemoedig, treurende; *mardondam*, treurig zijn, weemoedig zijn.

DONDANG (v. O.), s.v. vaartuig; (T.) *dondang dail*, naam van een wondervaartuig.

DONDON, pacht; *mandondon*, pachten; *padondonkon*, verpachten; *mandondon saba*, een sawah pachten.

DONGAK, 1. *mardongak*, op een onwilligen of weerstrevenden toon ah! zeggen; *laing na mardongak do ho moeda nisoeroe*, je doet niets anders dan ah! zeggen, als je gestuurd wordt.

2. (T.) *mardongak*, schreeuwen als een gevangen hert.

DONGAN, 1. kameraad, metgezel, vriend; ook: familielid uit dezelfde marga; *mardongan*, vergezeld zijn; euphem. = *marimbang*; *mandongani*, vergezellen; *pandongani*, iemand, die een ander begeleidt; *pardonganan*, gemeenschap; *mardongankon*, iemand tot kameraad hebben; omgang hebben met; *nada hoepardongan ko*, ik wil jou niet als kameraad hebben = ik wil met jou geen omgang hebben.

2. (v. O.) *donganan*, verbastering van *dengganan* = beter, liever.

DONGANG, hard schreeuwende.

DONGAR, luid v.d. stem.

DONGAS, 1. verkwistend.

2. *mandongas-mandorap*, iemand een draai om de ooren geven.

DONGDONG, 1. e.s.v. boom met eetbare vruchten.

2. *sidongdong*, de planeet Venus.

3. = *dede*; *dongdongan* = *dedean*.

DONGENG, zoemende.

DONGGIL, *doemonggil-donggil*, overhellen; naar een kant overslaan.

DONGKAAN, e.s.v. rotan (= *pangkat*).

DONGKI, nijd, afgunst; *mardongki*, afgunstig zijn.

DONGO, onnoozel, dom, zwakzinnig (in Pakantan).

DONGOEK, *mardongoek-mardongak*, telkens ah! zeggen om zijn onwil te kennen te geven.

DONGOENG, zoemend geluid makende; *dongoeng-dongoeng*, bamboe-stokje, zoodanig gesneden, dat het geluid geeft, als de wind erin blaast; *mardongoeng songon anak ni ambalang*, een zoemend geluid maken als de steen, die met een slinger geslingerd wordt.

DONGOES, *mandongoes*, schreeuwen, van beesten vooral.

DONGOS, *mardongos-dongos*, hijgende, zwaar adem halende.

DONJET = *donjot*.

DONJOET, diep ergens in stekend; *donjoet-donjoet patkoe di boestak i*, mijn been stak diep in de modder.

DONJOT, ingedrongen; *ma donjot doeri i toe patkoe*, de doorn drong diep in mijn voet.

DONOK, dichtbij, nabij; *donokkon toe*, dicht bij......; *padonokkon*, dichterbij komen; dichterbij halen; *padonok toeson*, kom dichter hier naar toe; *mandonohi*, iets naderen; *padonok-donok*, dicht bij elkander gelegen zijn; (v. O.) *si donokkon ni radja*, die den vorst het naast staan.

DONTOENG, mooi = *dating* of *djeges*.

DOP, *mandopkon rohana*, bij zichzelf vergelijken, op zichzelf toepassen; *hoedopkon rohangkoe*, ik reken het maar eens bij me zelf (= *hoepatoedos toe rohangkoe*).

DOPA, vadem.

DOPAK, *mandopakkon*, iemand een klap geven; *sandopak*, een klap.

DOPANG, klanknabootsend woord; geluid v.e. slag of klap.

DOPANG-DOPANG, naam v.e. visch, die veel op schol lijkt.

DOPAR, klanknabootsend woord voor het geluid van vallende borden enz.; *ma dopar pinggan i madaboe toe lante i*, de borden maakten bij het vallen op den vloer een krakend geluid.

DOPDOP, 1. *madopdop*, biggelen van tranen; *taroe madopdop iloengkoe*, de tranen liepen me over de wangen; *madopdop hoelala*, ik voel de tranen me in de oogen komen.

2. *mandopdop*, zeeven; *mandopdop topoeng*, meel zeeven; (T. O.) *dopdop*, vlies v.d. mais, dat op de wan blijft zitten.

3. *oedang dopdop*, een kleine garnalensoort.

DOPE, nog; *on dope*, dit nog; *inda dope* = *napodo*, nog niet.

DOPEK, klanknabootsend woord voor iets dat kraakt of knapt; *dopek-dopek do hoebege di harangan i, aropkoe babiat do i*, ik hoor iets kraken in het bosch, het is misschien een tijger.

DOPER, klanknabootsend woord; geluid v.e. bekken.

DOPER-DOPER, vroolijk, luchtig v. tred of gang.

DOPIR, korte hengel met lang snoer; *mandopir*, met zulk een hengel visschen.

DOPIT, 1. een fluitje van bamboe en een pandanus-blad, waarmee men het geluid van herten en reeën nabootst; *mandopit*, op zulk

een fluitje blazen om dat wild naar zich toe te lokken.

2. *dopit* van *pit*, het geluid van de *amporik; pit ninna amporik, ta ninna pamoero.*

DOPOEK-DOPOEK, e.s.v. onkruid, dat vruchtjes draagt, die een knappend geluid maken, als men erop trapt.

DOPOER, klanknabootsend woord voor het geluid, dat vogels maken, als ze opvliegen.

DOPONG, klanknabootsend woord voor het geluid van een bekken of van een geweerschot; *ma dopong sinapang i*, het geweer gaf een knallend geluid.

DOR, 1 = *doras*, snelstroomend; *aek na dor*, snelstroomend water.

2. aldoor, gelijkmatig; *dor pangalangkania*, hij stapte regelmatig door.

DORAN, net, dat men in het water laat hangen en waarvan de steel een kromming van boven heeft; *mandoran*, met zulk een net visschen.

DORAN-DORAN, de kwab of breede huidplooi onder aan den hals van koeien.

DORANG, klanknabootsend woord; geluid van vallend geld.

DORAP, 1. *mandorap*, iemand een klap geven; *hoedorap do ho anon*, ik zal je zoo meteen een klap geven.

2. klanknabootsend woord; geluid van iets dat kraakt.

DORAS = *dor*.

DORDOR, 1. bamboestok v.d. *soelangat*.

2. *mangoendordor*, bibberen van koude.

DORE, *tano dore*, drassige veengrond.

DOREK, klanknabootsend woord voor het geluid, dat krakende takken maken; *dorek ma dangka ni hajoe i*, de boomtak kraakte.

DORENG, klanknabootsend woord van het geluid, dat geldstukken, bellen enz. maken.

DOREP, klanknabootsend woord voor het geluid, dat gehoord wordt bij het stukbijten van beenderen.

DORES, klanknabootsend woord voor een ritselend geluid, ook van iemand, die vlug wegloopt; *dores hoebege mamoloes di ri i*, ik hoorde iets ritselen in het gras; *dores noma ia kehe*, hij liep vlug weg (daarbij een ritselend geluid makende).

DORGAK, het hoofd naar boven gericht; *dipadorgak ia oeloenia*, hij richtte zijn hoofd naar boven.

DORGIS, *doemorgis*, iets beter (= *oemaha*); *on dope doemorgis hoelala*, nu pas voel ik me iets beter.

DORGIT = *panangga*, hond.

DORGO, *mandorgo*, iemand vernederen; *taroe didorgo ia soe* = *didokkon ia hata na pamenek rohangkoe*, hij sprak me op vernederende wijze toe.

DORGOEK, *sandorgoek*, een slok, een teug.

DORI, 1. *hajoe dori*, een boomsoort met sterk hout, waarvan men planken zaagt.

2. (v. O.) *mandori ampoen*, vergiffenis vragen.

DORIK, klanknabootsend woord v. e. doordringend geluid; *dorik-dorik sorania na piopio i*, zijn roepende stem klonk krachtig; *mandorihi*, iemand met krachtige stem roepen.

DORING, *doring-doring*, rinkelend geluid van geldstukken.

DORKOT = *porkot*.

DORNGAK = *dorgak*.

DORNGOK, *pandorngohon* of *patoedorngohon*, likkebaarden bij het zien van lekkere spijzen.

DORO, *hona doro* = *hona hata*, berispt worden; *didoro njae*, een krankheid overviel hem.

DOROE, *mardoroe-doroe*, een klagend geluid maken.

DOROEN, 1. *mandoroen*, bij iemand inwonen; in de *andoeng*-taal gewoonlijk samen met *manompang*: *manompang mandoroen; mandoroen simoe di na hantjit* = *manompang simoe di na hantjit*, een kwade stof (bacil, bacterie) sluipt binnen door zeer, dat men heeft.

2. = *doersoen*, slordig, vuil.

DOROM, 1. klanknabootsend woord; *dorom noma pakean ni boroe i*, de tooi der bruid maakte veel gerinkel (door de vele belletjes); *mardorom noma parroembak ni hajoe na godang i*, de groote boom viel met veel gedruisch om.

2. (v. O.), *gadja dorom*, versierde titel v.e. vorst; wellicht is *dorom* een verbastering van *morom* (Min. *maharam*).

DORONG, *tardorong*, per ongeluk iets verkeerds zeggen; *tardorong hatangkoe*, ik zei per ongeluk iets verkeerds; *dorong toe djolo*, naar voren vallende; *mandorong*, tegen iets aan loopen.

DOROP, klanknabootsend woord voor een knappend geluid.

DOROS, klanknabootsend woord; *nirintak hotang mardoros*, trekt men aan de rotan (in het bosch), dan geeft het een gedruisch.

DORPI, wand, meestal buitenwand van planken; *mandorpi*, de wandplanken aanspijkeren; een huis van een wand voorzien; omwanden; *dorpi djongdjong*, wand van staande planken.

DORSA, *mandorsa*, iemand een standje geven.

DOS, gelijk; *dos dohot*, gelijk met, gelijk aan; *patoedoskon*, vergelijken; *padosdoskon*, gelijk maken; *dosdosan*, weerga, gelijke.

DOSA, misdaad, zonde, schuld.

DOSAK, klanknabootsend woord; geluid van vallend water.

DOSAR, kloppende; *dosar taroktokkoe*, mijn geweten sprak; mijn hart had kloppingen (bonsde).

DOSER, klanknabootsend geluid van wielen op grind.

DOSIK, fluitend, zwiepend geluid; *mandosik*, fluiten met 2 vingers in den mond.

DOSIR, *dosir idjoerkoe*, mijn speeksel vloeide (uit den mond).

DOTAK, klanknabootsend woord; geluid van brekende takken.

DOTANG, klanknabootsend woord, geluid van een zweepslag.

DOTAR, klanknabootsend woord; geluid van een geweerschot.

DOTAS, klanknabootsend woord; geluid van het klappen met een zweep.

DOTDOT, *matoedotdot*, beven, bibberen.

DOTEK, klanknabootsend woord voor het geluid, dat men maakt met duim en vinger; *mandotek*, zulk een geluid maken; *dotek djolo hatoetoe i*, roep de woudduif eens op die manier.

DOTJAR, klanknabootsend woord; geluid van water.

DOTJIT-DOTJIT, spuitje, injectiespuitje.

DOTOENG, klanknabootsend woord; geluid van een geweerschot.

E

E, als uitroep gebezigd; *amang é, inang é.*

EAL, *meal-eal*, rondzwemmen v. vele visschen, waarbij zij de staarten bewegen.

EBA, *mangeba-eba* (= *mangoba-oba*), welig erbij staan, goed gedijen van planten en gewassen.

EBANG, *mebang*, wapperen, uitwaaien; *marebangan*, in menigte wapperen; *ma marebangan bandera ni na markordja i*, de vlaggen van hen, die feestvieren, wapperen.

EBAT, *mebat*, ergens op bezoek gaan; *mangebati*, iemand, die in een ander dorp woont, langeren tijd bezoeken; *pangebatan*, de plaats, waar het bezoek wordt afgelegd; de persoon, wien het bezoek geldt; *di dia pangebatanmi?* waar is de plaats, waar je op bezoek gaat? *ise pangebatanmoe disi?* wie is het, dien je daar bezoekt?

EDA, familiebetrekking tusschen de zuster van iemand en zijn vrouw; *mareda aoe toesi*, ik moet daar *eda* tegen zeggen; *paredaankoe*, de persoon, tegen wie ik *eda* moet zeggen.

EDANG, *mangedang*, alles, wat noodig is op een feest om iemands *tondi* te „beloonen" bij elkaar zetten; *madoeng taredang dison pangoepamoenoe*, de „belooning" van jullie *tondi* staat hier nu gereed.

EDEP, *medep*, bijna uitgaan v.e. lamp; toevallen v.d. oogen bij slaperigheid; *ma medep lampoe i, nada adong be miak*, de lamp flikkert, er is geen olie meer in; *ma medep-edep lampoe i, pagara ma ni*, de lamp flikkert telkens, laat haar helderder branden; *medep-edep male-ale songon simarpangpang di dapoer*, met halfgesloten oogen toekijken als een hond, die wacht op wat hem zal toegeworpen worden.

EDJA, *mangedja*, spellen.

EDJENG, *mangedjeng*, sierlijk, gracieus loopen; *mangedjeng noma adoe anakboroe an*, wat loopt die vrouw daarginds bevallig!

EGAL, *maregal-egal*, ergens heenloopen zonder een bepaald doel.

EGAS, *maregas-egas*, op een tijdelijke rustplaats in het bosch of op het veld vertoeven, zooals jagers bijv., die er het geschoten wild slachten of zooals houtkappers om er hun maal te bereiden; *paregas-egasan*, zulk een tijdelijke verblijfplaats.

EGOL, *maregol-egol*, in kronkels of bochten zijn; *na maregol-egol dibaen ko batangi i*, je hebt de sawahdijkjes in allerlei bochten gemaakt; *ma maregol-egol tali i*, het touw hangt in kronkels; *maregol-egol* bet. ook: rondslenteren van jongelieden; *anggo ho hoem na maregol-egol do karedjomoe sasadari*, jij, jij hangt den heelen dag niets anders dan den luiaard uit; *megol-egol*, heen en weer zwaaien v.d. staart.

EGOT, 1 = *ingot; nada hoeegot* = *nada hoeingot*, ik heb er niet aan gedacht.
2. *megot-egot* = *megol-egol.*

EHEL, *ehel rohangkoe* = *sim rohangkoe*, ik moet er innerlijk om lachen; *marehel-ehel*, gichelen; levendig en druk met elkaar praten; *marehel-ehel do hamoe disi, na doeng sala do parboeatanmoenoe*, jullie waren daar met elkaar aan het gichelen, jullie hebt daar stellig iets onbetamelijks uitgevoerd.

EHEM, *mangehem*, schrapen met de keel om de opmerkzaamheid op zich te vestigen; *mangehem laho toe bagas, marbo laho toe aek, batoek laho toe sopo*, schrapen met de keel, als je bij iemands huis komt, *bo* roepen bij het water, hoesten bij de *sopo* = men moet steeds laten merken, dat men komt.

EHET, *mehet*, bekend geraakt, overal geweten worden; *madoeng mehet toe djae toe djoeloe parange ni Sianoe*, het gedrag van Sianoe is overal bekend.

EI, woordje gebezigd om antwoord te geven aan iemand, die roept. Vooral moeders gebruiken het tegen haar kinderen.

EIOE, een groote riviervischsoort.

EKER, *mangeker*, ronddraaien zooals hanen doen met de eene vleugel uitgespreid om een kip heen of ook wel in het gevecht met andere hanen.

EKET, *mangeket*, overtreffen, overtroeven, baas boven baas zijn; *tareket Sianoe do hordja ni alonia i*, Sianoe heeft een nog luisterrijker feest gegeven dan zijn tegenstander; *pareket*, de baas, de eerste, de winner in het *ladjo*-spel in tegenstelling met *parembal*, z. *embal.*

ELA, *mangela*, trekken, uittrekken; slepen; *nada tarela aoe*, ik kan het niet trekken, slepen.

ELAK, el; *saelak*, een el.

ELBEK, *melbek*, de sporen dragende van geknepen te zijn; *melbek noma djabat boetoehangkoe na nidjebeknia i*, op mijn buik zijn de sporen zichtbaar van zijn knijpen.

ELDOEK, *meldoek-eldoek*, heen en weer schudden van den buik; slap neerhangen van de borsten eener vrouw.

ELDOK, *mangeldok*, buigen v.e. weg; afbuigen; een andere richting nemen; afwijkend zijn van iemands woorden; *hoem na mangeldok sadjo do ho na mangkobar on*, je wijkt ieder oogenblik af van wat je gezegd hebt in dit ons gesprek; *mangeldok-eldok*, vele bochten maken v.e. weg; *pangeldohan*, bocht of kromming v.e. weg.

ELDONG, *meldong-eldong* = *moende-oende*, zachtjes aan loopen, zooals bijv. een herstellende zieke.

ELEK, *mangelek-elek*, lokken; vleien; *mangelek*, trachten over te halen; *dielek ia aoe paoetangi ia saratoes roepia, nada ra aoe*, hij wilde me overhalen hem honderd gulden te leenen, maar ik wou niet; *pangelek*, lokker, vleier; ook: het middel, dat daartoe gebruikt wordt.

ELEL, *melel*, draderig, kleverig, strooperig, zooals palmwijn, stroop enz.; zachtjes aan brandende v.e. vuurtje; zachtjes ergens aan trekkende; *elel baen api i, oelang gara!* laat het vuurtje zachtjes branden, niet hard! *elel panarikmoe di tali i, oelang magotap*, trek zachtjes aan het touw, dat het niet breke!

ELENG, schuin, scheef; *meleng ni roha*, ergens toe overhellend, ergens toe geneigd zijnde; *hara ni malonia na mangido i, meleng rohangkoe*, omdat hij zoo goed bedelen kon, was ik er toe geneigd. (Vgl. *peleng*).

ELEP = *elek*, maar iets grover; *mangelep* = *mangelek*; *melep-elep*, in stilte naar iets kijken om het te krijgen; met de oogen vragen.

ELES = *lajas*.

ELLEM, *mangellem*, vleien, overhalen.

ELOEK (T.), *mareloek-eloek*, bochtig zijn, kronkelen.

ELPAS, *melpas*, op iets anders overgaan, overspringen; *ma melpas horbo i toe saba djoeloe an*, de karbouwen zijn nu overgegaan naar de bovenstrooms gelegen sawah's; *ma melpas hata i toe ho*, het woord is nu overgegaan naar jou; *paelpaskon*, op iets anders doen overgaan; *pangelpasan*, waar iets op overgaat; *marsielpas-elpas*, om beurten.

ELTAK, *meltak*, niet goed gaar v.d. rijst; (v. O.) *eltak*, lekker, doch vgl. onder *tak*.

ELTOEK, *meltoek-eltoek*, slap neerhangen van de borsten eener oude vrouw.

EMBAL = *ambal* = *sili*, afwijkend, ernaast zijnde; *mahoea so laing embal hatamoe*, hoe komt het toch, dat wat je zegt er steeds naast is? *parembal*, die het verliest in het *ladjo*-spel.

EMBER, emmer, teil.

EME, rijst in den bolster; *mareme*, rijst in genoegzamen voorraad hebben; van zijn sawah een hoeveelheid rijst krijgen; *ma mareme halahi taon on doea ratoes belek*, zij hebben dit jaar van hun sawah wel 200 blik rijst gekregen; *nada mareme hami taon on*, wij hebben dit jaar geen rijst van onze sawah gekregen; dit jaar zitten we zonder rijst; *pareme*, iemand, die een goeden voorraad rijst bezit; *mangemei*, van rijstkorrels voorzien, nl. de pootgaten op het droge rijstveld; *pangemean* = *parsamean*, kweekbed v.d. jonge rijstplantjes; *simareme-eme*, een onkruid op de sawah's voorkomende en veel op de rijsthalmen gelijkende; *taon eme*, een goed rijstjaar; een tijdsverloop van het planten tot het oogsten der rijst.

EMET = *lamot*, klein, fijn; *taroe maremet-emet simata on*, deze kralen zijn al heel erg klein.

EMOET = *djemoet*; (v. O.) *mangemoet*, zich met iets tevreden stellen; iets van geringe waarde zich ten nutte maken.

EMON, *maremon-emon*, flauwtjes, onduidelijk, wazig, vaag; *maremon-emon noma hoeida di bariba an*, ik zag ginds aan den overkant alles wazig.

EMPAL, 1. afwijkend, in tegenspraak met iemands woorden; *na marempalan do hobarnia*, wat hij zegt, is steeds in tegenspraak met zichzelf.
2. = *paoe*, e.s.v. vruchtboom, veel op den manggaboom gelijkend, maar met kleinere vruchten.

EMPER, galerij, veranda; *maremper do bagas i*, het huis heeft een galerij; *emper tano*, een afdak.

EMPOR, *mangempor* = *manangko*, stelen.

ENDA (v. O.), in titels voorkomende; verbastering van Indera(?).

ENDAT, *mendat*, uitgetrokken zijn; *nada ra on mendat*, dit wil niet uitgetrokken zijn; dit zit zoo vast, dat men het niet kan uittrekken; *mangendat*, uittrekken; *mangendati*, steeds, gedurig uittrekken; *endat sian i harambir i*, trek de klapperplant daar uit; *nada haendatan aoe doehoet on, doemenggan ma nipangkoer*, ik kan dit onkruid niet uittrekken, het is beter het om te spitten.

ENDE, 1. lied, gezang; ook: *ende-ende*; *marende* of *marende-ende*, zingen; *parende*, zanger; *parendean*, plaats, waar gezongen wordt; *ende djoloe-djoloe*, hardop, luid zingen, dat het ver gehoord wordt; *ende oengoet-oengoet*, liedje, dat men neuriet.
2. = *inde* = *inang*; *o ende!* o moeder!

ENDENG, langzaam (van het loopen); *na endengan ia mardalan*, hij loopt zeer langzaam.

ENDEP, *mendep rohangkoe mambege sora ni parende i*, ik was getroffen door de stem van den zanger.

ENDJENG, *mendjeng*, verwend; kurig, drenzerig; *dakdanak na nipaendjeng*, een ver-

wend kind, dat steeds zijn zin in alles heeft gekregen.

ENDJET, goed geschud, aangestampt; *endjet baen balbahoelki,* doe mijn tasch stevig vol; *hoersoek djolo antjo endjet,* schud het eerst, dat het stevig vol zij; *endjet songon siborok na hahiangan,* stevig, dicht op een hoopje liggen zooals dikkoppen, die op het droge zijn geraakt.

ENDJONG, *mendjong-endjong,* vol streken of uitvluchtsels zitten; *parendjong,* een uitvlucht of list om van iets af te komen; *bahat do parendjong ni bajo i,* de man heeft allerlei voorwendsels; *na so binoto parendjong ni Nansanggoeam, nipainte na so tarpainte,* je weet niet wat voor uitvluchten Nansanggoeam heeft, op haar te wachten heeft geen zin.

ENDOET, *mendoet-endoet,* doorbuigen van een plank of vloer; wiebelen van iets, dat niet vastligt.

ENEK, *enek ni roha,* ergens wat van hebbende; zich ten achter gesteld voelende; *enek rohangkoe dibaen hatami,* ik voelde me door je woorden wel pijnlijk getroffen; *tinggal maenek,* ouderloos worden; *na tinggal maenek,* wees; *marsienek-enehi,* al kleiner en kleiner worden van verschillende dingen; afdalende reeks; *marsienek-enehi songon anak ni babi,* al kleiner worden net als een nest biggetjes; zie *menek.*

ENET, *marsienet-eneti,* steeds zachter fluiten; steeds kleiner, fijner worden; *tali sipaenetenet, tali oelang matòs, pamaoran oelang matipoel,* als fijn touw, het touw mag niet stuk gaan, de hengelstok mag niet breken, d.w.z. de geit en de kool willen sparen.

ENG, een soort v. uitroep; *bia do, dongan eng!* hoe is 't, vrienden! *eng ning kalak, eng nimmoe, eng* zeggen de menschen, *eng* zeg jij = de menschen maar napraten.

ENGEN, *mangengen,* telkens een gezegde van iemand herhalen, te pas of te onpas, met de bedoeling hem bespottelijk te maken; *sai na niengenmoe do hata ni dongan,* jij maakt je tot gewoonte de woorden van anderen spottenderwijze te herhalen.

ENGGAL, *menggal-enggal,* luieren, rondslenteren.

ENGGAN, bijnaam v.d. marga Siregar; *boroe Enggan = boroe Regar.*

ENGGE, *mengge,* geweekt, zacht geworden door lang in het water gelegen te hebben; *mengge ni roha,* gestild zijn v.d. toorn; *mangengge,* in de week zetten, inweeken; *tapainte mengge rohana,* laten we wachten tot zijn boosheid wat is gezakt; *paenggehon roha ni Sianoe,* den toorn van Sianoe laten zakken.

ENGGOL, *enggol-enggol,* voorwendsel, uitvlucht; *moeda hoetoenggoe hepengki, laing na marenggol-enggol ma ia,* als ik hem mijn geld terugvraag, heeft hij tal van uitvluchten.

ENGGONG, *marenggong-enggong = maregol-egol.*

ENGKANG, *mengkang-engkang,* min of meer mank loopen door een zweer of andere oorzaken.

ENGKEL, *mengkel-engkel,* glimlachen; *mengkel rohangkoe marnida ia,* ik schiet in een lach, als ik hem zie.

ENGKO, firmant, vennoot, kameraad (komt van „en Co").

ENGKOES, *mengkoes-engkoes,* steeds ziekelijk zijn, steeds sukkelen.

ENGKOL, 1. *mangengkol,* op zij afgaan; *marengkol-engkol,* iemand ontwijken; *biasi marengkol-engkol ko manggarar oetangmi,* waarom ontwijk je het steeds om je schuld te betalen? *si engkol dalan,* slang.
2. aanzetslinger van een auto (Eng. *handle*?).

ENGSEL = *entjel.*

ENJOER, druk, bedrijvig door elkaar loopend; *taroe enjoer noma djolma i di poken an,* de menschen liepen buitengewoon druk heen en weer op de markt.

ENTE, *tarente,* overtroffen.

ENTEP, *mentep-entep,* bij kleine beetjes komen; *ma mentep-entep aek i di saba,* het water op de sawah komt nu maar bij kleine beetjes; *ma mentep-entep aek i di pantjoer an,* het water aan de pantjoer komt nu maar met dunne straaltjes.

ENTJA, *parentja-entjaan,* wandelplaats, uitspanningsplaats; *padang na bolak parentjaentjaan ni na poso boeloeng,* de uitgestrekte heide is de wandelplaats voor jongelieden.

ENTJEL, hengsel.

ENTJONG, *mangentjong,* plotseling, onverwachts een andere richting nemen.

EOET, *meoet-eoet,* wiebelen, op en neer gaan van iets, dat niet vastligt.

EOL, *meol-eol,* heen en weer draaiende met het lichaam loopen; een wiegelenden gang hebben; zich zachtjes bewegen van de bladeren aan een boom door een zacht windje; *meol-eol do boeloeng ni hajoe i dibaen angin i,* de bladeren aan den boom bewegen zich zachtjes heen en weer door den wind; *mareolan,* in menigte draaiende en spartelende beweging maken; *mareolan do ihan i di tobat i,* de visschen spartelen in den vijver.

EONG, *meong-eong,* heen en weer zwaaien met de armen bij het loopen; *mangeong,* een zwaaiende en draaiende beweging maken bij het dansen; *na djeges ma pangeong ni anakboroe na manortor i,* wat zwaait en draait die vrouw sierlijk bij het dansen.

EOR-EOR, een krekelsoort.

EOS, *mareosan,* zonder bepaalde bezigheid heen en weer loopen.

EPAL, *mepal-epal = mepol-epol,* slenteren; *parepal-epal,* slenteraar; *tandang marepalepal,* niets anders komen doen dan wat rondslenteren.

EPAS, *mepas-epas* = *mepos-epos*, onverschillig erbij loopen; *mangepas*, wordt gezegd van de visschen, als ze het lichaam tegen de steenen in de rivier slaan om kuit te schieten; *hatiha mangepas ihan i noeaeng*, het is nu de tijd, dat de visschen zulks doen, dus kuitschieten; *mangepaskon ibana*, zichzelf ergens tegen aan werpen.

EPOL = *epal*.

EPOS = *epas*.

ERA, *mangera*, verleiden, voornamelijk v.e. vrouw; steeds verleiden tot iets slechts; *ho, sipangera do ho*, jij, jij bent een verleider.

ERDET, *merdet*, steeds komen v. speeksel; *merdet idjoerkoe*, het speeksel liep me steeds uit den mond; *marerdet noma djolma i na laho toe poken*, onafgebroken kwamen de menschen naar de markt.

ERDJENG, *mangerdjeng*, vermoeien, iemand ergens op laten wachten, totdat hij er moe van wordt; *taroe dierdjeng boroe i noma bajo i*, dat meisje liet dien jongen maar steeds wachten; *marsierdjengan*, elkander op die manier het leven zuur maken; *marsierdjengan songon boroe na mangilolong*, elkander het leven zuur maken zooals een weggeloopen vrouw het haar man doet; *marsierdjengan noma hamoe na parkaro i lopoes lodja*, jullie maken elkaar het leven onaangenaam met dat procedeeren, totdat jullie er beu van bent.

ERDJEP, *merdjep-erdjep*, op en neer dansen.

ERENG, lijsteschaaf.

EREP, *merep-erep*, laag neerhangen.

ERER, langzaam dalend, glooiend, overdacht, overwogen van iemands woorden; *erer do manoeat dalan on*, deze weg daalt langzaam; *erer do panangkohan i*, de stijging gaat langzaam naar boven; *tongtong do erer pangkobarnia*, hij is altijd langzaam in zijn spreken, d.w.z. hij overlegt eerst wat hij zeggen zal.

ERET, zachtjes, voorzichtig, bij stukjes en beetjes; *eret baen, dongan!* doe het voorzichtig, vriend! *eret do parnjaenia*, het gaat langzaam achteruit met zijn ziekte; *eret do hasoesoede ni hepengnia*, zijn geld raakt zachtjes aan op zijn eind; *eret ma aoe mangido antjo oemmoera, tai nada dilehen ia*, ik vroeg het voorzichtigjes aan om het goedkooper te krijgen, maar hij gaf het niet; *eret ni i* = *teret ni i*.

ERGES, *mangerges*, druk en levendig iets doen; tegen elkander op; *ho da taroe mangerges ma ho dohot Sianoe di bagas an*, jij, wat heb jij het met Sianoe druk gehad in dat huis; *marsiergesan*, met elkander om strijd iets doen; *marsiergesan noma halahi na mangarabi i*, zij kapten als om strijd met elkander het bosch open.

ERGET, *erget ni roha* = *sim ni roha*, innerlijk ergens genoegen van hebbende.

ERKET (v. O.), zich hechtende, gehecht, vastklevende.

EROE, *ara-eroe*, in beweging zijnde v.e. menschenmenigte.

EROEK, op een hoop loopen van menschen; in opschudding komende; *eroek noma djolma i dompak hagoran Sianoe*, de menschen kwamen in opschudding, toen het huis van Sianoe in brand stond.

EROEN, *mangeroeni*, de harde, borstelige nerven van de idjoek eruit halen.

EROES, *meroes*, geslonken, gezakt zijn v. h. water.

ERTI, beteekenis; *ertina*, dat beteekent; *ertianna*, vaak in redevoeringen als stopwoord gebruikt; *mangerti*, begrijpen.

ESA, allerlei lusten of trek in spijzen hebbende v.e. zwangere vrouw; (T.) *maesa*, de weeën gevoelen v.e. zwangere vrouw.

ESAS, *mangesas*, bij het rijst stampen de zemelen *(oet)* eruit zoeken. Vgl. *asas*.

ESEK-ESEK, gift in geld van hem, die een feest gaf, aan de gasten bij hun heengaan geschonken als *pasitoeak* (= waarvoor men palmwijn koopt).

ESER, *meser-eser*, bij kleine stukjes vooruitkomen; *paeserkon*, een beetje verplaatsen.

ETEK, 1. *mangetek*, zonder af te dingen of erover te praten iets dadelijk betalen; *hoeetek soede na nipangido ni halahi*, wat zij vroegen, heb ik terstond zonder eenige aanmerking of tegenstribbeling gegeven; dit wordt vooral gebruikt bij het betalen van bijdragen voor een feest of voor het betalen der bruidsprijs.
2. *maretek-etek*, voortdurend druppelen.

ETER, *mareter-eter*, voortdurend bloeden; voortdurend druppelen.

ETET, *sietet* = *siboetet*, naam aan jonge meisjes, kinderen, gegeven.

ETO, lengtemaat; de lengte vanaf de elleboog tot het uiteinde van den middelvinger; *saeto*, een el.

ETONG, 1. *maretong*, rekenen, tellen; *etongan*, rekensom; *paretongan*, wijze van rekenen, berekening; *bia do paretonganmoenoe?* hoe rekenen jullie dat uit? *boekoe etongan*, rekenboek; *paetongkon*, iets laten uitrekenen; laten optellen.
2. *metong-etong*, terneergeslagen, teleurgesteld v.d. blik; *metong-etong matana*, hij kijkt teleurgesteld, hij kijkt sip.

ETSA (T.), tsa! tsa! *maretsa-etsa*, tsa, tsa zeggen bij het aanhitsen van vechtenden.

G

GABA-GABA, 1. eerebogen en versieringen van jonge palmbladeren.
2. *gaba-gabaon*, stuipen hebben v. kinderen; schuim op den mond hebben v. toevallijders.

GABA-GOBI, *tano gaba-gobi,* zeer moeilijk, geaccidenteerd bergterrein.

GABAK-GABAK, loshangende v.d. haren.

GABAR, te laag hangende; slepende v.e. sarong of rok; wijd om de beenen hangende v.e. broek.

GABE, 1. wordende, tot; ook: *manggabe; gabe aha ma i?* wat wordt dat? wat zal dat worden?
2. rijk, veel nakomelingen hebbende; *halak na gabe,* een rijk man; *magabe pamatangna,* zij is zwanger; *hagabean,* rijkdom.

GABO, *gabo-gaboon,* slaapwandelen.

GABOEK, aan twijfel onderhevig; er valt aan te twijfelen; *gaboek i?* valt daaraan te twijfelen? vaak met de ontkenning *so: gaboek so,* dat spreekt vanzelf; *gaboek so ra ia,* dat spreekt vanzelf, dat hij wil.

GABOER, week, zacht; *hajoe na gaboer,* zacht hout.

GABOES, leugen; *margaboes,* liegen; *pargaboes,* leugenaar; *manggaboesi,* beliegen; iemand iets voorliegen.

GABOJO (T.), staatsiekussen bij vorsten in gebruik.

GADAM, melaatschheid; *gadamon,* aan melaatschheid lijden.

GADAP, onbewegelijk neerliggend; *gadap songon garoet di panjabian,* onbewegelijk als een slijpsteen op 't oogstveld.

GADE, pand; *targade,* verpand; *manggadehon,* verpanden; *panggadean,* pandhouder.

GADEBAK, *antjimoen gadebak,* e.s.v. kalebas.

GADEL = *mate,* dood; *madoeng gadèl koedongkoe na marnjae i,* mijn paard, dat ziek was, is dood.

GADIMBAR, *goemadimbar,* een lawaai maken als van velen, die met hamers slaan; *goemadimbar di bagas an, mandorpi lakna toekang?* in dat huis wordt veel leven gemaakt, zijn de timmerlui bezig met het aanspijkeren van de wandplanken?

GADING, olifantstand, ivoor.

GADING-GADING, de spanten van een idjoek-dak.

GADIS, 1. *manggadis,* verkoopen; *panggadisan,* de persoon, aan wien men iets verkocht heeft.
2. huwbaar meisje; alleen dan wordt het woord gebruikt, wanneer er geinformeerd wordt of er in eene familie nog huwbare meisjes zijn; *nada adong be gadisnami,* wij hebben geen meisjes (dochters) meer, die uitgehuwelijkt kunnen worden.

GADJA, olifant; *hobaron gadja,* sprekende over een olifant; heeft dezelfde beteekenis als bij ons: spreekt men over den duivel, dan trapt men op zijn staart; *gadja loempat,* praalwagen, waarmede men vorstelijke personen begraaft en die volgens de adat den hoogsten rang aangeeft; (T. O.) *si gadja morom,* groote kist, waarin kostbaarheden en vorstelijke kleeding bewaard worden (Min. *si gadjah maharam*).

GADJABOER, *goemadjaboer,* plassend en plonzend geluid maken van badenden.

GADJAMBANG, eendekroos; *songon halak Pagoer na so oemboto gadjambang,* net als de lieden van Pagoer, die niet eens weten wat eendekroos is, d.w.z. iemand, die van toeten noch blazen weet.

GADJEBOK, *goemadjebok,* spatten v. water, plonzen, plassen; *oelang ko goemadjebok na mamoloes aek i,* je moet bij het waden door het water niet zoo plonzen.

GADJI, loon, salaris; *margadji,* loon verdienen; *gadjian,* arbeider, die een vast dagelijksch loon verdient; *mangan gadji,* een vaste betrekking hebben; *manggadji,* iemand een vast loon geven.

GADJIMBANG, *goemadjimbang,* hel klinkend geluid geven v.d. muziekbekkens.

GADJIMBAT, *goemadjimbat,* dof en dreunend klinken v. de trommels.

GADJOMBAT = *koedo,* paard.

GADO, knuppel; *manggado,* knuppelen.

GADOBOEK, *goemadoboek,* een kloppend geluid voortbrengen; sterk kloppen van het hart.

GADOBOES (v. O.), *goemadoboes,* afglijden, afvallen, vallen in.

GADOE, 1. hoofddijkje op de sawah.
2. (T. O.) *manggadoe,* iemand plagen, lastig vallen.

GADOEBANG, kapmes. In Angkola wordt hiervoor gezegd: *goepak.*

GADOEDAR = *garoedar.*

GADOEK, kwasterig, flirterig.

GADOEMPAR, *manggadoempari,* hard kloppen of bonzen op een deur of wand.

GADOENG, een gewas, waarvan de zetmeelrijke knollen gegeten worden. Soorten zijn: *g. rio; g. lalat* (waarvan de bladeren als groente gegeten worden); *g. sipoeloet; g. boelan; g. sidjoengkat; g. siharepoet* enz.

GADOL = *gadel.*

GADOMBANG, *goemadombang,* zwaar, plechtig geluid gevende v.d. muziekinstrumenten.

GADOMBAP, 1. gemakkelijk struikelende.
2. *manggadombapi,* met de vuist stompen.

GADOMBOER, *goemadomboer,* een loeiend geluid maken van vuur; ook: ruischen, gedruisch maken.

GADOMBOES = *gadoboes.*

GADONG = *gadoeng.*

GAGA, *manggagai,* zich ergens tegen verzetten; wederstreven; *panggaga,* iemand, die steeds wederstreeft.

GAGAK, trotsch, pedant, kwasterig.

GAGANAN, evenknie, partij, wat er mee gelijk komt; *inda gagananna Sianoe mamboeat boroe ni namora, nada laloe ia toesi,* het is niet de partij voor Sianoe een adellijk meisje te nemen, hij (zijn stand) reikt niet daartoe; *f* 50.—, *i ma na gagananna, f* 50.—,

dat is het hoogste wat men ervoor geven kan (wat met de waarde gelijk komt).

GAGANG, 1. in een tusschentoestand verkeerende; zwevende; *oelang gagang ko na djoegoek i, patoetonga ho, oelang haskasan dongan mamoloes,* ga niet zoo op een tusschenplaats zitten, zet je hooger op neer, opdat de vrienden het niet hinderlijk vinden hier langs te gaan.
2. *simargagang di dolok* = *imbo,* een zwarte, langharige aapsoort.

GAGAT, *manggagat,* grazen; *padang gagaton,* weide, grasvlakte.

GAGOEK, e.s.v. zeevisch.

GAHA, luidruchtig, rumoerig; *ma gaha ia disi hara ni djop ni rohania,* hij is luidruchtig, omdat hij blij is.

GAHAM, *manggaham,* praatjes verkoopen; iemand wat voorpraten; *oelang gaham aoe,* praat mij nu niet wat voor.

GAIL, niet af; op een klein stukje na gereed; *gail karedjongkoe,* mijn werk is nog niet heelemaal klaar; *sai na margailan do soede na nidjamami,* al wat je aanpakt, is nooit heelemaal af.

GAING = *gantoeng,* hangende; *gaing-gaing lampoe i,* de lamp hangt; *oelang gaing-gaing ko disi, madaboe ho anon,* hang daar niet zoo aan, zoo meteen val je.

GAIR, 1. luchtig, oppervlakkig, lichtzinnig; kwasterig; *na gair ma roha ni bajo on,* wat is deze man kwasterig!
2. *manggair,* omroeren; met de hand iets schudden; *gair djolo ingkajoe on,* roer deze groenten eens om! *gair djolo doehoet on, antjo mate,* schud dit onkruid eens door elkaar, dat het dood ga.

GAIT, gekheid, boert, lichtzinnig, wulpsch; *gait ni siboek,* wellustig.

GAJA, *margaja,* rondwentelen, op den grond spartelen v.e. kind uit boosheid; *margaja-gaja,* zich om en om wentelen; ook: *marga-ja-goejoe; mangalap liklikna songon pargaja ni hidje,* schrammen oploopen als een antilope, die zich wentelt; de beteekenis ervan is: in plaats van er beter op te worden, verslechteren.

GAJA-GOEJOE, zie *gaja* en *goejoe.*

GAJANG, achterover gevallen, op den rug liggende.

GAJAP = *gajang.*

GAJAS, luierende op den rug liggende; *hoem gajas sadjo do ho, sai ringkot karedjo,* jij doet niets dan lui op je rug liggen en er is dringend werk te doen.

GAJO, krab; *songon panjapoeti ni gajo,* alsof men een krab ergens inwikkelt; spreekwijze, toegepast op iemand, die zich overal uit weet te draaien.

GAJOENG, 1. hangende; *margajoeng-gajoeng,* hangende zijn; *margajoengan ma haloeang di haroeaja na godang an,* de kalongs hingen in menigte aan den grooten ficus-boom.
2. (v. O.) *manggajoeng* of *goemajoeng,* de armen laten slingeren; *goemajoeng si mangido,* de armen latende slingeren; ook: *pagajoeng alang tangan si mangido; manggajoeng,* iets zóó ophangen dat het slingeren kan.

GAJOK, kittelig, jeukerig; *gajohan,* last hebben van jeukerigheid; *gajohan pinggolkoe,* mijn ooren werden geprikkeld, in de beteekenis: ik kreeg kippevel van dat te hooren; *pargajok,* die gemakkelijk lacht, als hij maar even wordt aangeraakt.

GAK, 1. verkorting van *agak; gakkoe,* ik denk, ik meen; *gakna,* naar de opvatting ervan.
2. kraai; vgl. *sigak; asar ni gak,* kraaiennest.

GAKGAK, met het hoofd naar boven gericht; aanmatigend, trotsch; *manggakgak halimponan, oendoek dapotan na tartar,* met het hoofd omhoog gericht loopende, krijgt men vuil in het oog; loopende met gebogen hoofd, vindt men wat verloren is; *gakgak songon eme na lambang, oendoek songon eme na porngis,* rechtopstaand als looze aren, neerhangend als volle, d.w.z. de hoogmoedige verbeeldt zich veel; die werkelijk wat is, toont zich nederig.

GALA, 1. lange staak om vruchten mee af te steken; vaarboom; *margala* of *manggala,* een vaartuig met een boom voortbewegen; *sagala,* een staaklengte; dit wordt gebruikt om den tijd aan te geven, bijv. *sagala nari mata ni ari,* de zon staat nog een staaklengte boven den horizon, d.i. ongeveer een uur voor zonsondergang.
2. *margala,* een kinderspel.

GALABAK, nut, beteekenis; *na so adong galabak ni on,* dit heeft in het geheel geen nut.

GALA-GALA, 1. e.s.v. boom met eetbare vruchten.
2. huig, tongwortel.

GALA-GAROE, e.s.v. boom.

GALAGITO, *manggalagito,* zich trachten los te rukken; *manggalagito dakdanak i na so giot dohot,* het kind, dat niet mee wilde, trachtte zich los te rukken.

GALA-GOLI (T.), de nieren.

GALAK, 1. ontbranden, aanslaan; *nada ra galak bodil i,* het geweer wil niet aanslaan; *hara ni na momboen api-api i, nada ra galak,* omdat de lucifers vochtig zijn, willen ze niet ontbranden.
2. zottig, gekkig, kwibusachtig; *galakna i,* wat 'n kwibus!

GALANG, 1. *panggalangan,* feestmaal; *mambaen panggalangan,* een feestmaal aanrichten; *panggalang,* gastvrij; *panggalang nioela ni haradjaan,* gastvrijheid is de weg om tot een koninkrijk te komen.
2. = *halang; manggalang,* iets ergens onder leggen; *galang-galang,* een rond hout, waarmede men iets wegrolt.
3. (v. O.) onderbroken, niet doorgezet wordende van een werk, waar iets tusschenbeide

komt; v.e. ei, waaruit geen levend kuiken te voorschijn komt; *baenon na galang; pira ni manoek na galang.*

GALANGAN, een met rotan omvlochten flesch.

GALANGGANG, een rustplek op de weide, waar het vee tezamen ligt; strijdperk; (v. O.) = *tapalan.*

GALAPANG, platronde schijven, boven op de stijlen v.d. rijstschuren liggende om ratten en muizen den toegang te beletten tot de rijstzolders; *oelang songon galapang na madaboe toe boestak, gardjap sadjo,* men moet niet zijn als een *galapang,* die in de modder valt en daar roerloos blijft liggen; spreekwijze toegepast op trage en vadsige lieden.

GALAS, 1. *margalas,* ergens heen gaan om, als men gebrek aan rijst heeft, onderstand te vragen; *margalas eme,* rijst, waaraan men gebrek heeft, bij een ander gaan vragen; *pargalasan,* de persoon, aan wien men die hulp vraagt; *margalas boroe,* naar eene familie gaan om te beproeven voor een zijner naastbestaanden een meisje ten huwelijk te vragen; *boroemoenoe i do na hoegalas toeson,* jullie dochter is het, die ik (voor een mijner naastbestaanden) kom vragen.
2. (Holl.) glas.

GALASA, *margalasa,* op den grond zich laten vallen uit boosheid; uit woede zich op den grond rollen.

GALBAS, met een plof neergevallen; *goemalbas-galbas,* voortstrompelen.

GALDAP, langzaam in zijn bewegingen, traag.

GALDEK, krachteloos, onmachtig, lam; *margaldehan do pamatang ni dakdanak on,* het lichaam van dit kind is geheel krachteloos.

GALDO, *margaldo-galdo,* kronkelen; waggelend loopen; *margaldo-galdo songon oelok na nilipat,* zich kronkelen als een slang, die geslagen wordt; ook: *goemaldo-galdo.*

GALE, mat, vermoeid, slap, terneerliggende wegens oververmoeidheid; *hagalean,* vermoeidheid, slapheid; *pagalehon,* zich neerleggen; *hoepagale djolo santongkin,* ik leg me een oogenblikje neer.

GALEAM, *goemaleam-galeam,* vadsig zijn; den luiaard uithangen.

GALEGOET = *goetgoet.*

GALEMBAS, *margalembas-galembas,* onrustig woelen v.e. zieke; zich heen en weer gooien, doordat men den slaap niet kan vatten.

GALENDONG = *galoendang.*

GALENGGENG, *goemalenggeng,* in alle richtingen iets doorkruisen, zooals de wilde varkens op een sawah doen of jachthonden in het bosch; *goemalenggeng sadjo noma andjing i di harangan i,* de honden doorliepen het bosch in alle richtingen.

GALENTJANG, *goemalentjang,* spartelen v. visschen.

GALETA, waterkaraf, kruik.

GALETEK, 1. dartel, springerig v. paarden.
2. sandalen v. hout.

GALEWANG, (T. O.) klewang.

GALGAL, aarzelend, moeilijk, lastig; *galgal do hoelala mangaloesi hatami,* ik vind 't moeilijk je te antwoorden; *galgal do panangkohan i,* de stijging is vrij steil.

GALI-GALI, e.s.v. visch.

GALINGGANG, e.s.v. heester. Men kent de *galinggang eme* met kleine bladeren, die als groente genuttigd worden; en de *galinggang laoet* met grootere bladeren, waarvan het aftreksel gebruikt wordt als purgeermiddel.

GALIT, pronkerig, graag mooie kleeren dragen; *na galit ma anakboroe on,* wat houdt deze vrouw van opschik.

GALMIT, *manggalmit,* knijpen (= *mandjebek*).

GALOE, (T.) *galoe-galoe,* penis; *galoeon,* groot wild zwijn.

GALOEDAK = *moemoer* 1.

GALOEMA, een grassoort, bijzonder gewild door het vee.

GALOEMANG, *manggaloemang,* met de vingers ergens aankomen, bijv. aan spijzen, zooals kinderen vaak doen.

GALOENDANG, klos; *sagaloendang bonang,* een klos garen.

GALOENG, *galoengan,* rol, bos, bed v. groenten.

GALOENGGOENG, e.s.v. heester, waarvan de bladeren als groente gegeten worden.

GALOESAK, *goemaloesak,* plassend, plonzend geluid maken v.h. water.

GALOETA, *goemaloeta,* rondwroeten, rondwoelen.

GALOGA, e.s.v. riet (= *tolong); tolong do galoga, moeda manolong angkon pola,* een rijmpje met de beteekenis: *tolong* is hetzelfde als *galoga,* als je iemand helpt, moet je het ook goed doen.

GALOMBANG, golf; *margalombang,* golven hebben.

GALOMBOENG, *margalomboeng,* valsche plooien hebben van kleeren of van strijkgoed; krom getrokken van planken.

GALOT = *halot.*

GALPANG, op den rug liggende; *pagalpangkon,* zich op den rug leggen; *hoepagalpang djolo* = *hoepapajak djolo.*

GALPO, diep teleurgesteld.

GALSOEK = *halsoek; manggalsoek,* roeren, omroeren; *goemalsoek-galsoek,* 'n klotsend geluid maken, bijv. van water in een kokosnoot.

GALTENG, erbij zijn, gesnapt, gevangen, erin geloopen; *galteng ma ho* = *dapot ma ho,* je bent erbij!

GAMAN, (T. O.) e.s. v. riviervisch.

GAMANG, onzeker, weifelend; *gamang aoe mardalan di topi ni bire on,* ik voel me onzeker, als ik langs deze steilte moet loopen.

GAMAT, 1. *manggamat,* geld verdienen; *panggamatan,* werk, waarmede men geld verdient.

2. *manggamat*, opsnijden, snoeven (= *manggaham*).

GAMBAL, 1. traag, vadsig, zwaar van gang; *na gambal ma pardalannia*, wat loopt hij langzaam en zwaar.
2. van vruchten gezegd, die een dikken schil en weinig vruchtvleesch hebben; *taroetoeng sigambal*, een doeriansoort met dikken schil en weinig vruchtvleesch.
3. *manggambal*, een tik geven; als zoodanig wordt het woord gebruikt bij het spelen van kinderen; de winner mag den anderen speler een tik geven.
4. (T. O.) blokje hout, als drijver van een net dienende.

GAMBAR, *manggambar*, teekenen; ter beschikking hebben; met iets kunnen doen wat men wil; *nadadong sadia gambaronkoe saonari*, ik heb op het oogenblik niet over veel te beschikken; *hoem dipagambar-gambar ko aoe*, jij doet maar met me, wat je wilt; *gambaran*, teekening, portret, schilderij.

GAMBIR, 1. klimheester, die de bekende gambirbladeren levert.
2. rijk, gefortuneerd; *madoeng gambir da ho*, je bent nu rijk; je zit er nu goed in!

GAMBOEAK, opsnijderij, snoeverij (= *silimboeak*); *na bahat ma gamboeakmoe*, wat kun jij opsnijden!

GAMBOENG, *manggamboeng*, mooie praatjes verkoopen, iemand iets voorpraten; *na malo ma ho manggamboeng bajo i*, wat kun jij die man iets voorpraten!

GAMBOER, 1. *margamboer*, al badende spelen; *gamboeran*, plaats, waar men badende speelt.
2. *manggamboeri tano*, den grond wat loswerken; een boom of plant aanaarden.

GAMBOES, 1. *tano gamboes*, weeke, vette grond; *gamboes*, pafferig, papperig.
2. (v. O.) n.v.e. muziekinstrument, s.v. luit met zes of minder snaren.

GAMBO-GAMBO, 1. e.s.v. waterspin.
2. veiligheidsspeld.

GAME-GAME, kleine heester met den-achtige takjes.

GAMPALANG = *singgalak*, op den rug liggende.

GAMPANG, *anak gampang*, kind, welks vader niet bekend is; onecht kind.

GAMPERE, onordelijk, onopgeruimd, slordig ergens neerliggende; *aha ambaen margamperean barangmoenoe i?* waarom slingeren je bullen overal maar zoo rond?

GAMPIT, ergens tusschen geknepen zittende; ergens tegenaan zittende; *manggampitkon*, ergens tegenaan bevestigen; *gampitkon djolo toe dingding i*, bevestig dit eens aan den wand; *hoem gampit sadjo*, het zit er maar tegenaan.

GAMPIT-GAMPIT, 1. een tangetje.
2. e.s.v. insect.

GAMPOEAL, e.s.v. klein riviervischje; *simargampoeal*, n.v.e. boom.

GANA, *manggana*, een beeld ergens van maken; *manggana-ganai*, beelden maken; *ganaganaan*, beeld.

GANAS, wild, ongetemd; *binatang na ganas*, wilde dieren.

GANDA, *marganda*, vermeerderen; *marganda-ganda*, telkens, voortdurend vermeerderen.

GANDAK (T.), boom met eetbare vruchten.

GANDAP = *andap*.

GANDAR, 1. lange pijp, waaruit men rookt.
2. (T.) *siala*-soort.

GANDING, *marganding-ganding*, *mangganding-ganding*, zachtjes op zijn teenen loopen.

GANDJAK, *nada margandjak*, onmiddellijk, terstond.

GANDJERE, onachtzaam, slordig.

GANDJI = *kandji*, stijfsel.

GANDJIL, oneven, vreemd, afwijkend, raar.

GANDJING, kieskeurig, vreemd, ongewoon; *na gandjingan do mangan boedjing-boedjing on*, wat eet dit meisje kieskeurig! *gandjing aoe mardalan hara ni na marnjae i*, ik liep op mijn teenen ter wille van den zieke.

GANDJOR, verkwistend.

GANDONG = *kantong*.

GANG, 1. e.s.v. boom.
2. (T. O.) ook *manggang*, te berge staande, rijzende v.h. haar.

GANGGANG, niet aan elkaar; met tusschenruimte; met reten; ver van familieverwantschap; *ganggang do papan on*, tusschen deze planken zijn reten; *adong do ganggangna anggo halahi*, zij zijn niet naverwant aan elkaar.

GANGGOE, twijfelende, onzeker zijnde; *ganggoe ni roha*, twijfel, onzekerheid; *mangganggoe*, iemand onzeker maken, iemand storen.

GANI, 1. kieskeurig; *margani-gani*, kieskeurig zijn in alles; van alles wat te zeggen hebben.
2. (v. O.) *oedjoeng gani*, bajonet.

GANOEP = *ganop*.

GANOP, ieder, elk, telkens; *ganop ia ro*, telkens als hij kwam; *ganop tongkin*, elk oogenblik.

GANTANG, inhoudsmaat voor droge waren; *manggantang pitora*, de fitrah afmeten; *manggantang djoedjoeran*, de bruidsprijs berekenen; *gantang ni boroe*, de stand v.h. meisje, waarnaar men den bruidsprijs bepaalt.

GANTI, *mangganti*, spinnen.

GANTJAR = *moroes*, diarrhee hebben; *gantjar boetoehangkoe*, ik heb diarrhee.

GANTJERE, slordig de dingen latende slingeren.

GANTJIP, tang, nijptang, schaar v.e. krab of kreeft; *gantjip-gajo*, e.s.v. boom.

GANTOENG, hangende, afhangende, opgehangen; *manggantoeng*, ophangen; *manggantoengkon*, iets ergens aan ophangen; *margantoeng*, in hangenden toestand zijn; nog hangende zijn van een proces; onuitgemaakt; *marsigantoeng*, ergens aan hangende

zijn; zich ergens aan laten hangen; *hagantoengan* of *panggantoengan*, de plek, waar iets opgehangen is.

GANTJOER = *tolbak*, afgebrokkeld, afgestort v. aarde.

GAOAL, voor het een te veel, voor het ander te weinig; *gaoal abit on, toe saraor lobi, toe badjoe hoerang*, met dit goed komt het niet uit, voor een broek is het te veel en voor een jasje te weinig; *haroe-haroe gaoal do pangkatai ni i*, men kan op zijn woorden niet aan.

GAOEK, *gaoek-gaoek* = *pio-pio*, roepende; *ise na gaoek-gaoek i?* wie roept er toch zoo? (eigenlijk een woord, dat minder fijn is en dus overeenkomende met: wie staat daar toch zoo te schreeuwen?); *gaoehi toesi*, schreeuw voor mijn part raak!

GAOENG (T. O.), gat, hol, holte.

GAOENG-GAOENG = *gantoeng-gantoeng*.

GAOET (v. O.), luid schreeuwende.

GAOL, naam v.e. wilde pisangsoort.

GAOR, in opschudding; tumult; omgeroerd; schreeuwerig; *manggaor*, omroeren; in opschudding brengen; *na gaoran do bajo i*, die man maakte een tumult!

GAP, klanknabootsend woord.

GAPA, *margapa-gapa*, waggelenden, tastenden gang hebben; *manggapai*, rondtasten; *manggapai sadjo do hami na mardalan i napotangin hara ni golapna*, al loopende tasten wij maar rond vanwege de duisternis; *goemapa-gapa*, over den grond kruipende.

GAPAK = *kapak*.

GAPE, niet af van werk; slordig afgewerkt; *laing tong do gape parkaredjomoe*, jij werkt nooit iets netjes af.

GAPGAP, leugen; *pargapgap*, leugenaar.

GAPOEK, e.s.v. boom.

GAPOER, *margapoer-gapoer*, spartelen om zich los te wringen (v. vogels); lawaai makende heen en weer vliegen v. kippen, als een roofdier het hok binnendringt.

GARA, brandende, vlammende, aan v. vuur; *nada ra gara soban i*, het hout wil niet branden; *pagarahon*, aanwakkeren v. vuur; doen opvlammen; *pagara lampoe i*, laat de lamp wat helderder branden.

GARAGADJI, zaag; *manggaragadji*, zagen.

GARAMBAS, *goemarambas*, een ploffend geluid maken v. iemand, die valt.

GARANG, 1. hevig, heftig, snel ontbrandend v. buskruit enz.; *na garangan do andjing on marboeroe*, deze hond jaagt bijzonder.
2. *matoegarang*, kruipen v.e. klein kind.

GARANG-GARANG, e.s.v. onkruid op vochtigen bodem groeiende; het heeft een onaangenamen reuk; *nada be labo mardoeroeng, ma satonga garang-garang; nada be labo maloengoen, noemma satonga ama-ama*, het heeft geen nut met het schepnet te visschen, het is al half vol met *garang-garang*; het heeft geen nut verlangen te hebben, want hij is al zoowat getrouwd.

GARANTOENG, *dan garantoeng*, e.s.v. giftige paddestoel.

GARAP, een ziekte in de rijst, veroorzaakt door insecten; *garapon*, aan zulk een ziekte lijden.

GARAP-GARAP, kraakbeen.

GARAPOES, 1. *manggarapoeskon*, iets slordig, achteloos doen.
2. *margarapoes manoek*, de kip wrong zich los.

GARAR, wat men in betaling geeft; *manggarar*, betalen; *panggarar*, wijze van betaling; *manggararkon*, iets in betaling geven.

GARBAK (T.) ruim zittende v. kleeren; opgeblazen, als de veeren v.e. zieke kip.

GARBAP = *garbas*.

GARBAS, neergevallen, terneergeploft; *sanga garbas ko na mardalan i, na landitan dalan i*, pas op, dat je niet valt met het loopen, want de weg is erg glad.

GARBEK, *goemarbek-garbek*, loshangen v. h. haar; *goemarbek-garbek ko songon oboek ni na mate manjingkot*, je haren hangen los net als het haar van een die zich heeft opgehangen. (Bataksche vrouwen, die zelfmoord willen plegen door ophanging, maken eerst hare haren los).

GARBOES, dik, pafferig; *godang garboes*, dik en vet zonder kracht.

GARDAP, *manggardapi*, met de hand op iets kloppen; *oelang aoe gardapi*, je behoeft mij niet zoo met de hand te bekloppen.

GARDJAP, 1. plat neerliggende.
2. valluikje in een kooi, waarmee men vogels vangt.

GARDOEK, *manggardoek-gardoehi*, iemand lastig vallen; iemand in zijn rust storen; *biasi digardoek-gardoehi ho halak na sonang*, waarom val je menschen in hun rust lastig?

GARE, 1. *manggare*, goud wasschen.
2. *manggare*, omroeren; *gare djolo djomoerki*, roer mijn te drogen liggende padi eens om; (T. O.) den grond omwerken, de aarde uitkrabbelen, om bv. wormen voor hengelaas te vinden; een bergplaats omhalen om den inhoud te onderzoeken; *magare*, omgewerkt, omgewoeld, door elkaar gehaald.

GAREGE, een caladium-soort: *soehat sigarege*; (v. O.) Colocasia antiquorum Schott., kruid waarvan de knollen gegeten worden.

GAREKGEK, (v. O.), *margarekgek*, snaterende v.d. *ambaroba*.

GAREMET, streken, slimmigheden; *na bahat ma garemet ni bajo on*, wat zit deze man vol streken!

GAREMOR, in opschudding zijnde, ruzie hebbende met elkaar; *ma garemor halahi noeaeng*, zij hebben nu met elkander twist.

GARESO, e. s. v. timmermansgereedschap; *manggareso*, met zulk een gereedschap werken.

GARGAR, *magargar*, afgebrokkeld, ingestort v.e. bergwand of aarden wal; *manggargar*,

van een bergwand of aarden wal stukken afsteken.

GARI = *soegari.*

GARIANG, droog, onvruchtbaar van grond; *tano gariang,* onvruchtbare grond.

GARIGIS 1. (T.), geurlooze witte gomachtige stof, die uit den kamferboom komt.
2. (v. O.) kwalijk nemend, gebeten zijn op iemand (v.d. *roha*).

GARIGIT, bamboekoker om water in te halen; *ma tarobansa garigit doea,* ze kan al twee bamboekokers met water dragen; spreekwijze om den ouderdom v.e. meisje aan te geven.

GARING, e.s.v. riviervisch. Wanneer de *garing* groot en geheel volwassen is, wordt ze ook wel *mera* genoemd.

GARINGGING, 1. e.s.v. boom, behoorende tot de *majang*-soorten.
2. een kruid met breede bladeren, tot vlechtwerk en dakbedekking dienende.

GARINTJO, *goemarintjo,* zingen van vele vogels tegelijk.

GARINTJOK, *goemarintjohi,* wemelen, door elkaar wriemelen.

GARIPAK, *goemaripak,* geluid makende zooals het trappelen van hollende paarden.

GARIS, streep, schram, lijn, krab; *manggaris,* een streep of lijn trekken, krabben; *margaris,* een krab of schram hebben.

GARISOERA, zie *soera.*

GARIT, 1. *manggarit,* in beweging zijn, zich heen en weer bewegen; *inda manggarit,* zich niet bewegen; nergens meer heen kunnen; *panggaritan,* waar men zich bewegen kan; waar men nog iets uitvoeren kan; *nada adong be panggaritan,* er is niets meer, waar men wat doen kan; in den zin van: er is niets meer, waar men iets vandaan kan halen. Vooral in een tijd van malaise gezegd.
2. *manggarit,* knijpen.

GAROAK, druk pratende, rumoerig zijnde.

GAROBAK, kar, vrachtwagen, kruiwagen.

GARODI, een groote boor.

GARODIR (T.), gom v.d. palmen.

GAROE, *manggaroe,* schudden; roeren; *garoe aek, antjo horoe,* roer in het water, opdat het troebel worde.

GAROEA, niet kieskeurig zijn op het punt van eten.

GAROEBOES, *goemaroeboes,* een ruischend geluid maken van dieren, die door struikgewas heen dringen.

GAROEDAR, *margaroedaran,* slordig zitten van een jas, die niet behoorlijk is toegeknoopt.

GAROEDO, naam v.e. fabelachtigen vogel.

GAROEGOER, e.s.v. boom met zuurachtige bladeren en vruchten.

GAROEMBOENG (v. O.), *goemaroemboeng,* kokende en bruisende van water, dat in een afgrond valt.

GAROEMOES, 1. = *garboes,* groot en dik, maar krachteloos; meestal in verbinding met *godang.*
2. (T. O.) *manggaroemoes,* iets met de vingers kneden.

GAROENDJANG, hooge, lange pooten hebbende van vee.

GAROENG, groote, meestal twee geledingen lange bamboekoker voor palmwijn.

GAROENGGANG, e.s.v. boom.

GAROENTANG, 1. *goemaroentang,* een hol geluid maken.
2. (T. O.) boom, welks stekelige vrucht gekookt of gebraden wordt (Paranephelium xestophyllum Miq.).

GAROENTAR, *goemaroentar,* een krakend, knappend geluid geven als bij het loopen over dorre bladeren.

GAROENTENG, *goemaroenteng,* geluid geven als van leege waterkokers, die tegen elkaar aanslaan.

GAROENTOENG (T.), spaarpot, bestaande uit een bamboegeleding met een reet er in.

GAROEPAK, *goemaroepak = goemaripak,* z. *garipak.*

GAROEPOE, *goemaroepoe,* geluid geven als van rollende steenen.

GAROET, 1. slijpsteen *(batoe garoet); manggaroet,* slijpen.
2. *manggaroet,* met de nagels krabben; *manggaroeti,* voortdurend krabben.

GAROETAK, *goemaroetak,* een kletterend, ratelend geluid maken.

GAROGA, *tano garoga,* steenachtige grond.

GAROGOK, dreiging *(= ogar-ogar); garogoknia do i,* hij dreigt maar; (T. O.) *manggarogok,* iemand barsch behandelen, ruw toespreken.

GAROMBAP, moeilijk loopende, gemakkelijk struikelende; langzaam van gang; *na garombapan ia mardalan,* hij loopt heel moeilijk.

GAROMBAS = *garombap.*

GARONDONG, een groote mand of korf voor gras.

GARONGGANG, *tano garonggang,* rotsachtige grond, vol met kloven zittende.

GARONTAR = *garoentar.*

GAROP, haastig, overijld; *garop do ho na mamodili babi i, i do dibaen na so hona,* je was te haastig met het schieten op het varken, daarom heb je het niet geraakt.

GAROSANG, *kotoek garosang,* e.s.v. gouden speld voor een vrouwenbaadje.

GAROTONG, *manggarotong,* onrustig maken; *digarotong babiat lomboenami napotangin,* de tijger maakte onze koeien gisteravond onrustig.

GARPA, 1. schild v.e. krab, kreeft, schildpad enz.
2. (ook: *garpa-garpa*), hangslot.

GARPOES = *gerpos; manggarpoes,* spartelen v.e. visch op het droge.

GARSANG, dood; *manggarsang,* dood maken, tot lijk maken; *digarsangkon babiat lomboe i sada di djalangan an,* de tijger heeft een van de koeien op de weide gedood.

GARSE, afgemat, afgetobt, doodmoe, bek-af.

GARTOEK, rammelende v.e. deur; *goemartoek-gartoek*, heen en weer klepperen.

GAS, *magas*, gebroken; in tweeën; *manggaskon*, in tweeën breken.

GASA, wonde, kneuzing, gebrek; lichamelijk letsel; blaam, smet; *margasa*, verwond zijn; een lichamelijk letsel gekregen hebben; *anggo halahi sahorong, adong do gasana*, wat betreft zij, die van dat zelfde geslacht zijn, hebben allen een smet.

GASAI, verkorting van *gasoera* of *garisoera*, als er eens, indien eens; *gasai oelang adong abatna, ro do aoe*, als er geen verhindering ware geweest, zou ik gekomen zijn.

GASAK, erg, fel, heftig; *manggasak*, iets met felheid doen; *na gasak ia markaredjo*, hij werkt zeer hard; *digasak ia na markaredjo i*, hij deed het werk met felheid, d.w.z. hij spaarde zich zelf niet om maar hard te werken.

GASANG = *gasak*.

GASGAS, braakliggende tuin, waarop reeds laag hout groeit; *boroe sigasgas* of *siboroe gasgas*, e.s.v. onkruid.

GASING, 1. *manggasingkon*, een pot met rijst van het vuur nemen en er naast zetten om ze zoo gaar te krijgen, zonder dat ze aanbrandt; *panggasingan*, de plaats, waar men gewoonlijk de pot neerzet.
2. een tol; *margasing*, met de tol spelen.

GASIP, klem, val, knip; *hona gasip*, in de klem geraakt; *targasip* = *hona gasip; manggasip*, met een klem of knip iets vangen; iemand in zijn woorden trachten te vangen.

GASOERA, zie *gasai*.

GATAL, 1. jeukerig; *gatal ni roha*, ondeugendheid, ondeugend, valsch zijn; *gatalan*, last van jeuk hebben; *goematali*, jeuken; *na gatal do bajo i*, die man is erg heetbloedig; *na gatal na so djoengada hoetoeon*, die nooit ongedierte gehad heeft, heeft last van jeuk, d.w.z. iemand, dien de broodkruimels steken.
2. *sigatal*, boom, welks vruchtjes als specerij dienst doen; *Pagaran Sigatal*, heilige plaats (graf) bij Panjaboengan.

GATAP (T.), *sigatap*, sirih, die nog niet geklommen heeft, maar nog op den grond slingert.

GATGAT, *manggatgat*, fijn hakken.

GATIP, snel zonder nadenken iets zeggende, zonder schromen; *gatip didokkon ia goar ni toelangnia*, zonder blikken of blozen zegt hij den naam van zijn schoonvader.

GATJAL = *hanjal*.

GATJOER = *hantjoer* = *hantjar*.

GATOE, bij een kinderspel degene, die de anderen moet vangen.

GAWAK, kraai; vgl. *sigak*.

GAWAL = *gaoal*.

GE, e.s.v. boom: *hajoe ge*.

GEAK, ergens van walgende; *geak rohangkoe mangankon panganon i, matabo toe*, ik walgde om die spijze te eten, ze was te vet; *manggeak-geahi*, iemand ergens van doen walgen; iemands tegenzin opwekken; *digeak-geahi ho ambaen so giot ia mangankon*, je hebt zijn tegenzin opgewekt en daarom wil hij niet eten.

GEAS, *pageaskon*, luieren, den tijd verdrijven met niets doen; *hatiha lapang-lapang ni karedjo saonari, tapageas ma di hoeta on*, het is nu de tijd, dat er geen werk is, laten we maar in het dorp wat blijven luieren.

GEBAP, *sanggebap*, een stomp; *manggebap*, stompen (= *gibap*).

GEBOER, *manggeboer*, bederven, vuil maken; *digeboer ko doma abitmoe na imbaroe i toe boestak i*, jij bederft je nieuwe kleed heelemaal in de modder (door ermee in de modder te spelen).

GEDAL, dood, morsdood.

GEDAT, achterover gebogen; *goemedat-gedat*, achterover gebogen loopen; *pagedat*, zich achterover buigen; *manggedat*, achterover buigen.

GEDOEK, krom, bochtig, onrechtvaardig, onoprecht; *margedoek*, kromme streken hebben; onrechtvaardig handelen; *hagedoehan*, onrecht; onrechtvaardigheid; kromheid.

GEGE, 1. afgebrokkeld, afgestort; *tano magege*, grond, die gemakkelijk afbrokkelt.
2. *manggegei*, dreinen v. kinderen door met het lichaam heen en weer te draaien; zich rekken; rekkerig zijn.

GEGER, gauw iets kwalijk nemende; lichtgeraakt.

GEGOR, in duigen gevallen van een plan of beraadslaging; op niets uitloopende; *madoeng gegor tahi ni halahi*, hun beraadslaging is op niets uitgeloopen.

GELDOEK, krom; *margeldoek-geldoek*, bochtig zijn, bochten hebben; *margeldoek-geldoek dalan i*, de weg heeft tal van bochten.

GELDOK, in het rijmpje aangehaald onder *djelok*, = *geldoek*.

GELE, ten achter; te laat, inzonderheid met den aanvang v.h. werk op de rijstvelden; *madoeng gele partaonan*, we zijn met den tijd van het werk op de sawah's ten achter (we zijn er te laat mee begonnen).

GELENG, zich wentelende; ter zijde gewenteld; *goemeleng-geleng*, zich om en om wentelen; *pagelengkon*, zich terzijde wentelen; zich neerleggen; *pageleng saotik*, keer je een beetje om = ga een beetje op je zijde liggen.

GELET, een klein beetje anders, iets verschillend; iets afwijkende; *gelet saotik parkaro i*, de zaak bleek iets anders te zijn; de vordering was niet precies ingesteld; *hoegelet saotik* = *hoepaoeba saotik*, ik breng er een kleine verandering in.

GELOENG, *manggeloeng*, ter zijde rollen; in Mandailing en Beneden-Angkola ook gebruikt voor het op zij rollen van het zich op de sawah's bevindende onkruid. Dit opgerolde onkruid wordt dan het dijkje tusschen de vakken.

GEMOS, *manggemos* = *manangko*, stelen; *panggemos*, dief.
GENDAT, neerhangende, naar beneden gebogen v.e. tak, die overbeladen is met vruchten.
GENDENG = *gendong*.
GENDI, waterkan van gebakken steen, waarin het water koel blijft.
GENDJA, *gendja-gendja*, telkens van haar man wegloopende v.e. pas gehuwde vrouw.
GENDJAL (T.), *manggendjal*, met veerkracht terug- of opspringen.
GENDOET = *gendat*.
GENDONG, *manggendong*, in een doek iets dragen; *gendongan*, een pak goederen in een doek bij elkaar geknoopt.
GENDOR, *margendor-gendor*, zich kronkelen; *margendor-gendor goja i*, de worm kronkelde zich heen en weer.
GENE, *pagene-genehon*, ergens mee bezig zijn; *aha pagene-geneonmoe disi*, wat voer je daar toch uit?
GENENG (T.), opgezet v.d. buik.
GENO, *manggeno*, figuren ergens in snijden (= *oekir*); *margeno-geno*, van ingesneden figuren voorzien zijn.
GENTAL, dartel, springerig, onrustig; *na gental ma koedo on*, wat is dit paard springerig; *na gental ma dakdanak on modom*, wat slaapt dit kind onrustig.
GENTJEP, *manggentjep*, kort afgrazen; afvreten; *digentjepi hambeng emengki*, een geit heeft mijn padi afgevreten; *gentjep diida ho halak soede*, je ziet alle menschen maar voor kort afgevreten aan = je ziet op alle menschen maar minachtend neer; *siapor gentjep*, e.s.v. sprinkhaan.
GEOT, *manggeot*, een schokkende beweging maken; met het lichaam draaien; *manggeoti* = *marngeati*, zie *ngeat*.
GEPOE, *manggepoe-gepoe*, iets verfrommelen; iets in elkaar knijpen.
GEPOER, *manggepoer-gepoer*, zonder regelmaat of orde er maar op los werken; *digepoer-gepoer ia na markaredjo i*, hij werkte er maar op los.
GEPOR, *margepor-gepor*, heen en weer spartelen; *margepor-gepor ihan na nipisat*, de visch, die geknepen werd, spartelde heen en weer.
GERDEK, *goemerdek-gerdek*, gekheid maken met een meisje, flirten.
GERDENG, *manggerdeng*, naar eigen goeddunken met iets handelen; zonder een bepaald doel iets in de handen nemen; *na ripe manggerdeng noma ho di barang na nitinggalkon ni mandiang natobangmoe*, jij kunt nu naar eigen goeddunken doen met wat door wijlen je ouders is nagelaten; (T. O.) *manggerdeng*, een kind op de knie laten rijden.
GERDJEP, *manggerdjepi*, gondang-muziek begeleiden met handgeklap.
GERE, scherts, gekheid; *na so hapanggeregerean bajo i*, men kan bij dien man geen gekheid maken, d.w.z. die man kan geen scherts verdragen.
GEREK, *gerek-gerehan*, boertjes laten v. kleine kinderen.
GERENG = *gere*; *na so hagerengan*, waar niet mee te schertsen valt.
GERENG-GERENG, wat zich in de baarmoeder bevindt, de vrucht, de foetus; *ina-ina na margereng-gereng*, eene zwangere vrouw.
GEREP, griffel.
GERER, langzaam afglooiend, langzaam hellend; *manggerer*, langzaam glooien; laten rollen v.e. knikker.
GERGER, geelrood er uitzien v.d. padi, als deze reeds goed rijp is; *madoeng gerger emenami i*, onze padi ziet er al geelrood uit.
GERINDIK, *sigerindik*, veenmol.
GERPOS = *gepor*; *goemerpos-gerpos* = *goemepor-gepor*.
GERSENG, *goemerseng-gerseng*, vol als een ton zijn.
GESA, *margesa-gesa*, voortdurend iets doen met kracht; *margesa-gesa sadjo halahi na marbada i sadari on*, zij waren vandaag voortdurend aan het twisten.
GESEK, *manggesek*, steeds met iets doorgaan; zonder ophouden met iets bezig zijn.
GESONG, onrustig, steeds aan iets denkende zijn; *gesong hoelala*, ik voel me onrustig; ik heb allerlei muizenissen in mijn hoofd.
GETE, stuk gemaakt; fijn gemaakt; *manggetegete*, fijn maken; kapot maken; *panggete-gete*, iemand, die altijd aan het stoken is en in de war brengt.
GETENG = *djingar*.
GETEP = *ketep*, *parespes*, een dubbeltje.
GETGET = *gete*.
GETOE = *anjok*.
GETOK, *margetok-getok*, telkens weer opnieuw voorkomen v.e. zaak; *margetok-getok parkaro ni Sianoe*, de zaak van Sianoe komt telkens weer opnieuw voor.
GIAL, *gialon*, walging van iets hebben; een gevoel hebben of men braken moet.
GIANG = *galoemang*.
GIBAL, *manggibal*, een klap geven.
GIBAP, *manggibapi*, iemand een klap of tik geven, maar zoo dat hij het niet voelt; *hoem na manggibapi do ho, so bagi hantjit dilala dakdanak i*, jij geeft alleen maar zachte tikjes, het kind voelt er niets van.
GIBOP, *manggibop*, het geluid v.d. *imbo*.
GIDIK, *gidik ni roha*, kittelig zijn v. geest, d.w.z. ergens in zichzelf om lachen; *manggidik*, iemand kietelen.
GIGI, *gigi ni roha*, afkeer, haat; *gigi rohana marnida aoe*, hij heeft een afkeer van mij; *mangkagigihon*, iets haten, van iets een afkeer hebben; *hagigian*, datgene, wat men haat of waarvan men een afkeer heeft.
GIGIR, 1. over de streep, gebruikelijk bij kinderspelen.

2. mild, goedgeefsch; *inda ra ia gigir* = *inda ra ia mala*, hij is niet erg scheutig.

GIGIT, 1. krampachtige pijn; *manggigiti*, krampachtige pijn hebben; *manggigiti boetoehangkoe*, ik heb kramp in mijn buik; *sigigit*, kramp bij het krijgen v.d. maandstonden.

2. = *gojak; gigit ni roha* = *gojak ni roha*, hekel, ergernis; *gigit rohangkoe mida bajo i*, ik heb een hekel aan dien man.

3. weinig eten uit gebrek aan eetlust; *halak na gigit mangan*, iemand, die weinig eetlust heeft; *gigit-gigit papangannia*, hij eet zonder eenigen trek.

GILANG, *gilang ni roha* = *raso ni roha*, vermoeden, verdenking.

GILAP, woedend, toornig, kokend van woede; *ma gilap hoelala*, ik kook van woede; *pargilap*, driftkop.

GILDI, *gildi ni pinggol*, wat het oor pijn doet of onaangenaam is; wat iemand prikkelt: *hoem gildi ni pinggol noma dohononmoe?* kun je nu niets anders zeggen dan wat pijn doet?

GILING, *manggiling*, fijn wrijven; iets overrijden; *manggiling lasiak*, spaansche peper fijn wrijven: *digiling padati dakdanak i*, een pedati heeft het kind overreden; *gilingan*, wrijfsteen; *anak gilingan*, rol of ronde steen, waarmede men op den *gilingan* iets fijn wrijft.

GILO, wegloopen, vluchten; *gilo-gilo*, telkens wegloopen; *manggilohon*, schaken (een meisje).

GIM, *sanggim* = *sanggimgim*, een handjevol.

GIMBAL, *manggimbal*, met een stok of knuppel slaan.

GIMGIM, beetje, handjevol; *sanggimgim*, een klein beetje; ook: zuinig, afgepast; *na gimgim ma ho na mardahan i*, wat meet jij het precies af bij het rijst koken; *na gimgim ma panggoenting ni abit i*, wat ben je bij het knippen van dit goed zuinig geweest.

GIMPAL, veel, in groote hoeveelheid; *margimpal disi*, het is daar in groote hoeveelheid.

GINAS, *marginas-ginas* of *marginasi*, vol bulten zitten.

GINDA, *marginda* = *marbante*, slachten.

GINDAR, schijf, schijfje; *goelo sanggindar*, een schijf (bruine) suiker.

GINDJANG, lang; *di gindjang*, boven; *toe gindjang*, naar boven; *di gindjang ni*, boven op iets, op; *di gindjang ni lamari i*, op de kast; *pagindjangkon*, iets langer maken, verlengen.

GINDJOE (St. P.), *manggindjoe* = *mandjalahi* (kamfertaal).

GINDO, verkorting van *bagindo*, een titel.

GINDOEANG, 1. e.s.v. boom.

2. (v. O.) spoor v.d. *badjiri*; (T.) modderweg waar de buffels langs loopen, en gedeeltelijk door hen gebaand.

GINE, *gine ni roha*, afkeer, tegenzin; *gine rohangkoe mida panganon on*, ik heb een afkeer van deze spijze.

GING, een beetje, een handje vol; *sangging*, een handjevol.

GINTAL, onrustig, trappelend, hitsig, geil; *magintal koedo i di kandang i*, het paard is onrustig in den stal; *magintal dilala ia*, hij heeft last van teeldrift; *gintal ni ate-ate* = *rimas ni roha*, boosheid, toorn.

GINTJAR, platrond steentje, waarmede kinderen spelen; *margintjar*, met platronde steentjes spelen als met knikkers.

GINTJAT = *hintjat*.

GINTJIP, 't scheelde weinig of......; op het kantje af; nog maar een beetje of......; *gintjip noma*, het scheelde maar heel weinig.

GINTJIR, 1. ronde balk, waarmede men iets wegrolt; *manggintjirkon bagas*, een huis op die manier wegrollen.

2. (T. O.) een geschuurde *tanaon*, waarmede gespeeld wordt; *margintjir*, een spel met *tanaon's* spelen.

GINTJOE, onschadelijke verfstof om spijzen, enz. te kleuren.

GIOT, wil, wensch; willen; *giotkoe do i*, het is mijn wensch; *giot modom aoe*, ik wil slapen; *hagiot*, wil, wensch; *markagioti*, naar iets verlangen; iets willen; *nada giot ia di aoe*, hij wil mij niet hebben (als echtgenoote).

GIPOER, *margipoer*, met kracht aan iets bezig zijn; *margipoer markaredjo*, met alle kracht aan het werk zijn.

GIRA, 't begint...; het zal weldra...; spoedig; *magira ma noeaeng*, het begint nu al...; *magira bolkas ma hita*, we zullen er weldra zijn; *magira magabe ma noeaeng*, zij is in het begin harer zwangerschap; *magira toeboe ma*, het zal spoedig geboren worden; *gira ho ro!* kom maar spoedig!

GIRDAT, *goemirdat-girdat*, met lichten tred gaan; vluchtig over iets loopen.

GIRDIK, *goemirdik-girdik*, bewegelijk zijn, geen rust hebben, maar heen en weer loopen, flirten.

GIRDO, *girdoan*, gekheid maken, vroolijk zijn van jongens en meisjes onder elkaar.

GIRGIR, gemakkelijk tot iets te bewegen; *girgir martata*, gemakkelijk in den lach schieten.

GIRI, *margiri*, stoeien, gekheid maken.

GIRIK, *manggirik*, een gaatje ergens in boren.

GIRING-GIRING, belletjes, schelletjes; *margiring-giring ma lalatnami, i ma tandana na doeng denggan matobang batoena dibagasan tano i*, onze ketela draagt bloempjes (die er als belletjes uitzien), dat is een bewijs, dat de knollen in den grond al goed rijp zijn.

GIRNO, vetbolletje op soep of saus drijvende.

GIRSANG = *horsang*.

GIRTIK, 1. *margirtik-girtik*, gevlekt zijn, geteekend zijn.

2. *panggirtik* = *lasiak*, spaansche peper.

GISAL, *manggisal,* ophitsen v. dieren; *digisal ia andjing i,* hij hitste den hond op.
GISIK, de plek, waar een dier doodelijk gewond kan worden; *targisik,* op de gevaarlijke plek geraakt.
GISGIS, *magisgis,* een beetje geschrijnd; afgespoeld v.d. grond door regen; *manggisgis tano,* den grond wat afkrabben met een schoffel; *magisgis pamatangkoe,* mijn lichaam is een beetje ontveld.
GISIL, *margisil,* veel, talrijk; *margisil dakdanaknia,* hij heeft een talrijk kroost.
GISTANG, in de lengte liggende, in de lengte uitgestrekt.
GISTOENG, de snuitkever.
GITAN, e.s.v. klimplant.
GITIK, *gitik ni roha* = *sim ni roha,* innerlijk genoegen hebben; in zichzelf lachen; (v. O.) *margitik,* spelen van kinderen.
GOAK, *goahan,* ergens van walgen; *goak hoelala,* ik voel me er misselijk van.
GOAR, naam; *manggoar,* iemand of iets een naam geven; *manggoari,* benoemen; *panggoari,* noemer v.e. breuk; *panggoaran,* naar wien men genoemd wordt.
GOBAK, *manggobak,* bedekken met een doek (erover heen hangen); dekken met de vleugels v. vogels, zooals een hen haar kuikens.
GOBANG, een 2½ centstuk.
GOBAR, 1. = *oelos balatjoe?*
2. (T.) *gobar,* leguaan; — (= *djobar*).
GOBOER, *manggoboer,* met kracht aan iets bezig zijn; *digoboer halahi na mamangkoer sadari on,* zij hebben den heelen dag met kracht gespit.
GODA, *abit goda,* e.s.v. ongebleekt katoen.
GODANG, 1. groot; verheugd, ingenomen met; *na godang ma bagas on,* wat is dit huis groot; *godang rohangkoe disi,* ik ben ermee ingenomen; *manggodang,* zich groot voordoen; verwaand zijn; *pagodangkon,* grooter maken, grootbrengen; *pagodang aek i,* maak, dat er meer water komt; *on ma dakdanak i, na hoepagodang-godang,* dit is het kind, dat ik grootgebracht heb; *aek magodang,* hoog water; *toe aek na godang,* naar de plaats, waar men zijn gevoeg doet; *toe aek na menek,* naar de plaats waar men zijn urine loost; *nada pade aoe toe aek na godang,* mijn stoelgang is niet in orde; *hagodangan,* grootheid; *godang-godang antjimoen,* flink opgroeien; *oente godang,* pompelmoes.
2. de vroegere twee-duitstukken.
GODIR, 1. *margodir-godir,* met slijm en bloed vermengd zijn v.d. ontlasting.
2. (St. P.) e.s.v. kinderspel.
GODJE = *kodje.*
GODJOK, een vol gevoel hebbende; *godjok boetoehangkoe,* ik heb een vol gevoel in de maag.
GODJOP = *somsam.*
GODJOR, *godjor-godjor,* glazig en smakeloos v. knollen, aardappelen, enz.
GODOENG, 1. kuil, gat, om dieren in te vangen; *pargodoengan,* plaats, waar zich zulk een kuil bevindt; groote, midden in de rivier liggende steen, die bij het *marpada* wordt gebezigd.
2. huis v.e. Europeaan.
GODOK, *goemodok-godok,* dik en vet zijn.
GODOL, kleverige slijmstof op sommige visschen.
GOE, bult in den nek bij menschen (van het dragen), ook bij koeien.
GOEA = *goeba,* gemetseld graf.
GOEAL, dik stuk hout, waarmede men klopt op de steel van de bloeiwijze van de *bargot* om het vocht te winnen; *manggoeal,* met zulk een hout de *bargot* bekloppen.
GOEAM, spruw; *goeamon,* aan spruw lijden.
GOEBA, gemetseld graf.
GOEBO, schuim.
GOEDA, *manggoeda-goeda,* telkens iets opnemen uit blijdschap om het te bezien; telkens iets in zijn handen nemen; *taroe digoeda-goeda ia hepeng i hara ni djop ni rohania i,* hij nam het geld telkens weer uit blijdschap in zijn handen.
GOEDAL, klomp, kluit; *margoedal,* in kluiten, als een kluit zich voordoen; *manggoedal majang,* hars tot een kluit treden.
GOEDAM, knods, knuppel.
GOEDANG, pakhuis, bewaarplaats.
GOEDEKDEK, *margoedekdek,* borrelen van kokend water.
GOEDJO = *goebo.*
GOEDJOP, met het hoofd naar beneden ergens in gevallen.
GOEDONG, *targoedong,* bewusteloos, flauw gevallen.
GOEGA = *goelsak* = *galsoek, halsoek.*
GOEGOE, 1. *manggoegoe,* bij elkaar brengen, bijdragen; *margoegoe,* een bijdrage geven; *goegoean,* bijdrage.
2. (T.) *manggoegoe,* op een trom of groote pauk slaan om volk bij elkaar te krijgen of iets publiek te maken.
GOEGOEN, hoop, stapel; *pagoegoen,* op een hoop stapelen; *margoegoen-goegoen,* bij stapels.
GOEGOET, *manggoegoet,* met de tanden op iets bijten om het te proeven; *manggoegoet sira,* zout op die wijze proeven (wat pas gehuwden doen, daarmede een der voorschriften van de adat vervullende); overdr.: huwen, gehuwd zijn; *si doea goegoet,* euphem. voor *montji.*
GOEIT = *goit.*
GOEJA, week, modderig, papperig; *madoeng goeja taritis ni horbo i, nada tarpangan be,* de darmen van de karbouw zijn al papperig (door faeces, die erin gebleven zijn), ze zijn niet meer te eten.
GOEJANG, schommelende.
GOEJANGAN, (Pakantan) = *timbaho.*

GOEJOE, *margoejoe*, wentelen v. buffels in de modder (= *goeloe*); *margaja-goejoe*, zich wentelen.
GOEKGOEK, op een hoop bij elkaar.
GOELAEN, visch; toespijs v. visch.
GOELAMBAK = *sigoelambak*, groote, langharige martersoort.
GOELAMO, e.s.v. zeevisch.
GOELANDAK = *sigoelandak*.
GOELANG, rollende; *manggoelang*, rollen, wegwentelen, afwentelen; *margoelang*, rollende zijn, rollen.
GOELANG-GALI = *ganggoe*.
GOELANG-GOELANG, naam v.d. dwarsbalken boven in de *sopo godang*.
GOELE, toespijs bij de rijst; *margoele*, toespijs bij de rijst hebben; *manggoele*, van iets toespijs bereiden.
GOELEMBAS, *margoelembas-goelembas*, zich onrustig heen en weer wentelen.
GOELENTANG, *margoelentang*, heen en weer loopen v.e. dier, dat vastgebonden is.
GOELGOEL, *manggoelgoel*, voortdurend iets doen, telkens opnieuw iets herhalen; *digoelgoel ia martoenggoe singirnia i*, hij hield niet op met telkens zijn schuldenaars te manen.
GOELING, dalende zijn v.d. zon; zich naar het Westen neigende; *madoeng magoeling mata ni ari*, de zon was al aan het dalen.
GOELMA, bij elkaar, gezamenlijk.
GOELMIT (T. O.) *manggoelmit*, krioelen, wriemelen van mieren enz.
GOELO, suiker; *goelo pasir*, witte suiker; *goelo bargot*, bruine suiker gew. in schijven.
GOELOE, *margoeloe*, zich in den modder wentelen v. buffels; bemodderd; *goeloean*, modderplek, waarin de buffels zich wentelen; *horbo do na margoeloe, dohot siala margoeloe*, als de buffel vuil is van de modder, wordt de *siala* het ook, d.w.z. wie met pik omgaat, wordt ermee besmet.
GOELOENG, neerliggende, rustende; *pagoeloeng*, zich neerleggen om te rusten; *hoepagoeloeng djolo santongkin*, ik ga een oogenblikje liggen.
GOELOET, *margoeloet*, ergens om twisten; *dipargoeloeti halahi do badjoe ni mandiang natobang ni halahi*, zij twisten om de jas van wijlen hun vader.
GOELOT, *manggoelot*, zich bewegen; bewegingen maken, bijv. v. d. foetus; *manggoeloti*, wriemelen, krioelen.
GOELPONG, gezwollen v.d. oogen door het huilen.
GOELSAK = *halsoek*.
GOEMANG, 1. *manggoemang*, telkens met de vingers betasten.
2. (T.) *margoemang*, elkander om het lijf vatten bij het worstelen.
GOEMBA, 1. e.s.v. boom met breede bladeren, sterk riekende.
2. *goemba-goembaon*, e.s.v. ziekte bij zuigelingen, waarbij zij aan verstopping lijden. Als medicijn geeft men een aftreksel v.d. bladeren v.d. *goemba*-boom.
GOEMBANG, 1. aarden pot met ronden bodem om rijst in te bewaren; *gonan dahanon saboer sian goembang matapor*, de rijst kan beter uitgestort zijn dan de aarden pot gebroken. Dit spreekwoord gebruikt men vaak als troostwoord voor eene vrouw, die haar kind bij de bevalling of kort daarna door den dood verloren heeft.
2. blaar; *margoembang*, een blaar hebben.
3. *pargoembangan*, dorpspoort of hek, bestaande uit twee palen en ronde houten; *pargoembangan na marsinggaloean*, een hek, waarvan de beide palen elk een scheeven stand hebben.
4. (T. O.) n.v.e. groote *laboe*-soort.
GOEMBONG, een uitgeholde kalebas, die men gebruikt om iets in te bewaren.
GOEMBOT, e.s.v. boom, welks bladeren van boven groen en van onderen wit zijn (Ficus toxicaria L.).
GOEME = *gine*.
GOEMIS, snor, knevel.
GOEMPAR, een toestel om vogels of wilde dieren (varkens, enz.) te verschrikken. Het bestaat uit een gespleten bamboe op een staak hangende, waaraan getrokken wordt, zoodat er een kletterend geluid ontstaat; *goempar mangalai toe basir*, zie *basir; manggoempari*, leven maken door op de deur of de wand te kloppen.
GOEMPOENG, een groote bamboekoker voor palmwijn.
GOENA, nut; *margoena*, noodig zijn; *aha goenana*, wat is er het nut van? *margoenahon*, iets benuttigen; *pargoenaan*, nut; *pargoena*, nuttig, noodig.
GOENDAL, 1. *manggoendal*, tegenzin hebben; *ma manggoendal ia*, hij heeft er geen zin meer in.
2. (T. O.) lap van lijnwaad, flarden v.e. kleedingstuk.
GOENDALA, 1. (T.) het onderste ronde gedeelte v.d. palen v.e. huis.
2. (T. O.) soort v. visch.
GOENDALO, *margoendalo-goendalo*, bij stapels; zeer veel.
GOENDANG, (T.O.) *goendang-goendangan*, raadsel, probleem.
GOENDERENG = *goendal* 1.
GOENDI, e.s.v. heester; *siala goendi*, een v.d. bekendste soorten (Vitex trifolia L.).
GOENDIT, bijwijf.
GOENDJAL, *manggoendjal*, opspringen, terugspringen, opgeblazen zijn; *manggoendjal dakdanak na di bortian i*, het kind sprong op in den schoot; *manggoendjal boetoehangkoe*, ik had een vol gevoel in de buik (maag).
GOENDJO, stekelvarken.
GOENDOE, *margoendoe*, werpen met geldstukken bij het dobbelen.
GOENDOER, e.s.v. kalebas.

GOENDONGPONG, *margoendongpong*, sterk teleurgesteld zijn, verslagen, terneergeslagen.
GOENER, dik, mollig, vleezig.
GOENGGOENG, *manggoenggoeng*, in den bek dragen; *digoenggoeng andjing i djoehoet i*, de hond had het vleesch in den bek.
GOENGOEN = *goegoen*.
GOENOM, met het hoofd naar beneden ergens in gevallen.
GOENTAM, *margoentam*, zich in groote hoeveelheid en in grillige vormen vertoonen van steenen op eene vlakte; *margoentam batoe di sabangki*, op mijn sawah zijn veel steenen van ruwen en grilligen vorm.
GOENTING, schaar; *manggoenting*, knippen.
GOENTJANG, *manggoentjang*, schudden.
GOENTJI, steenen watervat.
GOENTOENG, 1. = *poenoe*, geen mannelijke nakomelingen hebbende.
2. (T. O.) *goentoeng doemoeroe-doeroe* of *goentoeng goemoeroe-goeroe*, een razend geweld of rumoer makende, n.v.e. *loeboek*.
GOENTOER, in opschudding zijnde; *masa hagoentoeran*, er heerscht opschudding.
GOEO, 1. grot, hol.
2. dom, onnoozel, zwakzinnig (in Pakantan).
GOEP, klanknabootsend woord.
GOEPAK, kapmes.
GOEPEK, dik en groot.
GOEPGAP, klanknabootsend woord voor een ratelend, klepperend geluid; *hoem saratna goepgap hobarmoe*, als jij je snaterend geluid maar kunt laten hooren.
GOEPGOEP, *manggoepgoep*, iets bedekken; *digoepgoepi ia bohinia*, hij bedekte zijn gelaat (m.e. doek).
GOEPOE, *margoepoe*, vechten, twisten.
GOEPOENG, gezamenlijk, bij elkaar; *doea ratoes do nigoepoeng boli ni boroe i*, de bruidsprijs van het meisje bedroeg *f* 200.— bij elkaar.
GOEPOK, zie *sigoepok*.
GOERA, 1. = *goergoer*.
2. komen; te voorschijn komen; *laing goera dope moedar i sian boegang i*, het bloed komt nog steeds uit de wond.
GOERAK, 1. *goerak ni aek*, het opborrelen, opspatten v. water; *margoerak-goerak*, borrelen, opborrelen, luchtbellen maken van water.
2. *si manggoerak*, sirihpruim.
GOERAMBET (T.), bakkebaard.
GOERAMPANG, e.s.v. kreeft.
GOERANGSANG (v. O.), vechtlust, moed; *panggoerangsang*, opwekkingsmiddel.
GOERAP = *hoerap*.
GOERAPAR, *manggoerapar*, hevig huilen; *aha dibaen na manggoerapar di bagas an?* waarom huilen zij daar zoo in dat huis?
GOERAPE, 1. een maiskolf, waarvan de eene helft korrels draagt, de andere niet.
2. afgevallen bladeren; gruis van tabak; *sapoe djolo indi goerape ni marapolom i antjoias*, veeg die *marapolom*-bladeren eens op opdat het schoon zij; *boeat djolo goerape ni timbaho i pangidoepankoe*, neem eens het gruis van de tabak, dat ik er een sigaret van draaie.
GOERASA, vonk v.e. vuursteen; (T. O.) fig. vlam van een zwaard.
GOERAT, lijn, streep; *manggoerat*, een lijn trekken.
GOERBAK, opgezwollen, opgeblazen, opstaande v.d. haren; (v. O.) zich ontspannende, losser wordende v.e. strik; — *manggoerbak*, opzwellen; opzetten; *sigoerbahon*, opgezwollen zijn van het lichaam door waterzucht.
GOERBAS, opgezet, zuchtig; *sai goerbas bohinia*, zijn gelaat ziet er zoo opgezet uit.
GOERBOES, een doek om de schouders en het lichaam hebbende; *marsigoerboes*, met een doek om zich heen geslagen neerzitten.
GOERDAK, *manggoerdak*, hard kloppen, bonzen; *pagoerdak-goerdak*, telkens ergens op kloppen; *laing dipagoerdak-goerdak kahanggimi saba i sian ko*, je familie (bloedverwanten) willen jou je sawah afhandig maken.
GOERDENG = *sigoerdeng*, e.s.v. visch.
GOERDJAK, *pagoerdjak-goerdjakkon*, losser maken v.d. grond.
GOERDJAT, losjes gevuld, niet aangestampt.
GOERDOENG = *poehoeng*.
GOEREA = *gajo*, krab; *iba mangoengkap batoe, dongan mangankon goerea*, zelf licht je de steenen op, maar de kameraden eten de krabben, d.w.z. het moeilijke werk knap je op, maar de vruchten plukt een ander.
GOERENDENG, in boosheid van alles eruit flappende; (v. O.) den baas spelen, zich stellen boven een ander.
GOERENTJENG, een kleine kookpot van messing.
GOERGAR, in de war; uit elkaar gevallen v.e. beraadslaging; *ma goergar partahian ni halahi*, wat zij beraadslaagd hebben is in duigen gevallen.
GOERGOER, kokend; *aek na goergoer*, kokend water; *pagoergoer*, laten koken; aan de kook brengen.
GOERIBA, bakje v. pisangbast voor visch.
GOERI-GOERI, flesch, bottel.
GOERINDIK, *sigoerindik* = *hoerindik*.
GOERINGAN, speer of lans van bamboe.
GOERIS, werktuig om rubber- en benzoëboomen te tappen; tapijzer; *manggoeris*, met zulk een werktuig tappen.
GOERIT = *goerat*, lijn, streep; *sanggoerit* = *sanggoerat*, een lijn of streep.
GOERNING, *goerning-goerningan*, allerlei muziek-instrumenten.
GOEROE, onderwijzer, meester; *margoeroe*, leeren, onderricht nemen; *manggoeroehon*, iets leeren, aanleeren; *pagoeroehon*, iemand ergens in de leer doen; *hagoeroean*, het leermeesterschap; *goeroe disia do aoe*, ik doe

wat hij me zegt; ik volg hem; (T.) *goeroe-goeroean*, allerlei middelen v.d. zwarte kunst.

GOEROENG-GOEROENG, rug.

GOERPAK, *goerpak-goerpak*, allerlei huisraad, rommel.

GOERTAK, *manggoertak*, ergens aan rammelen; *manggoertak pintoe*, aan de deur rammelen.

GOESAR, boos; *manggoesari*, op iemand boos zijn.

GOESGOES, *manggoesgoes*, uitvlakken, uitvegen; wrijven; schuren; *manggoesgoes tinta*, een inktvlek uitvlakken; *goesgoes djolo piso i*, schuur het mes eerst.

GOESOEK, *manggoesoek*, zachtjes masseeren; opstoken, ophitsen; *goesoek djolo tanggoroengkoe*, wrijf mijn rug eens zachtjes; *panggoesoek*, stokebrand.

GOESTING = *goenting*, schaar.

GOETA, *manggoeta-goeta*, in de war sturen, opstoken; *panggoeta-goeta*, opstoker, onruststoker.

GOETENG, *manggoeteng*, in de armen nemen v.e. kind en er van alles mee doen; sollen met een kind; *oelang sai goeteng dakdanak i*, sol toch niet zoo met het kind.

GOETGOET, afgunstig; *goetgoetnia do i*, dat doet hij uit nijd; *manggoetgoet*, uit nijd of afgunst opstoken.

GOETOE, 1. *margoetoe-goetoe*, hevig met elkaar vechten, twisten; in de war zijn; verward zijn; *oboek na margoetoe-goetoe*, haar, dat geheel in de war is.
2. *margoetoe*, dof razende, als een groote brand; dof klinkende van pauken.

GOGALA, stotterig, stumperig v.d. spraak; *margogala hobarnia*, het woord komt er stotterig bij hem uit.

GOGAP, stamelend, stotterend uit vrees of angst.

GOGAT, platgeslagen bamboe, dikwijls tot bewanding en omranding gebruikt.

GOGO, sterk, kracht; *halak na gogo*, een sterke man; *margogo*, sterk, krachtig zijn; *manggogo*, ergens krachtig op aandringen; iets met kracht doen; *margogoihon*, iemand bekrachtigen, sterkte geven, versterken; *manggogoi*, iets met kracht doen; *hagogoan*, kracht, sterkte.

GOGOT, nauw, smal, eng.

GOIT, *manggoit*, iemand een tikje geven.

GOJA, worm, regenworm; *goja toena*, lange regenworm, wit van kleur; *goja riar*, zwartachtige regenworm; *goja gombo*, roodachtige regenworm; (v. O.) *andor goja*, e.s.v. liaan.

GOJAK, *gojak ni roha*, ergernis, boosheid, het land hebbende aan......; *gojak rohangkoe mida bajo i*, ik heb het land aan dien man.

GOJANG (Mand.), zich duizelig voelen; *gojang oeloengkoe hoelala*, het duizelt me in 't hoofd.

GOJONG, spoelworm; *gojongon*, last van wormen hebben; *palinggojongon*, last van krampen hebben.

GOJOR, *margojor-gojor*, zich van pijn om en om wentelen.

GOK, vol, gevuld; *manggohi*, vullen; *pagok*, vol maken.

GOLA-GOLA, e.s.v. muskiet.

GOLAK, *manggolahi* of *pagolak-golak*, verbieden, bespotten; *oelang pagolak-golak aoe*, maak me niet bespottelijk.

GOLAM, *golam-golamon*, hard wegloopen van schrik of uit vrees.

GOLANG, armband; *pargolangan*, pols; (T. O.) *golang-golang*, spoelworm.

GOLAP, donker, duister; *ari golap*, duisternis; *manggolap*, duister, donker zijn; *hagolapan*, door de duisternis overvallen zijn; duisternis.

GOLAT, *manggolat*, snijden, opensnijden.

GOLDA, *goldaon* of *pagolda-goldaon*, dik en vet zijn v. kinderen.

GOLE, 1. woordje, waarmee men de buffels toespreekt, dat ze zich zullen neerleggen.
2. *manggole*, zoden neerleggen boven op de dijkjes van de sawah, om het water op de vakjes te houden bij het spitten; ook: geulen maken door den uitgegraven grond ter zijde te leggen, wat men vaak doet op drassigen grond om het overtollige water te laten wegloopen en zoo beter te kunnen spitten.

GOLGOL, 1. aanhoudend, volhardend; *na golgol ma ho na mangido i*, wat houd jij bij het vragen aan.
2. *toekang golgol*, iemand die wel niet geheel bedreven is, maar door zijn vlijt er toch komt.
3. moeilijk; *golgol do panangkohan on*, deze stijging is moeilijk; *golgol do hoelala paaloalo dangkang*, ik vind het moeilijk mijn ouderen broeder te weerstaan.

GOLI, 1. *manggoli*, ophitsen, inzonderheid v. vechthanen door ze achter de pooten en tusschen de vleugels te wrijven; *digoli ho aoe, antjo toeloes aoe marbada*, jij zit me maar op te hitsen, dat ik aan het twisten ga; *manggoli kirik*, een krekel ophitsen door hem met een grassprietje te kietelen.
2. boos; *oelang baen songon i, goli amanta anon*, doe zoo niet, anders wordt vader boos.

GOLI-GOLI, de overlangsche dijkjes tusschen de vakken op de sawah; *goli-goli ni horbo*, de groote overlangsche spier in de maag van buffels.

GOLMOET, *goemolmoet*, krioelen v.e. menigte; *taroe goemolmoet ma djolma di poken songon tahoeroe na tinoengtoengkon*, de menschen krioelden op de markt door elkaar als mieren, waarop geklopt is (nl. op de mierenhoop).

GOLOEK, een groot mes.

GOLOENG, *manggoloeng*, oprollen; *goloeng djolo lage on*, rol dit matje eerst op.

GOLOM, *manggolom*, met de hand omvatten; *manggolomi*, eene vrouw beetpakken om ge-

weld op haar te plegen; *sanggolom*, een handvol.

GOLPA, e.s.v. insect, dat zich ophoudt in de vruchten v.d. *gala-gala*.

GOM, klanknabootsend woord; *dogom*.

GOMA, *manggomai*, krabben.

GOMAK, *manggomak*, grijpen, pakken; (v. O.) *manggomahi* = *manggomai*.

GOMAR, vreesachtig, bang; *oelang ko gomar*, je moet niet vreesachtig zijn.

GOMBAP, *sigombap*, zucht, oedeem; *sigombapon*, zuchtig zijn.

GOMBO, zwaar v. gang; langzaam.

GOMBOEL, *manggomboel*, slaan met de vlakke hand; *digomboel ia tanggoroengkoe*, hij sloeg op mijn rug.

GOMBOENG, opgezet, gezwollen; *gomboeng boetoehangkoe*, mijn buik is opgezet.

GOMBOER, 1. druk, rumoerig; *gomboer do hami saborngin on*, wij hebben den heelen nacht druk door gepraat.
2. *manggomboeri api*, het vuur opstoken.
3. *manggomboer*, het water door een dam opstuwen; *gomboeran*, stuw.

GOMGAM, 1. *gomgam ni pamodilon*, de regels, voorschriften, de kunst van het schieten.
2. vuistvol, handvol, holle hand; *marsoepak gomgam ni simangido*, die niet meer (rijst) heeft dan wat er in de holle hand kan, d.i. iemand, die leeft van het bij kleine beetjes koopen van rijst, zelf geen sawah hebbende.

GOMGOM, *manggomgom*, besturen; *manggomgomi*, regeeren; *gomgoman*, bestuur, leiding, regeering; wat iemand te besturen of te beheeren heeft.

GOMIS, dun vlies of dunne draden, die zich aan den binnenkant van een vruchtschil bevinden.

GOMIT, jonge luis.

GOMOE, *mera gomoe*, gerookte *garing*-visch, die zoo bereid zeer gezocht is.

GOMOS, flink aanpakkende, onbevreesd iets doende; *manggomosi*, flink iets doen; *gomosi na mangan i*, eet maar flink.

GOMPANG, vooroverliggende; *targompang*, gestruikeld, voorovergevallen; *pargompangan*, struikelblok; *pagompang*, zich voorover op den grond leggen.

GOMPEN = *mabiar*, bang zijn.

GOMPIS, vlug, lenig, krachtig er uitziende; slap v.e. fiets- of autoband.

GOMPOEL, beer; *gompoel ni loba*, koningin der bijen.

GONAM, geregeld door, stevig aan; *sai na gonam do ho markaredjo*, jij werkt steeds geregeld door; *gonam do papangan ni pangkoer on*, deze hak slaat flink in.

GONAN, liever, het is beter, dat......; *gonan mate aoe*, ik sterf liever; *gonanan*, nog liever.

GONDANG, een stel v. pauken en bekkens tot een getal van 9 stuks, waarop bij feestelijkheden geslagen wordt; *margondang*, op de *gondang* slaan; *manggondangi*, ter eere van iemand de *gondang* slaan; iemand begeleiden met *gondang*-muziek.

GONDIT, 1. band of snoer om het middel van kinderen gebonden, meestal tot bescherming tegen ziekten; *manggondit hajoe*, de schors v.e. boom ringvormig afnemen.
2. *manggondit ari*, een dag vaststellen.

GONDJAK, scherts, gekheid; *margondjak*, gekheid maken; *pargondjak*, iemand, die graag gekheid maakt; *margondjakkon*, iets tot voorwerp van scherts maken.

GONDJONG, 1. de hoornvormige uiteinden v.d. nok v.e. dak; *bagas gondjong*, een huis daarmede versierd.
2. (T. O.) halssieraad v. kralen door ongetrouwde vrouwen gedragen; getrouwde moeten de *gondjong* afleggen.

GONDOENG, overhangend, neerhangend v.e. tak.

GONDOK, *gondok ni roha*, terneergeslagenheid, terneergeslagen.

GONG, vasthakende, ergens aan blijven hangen; *manggongkon*, iemand uitnoodigen te blijven.

GONGGONG, luidkeels; *gonggong ia martata*, hij lachte luidkeels; *gonggong ia tangis*, hij huilde luidkeels.

GONGON, *gongonan*, hoop, stapel.

GONI, zak van grof weefsel.

GONO (v. O.), partij, portuur, van denzelfden rang, stand; (T.) *manggono*, iets overeenkomstig zijn rang nemen, bijv. een meisje dat portuur is; *pagono-gonohon*, aanzoek doen om een meisje van gelijken stand.

GONONG, opgestuwd, vol staande; *magonong bondar i di djoeloe an hara ni na matolbak i*, het water in de leiding staat aan den bovenkant stil vanwege het afgestorte (stuk grond).

GONOP, even; *bilangan na gonop*, een even getal.

GONTAR, *goemontar*, in beweging zijn, schudden, beven v.d. grond.

GONTI, vervanger, wat men ter vervanging v. iets geeft; *manggonti*, vervangen; *margonti*, verwisselen.

GONTING, smal, dun in het midden; engte, bergpas; *gonting aknia*, zij heeft een dun middeltje.

GONTING-GONTING e.s.v. insect.

GONTJI, *margontji* = *margondang*.

GONTO, bel, zooals het vee wel om den hals draagt.

GOPA, *gopa-gopa*, ergens op aan vallend; *digopa-gopa ia api i*, hij viel boven op het vuur.

GOPAK, met uitgespreide vleugels zittende; *ma gopak manoek na boernoengon i*, de kip, die de *boernoeng* heeft, zit met de vleugels uitgespreid; ook: laaggebouwd v.e. huis.

GOPAS, *manggopas*, iets stevig vastgrijpen, vasthouden.

GOPGAP, voorover op den grond liggende.

GOPGOP, *manggopgop*, wegkruipen, wegschuilen.
GOPOE, *magopoe*, verbrijzeld; *manggopoe*, verbrijzelen, verfrommelen; *ma songon na nigopoe pamatangkoe na markaredjo i*, mijn lichaam is als het ware verbrijzeld door het werken.
GOPOEK, een groote kist, waarin men rijst bewaart.
GOPOER, *manggopoer*, vlug en flink iets doen.
GOR, brandende, verbrand; *hagoran*, brand in zijn huis of schuur gehad hebben.
GORA, *manggora*, schreeuwen om iets te verjagen; *manggorahon*, verbieden, berispen; *targora*, berispt worden; *targora begoe* = *tarsapo begoe*, door een geest aangesproken en ten gevolge daarvan ziek geworden; *gora-gora pidong*, zegt men v.e. vrouw, wier zwangerschap begint zichtbaar te worden; *dao gora, donok parsaoelian*, de ramp zij verre, het geluk nabij.
GORAK, het kloppen v.h. hart; *manggorak*, kloppen v.h. hart.
GORAR = *goar*.
GORAT, e.s.v. boom, veel op de *ambasang* gelijkende (Mangifera odorata Griff.).
GORBA, verschillende groenten door elkaar gekookt; *manggorba*, verschillende groenten door elkaar koken; *mangan na nigorba*, zulk kooksel nuttigen.
GORBANG = *hembang*, uitgespreid; (T.) zich uitzetten, zwellen; — *oenggas pagorbang habongna*, een vogel spreidde zijn vleugels uit.
GORBOES, een *ambasang*-soort.
GORBOK, 1. zachtjes schudden v.h. lichaam. 2. *manggorbok*, schrik aanjagen; *digorbok babiat i hami napotangin*, de tijger joeg ons gister avond schrik aan.
GORDANG, trommelmuziek; *gantoeng gordang*, maar half verzadigd.
GORDJAP, plat neerliggende; *di sopo saba hami gordjap saborngin on*, wij hebben dezen geheelen nacht platuit in de sawah-hut gelegen.
GORDONG, zwaar v.d. stem.
GORE, *manggore*, goudhoudende aarde uitwasschen.
GORENG, gebak; *manggoreng*, bakken, braden; *pisang goreng*, gebakken pisang; *panggorengan*, loodsje, waar men bakt, en het gebakkene (zooals pisangs enz.) verkoopt.
GORGA, figuren, die men op de gevels of grafsteenen aanbrengt; *manggorga*, zulke figuren aanbrengen.
GORGOR, vlam, vlammend, rood gloeiend; *manggorgori*, vuur aanwakkeren, doen opvlammen; *pagorgor*, doen branden.
GORING-GORING, e.s.v. boom (Clausena excavata Burm.).
GORIT, 1. voorgevoel; *ma ro goritna toe aoe*, ik heb er een voorgevoel van; *margorit pamatangkoe*, ik heb er een voorgevoel van. 2. een beetje verwond zijn v. vee door een tijger; *madoeng hona gorit horbo i*, de karbouw is een beetje verwond.
3. een tikje met den vinger; *marsigoritan*, elkaar een tikje met den vinger geven.
GORNOT, *manggornot*, versieren met figuren; *na baoen manggornot*, die de kunst verstaat iets met figuren te versieren; (T.) iets van een sleuf voorzien als b.v. een stuk hout om er een touw goed aan te kunnen binden.
GOROEK, grendel; *manggoroek*, grendelen, met een grendel sluiten; *goroek-goroek*, grendel.
GOROK, *margorok*, een koerend geluid maken v.d. buik.
GOROK-GOROK, e.s.v. vogel, veel op de *ambaroba* lijkende.
GORSING, geel; *omas sigoemorsing*, goud; *goemorsing*, er geel uitzien v.d. rijpe padi; (T.) *na gorsing*, curcuma; (v. O.) *indahan na nigorsingan*, met curcuma geel gemaakte rijst.
GORTAP, *goemortap*, in aantocht zijn; *madoeng goemortap pamilion ni haradjaan i*, de verkiezing v.h. dorpshoofdschap staat te komen.
GORTOP, e.s.v. boom met eetbare vruchten.
GOSA, *manggosa*, afmatten, moede maken; *biasi sai digosa ho koedo i?* waarom beul je het paard zoo af?
GOSGOS, sleetsch; *na gosgos ma ho marparabiton*, wat ben je sleetsch in het dragen van kleeren; *hagosgosanna*, op een leeftijd zijn, dat men het meest sleetsch is in zijn kleeren; *manggosgos*, schuren, wrijven, slijpen; *gosgos goesting i antjo morot haratna i*, schuur de schaar eens, dat de roest er af gaat; (T.) *pargosgos*, de persoon, die onder de kamferhalers de *balioeng*'s moet slijpen.
GOSIR, klapperdop.
GOSO, *margoso*, ernstig toegaan; *ma margoso disi*, het gaat er ernstig toe; *ma margoso halahi*, ze zijn flink aan den gang; *hagosoanna manjabi*, het is nu de drukste tijd v.d. oogst.
GOSOK, *manggosok*, wrijven; *gosok djolo sipatoengkoe*, wrijf mijn schoenen eens op; *gosok-gosok*, borstel.
GOSONG, opgezet v.d. buik.
GOSTA, schelletje; *margosta-gosta margiring-giring*, van belletjes en schelletjes voorzien.
GOSTANG, rechtdoor, in de lengte; *olat ni on ma gostang toesadoe balok ni sabangkoe*, van hier af rechtdoor tot ginds is de grens van mijn sawah.
GOTA, sap, gom, hars v. boomen.
GOTANG, *tali panggotang*, touw of band om geheel gevulde tasschen goed bij elkaar te binden.
GOTAP, afgesneden; kortaf; *manggotap*, afsnijden; *magotap*, afgesneden, gebroken; *manggotapi*, snijden, snijdende pijn hebben;

panggotapan, de afgesneden, overblijvende stukken v. iets.

GOTI, e.s.v. boom met week hout (Alstonia scholaris R. Br.).

GOTIL, mesje, waarmee men de rijstaren afsnijdt; *manggotil*, oogsten, de rijst snijden; *gotilon*, de tijd v.d. oogst; *gotilon botik*, als 't snijden, knijpen v.e. *botik*, d.w.z. lichtgeraakt, spoedig aangedaan. Bij het minste krabje of sneedje komt onmiddellijk het witte vocht te voorschijn.

GOTOE, *manggotoe*, met de vingers ergens op drukken; de teenen in den grond slaan om zich vast te houden en niet uit te glijden.

GOTOENG = *gotoe*.

GOTOK, *margotok-gotok*, telkens weer opnieuw ter sprake komen.

GOTOM, 1. *gotomon*, verweerd zijn van stoffen, kleedingstukken.
2. (T. O.) = *gotil*.

GOTOS, beslist, afgeloopen; afgedaan; *laboe gotos ma he rohamoe hoem hara ni pangkoelingkoe toe ho?* wil je nu heelemaal niets meer van me weten (is het nu heelemaal tusschen ons uit) alleen maar door mijn manier van spreken tegen je? (T. O.) *margotos*, ontstemd, misnoegd.

H

HABA, groot v. omvang, maar licht v. gewicht; volumineus; *nada borat nian, tapi hara ni habana nada taroban aoe*, het is wel niet zwaar, maar door zijn omvang kan ik het niet dragen (meenemen).

HABA-HABA, hevige wind; *haba-haba toenggal*, een stormwind.

HABAN, *habanan*, kudde, troep v. wilde zwijnen, olifanten enz.

HABANG, vliegende, wegvliegende, vliegen; vervliegen; *ma habang*, weggevlogen; *ma habang oebat i*, de medicijn is vervlogen; *mangkabangkon*, met iets wegvliegen; *pahabangkon*, iets doen wegvliegen; *pahabangkon baro*, een beginnende zweer medicineeren, zoodat ze weer wegtrekt.

HABANGSA, troon.

HABARA = *kabara*.

HABARO, e.s.v. groote riviervisch.

HABELOE, e.s.v. plant, lijkende op de *siala*; wordt door vrouwen gebruikt als reinigingsmiddel v.h. haar.

HABIA, *mangkabia*, verzorgen, verplegen, groot brengen; *sai honok ma hoehabia ho, patoet dibalos ko denggan*, ik heb zoo lang voor je gezorgd, het behoort, dat je zulks met goed vergeldt; *nada tarkabia aoe dakdanak on*, ik kan de verzorging van dit kind niet op mij nemen; *na bahatan do habiaonkoe*, ik heb voor zooveel zorg te dragen. (T. O.) *mangabia*, tot vrouw nemen de weduwe van den ouderen broeder; of in 't algemeen iemand, die een man rechtens, zonder voor haar te betalen, als echtgenoote toekomt.

HABIR, *mangkabir*, v. iets, dat breed neerhangt, iets afsnijden; *dihabir ko antong doran-doran ni lomboe i*, jij hebt waarachtig in de afhangende halsplooi van de koe gesneden.

HABIRI = *kabiri*.

HABO, e.s.v. boom met eetbare vruchten, lijkend op de *parira*.

HABOE, 1. grijsachtig; *bontar haboe-haboe*, grijsachtig wit v. kleur.
2. (T. O.) fijne stof op de vleugels der vlinders, op sommige vruchten enz. gevonden.

HABOEDAGA, paarlmoer.

HABOE-HABOE, e.s.v. boom, lijkend op den kapokboom.

HABOER, uit elkaar stuiven; *haboer lomboe i dibaen babiat i*, de koeien stoven uit elkaar door den tijger; (v. O.) duister, schemerig, niet duidelijk voor het gezicht.

HABOET, bewolkt, betrokken v.d. lucht.

HABO-HABO, *habo-haboon*, slaapwandelen.

HABOLANG, vreemd of verrast opkijkend; *habolang matangkoe*, ik keek verrast op.

HABOLOESAN, gezwollen klieren hebben.

HABONG, vleugel, vlerk; *tongtong do las habongna*, hij denkt er altijd gemakkelijk over; hij neemt het niet zwaar op.

HABOROEAN, naam v.d. klinker *oe* in het Bat. letterschrift.

HABOT, bewolkt, grijs v.d. lucht; *mangkabot-kaboti*, grijzig, nevelig maken, iemand telkens lastig vallen en daardoor ophouden van zijn werk; *soegari oelang hara ni saboen mangkabot-kaboti, ma torang*, als de nevel het niet donker maakte, zou het al klaarlichte dag zijn; *soegari oelang hara ni raboen-raboen mangkabot-kaboti, ma tarbodil aoe babi i*, als de vele herfstdraden het niet nevelig maakten, had ik het varken kunnen schieten.

HADAK-KADAK, *hoemadak-kadak*, rondslenteren zonder doel.

HADAM, doosje voor sirih-kalk.

HADAM-KADAM (T. O.), zekere kleine blauwe zeevisch.

HADANG, *mangkadang*, aan een riem of touw over den schouder dragen; *mangkadang bodil*, een geweer aan den riem over den schouder dragen; *hadangan*, tasch met hengsel; *hadang roesak*, een doek of kleed v. roode stof met figuren.

HADEAP, *mangkadeap*, stelen v. groenten of gewassen; *madoeng dihadeap panangko i soean-soeananki*, de dief heeft veel plantsel (gewassen) van mij gestolen (weggenomen).

HADIO, e.s.v. plant, waarvan een geneesmiddel wordt gemaakt ter inwrijving bij verstuiking; (T.) pit v.d. *langgias*, die gekookt zeer gezocht zijn.
HADJANG, (v. O.) s.v. mat, van pandan enz. gemaakt; (T. O.) *hadjangan*, een vierkante met matten omhangene ruimte voor slaapplaats.
HADJANG-KADJANG, een tijdelijke loods van bladeren om in te koken of te slapen.
HADJARAN, paard; *nada tarpangido tandoek di hadjaran*, je kunt van een paard niet vergen, dat het horens draagt, d.w.z. men mag van iemand niet het onmogelijke vergen.
HADJEDJA, onrustig heen en weer loopen.
HADJINGDJANG, *markadjingdjang* = *markoetombom*, slaan met de vuisten of stampen met de voeten.
HADJOET, een buidel voor tabak of betel.
HADJORAN, naam v.e. citroensoort; naam van een groot dorp in Padang Bolak.
HADOEAN, overmorgen.
HADOEDOE, e.s.v. onkruid, op schralen grond groeiende; *na gariangan do sabangkoe, hadoedoe do doehoetna*, mijn sawah is erg onvruchtbaar, want er groeit niets dan *hadoedoe* op.
HADOEK = *haloet*.
HADOENG, *mangkadoeng*, weghalen, wegnemen, terughalen uit boosheid; *taroe dihadoeng ia noma soede pandjamaannia sian bagas on*, hij haalde al zijn gereedschappen uit dit huis weg.
HADOENGDOENG, (T. O.) zekere boom; een aftreksel van de blaren wordt als besproeiingsmiddel tegen koorts aangewend.
HADOETDAT, haastig; *aha dibaen na hadoetdat ko?* waarom ben je zoo haastig?
HADONTJAON, in droefheid, in rouw verkeeren.
HADOP, *na so diboto ia hadop*, hij weet niet hoe hij zich behoort te gedragen, hij kent geen vormen.
HAE, 1. *sangkae*, één geheele poot v.e. dier; een vierde deel v.e. karbouw of koe. Men is bijv. met zijn vieren eigenaar v.e. karbouw, dan heeft ieder een *hae*. *Hami toboesi djoehoet horbo sangkae toe pestanami i*, wij hebben voor ons feest een poot v.e. karbouw gekocht. *haean*, dijstuk; *haean na djolo, haean na poedi*, voordijstuk, achterdijstuk; (v. O.) voet, been, poot, in *mandjoedjoeng kae gadja dorom; hae bona*, schenkel; *hae tangan*, schenkel v.d. voorpoot.
2. (T.) zekere caladium-soort, wier bladen den varkens gekookt tot voedsel gegeven worden; (v. O.) = *oembahang*.
3. (T.) tros van *idjoek*.
HAE-HAE, dij.
HAEHE, *mangkaehe*, zorgen voor; *hoehaehe do ho di pardangolanmon*, ik zal voor je zorgen in deze je ellende; *hatana mangkaehe, rohana mangilkili*, met zijn woorden zorgt hij voor je, maar in zijn binnenste kauwt hij je fijn.
HAHAP, *mangkahap*, bespieden, spionneeren, verkennen.
HAHOE, *mangkahoe*, oppassen op iets, bewaken; *tarkahoe aoe do dakdanak on, nada morot sian on*, ik kan wel op dit kind passen, het komt hier niet vandaan.
HAHOEA, *mangkahoea*, iemand iets doen, ergens iets mee doen; *dihahoea ia ho?* wat heeft hij je gedaan? *nada tarkahoea aoe*, daar kan ik niets mee doen; daar kan ik me niet om bekommeren; *hahoeangkoe i*, ik wil er niets mee te doen hebben; *hahoeaon*, wat is er nog aan te doen. Vgl. *hoea*.
HAHOMBOE, e.s.v. boom, welks schors vaak aan de sirih-pruim wordt toegevoegd en waardoor het speeksel een nog rooder kleur verkrijgt (Millingtonia hortensis L. f.); *markahomboe dope saonari......* wordt gezegd van de vruchten van de *gala-gala*, als ze nog klein zijn.
HAI = *hami*.
HAIL, vischhaak, hengel; *tali ni hail*, hengelsnoer; *baor (pamaoran) ni hail*, hengelstok; *mangkail*, hengelen; *pangkail*, hengelaar; *hail popas* bestaat uit een korten hengelstok en een lang snoer; *pahail-kailon*, pijn hebben bij het slikken.
HAIL-KAIL, e.s.v. plant met zuurzoete vruchten.
HAIR, *hair-kair*, erbij neerhangend, afhangende; *hair-kair songon lajang-lajang na sangkot di hajoe*, erbij neerhangend als een vlieger, die in een boom is blijven hangen; *markairan*, in menigte neerhangen.
HAIS, *mangkais*, bij elkaar vegen of schrappen; met de pooten krabbelen zooals kippen, katten en tijgers doen; *diparkais manoek do djaoengnami i*, de kippen hebben onze (pas gepoote) mais uit elkaar gekrabbeld; *parkaisan*, plaats, waar een kip of ander dier gekrabbeld heeft; *hais tangâ*, de wandluizen zijn weggeveegd, eene uitdrukking, gebezigd als een woning geheel is afgebrand, tot op den grond toe afgebrand.
HAIT, haaksch; haak; *hait-kait*, haak; *mahait toe dibaen ko pangkoermi*, de hak heb je te veel naar binnen staand aan den steel vastgemaakt; *mangkaitkon*, met een haak ophangen; aanhaken; *haitkon djolo pajoengki toe kaoet an*, hang mijn pajoeng even aan die lijn.
HAJA, werkzaam, arbeidzaam; *na hajaan do anakboroe i*, die vrouw is zeer arbeidzaam; *markajahon*, voor iemand werken en daardoor voor hem zorgen; zorgen voor wat tot het levensonderhoud van de kinderen behoort; *piga dehe parkajahononmoe?* voor hoeveel kinderen heb je te zorgen? *na hoeparkajahon do ia*, ik heb voor hem gewerkt en gezorgd.
HAJAHAP, e.s.v. plant met eetbare vruchten.
HAJAP = *gajap*.

HAJAL = *hanjal*, onrustig; *hajal aoe saborngin on*, ik was dezen nacht erg onrustig.

HAJAN, *hajan-kajan*, blikken kom of bak.

HAJAP, wankelend, geen zekeren gang meer hebbende; *hajap hoebodil babi i*, ik schoot het varken, zoodat het niet goed meer loopen kon; *hoemajap-kajap*, wankelend loopen, onzeker gaan, spartelen v. visschen.

HAJO, *mangkajo*, krabben; *oelang hajo na hantjitmi*, krab niet aan je zeer; *pangkajoan*, paal of boom, waartegen de dieren zich schuren.

HAJOE, boom, hout; *markajoe*, hout halen uit het bosch; *parkajoe*, bouwmateriaal voor een houten huis, zooals stijlen, balken, dakspanten enz.

HAJOEARA, de waringin-boom.

HAK, 1. klanknabootsend woord.
2. (Mal. Arab.) recht; *nadadong hakkoe disi*, ik heb daar geen enkele relatie mee.

HAKKAK, (T. O.) *matoehakkak*, schateren van het lachen.

HAL, verhindering, omstandigheid; *soeada hal*, als er geen verhindering is; *adong do halkoe*, ik was verhinderd; *markal*, een verhindering hebben; *tarkal*, plotseling verhinderd; *hal ni abit*, menstruatie.

HALA, schorpioen, ook het sterrebeeld de schorpioen; *hala na godang, hala na menek, hala soentjang* zijn voorkomende teekens van het sterrebeeld op de wicheltabel; *parkalaan*, de wicheltabel.

HALAHI, pers. vnw. 3de pers. mv. = zij.

HALAHINI (T.) = *halahi* + *i*.

HALAK, mensch, persoon, lieden, men, de persoon van...; *didok halak*, de menschen zeggen, men zegt; *halak Batak*, een Batak; *halak bagaskoe*, mijn vrouw; *halak paroemaenkoe*, de persoon van mijn schoondochter; *halak namboroengkoe*, de persoon van mijn tante; op die wijze spreekt men met eerbied van naastbestaanden of kennissen; *tarkalak*, tot bewustzijn teruggekeerd; *halakkalak*, vogelverschrikker; *halak hoendangan* en *halak boedjing* zijn uitdrukkingen, die bij de bespreking v.d. bruidschat voorkomen; *hajoe halak*, e.s.v. boom.

HALAKLAHI, man, mannelijk; *dakdanak halaklahi*, een kind van de mannelijke kunne.

HALAL (Mal. Arab.), geoorloofd.

HALALANTE, e.s.v. slingerplant, welks vruchten jeuk verwekken.

HALAMAT, (T. O.) *parkalamatan*, schijf, doel; (v. O.) *markalamatan*, schijf schieten. — Vgl. *kalamat*.

HALAMBOEE, (T.) zekere zeeschelp, waarvan het water tegen oogziekte gebezigd wordt.

HALAME = *alame*.

HALANG, *mangkalang*, iets ergens onder steken; iets ergens onder leggen om het daarop te doen rusten; *mangkalang-kalangi*, telkens een spaak in het wiel steken; *halangoeloe*, hoofdkussen; iets, waar het hoofd op rust.

HALANGKANG, de ruimte tusschen de beenen; *papodom dakdanak i di halangkangmi*, maak het kind zoo tusschen je beenen liggend in slaap; *mangkalangkangi*, iets tusschen de beenen nemen; *hoehalangkangi ma hajoe i antjo tarrimbas ko*, ik zal het hout tusschen mijn beenen nemen, dan kun je het met den dissel bewerken.

HALANI (T.) = *halahi*.

HALAPOET, *hoemalapoet*, haastig loopen; *Nai Hoemalapoet mata indahanna, Nai Hoemarodjor mabola hoedonna*, de haastig heen en weer loopende vrouw heeft ongare rijst, de haastig iets aanpakkende heeft een gebroken pot, d.w.z. voorzichtigheid is de moeder van de porceleinkast.

HALAS, een welriekende plant, waarvan de wortel als specerij gebruikt wordt.

HALASA, *hoemalasa-halasa*, zich ergens bevinden zonder eene bepaalde bezigheid.

HALASO, bult op den nek van stieren.

HALASOEK, *hoemalasoek*, heen en weer spartelen v. visschen; *hoemalasoek songon siborok na hahiangan*, heen en weer spartelen als dikkoppen, die op het droge liggen.

HALASKAS, de derde en verdere bloemstengels v.d. arenpalm, die den palmwijn leveren.

HALATKAT, de lies.

HALBOEK, *hoemalboek-kalboek*, heen en weer schommelen; een klokkend geluid maken van vocht.

HALDANG, moeilijk sprekend, een dikken tong hebben en daardoor onverstaanbaar spreken.

HALDOENG, *mangkaldoeng*, aan een stok over den schouder dragen; *hami haldoeng na marnjae i*, wij hebben den zieke aan een stok hangende getransporteerd.

HALENTJENG, *hoemalentjeng-kalentjeng*, ergens omheen loopen, zooals varkens en geiten doen, zoekende waar ze kunnen binnenkomen.

HALI, *mangkali*, graven; *mangkali bondar*, een waterleiding graven; *pangkalian*, de uitgegraven aarde; *hali-hali*, werktuig, waarmede men graaft; *mangkalihon*, iets als *hali-hali* gebruiken.

HALIADANG, sleutelbeen; (T. O.) de wervelbeenderen vlak onder den hals.

HALIANG, rondom; *hoemaliang*, rondom, in het rond; *mangkaliangi*, rondom iets gaan, omringen, door allerlei listen trachten iets van een ander machtig te worden, iemand iets ontfutselen.

HALIBOETONGAN, regenboog.

HALIHAR, *mangkalihar*, de rijst in den pot met de steel van een lepel omroeren.

HALIHI, 1. kiekendief; *halihi bangar* of *sibangar*, een groote, zwarte kiekendief; *songon halihi na manjoro, moeda so dapot manoek, ranggas pe nilodjongkon do*, als een kieken-

dief, die op roof uit is, als hij geen kip te pakken krijgt, gaat hij met een dood takje er vandoor, d.w.z. als men niet krijgen kan wat men wenscht, stelt men zich met iets anders tevreden.
2. *halihion*, verschrompelen, indrogen van pisang-vruchten of cocosnoten gezegd.

HALILINGA, een kleine, geelwitte worm, die in grooten getale uit den grond te voorschijn komt.

HALILINGE = *halilinga*; *halilinge tonan*, wormen, die in zulk een buitengewoon groote hoeveelheid voor den dag komen, dat ze een voorteeken zijn van naderend geluk bij den oogst.

HALILINGI, (v. O.) = *halilinga*.

HALIMATA, conjunctivitis; *halimataon*, daaraan lijden.

HALIMBOLBOL, *halimbolbolon*, aan harde stoelgang lijden.

HALIMBONOS, *halimbonosan*, vergeetachtig zijn.

HALIMISMIS, *halimismison*, een strontje op het oog hebben.

HALIMOENAN, (T. O.) n.v.e. duisterniswekkend tooverformulier.

HALIMONGMONG, 1. *boerangir na niparkalimongmong*, sirih-bladeren in een krans gelegd en daar binnen in de andere ingrediënten v.d. sirih-pruim.
2. *mangkalimongmongkon*, ver met iets wegloopen.

HALIMONTANG, (T. O.) glans, phosphorisch licht v.d. *haroemaer*, paddestoelen enz.

HALIMPONAN, een stofje of iets anders in het oog hebben.

HALINDAN; een strengetje, bijv. *bonang sahalindan*, een strengetje garen.

HALINDO, niet duidelijk, befloerst; *tarkalindo hoeida i*, ik zie het niet scherp, niet duidelijk; *halindo do boelan i saborngin on*, de maan ging dezen nacht achter de wolken schuil; *markalindo-kalindo*, weerspiegelen in het water.

HALING, eenzelvig; *halak na haling*, een eenzelvig mensch.

HALINGKOMKOM, *halingkomkoman*, de nachtmerrie hebben.

HALINGKOTKOT, *markalingkotkot*, met woorden strikken; *markalingkotkot do hoebege pangkataion ni halahi*, ik hoorde, dat zij elkander in hun gesprek trachtten te vangen.

HALINOE, schaduw, schaduwbeeld; *na niajak ni halinoena*, die door zijn schaduw wordt achternagezet, d.w.z. ongegronde vrees voor iets hebben; *na so disoehat ia halinoena*, hij meet zijn schaduw niet, hij is zoo tot rijkdom gekomen, dat hij zijn afkomst vergeet.

HALINTJOENGTJOENG, wervelwind, windhoos.

HALIODONG = *haliadang*.

HALIPKIP, schouderblad.

HALIS, 1. niet indringend, aan den buitenkant blijvend; oppervlakkig; *halis do aek i di boeloeng ni soehat i*, de druppel water blijft staan op het blad van de caladium.
2. *halis hoem*, versterking van *hoem*, alleen maar, slechts, niets anders dan. Vgl. *haloes* 2.

HALISOENG, *halisoengon*, een haarwervel hebben voor op het hoofd.

HALITJOENGTJOENG, zie *djoenggoel*.

HALKAL, 1. *mangkalkali bargot*, het schutblad v.d. bloemstengel v.d. arenpalm wegnemen om deze te kunnen bekloppen.
2. = *habà*, groot van omvang, doch niet zwaar; *halkal boanon*, het is (door zijn grootte) lastig te dragen.

HALLA, *mangkalla*, alles voor zich in beslag nemen; *dihalla ho soede harangan i*, jij neemt het heele bosch in beslag (door over een groote oppervlakte teekens aan te brengen).

HALMO, anders, vreemd, onaangenaam aandoend, een gevoel hebbende alsof men iets mist; *halmo-halmo hoelala, somalna riboer, loengoen saonari*, het komt me zoo vreemd voor, gewoonlijk is het druk en nu zoo verlaten.

HALOAT, vreemd v.d. uitspraak; kenbaar door een vreemden uitspraak; *na haloat marlidoeng*, die een vreemden uitspraak heeft.

HALODANG, *tarkalodang*, in zwijm gevallen.

HALODE, ezel; *batoek halode*, kinkhoest.

HALOE, 1. e.s.v. riviervisch; *mokmok kaloe*, dik zijn, maar niet stevig; papperig dik.
2. (T. O.) slaaf, slavin(?); *haloe pasangan*, *haloe tariak* (andoeng) = slaaf, slavin.

HALOEANG, de vliegende hond; *soede boenga, moeli haloeang*, als de bloesems op zijn, keert de vliegende hond naar zijn plaats terug, d.w.z. als er niets meer te halen is, kijkt men er niet meer naar om.

HALOE-HALOE, een stok met rotan om de hals van schapen of geiten gebonden, dat ze niet door een omheining kunnen komen.

HALOEK, (T.) *mangkaloek*, iemand omhelzen; om iets de armen slaan.

HALOEMANG, verweesd kind; *mangkaloemang*, voor zulk een kind zorg dragen, zulk een kind groot brengen; *dakdanak na doea on na doeng hoehaloemang ma i*, deze twee kinderen heb ik grootgebracht.

HALOEMPANG, e.s.v. boom (Sterculia foetida L.).

HALOENG, benaming van karbouwen met naar beneden hangende horens; *songon pargoeloe ni horbo sihaloeng*, net als het zich wentelen van een karbouw, die naar beneden hangende horens heeft, wiens horens en ooren vol modder zitten, d.w.z. als je iets doet, doe het dan goed.

HALOEPKOEP, beschut tegen wind of zon; verborgen liggende.

HALOES, 1. afgevallen van de bloemen v.d. arenpalm en dus geen palmwijn meer gevend; *madoeng haloes goealonki*, waarop ik

klopte (d.i. de stengel v.d. bloemtros), is afgevallen; het tappen is dus nu afgeloopen. 2. in verbinding met *hoem: haloes hoem,* alleen maar. Vgl. *halis* 2.

HALOET, moeilijk, lastig, tegen het gewone in; stijf en pijnlijk van de spieren door rheumatiek of oververmoeidheid; *haloet hoelala,* ik vind het een lastig geval.

HALOETE, *tarkaloete,* oververmoeid; van oververmoeidheid niets meer kunnen.

HALOETOENG, *mangkaloetoeng,* in menigte omringen; *mangkaloetoengi* = *mangkarimoeni,* in groote menigte steeds omringen; *haloetoengon,* gauw boos worden.

HALO-HALO, e.s.v. vogel, lijkend op den rhinocerosvogel.

HALOHO, kring, krans om de maan; *markaloho boelan i,* de maan heeft een krans; *hoemaliang hoemaloho,* rondom.

HALOM, betrokken, somber er uitziend van iemands gelaat.

HALOMBIS, 1. afgelegen; *halombis do hoeta i sian dalan i,* het dorp ligt op zij van den grooten weg af.
2. borststuk v.e. kip.

HALOMBOEK, e.s.v. plant, welker bladeren als groente gegeten worden; *ihan sihalomboek,* e.s.v. visch.

HALOMONG, (T. O.) de engste verdieping van een fuik; — *tarkalomong* z. *lomong.*

HALONG, verlaten v.e. dorp; *hoeta na halong,* een dorp, dat vanwege een epidemie verlaten is.

HALOPA, hoofdnerf v.e. palmblad.

HALOSI, e.s.v. plant, welker bladeren gegeten worden.

HALOT, vergroote milt tengevolge van malaria; *haloton,* aan miltvergrooting lijden.

HALSOEK = *galsoek.*

HALTO, de vrucht v.d. *bargot.*

HALTOEP, sluitboom van een deur; *mangkaltoep pintoe,* de deur afsluiten met een wervel.

HALTO-HALTO, een groote trom, waarop men alarm slaat.

HAMADIHE, een kalebas-soort, lijkt op de *harambodja.*

HAMAROE, (T. O.) zekere boom, wiens bast als *raroe* gebezigd wordt en de *toeak* een doerian-geur geeft.

HAMAT, *pahamatkon,* aanzien voor; *dipahamat ko aoe halak na oto,* jij ziet me voor een domoor aan; *pahamat-kamatkon,* nagaan, op iemand letten; *pahamat-kamat djolo Si Anoe sanga ra ia mangarambas marapolom i,* let eens op Si Anoe of hij de manggavruchten wil afslaan.

HAMBAM, *mangkambam,* omknellen, omklemmen; *ma dihambam ko aoe,* je hebt me heelemaal omkneld; *nihambam ma papan on antjo moelak tigor,* men moet deze plank zoo vastzetten met een klem, dat ze weer recht wordt; *pangkambam,* het werktuig of het stuk hout, waarmede men krom getrokken hout weer recht maakt.

HAMBAR, flauw, smakeloos, minder erg v.e. ziekte; *ma hambar dai ni timbaho on,* deze tabak is smakeloos geworden; *madoeng hoemambar bala i,* de epidemie is niet zoo erg meer; *mangkambari,* van iets den sterken smaak wegnemen.

HAMBAS, slaaf, dienaar; *nada bagi hambasmoe aoe,* ik ben je slaaf niet.

HAMBENG, geit; *hambeng badjar,* zie *badjar.*

HAMBI, rand, zoom v.e. matje; *lage na nihambi,* een dubbel matje met een rand van rood katoen.

HAMBILO, linksch; alles met de linkerhand doende; *mangambiloi* of *mangkambiloi,* linksch zijn.

HAMBIRANG, linkerkant, links; *mangambirangi (mangkambirangi),* linksch zijn; *pangkambirangi,* iemand, die alles met de linkerhand doet; *mangambirang* = *manjambirang* links afslaan.

HAMBIRI, de kemiri-boom.

HAMBOELO, e.s.v. caladium, welks stelen als groente gegeten worden.

HAMI, wij (exclusief); *di hami an,* bij ons, in ons land of dorp.

HAMIL (Mal. Arab.), zwanger.

HAMINDJON, benzoë.

HAMISARA, teeken voor *ng* als slotklank in het Bat. letterschrift.

HAMKAM, stop v.e. fuik; *mangkamkam,* inhouden, bedwingen, tegenhouden.

HAMODJA, e.s.v. boom, goed timmerhout leverende.

HAMOE, pers. vnw. 2de pers. mv. = gij, u.

HAMOEDI, roer; *mangamoedihon,* besturen, leiden.

HAMOEN, rechts (= *siamoen*); *hamoen hambirang dalan i,* rechts en links v.d. weg.

HAMOENING, e.s.v. boom, welks hout zeer geschikt is voor snijwerk.

HAMOJAN, benzoë.

HAMPA, 1. mooi, welig (= *mapap); anggo emengki da sanoli on, hampa do,* dit keer staat mijn rijst er mooi bij.
2. bladsteel van caladium-soorten; *si hampa,* e.s.v. boschgroente.

HAMPAAN, e.s.v. pers om uit het geschrapte klappervleesch de kokosmelk te krijgen.

HAMPI, *pangkampi ni radja,* een wachter v.d. vorst, gewoonlijk een slaaf.

HAMPIL, weitasch.

HAMPOE, vorstelijk hoofddeksel van zwart fluweel met goudversiering.

HAMPOENG, *mangampoeng,* het achternaloopen van loopsche wijfjesdieren door de mannetjes; *mangampoengi,* bespringen, dekken v.e. stier; *horbo sihampoeng bahal,* groote mannetjeskarbouw, die bij den ingang v.d. stal slaapt.

HANAPA, een stuk *idjoek,* dat men in zijn geheel v.d. *bargot* kan afnemen (= *kanapa).*

HANDAM, berooid van alles; *na doeng handam ma bajo i,* de man is alles kwijt.
HANDANG, 1. hek, heg, omheining; *mangandang,* een tuin van een hek voorzien; omtuinen; *handang na mangan eme,* een hek, dat de rijst opeet, d.w.z. de kat, die op het vleesch moet passen.
2. *markandang,* bezet, drachtig zijn.
HANDIAN, voorwendsel; *handianmoe noma da i,* dat is nu maar een voorwendsel van je.
HANDIS, e.s.v. boom met eetbare vruchten; *handison,* aan uitzakking der baarmoeder of scheede lijden.
HANDJAL = *hanjal.*
HANDJAR = *hantjar.*
HANDOEL, 1. *mangkandoel,* voor zich uit dragen in een doek.
2. (T. O.) onderste zak v.e. schepnet, spits toeloopende en dichter ineen gebreid.
HANDOENGAN, een fraai bewerkte tasch, behoorende bij de uitzet v.e. bruid; *bibir handoengan,* lippen, die steeds open staan als de opening v.e. *handoengan,* d.w.z. een flapuit.
HANGALAN, zie *ngal.*
HANGAR, aan de zonnehitte blootgesteld; in de zon te drogen gelegd; *mangkangar eme,* de padi, nadat ze geoogst is, in de zon te drogen leggen om ze goed droog in de schuur te bewaren; *nihangar djomoer i,* reeds gedroogde padi, die gestampt moet worden en intusschen weer wat vochtig is geworden, nog even in de zon drogen; *hangar sadjo dakdanak i di las ni ari i sadari on,* het kind heeft den heelen dag in de brandende zon geloopen; *biasi sai mangkangari dakdanak i di las ni ari i,* waarom loopt het kind zoo in de brandende zon?
HANGKAK = *bangkol, alang,* er tegen opziende, aarzelend; *hangkak rohangkoe mangkobari dohot radja i,* ik zie er tegen op met den vorst te praten; *hangkak rohangkoe manangkok toe dolok an,* ik zie er tegen op dien berg te beklimmen.
HANGKANG, de ruimte tusschen de beenen (= *halangkang*); *mangkangkangi* = *mangkalangkangi.*
HANGKOENG, *mangkangkoeng,* ervoor instaan; *dihangkoeng bajo datoe,* de *datoe* staat ervoor in.
HANJAL, onrustig v.e. zieke.
HANJONGNJONG, *tarkanjongnjong,* zijn tegenwoordigheid v. geest verloren hebbende.
HANOEHON, een stopwoord, veel gebruikt in de Padang Bolak.
HANTJA, (v. O.) groote pan.
HANTJAR, *hantjar boetoehangkoe,* ik heb last van diarrhee.
HANTJIL, (T. O.) ook: *kantjil,* benaming van de kleinste *landoek*-soort.
HANTJING, het ringetje of de speld, waarmede men knoopen aan een jas vastmaakt.
HANTJIT, pijn, zeer, pijnlijk; *hantjit hoelala,* het doet mij pijn; *hantjit boetoehangkoe,* ik heb pijn in mijn buik; *ma hantjit patkoe,* ik heb een zweer aan mijn voet; *markantjit,* lijden, een armzalig bestaan hebben; *markantjiti,* pijnigen, kwellen; *parkantjitan,* kwelling, pijniging, kommervol bestaan.
HANTJOER = *hantjar.*
HANTOES, tot iets in staat zijnde; ergens voor bekwaam zijnde; *na so hantoes do ho na manjapoe i, bahat dope tinggal sarop-sarop i dibaen ko,* je kunt nog niet eens vegen, (want) er is nog veel vuil blijven liggen; *binoto he na hantoes iba sataon on na mamangkoer,* het is nog de vraag of ik dit jaar wel tot het bewerken van mijn sawah in staat ben; *nada hantoes aoe,* ik ben er niet toe in staat; ik heb het niet afgekregen.
HAOAR, rondsnuffelen, zoekende rondloopen; *aha haoaronmoe di koboenki?* wat loop je hier in mijn tuin rond te snuffelen? *mangkaoari,* snuffelen.
HAOEA = *hahoea.*
HAOEL, offer; *mangkaoel,* offeren; *mangkaoelkon,* iets als offer brengen; *parkaoelan,* altaar, offerplaats.
HAOELIAN, benaming voor de klinker *i* in het Bat. letterschrift.
HAOEMA, akker; *markaoema,* een akker hebben; *parkaoema,* landbouwer.
HAOET, *mangkaoet,* met beide handen iets naar zich toe schrapen; *sangkaoet,* een handvol; *haoet-kaoet toe djolo songon parsege ni Nantoendek,* naar voren schrapende zooals Nantoendek doet bij het wannen, d.w.z. alles voor zich opeischende, egoistisch; (T. O.) *markaoet,* met maispitjes of steentjes dobbelen; de speler neemt een handvol en zegt dan of het getal even of oneven is.
HAOL, *mangkaol,* omarmen, de armen om iemand heenslaan.
HAON, 1. (T. O.) *hinaon,* alles, waarmede men visch of wild vangt, als strikken, netten, knippen enz.
2. (T.) kudde v. wilde zwijnen, olifanten.
HAOR, (T.O.) speelschheid v. kinderen, die overal met hun handen moeten aankomen; *hoemaor,* speelsch, dartel; *mangkaori,* met iets spelen, iemand lastig vallen; — *haorkaor,* heen en weer loopen zonder bepaald doel.
HAOS, *markaos-kaos,* met den mond blazen als men te heete spijzen genomen heeft; *markaos-kaos ko na mangan i, biasi songon i, pangali djolo indahan i,* je zit bij het eten maar te blazen, waarom doe je zoo, laat de rijst eerst wat kouder worden.
HAOT, (v. O.) metaaldraad.
HAPADAN, e.s.v. boom.
HAPAK-KAPAK, omgekeerde bamboe op een stok, waaraan getrokken wordt om de vogels door het lawaai van het rijstveld weg te jagen.
HAPAL, dik in tegenstelling met dun; *papan na hapal,* een dikke plank; *markapal tangankoe,* ik heb eelt aan mijn handen.

HAPAL-KAPAL, e.s.v. slingerplant, veel voorkomende op de Malaka-boompjes; het sap ervan wordt als geneesmiddel gebruikt tegen huidziekte.

HAPANG, houtworm; *hapangon*, door houtworm aangetast zijn.

HAPAR, 1. dorre, op den grond liggende bladeren; *mangkapari tanggal*, een fuik reinigen van de daarin zich vastgezet hebbende dorre bladeren.
2. (v. O.) smederij, smidshaard; *sopo hapar*, open smederij.

HAPAS, de kapokboom; kapok; *hapas Palembang*, katoen; *hapas-kapas*, e.s.v. boom, welks vruchten veel op de kapokvruchten lijken; *oente hapas*, de gewone citroen.

HAPE, inderdaad, werkelijk, toch, tegen de verwachting in; *ro do ho hape?* kom je toch? ben je toch gekomen?

HAPENDJONG, *markapendjong*, plotseling hard wegloopen; *hoem hoemoeroehi dakdanak i, markapendjong ia kehe*, zoo was ik boos geweest op het kind, of het liep dadelijk op een holletje weg.

HAPENG = *hape*.

HAPENGAN = *hape*.

HAPENGANI = *hape*.

HAPERET, *tarkaperet*, groot verlies geleden hebben.

HAPESONG, 1. e.s.v. boom. Vgl. *pange*.
2. *mangapesong* = *mamoendjoeng*, *manoenggal*, zich van de kudde afzonderen, solitair zijn, zooals stieren en olifanten.

HAPIAN, *mangapian*, ergens aan gehecht zijn, iets graag hebben, bevoorrechten; *hoehapian dope ho*, ik heb je nog bevoorrecht; *roha na mangapian*, erop gesteld zijn hetzelfde te hebben als een ander.

HAPIAS, e.s.v. plant, waarvan men de gekookte bladeren gaarne in het haar draagt wegens de aangename reuk.

HAPI-HAPI, vin v.e. visch.

HAPILI, iets, dat iets anders vervangt; *hapili ni hotang andor*, in plaats van rotan (als dat er niet is) kan men ook een slingerplant nemen, d.w.z. bij gebrek aan iets beters, volsta men met het mindere.

HAPINDOEL, (T.) zekere struik.

HAPINIS, de ijzerhoutboom.

HAPIT, gekneld, bekneld; *mangkapit*, knellen; *tarkapit*, in de knel geraakt.

HAPKAP, *si hapkap*, een groote uilsoort.

HAPOENDOENG, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

HAPOER, kalk; *mangkapoer*, kalken, witten; *hapoer Baroes* = *hapoer sia*, kamfer; (T.) *boroe ni hapoer*, zekere vrouwelijke geest, die verondersteld wordt de kamfer te geven.

HAPOETPAT, snel ergens vandaan loopen.

HAPOGAN, haast hebben; *mangkapogani*, iets haastig doen; *hapoganan*, iets overijld doen.

HAPO-HAPO, *tarkapo-hapo*, op iets zijn hoop gezet hebben; *oelang ko tarkapo-hapo di eme na roentjang bibi*, stel niet je hoop op de padi, waarvan de aren zich pas gezet hebben.

HAPOL = *hopol*.

HAPOLDOEK, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

HAPOR, door elkaar loopend v.e. droom bijv.; *hapor nipingkoe saborngin on*, ik droomde vannacht alles door elkaar.

HAPORAS, e.s.v. vischje. Het woord wordt in rijmpjes graag gebruikt als terugslag op *horas*.

HAPOR-KAPOR, *markapor-kapor*, op het hooren van een bericht er dadelijk heenloopen; (v. O.) spartelen uit doodsangst.

HAR, 1. de lange latten in een hek; *mangkar*, de overlangsche latten in een hek aanbrengen.
2. = *hor*; *na niharkon ni i*, wat daardoor teweeg is gebracht; wat tot uitwerking, tot gevolg is geweest.

HARA, 1. reden, aanleiding; *harana*, de reden ervan; *hara ni i*, daarom; *i do harana*, dat is de reden.
2. *markara dongan*, de kameraden bij elkaar roepen.
3. *hara-heroe* = *ara-eroe*, in opschudding.
4. (T. O.) schildpad (stofnaam).
5. *hoemara hos* = *marajak hos*, tegen den middag.

HARADOE, (T. O) gedroogd gezouten vleesch.

HARAHAR, vadsig, traag, lui, met tegenzin iets doen; *na haraharan do bajo i markaredjo*, de man is zeer traag in zijn werk; *na haraharan ia mangoeroep dongan*, hij heeft altijd grooten tegenzin in het helpen van de kameraden; *parkarahar do bajo i*, de man doet alles met tegenzin.

HARAJAR, van *rajar*, zie aldaar.

HARAM, ritueel onrein; *haram tola*, ik mag onrein zijn, als een verwensching gebruikt; *mangkaramkon*, iets voor onrein verklaren.

HARAMANJIA, e.s.v. boom met eetbare vruchten; het hout ervan is geschikt voor planken.

HARAMBIR, het vruchtvleesch v.d. klapper; klapperboom.

HARAMBODJA, een kalebas-soort, watermeloen.

HARAMONTING, een struik met eetbare bessen.

HARANDJANG, hok; *harandjang ni manoek*, kippenhok.

HARANG = *karang*.

HARANGAN, bosch; *nampoena harangan*, euphem. voor *babiat*; *markarangan*, in het bosch zijn om daar een of ander te halen.

HARANGKA, (T. O.) s.v. kastanjeboom.

HARANG-KARANG, een ronde, van rotan gevlochten mand of kooi.

HARAPANGON, bederven, rotten.

HARARABE = *ararabe*.

HARAS, het geluid van voetstappen op dorre bladeren; het geruisch van het loopen door

struikgewas; *hoemaras-karas*, zulk een geruisch maken; *boeboe haras-karas*, groote fuik, gezet in een rivierkom.

HARASAK, gedroogde zeevisch.

HARASINGA, *harasingaon*, aan neusbloedingen lijden.

HARAT, roest; *haraton*, verroest zijn.

HARATAK, een loodsje of hutje met aarden vloer.

HARATAN, heil, zegen; *martoea markaratan*, die geluk en zegen deelachtig is.

HARBANG, wijd van oppervlak, groot van omtrek; *na lobi harbang ma sibangke i dibaen ko*, wat heb jij die graszoden groot genomen; *saba ni Dja Sianoe harbang do*, Dja Sianoe heeft een groote sawah.

HARBING, 1. gescheurd als een winkelhaak van kleederen; opengehaald aan een spijker; *biasi harbing abitmoe?* hoe komt er een winkelhaak in je kleed? *harbing patkoe*, ik heb mijn voet (aan een spijker) opengehaald; *ma harbing pinggolnia*, zijn oor (het oorlelletje) is doorgescheurd = *ma ramping*. 2. *mangkarbingkon* = *mandjebekkon*, in de wangen knijpen; *hoeharbingkon do ho anon*, ik zal je zoo meteen in de wangen knijpen. 3. *mangkarbing boroe*, een vrouw v.e. ander met geweld rooven.

HARDAK, (v. O.) (klanknab.) *mantata mangkardak*, hard, schaterend lachende.

HARE, een varensoort met witte stengels, bitter v. smaak.

HAREAN, iets, waarop een recht rust; *alaan harean*, een plaats in de rivier, die eigenlijk alleen door den vorst mag afgevischt worden; door anderen alleen met toestemming v.d. vorst; *dano harean*, meer, waarop de vorst rechten heeft; *boroe harean*, een meisje, waarop iemand zijn recht kan laten gelden; dat dus door anderen niet ten huwelijk mag worden gevraagd; zoo heeft men ook: *boerangir harean*, *toboe harean*.

HAREDJOET, (v. O.) *markaredjoet*, gerimpeld, rimpelig v.h. vel.

HARE-HARE, *mombang hare-hare*, een groote parasietplant, die zich op den stam van oude boomen bevindt.

HARE-HERE, *hoemare-here*, in opschudding, druk in beweging, onrustig.

HAREMOET, nurksch; *na haremoetan do bajo i*, de man is erg nurksch; *markaremoet*, rimpels hebben; *markaremoet do bohinia*, zijn gezicht heeft rimpels; hij fronst zijn wenkbrauwen; hij zet een zuur gezicht.

HAREPOET, (T. O.) *markarepoet*, gerimpeld, rimpelig v.d. huid.

HAREPOR, *markarepor*, een ritselend geluid maken, zooals een muis of duizendpoot onder een hoopje papier maakt.

HARETEK, schertsend; gekheid makend; *na haretek ma ho*, wat houd jij van gekheid maken; *na haretehan pangkoelingna*, hij zit vol grappen.

HARIAR, steel v.d. pollepel; *mangkariar*, de gekookte rijst in den pot met de steel v.e. lepel omroeren; *hariar djolo indahan i*, roer de rijst eens om.

HARIAS, het merg v.d. *siala*, als groente gebruikt.

HARIHIR, ring van rotan in den neus v.e. buffel of koe; *mangkarihiri*, van zulk een neusring voorzien.

HARIMADJA, e.s.v. plant, lijkende op de sirih; *pasaor-saorkon songon harimadja hoeta*, met anderen omgang zoeken zooals de dorps-*harimadja*, d.w.z. zoo, dat men toch zichzelf blijft.

HARIMBONOSAN, impotent zijn, van oude mannen.

HARIMBORBOR = *sarimborbor*.

HARIMOEN, *mangkarimoeni*, in menigte rondom iets staan; *diharimoeni halahi na marnjae i*, zij omringden den zieke; (T.) *hoemarimoen*, in menigte komen opzetten van visch b.v.

HARIMONTING = *haramonting*.

HARINTAKTAK, de van de boomen afvallende druppels na een regenbui; ook: de dauwdruppels.

HARINTE, spuitende modder- of zwavelbron.

HARIRONGGA = *harorongga*.

HARISIK, *hoemarisik*, in menigte zijn; *dakdanak ni Si Anoe hoemarisik*, Si Anoe heeft veel kinderen.

HARKAR, losgeraakt, opengeraakt v.e. kleed; ontward v.e. knoop; uit elkaar gegaan v.e. in rust zijnde bijenzwerm; *mangarkari*, losmaken; *na so haharkaran*, wat niet los te maken of te ontwarren is; *harkar sipareon*, de tranen kwamen los (doordat iets droevigs uit het verleden in herinnering werd gebracht).

HARLA, *mangkarla* = *mangkalla*, op iets beslag leggen, iets voor zich inpalmen; zie *halla*.

HARODJOR, *Nai Hoemarodjor*, de haastig iets aanpakkende vrouw, zie de spreekwijze onder *halapoet*.

HAROE, 1. *haroe pe*, ofschoon; *haroe pe songon i*, al is dat ook zoo. 2. bijzonder, bijster; *nada haroe bia godangna*, het is niet zoo bijzonder groot; *nada haroe godang rohangkoe disi*, ik ben er niet zoo bijster mee ingenomen; *haroe so haroe*, twijfelachtig, niet wetende wat men ervan denken moet.

HAROEAJA, de waringin-boom; *mangindjam haroeaja* of *pangindjam ni haroeaja*, zooals een *haroeaja* leent, d.w.z. hij zet zich op den stam van een andere boom met het gevolg, dat deze ervan sterft, toegepast op menschen, die zich ergens indringen en ten slotte het heft in handen krijgen.

HAROEAR, naar buiten gaan, eruit gaan, uitgaan, ontslagen zijn; *mangkaroearkon*, naar buiten doen gaan, ontslaan; *mangkaroeari*, ontlasting hebben. Vgl. *roear*.

HAROEBOENG, soortwijzer bij het tellen van groote pakken; *timbaho sangkaroeboeng*, een baal tabak.
HAROEDJOET, *markaroedjoet*, gekruld v.h. haar.
HAROEMAER, (T. O.) zeker veelvoetig dier, dat des nachts een groenachtig licht van zich geeft; ook: *hatihoran*. — (= *saroemaer*).
HAROEMBANE, e.s.v. boom.
HAROEMPANG, het vleezige gedeelte rondom de aars.
HAROENG, zak, rijstzak; *mangkaroengi*, in zakken doen v.d. rijst.
HAROEPING, roof of korst v.e. zweer.
HAROETING, zekere riviervisch; *songon haroeting na mangan anakna*, net als een *haroeting*, die zijn eigen kinderen opeet; wordt gezegd van een vorst die zijn onderdanen uitzuigt.
HAROM, vergaan, omgeslagen, verloren, schipbreuk lijdende; *ma harom kopal i*, het schip is vergaan; *ma harom kita*, nu zijn we verloren; nu zijn we erbij; *mangkaromkon*, verloren of te niet doen gaan; *i do na mangkaromkon ibana*, dat heeft hem ten val gebracht; *nada harom paraoe salobong*, een prauw vergaat maar niet voor een deel d.w.z. treft iemand ongeluk, dan lijden ook zijn bloedverwanten.
HAROMAK, e.s.v. boschgroente.
HAROMBOEK, (T.) zekere plant.
HARONDOEK, gevlochten tasch.
HARONGATAN, strot, keel; *oelang tongon toe harongatan i baen djorat i, oelang mate manjingkot horbo i*, doe de strik niet precies om de strot, opdat de buffel niet stikke.
HAROP, de r niet goed of achter in de keel zeggen; brouwen.
HARORONGGA, een vinnig bijtende, roode miersoort.
HAROTAS, papier.
HAROTES = *harotas, karotes*.
HAROTI, (v. O.) (Min. *goeratieh*) *mangaroti*, tellen v.e. paard, den telgang loopen.
HARPANG, *markarpang*, in menigte zijn v. visschen in een vijver.
HARPE, een van rotan gevlochten ring, dienende om potten of pannen op te zetten; *markarpe, mangarpe*, opgerold liggen v.e. slang.
HARSANG, droog v. tabak; dor v.d. bodem; *ma harsang timbaho on*, deze tabak is heelemaal droog; *mangkarsangi*, liggen drogen, uitdrogen; *mangkarsangi boeaja i di topi aek i*, de krokodil ligt te drogen aan den kant der rivier; *tano na harsang*, droge, dorre grond.
HARSAP, een rijstaar, waar nog niets in zit; ook wel: een verzamelplaats van vuil, vuilnisbelt; *harsap-karsap*, droog, kruimelig v. tabak.
HARSE, droog, korrelig v.d. grond; *harse do tano ni sabangki*, de grond van mijn sawah is korrelig; *harsean*, gevoel van hitte hebben, van uitgedroogd zijn; *harsean hoelala, hara ni i hoeboeka badjoengkoe*, ik heb een gevoel van hitte over me, daarom heb ik mijn baadje uitgetrokken.
HARTOEK, loszittend en een rammelend geluid makend v.e. slot of grendel; *madoeng hartoek goroek-goroek i*, de grendel zit los; *hoemartoek-kartoek*, een rammelend geluid maken.
HAS, *has ni roha*, haast, spoed, drang; *has rohangkoe manongos i*, ik zal er spoed bij zetten dit te verzenden; *mangkaskon*, iets dringend achten (= *mamorloehon*).
HASA, (T.) *markasa*, haastig loopen.
HASA-HASA, *markasa-hasa*, even boven de kim zijn; *madoeng markasa-hasa mata ni ari*, de zon is al even boven de kim.
HASA-HASE, (T.) *hasa-hase ni boedjing*, benaming van twee *doal's*, die als teeken van droefheid op verschillende wijze geslagen worden.
HASAJA, noodig; *hasajangkoe do i*, ik heb het noodig; *markasaja*, noodig zijn, nuttig zijn, ergens voor gebruikt kunnen worden; *markasajahon*, iets ergens voor gebruiken, benutten; *na hasaja i*, verbloemd voor geslachtsdeelen; *tonga ni hasaja* (andoeng) = *hoeta*.
HASAK, 1. *mangkasak*, met een stok iets ergens in vaststampen, zooals bijv. padi in een zak; *hasak-hasak*, de stok, waarmede men dat doet.
2. e.s.v. onkruid, dat op de sawah's groeit en het omspitten v.d. grond bemoeilijkt.
3. = *ranto*, stroomversnelling.
4. (v. O.) *pahasakkon*, iets bespoedigen, zich haasten.
HASAMBI, e.s.v. plant, waarvan de bladeren gebruikt worden als zuur bij het toebereiden van visch.
HASANG, droog, onvruchtbaar van grond.
HASAPI, tweesnarige mandoline, waarop met een staafje gespeeld wordt.
HASAR, een platgeslagen stukje lood, waarmee men vischt; *mangkasar*, met zulk vischtuig visschen; *toe dia hasaronmoe batang aek i?* waar wil je met zoo'n stukje lood de rivier afvisschen?
HASAR-KASAR, een staak bamboe, aan het boveneind gespleten, waarop geslagen wordt om de vogels van de sawah te verjagen.
HASE, 1. wat men in een kippennest legt (stroo, lompen enz.) om een broedsche kip daarop te laten slapen.
2. e.s.v. boom, welker vruchtjes als lokaas bij het visschen gebruikt worden.
HASIALAAN, benaming voor de klinker o in het Bat. letterschrift.
HASIAN, een bevoorrechte, geliefkoosde, begenadigde.
HASIOR, wilde gembersoort, waarvan de wortel als medicijn gebruikt wordt.

HASKAS, moeilijk, lastig, hinderlijk, belemmerd; *haskas hoelala,* ik vind het een lastig geval; *boeat on, haskas do i di halak na mamoloes,* neem dit weg, het is hinderlijk voor de menschen, die voorbijgaan; *mangaskasi* of *mangkaskasi,* hinderlijk zijn, bemoeilijken, in den weg staan.

HASOBE, de wilde canna-plant; de pitjes ervan gebruikt men voor den gebedskrans (rozekrans).

HASOEL, *hoemasoel-kasoel,* teuten, niet opschieten, maar heen en weer gaan zonder iets uit te voeren; *laing na hoemasoel-kasoel ko na markaredjo i,* je schiet maar niet op met je werk; *hoemasoel-kasoel (hoemaloet-kaloet) songon baroet di haleon,* in den weg zitten net als een kropgezwel in den tijd, dat er geen padi meer is.

HASOEMBA, (T.) bloed v.e. rhinoceros in de aarde tot een klomp geworden, als een buitengewoon geneesmiddel gebezigd.

HASOEMBO, rood katoen; (T.) Carthamus tinctorius; — *oente kasoembo,* e.s.v. pompelmoes.

HASOENDANG, (T. O.) een in 't gevecht gesneuvelde haan.

HASOER, matras; *si hasoer,* e.s.v. plant met ruige haren, begonia-soort.

HASONA, e.s.v. boom.

HATA, woord, gezegde, taal; *hata Batak,* de Bataksche taal; *markata,* spreken, zeggen, beteekenis hebben; *mangkatai,* spreken, praten; *mangkatahon,* naar aanleiding of ten behoeve van iets spreken, de beteekenis of bedoeling van iets aangeven; *parkataan,* gesprek; *hata-hata,* praatjes; *markata-hata,* onbeduidende woorden zeggen; ijlen v.e. zieke; *marsihata-hataan,* elkaar bepraten bij anderen.

HATADINGAN, benaming voor de klinker e in het Bat. letterschrift.

HATAJA, de band van rotan onder de hals v.e. buffel bij het trekken v.e. kar; ook: deksel van gevlochten rotan op een mand.

HATALA, een wilde pisangsoort.

HATANG-KATANG, doosje van rotan om zout in te bewaren; *hatang-katang na so marisian sira, hata-hata na so bolkas toe dia,* een rotan-doosje, waar geen zout in zit en praatjes, die op niets uitloopen.

HATAPANG, e.s.v. boom.

HATARAK = *katarak.*

HATIHA, tijd, tijdstip; *na ro hatihana,* de tijd ervan is gekomen, men kan er niet aan ontkomen; *hatiha na djolo,* de oude tijd; *toekang hatiha,* iemand, die de kunst verstaat op een wicheltabel gunstige of ongunstige tijden te berekenen; e.s.v. ziener, die de kunst verstaat te zeggen, waar een verloren voorwerp zich bevindt; *parkatihaan,* de wicheltabel, waarmede men dat berekenen kan; *pahatihahon,* over een verloren voorwerp een ziener raadplegen.

HATI-HATI, *mangkati-hati,* rantsoeneeren, zuinig zijn, afwegen, zorgen, dat men niet tekort komt.

HATIHORAN, (T. O.) een veelvoetig dier, dat des nachts een groenachtig licht van zich geeft.

HATIMBOENG, *markatimboeng,* plonzen, plassen van badende kinderen; watermuziek maken door de armen op bijzondere wijze door het water te bewegen; *bele-bele markatimboeng, loepa mangoesa,* door het spelen in het water, vergeten zich te wrijven, d.w.z. door te veel aandacht te schenken aan het minder noodige, het noodige nalaten; *parkatimboengan,* plaats waar watermuziek wordt gemaakt.

HATINANGKE, (T. O.) naam v.e. klophaan, wit met zwarte (T. gele) pooten.

HATINAR, (T.) zekere boom.

HATING-KATING, een kleine vischsoort.

HATINONGNONG, (T. O.) zekere zwarte in den grond nestelende miersoort.

HATIONG, *hoemationg-kationg,* verwonderd rondkijken.

HATIR, *mangkatir,* tegenhouden; *hatir lomboe i sian on oelang kehe ia toe harangan i,* houd de koe van dezen kant tegen, opdat ze niet in het bosch ga; *manoek hatir,* een kip, die aan de uiteinden der vleugels witte veeren heeft; *hatir* = *habong,* vleugel; *madoeng matipoel hatir ni oenggas i hoebodil,* den vleugel van den vogel heb ik lam geschoten.

HATIRANGGA = *hatoerangga.*

HATITIREN (v. O.), e.s.v. duif.

HATJAK (T.), *markatjak,* zich gereed makende om iets te doen.

HATO, *markato-hatoan,* zich weerspreken; *markato-hatoan do aloes ni pargedoek i,* de antwoorden van den valsch sprekende weerspraken elkaar.

HATOBAN, slaaf.

HATOBOENG = *hatimboeng.*

HATOEBANG, zooveel als men met beide handen van iets nemen kan; *sangkatoebang,* zulk eene hoeveelheid; *mangkatoebangi,* met twee handen iets scheppen.

HATOEK, moeilijk, lastig; *hatoek hoelala,* ik vind het lastig; *mangkatoehi,* het lastig maken, belemmeren; *markatoek-katoehân,* moeilijk uitkomen, lastig zich voordoen.

HATOELAHAN, (T. O.) wegens heiligschennis, majesteitsschennis, gebrek aan eerbied door een ongeluk bij wijze van straf getroffen worden; ook: *hona tara.*

HATOELDIK, e.s.v. vogel; *marlai-lai ni hatoeldik dope emenami,* onze padi vertoont zich nog maar als de staart v.d. *hatoeldik.* Daarmede wordt de stand van het gewas aangegeven.

HATOEMBAR, korianderzaad.

HATOEMBE, een ziekte waarbij hooge koorts en verlammingen optreden; (v. O.) soort van stuipen bij kinderen.

HATOENG (T.), zeeschildpad.

HATOENGGAL, drakenbloed, de bekende plant, die vooral om graven geplant wordt.

HATOEP, een groote tasch.

HATOEPEK (T. O.), een in jonge klapperblaren gevlochten hoopje rijst.

HATOERANGGA, de balsamine, waarvan de bladeren gebruikt worden tot het rood verven der nagels.

HATOETOE, boschduif, tortelduif; *songon hatoetoe mandok goarna*, als een boschduif, die haar naam uitroept, gezegd v. personen, die altijd zichzelf prijzen.

HATONGGA, e.s.v. boom.

HATOP = *sigop*.

HATOPOEL, e.s.v. boom.

HE, tusschenwerpsel, waarmede men den zin vragend maakt; *madoeng he (ke) ro ia?* is hij al gekomen?

HEAL, kromgetrokken v. hout; *papan na heal*, een kromgetrokken plank; *madoeng heal kami dipoldas las ni ari hami sadari on*, door de blakerende zonnehitte vandaag zijn we als 't ware kromgetrokken, voelen we ons beroerd; (T. O.) *heal*, bedwelmd ten gevolge v.h. eten van pinang, van tabak enz.; *heal-healon*, last hebben van duizeligheid wegens de hitte.

HEBA, *paheba-heba*, een vertrokken stand hebben; *paheba-heba songon parkoeajam ni hadjaran*, scheef tegenover elkaar staan net als de bek van het paard, als het geeuwt.

HEBOER, verstrooid liggend, overal heen geslingerd liggen van kleeren.

HEDE, *hoemede-hede*, pronkerig, veel drukte maken; *hoemede-hede sadjo ia ro toe bagas on*, hij kwam met veel drukte hier het huis binnen; *tarias hede-hede*, mannetje van de *tarias*; *tarias hede-hede* = *giring-giring saroempaet*, belletjes als de vruchtjes van de *saroempaet*.

HEDEK-KEDEK = *hede-hede*; *hoemedek-kedek* = *hoemede-hede*.

HEDJE, kaars van damar, bestaande uit een stuk hout, waaromheen hars, vroeger tot verlichting dienende.

HEDOK (v. O.), *tarkedok*, geschrokken, verschrikt.

HEHE, *mangkehe*, optillen, oplichten; *nada tarkehe aoe*, ik kan het niet optillen, niet van zijn plaats krijgen; *bondar mangkehe*, hooge dijk, waarover water gevoerd wordt; e.s.v. aquaduct; *heheon lomboe*, zegswijze ontleend aan het uithalen van een koe, die in een diepen greppel is gevallen, en daarna zijn redders gaat stooten, d.w.z. goed met kwaad vergelden.

HELA, schoonzoon.

HELI, woordje, waarmede men de honden op de jacht aanspoort; *bajo pangkeli*, de lieden, die de honden in het bosch brengen en voortdurend *heli* roepen.

HELNENG, 1. krachteloos, uitgeput; *helneng hoelala*, ik voel me uitgeput.
2. = erer, zacht glooiend v.d. bodem.

HELMO, een vreemd gevoel over zich hebbende, een gevoel alsof men iets mist; *helmo-helmo hoelala songon na adong deretkoe*, ik heb een vreemd gevoel over me net alsof ik iets heb laten liggen.

HELOENG = *haloeng*; *horbo siheloeng*, een buffel met naar beneden gebogen horens.

HELPAT, ingedrukt, gedeukt; *madoeng helpat hoeida seng i ditinggang harambir*, ik zie dat het dakijzer deuken heeft doordat er klappernoten op gevallen zijn; *markelpatan*, vol deuken zitten.

HELPOES, ingevallen v.d. wangen, zooals bij iemand, die geen tanden meer heeft.

HELTOENG, ingevallen, ingezakt; *nada isis haroeng i dibaen ko, heltoeng dope hoeida*, je hebt de zak nog niet goed gevuld, ze valt hier en daar nog in; *dipaheltoeng ia boetoehania*, hij trekt zijn buik in.

HEMBANG, uitgespreid, uitgerold v.e. matje; *pahembang lage*, een matje uitspreiden, uitrollen.

HEMOET, *tarkemoet*, even opschrikken.

HEMONG, *hoememong-kemong*, verbaasd rondkijken.

HENDANG-KENDANG = *salendang*, schouderkleed; *na ma abit on, baen hendang-kendang*, hier heb je een kleed, gebruik het als schouderkleed.

HENDOER, *hoemendoer-kendoer*, slap neerhangen zooals bijv. de borsten eener vrouw.

HENJEK (v. O.), *hoemenjek-kenjek*, (van blijdschap) zich niet stil kunnen houden, aldoor heen en weer gaan.

HENJER, *hoemenjer-kenjer*, onrustig heen en weer loopen; *hoemenjer-kenjer songon manoek toehor ni andoeri*, onrustig heen en weer loopen als een kip, die ik in ruil voor een wan gekregen heb, bet. iemand, die onbeduidende praatjes verkoopt.

HENTJENG, onrustig, woelig, rusteloos.

HEOEK, bochtig, krom; *markeoehan dangka ni hajoe i*, de takken van den boom waren vol bochten.

HEOES, ingevallen, geslonken, afgenomen; *madoeng maheoes hoelala na mardalan i*, ik ben door het loopen afgevallen.

HEOR, onrustig; *na lobi heor ma bajo on, nada tarbaen ia so*, wat is deze man vreeselijk onrustig, hij kan niet stil zijn.

HEOS (T.), *hoemeos-keos*, overal rond loopen te zoeken.

HEPAR, kromgetrokken v. hout.

HEPENG, geld; *mangkepengi*, iets met geld trachten machtig te worden; *sahepeng* = *sapitis*, een duit.

HEPOET, bang, vreesachtig; terugdeinzen voor iets.

HERBANG = *hirbang*.

HERDOENG, afgevallen zijn door een ziekte; *ma herdoeng ko na maroen i*, jij bent door de koorts afgevallen.

HERENG = *hoeroeng* 2.

HERES, *hoemeres-keres*, ritselen.
HERMA, 1. ongenegen, verwijdering voelende; *nada herma rohangkoe di ho*, ik ben je niet ongenegen.
2. niet op zijn plaats liggend, voor de hand liggend; *moeda adong na herma, diboeat ia*, als er iets is, dat niet werd opgeruimd, neemt hij het weg.
HEROES, vermagerd, minder geworden, afgenomen; *madoeng heroes aek i*, het water is al afgenomen.
HEROET, rimpel; *markeroet*, gerimpeld zijn, ingeschrompeld zijn.
HERSEK, *hoemersek-kersek*, een rammelend geluid maken bij het geschud worden; *hoemersek-kersek batoe i di bagasan belek i*, de steenen rammelden in het blik.
HERTEK, *hoemertek-kertek*, een rammelend geluid maken; *madoeng hoemertek hoebege na mamasoe pinggan i*, ik hoor de borden al rammelen bij het gewasschen worden.
HES, *na so hes*, niet in staat zijn tot iets; *na so hes ko do bagi aha*, jij bent ook nergens toe in staat.
HESEK-KESEK, een stuk bamboe of een doos, waarin de kinderen hun *soit*-vruchten doen om mede te spelen.
HESER-KESER, bamboekoker, omgekeerd op een staak staande; daaraan wordt heen en weer getrokken om door het lawaai de vogels te verjagen.
HESOET, ingekrompen, geslonken, magerder geworden.
HETEK, pronkerig, praalziek.
HETNO, *hoemetno-hetno*, verlegen rondkijken na ondergane minachting.
HIA, *mangkia-hia*, iets beloven; iemand op iets laten rekenen; *ma tarkia-hia rohania, hape nada toeloes*, hij rekende er al op, het ging echter niet door.
HIAN, oorspronkelijk, eerst, van te voren; *songon i hian do*, zoo was het al van te voren; *hoedok hian di ho*, ik heb je van te voren gezegd.
HIANG, droog; *pahiangkon*, drogen; *hahiangan*, in den toestand van droog geraakt zijn.
HIAP, *mangkiap*, vuur aanwakkeren door middel v.e. wan; wenken met de hand; *mangkiap langkitang*, een vuurtje aanwakkeren om schelpen te branden (= *mamatpat*).
HIAS, *mangkias*, met een bamboestaafje de biezen, waarmee men gaat vlechten, plat strijken; *hias-kias*, bamboestaafje, waarmee men dat doet; *madoeng dihias boltokkoe hara ni malena*, mijn buik is door den honger platgestreken.
HIBAS = *hobas*.
HIBOEL, rond, geheel en al; *hajoe na hiboel*, rond hout; *sangkiboel*, één stuk; *sangkiboel aoe*, ik alleen; *hiboel hoelehen disia*, ik heb het hem geheel en al gegeven; *pangiboelan*, slotsom; *pangiboelan ni aek*, verzamelplaats van water, boezem.
HIBOENG, *sangkiboeng*, één stuk; *sangkiboeng aoe*, ik alleen.
HIDIK, (T.) *mangkidik*, iemand kittelen.
HIDJAK (v. O.), *markidjak-kidjak*, huppelende; *na markidjak-kidjak di tongan padang*, siernaam v.e. hert.
HIDJANG (T. O.), 1. *hidjang-kidjang*, hemel van lijnwaad.
2. (T. O.) *badjoe mahidjang*, naam v.e. vliegbuis der hemelingen.
3. (T. O.) antilope.
4. (T.) *markidjang-kidjang*, op het punt zijn van onder te gaan van de zon.
HIDJE, e.s.v. antilope.
HIDOE, larve v.d. snuitkever, die zich in het bovenste merg der palmen ophoudt en deze doet sterven; *hidoeon*, aangetast zijn door deze larve.
HIDOP, *mangkidop*, met de oogen knippen; *sangkinidop*, een oogwenk; *marsihidopan*, elkander met de oogen toeknippen; *mangkidop-kidopi*, flikkeren v. sterren; *tarkidop*, teleurgesteld zijn, omdat men iets, dat men graag had, niet kreeg.
HIHIK = *kihik*, oksel.
HIHIR, 1. vijl; *mangkihir*, vijlen.
2. *hihiron*, ontstoken tandvleesch hebben.
HILALA, *mangkilala*, gevoelen; *mangkilalahon*, doen gevoelen; *pangkilalaan*, gevoel.
HILANG, 1. onrechtvaardige handelwijze; *tarkilang*, op een onrechtvaardige wijze behandeld; door list gevangen.
2. zie *ilang* 2.
HILAP, *mangkilap*, wenken; *hilap-kilap*, weerlicht.
HILAS, *hilas ni roha*, blijdschap.
HILBOK (T.), *hoemilbok-kilbok*, rommelen van een ledige buik.
HILI-HILI, een 8-vormige haak.
HILIM, zoom v.e. kleed; *mangkilim*, zoomen.
HILKIL, *mangilkil*, kauwen; *mangilkili*, steeds kauwen; *pangilkil*, tanden en kiezen.
HILLO, spiegeltje; *hoemillo-hillo*, schitteren.
HIMA, zeeschelp.
HIMPAL, gestold, tot één kluit geworden, vast; *pahimpal tahi*, eene beraadslaging vaststellen.
HINAN, vooraf, oorspronkelijk; *na hinan*, vroeger.
HINANTEN (T. O.), benaming v.e. witten klophaan.
HINAON, zie *haon*.
HINDAT = *abing*.
HINDJANG (T.) = *gindjang*.
HINGAR, *hoemingar-kingar*, droog zijn v.d. mond.
HINGKING, draai, kink in een touw; *oelang mapoejoe toe baen, martali hingking anon*, draai niet te veel, anders zit het touw straks vol kinken; *mangingking ari logo*, de droogte houdt maar aan; (v. O.) *mangingking*, verschroeien, doen verschrompelen; *ari logo mangingking*, verschroeiende hitte.

HINJOM, toegeknepen, gesloten v.d. mond; *pahinjom*, doe je mond dicht.
HINO, armoedig, veracht; *mangkinohon*, iemand op minachtende wijze bejegenen.
HINOS (v. O), *tarkinos*, bewusteloos, flauw gevallen.
HINTJA, *hintja ni roha*, blijdschap.
HINTJAT, hoog; *patoehintjatkon*, de weduwe van een ouderen broeder trouwen; e.s.v. leviraatshuwelijk.
HINTJIR (T.), 1. rad, molenrad; *mata hintjir*, ijzeren pin, waarom de draad v.e. spinnewiel gewonden wordt.
2. *hoemintjir-kintjir*, flitsen v.d. bliksem.
HINTJO (v. O.), *mangkintjo*, kaarten schudden, term bij het kaartspel in gebruik.
HINTJOENG (T.), = *siala*.
HIO (T.), *hio-hio*, zekere boom, wiens gom ter verlichting gebezigd wordt.
HIOEP, van onderen breed, van boven smaller; *hadangan na hioep*, een zoodanige tasch.
HIONG, de beo.
HIPAS, vlug, gezwind; *pahipas!* maak wat voort!
HIPOE, *mangkipoe-hipoe*, iets met groote haast afdoen; *dihipoe-hipoe ia* = *diompotompot ia*.
HIR, 1. afloopen van het zweet; *hir hodokkoe*, ik zweet erg.
2. durven tegenstaan; *hir dope ho?* durf je nog? *hir ma he ho toe aoe?* zou jij het wagen mij tegen te staan? *tanda na hir ko, ro ma ho toeson*, als een bewijs, dat je durft, kom dan maar hier.
HIRA, laten oploopen, tot eene hoeveelheid laten komen; *nada hira botiknami dibaen kalak*, de menschen laten onze pepaja-vruchten niet met rust (= er worden er steeds afgenomen, zoodat er maar weinig overblijft); *hira-hira*, ongeveer; *mangkira-hira*, schatten; *piga adong dihira-hira ho*, hoeveel schat je, dat er zijn?
HIRAN, meestal met een ontkenning gebruikt in de beteekenis van: geen hartzeer van iets hebben; *oelang hiran rohamoe*, je moet geen hartzeer (ervan) hebben = *oelang sarita rohamoe*.
HIRANG, mand; *bahat do mata ni hirang-kirang*, de mand heeft veel openingen = je loopt gauw in de gaten.
HIRAP, *hoemirap-kirap* of *mangkirapi*, wapperen; ook: even als een schim te zien zijnde; *babi na hoebodil i, hoem hirapna noma hoeida*, het varken, dat ik schoot, zag ik maar heel eventjes; *mangkirap goelaen*, met een werpnet visschen vangen, die zich bij een steilen wand in de rivier bevinden. Het net wordt door den duikenden visscher tegen den wand aangedrukt.
HIRAS = *horas*.
HIRBANG, uitgespreid.
HIRDJOP, *mangkirdjopi*, flikkeren, schitteren.
HIRDO, (v. O.) *markirdo-hirdo*, blinkende, schitterende, als een zijden kleedingstuk, een ster.
HIRDOP (T.), bewegelijk, onrustig v.d. blik.
HIRE, *mangkire*, over een lijn hangen; *hirean*, de lijn, waarover men iets hangt; *hirehire*, de matten, die bij wijze van gordijn in de woning worden opgehangen om afzonderlijke slaapplaatsen te maken.
HIRI-HIRI, *hiri-hirion*, aan een schilferachtigen uitslag op het hoofd lijden.
HIRLAP, *hoemirlap-kirlap*, schitteren.
HIROE-HARO, in opschudding zijn v.e. menigte.
HIROE-HIROE, e.s.v. insect; *ma songon hiroe-hiroe ho*, jij lijkt wel een *hiroe-hiroe*, gezegd tegen menschen, die zeer mager zijn.
HIRPAS, *mangkirpaskon*, van zich afschudden, uitschudden; *markirpas-kirpas*, een schuddende beweging maken.
HIRPOET, *mangirpoet*, zich toesluiten, zich schamen; *na so mangirpoet do ho*, jij hebt geen schaamte; *si hirpoet*, kruidje roer me niet; *hirpoet* wordt ook gebruikt in de beteekenis van *hape: diambang ia monang na parkaro i, hirpoet mandangdangi*, hij dacht het gewonnen te hebben in het proces, en nu moest hij betalen.
HIRTA, het roode, vliesachtige waas, dat over stilstaand water ligt; e.s.v. alg? *aek na hirtaon*, water, dat daarmede bedekt is.
HIRTANG, uitgestrekt liggende, aangetrokken v.e. lijn, gespannen; *pahirtang tali on*, trek dit touw strak aan.
HIRTAP, praatgraag v.e. kind; vrijmoedig antwoord gevende.
HISAP, begeerig, gulzig; *na hisapan*, die zeer gulzig is.
HISAR, gezond, welvarend; (T. O.) *hisar-kisar*, beproevende te loopen v.e. kind; *hisarkisar di alaman*, benaming v.d. leeftijd v.e. kind, wanneer het op straat begint te loopen.
HISIK-KISIK, e.s.v. onkruid, op vetten grond voorkomende.
HISKIS, *mangkiskis (mangiskis)*, schrappen; *mangkiskis sisilon*, de nagels afschrappen; *ma dihiskis aek sabangki*, het hooge water heeft mijn sawah schoongeschrapt (de humuslaag weggevaagd).
HITA, wij (inclusief); wordt ook gebruikt bij het aanspreken van hoogere personen in de beteekenis van U.
HITAM, benaming van zwarte paarden.
HITE, boomstam over een rivier of beek om over heen te loopen; *pangitean* = *hite*; *mangite*, over zulk een boomstam loopen; *markite* = *mangite*; door middel van; *markite-hite*, door middel van; *parkitean*, fig. de persoon, door wiens tusschenkomst men iets doet.
HITING-KITING (T.), een mandje bij de *tali polang*, waarin men de pas van den boom geschrapte benzoëgom int.

HITIR, *hoemitir*, beven, rillen; *hoemitir-kitir*, telkens beven of een rilling krijgen.

HITOEP, goed, stevig toegesloten, dicht; *hitoep baen balbahoel i*, sluit de tasch goed dicht; *pahitoep pamanganmi*, doe je mond dicht (gezegd tegen iemand, die altijd met open mond loopt).

HITONG, *hoemitong-kitong*, in de war zijn en daardoor niet weten wat men doen zal; *boroe Limbong, boroe Sagala, hoemitong-kitong hara ni soada*, (of ik nu al denk aan) een meisje van de marga Limbong of van de marga Sagala ('t geeft allemaal niets), want ik zit in de moeilijkheid van niets te bezitten (ik kan de bruidschat toch niet betalen).

HO, pers. vnw. 2de pers. enkv. = jij; *marsihohoan*, tutoyeeren.

HOBA-HOBA, e.s.v. *salendang*, door vrouwen gebruikt; *hoba-hobai anggimi, oelang ngalian ia*, dek je broertje toe, opdat hij het niet koud hebbe.

HOBAR, bericht, tijding; *oelang so dapot kobar aoe dibagasan toloe ari on*, ik moet binnen drie dagen bericht hebben; *markobar* = *mangkobar*, spreken; *mangkobar-kobar*, spreken, praten; *mangkobari*, spreken, een toespraak houden; *parkobaran*, gesprek; *mangkobar boroe*, over een meisje (nl. over de te betalen bruidschat) spreken, onderhandelen; *pangkobar*, de manier van spreken; *tarkobar*, besproken; *na doeng tarkobar boroe i djoengada*, dat meisje is al eens over de tong gegaan; *hobar-kobaran*, vertelling, verhaal.

HOBAS, toegerust, uitgerust, klaar, gereed; *markobas*, zich gereed maken; *hobas ni boroe*, wat tot de tooi eener bruid behoort; *boroe na nihobasan*, eene bruid, die geheel en al getooid is; *parkobasan*, voorbereiding.

HOBOEK, *mangkoboek*, iets omsingelen om het te pakken; *mare, tahoboek djolo manoek on!* kom, laten we deze kip omsingelen (om ze te pakken te krijgen); *hoboek ni roha*, niet meer wetende waarheen; *madoeng hoboek sadjo rohangkoe dibaen bahat ni hasoesaan*, ik weet niet meer waarheen door de vele moeiten of zorgen.

HOBOL, onkwetsbaar.

HOBONG-KOBONG, weggeworpen halve klapperdop, waar water in staat; ook wel van stilstaand water gezegd.

HOBOT, *markobot oedan*, er dreigt regen te komen.

HODAL, *hodalon*, aan schurft lijden.

HODAR, vuil, smerig; *na hodar*, drek; *na hodar ni manoek*, kippendrek; *marnahodar*, zijn gevoeg doen, ontlasting hebben, meestal van kinderen gezegd; *hahodaran*, onreinheid.

HODI = *holi*; *hatoetoe hodi* = *hatoetoe holi*, e.s.v. specht.

HODIR, vreesachtig zijnde; *hodir do ia di rapot i, nada malo ia mandok hatania*, hij was vreesachtig op de rechtszitting, hij kon niet uit zijn woorden komen; *hodir-kodiran*, vreesachtig zijn.

HODJAL, hard, stijf; *hodjal do batoe ni lalat on*, de knollen van deze *lalat* zijn hard; *hodjal pangkoeron saba i, hoerang aek*, de sawah is voor het omspitten hard, er is geen water genoeg.

HODJOR, snel, haastig; *hodjor aoe* = *mopop aoe*, ik was gehaast; *pahodjor* = *patiboe*, maak wat voort!

HODO, op het vuur gezet; *mangkodohon hoedon*, een pot met water op het vuur zetten; *marsihodo*, iets op het vuur zetten; *marsihodo ma ho*, zet maar iets op het vuur (nl. een pot met water om rijst te koken); *hoemodo-hodo*, den adem inhouden, inzonderheid van barende vrouwen gezegd, als zij willen persen.

HODOK, zweet; *hodohan*, zweeten; *parkodok*, iemand, die last heeft van veel zweeten.

HODONG, bladsteel van palmen, caladium- en varensoorten.

HOE, 1. pronominaal praefix bij de vervoeging in gebruik in den 1sten pers.: *hoeida*, *hoebege*, enz.; pron. suffix als bez. vnw.: *bagaskoe*, *koedongkoe*, enz.

2. *hoe ni roha* = *lajas ni roha*, onverschillig.

HOEA, 1. *mahoea*, wat scheelt eraan? *mahoea ho*, wat scheelt je? *mahoea soada*, (mij) scheelt niets; *nada mahoea*, het komt er niet op aan, het hindert niet. Vgl. *hahoea*.

2. het vocht van gekookte groenten, = *koea*. *Baginda Sori Toea, abis makan, minta hoea*, B. S. T., als hij klaar is met eten, vraagt hij om groentenvocht d.w.z. hij komt toch altijd achteraan met te vragen van wat hij noodig heeft.

HOEAJAM, *markoeajam-hoeajam*, geeuwen, gapen.

HOEALE, *markoeale-hoeale*, met iemand goed bevriend zijn.

HOEALI = *koeali*, braadpan.

HOEAN (T.), *parkoeanon* = *hoela*, en in het aanspreken = *ito*.

HOEANG, opgedroogd snot.

HOEAR, 1. *mangkoear*, uitgraven; *mangkoeari*, bij het te graven gat de aarde telkens met de hand eruit halen.

2. lange stok, bewegelijk aan een paal gebonden, om de kippen te verjagen van de rijst, die te drogen ligt; stok met een haak om vruchten mede af te halen; ook *hoear-koear*.

HOEAS, *sangkoeas*, een enkele maal, een enkel oogenblik; *hoem sangkoeas dope hoebaen, manigor tinggang do*, ik deed het nog maar één keer, of hij lag al op den grond; *sangkoeas do hami pasidoeng pangkoeron i*, wij waren in een wip klaar met het spitten van de sawah.

HOEAT, een aan het uiteinde rood-gloeiend stuk hout, dat men als fakkel gebruikt, het onder het loopen heen en weer zwaaiende;

mangkoeatkon, een stuk hout als zoodanig gebruiken; ook: heen en weer zwaaien; *nihoeatkon tangan, nada niida hara ni golapna*, je zwaait met je handen als met een fakkel, maar je kunt ze niet zien vanwege de duisternis.

HOEBAK, 1. = *hoear* 1.
2. = *hoepas*.
3. groote, op krengen azende ratsoort.

HOEBAL, *mangkoebal*, een vrucht, inzonderheid de *taroetoeng*, van de schil of bast ontdoen.

HOEBALO, *mangkoebalo*, krachtig bewerken: *madoeng dihoebalo ho da koboenmi*, jij hebt je tuin al flink bewerkt, hoor!

HOEBANG, *markoebang*, openhalen, omspitten van den grond: *madoeng dihoebang ho koboenmi hoeida*, ik zie, dat je je tuin al omgespit hebt.

HOEBAS, genezen, beter, geheel verdwenen: *anggo hoem songon i dope pangalaho ni njaemi, tiboe do hoebas baenonkoe*, als alleen zoo de aard van je ziekte is, maak ik ze spoedig beter.

HOEBE, merg van de palmen, palmiet; *mangkoebe*, het merg nemen uit een palm, meestal uit de suikerpalm.

HOEBIT, *mangkoebit*, van iets een klein stukje afnemen; *sangkoebit*, zulk een afgenomen beetje.

HOEBOE, verschansing; *mangkoeboei*, verschansingen ergens omheen maken.

HOEBOENG, vliegende eekhoornsoort; *pahintjat-kintjat hadaboean songon hoeboeng*, net als de *hoeboeng* doet steeds hooger gaan om bij het neerstrijken grooteren afstand af te leggen, d.w.z. elke gelegenheid aangrijpen om verder te komen.

HOEDA-HOEDA = *haloe-haloe*, een stok, gebonden aan de hals van geiten, zoodat ze niet door een heg kunnen dringen.

HOEDAL-KADIL, heen en weer gaande zonder bepaald doel.

HOEDAP, *mangkoedap-hoedàp*, met den mond eene beweging maken alsof men eet; op en neer gaan v.d. mond bij het eten; *simangkoedap* (*andoeng*-woord), mond; volgens v.d. Tuuk in Angkola = *mata*, oog.

HOEDJOER, speer, lans.

HOEDJORI, e.s.v. doek, volgens de adat beneden de *sadoen;* alleen aan de kanten en aan de franje van kralen voorzien; (T.) zekere wilde vlassoort, waarvan kleedingstukken geweven worden.

HOEDOEK, 1. achterkant, onderkant van iets; *hoedoek ni bagas*, achterkant v.e. huis; *hoedoek ni bide*, onderkant v.e. mat; *songon parlekloek ni hotang bide, hoedoekna mandjadi adopna*, spreekwijze toegepast op personen, die anders zijn dan ze zich voordoen; vgl. *lekloek*.
2. met den rug ergens naar toe gekeerd; *mangkoedoekkon*, den rug ergens naar toe keeren; *hoedoek-koedoek api*, met den rug naar het vuur gekeerd; *abit pangkoedoekkon api*, e.s.v. kleed of doek, waarmede een bruidegom zijn a.s. schoonmoeder vereert.

HOEDOES, *mangkoedoes*, aanzetten, aansporen; *hoedoes ma koedo i antjo hoemipas kita*, zet het paard wat aan, opdat we vlugger gaan.

HOEDOL, *mangkoedol-koedolkon*, op en neer wiegen van een kind, dat men draagt.

HOEDON, pot, kookpot; *hoedon tano*, aarden kookpot; *hoedon lojang*, koperen kookpot; *tano hoedon*, e.s.v. zwarte klei, waarvan men potten bakt.

HOEHANG, e.s.v. kleine grijze aap, bekend onder den naam van luiaard (stenops tardigradus); *balbalon hoehang*, net alsof men een luiaard slaat, die zich niet beweegt, hoe hard men hem ook slaat, fig. toegepast op kinderen, die men iets niet kan afleeren, wat men ook doet.

HOEHASI, *markoehasi*, aan gasten na den maaltijd verontschuldigingen aanbieden, dat men niet iets beters kon voorzetten; (T. O.) grwd. *asi; hoehasi*, genade, medelijden van goden, geesten enz.; *markoehasi*, medelijden, genade vragen.

HOEHOE, 1. *dalihan koehoe*, treeft, in den grond gestoken.
2. *danggol-danggol koehoe*, lauw, zoo warm, dat men de vingertoppen of de elleboog erin kan houden; (T. O.) *sangkoehoean*, een kleinigheidje.

HOEHOEL, soms.

HOEHOER, *mangkoehoer*, raspen; *hoehoeran*, rasp, inzonderheid voor klappers.

HOEI, *markoei-hoei*, telkens *hoei* zeggen wegens vermoeidheid of hitte.

HOEIK, het geluid, dat de kiekendief maakt; *markoeik-koeik*, zulk een geluid maken.

HOEIR, *mangkoeir*, met een stukje hout iets wegnemen; *hoeir djolo na hodar ni manoek i*, neem deze kippedrek even weg (met een stukje hout); ook: de korst van de als lamp brandende hars wegnemen om haar helderder te doen branden; bijv. in het rijmpje: *hoeir hedje di gindjang ni nanggaran i, ro ma Nanrintjir i maporoes toe harangan i;* (T. O.) *hoeir-koeir*, staafje, waarmede men de korst van de als lamp brandende hars verwijdert om het licht helderder te maken.

HOEIS, *mangkoeis*, wegstooten; door *hoeis* te roepen, kippen verjagen; afstooten door een kleine beweging; *dihoeiskon ia galas i sian medja i laloe matapor*, hij stootte het glas van de tafel en het brak.

HOEJA-HOEJA, (v. O.) = *hoenja-hoenja*.

HOEJOM, 1. *mangkoejom*, met gesloten mond iets eten, waarbij de lippen heen en weer bewogen worden; *mangkoejom - koejomi*, mummelen; *mangkoejom-koejomi ho songon na mangan sorboek ni djaoeng*, je zit te mummelen alsof je fijn gestampte mais eet; *markoejom-koejom*, mummelen.

2. (v. O.) *markoejoman*, glimlachende (van velen).

HOELA, vrouws familie; lieden uit een andere *marga*, nl. uit die, waarvan men eene vrouw mag huwen; *na so markoela-hoela*, die geen familie heeft.

HOELABOE = *koelaboe*.

HOELAMBOE = *koelamboe*.

HOELAN, *hoelanan*, een vlucht, zwerm v. vogels; *markoelan-koelan*, bij vluchten, bij zwermen; *markoelan-koelan do ro amporik i toe saba i*, de rijstvogeltjes komen bij zwermen naar de sawah.

HOELANG-KOELANG, ring aan een stok of roede, gordijnring, schuif, lus aan een touw.

HOELIANG = *haliang*; *markoeliang-koeliang*, in de rondte om iets heen gaan.

HOELIHAP, een zwarte aapsoort met langen staart.

HOELILING = *haliang*.

HOELIM, de kaneelboom.

HOELIMAT, (T. O.) gewl. *koelimat*, in *sende koelimat djantan*, n.v.e. kostbare stof, waarvan sjerpen gedragen worden; n.v.e. fraai geteekende slang.

HOELINDAN, *tali hoelindan* = *tali bonang*, een draad garen; *hoelindan bonang tonoen*, weefgaren.

HOELING, *mangkoeling*, spreken, geluid geven; *mangkoelingkon*, *mangkoelingi*, iemand aanspreken; *keta djolo toesadoe mangkoelingkon Dja Si Anoe*, laten we eens daarheen gaan om Dja Si Anoe aan te spreken (dit laatste meestal in de beteekenis van iemand condoleeren); *pangkoeling*, manier van spreken; *marsipangkoelingan*, elkander aanspreken; *nada marsipangkoelingan halahi*, zij spreken niet tegen elkaar; *hoeling-koelingan*, raadsel; *hoeling-koelingantja*, laten we elkaar een raadseltje opgeven; het antwoord hierop luidt: *antja*, zeg maar op!

HOELING-KOELING, huid, vel.

HOELIP = *holip*.

HOELIS-KOELIS, e.s.v. kiekendief.

HOELIT, 1. melaatschheid; *hoeliton*, aan die ziekte lijden; *hoelit ma na so taonon, moeda doeng dipadaboehon, nada adong na so porsanon*, melaatschheid is ondraaglijk, maar als je wat wordt opgelegd, dan moet je het dragen.

2. *hoelit ari*, de opperhuid.

HOELKOEL, 1. *mangkoelkoel*, voortdurend bij iemand met iets aankomen, inzonderheid als men iets van hem te vorderen heeft; *dihoelkoel ia aoe sadari on*, hij zat vandaag voortdurend achter mij aan (om mij te manen); *madoeng markoelkoelan amporik i di saba i*, de rijstvogeltjes komen voortdurend op de sawah.

2. *mangkoelkoel bonang*, garen winden; *hoelkoelan*, een houten klos, waarop men garen windt.

HOELOE, *pahoeloe*, stroomopwaarts; *pahoeloe-hoeloe aek*, stroomopwaarts een rivier volgen.

HOELOEM, *na so markoeloeman* = *na so marbatin*, die geen geheim weet te bewaren, die niets voor zich kan houden.

HOELOEP, voorhuid.

HOEM, 1. slechts, alleen; pas, nauwelijks; *hoem on do adong*, dit alleen is er maar; *hoem i de he?* is het dat maar? *hoem ro ia, manigor marbada ma*, nauwelijks kwam hij er, of al dadelijk hadden zij twist.

2. van belang, belangrijk, in zinnetjes als: *ho ma halak na hoemna lakna di hoeta on*, ben jij soms de belangrijkste persoon in dit dorp? *anggo hoem na saon, nada hoem dope di aoe*, als het alleen dit maar is, dan is het nog niet van belang voor mij.

HOEMALA, bezoarsteen uit een slang.

HOEMBAR, platronde steen in de holte van het rijstblok gelegd om gemakkelijker mais te kunnen stampen.

HOEMIS, dun vliesje, zooals om de mootjes van de sinaasappel zit; draad v.e. boon; *mangkoemisi dali*, boonen afhalen.

HOEMKOEM (v. O.), bamboesoort, waarvan Koenkoen in 't Natalsche zijn naam ontleent; die plaats heet in 't Mandailingsch Hoemkoem.

HOEMON, versterkte vorm van *hoem*; *hoemon on do*, dit alleen; *hoemon i*, dat alleen.

HOEMPOL, e.s.v. rotan, gebruikt bij het matten v. stoelen.

HOENAP, *mangkoenap*, veel van iets eten; *madoeng dihoenap ia sibodak i*, hij heeft veel van de nangka-vrucht gegeten.

HOENDANG, *mangkoendang*, voor zijn genoegen iets houden; *biasi dihoendang ko anakkoe*, waarom vraag je mijn zoon voor je gezelschap? *halak hoendangan*, slaaf; *doli-doli hoendangan podang*, een jonge slaaf, die zoo groot is, dat hij al een zwaard kan dragen; deze is de lijfjongen v.e. vorst; (T.) *pangkoendangi*, z. *dalom* 5.

HOENDOE, *marsihoendoe* = *marsisoeari*, zich bij een vuurtje warmen, zich in de zon koesteren.

HOENDOEL, zittende; *hoendoelan*, zitplaats, bankje; *pahoendoelkon anak*, zijn zoon in het huwelijk doen treden; *hoendoelan ni radja*, zitplaats voor den vorst; ook de som gelds, die men aan den vorst geeft, als hij een adat-feest bijwoont.

HOENDOENG-KOENDOENG, sluier.

HOENGKAM = *sinoer*, het merg v.d. pisangstam, dat wel als groente gegeten wordt.

HOENGKOENG, 1. *mangkoengkoeng hoedon*, een pot, waarin zich gekookte rijst of toespijze bevindt, met een pisangblad goed afsluiten om hem zoo bij bezoek aan familie mee te nemen; *boeloeng pangkoengkoeng*, een blad, dat men voor dat doel bezigt.

2. (T.) houten handboeien.

HOENIK, curcuma; *indahan na nihoenihan*, door middel van curcuma geel gekleurde rijst.

HOENJA-HOENJA, (T.) kleine torsoort, die veel schade aan de rijstvelden doet en genuttigd wordt. — (Vgl. *hoeja-hoeja*).

HOENJOM = *hoejom* 1.

HOENOENG (T. O.), hoeveel te meer, laat staan, gezwegen van.

HOENOES (T.), de witte vezelstof, die in de *bangkar* der palmboomen besloten is.

HOENOT, *mangkoenoti*, bij kleine beetjes iets langzaam doen; *mangkoenoti ho na mamoeai dahanon i*, jij raapt de rijstkorreltjes maar een voor een op; *na mangkoenoti ho na manggargari i*, jij doet het afgraven maar bij kleine beetjes tegelijk; *mangkoenot ia na mangan i*, hij eet maar bij kleine beetjes tegelijk, dus heel langzaam.

HOENTAL, *hoemoental-koental*, in schuddende beweging zijn; *oelang ko tarsonggot tarkoental*, „dat ge niet opschrikke en in beweging kome", zegt de persoon, die een *toeri-toerian* zal voordragen, tegen den grond, waarop hij zich met zijn hoorders bevindt.

HOENTAM, *mangkoentam*, den mond met de hand toesluiten; een dier muilbanden; een paard toomen.

HOENTI, *mangkoenti*, op het hoofd dragen; *hoentian*, een hoop, vracht; *sahoentian soban*, een vracht brandhout; *adong ma toloe hoentian doehoet hoebaen toe doeroe*, ik heb wel drie vrachten onkruid aan den kant gelegd.

HOENTJANG, geldbuidel.

HOEPANG, 1. een halve gulden; *bante sahoepang*, een halve gulden vleesch; *holon ni dakdanak on bante sahoepang*, dit kind is zoo groot als een halve gulden vleesch. Men wil er dus mee zeggen, dat het erg klein is. *parkoepangi*, het dier, dat men slacht op een adat-feest, meestal een geit.
2. een tusschenstijl, kleinere stijl bij den huisbouw.

HOEPAS, 1. oppasser.
2. (T. O.) *mangkoepas*, schillen.

HOEPKOEP, verborgen gelegen, afgelegen, beschut tegen den wind; *hoepkoep do parkoetaannami i, nada mangomboes angin i*, de plaats, waar ons dorp gelegen is, ligt beschut, er waait geen windje.

HOERA, made; *na hoeraon*, last van maden hebben.

HOERABA, *mangoeraba*, bij het uitbreken van een epidemie of bij vijandelijkheden het dorp verlaten en in de bosschen gaan wonen; *pangoerabaan*, wijkplaats in het bosch.

HOERABANG (T.), de zemelen, die men van de mais of rijst den varkens te eten geeft.

HOERABOT, band van rotan om dat deel van het heft van een *balioeng*, waar het ijzer in het heft steekt; *mandàs di langgoe di hoerabot*, vlak op de *langgoe* en de *hoerabot* (niets meer er tusschen), d.w.z. ik heb niets anders, dat is al mijn hebben en houden.

HOERADOR, het dunne vlies, dat men van het vleesch kan aftrekken; ook de pezen in het vleesch.

HOERA-HOERA, 1. een klein soort schildpad; *songon hoera-hoera mangkoedoekkon por ni rohana*, als de schildpad, die tegen zijn hartewensch in handelt, gezegd van iemand, die als hem iets aangeboden wordt, bedankt, ofschoon hij toch graag van het aanbod gebruik zou maken.
2. e.s.v. hangslot.

HOERAHOT, *hoerahot ni roha*, tegenzin, niet met het volle hart; *markoerahot rohangkoe na mangalehen i*, ik heb het met tegenzin gegeven.

HOERAK, *mangkoerak*, uit het midden van iets scheppen; *dihoerak ko do parsondoekmi*, je schept op een manier, zoodat alleen het middelste wordt genomen, bijv. bij het opscheppen van rijst uit een pot.

HOERANDO, e.s.v. doodkist; groote kist, waarin men van alles bewaart.

HOERANG, te weinig, niet genoeg; *hoerang do on*, dit is te weinig; *hoerang godang on*, dit is niet groot genoeg; *ma hoerang-koerangan aoe na marompa on!* mijn krachten schieten al te kort om dit (kind) te dragen! (een moeder zal nooit zeggen: *dokdok ni na hoeompa on*); *mangkoerangi*, verminderen; iets minder maken; *pangkoerangi*, datgene, wat iets minder maakt; *hahoerangan*, gemis, gebrek, een te weinig; *adong do hahoeranganna*, er is iets te weinig aan; er is een gebrek aan; *markahoerangan*, gebrek lijden, een te weinig hebben; *dia ma hahoeranganna?* wat ontbreekt er nog aan?

HOERAOR, *mangkoeraor*, met een stok in een gat roeren.

HOERAP, ringworm, schurft; *hoerapon*, daaraan lijden.

HOERARE, e.s.v. riviervisch.

HOERBE, een beetje uitstekend; een weinig te voorschijn komende; *hoerbe abit i sian poti i, paoeli 'le*, het kleed steekt met een puntje uit de kist, maak dat in orde; *pahoerbehon*, iets laten merken in een gesprek van wat men weet; iets laten doorschemeren; *dipahoerbe ho do na baroe on na giot manoboesi abit ho di aoe, laing so dipalaloe ho*, je hebt laatst zoo'n beetje laten doorschemeren, dat je een kleed voor me wou koopen, maar je hebt het nog niet gedaan.

HOERBOE, (T.) ineengedoken zittende als iemand, die bedroefd is.

HOERDO, *mangkoerdo-hoerdo*, al zingende een kind in slaap sussen.

HOERE, neerhangend van iets dat lang en smal is; uithangend v.d. tong; *pahoerehon dila*, de tong uitsteken.

HOERIDAP, e.s.v. engerling; geelachtig witte larve v.d. *tamponok*.

HOERIK, e.s.v. gespikkelde haan.
HOERIMBANG, e.s.v. val voor tijgers of wilde buffels.
HOERINDIK, veenmol.
HOERING = *koering*.
HOERINTJI, 1. een groote aapsoort.
2. (T. O.) Koerintji; ook = *sinakoe* (de bewoners van Koerintji hebben den naam, dat zij zich in tijgers kunnen veranderen).
HOERINTJIR, *tarkoerintjir*, met den voet uitgegleden.
HOERISTIK, *tarkoeristik*, doorgedrongen v.e. gerucht; *madoeng tarkoeristik toe pinggolkoe*, het gerucht is al tot mij doorgedrongen.
HOERITAP = *sagamà*, vrijmoedig.
HOERKOER, 1. *hoerkoer ni indahan*, het onderste deel of de korst v.d. rijst in den pot; *djogal-djogal hoerkoer*, hard als de *hoerkoer*, gezegd van iemand, die zich dapper voordoet, maar in zijn schulp kruipt, als hij flink wordt aangesproken; *si hoerkoer*, zie *sihoerkoer*.
2. *mangoerkoer*, uithollen bijv. v.h. water in den grond; *odjahan ni tahalak i madoeng mangoerkoer*, het fondament van de afdamming holt al meer en meer uit; *moer mangoerkoer biringki*, mijn voetzweer gaat hoe langer hoe dieper.
HOERME, *pahoermehon*, laten doorschemeren, laten merken; *dipahoerme ho antong na so tola paboaon dope*, je hebt laten doorschemeren wat nog niet verteld mocht worden.
HOERMOEK, in elkaar gedoken; *manoek na hoermoek-koermoehon*, een kip, die met neerhangende vleugels rondloopt wegens ziekte.
HOERNAP, konijn.
HOERNJOT (T.), *tarkoernjot*, een half knorrend geluid geven als een nijdige rat.
HOEROE, *hoeroe-hoeroean*, e.s.v. vogelkooi.
HOEROEHAN (T.), de pop van een rups.
HOEROEM, wang, koon.
HOEROENG, 1. de 12de maand; de 29ste der maand; *hoeroeng lobi-lobi*, afzonderlijke maand, bestaande uit de dagen, die in afwachting worden doorgebracht, om den stand van het sterrebeeld de Schorpioen in overeenstemming te brengen met de wicheltabel.
2. *mangkoeroeng*, opsluiten, gevangen zetten; *hoeroengan*, gevangenis; *tarkoeroeng*, gevangen.
HOERPAS (T. O.), *mangkoerpas*, met de wieken klappen; *mangkoerpaskon*, iets in stukken wringen, bijv. handboeien.
HOERPIS = *hirpas*.
HOERRE, hoera!
HOERRI, uitroep v.d. menschen, als er een sterke wind waait.
HOERRO, geluid, waarmede men de kippen roept.
HOERSOEK, *mangkoersoek*, schudden, omschudden; *hoemoersoek-koersoek*, in schuddende beweging zijn.
HOERTAK (T.), *mangkoertak*, iets zoo schudden, dat het kraakt.
HOERTIK, *mangkoertik*, bewegen, een kronkelende beweging maken.
HOERTOEK, *hoertoek-koertoek*, geluid van een kip; *mangkoertoek*, geluid maken v.e. kip.
HOES, 1. woordje, waarmee men een paard wegjaagt of aanspoort.
2. = *hes*.
HOESAP, *mangkoesap*, een smekkend geluid maken met den mond; *simangkoesap*, siernaam voor mond (andoeng).
HOESAPI (v. O.) = *hasapi*.
HOESASAK, zie *sasak*.
HOESARI, *markoesari*, overdenken, bepeinzen.
HOESIL, afgegleden; *markoesil-koesil*, telkens er langs of eraf glijden; *mangkoesilkon*, iets ergens van af laten glijden.
HOESIP, *markoesip*, fluisteren, fluisterend iets zeggen; *mangkoesipkon*, iemand iets toefluisteren; *hoesip-koesip*, wat men fluisterend iemand zegt.
HOESKOES, geurig, welriekend; *pangkoeskoesi*, welriekende kruiden, specerijen.
HOESOEK, 1. *mangkoesoek*, krachtig wrijven; *mangkoesoek baion*, biezen, die bestemd zijn voor het vlechten, krachtig heen en weer wrijven op grind om ze een witte kleur te geven (= *mangorgas baion*).
2. *mangkoesoek*, iemand op allerlei wijzen bewerken om hem tot iets over te halen.
HOESOM, dof van glans, verkleurd, verschoten, de eerste glans er af.
HOESOR, *mangkoesor*, omkeeren, omdraaien; *markoesor*, in de rondte draaien; *pahoesorkon*, iets een omgekeerde richting of stand geven; *parkoesoran*, verandering, omkeering; *hoesor*, draaikolk, wieling in het water.
HOETA, dorp, stad; *markoeta*, in een dorp of stad wonen; *halak hoeta*, dorpeling, stedeling; *di hoeta*, pas bevallen zijn; *giot di hoeta ibana*, zij zal spoedig bevallen; *pardihoeta*, iemand, die zijn vaste woonplaats in een of ander dorp heeft; *parkoetaan*, plaats, waar een dorp gevestigd is; *pahoeta*, in het eigen dorp trouwen; van een zelfde dorp afkomstig zijn.
HOETIK, *mangkoetik*, iets in beweging brengen; *na so tarkoetik*, het kan niet bewogen worden, zoo vast staat het.
HOETING kat; *hoeting karangan*, boschkat, wilde kat; *songon pangalap api ni hoeting*, net als een kat, die vuur moet halen; spreekwijze toegepast op iemand, dien men ergens voor stuurt en die heel lang wegblijft, zooals de kat, die men stuurt om vuur te halen, er bij gaat liggen slapen.
HOETJENG, woord waarmede men de poes roept.

HOETJETJENG, erg bedrijvig zijnde, druk in de weer, zooals een vrouw, die gasten heeft gekregen, handig.

HOETKOET, *markoetkoet*, krimpen van stof; rimpels krijgen.

HOETOE, luis; *hoetoe ni andjing*, vloo; *mangkoetoei*, iemand luizen.

HOETOEK, *hoemoetoek-koetoek*, los staan v.e. paal.

HOETOER, *mangkoetoer*, heen en weer schudden; *hoetoer dangka i antjo maroeroes batoe ni mangga na malamoen i*, schud aan den tak, dat de rijpe manggavruchten eraf vallen; *hoemoetoer*, in schuddende beweging zijn; *moeda ro lalo, hoemoetoer tano on*, als er aardbeving komt, schudt de bodem; *hoemoetoer pamatangkoe hara ni aroen*, mijn lichaam schudde van de koorts.

HOGO, *pahogo-hogo*, telkens weer plagen, opjagen, lastig vallen; *oelang pahogo-hogo lomboe na maranak-poso i, ditondong ia ho anon*, plaag de koe, die pas een kalfje heeft, niet, anders stoot ze je zoo meteen.

HOHAK = *dahak*, slijm.

HOHAL, volhoudend, uithoudend; *na hohal ma dakdanak on marompa*, wat houdt dit kind het uit een klein kind op den rug te dragen.

HOHAS, 1. gereedschappen, wapens (= *parkokas*), sieraden eener vrouw; *taroe na margamperean do hohas ni toekang on*, de gereedschappen van dezen baas liggen geheel verspreid (onordelijk).

2. (T. O.) *mangohas*, zich uitrusten, gereed maken; *hohas-kohas*, in huis bewaarde bezittingen, goederen; (v. O.) *mangkohasi*, iets gereed maken voor het een of ander feest, iets versieren.

HOHO, *mangkoho*, iets nagaan; *hoho hamoe djolo indege ni oersa i*, ga jullie de sporen van het hert eens na.

HOHOM, stilzwijgend, heelemaal niets zeggende; *tarkohom*, tot stilzwijgen gebracht ten gevolge van iemands woorden; geen antwoord meer wetende te geven; *pahohom*, over iets niet meer willen spreken; over iets het stilzwijgen bewaren; *gonan ma nipahohom*, het is beter er niet meer van te spreken.

HOHOP, *mangkohopi*, iemand het kleed onder de schouders vastmaken; *hohopi anggimi*, maak het kleed onder de schouders van je broertje vast; *hohopi boltokmoe antjo togos*, doe een doek om je buik opdat ze stevig gesteund worde; *mangkohopkon abit*, een doek onder de schouders binden.

HOHOS, band, sjerp, waarmede men een kleed om het middel vastmaakt; *mangkohosi*, met een band om het middel iets vast maken.

HOHOT, eng, smal v.e. weg.

HOI, uitroep van verzuchting; *marhoi-hoi*, telkens een zucht slaken.

HOIN = *hoemon*, alleen maar; *hoin on do adong*, dit alleen is er maar.

HOIS, 1. *mangkois*, afschrappen met een mes; *hoiskon saroeng ni raoet i*, schrap de scheede van het mes af (schoon).

2. *mangkoiskon*, wegjagen; *hoiskon manoek i*, jaag de kip weg; ook: van elkaar doen, apart doen, scheiden; *hoiskon eme i sian dahanon i*, doe de padi apart van de gestampte rijst.

HOJAM = *hoeajam*.

HOJOE, slap, malsch v. bladeren en groenten; *ma hojoe boeloeng ni eme i*, de rijsthalmen hangen slap; *hojoe sadjo simarata na nilompa i*, de gekookte groente is zeer malsch.

HOJOT, *mangkojot*, van iets een dun schijfje afsnijden.

HOK, klanknabootsing.

HOL, het lang uithoudende; *na hol ma Si Anoe markonong*, wat houdt Si Anoe het lang uit bij het duiken.

HOLA-HOLA, kieuwen v.e. visch; de huig.

HOLAK, *mangkolak*, met uitgestrekte armen iets meten; *sangkolak*, een vadem; (T. O.) *holak-kolak*, houten handboeien.

HOLAN, alleen maar; *holan on*, alleen dit maar.

HOLANG, *holang-kolang*, tusschenruimte; *mangkolang-kolangi*, met tusschenpoozen iets doen; *paholang*, een tusschenruimte maken; *di holang-kolang ni*, tusschen.

HOLAS, benauwd van de warmte; *holas hoelala*, ik voel me benauwd van de warmte; *holasan*, een miskraam hebben v.h. vee gezegd.

HOLAT, boomschors, gebruikt om bij het bereiden van visch of vleesch er een bijzondere smaak aan te geven. Vaak gebruikt men daarvoor de bast van het malaka-boompje.

HOLBAP = *holbop*.

HOLBOENG, hol, laaggelegen, holte, kuil, inzinking; *markolboeng-kolboeng*, vol kuilen zitten bijv. v.e. weg.

HOLBOP, eene inzinking nalatende van de huid bij lijders aan waterzucht.

HOLE, e.s.v. boom, sterk timmerhout leverende; *hole misang*, een bijzonder soort van dezen boom, hout gevende, dat een sterke lucht afgeeft.

HOLI, 1. *tarkoli*, tot op het been geraakt.

2. woordje waarmee men op jacht de honden aandrijft.

HOLI-HOLI, been, bot; *dengganan holi-holi bontar oempado mata midop-idop*, liever de beenderen verbleekt dan de oogen knippende (van smart), d.w.z. de dood is te verkiezen boven de schande.

HOLING, *batoe holing*, weerlicht; *soerat toembaga holing*, onuitwischbaar schrift.

HOLIP, verborgen, verscholen; (T.) *marsiholip mata*, stilletjes, in het geheim iets doen; — *parkolipan*, schuilplaats; *hoemolip*, uit het gezicht verdwijnen; overlijden; (T. O.) ook *olip*: *marolip-olip*, zich verschuilen; *parolip-olipan*, schuilplaats.

HOLIT, gierig, schriel; *markolit*, gierig, spaarzaam zijn.

HOLNO, komvormig v.d. grond; *tano na holno*, komvormige grond, bijzonder geschikt geacht voor het aanleggen v.e. tuin vanwege de vruchtbaarheid.

HOLOEK, *mangkoloek*, wat zich in eene holte bevindt eruit halen; *mangkoloek harambir*, door een gaatje wat in den klappernoot zit eruit halen; *diholoek ia mata ni Si Anoe*, hij krabde de oogen van Si Anoe uit.

HOLOET (T. O.), verwondende v.e. wapen, effect hebbende v.e. kogel.

HOLOK, diep naar binnen liggend v.d. oogen; *holok sadjo mata ni na marnjae i*, de oogen van den zieke lagen diep naar binnen.

HOLOM, duister, donker; *mangkolom boelan i*, het is donkere maan; *anggara ni holom*, de 17de van de maand; *boraspati ni holom*, de 19de van de maand.

HOLONG, *holong roha*, genegen, gunstig gezind, beminnend; *holong ni roha*, liefde; *markolong ni roha*, liefde bewijzen; *mangkaholongi*, liefhebben; *marsihaholongan*, elkander liefhebben; *haholongan ni roha*, wat men zeer liefheeft; *parkolong*, die liefde weet te bewijzen; *holong-kolongan*, ergens op gesteld zijn en daarom er moeilijk afstand van kunnen doen.

HOLOS, zucht, klacht; *hoemolos*, zuchten, bij iemand zijn beklag doen; *hoemolos-kolos*, telkens over iets zuchten; *mangkoloskon*, iets tot object van zijn zuchten maken; *parkolosan*, de persoon, bij wien men zijn beklag doet of tot wien men zich in zijn kommer wendt; *holosan*, zuchtende van droefheid.

HOLOT, 1. *pisang siholot*, naam van eene laaggroeiende pisang-soort.
2. = *holat*.

HOLPOE, verfrisschend, dorstlesschend; *holpoe ma antong aek ni harambir on*, dit klapperwater is inderdaad verfrisschend.

HOLSO, vloek, vervloeking, verwensching.

HOLTING, *mangolting*, bij elkaar binden; *pangolting*, touw, band, liaan, enz. waarmede men bindt.

HOLTOENG = *heltoeng*.

HOMANG, 1. verwonderd, verbaasd; *hahomangan*, waar men over verbaasd staat; *pahomang-komangkon*, zich ergens verwonderd over toonen, zich houden alsof men verwonderd is; *homang rohangkoe hara ni i*, ik sta daar zeer verwonderd over.
2. *begoe homang*, naam v.e. geest.

HOMBA, *markomba*, samen loopen met den arm om elkaars hals geslagen; ook *markomba-homba*.

HOMBAL, 1. tasch, zak, waarin men iets bewaart; ook: *parkombalan; begoe hombal*, schuilnaam voor vergif.
2. = *hoemon, hoin, poin; hombal i disi*, dat alleen is er.

HOMBAN, wat men zichzelf, inzonderheid zijn *tondi* heeft toegewijd; *anggo indon manoek djantan on, hombankoe do i*, wat deze haan betreft, dat is mijn *homban*.

HOMBANG, 1. cylindervormig; *boerangir na hombang*, sirihpruim, waarvan de bestanddeelen echter nog niet bij elkaar zijn gevoegd; de sirihbladeren liggen er in de lengte gevouwen bij.
2. = *kombang*, uitgebreid; *hombang ratoes, hombang riboe*, dat men zich tot honderden, ja tot duizenden vermeerdere; een van de zegenwenschen, die men een bruidspaar geeft; *markombang sila*, met de beenen onder zich gekruist neerzitten.

HOMBAR, naast elkaar gelegen; *hombar bagas*, buurman, de buren; *hombar balok*, aan elkaar grenzende; *mangkombar*, terzijde van iemand gaan; zich naar iemand schikken om hem voor zich te winnen; *dihombar babiat, didjago saitna*, met den tijger samen gaan, maar voor zijn slagtanden oppassen; *pangkombari*, wat iets het meest nabij komt; wat ongeveer van dezelfde vorm of gedaante is.

HOMBILI (T. O.), zekere langwerpige aardappelsoort.

HOMBING, *pangkombing* of *pangombing*, de steenen, die men om een graf zet; ook de plank om een stookplaats heen.

HOMBOE-HOMBOE, lekkernij, bestaande uit geroosterde klapper en rijst.

HOMBOENG, doodkist; ook de kist, die men over het lijk heen zet en die boven op het graf wordt gezet.

HOMIT, *homitan*, voorwerpen, waar men bijzonder op gesteld is en die men min of meer vereert.

HOMKOM, *mangkomkom*, iemand het spreken beletten door hem de hand voor den mond te doen; *sahomkom ni papan i* = *sabolak ni papan i*, de heele breedte der plank; (T. O.) *parkomkom*, de lage wand voor en achter een *sopo*, bestaande uit een breede plank.

HOMOE = *boeni*, verborgen, afgelegen; *homoe do parkopiannami*, onze koffietuin ligt erg op zij af.

HOMOER, 1. beschut tegen den wind, terzijde gelegen.
2. een beetje troebel geworden van het water in de rivier, een klein beetje vermeerderd van het water, als er in het gebergte wat regen is gevallen; *homoer matania*, zijn oogen staan troebel v.e. zieke.

HOMOL, *mangkomol-komol*, iets voor zich alleen houden en dus anderen in wat men gekregen heeft niet laten mededeelen; *dihomol-komol ho hidje na dapotmi*, jij hebt de ree, die je gevangen hebt, heelemaal voor jezelf gehouden.

HOMPAS, e.s.v. armband.

HOMPO (v. O.), *mangkompo*, bestijgen, beklimmen.

HONA, geraakt, getroffen; *hona tangan*, klappen krijgende; *hona tangannia do aoe*, hij heeft mij geslagen; *hona hata*, berispt wordende; *hoebodil do nian, tai nada hona aoe*, ik heb er wel op geschoten, maar ik heb het niet geraakt; *tarkona*, getroffen; *mangonai*, treffen, raken; *manginona*, treffen, doen gevoelen; *hahonaan*, de persoon of het voorwerp, dat getroffen wordt.

HONAK, juist, gepast, geschikt.

HONAS, ananas; *honas bolanda*, de aloë.

HONDAL, 1. dik ergens onder zittend, bijv. onder het vuil; *hondal dahina*, het vuil zat in dikke lagen op hem.
2. (T. O.) stijf, dik geworden van vloeistoffen; *laoet na hondal*, effene zee; (T.) *laoet ni si hoemondal-kondal*, n.v.e. fabelachtige zee, wier golven gestold zijn.

HONDANG, groote doos van boomschors gemaakt voor het bewaren van iets; kleiner dan de *ringkar*.

HONDI (T. O.), een kan met een tuit; trekpot.

HONDO = *tondo*, gedrukt, terneergeslagen.

HONDOER, slap hangend van een touw; *pahondoer tali i*, laat het touw wat vieren.

HONDOR, goede kennis, vertrouweling; *ise hondormoe di hoeta on?* wie in dit dorp is een goede kennis (vriend) van je? *ro ma adoe hondormoe, boedjing-boedjing an*, kijk, daarginds komt een goede kennis van je aan, dat meisje daar.

HONGKOK, stevig aangetrokken, vastgesnoerd; *hongkok baen pangolting ni haroeng on*, bind dezen zak stevig toe; *oelang hongkok baen bobatmi*, bind je riem niet zoo stevig om.

HONGKONG, (T.) *mangkongkongi*, aanblaffen v.e. hond.

HONING, rond.

HONJAM, *honjamon*, geeuwen.

HONJAT, de hertshoornkever.

HONOK, lang van duur; langdurig; *honok-konok ni ari*, ten langen leste; *pahonokkon*, iets lang laten duren; *dipahonok-konok ia*, hij talmt er erg mee.

HONONG, *markonong*, duiken; *mangkonong*, ergens naar duiken; *nada taralo boeaja markonong*, tegen een krokodil is er niet te duiken, d.w.z. tegen een machtiger persoon valt niet te vechten.

HONTIP, *mangkontip*, iets minder uitgeven dan behoorlijk is; *mangkontip ko na mardahan i, gabe hoerang kita na mangan i*, je bent te zuinig geweest met het koken en nu hebben wij te weinig te eten; *hontip aek i toe saba i*, maak het water naar de sawah wat kleiner; *anggo Si Anoe na hontipan do ia di pardalanan*, wat Si Anoe betreft, die is op reis al heel zuinig.

HONTJI, *hoemontji-hontji*, bang, huiverig zijn voor iets.

HOOEK, *mangkooek*, met een haak iets naar zich toe halen; *hooek-kooek*, stok of haak, waarmee men iets naar zich toe haalt.

HOOER, *mangkooer*, roepen, als men een troep karbouwen passeert om ze gerust te stellen; *hooer-kooer ko mamoloes di lamboeng ni horbo i*, als je langs de karbouwen heen loopt, dan moet je ze toeroepen.

HOPENG, *mangkopeng-kopengkon*, iets heen en weer schudden; *oelang hopeng-kopengkon na niompami, tangis i anon!* schud wat je op den rug draagt niet zoo heen en weer, want dan gaat het zoo meteen maar huilen, nl. een kind zoo heen en weer schudden, dat het hoofdje meeschudt; *dihopeng-kopengkon andjing i hambeng i*, de hond schudde de geit met zijn kop heen en weer.

HOPING, geschaard, schaardig; *madoeng mahoping toehil na imbaroe on*, deze nieuwe beitel zit al vol schaarden; *goelo bargot sangkoping*, een stukje bruine suiker; *hoping djolo goelo i di anggimoe*, breek de suiker eens in stukjes voor je broertje.

HOPIT, smal, nauw, eng; *roera na hopit*, een eng dal.

HOPKOP, *mangkopkop*, voor iets opkomen, in de bres staan.

HOPO-HOPO, e.s.v. klimplant met groote bladeren.

HOPOE, *mangkopoe-hopoe*, iets met groote haast doen.

HOPOEK, een groote, ronde kist van boomschors; *hopoek ni padati*, de bak van de pedati.

HOPOER, e.s.v. rotan.

HOPOK, godsoordeel.

HOPOL, *mangkopoli indahan*, gekookte rijst in een blad wikkelen; *hopolan*, zoo'n gewikkeld blad; *indahan sahopolan*, een portie rijst, op die manier in een blad gewikkeld; (v. O.) *mangopoli* als landbouwterm beteekent: onderwerken en met een laagje modder bedekken van het zich op de sawah's bevindende onkruid, nadat deze ongeveer een maand onder water gestaan hebben. Na eenigen tijd wordt alles nog eens omgewerkt (*mambalik hopolan*); het daarna nog niet vergane onkruid wordt op de dijkjes gebracht (*mamatangi, mangampehon*).

HOPONG, boom, die kogelronde, aan trossen hangende, zuur smakende vruchtjes levert; *nisoengka-soengka songon na manaek kopong*, je moet het maar doen net als het beklimmen van een *hopong*-boom. De *hopong*-vruchten hangen zoo laag, dat men er niet voor in den boom behoeft te klimmen. Het is dus een schertsende manier van zeggen om te kennen te geven, dat men iets graag doet, maar dit uiterlijk niet laat merken.

HOR, 1. klanknabootsend woordje; bijv. van iemand, die snorkt.
2. taai van leven; *na hor ma hosa ni ompoe on*, wat is dit oudje taai van leven.

3. *mangkorkon*, iets uitwerken, als resultaat hebben; *pangkorkonna*, zijn resultaat, 't resultaat ervan is.

HORA, goed gaar van rijst.

HORAK, de korst van de gekookte rijst in den pot.

HORANG, droog, dor; *madoeng horang sabanami hara ni ari logo on*, onze sawah is geheel uitgedroogd door dezen drogen tijd; *madoeng horang hami sadari on nada mangan*, wij voelen ons geheel droog doordat we vandaag niet gegeten hebben; *dihorang ko anggimoe sadari on, nada managoek*, je laat je broertje geheel uitdrogen door hem niet te brengen bij zijn moeder om gezoogd te worden.

HORAP, niet genoeg; *horap dope hoelala na mangan i*, ik heb een gevoel, dat ik nog niet genoeg gegeten heb.

HORAS, ongedeerd, sterk, niets mankeerende, welvarend; *hahorasan*, ongedeerdheid, welvarendheid; *mangkorasi*, ongedeerd, sterk, gezond maken; *pahoras tondi*, de *tondi* (ziel) sterk maken door haar een maal voor te zetten; de rijst, die men daarbij gebruikt, heet *indahan sihoras-koras*.

HORASTADJI, e.s.v. boom, waarvan de bast tot *tangki* verwerkt wordt.

HORBANGAN, poort, hoofdingang v.e. *hoeta*.

HORBO, karbouw, buffel.

HORDA, *mangkorda*, op iemand boos zijn; *dihorda ia aoe*, hij was boos op mij.

HORDIT, *hordit-korditan*, van angst of vrees beven.

HORDJA, feest; *markordja*, een feest vieren; *mata ni hordja*, de voornaamste dag van het feest, waarop de adatplechtigheden plaats hebben; *mangkordjahon*, iets tot de aanleiding van het feest maken; *mangkordjahon boroe*, ter wille van de bruid een feest maken; *hordja siriaon*, een feest met een vroolijke aanleiding; *hordja toeroen*, een feest met een droevige aanleiding.

HORDONG, afgemat, half dood; *hordong sadjo hoelala na marnjae i*, ik voelde me bij die ziekte half dood.

HORI, 1. vlas, de vlasplant; *imboeloe hori*, vlashaar.

2. *mangkori*, bezoeken; *marsihorian*, elkaar wederkeerig bezoeken.

3. *markori oedan*, er dreigt regen te komen.

HORING, droog (= *horang*); *horing langit i*, de hemel is geheel onbewolkt.

HORIS, 1. kris, steekwapen.

2. *mangkoris*, iets afschrappen.

HORKOR, *sihorkor*, e.s.v. vogel.

HORKOT (v. O.), zich hechtende, vasthoudende, gehecht (v.d. *roha*), gehecht aan iets.

HORLOENG, e.s.v. vogel.

HORMAT, eerbied; *mangkormati*, eeren, iemand eerbied betoonen.

HORNOP, vlak, effen v.d. grond.

HOROE, troebel; *mandoeroeng di na horoe*, in troebel water visschen.

HOROEK, *mangkoroek*, fijn snijden; *madoeng dihoroek ko batang ni botik i baen oeram*, de *botik*-stammen heb je al fijn gesneden om er *oeram* (toespijs) van te maken.

HOROES, *mangkoroes*, wegstrijken, wegnemen; *dihoroes ia soede*, hij heeft alles opgestreken, weggenomen.

HORON, *hoemoron-koron*, door een bepaalde reden aan een plaats gebonden zijn; *hoemoron-koron halak hoeta i harana nada be tartinggalkon na marnjae i*, de dorpsmenschen waren genoodzaakt in het dorp te blijven, want de zieke kon niet meer verlaten worden.

HORONG, geslacht; *halahi na sahorong*, zij van één geslacht.

HORONG-KORONG (v. O.), tusschenruimte.

HOROT, *mangkorot*, in schijven snijden; *sangkorot*, één schijfje; (T. O.) *pangkorot-korotan*, pijn in het voeteelt, dat dan gespleten is, hebben.

HORPOEK, *hoemorpoek*, wemelen; *hoemorpoek noma ihan na di tobatmi*, het wemelde van visschen in je vijver.

HORSANG, benauwd v.d. warmte, heet, pufferig.

HORSIK, grof zand, grind.

HORTANG, stijf uitgestrekt liggende; *mangortang*, stijf rechtuit liggen; *pahortang*, iets stijf uitgestrekt houden.

HORTAS, (T. O.) = *harotas, karotes*, papier.

HORTOEK, een toestel om vogels van de sawah te verjagen, bestaande uit een wan met eenige stokken, die samen opgehangen en door den wind tegen elkaar gestooten worden.

HORTOM, verloren, weg, op, naar de maan.

HOS, rechtstandig v.d. zon, als ze precies in het zenith staat; *madoeng hos ari*, het is al middag.

HOSA, adem, levensgeest; *markosa*, ademen, leven; *hoemosa*, ademhalen, op adem komen; *hoemosa-hosa*, hijgen; *pahosahon*, op adem doen komen; *parkosa-hosaan*, iemand, die een helper in den nood is, door wien men weer opleeft of op adem komt.

HOSI, *hoemosi-hosi*, zuchten, steunen, kreunen, klagen.

HOSING, omgedraaid; *pahosingkon*, iets omdraaien; *pahosing djolo indahan i*, draai de rijst (d.w.z. de kookpot) eens om; *hosing rohana*, hij is van meening veranderd.

HOSKOS, stijf toegebonden, stijf aangetrokken.

HOSOE (T. O.), halfrijpe *halto (bargot-vrucht)*.

HOSOEK, e.s.v. marter; ook: vraatzuchtig, schrokkig; *na lobi hosoek ma rohamoe, atoeran panganon doea halak, sasada ho mangankonsa*, wat ben jij een veelvraat, wat genoeg is voor twee personen, eet jij alleen op.

HOSOER, e.s.v. vruchtboom; *sihosoer*, naam v.e. rijstsoort; *hosoer-kosoer*, adamsappel.

HOSOM, wrok, haat; *mangkosom*, iemand haten, tegen iemand wrok koesteren; *parkosom*, iemand, die bekend staat om zijn wrok; *parkosom ni boeaja*, wrok koesteren als de kaaimannen, d.w.z. nooit iets kunnen vergeten en vergeven.

HOSONG, aamborstigheid; *hosongon*, aan aamborstigheid lijden; (T. O.) *moeap hosong*, naar urine ruikende.

HOT, vaststaande, onbewegelijk, onveranderlijk.

HOTANG, rotan; *maihotang*, rotan halen uit het bosch; *hotang na opat*, de vier personen, twee van de zijde v.d. bruidegom, twee v.d. zijde der bruid, die met elkaar de koopprijs *(boli, toehor, djoedjoeran)* bepalen. Deze worden ook wel *halak na pande* of kortweg *na pande* genoemd.

HOTAR, *hoemotar-kotar*, beven, schudden.

HOTARI, e.s.v. rotan.

HOTENG, n.v.e. boom, waarvan de vruchten veel op hazelnoot gelijken.

HOTI, anders, afwijkend, verschillend; *markoti*, anders geworden zijn; *nada hoti*, hoegenaamd niet verschillend; *hata hoti*, veranderlijke woorden; woorden, waarmee men niet kan rekenen; *parkoti*, iemand, die anders spreekt dan vroeger; *parkotian*, verandering, wijziging, afwijking, verschil.

HOTKOT, stijf, dik van pap, inkt enz.

HOTOEK, ook: *hotoek-kotoek*, toestel, bestaande uit een bamboekoker, waartegen telkens een stok slaat om door het lawaai vogels, varkens enz. te verjagen.

HOTOR, lijnen, touwen op de sawah gespannen, waaraan getrokken wordt om de vogels te verjagen; *mangkotori*, zulke lijnen spannen; *tangging songon hotor arian*, stevig aangetrokken als een lijn op de sawah overdag, d.w.z. niet toegeeflijk zijn, niets loslatende.

I

I, 1. aanw. voornw.: die, dat, de reeds bekende; *koedo i*, het (nl. bekend veronderstelde) paard; *nada hoeboto i*, ik weet het niet.
2. ongeveer als ons bepalend lidwoord; *radja i*, de vorst; *toean i*, de heer, meneer.

IA, 1. pers. vnw. 3de pers. enkv. = hij, zij, het.
2. indien, als, wat betreft, zoo, wanneer.
3. *ia ale!* = *iale*.

IABO, jawel; goed, hoor!

IALE = *ia* + *ale*, uitroep van teleurstelling, als verzuchting.

IAN, *mian*, wonen; *paian*, doen wonen, neerzetten; *paian ma disi*, zet of leg het daar maar neer.

IANGGO, wat betreft; *ianggo i*, wat dat betreft.

IAS, schoon, zuiver, zindelijk; ook: wiens afkomst onbesmet is; *paiaskon*, schoonmaken, reinigen; *mangias-iasi*, zindelijk, netjes worden; *haiasan*, zindelijkheid, reinheid.

IBA, jezelf; *ibangkoe*, ik zelf; *iba roegi*, je hebt er zelf de schade van.

IBANA = *iba* + *na*, pers. vnw. 3de pers. enkv.: hij, hem; *ibana do i*, hij is het, dat is hem.

IBEBERE, zusters kind, schoonzoon.

IBO, medelijdend, ontfermend; *ibo ni roha*, medelijden, ontferming; *maribo ni roha*, medelijden hebben; *pangibo*, die medelijden heeft; *hobar maribo-ibo*, medelijden opwekkende woorden.

IBOEROE, *mangiboeroe*, jaloersch zijn; *pangiboeroe*, iemand, die jaloersch is.

IBOES, een wilde palmsoort; de bladeren ervan worden gebruikt voor vlechtwerk.

IBOR (T.), buigzaam v.h. lemmet v.e. wapen; *mibor-ibor*, heen en weer buigen als het buigzame lemmet v.e. wapen.

IBOT = *iboto*, z. aldaar; vooral als vocatief gebruikt.

IBOTO, zuster v.e. man; broeder v.e. vrouw; *paribotoon*, nicht of neef, maar in verderen graad.

IDA, *marnida*, zien; *mangida*, iets zien; *parnidaan*, gezicht, gezichtsvermogen; *marsipaidaan*, elkander weerzien; *marnida-ida bohi*, iemand naar de oogen kijken; vleien; *idaida disi ma*, we zullen het eens zien, we zullen eens afwachten; we zullen het er van laten afhangen; *patidahon*, laten zien, toonen; *tarida*, zichtbaar, te zien; *hataridaan*, zichtbaar geworden zijn, te zien gekomen zijn; *tarpaida*, toevallig gezien worden; *nada tarpaida aoe*, het is mij niet onder de oogen gekomen, ik heb het niet gezien; *midaan*, zien; *midasa* = *mida* + *sa*, bijv.: *nada mabiar aoe midasa*, ik ben daar niet bang voor, lett.: dat ziende ben ik niet bang.

IDAN-IDAN, het begeleiden v.d. *gondang*-muziek met de menschelijke stem; *paridanidan*, de persoon, die zulks doet; *maridanidan*, op die wijze begeleiden.

IDAS, 1. *mangidas*, vlas of *idjoek* zoo trekken, dat het gedraaid kan worden; *mangidas di gindjang api*, zulk werk doen boven het vuur, wat natuurlijk niet kan, met de beteekenis: onnut werk doen; *na pendek do idaskoe*, de draden, die ik krijg, zijn maar kort, d.w.z. ik heb niet zoo heel veel kennis; *olat ni dia ma idasmoe?* hoever zou jouw kennis wel reiken?
2. (v. O.) reep v.e. blad, tot vlechtwerk dienende; (T. O.) *sangidas*, één reep;

mangidasi, een blad in repen scheuren om tot vlechtwerk te dienen.

IDI, *maridi*, baden; *paridian*, badplaats; *paridion*, iets, waarmee men zich baadt of wascht, zooals aftreksels van medicijnen; *hona parion*, lijden aan ziekten, zooals mazelen, pokken, framboesia, die men veronderstelde door middel van baden of wasschen met medicijn-aftreksels te moeten genezen. Vgl. *didi*.

IDJAK, woord, waarmede men een hond op jacht aandrijft.

IDJO, *mangidjo*, spellen (= *tongon* 2).

IDJOEK, de op paardehaar gelijkende vezels v.d. *bargot*, die voor dakbedekking dienen en voor het vervaardigen van touw; *boehaboeha idjoek*, het begint zoo licht te worden, dat men de idjoek-daken even kan onderscheiden, het krieken v.d. dag.

IDJOER, 1. speeksel; vgl. *tidjoer*.
2. *midjoer*, naar beneden gaan (uit het huis naar buiten); *paidjoerkon*, naar beneden doen gaan; *paidjoer boroe*, een meisje, dat men geschaakt heeft, weer uit zijn huis doen gaan en terugbrengen, waarop volgens de adat een boete staat; *haidjoeran* (T. O.) waarmede of waardoor iemand of iets naar beneden komt; vandaar ook het bedrag, dat aan een meisje, dat komt *manjompo*, gegeven moet worden om haar 't huis uit te krijgen.

IDO, *mangido*, vragen, smeeken; *mangidohon*, iets vragen; *pangidoan*, verzoek; *hapangidoan*, wien men iets verzoeken kan, die voor een verzoek toegankelijk is; *marsipangido*, ieder voor zich vragen; *simangido* (andoeng) hand; (v. O.) *di on tano mangido*, hier vraagt de aarde, d.w.z. hier zal ik sterven.

IDOE, *mangidoe*, bang zijn.

IDOEK, *midoek*, tamelijk veel; *paidoekkon*, tamelijk veel laten worden; bij elkaar zamelen; opzamelen.

IDOEP, 1. *mangidoep*, rooken; *pangidoepan*, sigaret, sigaar, strootje, dat wat men rookt.
2. *debata idoep*, twee afgodsbeeldjes, die de voorouders voorstellen en vereerd worden.

IDOM, *maridom-idom*, in groote menigte tezamen zijn.

IDOP, *midop-idop*, flikkeren; telkens te zien zijn v.e. licht; met de oogen knippen; *mangidopi*, steeds flikkeren; *maridopan*, in menigte flikkeren; *na taridop*, een wensch niet vervuld zien en als teeken daarvan een strontje aan het oog hebben; *simangidop*, iemand, die graag heeft, dat een ander even slecht is als hij zelf is.

IET, *iet bo*, welaan dan!

IGAL, *marigal-igal*, van vreugde over iets dansende wegloopen.

IGAR-IGAR, e.s.v. slingerplant, waarvan de jonge, sterk zuur smakende bladeren als groente gegeten worden; (T. O.) *migar*, zuur worden v.d. toeak.

IGIL, *mangigil*, op een fijne manier iets vragen; aanhoudend iets vragen.

IGIT, semen virile.

IGOENG, neus.

IGOM, *marigom*, zwart en glimmend zijn van het hoofdhaar.

IHAN, visch; *marihan*, visschen; *parihan*, visscher; *parihanan*, waar men visch in bewaart; *simarihan-ihan*, benaming v.e. witte kip met zwarte spikkels.

IHE, *marihe-ihe*, hinniken.

IHIT, het geluid van snikken in de andoengs.

IHO, *mariho-iho*, hinniken.

IHOER, staart; (T. O.) *ihoer-ihoer*, de bilstukken v.e. slachtdier.

IHOET, volgende; *mangihoet*, volgen; *mangihoetkon*, volgen, volgens; *ihoetan*, wien men volgt; aanvoerder, hoofd; *pangihoet*, volgegeling; ook: = *panangga*, hond.

IHOT, band; *mangihoti*, binden, vastbinden; *ihot-ihot*, band; *tarihot*, gebonden zijn.

IKA, *mangikahon*, iemands huwelijk op Moh. godsdienstige wijze voltrekken. Vgl. *nika*.

ILA, schaamte; *ila ni roha*, beschaamdheid, schaamte; *maila*, beschaamd, verlegen; *parila*, iemand, die verlegen is; *pailahon*, beschaamd maken; *hailaan*, waar men zich over schaamt; schaamdeelen; *hata hailaan*, woorden, waarover men zich schaamt en die dus vermeden moeten worden; *hahaila*, reden tot schaamte.

ILA-ILA, bladstrooken, die men vastbindt aan het afgesneden deel v.d. bloemstengel v.d. *bargot*, om het palmwijnvocht in den koker te doen loopen.

ILAK, 1. *mangilak*, uitwijken; *mangilakkon*, voor iets uitwijken; op handige wijze bij het boksen voor de stompen v.e. ander op zijde gaan.
2. *mangilak-ilak*, bij het bikkelen de steentjes opvangen op de rug v.d. hand en daarna op de palm.

ILANG, 1. *mangilang*, idjoek door middel van een touw van de bladscheede afnemen.
2. (Pak.; eig. *hilang*) *mangilang*, suikerriet persen; *ilangan*, suikerrietpers.

ILAS (T. O.), 1. *mangilasi*, touw draaien bij stukjes.
2. = *milas*.

ILE = *i* + *le*, uitroep van droefheid of teleurstelling.

ILET, draaierij; *mangilet*, een halve waarheid zeggen, met allerlei handigheidjes zich trachten vrij te praten.

ILI, pronkerig, pronkziek.

ILIK, de groote groene hagedis.

ILING, naar één kant hellende; *miling*, naar één kant hellen v.d. *roha*; *miling-iling*, dan naar de ééne kant, en dan weer naar de andere kant hellende; *pailing*, doen overhellen, neigen.

ILIP, verschil, onderscheid; gewoonlijk voorafgegaan door *nada* of *inda*: *nada ilip*, het kan niet anders of......

ILOE, traan; ook: *iloe-iloe; mariloe matangkoe,* ik heb tranen in mijn oogen; *tariloe-iloe,* tranen in het oog krijgen; *mariloe-iloe,* doorsijpelen v. waterdroppels; (T. O.) *apoes iloe,* tranenwisscher, benaming v. e. der geschenken, die de moeder der bruid te ontvangen heeft.

ILOENG, *Batang Iloeng,* naam v.e. rivier in Padang Bolak.

ILONG, *milong-ilong,* flikkeren v.e. lamp.

IMA, wachtende op iets, ook: *ima-ima; paimahon,* op iemand of iets wachten; *tarpaima,* kunnende wachten.

IMAT, voorzichtig; *imat ko!* voorzichtig jij!

IMBABO (T. O.), biest v.d. melk.

IMBALO, 1. zwarte gom uit verschillende boomen, gebruikt om het lemmet van messen in het heft te bevestigen.
2. (T. O.) naam v. zekere scharlakenroode stof.

IMBANG, 1. medevrouw, wederga, iemands gelijke; *paimbang-imbang,* elkanders gelijke zijn.
2. *mangimbang,* ergens den moed niet toe hebben; ergens tegen opzien; *mangimbang do ia mangalo ho,* hij heeft den moed niet tegen je op te treden.

IMBAR, verschil; *dia ma imbarna?* wat is het verschil? *mimbar,* verplaatst, van plaats veranderd; *paimbarkon,* verplaatsen, van plaats doen veranderen; *marimbar,* er op aankomen; *nada marimbar,* het komt er niet op aan.

IMBAROE, nieuw; *paimbaroehon,* vernieuwen.

IMBO, 1. de bekende siamang-aap.
2. *mangimbo,* ruilen en daarbij een toeslag geven (= *manoengkoet*).

IMBOEL, 1. *mimboel-imboel,* niet goed kunnen branden v. hout, omdat het vochtig is.
2. (T.) aars, in het bijzonder van een vogel.

IMBOELOE, haren op het lichaam; veeren v. vogels; *marimboeloe,* behaard zijn, veeren hebben.

IMBOER (T. O.), voorspoedig v. groei; ook: *mangimboer.*

IMOEN = *toedos,* gelijk aan, gelijkend op; *paimoen-imoenkon,* nabootsen, nadoen, gelijk doen als.

IMOES, 't minste, geringste, 'n schaduw van iets; meestal met een ontkenning gebruikt; *imoesna pe nada hoeida,* ik heb er niet 't minste van gezien.

IMOM, de voorganger bij de Moh. godsdienstoefeningen.

IMONG, *marimong-imong,* heel ver weg zijn, zoodat het bijna niet meer te zien is.

IMPAN, 1. opgeborgen, netjes opgeruimd; *ma impan hoebaen soerat tjap i,* ik heb het zegelpapier netjes opgeborgen.
2. (v. O.) *mangimpankon,* iets nauwkeurig nagaan.

IMPI, afgezonderd, anders, apart; *impi songon boeroeran, olat songon boelalang,* apart als de krop, afgezonderd als de maag van vogels, d.w.z. iemand, die zich met niemand en niets bemoeit.

IMPOEN (v. O.), *impoen potang,* bijna duister, even voor 't duister worden.

IMPOET, aars v.e. vogel.

IMPOL, 1. begeerig; *impol matangkoe,* ik zie met begeerigheid naar iets; *impol ni roha,* het begeeren.
2. *mangimpoli,* brengen van spijzen naar een graf; *impol,* grof woord voor *indahan,* rijst.

IMPOLA, het hoofdbestanddeel in een toespijs; kern, hoofdzaak; ook: het uitgekauwde v.e. sirih-pruim; *hata na so marimpola,* woorden, die geen inhoud hebben; looze woorden.

IMPOT, *marimpot-impot,* niet duidelijk zichtbaar, schemerend voor de oogen.

INA, moeder; *ina-ina,* getrouwde vrouw; *parinaan,* die moeder is; *marina,* eene moeder hebben; *marinahon,* iemand als moeder beschouwen; *ina ni soerat,* letterteeken; *ina ni tangga,* de zijstukken v.e. trap.

INANG, vocatief van *ina;* ook door ouders tot hun dochter gezegd; in het algemeen door oudere menschen tot vrouwelijke personen gezegd; vaak ook gebruikt als uitroep van pijn, schrik, angst; *marinang-inang,* telkens *inang* roepen; *inang ni danak,* echtgenoote.

INANGGOIS, uitroep van ontevredenheid, wrevel.

INDA, 1. niet, neen; *inda be antong!* het is je toch wat! 't is toch al te bar!
2. (v. O.) *mangindahon,* om iets geven, niet onverschillig zijn ten opzichte van iets.

INDADA, geenszins.

INDADONG = *inda* + *adong,* er is niet, er zijn niet.

INDAHAN, gekookte rijst; *parindahanan,* een tasch, waarin men gekookte rijst doet.

INDAL, *mangindal,* volgen, naloopen; *mangindal dakdanak i di aoe,* het kind loopt me na.

INDALOE, rijststamper.

INDAN = *indahan.*

INDANG, 1. houten bak om zand, waarin zich stofgoud bevindt, uit te wasschen.
2. *mangindang,* nagaan, opnemen; *mangindang isara,* de manier, den aard van iemand of iets nagaan.

INDANGKON = *inda* + *angkon,* het behoeft niet, het is niet noodig.

INDAP, *indap soegari,* indien eens......

INDE, vocatiefvorm: moeder, meest in Padang Bolak en Mandailing gebruikt.

INDEGE, spoor, voetstap.

INDI, die daar; kijk daar eens!

INDING, *painding,* scheiden, van elkaar doen, afzonderen.

INDIT = *intas; manginditi* = *mangintasi,* stekende pijn doen.

INDJAK-INDJAK, 1. stijgbeugel.

2. (T.) een strik om herten en evers te vangen, bestaande uit een touw, waarin zij trappende verstrikt worden.

INDJAM, *mangindjam*, leenen; *paindjamkon*, iets uitleenen, te leen geven; *pangindjam ni haroeaja*, zooals het leenen v.d. waringinboom, d.w.z. ten koste van een ander iets benutten.

INDJOT, *marindjot-indjot*, dicht opeengedrongen v.e. menigte.

INDO, *mindo*, bezonken zijn; *paindohon*, doen bezinken; *pangindoan*, het bezonkene.

INDOE, dat daar; *bagas indoe*, dat huis daar.

INDOEAS, *mangindoeaskon*, zuchtende klagen; *pangindoeasan*, de persoon, wien men zijn klachten kan toevertrouwen.

INDOEJOENG, *mangindoejoeng*, ten laste komen van; *mangindoejoeng toe hamoe noma hami*, wij komen nu maar ten laste van jullie.

INDOEK, 1. = *ina; indoek ni manoek*, klokhen; *indoek ni tangan*, duim; *indoek ni pat*, groote teen.
2. *indoekna*, de grootste, de voornaamste.
3. *indoek somang*, patroon, baas.

INDOERI = *andoeri*, rijstwan.

INDOK, wat gezegd wordt, naar men zegt; *indok ni halak*, naar de menschen zeggen.

INDON, deze hier; zie hier! hier heb je het! *bagas indon*, dit huis hier; *indon di ho!* hier, dit is voor jou.

INDORA = *andora*, borst.

INDOT, naam v.e. vlassoort (= *hori sigara* of *simarkori-hori*); (T. O.) zekere struik, op welker blaren de herten vooral verlekkerd zijn.

INGA, *mangingahon*, verzorgen, verplegen v.e. zieke.

INGAN, *maringan*, wonen; ook: *maringanan; inganan*, plaats; *mangingani*, bewonen; *hainganan*, wat te bewonen is.

INGGAL-INGGAL, e.s.v. vogel, die gaarne zijn nest bij het water maakt.

INGGIR-INGGIR, een ziekte v.h. tandvleesch; *inggir-inggiron*, daaraan lijden.

INGGO, *manginggo-inggo*, aangenaam en vroolijk klinken v.h. geluid der muziekinstrumenten.

INGGOE, duivelsdrek, als medicijn gebruikt om de booze geesten te verjagen.

INGGOENG-INGGOENG, bamboe-pijp om het vuur aan te blazen.

INGGOES, *maringgoes-inggoes*, hard, krachtig zijn v.d. wind.

INGGOLOM (T. O.), zekere boom, waarvan de witte bast steeds afschilfert (Melaleuca Leucadendron L.).

INGGOM (v. O.), *maringgom-inggom*, schitteren, blinken.

INGGOT (T. O.), *minggot*, warrelen, draaien; *minggot hoeida*, ik ben duizelig (= *monggot*).

INGIS, bijna, op 't kantje af, 't scheelde niet veel of......

INGKAJOE, groente als toespijs bij de rijst.

INGKAL (T. O.), *mingkal*, opwippen als een plank.

INGKAN, gauw, spoedig; *ingkan ho ro = tiboe ho ro*, kom gauw! *na ingkan i = naingkani*, onlangs, een poosje geleden.

INGKAT, 1. *mingkat-ingkat*, mank loopen, hinken.
2. (T. O.) *maringkat*, hard loopen, wegloopen; *paringkaton*, wegloopkunst, hardloopkunst.

INGKE, gelijkende op; *ingke do roepania toe angkangnia*, hij lijkt op zijn ouderen broer; *na so maringke*, in bloede zeer nauw verwant (die het dus niet door de gelijkenis is).

INGKOM, doodstil; *mangingkom soede*, alles is doodstil.

INGOEL, e.s.v. boom met goed timmerhout (Mal. *soerian*); (Cedrela febrifuga Bl.).

INGOES, (T. O.) *mangingoes*, min of meer verkouden, zoodat iemand het water uit den neus loopt.

INGOL, *maingol*, doof; *ingol-ingol badak*, doof zooals de rhinoceros = doovig, hardhoorend; soms ook: Oost-Indisch doof.

INGOL-INGOL, e.s.v. plant.

INGOR, leven, lawaai; *ingoran*, last van 't lawaai hebben; *ingoran aoe di ho*, ik heb maar last van jouw lawaai = ik heb maling aan je.

INGOT, indachtig, gedachtig; *marningot*, zich herinneren, gedenken; *paingot, paingotkon*, vermanen, iemand iets in de herinnering brengen; *taringot toe*, wat betreft, aangaande; *martaringot*, ergens eene herinnering van ophalen; (v. O.) aan iets denken, iets in de gedachten krijgen; — *martaringot-taringot*, allerlei herinneringen ophalen, over iets vluchtig met elkaar spreken; *manaringoti*, ergens aan herinneren, iemand aan iets herinneren, in de herinnering wakker roepen; *parningotan, paringotan*, herinnering; *sipaingot*, vermaning.

INING, 1. *sitarining-ining*, in de uitdrukking: *boetong sitaranang-anang boetong sitarining-ining*, d.w.z. een verzadigd zijn van alle mogelijke spijzen.
2. = *singit*, het scheelde niet veel of...... *ining noma antjo hona aoe*, het scheelde niet veel of ik was geraakt.

INOEM, *minoem*, drinken; *panginoem kopi*, wat men bij het koffiedrinken eet, bv. gebak of pisangs; *manginoem*, iets drinken; *inoemon*, wat men drinkt, drank; *aek inoemon*, drinkwater; *painoemkon*, drenken, laten drinken; *sanginoem*, een teug, een dronk.

INONG, *manginongi*, vermoedens koesteren omtrent iemand; *manginongi do rohangkoe Sianoe na manangko i*, ik koester het vermoeden, dat Sianoe het gestolen heeft.

INTAN, diamant, edelgesteente.

INTAP, 1. van af; *intap ni on*, van nu af; ook: tot hier.
2. in verbinding met *soegari*: *intap soegari*, indien eens.

INTAR, *mintar*, spuwen van zuigelingen, die te veel gedronken hebben.

INTAS, *mangintasi*, schrijnende, stekende pijn doen v.e. wond enz.

INTE, wachtende op; *paintehon*, wachten, wachten op; *marsipaintean*, op elkaar wachten; *mangintehon*, iets afwachten, nagaan, in het oog houden; *intean*, iets, waarop men moet letten als voorteeken; *si marinte di dolok*, siernaam voor tijger.

INTIR, *mangintir*, op den kant staan, zoodat het er gemakkelijk af kan vallen; zie verder *intjir*.

INTJADAN, op hetzelfde oogenblik, dat; in den tijd, dat......; als (met nadruk); *intjadan markaredjo Sianoe, sagogonia dibaen ia*, als Sianoe werkt, dan doet hij het met al zijn kracht.

INTJAK, smaad, hoon, bespotting; *mangintjahi*, smaden, bespotten.

INTJAK-INTJAK = *bintjak-bintjak*, e.s.v. vogel.

INTJAT = *hintjat*.

INTJIR, *mangintjir-intjir*, op de kant loopen; langs den rand loopen van.

INTJIT, *mintjit*, wijken van; een klein beetje op zij gaan, een weinig op zij schuiven; *mintjit ia soada*, hij ging ook geen klein beetje op zij.

INTJO, dom, stom; *na lobi do intjona*, hij is verschrikkelijk dom.

INTJOEAN, graaf van hout of bamboe met scherpen punt, waarmee men de aarde loswerkt.

INTJOEGOET, zie *soegoet*.

INTJOET = *intjit*.

INTJOGOT = *antjogot*, morgen.

INTJOP, *mangintjop*, zuigen; opzuigen; *mangintjopi*, steeds zuigen; *mangintjopi hoetoehangkoe*, ik heb kramp in mijn maag; *intjop-intjop*, speen.

INTJOP-INTJOP, 1. e.s.v. vogel (= *sosop djantoeng*).
2. (T. O.) zekere boom met zoete vruchten.

INTJOR, e.s.v. vischje; *intjor batoe*, zoo'n vischje met platten kop; *intjor tali*, een gevlekt soort ervan; *intjor-intjor*, een klein soort gedroogde zeevisch, om zijn gelijkenis met de rivier-*intjor* zoo geheeten.

INTOP, *mintop*, uitgedoofd, uitgebluscht, uitgegaan van vuur; *mangintopi*, uitdooven, blusschen; *haintopan api*, bij wien het vuur is uitgebluscht, wiens haard niet meer brandt, d.w.z. weduwnaar zijn.

IOE, haai.

IOENG, *mioeng-ioeng*, snikkend weenen v. volwassenen.

IONG, *miong-iong* = *lilian, bobosan*, vergeetachtig zijn.

IOT, *mariot-iot*, het geluid v. de fluit; (T. O.) tjilpen v.e. vogel.

IPA, *mangipa*, onder de schouders steunen om te laten loopen; *mangipa dakdanak*, een kind onder de schouders vast houden om het te leeren loopen.

IPAR, overkant, andere zijde; *paipar-ipar*, ieder aan een kant tegenover elkander; *taripar*, naar de overzijde gaan; *manaripari*, (een rivier) oversteken; *manariparkon*, iets of iemand naar den overkant brengen; *hatariparan*, overgestoken kunnen worden; *panariparan*, plaats waar men een rivier kan oversteken.

IPAR-IPAR, een plek achter den haard, waar rommel bewaard wordt; *toe ipar-ipar hoedon na boeroek, toe para-para hoedon na imbaroe*, oude potten moeten achter den vuurhaard, nieuwe op de stellage boven den vuurhaard, d.w.z. alles op zijn plaats.

IPAS, *mangipas*, palmwijn halen tusschentijds.

IPI, *marnipi*, droomen; *hoeipi*, ik droomde; *nipi*, droom; *parnipian*, voorwerp, naar aanleiding waarvan men droomen wil; *marnipihon*, iets tot aanleiding v.e. droom maken; *hoeparnipihon ma djolo*, ik zal er eens van droomen; *marnipi-nipi*, droomerig zijn; zijn gedachten ergens niet bij hebben.

IPOE, 1. boom, waarvan het ingedroogde sap dient tot vergif, dat aan de pijltjes der blaasroeren wordt gesmeerd (Antiaris toxicaria Lesch.).
2. *ipoe ni pangidoepan*, nicotine; het bruine, dat zich aan de vingers van sterke sigaretten-rookers bevindt.

IPOEL, rook, damp; *maripoel*, damp afgeven, rook geven.

IPOET, *mangipoet*, krom naar beneden staan v.d. staart v.e. hond.

IPON, tand; *maripon*, tanden hebben; *mae ipon*, last hebben v.h. tanden krijgen; *mamboeat ipon*, de tanden vijlen; *maripon-ipon*, getand zijn.

IPOS, 1. kakkerlak.
2. stevig, flink; *ipos niida dakdanak i*, het kind ziet er stevig uit.

IPOS-IPOS, litteeken.

IR, (v. O.) vloeiende, stroomende. — Vgl. *hir* 1.

IRA, *mangirahon*, van eene hoeveelheid een deel achterhouden om het te bewaren; *irahon djolo indahan i di aoe*, houd voor mij wat rijst achter.

IRAN, 1. meestal verbonden met de ontkenning *inda* in de beteekenis: niet weinig; *inda iran bodona*, hij is geen klein beetje dom.
2. (T. O.) raam, waarover de draad v. h. weefsel gespannen wordt.

IRANG, *irang-irang*, middel om iets te doen mislukken; *mangirang-irangi*, scheiding tusschen personen teweegbrengen, die vrienden zijn; stoken; iemand ergens van afhouden.

IRDIT, *marirdit*, in een rij achter elkaar loopen.

IRDONG, *mirdong*, duizelen, in de rondte draaien; *mirdong hoeida ari on*, ik zie alles ronddraaien.

IRE, *mangire-ire*, op een smal paadje langs een helling loopen.

IRGAK = *argak; mirgak-irgak*, luidkeels lachen, schateren.
IRING, *mangiring*, leiden, voeren; *mariring*, geleid worden.
IRIS, *mangiris*, in stukjes, schijfjes snijden.
IRISANJA, het Noord-Oosten.
IRKANG, *mirkang-irkang*, mank loopen.
IROES, *mangiroes*, volgen; *mangiroes-iroesi*, volgen, maar een beetje afzijdig van het gezelschap.
IRPOET, *mangirpoet*, zich schamen; zich samenvouwen van bladeren van sommige boomen; *na so mangirpoet do ho*, je hebt heelemaal geen schaamte.
IRRA, e.s.v. vogel, die op de sawah's vertoeft, vooral in den tijd v.d. rijst.
IS, urineren van kleine kinderen; *pais*, laten urineeren; *pais djolo dakdanak i*, laat het kind even een plasje doen.
ISA, *kotoe isa*, de tijd v. d. avondgodsdienstoefening der Moh., tusschen 7 en 8 uur.
ISANG, 1. *isang-isang*, kin; *martoengkol isang*, met de kin op de hand geleund zittende, mijmeren, weemoedig gestemd zijn; *isang ni bondar, tobat*, de plaats, waar het water in de leiding of den vijver komt; (T. O.) *mangisang*, langs den rand afloopen, van vocht uit een koker, dien men uitgieten wil; een natte kin hebben van iemand bij het drinken.
2. *tarisang*, uit het heft gevlogen v.e. *balioeng*.
ISAP, *marisap*, rooken; *mangisap*, iets rooken (meest v. opium).
ISARA, aard, karakter, bij wijze van, op de manier van; *isara ni na markordja*, de manier, de gewoonte, de adat van feestvieren.
ISARAT, les, vermaning, wat men doen moet ter wille van iets; *mambaen isarat*, allerlei kruiden bij elkaar zoeken ter wille van een zieke.
ISE, wie? *ise goarmoe?* hoe is uw naam? *barang ise, sanga ise*, alwie; *sanga ise pe*, wie ook; *marise*, iets van iemand zijn, verwant zijn met iemand; ook: *marbagi ise; nada bagi isengkoe i*, hij is niets van me; hij is heelemaal geen familie van me; *parbagi-iseon*, iemand, tot wien men in familie-verwantschap staat; graad van verwantschap.
ISI, inhoud; *marisi*, gevuld zijn; geladen zijn v.e. geweer; *mangisi*, vullen; laden v.e. geweer; *pangisi*, inwoner, bewoner; *marisian*, verbl. zwanger zijn.
ISIN, toestemming, verlof; *mangisinkon*, tot iets toestemming geven; *mangido isin*, vergunning vragen.
ISIR, *misir*, weggaan; weggegaan; *paisirkon*, verdrijven, wegjagen.
ISIS, goed gevuld, propvol, stevig aangestampt.
ISOK (v. O.), fluim, kwalster, slijm.
ISTEHE (v. O.), uitroep, waarmede men iemands opmerkzaamheid zoekt te trekken op wat men zegt; bv. is het niet zoo?
ITAK, meel, gebak van meel.
ITIK, eend.
ITING, *miting*, een groote behoefte doen (grof); *parmitingan*, plaats, waar men zijn gevoeg doet.
ITIR, (T. O.) *mitir*, een weinig afwijken, een gering verschil opleveren.
ITO, vocatief van *iboto; o ito!* o broeder! o zuster! *marito aoe toesi*, het is een broer (zuster) van me.
ITOE, *mangitoe*, wisselen, uitvallen v.d. tanden bij kinderen; ook: *maitoe*.
ITOE-ITOE, 1. e.s.v. visch; *itoe-itoe do sigoepok*, de *itoe-itoe* is hetzelfde als de *sigoepok*, d.w.z. het is lood om oud ijzer.
2. *mangitoe-itoe*, bang zijn, in de schulp kruipen.
ITOK, e.s.v. visch (= *balki*).
ITOM, *di na itom na robi*, in den oertijd; *itom manis*, bruin.

K

KABARA = *kabaro*.
KABARO, term, gebruikt bij het *ladjo*-spel.
KABIRI, *mangkabiri*, castreeren.
KADEREN, knikker; *markaderen*, knikkeren.
KADJAK = *adjak*.
KADJI, *mangkadji*, iets nauwkeurig nagaan, over iets goed nadenken.
KAHA, oudere broeder of zuster; *parkahaon*, alle *kaha*'s van iemand; *markaha-maranggi*, bloedverwant zijn; in de relatie zijn van mannelijke nakomelingen van eenzelfden stamvader; neven zijn; *parkaha-maranggion*, bloedverwantschap.
KAHAK, *markahak-kahak*, luidkeels lachen, schaterlachen.
KAHANG = *angkang*, oudere broeder of zuster.
KAHANGGI, bloedverwanten; gebroeders.
KAING, *markaing-kaing*, janken, keffen.
KAJO, rijk.
KAK, kraai; *asar ni kak*, kraaiennest.
KALAMAT, schijf bij het schieten; *markalamat*, schijfschieten; *markalamatkon*, iets als schijf gebruiken. (Vgl. *halamat*).
KALANDAN, korf van rotan.
KALETEK, sandalen, sloffen van hout.
KALI, 1. titel.
2. rechter, Moh. adviseur bij een rechtbank.
KALINGKANG, doek van roode zijde.
KAMEDJA, overhemd.
KAMIS, *ari Kamis*, Donderdag.
KAMPOENG (Mal.), gebr. in *kapala kampoeng*, zie *kapala*.
KAN = *sikan; kan dia ho?* vanwaar kom je?
KANAN, (T.) uitgang van eigennamen van personen, die van dieren afstammen; *Si*

Lomboekanan, eigennaam van iemand, die van een rund afstamt.
KANAPA, zie *hanapa.*
KANDJI, stijfsel; (v. O.) *mardahan kandji,* stijfsel koken.
KANDOERI, lijkmaal, waarbij voor de(n) overledene gebeden wordt.
KANGKOENG, e.s.v. waterplant, welker bladeren als groente gegeten worden.
KANGSO (v. O.), blik (metaal).
KANJO, *mangkanjo-kanjo,* in de war sturen.
KANTANG, aardappel; *mambakbak kantang,* aardappelen schillen.
KANTJANG, gauw, snel, schielijk; *pakantjang!* maak voort! schiet wat op!
KANTONG, geldzakje van katoen, dat met 'n band om 't lijf gedragen wordt.
KANTJIL, zie *hantjil.*
KAOELOE, term, gebruikt bij het *ladjo*-spel.
KAOES, kous; *badjoe kaoes,* tricot borstrok.
KAOET = *kawat.*
KAOK, gekakel v. kippen; *markaok-kaok,* kakelen van kippen.
KAPAK, bijl.
KAPALA, hoofd, aanvoerder, hoofdaanlegger; *kapala kampoeng,* kamponghoofd; *kapala soehoe* of *kapala ripe,* wijkhoofd, onderkamponghoofd; *goeroe kapala,* schoolhoofd.
KAPARA, *hoepas kapara,* beul, scherprechter.
KAPIR, ongeloovige.
KARAKO, wilde soort sirih; (v. O.) sirihbladeren, die aan den stam geel geworden zijn.
KARANG, 1. *mangarang,* opstellen, samenstellen v.e. geschrift, verzoek; *karangan,* opstel.
2. koraalrif; *batoe karang,* koraal; *tarkarang,* op een rif gestooten v.e. schip.
3. *pakarangan,* erf, de grond om een huis, daarbij behoorende; dikwijls wordt dit uitgebreid tot den grond, die om een tuin of ladang heen ligt en nog aan niemand toebehoort.
4. (v. O.) *karang roesak,* naam v.e. patroon v. weefsels.
KARAT, gebatikt, gebloemd (eig. Karet?).
KAREDJO, werk; feest; *markaredjo,* werken.
KAREKEL, grof grind.
KARETA, rijtuig, wagen op vier wielen; *kareta kaki* of *kareta angin,* rijwiel.
KARI, kerrie.
KAROEOK, e.s.v. vogel.
KAROENTENG, het geluid, dat leege waterkokers maken, als ze onder het dragen tegen elkaar stooten.
KARONGKING, *markarongking,* eenige malen om iets heen gewonden zijn van touw of rotan.
KAROPEK, portemonnaie, tasch.
KAROSI, stoel.
KAROTES, papier; *wang karotes,* bankpapier.
KASOEMBO, zie *hasoembo.*
KATAMBOE, een door stroo of bladeren afgezette plek in de rivier, waar men visch bewaart.
KATARAK, in de eenzaamheid zich afzonderen als een kluizenaar met de bedoeling bovennatuurlijke kennis op te doen. Vgl. *tarak.*
KATEN = *dongan,* kameraad, vriend.
KATI, een honderdste pikol.
KATIAK, het schoudergedeelte bij dieren; *tarkatiak babi na hoebodil i,* het varken, waarop ik geschoten had, was bij den schouder geraakt.
KATIKE, (T.) *koematike,* overeenstemmend medeklinkende v. muziekinstrumenten.
KATILAMBOET, strik van rotan, voor de nesten van vogels aangebracht om deze zoo te vangen.
KATJANG, erwten, boonen, peulen; *katjang djoegoek,* bruine boonen; *katjang goreng,* Oostersche nootjes.
KATJANG-KATJANG, hagelkorrels.
KATJAR, *mangkatjar,* huiszoeking doen; doorzoeken.
KATJE, *mangkatjehon,* iemand wegjagen door ssjj. of sstt. te roepen.
KATJIL, zie *landoek.*
KATJITJIREN, (T.) = *hatitiren.*
KATJO, glas, flesch; *tarkatjo patkoe,* ik heb in een stuk glas getrapt.
KATJOETJENG, bedrijvig, druk in de weer.
KATJOETJOE, term, bij het *ladjo*-spel in gebruik.
KATOEMBE, een ziekte, waarbij het lichaam geheel of gedeeltelijk verlamd is; beroerte(?).
KATOENG, e.s.v. schildpad; *pira ni katoeng,* schildpadeieren.
KATOEPE, eene versnapering, bestaande uit in klappermelk gekookte kleefrijst, vierkant van vorm en gevlochten in een zakje van jonge klapperblaren.
KATOEPET = *katoepe.*
KAWAK = *kak.*
KAWAT, draad; *soerat kawat,* telegram; *kantor kawat,* telegraafkantoor; *manoko kawat,* telegrafeeren, een telegram verzenden.
KE, 1. = *he;* wordt achter een woord gezet om den zin vragend te stellen; *adong ke diida ho?* heb je soms ook gezien?
2. afkorting van *kehe; ke ma ni* = *kehe ma ni,* ga nu maar!
KEHE, gaan; *pakehe,* doen weggaan; *markehean,* met zijn velen weggaan; *hakekehe,* de manier van weggaan; *hakehean,* het weggaan; *anggo hepengki na bahatan do hakeheanna,* ik heb tal van uitgaven te doen.
KEHEK, *markehek,* kakelen v. kippen.
KEK, klanknabootsend woord van het geluid, dat de tijger soms maakt.
KELE, vriend, makker, meestal door vrouwen en kinderen gebruikt.
KELEP, stuiverstukje, een stuiver.
KENEK, (T.) = *menek.*
KENG, jankend geluid v.e. hond.
KEOK, klanknabootsend woord v.h. geluid v.e. haan, die door een ander gepikt wordt.

KEPER, e.s.v. stof, keper.
KEREK, e.s.v. kleine, langstaartige aap (Mal. *kera*).
KERENG, kring, isoleering; *tarkereng*, geisoleerd (bij epidemieën).
KEROK, klanknabootsend woord v.h. geluid, dat kippen maken.
KETA = *kehe hita*, ga mee, laat ons gaan.
KETEL, ketel.
KETEP = *getep*, een dubbeltje.
KETI, honderdduizendtal.
KETJET, praatjes; *mangetjet*, met iemand een praatje houden.
KIE, benaming voor een Chinees.
KIET, list, middel; *markiet*, een list gebruiken.
KIHIK, oksel.
KIK, klanknabootsend woord v.h. geluid v.d. tijger.
KING, klanknabootsend woord v.h. geluid v.e. hert.
KIP, slaghoedje.
KIPAS (Mal.), waaier.
KIPE, 1. *marsikipean*, met de uitgespreide vleugels elkaar verdringen, zooals kippen en duiven doen.
2. = *kipas*.
KIRIK, e.s.v. krekel (= *sikirik*).
KITAB (Arab.), (Moh. godsdienstig) boek.
KITJAK, de eerste slagen op de *gondang*; *dikitjak ma gondang i*, er worde maar op de *gondang* geslagen (gespeeld).
KITJO, (v. O.) *kitjo-kitjo*, s.v. ekster, naar het geluid zoo genoemd; *markitjo-kitjo*, klapperen als een ekster.
KITJOE, bedrog; oplichterij; *mangkitjoe*, bedriegen, oplichten.
KITOB = *kitab*.
KITOP = *kitab*.
KOA, kaartspel; *markoa*, kaartspelen.
KOBOEN, tuin; *markoboen*, een tuin hebben, waarin allerlei gewassen gekweekt worden; *koboen kopi*, koffietuin; *parkoboenan*, plaats, waar een tuin gemaakt wordt.
KODI, pak van 20 stuks, voornamelijk van stoffen.
KODJE, guttapertja-boom.
KODOE, *kopi kodoe*, sterke koffie.
KOEA, saus.
KOEALI = *hoeali*.
KOEAS, kwast.
KOEASO, macht; *markoeaso*, met macht bekleed zijn, macht hebben; *hakoeasoan*, macht, machtiging.
KOEAT, sterk.
KOEBAK, *mangkoebak*, schillen; *mangkoebak kantang*, aardappelen schillen.
KOEBALO, *mangkoebalo*, met alle kracht een werk doen.
KOEBOER, graf; *koeboeran*, graf; *mangkoeboerkon*, begraven; *parkoeboeran*, plaats, waar zich graven bevinden; begraafplaats.
KOEDO, paard; *markoedo*, paardrijden; *koedo koeli* of *koedo boban*, lastpaard, pakpaard.
KOEDO-KOEDO, dakspant.
KOEDORANG, 1. e.s.v. dunne stof, vroeger veel in gebruik.
2. in Padang Bolak ook de naam v.e. slingerplant, die dorens heeft en jeukte verwekt.
KOEE, koek, koekje, gebak.
KOEIK, klanknabootsend woord v.h. geluid v.d. *halihi*.
KOELA, gemetselde bak voor water, veel voorkomende bij Moh. bedehuizen; ook wel gegraven kuil om daarin water te laten loopen voor het bewaren van visch.
KOELABOE, grijs, grijsachtig.
KOELAMBOE, gordijn.
KOELI, dagglooner, arbeider.
KOELILING, *soerat koeliling*, rondzendbrief.
KOELIPA, titel voor een vroom Mohammedaan, die een *soeloek* goed ten einde heeft gebracht.
KOEMANGO, allerlei koopwaar, zooals borden, kommen, aardewerk enz.; *djagal koemango*, iemand, die daarin handel drijft.
KOEMOE, slordig, smerig, vies; (T. O.) *markoemoe-koemoe*, kletsnat zijn.
KOEMOER, (T.) *parkoemoeran*, grafheuvel, begraafplaats.
KOENJALIT = *soengkalit*, warrig van hout.
KOENTJI, slot; *anak koentji*, sleutel; *mangkoentji*, op slot doen.
KOENTJOENG, gesteven hoofddoek van ronden vorm.
KOEOK, middel om te ontsnappen; *toe dia koeokmoe, nada be maloea ho*, waar wil je nu nog ontsnappen, je komt niet meer vrij.
KOEPIA, muts.
KOERABOE, e.s.v. oorversiersel.
KOERAMBI, e.s.v. kris.
KOERIA, district; *kapala koeria*, districtshoofd.
KOERIK, kip met grijs gespikkelde veeren.
KOERING, zwart en grijsachtig geteekend v. honden en katten.
KOETANG, onderlijfje voor vrouwen.
KOJA, *mangkoja-koja*, iemand ergens van af brengen, b.v. van een voorgenomen reis.
KOJOK, *mangkojok*, slachten.
KOK, klanknabootsend woord v.h. geluid v. kippen en slangen.
KOKA, verstrooid, in gedachten zijn, vergeetachtig.
KOKAL, overjarig van gewassen.
KOKANG, toom, gebit.
KOKI, kok, keukenjongen.
KOL, kool.
KOLET, moeilijk, lastig, zware eischen stellende.
KOLING, *halak Koling*, Klingalees.
KOMBANG, uitbreidend, groeiend, ontluikend, ontwikkelend; *kombang ratoes, kombang riboe*, bij honderden en duizenden zich uitbreidende; als een zegenwensch gebruikt; *boenga kombang*, roos.
KOMPONG, e.s.v. schouderdoek.

KONDE, pony-haar; *mangkonde oboek*, ponyhaar dragen.
KONDEK, om het oor geschoren.
KONGSI, vereeniging, genootschap; *markongsi*, met iemand samen een handel hebben.
KONTJING, urineeren (plat).
KOOEM, familie van vrouws kant.
KOPAK, vleugel.
KOPAL, schip, boot; *kopal api*, stoomboot; *kopal porang*, oorlogschip.
KOPEN, lijkkleed.
KOPI, koffie; *parkopian*, koffietuin.
KORAK, de rijstkorst onder in den pot.
KORE-KORE, (v. O.) de testiculi.
KOROS, *mangkoros* = *manangko*, stelen.
KOSEN, *kosenna*, bij wijze van, bijvoorbeeld, om zoo te zeggen.
KOTAN, gekookte kleefrijst, in pakjes verkrijgbaar.
KOTEK, *markotek-kotek*, kakelen van kippen.
KOTIP, prediker bij den Vrijdagsdienst in de moskee.
KOTOE, tijdstip, meestal tijd van de verplichte godsdienstoefening der Mohammedanen.
KOTOEK, knoop.
KOTOK, klapperrat.
KOTOR, vuil, smerig; *kotoran*, faeces.

L

LABA, 1. te groot, te wijd, te ruim van kleedingstukken.
2. winst, voordeel, nut.
3. (T.) = *sopo* (kamfertaal).
LABA-LABA, e.s.v. insect.
LABAK, spat, vlek, klodder; *marlabak-labak*, vol spatten zitten.
LABAN, 1. *mangalaban* = *mangaladoeng*, een kleine kudde buffels of koeien gebruiken om daarmede één of twee buffels of koeien weg te brengen; *nada tarlaban horbo i*, de buffel is niet met de andere mee te krijgen.
2. *tarlaban*, zonder opzet iets van een ander medenemen.
LABANG, spijker, nagel; *mangalabang*, ergens spijkers in slaan om het te bevestigen; *mangalabangkon*, iets aanspijkeren; *tarlabang*, per ongeluk in een spijker trappen.
LABI, e.s.v. landschildpad; *oelang kita songon labi, halak mordang, ia marniang*, we moeten niet zijn als de landschildpad, de menschen zaaien rijst en hij vermagert, d.w.z. de dupe van iets worden.
LABI-LABI, 1. e.s.v. waterspin, grooter dan de *gambo-gambo*.
2. lintworm; *labi-labion*, een lintworm hebben.
3. e.s.v. slot.
LABO, winst, voordeel; *marlabo*, winst maken, voordeel hebben; *marlabohon*, van iets winst weten te maken; van iets partij weten te trekken: *parlaboan*, waarvan men winst of voordeel behaalt.
LABOE, 1. kalebas; *laboe halak*, een uitgeholde kalebas, die vroeger gebruikt werd om rijst in te bewaren; *laboe palnat*, een kalebas, die als kruik voor water of palmwijn dienst deed; *sagodang-godang ni andor laboe, nada tarbobokkon toe soban*, hoe groot de laboeranken ook zijn, toch kan men ze niet gebruiken om er brandhout mee te binden, d.w.z. een slaaf, hoe rijk ook geworden, kan geen radja worden, of: aan een domoor, hoe rijk ook, kan men geen gewichtige dingen toevertrouwen.
2. *mangalaboe roha*, zich van iets terugtrekken; zich ergens niet meer mee ophouden; *ma hoelaboe rohangkoe sian i*, ik heb me daarvan teruggetrokken; *bia laboena*, hoe zul je je daar nu van terugtrekken! *laboe so*..., moet men er nu maar van afzien om te......; *laboe so maridi iba he*, moet men nu heelemaal niet meer baden! *laboe-laboe loes*, in het geheel geen succes, nut of voordeel meer hebbende van wat men deed.
3. *laboean*, aanlegplaats; *parlaboean*, havenplaats.
LABOEO, e.s.v. boom.
LABOSANG, e.s.v. visch, gelijkende op de tarbot.
LADA, 1. peper; *lada Atjeh*, witte peper.
2. *lada-lada*, spelletje met peperkorrels; *mangalada-lada*, bij den neus nemen.
LADAM, hoefbeslag, hoefijzer; *mangaladam koedo*, een paard beslaan.
LADANG, akker, tuin; *marladang*, zulk een akker hebben; *mareme ladang* = *mareme harangan*, rijst hebben, afkomstig van droge akkers; rijst planten op droge akkers; *halak siladang*, de Loeboe's in de buurt van Panjaboengan; *saba saladang*, een uitgestrekt stuk rijstveld; *mangaladangi*, een akker langs de randen zoo schoonmaken, dat bij het verbranden van het hout het vuur niet naar een aangrenzenden akker kan overslaan.
LADING, kapmes.
LADING-LADING, 1. een lekkernij van *lalat*meel en suiker.
2. naam v.e. slingerplant.
LADJO, 1. de vrucht v.d. *hambiri* (= *bangkore, tanaon*); een spel met deze vruchten of pitten; *marladjo*, zulk een spel spelen; *parladjoan*, plaats, waar men zoo'n spel speelt; *pailadjoan*, plaats, vanwaar men deze *ladjo*-pitten heeft gehaald.
2. *mangaladjo* = *mandoega*, beproeven, probeeren.
LADJOE, gauw, vlug.
LADOENG, *mangaladoeng*, een kleine kudde koeien of buffels gebruiken om daarmede een koe of buffel weg te brengen (= *laban*);

pangaladoeng, de kudde, die daarvoor gebruikt wordt.

LAE, zwager, de man v. iemands zuster; *parlaean,* iemand, tegen wien men *lae* moet zeggen.

LAEN, *si toean laen bolon,* de eerste van iemands vrouwen (komt alleen bij vorstelijke personen voor).

LAENG = *laing.*

LAET = *laing.*

LAGA, vinnig, grimmig, boosaardig, prikkelend; *sombaon na laga,* een grimmige, boosaardige geest; *porkis laga,* een vinnig bijtende miersoort; *soda na laga daina,* kalk van een sterk prikkelenden smaak.

LAGAK = *lajak,* waarschijnlijk, naar krachten, naar behooren; *na lagak taroban,* wat wel te dragen is; *na so lagak adong,* wat er waarschijnlijk wel niet is.

LAGAM, overheerlijk v. smaak; bijzonder lekker; *lagam do dai ni taroetoeng on,* deze doerian smaakt overheerlijk.

LAGAN, e.s.v. boom, sterk timmerhout leverende, met roode bloemen (= Canarium eupteron Miq.).

LAGAT, e.s.v. boom.

LAGANG, (v. O.) alsof, doende als, latende voorkomen alsof; *mangalagangkon,* iets schijnbaar doen alsof, iets veinzen te doen; *di lagang ni,* ten opzichte van.

LAGAROE, (T. O.) zekere gomachtige, sterkriekende zelfstandigheid, die als geneesmiddel in gebruik is.

LAGE, 1. matje; *lage podoman,* slaapmatje; *lage djoegoehan,* zitmatje; *lage parsoedjoepan,* bidmatje; *lage rantjaran,* matje van één laag; *lage lambahan,* matje van twee lagen en voorzien v.e. rooden rand; *lage langkatan,* matje van verscheidene lagen.
2. *mangalage,* tot het einde toe doorwerken of doorgaan; *nilage be roha i,* wij zullen ieder zoover gaan als we maar kunnen; *marsilagean* = *maradoe,* wedijveren onder elkander; *palage-lage* = *padage-dage,* zie *dage.*
3. (T.) *tarlage,* het behoeft niet, het komt er niet op aan.

LAGI, (T. O.) *boeloe lagi,* kroontje v.d. rijstkorrel bij de *dahanon* soms nog te zien.

LAGO, 1. aard, karakter; *bia do lago ni bajo i?* wat voor aard heeft die man?
2. *marlago* = *marbada,* twisten, vechten v. dieren.
3. *mangalago* = *mandoega,* zie *doega.*

LAGOE, *mangalagoe-lagoehon diri,* zichzelf bij anderen voegen; het gezelschap v. anderen zoeken; zich opdringen; *nilagoe-lagoehon ma iba toe dongan, antjo mago marsak ni roha i,* zoek het gezelschap van de kameraden om het verdriet te vergeten.

LAGOET, bij elkaar, op één hoop, bijeenverzameld; *marlagoet,* verzameld zijn; bij elkaar komen; *palagoetkon,* bij elkaar verzamelen; *parlagoetan,* verzameling; *marlagoet-lagoet,* telkens even bij elkaar komen; bij groepjes verzameld zijn.

LAGON = *ladjo* 1.

LAHANAN, datgene, waarbij men de te gebruiken medicijn voegt om het innemen gemakkelijker te maken; lapje, waarop men de zalf smeert; *goelo i ma baen lahananna,* neem het (de medicijn) maar met suiker in.

LAHAP, gulzig. Vgl. *mahap.*

LAHAT, *mangalahat,* met een mesje, aan het uiteinde v.e. stok gebonden, iets afsnijden, bv. vruchten of een tros vruchten; *lahat-lahat,* zulk een stok met een mesje eraan gebonden.

LAHE, *mangalahei,* de padikorrels één voor één met de hand van de hulzen ontdoen; het vruchtvleesch der doerian's van de pitten ontdoen; *sandok amporik na mangalahei do,* alle rijstdief-soorten hebben de gewoonte de padikorrels van de hulzen te ontdoen (alvorens ze in te slikken); *anggo radjanta, namora do i, harana mangan indahan na nilahean do ia,* onze vorst is een voornaam vorst, want hij eet rijst, die met de hand gepeld is. Dit pellen was vroeger het werk der slaven.

LAHI, *halak lahi,* man, mannelijk; *dakdanak halak lahi,* een kind v.h. mannelijk geslacht.

LAHI-LAHI, in samenstellingen als *antoeara lahi-lahi,* zie *antoeara.*

LAHO, gaan; met het doel om te......; op het het punt van......; *na laho mate,* op het punt van te sterven, stervende; *na laho marbagas,* die gaat trouwen; *marlaho-laho,* wandelen, rondloopen; *parlaho-lahoan,* plaats, waar men rondwandelt; *palaho,* doen gaan; *laho-laho,* rondwandelende; *halalaho,* gang, wijze van gaan; *pangalaho,* wijze van doen, beloop van iets, gang van zaken.

LAI-LAI, staart.

LAING, steeds, nog steeds, nog voortdurend; *laing so,* nog steeds niet.

LAING-LAING, helklinkend van kinderstemmen.

LAIS, dunne latjes van bamboe, die dwars over de oeroer's liggen en waaraan de rieten dakbedekking wordt vastgemaakt; *pandan lais,* een pandanus-soort; *si laison* (andoeng) = *dila.*

LAIT, lang, dun en spits toeloopend van bamboe; *na lait ma boeloe on,* wat is deze bamboe lang, dun en spits toeloopend; *boeloe lait,* een zoodanig er uitziende bamboesoort; *lait songon boeloe di halongonan,* lang en spits als een bamboe in de eenzaamheid; ook op menschen toegepast en op den vorm der vingers; *anggo halahi saina, sai lait-lait do hoeida,* wat hen aangaat, die van één moeder zijn, ik vind ze nog al in de lengte gegroeid; *na lait ma djari-djari ni anakboroe an,* wat heeft die vrouw lange en spitse vingers (wat als mooi wordt beschouwd).

LAJAK, waarschijnlijk, zou 't of zou hij......; *lajak-lajak ro ia aropmoe,* zou hij komen, denk je? *lajak so,* 't spreekt wel vanzelf,

dat niet......; 't is nog al glad, dat niet; *lajak so ra ia*, 't spreekt wel vanzelf, dat hij niet wil; *toehas (toedjoe) lajak-lajak*, eene op vermoedens berustende beschuldiging.

LAJAN, 1. *batoe lajan*, slijpsteen; *mangalajan*, slijpen.
2. het tijdstip, waarop iemand in een goed humeur is en men hem iets kan vragen (wellicht hangt dit *lajan* samen met *lan*); *ma ro lajanna*, hij is nu in een goed humeur; *moeda ro di lajanna, tola parsorminan*, als hij in een goed humeur is (als het bij hem helder en klaar is), dan kun je hem wel als spiegel gebruiken.
3. *marlajan-lajan*, geronnen zijn v. bloed.

LAJANG, (v. O.) *mangalajang*, van iets een schijf afsnijden.

LAJANG-LAJANG, zwaluw; vlieger; *oelang songon paridi ni lajang-lajang, hoem daisdais*, je moet niet baden als de zwaluw, (die) maar eventjes (het water) aanraakt.

LAJAP, vlak, effen (= *tajap*); *lajap do hoeida tano on*, ik zie deze aarde vlak, d.w.z. voor mij bestaan geen moeilijkheden; *padang na lajap*, het vlakke veld; *mangalajap*, alles vlak maken; *madoeng dilajap aek i sabanami soede*, het water heeft al onze sawah's tot eene vlakte gemaakt, d.w.z. de sawah's staan blank.

LAJAR, zeil; *mangalajarkon*, iets doen zeilen, meestal overdr. gebruikt in de beteekenis: iemand op krachtige manier ergens in helpen; *aoe do na mangalajarkon ia dibaen na dapot ia boroe i*, ik heb hem flink geholpen, dat hij het meisje kreeg.

LAJAS, onachtzaam, geringschattend, niet op iets lettend; *lajas ni roha*, onachtzaamheid, geringschatting, verwaarloozing; *marlajas*, onachtzaam op iets zijn; niet op iets letten; iets te gering opnemen; *oelang ko marlajas mida njaemi*, je moet het met je ziekte niet te licht opnemen; *mangalajaskon*, iets verwaarloozen, veronachtzamen.

LAJOE, 1. *masak lajoe*, beurs zijn v. vruchten; rijp, maar toch niet den goeden smaak hebben.
2. *palajoehon*, in een naam of woord eene kleine verandering brengen om zoo te voorkomen, dat men iemand door het gebruik ervan aanstoot geeft.

LAKAN, laken, lakensch; *badjoe lakan*, een lakensche jas.

LAKLAK, 1. bast, schors v.e. boom.
2. *malaklak*, opengesprongen v.d. huid; open v.d. huid; *madoeng malaklak tanggoroengkoe dipangan las ni ari*, mijn rug is door de zonnehitte opengesprongen; *ma malaklak biringki*, mijn zweer breidt zich rondom uit.

LAKNA, toch, toch wel; het schijnt dan toch wel; *lakna dibagahon ia*, het schijnt dan toch wel, dat hij het beloofd heeft.

LAKNI = *lakna*.

LAKOE, gangbaar, gewild, goed van de hand gaande; *nada lakoe aoe barang on*, ik heb deze goederen niet van de hand kunnen doen; *sadia lakoe ho barangmi?* voor hoeveel heb je je goederen van de hand kunnen doen? *mangalakoehon*, gangbaar doen zijn; van de hand doen; *marlakoe*, welwillend opgenomen worden v.e. verzoek; *nada marlakoe pangidoanki*, mijn verzoek heeft geen welwillend oor gehad.

LALA, 1. *malala*, gesmolten, papperig geworden; *madoeng malala indahan i*, de rijst is tot brij geworden; *mangalala*, smelten, vloeibaar maken.
2. *mangkilala*, gevoelen, voelen; *mangkilalahon*, doen gevoelen; *pangkilalaan*, gevoel; *bia dilala ho?* hoe voel je je?

LALAEN, gek, krankzinnig.

LALAI = *lai-lai*.

LALAP, vergeetachtig, ergens niet aan denkende; *lalap rohangkoe*, ik dacht er niet aan; *tarlalap*, per ongeluk vergeten hebbende.

LALAS, *marsilalas*, z. *las*.

LALAT, 1. te laat, vertraagd; *tarlalat*, vertraagd; *tarlalat ia di tongan dalan*, halverwege had hij vertraging.
2. ketella (= *silalat, gadoeng lalat*).

LALE, voorbij v.e. tijdstip; *ma lale kotoe*, de tijd voor de *sombajang* is verstreken.

LALI, e.s.v. kiekendief, kleiner dan de *halihi*; men onderscheidt de *lali hatoetoe* en de *lali amporik*.

LALING, meestal in verbinding met *langka*: *langka laling*, gaande; reizende; op weg.

LALO, aardbeving; *mangalalo-lalo*, heen en weer bewegen; schudden; *lalo-lalo djolo dakdanak on*, neem dit kind eens in de armen en wieg het daarin heen en weer; *lalo-lalo djolo anggoenan on*, schud deze schommel eens heen en weer.

LALOE, en daarna, vervolgens, voorts, doorgaande; *nada laloe aoe karedjo i*, ik kon het werk niet tot een einde brengen; *nada laloe dilehen ia*, het kwam er niet toe, dat hij het gaf; *mangalaloehon* of *palaloehon*, iets doorzetten; met iets doorgaan; overbrengen; *palaloe ma rohamoe*, zet je zin maar door; *laloehon ma na di rohami*, zet maar door wat je in den zin hebt; *palaloe djolo tonangkoe di Sianoe*, breng mijn boodschap eens over aan Sianoe.

LAMAK, zacht, lieftallig, aangenaam; *na lamak do pangkoeling ni boroe i*, het meisje praat zeer lief; *lamak do panaili ni boroe i*, het meisje kijkt zeer lief.

LAMAM, week, zacht, mollig; (v. O.) flauw, smakeloos; — *lamam do djoegoehan on*, deze zitplaats is zacht; *lamam-lamam do hata ni begoe, risi-risi hata ni djolma*, de woorden van de geesten zijn zacht, die v.d. menschen ruw.

LAMARI, kast.

LAMBA, lang v.d. tijd; *salamba-lamba ni taon*, ten langen leste; *malamba malolot*, na langen tijd; eindelijk.

LAMBAK, zoom van binnen; voering; *lambak ni badjoe*, voering v.e. jas; (T.) *lambak gantoeng*, een betelbuidel, die voor de helft met koralen is bestikt.

LAMBANG, loos, leeg, zonder inhoud v. vruchten; ook van woorden; *hata na lambang*, looze woorden; phrasen; *moeda hatiha ni pege lambang dohot sira boerboeron*, in den tijd, dat de gember loos is en het zout door insecten is aangetast, d.w.z. als de kalveren op het ijs dansen.

LAMBAS, zachtmoedig, geduldig, lankmoedig; *palambas ma rohamoe*, wees zachtmoedig.

LAMBAT, langzaam, laat; *marlambat-lambat*, langzaam aan gaan; *lambat ia ro*, hij komt laat.

LAMBE, 1. teeken; bladeren, lappen of andere dingen, ergens aan bevestigd om te laten weten, dat het eigendom is; *mangalambe*, van zulke teekens voorzien; *madoeng hoelambe bargot on, tandana aoe poena*, ik heb dezen arenpalm van teekens voorzien als bewijs, dat ik er de eigenaar van ben; *marlambe-lambe* = *marbandje-bandje*.
2. *marlambe*, drachtig zijn van vee.

LAMBE-LAMBE, (T. O.) de breede planken, die in een *sopo* dwars van de eene *galapang* naar de andere loopen en daarop rusten.

LAMBIAK, 1. = *lamoenok*.
2. *marlambiahan*, krachteloos zijn v.h. lichaam.

LAMBING, slap, slap neerhangend; *malambing toe ihot ni balbahoel on*, het hengsel van deze tasch hangt te slap; *lambing boetoehangkoe dibaen lena*, mijn buik is slap v.d. honger.

LAMBOEJAK, buikplooi.

LAMBOEJOET = *djelok* 1.

LAMBOENG, zijde, kant; *di lamboeng ni*, naast, op zij van; *mangalamboeng*, aan iemands zijde gaan; met iemand meepraten; *hoelamboeng do ia*, ik praatte met hem mee.

LAMBOK, zachtmoedig, minzaam, vriendelijk; week, slap; *lambok ni roha*, zachtmoedigheid; *palambok rohamoe*, wees zachtmoedig; *ma lambok hoelala*, ik voel me krachteloos; *ma loemambok njae i*, de ziekte is niet zoo erg meer; *ma marlambohan pamatangkoe*, mijn lichaam is heelemaal krachteloos.

LAMET = *lamot*; *lamet-lamet dope dakdanak i*, het kind is nog klein.

LAMIS = *almis*; ook: geheel vlak, effen zonder en enkele verhevenheid.

LAMLAM, 1. flauw, smakeloos; *lamlam do dai ni ingkajoe on, nada nisiraan*, de smaak dezer groente is flauw, ze is niet gezouten.
2. de afgevallen bladeren v. boomen.
3. *mangalamlam* of *mangalamlamkon*, laten ontkiemen; *talamlamkon djolo batoe ni harambir on*, laten we deze klappernoten laten ontkiemen (met het doel ze later te planten).

LAMOEN, 1. *malamoen*, rijp; *lamoen-lamoen*, heel rijp; *lamoen-lamoen hoeida halak Angkola Djae i*, ik vind, dat de menschen uit Beneden-Angkola er flets uitzien; *mangalamoeni*, rijp laten worden; *pangalamoeni*, middel om iets, bijv. een zweer, rijp te laten worden; *palamoen*, laten rijpen; *hoepalamoen djolo botik on*, ik zal deze papaja eerst rijp laten worden; *pisang silamoenan*, naam v.e. pisangsoort.
2. (T. O.) *mangalamoen*, een stuk brandend brandhout met asch bedekken om het vuur aan te houden; (v. O.) *radja ni lamoen-lamoen*, naam, dien de *landoek* zich in de verhalen geeft.

LAMOEN-LAMOEN, een kleine marter-soort, geel van kleur.

LAMOENOK, het vleesch, dat om de vruchtpit zit.

LAMOT, klein, fijn; *markalamotan dope dakdanak ni na mabaloe i*, de kinderen van de weduwe zijn nog allemaal klein; *mangalamoti*, fijn trappen, vernederen; *taroe dilamoti ho noma halahi na sahorong, padjongdjong tilakona*, wat heb je hen, die van dat geslacht waren, vernederd door de schande, die op hen rustte, weer te doen herleven; *marsilamot-lamoti*, verschillend in kleine vorm zijn; *marsilamot-lamoti noma hoeida bagas i hara ni bahatna*, ik zag door de veelheid het eene huis al kleiner dan het andere; *nada lamot aoe doedaon i harana hoerang hiang djomoer*, ik kan de te stampen rijst niet fijn (ontbolsterd) krijgen, want ze is niet genoeg gedroogd; *silamoton* = *eme* (andoeng-woord); (T. O.) *matartar markalamotan*, in de prille jeugd verweesd.

LAMPAK, schil; *lampak ni pisang*, pisangschil; *lampak ni mata*, ooglid; *lampak ni boekoe*, kaft van een boek; *mangalampak boekoe*, een boek van een kaft voorzien; *marlampak ni siala*, zegt men van mais, die al goed rijp en droog is geworden.

LAMPAM, e.s.v. visch.

LAMPANG, *mangalampang*, iemand tegenhouden, opvangen, den pas afsnijden; *lampang ia toe bariba an*, vang hem aan de overzijde op.

LAMPAS, hoog opgaande, hoog; *na lampas ma dingding ni bagas on*, wat heeft dit huis een hooge wand.

LAMPEAK, *marlampeahan*, slap en krachteloos zijn.

LAMPESONG, e.s.v. boom, waarvan de rauwe vrucht bedwelmend is, maar gekookt eetbaar.

LAMPET, e.s.v. lekkernij, bestaande uit gekookt rijstmeel met bruine suiker erin, in een pisangblad tot een vierkant blokje gevouwen; *mangalampet*, zulk een lekkernij bereiden.

LAMPETAK, lui, loom.

LAMPIDOENG, gezwollen klieren in de lies of oksel ten gevolge van infectie; *lampidoengon, halampidoengan*, zulke gezwollen klieren hebben.

LAMPIN, lappen, doeken, waarin zuigelingen gewikkeld worden; *mangalampini dakdanak*, een kindje inwikkelen, bakeren.
LAMPIS, laag van op elkaar liggende dingen; *sanlampis*, één laag; *marlampis-lampis*, verschillende lagen hebben; *mangalampisi*, ergens een laag over heen leggen of brengen; overtrekken met iets; *na nilampisan dohot sere do on*, dit is met goud overtrokken; *pangalampis ni dingding*, de planken, waarmede men een bamboewand afzet.
LAMPO, *tarlampo*, zeer erg, verregaand.
LAMPOE, lamp; *parlampoean*, waar men een lamp opzet.
LAMPOEJANG, e.s.v. plant, veel op de curcuma gelijkende.
LAMPOE-LAMPOE, wrakstukken, drijfhout; (T. O.) vlinder.
LAMPOENG-LAMPOENG, (T. O.) drijver, dobber.
LAMPOESOENG, cocon van larven.
LAMPOT, goed gaar gekookt.
LAN, helder, klaar; *aek na lan*, helder water; *palan*, helder laten worden, bijv. van water, dat door een of andere reden troebel is geworden; *lan bohinia*, hij kijkt opgewekt, vroolijk.
LANANG, overstroomd, vol staande met water.
LANDAK, 1. *mangalandak*, omspitten v.d. grond op de sawah.
2. = *sigoelandak*.
LANDANG, 1. *mangalandang*, uit een flesch of waterkoker drinken, deze echter op een afstand van den mond houdende.
2. *mangalandang* (Mand.), met een kapmes een houw geven; *hoelandang do ho anon*, ik geef je zoo meteen een houw.
LANDAP, duidelijk, open, kaal; *madoeng landap tarsabi eme i*, de padi is overal reeds geoogst, d.w.z. er staat geen halm meer op de sawah; deze is geheel kaal; *landap noma tarida sian on toe lombang an*, van hieraf is het naar beneden duidelijk alles te zien; *si landapon* (andoengwoord) = *saba; mangalandapkon harangan*, het bosch blootleggen door het open te kappen.
LANDAS, zonder iets bij zich; niets medebrengende; *landas do ia ro*, hij kwam met niets bij zich; *mangalandas*, zonder iets zijn, kaal zijn; kaal er uitzien; *mangalandas do gor haoemanami*, onze akker is heelemaal kaal afgebrand; *a landas*, het letterteeken a zonder iets, d.w.z. zonder eenig klinkerteeken bij zich; bij het vroegere spellen van het Bataksche letterschrift werd zoo gespeld.
LANDASAN, aambeeld; blok, waarop iets, dat men slaan of kloppen wil, wordt neergelegd.
LANDIA, e.s.v. visch.
LANDIHIT, in Padang Bolak = *andihit*.
LANDIT, glad, glibberig; *tarsilandit* of *tarsoelandit*, uitgegleden; *tarsoelandit patkoe*, mijn voet gleed uit.
LANDJA, *mangalandja*, aan een juk of stok op de schouders dragen; *landjaan*, het juk of de stok, waaraan men iets draagt; *parlandja*, de persoon, die op die wijze draagt.
LANDJANG = *gindjang; landjang ni roha*, hoogmoed, verwaandheid.
LANDJENG = *landjing*.
LANDJING = *lajas;* onbeleefd, minachtend, verwaarloozend.
LANDJO, ijdel, pronkerig, graag gekheid makende.
LANDJOER, *tarlandjoer*, te ver gaande; *tarlandjoer hatangkoe*, ik ging te ver met mijn woorden.
LANDJOET, *loemandjoet-landjoet*, een hinkenden gang hebben.
LANDO, 1. met lange tusschenpoozen; *anggo pardakdanaknia na lando-lando do*, wat haar betreft, zij krijgt kinderen met lange tusschenpoozen.
2. *silando-lando* = *palando*.
LANDOEK, dwerghert; men onderscheidt de soorten: *landoek napoe, landoek gariang, landoek katjil*.
LANDOENG, *mangalandoeng*, langzaam loopen, wandelen (= *mangalantjoeng*).
LANDOES, *simata landoes*, kralen van groote waarde.
LANDONG, moedervlek; *landong foea*, een moedervlek, die geluk aanbrengt; zulk een vlek zit gewoonlijk op een zichtbare plaats, is vaak vrij groot en staat dus leelijk, waarom men zich met de gedachte troost, dat ze geluk-aanbrengend is.
LANGA = *langga*.
LANGAN, bleek; *langan-langan*, bleekachtig; *marlangan-langan*, er wat bleek uitzien.
LANGAT, beginnende geel te worden van rijst op de sawah of van vruchten aan den boom; *madoeng marlangat eme i*, de padi begint al te gelen, er is echter nog meer groen.
LANGE, *marlange*, zwemmen; *hoelange*, ik zwem er over (ook: *hoelangei*); *marlangei*, steeds rondzwemmen; *parlangean*, zwemplaats; *halangean*, waar men overheen kan zwemmen; *nada halangean laoet i*, het is niet mogelijk de zee over te zwemmen.
LANGGA, tusschentijd, waarin men niet veel om handen heeft; slappe tijd van het werk; *di langga ni karedjo i ma ho ro*, kom maar in den tijd, dat er niet zooveel werk is; *moeda langga hoelala, ro pe aoe*, als ik het niet zoo druk heb, kom ik.
LANGGAM, blufferij, bluf, opschepperij, snoeverij; *mangalanggam*, opsnijden, bluffen, leugentjes gebruiken om wat van iemand gedaan te krijgen; iemand in het gevlei trachten te komen door zich anders voor te doen dan men is.
LANGGAMAN, beroep, vak of ambacht, dat men uitoefent; kostwinning.
LANGGATAN, stellage, verhooging in het huis v.d. vorst, waar de *gondang*-spelers zit-

ten en waar ook vaak zij gezeten waren, wier *tondi* „beloond" moest worden.

LANGGE, e.s.v. kruid met oneetbare knollen; rijmwoord op *mate; gonan ma langge sian langgojoe, gonan ma mate sian mangoloe, langge* is beter dan *langgojoe*, sterven is beter dan leven.

LANGGENG, *mangalanggeng,* overal aankomen; alles betasten; alles afzoeken; *dilanggeng ko barangki,* je zit met je vingers aan al mijn goederen; *hami langgeng harangan i, nada dapotan,* wij (jagers) hebben het bosch afgezocht, maar niets gekregen.

LANGGOE, de ijzeren ring, het ijzeren beslag om het heft van een mes om het lemmet stevig te bevestigen; *mangalanggoe soehoel ni goepak,* het heft van een kapmes van een ring voorzien; *taroe dilanggoe ho aoe na mangkobar i,* jij wilt mij met jouw praten erin laten loopen.

LANGGOEM, wat tot bedekking dient, waarmede men iets dekt; *baen djolo boeloeng-boeloeng on pangalanggoem ni nahantjitmi,* gebruik dit blaadje om je zweer te bedekken; *mangalanggoem,* iets bedekken, iets afdekken; *langgoem djolo hoedon i,* leg het een of ander ter bedekking van den pot = doe den pot toe met iets; *marlanggoem,* de hand voor den mond houden.

LANGGOENGGOENG = *galoenggoeng.*

LANGGOJOE, een caladium-soort met stinkende bladeren.

LANGIS, kort-af; kaal; op 't kantje af; *ma langis ememoenoe i didjampal horbo,* de buffels hebben jullie padi kort-af (bijna kaal) afgegraasd; *ma langis hoelala harana manjoro ronggoer di lamboengki,* ik voelde me op 't kantje af, want de bliksem sloeg vlak naast me in.

LANGIT, hemel, uitspansel; *langit nilangitan,* de hoogste hemel; *langit-langit,* hemel v.e. bed; verhemelte v.d. mond; (v. O.) *marlangit,* van een hemel voorzien zijn; hemelhoog; *marlangit ko,* uw wenschen gaan wel hoog, ge neemt heel wat op u.

LANGKA, stap, schrede, gang; gaan, vertrekken, op stap gaan; overlijden; *tioer langkamoe,* uwe schreden mogen licht zijn = moge het geluk uw deel zijn; *langka siamoen,* goede stap; stap, die heil aanbrengt; *langka siambirang,* verkeerde stap; stap, die onheil aanbrengt; *langka sagaroeng,* bij iederen stap één *garoeng* = geen voet verzetten of er moet winst van te halen zijn; *langka so midoek,* wat men ook doet, het zet niet aan, het brengt niets bij; *sala langka,* verbloemde uitdrukking voor zwanger zijn v.e. ongehuwde vrouw of meisje; *mangalangka,* stappen, gaan; *mangalangka-langka,* al een beetje kunnen loopen v.e. kind; *mangalangkai,* over iets heen stappen; iemand ergens in passeeren; *silangka-langkaan,* waar men over heen moet stappen; *halangkaan,* waar men over heen kan stappen; *palangka hepeng,* geld uitgeven; geld uitzetten; *mangalangkahon,* ter wille van iets een reis ondernemen.

LANGKAP, *mangalangkap,* overslaan; *madoeng tarlangkap aoe,* men heeft mij overgeslagen.

LANGKAT, *lage langkatan,* een matje van meer dan één laag.

LANGKATING, e.s.v. visch.

LANGKE, *malangke,* bedorven zijn, in rottenden toestand zijn; *madoeng malangke ihan i,* de visch is al bedorven.

LANGKEPE, e.s.v. vischje; *iale langkepe, toe dia pe ho so pade!* o *langkepe,* waar we je ook voor willen gebruiken, je deugt nergens voor!

LANGKITANG, e.s.v. rivierslak; schelp.

LANGKOEAS, e.s.v. kruid (Alpinia Galanga Willd.); (v. O.) de witte varieteit dient meer bij de spijsbereiding, de roode als geneesmiddel (zoowel de wortelstok als de zaden).

LANGKOEM = *laing hoem,* alleen slechts..., alleen maar......

LANGKOEP, *mangalangkoep,* iemand van zijn verloofde berooven; overspel bedrijven; (T. O.) *palangkoepkon,* een meisje uithuwen aan iemand, niettegenstaande zij met een ander verloofd is.

LANGKOEPA, een uilsoort.

LANGKOET, een diepe kloof met loodrechte wanden, op den bodem waarvan een rivier stroomt.

LANGKOP, deksel v.e. ketel, pot, mand enz.; *mangalangkopkon papan toe dingding,* een oude wandplank vervangen door een nieuwe.

LANGKOT, ergens aangekleefd of aangeplakt zittende; *mangalangkoti,* besmettelijk zijn v.e. ziekte; *njae na mangalangkoti,* eene besmettelijke ziekte; *mangalangkotkon,* iets ergens aan vast doen kleven; *marsilangkot,* klimmen v.d. eenen tak naar den anderen.

LANGLANG, 1. tusschenpoos, tusschentijd, er nog niet aan toe; *langlang dope ho alongkoe,* je bent er nog niet aan toe (je komt er nog niet voor in aanmerking) mijn tegenstander te zijn; *langlang dope sinamoraanmoe,* je afkomst reikt nog lang niet ertoe; *oelang langlang pangoesajangmoe, Toehan!* laat er geen onderbreking (afbreking) zijn in Uw erbarmen, Heer! *mangalanglang,* met tusschenpoozen doen; ook: *mangalanglangi; sai dilanglang ko sikolamoe,* jij gaat maar met tusschenpoozen naar school (ongeregeld).
2. *langlangan ni manoek,* een onbevrucht kippenei; *langlangan,* kind, dat na den dood van zijn vader geboren werd.

LANGLOENG, overal te laat bij zijnde; alles tegelijk willende; *langloeng songon Dja Tolang,* net als Dja Tolang, die overal tegelijk wil zijn en daardoor niets krijgt.

LANGO, *malango,* bedwelmd; *halalango,* wat bedwelming veroorzaakt; *halalango do on,* dit veroorzaakt bedwelming; *mangalangoi,*

bedwelmen; *songon tapoes ni Mangoendjam (Si Oendjam) lambok mangalangoi*, net als de tapoes-vrucht uit Mangoendjam, wel zacht, maar bedwelmend, toegepast op iemand, die wel mooie praatjes verkoopt, maar voor wien men zich in acht moet nemen.

LANI, beleefdheidswoordje, dat men bij het spreken tot meerderen bezigt; *olo, lani!* ja, meneer!

LANING, 1 = *oelaning*.
2. = *lani*.

LANJO, 1. = *lago; marlanjo* = *marlago*, vechten.
2. *marlanjo-lanjo* = *marlaso-laso*, bij tienduizenden, bij menigten.

LANOK, vlieg.

LANOM, goed ingedreven v.e. spijker in het hout; diep in slaande; *lanom baen pakoe i*, drijf den spijker er goed in; *lanom pandokkonnia*, zijn woord sloeg diep in.

LANTAK, pin van bamboe, die in den stam v.e. boom wordt geslagen en waarlangs men omhoog kan klimmen; *mangalantak*, zulke pinnen in een boom slaan.

LANTANG, ruim, wijd; nergens tegenop ziende, alles aandurven; *lantang do bagas on*, dit huis is ruim; *na lantangan do roha ni anakboroe i*, de vrouw ziet ook nergens tegen op (is zeer vrijmoedig).

LANTAS, doorgaande; *nada lantas rohangkoe* = *nada toroes rohangkoe*, ik durfde het niet aan; *lantas toesadoe aoe* = *laloe toesadoe aoe*, ik ging door daarheen.

LANTE, vloer; *mangalante*, een vloer leggen, bevloeren.

LANTEAN, stokje in de vangkooi, waarop de vogels zich zetten.

LANTIK, e.s.v. boom.

LANTING, e.s.v. heester, waarvan de bladeren gebruikt worden tot het wegnemen van het bloed bij het tandenvijlen; ook worden de bladeren om de voeten gewonden om te voorkomen, dat de kippeluizen er tegen op kruipen.

LANTJANG, 1. e.s.v. boom.
2. = *kantjang*.

LANTJAP, *mangalantjap*, huichelen, vleien; *pangalantjap*, huichelaar, vleier; *pangalantjapon*, huichelarij, vleierij.

LANTJAR, vlug, vaardig; *na lantjaran do dakdanak i manise*, het kind is zeer vaardig in het lezen.

LANTJAT, de lantjat-boom met eetbare vruchten (Lansium domesticum Jack.); *lantjat-lantjat*, *lantjat*-kleurig; *koedo lantjat-lantjat*, een *lantjat*-kleurig paard (bleekgeel); *marlantjat siboenian*, iets achterbaks hebben, iets in het geheim gedaan hebben.

LANTJIM, snijvlakte; *santampoel doea lantjim*, een slag twee snijvlakken, d.w.z. twee vliegen in één klap.

LANTJINOK, het vleesch aan de ruggeschoft.

LANTJO, week, zacht, alleen van pinangnoten.

LANTJOENG, *mangalantjoeng*, wandelen; *parlantjoengan*, wandelplaats.

LANTJOET, doorweekt, vloeibaar geworden v. iets, dat vast is; *aha baen malantjoet goelo bargot on?* waarom is deze *bargot*-suiker zoo zacht geworden?

LANTOEK, vloeibaar, papperig, week; *mangalantoek*, tot pap maken; *madoeng malantoek boeboer on*, deze pap is heelemaal vloeibaar geworden.

LANTOJOENG, e.s.v. heester, dorentjes hebbende (Solanum torvum Swartz.); *marlantojoeng*, zegt men van jonge kuikens om daarmede de grootte en den ouderdom aan te geven.

LANTOM, *silantom*, een heester, vaak voor omheiningen gebruikt.

LANTOS, (T. O.) *gonting silantosan*, n.v.e. bergpas in de verhalen.

LAOENG, schaduw, lommer; *marsilaoeng*, in de schaduw zijn, de schaduw zoeken; *parsilaoengan*, plaats, waar men schaduw vindt; *mangalaoengi*, beschaduwen; *halaoengan*, in de schaduw staan.

LAOET, zee; oceaan; groot meer; *sopo laoet*, de schuur v.d. vorst die nooit leeg is evenmin als de zee ooit leegloopt; *na di dalom laoet* = *na di dalom bortian*, die in de baarmoeder is = de foetus; *mardidalomlaoet*, zwanger, zijn.

LAOK, gemakkelijk in den omgang, spoedig bevriend; *na laokan do danak on*, dit kind is gauw goede maatjes.

LAON, *laon-laon ni ari, na* verloop van tijd.

LAOS, 1 = *lobas*, in staat tot iets; kunnende; iets opkunnen; *nada laos aoe*, ik kan dit niet op; *na so laosnia* = *na so lobasnia*, wat hij niet op kan, wat hij overlaat, zijn overschot.
2. *mangalaoskon*, iets en passant medenemen; *mangalaosi*, aan iets voorbijgaan, iets overtreden; *halaosan*, overtreden zijn; voorbijgegaan zijn.
3. *marlaos-laos*, wandelen.
4. *laosan* of *marlaosan* wordt van knollen gezegd, die te lang in den grond zijn gebleven en daardoor hard zijn geworden, zoodat ze niet meer gaar te krijgen zijn.

LAPA, 1. *mangalapa*, in stukken snijden v. vleesch.
2. eene kleine tusschenruimte hebbende van reeds uitgerolde slaapmatjes. Iets wat niet mag, daar de slapenden dan des nachts bezoek ontvangen van den *begoe sinambela*, die hen krabt. De matjes moeten of tegen elkaar aan liggen of op grooteren afstand.

LAPA-LOPI, kant en klaar v.e. groot aantal sirih-pruimen, zooals op feesten het geval is.

LAPANG, 1. ruim, wijd, den tijd hebbende, beter v.e. zieke; *hoerang do lapangna dison*, het is hier niet ruim genoeg; *andigan lapang*

di toean i antjo mangkobari hita? wanneer heeft meneer den tijd, dat wij eens met elkander praten? *madoeng loemapang dilala na marnjae i,* de zieke voelt zich wat beter; *bia ma halapanganna?* hoedanig is de verbetering? *palapangkon,* voor iemand iets ruim, gemakkelijk maken; medewerking verleenen door iemands verzoek toe te staan.

2. pad, weggetje, door een dier in hoog gras enz. gemaakt; *dia ma lapang toe haoema an?* wat is het paadje naar gindschen akker?

LAPAT, neergeslagen, omgebogen en plat op den grond liggende v.h. gewas door den wind; bedaard, gekalmeerd v.h. gemoed; gestild v.d. toorn; *mangalapati,* terneerbuigen, ombuigen v.d. padi; *ma marlapat timoes ni api,* de rook v.h. vuur sloeg neer; *palapat rohamoe,* breng jezelf tot bedaren.

LAPE-LAPE, eene beschutting tegen de zon, bestaande uit 4 in den grond gestoken stokken en daaroverheen takken gelegd.

LAPIK, 1. onderlaag, waarop iets ligt; *lapik ni eme,* een mat, waarop de padi bewaard ligt; *mangalapihi,* van een *lapik* voorzien; *lapik ni hata,* de manier, waarop men iets zegt; de vorm, waarin men een verzoek kleedt.

2. ingevallen, geslonken; *ma lapik boetoehangkoe dibaen njae i,* mijn buik was door de ziekte geheel ingevallen.

3. *silapik,* een soort v. visch.

LAPLAP, 1. schadevergoeding; *hoem manggarar laplap do aoe na marsaro horbo i,* van het oppassen op de buffels heb ik niets dan betalen van schadevergoeding; *mangalaplapi,* schadevergoeding betalen, hulp verleenen; *laplapi bo,* kom nu te hulp! zegt bij het spel de jongen of het meisje, dat het verloren heeft.

2. *biring laplap,* een uitgebreide beenzweer; *na biring laplapon do ho,* je hebt last van een uitgebreide beenzweer.

LAPO, 1. winkeltje, waar men eten verkoopt; eethuis, gaarkeuken; *parlapo,* iemand, die zoo'n gaarkeuken er op na houdt.

2. (T.) zekere visch.

LAPOE, *mangalapoe,* besmeren, bezoedelen; *mangalapoehon,* iets ergens aan afwrijven.

LAPOEK, schimmel; *lapoehon,* beschimmeld zijn; *lapoek-lapoek,* schimmelkleur; *koedo lapoek-lapoek,* een schimmelkleurig paard; *lali lapoek = halihi silapoek,* e.s.v. kiekendief van schimmelachtige kleur.

LAPOENG, looze rijstaar; *lapoeng hiap,* absoluut looze aar, waarin zich ook geen enkel korreltje bevindt; ook wel geheeten: *lapoeng bapbap; lapoeng dokdok,* rijstaar, die maar half gevuld is met korrels.

LARAS, 1. loop v.e. geweer.

2. (Nederl.) laars.

LARAT, *malarat,* rondzwervende.

LAS, warm, heet; warmte; *las ni ari,* zonneschijn; zonnewarmte; *ari las,* zonnig weer; droog weer; *mangalaslasi,* verwarmen, warm maken; *palaskon,* verwarmen; afwachten tot het droog weer wordt; *marsilalas,* zich in de zonneschijn warmen; *laskon, ari!* wees warm, o weer! zegt een vrouw vaak, als ze padi gaat drogen; *las habongna,* het is warm onder zijn vleugels, d.w.z. hij maakt zich nergens zorgen over; *parlaslas,* opwekkende, heete, scherpe kruiden.

LASAK, *mangalasak,* iemand slaan met een stok of knuppel.

LASANG, 1. *silasang = montji,* muis; *adian lasang,* naam v.e. plaats, waar men even rust houdt.

2. (v. O.) bokkig, nurksch.

LASIAK, Spaansche peper.

LASKANG, het binnenste harde hout, de kern, van half vergane boomstammen.

LASKOETI, een sterk soort rotan.

LASO, *salaso,* tienduizend; *marlaso-laso,* bij tienduizenden.

LASOENA, een witte ui-soort, knoflook.

LATA, schoon, van onkruid gezuiverd; *mangalata,* schoonmaken v.e. tuin; *lata ni kopi = tampang ni kopi,* kweekplantjes v. koffie; *lata bohina,* hij kijkt opgewekt.

LATAK, *mangalatak,* door een of ander sterk werkend boomsap de huid laten zweren. Vroeger gebruikte men dit middel wel om het uiterste puntje v.d. voorhuid weg te laten zweren, zoodat men als resultaat verkreeg iets wat op de besnijdenis leek.

LATANG, 1. *mangalatang,* slaan met een stok of stuk hout; *latang-latang,* knuppel; stuk hout, waarmee men slaat.

2. (T. O.) woord zonder beteekenis in een versje, dat in de verhalen in den mond van geesten of wilde dieren als dreigement wordt beschouwd.

LATE, 1. afgunstig, minachtend; *late ni roha,* afgunst, minachting.

2. *palatehon,* zich platuit neerleggen.

LATING, *matoelating,* onrustig heen en weer loopen; zich overal tegen aan schuren.

LATLAT, platgetreden v.e. weg; kaal geloopen v.e. paadje; *ma latlat dalan i,* de weg is kaal geloopen (er groeit geen onkruid op).

LATONG, de karbouwen-brandnetel; *partiang latong,* iemand, die telkens verhuist v.h. eene dorp naar het andere of van de eene streek naar de andere.

LE, 1. honger; *hara ni lena,* vanwege den honger; *male,* hongerig, z. *male; haleon,* hongersnood; door zijn voorraad rijst heen zijn.

2. *mangale,* geven; *hoele ia mangan,* ik gaf hem te eten; *mangalei,* iemand iets geven; iemand begiftigen; *biasi nada dilei ho aoe,* waarom heb je mij niets gegeven?

3. vocatief van *ale,* een woordje, waarmee men iemand aanspreekt; *nada 'le,* neen, vriendje!

LEBAK, teleurgesteld, sneu; *palebakkon,* iemand minachtend behandelen.

LEBAN, andere, vreemde, overige; *halak na leban,* de andere menschen; een vreemde.
LEBE, (T.) = *hoerabot; sibaoen lebe,* de persoon, die onder de kamferhalers de heftband v.d. *balioeng* moet verstellen.
LEGAN = *leban; palegan-legan,* van elkander verschillende, afwijkende.
LEGAR, *marlegar,* met elkander ruilen; omruilen.
LEGET, *mangaleget,* wegjagen; *mangaleget-leget* = *mangajak-ajak,* iemand najagen, achterna zetten.
LEHAM = *lebak,* teleurgesteld.
LEHANG, niet in een richting liggende; van elkander afwijkende; *palehang-lehang,* in verschillende richting gaan; *tandoek palehang-lehang,* horens, die in stand geheel van elkaar afwijken.
LEHEN, *mangalehen,* geven; *mangalehenkon,* iets bepaalds geven, opofferen; *marsilehen,* ieder voor zich geven; *marsilehenan,* elkaar iets geven; *lehenon,* wat men geeft; gift, gave; *pangalehen,* de wijze, waarop men iets geeft; *pangalehenan,* de persoon, aan wien men iets geeft; ook de familie aan wie men volgens de adat een dochter moet ten huwelijk geven; *palehen-lehen,* telkens iets geven.
LEHOE, 1. *marlehoe,* geluid geven v.d. *imbo.*
2. (v. O.) *marlehoe-lehoe,* zich slingeren, zich kronkelen.
LEHOEK, *marlehoek-lehoek,* geen rechte grenzen vormen v.e. sawah of tuin.
LEHOENG = *lehoe* 1.
LEI, *batoe lei,* een lei.
LEJOE, *malejoe,* omgebogen v.h. lemmet v.e. mes.
LEKLOEK, kronkel, bocht, list, uitvlucht; *bahat do lekloek ni bajo i,* die man heeft veel uitvluchten; *marlekloek do batang aek on,* deze rivier heeft veel bochten; *songon parlekloek ni hotang bide, hoedoekna mandjadi adopna,* net als het draaien van de *hotang bide,* de achterkant komt naar voren, d.w.z. in elkaars gezicht vriendelijk, achter elkaars rug afbreken.
LELAN, e.s.v. visch.
LELANG, openbare verkooping, vendutie; *marlelang,* vendutie houden; *mangalelang,* iets op een vendutie koopen.
LELE = *risking,* lang en mager, spichtig; ingevallen; *na lele ma boetoeha ni babiat i,* de buik van den tijger is ingevallen.
LELENG, 1. langzaam, traag, vadsig; *na leleng ma ho sian saba,* wat kom jij laat van de sawah.
2. *mangoeleleng,* als een tol ronddraaien ten gevolge van een klap of schot.
LELO, lilla, een klein soort kanon.
LEMAN, *aor leman,* een bamboesoort.
LEMBA, langzaam aan, achteraan komende; *marlemba-lemba* = *marlambat-lambat,* langzaam aan; *marlemba do halak taon on manjaboer,* de menschen zijn met het uitzaaien (v.d. padi) dit jaar ten achter.
LEMES, vleierig, zoet klinkend v. iemands woorden.
LEMLEM, vochtig, nat.
LEMPANG, 1. e.s.v. boom.
2. (T. O.) *marlempang,* door elkander kronkelende v.d. wortels v.e. boom, slangen enz.
LEMPENG, 1. rol, streng v. tabak; 10 à 12 *lempeng* vormen 1 *boekoe* = 1 pak.
2. een lekkernij van doerian of van mais, van *gadoeng,* in een pisangblad gewikkeld, vermengd met suiker en klappermelk.
LENDJENG, *mangalendjeng,* achterna zitten, najagen; *marsilendjengan,* elkander achterna zitten.
LENGA, langzaam van denken, niet gauw iets vattende; *na lengaan do rohana,* het dringt niet gauw tot hem door.
LENGE, (v. O.) pols; volgens v.d. T. *lenge-lenge.*
LENGE-LENGE, wormpjes of larven, die in menigte te voorschijn komen.
LENGGA, *marlengga-lengga,* slenteren, zijn tijd met niets doorbrengen.
LENGGANG, 1. *mangalenggang,* zwaaien met het heele lichaam bij het loopen.
2. (T.) *mangalenggang,* kogels gieten; (v. O) ook: *marsilenggang.*
LENGKOENG, boogvormig, rondgebogen.
LENGLENG, *mangalengleng,* uitschelden, allerlei kwaads van iemand zeggen.
LENONG, duizelig, draaiende voor de oogen; *lenong hoelala,* ik voel me duizelig.
LENTJIT, platgedrukt (= *pintjat*).
LEO, e.s.v. plant op natten grond groeiende.
LEOS, teleurgesteld, verlegen, smeekend; beschaamd; *leos noma ia na mangido i,* hij vroeg het erg verlegen; *loemeos-leos,* beschaamd kijken; met de oogen draaien bij het vragen van iets.
LEPAT, 1. afwijkend, op zij af, verkeerd; *lepat do aloesmi,* je antwoord is verkeerd (slaat niet op wat ik vraag).
2. (T.) *malepat,* overbuigen, als een plant door den wind; (T. O.) *palepatkon,* tot iets overgaan, spec. tot het eigenlijke verhaal.
LEPE, naar voren en naar beneden gericht v.d. horens; *silepe,* naam, v.e. buffel, die zoodanige horens heeft.
LEPEK, *marlepek-lepek,* vochtig, nat zijn.
LES, lijst.
LESEM, schoon, zindelijk, fijn, uiterlijk mooi; *oelang palesem bohimoe songon halak na poeaso,* maak je gelaat niet zoo fijn als iemand, die vast; *ma lesem ko na so marboerangir i,* nu je niet meer aan sirih-pruimen doet, ziet je gezicht er schoontjes uit; *dipalesem ko do parangemoe,* je doet je nu zoo mooi voor.
LESET, *sileset,* e.s.v. rijstvogeltje, zwart v. kleur, zeer brutaal en moeilijk te verjagen, vandaar de uitdrukking: *sileset na so haboe-*

roan, een *sileset*, die niet te verjagen is, toegepast op ongezeggelijke kinderen.

LESO, 1. = *leos*.
2. e.s.v. aap.

LETJOM, *marletjoman*, stil zijn, stil zwijgen, niets meer zeggen nadat men eene berisping heeft gehad.

LETO, een kwartel; men onderscheidt: *leto gobak, leto singkam* (met witte borst) en *leto padang* (klein, maar vlug); *golom-golom leto*, niet stevig vasthoudende.

LI, 1. naam v.d. elfde maand.
2. uitroep, waarmede men een *halihi* (kiekendief) verjaagt.

LIA, *lia-lia*, een gevoel hebben, alsof men iets mist of kwijt is; *lia-lia rohangkoe*, ik heb een gevoel, alsof ik iets kwijt ben.

LIAK, meestal met eene ontkenning: *na so marliak* = *na so margogo*, die geen kracht heeft; vaak samen met *na so margogo*.

LIANG, 1. grot, hol.
2. beet, steek; *didoit naning aoe, adong doea liang*, een *naning* heeft me gestoken, er zijn twee steken.

LIAP, 1. heelemaal, geheel, allen, overal; *madoeng liap aek i di saba i*, het water staat nu overal op de sawah; *madoeng liap soede ontangan i didok mangan*, nu is al aan al de genoodigden gezegd te komen eten.
2. *mangaliap*, aantasten, even er langs gaan; *diliap na di gindjang*, een geest heeft hem aangeraakt, zegt men wel v.e. zieke, wiens ziekte men niet weet te verklaren.
3. (T. O.) *mangaliapi*, iemand voorbij loopen om hem te beleedigen; iemand overlast aandoen.

LIAT, 1. kneedbaar, week, zacht; *tano liat*, klei; *na liat roha*, die week is van gemoed.
2. *liatan*, een laag schoven v. padi op de tot een groote, ronde hoop gelegde padi op de sawah; *somalna onom liat do hintjatna na saloenggoek i*, gewoonlijk is één stapel 6 lagen hoog.

LIBAS, neergesmakt; *mangalibaskon*, neersmakken.

LIBE, wat men in ruil geeft; vervanger; *marlibe*, omruilen.

LIBOEK, bedwelmend, zwaar v. tabak.

LIBOENG, een wilde palmsoort. Van het hout maakt men latten.

LIDA, tong; *otom lida*, ploegschaar.

LIDANG, recht, rechtvaardig; *halidangan*, rechtvaardigheid; *palidangkon*, recht maken.

LIDI, bladnerf v. palmen; *sapoe lidi*, een bezem v. zulke bladnerven.

LIDOENG, woord, gezegde; *marlidoeng*, spreken; *na lambok marlidoeng*, die zachtmoedig spreekt.

LIGI, *mangaligi*, kijken, naar iets zien; *paligihon*, iets laten zien, naar iets laten kijken; *paligihon ari*, naar een gunstigen dag laten kijken, d.w.z. den *datoe ari* vragen, welke dag er gunstig is voor een of andere onderneming. Deze raadpleegt de *parkalaan*. *marsiligian*, naar elkander kijken; *pangaligian*, datgene, waarin men kijkt.

LIHA, *marliha-liha*, snel loopen, rennen, weghollen.

LIHAS, (T.) kam van hoorn gemaakt, in tegenstelling met *soeri*; — *mangalihasi*, schoonmaken, reinigen, zooals bijv. vogels doen door aan hun veeren te pikken; *mangalihasi oboek*, het haar schoonmaken met een fijne kam; *mangalihasi eme*, de padi zuiveren, die nog op de sawah staat, door nl. de door muizen aangevreten halmen eruit te trekken; *mangalihasi hata*, netjes en fatsoenlijk spreken; *palihas ma djolo hobarmoe*, zeg eerst netter wat je te zeggen hebt.

LIHI = *lele* = *risking*, lang en mager, spichtig.

LIKLIK, *maliklik*, geschramd, een wondje hebbende door schuren v.d. huid; *maliklik pamatangkoe*, mijn lichaam zit vol schrammen; *ma maliklik aoe na parkaro i*, ik ben met mijn proces er niet zonder kleerscheuren afgekomen; *mangaliklihi*, gelijk maken; schrammen; *ma diliklik aek sabangki, ma majoep soede emengkoe*, het water heeft mijn sawah vernield, al mijn padi is weggedreven; *songon pargaja ni hidje mangalap liklikna*, net als een ree, die zich heen en weer wentelt en zich daardoor vol schrammen maakt, d.w.z. van de wal in de sloot geraken.

LIKOE, *marlikoe-likoe*, loopen zoo hard men kan.

LILI, *lilian*, zich den tijd verdrijven met iets; geheel door iets ingenomen zijn en daardoor niet aan den tijd denkende; *halilian*, tijdverdrijf, spel; *markalilihon*, iets als tijdverdrijf gebruiken.

LILIN, kaars; *sililin*, n.v.e. rijstsoort.

LILING, *mangaliling-lilingi*, voorzichtig uitvorschen, naspeuren; *liling-lilingi djolo sanga ise na manangko manoekki*, vorsch eens voorzichtig uit wie er mijn kippen heeft gestolen.

LILIS, door iets heen dringende, sijpelende; iets uitlaten; *sanga lilis hobarta toe dongan*, pas op, dat we aan de kameraden niets uitlaten van ons gesprek.

LILIT, de geheele omvang v. iets; *sanlilit*, eenmaal de omtrek; *mangalilit*, omwinden, omwikkelen, verbinden; *marsililit-lilitan*, elkander omslingeren; *pangalilit*, band, zwachtel, lapje, dat men ergens om heen bindt.

LILOE, verdwaald; *mangaliloehon*, iemand doen verdwalen; van den goeden weg afbrengen; van de wijs brengen; *haliloean*, dwaling.

LILOP, (T.) bedreven, ervaren, vooral van een vorst gezegd.

LIMA, vijf; *lima-lima*, alle vijf; *marlima-lima*, bij vijf tegelijk; *palimahon*, vijfde; *saparlima*, een vijfde; *parlimaan*, van vijf één; bij de veehoeders in gebruik, die van elke vijf kalveren er één als loon ontvangen; *mangali-*

mai, een vijfde geven ergens van als aandeel in de winst; *silima-taon*, een 5-jarige en dus volwassen karbouw.

LIMATOK, kleine bosch-bloedzuiger; *limatok imbo*, een soort bosch-bloedzuiger, die zich vooral op de bladeren bevindt.

LIMBAJOENG, paarsch.

LIMBANG, *limbangkon hoem*, niets anders dan......; *indadong limbangkon ni on* (= *limbang ni on* = *di balik ni on*), er is niets anders dan dit.

LIMBAT, e.s.v. visch zonder schubben, vooral in moerassen voorkomend.

LIMBONG, e.s.v. kruid, wel als groente genuttigd.

LIMLIM, allemaal tezamen, alle bij elkaar; *ma limlim halak soede kehe toe na markordja an*, alle lui zijn naar het feest (naar hen, die feestvieren) gegaan.

LIMO, (v. O.) = *oente*.

LIMOES, glad, zonder eenige oneffenheid, mooi van woorden; *limoes do hatania*, zijn woorden zijn mooi.

LIMPA, milt.

LIMPANG, *siloemimpang dalan* = *dalan*, weg (andoeng-woord); *di ak ni siloemimpang dalan*, op den kruin van den weg, midden op den weg.

LIMPATA, e.s.v. boom.

LIMPOEN, *mangalimpoen*, in doodsche stilte verkeeren; *mangalimpoen harangan i*, in het bosch heerschte doodsche stilte.

LIMPON, *halimponan*, een vuiltje in het oog krijgen.

LIMPOT, weg, verloren, verdwenen; *ma limpot*, het is weg.

LINANG, *marlinang*, een gladde, bolronde oppervlakte hebben, zooals bijv. zeepbellen; ook gezegd v.e. abces, dat een glanzende, ronde verhevenheid toont; *marlinangi* = *marbosari*, bulten vertoonen v.h. lichaam.

LINDAK, schommelende beweging v.h. water; ergens overheen slaan v.h. water, bijv. over den rand v.e. emmer; *marlindak*, in een schommelende beweging zijn en ergens overheen slaan v.h. water; *loemindak-lindak*, golven v.h. oppervlak v. water; *loemindak-lindak laoet, oelang dohot longko-longko*, al golft de zee, daarom behoeft een regenplas het niet na te doen, d.w.z. wat aan de grooten geoorloofd is, mag daarom nog niet door de kleinen gedaan worden; *na tarlindak*, een abortus hebben.

LINDANG = *landong*, vlek, moedervlek; *marlindang - lindang*, vele moedervlekken hebben.

LINDI-LINDI, e.s.v. worm.

LINDJANG = *gindjang*, lang.

LINDJOEANG, e.s.v. struik (= *hatoenggal*).

LINDO, helder, klaar; *mangalindoi*, klaar laten worden; laten bezinken.

LINDOEAT, tweelingen.

LINDOENG, *marlindoeng*, sterven; *madoeng marlindoeng ia*, hij is al overleden; (T. O.) *mangalindoeng*, de waarheid verbergen; *parlindoengan*, het gedeelte v.h. erf voor een huis, waarover de schaduw van het vooruitstekende dak zich werpt.

LING, helder v.e. geluid of v.d. stem; *ling sorana*, zijn stem is helder; ook: scherp v. gehoor; *na lingan do pinggolnia*, hij hoort zeer scherp.

LINGGOM, schaduw; *mangalinggomi*, overschaduwen; *halinggoman*, overschaduwd.

LINGIK, (v. O.) geschreeuw van een jong varken; *marlingik*, schreeuwende als een jong varken.

LINGKAS, vlug ter been, lenig.

LINGKOEP, gesloten.

LINJAT, platgedrukt.

LINJOP, weg, verdwenen, verloren.

LINO, *mangalinoi*, nauwkeurig naar iets kijken.

LINOE, glans, schittering; *marlinoe*, glanzen, schitteren; *marlinoe pamatangmoe*, over je lichaam ligt een glans.

LINOM, *mangalinom*, de oogen onder water openen, zooals lieden doen, die al duikende naar visch zoeken; of ook voor het nemen van een oogbad.

LINOP, ondergedompeld, onder water staande; *ma linop eme ni halak Angkola Djae*, de padi van de menschen in Angkola Djae staat onder water.

LINTA, bloedzuiger; men onderscheidt: *linta ramboe* (klein soort), *linta oersa* (roodachtig) en *linta horbo* (groot soort); *marpinggol ni linta*, een zeer fijn gehoor hebben.

LINTAS, *mangalintas*, voorbij iets gaan; *mangalintasi*, telkens voor iemand heen loopen; *mangalintas rohangkoe toesi*, mijn gedachten gingen er even heen (aan voorbij).

LINTING, *mangalinting*, zeer snel wegloopen.

LINTJA, licht als een veertje v.h. lichaam.

LINTJAT, platgetrapt.

LINTOP, weg, verdwenen; *ma lintop*, het is weg.

LIO, overgeslagen; *halioan*, overgeslagen zijn; *ma halioan deba loebang i, nada niisi djaoeng*, een deel van de gaten zijn overgeslagen, die zijn niet met maiskorrels gevuld; *moeda marontang kamoe, oelang adong na halioan*, als jullie gaat uitnoodigen, pas dan op, dat er niemand wordt overgeslagen.

LIOENG, steil, loodrechte steilte.

LIOEP = *liap* 2.

LIOK, (v. O.) zwenking, buiging, wending; *mangaliok*, (sierlijk) buigen, zooals het lichaam bij het gaan.

LIPAK, 1. slechts; *lipak hoemon on do*, dit slechts is er.
2. vlak, plat.

LIPAN, giftige duizendpoot; soorten zijn: *lipan api* en *lipan bosi*.

LIPANG = *lipak* 2.

LIPAT, 1. neergeslagen, neergevallen; *mangalipat*, slaan met een zweep of takje; *mangalipati*, steeds slaan; *mangalipatkon*, iets neer-

slaan; *lipat-lipat,* voorwerp, waarmede men slaat.
2. maal, keer; *sampoeloe lipat,* tienvoudig.

LIPE, 1. verkeerd, foutief, tegenzin verwekkend; *sai lipe pangkobarmoe,* wat je zegt, wekt altijd tegenzin.
2. met zijn gedachten er niet bij zijnde; *lipe rohangkoe, nada hoeingot,* ik was er met mijn gedachten niet bij, ik dacht er niet aan.

LIPIK, (T. O.) *marlipik,* tjilpen.

LIPLIP, *mangaliplip,* een nabestaande afzweren; alle verwantschap met iemand afbreken; iemand uit de familie stooten.

LIPOENG, alleen boven aan den stam bladeren hebbende; *hajoe na lipoeng,* een boom, die alleen boven aan den stam bladeren draagt.

LIPOET, ondergegaan, ondergedompeld; *madoeng lipoet mata ni ari,* de zon is al ondergegaan (onder de kim).

LIPOT = *limpot.*

LISA, neet, luizenei; *soemolkot gomit sian lisa,* een jonge luis is nader dan een neet = het hemd is nader dan de rok.

LISAT, ingedrukt; *ma lisat botik i,* de papaja is ingedrukt.

LISIK, *mangalisik-lisihi* = *mangaliling-lilingi,* voorzichtig navragen, uithooren; (T. O.) *marlisik,* fluiten als iets, dat snel door de lucht gezwiept wordt; sissen v.e. gloeiend ijzer in het water.

LITAK, versch v. sporen; pas gevallen v.d. regen.

LITAP, *litap soegari* = *indap soegari* = *andap soegari,* indien eens......

LITOK = *litak.*

LITI, 1. *liti-lition,* driftig worden; in toorn ontsteken.
2. (ook *loti*) n.v.e. boom met zacht, week hout. Dit hout wordt wel gebruikt om scheermessen te slijpen.

LO, kundig, bekwaam; *sinaloan,* kunde, bekwaamheid. Zie verder bij *malo.*

LOAS, *mangaloas,* toestaan, toestemming geven; *paloas,* goedvinden, toestaan, toestemmen, toelaten.

LOBA, bij; *asar ni loba,* bijennest; *aer ni loba,* honing.

LOBAJAN, e.s.v. pauw.

LOBA-LOBA, 1. e.s.v. boom; *loba-loba do sihondoeng,* een *loba-loba* heet ook wel *sihondoeng* = het is hetzelfde.
2. *marloba-loba,* schuimend koken v.d. *tanggoeli* (palmwijn-stroop) bij de suikerbereiding.

LOBANG, *lobangon,* geen tanden meer hebben, tandeloos zijn.

LOBAS, tot iets in staat zijn; op kunnen v. spijze.

LOBAT, dicht opeen.

LOBE, vroom man, die al zijn godsdienstplichten waarneemt en geregeld den Koran reciteert.

LOBI, meer; overschot, rest; *lobi-lobi,* overschot; ten zeerste, erg, zeer; naam van de 13de maand van de Bataksche kalender; *na lobi denggan,* die zeer goed is, buitengewoon goed; *na lobi ma ho!* met jou is het nog al heel erg! *halobian,* meerderheid; wat er boven gaat; waarin het iets anders overtreft; *mangalobii,* iets grooter of meer maken dan gewoonlijk het geval is; *palobi,* vermeerderen, meer doen zijn; *tarlobi-lobi,* inzonderheid, vooral.

LOBOE, verlaten dorp; de plaats, waar vroeger een dorp stond en die nog kenbaar is aan de zich aldaar bevindende klapperboomen, bamboe-stoelen, enz.

LOBOENG, 1. greppel of goot langs een weg of om een tuin; (v. O.) opening, gat, afgrond; — *tarloboeng,* in den greppel geraakt.
2. (v. O.) *marloboeng,* plompen v.e. badende in het water.

LOBONG, deel, stuk; *sanlobong,* één deel, één stuk; *mangalobong* in stukken deelen, in stukken hakken; *mangalobongi,* in stukken hakken, bijv. een boomstam; *pangalobongan,* de spaanders of stukjes hout, die er bij het in stukken hakken afvliegen; *mago lobong,* niet gevuld van eenige pootgaten; per ongeluk een rij pootgaten overslaan.

LODING, *mangaloding,* met de sporen bewerken van vechtende hanen.

LODJA, moe, vermoeid; *halodjaan,* vermoeidheid; *mangalodja,* iemand vermoeien, moe maken; *mangalodjahon,* iemand afmatten; *palodja-lodjahon,* iemand telkens moe maken; *marlodja-lodja,* moe worden; iets steeds doen, zoodat men er moe van wordt; *halolodja,* moeheid; *barang na lodja,* reeds gebruikte meubelen.

LODJONG, *marlodjong,* hard loopen; ergens hard heen loopen; *marlodjongi,* met z'n velen hard wegloopen; ergens hard naar toe loopen; *mangalodjongkon,* ergens hard mee wegloopen; *mangalodjongkon boroe,* een meisje schaken; *parlodjongan,* waar men hard heen loopt.

LOEA, vrij, open, niet gebonden; *maloea,* vrij, bevrijd, los van iets; *paloeahon,* vrijmaken, losmaken, loslaten; *haloeaan,* vrijheid; middel, waardoor men vrij van iets komt; *marsipaloeai,* ieder voor zich van iets trachten vrij te komen; *loea-loea,* zich niet heelemaal tevreden voelende; iets missende; *loea-loea hoelala,* ik heb 'n gevoel alsof ik iets mis; er ontbreekt mij iets, ik weet niet wat.

LOEAI, een woord, waarmede men den zin vragend maakt; waarmee men zijn onzekerheid uitdrukt; *ro do ia loeai?* zou hij komen?

LOEAK, *maloeak,* afgeschilferd, ontveld; *mangaloeak hajoe,* een boom van zijn bast ontdoen.

LOEANG, 1. vrij, zich verlicht voelende, opgelucht; *loeang hoelala, nada maroban aoe,*

ik voel me licht, ik heb niets te dragen; *loeang hoelala na so marbadjoe*, ik voel me luchtig, nu ik geen jas aan heb; *loeang-loeang langkangkoe*, ik doe wijde en langzame stappen.

2 en 3. zie *paloeangan* 1 en 2.

LOEAP = *loeak*.

LOEAS, opgelucht, doorgebroken, afgeloopen, doorkomende; *loeas rohangkoe*, ik voel me opgelucht; *nada loeas sorangkoe*, mijn stem komt niet door = ik ben heesch; *loeas ni poken*, de dag na de markt; *loeas ni minggoe*, de dag na den Zondag; *haloeasan ni aroen*, uitslag om den mond als gevolg v. koorts; *mangaloeaskon*, uiting geven aan; kenbaar maken.

LOEAT, streek, landschap; *marloeat-loeat*, streek voor streek; streeksgewijs; *loeat harangan*, boschstreek; *loeat dolok*, bergstreek.

LOEBANG, gat, kuil, diepe goot door den regen; *tarloebang*, in een kuil geraakt; *opat pat ni horbo, laing tarloebang*, een buffel heeft vier pooten en die komt nog wel eens in een kuil terecht, d.w.z. een ongeluk ligt in een klein hoekje; *mangaloebangi kopi*, plantgaten maken voor koffie.

LOEBAS, open, wijd v. opening, ruim; geen smaak hebbende, v. tabak; *loebas do dai ni timbaho i*, er zit geen smaak aan deze tabak; *paloebaskon*, wijd, open maken; *paloebas djolo siboeloe-boeloe i*, steek deze bamboe-pijpen eens door.

LOEBIS, naam v.e. marga.

LOEBOE, naam v.e. van oorsprong Maleische stam in het Mandailingsche.

LOEBOEK, diepte, kolk in een rivier, door wieling ontstaan.

LOEBOENG = *loeas, loebas*; opgelucht, goed geopend; *paloeboeng bondar*, een waterleiding schoonmaken, zoodat het water er goed door kan stroomen.

LOEDJOEP, doornat.

LOEGA, ruim, wijd; *loega dope djoegoehan i*, er is nog plaats genoeg om te zitten.

LOEGOE, *marloegoe-loegoe* = *margoeloe-goeloe*, wentelen in den modder van buffels.

LOEHA, litteeken, smet; *halak na loehaon*, iemand, die vol litteekens zit, inz. v. iemand, die de pokken heeft gehad.

LOEHE, *mangaloehei*, het vruchtvleesch van de pitten afnemen; *mangaloehei taroetoeng*, het vleesch van de doerian-vruchten eruitnemen en van de pitten ontdoen.

LOEHIK, *loehik-loehik*, afgelegen plaats, verborgen plaats, verborgen beteekenis.

LOEHOEM, alles bij elkaar, alles ineens; *loehoem dapot aoe manoekkoe soede*, ik heb al mijn kippen ineens gekregen.

LOEHOET, verzameld, bij elkaar; *loehoetan*, hoop, stapel; *parloehoetan*, verzameling; *marloehoet*, bij elkaar op een hoop liggen; samenkomen; *marloehoet-loehoet*, op hoopjes bij elkaar; groepen vormen van menschen hier en daar; *paloehoetkon*, verzamelen; op een hoop bij elkaar doen.

LOEJA, *loemoeja-loeja*, heen en weer schudden, lillen; *loemoeja-loeja tano i dibaen dajoekna*, de grond was door zijn weekheid in schuddende beweging.

LOEJAK, *loemoejak-loejak*, uit elkaar loopen, uit elkaar vloeien.

LOEJOEN, omgebogen, schuin neerhangende; *anggo oenena, maloejoen toeson do*, wat het spoor in het gras aangaat, het (nl. de grashalmen) is naar dezen kant heen gebogen; *oene maloejoen*, een term in de oude adatrechtspraak, beteekenende: het spoor wijst hierheen = alle vermoedens vallen sterk op hem; *loemoejoen-loejoen*, heen en weer buigen; bijv. van halmen.

LOEJOEP, omgebogen, neerhangende; (v.O.) *mangaloejoep*, iemand door elkaar schudden.

LOEKLOEK, *mangaloekloek*, onaneeren.

LOEKOE, (T.) ploeg.

LOELI, klos ongesponnen katoen; *loeli moembang, batoe bonom*, een klos katoen drijft, een steen zinkt.

LOELOE, 1. zoekende; *loeloe-loeloe*, zoekende en tastende; *mangaloeloei*, zoeken.

2. *mangiloeloe*, vervellen v.e. slang; *pangiloeloean*, het afgelegde vel v.e. slang.

3. *marloeloe*, vergolden, gewroken.

LOELOEK, zwam v.d. *bargot*-stam afgeschrapt, als tondel gebruikt.

LOELOEM, (v. O.) *mangaloeloem*, iets inslikken, iets opslokken.

LOELOEN, *loeloenan*, rol; *saloeloenan*, één rol; *mangaloeloen*, oprollen; *marloeloen*, opgerold zijn; *marloeloen oerat ni pat ni na tobang i*, de aderen v.h. oudje vertoonen knobbels.

LOELOES, 1. *mangaloeloes*, iets bij het vuur houden om het min of meer te schroeien; *loeloes djolo boeloeng ni pisang on*, houd deze pisangbladeren even bij het vuur om ze wat aan te schroeien.

2. ontkomen, ontsnappen; *nada tarloeloeskon ko ibamoe sian oehoem i*, jij kunt jezelf niet laten ontkomen aan het oordeel.

LOELOET, *siloeloeton*, zucht, traan (andoeng-woord); *marsiloeloeton* (andoeng-woord) = *tangis*, weenen.

LOEMBA, *loemba-loemba*, voorspelling, waarschuwing; *mangaloemba*, waarschuwen, voorzeggen.

LOEMBAN, land, landschap, landstreek, bijdorp.

LOEMBANG, ruim, wijd; *paloembangkon*, ruim maken; *loembang-loembang*, pijn doende, gevoelig zijnde v.d. botten.

LOEMBO, *marloembo*, wedrennen; *parloemboan*, plaats waar de wedrennen plaats hebben.

LOEMBOENG, 1. = *loembang*; ook: ledig v.e. kist; *loemboeng do badjoe i disia*, het baadje zit hem wijd.

2. rijstschuur.

LOEME, vlies, vocht, wat tusschen de bast en het hout in zit; *loeme ni na hantjit*, vocht van zeer op de huid; *marloeme-loeme* = *margodol-godol*, vol slijm zitten.

LOEMLOEM, alles bij elkaar; alles tot het laatste toe.

LOEMOET, mos; *loemoeton*, met mos begroeid zijn.

LOEMOK, het zachte, weeke gedeelte v. vruchtvleesch; *madoeng marloemok-loemok tangankoe dibaen boestak i*, mijn handen voelen glibberig aan door den modder.

LOEMPAT, sprong; *mangaloempat*, over iets heenspringen; *saloempat saindege*, één sprong, één spoor, d.w.z. trouw aan elkander blijven.

LOEMPE, (T.) zekere visch.

LOEMPOE, verlamd; *loempoeon*, verlamd zijn.

LOENAK, vleezig, veel vruchtvleesch hebbende.

LOENDJOENG, ovaalrond, eirond.

LOENDOE, of *loendoe-loendoe*, jong, spiraalvormig gekruld blad van de varensoorten, zooals *pahoe*, *tandiang*, enz.

LOENG, afgrond, diep ravijn.

LOENGAM, open, vrij kale plekken hebbende; *marloengam-loengam eme i didjampal horbo*, de padi vertoont hier en daar kale plekken doordat de buffels haar hebben afgegraasd.

LOENGGA, ruim, wijd (= *loega*).

LOENGGOE, 1. buurt; *loenggoe-loenggoe*, makker, buur.
2. *marloenggoe-loenggoe*, bij gedeelten.

LOENGGOEK, stapel, hoop van schoven padi op het rijstveld na den oogst; ook gebezigd als maat om daarmee aan te geven hoeveel er van één rijstveld werd geoogst; *mangaloenggoekkon*, de padi op *loenggoek*'s zetten op het veld.

LOENGKA, fuik.

LOENGKANG = *roenggar*, wijd v.e. ring.

LOENGKAS, 1. een klein mesje, door palmwijntappers gebruikt voor het afsnijden v.d. bloemstengel v.d. *bargot*.
2. = *roengkas*, ronduit, alles eruit flappend.

LOENGLOENG, *mangaloengloengkon*, afzonderen, doen verhuizen; *loengloengkon ma na poeroeon i toe aek an*, zonder de aan *poeroe* lijdende maar af bij het water (aan de rivier).

LOENGOEN, verlaten, eenzaam; *loengoen ni roha*, verlangen, heimwee; *mangkaloengoenkon*, naar iets verlangen; *haloeloengoen*, verlangen.

LOENGOES, (v. O.) *marloengoes*, snuiven, blazen als een wild zwijn.

LOENTAK, *mangaloentak*, tot modder fijn trappen.

LOENTANG, wijd, ruim zittende van kleederen.

LOENTI, *mangaloenti*, op iets treden, afbeulen, afmatten; *loenti toesi*, beul maar af! *diloenti pamatangkoe hoelala*, ik voel mezelf heelemaal afgemat.

LOENTJAT, ergens uitglijdende, ergens uitschietende; *sanga loentjat da na niompami*, pas op, dat wat je op den rug draagt (het kind), niet (uit den doek) glijdt.

LOEPA, vergeten, vergeten hebbende; *loepa aoe*, ik heb het vergeten; *parloepa*, vergeetachtig; *na parloepaan do aoe*, ik ben erg vergeetachtig; *mangkaloepahon*, iets vergeten, ergens niet meer aan denken.

LOEPAK, vierkant vakje op de sawah.

LOEPLOEP, voorhuid; *marloeploep*, onbesneden zijn; *parloeploep*, onbesnedene.

LOEPOEK, nat, doornat.

LOES, tevergeefsch; *loes sadjo karedjongkoe*, mijn werk is geheel tevergeefsch.

LOESI, ontveld, opengegaan v.e. blaar; *madoeng maloesi tangankoe na mosok i*, mijn verbrande hand is al ontveld.

LOESIN, dozijn.

LOESLOES, *mangaloesloes*, over elkaar heenvlechten.

LOESO, 1. *mangaloeso-loesoi*, mummelen; gebrekkig en langzaam kauwen van bejaarde menschen, die geen tanden meer hebben.
2. (T. O.) *mangaloesoi*, een doerian van zijn pitten ontdoen om er *djoroek* van te maken.

LOESOET, ondergegaan v.d. zon.

LOETE, afgetobd, afgemat, krachteloos; *loete hoelala*, ik voel me door en door moe.

LOETI, week, kurkachtig hout; ook een boom met kurkachtig hout.

LOETLOET, 1. binnenste vlies v.e. blad.
2. pandanus-soort met dunne bladeren, door vrouwen in het haar gedragen.

LOETOE, door elkaar wemelende, door elkaar schreeuwende, rumoerig v.e. menigte.

LOETOENG, rijmwoord zonder beteekenis, voorkomende in een versje, z. *latang*.

LOGING, e.s.v. bies, geschikt voor vlechtwerk.

LOGO, droog v/h weer; opgehouden v.d. regen; *ari logo*, droog weer; tijd v. droogte; *logo ni ari*, droogte; *palogohon*, het droog laten worden; *tapalogo djolo*, laten we het eerst droog laten worden; laten we wachten, tot de regen is opgehouden.

LOGOE, wijze, melodie, liedje; *marlogoe*, op een melodie iets voordragen; *mangalogoehon*, een melodie op iets maken; op een zangerigen toon iets voordragen.

LOGO-LOGO, ook: *logo-logo soepi*, e.s.v. valk.

LOGOM, aard, karakter, wijze van doen; *na so binoto logom ni bajo on*, je komt er niet achter, wat voor een aard die man heeft.

LOGOT, (T.) *mangalogot*, iets bekappen als bijv. een boomstam.

LOHA, gespleten, in tweeën gescheurd; *madoeng maloha tambok ni tobatki*, de afsluit-

dijk van mijn vijver ligt in tweeën; *mangaloha,* splijten, in tweeën scheuren; *mangaloha bagas,* een huis bij gedeelten uit elkaar halen; (T.) *loha isang,* dood.

LOHAN, ook: *lokan,* e.s.v. zeeschelp.

LOHANG, (v. O.) vrij zijnde, los van iets.

LOHOEK, uithoek, kom, klein dal of ravijn; *marlohoek-lohoek,* uithoeken hebben, vol kleine inzinkingen zijn v.d. bodem.

LOHOT, vastklevende, vastzittende; *lohot di rohangkoe,* het kleeft vast in mijn geest = het blijft bij mij hangen, ik vergeet het niet; *mangalohotkon,* ergens aan doen kleven, iets vastkleven; *halohotan,* de plaats, waar men iets aan vastkleeft; *silohot,* e.s.v. klis.

LOJANG, messing; *hoedon lojang,* een pot van messing.

LOJOK, frisch en groen er uitzien v. planten na den regen; versch en malsch v. groenten; *mangalojok,* zich frisch en groen vertoonen.

LOKAN = *lohan.*

LOKET, schuiflade.

LOKOT = *longkot.*

LOLA, 1 = *siala.*
2. (T.) *mangalola,* iemand op den weg aanranden en uitplunderen.

LOLAP, (T. O.) weelderig van planten, haar; vruchtbaar, vet v.d. grond.

LOLO, *mangalolo,* hoogstaand rietgras plattrappen.

LOLOM, zie *silolom.*

LOLOS, verstrooid, afgetrokken; *lolos ia,* hij had er zijn gedachten niet bij.

LOLOT, lang v. duur; langdurig; duur, tijdsduur.

LOMA, verflauwd, in kracht afgenomen, verminderd, weeker geworden; *loma rohangkoe,* ik weifel; *mangalomai goepak,* een hakmes zachter laten worden door het in het vuur te houden en dan te laten afkoelen zonder het in water te dompelen.

LOMAK, weelderig v. planten; *djampalan na lomak,* een vette weide.

LOMANG, kleefrijst met klappermelk in een bamboekoker gaar gemaakt; *mangalomang, lomang* bereiden.

LOMBAM, bont en blauw v.h. lichaam door een klap of stoot; *marlombaman,* vele bonte plekken hebben; *na lombam do ingkajoemoenoe i,* jullie groenten zijn niet erg frisch meer (half verlept, half nog groen).

LOMBANG, vallei, diepte; aan den benedenkant v. iets; bij namen van dorpen gevoegd beteekent het „laag" in tegenstelling met „hoog", bijv. *Pagaran Dolok* = Hoog-Pagaran; *Pagaran Lombang* = Laag-Pagaran; *di lombangna i,* aan de benedenzijde ervan, aan de lage zijde ervan.

LOMBING, een groot mes, dat als erfstuk bewaard wordt.

LOMBOE, koe.

LOMBOET, 1. *mangalomboet,* een dier berijden; *koedo lomboeton,* rijpaard.
2. juist v. smaak, alleen v.d. tabak; *lomboet do dai ni timbaho on,* deze tabak is net goed van smaak.
3. *silomboet daoen,* n.v.e. pisangsoort.

LOMBOM, (v. O.) = *lombam.*

LOMING, in bamboekokers gaar gekookte spijze; *ihan na niloming,* visch, die met specerijen vermengd, in bamboekokers gaar is gekookt.

LOMLOM, zwart; *silomlom oeloe,* zwartkop = mensch; *marsilomlomi losoengna halahi,* zij maakten ieder hun stampblokken zwart: zij waren bezig met het bereiden van buskruit.

LOMO, behagen scheppende in; innerlijk genoegen hebbende van; *lomo rohangkoe disia,* ik mag hem graag lijden; *anak lomo-lomo,* het lievelingskind.

LOMOEK, *mangalomoek-lomoek,* vleien, lokken.

LOMONG, *tarkalomong,* geschrokken, bewusteloos.

LOMOS, angstig, onzeker, zich duizelig voelende.

LOMPA, *mangalompa,* koken, iets door koken gereed maken; *lompaon,* wat gekookt moet worden, nl. rijst of groente; *lompahon kamoe djolo di soe,* jullie moeten even rijst voor mij koken; *pangalompaan,* kookpot.

LOMPAP, omhulsel, omwikkeling; *mangalompap,* omhullen, omwikkelen; *lompap djolo timbaho on,* wikkel deze tabak eens in; *na nilompap do mangga on,* deze mangga is ingewikkeld (in een doekje gewikkeld, opdat er geen dieren aan zouden eten); (T.) *mangalompap,* bekneden, zacht wrijven als het lijf v.e. zieke.

LOMPIT, vouw; *mangalompit,* vouwen; *pangalompitan,* plankje, waaromheen de stof gewonden is.

LOMPO, *na so halompoan,* de onovertreffbare; *mangalompoi,* overtreffen, verre te boven gaan.

LOMPONG, een zeer lange regenworm, soms meer dan een meter lang.

LONDAT, (v. O.) *mangalondat,* iets verkoopen.

LONDJAN, *mangalondjan,* trappen; *hoelondjan do ho anon,* ik zal je zoo trappen.

LONDOEK, slap hangende v.e. touw; *palondoek tali i,* laat het touw wat slapper hangen.

LONDOET, 1. ergens doorheen schietende; *ma londoet hambeng i,* de geit is (met den kop) er doorheen geschoten.
2. (T. O.) min of meer hol terrein; inzinking, inbuiging, gebogen v.h. been; *palondoetkon,* het been buigen bij het knielen; *loemondoetlondoet,* schuddende, lillende als moerassige grond.

LONDOM, weg, op, verdwenen, kwijt; *madoeng londom sinamoraannia,* al zijn rijkdom is hij kwijt.

LONGA, de sesam-plant (Sesamum indicum L.); *mandjompoet longa*, een plechtigheid bij de huwelijkssluiting, waarbij het jonge echtpaar sesam-zaad eet.

LONGA-LONGA, e.s.v. boom, waarvan de bast wordt verwerkt tot tasschen.

LONGANG, 1. verbaasd, verwonderd; *longang-longang songon bajo na hoerangan same*, vreemd staan te kijken als iemand, die niet genoeg rijstkweekplantjes heeft.
2. (T.) ontvolkt, verlaten, eenzaam, stil, naar van een plaats.

LONGAS, 1. *malongas* = *mate*, dood.
2. *loemongas-longas*, brutaal rondkijken.

LONGAT, e.s.v. boom, op welker vruchten de vleermuizen verzot zijn.

LONGGA, *loemongga* (andoeng-woord), in de hand houdende, hanteeren v.e. lans.

LONGGANG, e.s.v. boom.

LONGGI, 1. e.s.v. boom.
2. e.s.v. parasietplant.

LONGGOM, schaduw, lommer; *longgom ari i*, het is nog al bewolkt; *salonggom ni langit*, zoover als door den hemel beschaduwd wordt = de gansche streek, het geheele land; *djolma na salonggom ni langit on*, de menschen uit het gansche land.

LONGING, *marsilonging*, een doffen toon geven; ook: heerschen van een diepe stilte; *marsilonging doma sora ni bodil hara ni daona*, de geweerschoten gaven door den grooten afstand maar een dof geluid; *padang na marlonging*, eene dorre, boomlooze vlakte; *silonging*, e.s.v. insect (e.s.v. cicade); *marsilonging pinggolkoe*, mijn ooren suizen.

LONGIT, slachtdieren, die voor de feesten, inzonderheid voor een lijkfeest, van vorstelijke personen meegebracht worden.

LONGKANG, wijd.

LONGKING, (T.) fijn katoen.

LONGKIS, dood, afgeloopen; *longkis ne ma*, hij is dadelijk dood, bijv. v.e. geslacht dier, dat nog enkele stuiptrekkingen maakt.

LONGKISA = *rongkisa*.

LONGKO, *longko-longko*, plasje, kleine poel; zie spreekwoord bij *laoet*.

LONGKOENG, gebogen, gewelfd.

LONGKOP, alles aanwezig zijnde, wat benoodigd is; *palongkopkon*, ervoor zorgen, dat alles wat voor iets noodig is, aanwezig zij.

LONGKOT = *langkot; ma longkot da ho!* je bent er bij hoor! *ma longkot njae i di ho*, jij hebt de ziekte nu ook gekregen, nl. eene besmettelijke ziekte; *mangalongkoti* = *mangalangkoti*, besmettelijk zijn v.e. ziekte.

LONGLONG, *mangalonglong*, een bijdrage voor iets geven, bijv. voor een feest.

LONGO, 1. *longo-longo*, eenzaam, waar diepe stilte heerscht; *tombak longo-longo*, het eenzame woud.
2. *mangalongo*, afzetten, iemand in den nek kijken; *ma dilongo ia aoe sahorbo*, hij heeft me voor de waarde van één buffel afgezet.

LONGON, verlaten, eenzaam; *tombak silongon-longonan*, het eenzame, ongerepte woud; *tano longon*, woestenij; *halongonan*, woestijn.

LONOK, (v. O.) zinkende.

LONONG, gezonken, ingezonken, verzonken; ook: overvol; *ma lonong tobat i*, de vijver is overvol.

LONOP, verzonken, ingezonken; verdwenen, uitgeroeid; vervallen v.e. pand; *ma lonop mata i*, de oogen waren diep inliggende; *ma lonop horbongki*, mijn buffels zijn allemaal weg (dood); *madoeng lonop gade i*, het pand is vervallen (de inlossing ervan).

LONTIK, gebogen, boogvormig, sikkelvormig v.d. maan; *tompa ni boelan lima borngin lontik ma*, de maan, die 5 nachten oud is, heeft een sikkelvorm; *na lontik ma tangan ni bajo panortor i*, wat bogen de handen van den danser zich om; *ipon na nilontik*, tanden, die door het vijlen ervan, aan den onderkant een boogvorm hebben.

LONTJA, *mangalontja*, fijn trappen van den sawahgrond, wat men door een troep buffels laat doen; *horbo pangalontja*, de buffels, die voor het fijntrappen van den grond gebruikt worden; *mangalontjahon*, (buffels) gebruiken om den sawahgrond fijn te trappen.

LONTJING, 1. zweep; *mangalontjing*, met een zweep slaan; *mangalontjingi*, voortdurend met een zweep slaan; *pangalontjingan*, de plek, waar met een zweep geslagen is; *lontjing-lontjing*, wat men als zweep gebruikt.
2. bel, luidklok.

LONTJONG, op, weg, verdwenen; *madoeng lontjong sinadongannia*, zijn goederen zijn al opgemaakt.

LONTJOP, ingezonken, ingevallen, ingedreven; *ma lontjop hajoe i toe boestak i*, de boom ligt diep in den modder; *ma lontjop soede na sahorong i, tarida imoes soada*, dat heele geslacht is verdwenen, zelfs geen schim is er meer van te zien.

LONTJOT, indrukbaar, indeukbaar.

LOPAK, *amporik silopak*, rijstdiefje met bruine veeren en witten kop; *halihi silopak*, kiekendief met bruine veeren en witten kop; *marsilopak*, van de sawah gezegd, als er een deel droog, een ander deel bevloeid is; *marsilopak sabanami*, onze sawah is deels droog, deels bevloeid.

LOPANG, schaardig, met kleine stukjes er uit als de snede van een mes.

LOPAS, vrij, los; *mangalopaskon diri*, zich ergens van vrij maken; *lopaskon ho sian na marmahan i*, maak je los van het veehoeden.

LOPE, 1 vrij, afgedaan, volbracht, afgeloopen; *ma lope sarongkoe*, mijn *saro* is afgeloopen; *lope timbaho dohot sira dibaen i*, tabak

en zout heb ik er vrij door; *mangalopehon*, afwenden, afweren.

2. een lekkernij van kleefrijst, bestrooid met bruine suiker.

LOPENG, *mangalopeng*, iemand ervan langs geven; het woord wordt niet graag gebruikt vanwege de onzedelijke bijbeteekenis.

LOPES, *abit lopes*, een stuk goed, dat bij wijze van sarong gedragen wordt; men zegt het alleen, wanneer mannen zich zoo kleeden; *marabit lopes*, een sarong dragen van mannen; *mangalopeskon*, laten afhangen, neerhangen; *lopeskon doran i, oelang masibak*, laat het vischnet hangen, dat het niet scheure.

LOPI, *mangalopi*, tegen elkaar aan leggen v. tabaks-, koffie- of andere bladeren; *salopi* een bosje van dergelijke bladeren.

LOPLOP, *mangaloplopkon*, te gronde richten, bedriegen, oplichten; *diloplopkon ia aoe lima roepia*, hij heeft me voor vijf gulden in den nek gezien; *ma loplop aoe dibaen toelangta*, ik ben door onzen schoonvader beetgenomen.

LOPO = *lapo*, gaarkeuken, eethuis, winkeltje.

LOPOES, tot, tot aan; *lopoes sadari on*, tot op vandaag; in Mandailing: voorbij.

LOPOT, *marlopot-lopot*, bij gedeelten, bij plekken; *marlopot-lopot dope haroeroear ni emenami i*, onze rijst is nog maar pleksgewijze in de aar geschoten.

LORONG, paadje, weggetje.

LOSA, e.s.v. boom, waarvan het hout sterk ruikt en geschikt is voor timmerhout.

LOSAP, bezoedeld, bevuild, besmet; men zegt ook, dat de opgeschepte rijst *losap* is, als iemand over het bord heen iets heeft aangereikt; *mangalosapi*, bezoedelen; *halosapan*, per ongeluk *losap* geworden.

LOSI, iets afgeleerd hebbende; iets niet meer willende doen; *ma losi ho!* je zult het nu wel afgeleerd hebben ! *mangalosihon*, iemand iets afleeren.

LOSOE, *mangalosoe*, smalen, smalend over iets spreken.

LOSOENG, stampblok voor rijst, maïs enz.; *losoeng aek*, stampmolen door waterkracht gedreven; *losoeng indit*, stampmolen, waarbij de stamper door waterkracht op en neer gedreven wordt en zichzelf regelt; *marlosoeng-losoeng*, overal holten of kuilen vertoonen; *madoeng marlosoeng-losoeng emenami dipangan montji*, onze padi heeft overal kale plekken, doordat de muizen ervan gevreten hebben.

LOSOK, lui, vadsig; *parlosok*, luiaard; *halosohan*, luiheid.

LOTENG, zoldering, zolder.

LOTI = *liti* 2.

LOTING, vuurslag; *batoe loting*, vuursteen.

LOTLOT, *mangalotlot*, fijntrappen v. aarde.

LOTOEK, blaasjes, blaartjes op de huid; *marlotoek-lotoek* of *mangkalotoek*, blaren op de huid hebben; *mangkalotoek pamatangkoe*, mijn lichaam zit vol blaasjes.

LOTOEP, *malotoep*, blaren hebbende; *malotoep patkoe dibaen na mardalan i*, mijn voeten zitten met blaren door het loopen.

LOTOES, 1. voorbij; *malotoes hidje i toe bariba an*, het reehert is al door naar de overzijde.

2. (T. O.) knal v.e. geweer; *bodil sanlotoes*, één schot.

LOTOK, troebel; *aek na lotok*, troebel water; *mangalotohi*, troebel maken; *moeda ro di lotokna, tola pohoelon*, als het toppunt van troebelheid bereikt is, kun je het wel kneden (doordat er zooveel slik wordt meegevoerd), zegt men wel van iemand, die zoodanig uit zijn humeur is, dat hij niet te genaken is; *ma lotok mata i hara ni hantjit ni njae i*, de oogen zien troebel door de hevigheid der ziekte.

LOTOM, (T. O.) *marlotom-lotom*, dof trappelen van het geluid dat een dravend paard maakt.

LOTOP, (T. O.) *marlotop*, knappen van hout.

M

MA, 1. = *na; aek magodang*, hoog water.

2. reeds, al; *ma kehe ia*, hij is al heengegaan; *ma ro ia*, hij is al gekomen; *ma dipangido ia*, hij heeft het al gevraagd.

3. voorhechtsel; *madaboe*, vallen.

4. na een woord geplaatst om daarop den nadruk te leggen, bijv.: *lehen ma*, geef het maar; *paboa ma*, vertel het maar; ro *ma*, kom maar; zegt iemand „*ro ma*" ten opzichte van zichzelf, dan beteekent het: ik kom, met den nadruk op „kom".

MABAR, naam v.e. *haroeaja*-soort.

MABOEK, dronken, bedwelmd, suf; *maboek laoet*, zeeziek; *pamaboekkon*, dronken maken.

MADA = *ma* + *da;* nadrukwijzer: toch, juist; *i mada*, dat is het, hoor !

MADAPOLOM, zie *marapolom*.

MADE-MADEON, zeer oud.

MADJAL, stomp, bot; *na madjal ma piso on*, wat is dit mes bot.

MADJOE, vooruit; *hamadjoean*, vooruitgang; *pamadjoehon*, maken, dat iets vooruitgaat.

MADOENG, reeds, al (= *ma* + *doeng*); *madoeng ro ia*, hij is al gekomen.

MAE, zie *ae*.

MAEK, zie *aek*.

MAEN, verkorting en vocatief van *paroemaen*.

MAGANG, beginnende zuur te worden van palmwijn.

MAGAP, verzadigd, zich prettig gestemd voelende; (T. O.) zijn bekomst hebben van iets; *ma magap hoelala, doeng dioloi ia pangidoankoe,* ik voel me prettig gestemd, nu hij aan mijn verzoek heeft voldaan.

MAGIS, zich niet lekker voelende; zich wat koortsig voelende.

MAGO, zie *ago.*

MAGOPO, tevergeefsch; *magopo sadjo lodjangki,* mijn moeite was tevergeefsch.

MAHAL, duur, schaarsch voorkomende.

MAHAN, *marmahan, marmahankon,* hoeden, weiden; verzorgen v. dieren; voederen v. dieren; dieren er op na houden; *marmahani,* steeds hoeden; *parmahan,* veehoeder, herder. Vgl. *pahan.*

MAHAP, *marmahap-mahap,* zoodanig verzadigd zijn, dat men er meer dan genoeg van heeft en ervan walgt; *parmahap-mahap,* iemand, die telkens van vrienden verwisselt, omdat hij er gauw genoeg van heeft. Vgl. *lahap.*

MAHAR, huwelijksgift van den man aan de vrouw.

MAHOENG = *bangkos,* sterk, onaangenaam riekend; *mahoeng-mahoeng dison songon oeap ni singoengoe,* het ruikt hier nog al sterk net als de stank van de *singoengoe.*

MAI, voorvoegsel; *maisoban,* brandhout halen, verzamelen in het bosch; *maisira,* zout koopen (op de markt); *maihotang,* rotan zoeken in het bosch.

MAIN, 1. = *djoedji,* dobbelspel; *marmain,* dobbelen; *parmain,* dobbelaar.
2. *markamainan,* overspel bedrijven.

MAJAM, *marmajam,* zich vermaken; *marmajam-majam,* spelen van kinderen; *parmajaman,* speelplaats; *saparmajaman do hami nadjolo,* wij speelden vroeger met elkaar, d.w.z. wij zijn van denzelfden leeftijd; *majam-majam,* speelgoed; voorwerp, waarmede men speelt.

MAJANG, 1. een groote tros van klappernoten, pisangvruchten, enz.; *harambir samajang,* een tros klappernoten.
2. n.v.e. boom, die goed timmerhout en hars (getah pertja) levert (Payena Suringariana Burck).

MAKI, *marmaki-maki,* schelden.

MALA, mild, gul, goedgeefsch, mededeelzaam, graag iets aan anderen gevende.

MALAJOE, Maleisch, Maleier; *halak Malajoe,* Maleier; ook in tegenstelling met *halak Batak* in de beteekenis van: Mohammedaan; iemand, die den Moh. godsdienst belijdt.

MALAKA = *balaka* of *balangka.*

MALANG, tevergeefs, voor niemendal, zonder effect; *malang do hami sadari on na mandjala i,* wij zijn den heelen dag voor niemendal aan het visschen geweest.

MALAS, lui, vadsig.

MALDO, lange en dikke rotan-soort (Calamus Manan Miq.).

MALE, 1. hongerig; *male boetoehangkoe,* mijn buik is hongerig = ik heb honger; *hamaleanna,* het oogenblik, waarop het hongergevoel het hoogst is.
2. oud, versleten.

MALEHAT, *toengkot malehat,* n.v.e. tooverstaf.

MALIM, voorganger bij eene Moh. gemeente; vroom, godsdienstig; *hamaliman,* vroomheid, godsdienstigheid, getrouwheid in het vervullen der Moh. godsdienstplichten.

MALI-MALI, e.s.v. heester (Leea sambucina Willd.); *martoendjang haroeaja, oelang dohot mali-mali,* al heeft de waringin-boom ook luchtwortels, daarom moet de *mali-mali* ze nog niet wenschen te hebben, d.w.z. de kleine man moet niet gelijk willen zijn aan den aanzienlijke.

MALO, kunnen, vaardig zijn, bedreven zijn; *hamaloan,* vaardigheid, bedrevenheid; *pamalo,* iemand vaardig of bedreven in iets maken; *pamalo-malohon,* doen alsof men iets kan.

MALOE, schaamte, beschaamdheid; *marmaloe,* schaamte hebben; beschaamd zijn.

MALOEM, genezen, hersteld; *ma maloem njaenia i,* hij is van zijn ziekte genezen; *pamaloemkon,* iemand genezen van zijn ziekte; *hamaloeman,* genezing, herstel, beterschap; *hamamaloem,* wijze, waarop iemand van zijn ziekte hersteld is.

MALOS, verwelkt, verlept; *ma malos boeloeng na di tangannia i,* het blad, dat in zijn handen is, is verdord, d.w.z. hij is gestorven.

MAMA, *marmama,* een zuigeling gekauwde rijst te eten geven, wat meestal door de moeder gedaan wordt; *dimama ia dakdanaknia,* zij gaf haar kindje door haar gekauwde rijst te eten; *paoelak mama, mama* (het gekauwde voedsel) teruggeven, d.w.z. zijn bejaarde ouders verzorgen.

MAMAK, *batoe mamak,* groote brokken steen, waaruit de bodem bestaat.

MAMBA = *momba.*

MAMBOER, *gogo mamboer,* verspilde kracht.

MAMOEN, zie *pamoen.*

MAMPAR, zie *ampar.*

MAN, komt voor in eigennamen; *pidong imboeloe man,* naam v.e. fabelachtigen vogel.

MANA, een uitroep, als men iemand wil aansporen; *mana bo* of *mana behe,* vooruit dan toch, schiet toch op.

MANABIA = *manjabia,* het Noordwesten.

MANARE, *simanarengkoe,* ik; *simanaremoe,* gij (andoeng-woord).

MANAT, voorzichtig; *manat-manat ko,* wees jij voorzichtig.

MANDAILING, naam v.e. landstreek in het Zuiden der residentie Tapanoeli; *halak Mandailing,* een Mandailinger.

MANDAOELOE, *si mandaoeloe,* e.s.v. plant met roode bloemen (Gomphrena globosa L.).

MANDAR, *abit mandar*, Boegineesche sarong, van Mandar afkomstig.
MANDAS, duidelijk, klaar; zie ook *das*.
MANDERA, = *bandera*, vlag.
MANDERSA, Moh. bedehuis.
MANDI, een bad nemen in Moh. zin, nl. des morgens vroeg.
MANDIANG, wijlen, zaliger; *mandiang damang*, wijlen mijn vader; *damang mandiang*, mijn vader zaliger.
MANDIR, slap, uitgeput, krachteloos; *madoeng mandir hoelala na markaredjo i*, ik voel me geheel door het werken uitgeput.
MANDJOENG, uithoek; vooruitstekend stuk grond in de bocht v.e. rivier.
MANDOER, inl. opzichter, die de leiding heeft van een groep arbeiders.
MANGAN, zie *pangan*.
MANGARADJA, titel bij namen.
MANGE-MANGE, de mannelijke bloem v.d. palmsoorten.
MANGGA, de bekende mangga-boom of vrucht ervan.
MANGGAL = *djanggal*, beletsel, verhindering, stoornis.
MANGGIS, boom met zeer gewilde vruchten (manggistan).
MANGKAR, half rijp; niet goed rijp; half gaar; *kooem na so mangkar*, zeer naverwante familie; *ma mangkar boedjing-boedjing on*, dit meisje is al over den leeftijd, waarop men gewoonlijk huwt, heen.
MANGKOEK, kopje, waaruit men drinkt.
MANGMANG, eedsformulier, formuliergebed.
MANGSI, inkt.
MANIS, zoet, lief; *oente manis*, sinaasappel; *miak manis*, klapperolie.
MANISIA = *manoesia*.
MANJABIA = *manabia*, het Noordwesten.
MANJAHATANG, rasecht, onvervalscht; *Oelando manjahatang*, een rasechte Hollander; (T.) in groot aantal aanwezig zijn.
MANJAHE, zie onder *pandjang*.
MANJAPADA, 't met iets eens zijn; tevreden over iets gestemd zijn; *manjapada rohangkoe disi*, ik heb daar volkomen vrede mee.
MANJOGOT, 's morgens, in den ochtend; *parmanjogotan*, werk of loop, waar men een ochtend voor noodig heeft; *adong do saparmanjogotan mardalan toesi*, je hebt er een ochtend voor noodig om erheen te loopen. Vgl. *sogot*.
MANO, *parmanoan*, geschenk, dat een vader aan zijn dochter medegeeft, soms in den vorm van een stuk sawah; souvenir.
MANOEK, kip; *marmanoek*, kippen houden; *manoek saboengan*, vechthaan; *anak ni manoek*, kuiken; *parmanoehon*, wichelkunst door middel van een hoen; *manoek-manoek*, afbeelding v.e. haan; *manoek harangan*, boschkip.
MANOES, wanhopend; *sanga manoès ko*, pas op, dat je niet gaat wanhopen; *manoès rohangkoe*, ik wanhoop er aan.
MANOESIA, mensch; vaak in verbinding met *djolma*: *djolma manoesia*, mensch.
MANOMBO, z. *tombo*.
MANTAGI, (T.) *simantagi*, voorhoofd, als men in sierlijke stijl melding maakt van 't lot dat iemand op 't voorhoofd geschreven staat.
MANTAHARI, *simantahari*, een bles (= *koedo soeap*).
MANTAK, zie *antak*.
MANTJADA, en *mantjadai*, zie *sada*.
MANTJADI, zeer, buitengewoon, uitermate. Vgl. *sadi*.
MANTJAI = *mantjadi*; *mantjai godang*, zeer groot.
MANTJIT, (= *ma* + *hantjit*), pijn doende; *mantjit boltokkoe*, ik heb pijn in mijn buik.
MANTJOM, zuur.
MANTJOT, wat ook; hoe ook; *mantjot bia*, hoe ook; *mantjot bia baenon*, hoe het ook gedaan worde, wat men er ook voor doen moet.
MAOE, vechtlustig v.e. haan; belust op jagen v.e. hond.
MAOEDJA, zie *oedja*.
MAOEDJANA, *di tonga-tonga ni maoedjana*, ten aanhoore van allen.
MAOEK, *tarmaoek*, bekend, befaamd.
MAOL, moeilijk, schaarsch; *dalan na maol*, een moeilijke weg; *pamaol-maolkon*, iets onnoodig moeilijk maken; *maol dapot*, het wordt met moeite verkregen.
MAOR, zie *aor*.
MAOS, 1. een groote aapsoort (de orangoetan).
2. zie *aos*.
MAPAK, muf beginnen te worden v. rijst.
MAPAP, mooi, welig.
MAPOL, achtergebleven, overgelaten; *nada adong be na mapol*, er is ook niets wat achtergelaten werd.
MARA, ongeluk, ramp, gevaar; *marmara*, een ongeluk hebben; *parmaraan*, ramp, gevaar, onheil; *sahat mara*, een geschenk, meestal bestaande uit een mes, dat na den afloop van de besprekingen over den bruidschat door den vader v.h. meisje aan de ouders v.d. jongeling gegeven wordt; *marsae mara*, zie *sae*.
MARANTI, e.s.v. boom, die zeer goed timmerhout levert. Soorten zijn: *maranti koening*, *maranti kadoeko*, enz.
MARAPOLOM, een kleiner soort *mangga*, fijner en zoeter van smaak.
MARDAEKO, (T.) vrij zijn. Vgl. *mardeko*.
MARDEKO, (v. O.) vrijgemaakt v.e. slaaf; *mardekohon*, een slaaf vrij laten.
MARE, kom! kom aan! vooruit!
MARE-MARE, de jonge, nog geel-wit eruit ziende bladeren van palmen, inz. van klapperboomen en suikerpalmen, die als eerebogen ter versiering worden gebruikt bij feestelijkheden; *songon mare-mare na nipaspas*,

als een uit elkaar geslagen jong palmblad d.w.z. zeer bleek van schrik er uitziende.

MARGA, stam; *marga Harahap*, de stam Harahap; *dongan samarga*, stamgenoot.

MARIAM, kanon.

MARIKEN, ongebleekt katoen.

MAS = *omas*, goud.

MASA, gebeuren; voorkomen van iets; het tijdstip van iets; *aha na masa?* wat gebeurt er? *masa bala*, er heerscht een epidemie; *masa ni taroetoeng saonari*, het is nu de tijd van de doerian, nl. dat ze rijp zijn.

MASAK, gaar, rijp, droog van gehakt hout; *marmasak*, koken; *parmasak*, specerijen.

MASAS, wat de bewerking van het *mangesas* heeft ondergaan; *na doeng masas* = *na doeng niesas*, (rijst) waaruit de zemelen bij het stampen reeds zijn verwijderd.

MASIOE, buskruit.

MASOEK, binnengaan, binnentreden, binnenkomen; *pamasoekkon*, iets doen binnengaan; iets ergens in doen opnemen; *marmasoek bagas*, een huis inwijden door er een feest voor te geven; *parmasoek*, som gelds, die men betaalt om ergens in te komen; ook: wat men slacht voor de inwijding van een huis; *hamasoehan*, waar binnen is te komen; waar men kan ingaan; *nada hamasoehan*, je kunt er niet inkomen; je kunt jezelf er niet indringen.

MATA, 1. oog; lemmet v.e. mes; maas van een net; opening tusschen het vlechtwerk v.e. mand; *mata ni hordja*, de voornaamste dag v.h. feest; de dag, waarop het eigenlijke feest plaats heeft; *mata ni ari*, zon; *mata ni ari ni pat*, enkel v.d. voet; *mata ni aek*, oorsprong v.e. rivier of beek; *mata-mata*, spion; *mamatai*, bewaken, in het oog houden; *mardimatahon*, in het oog houden, iemand nagaan; *hamata*, soortwijzer om de hoeveelheid aan te geven; *eme sangkamata*, één korrel padi; *piga kamata* of *pigang kamata*, hoeveel stuks? *hamataan*, eenheid in de rekenkunde; *nada tarsoean boeloe na so marmata*, men kan geen bamboe planten, als er zich geen oog aan bevindt, d.w.z. van niets kan niet iets komen.

2. onrijp, niet gaar, rauw, ongekookt; *na mata dope pisang on*, deze pisangs zijn nog onrijp; *anak mata*, een vrije; iemand, die van vrije afkomst is.

MATE, dood, gestorven; uit v.d. maand; niet meer komende v.h. water; *ma mate aek i*, het water komt niet meer (bijv. doordat de waterleiding niet functionneert enz.); *ma mate djom i*, de klok staat stil; *poedoen mate*, een vaste knoop; *mate so mate*, half dood; *matean*, een sterfgeval hebben; *hamatean*, dood.

MEDAN, *marmedan*, schijfschieten; *parmedanan*, schijfschietplaats.

MEDJA, tafel.

MEME, zoogen; bijv. *dimeme ia dakdanak i*.

MEMOER, onzeker, door elkaar, in de war; *memoer sadjo paretongannia*, zijn berekening is geheel in de war.

MENEK, klein; *hoeta na menek*, een klein dorp; *pamenekkon*, klein maken, iemand vernederen; *menek rohangkoe*, ik voel me achteruit gezet; *hamenehan*, kleinheid, jonkheid; *sian hamenehankoe lopoes saonari*, vanaf dat ik nog klein was tot nu toe; *na tinggal menek* (= *maenek*), wees; *simenek* = *sioentjok*, z. *oentjok*; (v. O.) *sian simenek*, van kleins af. Vgl. *enek*.

MENGGONG, *menggong-menggongon*, zwart in zijn gezicht er uitzien; vol met zwarte vegen zitten op het gezicht.

MENONG, open v.d. oogen; het woordje *menong* gebruikt men ook wel om kleine kinderen toe te spreken en zoo aan het lachen te brengen.

MEONG, *marmeong*, miauwen van katten.

MERA, e.s.v. riviervisch (vgl. *garing*); *pamera-mera ibana*, zichzelf als *mera* beschouwen, d.w.z. zichzelf nog al voornaam gevoelen; de *mera* is nl. een groote visch.

MERAP, door elkander loopend, onzeker, onvast.

MERENG, gek, idioot.

MERER, (v. O.) glad, gelijk, z. *erer*.

MERMER, alles in overvloed hebbende, zeer rijk.

MERONG, geteekend v.d. huid; gevlekt.

MESEK, flink, krachtig, erg; terdege; *mesek dokkon disia*, zeg het hem flink; *mesek adjari ibana*, onderricht hem terdege.

MESKENG, achterlijk in groei v. kinderen.

METAR, goed kunnende schieten; scherp schietende.

METJET, klein.

METMET, klein; *halak na metmet*, een klein mensch.

MI = *moe* + *i*; zie bij *moe*.

MIAK, olie, vet; *miak manis*, klapperolie; *miak tano*, petroleum; *marmiak*, vol olie zitten; vettig zijn.

MIAN, wonen, zie *ian*.

MIDJOER, zie *idjoer*.

MIKIM, glimlachen; *mikim-mikim*, zoo'n beetje glimlachende; *mikim-mikim manoek*, gedwongen lachje; *parmikim*, die gewoon is te glimlachen.

MILAS, warm, heet; *aek milas*, heet water; *pamilaskon*, heet maken, verwarmen; *milas ni roha*, boosheid, toorn; *milas rohangkoe*, ik was woedend.

MINDORAN, kameleon.

MINGGOE, Zondag; *marminggoe*, Zondag vieren; naar de kerk gaan; *parminggoean*, waar men des Zondags samen komt; bedehuis.

MINGOR, duizelig zich voelende ten gevolge van een stoot of klap.

MINOEM, drinken, zie *inoem*.

MINTORA, prevelgebed bij een geneesmiddel; prevelformulier; *marmintorai*, over iets een formuliergebed uitspreken.
MIRDONG, zie *irdong*.
MIRIK, of *simirik*, e.s.v. visch.
MISANG, marter, waarvan verschillende soorten; *djinak-djinak misang*, schijnbaar gedwee, maar achter iemands rug hem tegenstaan.
MISE, knevel; *miseon*, een knevel hebben.
MISTI, moeten; *misti dibaen ia*, hij moet het doen; *marmistihon*, iemand dwingen.
MOA, *marmoa*, loeien v. koeien.
MODANG, e.s.v. boom, goed timmerhout leverende.
MODAL, kapitaal.
MODAR, 1. murw.
2. (T.) onrein voedsel als krengen enz.; *hamodaran*, besmet zijn door een varken, hond of kreng; ten gevolge van het eten van krengen, honden, varkens, huiduitslag krijgen.
MODAT, opium.
MODOM, zie *podom*.
MODONG, zie *odong*.
MOE, 1. bez. vnw. 2de pers. enkv.: *bagasmoe*, uw huis; *moe* + *on* wordt *mon*, *moe* + *i* wordt *mi*, *moe* + *an* wordt *man*; *bagasmon*, dit uw huis; *bagasmi*, uw huis; *bagasman*, uw huis ginds.
2. suffix; *na nilèhenmoe*, wat door u gegeven is.
MOEAL, bron.
MOEAP, zie *oeap*.
MOEARA, monding v.e. rivier; uitmonding; (v. O.) ook: anus (*mata moeara*).
MOEAT, *moeatan*, lading, opbrengst v.e. sawah; *marmoeat*, laden, opbrengen.
MOEBA, zie *oeba*.
MOEDA, 1. indien, als; *moeda dilehen ia*, als hij het geeft; *moeda ro ia*, indien hij komt.
2. licht, gering, gemakkelijk; *marmoedahon*, gering tellen; nagenoeg alleen gebruikelijk in de zegswijze: *na so hoeparmoeda sajang*, ten opzichte van wien ik mijn genegenheid niet licht acht (andoeng-woord); *marmoedamoedahon*, lichtzinnig opmaken.
3. de 4de dag der Bat. maand; *moeda ni mangadop*, de 11de; *moeda ni holom*, de 18de; *moeda ni mate*, de 25ste.
MOEDAR, bloed; *marmoedar*, bloeden v.e. wond; *nada haroe marmoedar be idaon*, hij ziet er uit alsof hij geen bloed meer heeft.
MOEDO, jong; *kaoem moedo*, het jonge geslacht, de jongeren.
MOEDOE, *marmoedoe-moedoehon*, iemand onderhouden, in iemands leeftocht voorzien.
MOEHAT, zie *oehat*.
MOEHOET, kleinere dingen, bijbehoorende zaken, détails, bijzonderheden; *maol paresoon hara ni moehoetna*, het is moeilijk te onderzoeken vanwege de vele bijzonderheden; *namoehoet*, wat men bij de besprekingen v.d. bruidschat nog extra te betalen heeft aan allerlei personen, die er bij betrokken zijn.
MOEIT, zie *oeit*.
MOEJOK, *marmoejok*, een draaierig gevoel hebben door te veel eten; *marmoejok boetoehangkoe*, ik had een draaierig gevoel in mijn buik.
MOEKO, aangezicht.
MOELA, begin, oorsprong (ook: *moela-moela*); *moelai*, te beginnen met, vanaf; *moelai saonari*, van nu af aan; *samoela*, van af; *samoela sian on lopoes toe......* van hier af tot aan......; *parmoelaan*, oorsprong, aanleiding; *moelansa*, die eigenlijk begint; *djoemolo ma aoe mandok kata saotik, moelansa naron radja i*, ik zal eerst een enkel woordje zeggen, maar die eigenlijk begint is de vorst zoo dadelijk.
MOELAK, zie *oelak*.
MOELDOES, zie *oeldoes*.
MOELDOP, zie *oeldop*.
MOELI, zie *oeli*.
MOELIA, heerlijk, majesteitelijk, verheven.
MOELMOEL, *simoelmoelan ni api*, de zon(?).
MOEMBA = *momba*.
MOEMBANG, zie *oembang*.
MOEMOEK, molm van hout, dat door den worm is aangetast.
MOEMOER, 1. aangeslibd zand of fijne aarde, die zich heeft aangezameld in een sloot of waterleiding.
2. *djoehoet na doeng moemoer*, bedorven vleesch.
MOEMOET, oud, versleten.
MOENDALA, uier.
MOENDAR, *moendar-mandir*, wankelend v. gang.
MOENDIK, *moendik-moendik*, e.s.v. mes met scheede.
MOENGGOE, *moenggoe-moenggoe*, een groepje boomen of struiken, boschaadje.
MOENGGOENG, *patoemoenggoengon*, door hevigen schrik bevangen zijn.
MOENGKIR, zie *oengkir*.
MOENGKOER, *oente moengkoer*, naam v.e. citroensoort.
MOENGOET, *marmoengoet-moengoet*, mopperen, murmureeren.
MOENIK, *marmoenik-moenik* = *marmonokmonok*, zie *monok*.
MOENJI, een groote rattensoort.
MOENJOE = *moenoe*.
MOENJOK, *marmoenjok-moenjok*, dik en vet zijn; *hidoe na marmoenjok-moenjok*, een dikke en vette larve van de *gistoeng*.
MOENMOEN, *tali moenmoen*, gevlochten band om een tasch of doos.
MOENOE, bez. vnw. 2de pers. mv.: *bagasmoenoe*, uw huis.
MOENOENG, (T.) zeker zijdewapen van een bijzonder fatsoen.
MOENTJAT, vertrokken, verhuisd.
MOENTJIT, (T.) *samoentjit* = *saotik*.

MOENTJOENG, snuit, bek; *moentjoeng ni babi*, varkenssnuit.

MOER, meer en meer, al met een comperatief; *moer godang*, al grooter; *moersa*, hoeveel te meer, zooveel te meer; *moersa ma ho*, hoeveel te meer jij! *moer-moer so ra ia be*, hij wilde op het laatst heelemaal niet meer.

MOERA, goedkoop; laag van prijs; *pamoerahon*, goedkooper maken.

MOERENG = *moering*.

MOERING, grijs gestreept of gevlekt, cypersch; *hoeting na moering*, een cypersche kat.

MOERIOK, adamsappel.

MOERNIK, *pamoernik-moernihon*, oververzadigd zijn en er daardoor last van hebben.

MOEROEK, boos, toornig; *parmoeroek*, iemand, die gemakkelijk boos wordt; *mamoeroehi*, op iemand toornen, iemand beknorren; *djago oelang ro moeroekna*, pas op, dat hij niet boos wordt.

MOESANG, zie *oesang*.

MOESE, weer, wederom, ook; *didokkon ia moese*, hij zeide ook; *ro do ia moese*, hij kwam toch ook; *hatiha moese-moese*, de toekomstige tijd; *moeseng, moesengai, moesengan, moesenganan, moesengani*, hebben allen dezelfde beteekenis.

MOESENG, enz. zie *moese*.

MOESIM, jaargetijde.

MOESIN = *moesim*.

MOESODJIT, moskee.

MOESOE, vijand; *marmoesoe*, oorlog voeren; vijanden zijn; *parmoesoean*, aanleiding tot den strijd.

MOESTI = *misti*.

MOETIHA, parel, juweel.

MOETIK, vruchtknop.

MOGA, blij, verblijd, verheugd; *moga ni roha*, blijdschap; *marmoga-moga*, vroolijk zijn; *pamogahon*, blij maken; *hamogaan*, blijdschap.

MOGAP, zie *ogap*.

MOGOT, in eigennamen voorkomende.

MOHOP, warm, heet; *adong do mohopna saotik*, hij is een beetje warm (v.e. zieke).

MOIN, alleen, slechts, maar; *moin i do*, dit alleen maar (= *hoin*).

MOIT, lijk v.e. mensch.

MOKMOK, dik, vet, lijvig; *halak na mokmok*, een corpulent mensch.

MOLAS, zie *olas*.

MOLEN, (v. O.) *pamolen*, bedwelmd maken, v.e. pinangnoot.

MOLOS, mopperen; *patoemoloson*, zich te veel laten overheerschen door zijn boosheid of toorn; *laing tong patoemoloson ko na mamoenoe anggimoe*, je laat je altijd te veel door je boosheid beheerschen als je je broertje slaat.

MOMAR, (T. O.) wild ziende v.e. zinnelooze.

MOMBA, *momba boroe*, op het punt staan voor het eerst vruchten te dragen van den *bargot* of ook van den klapperboom.

MOMBANG, 1. *mombang boroe*, een orchideesoort, aan boomstammen voorkomende. 2. het woord *mombang* komt veel voor in eigennamen van vrouwelijke geesten.

MOMBOER, beginnende troebel te worden van het water eener rivier, als het door regens in het gebergte begint te wassen.

MOMO, gemakkelijk, gering achtend; *na momo ma rohamoe di aoe*, wat acht je me weinig, wat tel je me weinig; *pamomohon*, gemakkelijk maken.

MOMOS, stevig, goed bewaard; *marmomos*, iets in bewaring hebben; *marmomosi*, bewaren; *parsimomosan*, bewaarplaats.

MON, 1. verkorting van *timon*, van, vanaf, langs.
2. = *moe* + *on*, deze uwe; *bagasmon*, dit uw huis.

MONA, = *bona*; *matoemona*, beginnende, beginnen; *matoemona saonari*, beginnende van nu af; *patoemonaan*, de eerstelingen van vruchten enz.

MONANG, overwinnen; *hamonangan*, overwinning; *parmonang*, winner; *pamonang*, doen winnen.

MONDING, zie *onding*.

MONDJAP, zie *ondjap*.

MONDOK, zie *ondok*.

MONGGAK, zie *onggak*.

MONGGOENG, *patoemonggoengon*, door groote schrik of vrees bevangen zijn.

MONGKOL, halfrijp van vruchten.

MONGMONGAN, klein muziekbekken.

MONIS, gebroken korrels v.d. rijst; gruis v.d. rijst; *mandjolo-djolo songon monis*, altijd vooraan als de *monis* (bij het wannen), d.w.z. haantje de voorste willen zijn.

MONMON, snot; *marmonmon*, zacht slijmerig vleesch hebbende van jonge klappernoten; *monmonon*, een loopende neus hebben.

MONOK, *marmonok-monok*, mokken over iets, in zijn binnenste misnoegen over iets hebben.

MONTJAK, zwaarddans; *marmontjak*, zwaarddansen; *parmontjak*, zwaarddanser, vechter; *marmontjak di hata*, een spelletje met woorden doen; allerlei verzinsels en uitvluchten hebben.

MONTJI, muis.

MONTJOT, zie *ontjot*.

MONTO, een door het vee zeer gezochte grassoort.

MONTON, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

MOPOP, zie *opop*.

MORA, vorst, heer, verwante v. moeders of vrouws zijde; *morangkoe do ia*, hij is mijn heer; hij is van den stam mijner moeder of mijner vrouw; *namora*, rijke, aanzienlijke, van vorstelijke afkomst; *namora i*, de rijke, naam v.d. vrouw v.d. vorst; *namora-mora*, de aanzienlijken in het dorp; *na mora sannari*, door de vrijen gezegd van de nakomelingen der vroegere slaven; *mamora*, rijk, mach-

tig; *sinamoraan, hamoraan,* rijkdom; *hamoraon* of *hamoraan,* vorstelijke waardigheid; *marsimora-mora,* smeeken, bidden; *parsimoramoraan,* plaats, waar men aanbidt.

MORBO, e.s.v. boom, goed timmerhout leverende.

MORGOE, bult op den nek van stieren.

MOROES, diarrhee hebben; *moroes boetoehangkoe,* ik heb diarrhee.

MORSA, *Poelo Morsa,* Sumatra.

MOSA, *gadja toenggal mosa,* een gevaarlijke alleenlevende olifant.

MOSAL, *mamboeat mosal,* iets euvel duiden; rancune nemen.

MOSOK, verbrand, aangebrand; *ma mosok bagaskoe,* mijn huis is verbrand; *ma mosok boeboer i,* de pap is aangebrand; *ma mosok abitkoe,* mijn kleeren zijn geschroeid.

MOTOENG, (v. O.) = *goembot; si motoeng,* naam van witte honden.

N

NA, 1. betr. vnw.; *koedo na hoegadis i,* het paard, dat ik verkocht heb.

2. bez. vnw.; *koedona,* zijn paard; *bagasna,* zijn huis.

3. bij tijdsbepalingen duidt het 't verledene aan: *napotangin,* gisteravond; *narian,* vandaag (zegt men des avonds, als de dag voorbij is).

4. pak aan! *na bo!* pak eens aan! *na be he!* pak toch aan!

5. voor de vorming v.d. superlatief: *na godangna, na hintjatna,* enz.

6. (v. O.) soms te vertalen met: willende, om te; *kehe ia na manaon boeboe,* hij ging om die fuiken te stellen.

NADA, niet, neen; *nada hoeida,* ik heb het niet gezien.

NAE, een bamboesoort; *boeloe nae* = *boeloe hoemkoem.*

NAEK, gestegen; *madoeng naek arga ni kopi,* de prijs v.d. koffie is gestegen; *manaek,* klimmen, naar boven gaan, binnengaan v.e. huis; *manaehi,* klimmen v. velen; *panaehan,* waarlangs of waarmede men naar boven klimt; *panaek,* beklimmen; *panaek ma djolo harambir on,* klim eens in dezen klapperboom; *panaekkon,* laten klimmen; *manaekkon,* laten klimmen; oplaten v. vliegers; hijschen v.d. vlag; *hananaek,* stijging, omhoogklimming; hemelvaart.

NAGA, naam v.e. fabelachtige slang: *oelok naga;* ook in vorstennamen, bijv. *Soetan Naga* enz.

NAGA-NAGA, uitstekende balk aan de *sopo godang;* bekend rijmpje: *naga-naga toestoes, parbaga-baga na so toeloes.*

NAGARI, landstreek.

NAGORI = *nagari.*

NAHIT, aan v. vuur; *madoeng ke nahit api i?* is het vuur al aan? *sinahit,* een stuk brandhout, dat men aansteekt aan een vuurtje en gebruikt om nieuw vuur te maken; *marsinahit,* met zulk een hout vuur nemen; *panahit,* aansteken v.e. lamp enz.

NAHODA, gezagvoerder van een vaartuig.

NAI, 1. samentrekking v. *nami; bagasnai* = *bagasnami,* ons huis.

2. samentrekking van *nari; sada nai* = *sada nari,* nog een.

3. samentrekking van *inang* + *ni; Nai Tigor* = *Inang ni Si Tigor,* de moeder van Si Tigor.

4. samentrekking van *na* + *di; nai dangka* = *na di dangka,* die op de takken leeft = de aap.

NAIMOT, (v. O.) drek.

NAINGKANI, zie *ingkan.*

NAJANG, licht, niet zwaar; lichtzinnig; oppervlakkig v. woorden; *najang do boanon,* het is niet zwaar te dragen; *najang pangkoelingnia,* hij praat lichtzinnig; *najang ni roha,* lichtzinnigheid; *marnajang ni pat,* vlug ter been zijn.

NALI, (Pad. Bol.) een groote korf of mand; *piga nali emamoe?* hoeveel manden padi heb je? *1 nali* = *5 ampang; 1 ampang* = *2 djoeal; 1 djoeal* = *2 saga.* Al deze inhoudsmaten zijn gevlochten manden en mandjes.

NALNAL, bol naar voren staande; uitpuilend; *ma nalnal sadjo baroetnia,* zijn krop puilt erg uit; *ma nalnal balbahoelnia,* haar tasch puilt uit; *ma nalnal boetoehania,* zijn buik staat heelemaal naar voren uit, d.w.z. hij heeft een hangbuik; *ma nalnal ro mata ni ari di habintjaran,* de zon kwam bolrond op in het Oosten.

NALOM, zijn hart ergens op zettende; *ma nalom ia toe karedjonia,* hij is met heel zijn hart bij zijn werk; *panalom,* zijn hart ergens op zetten; *panalom rohamoe,* zet je hart erop; stel je tevreden; *marsinalom,* vertrouwen stellen op; *marsinaloman,* op elkaar rekenen; erop rekenen, dat de ander het doet.

NALPOENG, licht v. gewicht, maar groot v. omvang; *na nalpoeng ma dakdanak on,* wat is dit kind licht (vergeleken bij zijn grootte); *nalpoeng-nalpoeng hoelala,* ik vind het nog al licht (te dragen).

NAMBOER, dauw, inzonderheid het zich op de planten en het gras bevindende vocht in den vroegen morgen.

NAMBOROE, zuster van iemands vader; tante; schoonmoeder van een vrouw; ook de dochter wordt wel eens aangesproken met *namboroe; anak ni namboroe,* de jongeling, met wien volgens de adat een meisje huwen moet.

NAMI, bez. vnw. 1ste pers. mv. exclusief; *bagasnami*, ons huis.
NAMOEN = *domoen*.
NAMPOENA, eigenaar, de bezittende; *ise nampoenasa*, wie is de eigenaar; aan wien behoort het? *marnampoena*, een eigenaar hebben; van iemand zijn.
NAN = *inang* + *ni*; *Nansaoeda* = *Inang ni Si Saoeda*.
NANA, etter; *marnana*, etteren.
NANAM, *marnanam*, proeven; *parnanam*, tong.
NANAP, in menigte iets bedekkend; geheel bedekt; *nanap noma horbo i di saba an mangan eme*, in menigte bevinden er zich buffels op de sawah aan het eten v.d. padi; *marnanap ma rasania saonari*, hij zit heelemaal vol met schurft (geheel bedekt met schurft).
NANDIGAN, wanneer? (slaat op den tijd, die voorbij is); *nandigan hoedok songon i di ho?* wanneer heb ik je dat gezegd? *nandigan pe*, wanneer ook; *nandigan pe, so djoengada porsaja aoe di ho!* ik heb je nooit geloofd, wanneer ook.
NANG, ook; *nang pe* = *bo pe*, ofschoon; *nang toe dia ho*, waar je ook heen gaat.
NANGET, zachtjes aan, kalm, voorzichtig, met nadenken; *nanget-nanget roha i na mangkobar i*, men moet in het praten voorzichtig zijn; *nanget-nanget parkosana*, hij haalde zachtjes adem.
NANGGAR, smidshamer.
NANGGARAN, houten voetstuk of kandelaar voor de damar-kaars.
NANGGEREK, *marnanggerek*, gewoonlijk met een ontkenning gebruikt en gezegd van personen, die uit luiheid geen slag uitvoeren en vervuilen; *nada marnanggerek da ho hoeida*, ik merk, dat je van luiheid heelemaal vervuilt.
NANGGERET, *marnanggeret*, zich aan iets storen, zich om iets bekommeren; *nada marnanggeret ho*, jij stoort je aan niets.
NANGGO = *nada* + *anggo*, zelfs al was het maar; heelemaal niet; *nanggo sada* = *oempe sada*, ook geen enkele; *nanggo hoedok i*, ik heb dat heelemaal niet gezegd.
NANGGOELON, e.s.v. boom, veel lijkende op de *roeham*, maar grooter.
NANGKA = *sibodak* of *pinasa*; een vruchtboom, soort v. broodboom met vruchten, die van binnen kleverig en draderig zijn; *sada mangan nangka, soede margota-gota*, één eet er *nangka*, allen zitten vol met het kleverige vocht ervan, d.w.z. een heeft het gedaan, maar allen ondervinden de last ervan.
NANGKAN = *na* + *angkan*, een toekomstaanwijzend woordje = zullen, om te; *nangkan ro dope*, het zal (moet) nog komen.
NANGKAT, pijltje v.h. blaasroer, meestal van *taroegi* of van het harde hout v.d. *liboeng* of *baroehoer* gemaakt.
NANGKE, want (= *na* + *angke*).
NANGKIN, zooeven, daarstraks.
NANGKODO, gezagvoerder op een schip; stuurman.
NANGKOK, = *tangkok*; stijgende, klimmende; *nangkok do dalan i*, de weg is nog al stijgende; *nangkohan*, stijging.
NANGKON = *nada* + *angkon*; het behoeft niet; het is niet noodig; *nangkon ro ho*, je behoeft niet te komen.
NANGOLI, *oerat nangoli*, e.s.v. kostbare stof van Atjehsch fabrikaat.
NANING, een groote, zeer vinnig stekende wesp.
NANON, straks, zoo meteen, dadelijk.
NANGOEDA, tante, nl. de vrouw v.d. jongeren broeder v. iemands vader.
NANTOEA, tante, nl. de vrouw v.d. ouderen broeder v. iemands vader.
NANTOELANG, tante, schoonmoeder, nl. de vrouw v.d. broeder v. iemands moeder.
NAONI = *na* + *on* + *i*, onlangs, een poosje geleden.
NAPA, vlak land, aan den voet v.e. berg of langs een rivier gelegen; *marnapa-napa*, vlak er uitzien bijv. van tegelijk geplante gewassen, die allen even hoog staan; *marnapa-napa noma kopi i*, de koffiestruiken staan allen even hoog.
NAPAL, mergel; steenachtig v.d. grond.
NAPOE, 1. vet, vruchtbaar v.d. grond; *napoe ni lomboe*, koemest; *manganapoei*, bemesten; *napoean*, wat men te bemesten heeft; *ma sidoeng napoeannami*, wat wij te bemesten hadden, is klaar.
2. *landoek napoe*, een groot soort dwerghert.
NAPOEAN, halssnoer v. roode, zwarte en andere kralen.
NAPOERAN, betelpruim; *marnapoeran*, betel kauwen.
NAPOTANGIN, gisteravond; in Pakanten: gisteren.
NARASO = *naratjo*.
NARATJO, weegschaal.
NARI, nog (= *nai*); *sada nari*, nog een; *saoelak nari*, nog een keer.
NARING, willen; gebruikelijk in zinnen als: *naring hoeboto nian on*, ik zou dit wel willen weten.
NARITI, het Zuid-Westen.
NARON, strakjes, zoo meteen, dadelijk.
NASA, zie *sa* 2.
NASAR, gelofte.
NASIDA, pers. vnw. 3de pers mv. = zij; bez. vnw. 3de pers. mv. = hun, haar.
NASI-NASI, e.s.v. plant, welker bladeren als groente genuttigd worden.
NASOETION, n.v.e. marga; *boroe Soeti*, vrouw uit die marga.
NATAR, Natal, een kustplaats in Tapanoeli.
NATOEARI, gisteren; *natoeari sadà*, eergisteren; *natoeari sada i* of *natoeari sada nari*, vooreergisteren.

NE, bijna, op het punt van, weldra; *ro ne ma ia*, hij komt zoo dadelijk; *mate ne ma ia*, hij is dadelijk dood = het duurt nog maar even of hij is dood.

NEKAT, ondeugend, stout.

NEMNEM, drinken (kinderwoord).

NENENG, spook; euph. voor tijger; woord, waarmee men de kinderen schrik aanjaagt; *neneng disi*, daar is een spook, pas op! *dipaneneng ia dakdanak i*, hij joeg het kind angst aan.

NETNET, zachtjes, gestadigjes door; *netnet noma haroro ni oedan i*, de regen viel zachtjes neer; *dinetnet ia noma na mardalan i*, hij liep gestadigjes door.

NGADA = *nada*.

NGADOL, kies.

NGAETAN, ergens genoeg van hebben; tegenzin hebben in; *ma ngaetan hoelala na mangan djoehoet, i*, ik heb een tegenzin gekregen in het eten van vleesch.

NGAIK, *marngaik-ngaik*, zachtjes janken v.e. hond; zachtjes huilen v.e. kind.

NGAIR, gebrul v.e. tijger of olifant; *marngair-ngair*, zulk een geluid geven.

NGAIT = *ngaik*.

NGAJAT, (v. O.) *marngajat* = *mangajat*, z. *ajat* 1.

NGAJOK = *gajok*.

NGAK, klanknabootsend woord: *dongàk; dongak do hoetindjoe ho anon*, ik zal je zoo meteen eens een paar gevoelige stompen geven.

NGAL, 1. zwaar v.d. ademhaling; stokkend van den adem; plotseling afloopend; *ngal hosangkoe na marlodjong i*, ik kon haast geen adem krijgen door dit harde loopen; *ngal do pandokkonnia*, hij hield plotseling op met spreken, d.w.z. hij maakte geen goed einde aan zijn woorden; *bandjaran na ngal*, een opeens ophoudende rij; *tor na ngal*, een plotseling afloopende heuvelrug; *na markangalan*, een beletsel hebben, wordt gezegd van jongelingen of jonge meisjes, aan wie het maar niet gelukt tot een huwelijk te komen. Men zoekt de oorzaak daarvan in de moeder, die, toen haar kind nog klein was, een of andere wensch van haar niet vervuld zag. Om dat beletsel weg te nemen moet aan de moeder en aan den zoon of dochter een maaltijd van de door hen begeerde spijzen gegeven worden.
2. *singalngal*, gordelroos.

NGALI, koud; *aek ngali*, koud water; *pangali*, koud laten worden; *pangali djolo indahan on*, laat deze rijst eerst wat kouder (minder heet) worden; *maroebat ngali*, zie *oebat; ngalian*, last van de koude hebben; *hangalian*, door koude overvallen worden.

NGALOET, stijf en pijnlijk v. gewrichten en spieren; onaangenaam aandoende van iemands handelwijze; *ngaloet hoelala akkoe*, ik heb een stijf en pijnlijk gevoel in mijn lendenen; *ngaloet hoelala pambaenannia*, wat hij doet, doet mij pijnlijk, onaangenaam aan.

NGAM, klanknabootsend woord; *dongam*, zwaar klinkend v.d. stem.

NGANGANG, open staande v.d. mond of v.e. deur; ook = mond (grof); *ngangang pintoe i*, de deur staat open; *laing hoem ngangang sadjo dakdanak i sadari on*, het kind doet vandaag niets anders dan blerren; *ngangang songon singgip na hoerang onjak*, openstaande net als een baardtangetje, dat niet genoeg toegeknepen is, zegt men van iemand, die altijd met open mond loopt; *pangangang*, open doen v.d. mond.

NGAOEK, *marngaoek-ngaoek*, een gierend geluid maken.

NGAOEM, *marngaoem*, brullen v.d. tijger.

NGAOENG, *marngaoeng-ngaoeng*, hard huilen v. kinderen.

NGAOL, *ngaolan*, zich vervelen; (T. O.) verstijfd zijn van lang zitten, staan enz.; — *ma marngaolan halahi disi*, zij vervelen zich daar.

NGAONG, *ngaong-ngaong*, verwonderd rondziende uit domheid.

NGAP, klanknabootsend woord; *dongap*, geluid van menschen, die eten.

NGAPNGAP, *singapngap* zie *dan* 1.

NGAR, klanknabootsend woord; *dongar*, luid v.d. stem.

NGARIP, *patoengaripon*, knarsen met de tanden; *ngarip hoelala na mangan i*, ik voel me half verzadigd.

NGARNGAR, scherf v.e. aarden pot; *songon ngarngar ni hoedon, toe tano nada masoek, toe hoedon pe nada*, net als de scherven v.e. pot; aarde ben je niet, maar pot evenmin (vaak in andoeng's gebezigd).

NGAROEK, *marngaroek*, knarsen, rommelen v.d. ingewanden; *marngaroek boetoehangkoe*, mijn buik is aan het rommelen; *marngaroek do roda ni padati na so nimiak i*, de wielen van de kar knarsen, omdat ze niet gesmeerd zijn.

NGAS, klanknabootsend woord; *dongas*.

NGASNGAS, *ngasngasan*, ongeduldig worden; (T.) = *biasan; — ma ngasngasan ia painte inangnia*, hij is al ongeduldig geworden van het wachten op zijn moeder.

NGATNGAT, *marngatngat*, op iets rauws knabbelen; *hoem na marngatngat gadong do dakdanak ni halahi*, hun kinderen knabbelen den heelen dag op knollen.

NGEAK, *marngeak-ngeak*, huilen van jonge, pasgeboren kinderen; *marngeak-ngeak disi hoebege, adong na sorang lakna?* ik hoor daar zoo een kleine huilen, is er ook pas een geboren?

NGEAT, *marngeat*, *marngeati*, zich rekken, zooals iemand doet, die koorts gaat krijgen.

NGEK, klanknabootsend woord; *dongek*.

NGEKNGEK, *singekngek*, e.s.v. vogel (naar het geluid, dat hij geeft).

NGEOEK, *marngeoek*, een krakend geluid ge-

ven; kraken; *marngeoek pintoe i*, de deur kraakt.

NGEOK, *marngeok*, een piepend of knorrend geluid maken, zooals kippen bijv. doen; *marngeok tolonankoe*, mijn slokdarm maakt een koerend geluid; (als dit bij iemand gebeurt, die op jacht is, is het een goed voorteeken).

NGEOR, klanknabootsend woord v.h. geluid, dat de krekels maken; ook: gieren door de lucht v.e. kogel; *marngeor-ngeor poeroer i*, het aarden kogeltje gierde (snorde) door de lucht.

NGEOS, 1. *marngeos-ngeos*, een zacht jankend geluid maken v.e. hond.
2. geminacht, achteruitgezet, diep terneergeslagen door de handelingen der menschen; *ngeos ma bajo i nada dipangkoelingkon kalak*, de man voelde zich erg vervelend, omdat de menschen hem niet aanspraken.

NGEROEK, *marngeroek*, kraken v.e. deur.

NGIAR, *marngiar-ngiar*, hard huilen v.e. kind.

NGIAT = *ngeat*.

NGIK, klanknabootsend woord; *dongik*.

NGIKNGIK, *pangikngikkon*, een klein kind boven het water vasthouden en door telkens *ngik* te zeggen het aansporen zijn gevoeg te doen.

NGILNGIL, open v.d. mond, zoodat de tanden te zien zijn; *ngilngil songon parbatoe ni djagoeng roba*, open staande als de maiskolven.

NGILOE, eggig v.d. tanden; pijnlijk v.d. gewrichten ten gevolge van framboesia tropica; *ngiloeon*, daarvan last hebben.

NGINGIR, boordevol.

NGIOEL, *marngioel*, fluiten.

NGIOES, *marngioes-ngioes*, grommen v. honden.

NGIRE, de mannelijke bloemtros v.d. suikerpalm.

NGIRO, palmwijn, die nog zoet en dus nog niet gegist is.

NGIS, klanknabootsend woord; *dongis*.

NGISNGIS, weg, op, verdwenen; *ma ngisngis hepengkoe*, mijn geld is op; *ma ngisngis emengkoe dibarbar aek i*, mijn padi is weg, door het hooge water weggeslagen.

NGITNGIT, kleermot.

NGOEAS, dorst; *ngoeaskoe nada na boti-boti*, mijn dorst is zeer hevig; *mangoeas*, dorst hebben, dorstig zijn; *ngoeasan*, dorst lijden.

NGOEEK, *marngoeek*, geluid geven v.e. karbouw.

NGOEK, klanknabootsend woord; *dongoek*.

NGOEKNGOEK, *matoengoekngoek*, snikken bij het huilen; ook: *patoengoekngoehon; si marngoekngoek di tonga padang* (andoengwoord) = *montji*.

NGOELNGOEL, de gewoonte hebbende van binnensmonds te praten en daarom niet duidelijk te verstaan zijn; *na ngoelngoel ma pangkobarimoe*, wat spreek jij onduidelijk.

NGOEMNGAM, *matoengoemngam*, door elkaar heen praten; *salakoe ngoemngam sadjo na marsialoesan i*, het was een geweldig geroezemoes, toen zij het met elkaar aan den stok hadden.

NGOENG, klanknabootsend woord; *dongoeng*.

NGOENGENG, *matoengoengeng*, brommen, zoemen van vele bijen, enz.

NGOENGOE, 1. stom, het spraakorgaan missen.
2. *singoengoe*, de spruit v.d. *antoerboeng*; *singoengoe ni boeapak*, stinkzwammen.

NGOER, klanknabootsend woord; *dongoer; dongoer-dongoer diamboengkon ia batoe i*, hij wierp de steenen met een smak weg; *mandongoerkon*, iemand met een smak tegen den grond smijten.

NGOERNGAR, *matoengoerngar*, een rammelend geluid maken; *taroe ngoerngar noma pinggan dohot hoedon diparamboengkon dakdanak i*, het kind wierp de borden en potten tegen den grond, zoodat ze rammelden.

NGOES, klanknabootsend woord; *dongoes*.

NGOETNGOET, (T.) *matoengoetngoet*, huilende snikken bij het weenen.

NGOK, niet in te slikken; moeilijk te slikken; *ngok hoelala dai ni pisang na mata i*, ik vind de smaak van de onrijpe pisang zoo, dat ze moeilijk door te slikken is; *ngok dilala ho*, je slikt dat ook moeilijk; dat was ook een bittere pil voor je; *tarngok*, iets in de keel gekregen hebben; *ngohan*, last hebben van iets, dat in de keel vast is blijven zitten; *mate ngohan*, stikken door iets, dat in de keel bleef steken.

NGOKNGEK, (v. O.) het geluid v.e. viool, harmonica; dat geluid voortbrengende.

NGOLNGOL, *ngolngolan*, zich vervelen; vinden, dat iets lang duurt; *ngolngol do hoelala panangkohan on*, ik vind, dat deze stijging nog al erg lang is (zoodanig, dat je er genoeg van krijgt).

NGOLOE, leven, levensduur; *mangoloe*, leven, in leven zijn; *ngoloe-ngoloe*, levend; *hangoloean*, levensonderhoud; kostwinning; leven; *pangoloehon*, iemand laten leven; iemand in het leven laten; *mangkangoloehon*, iets tot levensonderhoud doen zijn; *na doeng ningoloe do timbaho on*, deze tabak is vochtig gehouden (in tegenstelling met droge, bros geworden tabak, die gemakkelijk gruis wordt).

NGOMBAS, een oogenblik; *sangombas*, zie *ombas; nada marngombas haba-haba i*, de wind hield geen oogenblik op.

NGOMNGOM, dicht ergens tegenaan gedrukt; zonder eenige tusschenruimte; *ngomngom do dakdanak i na managoek i*, het kind lag bij het zuigen dicht (tegen de moederborst) aangedrukt; *ngomngom baen tagoek i toe sajatan i*, druk de palmwijnkoker dicht tegen het afgesneden deel v.d. stengel aan; *dingomngom andjing i hambeng i*, de hond hield de geit stevig (met zijn bek) vast.

NGON, verkort van *tingon*.

NGONG, klanknabootsend woord; *dongong; moeda ditindjoe ia, manigor dongong do,* als hij je een stomp geeft, dan komt het dadelijk goed aan.

NGONGONG, 1. ledig, zonder bezigheid zijnde; *ngongong do aoe sadari on,* ik heb vandaag niets uitgevoerd.
2. *matoengongong,* gonzen v. insecten.

NGONGOS, (T. O.) gegons; *marngongos,* gonzen als de vleugels v. een grooten vogel, of het geraas van een groote bevolking.

NGOPNGOP, iets stevig vasthoudende door het tegen zich aan te drukken; ergens stil tegenaan zittende; gedekt zittende; verborgen, verscholen; *ma ngopngop horbo i mandjampal eme di saba an,* de buffels vreten aan de padi, rustig verscholen als ze zijn; *pangopngop,* zich verschuilen.

NGORNGOR, zachtjes aan, langzaam aan, inzonderheid bij het koken gebruikt; *pangorngor ingkajoe i,* laat de groenten langzaam koken (= stoven); *pangorngor pangalompe ni djoehoet i antjo dajoek,* laat het vleesch langzaam koken (= smoren), opdat het malsch worde.

NGOROM, 1. = *orom.*
2. *patoengoromon,* grommen v.e. tijger of kat.

NGOS, klanknabootsend woord; *dongos.*

NGOSNGOS, ergens dicht tegenaan; stevig aangetrokken; vlak op de hielen; *ngosngos baen pangarahoet ni boban i,* trek de bos stevig aan (= *hoskos*).

NGOT, wakker, wakker geworden; *pangot* of *marngoti,* wakker maken; *inda hangotan bajo i,* die man is niet wakker te krijgen; *hangongot,* het wakker worden, opstanding.

NGOTNGOT, pijnlijk aandoende; stekende van pijn; *ngotngot rohangkoe di hatania,* zijn woorden deden mij pijnlijk aan; *marngotngoti boetoehangkoe,* mijn buik deed stekende pijn; *singotngot,* stekende pijn in het ontstoken tandvleesch.

NI, 1. het voorzetsel van; *bagas ni Sianoe,* het huis van Sianoe.
2. praefix bij werkwoorden; *nipangan,* het worde gegeten; *nilehen,* het worde gegeven.
3. bij imperativi: dan, toch; *kehe ma ni,* ga dan toch.

NIA, 1. bez. vnw. 3de pers, enkv.: zijn, haar; *bagasnia,* zijn huis.
2. woordje achter een werkwoordsvorm gehecht om den persoon aan te wijzen, die de handeling verricht; *na nidoknia,* wat door hem gezegd is; *na niobannia,* wat door hem gebracht is.

NIAN, eigenlijk, wel; *songon i do nian,* zoo is het eigenlijk; zoo moet het eigenlijk zijn; *hoeoloi do nian, tapi...,* ik heb wel ja gezegd, maar......

NIANG, mager; *marniang,* mager zijn.

NIAT, (v. O.) = *niet.*

NIBA = *ni* + *iba; bagasniba,* je huis (van jezelf).

NIBOENG = *liboeng.*

NIET, gelofte, voornemen, bedoeling; *marniet,* een gelofte doen; *manggarar niet,* voldoen aan wat men bij het afleggen van een *niet* zich heeft opgelegd.

NIHO-NIHO, bekendmaking door middel v.e. omroeper; *marniho-nihohon,* bij bekkenslag laten bekend maken.

NIKA, *marnika,* huwen, trouwen voor den Moh. geestelijke; het huwelijk godsdienstig laten voltrekken volgens den Moh. ritus. Vgl. *ika.*

NIMMOE = *ning* + *moe,* zie bij *ning.*

NING, woord, gezegde, geluid, klank; het woordje *ning* wordt steeds gebruikt in verbinding met een bez. vnw. als suffix; in 3de pers. enkv. en mv. met een pers. vnw.; *ningkoe,* zeg ik; zei ik; *nimmoe (ningmoe),* zeg jij; zei jij; *ningia,* zegt hij; zei hij; *ninta (ningkita),* zeggen wij; zeiden wij; *nimmoenoe (ningmoenoe),* zeggen jullie; zeiden jullie; *ningkalahi,* zeggen zij; zeiden zij. *Ning* wordt *ningi,* als het gevolgd wordt door een zelfst. nmw.; *ningi bajo i,* zei de man; *ninna,* luidt het, heet het; *nimmoe da!* dat zeg je maar! dat kun je wel zeggen! *ningkoe pe,* dat dacht ik ook al.

NINGI, zie *ning.*

NINGGOR, 1. middelste stijl, hoofdstijl.
2. e.s.v. haspel in het weeftoestel.

NINI, 1. achterkleinkind; *marnini marnono,* talrijk nakroost hebben.
2. *marninian,* bij iemand in huis trekken en voor hem arbeiden om zoo een dochter van hem zonder bruidschat tot vrouw te krijgen.

NIPI, droom; *marnipi,* droomen; *marnipihon,* over iets gaan droomen; *parnipian,* voorwerp, dat men gebruikt om naar aanleiding daarvan een droom te hebben; men legt dat voorwerp dan onder zijn hoofdkussen; *nipinipion,* droomerig zijn; ergens met zijn gedachten niet bij zijn.

NINNA, zie *ning.*

NIPIS, dun, niet veel beteekenend; *nipis do njae i,* de ziekte heeft niet veel te beteekenen; *na nipisan do hobar ni on,* wat hij zegt, is zeer onbeduidend.

NIRO = *ngiro.*

NJAE, ziekte; *marnjae,* ziek zijn; *parnjae,* iemand, die veel ziek is; *marnjae-njae,* sukkelen.

NJAJO, (T. O.) *marnjajoi,* iemand onderdrukken, knevelen, onrechtvaardig behandelen.

NJAKNJAK, *tarnjaknjak* = *tarbonggal,* overal bekend geworden; *ma njaknjak da ho na giot marbagas i, laing so toeloes,* het is al overal bekend, dat je wilt gaan trouwen, maar er is nog niets van gekomen.

NJALA, vlam; *marnjala,* lichtende zijn als vuur.

NJAMNJAM, 1. *matoenjamnjam,* ijlen v.e. zieke.

2. *marnjamnjam, njamnjam* roepen om daarmede een kat te lokken; *njamnjam djolo hoeting i,* roep de kat eens met *njamnjam.*

NJANGA, *marnjanga-njanga,* hoog oplaaien van vlammen.

NJANJAK, *patoenjanjahon,* beven, bibberen van koude; ijlen v.e. zieke.

NJAOEM, 1. *marnjaoem-njaoem,* zacht grommen v.e. tijger.
2. smekken met den mond, zooals kinderen doen bij het eten; *njaoem-njaoem tabona!* o, o, wat is dat lekker!

NJAOR, *panjaor-njaorkon,* iemand uitschelden.

NJAOT, *marnjaot-njaotan,* mompelend ergens op antwoorden uit verlegenheid.

NJENGNJENG, boosaardig, kwaadaardig; *na njengnjengan andjing on,* deze hond is zeer kwaadaardig.

NJIANG = *niang.*

NJINJIR, 1. vrekkig, gierig.
2. altijd gelijk willende hebben.

NJIOR = *harambir.*

NJIOT, *marnjiot-njiot,* piepen; *marnjioti songon anak ni montji di asarna,* piepen als jonge muizen in het nest.

NJOENJOEP, *marnjoenjoep,* onder de kin strijken.

NJOETNJET, (T.) zijn bijzonder geluid maken, van de *tiroek;* zacht kraken als een houten huis door een kleine beweging.

NJOKNJOK, een opgeblazen gevoel hebbende; *njoknjok boetochangkoe na mangan botik i,* ik heb na het eten van de pepaja zoo'n opgeblazen gevoel gekregen.

NJONGNJONG, *tarkanjongnjong,* door schrik bevangen zijn.

NJONJA, 1. mevrouw, dame.
2. onzeker zijn in z'n doen; geen besluit kunnende nemen; *ma njonja ho na markoboen i,* jij kunt er maar niet toe besluiten een tuin aan te leggen.

NJONJOT, *matoenjonjot,* brandende pijn doen; *matoenjonjot pandoit ni loba i,* de bijensteken doen brandende pijn; *matoenjonjot ate-atengkoe,* mijn hart doet schrijnende pijn.

NOBI, profeet.

NOEAENG, nu, thans.

NOEAM, een scheldwoord, waarvan de beteekenis mij onbekend is; *sinoeam do gakkoe ho,* je bent wel een *noeam; oelang kita songon sinoeam,* laten we niet als *sinoeam* zijn.

NOEARIN = *noearing.*

NOEARING, nu, thans.

NOEMMA, al, reeds; *noemma dilehen ia,* hij heeft het al gegeven; *noemma doeng,* het is al gedaan, ten uitvoer gebracht.

NOENG = *doeng; noeng i = doeng i.*

NOENGNENG, muziekinstrument van bamboe. De snaren zijn de opgelichte schilletjes, die door een kammetje in de hoogte worden gehouden en in spanning gebracht. Met een staafje wordt het bespeeld.

NOENGNOENG, polsing; lokmiddel; middel, waarmede men iemand wil overhalen; *marnoengnoeng,* iemand polsen, overhalen; *noengnoengan,* een meisje, dat al verloofd is; *marnoengnoengi,* iemand ondervragen; trachten over te halen.

NOENOET, 1. versleten zijn, reeds gleeën hebben van kleeren; *ma noenoet saraorkon,* deze mijn broek heeft al gleeën.
2. *manganoenoeti,* iets langzaam, maar gestadig door doen; *noenoet baen,* doe het gestadig aan; *noenoet do siradja ni ompoena,* gestadig aan is het allervoornaamste; langzaam, maar zeker.

NOETNAT, onzeker, geen vertrouwen gevende; *na noetnat do ia mangkatai,* hij spreekt zoo, dat men er geen vertrouwen in kan hebben.

NOETNOET, met ernst ergens aan bezig zijnde; *marnoetnoet,* met ernst ergens aan bezig zijn; *dinoetnoet ia na mambajoe i,* zij was met alle ernst aan het vlechten.

NOKANG, doel, nut; alleen in uitdrukkingen als: *doea nokang,* tweeërlei nut; tweeërlei doel.

NOLI, maal, keer; *doea noli,* tweemaal; *manganolihon,* vermenigvuldigen.

NOLNOL, stijf op iets gericht v.d. blik; *manganolnol,* stijf den blik op iets gericht houden; *aha ambaen dinolnol ko aoe?* waarom kijk je mij zoo strak aan? *panolnol matamoe toe aek i, antjo maloem na halimataon i,* houd je oogen in het water open, opdat je oogontsteking geneze; *marnolnolan bintang i,* de sterren schitterden.

NOMA, slechts, maar; *i noma,* dat alleen nog.

NONANG, *marnonang,* een praatje houden; *marnonang-nonang,* een gezellig buurpraatje houden.

NONAT, 1. regenachtig; *ari nonat,* regentijd.
2. er welig uitzien, er frisch bij staan; *taroe nonat noma kopi ni halahi,* hun koffie stond er frisch bij.

NONGNONG, nat, vochtig; *nongnong abitkoe,* mijn kleed is nat; *panongnong,* een plasje laten doen v. kleine kinderen.

NONO, 1. achter-achter-kleinkind.
2. slaperig; vaak hebbende; *nono matangkoe,* ik heb slaap.

NONOP, gelijkmatig overal aanwezig, bijv. van een huidziekte.

NOPNOP, *matoenopnop,* schijnen van vele lichten.

NORE = *tangkas,* duidelijk, klaar; *nore pareso,* onderzoek het duidelijk.

NORNOR, goed bevloeid; vol van water; *nornor noma sabangkoe,* mijn sawah heeft een overvloed van water.

NOTNOT, vast gevestigd op v.d. blik; *manotnoti,* ergens steeds den blik op gevestigd houden; *panotnoti,* iemand steeds aanzien; *panotnoti aoe,* zie steeds op mij; *hanotnotan,* steeds ergens op kunnen letten.

O

O, uitroep: o! he!

OAM, *maroam*, hardop geeuwen.

OBAN, *maroban*, brengen, meebrengen, dragen, bij zich hebben; *marobankon*, iets dragen; volbrengen; aan iets kunnen voldoen; *nada tarobankon soede na nidok ni kitab i*, men kan niet alles volbrengen, wat door het heilige boek geeischt wordt; *paobankon*, aan iemand iets medegeven; *maroban-oban*, euph. voor zwanger zijn; *paoban-oban*, steeds bij zich hebben; steeds meedragen; *parobanan*, waardigheid, die van ouder op ouder op iemand rust; de staatsie-stelling, waarop een doode naar het graf wordt gedragen; *parobanan ni halahi hian do kapala koeria*, zij hebben van oudsher de waardigheid van koeria-hoofd bekleed; *marparobanan do na mate i*, de doode werd met staatsie begraven.

OBANG, *obangon*, een stijven en pijnlijken rug hebben; het spit hebben.

OBAT = *oebat*.

OBIK, *mobik-obik*, op en neer bewegen; *madoeng mobik-obik papan i*, de plank bewoog al op en neer.

OBIR, groote, moeilijk genezende zweer.

OBOEK, hoofdhaar; *maroboek*, haar hebben; *nada maroboek be*, geen hoofdhaar meer hebben; *oboehon*, lange haren hebben op het lichaam; *ma oboehon patkoe*, mijn beenen zijn begroeid met lange haren.

OBOER, *oboer-oboer*, fraaie gouden loovertjes aan een haarspeld; *djaroendjoeng oboer-oboer*, haarversiersel eener bruid, waarvan de gouden loovertjes een fraaien vorm hebben.

OBOK, *mangobok*, met een steen ergens naar werpen; *mangobohi*, steeds ergens naar gooien; *obok-obok*, voorwerp, waarmee men gooit; *sadao-dao ni obok-obok, moeli-moeli toe tano*, hoe ver wat men werpt ook ga, 't keert toch tot de aarde terug; *saniobok*, een steenworp.

OBOR, 1. *marobor-obor*, vol met bloedvlekken zitten; bebloed er uitzien.
2. fakkel; flesch met petroleum en pit als fakkel gebruikt.

ODAL, *marodal-odal*, aanhoudend iets doen; met volharding doorgaan met iets; *diodal-odal ko noma na mangido i*, jij blijft maar aan het vragen.

ODANG, *odang-odang*, een gouden of zilveren band om de tanden.

ODAP, (T. O.) kleine, van weerskanten bespeelde pauk.

ODJAK, gevestigd; rustende op; gefondamenteerd op; gegrond op; *odjahan*, steen, fondament, waarop iets rust of steunt; *marodjak*, gevestigd zijn op; rusten op; *paodjakkon*, iets gronden, doen rusten op, stevig zetten; *paodjak ma batoe i*, graaf de steen stevig in.

ODJAN, *modjan-odjan*, onder iets zwaars gebukt gaan; *si ari modjan*, een regenboog, die slechts voor een deel zichtbaar is.

ODJI, hadji, Mekkaganger.

ODJOENG, (T. O.) een groot vaartuig, jonk.

ODJOT, *tarodjot*, vreemd opkijken van iets uit schrik; *tarodjot aoe nangkin*, ik keek zooeven van schrik vreemd op.

ODOEL, (T.) *marodoel-odoel*, klinken, galmen v. muziekinstrumenten.

ODOM, *mangodom*, kromgetrokken hout recht maken door er iets zwaars op te leggen; met de reeschaaf planken zuiver recht maken; ook: met dwang iets trachten gedaan te krijgen; *odom djolo boroenta i, antjo dioloi ia na hoedok*, probeer onze dochter te dwingen, opdat zij doe, wat ik zeg.

ODON, *mangodon*, drukken, de buikpers in werking stellen, bij de ontlasting of bij het baren; *mangodonkon*, bezig zijn met drukken; *mangodoni*, voortdurend drukken.

ODONG, *paodongkon*, in 't leven laten blijven van jonge planten of boomen, die men in zijn tuin aantreft en die niet geplant zijn; ook wel van reeds lang geplante boomen; *anggo indon marapolom on, paodong ma djolo*, wat deze *marapolom* betreft, laat hem maar in het leven; *modong*, overblijven; in eene tamelijke hoeveelheid; *nada modong hepengki*, van mijn geld blijft niets over; *taroe so modong be harambir i dibaen kotok i*, de klapperratten lieten hoegenaamd geen klappers meer aan den boom.

ODOP, *tarodop*, zwaar v.d. oogleden door slaperigheid; toegevallen v.d. oogen; *ma tarodop matangkoe*, mijn oogen waren toegevallen v.d. slaap; *modop*, tevredengesteld; *ma modop hoelala*, ik voel me geheel tevredengesteld; ik heb het geheel naar mijn zin.

ODOT, *marodot-odot*, voetje voor voetje loopen.

OEA, 1. *maroea*, een kind op den rug dragen.
2. *mangoea*, zijn goed recht bepleiten, voor men ten strijde trekt.

OEADJIT, e.s.v. lekkernij, versnapering gemaakt van rijstemeel met stroop en bruine suiker.

OEAK, 1. *mangoeak*, van een boom of gewas de bast of schil afnemen.
2. *moeak-oeak*, kokhalzen; *mangoeak hoelala boetoehangkoe*, ik voel mijn hart omdraaien in mijn lijf; *mangoeakkon*, iets uitbraken.

OEAK-OEAK, e.s.v. struik, lijkende op de *sampiloeloet*.

OEALANG, 1. e.s.v. boom, waarvan de schors tot kleedingstof of tot touw wordt verwerkt (= *tangki*).
2. liefje; *oealangkoe*, mijn liefje (zoo spreekt een jongeling van zijn meisje).

OEANG, geld. In Angkola was een *oeang* een geldswaarde van 10 duiten. Drie *oeang* = 1 kwartje.

OEAP, reuk, geur; *moeap*, rieken, reuk afgeven; *moeap baoe*, een stinkende reuk afgeven; *moeap boesoek*, een rottende lucht afgeven; *saoeap*, van één reuk zijn, geen hekel meer hebbende aan elkaars reuk; *napodo saoeap lomboe i*, de koeien zijn nog niet van één reuk, d.w.z. ze kunnen elkanders lucht nog niet verdragen. Zoo zegt men, wanneer een vreemde koe in den stal van andere koeien komt; *moeap*, aan den dag komen; geweten worden; *moeli-moeli moeap do na binaennia*, het kwam toch eindelijk aan het licht, wat hij gedaan had; *maroeap aek i* = *maroeas aek i*, het water dampt, wasemt.

OEAR-OEAR, (T. O.) handvat van een ploeg.

OEARIS, erfgenaam.

OEAS, wasem, damp; *maroeas*, wasemen.

OEBA, verschil, verandering; *dia ma oebana?* wat is het verschil? *moeba*, veranderd zijn, vreemd zijnde, afwijkend; *moeba-oeba*, telkens veranderen; *maroeba*, anders zijn, verschillen; *paoebahon*, iets veranderen; *paoeba rohamoe!* verbeter je! word anders! *haoebaan*, verandering; *haoebaan ni roha*, bekeering.

OEBAN, grijs hoofdhaar; *oebanon*, grijs zijn; *toetoep oeban*, naam v.h. geschenk, dat de grootvader der bruid bij haar huwelijk ontvangt.

OEBAN-OEBAN, e.s.v. mos, dat wel gebruikt wordt om bultzakken mee te vullen.

OEBAR, e.s.v. boom, die roode verfstof (looistof) levert; soorten zijn: *oebar hoemani* (de gewone *oebar*), *oebar paja* en *oebar sipoeloet; maroebar-oebar* = *marmoedar-moedar*, met bloedvlekken zitten.

OEBAT, medicijn, geneesmiddel; *maroebat*, onder behandeling zijn; geneesmiddelen gebruiken; *mangoebati*, iemand behandelen, medicineeren; *paoebatkon*, zich onder behandeling stellen; *paroebatan*, polikliniek; *maroebat ngali*, zich tijdelijk naar een koeler klimaat begeven om genezing te zoeken; *nada haoebatan be*, ongeneeslijk.

OEBE, *sioebeon*, buik, schoot (andoeng-taal); *boras ni sioebeon*, foetus, het ongeboren kind.

OEBI, 1. e.s.v. eetbare aardvrucht of knol. Wat in Angkola *gadoeng* heet, noemt men in Mandailing *oebi*. Men heeft soorten als *oebi harotes, o. koekoeran, o. pira manoek, o. tjino, o. ratoes*, enz.
2. *maroebi*, afvallen van het gewei v. herten en reeën.

OEBIT, *moebit-oebit*, binnensmonds praten, mompelen, prevelen.

OEBOENG, *mangoeboeng*, iemand weer levend maken; *mangoeboeng hosa*, iemands adem weer te voorschijn roepen; *mangoeboeng* = *mangoedoet*, verlengen; *mangoeboeng abit*, aan een kleed een stuk aanzetten.

OEBOR-OEBOR, (T.) naam van een staatsie-zonnescherm.

OEDA, oom, jongere broeder v. iemands vader; *paroedaon*, iemand, tot wien ik oom moet zeggen volgens de adat.

OEDAM, *maroedam*, losloopen in de weide v. vee, ook des nachts, omdat het niet gestald wordt; *paoedamkon*, vee doen losloopen in de weide; *oedam-oedam boeloe*, half verwilderd v. buffels.

OEDAN, regen; *haoedanan*, door den regen overvallen worden; *hona oedan*, onderweg regen krijgen; natgeregend zijn; *ari oedan* of *paroedan*, regenachtige dag.

OEDANG, garnaal, kreeft (kleinere soorten).

OEDAP, *moedap-oedap*, met half gesloten oogen zitten; terneergeslagen v.d. blik; *moedap-oedap songon bodat na haoedanan*, met half gesloten oogen zitten als een aap, die in den regen zit.

OEDARO, lucht.

OEDENG-OEDENG, franje met kralen; oorversiersel van gekleurde lapjes en kralen; *maroedeng-oedeng do hadangan na mago i*, de verloren tasch is voorzien van een rand met franje en kralen.

OEDI, ongunstig, ongelukkig, tegenslag hebbende; *oedi do pardalananta sadari on*, onze reis is vandaag wel ongelukkig; *na oedi ma aoe da, nada maroentoeng*, wat heb ik een tegenslag, ik maak geen winst.

OEDJA, 1. *mangoedjahon*, valsch beschuldigen.
2. *maoedja*, kunnen, in staat zijn, aanleg ergens voor hebben.

OEDJAR, *oedjar-oedjaran*, allerlei kunsten, kundigheden, maaksels.

OEDJAT, *mangoedjat-oedjati* = *paoemanoemani*, iemand nadoen, naäpen om hem belachelijk te maken; *dioedjat-oedjati ia goarkoe*, hij zegt steeds op smalenden toon mijn naam.

OEDJI, *mangoedji*, beproeven, toetsen, probeeren; *mangoedjihon*, iets beproeven; *oedjian*, middel om te beproeven; *pangoedjian*, beproeving; *haoedjian*, op de proef gesteld worden.

OEDJOENG, einde, uiteinde, afloop; *maroedjoeng*, een einde hebben, afgeloopen zijn; *napodo maroedjoeng parkaro i*, het proces is nog niet afgeloopen; *bia ma oedjoengna?* wat zal daarvan het einde zijn? *paoedjoengkon*, beëindigen; (T. O.) *somba oedjoeng*, eerbiedsbetuiging, die aan hetgeen men zegt voorafgaat = met allen eerbied; *somba oedjoeng hatangkon*, met allen eerbied zeg ik u dit.

OEDOER, achter elkaar aan loopende; in een rij; samen denzelfden weg nemende; *maroedoer-oedoer*, achter elkaar aan gaan; *oedoeran*, rij van achter elkaar aan loopende personen; *saoedoeran*, op één rij achter elkaar

gaande; *mangoedoerkon,* achter iets aan gaan om het te begeleiden.

OEDOET, aanhechtsel, verlengsel, vervolg; *mangoedoet,* verlengen, vervolgen; *maroedoet,* een vervolg hebben; *mangoedoeti,* iets verlengen, een vervolg op iets geven.

OEDOR, *tali oedor,* touw van één slag (v. idjoek); *sioedoran,* touw (andoeng-taal).

OEE, uitroep van verzuchting.

OEGA, pijp v. messing, ook wel v. bamboe.

OEGAM, *mangoegam,* iemand door blufferijen bij den neus nemen; *paroegam,* iemand, die gewoon is zoo te doen.

OEGAMO, godsdienst; *maroegamo,* een godsdienst belijden; godsdienstig zijn.

OEGARI, gewoonte, gewoonterecht.

OEGASAN, huishoudelijke artikelen; huisraad; kleeding.

OEGE, 1. *mangoege,* wroeten v. varkens; *pangoegean,* plaats, waar de varkens gewroet hebben; *hoeoege hoedjalahi di rohangkoe,* ik heb rondgewroet en gezocht in mijn binnenste = ik heb me suf geprakkizeerd.
2. ergens ingestoken, recht ergens ingestoken zijnde; *oegè oeloe i toe tano i,* met het hoofd in den grond gestoken.

OEGIL, *moegil-oegil,* heen en weer draaien, slingeren.

OEGIT, *mangoegit-oegit (moegit-oegit),* draaien, niet standvastig zijn; *reot mandjadi oegit,* de kronkel wordt een draai, d.w.z. het blijft hetzelfde.

OEGOEL, onafgebroken met iets doorgaan; vlijtig, werkzaam; *dioegoel ia na markaredjo i,* hij ging onafgebroken door met zijn werk.

OEGOEP, 1. *maroegoep-oegoep,* knallend geluid geven van geweren, die tegelijk worden afgeschoten; ploffend geluid maken van boomen, die omvallen.
2. (T. O.) *maroegoep-oegoep,* schuimen v.d. toeak.

OEGOES, *mangoegoes,* met het lichaam ergens tegenaan schuren, zooals het vee wel doet; *oegoesan = bahal,* pad door hoog gras of struikgewas, door buffels of varkens gemaakt en waarlangs ze zich heen schuren.

OEGOL = *oegoel.*

OEGOMO = *oegamo.*

OEGOT = *oegoel.*

OEHA, *paroehaon,* graad v. verwantschap; *songon dia paroehaonmoe toesia?* in welken graad van verwantschap staat ge tot hem?

OEHAL, uitscheppen (v. droge waren); *mangoehal eme,* padi ergens uitscheppen, bijv. uit het stampblok; *mangoehal horsik,* grind scheppen (uit de rivier bijv.); *pangoehalan ni horsik,* vindplaats v. grind.

OEHANG, *mangoehang,* voortdurend met iets bezig zijn; *mangoehang sadjo ma ia sadari on na manjoerat i,* hij was vandaag steeds bezig met schrijven.

OEHAT, *moehat,* water halen; *pangoehatan,* waterkoker v. bamboe; *parmoehatan,* plaats, bron, put, vanwaar men het water haalt.

OEHIR, gesneden figuren; *mangoehir,* figuren snijden.

OEHOE, *mangoehoe,* zich van anderen afgezonderd houden; solitair zijn (zooals bij buffels, olifanten, enz. voorkomt); *anggo Sianoe matoea mangoehoe ia di bagas, nada ra mardomoe toe dongan,* wat Sianoe betreft, die zondert zich altijd in zijn huis af, hij wil met de kameraden geen omgang hebben.

OEHOEM, gewoonterecht, uitspraak, oordeel, vonnis; *mangoehoem,* berechten, veroordeelen; *mangoehoemi,* over iemand een oordeel laten gaan; recht over iemand spreken; *maroehoem,* recht spreken, recht vragen; *oehoeman,* vonnis, oordeel, uitspraak; *pangoehoem,* rechter (ook: *paroehoem*); *na so oehoem,* wat geheel in strijd is met het recht; *oehoem dege-dege boeloe,* partijdige rechtspraak. Bij 't splijten van bamboe wordt namelijk een deel neergedrukt, het andere deel opgeheven.

OEHOEP, *mangoehoep,* een sterk brullend geluid maken, zooals de tijger, de *imbo,* enz. doen.

OEHOR, etterprop, etterhaard in een zweer.

OEI, e.s.v. vogel (duivensoort?).

OEIL, *moeil-oeil,* los zitten, niet stevig meer vastzitten.

OEIT, 1. *moeit-oeit,* los zitten, bijv. v.d. tanden; *ma moeit-oeit iponkoe,* mijn tanden zitten los.
2. (T. O.) *mangoeit-oeit,* zich kwispelend bewegen v.d. staart v.e. dier; (T.) *moeit,* eventjes in beweging komen.

OEJOEP-OEJOEP, e.s.v. blaasinstrumentje; een fluitje; *maroejoep-oejoep,* op zulk een fluitje blazen.

OEJOM, innerlijk lachende; ergens pleizier over hebben zonder dat een ander het weet; *oejom rohangkoe,* ik heb er innerlijk pleizier van.

OEKO, zeer vermoeid zijnde; *moeko-oeko ia na manangkok i,* hij was zeer vermoeid van het stijgen.

OEKOE, *mangoekoe,* kirren v.d. boschduif.

OEKOER, afgemeten, afgepast; *mangoekoer,* meten; *oekoeran,* maat.

OELA, *paoela-oela,* doen alsof; *dipaoela-oela so diboto ia,* hij deed alsof hij het niet wist. Zie ook *paroelan.*

OELAK, 1. keer, maal; *saoelak,* een keer; *saoelak on,* deze eene keer; ook: een volgende keer.
2. *moelak,* terugkeeren, teruggaan; *moelak-oelak,* heen en weer gaan; *mangoelahi,* iets herhalen; wederom; *mangoelakkon,* wederom (sterker dan *mangoelahi*); *paoelakkon,* teruggeven; *nada haoelahan be,* er is niet meer op terug te komen; het is niet meer over te doen; *maroelak ari,* een be-

zoek brengen aan de schoonouders na het huwelijk volgens de adat; *marpangoelahi*, op iets terugkomen; van iets terugkomen.

OELAM, rauwe toespijs van groenten (bladeren of jonge spruiten); *mangoelam*, groenten rauw nuttigen; *maroelam*, nieuwe bladeren krijgen v. boomen.

OELANDO, Hollandsch, Hollander; *halak Oelando*, een Hollander; *hata Oelando*, Hollandsche taal; *maroelando*, onder het gezag staan v.h. Holl. Gouvernement.

OELANG, 1. dat niet; opdat niet; niet in een vetatief; *oelang baen i*, doe dat niet; *oelang!* niet doen! laat staan!
2. na een comparatief: dan; *goemodang ia oelang aoe*, hij is grooter dan ik.
3. *taroelang*, verlaten; *koboen na taroelang*, een verlaten tuin.
4. *mangoelangi*, bezoeken; *mangoelangi kooem*, familie bezoeken; *oelang-oelangi hamoe aoe toeson!* komen jullie maar eens dikwijls mij opzoeken!
5. *mangoelang*, verschieten van kleur.

OELANING, woordje, dat dient om twijfel of onzekerheid uit te drukken.

OELAS, moot, part, deel van een sinaasappel, enz.

OELBAS, *moelbas*, opstijgen v. damp of rook; uitbreken v. zweet; *moelbas hodokkoe*, mijn zweet brak aan alle kanten uit; *moelbas-oelbas hosangkoe*, ik hijg steeds.

OELDOES, *moeldoes*, los zittende v.e. spijker of schroef; eruit gevallen; *mangoeldoeskon*, iets, dat reeds min of meer los zit, eruit trekken.

OELDOP, *moeldop*, tevoorschijn komen, even te zien zijn; *moeldop-oeldop*, telkens even tevoorschijn komen en verdwijnen; *marmoeldopan*, in menigte tevoorschijn komen; *paoeldopkon*, te voorschijn laten komen.

OELE, *moele-oele*, heen en weer gaan, wiegelen, wankelen, zooals een paal, die niet stevig in den grond is gegraven.

OELI, 1. fraai, schoon; *doea oeli songon na maringkajoe poga, boetong boetoeha, mate panjahit*, het heeft twee voordeelen, net als het eten van *poga*-groente, je wordt er zat van en je wormen gaan ervan dood, d.w.z. twee vliegen in één klap; *maoeliate*, dank! *na oeli boeloeng*, vereerende betiteling van voorname personen.
2. *moeli*, naar huis gaan; *pamoelihon*, naar huis laten gaan; *hamoemoeli*, het naar huis terugkeeren; *anak ni itik moeli toe aek, anak ni manoek moeli toe losoeng*, jonge eendjes gaan naar het water, kuikens naar het rijstblok, d.w.z. de natuur verloochent zich niet; aan iemands manieren bemerkt men zijn stand en afkomst.

OELNING, *mangoelning*, met alle kracht iets doen; *dioelning ia na manjoerat i*, hij was met alle kracht aan het schrijven; *mangoelning hosa*, zijn adem inhouden.

OELOE, hoofd, kop; *oeloe ni aek*, de plaats, waar een rivier ontspringt; *oeloean*, voorganger, leider, vorst; *pangoeloe*, hoofd v.e. wijk of markt; scheidsrechter; *mangoeloehon*, voorgaan, leiden, aan de spits staan; *oeloe ni tot*, knie; (T. O.) *oeloe-oeloe*, doodshoofd; *oeloen dolok* (= *oeloe ni dolok*), hoogste punt, top v.e. berg; (v. O.) *oeloean*, hoofdeinde v.e. slaapplaats; (T.) *tahoeak manoek pangoeloe*, het eerste hanengekraai tegen de morgenschemering (v. O.: *taktahoeak pangoeloe*); (St. P.) *pangoeloei*, 's ochtends 7 uur.

OELOEBALANG, dienaar v.d. vorst; voorvechter; *oeloebalang so mida moesoe*, een held met den mond alleen; *pangoeloebalang*, n.v.e. uit allerlei ingrediënten bestaand toover- (afweer-) middel.

OELOK, slang; *oelok sa*, python; *oelok dari*, een giftige slang; soorten zijn: *songka*, *tano*, *sihim*; *oelok-oelok*, worm, made, rups; *oelohon*, aangetast door de worm; vol maden of vliegenlarven zitten v. vleesch.

OELOS, kleed, deken, sprei; *maroelos*, in het bezit v.e. deken zijn; toegedekt zijn; *mangoelosi*, iemand toedekken; *saba oelos*, een sawah, die door den vader aan zijn dochter wordt gegeven.

OELPOEK, voorteeken; middel om van iets het beloop te weten te komen; *mangoelpoek*, zulk een middel tot dat doel gebruiken; *oelpoehon*, de aangelegenheid, ten opzichte waarvan men voor de toekomst iets weten wil; *datoe pangoelpoek*, de persoon, die zulk een kunst verstaat.

OELTONG, *mangoeltong*, iets in- of tegenhouden; *oeltong hosamoe*, houd je adem in.

OELTOP, blaasroer, blaaspijp; *mangoeltop*, iets schieten met zulk een blaasroer; een bekend rijmpje: *dia do nangkatna, dia do oeltopna; dia do hatana, dia na nidokna*, wat is het pijltje en wat het blaasroer; wat is het woord en wat is er de beteekenis van.

OEMAHA, zie *aha*.

OEMAN, *mangoeman-oemani* of *paoemanoemani*, nadoen, nabootsen.

OEMBAHANG, (T. O.) zekere caladiumsoort, wier bladen den varkens gekookt tot voedsel worden gegeven.

OEMBAK, 1. *maroembak-oembak*, vol water staan v. sawah's; *maroembak-oembak do saba i*, de sawah staat blank.
2. *oembak-oembak*, zuiger v.e. pomp of blaasbalg.

OEMBAL, *moembal-oembal*, op het water drijven; *oembal-oembal*, wat op het water drijft.

OEMBAN, *mangoemban*, met een stok of knuppel slaan; *mangoembani*, voortdurend met een stok of knuppel slaan; *oemban-oemban*, stok of knuppel, waarmede men slaat.

OEMBANG, 1. *moembang*, op het water drijven; *si oembang-oembangi*, drijver, dobber v.e. net.
2. knol.

OEMBAT, streep op den grond getrokken bij een of ander kinderspel.
OEMBIL, *miak oembil*, kamferolie.
OEMBOEK, *mangoemboek*, iemand tot iets trachten over te halen, bepraten, verleiden; *oemboek ma ia djolo!* probeer hem eens te bepraten!
OEMBOL, *moembol*, te zien zijn, te voorschijn komen; *nada djoengada moembol ko toe hami on*, jij laat je hier bij ons nooit zien.
OEMMA, *mangoemma*, een kus geven op inlandsche wijze door de gezichten tegen elkaar aan te drukken.
OEMPAMA, gelijkenis, spreekwoord; *oempamana*, bijvoorbeeld; *maroempama*, een gelijkenis of spreekwoord bezigen.
OEMPAT, *mangoempat*, iets uittrekken (niet van kleedingstukken); *paoempatkon*, laten uittrekken (een kies bijv.).
OEMPE = *oem (hoem)* + *pe*, zelfs geen; in 't geheel niet; *oempe sada*, zelfs geen enkele; *oempe dipaboa ia*, hij heeft het heelemaal niet meegedeeld.
OEMPIT, vrouwelijk schaamdeel.
OENAP, gelijkmatig, geheel bedekt; *ma oenap saonari pamatangnia na hona sampak-sampak i*, zijn lichaam is nu geheel overdekt met de mazelen; *simaroenap-oenap*, e.s.v. onkruid, dat in menigte groeit en overal even hoog is; *dosdos songon simaroenap-oenap*, gelijk net als de *simaroenap-oenap*, d.w.z. gelijke monnikken, gelijke kappen.
OENDA, *mangoenda*, op de proef stellen; *oenda-oenda*, dat, waarmede men op de proef stelt.
OENDAN, wilde eend, taling.
OENDANG, *oendang-oendang*, wet, voorschrift.
OENDAR, *moendar-oendar*, telkens veranderen; *na moendar-oendar sadjo do anggo Sianoe*, Sianoe trekt steeds heen en weer; is altijd aan het verhuizen van de eene plaats naar de andere; *moengkap-moendar*, ongestadig en onzeker; *moendar-moendir*, zich terugtrekken.
OENDJAM, *mangoendjam*, stichten v.e. dorp; iets beginnen op te zetten, bijv. een huis; (T. O.) verstellen, belappen; — *mangoendjam partoenggoel*, stokken in den grond zetten voor een omheining van een aan te leggen tuin.
OENDJAR, *mangoendjarkon*, insteken van stokken in den grond voor een pagger; (T.) *oendjar-oendjar*, kloet, vaarboom.
OENDJOEK = *boli*.
OENDJOENG, ooit, wel eens; *oendjoeng hoeida*, ik heb het wel eens gezien.
OENDJOER, in de lengte; lengte; *sadia do oendjoer ni bagas on?* hoeveel is de lengte van dit huis?
OENDJOM, voorovergetuimeld; *oendjom toe boestak i*, voorovergevallen in de modder.
OENDOEK, terneergebogen, onderdanig, onderworpen; *paoendoek*, naar beneden buigen, zich onderwerpen; *moendoek*, gebogen neerhangende van een halm; *moendoek eme i*, de padi-aren hangen (door de korrels) naar beneden.
OENDOENG-OENDOENG, 1. een hutje of loodsje op de sawah.
2. een kleed, dat men op het hoofd draagt om tegen de felle zonnestralen beschut te zijn.
OENDOER, *moendoer*, zich terugtrekken, achteruit krabbelen.
OENDOT, *mangoendot*, met het lichaam schokkende bewegingen maken bij het dansen.
OENE, spoor van wild; *oene ni babi*, sporen van wilde varkens; *oene maloejoen*, spoor of paadje door het hooge gras, daar dit plat of gebogen ligt; (T. O.) *paoenchon*, iets wijzigen, b.v. eene bewering uit consideratie voor iemand.
OENENG, welluidend v.e. gezang.
OENGADA = *djoengada*.
OENGAP, *moengap-oengap* = *moergap-oergap*, z. *oergap*.
OENGAR, aangetast, rottend, ziek v. aardvruchten gezegd; *madoeng oengaron gadong i*, de yamyam-wortels zijn al ziek.
OENGGA, *mangoengga*, uit 'n flesch of waterkoker drinken door hem aan den mond te zetten.
OENGGAL, omgevallen; *mangoenggalkon*, omverwerpen; *moenggal-oenggal*, heen en weer zwiepen v. boomen door den wind.
OENGGALON, e.s.v. boom, die telkens een nieuwe schors krijgt; *maila matobang songon oenggalon*, hij schaamt zich oud te worden net als de *oenggalon*.
OENGGAS, vogel.
OENGGIL, voorovergebukt, schuin staande; *ma oenggil botol i*, de flesch staat schuin; *paoenggil*, zich vooroverbukken, zoodanig dat de posteriores achteruit steken.
OENGGOEN, druk, levendig; (v. O.) opgehoopt, in een hoop; hoop; — *maroenggoen noma halahi na mangkobar i*, zij waren druk met elkaar aan het spreken.
OENGKAP, open, openstaande, geopend; *moengkap*, zich openen; geopend zijn; voor den dag komen; *nada moengkap ia*, hij kwam niet voor den dag; *mangoengkap*, iets openen; *pangoengkap badjoe*, het eerste kind; *oengkapon*, borststuk v.e. beest.
OENGKE, (T. O.) een ijzeren schroef; schroevendraaier om een geweer te openen.
OENGKIL, *maroengkil* = *martangkang*, woorden met elkaar hebben.
OENGKIR, *moengkir*, achteruit krabbelen; zich van iets terugtrekken; *nada moengkir ia*, hij trekt zich niet terug; hij houdt stand; *madoeng dioengkir ia padannami*, hij is van onze afspraak afgeweken.
OENGKIT, een beetje opgelicht; (T. O.) omvergevallen, omvergestooten b.v. door een

schop; — *mangoengkit*, een beetje oplichten door er een stok onder te steken; *oengkit-oengkit*, het werktuig, waarmede men iets opheft.

OENGKOE = *ongkoe*, titel van hoofden in het Padang Bolaksche.

OENGKOEP, *moengkoep*, benauwd v.d. atmosfeer; *na lobi moengkoep hoelala*, ik vind het zeer benauwd; *moengkoep-oengkoep*, blijven hangen van braadlucht of baklucht; *moengkoep-oengkoep do oeap ni goreng i*, de lucht van het gebakkene is blijven hangen.

OENGKOR, gesnurk; *moengkor*, snurken; *moengkor-oengkor*, steeds snurken.

OENGOER, *oengoer-oengoer*, bamboe of houten stokken, aan het uiteinde waarvan de honden worden vastgebonden, zoodat ze elkaar niet kunnen bijten.

OENGOET, *maroengoet-oengoet*, zachtjes praten, mompelen, prevelen; *moengoet-oengoet*, mopperen, binnensmonds brommen; *oengoet-oengoet*, een liedje, dat geneuried wordt; *mangoengoetkon*, over iets mopperen.

OENING, *oening-oeningan*, e.s.v. muziekinstrument; de ingevoerde harmoniums worden zoo genoemd; (T. O.) twee kruiselings op elkaar gehechte bamboekokertjes, waarin de 4 bamboestokken *(bistik)* van de *soelangat* (totebel) gestoken worden.

OENJAM = *oendjam*.

OENJOM, gesloten, toegenepen v.d. mond, de lippen stijf op elkaar; *mangoenjom*, de lippen stijf op elkaar klemmen.

OENJOP, *oenjop-oenjop* = *mogap*, zie *ogap*.

OENOK, het merg of het binnenste van stengels, boomen, planten enz.; *mangoenohi bargot*, uit een arenpalm het merg (palmiet) nemen; *dipangan oenokna songon bargot na toea-toea*, verteerd worden door het binnenste v.d. stam als oude arenpalmen, gezegd van iemand, die in zijn eigen strikken gevangen wordt en zichzelf zoo in het ongeluk stort.

OENONG, stilstaande v. water; langzaam van denkvermogen; *na oenongan do roha ni on*, hij is zeer langzaam in zijn denken, het dringt niet gauw tot hem door.

OENTE, algemeene benaming van citroensoorten, zooals: *oente manis*, sinaasappel; *oente roedang*, de gewone citroen; *oente kasoembo* of *oente godang*, pompelmoes; *oente hapas*, *oente moengkoer*, enz.; *nada adjaran oente mardoeri*, je hoeft een *oente*-boom niet te zeggen, dat hij dorens moet hebben, d.i. iemand, die het al weet, behoeft men niet meer te vertellen wat hij doen moet; *oente-oente*, een kluwen idjoek-touw; *simaroente-oente*, een boom, die veel op een *oente* lijkt; *moeda toeboe oente, toeboe dohot doerina*, als er een *oente* groeit, groeien de doornen mee, d.w.z. wie als vorstenkind geboren wordt, brengt vanzelf zijn adat mee.

OENTIL, *mangoentil*, met opzet iets doen; *na nioentilnia do i*, hij heeft het met opzet gedaan.

OENTJAL, *moentjal*, naar boven geduwd of gedrongen; *mangoentjalkon*, iets naar boven duwen of dringen (niet met de handen); *dioentjalkon aek i boeloe i toe gindjang*, het water duwde de bamboe telkens naar boven.

OENTJAM, (T.) smeekgebed aan de goden.

OENTJAMA, *maroentjama*, een rede of toespraak houden.

OENTJANG, (T.) beursje voor geld en kleine kostbaarheden; *oentjang ni ojo*, pisblaas.

OENTJIM, een *siala*-soort.

OENTJIS, slaghoedje.

OENTJOET = *oedjoeng*, einde, uiteinde, top v.e. berg.

OENTJOK, ventje, kereltje, jongetje; zoo worden jongetjes aangesproken, als ze nog geen naam hebben of als men den naam niet weet; *sioentjok*, het ventje, het zoontje.

OENTJOL, steil, kort van adem; *oentjol panangkohan i*, de stijging is steil; *oentjol hosangkoe hoelala na manangkok on*, ik voel me kortademig worden bij dit klimmen.

OENTJONG, *marsioentjong*, den neus snuiten met de vingers.

OENTO, kameel; *boeroeng oento*, struisvogel.

OENTOEL, *moentoel*, ergens op gestuit, op afgestooten; *ma moentoel rohania*, hij is met de kous op den kop thuisgekomen.

OENTOENG, voordeel, winst, geluk, lot; *maroentoeng*, een gelukje hebben; *markaoentoengan*, met kinderen gezegend zijn; *nada markaoentoengan ia*, zij heeft geen kinderen; *oentoeng ni paroentoengan*, gelukkigerwijze.

OENTOET, veest, scheet.

OENTONG = *oeltong*; *mangoentong hosa*, den adem inhouden; *mangoentong aek i* = *manjonak aek i*, het water steeg, liep hoog; *moentong tobat i*, de vijver stond overvol met water.

OEO, de Sumatraansche argusfazant.

OEOL, 1. *moeol-oeol*, heen en weer wiegelen; zich zachtjes heen en weer bewegen.
2. *mangoeol*, bezoeken, opzoeken; *nada djoengada dioeol ia hami toeson*, hij heeft ons nooit eens hier bezocht.

OEOLOL, (T. O.) het doffe geluid van *ogoeng*'s.

OEONG, *mangoeongkon*, zwaaien; *mangoeongkon podang*, met een sabel zwaaien.

OEONG-OEONG, bamboekokers van gaten voorzien, die op het veld worden gehangen, zoodat de wind erin blaast en ze geluid geven; e.s.v. aeolusharp.

OEOR-OEOR, een hooge boom zonder takken; boonestaak.

OEOS-OEOS, e.s.v. niet-giftige slang; *mangoeos-oeoskon*, in het water spartelen; op en neer dobberen.

OEOT-OEOT, *moeot-oeot*, ergens staan zonder iets bepaalds te willen of te doen; *hoem*

moeot-oeot sadjo do ho di pintoe i, jij staat maar te hangen in het gat van de deur.

OEPA, loon, belooning, wat men aan iemands *tondi* toewijdt; *maroepa,* loon opbrengen; *maroepa do hoebaen karedjo on,* ik geef voor dit werk loon; *paoepahon,* aanbesteden; iets voor loon laten verrichten; *mangoepa,* iemands *tondi* eene belooning geven; aan iemands *tondi* iets wijden; *pangoepa,* datgene, wat men aan iemands *tondi* toewijdt; *oepaan,* de persoon, wiens *tondi* eene belooning ontvangt; de persoon, dien men in dienst heeft voor een of ander werk en die loon daarvoor ontvangt.

OEPANG = *hoepang,* geldswaarde van ongeveer 50 cents; *bosi saoepang* = *bosi sangkajoe,* een staaf ijzer.

OEPAR, 1. = *dari,* benaming van vele giftige slangen; *oelok oepar tano* = *oelok dari tano.*
2. e.s.v. liaan, die veel op de *andoepar* lijkt, maar steviger is.

OEPEK, *maoepek,* afgeknapt, afgebroken, afgebrokkeld; *madoeng maoepek iponnia,* zijn tanden zijn afgebrokkeld.

OEPI, 1. *sioepi* = *siboetet,* algemeene benaming voor kleine meisjes.
2. (T. O.) de bloemscheede v.d. pinang, als ze reeds afgenomen en voor het gebruik is afgezonderd.

OEPIL, *moepil-oepil* = *margani-gani,* kieskeurig zijn; *eme simoepil,* een padi-soort.

OEPIR, *moepir-oepir,* ontkennend met het hoofd schudden.

OEPOK, *maoepok,* afgebroken, afgeknapt v.e. tak of v.e. tros klappers, suikerriet enz.

OERA, 1. *mangoera-oerahon,* iets uitspuwen; *biasi dioera-oera ho indahan i?* waarom spuw je de rijst uit?
2. (T.) *mangoera-oerai,* aan iets schade toebrengen; slachting onder iets veroorzaken, als kiekendieven onder de kippen.

OERABA = *hoeraba.*

OERAJAP, (v. O.) *mangoerajap-oerajap,* in het rond vliegen van zwaluwen; zweven v.e. kiekendief. Vgl. *rajap* 2.

OERAK, *moerak,* minder geworden zijn, afgenomen zijn; *madoeng moerak njaenia i,* zijn ziekte is minder geworden, d.w.z. de zieke voelt zich veel beter; *mangoerahi,* verminderen, van iets wat afnemen.

OERAM, wat men als passend gerecht bij de groenten voegt om de hoeveelheid grooter te maken; *maroeram do hatamoe,* je hebt veel bij je woorden gevoegd, dat het echte niet is, d.w.z. je bezigt veel woorden, maar van weinig beteekenis.

OERANG, 1. heeft de beteekenis van: een kind, een nakomeling; *saoerang,* één kind, één nakomeling; *piga oerang ma anakboroe i?* hoeveel kinderen heeft die vrouw ter wereld gebracht? *opat oerang dope lomboengkon,* deze mijn koe heeft nog maar vier kalveren gehad.
2. *oerang boenian,* n.v. boschgeesten.

OERAR, 1. afgenomen, geslonken, aan gewicht verloren hebben, gezegd van rijst, koffie, die langen tijd gelegen heeft.
2. e.s.v. niet-giftig slangetje.

OERAS, *mangoeras,* afvegen, schoonvegen, reinigen; *oeras patmi!* veeg je voeten af! *pangoeras,* stofdoek; voorwerp, waarmede men iets reinigt.

OERAT, wortel, pees, spier; *maroerat,* wortels hebben, geworteld zijn, wortel geschoten hebben; *oerat djantan,* penwortel.

OERBAT = *boerkat.*

OERBIT, *mangoerbiti,* trillen, zachtjes beven of schokken; *mangoerbiti pamatangkoe,* mijn lichaam trilt heelemaal.

OERDENG, laag neerhangend, met een lange sliert afhangende; *oerdet bobatnia,* zijn riem hing met het eene eind naar beneden; (v. O.) breed v.d. ooren, heen en weer flappende.

OERDO = *hoerdo.*

OERDOENG, 1. *moerdoeng-oerdoeng,* stil, zonder veel beweging loopen.
2. de kant van een boom, waaraan de meeste takken zitten en waar men dus hakken moet om hem te vellen; *songon na manaba hajoe, angkon toe oerdoengna do nitaba,* net als met het vellen van een boom, je moet hem vellen aan den kant, waarheen hij vallen zal, d.w.z. men moet naar iemands mond praten, wil men succes hebben.

OERDONG = *oerdoeng* 1.

OERDOT, *mangoerdot,* beweginkjes, schokjes maken; *marsioerdotkon di ibana be,* ieder (van de dansenden) schokte of bewoog het lichaam op en neer.

OERES, *oerès rohangkoe mida ia,* ik heb niet veel met hem op; ik schat hem niet erg hoog.

OERGAP, *moergap,* te voorschijn komen, boven komen, opduiken; *ma moergap halahi sian harangan i,* zij zijn al uit het bosch te voorschijn gekomen.

OERGIT, bewegelijk, graag gekheid makende.

OERIS, pokken; *tihas ni oeris,* de pokkenputten.

OERKA, van zijn goede reputatie beroofd; in aanzien achteruit gegaan; *oerka hoelala,* ik voel me van mijn goeden naam beroofd; *mangoerka,* iemand van zijn goeden naam berooven; iemands naam schande aandoen.

OERKAT = *boerkat,* ontworteld, maar van kleinere planten gezegd.

OERKOET, *mangoerkoet,* bang zijn, schuchter zijn; *mangoerkoet ko mangido di amangmoe?* ben je bang om je vader wat te vragen?

OERO = *hoerdo.*

OEROENG-OEROENG, boschje in een ravijn.

OEROEP, hulp, bijstand; *mangoeroep,* helpen; *mangoeroepi,* helpen, bijstand verleenen; *pangoeroepi,* helper, hulp.

OEROER, de staande daklatten bij een rieten dakbedekking.

OEROET, achterste, reet, aars (plat).

OERPIS, afgeschud; *mangoerpiskon*, afschudden, iets van zich afschudden.

OERSA, hert; *oersa mardang*, een alleen loopend hert, solitair; *simaroersa-oersa*, moerbezie-struik.

OERSOP, *moersop*, verstopt v.d. neus; *moersop hoelala*, ik voel mijn neus verstopt.

OESA, *mangoesa*, zich afwrijven, zich afdrogen.

OESANG, verkleurd, verschoten, verlegen; *eme na oesang*, rijst v.d. vorigen oogst.

OESAP, *mangoesapkon*, zich op iets verheffen; zich op iets laten voorstaan.

OESAR = *sosar*, verpakkingsmiddel als stroo, papier, bladeren enz.; *mangoesari*, verpakken, inpakken; *oesari galas i denggan oelang matapor*, pak het glas goed in, dat het niet breke.

OESAT, 1. gaatje, kleine opening; *oesat ni montji*, muizegaatje; *nada maroesat loebang i*, het gat heeft geen opening (loopt dood).
2. *maroesat-oesat*, vol, opgestapeld liggen; *taroe maroesat-oesat dope sinadongannia na so binoto ni halak*, hij heeft nog zooveel bezittingen in menigte, waarvan de menschen niet weten.

OESE, uitgestort, uitgeschud; *paoesehon*, *mangoesehon*, uitgieten, uitstorten.

OESIM, *oesim ni*, op de manier van, bij wijze van; *oesim ni na mangan lantjat, moeli-moeli toe na mata*, zooals bij het eten van *lantjat*-vruchten, je komt bij het onrijpe terecht.

OESIR, 1. *maroesir*, het *oesir*-spelletje spelen met steentjes op een soort dambord.
2. *mangoesir*, wegjagen.

OESO = *oepok*.

OESOEK, onrustig, niet stil zittende v.e. kind; in beweging zijnde.

OESOEL, *mangoesoel*, voortdurend naar iets onderzoek doen, steeds navragen; *laing dioesoel ia hasidoengan ni parkaro i*, hij deed steeds onderzoek naar den uitslag van het proces.

OESOENG, *mangoesoeng*, dragen op een baar of aan een stok; *oesoengan*, baar.

OESOES, *moesoes*, aan diarrhee lijdende.

OESOM, bruinachtig; *bontar oesom*, lichtbruin; *lomlom oesom*, donkerbruin.

OESOP, geheel ondergedompeld; *mangoesopkon*, iets geheel onderdompelen; *sadapdap na oesop*, als een *dapdap*-boom, die geheel ondergedompeld is. Daarbij vergelijkt men zware, zeer corpulente personen. De *dapdap*, die een grooten omvang kan bereiken, zuigt in het water veel vocht op en wordt daardoor zoo zwaar, dat hij niet te bewegen is; (T. O.) *mangoesop*, in huis blijvende, in de *hoeta* blijvende; zich niet daarbuiten begevende.

OET, zemelen; *mardoemon oet*, zemelen kauwen, d.w.z. niets zeggen, zwijgen, want als men spreekt bij het kauwen van *oet*, vliegt het uit den mond.

OETA, 1. *moeta*, braken; *moeta-oeta*, telkens braken; *mangoetahon*, iets uitbraken; *oeta-oeta*, uitbraaksel.
2. *moeta*, van kleur veranderen, verschieten, van stoffen.

OETANG, schuld; *maroetang*, schuldig zijn; schuld hebben; *mangoetang*, geld leenen; *paoetangi*, aan iemand geld leenen; *paroetangan*, de persoon, wien men iets schuldig is; van wien men geld geleend heeft; *maroetang hosa*, ter dood veroordeeld zijn.

OETAP, *mangoetap-oetap*, ophitsen, aanhitsen, vrees aanjagen; *hoem mangoetap-oetap do ho songon kirik mangasar-asar di loebangna*, je doet niets dan vrees aanjagen net als een *kirik*, die zijn nest in een gat wil maken.

OETARA, het Noorden.

OETAS, *sangoetas*, éénmaal ergens omheen; *sangoetas kandang*, eenmaal om de omheining heen bijv. van een touw of van de dwarslatten (*har*); *sangoetas borgok*, één slag van de halsketting.

OETI, *oeti-oetian*, allerlei kundigheden, vaardigheden.

OETOES, (T.) een bekwaam werkman; (T. O.) *mangoetoes*, iets fraai bewerkt hebben.

OETOK, *oetok-oetok*, hersenen, merg v. beenderen.

OEWAWE, in kinderliedjes: *oewawe, pat ni manoek sada be, di ise do oeloena, di hita do soede*.

OGA, (v. O.) *moga*, blijde, verheugd; (T. O.) *moga-oga*, lustig zijn, vreugde hebben.

OGAN, *tarogan-ogan*, ergens zijn vertrouwen op zettende; *oelang ko tarogan-ogan di eme na roentjang bibi*, je moet niet je vertrouwen zetten op padi, die nog maar in het begin is van aren te vertoonen.

OGAP, *mogap*, water binnen krijgende; onder water geraakt; *mate mogap*, dood door verdrinken; *mangogapkon*, iemand onder water houden, zoodat hij verdrinkt.

OGAR, 1. *ogar-ogar*, bedreigingen; *mangogar*, iemand bedreigen.
2. *ogar-ogar*, vloerlatten v. bamboe of *pangko*.

OGOENG, koperen muziekbekken; *ogoeng inana*, groot muziekbekken; *ogoeng anakna*, klein muziekbekken.

OGOK, *mangogok*, iemand bang maken, schrik aanjagen door hem allerlei verschrikkelijks te vertellen.

OGOL, *mogol-ogol*, waggelen, schommelen.

OGONG, 1. *mogong-ogong* = *morgong-orgong*, spartelen v.e. vogel, die in een strik verward is geraakt.
2. *mangogongi*, vasthouden; *togoe ogongi tali i* = *togoe tiopi tali i*, houd het touw stevig vast.

OGOS, ergens tegen aan schurende, wrijvende; *oelang ogos baen,* laat het er niet tegenaan schuren; *mogos-ogos,* tegen elkaar aan wrijven; *mogos-ogos songon hajoe na marrontjitan,* over elkaar schuren als boomen, wier takken door elkaar gaan; *mangogos* of *mangogoskon,* iets ergens tegen aan wrijven.

OGOT, *mogot-ogot,* waggelen; met het lichaam schuddende loopen.

OHOL, *marohol-ohol,* smeulen; gloeien v. kolen; *marohol-ohol songon api di boeapak,* het smeult als vuur onder de leege omhulsels (bolsters) v.d. rijst.

OHOP, *mohop,* heet, warm; inwendig kokend v. woede of boosheid; *mohop dope indahan i,* de rijst is nog heet; *biasi mohop dakdanak i?* waarom is het kind zoo heet? *mohop rohangkoe,* ik kookte van woede.

OI, uitroep v. moeheid.

OIS, uitroep v. ongeduld, smart.

OJANG, (T. O.) e.s.v. jicht in de voeten (= *onjang*).

OJO, (T. O.) urine; *mojo,* urineeren. Vgl. *onjo.*

OKOE, borg; *mangokoe,* voor iemand borg staan; voor iets instaan; belijden; erkennen; *okoean,* iets geheimzinnigs dat van een persoon uitgaat en waardoor hij min of meer beschermd wordt; *pangokoean,* belijdenis, erkenning.

OLA, *mangola-ola* in stukken scheuren; *ola-ola djolo abit on, tai denggan baen,* scheur dit goed eens in stukken, maar doe het netjes.

OLAK, *molak-olak,* hijgen, hijgende.

OLAN, *mangolani,* sparen, verschoonen.

OLANG, 1. *mangolang,* met een touw, bamboe of lat iets afzetten; *tali* of *boeloe pangolang,* het touw of de bamboe, waarmee men dat doet.
2. (v. O.) kiekendief (Min. *alang*).

OLAS, het doode jong v.e. dier, dat nog voor de geboorte stierf; *mate molas,* voor de geboorte sterven; *haolasan,* een dood jong werpen.

OLAT, *olat ni on,* van hier af; tot hier toe; *mangolat,* tegenhouden; *haolatan,* tegengehouden worden of zijn; *haolatan do aoe dibaen aek magodang,* ik ben door het hooge water tegengehouden; *olat-olat,* datgene, waarmede men iets tegenhoudt; *pangolat,* sluitingsteeken, ontklinkeraar; *tor pangolat,* scheidingsgebergte; *tarolat,* stokkende v.d. adem.

OLBA, e.s.v. coriander.

OLBAK, 1. = *albak.*
2. *mangolbak,* den grond oppervlakkig omspitten.

OLBOK, *olbok ni roha,* plotseling in de gedachten schietend; opeens aan iets denkende; *olbok rohangkoe toe Sianoe,* opeens schoot me Sianoe te binnen.

OLE, *ole-ole,* een fluitje gemaakt van een rijsthalm; *marole-ole,* met zulk een fluitje geluid maken; ook als bepaling v.d. groei v.d. rijst, die al zoo is, dat men van de halmen fluitjes kan maken; *madoeng marole-ole emengki,* mijn rijst is al zoover gegroeid, dat men van de halmen fluitjes kan maken; *mole-ole,* twijfelachtig, aarzelend; *mole-ole do rohangkoe* = *ganggoe do rohangkoe.*

OLET, gast; *marolet,* een gast hebben.

OLGAP, *mangolgap,* de tanden ergens in zetten; ergens in happen.

OLI, *mangoli,* eene vrouw koopen, den bruidsprijs voor eene vrouw betalen om met haar te huwen; *madoeng ke mangoli bajo on?* is deze man al gehuwd? *sadia dioli ho boroe i?* hoeveel heb je aan bruidsprijs voor dit meisje gegeven? *na nioli ni ise do i?* wiens vrouw is dit? *bajo pangoli,* de persoon, die de bruidsprijs betaalt, de bruidegom; *boroe na nioli,* het meisje, voor wie de bruidsprijs betaald is, de bruid; *mangolihon,* voor een jongeling de bruidsprijs betalen, hem dus laten huwen.

OLIP, (T. O.) = *holip.*

OLIT, (T.) = *alit.*

OLLOK, *mangollok,* den coitus uitoefenen (grof).

OLO, ja, bereid tot iets, genegen; *mangoloi,* op iets ja zeggen, bereid zijn tot iets, gehoorzamen; *mangolohon,* iets bewilligen; *mangolo-oloi,* wordt gezegd v. een klein kind, dat de eerste domme zes weken voorbij is en de bewegingen van anderen volgt; ook ter aanduiding van den leeftijd v.h. kind; *haoloan,* ergens op in kunnen gaan; ergens gehoor aan geven; *nada haoloan aoe,* ik kan daar geen ja op zeggen; *paolo-oloi,* toegeven; *paolo-oloi anggimi da, oelang tangis ia,* geef je broertje maar toe (doe wat hij vraagt), opdat hij niet huile; *marsioloan,* elkander ter wille zijn; *mangolo,* helpen, baten v. medicijnen; *mangolo dehe oebat i?* helpt de medicijn?

OLOL, 1. e.s.v. vlieg; (T.O.) een kleine wespsoort; — *naning maranakkon olol,* een *naning* heeft een *olol* tot nakomeling, d.w.z. iemand, die hoog van zich opgeeft en niets blijkt te zijn; *olol maranakkon naning,* een *olol* heeft een *naning* tot nakomeling, d.w.z. een domoor, die eens iets verstandigs doet.
2. *molol* of *marolol,* galmend v.h. geluid v.d. *ogoeng.*

OLONG, *molong-olong,* met de oogen smeekend om iets vragen.

OLOP, het geluid, dat men bij het juichen maakt; *olop-olop,* gejuich; *marolop-olop,* juichen; *mangolopkon,* iets toejuichen.

OLOS, *mangoloskon,* met een mes een snijdende beweging maken; *olos,* met de snede van het mes ergens tegenaan; *olos anon goloek i toe anggimi, maboegang ia,* zoo meteen krijgt je broertje de scherpe kant v.h. mes tegen zich aan en wondt hij zich.

OLOT = *holot* 1.

OLSAP, *molsap-olsap,* moeilijk ademhalen, kort van adem zijn.

OLSO, verwijt, verwensching; *madaboe olsongkoe di damang i,* het verwijt treffe mijn vader; *mangolso,* verwijten, een verwijt doen aan; *mangolsoi,* telkens verwijten doen; *oelang diolso anakkoe aoe,* dat mijn zoon mij niets te verwijten hebbe; *oelang ko mangolsoi,* jij moet niet steeds aan het verwijten blijven.

OLTIK, *moltik-oltik,* schudden, op en neer gaan; *moltik-oltik boetoehangkoe na manangkok i,* mijn buik gaat door het klimmen maar op en neer.

OMA, 1. eene voortreffelijke grassoort, zeer gewild bij het vee.
2. *paoma-omahon,* jeuk krijgen na het baden.

OMANG, (T. O.) *mangomang,* stilte gebieden aan de menigte.

OMAR, (T. O.) *momar,* onbestemd zijn, dwalen van iemands oogopslag.

OMAS, *omas sigoemorsing* = *sere,* goud; bruidsprijs.

OMBA, *mangombahon,* ergens op steunen; ergens op rekenen; *mangombahon hamoraan ni ompoeng,* steunen op den rijkdom van grootvader, gezegd v. iemand, die zelve niets bezit en dan maar steeds pocht met 'n „mijn grootvader had zooveel en zooveel". Want: *so tartoeldang bahal, so tarparabit sangkotan,* het pad, waarlangs de karbouwen geloopen hebben, dat kan men niet aan zijn speer rijgen, en de kapstok, waaraan vroeger de kleeren gehangen hebben, daar kan men zich niet mede dekken. *paomba* = *painte; paomba aoe* = *painte aoe,* wacht op mij.

OMBAK, golf.

OMBAS, wijle, tijdje, kort tijdsverloop; *sangombas,* een kort poosje; *sangombas pangidoepan,* een poosje rookens, een pijpje rookens.

OMBIK, weeke grond, drassige grond; grond, die er op het oog vast uitziet, maar waarin men wegzakt, als men er over loopt; *farombik,* in drassigen grond gezakt; *marombikombik,* overal drassige plekken hebben van den bodem.

OMBIL, 1. *ombilon,* kleine uitwasjes hebben op het lichaam (= *poegiton*).
2. = afgelegen, niet veel begaan, eenzaam; *ombil do dalan i,* de weg is eenzaam.

OMBOEN, wolk, nevel, mist; *momboen,* vochtig aanvoelend, bedaard v.d. toorn; *momboen timbaho i,* de tabak is vochtig; *ma momboen pamatangkoe,* ik voel me kil (koud); *madoeng momboen rohana,* zijn toorn is al bedaard; *maromboen langit i,* de hemel is vol wolken; *haomboenan,* door den nevel overvallen worden; *paomboen djolo rohania,* laat zijn gemoed eerst wat tot bedaren komen; *omboen manjorop, halihi mangkoeik,* de nevel strijkt neer en de kiekendief laat zich hooren; wordt gezegd v. iemand, die, omdat hij eens gestolen heeft, er nu steeds van verdacht wordt; het eerste verdenken is steeds op hem.

OMBOER, e.s.v. onkruid, op de sawah's of in vijvers voorkomend; *paja omboer,* naam v.e. plas, waarin deze waterplant veel voorkomt.

OMBOES, *mangomboes,* blazen, aanblazen; waaien v.d. wind; *omboes api i,* blaas het vuur aan; *momboes-omboes,* telkens blazen, zooals slapenden soms doen; *momboes-omboes do parpodom ni bajo i,* die man blaast steeds onder het slapen.

OMBOET, 1. *omboet-omboet,* de fontanellen; *paromboet-omboetan,* de plaats, waar de fontanellen zich bevinden.
2. (T. O.) *mangomboet-omboet,* stekende, dragende van zweren, wonden enz.
3. (T.) *momboet,* eventjes zich bewegen.

OMBOK, ader in het hout; *marombok-ombok hajoe i,* het hout is geaderd (= *marginas-ginas*); *marombok-ombok do oboek ni anakboroe i,* het haar van deze vrouw hangt in lange golven neer.

OMBOP, een klein soort bloedzuiger, die graag in den neus kruipt van menschen of dieren bij het baden; *ombopon,* zulk een bloedzuiger in den neus hebben.

OMO, *mangomo,* werken om loon; geld verdienen; *pangomoan,* kostwinning; middel, waarmee men geld verdient; het werk, dat men doet en waarmee men verdient; arbeidsgelegenheid om wat te verdienen; *pangomo,* de man, die om loon werkt; *paomohon,* laten verdienen; laten werken tegen loon; *omoan,* werkgelegenheid om geld te verdienen; werk.

OMOM, 1. = *ongom; mangomom,* iets in den mond hebben en erop sabbelen.
2. *mangomom-omom,* iemand pertinent van iets beschuldigen.

OMON, lange belletjes; *badjoe omon,* een doek kruiselings over de borst en van achteren toegeknoopt, gedragen door bruiden; *badjoe na niomonan,* een baadje, met lange belletjes versierd.

OMPA, *marompa,* in een doek een kind op den rug dragende; *mangompa* (een kind) in een doek op den rug dragen; *parompa,* draagdoek; *parompaon* = *ompaon,* die gedragen moeten worden (kinderen); *nada lobas aoe na marorot i, na bahatan parompaon,* ik ben niet in staat op de kinderen te passen, er zijn er zooveel te dragen; *giring-giring gosta-gosta, mangiring-iring marompa-ompa,* belletjes en schelletjes, aan de hand leiden en op den rug dragen; een versje, dat als zegenwensch gebruikt wordt voor een talrijk kroost.

OMPAHAHA, een zeer giftige slang.

OMPAK, 1. *ompak-ompak,* een spaander; *mangompak,* iets ergens af beitelen, bikken; *mangompak ipon,* van de tanden iets afbei-

telen; *niompak ma djolo ipon ni paroemaenkoe, antjo niida sanga toe dia kehe ompakna,* er moet maar een stukje van de tanden van mijn schoondochter afgebeiteld worden, opdat men zien kan waarheen het afgebeitelde stukje springt. Uit de richting maakt men dan de toekomst op.

2. *mompak* = *montak,* zie *ontak* 3.

3. *mompak,* toenemende, zich uitbreidende van vee.

OMPAN, aas, lokaas; *ompan ni gasip,* aas voor een knip; *ompan ni hail,* aas voor een haak; *mangompani hail,* een haak van aas voorzien; aan een haak aas doen; *haompanan,* door middel van aas gevangen kunnen worden.

OMPANG, (v. O.) *mangompang,* versperren, tegenhouden, beletten.

OMPAP, 1. het bovenste deel van de gekookte rijst in den pot; *mata do ompap ni indahan i dibaen ko,* het bovenste deel van de rijst heb je niet gaar laten worden; *mangompapkon,* iets boven op de gekookt wordende rijst in den pot leggen om het zoo gaar te smoren; *ompapkon djolo lalat i toe indahan i,* leg de *lalat*-bladeren boven op de rijst in den pot (om ze te smoren).

2. *mompap,* een broeierig gevoel hebbende, zich warm voelende.

OMPAS, 1. met een smak ergens tegenaan vallende; *mangompaskon dirina,* zich met een smak ergens tegenaan werpende; *mangompas,* zich ergens tegenaan slaande; wordt ook van visschen gezegd, als ze in den tijd van het kuit schieten met het lichaam tegen de riviersteenen aan slaan; *hatiha mangompas ihan i noeaeng,* het is de tijd van het zich tegen de steenen slaan voor de visschen, d.w.z. het is de tijd van het kuitschieten.

2. (T. O.) *mompas-ompas,* zich onrustig bewegende, zwerfziek, niet vast op één plaats, heen en weer trekkende.

OMPING, lekkernij, bestaande uit geroosterde padi, die gestampt wordt en waaraan suiker wordt toegevoegd; *mangomping,* zulk een lekkernij bereiden; *pangompingan,* het stampblok, dat ervoor gebruikt wordt.

OMPO, *mangompo,* overstroomen, onder water zetten; *ma mangompo aek i hara ni godangna,* het water is buiten zijn oevers getreden, omdat het zoo hoog was geworden; *diompo aek i do sabanami i,* het water is over onze sawah gestroomd; *haompoan,* overstroomd zijn; ondergeloopen zijn; *haompoan do emenami napotangin,* onze padi is gisteravond geheel overstroomd; (T. O.) *mahiompo,* eig. beklimmen; v.e. meisje, in het huis v.d. man, die haar te na is geweest, gaan om hem te dwingen haar te huwen.

OMPOE, grootvader, grootmoeder; *ompoe soehoet,* grootouders van vaders kant; *ompoe bajo,* grootouders van moeders kant; *ompoe-ompoe,* oudje; *marompoe toe,* grootvader of grootmoeder zeggen tegen...; *parompoean,* familiehoofd; *halahi na saparompoean,* zij, die van een grootvader afkomstig zijn.

OMPOE-OMPOE, e.s.v. plant met zwaardvormige bladeren en lelieachtige bloemen.

OMPOENG, vocatief van *ompoe.*

OMPOK, *ompok ni roha,* angst of twijfel over iets; zijn hart vasthouden; *ompok rohangkoe,* ik hield mijn hart vast; *nada tarompokkon,* het is niet te doen om daar angst over te hebben; *mompok-ompok,* ergens angst voor hebben.

OMPON, groote gevlochten zak voor het bewaren van padi.

OMPOT, plotseling, opeens, onverwachts; ook: *mangompot; ompot ia ro,* hij kwam plotseling; *mangompot ro oedan,* de regen kwam onverwacht; *mangompoti,* zich haasten met; *diompoti halahi na mamangkoer i,* zij haastten zich met het omspitten van de sawah; *ompoti, ale!* haast je een beetje! *na niompot-ompot* = *na niompotan,* wat men inderhaast heeft gedaan; *nada haompotan,* dat kun je zoo maar opeens niet doen; *nada tarompoti* (of *tarompotan*) *aoe,* dat kan ik zoo maar niet klaar spelen.

ON, aanw. vnw. deze, dit; *bajo on,* deze man; *di on* of *dison,* hier; *toe on* of *toeson,* hierheen; *sian on,* van hier, hierlangs; *on pe,* en nu; nu in dit geval; eerst nu; *on pe ia ro,* hij is eerst nu gekomen.

ONAK, lekker, smakelijk (vooral in Mand. gebruikt).

ONANG = *o inang!*

ONDAM, *mangondam,* iemand met iets dreigen; *mangondamkon,* iets dreigende voor iemand houden; *ondam-ondam,* het voorwerp, waarmede men dreigt.

ONDAP, *mondap,* weggetrokken; niet zoo erg meer; *madoeng songon na mondap oedan i,* het is alsof de regen is opgehouden; *madoeng oemondap bala i,* de epidemie is niet zoo erg meer; *paondapkon,* iets minder erg laten worden; de grootste drukte van iets voorbij laten gaan; *tapaondap djolo na mamangkoer i,* laten we de ergste drukte van het omspitten van de sawah eerst voorbij laten gaan.

ONDAP-ONDAP, phosphorisch licht van hout of van zwammen enz.

ONDAS, *mangondas,* op groote trommen slaan voor een doode; *mangondasi na mate,* voor een doode op de trommen slaan.

ONDE-ONDE, e.s.v. lekkernij, versnapering.

ONDI, 1. *mangondihon,* voor een ander in de bres springen; *pangondian,* de persoon, die op een feest of bij adat-besprekingen het woord voert; de persoon, die met een neergedaalden geest spreekt.

2. (T.) wijlen; *nangkin ondi,* pas vermeld, van zoo even, bovengenoemde.

ONDING, het licht belettende; beschuttende; verbergende; *mangondingi,* beschermen, beschutten; *pangondingan,* de persoon, bij wien men bescherming zoekt; *maronding-onding,* ergens achter schuilen; *onding-onding,* het voorwerp, waarachter men schuilt; schild; *monding,* overleden; *maronding-onding di sitoemoedoe, markolip-kolip di sitoealang,* zich verschuilende achter den wijsvinger en zich verbergende achter den middelvinger, d.w.z. niettegenstaande allerlei uitvluchten toch in de gaten loopen.

ONDJAP, *mondjap,* zich verschuilen, zich verbergen; *mangondjap,* iemand nagaan zonder dat hij het weet; iemand begluren of beloeren; iemand belagen; *mangondjapi,* op velerlei manier iemand beloeren; *marsimondjap,* zich verbergen; *tarondjap,* belaagd, beloerd; *pangondjap,* belager, beloerder, begluurder; *pangondjapan,* de plek, waar men iemand beloert; *parmondjapan, parsiondjapan, parsimondjapan,* de plek, waar men zich schuil houdt.

ONDJAR, *mangondjar,* afduwen, van zich afstooten, iemand opdrijven, drijven; *mangondjarkon,* iets met kracht ergens in stooten of duwen; *ondjarkon partoenggoel i antjo bonom,* drijf de stokken met kracht (in den grond), opdat ze er goed ingaan; *ondjar-ondjar,* voorwerp, waarmede men stoot of duwt; *mondjar,* afgedreven; *ma mondjar da paraoe i toe tonga an,* de schuit is naar het midden afgedreven.

ONDJAT, ingestopt, stevig vol gestopt; *mangondjat,* iets stevig vol stoppen; *ondjat-ondjat,* voorwerp, waarmede men iets vol stopt, gew. een stok of een stuk hout.

ONDJOL, *marondjol* of *marondjolan,* ergens gevestigd zijn; ergens zijn vaste woonplaats hebben; *ondjolan,* dorp of woning, waarin men zich gevestigd heeft; *mondjol,* gevestigd zijnde.

ONDOK, *mondok-ondok,* knikkebollen; *mangondokkon,* met het hoofd ja knikken; *marsiondohan,* tegen elkaar ja knikken in een druk gesprek.

ONDOL, 1. *mangondolkon,* ergens den nadruk op leggen; *ondolan,* waar de nadruk op ligt; thema; *marondolan,* zijn grondslag vinden in; *pangondol,* klemtoon.
2. (T.) *mondol-ondol,* lillen.

ONDONG, *mondong-ondong,* een waggelenden gang hebben.

ONDOP, met kracht; stevig aan; ferm aan; *mangondopkon,* iets met alle kracht doen; zich met de borst ergens op toeleggen; *ondop ia markaredjo,* hij werkt flink, stoer.

ONDOR, *mondor-ondor,* ergens een gaatje in boren, zooals insecten doen bij het graven of boren van een nest in den grond; *mondor-ondor koeroek-koeroek mandjele,* een zegswijze, waarvan de beteekenis mij niet duidelijk is geworden.

ONDOT, doorbuigende; *mangondot,* naar beneden buigen.

ONGGAK, 1. naar boven gericht; met het hoofd omhoog; *maronggahan noma horbo i di rondaman an,* de buffels staken met hun koppen uit (het water) in de plaats, waar zij zich gewoonlijk baadden.
2. *monggak-onggak,* naar adem snakken, snel adem halen.

ONGGAL, 1. *monggal-onggal,* op en neer wippen.
2. = *bonggal,* bekend, verspreid v.e. gerucht; *ma onggal toe djae toe djoeloe,* het is al overal bekend.

ONGGANG, 1. rhinoceros-vogel; *songgop onggang toe sibagoeri,* een rhinoceros-vogel zet zich neer op het *sibagoeri*-plantje, d.w.z. iets geweldig groots verbindt zich met iets gerings.
2. *monggang-onggang,* schreeuwend huilen, blerren; *onggangkon babami,* zet je schreeuwleelijk maar op!

ONGGAP = *anggap.*

ONGGOR, *mangonggor,* iets graag willende hebben; iets graag willen.

ONGGOS, *taronggos,* plotseling onwel geworden ten gevolge van iets, dat sterken invloed had op het lichaam; *oelang djolo painoem koedo na hodohan on, ra taronggos,* je moet dit zweetende paard niet dadelijk te drinken geven, want dan kan het ziek worden.

ONGGOT, *monggot,* warrelende, draaiende; *monggot ari hoeida,* het draait me voor de oogen.

ONGKAK, *mongkak-ongkak,* kokhalzen; *ma mongkak-ongkak na amporotan i,* die een graat in de keel heeft gekregen, is aan het kokhalzen.

ONGKAL, veel, flink van iets nemende, meer dan gewoon van iets nemende; *ongkal djolo pangarimbasmoe di hajoe na doeldoel i, antjo dosdos,* je moet flink wat van het uitstekende hout afnemen, zoodat het vlak wordt; *mangongkal,* flink, meer dan gewoon van iets nemen; *mangongkal holi-holi ni ompoe,* het gebeente van voorouders opgraven.

ONGKAN, van de schil ontdane *tapoes*-vruchten, die men in een koker heeft laten verzuren en die als lekkernij worden gebruikt.

ONGKOE, zie *oengkoe.*

ONGKOEK = *songkoek; sangongkoek,* een teug.

ONGKOL, *ongkol rohangkoe* = *engkel rohangkoe,* ik moest erom lachen; *mongkol-ongkol,* ergens om glimlachen; ook: kuchende van personen, die erg hoesten; *mongkol-ongkol parbatoekna,* hij kucht nog al erg.

ONGKON = *botton* = *boan toeson!* geef hier! breng hier!

ONGKOS, onkosten; huur v.e. huis; *mangongkos,* huren, tegen betaling iets gebruiken;

marongkos, onkosten meebrengen; *paongkoskon*, iets tegen betaling verhuren.
ONGOK, *marongok*, even pauzeeren, even uitrusten; *paongok djolo!* rust even uit, kom even op je verhaal!
ONGOM, *mangongom*, op iets sabbelen, iets in den mond houden en erop kauwen; den mond spoelen met wat water.
ONGOR = *onggor*.
ONING = *honing*, rond; *ma oning boelan i*, de maan is nu rond.
ONJAK, naar beneden gedrukt; toegeknepen v.e. tangetje; *mangonjakkon*, naar beneden drukken.
ONJANG, *onjangon*, jichtig zijn in de voeten en daardoor moeilijk kunnen loopen.
ONJO, pis; *monjo*, pissen; *paronjoan*, urinoir.
ONOM, zes; *paonomkon*, zesde; *saparonom*, een zesde; *onom-onom*, alle zes; *maronom-onom*, bij zessen tegelijk.
ONTAK, 1. *mangontak*, steken, een steek geven.
2. *mangontak*, oploopen, opzwellen; steken van pijn bij zweren; *ma mangontak pandoit ni lipan i*, waar de duizendpoot gebeten had, is het gaan zwellen.
3. *montak* = *mompak*, kokend van woede; *ma montak hoelala, oelang paalo-alo hamoe aoe*, ik voel me inwendig koken, zeg niets tegen mij.
ONTANG, noodiging, uitnoodiging; *marontang*, een uitnoodiging laten rondgaan; uitnoodigen; *mangontang*, iemand uitnoodigen; *parontang*, waar men mede uitnoodigt, d.i. de sirih; *ontangan*, genoodigde; *parontangan*, de plaats, waar men uitnoodigingen heen zendt.
ONTIP, 1. zuinig, afgepast, mondjesmaat; *mangontip*, zuinig afpassen.
2. *montip-ontip*, bang zijn.
ONTJIT = *losi*, afgeleerd; *ontjit ko* = *losi ho*, dat heb je afgeleerd; *ma ontjit aoe mardalan sian i*, ik heb mijn bekomst van langs dien weg te gaan; *mangontjit*, iemand iets afleeren.
ONTJO, (T.) = *sapata*; vgl. *olso*.
ONTJONG, *montjong*, in draaiende beweging zijn; *montjong-ontjong*, ronddraaien; *mangontjongkon*, iets laten ronddraaien; *montjong ari hoeida*, het duizelt me, het draait mij in de rondte; *ontjong-ontjong*, draaitol; *mangontjongkon monmon* = *marsioentjong*, z. *oentjong*.
ONTJOP, *mangontjop*, opzuigen; zuigen.
ONTJOT, *montjot*, ophouden, rusten, uitscheiden met werken; *mangontjot*, iemand laten rusten, laten uitscheiden; aanhouden; ergens mee ophouden; *nada tarontjot ia na manangko i*, hij kan het stelen niet laten; *ontjot djolo bajo na mamoloes an, antjo dohot ia mangan*, houd den man, die daar voorbijgaat, even aan, dat hij bij ons ete; *bajo pangontjot* = *bajo pangoli*, z. *oli*; *bodil pangontjot*, geweer, dat men na het schaken v.e. meisje bij haar ouders laat brengen om mede te deelen, waar het meisje zich bevindt en dat bij de besprekingen ingelost moet worden gewoonlijk tegen betaling van *f* 5.—
ONTOM, *mangontom*, het op iets aanleggen, op iets aanhouden, ergens op toeleggen; *laing na niontom ni radja i ma mangadoehon aoe*, het hoofd legt het er maar op aan mij aan te klagen.
OOEK, *tarooek* = *tarbonggal*, bekend, overal verspreid v.e. gerucht.
OOENG, (v. O.) *mangooeng*, een geluid lang aanhouden.
OPAN, *mangopan api*, vuur aanleggen, aanmaken; *opan djolo api i*, maak eens vuur aan! *pangopanan*, dat, waarmede men vuur aanmaakt.
OPAT, vier; *paropatan*, van de vier één; *marparopatan*, van de vier één krijgen; dit gebeurt meestal bij het hoeden van een anders vee, waarvoor als loon wordt gegeven van elke vier kalveren één voor den hoeder.
OPIS, *mopis-opis*, zijn hart vast houden; met angst vervuld zijn.
OPOEL, *mopoel*, reuk afgeven; *mopoel-opoel noma taroetoeng na malamoen i*, de rijpe doerian's gaven sterke lucht af.
OPOP, *mopop*, haastig zijnde; *mopop aoe*, ik was haastig.
ORA, *mangorai*, verbieden, wegjagen, scheiden van vechtenden; *orai djolo na marbada i*, scheid de vechtenden eens van elkaar; *ora-ora*, lange stok of bamboe, waarmee men wegjaagt; staak; *songon ora-ora do bajo i*, de man is net een boonestaak.
ORBAS, *morbas-orbas*, huppelen, springen.
ORBOEK, stof; *ma morboek timbahongkoe*, mijn tabak is gruis geworden; *orboek-orboek*, gruis; *orboek-orboek ni boerangir, timbaho*, enz.
ORDANG, of *ordang-ordang*, een gepunte stok, waarmede men pootgaten maakt; pootstok; *mordang*, pootgaten maken en daarin rijstkorrels of maiskorrels laten vallen; *mangordang*, een stuk grond op die wijze bebouwen; *pangordangan*, het stuk grond, dat men op die wijze bebouwt; *pangordang*, de persoon, die dat doet; *dan ordang*, e.s.v. eetbare paddestoel.
ORDOK, (v. O.) *mordok*, buigen v.e. zwaarbeladen tak.
ORDONG, e.s.v. spoel om touw mee te draaien of te twijnen; *mangordong*, met zulk een werktuigje touw draaien; *mordong*, in de rondte draaien; *pangordongan*, de plaats, waar men in de rondte draait; *mordong hoeida*, het draait me voor de oogen; *tali ordong*, gedraaid touw.
ORET, naar den zin zijnde; het naar zijn zin hebben; *oret ma hoelala na mangan i*, ik had het met het eten best; *oret ma na markordja i*, het liep met het feest best van stapel.

ORGAS, *mangorgas*, schuren; *orgas pinggan on*, schuur deze borden; *pangorgas* of *pangorgasi*, waar men mede schuurt, d.i. zand of asch enz.

ORGONG, zie *ogong* 1.

ORGOS, *mangorgos*, schuren, wrijven; *marsiorgosan*, tegen elkaar schuren; *pangorgosan*, waar men zich tegen aan kan schuren.

ORNGE, (T.) aamborstigheid.

ORNGOT, aanhoudend, volhardend; *na orngot ma pangido ni bajo on*, deze man houdt erg aan in het vragen; *mangorngot*, steeds aanhouden; voortdurend begeeren; *orngot rohangkoe di abit i*, ik heb steeds zin in dit kleed; *mangorngoti*, altijd weer aanhouden, begeeren.

ORO, 1. *mangoro boroe*, aanspraak maken op een meisje; arbeid verrichten met het doel een meisje te verkrijgen (= *marninian*); *ma sai dioroi ia boroe i*, hij laat allerlei aanspraken gelden op het meisje; *oroan*, meisje, waarop men het oog heeft en waarop men aanspraken doet gelden; *pangoro ni ihan*, takken (meestal jonge palmtakken) in de rivier gelegd om aan de visschen een verblijfplaats te geven; *oroan ni ihan*, zulk een plaats, waar de visschen zich ophouden.
2. = aro 1.

OROE, een denachtige boom, veel aan het strand voorkomende, waarvan houtskool gemaakt wordt (Casuarina equisetifolia L.).

OROEK, lawaai makende; druk en rumoerig; *ma oroek halak di poken an*, de menschen zijn druk en rumoerig op de markt.

OROEN, *saboen oroen*, geurige zeep.

OROM, *mangorom*, zich bedwingen, zich inhouden; *nada tarorom*, men kan het niet laten; *nada tarorom so martata*, men kan het niet laten te lachen.

OROMAN, uiterlijk; voorkomen.

ORONG, gekreun, gekerm, gesteun; ook: *orong-orong; morong-orong*, kreunen, kermen, steunen; *mangorongkon*, wegens iets kreunen.

OROR, 1. *moror*, weggeslagen, afgebrokkeld, weggeschoven; *moror parkopianki dibaen oedan na por i*, door den hevigen regen is mijn koffietuin (voor een deel) weggeslagen.
2. *matoeoror*, snorren v.e. wiel.

OROS, *mangoros*, in schijven snijden v. knollen (oebi enz.); uitpersen; *pangorosan*, hetgeen na het in schijven snijden overblijft.

OROT, *morot*, ergens vandaan gaan; weggaan; van zijn plaats gegaan; *nada tarorot*, het is niet van zijn plaats te krijgen; *paorotkon*, verwijderen, wegjagen, van zijn plaats doen gaan; *nada tarpaorot*, het is niet te verwijderen.

ORSONG, *morsong-orsong* = *molsap-olsap*, moeilijk ademhalen.

OSA, 1. (T.) *paosahon*, met iets uitscheiden, met iets ophouden.
2. behaaglijk, een aangenaam gevoel hebbend, prettig.

OSE, *mangose*, zijn gelofte niet nakomen; *mangose padan*, zijn woord breken; de afspraak verbreken.

OSIK, *mangosikkon*, wegjagen; *mangosikkon manoek*, kippen wegjagen.

OSOE, *manoek osoe*, benaming v.e. vechthaan.

OSOR, 1. *mosor-osor*, van zijn plaats gaan; zich verplaatsen; *mangosor*, een beetje verplaatsen; *mangosor bagas*, een huis wat verplaatsen.
2. *mosor*, erg, pijnlijk; *mosor hoelala pandoit ni piongot i*, ik vond de steek v.d. wesp pijnlijk.

OSOS, 1. e.s.v. vogel.
2. *mosos*, heen en weer draaien; onrustig zijn; *oelang ko mosos di lamboengkon*, zit niet zoo naast me te draaien!

OTAL, de lontarpalm.

OTIK, weinig; *saotik*, een beetje; *na otik ma i!* wat is dat weinig! *i ma na otikna*, dat is het minste; *paotikkon*, iets steeds minder doen worden.

OTO, 1. dom, onnoozel; *maoto*, dom zijn, niets meer weten; versuft; *haotoan*, domheid; *paoto-otohon*, zich dom houden; iemand voor den gek houden; misleiden.
2. *otoon*, witte vlekken in het oog hebben.

OTOK-OTOK, e.s.v. onkruid met zwart sap.

OTOL, *motol-otol*, waggelen; een loggen gang hebben.

OTOM, schaaf; *mangotom*, schaven; *pangotoman*, krullen.

OTOS, 1. e.s.v. vischgerei, bestaande uit een korten hengel en lang snoer; *mangotos*, met zulk een vischgerei visschen.
2. *motos*, rillen; *motos hoelala na ngalian i*, ik rilde van koude.

OTOT, 1. bast, gewoonlijk van de *haramonting*-wortel, die gebruikt wordt om een *balioeng* stevig in het heft te zetten; *mangotot*, op die wijze een *balioeng* in het heft stevig zetten.
2. e.s.v. vogel.

P

PA, praefix.

PADA, 1. in verbinding met namen, zooals Soripada, enz.
2. *marpada* (ook wel *martada*), een spel van jongens bij het baden in de rivier; *parpadaan*, de plaats in de rivier, waar men dat speelt. Voor de uitoefening van dit spel heeft men een groote, midden in de rivier liggende steen noodig, die *pargodoengan* genaamd wordt. *Parpadaan* heeft hier en daar ook eene bijbeteekenis, nl. een plaats, waar men ongeoorloofde vrijage pleegt.

PADAM, *mamadam-madami*, zich aan iets gewennen, zich iets eigen maken, iets van buiten leeren; *djampi na niadjarkonmi inda podo padam di aoe*, het tooverformulier, dat je mij geleerd hebt, zit er nog niet vast bij me in.

PADAN, 1. afspraak, verbond; *marpadan*, een afspraak hebben, een afspraak maken; *marpadan kita*, laten we een afspraak maken; *parpadanan*, wat tot afspraak gemaakt is, 't object ervan; *marpadankon*, iets tot een afspraak maken.

2. (T.) *marpadan* (Mal. *berpadan*), tegen elkander hanen op de proef stellen.

PADANG, een lange grassoort, meestal de alang-alang; een vlakte, voornamelijk met lang gras begroeid; *padang do taroep ni bagasnia*, zijn huis is met alang-alang gedekt; *padang-padang*, grasvlakte; *Padang Bolak (= Padang Lawas)*, een uitgestrekte vlakte in de Zuidelijke Bataklanden, tevens naam eener onderafdeeling in de Afd. Padang Sidimpoean.

PADAR, *marpadar*, een algemeene klop- of vechtpartij houden, vaak tusschen de bewoners van verschillende dorpen; een afspraak maken om ergens met elkaar te vechten; *parpadaran*, plaats, waar zulk een gevecht gehouden wordt.

PADAS, wat bij elkaar past; *anak ni Harahap hapadasan ni boroe Regar*, een jongen van de marga Harahap hoort bij een meisje van de marga Siregar; *hapadasan ni djoehoet, toebis sanga dan*, bij vleesch hoort bamboespruit of paddestoel; *markapadasan*, het goed met elkaar kunnen vinden, wordt gezegd van jonge menschen van beiderlei sexe.

PADATI, kar; *marpadati*, een middel van bestaan vinden door met een kar goederen te vervoeren; *parpadati*, karrevoerder; *padati-padati*, karretje als speelgoed.

PADE, goed, best; *hapadean ma na hasaja di hangoloean on*, goed te zijn, dat heeft men in dit leven noodig; *hapadeanna*, zoo is het juist goed; *papadehon*, verbeteren, in orde brengen.

PADEHA, *Ama ni Padeha*, komt in het spreekwoord voor: *oelang kita songon Ama ni Padeha na mardjambangkon na so djambangnia*, we moeten niet doen als de Vader van Padeha, die een versiering (aan zijn huis) aanbrengt, welke hem niet past, fig. met eens andermans veeren pronken.

PADI, komt veel voor in benamingen van rijstsoorten, als eme *si padi boelan, si padi kajoe, si padi nias*, enz.

PADIDIT, een klein soort muis met spitsen snuit.

PADJAK, iemand met wien men een overeenkomst van leveranties sluit; *ise padjakmoe?* wie is je leverancier?

PADJAL, een in den grond gestoken paaltje; *mamadjal*, paaltjes in den grond slaan; *padjalon*, schots en scheef staan van de tanden.

PADJAR, morgenrood.

PADJAT, (T. O.) = *pedjet*.

PADJOK, (T. O.) ingeheid, vastgestooten; *mamadjokkon*, inheien, in iets vaststeken; *mamadjok*, een huis oprichten.

PADJOM, *mamadjom*, blusschen van kalk; *soda na nipadjom*, gebluschte kalk.

PADJOP, zie *djop* 2.

PADO, dan, na een comparatief; ook: *oempado; pado-pado i*, eerder dan zoo......; liever dan zoo......

PADOE, gestold, gedegen van een metaal; *ma padoe miak manis i*, de klapperolie is gestold; *mamadoe sere*, gesmolten goud bij elkaar voegen om het tot een klomp te maken; *parpadoean*, de vorm, waarin men zulks doet, meestal de schors van een pisangstam.

PADOEK, de fraai gebogen steel van een *doran*; tuit; *garigit sipadoek*, een kleine bamboekoker, aan welks bovenste gedeelte zich nog een takje bevindt, om hem daaraan vast te houden.

PADOENG, (T. O.) de breede rand v.e. *losoeng*.

PADOHA, *naga padoha*, naam van de wereldslang.

PADOT, vlijtig, ijverig; *halak na padot*, iemand, die geen tijd verloren laat gaan; die zijn gereedschappen goed verzorgt en zoo lang mogelijk gebruikt.

PAET, bitter; *oebat paet*, kinine; *paet sira*, erg bitter; *paet pogoet songon poeroek*, niet onaangenaam bitter; *paet talmis songon sirohot*, bitterzoet van smaak; *paet songon boeloeng botik*, bitter als het blad van den *botik*, dus tamelijk bitter; *paet mata*, e.s.v. plant, welker sap als middel bij oogontstekingen dienst doet.

PAETAN, naam van een klein soort vischje.

PAGABE, de klemmen van het weeftoestel, waartusschen het weefsel wordt gedaan. In streken, waar het weven veel voorkomt, behoort tot de symbolieke voorwerpen, waarmede eene nieuwe woning wordt ingewijd, ook een *pagabe*, opdat de bewoners *„gabe"* zullen worden.

PAGA-PAGA = *ampapaga*.

PAGAR, behoedmiddel om een onheil af te wenden. Men gebruikt daarvoor de bladeren van allerlei planten als de *sipilit, silindjoeang, siroengkas, sipabolkas, hatoenggal, sanggoel, oente pangir*, enz.; *godang pagarmoe, inang!* kind, wat heb jij een krachtig behoedmiddel! zegt een moeder tot haar dochtertje, als ze op 't punt staat het klappen te geven en juist haar broeder binnenkomt, zoodat ze zich schaamt haar voornemen te volvoeren; *mangkoenti pagar*, behoedmiddelen op het hoofd dragen, verbloemd voor: zwanger zijn.

PAGARAN, bijdorp, nederzetting, nog ressorteerende onder het oorspronkelijke dorp;

moeli toe hoeta do pagaran, het bijdorp keert tot zijn oorsprong terug, overdr. men keert terug tot waar men vandaan komt.

PAGAS, *papagas-pagaskon*, zich met de een of andere werkzaamheid bezig houden; *papagas-pagas hadatoeon*, zich met de geneeskunde bezig houden.

PAGI, in de toekomst; *sogot ni andigan pagi noma*, op den een of anderen tijd in de toekomst, maar wie weet wanneer; *di pagi-pagi ni ari*, in de toekomst.

PAGO, ingeheid, ergens ingestoken; *pagoan*, een gegraven gat, waarin men een paal wil zetten; *marpagoan doeri ni ri i di patkoe*, de fijne doornige puntjes van de alang-alang steken onder in mijn voet; *pago-pago* (= *ingot-ingot*), voorwerpen (meestal in den vorm van geld), die uitgedeeld worden onder degenen, die bij het sluiten van eene overeenkomst tegenwoordig zijn geweest en later dus als getuigen kunnen optreden; ook: de steenen of palen op een graf, die daar met adat-vormen zijn geplaatst; *padjong-djongkon pago-pago*, steenen of palen om een graf plaatsen, wat steeds met een adatfeest gebeurt (= *pasidoengkon ari*); *ligi ma pago-pago ni damang*, kijk maar eens naar de palen om het graf van mijn vader, zegt iemand, als hij bewijzen wil, dat hij „adat" heeft.

PAGOE, zoldertje, maar slechts over een deel van het vertrek.

PAGOEL, tros van vruchten, zooals de *siala*, *hopong*, *rambe*, *hapoendoeng*, enz.; ook: *pagoelan*; *siala sampagoel*, een tros *siala*-vruchten; *marpagoel-pagoel*, trosgewijze vruchten dragen, bij trossen afhangen.

PAGOET, *mamagoet*, bijten v.e. slang, pikken van vogels; *mamagoetkon*, met het scherpe of puntige uiteinde van een voorwerp ergens in slaan; *laing pagoet do di rohangkoe hata ni Si Anoe*, de woorden van Si Anoe staan nog scherp in mijn binnenste.

PAGOL, pop v.e. rups, ook *sipagol*; *oelang songon sipagol ni Djandji Lobi, na tarpasoeroeng tarpalobi*, rijmpje om het buitengewone van een of ander verdriet uit te drukken.

PAHA, *sipaha* met 'n getal er achter duidt de Bataksche maanden aan; *sipahasada*, de eerste maand enz. tot *sipahasampoeloe*.

PAHAE, stroomafwaarts; ook: naam van een landstreek in het Pangaloansche.

PAHALO, het hemelsche loon voor een verdienstelijk werk, bij Moh. in gebruik.

PAHAN, *mamahan*, voederen van dieren, dieren er op na houden; *pahan djolo andjingta i*, geef onzen hond te eten; *manoek pahanon*, 'n kip, die men opfokt; *pahan-pahanan*, vee; *pinahan*, huisdieren, inzonderheid honden en varkens; *papahankon*, laten weiden, laten hoeden. Vgl. *mahan*.

PAHANG, sterk, gekruid van palmwijn.

PAHAR, 'n presenteerblad met of zonder poot.

PAHI, *pahi eme*, e.s.v. boom, lijkende op de *parira*, maar met kleinere vruchten.

PAHO, paal, waaraan het net wordt bevestigd, waarmede men herten vangen wil. Wanneer het hert in het net geraakt, wordt de *paho* doorgehakt, zoodat het hert, al verder loopende, meer en meer daarin verstrikt wordt. *halak na so oemboto paho*, iemand, die niet weet, wat hij met een *paho* moet doen, n.l. doorhakken, gew. in fig. beteekenis, iemand, die niet weet wat hij doen moet; iemand, die niet op de hoogte is.

PAHOE, algemeene benaming van de varensoorten; soorten zijn de *pahoe ihan* (meestal als groente gebruikt), *pahoe roentji*, *pahoe poldang*, *pahoe rara*, *pahoe monis*, enz.

PAHOE-PAHOE, bij dieren de plek, waar de hals overgaat in de borst, de halskuil.

PAHOELOE, zie *hoeloe*.

PAHOMPOE, kleinkind; *madoeng marpahompoe ia*, hij heeft al kleinkinderen.

PAI, praefix; *paisira*, geld om zout te koopen; *paitimbaho*, geld om tabak te koopen.

PAIL, zie *poeal-pail*.

PAIR, tiptop er uitzien.

PAIR-PAIR, naam van een klein vischje, dat een groenen bek heeft en zich in plassen ophoudt.

PAIS = *djais*, veronachtzamend, onbeleefd.

PAJA, 1. plas, poel; ook: *paja-paja*; *paja-paja kerek*, ondiepe plas met hier en daar droge stukken; *marpaja-paja*, in plassen; *marpaja-paja (mardjampaja) noma moedar i*, het bloed vormde plassen, stroomde uit de wond. 2. bek-af, uit het Maleisch overgenomen.

PAJAK, in liggende houding; *mamajakkon*, neerleggen; *hoepapajak ma djolo*, ik ga even liggen; *pajahan*, plaats, waar men ligt of waar men iets neerlegt; *parpajak*, houding bij het liggen; *madoeng pajak panganon i di djolonta*, het eten staat al voor ons.

PAJAMAN, een caladiumsoort.

PAJOE, (T. O.) goed van de hand gaande, aftrek vindende; = *lakoe*.

PAJOENG, zonne- of regenscherm; *pajoeng abit*, Eur. paraplui; *pajoeng karotes*, Jap. zonnescherm; *mamajoengi*, iemand een zonnescherm boven het hoofd houden; *pajoeng rarangan, pajoeng taboeran*, benamingen van zonneschermen, bij adatfeesten gebruikt.

PAJOGON, zie *panjogon*.

PAK, geluidnabootsend woord van het hakken met een kapmes.

PAKARANGAN, zie *karang* 3.

PAKE, *mamake*, gebruiken, dragen, aandoen, van kleeren; *mamake ma aoe djolo*, ik ga me eerst kleeden; *mamake boroe*, een bruid uitdossen; *marpake*, gebruikt zijn; zich tooien, zooals bijv. een bruid; *pamake*, de wijze, waarop iets gebruikt wordt; de wijze, waarop men zich kleedt; *pakean*, kleeding; *pakean pakojoen*, allerlei kleederen en sieraden.

PAKOE, spijker; *mamakoe*, spijkeren; *mamakoei*, ergens spijkers inslaan; *tarpakoe*, in een spijker trappen; *tarpakoe patkoe*, ik heb met mijn voet in een spijker getrapt.

PAKOES, koffiepakhuismeester (komt niet meer voor).

PAKPAK, 1. *mamakpak*, slaan met de vlakke hand; (T.) de wieken doen klappen.
2. *pakpak oeloe*, kruin; *pakpak dolok*, bergtop.

PAKSA, dwang; *mamaksa*, dwingen; *tarpaksa*, gedwongen zijn; *karedjo paksaan*, dwangarbeid.

PALA, 1. indien, als, komt het er nu toch toe, dat......; *pala moeroek ia*, als hij boos wordt (de nadruk valt hierbij op als); *sapala-pala*, als nu toch eenmaal......
2. = *mala*, mild, vrijgevig; *palania noma di aoe*, ik wacht zijn mildheid nu maar af.
3. = *palo* 2.

PALAHA, uit *pala* + *aha*, lett.: als 't iets is; veel gebruikt als stopwoord: om zoo te zeggen, als 't ware, om daarmede te vergelijken.

PALAIT, een doode boom van grilligen vorm, waarin een geest gezegd wordt te wonen en die daarom gevreesd wordt.

PALAK, de bloem van de *siala; djolo palak asa siala*, eerst de *palak* en dan de *siala*, fig. eerst het kleine en dan het groote.

PALAK-PALAK, *palak-palahon*, plotseling in heftigen toorn ontsteken, in drift geraken.

PALAKPAK, palm v.d. hand, zool v.d. voet; *sipalakpak*, iemand, wien alles totaal onverschillig is.

PALAMANI = *pinomat*, op zijn minst dan maar......; *moeda nada tarlehen kamoe toloe, palamani sada pe*, als je er geen drie kunt geven, dan op zijn minst één.

PALANDO, e.s.v. boom, ook: *silando-lando*.

PALANG, dwars over iets heen liggend; *papalangkon*, iets dwars leggen; *papalang botoeran on*, leg deze brugbalken dwars erover heen.

PALANGKA, trog, voederbak; *palangka gading*, naam van een bronnetje, waar het water weer ondergronds wegzakt. Men beweert, dat zoo iets de verblijfplaats van een geest is.

PALANO, zadel.

PALAS-PALAS, hooge stellage als uitzichtstoren, kerktoren.

PALASPAS, welgelegen, duidelijk zichtbaar, van een dorp bijv.; ook: goede afmetingen hebben van een huis; *anggo on hona ma hoelala palaspas ni bagas i*, wat dit huis betreft, ik vind, dat de afmetingen ervan goed zijn, naar verhouding.

PALDOM, niet van zijn plaats komend; *laing na paldom ma aoe sadari on di bagas*, ik ben vandaag het huis niet uit geweest.

PALE, *pale djaoeng*, geroosterde en fijn gestampte maïs, met suiker vermengd, gewikkeld in een maisblad, wordt als versnapering gebruikt; *papale-palehon*, voortdurend in iets kneden; *dipapale-pale pardangolan i do aoe*, de ellende heeft me murw gemaakt.

PALIADANG, e.s.v. muis, ook: *paliangan*.

PALIANGAN = *paliadang*.

PALIAS, (Tob. v. *lias*; ook wel in Angkola gebruikelijk) dat zij verre.

PALIKET, naam van een stof om kleederen van te maken.

PALING, de grootste, voornaamste; *on ma palingna mera na saloeboek on*, dit is de grootste mera (bekende vischsoort) in deze rivierkom; *paling segarna*, zijn hoofddeksel ziet er op zijn mooist uit.

PALIS, er naast geschoten; *djotdjot do ia bingkas, tai matoea palis*, hij lost dikwijls een schot, maar het is er altijd naast.

PALIT, altijd raak schietend, zooals een geoefend schutter.

PALITO, olielamp; *parpalitoan*, plankje, waarop zulk een lampje staat.

PALKA, nog al erg, nog al veel; *hapal dope papan i, angkon palka pangarimbasmoe*, de plank is nog al dik, je moet er nog al wat van afhakken.

PALNAT, plat, ingedeukt v. iets, dat een ronden vorm heeft; *djelok palnat*, e.s.v. meloen, die op den grond wast en tengevolge daarvan een platte kant heeft; *laboe palnat*, zie *laboe*.

PALO, 1. *paloon*, witte vlekken in het oog hebben.
2. *boea palo*, muskaatnoot.

PALOE, *mamaloe*, slaan, een muziekinstrument bespelen; *paloean*, bult in het midden van een muziekbekken, waarop geslagen wordt; *paloe-paloe*, met lappen omwonden stok, waarmede men op het muziekbekken slaat.

PALOEANGAN, 1. groep, verzameling; *horbo sapaloeangan*, een troep karbouwen, die steeds bij elkaar zijn; *hami na sapaloeangan*, wij, die een groep vormen; *piga paloeangan hamoe na marihan i?* hoeveel groepen waren jullie bij het visch vangen?
2. (T. O.) goudmijn.

PALOENG, een groote kist, waarin men van allerlei bewaart; ook: een klomp hard geworden sap van getah-pertja en majang-boomen; *piga paloeng sapikoel?* hoeveel klompen gaan er in een pikoel? *mamaloeng*, sap van dergelijke boomen in een gat of vorm hard laten worden; *pamaloengan*, gat of vorm, daarvoor gebezigd.

PALOET, *mamaloet*, omwikkelen; omhullen.

PALPAL, 1. kaal van het hoofd; *sipalpal*, kaalkop; *palpalon*, een kaal hoofd hebben; *mapalpal lalat i*, de ketella is geheel kaal geplukt, er is geen blaadje meer aan; *barangan sipalpal*, e.s.v. hazelnootboom.
2. *pamalpal*, drempel; (T.) *pamalpal*, een breede plank, die als lijst voor een huis op de hoogte van den ingang bevestigd is; een van rotan gevlochten koord, dat in de ope-

ning der *sopo*'s hangt, en waarbij men zich de trap op trekt.

PALSE, wansmakelijk, bedorven van smaak.

PALSOE, valsch, geen succes hebbende, omdat men het verkeerd heeft gedaan; *saksi palsoe*, valsche getuigen; *mamalsoehon*, wraken.

PALTAK, duidelijk, zichtbaar, open; *paltak hoedok disia*, ik heb het hem open gezegd.

PAMANGAN, zie *pangan*.

PAMAORAN, zie *baor*.

PAMATANG, lichaam, lijf; *denggan pamatangna*, zij is zwanger.

PAMOEA, *mamoeai*, oprapen van vele kleine dingen, die verstrooid liggen.

PAMOEN, *mamoen*, afscheid nemen; een afscheidsmaal geven; *pamoenan*, afscheidsmaal; *andoeng pamoenan*, afscheids-weeklacht; *pamoenan na badia*, H. Avondmaal.

PAMOERAS, snaphaan uit den ouden tijd.

PAMOETOENG, (T. O.) kleine wespsoort met rood achterlijf.

PAMONDOER, (T. O.) rechter, rechtsprekend Eur. ambtenaar.

PAMONORAN, (T. O.) grwd. *bonor* = *bonar*; waarop men staat kan maken; zuiver v.e. maat; *gantang pamonoran*, een zuivere rijstmaat; *si tiop gantang pamonoran*, die een zuivere rijstmaat houdt, v.e. rechtvaardig, onpartijdig vorst gezegd, die ieder geeft, wat hem toekomt.

PAMPAT, (T. O.) tromp v.e. geweer.

PANAMOEAN, *na siak panamoean*, iemand, wiens leven vol bittere droefheid is, inzonderheid door sterfgevallen. (Vgl. *tomoe*).

PANANGGA = *dorgit*.

PANAS, *panas kasian*, doodszweet.

PANDAN, benaming van allerlei pandanussoorten. Soorten zijn: *pandan lais*, *pandan siraboen*, *pandan misang*, *pandan antoenoe* enz.

PANDANG, vizierkorrel; *mamandang*, met iemand rekening houden; *nada dipandang ia aoe*, hij telt mij niet mee, hij houdt geen rekening met mij; *alamat pandang toroes*, een of ander voorwerp, waarmede men onfeilbaar in de toekomst lezen kan.

PANDE, bekwaam, knap, welbespraakt; *ise do na pande mangkobar boroe i?* wie is er welbespraakt om over (den bruidschat van) het meisje te onderhandelen? *hapandean*, bekwaamheid.

PANDIKAR, schermmeester.

PANDIS, keurig, netjes, zonder fouten; *na pandis ma pandjama ni bajo i*, wat die man aanpakt (vervaardigt), 't is altijd keurig.

PANDITA, zendeling, geestelijke.

PANDJANG, *mamandjàng*, altijd, steeds, ook: *sapandjàng* en *sapandjangnà*; *sapandjàng songon i*, het is altijd zoo geweest; *sapandjang*, volgens, langs, zoo lang als; *sapandjang adat*, volgens de adat; *sapandjang manjahena*, tot in eeuwigheid; *sapandjang so*, zoolang niet......

PANDJI, *pandji-pandji*, vlaggetjes, wimpels, vaantjes, bij adat-begrafenissen veel in gebruik.

PANDJOET, te veel beneden het doel gemikt; *pandjoet do pamodil ni bajo i*, de man mikte te laag.

PANDOE, gids, leider.

PANDOEJA (v. O.) = *pindoeja*.

PANDOENG, saamgetrokken uit *paandoeng*, komt voor in de *andoeng*-taal als: *pandoengkon panjogon* = *mangalehen panganon*.

PANDOER, 1. bamboekoker, waarin men den geesten bij het offeren iets aanbiedt; *mamandoerkon*, in een waterkoker aanbieden; *nada na mamandoerkon aek ni latong aoe toe hamoe*, ik bied jullie toch geen sap van de *latong* (karbouwen-brandnetel) aan, d.w.z. ik zal jullie toch niet in het verderf storten.
2. *mamandoer-mandoer*, stroomen van tranen.

PANDOHOT, de stevige rand of lijst om de rijstwan.

PANDOL, vastgetrapt v.d. grond.

PANE, naam van een marga; *batang Pane*, de Panerivier.

PANG, klanknabootsend woord.

PANGAN, *mangan*, eten; *mangankon*, iets eten, aan het eten zijn; doordringen tot iemands gemoed; pakken, grijpen in iets; *panganon*, spijze; *pangan-panganon*, allerlei soorten v. spijzen; *panganan*, bord of ander voorwerp, waaruit men eet; *papangankon*, te eten geven; *hoepapangani*, ik heb 't alles opgegeten; *papangan*, eetlust; *pamangan*, mond; mond van een flesch, waterkoker, pot, enz.; *na pinangan*, faeces, ontlasting.

PANGAS, *pangas-pangason*, beroemd zijn om zijn kunde van een ouden datoe.

PANGE (v. O.) = *hapesong* (Pangium edule Reinw.) boom, waarvan de zaden, die versch hoogst vergiftig zijn, gekookt worden gegeten.

PANGGAL, bultig, verdraaid van touw en daarom bulten vormende, niet gelijkmatig bekapt van balken, steeds dikker wordende naar het eind; *moer toe panggalna songon badoar*, naar het eind al dikker wordende als de *badoar*, wordt gezegd om daarmede iemand vermeerdering van zijn gezin of van zijn rijkdom toe te wenschen.

PANGGANG, 1. *mamanggang hajoe*, krom getrokken hout met klampen en klemmen vast zetten, zoodat het weer recht trekt.
2. roosteren, aan het spit braden; *manoek panggang*, aan het spit gebraden kip; *panggang-panggang*, spit, het stuk hout, waaraan het vleesch geroosterd wordt; *dipanggang las ni ari aoe*, de zonnehitte heeft me geroosterd.

PANGGAR, *mamanggar*, iemand in de hoogte steken met het doel hem gunstig te stemmen; *mamanggar dakdanak*, een kind vleiende woordjes zeggen; *sipanggaron*, iemand, dien men vleien moet, om wat van hem ge-

daan te krijgen; *mamanggar - manggar*, iemand telkens in het gevlei komen.

PANGGELONG, e.s.v. versnapering van meel en suiker.

PANGGOE, e.s.v. rietachtig gras; in sommige streken ook voor *pangkoer* gezegd.

PANGGOEL, zitvlak, achterste.

PANGIR, zuiveringsmiddel; *marpangir*, zich zuiveren, reinigen; ook: tot den Islam overgaan; *marpangirkon*, ergens mee breken; *ma hoepangirkon*, ik heb ermee gebroken; *oente pangir*, citroensoort, waarvan het sap als zuiveringsmiddel gebruikt wordt.

PANGKAL, begin, oorzaak, kapitaal om daarmede handel te drijven, voet v.e. berg, onderste deel v. iets; *pangkal ni bada*, oorzaak v.e. twist; *pangkal ni tahi*, uitgangspunt v.e. beraadslaging.

PANGKAS, machine om haar mee te snijden, tondeuse; *toekang pangkas*, haarsnijder.

PANGKAT, 1. rang, ambt, baantje.
2. een rotansoort, waarvan *pangkat lolap*, *pangkat gajoeng* enz.

PANGKO, het harde hout van sommige palmsoorten, dat veel als vloerlatten gebruikt wordt; *pangko-pangko*, iemand, die zich van een bestraffing niets aantrekt.

PANGKOER, hak (landbouwwerktuig); *mamangkoer*, met zoo'n werktuig den grond bewerken, het rijstveld bewerken; *mamangkoeri*, met z'n velen den grond (de sawah) op die wijze bewerken; *pangkoeron*, de tijd, waarin men de sawah's bewerkt (omspit); *pamangkoer*, de wijze, waarop men de sawah's omspit.

PANGLIMA, (v. O.) ook: *ampanglima*, aanvoerder, voorvechter.

PANGOELOE, hoofd van een wijk, v.e. markt.

PANGOERODJOTON, omgekruld of gescheurd zijn van bladeren van boomen, die te veel v.d. wind te lijden hebben.

PANGOES, *mamangoes*, met geweld iets wegnemen of ontvoeren.

PANGPANG, *pangpangon*, door een ziekte niet kunnen loopen, lam zijn van de beenen; *si marpangpang di dapoer*, euph. kat; *tohoek pangpang*, e.s.v. pad.

PANINGKAN, 1. een dikke rotansoort.
2. een voorgalerij van de oude *sopo godang*.

PANITI, speld.

PANJAHIT, zie *sahit*.

PANJOGON = *pajogon*, spijze, inz. rijst; *marpanjogon*, eten.

PANO, schimmels op de huid, die witte vlekken veroorzaken; *panoon*, daarvan last hebben; *pano boenga*, witte vlekken; *pano bosi*, meer donker gekleurde vlekken; *na nipabontar ni panona*, hij heeft zijn blankheid te danken aan zijn *pano*.

PANOENOENGIRI, *panoenoengiri sipaingotkoe di rohamoe*, denk eens goed na over de vermaningen, die ik je gegeven heb.

PANOET, 1. bamboe rijgnaald voor vlechtwerk; *mamanoeti*, verstellen van vlechtwerk, zooals tasschen, zakken, matten enz.
2. moeilijk splijtbaar van hout.

PANOM, door en door.

PANOMBOEL, lengtemaat, aangegeven door den afstand van de punt van de elleboog tot aan het uiteinde van de gebalde vuist.

PANSOES, *sipatoe pansoes*, dansschoen.

PANTAK = *pastak*; ook: pin van bamboe of *pangko*, in een boom geslagen om daarmee een boom te beklimmen, meestal in gebruik bij honighalers; *mamantak*, dergelijke pinnen in een boom slaan.

PANTAN, gestelpt, gestopt; *mamantan*, stelpen, stoppen; *obat pamantan*, stelp- of stopmiddel.

PANTANG, wat niet geoorloofd is, verboden, tegenaangewezen bij het gebruik van medicijnen; *aha do pantang ni obat on?* wat mag ik niet eten bij het gebruik van deze medicijn? *marpantang*, „*pantang*" hebben; *mamantangkon*, iets als „*pantang*" verklaren; *pantangan*, verbodene dingen; *na sala pantang*, die iets gedaan heeft wat „*pantang*" was en daardoor ziek is geworden; *pantang ni abit*, wat niet aan de kleeren mag komen, d.w.z. de menstruatie; *hapantangan*, de geslachtsdeelen; *hata hapantangan*, woorden, die men niet zeggen mag, omdat ze op de geslachtsdeelen betrekking hebben.

PANTAR, 1. latten vloer; *djolo tarloebang asa mamantari*, eerst in het gat gevallen en daarna er latten overheen gelegd, d.w.z. den put dempen als het kalf verdronken is.
2. (T.) een breede rustbank, tot slaap- en zitplaats; hiervan bij hoofden twee ter weerzijde v.d. ingang van het huis.

PANTAS, vlug, vaardig; *na pantasan i mangkobar*, van de tongriem gesneden.

PANTAT, onderste platte kant van iets, zooals van een koker, pot, flesch enz.; *sapantat ni paniti*, zooveel als het uiteinde van een speld, d.i. een ziertje.

PANTIK, 1. 'n houw, zooveel als men met eenmaal te slaan kan afhouwen; *lehen di aoe sampantik lomang*, geef mij één stukje *lomang*.
2. ingeslagen, ingedrongen; *lidoeng na pora oelang nipantikkon toe ate-ate*, harde woorden late men niet indringen in het gemoed.

PANTIS, was v. bijen enz.; *mamantis bonang*, garen met was inwrijven.

PANTJA, *marpantja*, 'n spelletje met de vingers.

PANTJADIAN, zie *sadi*.

PANTJANG, stok of paal, dien men in den grond steekt.

PANTJA-PANTJA, stellage op de sawah, zonder dak, van waar uit men het gewas bewaakt.

PANTJAR = *pandoer*.

PANTJI (Nederl.), pot, pan.

PANTJING, 1. zich met groote tegenzin van iets afwendend; *ma pantjing aoe,* ik heb er de p... aan gezien.
2. zindelijk van kinderen; *na pantjing ma dakdanak on,* wat is dit kind zindelijk; *hapantjingan,* zindelijkheid.

PANTJO-PANTJO, 1. stukken of reepen katoen, die er overblijven van het knippen van een te naaien kleedingstuk.
2. = *boenga pantjoer.*

PANTJOENG, schuin afgesneden, zooals de bamboekoker voor palmwijn aan de bovenkant; *nada hoem garoeng na pantjoeng, dohot do hata na tarsoeng,* niet alleen de palmwijnkoker is schuin afgesneden, een woord kan ook wel eens per ongeluk zijn; *pantjoeng bangkoea,* een bijzonder soort kapmes.

PANTJOER, leiding van bamboe of van een uitgeholden *bargot*-stam om er een straal water door te laten loopen, waaronder men baden kan; ook: de plaats waar zich zulk een leiding bevindt en waar men water haalt; naam van een plant.

PANTOEN, beleefd, beleefdheid; *pantoen do hangoloean,* beleefdheid brengt vooruit in het leven.

PANTOET, het hard geworden stampsel, dat zich onder in een stampblok vormt en een mengsel is van de padi en van de zemelen.

PANTOM, ingestoken, ingedrongen, van een puntig voorwerp.

PAOE, e.s.v. boom, lijkende op de *mangga.*

PAOEK, 1. schep met een lepel; *indahan sampaoek = indahan sansondoek,* één lepel rijst.
2. *dipaoek oelok = dipagoet oelok.*

PAOEN, versiersel aan een halsketting, gemaakt van een goudstuk (Eng. *pound*).

PAOET, *mamaoet,* opfokken en africhten van een haan om er een klophaan van te maken; *manoek paoetan,* een klophaan; *tali papaoet,* het touw, waaraan men een klophaan vastbindt.

PAOL, *dipaol ia,* hij heeft tot bloedverwanten aangenomen. Iemand, die in een dorpsgemeenschap zonder bloedverwanten is, wil een adat-feest geven. Om dat te kunnen doen heeft hij dezulken noodig en daarvoor neemt hij dan vrienden, die tot een andere marga behooren, aan. Deze dragen dan niet bij aan de kosten van het feest, maar genieten er toch alle voordeelen van. Gewoonlijk bezigt men voor zulk een handeling de uitdrukking; *dipaol dangka ni djoring dangka ni parira.*

PAOR, gekheid, boert; woelig zijn van kinderen; *na paoran ma dakdanak on,* wat is dit kind woelig.

PAPA, 1. = *ompa; marpapa = marompa,* op den rug dragen.
2. *marpapa = marroboe,* in den toestand van „*roboe*" verkeeren.

PAPAINTAR, veel, in menigte; *papaintar dope boeloe na sangkalobong i,* er zijn nog vele bamboes aan dien stoel.

PAPAN, 1. plank; *dingding papan,* planken wand; *marpapan,* planken nemen in het bosch; *parpapanan,* de plaats in het bosch, waar men planken neemt; *karotes papan,* een briefkaart; *gajo sipapan,* een groot soort krab.
2. peulvormig, inz. v.d. vruchten van de *parira; madoeng marpapan parira i,* de *parira* draagt al peulvormige vruchten; *parira sapapan,* een *parira*-vrucht.

PAPATIL, een klein soort hakbijl om brandhout mede te hakken.

PAPI, netjes, zorgzaam, keurig.

PAR, klanknabootsend woord.

PARA, 1. zolder, die over een deel van het huis loopt; vgl. *parapi.*
2. erg; *nada sadia para hoeida boegang ni bajo i,* ik vond de wond van den man niet zoo erg.

PARADA, klatergoud.

PARAGOEL, stokken voor een hek om een tuin; *martoktok paragoel,* stokken halen in het bosch.

PARAK, droesem van palmwijn; *inda di aoe ngiro i, madoeng marparak-parak dibaen ko,* ik wil die palmwijn niet hebben, want je hebt den droesem er al doorheen geschud; *tarparak = tarborsang,* per ongeluk een wind laten, zoodat er wat vuil meekomt.

PARANGAN, weermacht, strijders.

PARANGE, gedrag, aard.

PARAOE, vaartuig.

PARA-PARA, overdekte zitplaats op de sawah.

PARAPAT, een kleine bamboe-soort.

PARAPI (uit *para api*), stellage boven de kookplaats, waar men potten, pannen en ander keukengerei bewaart; *te ni parapi,* roet.

PARAR, *niparar,* kleine beetjes opzamelen, zoodat het ten slotte toch eene belangrijke hoeveelheid wordt.

PARASAN, 'n presentje, fooi.

PARASI, *batoe parasi,* zeer hard gesteente, graniet.

PARATE, ledikant.

PARDAODAME = *parmadani,* tapijt.

PAREBAN, de man zijner vrouwszuster.

PARENTA, bevel.

PAREON, *sipareon,* tranen (andoeng-woord); *harkar ma sipareon,* de tranen breken uit; *marsipareon,* weenen.

PARESO, *paresohon* (ook: *mamareso*), nauwkeurig onderzoeken; *marpareso,* in onderzoek zijn, onderzocht worden; *pamaresoan,* onderzoek.

PARESPES, geldstukje ter waarde van een dubbeltje.

PARI, een s.v. zeevisch.

PARIA-PARIA, e.s.v. slingerplant.

PARIK, de grond vlak om het huis; de greppel om een tuin; aarden wal; *mamarik-marik*, vlak om een huis heen loopen van iemand, die daar niet hoort en die de bedoeling heeft te gluren of af te luisteren; ook van het vee gezegd, dat om het huis heen loopt.

PARINTJE, schild.

PARIOEK, kookpot.

PARIRA, de algemeen bekende petê-boom, welks stinkende vruchten rauw en gekookt gegeten worden.

PARKAJOE, zie *hajoe*.

PARKALO, (T.) zekere roode lakensoort.

PARKARO, rechtszaak.

PARKOKAS, zie *hohas*.

PARLASLAS, e.s.v. spijze, bestaande uit visch en specerijen, die men in bijzondere gevallen iemand aanbiedt.

PARMADANI, tapijt.

PAROELAN, gedrag, goede vormen hebbende; *halak na denggan marparoelan*, iemand van goede zede. (Vgl. *oela*).

PAROEMAEN, schoondochter; *paroemaen di losoeng*, nichtje (dochter van de broeder eener vrouw), op wie men aanspraken doet gelden als bruid van den zoon, daar er reeds een deel van de bruidschat is gegeven.

PAROENG, sneb van groote vogels; *paroeng ni seret*, tuit van een ketel.

PAROEPOEK, hoog opschietend rietgras.

PAROMAN, (v. O.) zie *roman*.

PARONGGI, (T. O.) n.v.e. mesje, dat de vrouwen voor het snijden van *bajoeon* gebruiken.

PARPAR, veel nakomelingen hebbende; *moer maparpar ma hamoe songon ramba sese*, jullie nemen al meer in aantal toe zooals in 't bosch de krekels (als er n.l. een begint te sjirpen zijn er in enkele oogenblikken honderden aan den gang).

PARSAT, verstopt, volgeraakt van een waterleiding of greppel, waarin zich dus veel aarde heeft vastgezet.

PAS (wschl. uit het Nederl.), genoeg, voldoende; *madoeng pas godangna*, hij is al groot genoeg.

PASAK, 1. bout, pen, pin; *pasak ni padati*, de bout, die aan het einde van de as gestoken wordt om het wiel vast te houden.
2. ergens tegen aan gestooten; *pasak oeloengkoe* = *tandos oeloengkoe*, ik heb mijn hoofd gestooten.

PASAL, wetsartikel, gedeelte, vaak ook: *posal; marpasal-pasal*, bij gedeelten, ordelijk.

PASANG, 1. *mamasang*, afschieten v.e. geweer; aanspannen v.e. paard of karbouw; in elkaar zetten van iets; *pamasangna*, de wijze, waarop men al deze handelingen verricht; *pasangan ni padati*, het juk, dat op den nek van een karbouw ligt, die voor een *padati* gespannen is; *pasangna*, wat bij iets past of hoort; *nada i pasangna*, dat is het niet, wat erbij hoort; *sapasang*, een paar, een stel; *lomboe sapasang*, een koe met een kalf; *marpasang*, paarsgewijze.
2. *marnjae pasang*, zwaar ziek zijn; *pasang do njaenia*, zijn ziekte is nog al erg.
3. vloed.

PASI, het afgestoken, uitstekend deel aan het boveneind van een stijl, waarin de muurplaat past; dat deel van het lemmet van een mes of kapmes, dat in het heft steekt; *pasi-pasi*, het versleten of verbruikte lemmet van een mes.

PASIK, gek, krankzinnig.

PASIR, lage oever van een rivier; zand aan den oever van een rivier of van de zee; *goelo pasir*, witte suiker.

PASKE, een groote liaansoort, die met sterke kronkelingen zich voortslingert. Waar zich zoo'n liaan bevindt, zegt men, dat een geest woont en men durft er dan ook niet te kappen. *parpaskean*, plaats, waar dergelijke lianen te vinden zijn.

PASKE-PASKE, knieschijf (naar den vorm der *paske*-vruchten zoo genoemd).

PASOE, *pinggan pasoe*, een groot bord.

PASOE-PASOE, zegen, heil; *hata pasoe-pasoe*, zegenwensch; *marpasoe-pasoe*, zegen aanbrengen, gezegend worden; *mamasoe-masoe*, zegenen; *papasoe-pasoehon*, telkens, voortdurend zegenen.

PASOENG, *pasoengan*, blok, waarin iemand met de handen vast wordt gezet; *mamasoengkon*, iemand in zulk een blok zetten.

PASOGIT, herkomst, afstamming; *bona pasogit ni Siregar*, de plaats van herkomst der Siregar-stam.

PASPAS, *mamaspas*, uitkloppen, uitschudden, van zich afschudden; *mamaspasi*, afschudden, wegslaan; *paspasan ni haba-haba*, windgat, trekgat; *paspas koering*, e.s.v. vogel.

PASTAK, in den grond gestoken stok of paaltje; *mamastak*, stokken ter afpaling in den grond steken.

PASTAP, 1. oorvijg, klap in het gezicht; *mamastap*, iemand een oorvijg toedienen; *mamastapi*, iemand telkens om de ooren slaan.
2. n.v.e. plant (zie bij *pedor* 1).

PASTIMA, het Westen.

PAT, voet, been; *si opat pat*, een viervoetig dier.

PATADA, dat gedeelte van den *bargot*-stam, waar voor de tweede maal, dus van bovenaf, een bloemstengel zich bevindt; de tweede bloemstengel van bovenaf.

PATAR, duidelijk zichtbaar, open; *papatarkon*, iets duidelijk maken, iets blootleggen; *hoe papatar rohangkoe*, ik heb mijn binnenste blootgelegd; *hapataran*, zichtbaarheid, openbaarheid.

PATE, tot 'n beslissing gekomen, onomstootelijk, vervallen van een pand; *ma pate rohangkoe*, ik ben voor mijzelf tot 'n eindbeslissing gekomen; *ma pate oehoem ni radja*

i, het vonnis, de uitspraak van den vorst staat onherroepelijk vast.

PATENG, sterk van smaak, erg; *na pateng ma dai ni timbaho on*, wat is deze tabak sterk.

PATI, 1. het melkachtige vocht, dat verkregen wordt door het uitknijpen van het witte klapper-vleesch; *pati ni kopi*, koffie-extract; *pati ni ngiro*, de uit de palmwijn door koken verkregen suiker.
2. = soldeersel; *mamati*, soldeeren.

PATIALOE, hooge koorts, waarbij men ijlt; typheuse koorts; *patialoeon*, aan hooge koortsen lijden.

PATIARADJA, e.s.v. vogel.

PATIHALA, *patihalaon*, aan schele hoofdpijn lijden.

PATIHORA, het rochelende geluid v.e. stervende; *patihoraon*, een rochelend geluid maken van stervenden.

PATI-PATI, *pati-patian*, een verbond onder eede sluiten.

PATIK, 1. bepaling, voorschrift; gebod.
2. het aftrekken van een geweer; *mamatik*, de haan van een geweer overhalen; *sampatik doea dogomna*, zie *dogom*.

PATJOE, *marpatjoe*, rennen v.e. paard.

PATO, hakbijl.

PATOE, onderworpen, geen weerstand meer biedend; *pepatoehon*, onderwerpen.

PATOEAN, zie *toean*.

PATOELLA = *pitola*, e.s.v. kalebas.

PATOELPAK, een beeld van steen op een graf.

PATOENDA, zie *toenda* 2.

PATOENG, 1. e.s.v. schildpad (ook: *katoeng*); *pira ni patoeng*, schildpadeieren.
2. *marpatoeng* = *marbante*, slachten.

PATOET, behoorlijk, betamelijk, het behoort; *halak na patoet*, iemand, die van goeden komaf is, die „adat" heeft; *sapatoetna*, het is niet meer dan behoorlijk.

PATPAT, *mamatpat*, kalk branden; *pamatpatan*, kalkbranderij.

PAWANG, iemand, die bedreven is in de kunst honing te halen; ook: iemand, die de kunst verstaat krokodillen te vangen.

PE, ook; achter werkwoordsvormen om er een toekomstigen tijd mee aan te duiden; *aoe pe*, ik ook; *on pe*, dit ook; vaak heeft dit de beteekenis van: nu eerst, nu pas. Daarvoor wordt eveneens *i pe* gebruikt. *hoelehen pe*, ik geef wel (in de naaste toekomst), ook om de stelligheid van het geven ermee aan te duiden; *ro pe aoe*, ik kom stellig; *hoedokkon pe disia*, ik zal het hem zeggen.

PEAM, wat gewoon is, waaraan men gewend is.

PEDE, half toegesloten van de oogen; *dipapede-pede ia matania*, hij kneep zijn oogen telkens half toe.

PEDEK, (T.) *tarpedek*, eventjes boven den horizon te zien zijn v.d. zon.

PEDJEL, klein van gestalte, dwergachtig.

PEDJET, ondiep van het water.

PEDOE, *horbo pamedoe*, een karbouw, die zich steeds van de kudde afzondert; *horbo pamedoe disoro babiat*, een karbouw, die zich steeds van de kudde afzondert, wordt een prooi van den tijger.

PEDOR, 1. s.v. plant, waarvan de vruchten als doosjes voor het bewaren van *loeloek* (tondel) gebruikt worden; *oelang nigadis pastap toe pedor*, verkoop geen *pastap* voor *pedor*, bet. geef geen raad aan knapperen.
2. scheef van iemands loop.
3. (v. O.) niet in de rechte richting, bochtig, kronkelend.

PEGE, gember; *pege sangkarimpang*, één gemberwortel; *tarpege*, befaamd, algemeen bekend; *na doeng tarpege do ia hara ni hamoraannia*, hij staat algemeen om zijn rijkdom bekend (wschl. speelsche verbastering van *tarbege*).

PEGE-PEGE, e.s.v. boom; *pege-pege ni loba*, taaiachtige, kleverige stof, die sommige bijensoorten afscheiden; *si marpege-pege*, e.s.v. slingerplant.

PEGOL, verdraaid, verwrongen; *sai dipapegol-pegol ia hatania*, hij verdraait telkens zijn woorden.

PEHA, meestal met een ontkenning gebruikt in den zin van: dat kan niet anders of......; dat moet wel......; vast en zeker; *nada peha, ibana ma i*, dat kan niet anders of hij is het; *Dja Sopeha*, noemt men wel eens iemand, op wien men aan kan.

PEHEK = *poehek*, scheef, verdraaid; *pehek oeloenia*, zijn hoofd staat scheef.

PEHENG, scheef, verdraaid; *peheng do oeloe ni dakdanak na niompa on*, het hoofd van dit kind, dat op den rug gedragen wordt, staat scheef.

PEHOR, verdraaid staan van handen of voeten; *marpehoran patna*, zijn voeten staan verdraaid.

PEK, klanknabootsend geluid van iets, dat afknapt.

PEKA, fikh, bij de Mohammedanen in gebruik om daarmee de voorschriften der Moh. wet aan te duiden.

PEKET, e.s.v. kinderspel.

PEKO = *peha*.

PEKOK, met open mond.

PEKPEK, *mamekpehi*, met een bijteltje stukjes van de tanden afhakken bij het tanden vijlen.

PELAK, meestal met een ontkenning ervoor: *nada pelak*, het kan niet missen of......

PELANG, 1. e.s.v. hagedis.
2. (T.) de lijsten van het dak, die men in den vóór- en achtergevel van een huis of *sopo* ziet; meestal zijn zij gekleurd; (v. O.) de horens van een huis, waarvan het dak als het ware ingebogen in twee hoog oploopende punten eindigt.

PELDEK, *tarpeldek*, in slaap gevallen; *tarpeldek matangkoe*, ik was even in slaap gevallen.

PELDONG, *peldongon*, aan een oog een gebrek hebben, zoodat men er niet mee zien kan; *mata na peldongon*, een oog, dat het gezichtsvermogen verloren heeft.

PELE, offer; *mamele begoe*, aan de geesten der afgestorvenen offeren; *sipele begoe*, heiden; *hasipelebegoeon*, heidendom; *pelean*, offergave. In Angkola ook: aan iemand lekkere spijze te eten geven om hem gunstig te stemmen; *moeda ro aoe mamele toelangkoe, dapot aoe por ni rohangkoe*, als ik mijn schoonvader wat goeds voorzet, krijg ik wat ik gaarne wensch.

PELENG = *eleng*, schuin, scheef; *dipapeleng-peleng ia oeloenia*, hij hield zijn hoofd telkens scheef.

PELES, flesch, nl. de bekende vierkante.

PELTONG = *peldong*.

PENA, schrijfpen.

PENDANG, *mamendang*, aanleggen op (met een geweer).

PENDEK, kort; *papendekkon*, korter maken; *pendek rohangkoe*, ik wist niet hoe ik het had.

PENDO, *mamendo*, geen vrachtje bij zich hebben; *biasi mamendo ho laho moeli sian kopi?* waarom heb je geen vrachtje bij je van den koffietuin naar huis terugkeerend?

PENENG, (v. O.) *sipeneng-peneng*, klein.

PENGE, zich doof houdend; *penge pinggolnia*, hij doet alsof hij het niet hoort.

PENGGAR, schuine zijden hebbende, trapezium-vorm; *mamenggar do koboen on*, deze tuin heeft een trapezium-vorm.

PENGGENG = *pengpeng*.

PENGPENG, langzaam van groei; ook van boomen en planten gezegd; *pengpeng matoea, simboer magodang*, langzaam oud worden, voorspoedig opgroeien, is een zegenwensch voor jonge kinderen; *anggo lantjat dohot taroetoeng pengpeng do i magodang*, lantjat- en doerianboomen groeien heel langzaam.

PENTE, e.s.v. boom.

PENTJE = *penggeng; na pentje ma dakdanak on*, wat is dit kind achterlijk in groei.

PENTJONG = *sentjong*, schuin loopend; *pentjong do parbalohan on*, deze grens loopt schuin.

PEO, *batoe peo*, harde rots, graniet.

PEOK, *marpeok*, piepend geluid maken van kippen of kuikens.

PEOL = *pegol*.

PEOS, op zij kijkend, zich met de oogen afwendend; *hoem hoedok disia pardamean i, manigor peos ma ia*, zoo had ik het voorstel tot verzoening gedaan, of onmiddellijk wendde hij zich af.

PEPE, plat liggend van rijsthalmen of riet, slap neerhangend; *madoeng mapepe emengki dibaen haba-haba i*, mijn rijst is door den wind plat geslagen.

PEPEK, *mamepek*, even van den weg afwijken, op zij afgaan.

PEPER, 1. meestal met een ontkenning gebruikt: *nada peper*, het kan niet missen of...; *nada peper da so ia mamboeat hepeng i*, het kan niet anders of hij heeft het geld weggenomen.
2. uitwijkend, afwijkend; *mameper*, uitwijken; *mameper-meper*, om iemand heen draaien.

PER, veer van een kar, horloge enz.

PERAK, zilver, zilveren.

PEREK, naar buiten dringen van tranen; *perek iloenia*, zijn oogen stonden vol tranen.

PERENG-PERENG, balzak, scrotum (plat).

PEROET, bij elkaar zamelend, op de kleintjes passend; *na peroet ma ho!* wat zamel jij alles op! *hoeperoet da i*, ik zamel de kleintjes op, ik spaar het bij elkaar.

PEROS = *pegol*.

PERPER, piekfijn er uitziende, tiptop; *mamerper*, wapperen; *mamerperkon habongna manoek i*, de kip klapte met haar vleugels; *perper ni sanggoel*, het bosje haar, dat uit den wrong uitsteekt; *matoeperper*, een ratelend geluid maken.

PERTEK, contant, aandringend.

PERTJET, een klein beetje kippestront zoo als er op één keer komt; *toemboek do sampertjet gadji ni bajo i*, de man verdient maar een schijntje; *mamertjetkon*, bij kleine beetjes tegelijk laten vallen van drek (bij kippen enz.).

PESEK, arm, berooid.

PESER = *rimis*, geldstukje, zooals er vroeger in omloop waren, van zeer geringe waarde.

PESKENG = *penggeng, pengpeng*.

PESPES, klein, maar goed gevormd, goed zittend of sluitend, keurig in orde; *soban na pespes*, netjes opgestapeld brandhout; *pespes noma ia na maroempa dakdanak i*, zij droeg het kind netjes verzorgd op den rug; *Djai Pespes = Djai Landoek*, naam v.d. *landoek* in de verhalen.

PESTA, feest; *mamestahon*, iets met een feest vieren.

PESTEK, nauw sluitend, krap, aangesnoerd; *pestek badjoengki*, mijn baadje zit erg nauw; *pestek baen*, snoer het flink aan.

PESTOL, pistool.

PETA, e.s.v. boom, welks vruchten veel op die van de *parira* lijken, maar kleiner.

PETAK, jonge plantjes, stekkelingen van koffie, rubber enz.; *parpetahan*, veld, waarop men deze plantjes kweekt.

PETANG, bamboe-koker met deksel, soms van een tuit voorzien, waaruit men palmwijn schenkt aan vorstelijke personen; *si hadang petang*, de slaaf, die daarmede belast was.

PETI = *poti*, kist.

PETJA-PETJA, e.s.v. vogel, lijkt op de *pintjala*.

PETJOL = *pegol.*

PETO, juist, waar; *mametoi,* als waar zich voordoen; *mametohon,* iets als juist verklaren.

PETOR, *marpetor-petor* = *markapendjong.*

PIA, nier; *pia-pia,* de nieren.

PIANG, 1. in stilte op iets hopende; *dipiang rohangkoe dipiohon ia aoe mangan,* ik hoopte er in stilte op, dat hij mij ten eten zou roepen; *oelang piang rohamoe hoetolong ko,* je moet er niet op hopen, dat ik je help. 2. *mamiang bagas, hoeta,* een huis, een dorp verplaatsen.

PIANGGOE, e.s.v. boom met kurkachtigen stam, voornamelijk op moerassigen bodem groeiende; *pianggoe ni botol,* kurk v.e. flesch.

PIAR, *mamiari,* ontbolsterde rijst op een wan ziften; *marpiar-piar* = *manjampiar,* uit elkaar stuiven; *biasi marpiar-piar lomboe i diajak ko?* waarom jaag je de koeien zoo, dat ze uit elkaar stuiven?

PIAS, 1. *mamias,* lokken door fluiten; *marpias,* door te fluiten iemand een teeken geven of roepen; *parpias,* lokvogel.
2. (T.) kwaadaardige zinspeling tegen iemand gericht.

PIATAP, e.s.v. val, waarbij een puntige stok wordt gebruikt.

PIDATO, redevoering; *marpidato,* een redevoering houden.

PIDJOM, *mamidjom,* de doorlatende plekken in een dijk toestoppen.

PIDJOR, borax; *mamidjor,* soldeeren; *Pidjor Koling,* eigennaam van een dorp en van een koeria in Beneden-Angkola; *pidjor koling,* e.s.v. plant.

PIDO *andoeng*-woord: *parpidoan,* dorp; *marpido,* slapen; *sio parpidoan,* huis.

PIDONDANG, purperrood satijn; komt tegenwoordig meestal in *haradjaan*-namen voor, zooals *Dja Pidondang.*

PIDONG, vogel. In Mandailing heeft het de beteekenis van: mannelijk geslachtsorgaan. *gora-gora pidong,* uitdrukking gebezigd om daarmede aan te geven, dat de zwangerschap zichtbaar begint te worden.

PIDOR, *bajo parpidor,* waarzegger.

PIDOT, toegestopt, verstopt; *mamidot,* toestoppen, dichtstoppen; *madoeng dipidot hapar-kapar bondar i,* de blaren hebben de waterleiding verstopt.

PIGA, hoeveel; *piga na ro?* hoeveel zijn er gekomen? *hami na so piga,* wij, die niet zoovelen zijn; *saparpiga,* een hoeveelste deel; *papigahon,* de hoeveelste; *parpigaan,* een hoeveelste deel; meestal gebruikt bij het hoeden van vee om te kennen te geven van de hoeveel kalveren men er een als loon ontvangt. Sommigen ontvangen van elke drie één *(partoloean),* anderen van elke vier één *(paropatan). parpigaan do dibaen kamoe na marmahan lomboe i?* op de hoeveel één hebben jullie het loon van het veehoeden vastgesteld?

PIGO, *mamigo,* met de beide handen iets stevig omvat houden; *pigo ma antjo hoesamboli,* houd het met beide handen stevig vast, opdat ik het slachte.

PIGOEL, een klein uitwasje of bultje op het lichaam, meestal voorkomend aan het oor; *na pigoelon,* die zulk een uitwasje aan het oor heeft, gewoonlijk daar waar het gaatje zit voor de oorversierselen.

PIGORING, 1. *mamigoring,* iemand onder zijn invloed hebben, hetzij door woorden of toovermiddelen.
2. *mamigoring,* door machtswoorden een bespreking ten einde brengen; *madoeng hami pigoring,* wij hebben het tot een beslissing gebracht.

PIHIT, gierig.

PIHOEL, meestal met een ontkenning in den zin van: het kan niet anders of......; *nada pihoel, apala on ma na hoebodil i,* het kan niet anders of dit is het, dat ik geschoten heb; *tarpihoel* = *tarsidir,* verrekt v.e. pees.

PIKAS, *mamikas,* opwekken, aanmoedigen, overhalen.

PIKE, *marpike,* met een kooi, waarin een lokvogel zit, vogels vangen; *mamike,* lokken; *parpikean,* kooi, waarmee men vangt; *parpike,* de lokvogel in het kooitje.

PIKIR, *marpikir,* denken, nadenken; *mamikir,* denken; *mamikirkon,* over iets denken; *mamikiri,* bedenken; *mamikir-mikiri,* telkens weer over iets denken; *pikiran,* gedachte.

PIKO = *poko.*

PIKOEL, 1. *mamikoel,* aan een stok op de schouders dragen; *pikoelan,* stok, waaraan men op zulk een wijze draagt.
2. pikol.

PILAK = *pelak.*

PILAT, mannelijk geslachtsorgaan.

PILE, *manoek pile,* een kip met groenachtige veeren.

PILI, *mamili,* kiezen; *marpili,* uitgekozen, uitgezocht; *pamili,* kiezer; *pamilian,* wat er overblijft, nadat men er iets uitgekozen heeft; *papilihon,* laten uitkiezen; *pili-pili toboe, sitoktok na roeangon, nipili na djoemogi, tongkon toe na lobangon,* rijmpje op menschen, die erg kieskeurig zijn en ten slotte toch het leelijkste krijgen, gewoonlijk toegepast op meisjes, die veel aanzoeken tot een huwelijk weigeren, omdat het niet goed genoeg is en ten slotte zich moeten tevreden stellen met iemand, die reeds aftandsch is.

PILIN, *mamilin,* in elkaar draaien.

PILIT, 1. er langs heen vallend, niet in den koker terecht komend, gezegd van palmwijn; *na pilit do ngiro saborngin on,* de palmwijn is deze nacht er langs heen gedroppeld, nl. langs den koker heen, omdat deze òf verkeerd gesteld is òf door de een of andere reden van plaats veranderde.
2. *sipilit,* e.s.v. plant, welker bladeren als

geneeskrachtig beschouwd worden; bovendien worden ze gebruikt voor de samenstelling van een *„pagar"*.

PILKOT, taai, breiachtig; *tano na pilkot*, kneedbare aarde, zooals klei.

PILNGAS, *mamilngas*, steken, branden v.d. zon.

PILOEBANG, kuil, gat.

PILOEK-PILOEK, e.s.v. vogel, wiens gezichtsvermogen spreekwoordelijk is geworden; *songon mata ni piloek-piloek*, (scherp) als het gezicht van de *piloek-piloek*.

PILO-PILO, molentje van vier bamboelatjes als vier wiekjes, waarin de wind blaast, zoodat ze gaan draaien en een snorrend geluid geven. Soms zijn de latjes van *goti*-hout. *marpilo-pilo noma na magoelang i toe lombang an*, het rolde al om en om draaiende naar beneden.

PILPIL, 1. *mamilpil*, zich vast voornemen ergens niet meer te willen komen; *pilpilonkoe noma nanggo boloesonkoe be hoeta i*, ik neem me nu vast voor in dat dorp niet meer te komen.
2. (T. O.) *mamilpil of mamilpili*, van de steeltjes ontdoen als bv. spaansche peper; maiskorrels van de kolf doppen.

PILTIK = *pistik*.

PINA, *marpina*, lokken, iemand aan zich binden of hem gewennen naar zich toe te komen door hem telkens te geven, wat hij graag heeft; *pina ma gonan*, zie hem liever aan je te binden; *mamina ihan*, voederen van visschen.

PINA-PINA, e.s.v. boom, welks bladeren als groente genuttigd worden.

PINASA = *sibodak* of *nangka; bona ni pinasa*, plaats, waar men oorspronkelijk vandaan komt, afstammingsdorp.

PINDA, verhuisd; *hapindaan*, plaats, waarheen men verhuist; *papindahon*, doen verhuizen, overplaatsen.

PINDJIL, afgelegen, afgezonderd; *mamindjil-mindjil*, zich afgezonderd houden; *papindjilkon dirina*, zichzelven afzonderen.

PINDOEJA, e.s.v. boompje met kleine, roode vruchtjes. Deze worden door de goudsmeden gebruikt als gewichtsdeeltjes, soms ook voor het soldeeren van goud.

PINDOEL, e.s.v. heester.

PINGGAN, bord, schotel; *si marpinggan*, e.s.v. plant.

PINGGIL, neervallend deurtje in een val; *parpinggil*, iemand, die heel gemakkelijk boos wordt; lichtgeraakt.

PINGGOL, oor; *nada hoepinggol ko*, ik wil niet hooren wat je zegt, ik wil er niet naar luisteren (alleen gebruikt, als men boos is, dus wat grof gezegd).

PINGKAL, 1. *mamingkali*, een meisje of een bruid van haar sieraden ontdoen. Getrouwde vrouwen dragen geen sieraden.
2. in de hoogte stekend, ver overhangend; *oelang degehon hajoe na pingkal i*, trap niet op den (omgehakten) boom, die met zijn eene eind zoover in de hoogte steekt; *pingkal poesoe-poesoengkoe*, mijn gemoed ontsteekt in toorn.

PINGKOK, *mamingkok*, iemand de keel toeknijpen, worgen.

PINGOR, pijnlijk aandoend; *pingor pinggotkoe oembege hobarnia i*, mijn ooren deden pijn toen ik zijn woorden hoorde, d.w.z. ik maakte me erg boos over wat hij zei.

PINING, de areca- of pinangpalm; *songon pining si soengkot hola, moeda pinangan mate ama, moeda so pinangan mate ina*, net als de *pining si soengkot hola*, eet men ervan, dan sterft je vader, eet men er niet van, dan sterft je moeder; toegepast als men zich in een moeilijk geval bevindt, omdat men, wat men ook doet, er steeds schade van ondervindt; *maboek-maboek pining*, half bedwelmd.

PINIT, overtreffend, uitgelezen, beter dan gewoon; *nada simbarang koedo giot aoe, angkon na pinitan do*, ik wil maar niet zoo een paard hebben, het moet een heel goed zijn.

PINJAT, ingedrukt, saamgeperst, platgedrukt; *maminjatkon*, heelemaal indrukken.

PINOET, nauw, smal v.e. spleet of v.e. holte; ook van de vagina gezegd.

PINOM, gezonken.

PINOMAT, op zijn minst, ten minste, zij het ook maar......; *moeda so tarbaen aoe mangkobar dohot ia, pinomat hoeida ia*, als ik dan niet met hem spreken kan, dat ik hem ten minste even zie; *pinomat sada dilehen ko*, je moet me er minstens één geven.

PINTA-PINTA, e.s.v. liaan.

PINTAS, *mamintas*, een korteren weg nemen; een weg afsnijden; *pintasan* of *pamintasan*, een binnenpad.

PINTJALA, e.s.v. ekster, die evenwel mooi zingt.

PINTJALANG, e.s.v. schuit; *paraoe pintjalang*, een prauw van bijzonderen vorm.

PINTJANG, 1. *mamintjang*, berispen.
2. *na pintjang*, kreupel doordat men wat aan den voet heeft.

PINTJAR, *mamintjar*, eruit spuiten; *mamintjar noma moedar i*, het bloed spoot eruit; *mamintjari kopi*, de koffiebessen uitknijpen, zoodat de boonen eruit springen.

PINTJIR, *mamintjir*, spuiten; *pintjir-pintjir*, spuitje; *di na patandos motor i, marpintjiran djolma i sian i*, toen de auto's tegen elkaar botsten, werden de menschen eruit geslingerd.

PINTJOEAR, de laatste vruchten aan een boom.

PINTJOER, spits.

PINTO, veldhutje op hooge palen rustend om daarin te kunnen overnachten.

PINTOE, deur; *mamintoe*, toedoen, sluiten v.e. deur of venster; *pintoe pintoe i*, doe de deur dicht.

PINTOR, rechtvaardig, recht; *marsipaboa pintorna,* elk zijn recht vertellen; *mamintori,* het recht herstellen, verzoenen, bemiddelen.
PIO, *mamio,* roepen; *marpio,* roepen, noodigen; *marpio mangan,* ten eten roepen, noodigen; *mamioi,* voortdurend roepen; *mamiohon,* ontbieden, roepen; *sampinio,* aanduiding van een afstand, waarbij iemand nog te beroepen is; *pamio,* de manier van roepen.
PIOE, omgebogen van de punt v.e. mes.
PIOEK, diep en smal v.e. gat; *Toba pioek,* scheldwoord in Angkola tegen Tobaneezen gebruikt.
PIOEL = *sioel.*
PIOEL-PIOEL, een kleine, staartlooze muizensoort.
PIOES, *marpioes-pioes,* een sissend geluid maken van iets, dat brandt.
PIOK, *marpiok-piok,* piepen van kuikens.
PIONGOT, een wespensoort. Soorten zijn: *piongot api, piongot rahot-rahot, piongot dila-dila ni horbo* enz.; *boetong-boetong piongot,* maar half verzadigd.
PIOR, een windmolentje om vogels te verjagen.
PIPA, pijp, buis.
PIPIAN, klos, waarom men het hengelsnoer windt; *tali pipian,* hengelsnoer.
PIPIL, *mamipil,* lospellen, zooals bijv. de korrels van de mais uit de kolf; losstaande van de tanden; *madoeng mapipil iponkoe,* mijn tanden staan al los; *madoeng mapipil poesot ni danak i,* de navelstreng is al afgevallen van het kind.
PIPIR, meestal met een ontkenning: het kan niet anders of......; *nada pipir, angkon ia mamboeat i,* het kan niet anders of hij moet het genomen hebben.
PIPIS, *mamipis,* fijn knijpen, fijn kneden, fijn wrijven; *ompan pipis,* 'n soort vischdeeg, gemaakt van gemalen mais, die men week heeft gemaakt door ze te laten verzuren.
PIPOT, meestal met een ontkenning: het kan niet anders of......; *nada pipot, solo ho,* het kan niet anders of jij bent het geweest.
PIR, hard; *pir do batoe, piran do na soada,* een steen is hard, maar niets te hebben, is nog harder; *pir ni roha,* onverzettelijk, onveranderlijk, onvermurwbaar; *pir tondimoe da! uw tondi* zij hard! (late zich geen vrees aanjagen); *papirkon,* hard, onaandoenlijk maken.
PIRA, ei; *pira ni manoek,* kippenei; *manoek na marpira,* een eierleggende kip; *pira ni kol,* het hart van de kool; *pira-pira,* de teelballen.
PIRABOEN, menigte van herfstdraden in het bosch. Vgl. *raboen.*
PIRDOT, e.s.v. boom.
PIRE = *pike.*
PIRING, bord (*pinggan* is gebruikelijker); ook: aandeel van iets; *mamiring,* iemand ergens een deel van geven; *piring ni ise do on?* wiens deel is dit? *oempe mamiring kamoe di aoe, sai bahat dipaidjoer hamoe taroetoeng i,* jullie deelen heelemaal niets aan mij mee, terwijl jullie toch zooveel doerian-vruchten hebt geplukt.
PIRI-PIRI, 1. e.s.v. visch.
2. *piri-pirion,* in heftigen toorn ontsteken; *tarpiri* = *tarrimas,* boos worden.
PIRIT-PIRIT, fluitje.
PIROEANG, raadgeving; *mangalehen piroeang,* iemand een raad geven; op een gedachte brengen; voorlichten (= *mamiroeangi*).
PIROEKOE = *pigoring.*
PIROENTOEN, *tali piroentoen,* touw, snoer v.e. werpnet.
PIROEROE, geweerkogel.
PIRONTAN, e.s.v. boom met week hout.
PIROT, nauw, eng, gewoonlijk van de vagina gezegd en daarom weinig gebruikt.
PIRPIR, *mamirpir,* spatten; *ma hona pirpir dingding i,* (het regenwater) spat tegen den wand aan; *matoepirpir* = *matoeperper,* een knetterend geluid maken, zooals de regen op een ijzeren dak.
PIS, minachtend; *pis matana,* hij keek minachtend; *pis pangkoelingna,* hij sprak met minachting.
PISANG, banaan; *si pisang-pisang,* e.s.v. vogel met gele veeren.
PISAR (= *pintjar*), eruit gedrukt, eruit geknepen; *mamisarkon,* eruit drukken of knijpen; *pisarkon batoe ni kopi i,* druk de koffiebes uit; *marpisar-pisar,* uit elkaar stuiven.
PISAT, *mamisat,* knijpen; *mamisati,* voortdurend knijpen; *pisati djolo patkoe,* knijp eens in mijn beenen (met het doel de spieren leniger te maken na vermoeienissen).
PISDA, een klein soort muis in het bosch voorkomende.
PISI, fut, kracht, teelkracht; *na doeng mate do pisi ni i,* hij heeft geen fut meer; *anggo on da parkaro on, angkon tarida ma pisimoe di on,* in deze rechtszaak moet je je kracht nu eens laten zien, hoor!
PISIK, ergens uitgevallen, verloren geraakt; *mamisikkon,* weggooien; *mamisik,* afzonderen, scheiden; *mamisik lomboengkoe do da aoe, ro toeson manama natoeari,* ik scheid mijn koeien (van de anderen) af, die zijn gisteren hier gekomen, hebben 't zich hier geschikt gemaakt; *pisik-pisik,* afval, restantjes, kruimels; *mamisik-misik,* afgezonderd leven.
PISKOK, aangesnoerd, stevig toegebonden.
PISO, mes.
PISO-PISO, een geschenk, gewoonlijk in den vorm van een mes, als teeken, dat een overeenkomst gesloten is.
PISPIS, *mamispis,* besprenkelen, bevochtigen; *pispisan, pamispisan,* plaats of goot, waar de regendruppels van het dak in vallen.
PISTAR, wijs, knap, verstandig, kundig; *papistarkon,* verstandig maken; *papistar-pistar-*

kon, doen alsof men knap is, er alles van weet; *hapistaran,* wijsheid, kunde.

PISTIK, *mamistik,* spatten; *mamistihi,* erg spatten, naar alle kanten heen spatten; *sipistihon,* wat men met de vingers neerdrukt of bespeelt.

PISTOEK, 1. *mamistoek,* insteken van de biezen bij het vlechten; *sipistoehon* = *baion,* vlechtwerk, materiaal om te vlechten.
2. *mamistoek,* knippen met de vingers.

PISTOK, vastaangesnoerd; *ma pistok akkoe dibaen bobatki,* mijn middel is vastaangesnoerd door mijn riem.

PIT, zie *dopit.*

PITA, 1. lint.
2. *mamita,* louteren; *sere na nipapita,* gelouterd goud.
3. = *pitora.*

PITIK, *mamitik,* afzonderen, scheiden; *mare, tapitik djolo lomboe na giot banteon i,* kom, laten we de koe, die geslacht moet worden, (van de anderen) afscheiden.

PITIS, geld; oude duit, vroeger in omloop.

PITJA, e.s.v. kinderspel.

PITJAK, 1. kruis in een broek; ingezet okselstuk in een baadje.
2. *mamitjak,* deelen; *pitjahan* = *taporan,* breuk in de rekenkunde.

PITOE, zeven; *papitoehon,* de zevende.

PITOEA, onderrichting, les, vermaning.

PITOEDAR, eekhoorn, klapperrat.

PITOENANG, een geweerkogel, die al eens afgeschoten is en in het lichaam van een geschoten dier gezeten heeft. Zulk een kogel gebruikt men gaarne weer, omdat hij, naar men zegt de smaak al te pakken heeft.

PITOENG, *mapitoeng,* blind.

PITOENG-PITOENG, à jour werk in matjes.

PITOET, nauw, smal, eng.

PITOLA, e.s.v. klimplant met kalebas-achtige vrucht, van buiten er glad en smakelijk uitziende, maar van binnen vol taaie vezels; *songon parbatoe ni pitola, limoes di balian, mardjaboet dibagasan,* als de *pitola*-vrucht, van buiten glad, van binnen niets dan vezels. Men past deze spreekwijze toe op huichelaars.

PITONGGANG, schrikwekkend uitzien, middel om afgrijzen te wekken; *ma hona pitonggang ni babiat i ibana,* hij is door het schrikwekkend uitzien van den tijger volkomen weerloos geworden.

PITORA = *pita,* fitrah, de Moh. bijdrage in de Vastenmaand of op den 1sten Sawal.

PITPIT, 1. dicht van de oogen; *papitpit matamoe,* doe je oogen dicht; *sala-sala pitpit,* in den blinde om zich heen slaan; *maniop goloek ia marsala-sala pitpit,* hij had een mes in de hand, toen hij zoo in den blinde om zich heen sloeg; (T. O.) *golom pitpit,* handvol, waarbij de hand goed gesloten is.
2. e.s.v. vogel (of krekel?), die dadelijk na zonsondergang zijn geluid laat hooren.

PO = *pe;* komt alleen in verbinding met andere woorden voor, zooals: *inda po, napo* (uit *nda po*), nog niet. Vgl. *podo.*

POAK, *poak-poak,* heen en weer loopen.

PODA, les, leering, onderrichting, vermaning; *marpoda,* lessen, vermaningen uitdeelen; *mamodai,* onderrichten; *mamodahon,* iets onderrichten; *poda-poda,* allerlei lessen; *pamodai,* onderrichter; de manier, waarop men vermaningen geeft; *hapodaan,* ontvankelijk zijn voor lessen; bij machte zijn iemand iets te leeren; *tarpoda,* onderricht kunnen worden; *marsipoda,* onderricht nemen, leeren; *parsipodaan,* leerboek.

PODAL, *mamodal,* geneeskrachtige bladeren voor iets gebruiken; *dipodal ia boetoeha ni danak i,* hij legde geneeskrachtige bladeren op den buik van het kind.

PODANG, 1. sabel, zwaard; *mata ni podang,* het lemmet ervan; *baba ni podang,* de snede van het zwaard; *podang sidoea baba,* tweesnijdend zwaard; *dali podang,* benaming van een groot soort boonen.
2. = *hepar,* kromgetrokken bijv. van planken.

PODAS, scherp, prikkelend van smaak.

PODO, meestal samen met *nada* of *inda; nada podo, inda podo,* nog niet.

PODOE, sarcastisch woord of gezegde; *mamodoei,* iemand op sarcastische wijze iets zeggen.

PODOM, *modom,* slapen; *tarpodom,* in slaap gevallen; *papodomkon dakdanak,* een kind in slaap brengen; *papodomkon manoek,* een kip laten broeden; *modomkon, mamodomkon,* broeden; *mamodomi,* op iets slapen; beslapen; *hapodoman,* in den slaap op iets liggen; *halipodoman,* in den slaap te veel op een lichaamsdeel, nl. op den arm, liggen en daardoor pijn hebben in de spieren; *podoman,* slaapplaats; *sampinodom,* de tijd van den eersten slaap; het diepst van den slaap; het holst van den nacht; *podom-podom,* e.s.v. boom, welks bladeren zich na zonsondergang samenvouwen.

POEAL = *peleng; mamoealkon,* iemand neerslaan; *poeal-pail,* links en rechts klappen krijgen; *poeal-pail ditampeleng ia aoe,* hij sloeg mij links en rechts om de ooren.

POEANG, in Angkola een minder gebruikelijk woord, omdat het een grof woord is voor echtgenoot, alleen bij een twist gebruikt; *hoeboto do poeangmoe do i,* ik weet wel, dat het je wijf (vent) is; *marpoeang,* geslachtelijken omgang met elkaar hebben; *na doeng marpoeang do halahi,* zij hebben al geslachtelijken omgang met elkaar gehad.

POEAR, 1. *mamoeari hajoe,* van gevelde boomstammen wat hout afkappen om het daarna met den dissel te bewerken; *pamoeari,* werktuig, waarmede men dat doet.
2. *poear-poear,* openhartig, alles eruit flappend, ronduit; *markata na poear,* ronduit spreken.

POEAS, opgelucht, af van de koorts, voorbij, opengebroken van een zweer; *ma poeas aroennia*, de koorts is af bij hem; *ma poeas hoelala*, ik voel me opgelucht; *nipapoeas djolo*, laten we het eerst voorbij laten gaan; *nada markapoeasan* = *nada marnapoeas*, (de koorts) gaat maar niet af, laat maar niet na; *ma poeas barongki*, mijn zweer is doorgebroken; *papoeaskon*, zijn gemoed luchten.

POEASO, Moh. Vastenmaand.

POEAS-PAIS, haastig, ijlend.

POEDAR, *mamoedar*, bont en blauw slaan; *ma poedar (= modar) pisang on*, deze pisang is heelemaal zacht geworden.

POEDI, 1. *di poedi*, later; *toe poedi on*, voortaan; *di poedi ni*, achter; *tarpoedi*, achter geraakt; *parpoedi*, de laatste; *patoepoedihon*, achteruit doen gaan; *patoepoedi!* ga wat achteruit! *papoedihon*, achteraan stellen; *hapoedian*, reden van achterblijven; toekomst; *aha hapoedianmoe?* waarom bleef je achter? *olat ni on toe poedi*, in het vervolg. 2. *boenga poedi*, naam van een martersoort.

POEDJA, andoeng-woord, duidt schoonzoon aan. De vrouw houdt een weeklacht over haar gestorven man en spreekt hem aan: *anak na pinoedja ni damang dainang, anak na nihelahon ni natobangkoe; anak na pinoedja* = *anak na nihelahon*, schoonzoon.

POEDJI, *mamoedji*, prijzen, lof geven, loven; *tarpoedji*, een loftuiting krijgen; *mamoedjimoedji*, voortdurend prijzen; *poedji-poedjian*, loftuiting, lofprijzing; *marsipoedji rabarna*, ieder prijst zijn eigen *rabar* (z. aldaar), ieder vindt wat hem behoort het mooist.

POEDJOEK = *boedjoek* 2.

POEDOEN, knoop in een touw; *mamoedoen*, een knoop leggen; iets met een knoop vast maken; *pamoedoenan*, plaats, waar de knoop gelegd is; *poedoen-poedoen*, een touw met knoopen, waarmee men telt.

POEDOENG, bloem van de *parira*.

POEDOK, geknakt v.d. stengel; *ma mapoedok harambirmi*, de stengel van de tros, waaraan je klappernoten hangen, is geknakt.

POEDOR, *si poedoron* = *tali*, touw (andoeng-woord).

POEE, (v. O.) *poee na talgang*, een *goloek* of *raoet*, waarvan de steel, de scheede verdwenen is, door langdurig gebruik versleten.

POEGIT, zie *ombil* 1.

POEHEK, scheef, verdraaid.

POEHOEL = *pohoel*.

POEHOENG, gebukt, gebogen, krom van den rug; *mamoehoeng*, in een gebogen houding liggen met de knieën omhoog getrokken; doorwerken, ernstig werken; *mamoehoeng tangan*, de vuist ballen.

POEHOET, steeds aandringend, aanhoudend; *na poehoet ma ho na mangido i*, wat houd jij toch aan bij het vragen.

POEHOT, zegen, sleepnet.

POEIL, scheef, schuin.

POEJOE, *marpoejoe*, touw draaien, twijnen; *poejoean*, werktuig, waarmede men touw draait; *martali poejoe* = *martali hingking*, in knoopen en wrongen komen van touw, dat te veel gedraaid is; *marpoejoe-poejoe*, draaiende zijn; *marpoejoe-poejoe ma aoe na mardalan i*, ik draaide als het ware om en om onder het loopen, zoo vlug ging het.

POEJOET, ellendig, armoedig, achteruit geraakt, berooid; plat woord voor: doodgaan.

POEKAT = *poeket*.

POEKET, groot net, zegen.

POEKO, vergif; *hona poeko* = *hona rasoen*, vergiftigd zijn; *dipoeko ia aoe*, hij heeft mij vergiftigd.

POEKOEL, *mamoekoel*, slaan; *poekoel-poekoel*, voorwerp, waarmee men slaat.

POEKPAK, geluidnabootsend woord van iets dat geslagen wordt; *dipoekpak ia dakdanak i*, hij sloeg het kind; *poekpak oeloengkoe*, mijn hoofd klopte.

POEKPEK, geluidnabootsend woord van iets, dat knapt.

POEKPOEK, *mamoekpoek*, slaan met de hand; *madoeng mapoekpoek holi-holingkoe*, mijn beenderen zijn fijn geslagen.

POELA, *mamoela*, beginnen, aanvangen; *madoeng hoepoela sadari on*, ik ben vandaag begonnen.

POELANG, *marpoelang*, overleden; *hapoelangan bisa*, het gif werkt niet meer, overdr. gebruikt van een *datoe*, wiens kunst geen succes meer heeft.

POELANGAN, anus.

POELAS, 1. brandbrief; *djaja poelas*, een groot onheil.
2. *mamoelas*, opmaken, opvreten (= *poerngas*); *atehe, dipoelas ko do indahan i soede?* zeg eens, heb jij al de rijst opgemaakt?

POELDIT, *mamoeldit*, uitkiezen.

POELGOEK, *harangan sapoelgoek*, een boschje.

POELI, 1. een palmsoort, op de *bargot* gelijkend, maar kleiner.
2. *poeli ni bonbon*, een taaie kleverige stof, door *bonbon*'s (= een kleine niet stekende bijensoort) uitgescheiden; *marpoeli ni djenggong*, uitdrukking gebezigd om daarmede aan te geven hoever de groei van de koffiebes gevorderd is. Hier beteekent het, dat de bes nog niet groot is.

POELIK, apart, op zijde, anders; *papoelikkon*, apart nemen.

POELI-POELI, kindspek, de eerste, zwarte ontlasting van pas geboren kinderen.

POELITIK, *mamoelitik*, een rommelend geluid maken van de buik.

POELKA, 1. *mamoelka*, opendoen; *poelka djolo pintoe i*, doe de deur open.

2. *poelkà*, omvangrijk, veel.

POELNANG, *mamoelnang*, door uitzetting een bolronden vorm gekregen hebben (vertoonen); *djogo-djogo poelnangon*, zie *djogo*.

POELNING = *poelnang*.

POELO, 1. eiland; *poelo-poelo*, een klein boschje, omgeven door een grasvlakte.
2. *marsipoeloi*, plooien hebben (van het Holl. plooi).

POELOE, 1. tot een eind gekomen, resultaat hebbende van een bespreking, gesloten v.e. verbond; *madoeng poeloe tahi ni halahi*, wat zij beraadslaagd hebben, is tot een resultaat gekomen.
2. tiental; *sampoeloe*, tien; *poeloean*, tiental in de rekenkunde; *saparsampoeloe*, een tiende.

POELOEK, durven, den moed hebben; *nada poeloek aoe*, ik durf niet.

POELOENG, *mamoeloeng*, bij elkaar zamelen van allerlei benoodigdheden, inz. van ingredienten voor het samenstellen van medicijn; *poeloeng-poeloengan*, de daarvoor benoodigde ingredienten.

POELOET, kleefachtige stof, hars, gom, vogellijm; *mamoeloet*, met vogellijm vangen; *pamoeloetan*, plaats, waar dergelijke lijm is aangebracht om vogels te vangen; *poeloet naga bonang*, een bijzondere kleefstof, saamgesteld uit verschillende harssoorten; *sipoeloet*, kleefrijst.

POELOGOS, naam v.e. sterke rotansoort: *hotang poelogos*.

POELONGKOT, aanhoudend, dringend; *na poelongkot ma ho na mangido i!* wat kun jij aanhoudend om iets vragen!

POELOS, gedraaid, verwrongen, spiraalvormig; *mamoelos*, omdraaien; *marpoelosan tiang on*, deze stijl vertoont wendingen (doordat hij niet goed gedisseld is); *poelos djolo hotang on, antjo tabaen ropo*, draai deze rotan eens om en om, dat we er een strik van maken; *mamoelosi*, snijdende pijn doen (v.d. buik); *mamoelosi boetoehangkoe*, ik heb snijdende pijn in mijn buik; *tigor poelos songon langkitang*, recht, maar toch verdraaid net als de schelp. Uitdrukking om daarmede te kennen te geven, dat er onder het rechte door toch nog wel onrecht loopen kan.

POELPAL, *hata na poelpal*, looze gezegden.

POELPOEL, *mamoelpoel*, berooken, veel rook maken om bij een bijen- of wespennest te kunnen komen.

POELSIK, *mamoelsikkon*, iets, dat in een holte zit, eruit lichten; *poelsik do matania*, zijn oogen puilen uit.

POELTAK, 1. *mapoeltak*, opengebarsten, tevoorschijn komend; *mapoeltak sian batoe do aek i*, het water komt uit de rots te voorschijn; *poeltak ni hamindjon*, de uit de stam te voorschijn komende benzoë (niet die eruit getapt wordt).
2. een ziekte aan de voetzolen, die zich bij de tropische framboesia openbaart in den vorm van spleten, kloven; *poeltahon*, aan zulk een ziekte lijden.

POELTONG, stokkend, stuitend, geen voortgang kunnende hebben; *poeltong do parkosangkoe*, ik kan niet goed adem halen, mijn adem stokt.

POENA = *nampoena*.

POENAL, *mamoenal*, met alle kracht iets doen, zijn best doen; *hoepoenal pasidoengkon i*, ik deed al mijn best het gauw klaar te krijgen.

POENDIAL, *poendialon*, bultjes op de huid krijgen, ook = *sinang nagaon*, lijden aan netelroos.

POENDJOENG, afgezonderd, alleen; *mamoendjoeng*, de eenzaamheid opzoeken, zich afzonderen; ook: iemand alleen bij zich roepen; *papoendjoengkon*, afzonderen; *hapoendjoengan*, wat men voor zich alleen heeft; *tarpoendjoeng*, in eenzaamheid geraken.

POENDJOET, *mamoendjoet*, in een doekje knoopen; *poendjoet-poendjoetan*, doekjes, waarin men knoopen heeft gelegd en waarin men geld of kostbaarheden bewaart.

POENE, de groene duif. Soorten zijn: *poene tano, poene ranggas* en *poene antoealoe*.

POENGAM, e.s.v. palmboom, lijkende op de suikerpalm, waarvan de bladeren wel als dakbedekking gebruikt worden.

POENGAR, n.v.e. heester, waarvan het zaad bedwelmend is; bij ons meer bekend onder den naam van ketjoeboeng.

POENGAT, kort en dik, gedrongen van gestalte.

POENGGA, 1. pijp, tabakspijp.
2. slijpsteen; *mamoengga*, slijpen; *daboean poengga*, als een steen neerploffen.

POENGGOENG, achterste, partes posteriores; *mamoenggoeng*, iemand op zijn achterste een pak slaag geven.

POENGGOER, doode tak v.e. boom; *hajoe na poenggoeron*, een doode boom; *mamoenggoer*, geheel afgebrand zijn.

POENGKA, *mamoengka*, beginnen, aanvangen.

POENGKOER, schrapsel v.d. hoofdnerf v.h. blad v.e. *bargot*, dat men vroeger wond om het boveneind van een pijl.

POENGKOR, boor; *mamoengkor*, boren; *biring poengkor*, een zweer aan het been, van buiten te zien klein, maar van binnen zich uitbreidend; *lasiak poengkor*, een klein, maar zeer heet soort Spaansche peper; *poengkor-poengkor*, een insect, dat voornamelijk op de sawah's voorkomt.

POENGOES = *poesoeng* 2; *papangan poengoes*, iemand, die alles alleen opeet en anderen daarvan niet wil meedeelen.

POENGOET, *mamoengoet*, oprapen, inzamelen.

POENGOK = *pongok*.

POENGPANG, luidruchtig, luid sprekend.

POENGPOENG, een vorm van leprà.
POENIL, buil, bultje op het hoofd; *mamoenil*, iemand met een gebalde vuist een stomp geven.
POENPOEN, *marpoenpoen* = *marlagoet*, verzameld zijn; *madoeng hoepoenpoen soede di rohangkoe*, ik heb alles in mijn hart verzameld, d.i. bewaard.
POENOE, zonder mannelijke nakomelingen zijn; *mate poenoe*, sterven zonder mannelijke nakomelingen achtergelaten te hebben.
POENTAR, opengebarsten; opengesprongen.
POENTAS, open gescheurd, open gesprongen; *nada tarpake be haroeng on, madoeng mapoentas*, deze zak is niet meer te gebruiken, ze is al open gescheurd.
POENTIAL, *mamoential*, met alle macht iets doen.
POENTJA, uiteinde van iets; *marapi di poentja bobat*, vuur maken op het eind van den riem, d.w.z. leven van wat er zich in het geldbuideltje aan den riem bevindt. Men zegt het van lieden, die niets om handen hebben en van wie men niet weet, hoe ze eigenlijk aan den kost komen.
POENTJAT, *mamoentjat*, uitzetten, in omvang toenemen.
POENTOE, armband.
POENTOENG, tot op den grond toe afgebrand; *mapoentoeng bagas i*, het huis is geheel afgebrand; *mapoentoeng padang-padang i*, de vlakte is geheel kaal gebrand; *mamoentoengkon*, in brand steken.
POENTOL, niet meer wetende hoe, ontmoedigd, onderdrukt in den beginne; *angkon dipoentol ko do rohania*, jij moet al van den beginne af aan wat hij wil onderdrukken.
POENTOLING = *poential*.
POEPOE, *marpoepoe*, ergens mee doorgaan; voortdurend.
POEPOEK, allerlei benoodigdheden van een *datoe*.
POEPOER, 1. *mamoepoer*, zich in het zand graven, zooals kippen, musschen enz. gaarne doen; *pamoepoeran*, plek, waar de vogels dat doen.
2. *mamoepoer*, uitdelgen, uitroeien; *oelang so dipoepoer Pagaran Sigatal aoe*, Pagaran Sigatal moge mij uitdelgen!
POEPOERAN, *pinggan poepoeran*, een groot bord.
POEPOES, *mamoepoes*, uitwisschen, uitvegen, berooven; *nada hapoepoesan aoe roha ni halahi*, ik kan wat zij voor mij geweest zijn niet uitwisschen (= vergeten).
POER, klanknabootsend woord van het opvliegen van vogels.
POERAGA = *poeloek*.
POERANTAM, *mamoerantam*, knetteren van vuur.
POERA-POERA, de teelballen; ook: pisblaas; *poera-poeraon*, blazen hebben op de huid.
POERAS, *mamoeras*, alles opmaken, opeten.
POERBA, het Oosten; waarzeggende droom omtrent de toekomst van kinderen; *dia do poerbamoenoe taringot toe Si Oentjok?* wat heb je wel gedroomd omtrent de toekomst van Si Oentjok?
POEREHET, gereedschap om touw mee te draaien.
POEREK, *marpoerek-poerek*, rommelend geluid maken van de ingewanden.
POERETEK, *mamoeretek*, borrelend geluid maken van de ingewanden; knetteren van brandend hout.
POERGOEK, stil neerzittend; zich onbewegelijk houdende.
POERIK, het water, dat men van de kokende rijst afschept.
POERNAMA, zie *singkora* en *samisara*.
POERNAS, *pamoernasi*, middel om meer zog te krijgen; ook wel een middel, dat men gebruikt om bij kinderen spoediger de mazelen naar buiten te doen komen.
POERNGAS, zie *poelas* 2.
POERNGOET, *marpoerngoet-poerngoet*, bij gedeelten; *marpoerngoet-poerngoet*, *disoeani ia koboennia i*, hij beplantte zijn tuin bij gedeelten.
POERNOEK = *poepoe*.
POERO, geldbuidel.
POEROE, Framboesia tropica; *poeroeon*, aan die ziekte lijden; *hona poeroe*, door die ziekte aangetast worden.
POEROEK, ingewanden van een geit.
POEROEN, *mamoeroen*, hout of vuil verbranden; *poeroenan*, het vuur van hout of vuil; *pamoeroenan*, plaats, waar men dat verbrandt.
POEROER, balletjes of kogeltjes van klei, die men met een boog wegschiet om de vogels te verjagen.
POEROGOS, schurft.
POEROTO, *marpoeroto-poeroto*, knobbels of bulten hebben, er bultig, ruw uitzien, zooals bijv. een boomstam, die veel knoesten heeft.
POERPAR, klanknabootsend woord van kloppend geluid.
POERPOER, 1. zacht v.d. wind; koelte aanbrengend; luchtig; *angin na poerpoer*, een koelte aanbrengende wind; *poerpoer dilala ia*, hij voelde zich erg lekker; hij voelde zich zoo licht als een veertje; *marsipoerpoer*, een luchtje scheppen; *angin sipoerpoeron* = *hosa* (andoeng-woord); *marangin sipoerpoeron* = *mangoloe; pamoerpoeri* = *pamorgo-morgoi*, verkoelende middelen; *halipoerpoeron*, (T.) tocht gevat hebben.
2. *mamoerpoer*, de uitgetreden rijstkorrels op de sawah na den oogst van boven naar beneden laten vallen om het kaf te laten wegwaaien.
POERSOT, verstopt v.d. neus door verkoudheid.
POERTOENG, gloeiend heet, inwendig kokend van toorn.

POES, klanknabootsend woord; gew. *dopoes.*
POESA, uitgeroeid, verdelgd; *mamoesa,* uitroeien, verdelgen.
POESAT, *pamoesatan,* samenvatting. Zie ook *poesot.*
POESIA, *poesia ni gadja,* harde, witte klompen, die in de bosschen gevonden worden en waarvan men zegt, dat het verhard sperma van de olifanten is. Het wordt beschouwd als een middel tegen impotent zijn.
POESIGIL, *marpoesigil,* kleine knobbeltjes vormen.
POESING, schroevendraaier; gedraaid, gekeerd; *ma poesing oeloengkoe,* mijn hoofd loopt om.
POESOE, wraakzuchtig; *biasi laing poesoe rohamoe di Si Anoe?* waarom koester je nog altijd wraak tegen Si Anoe?
POESOEK, 1. het jonge, nieuwe blad v.e. boom, dat zich nog niet geheel ontplooid heeft; de jonge blaadjes van gewassen. Ook: het jonge blad van de nipah-palm, waarin men tabak rolt; de bekende strootjes.
2. *radja pamoesoek,* de hoogst in rang zijnde vorst.
POESOENG, 1. *sipoesoeng,* de pop v.e. rups.
2. *mamoesoeng,* iets voor zich alleen opsmullen.
POESOE-POESOE, hart.
POESOER, *mamoesoer,* iets met alle kracht doen.
POESOR, *mamoesor,* snel in de rondte draaien; *poesoran,* haarwervel.
POESOT, navel; *tali poesot,* navelstreng; *poesot ni tali,* het begin van op een klos gewonden touw of garen; *poesot samoedora = poesat samoedara,* draaikolk.
POESPAS, klanknabootsend woord van iets dat snel wegloopt; *ma taroe poespas marlodjongi montji,* de muizen liepen om het hardst weg.
POESPOES = *poepoe; dipoespoes ia na mardalan i arian na borngin,* hij zette het loopen zoowel daags als des nachts onafgebroken door.
POESTAHA, van boombast vervaardigd wichelboek.
POETAR, *mamoetar,* omdraaien.
POETAS, vergif, dat men aanwendt om de wilde varkens te verdelgen.
POETAT, e.s.v. boom, welks sap als medicijn gebruikt wordt tegen *poeltak.*
POETE, *mamoetei,* oprapen.
POETIK, 1. *mamoetik,* afplukken; ook: *mamoetikkon.*
2. *mapoetik,* afgevallen; *madoeng mapoetik poesotna,* zijn navelstreng is afgevallen.
POETJAKO, erfstuk.
POETO, eindbeslissing; ook: de persoon, die de eindbeslissing geeft; *dia ma poetona?* wat is nu de eindbeslissing? *ise ma poetona?* wie geeft den doorslag?
POETOE, e.s.v. lekkernij.
POETOENG, driftig, drift; *parpoetoeng,* driftkop. Zie ook *pamoetoeng.*
POETOES, uitgemaakt, afgeloopen, besloten, vastgesteld; *mamoetoeskon,* vaststellen, besluiten, uitmaken; *hapoetoesan,* uitspraak, beslissing.
POETOL, *mamoetol-moetol,* met kracht zich loswerken; zich in alle bochten wringen om los te komen.
POETOR = *poetar.*
POGA, 1. berg op het hoofd van jonge kinderen; *ias pogana,* het kind heeft geen berg meer op het hoofd, gebruikt tot aanduiding van den leeftijd.
2. een bittere groente; *poga pinoetik,* geplukte *poga*-vruchtjes, die er vuurrood uitzien; *songon poga pinoetik do matania,* zijn oogen zien er vuurrood uit. Vgl. de zegswijze onder *oeli.*
POGANG, *songkar pogang,* de balk, die de dakspanten verbindt.
POGAS, *mamogas,* pikken; *marsipogasan,* elkander pikken, zooals kippen doen.
POGO, *mamogo,* houden, bijv. van geleende voorwerpen, in de hoop, dat de eigenaar 't vergeten zal en men zoo in 't bezit ervan zal blijven; achterhouden.
POGOE, gal; *tarpogoe,* zeer pijnlijk getroffen; *pogoe ni pat = ate-ate ni pat,* het hol van den voet.
POGOET, *paet pogoet,* bitter van smaak, maar niet onaangenaam.
POGONG, naam v.e. bijzonder fraai geteekende kip.
POGOS, arm; *marpogos-pogos,* 't armoedig hebben; *hapogosan,* armoede.
POHAK, ziekte in de te veld staande rijst, die in verschillende groeistadia kan voorkomen. Zoo heeft men *pohak moendoek, pohak bibi, pohak marlangat; pohahon,* aan die ziekte lijden.
POHOEL, *sampohoel,* een handvol; *indahan sampohoel,* een handvol gekookte rijst, gewoonlijk tot een bal gekneed; *dan pohoel,* e.s.v. eetbare paddestoel.
POHOL, *mamoholi,* met de volle hand ergens in kneden; *dipoholi ia dakdanak na baroe topak i,* hij kneedde het hoofd van het pasgeboren kind met de volle hand, met de bedoeling er den goeden vorm aan te geven.
POHOM, ingetogen, ernstig, stilzwijgend.
POIN = *hoin = hoemon,* alleen; *poin i,* alleen dat.
POJOEK, slinkend van groenten bij het koken; *na pojoehan do ingkajoe on doeng masak,* deze groente is erg geslonken nadat ze gaar is.
POJOET, dood, omgekomen, gecrepeerd.
POJOT, *pojot ni on,* meestal als een verwensching gebruikt.
POKA, *hepeng na poka,* valsche munt.
POKAN = *poken.*

POKAT, beraadslaging; *marpokat*, samen beraden; *parpokatan*, wat men na het beraden afgesproken heeft.

POKEN, markt; *marpoken*, naar de markt gaan; *ari poken*, marktdag; *sapoken*, een week; *parpokenan*, marktplaats.

POKET = *pokat*.

POKIR, naam voor iemand, die als bijzonder geloovig (Moh.) bekend staat; voorganger; *ise pokir disi?* wie is daar voorganger?

POKO, kapitaal; geld, dat men ergens in steekt; *marpoko*, over geld beschikken, dat men ergens wil insteken; *marpokoihon*, iemand van geld voorzien voor zulk een doel.

POKOENG, armoedig, niets meer bezittende, er mager en smalletjes uitzien na een ziekte.

POKOT, beslissing; *pokotna di ho do*, de beslissing is aan jou.

POLA, er toe komende; er toe reikende; zelfs; de moeite waard zijnde; *pola ma so dilehen ia i?* zou hij het niet geven? *nada pola bia bahatna dapot ia goelaen i*, hij ving niet noemenswaard veel visch.

POLAM = *marapolom*, een kleiner soort mangga.

POLANG, dwarshout aan een boom bevestigd om daarlangs naar boven te kunnen klimmen, voornamelijk door benzoë-halers gebruikt; *tali polang*, het touw, dat men langs de te veld staande rijst spant om deze staande te houden; ook het touw, dat de benzoëhalers gebruiken bij het naar boven klimmen; *mamolang*, zulk een lijn spannen; *madoeng hoepolang eme i*, ik heb langs de rijst al zulk een lijn gespannen.

POLDANG, *dali poldang* = *dali podang*, een groot soort boon.

POLDAS, 1. door de zon beschenen, bestraald; *mamoldas*, beschijnen, bestralen.
2. *poldas-poldas*, latten van bamboe om de rieten dakbedekking vast te houden, dat ze niet opwaait.

POLDOEK, *mamoldoek*, ergens indringen van een of ander scherp of puntig voorwerp, meestal in het oog; *tarpoldoek matangkoe*, er is iets in mijn oog gedrongen.

POLDOENG, *marpoldoeng*, redetwisten, kampvechten; *parpoldoengan*, kampplaats.

POLGAK, 1. *mamolgak*, met de tanden in iets bijten.
2. een toestel om te waarschuwen, dat een dier in een klem is geraakt. Meestal een bamboestaak, die van boven gespleten is en waartusschen een stuk hout is gestoken. Bij het uittrekken ervan, maakt dan de bamboe een klappend geluid.

POLIN, onvermengd, zuiver; *polin de he eme on?* is deze padi onvermengd?

POLNGIT, *mamolngit*, doodstil zijn.

POLNGOK = *pongok*.

POLNONG, dom, hardleersch.

POLOEK, *mamoloek*, de hand in een gat of holte steken; *si poloek sakoe*, zakkenroller.

POLOET, losgeraakt, vrijgekomen; grof voor dood.

POLONG, 1. e.s.v. kinderspel; *marpólong*, zulk een spelletje doen.
2. van binnen vastzittend, beklemd geraakt; *madoeng polong bodilki, nada ra bingkas be*, mijn geweer is verstopt (er zit in den loop iets vastgeraakt), het kan niet meer afgeschoten worden.
3. een zeer gemakkelijk te bereiden lekkernij van rijstemeel en water; *polong i di ho*, (ook wel: *polongmoe*), jij krijgt een beetje *polong*, hoor! Men zegt dit vaak schertsenderwijs tegen menschen, die maar praatjes staan te verkoopen.

POLPOL, in den weg staande; hinderlijk in de rede vallende; afbrekend van een anders woorden; *oelang polpol dalan i*, sta niet zoo in den weg; *ia do na mamolpol hatangkoe dibaen na so laloe na hoedok*, hij heeft mijn woorden afgebroken, zoodat er niets kwam van wat ik zei.

POLSIK, vastgesnoerd; stevig vastgebonden; uitpuilend van de oogen; *ma polsik matangkoe na batoek-batoek i*, mijn oogen puilen uit mijn hoofd van het hoesten; *papolsikkon*, stevig vastbinden.

POLTAK, opkomen, voornamelijk van de nieuwe maan; *ma poltak boelan i*, het is al nieuwe maan; *hapoltahan ni boelan*, streek aan den hemel, waar de nieuwe maan opkomt.

POLTOEK, knappende bij het roosteren; geroosterde rijst- of maiskorrels; *mangkapoltoek*, knappende openspringen van padi of maiskorrels, die geroosterd worden; *mangkapoltoek eme i di api i*, de rijst springt knappende boven het vuur open.

POLTOEP, 1. lekker! heerlijk! *mamoltoepi*, lekker van iets smullen.
2. = *poltoek* = *borti*, geroosterde rijst- of maiskorrels.

POLTONG = *pidot*.

POMA, werk; wat men met arbeid heeft verdiend; *lambat mangan na nipoma, hodjor mangan na nitangko*, wat men met arbeiden heeft verdiend, eet men langzaam; wat men gestolen heeft, eet men haastig.

POMPA, spuit; *mamompa*, spuiten.

POMPANG, *pompangan*, twee in den grond geheide palen, van boven met dwarshouten, waartusschen de kop van een karbouw wordt vastgebonden om hem te temmen; *mamompang horbo*, een karbouw op die manier vastbinden.

POMPAR, zich vermenigvuldigend, nakomeling, telg; *mamompar*, zich vermenigvuldigen, zoowel van menschen als vee; *mamompari*, in menigte zich vermenigvuldigen; *pomparan*, nakomeling, telg; *marpinompar*, jongen hebben, jongen werpen, in Angkola gewoonlijk voor het vee gebruikt.

POMPOM, geweld; *pompom sadjo do na binaennia i*, hij heeft alleen geweld gebruikt;

mamompom, iemand met geweld het zwijgen opleggen; neerslaan van het lange gras; *dipompom ia ri i,* hij heeft de alang-alang plat geslagen; *mate hapompoman,* in den slaap doodgedrukt worden, zooals een enkele maal het geval is met jonge kinderen (= *mate hatinggangan*).
PONDAL = *bandol,* plat of vastgetreden van den grond.
PONDANG, schijnsel; *pinondang* komt alleen voor in namen als *Dja Pinondang.*
PONDIA, voorwerpen, goederen, die voor den bezitter een bijzondere waarde hebben.
PONDING, gouden of zilveren buikplaat, behoorende bij de tooi eener bruid.
PONDJI, een klein soort kapok-boom.
PONDJOT, nauw, eng saamgedrongen; op elkaar gehoopt; *pondjot rohangkoe,* ik ben bekommerd, ik zie nergens uitkomst, ik voel me beklemd.
PONDOK, 1. kort; *papondok tiang on,* maak deze stijl korter; *pondok rohangkoe,* ik weet geen raad.
2. varken; *na potangin ro do pondok toe eme i,* gisteravond kwamen er varkens bij de padi.
3. hut, verkoopplaats.
PONDOM, tempeltje of huisje boven het graf van een voornaam persoon.
PONGA, *diponga-ponga ia aoe,* hij sprak mij boos aan.
PONGES, *mamonges-monges,* haastig loopen; *toe dia ho na mamonges-monges,* waar loop jij zoo haastig heen.
PONGGOEK, de grootste in een verzameling; ook: het mannetje v.e. hert.
PONGGOL, stuk, deel, hoofdstuk; *maponggol,* in tweeën gebroken; *samponggol,* een stuk, een deel; *mamonggol,* stuk breken; *mamonggoli,* in stukken breken; *ponggol-ponggol,* stukken van iets, dat gebroken is.
PONGKIR, zich duizelig of draaierig gevoelende (ten gevolge van een klap).
PONGKAL, buikriem eener bruid; hoepel v.e. fuik.
PONGKALAN, plaats, waar men palmwijn drinkt met geroosterd vleesch erbij. Gewoonlijk heeft dit plaats waar zich de suikerpalmen bevinden en heeft het 't karakter van een feestgelag.
PONGKI, e.s.v. boom, die zeer hard hout levert.
PONGKONG, *mamongkong,* gezwollen zijn van de oogen.
PONGIR, pijnlijk getroffen door iemands woorden.
PONGOK, kort en dik van gestalte.
PONGPANG = *pangkat,* e.s.v. rotan.
PONGPONG, (v. O.) bloemkolf van de pisang.
PONJOR, heet, scherp gevoel in den mond, brandend.
PONJOT, e.s.v. insect; *siponjot do ho hoeida = sinasoada,* ik tel je heelemaal niet.
PONOE, 1. vol; *mamonoei,* vol maken.
2. *ponoe-ponoe,* e.s.v. zeeschildpad.
PONOT, water, dat ondergronds stroomt.
PONTAS, groote kist, waarin men allerlei dingen bewaart, en die ook als zetel voor den vorst wordt gebruikt.
PONTJA, *hepeng pontja,* klein geld; *dipontja-pontja ia,* hij heeft het in kleine stukjes gebroken. Vgl. *potja.*
PONTJIL, 1. *mamontjil,* stilletjes wegsluipen, sluipen.
2. *pontjil-pontjil,* steentje, dat men met een boog wegschiet.
PONTJO, *ma pontjo,* uitgeroeid, zonder kinderen sterven. Gewoonlijk alleen in de samenstelling: *pontjo doehoer,* en dan min of meer als verwensching gebruikt door vrouwen of meisjes onderling; ook wel: *pontjo mago; pontjo doehoer on!* zoo'n ongeluk! dit ongeluk!
PONTOEL, *mamontoel,* verstoren, in de war sturen, den kop indrukken; *tarpontoel,* den kop ingedrukt.
POOENG, geluid van de *doal; mamooengi,* iemand verwelkomen met op een *doal* (e.s.v. bekken) te slaan.
POPA, gebod, vermaning; *mamopahon,* tot een gebod maken; *na so marpopa do dakdanak on,* dit kind weet niet wat behoort, is niet opgevoed.
POPAR, vermeerderd, vermenigvuldigd (= *pompar); mamopar,* zich vermenigvuldigen van vee; *poparan ni lomboengkoe do on,* dit is een afstammeling van mijn koe.
POPAS, hengelstok; *tali popas,* hengelsnoer.
POPAT, orde, regel; *na so marpopat,* die geen orde weet.
POPE, pony-haar.
POPO, neergeslagen, platgeslagen; *marpopo, mamopo,* neerslaan, platslaan; *popo ma sanggar i,* sla de *sanggar* (e.s.v. lang gras) neer.
POR, hevig, hard van den regen; ten zeerste op iets gesteld, graag iets hebbende; *oedan na por,* een zware regen; *por rohangkoe di bodil on,* ik zou dit geweer erg graag willen hebben; *porkon, oedan!* wees maar hevig, o regen! Men zegt dit vaak, als het begonnen is te regenen en men regen noodig heeft.
PORA, bros, droog; ook: kras van iemands woorden; *pora do hatania,* zijn woorden waren scherp.
PORAK, verdeeld, verbroken, in duigen gevallen.
PORAM = *porom.*
PORAN, erg, te ver gaande, veeleischend, te buiten gaande; *na poran ma ho, anggia!* wat ben jij veeleischend, vriend! *poran do parsalisian ni halahi,* hun twist ging nog al ver.
PORANG, oorlog, gevecht; *marporang,* oorlog voeren, strijden; *mamorangi,* beoorlogen;

mamorangkon, om iets strijden; *parporangan*, strijd; datgene, waarom men strijdt.
PORAT, wansmakelijk, ranzig van smaak; *toroeng porat*, een giftige terongsoort.
PORDA, steel v.d. *balioeng* of *rimbas*.
PORDAK = *porlak*.
PORDJAT = *tordjat*, platgetrapt.
PORDOET = *pontoel*.
POREN, muurplaat.
PORI, de porieën in de huid (v.h. Hollandsche porie).
PORIAMA, de Pleiaden.
PORING, een caladiumsoort, waarvan de knollen als voedsel voor de varkens dienen; *boeloe poring*, een bamboesoort.
PORKAS, bliksemstraal, bliksem; *disoro porkas hajoe i*, de bliksem is in den boom geslagen; *na marporkas*, wordt gezegd van tweelingen, van welke de een een jongen en de ander een meisje is.
PORKIS, mier; *porkison*, vol mieren zitten, last van mieren hebben.
PORKO, *haporkoan*, *manoek na haporkoan*, een hongerige kip; een droge keel hebben.
PORKOT, 1. niet glibberig, stroef, meestal van grond, die wel vochtig is, maar waarop men uitglijdt.
2. vochtig aanvoelend van de huid; *mamorkot hodokkoe*, het zweet begint bij mij uit te breken; een zweeterig gevoel hebben.
PORLAK, ook wel: *pordak*, tuin.
PORNGAS, *mamorngas*, ergens een stuk van afbijten.
PORNGAT = *porat*.
PORNGIS, gevuld van de rijstaren; ook van iemands woorden gezegd, als ze van beteekenis zijn.
PORNGOT = *porngat* of *porat*.
PORO, 1. *mamoro*, uitknijpen, uitwringen; *pamoroan*, wat na het uitknijpen overblijft; *nada tarporo aek di indaloe*, uit een rijststamper kun je geen water knijpen, gebezigd om totale armoede aan te duiden.
2. *maporo* of *marporo*, heesch v.d. stem.
POROEK, er erg aan toe, een leelijken knauw gehad hebbend, hongerig; *boetoeha poroek* = *boetoeha lamot*, de darmen.
POROES, 1. *maporoes*, gevlucht, vluchten; *maporoes do halahi*, zij zijn gevlucht; *haporoesan*, toevlucht; *mamoroes*, stelen, in de wacht slepen, wegnemen.
2. *mamoroes-moroes*, onaneeren.
POROM, *mamorom*, vruchten sneller rijp doen worden door ze bijv. tusschen de padi te leggen.
PORONG-PORONG, balzak.
POROT, *porotan* = *amporotan*, last hebben, dat iets in de keel blijft steken, bijv. een beentje of graat.
PORPOR, stuk, kapot, gebroken; *mamorpor*, stuk breken; *mamorpori*, stuk breken of open pikken van broedende kippen om de kuikens uit de eieren te laten komen.
PORSAJA, gelooven; *porsaja do aoe*, ik geloof het; *mangkaporsajai*, iemand of iets gelooven; *haporsajaan*, geloof; de persoon, in wien men gelooft.
PORSAN, *mamorsan*, iets op den schouder dragen; *mamorsani*, telkens of gedurig op den schouder dragen; *paporsankon*, iemand iets op den schouder doen dragen; *pamorsanan*, voorwerp, waarin men iets op den schouder draagt.
PORSO, *mamorso*, ontkennen, loochenen; *diporso ia*, hij ontkende het.
PORSOEK, 1. niet heelemaal vol; *porsoek dope haroeng on*, *hatambaan dope*, deze zak is nog niet heelemaal vol, er kan nog wat bijgedaan worden.
2. ellendig, armoedig; *dipaporsoek-porsoek ia aoe*, hij kleineert mij ieder oogenblik.
PORTIBI, wereld, ondermaansche.
PORTIK, 1. *samportik*, zooveel als men met een vinger nemen kan; *soda samportik*, een vingerveeg kalk.
2. *mamortik*, vonken spatten van vuur, van gloeiend ijzer enz.; *padao ho*, *mamortik bosi na milas on toe patmoe*, ga op zij, de vonken van het gloeiende ijzer spatten op je voet; *mamortihi songon djaoeng na nisaok*, opspringen als mais, die geroosterd wordt.
PORTING, kortaf, afgemeten, onvriendelijk van den toon, waarop men iets zegt.
PORTOE, hard, bevelend, geen tegenspraak duldend van iemands spreken.
POS, vertrouwen koesterend, vertrouwend op; *pos rohangkoe di bajo i*, ik stel vertrouwen in dien man; *haposan*, de persoon, in wien men vertrouwen stelt; *mangkaposi*, vertrouwen stellen in iemand; *paposkon roha ni*, iemand moed inspreken.
POSA, ernstig v.e. ziekte; *posa do njaenia i*, zijn ziekte is ernstig.
POSAL, deel, artikel; *doea posal do pangalaho ni on*, de gang van zaken in deze is tweeledig; *marposal-posal do anggo parkataan*, wat te bespreken valt, moet in volgorde gebeuren. Vgl. *pasal*.
POSAN, *mamosan*, bestellen; ook: *marposan*.
POSI = *posa*, erg, ernstig; stevig, strak; *ma posi batoekki*, ik heb erg den hoest; *posi baen pangkolting ni haroeng on*, bind deze zak stevig toe.
POSO, jong; *haposoan*, jeugd; *haposoanna dope*, nog in de kracht zijner jeugd; *naposo*, bediende, knecht; *naposo-poso*, jongeling; *haposoon*, eigenschappen, die aan de jeugd eigen zijn; *markaposoon*, doen wat aan de jeugd eigen is; *paposo-posohon*, zich jeugdig voordoen; doen alsof men nog jong is; *marposo-poso* = *maranakposo*, jongen hebben; *mamoso*, er frisch uitzien; *ma mamoso hoeida lalatta i*, *doeng ro oedan i*, ik zag, dat na den regen onze *lalat* (ketella) er frisch en groen uitzag; *mamoso boelanna*, de menstruatie hebben.

POSTOP, vast aangesnoerd.
POT = *ampot.*
POTA-POTA, door een menigte heendringen; door struikgewas zich een weg banen.
POTANG, avond; *ma potang ari,* het is avond geworden; het wordt donker; de avondschemer is al gevallen; *potang ma ari,* 't gaat avond worden; *di potangna i,* den avond tevoren; *di potang ni ari ia ro,* hij kwam met den avond; *nipapotang ma djolo ari i,* we zullen het een beetje donkerder laten worden; *potang-potang,* tusschen licht en donker; *hapotangan ari hami laho toe Sipirok,* onder het loopen naar Sipirok werden wij door den donker overvallen. Zie ook *napotangin.*
POTAR, naam van een boom, die veel op de *parira* gelijkt. De boonen ervan liggen overlangs in de doppen in tegenstelling met de boonen van de *parira,* die dwars liggen.
POTE, e.s.v. boom, die op de *parira* lijkt, maar welks vruchten kleiner zijn.
POTENG, zeer erg. (Vgl. *pateng*).
POTI, kist, koffer; *mamotihon,* in een kist of koffer doen.
POTING, een toestel, bestaande uit een geladen geweer, waarvan de trekker verbonden is aan een touw of rotan. Deze lijn loopt over het pad, dat door het wild genomen wordt. Bij aanraking gaat het schot af en wordt het wild getroffen; *ma hona poting babiat i,* de tijger is door zulk een schot getroffen; *mamotingi,* voor een of ander dier zulk een toestel opstellen; *marpoting,* zulk een toestel gereed maken; *pamotingan,* de plaats, waar zulk een toestel aangebracht wordt; *djelok poting,* een langwerpige djeloksoort.
POTIR, hevig, hard v.d. regen; *oedan potir,* een hevige regen.
POTJA, *hepeng potja,* klein geld. Vgl. *pontja.*
POTJAL, *mamotjal,* voederen, opfokken van een haan om er een klophaan van te maken.
POTJE, kat, poes; *soeroeon potje,* de poes sturen, in de beteekenis: iemand sturen, die niet terugkomt of zijn boodschap vergeet.
POTJI, e.s.v. kinderspel.
POTOEK, *mamotoek,* met een stuk hout slaan; *mamotoehi,* telkens met een stuk hout erop los knuppelen; *potoek-potoek,* knuppel.
POTONG, *mamotong,* afsnijden, slachten, korten op iemands loon; *mamotong lomboe,* een koe slachten; *hoepotong gadjinia saroepia,* ik heb hem een gulden op zijn loon gekort.
POTPOT, dicht begroeid met onkruid of struikgewas; *ma hapotpotan kopi i,* de koffie is dichtgegroeid, overwoekerd door het onkruid; *hapotpotanna saonari dalan i toesi,* de weg ziet er op het oogenblik het ergst uit door het onkruid.

R

RA, 1. willen; 't is mogelijk, dat......; 't is waarschijnlijk, dat......; er is alle kans op, dat......; *nada ra aoe,* ik wil niet; *ra dipangido ia,* 't is mogelijk, dat hij het vraagt.
2. (T. O.) naam v.e. plaats, bij Europeanen bekend onder den naam van Rau, eigenlijk Rao.
RABAK, huidziekte aan voetzolen en handpalmen als gevolg van framboesia tropica; *rabahon,* aan zulk eene ziekte lijden.
RABAN, stel van muziekbekkens, sieraden, die bij elkaar behooren; ook: *rabanan; gondang saraban,* een stel *gondang*-bekkens; *omon saraban,* een stel sieraden voor eene bruid.
RABANO, e.s.v. tamboerijn, waarbij Moh. godsdienstige liederen gezongen worden.
RABAR, 1. rauwe vruchten van allerlei soort aan stukjes gesneden en door elkaar gemengd met toevoeging van zout, spaansche peper, bruine suiker; *mangarabar, rabar* bereiden.
2. *mangarabar,* stampen van koffiebessen om ze van de schil te ontdoen; *mangarabar kopi,* koffiebessen op die wijze stampen.
RABA-RABA, 1. een vlindersoort.
2. e.s.v. boom met eetbare, zoete vruchten.
RABAS, *matoerabas,* een krakend geluid maken van droge bladeren, als er bijv. op geloopen wordt.
RABE, *mangarabe,* takken afhakken, die voor brandhout moeten dienen.
RABI, *mangarabi,* open hakken v.e. stuk bosch om er een akker aan te leggen; *rabion,* zoo'n open te kappen stuk bosch.
RABIN, *mangarabin,* voorzichtig dragen, voorzichtig ondersteunen.
RABIS, 1. de droge, verwelkte bladeren, die langs een pisangstam naar beneden hangen.
2. *mangarabis,* visch vangen met wormen aan een touw geregen zonder haak; peuren. Men houdt er dan een net onder of men lokt met het aas (wormen) naar een net om ze zoo te vangen.
3. gescheurd, aan flarden.
RABOE, *ari Raboe,* Woensdag.
RABOEK, buskruit.
RABOEN, *raboen-raboen,* een groot aantal spindraden bij elkaar in een bosch waarvoor men bevreesd is, omdat het beschouwd wordt als een plaats, waar een geest zich ophoudt. Men mag er geen tuin aanleggen, anders wordt men blind. Vgl. *piraboen.*
RABOET = *boekboek,* haar op het lichaam, inz. op de schaamdeelen.

RADAK, *mangaradak*, naar iets grijpen, dat boven hangt; naar iets slaan met een kapmes, dat hoog hangt, bijv. een blad v.e. pisang enz.
RADANG = *radak*.
RADE, gereed, klaar; *paradehon*, klaar, gereed maken.
RADING, slavin, die aan eene *namora*-bruid als huwelijksgeschenk wordt medegegeven.
RADJA, vorst; *mangaradjai*, regeeren, heerschen; *pangaradjai*, heerscher, bestuurder, regeerder; *marradjahon*, tot vorst of hoofd hebben; *haradjaan*, koninkrijk; naam of titel v.e. volwassen persoon (= *goar haradjaan*); *haradjaon*, vorstelijke waardigheid; de gezamenlijke vorsten in een streek.
RADJANG, stokken, staketsel ter afdamming in een rivier.
RADJOEM, *mangaradjoem*, tellen, berekenen; *na so tarradjoem*, ontelbaar.
RADJOET, zak, geldzak, grasmand van rotan.
RADOE, *marsiradoe marsiroboet*, ten sterkste met elkaar concurreeren, wedijveren; elkander een vlieg probeeren af te vangen.
RADOENG, *mangaradoeng*, meenemen daarbij niets achterlatende; *madoeng diradoeng ia soede barangnia sian on*, hij heeft al zijn goederen van hier meegenomen.
RADOT, vlijtig, attent.
RAE, open v.e. bosch, doordat er zich geen laag hout bevindt; *rae-rae do harangan i*, het bosch is open (onder het geboomte bevindt zich geen struikgewas).
RAGA, 1. een van rotan gevlochten mand om kippen in te doen.
2. *oelok raga-raga*, een niet giftige slang, die zich gaarne in de takken van een boom ophoudt en die onheil zou aanbrengen, als men haar op zijn weg ontmoet.
RAGAM, soort, van allerlei; *ragam dipardokkon ia*, hij zei van alles; *piga ragam adong?* hoeveel soorten zijn er? *marragam*, van allerlei, veelsoortig; *marragam-ragam*, verschillende soorten.
RAGAN = *targan*, terwijl, zoolang als.
RAGAP, *matoeragap*, een knetterend, krakend geluid maken; *matoeragap ma andjing i mangankon holi-holi i*, de hond maakte bij het eten van de beenderen een krakend geluid.
RAGAT, heel erg, meer dan gewoon; (v. O.) levendig, wild bij het spelen; — *na ragat ma bala i*, de epidemie was heel erg.
RAGE, in menigte neerliggende; verspreid neerliggende; *marragean*, bij hoopjes dood neerliggen.
RAGI, 1. patroon in een weefsel; figuren in een doek of kleed; *nada marragi abit i*, het kleed is zonder figuren (= effen); *ragi idoep*, naam v.e. Tobaasch weefsel.
2. gist (voor brood of *tape*).
RAGIDOEP = *ragi* + *idoep*, zie *ragi*.
RAGING = *rage*.
RAGO, een van rotan gevlochten bal, waarmee men voetbalt; *marrago*, met zulk een bal spelen; *rago-rago*, een soort van muts van rotan vervaardigd.
RAGOE, in de war; zijn gedachten op een oogenblik kwijt zijn; onzeker, weifelend; *ragoe rohangkoe*, ik ben in twijfel of......; *mangaragoei*, in de war brengen.
RAGOEN, = *loehoet*, bij elkaar verzameld; *marragoen-ragoen*, bij groepjes verzameld zijn.
RAGOM, nijptang.
RAHANAN = *gonanan*, liever, beter; het is beter dat......; *sirahanan*, wordt gezegd van iemand, die hard voor een ander werkt en om zichzelf niet denkt, zichzelf daarbij verwaarloost.
RAHAR, 1. verschroeid, verzengd; *rahar ni haoema*, het verbrande deel van een akker.
2. *mangarahar*, doorzetten van iets, ten einde brengen.
RAHA-RIHI, *oelok raha-rihi*, e.s.v. slang.
RAHAT, 1. e.s.v. huidziekte (kanker?).
2. een mes met gekartelde snede om mede te oogsten.
RAHE, 1. *rahean*, in menigte op den grond liggende, van afgevallen vruchten.
2. *rahean*, rijkelijk leveren van suikerriet, zoodat de stengels elkaar verdringen en door elkander staan; *rahean noma toboe i di koboenkan*, het suikerriet staat in mijn tuin daarginds zeer rijkelijk.
RAHI, *rahian*, kramp hebben in de teenen of de voeten.
RAHIS, 1. steil v.e. berghelling; *rahis godang do on*, dit is al een zeer steile bergwand.
2. schouderligging bij eene geboorte; *rahis danak i sorang*, het kind had bij de geboorte eene schouderligging.
RAHOET, vastgebonden, gebonden; *mangarahoet*, *mangarahoeti*, vastbinden; *pangarahoet*, waarmede men iets vastbindt; *tarrahoet*, vastgebonden.
RAHOT, 1. veel pottende; opsparende; *na rahotan noma hepeng ni bajo i*, die man pot veel geld.
2. *rahot-rahot*, e.s.v. wesp.
RAI, *raion*, beverig zijn van oude menschen.
RAIN, trekker v.e. geweer; *mangarain*, den trekker van een geweer overhalen.
RAIR, *marrairan*, bij sliertjes neerhangen, zooals bijv. het mos van de boomtakken.
RAIS, 1. *marsirais*, met de armen aan een boomtak hangende zich voortbewegen, zooals bijv. de apen doen; *raisan*, een dikke rotan, over de rivier gespannen om zich daaraan vasthoudende erover te komen.
2. = *rahis*, schouderligging bij de geboorte.
RAIT, 1 precies aan, net aan, nog juist op den goeden afstand; *rait toe djae rait toe djoeloe*, het is zoowel naar beneden als naar bovenstrooms nog net op den goeden afstand; *rait saparmanjogotan*, het is nog net op een ochtend te beloopen; *rait saparsada-*

rian, het is nog net op één dag te bereiken; *rait saniobok*, het is nog net op een afstand, dat men er met een steen heen kan werpen; *rait sapamodilon*, het is nog net onder schot.
2. *mangarait*, naar beneden halen met een stok; *rait djolo harambir i*, haal de klappernoten met een stok naar beneden; *rait-rait*, staak of stok, waarmee men iets naar beneden haalt.
3. *rait ni djala*, de mazen van een werpnet.

RAJA, voornaamste, hoofd-; *hoeta raja*, het voornaamste dorp; *horbangan raja*, hoofdpoort; *boenga raja*, mooie, roode, groote bloem (kembang sepatoe); *ihan raja*, een groote visch; *arian raja*, klaarlichte dag; midden op den dag.

RAJAP, 1. onderdaan.
2. *mangarajap*, zweven v.e. vogel; een sierlijke, breede vlucht hebben.

RAJAR, 1. soortwijzer bij het tellen van bamboestengels, enz.; *boeloe sangkarajar*, één bamboestengel; *toboe sangkarajar*, één suikerrietstengel; *pigang karajar diboeat kamoe*, hoeveel staken of stengels hebben jullie genomen?
2. = *lajar*, zeil; *marrajar*, zeilen; *mangarajarkon ibana*, voor zichzelf zorgen; het met zichzelf wel klaar zien te spelen; ook: *marsirajarkon ibana*.
3. *toeba rajar*, groote *toeba*, d.w.z. in groote hoeveelheid *toeba* gebruiken, dat de visschen in menigte sterven.

RAJO, groot, voornaamste (meestal gebruikt voor Moh. feestdagen); *ari rajo*, de 1ste Sawal, groote feestdag na de Moh. vastenmaand; *marari rajo*, den *ari rajo* vieren.

RAK, 1. long, longen; *njae rak*, longziekte; *marnjae rak*, een longziekte hebben.
2. klanknabootsend woord: *dorak-dorak*.

RAKIT, vlot om een rivier over te steken.

RAKRAK, *matoerakrak*, luid lachen.

RAM, klanknabootsend woord: *doram*.

RAMA, vriendelijk, amicaal, prettig in den omgang; *na ramaan ia toe dongan*, hij is in den omgang met de kameraden erg amicaal.

RAMANG, 1. *ramang-ramang*, tastende, zoekende.
2. *matoeramang*, in menigte krioelen; *roemamang*, in menigte komen; *madoeng roemamang kerek i di haoemanta mangan djaoengta i*, er komen nu al heel wat apen in onzen tuin om onze mais op te eten.

RAMBA, bosch, woud; *halak parramba*, iemand, die aan het boschleven gewoon is en niet gewend aan het leven in groote plaatsen; *ramba na poso na toeboean lata, angka naposo-poso na so oemboto hata*, rijmpje, waarvan het eerste lid geen bepaalde beteekenis heeft, terwijl het tweede zegt, dat jonge menschen nog niet goed weten hoe te spreken.

RAMBAN, 1. *mangaramban*, naar iets werpen.
2. e.s.v. bruidssieraad, nl. hoofdversiersel van bonte kralen.

RAMBANG, net om vogels of ook wel visch te vangen; spinneweb; *mangarambang haloeang*, vliegende honden (kalongs) vangen door middel van een gespannen net; *pangarambangan*, plaats, waar men zulk een vangnet spant; dit doet men op een bergrug, waar men in 't bosch een doorgang openkapt; *rambangon*, vol spinnewebben zitten.
2. *mangarambang*, in het wilde weg maar iets zeggen; iets beweren zonder dat men er grond voor heeft; *datoe pangarambang*, een *datoe*, die maar wat zegt.

RAMBAR, soortwijzer bij het tellen van kleedingstukken, vellen papier, bladen dakijzer, enz.; *abit sangkarambar*, één doek; *karotes sangkarambar*, één blad papier; *piga harambar seng i?* hoeveel bladen dakijzer?

RAMBAS, 1. *mangarambas*, afslaan van vruchten met een stok; naar iemand slaan met een stok.
2. neergevallen, neerliggende.

RAMBAT, (T. O.) struikeling; *patoerambat*, zwaar v.d. beenen, zoodat men onder het gaan telkens struikelt; *pirambat piraboen si balik mata*, naam van een tooverformulier, waardoor men zich onzichtbaar maakt; (v. O.) *patirambat patiraboen-raboen soede mata ni begoe*, n.v.e. tooverformulier, waardoor men de oogen van alle *begoe*'s verblindt; — *patoerambaton*, in half wakenden, half slapenden toestand loopen.

RAMBE, 1. naam v.e. marga.
2. *manoek rambe*, een jonge haan; *manoek sirambe lai-lai*, een haan met een fraai gebogen staart.
3. e.s.v. slingerplant met eetbare, zure vruchten.
4. (T.) *si roemambe di taloen* (andoengtaal) = *pidong*, vogel.

RAMBENG, rijkelijk vruchten dragende; *na rambengan noma marapolomnami*, onze *marapolom* draagt rijkelijk vruchten.

RAMBIN, hangbrug.

RAMBOE, franje, koord; *marramboe do abit i*, er zit franje aan den doek; *ramboe siporkas*, een koord, waarmede gewicheld wordt; *tapor ramboe*, een reeds half versleten doek.

RAMBOES, 1. niet duidelijk, onklaar; *ramboes do pandokkonnia*, hij zei het niet duidelijk.
2. *mangaramboesi*, wieden v.e. tuin, maar niet zoo heel schoon; alleen maar het ergste onkruid wegnemen.

RAMBOET, strik voor vogels; *ramboet ni amporik*, strik voor rijstvogeltjes; *tarramboet*, in een strik geraakt; *tarramboet patkoe*, mijn voet is in een strik geraakt; *mangaramboeti*, strikken, verstrikken.

RAMBOETAN, de bekende ramboetan-boom.

RAMBON, schemerig v.d. dag; niet scherp van iemands gezichtsvermogen; *rambon dope ari i*, de dag schemerde nog; *rambon hoeida*, ik zie het niet helder; ik zie het wazig.

RAMBONG, hek of heg om een tuin of sawah.
RAME, druk, woelig; *rame do poken i*, de markt was erg druk; *rame ni ihan*, de tijd, dat er veel visch in de rivieren is; *di hatiha saonari ma dapot rame ni lelan*, in dezen tijd is er veel *lelan*; *inda dope rame ni intjor saonari*, het is op het oogenblik nög niet de tijd, dat er veel *intjor* is; *paramehon*, drukte aanbrengen; *marrame-rame*, bedrijvig zijn, druk zijn, vroolijk gestemd zijn van een massa menschen.
RAMI = *rame*, druk, goed bezocht, luidruchtig, vroolijk; *rami-ramian*, vroolijk feestje.
RAMOE, *ramoe-ramoean*, allerlei benoodigdheden voor een geneesmiddel.
RAMOS, talrijk, in groot getal, zeer rijk dragend van vruchten.
RAMOSIR, lendespier aan de binnenzijde van den ruggestreng; de haas.
RAMOSOE, de veeren om de hals bij hoenders. Deze worden vaak tot een stijf bosje gebonden en als zuiger in een blaasbalg gebruikt.
RAMOT, goed bewarend, verzorgend; *ramot do ia di soede barangnia*, hij past goed op al zijn goederen; *mangaramoti*, bewaren, op iets passen, voor iets zorgen.
RAMPA = *rimpa*, allen met elkaar, gezamenlijk; *rampa hita djolo saoelak mebat toe koemta*, laten wij ditmaal eens allen met elkaar onze familie gaan bezoeken.
RAMPAK, bladerrijk, een rijke bladerdos hebbende.
RAMPAS, 1. *mangarampas*, rooven, iets met geweld nemen; *mangarampaskon*, een bepaald iets met geweld wegnemen.
2. *harampasan*, plotseling in zwijm vallen door overgroote droefheid.
RAMPAT, ongeregeld, niet op één rij; door elkaar, verward v. spreken; *rampat do panjoeannia di eme i*, hij heeft zijn rijst niet op geregelde rijen uitgeplant.
RAMPING, *maramping*, gescheurd v.d. oorlel v.e. vrouw; v.e. naald, waarvan het oog stuk is; ingescheurd; *maramping do balbahoel i*, de tasch is ingescheurd.
RAMPIS, vlijmscherp; *piso na rampis*, een vlijmscherp mes.
RAMRAM, *matoeramram*, een knetterend geluid maken, bijv. van vele geweerschoten achter elkaar.
RANAN = *rahanan*. Vgl. *ara* 3.
RANAP, *mangaranapi*, rondgluren, glurend om zich heen kijken.
RANDE, jonge bladeren van boomen, inz. v.d. arenpalm, om daarmee in het water te slaan en zoo de visschen op te jagen; *keta mangarande toe ranto an*, laten we naar de stroomversnelling gaan om daar op die wijze de visschen op te jagen.
RANDIT, *roendat-randit*, z. *roendat*.
RANDJANG, *mangarandjang*, boomen, struiken of heesters van boven afkappen; *dompak na mamoloes harangan i haipoepoe hairandjang*, toen wij door het bosch gingen, kapten we voortdurend de takken weg.
RANDJAR, doorgegaan tot, heelemaal door tot; *madoeng marandjar toe bariba an*, het is al heelemaal tot aan de overzijde doorgegaan; *ma marandjar toe holboeng an horbo i*, de buffels zijn heelemaal in het ravijn terecht gekomen.
RANDJO, scherpe, puntige steen in den grond vastzittende; *tarrandjo patkoe*, ik heb met mijn voet op een scherpen steen getrapt.
RANDOEK, groote bok; *ho mada ninna rohamoe randoekna di hoeta on?* dacht jij, dat je hier in het dorp de allervoornaamste was?
RANDOET, talrijk, veel (v. vruchten).
RANG, 1. klanknabootsend woord: *dorang*.
2. dal, laagte (?); *bo di dolok bo di rang*, zoowel op den berg als in het dal (?).
RANGA, 1. hoog, lang van horens.
2. *ranga-ranga*, spaken v.e. wiel; latwerk op een gaanderij.
3. rondkijkend of er iets van zijn gading is; *mangarangai*, nauwkeurig rondkijken of er iets van zijn gading is, zooals bijv. een dief doet.
RANGAP, 1. opening in een heg of omheining.
2. op brutale wijze, op den man af; aan één stuk door.
RANGAT, erg, bovenmate (= *ragat*, *sagat*, *sangat*).
RANGGA, twistziek; vechtlustig; graag ruzie makende; *ise ma na ranggana di hoeta on?* wie is er hier in het dorp de vechtersbaas? *mangaranggai*, graag twist zoeken; *manoek rangga*, vechthaan.
RANGGANG, wijd van elkaar; met tusschenruimte; *paranggangkon*, wijd van elkaar doen; *paranggang partoenggoel i*, zet de stokken wijd van elkaar.
RANGGAPOERI, *oedan ranggapoeri*, regen, terwijl de zon schijnt; ook: regen in den drogen tijd, die maar heel kort duurt.
RANGGAR = *langgar*; *mangaranggar*, overtreden.
RANGGAS, dor takje, bladerloos takje; *ranggason*, veel dorre takken hebben; bladerloos zijn.
RANGGING, *marsirangging-ranggingan*, in elkander grijpen.
RANGGISGIS, schrale, onvruchtbare grond; grond op een berghelling, waarvan door de regens de humus is afgespoeld; *batoe ranggisgis*, witachtige steen.
RANGGO, zeldzaam, zelden, wijd uit elkaar, met tusschenruimte; *ranggo-ranggo*, niet zoo heel vaak; *paranggohon*, met tusschenruimte iets doen of zetten; *hoeparanggo noma toeson*, ik zal hier maar niet zoo vaak meer komen.

RANGGOENG, veel schuld hebbende; *ranggoengan*, schuld; *bahat ma ranggoengan ni anakboroe i*, die vrouw heeft veel schuld; *mangaranggoengi*, veel schuld maken; tot over de ooren in de schuld zitten.

RANGGOET, *marsiranggoet*, met elkaar worstelen; *parsiranggoetan*, plaats, waar men met elkaar worstelt; *mangaranggoetkon*, iets tot aanleiding van eene worsteling maken; om iets worstelen.

RANGIS, alles weg, alles op, niets meer aanwezig.

RANGKAK, wijd van elkaar, met tusschenruimte (= *ranggo*); *rangkak baen partoenggoel i*, zet de stokken wijd uit elkaar.

RANGKAP, 1. bij elkaar passend, bij elkaar behoorend; *sarangkap*, een paar; *darapati sarangkap*, een paar duiven; *rangkapan*, paar, stel.
2. *rangkap-roengkoep*, in treurigen toestand verkeerende; slordig, niet in orde, verwaarloosd; *rangkap-roengkoep noma parabiton ni bajo i*, de kleeren van den man verkeerden in treurigen toestand.

RANGKE, vlechtwerk van rotan om een of ander voorwerp heen; *ihan na nirangke*, gerookte visch in gespleten bamboe; *mangarangke*, iets omvlechten met rotan; spalken.

RANGKESO, een geest, die het vooral op de te velde staande rijst gemunt heeft.

RANGKIANG, kleinere rijstschuur voor den kleinen man.

RANGKON, met (= *rongkon*).

RANGO, 1. het mannetje v.e. hert.
2. *rango-rango*, verwonderd rondkijkende; zoekende rondkijken; *rango-rango songon horbo pareme*, verwonderd rondziende als een buffel, die midden tusschen de padi staat.

RANGRANG, geraamte.

RANGSA, begrooting, berekening; *mangarangsa*, schatten, oordeelen; *rangsa-rangsa*, schatting, waardeering, beoordeeling, ongeveer.

RANJAR, verstrooid, verspreid.

RANTAM, *mangarantam*, zonder goed te mikken afschieten; zonder na te denken iets zeggen.

RANTE, ketting; *mangarante*, aan den ketting leggen.

RANTI, e.s.v. groente van bitteren smaak.

RANTING, twijg, dun takje; *ranting ni hata*, bijbeteekenis v.e. woord; *ranting tolang*, een Bataksch kleed, dat volgens de adat op de *sadoen* volgt. Zij, die gerechtigd zijn tot het dragen van zulk een kleed, mogen aan hun woning wel horens aanbrengen, maar geen figuren. Bij de begrafenis hebben zij recht op een *roto gobak* of *roto djao*.

RANTJA, 1. = *rangsa*; *rantja-rantja* = *hira-hira*; *hoerantja-rantja* = *hoehira-hira*, ik schat zoo ongeveer.
2. *di na rantja na robi* = *di na rentje na robi*, in den over-overouden tijd.

RANTJANG, gesloten met een houten grendel of met een lat; *mangarantjang*, met een lat of houten grendel sluiten; *sopo rantjang na godang*, naam van een groote *sopo*.

RANTJAP, gelijkelijk; in eens; effen; vlak; *rantjap tarsabi emenai soede*, al onze padi is tegelijk geoogst.

RANTJAR, 1. = *lantjar*, vlug, vlot.
2. *rantjaran*, een gevlochten matje, bestaande uit één laag; *songon rantjaran padjalakdjalahi rangkapna antjo lambahan*, net als een *rantjaran* die een genoot zoekt om een *lambahan* te worden, gezegd van een jongeling, die op zoek gaat naar eene wederhelft.

RANTJOENG, schuin afgesneden; *rantjoeng do panampoel ni boeloe*, men hakt een bamboe schuin af.

RANTO, 1. deel van een rivier tusschen twee stroomversnellingen in; *adong do saranto majoep ia*, hij dreef een heele *ranto* af.
2. in den vreemde; *halak ranto* of *pangaranto*, een vreemdeling; iemand, die zich in den vreemde ophoudt; *pangarantoan*, het land, waar men zich als vreemde ophoudt; *mangaranto*, naar een vreemd land gaan om zich daar eenigen tijd op te houden.

RANTOS, scherp, vlijmscherp; *mangarantoskon parkobaran*, kort en bondig, zakelijk onderhandelen; *rantosan indjamon*, scherper als 't geleend wordt, duidt op iemand, die voor anderen beter werkt dan voor zich zelf.

RAO, naam v.e. streek in de Pad. Bovenlanden, in Mandailing ook Ra genaamd.

RAOE, e.s.v. boom, veel op den *dongdong* gelijkende.

RAOET, mes; *pisang raoet*, naam voor die verwanten, die iemands *babere* hebben gehuwd, dus de *anakboroe* van de *anakboroe* (= *hoela dongan*).

RAOK, *mangaraok-raok*, iets betasten.

RAO-RAO, e.s.v. boom, veel op den *ambasang* gelijkende.

RAOT, waggelend, onzeker van gang; *marraot-raotan noma pardalannia*, hij heeft een waggelenden gang.

RAOS, slordig, niet netjes afgewerkt, vluchtig.

RAP, gezamenlijk, tezamen, samen; *rap dohot*, samen met.

RAPAK, 1. e.s.v. brug van tegen elkaar aan liggende ronde houten of bamboe; *hajoe rapak*, rond hout of bamboe voor een brug.
2. *matoerapak*, knallen van geweerschoten; een geluid maken zooals hollende paarden doen.

RAPAN, een vlot.

RAPANO = *rabano*.

RAPAR, uitgehongerd; *mangarapari*, iemand uithongeren; *tangkoeraparon*, uitgehongerd zijn; (v. O.) *antoerapar*, honger, verhongering; (T.) *antoeraparon*, van honger sterven.

RAPAT, rechtbank; vergadering v. inl. hoofden of ambtenaren onder leiding van een B.B. ambtenaar of van de rechterlijke macht.

RAPE-RAPE, allerlei kleinigheden, zaken voor huiselijk gebruik.

RAPET, dicht aan elkaar gesloten; goed tot overeenstemming gekomen bij eene beraadslaging.

RAPI = *papi.*

RAPIT, aan elkaar vastzittende, zooals bijv. zeere oogen des morgens bij het wakker worden.

RAPOE, *mangarapoei,* hier en daar iets zoo maar uittrekken bijv. onkruid; *rapoe-rapoe,* wat men uitgetrokken heeft, in den zin vaak van groente (grof uitgedrukt).

RAPOT, raadsvergadering, vergadering in het algemeen; *marrapot,* eene vergadering houden; *parrapotan,* waar men vergadert, vergaderplaats; *harapotan,* de plaats, waar bij palmen het jonge blad te voorschijn komt; bij de padi, waar de aar uit den halm komt; *matilpok* (of *matalpok*) *di harapotan,* geknakt nog voor het zich volledig ontwikkeld heeft = sterven in den bloei der jeugd; *batang rapotan,* doodkist, bestaande uit twee helften die goed op elkander sluiten.

RAPRAP, *mangaraprap,* afstroopen de bladeren van een tak; *maraprap na so magoelang,* schrammen hebben zonder ergens in gerold te zijn, d.w.z. zonder schuld een ongeluk hebben.

RARA, rood, bruin; *marrara,* rood eruit zien; rood worden.

RARAK, (v. O.) uitgespreid, verbreid.

RARANG, *mangararang,* verbieden; *tarrarang,* verboden; *rarangan,* wat verboden is, d.w.z. aan sommigen; *pajoeng rarangan,* een groote, gele pajoeng, die alleen bij groote feestelijkheden gebruikt mag worden en dat alleen nog maar door aanzienlijke personen of families.

RARAT, verspreid, verbreid; *moer rarat api i,* het vuur breidde zich al meer en meer uit; *pararatkon,* verbreiden; *mangararati,* zich uitbreiden; *harararat,* verbreiding, uitbreiding.

RARE, beloop, toedracht; *na so binoto be rarena sinadonganna,* je komt niet meer te weten hoe het eigenlijk met zijn bezittingen (rijkdommen) staat.

RARI, lastig v.e. zieke; spoedig pijn voelende, al is het inderdaad niet van beteekenis.

RARING, *pararing,* verklaren, uitleggen.

RAROE, e.s.v. boom, welks bast gebruikt wordt om den palmwijn sterk te maken en er een prikkelende smaak aan te geven; ook afschrapsel in het algemeen van boomschors voor dat doel; *mangararoe,* aan palmwijn door afschrapsel van boomschors een prikkelende smaak geven; *nada tarinoem toeak, raroe nisopsopan,* als men geen *toeak* verdragen kan, dan maar de *raroe* uitzuigen, d.w.z. kan men iemand niet aan, dan een van zijn ondergeschikten.

RAROET, verdwaald; afgedwaald.

RASA, 1. schurft; *rasaon,* aan schurft lijden, schurft hebben.
2. tot aan; *rasa saonari,* tot nu toe.
3. *marrasa,* gevoelen; *hantjit hoerasa,* het doet me pijn; het voelt pijnlijk aan; *pangarasaan, pangirasaan,* gevoel.

RASI, *rasa-rasi,* tot aan; *rasa-rasi noeaeng,* tot nu toe.

RASIP, *mangarasip,* kerven van tabak.

RASO, 1. *raso ni roha,* vermoeden; *raso rohangkoe ia mambaensa,* ik verdenk hem van het gedaan te hebben.
2. gevoel; *bia rasona,* hoe voelt het aan; *tarraso,* merkbaar, voelbaar, iets bespeurende; *nada sadia marraso,* er is niet veel van te bespeuren.

RASOEK, de balken, die door de stijlen gestoken worden en waarop de vloerbalken rusten.

RASOEN, vergif; *hona rasoen,* vergiftigd zijn; *mangarasoen,* vergiftigen; *parrasoen,* giftmenger.

RASOKI, geluk, gelukkig gesternte; *rasokingkoe do i,* dat is nu eens een gelukje (voordeeltje) voor mij; *marrasoki,* eten; *marrasoki hita djolo,* laten we eerst eten.

RASRAS, *mangarasras,* uit elkaar nemen, bijv. een huis.

RATA, groen, versch, frisch er uitziende; *ihan rata,* versche visch (ook in tegenstelling met gezouten of gerookte visch); *mangarata,* groen en frisch er uitzien; *mangaratai,* doen opfrisschen; doen opleven; *simarata,* groente; *oelok si rata-rata,* een giftige, groene slang.

RATAK, *matoeratak,* een knerpend, ratelend geluid maken, zooals bijv. de wielen v.e. kar op grind.

RATOE, *mangaratoe-ratoei,* telkens iemand in zijn werk storen.

RATOES, honderdtal; *saratoes,* één honderd; *marratoes-ratoes,* bij honderden; *mangagohon riboe toe ratoes,* de duizenden doen verdwijnen voor honderden = iemands aandacht door allerlei kleinigheden van het voornaamste afleiden.

RAWANG, moeras.

REBAT = *rebeng.*

REBEK, *marrebek-rebek,* vol scheuren zitten.

REBENG, schuin, scheef staande; *parebeng soeratanmi,* je moet je schrift schuiner maken.

REBO = *raboe.*

REDEM, half gesloten v.d. oogen; geloken.

REGE, *mangarege,* iets, dat scheef staat, zachtjes aan weer recht trekken; zachtjes aan iets trekken; heen en weer trekken om het in den juisten stand te krijgen; *mangarege parkaro,* een twistgeding van alle kanten bekijken en bespreken; *marrege,* afge-

mat, gekraakt; *madoeng marrege pamatangkoe*, mijn lichaam is als gekraakt.
REGEP, *matoeregep*, een krakend geluid maken.
REGES, (v. O.) *matoereges*, een geluid gevende als tegen elkaar rollende steenen.
REHAK, kruislam v. paarden, buffels enz.; *roemehak-rehak pardalannia*, hij loopt wijdbeens wegens een gebrek.
REHE, *mangarehei*, iemand spottend nadoen.
REHEK, *roemehek-rehek* = *roemehak-rehak*, wijdbeens loopen.
REHEM, passend, sluitend, goed zittend, toegenepen v.d. mond.
REK, *dorek*, klanknabootsend woord voor iets, dat kraakt.
REKA, *mangareka-reka*, iemands woorden afbreuk doen.
REKE, *marreke-reke*, kwaken v.d. kikvorsch.
REKOK, (v. O.) gekwaak v.e. kikvorsch; *rekok-rekok*, kwakende.
REKOS, slecht, onleesbaar v. schrift; *na marrekos-rekos do soeratannia*, zijn schrift is onleesbaar.
REKREK, *mangarekrek*, voortdurend aan iets trekken; *rekrehon hotang*, zooals men aan rotan trekt, d.w.z. men trekt net zoolang, als er wat te trekken valt = men haalt van iets, wat men er van halen kan.
REKROEK, door elkaar, verward; (T. O.) kraken als touwwerk; — *ma rekroek sadjo parkobaran i*, de bespreking is geheel door elkaar geloopen.
REM, *dorem*, klanknabootsend woord voor het geluid van belletjes.
REMENG, bijkomstige dingen, kleinigheden; *na bahatan remengna, moeda giot markordja iba*, als men een feest wil geven, komen er tal van kleinigheden bij.
REMPE, vermoeid, afgemat, gekraakt.
REMREM, nat, vochtig; *ma remrem hoelala na hona oedan i*, ik voel door den regen heelemaal nat aan.
RENDA, haakwerk; *mambaen renda*, haken.
RENDJET, propvol, boordevol, goed geschud bij het meten; *ma rendjet haroeng i eme*, de zak is stijfvol met padi.
RENDO, (v. O.) = *renda*.
RENG, lat op den dakstoel, waaraan het dakijzer is bevestigd.
RENGE = *rempe*.
RENGGONG, verkeerd of verdraaid staande van beenen of armen.
RENGRENG, uit elkaar gehaald, uit elkaar geschud, uitgeplozen; *mangarengreng*, uit elkaar halen, uit elkaar schudden, uitpluizen; *mangarengreng barang*, goederen overhoop halen; *mangarengreng oerat ni ri*, de wortels van het rietgras uitschudden.
RENTA, in orde, klaar; *ma renta soede hoebaen*, ik heb alles in orde gemaakt.
RENTAK, 1. afgeloopen, afgedaan; *rentak ne ma na mamangkoer i*, het omspitten van de sawah is bijna afgeloopen.
2. *mangarentak-rentak*, stampen met de voeten.
RENTENG, (v. O.) de teelballen; — *renteng ni amboloengan (ambaloengan)* = *pira ni manoek*, kippenei.
RENTJE = *rantja* 2.
RENTJER, *mangarentjer*, uittellen v. geld.
RENTJONG, e.s.v. lang mes of dolk.
REOEK, scheef getrokken van iets, dat vierkant is.
REONG, 1. *mangareongkon*, met een boog of draai iets wegwerpen.
2. (Mand.) = *reot*.
REOS, verdraaid, spiraalvormig; *reos panailinia*, hij keek op zij af.
REOT, 1. boert, gekheid, scherts; *na bahat ma reot ni bajo i*, die man zit vol grappen.
2. = *oegit*; *reot mandjadi oegit*, zie *oegit*.
3. schuinstaande, hellende; *marreot-reotan* = *marraot-raotan*, zie *raot*.
REP, *dorep*, klanknabootsend woord v.e. krakend geluid.
REPAK, kreupel; *repak do pardalan ni koedo i*, het paard loopt kreupel.
REPEK, *matoerepek*, rommelen v.d. buik; krakend geluid maken; *matoerepek boetoehangkoe*, mijn buik rommelt.
REPE-REPE, (v. O.) = *rape-rape*.
REPES, *matoerepes*, een ritselend geluid maken.
REPOS, slordig, niet nauwkeurig, niet precies, wanordelijk; *direpos ia karedjonia*, hij deed zijn werk slordig.
RERAK, uitgespreid, breed-uit liggende; *parerakkon*, uitspreiden, breed-uit leggen.
RERAP, verdwaald, afgeleid; *hata na rerap*, verspreid gerucht.
RERE, 1. mat, zitmat.
2. kieskeurig; *rerean*, kieskeurig zijn.
RERENG, 1. hellend, zachtglooiend; *mangarereng-rereng*, zachtglooiend afloopen; *mangoerereng*, langzaam steigend.
2. *mangarereng*, iets voorzichtig navragen; *direreng-rereng ia sanga bia pangalaho ni hata i*, hij deed voorzichtig onderzoek naar wat er gezegd was.
RES, *dores*, klanknabootsend woord voor iets, dat ritselt.
RESEK, *mangaresek*, zachtjes betasten, voorzichtig navraag doen; *resek djolo sanga adong dope panggarar ni oetangnia*, ga eens voorzichtig na of hij nog wat heeft om zijn schuld te betalen.
RESO, nauwkeurig, precies, met het hart erbij; *reso djolo baen*, doe het eens nauwkeurig. Vgl. *pareso*.
RETOEK, lastig, moeilijk; *retoek ma hoelala*, ik vind het een lastig geval.
RETRET, zachtjes aan; *mangaretret*, zachtjes aan trekken; *mangaretreti*, langzaam aan minder worden v.e. zieke; *mangaretreti ma njae i*, het wordt al minder met den zieke.

RI, het bekende alang-alang-gras; *taroep ri*, een dak van alang-alang; *oelok ri*, een niet giftig slangetje.
RIA, 1. vroolijk, opgewekt, blijde; *marria-ria*, vroolijk zijn; *siriaon*, blijdschap, vreugde; gebeurtenis, waarover men blijde is.
2. *saria*, één *ria* = een reaal of spaansche mat, waarde *f* 2.—.
RIAK, 1. *riak ni aek*, rimpeling van het water; *sakoela sariak, sadiri sagorak*, wat in één bassin is (nl. water) heeft één rimpeling; wat één in wezen is, heeft één gevoelen.
2. *marriak-riak* of *roemiak-riak*, luidkeels lachen, schaterlachen.
RIAN, 1. te sterk saamgetrokken v.d. baarmoeder bij kraamvrouwen; deze voelt dan aan als een harde bal en is pijnlijk; *rianon*, daaraan lijden.
2. *rian ni roha* = *ibo ni roha*
RIANG = *ria* 1; *riang ni roha*, opgewekt, vroolijk, luchtig van hart.
RIAP, eerste kenteeken, eerste teeken, voorbode; *madoeng tarida saotik riap ni hamamago*, het eerste teeken (de voorbode) van het verderf is al te zien (waar te nemen).
RIAR, 1. wild, woest; *koedo na riar*, een wild paard; *riar matana*, hij heeft een wilden oogopslag.
2. = *ria* 2.
RIA-RIA, e.s.v. kruid, veel op sawah's voorkomende. Bij feesten wordt het vaak met bladeren van andere planten in het haar gedragen en ook als versiering bij feestelijke gelegenheden gebruikt.
RIBAK, gescheurd (= *sibak*); *maribak*.
RIBO, niet scherp meer van gezicht, van geheugen.
RIBOE, duizendtal; *sariboe*, één duizend; *marriboe-riboe*, bij duizenden.
RIBOER, druk, levendig, goed bezocht v.e. feest; *riboeran*, drukte, geraas.
RIBOET, 1. herrie, onrust; *ma riboet halahi*, zij hebben herrie.
2. *manongon riboet*, spellen van de letters v.h. Bat. alfabet.
RIDO = *ribo*.
RIDOM, tegen elkaar sluitend; op elkaar passend; *hoerang ridom papan i*, de planken sluiten nog niet goed op elkaar; *mangaridom*, goed sluitend, op elkaar passend maken; *ridom botak* (St. P.) = *boetong* (kamfertaal).
RIDOR, *mangaridori*, snel opgroeien v. kinderen; flink uit de kluiten schieten.
RIGANG, scheur, reet; *madoeng marigang tano i*, de grond is al gescheurd; *rigang ni papan*, reet tusschen de planken.
RIGAP, klaar, gereed, in de puntjes; *madoeng rigap soede panganon i*, al de spijzen staan al gereed.
RIGAT, scheur, reep; *sarigat boerangir*, een reep van een sirih-blad; *mangarigat boerangir*, sirih-bladeren in reepen scheuren; *mangarigati*, brandende, schrijnende pijn doen; *mangarigati hoelala na hantjitkoe*, ik voel mijn zweer brandende pijn doen.
RIHI, 1. vol uitvluchten zittende; graag luieren; *parrihi-rihi*, iemand, die bij het werken graag lijntrekt; *marrihi-rihi hami na markaredjo i*, wij waren bij het werken aan het lijntrekken.
2. *oelok rihi* = *oelok ri*, zie bij *ri*.
RIHIT, fijn zand, gruis; *mangarihit*, als fijn zand aanvoelen, bijv. als men iets in het oog heeft gekregen.
RIKRIK, 1. *matoerikrik*, hard lachen.
2. kleine kikvorsch-soort.
3. e.s.v. vogel.
RIM, gelijk, tezamen; *rap rim*, allen tezamen; *rim ni tahi*, eensgezind in eene beraadslaging; *ma rim taon ni halak saonari*, de menschen zijn nu tegelijker tijd (met de bewerking v.d. sawah) begonnen; *hariman*, eensgezindheid.
RIMAN, de vezelstof aan den binnenkant van het hout van de palmen; deze vezelachtige draad wordt vaak voor snoer van een hengel gebruikt of als draad bevestigd aan den trekker van een geweer, dat opgesteld is om als een val voor dieren te dienen (*riman ni poting*); *haroe so riman be, laing riman goarna*, al is het nu ook geen *riman* meer, toch heet het nog zoo, beteekent zooveel als: wie eens heeft gestolen, heet altijd een dief.
RIMAS, boos, toornig; *tarrimas*, in boosheid geraakt, ontstoken v.d. toorn.
RIMBA, *mangarimba*, een stuk land ontginnen om er sawah van te maken; *tano rimbaon*, land, dat geschikt is om tot sawah te worden ontgonnen.
RIMBANG, e.s.v. plant, van stekels voorzien, waarvan de vruchtjes wel als toespijs worden gebruikt; (v. O.) *daboean rimbang* (eig.: getroffen door vallende *rimbang*'s), gezegd van iemand, die geen woord weet te zeggen van schrik, verbazing, enz.
RIMBAROE = *imbaroe; Hoeta Rimbaroe* = *Hoeta Imbaroe*, Nieuwdorp.
RIMBAS, e.s.v. dissel om hout glad te kappen; *mangarimbas*, met zulk een dissel hout glad kappen; ook: de sawah-dijkjes glad hakken.
RIMBO, woud, bosch.
RIMBOER, 1. s.v. fuik.
2. (v. O.) n.v.e. plant.
RIMBOES, motregen; *marrimboes*, motregenen.
RIMBOR, 1. *pisang sirimbor*, een wilde pisangsoort.
2. *harimbor*, schemerig voor de oogen; *markarimbor*, schemeren voor de oogen; *markarimbor hoeida*, het schemert me voor de oogen.
RIMIS, een geldstukje van geringe waarde, vroeger in omloop; een halve duit.

RIMPA, gezamenlijk, met elkaar; *marrimpa-rimpa hami na mamangkoer i*, we waren gezamenlijk de sawah aan het omspitten.

RIMPANG, vingervormige wortelstok van gember, curcuma, enz.; *harimpang*, soortwijzer bij het tellen van dergelijke wortelstokken; *pege sangkarimpang*, één worteltje gember.

RIMPOEN, *mangarimpoen*, samenvatten; *parsarimpoenan*, geslachtsoorsprong, stamvader v.e. geslacht; *pangarimpoenan*, samenvatting; *pangarimpoenan ni djala*, dat gedeelte van het werpnet, waar de touwen of de knoopen tezamen komen.

RINDANG, 1. jonge, nog niet ontwikkelde vrucht van de *sibodak*.
2. kind, nakomeling (andoeng-woord); *ma piga rindangmoe?* hoeveel kinderen heb je?

RINDI, drachtig v. vee.

RINDING, alles aanwezig; *rinding do anak dohot boroe disia*, hij heeft beide, zoons en dochters.

RINGA, ruim, den tijd hebbende; *ringa rohangkoe* = *lapang rohangkoe*, ik heb geen bezwaren; ik voel me zonder zorg; *ringa karedjongkoe*, ik heb niet zooveel werk; *paringahon*, opruimen, opbergen; *paringa ma djolo boekoe on*, ruim deze boeken op.

RINGAN, licht; *siringan-ringani*, echo.

RINGGAS, vlijtig, ijverig; *haringgasan*, ijver, vlijt; *paringgas*, vlijtiger worden; *hoeparinggas*, ik maak mezelf ijveriger.

RINGGIT, rijksdaalder; *saringgit*, één rijksdaalder.

RINGGON, 1. = *badak*.
2. (v. O.) n.v.e. plant.

RINGIS, zeurig, hangerig v. kinderen.

RINGKABOR, vleermuis.

RINGKAR, 1. een groote, van bamboe vervaardigde mand om rijst in te bewaren; *soede emena, soede ringkarna*, als de rijst op is, is ook de *ringkar* op, raadsel op de *pangidoepan*, zie *idoep*.
2. de 30ste der maand.

RINGKING = *risking*.

RINGKOT, als fijn zand aanvoelend in het oog; *ringkot saotik di matangkoe*, het voelt in mijn oog als fijn zand, bijv. bij oogontsteking of als men er vuil in gekregen heeft.

RINGRANG, *mangaringrang*, iemand trachten over te halen tot iets anders dan waarmede hij op dat oogenblik bezig is; iemand trachten om te praten; iemand trachten van een voornemen af te brengen.

RINGRING, gewricht.

RINTAK, *mangarintak*, plotseling met een ruk trekken.

RINTI, stellage op de sawah in den tijd van den oogst om de padi op te treden (dorschen).

RINTIK, gek, krankzinnig.

RINTJAN, een scheur in de lengte; ineens door, regelrecht ergens op aan; *rintjan do balbahoel i*, de tasch was in de lengte gescheurd; *toelan rintjan*, de lange spier langs het dijbeen, die volgens de adat aan de hoofden toekomt, wanneer er op een feest een buffel of een koe wordt geslacht.

RINTJOENG = *rintjoer* = *pintjoer*.

RINTJOER = *pintjoer*.

RINTOP, de dunne haartjes op de rijst of bamboe enz. die jeukte verwekken; *hona rintop* = *rintopan*, eene huidziekte hebben ten gevolge van deze fijne, jeukverwekkende haartjes.

RIO, 1. dun, met veel openingen; *rio sadjo panaroep ni bagas on*, dit huis is heel dun gedekt, nl. met riet, zoodat men er doorheen kan kijken; *rio-rio ni dingding*, de open gaten in een bamboewand.
2. *gadoeng rio*, e.s.v. gewas, waarvan de knol eetbaar is.

RIPAS, uitgeroeid; *mangaripaskon*, uitroeien.

RIPE, 1. gezin, huisgezin; een nauw verwant deel v.e. marga in hetzelfde dorp; *kapala ripe*, hoofd van zulk een onderdeel; *saripe*, *dongan saripe*, echtgenoote; *parripe*, onderdaan.
2. klaar om te......; niets anders te doen dan te.........; *ripe mangankon*, je had niets anders te doen dan het op te eten, het stond voor je klaar; *ripe maneken*, je had niets anders te doen dan het te onderteekenen.

RIPI, een lekkernij van gebakken *lalat* met bruine suiker.

RIPOEK, 1. *maripoek*, gebroken; *mangkaripoek*, kapot gaan.
2. plat woord voor arm of hand.

RIPOER, kaarsrecht v.e. boomstam; *na ripoer ma batang ni pining*, een piningstam is kaarsrecht.

RIRIS, *mangariris*, op een rij stellen.

RIRIT, *mangaririt*, op zoek uitgaan naar een meisje; informaties inwinnen naar een meisje; naar een meisje gaan kijken.

RISI, ruw; *batoe na risi*, een ruwe steen.

RISIK, *mangarisik*, op voorzichtige wijze naar iets onderzoek doen; *risik ma djolo sanga ra ia*, vorsch eens uit of hij wil.

RISI-RISI, e.s.v. heester, waarvan de bladeren dienen als oogenmedicijn.

RISKING, smal, maar stevig gebouwd.

RISRIS, zacht v.d. regen; niet dicht begroeid v.e. bosch; te dun v.e. kleed of van dakbedekking.

RITO, *rito-rito*, in de war zijn met zijn gedachten; malende zijn door overgroote droefheid.

RO, komen; ook vaak in de beteekenis van: zeggen; *ro pe aoe*, ik kom wel; *ro radja i*, de vorst zeide......; *ro aroenkoe*, de koorts komt op bij mij; *haroro*, komst; *haroroan*, de plaats, waarvan men komt of ook de weg, waarlangs men komt; *haroroan ni hepeng*, het middel, het werk, waardoor het geld tot iemand komt; *parohon*, doen komen; *mangkarohon*, iets tot aanleiding van zijn komen maken; *i do na hoeharohon toeson*, dat is

de reden van mijn komst; *mangaroro*, iemand bedreigen door te doen of men naar hem toekomt; op iemand dreigende afkomen; *diroro babiat i toe bara ni hoeta i*, de tijger kwam op den stal in het dorp af; *haroan*, medium; *haroan ni begoe*, medium v.e. geest; *markaroan*, een huwelijksfeest vieren; *markaroan boroe*.

ROBA, deel v.d. *haoema*, dat nog schoongemaakt moet worden; *roba-roba* = *roba;* ook het gekapte hout, dat verbrand moet worden op de *haoema*.

ROBAEN, helling v.e. berg.

ROBAK, stroomende v. tranen; *robak iloenia*, haar tranen stroomden.

ROBAR = *djobar*.

ROBI, *na robi*, van oudtijds, van oudsher; *halak na robi*, iemand uit den ouden tijd; een ouderwetsch mensch; *di na robi*, in den ouden tijd; *di na rentje na robi*, in den oerouden tijd.

ROBO, *marobo*, omgevallen v.e. boom; *mangarobohon*, doen omvallen; *harorobo*, het omvallen, de val.

ROBOE, staat van afzondering, waarin men om een of andere reden verkeert; *pasae roboe*, de *roboe* opheffen, wat geschiedt door de ouders van een pas gehuwde dochter, als door hen aan het pas gehuwde paar na verloop van enkele dagen een bezoek wordt gebracht.

ROBOENG, jonge loot v.d. bamboe; *poesoek roboeng*, een weefsel-patroon van rijen driehoekjes.

ROBOER, 1. *maroboer* = *mate*, dood; (T.) *sada haroboeran*, op dezelfde wijze sterven, elkander in den dood vergezellen.
2. in elkaar gezakt; *mangaroboer loboeng*, een greppel dichtwerpen door de zijden ervan af te steken; *maroboer tembok i*, de wal is ingezakt, ingestort.

ROBOET, *mangaroboetkon*, iets met geweld nemen.

RODA, wiel; *roda mandjait*, naaimachine; *mangaroda*, op de machine naaien.

RODANG, moerasachtige grond.

RODAS, afgevallen v. vruchten; ontvallen door den dood; *madoeng marodas anaknia soede*, al zijn kinderen zijn hem door den dood ontvallen.

RODI, heerendienst; *parrodi*, heerendienstplichtige; *marrodi*, heerendiensten doen.

RODJAN, plat woord voor buik; *rodjanon*, plat woord voor diarrhee hebben.

RODOP, laag bij den grond; nederig van hart; *rodop bagas on*, dit huis is laag gebouwd; *rodop rohana*, hij is nederig.

ROEA, 1. *roea-roea*, een groote mand, die aan een over een rivier of ravijn gespannen rotan hangt en daarlangs geschoven kan worden om het een of ander over te halen.
2. e.s.v. fuik v. bamboe in de Padang Bolak.
3. = *oera-oera*.

ROEAI = *loeai*.

ROEAK, wijd, ruim v. opening.

ROEAK-ROEAK, e.s.v. waterhoen met langen sneb.

ROEANG, 1. hol van binnen; *roeangon*, hol zijn van boomstammen; ook: *marroeang; nada marroeang rohangkoe*, ik ben niet in staat om te denken.
2. deel, moot; *piga roeang dibaen bagas na gindjang on?* in hoeveel deelen is dit lange huis verdeeld?

ROEAP, *paroeapkon*, te kennen geven; mededeelen.

ROEAR, *di roear*, buiten; *di roear ni on*, buiten dit, behalve dit; *toe roear*, naar buiten; *paroearkon*, naar buiten doen gaan; ontslaan; *haroearan*, uitgang; *ma roear eme i*, de padi vertoont al aren. Zie ook *haroear*.

ROEAS, lid, geleding; *piga roeas boeloe on?* hoeveel geledingen heeft deze bamboe? *marroeas-roeas songon toboe, marsihat-sihat songon pisang*, geleed als suikerriet, in rijen als pisang-vruchten, d.w.z. alles volgens vaste regels, alles in bepaalde orde.

ROEBAK, *roebak-rabik*, vol scheuren zittende; kris en kras door elkaar.

ROEBA-ROEBA, *siroeba-roeba* = *siroema-roema*.

ROEBATON, oerwoud.

ROEBE, e.s.v. boom, die veel op den *dongdong* lijkt, maar kleinere vruchten heeft.

ROEBIA, echtgenoote.

ROEBING, boordevol, overvol, propvol.

ROEBOES, *matoeroeboes*, geraas maken van iemand, die hard loopt.

ROEDANG, 1. e.s.v. heester met mooie bloemen.
2. de pluimvormige bloeiwijze van verschillende planten, zooals bijv. bij de *siaroem*, enz.; *sampe roedang* = *sampe oemoer*, gezegd van jonge meisjes, als zij den huwbaren leeftijd bereikt hebben; *oente roedang*, de gewone citroen.

ROEDJI, staafje, meestal *lidi* (de harde nerf v.h. blad v.d. arenpalm), dienende bij de besprekingen over den bruidschat. Deze staafjes zijn meestal in een bosje bij elkaar gebonden. Voor de bespreking van elk onderdeel wordt dan een staafje losgemaakt. *oengkap roedji*, de som gelds, die door de ouders v.d. jongeling betaald moet worden bij het begin der besprekingen; *lapik roedji*, de som gelds, die door de ouders v.d. jongeling betaald moet worden nog voor den aanvang der besprekingen; zoo genoemd naar het doekje *(lapik)*, waarop de staafjes komen te liggen.

ROEDOES, e.s.v. mes, lang en puntig.

ROEEK = *roeak*.

ROEENG, 1. *roeeng-roeeng*, zwak, krachteloos v.h. lichaam na eene doorstane ziekte.
2. = *roeak*.

ROEGA-RAGE, kris en kras door elkander liggende.

ROEGI, verlies, nadeel; ook: *haroegian; markaroegian*, verlies lijden; ergens aan mede betalen; *mangkaroegihon*, ter wille van iets verlies willen lijden.

ROEGOEN, stapel, hoop, bij elkaar, gezamenlijk; *marroegoen-roegoen* = *marloehoet-loehoet*, bij elkander zijn; bij stapels; bij hoopen.

ROEGOEP, *mafoeroegoep*, een geluid maken zooals een hond dat doet, die op een been knabbelt.

ROEGOET, ineengevallen, in elkaar gezakt; *madoeng maroegoet bagas i*, het huis is in elkaar gestort.

ROEHA-RAHE, door elkaar liggende; ordeloos; *roeha-rahe noma emenai dipangan montji*, doordat de muizen aan onze padi gevreten hebben, ligt ze door elkander.

ROEHAK, opening, uitholling; *mangaroehak*, een boomstam uithollen; een uitholling maken; *roehak-rahik*, vol gaten zittende.

ROEHAM, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

ROEHAP, gat, hol in den oever v.e. rivier, vooral in een *loeboek*, waarin zich de visch verschuilt.

ROEHOE, 1. *marsiroehoe*, den mond spoelen; *parsiroehoeon*, mondspoeling; waarmede men den mond spoelt.
2. *roehoe-roehoe*, e.s.v. struik, waarvan de bladeren als geneesmiddel gebruikt worden.

ROEHOET, 1. toedracht v.e. zaak; wijze, waarop iets geschiedt; bepaling, veroordeeling; *songon i ma roehoetna*, zoo was de toedracht; *sadia roehoet ni babiat i?* hoeveel (hoe groot) is de veroordeeling (straf) van den tijger?
2. precies, juist; *roehoet 4 roepia gararonmoe*, je moet precies 4 gulden betalen; *mangaroehoet*, nauwkeurig meten; *roehoet djolo bagas on*, meet dit huis eens nauwkeurig.

ROEKET, niet in orde; verward; *ma roeket hoelala*, ik voel, dat het niet in orde is.

ROEKO, aan den sukkel zijnde; ziekelijk; *madoeng roeko amanta hara ni taroek*, vader is steeds aan het sukkelen vanwege zijn borstlijden.

ROEKOEN, zuil v.d. Islam.

ROEKREK, kraken v. boomstammen, die omvallen; *roekrek paraoe mangalap rapotna*, de prauw kraakt, maar daardoor sluiten de planken vaster aan elkaar.

ROEKROEK, *mangaroekroek*, hobbelen, stooten; schudden; *mangaroekroehi*, omspoelen bijv. v.e. flesch.

ROEMANG, vorm, gedaante, uiterlijk voorkomen; *bia ma roemang ni bagas i?* hoe ziet het huis er uit?

ROEMAR, ledig, geen inhoud meer hebbende.

ROEMA-ROEMA, zie *siroema-roema*.

ROEMBANG, *roembang-rambing*, vervallen, in flarden.

ROEMBI, holte of kuil, waarin men goederen van waarde verborgen heeft; *roembi ni begoe*, zulk een plek, waar een geest woont.

ROEMBIA, de sagopalm; de bladeren van dezen palm als dakbedekking.

ROEMBOEK = *toemboek*.

ROEMBOEN, *roemboen-roemboen*, een dicht boschje; een plek met dicht struikgewas.

ROEMBOENGAN, koker, waarin men vroeger de mesjes bewaarde, die men als sporen vastbond aan de hanen bij hanengevechten.

ROEMIT, bijkomstigheden, allerlei kleinigheden; *na bahat ma roemit ni i*, daar komen nog tal van kleinigheden bij.

ROEMOEK, sukkelende, ziekelijk; *ma roemoek hoelala*, ik voel me steeds sukkelende; ik ben steeds aan den sukkel.

ROEMOENAN, een sterke rotan-soort.

ROEMPAK, *maroempak*, omgevallen, omgestort; *mangaroempakkon*, doen omvallen, omverhalen; *haroeroempak*, val, ineenstorting.

ROEMPANG, *roempang pegeon patnia*, zijn teenen staan uit elkaar gegroeid (?).

ROEMPOET, gras; *roempoet manis*, e.s.v. gras goed voor het vee; *mairoempoet*, gras halen.

ROENDAT-RANDIT, (v. O.) in wanorde, door elkaar. — Vgl. *roendoet*.

ROENDING, iemands lot, dat door voorspelling is te kennen gegeven; *mangaroending*, overwegen, overdenken, bedenken, beschouwen; *taroending sanga songon dia i*, laat ons eens overwegen, hoe dat is; *roendingan*, overweging; *gakna roendinganna*, wordt vaak als stopwoord gebruikt zonder bepaalde beteekenis.

ROENDJA, scherpe punt van een tot op den grond toe afgehakte struik; scherpe punt van een in den grond zittende steen; *tarroendja patkoe*, ik heb mijn voet verwond door op zulk een scherpe punt te trappen.

ROENDJANG, *mangaroendjang*, met een stok ergens naar of in steken; *roendjang djolo loebang on*, steek eens in dit gat met een stok.

ROENDOET, verward, door elkaar; *paroendoetkon*, iets in de war sturen; *roendoet tali, niligi toe poentjana; lotok aek, niligi toe soksokna*, is een touw in de war, men zoeke het einde; is het water troebel, men kijke naar den oorsprong, d.w.z. als er iets gebeurt, dat niet in den haak is, men spore de oorzaak ervan op.

ROENGA, *roenga-range*, kris en kras door elkaar staande; *madoeng roenga-range handang ni koboenta i*, het hek van onzen tuin staat heelemaal in disorde; *madoeng roenga-range ementa dibaen haba-haba i*, door den wind staat onze padi kris en kras door elkaar.

ROENGAP, bouwvallig v.e. huis; aftandsch; *roengap-rangip*, vol gaten en scheuren zitten, bijv. v. netten.

ROENGGA, versperring van doornige takken, die men ergens aanbrengt; *mangaroengga*, zulk eene versperring aanbrengen.
ROENGGAR, ruim, wijd, ruim zittende; *maroenggar toe badjoe i*, het jasje zit te ruim.
ROENGGOEK, *siroenggoek*, e.s.v. kruipvaren.
ROENGKAM, *maroengkam*, gespleten v.h. gehemelte.
ROENGKAS, *mangaroengkaskon*, iets eruit flappen; in het openbaar zeggen; *siroengkas*, e.s.v. plant; *siroengkas do ingkajoengkoe, siroengkas* is mijn groente, d.w.z. ik weet van geen achterbaksche dingen.
ROENGKOENG, nek; *marroengkoeng*, van de op het veld staande padi gezegd, als ze reeds aren heeft, maar nog geen korrels; *togap roengkoeng*, gezegd van muizen, die overal aan knabbelen; *si djogal roengkoeng*, stijfkop.
ROENGKOEP, *rangkap-roengkoep*, zie *rangkap*.
ROENGROENG, ergens uitvallende; ergens uitschietende; *mangaroengroeng*, iets ergens uitstorten.
ROENTA, *mangaroenta*, spartelen; *mangaroentahon*, zich trachten los te wringen.
ROENTAS, *parroentasan*, bovenste deel v/d onderarm.
ROENTI, 1. bewegelijk, woelig, onrustig; *oelang roenti ho sapandjang na marnjae ho*, je moet je niet bewegen, zoolang je ziek bent.
2. snoer; *simata saroenti*, een snoer kralen.
ROENTJA, vermoeiend, afmattend.
ROENTJANG, komt alleen voor in de uitdr.: *na roentjang bibi*, pas beginnende aren te krijgen v.d. padi.
ROENTJI, rijst-stroo; zie ook *babiat*.
ROENTJING, druk ergens mee bezig; ergens door gebonden zijnde; *na roentjingan aoe sataon on paoeli-oeli na marnjae i*, ik was dit jaar erg gebonden doordat ik den zieke had te verzorgen.
ROENTJIR, *mangaroentjirkon*, afvallen v.d. korsten, zooals bijv. bij herstellende poklijders.
ROENTJOER, afgegleden; *mangaroentjoerkon*, iets ergens van af doen glijden.
ROENTOEK, allerlei dingen; kleinigheden: *bahat do hoetoboesi roentoeng-roentoeng di lelang i*, ik heb op de vendutie van allerlei dingen gekocht.
ROENTOEN, *mangaroentoen*, met kracht iets naar beneden trekken; uit elkaar halen; *biasi diroentoen ko boerangirki*, waarom heb je mijn sirih naar beneden getrokken.
ROENTOES, plotseling weggaande, uit boosheid wegloopende; *roentoes do hakekehe ni angkang sian bagas on*, mijn oudere zuster (schoonzuster) is plotseling uit dit huis weggegaan.
ROEPA, gedaante, uiterlijk, vorm; de gedaante hebbende van een......; *roepa djolma*, de gedaante hebbende van een mensch; *saroepa dohot on*, het ziet er net zoo uit als dit; *marroepa-roepa*, van allerlei vorm; *roepana*, naar het schijnt.
ROEPAK, *roepak-rapik*, bouwvallig, in verval zijnde; *sopo na roepak-rapik*, een bouwvallige schuur.
ROEPANG = *roemang*.
ROEPI, zonder bijvoegsel; *roepi sadjo ma ingkajoe on, nada adong baoerna*, er is niets bij deze groente gedaan, ze heeft geen enkel toevoegsel.
ROEPIA, gulden.
ROEPO = *roepa*.
ROEPOET = *roempoet*.
ROEPRAP, klanknabootsend woord voor iets, dat kraakt of knalt.
ROERA, dal, vallei.
ROEROE, *mangaroeroei*, bijpassen; steun aan iets verleenen; *marpoepoe dope ia mangaroeroei balandjo ni anaknia*, hij moet nog steeds bijdragen voor het onderhoud van zijn zoon.
ROEROES, afvallen v. vruchten; uitvallen van haar.
ROEROET, *mangaroeroet*, uitrafelen, uitpluizen; *mangaroeroet bonang*, garen of sajet uitrafelen.
ROES, klanknab. voor plotseling heengaan; *roes kehe*, opeens ging hij, opeens gingen zij.
ROESAK, niet rustig zich gevoelende; uit zijn doen zijnde; zich niet wel voelende; *roesak hoelala*, ik voel me heelemaal niet in orde.
ROESOEK, rib, ribben v.h. lichaam; *roesoek na ngal*, zwevende ribben.
ROETOE, *marroetoe-roetoe*, eene knobbelige, ruwe oppervlakte hebbende.
ROETOEK, klanknabootsend woord.
ROETOEP, klanknabootsend woord.
ROGANG, *marogang*, gespleten v.d. grond; gebarsten; *marogang tano i*, de grond is gebarsten.
ROGAP = *garoga; tano rogap = tano garoga*.
ROGAS, *batoe rogas = batoe garoet*, slijpsteen.
ROGON, ondeugend, ongezeggelijk, wild; *na rogonan dakdanak ni halahi*, hun kinderen zijn ondeugend.
ROGOP, *matoerogop*, knabbelend geluid maken; *parogop-rogop*, aan iets knabbelen.
ROGOS, 1. *matoerogos*, een schurend geluid maken; *matoerogos ia markajo*, je hoorde hem zich krabben.
2. *matoerogos*, iets vluchtig doende, niet heel nauwkeurig; met den Franschen slag er over heengaande; *hoem matoerogos sadjo ia na markaredjo*, hij ging er met zijn werk nog al vluchtig over heen.
ROHA, gemoed, wil, gedachte, verstand, voornemen; *ning rohamoe?* dacht je? *ro rohangkoe*, ik kwam op de gedachte, op het plan; *rohamoe di ho*, doe maar je eigen zin;

ga je gang! *marroha*, verstand hebben; *marroha-roha*, maar doen wat men wil; *marrohahon* of *mangarohahon*, over iets zijn gedachten laten gaan om het te krijgen; *mangarohai*, iets met slimheid trachten machtig te worden; *parrohaon*, aard, karakter; *roha-rohana disi*, hij doe er maar mee, wat hij wil.

ROHOR, verdwenen, weg, door den dood weggenomen; *madoeng marohor halahi saina*, zij die van ééne moeder, één gezin waren, zijn allen overleden.

ROHOT, 1. *piongot rohot-rohot*, e.s.v. wesp.
2. *sirohot*, dikkop, larve v.e. kikvorsch.
3. = *rahat* 1.

ROKANAN, deelgenoot, vennoot.

ROKET, lijm, lak; *mangaroket*, lijmen, lakken.

ROKO, sigaar; *mangidoep roko*, een sigaar rooken.

ROKOM, 1. vuil, smerig; *mangarokom*, iets bevuilen.
2. *mangarokom*, drukken (een boek); *pangarokoman*, drukkerij.

ROKROK, *mangarokrokkon*, een staak of stok ergens insteken.

ROMAN, (T. O.) vorm, gedaante, uiterlijk, voorkomen; (T.) *tompa paroman*, uiterlijk voorkomen, gelaatstrekken. Vgl. *aroman*.

ROMBAK, *marombak*, omvergestooten, omvergeworpen.

ROMBAN, (T.) *mangaromban*, meer dan één ding tot zich nemen.

ROMBOEK = *tomboek*.

ROMPAJAN, slachtbank.

ROMPAK, 1. vuil, vuilnis.
2. = *roempak*.

ROMPAS, het te betredene houtje in een vogelknip; *manjoenggoel rompas*, zulk een houtje laten losspringen; met de fig. beteekenis: iets waaraan op dat oogenblik niet gedacht wordt, wakker roepen.

ROMPO, *rompo-rompo*, kreupelbosch.

ROMPOE, een van rotan gevlochten band, die om het heft van een kapmes of dissel wordt gedaan; men heeft verschillende soorten: *rompoe boroe-boroe, rompoe sitoloe-toloe, silima-lima, rompoe rarat; rompoe homang*, een kunstig gevlochten band, waarvan eind of begin niet te onderscheiden is.

ROMROM, 1. achteruit geraakt, vervallen.
2. geheel nat, door en door nat.

RONANG, *mangaronang-ronang*, rondkijken.

RONDA, *ronda-ronda rasokimoe*, moge het geluk gemakkelijk uw deel zijn.

RONDAM, *mangarondam*, in het water leggen om te weeken; *mangarondam abit*, goed in het water leggen om het schoon te wasschen; *mangarondam eme*, zaaipadi inweeken om haar op de *parsamean* uit te strooien; *madoeng mangarondam halak*, de menschen hebben de padi al te weeken gelegd; *rondaman*, plaats, waar buffels zich plegen te baden; *pangarondaman*, emmer of bak, waarin men iets te weeken legt.

RONDANG, 1. schijnsel v.d. maan; *di rondang ni boelan*, in de maneschijn.
2. in stukjes gesneden vleesch met specerijen en klappermelk toebereid en bij de rijst genuttigd.

RONDJAM, platuit liggende, rechtuit neergevallen; *rondjam aoe toe loboeng i*, ik ben platuit neergevallen in den greppel.

RONDJOM, ingedoopt; *mangarondjomkon*, iets ergens in doopen.

RONDO, *marondo*, naar beneden gezakt, lager gezakt; *marondo dope tano i*, de grond zakt nog; *parondohon*, laten zakken.

RONDOP, *siroemondop oedan* (andoengwoord) = *oedan*, regen.

RONGAT, *harongatan*, zie aldaar.

RONGGA, om en om; afwisselend; bij beurten; *rongga baen simata ni lage i*, zet de kralen voor het matje er om en om aan (nu eens 'n witte, dan een roode, dan weer een witte, enz.); *marrongga dakdanak ni halahi, marsiboan serena be*, hun kinderen zijn afwisselend een jongen en een meisje, zij brengen telkens hun eigen bruidschat mede; *na nirongga*, bij beurten.

RONGGANA, *marronggana*, op 'n hoop bij elkaar staan; *marronggana-ronggana*, zich in groepjes bij elkaar bevinden.

RONGGANG, droog v.d. grond; *madoeng ronggang sabanami*, onze sawah staat heelemaal droog.

RONGGIT, *roemonggit*, wemelen, krioelen van maden of wormen bijv.

RONGGOER, donder, onweder; *mangkoeling ronggoer*, het dondert, de donder rolt.

RONGGOES, *mangaronggoes*, boomschors zacht of lenig kloppen.

RONGGONG, stevig tegen elkaar aan zittend.

RONGGOT, woedend, zoodat het schuim op den mond komt; *ronggoton*, woedend zijn v. kinderen, zoodat het schuim hun op den mond komt en zij alles stuk slaan.

RONGIT, muskiet; *rongitan*, last van muskieten hebben.

RONGKAP, bij elkaar behoorend, bij elkaar passend; het goed met elkaar kunnende vinden.

RONGKAT, *mangarongkat*, wegnemen, opkoopen; *dirongkat ia pisang i soede*, hij heeft alle pisangs meegenomen, opgekocht.

RONGKE, pijnlijk aandoende, overmoede; *ma rongke andorangki na martompi i*, mijn borst doet pijn van het op den rug dragen (van dien last).

RONGKISA, e.s.v. ooievaar.

RONGKON, met (= *rangkon*).

RONGKOS, *sae rongkos*, over den tijd heen, dat men een of andere ziekte krijgen kan, van kinderen bv., die den tijd van kinderziekten voorbij zijn.

RONGOM, veel, talrijk; *mangarongomi*, in grooten getale omringen.
RONJANG, onrustig, woelig; *ronjangon*, zich onrustig gevoelen; zich niet in orde voelen; *ronjang hoelala pamatangkoe sadari on*, ik voel me vandaag niet rustig, niet wel; *mangaronjang*, den grond van de sawah laten betrappen door eene kudde buffels, nog voordat het omspitten een aanvang heeft genomen.
RONRON, ruim, veel ruimte biedende.
RONTAK, 1. = *rentak* 1.
2. *marrontak-rontak*, met de voeten stampen (= *mangarentak-rentak*).
RONTAN, *mangarontan*, werking uitoefenen, uitstralen van pijn; *pangarontanna*, de uitwerking ervan, de uitstraling ervan, de gevolgen ervan.
RONTANG = *hirtang*, uitgestrekt; *mangarontang tali*, een touw spannen.
RONTJA, toevoegsel; *pangarontja ni ingkajoe*, wat men bij de toespijs voegt, bijv. visch; *aha do hoebaen pangarontja ni ingkajoe lalat on?* wat zal ik aan de lalatgroente toevoegen?
RONTJAM, vuil, onrein; *hata na rontjam*, vuile taal.
RONTJANG, diagonaal, schuine lijn.
RONTJIR, glad.
RONTJIT, *marrontjitan*, een schurend, piepend geluid maken, zooals bamboestengels doen, die door den wind over elkander geschoven worden.
RONTJO, uitgeroeid; *mangarontjohon*, uitdelgen, uitroeien.
ROPANG = *lopang*.
ROPO, 1. een stevig van dikke rotan gevlochten touw.
2. *mangaropo*, iets fijn kneden.
ROPOEK, *maropoek*, gebroken, tot gruis gemaakt; *mangaropoekkon*, tot gruis maken.
ROPROP, *maroprop*, gebroken, tot fijne stukjes gemaakt; *mangaroprop*, tot fijne stukjes breken.
RORAK, *marorak*, uit elkaar gehaald; *mangarorak*, uit elkaar halen; afbreken.
RORANG, onrein, verboden; *harorangon*, onreinheid.
RORAP, zonder doel ronddwalende.
RORO, 1. zie *ro*.
2. *mangaroro*, met de hand in een gat voelen om er iets uit te halen.
3. droge bamboe als brandstof gebruikt in de kalkbranderij; *toebis dope roro, di aek dope langkitang*, de brandstof is nog bamboespruit, de schelp bevindt zich nog in het water; een gezegde, gebezigd als men aan familie of personen, die om de hand van een meisje komen vragen, ten antwoord wil geven, dat het nog te klein is.
ROROT, *marorot*, op kleine kinderen passen; *marorot pamatangna*, zij is zwanger; *parorotkon*, kleine kinderen verzorgen, oppassen; *parorot*, meisje, dat op de kinderen past, kindermeisje.
ROSAK, 1. nat gepist door een kind, dat men draagt; spottenderwijs noemt men dat: *oepa marorot*, het loon van het verzorgen.
2. *mangarosak batoe*, steenen stuk kloppen.
ROSAM, 1. volgens sommigen = *arsam*; volgens anderen = *sampilpil*.
2. *mangarosam*, iemand afranselen; iemand met zijn vuisten bewerken.
ROSAN = *rontan*.
ROSO, 1. kwik.
2. *mangaroso*, de eerste bewerking bij het stampen v.d. padi, waarbij de hulzen stuk gestooten worden.
ROSOE, nauw met elkaar verbonden, hecht v. vriendschap; *markarosoean*, overspel bedrijven.
ROSOM, aard, manier, karakter; *inda hoeboto rosom ni bajo i*, ik ken den aard v.d. man niet.
ROSROS, weemoedig; verlangend; *marosros noma ia na tangis i*, hij was zeer weemoedig gestemd bij het huilen.
ROTA, drek, vuil, faeces; *narota*, faeces.
ROTAK, gebarsten; *oelang nipatidahon rotak di panopaan*, in de smidse moet je niet toonen wat stuk is.
ROTANG, *matoerotang*, ratelen.
ROTAP, opengekapt; *mangarotap harangan*, een bosch openkappen; *mangarotap dalan*, een weg in een bosch uitkappen; *rotap ni ise do on?* wie heeft hier gekapt?
ROTI, brood; *toekang roti*, broodbakker.
ROTO, een lijkbaar in den vorm v.e. huis van bamboestijlen, de wanden en het dak van adat-doeken, bij aanzienlijken in gebruik; soorten zijn: *roto pajoeng*, *roto djawa*, *roto gobak*, *roto pane*.
ROTONG, verbrand, afgebrand, uitgestorven; *ma rotong bagas i*, het huis is afgebrand; *madoeng marotong na sahorong i*, die heele familie is uitgestorven.
ROTROT, wat in 't hart blijft hangen; moeilijk te vergeten; *laing rotrot do i di bagasan rohangkoe*, dat blijft nog altijd in mijn hart hangen; *mangarotroti* = *mangaretreti*, zie *retret*.

S

SA, 1. = *sada*, één; *saboelan*, één maand; *saroepia*, één gulden. In sommige gevallen wordt het door een neusklank gesloten, bijv.: *sangkarambar*.
2. *sa*...... *ni*......, zoo...... als......; *sagodang ni horbo*, zoo groot als een karbouw; ook wel: *sahorbo godangna*; *nasa*, alle, allen; *nasa djolma*, alle menschen; *na-*

sa na marbodil, allen, die een geweer hebben; (T. O.) *na sa* voor een substantief: zoo groot als, zooveel als; *na sahorbo,* zoo groot als een karbouw; *na sai,* zoo groot, zoo veel als dat.
3. pers. vnw. 3de pers. *sasadasa* = *sasada ia,* hij alleen.
4. pron. aanhechtsel in plaats van *i* achter verba; *ise mandokkonsa?* wie heeft het gezegd? *ise midasa?* wie heeft het gezien?
5. pron. aanhechtsel 3de pers. als agens bij verbale *di-* en *tar-*vormen, bij stamwoorden, die verbale beteekenis hebben zooals *dapot, hona, taloe* enz.; *diidasa,* hij heeft het gezien; *dapotsa,* hij heeft het gevonden.
6. *oelok sa,* python.

SABA, nat rijstveld, sawah; *marsaba,* een rijstveld hebben; *parsaba,* die zelf een rijstveld heeft, landbouwer; *parsabaan,* grond, die tot rijstveld ontgonnen kan worden.

SABAM, met iets tevreden zijnde; met iets genoegen nemende; ergens in berustende; *sabam ma rohangkoe mandjagit na opat roepia i,* ik ben tevreden met het ontvangen van die vier gulden.

SABANG, 1. wat aan een bepaald persoon of aan een bepaalden stam verboden is. (v. O.) De witte karbouw bijv. is *sabang* voor de marga Nasoetion; de leden ervan mogen het vleesch van zoo'n buffel niet eten.
2. *manjabang hajoe,* balken door middel van een lasch of verbinding zoodanig aan elkaar verbinden, dat ze in elkanders verlengde vallen; *panjabangan,* houtlasch, houtverbinding.

SABAR, bladeren of takken in de rivier aangebracht voor eene afdamming om zoo visch te vangen; *manjabar,* op die wijze een deel van de rivier afdammen; *disabar ia aek i mangajak ihan i,* hij heeft de rivier met bladeren afgedamd om de visschen op te jagen.

SABA-SABA = *raba-raba* 1.

SABAT, 1. stilstaande, rustende van het werk, gestoord, opgehouden; *laing na sabat ma karedjongkoe sadari on,* mijn werk staat vandaag toch stil.
2. (v. O.) *hoesabat (manjabat),* ik roep iemands hulp in bij eenig werk.

SABE-SABE, e.s.v. doek of kleed, dat men bij het dansen om de schouders draagt.

SABI, 1. e.s.v. groente, veel op raapstelen gelijkende (volgens v. O. Brassica juncea Cosf.).
2. (v. O.) e.s.v. welriekend smeersel voor de huid; ingredienten hoofdzakelijk uit het plantenrijk.
3. *manjabi,* snijden, oogsten; *manjabi roempoet,* gras snijden; *manjabi eme,* rijst snijden, oogsten; *sabion,* oogsttijd; *panjabion,* de overgebleven stoppels op het rijstveld.

SABIR, afgesneden v.e. stukje vleesch; *manjabir,* een klein stukje vleesch afsnijden; *na nisabir do pinggol ni horbo i,* van het oor v.d. buffel is (ter herkenning) een klein stukje afgesneden.

SABO, getroost, gelaten, tevreden gesteld (na droefheid of teleurstelling); *sabo rohangkoe,* ik heb er nu vrede mede; *manjaboi,* iemand tevreden stellen, iemand troosten.

SABOEK, afgedragen kleedingstuk, gebruikt bij den arbeid op het rijstveld of bij het baden.

SABOEN, 1. zeep; *manjaboen,* met zeep wasschen, kleeren wasschen.
2. laag hangende nevel, mist.
3. *saboenon,* een druiper hebben.

SABOENG, *manjaboeng,* laten vechten van hanen; opstoken, ophitsen; *panjaboengan,* plaats, waar men hanen laat vechten; hanenklopplaats; *manoek saboengan,* vechthaan, klophaan.

SABOER, uitgestrooid, uitgestort, verspild; *manjaboer,* uitstrooien, zaaien; *panjaboer,* zaaier; *manjaboerkon,* uitstorten, uitgieten, verspillen, uitstrooien; *saboer bintang,* benaming v.e. gespikkelde kip.

SABOET = *djaboet,* de vezelachtige bast v.e. kokosnoot.

SABOL, (v. O.) *hoepan(tjabol-)tjaboli,* ik spreek iemand tegen, maak tegenwerpingen tegen iemand, weerspreek iemand.

SADA, 1. telw. één; *sada taon,* één jaar; *sada ari* = *sadari,* één dag; *sada halak* = *sadalak,* één mensch; *sasada,* alleen, eenig; *sasada aoe,* ik alleen; *sasada ho,* jij alleen; *anak sasada* = *anak sisada-sada,* eenige zoon; *na sada...... na sada nari,* de een......de ander......; *marsada ina,* van één moeder; *sada-sada,* één voor één; *mansada, mantjada,* gewoonlijk in verbinding met *boeloeng: mansada (mantjada) boeloeng,* een, eenig (andoeng-woord); (v. O.) *mansada-sada,* geheel alleen; — *soemada,* meer één; meer geconcentreerd op iets, v.d. *roha; mansadai, mantjadai,* gezegd v.d. rijst op het veld, als hier en daar de eerste aren beginnen gezien te worden; *madoeng mantjadai eme i,* de padi begint in de aar te schieten; *sada ni roha,* 't met zichzelf over iets eens zijnde; *sada rohangkoe na mangalehen i,* ik heb er vrede mee 't te geven; *pasada ma rohamoe,* leg er u maar bij neer; tob er maar niet meer over.
2. alle; *sada na tarbaen dohot,* zij, die of allen, die mede kunnen gaan.

SADAN, op 't oogenblik, dat......; juist toen ......; *sadanon,* opwellingen hebben, gezegd van menschen, die op een oogenblik, dat men het niet verwacht, iets doen; zie ook: *intjadan.*

SADAP, tevreden, aangenaam, pleizierig; *sadap ma rohangkoe na mangan i,* ik heb heelemaal naar mijn zin gegeten; *sadap sadjo hoedai,* ik vind het een aangenamen smaak hebben.

SADARI = *sada ari*, één dag; *sadari saborngin*, één dag en één nacht, één etmaal; *sadari on*, heden; *sadari i*, op dienzelfden dag; *parsadarian*, reis, waarover men één dag doet; (v. O.) *mate sadari*, plotseling, zonder ziek geweest te zijn, gestorven, bv. door verdrinking, overrijding, verplettering door een boom. Men tracht zich van de kleeren enz. van zulk een persoon meester te maken, omdat men daaraan bovennatuurlijke eigenschappen toekent.

SADI, *mansadi*, eindigen, rusten, ophouden; *pasadi*, doen ophouden; *pansadian*, einde, uiteinde; *pantjadian* id., (v. O.) ellendig, ongeluks-; — *pansadian ni tano on*, het uiterste der aarde; *mansadi hoedok, mansadi dibaen ko*, als ik ophoud met het te zeggen, houd jij op met het te doen. Vgl. *mantjadi*.

SADIA, hoeveel (als men vraagt naar de hoegrootheid van iets; men gebruikt *piga* bij het vragen naar het aantal), voor hoeveel, hoe; *sadia ra ho mangalehen?* hoeveel wil je geven? *sadia lolot ko disi?* hoe lang blijf je daar? *nada sadia*, niet zooveel, weinig.

SADIHARI, wanneer, op welken tijd v.d. dag ongeveer? *sadihari didok ko?* wanneer heb je dat gezegd?

SADIO, (Mal. *sedia*) klaar, gereed, gewoonlijk v.d. maaltijd gezegd; *pasadiohon panganon*, ervoor zorgen, dat de maaltijd gereed is.

SADJO, slechts, alleen; *i sadjo*, dat alleen.

SADO = *hoem; sado on* = *hoem on*, dit alleen; (T.) al, alle.

SADOEN, *abit sadoen* of *parompa sadoen*, een mooi met kralen en belletjes versierd adat-kleed, dat vroeger alleen door aanzienlijken mocht gedragen worden.

SAE, kaal, schoon, zonder onkruid, voldaan, afbetaald; *padang na sae*, eene kale, boomlooze vlakte; *pasae koboen*, een tuin schoonmaken van onkruid; *pasae oetang*, een schuld voldoen; *sae-sae*, schoon, geen laag hout hebbende v.e. bosch; *marsae mara*, naakt, naakt zijnde.

SAGA, e.s.v. plant (volgens v. O. e.s. boom, nl. de Adenanthera pavonina L.), waarvan de roode pitjes of boontjes door de goudsmeden als goudgewicht gebruikt werden; *songon saga noma matania rara*, zijn oogen zagen zoo rood als *saga*-pitjes; *tihamon saga*, als het steken naar een *saga*-pit, d.w.z. zoo glad als een aal; (T.) n.v.e. rijsthoeveelheid = 2 *djoeal;* (T. O.) *saga-saga*, mondharpje.

SAGADON, (T. O.) = *sigadon*.

SAGAL, erg, sterk, zich ergens met kracht op toeleggende; *na sagalan ia maihepeng*, hij is er erg op uit geld te verdienen; *Nan Sagal moela boeat*, net als de moeder van *Sagal*, als ze pas op stap gaat (in den beginne heel vlug, maar al spoedig langzaam).

SAGAMA, vrijmoedig, onbedeesd.

SAGANG, *sagang ni ari*, tusschentijds; *biasi ho ro di sagang ni ari?* waarom kom je tusschentijds? (nl. op een tijd, waarop men gewoonlijk niet komt); *sagang do pandokkonmi*, wat je zegt, is er zoo tusschenin, d.w.z. niet beslist, niet duidelijk; *sagang* als tijdsaanduiding volgens St.P. 10 uur 's morgens.

SAGAT = *ragat*, in erge mate; *na sagat ma bala i!* wat heerscht de epidemie erg!

SAGEAN, schoof van rijsthalmen op het rijstveld; *toloe sagean i ma sada djoedjoengan*, drie schoven is een bos, die men op het hoofd wegdraagt.

SAGI, *marsagi* = *marbagi*, verdeelen, ordenen; *nisagi ma djolma i antjo deba maisoban, deba mardahan*, de menschen moeten verdeeld worden, opdat een deel brandhout hale, een deel rijst koke.

SAGOE, sago; merg v.d. *roembia* of v.d. *bargot;* voedsel; *marsagoe*, voedzaam; (T.) *nada adong be hoepangan sagoe ni tangan moenjoe*, ik zal niet meer voedsel van Uwe hand eten.

SAGOEMAN, alle, allerlei; (v. O.) aldoor hetzelfde; alleen, slechts, niets anders.

SAHADAT, Moh. geloofsbelijdenis.

SAHALA, waardigheid, heerlijkheid, heil; *na marsahala do tondi ni djolma i*, de *tondi* v.d. mensch is vol heerlijkheid.

SAHAN, drinkhoorn voor palmwijn.

SAHANG, *manjahang*, tegen iets ingaan bv. tegen den stroom in; tegenhouden; terugdringen; *disahang ia do djolma i di pintoe i*, hij hield de menschen aan de deur tegen; *tarsahang ko dope na doras an?* kun jij tegen het snelstroomende water daar in?

SAHAR, prikkelend van smaak; 'n pepermuntsmaak hebbende; *obat na sahar*, pepermuntwater; medicijn die een pepermuntsmaak heeft.

SAHAR-SAHAR = *djintan*.

SAHAT, 1. toevertrouwd, opgedragen; *sahat di ho ma i*, het zij aan jou toevertrouwd; *pasahatkon*, toevertrouwen, opdragen; in bewaring geven; *panjahatan*, de persoon, aan wien men iets toevertrouwt.
2. aangekomen; bereikt hebbende.

SAHATANG, zie *manjahatang*.

SAHAT-SAHAT, een groot soort varen op boomstammen levend; volgens v. O. de epiphyt Agrostophyllum glumaceum Hook. f. waarvan het bijgeloof zegt, dat er *begoe*'s in wonen.

SAHE, *manjahe-njahe*, in kleine stukjes snijden v. vleesch.

SAHIRI, een klein soort veldmuis met zeer spitsen bek; *pantjoeng djolo garoeng i, moentjoeng sahiri baen*, snijd den palmwijnkoker schuin af in den vorm van den bek v.e. *sahiri*.

SAHIT, ziekte; *marsahit*, ziek zijn; ellendig eraan toe zijn; *parsahitan*, ellende, nood,

kwelling, armoede, moeilijke omstandigheid; *manjahiti*, kwellen, pijnigen, ziek maken, in moeilijke omstandigheden brengen; *na manjahiti do hatania di aoe*, zijn woorden pijnigen mij; *marsahit-sahit*, aan het sukkelen zijn; aan een kwaal lijden; in nooddruft verkeeren; *panjahit*, spoelworm; *panjahiton*, last van wormen hebben.

SAHOLAT, *badjoe saholat*, een jas van roode stof, zooals de *oeloebalang*'s dragen.

SAHOR, prikkelend v. smaak, zooals b.v. pepermunt; tegen iemands gevoelen ingaande; *sahor do hoelala hatami*, je woorden gaan geheel tegen mijn gevoelen in.

SAI, 1. steeds, gedurig wederkeerend; *sai songon i do hatania*, op die manier zijn zijn woorden steeds.
2. maakt den zin optatief; *sai ibo ma rohamoe!* heb toch medelijden! *sai horas ma ho!* blijf toch gezond! Vgl. *mantjai*.
3. *sa* + *i*, zoo (als dat); *sai godang*, zoo groot; *sai maol dalan i*, de weg is zoo moeilijk.

SAIDAN, zie *dan*.

SAING, 1. *pasaing*, met elkander overhoop liggen, ruzie hebben met elkaar; *ma pasaing halahi saonari*, zij liggen nu met elkaar overhoop.
2. (v. O.) de tanden van een paard.

SAIR, 1. = *sibak*, gescheurd; *ma sair abitkoe dibaen pakoe i*, mijn kleed heeft een scheur door den spijker.
2. overal, veel; naar alle kanten verspreid; *sair di djae, sair di djoeloe*, verspreid naar benedenstrooms, verspreid naar bovenstrooms, d.w.z. overal heen verspreid; *marsair-sair do oetangnia saonari*, hij heeft nu overal schuld.

SAIT, hoektand, slagtand; (T. O.) ook: spoor v.e. haan; *sait ni porkas*, meteoor.

SAJAK, 1. *tali sajak*, klein muziekbekken; (T.) *tali sasajak*, twee muziekbekkentjes, die aan elkaar vastgebonden tegen elkaar geslagen worden.
2. (T. O.) halve klapperdop — (gew. *takar*); — ook: drinknap v.e. halven klapperdop.

SAJANG, 1. *sajang ni roha*, medelijden, erbarming; *sajang rohamoe!* heb medelijden! *pangoesajang*, medelijden, bewijs v. medelijden; goedgezindheid, barmhartigheid; *oelang nilanglang pangoesajangmi*, wend uw barmhartigheid niet af; (v. O.) *hasajangan*, lieveling, lievelings-.
2. tevergeefs, tot niets leidende, op niets uitloopende; *sajang sadjo karedjongkoe*, mijn werk liep totaal op niets uit; *marsajangkon*, vergooien, vermorsen, verspillen; (v. O.) *hoeparsasajang (marsa-)*, ik tel voor niets, verknoei, maak tot niets.

SAJAT, *manjajat*, een klein stukje van iets afsnijden; ergens een sneedje in geven; *oelang tarsajat tangan ni pamigo*, dat er geen snee kome in de hand van hem, die (het mes) vasthoudt; *sansajat*, een klein afgesneden stukje; *boeat djolo sansajat*, neem er een klein stukje (met het mes) van af; *panjajatan*, de plek, waar men een klein stukje heeft afgesneden; *nada sajat na pamenekkon, nada tampal na pagodangkon*, wie verkleint, vermindert niet; wie vergroot, vermeerdert niet; *manoek sajat* = *manoek paoetan*, een haan, dien men gekenmerkt heeft door een sneedje in de kam; *sajatan*, de plaats, waar de bloemstengel van den suikerpalm is doorgesneden en waaruit de palmwijn druppelt.

SAJOENG, schuin afgesneden; schuin afgestoken; *sajoeng do parbagimoenoe di tano i*, jullie hebt den grond in schuin afgestoken stukken verdeeld; *sajoeng do panadjomi ni hajoe i*, je hebt het hout aan den punt schuin afgesneden.

SAJOEP = *sajop*.

SAJOER, zijn hoogte bereikt hebbende; een hoogen ouderdom bereikt hebbende; *harambir na sajoer*, een cocospalm, die een zoodanigen ouderdom heeft bereikt, dat hij geen vruchten meer draagt; *sajoer matoea*, een gezegenden ouderdom bereikt hebbende; ook: *sajoer matoea boeloeng*; (T. O.) *sajoer mangoloe*, lang leven.

SAJOM, middel om iemand voor ziekte of ongunstige invloeden te vrijwaren of van ziekte te genezen; *aha do binaen sajom ni dakdanak on oelang marnjae?* welk middel zullen we aanwenden voor dit kind, opdat het niet ziek worde? *mangoesajom*, zulk een middel aanwenden; *hoesajom pe ho, saratna maloem njaemi*, ik zal een middel voor je aanwenden, als je maar geneest van je ziekte.

SAJOP, verstreken v.d. tijd; voorbij; niet meer rekenende op iets, omdat de tijd ervan voorbij is; *ma sajop rohangkoe*, ik reken daar niet meer op; *sajop ni taon*, het verstreken zijn van het jaar, van een termijn; *sajop salpoe songon panohoe ni Dja Lanok*, verstreken, voorbij d.w.z. te laat, even als het tusschentijds halen van palmwijn door Dja Lanok; *sajop ni sitipahon* (and. woord) = *abit*; *sajop ni sipistoehon* (and. woord) = *hadjoet*; (T.) *sajop maoeli boeloeng* (and. woord) = *oelos*.

SAK, *sak ni roha*, twijfel, vrees, onzeker van iets zijnde; *sak rohangkoe taloe aoe*, ik heb vrees, dat ik 't verlies; (v. O.) verdenkende, bedenkende v.d. *roha*; *sak ni roha*, verdenking; *sak rohangkoe*, ik verdenk.

SAKOE, zak van een jas of broek; *si poloek sakoe*, zie *poloek*.

SAKSAK, 1. zuiver wit; *koedo na saksak*, een wit paard.
2. het geluid v.d. *hoelihap*; *manjaksak*, dat geluid maken.

SAKSI, getuige; *manjaksihon*, getuigen, getuigenis afleggen (ook: *marsaksihon*); *hasaksian*, getuigenis.

SAKSIK, (T. O.) (klanknab.) flitsen v.d. bliksem.

SALA, verkeerd, fout, schuld, foutief; *sala na binaenmi*, het is fout, wat je gedaan hebt; *marsala*, een fout begaan; *manjalai*, een verkeerde, foutieve uitwerking hebben; *pasalahon*, iemand van iets de schuld geven; iemand als de oorzaak aanwijzen van iets, dat foutief is; *hasalaan*, fout, schuld; *aha salana?* wat is de fout ervan? wat is erop tegen? *hoeting na sala soban*, een krolsche kat.

SALAGA, (T. O.) kruishout, waarmee de nek v.e. buffel aan het ploegjuk is vastgehecht.

SALAHA, teeken aan een voorwerp aangebracht ten bewijze, dat het een bezitter heeft; *manjalahai*, zulk een teeken aanbrengen; *madoeng hoesalahai bargot i*, ik heb aan den *bargot* zulk een teeken aangebracht.

SALAK, e.s.v. rotanpalm met eetbare vruchten.

SALAKOE, een woord, waarmede men krachtig accentueert, dat men iets niet wil; ook wel in het algemeen om op iets sterk den nadruk te leggen; *salakoe na so ra sadjo ma aoe*, ik wil het beslist heelemaal niet; (v. O.) en zoo; alzoo; maar; dan.

SALAKSAK, (v. O.) kale plek boven het voorhoofd, als er geen haar meer op groeit.

SALAMAT, gelukkig afloopend; geluk, heil, voorspoed, onverlet; *manjalamatkon*, over iets een zegen uitspreken.

SALANDANG, niets bij zich hebbende dan de kleeren aan het lijf alleen; geen pakje, tasch of wat anders ook bij zich dragende; *salandang halahi moeli*, zij kwamen in het dorp terug met niets bij zich.

SALANG, 1. zelfs (ook: *salangkon*); *salang ia nada ra*, zelfs hij wil niet.
2. In Mand. = *sae*; *madoeng salang harangan i*, het bosch is al schoon (van het lage hout gezuiverd); *manjalangi* of *pasalangkon*, schoonmaken v.e. akker of tuin.
3. *salang-salang*, naakt.

SALANGLANG, (v. O.) zeer, buitengewoon.

SALAON, indigo; *ma rata songon salaon*, zoo blauw als indigo.

SALAPA, tabaksdoos.

SALAPAN, acht; *salapan bolas*, achttien.

SALAPSAP, hoornvormig uitsteeksel op den spits van het dak der oude Bat. huizen; *salapsap pandenggani*, versiersel; ook in toespraken woorden of uitdrukkingen, die ter versiering dienen.

SALASA = *selasa*.

SALDOT, lapje of touwtje, dat men om een kurk doet om te beletten, dat ze in de flesch terecht komt; *marsaldot baen soempol i oelang bonom toe bagasan*, voorzie de kurk van een touwtje (of lapje), opdat ze niet naar binnen zakke.

SALE, *manjale*, drogen of roosteren boven een vuurtje (visch of vleesch); *salean*, de plaats, waar men visch of vleesch droogt.

SALEMPONG, e.s.v. blaasinstrumentje v. bamboe, e.s.v. fluit.

SALENDANG, lange doek door de vrouwen over het hoofd of over de schouders gedragen, draagdoek.

SALENGGAM, (T. O.) vermillioen.

SALESE, *manjalese*, een ongestoord uitzicht of vergezicht geven.

SALGAP, *manjalgap*, naar iets een hap doen, naar iets happen; *sansalgap*, één hap.

SALI, 1. *marsali*, iets leenen, wat men in denzelfden vorm of van dezelfde soort teruggeeft, zooals rijst, olie, zout enz.; *pasalihon*, iemand helpen door hem op die manier iets te leenen; *parsalian*, de persoon, aan wien men op die manier iets leent; *sali-salian*, schuld en inschuld; rekening-courant; *adong do sali-saliankoe dohot bajo i*, ik ben met dien man in rekening-courant; die man en ik hebben van elkaar wat te goed.
2. *soelang-sali*, druk heen en weer gaande v. voetgangers en voertuigen; *soelang-sali do bendi i di ari rajo i*, de bendi's rijden op den hari raja maar heen en weer; *oelang ko soelang-sali di lamboengkoe*, je moet niet zoo langs mij heen en weer loopen.

SALIBON, wenkbrauw.

SALIBOT, 1. *manjalibot*, pikdonker zijn; in dikke duisternis zijnde; *manjalibot ma saborngin on*, het was dezen nacht pikdonker; *manjalibot pingkirannia*, zijn denkvermogen is geheel duister.
2. in Mand. een langs de sawah gespannen lijn om de varkens tegen te houden.

SALIHI, de hoefdeelen of -splijtsels van een buffel, koe enz.

SALIK, (T.) iets verscheuren, afscheuren (van de bliksem en van de beeren gezegd).

SALIMBADA, e.s.v. mier; ook: de naam v.e. geest, die in boomen woont, waar zich bijennesten bevinden.

SALIMBATOEK, e.s.v. kruid in moerassigen grond groeiende; (v. O.) Acorus Calamus L.; wegens zijn geur is de wortelstok bij verdrijving of bezwering van geesten in gebruik.

SALIMBOLBOL, *salimbolbolon*, harde stoelgang hebben.

SALIMBORBOR, de vliegende witte termiet.

SALIMING, e.s.v. visch.

SALIMONTANG, een zwamsoort, op half vergane boomstammen groeiend, phosphorisch licht afgevend.

SALIMPOTPOT, vuurvlieg; *mago-mago tarida songon salimpotpot*, af en toe eens te zien als een vuurvlieg, van personen gezegd, die telkens weg zijn; *marsalimpotpot dope sait ni babi i*, de slagtanden van het varken zijn nog maar eventjes te zien.

SALIN, 1. een stel, een pak kleeren; *pakean sansalin*, een stel kleeren; (T.) *manjalin*,

zich aankleeden; (T. O.) *marsalin,* van kleeren verwisselen; (v. O.) *marsalin-salin,* bij stellen, bij kompleete costuums v. kleeren; *abit parsalinan,* verschooning, een kompleet stel, dat men in voorraad heeft; (T. O.) *aek parsalinan,* n.v.e. fabelachtige rivier, aan wier overkant de geesten een andere gedaante aannemen; gedaante-verwisselings-rivier.
2. *manjalin* of *manjalinkon,* iets overschrijven, iets overbrengen, iets vertalen.

SALINING, (T.) zekere riviervisch.

SALIPI, sirih-doos; groote (sirih)buidel van vlechtwerk; *salipi na tartar,* benaming van onroerende goederen, die bij verhuizing naar een ander dorp of naar eene andere koeria volgens het adatrecht vallen aan de dorpsgemeenschap, die men verlaat.

SALISI, verschil, geschil, twist; *marsalisi,* een geschil of twist met iemand hebben; *parsalisian,* verschil, geschil, twistgeding.

SALKI, voorbij, verstreken; *ma salki hatiha i,* de tijd ervan is verstreken.

SALNGA, diep of gapend v.e. wond; diep indringend v.e. houw; diep grievend van woorden; *madoeng salnga pandokkonnia di aoe,* hij heeft mij met zijn woorden diep gegriefd; *masalnga toe panampoelnia di hajoe i,* je hebt te diep in dien boom gehouwen.

SALOEANG, *manjaloeangi,* voor iemand in de bres springen; voor iemand in de plaats gaan; iemand tegemoetkomen in datgene, waarin hij tekort schiet; *saloeangi roha ni ama inamoe,* je moet je ouders tegemoetkomen in datgene, wat hun tekort schiet.

SALOEBI, (T. O.) Zalacca conferta Griff., een dwergpalm; de zure vruchten worden gegeten. Vgl. *saloedi.*

SALOEDANG, de bloemschede v.e. palm.

SALOEDI, s.v. rotanpalm, die veel op de salak lijkt, *(= saloebi);* een rijmpje luidt: *salak do saloebi, antadjaoe na mongkol mata; halak marsaoeli, iba sadjo marnolnol mata;* de eerste twee regels hebben geen beteekenis, de twee laatste regels zeggen, dat de menschen iets krijgen, terwijl men er zelf naar kijken kan.

SALOENG, 1. *manjaloeng,* begrijpen wat iemands bedoeling of wensch is; *nada be tarsaloeng ko rohangkoe?* kun jij nu niet begrijpen, wat ik gaarne had?
2. (T.) bamboe-pijp om het vuur mee aan te blazen.

SALOENGSOENG, een tot trechter gevouwen boomblad, trechtervormig; *saloengsoeng seot,* strontkever.

SALOESOE (T. O.) middel om de bevalling te bespoedigen.

SALOHAT, *marsalohat,* fluiten door de vingers in den mond te steken.

SALOHOT, een grassoort, waarvan de zaadjes als klitten iemand aanhangen (Andropogon aciculatus Retz.); een raadseltje erop luidt: *moeda nada niingot nioban; moeda niingot nada nioban,* als je er niet om denkt, neem je het mee; als je er wel om denkt, neem je het niet mee.

SALONG, *mantjalong,* groente zoeken; groente plukken; *pantjalongan,* de plaats, waar men groente zoekt of plukt; *anak na nitjalong,* kind, welks vader niet bekend is; ook: *anak na dapot di pantjalongan.*

SALONGGI, een caladium-soort; een rijmpje luidt: *moeda nada salonggi saloedang, pinomat salonggi salaon; moeda nada sanoli saboelan, pinomat sanoli sataon;* de eerste twee regels zonder bepaalde beteekenis, de twee laatste geven verlangen te kennen: kan het dan niet een keer in de maand, dan maar een keer in het jaar.

SALOP, kaakbeen; *na bidang ma salop ni bajo on,* wat heeft deze man een breed kaakbeen.

SALOSE, afgedaan, uitgemaakt, in orde, beslist v.e. zaak, tot een eind gekomen; *manjalosehon,* afdoen, uitmaken, in orde brengen.

SALPOE, voorbij, afgeloopen, verstreken; *pasalpoehon,* voorbij laten gaan; *manjalpoei,* de grens overschrijden; *na so hasalpoean,* dat niet overschreden kan worden; waaraan men niet voorbij kan gaan; (T.) *panjalpoean,* de jongste van de kinderen.

SALSAL, platgetrapt, platgetreden, kaal geworden van kleeren; *madoeng salsal dalan toe kopi,* de weg naar de koffie is platgetreden (door het veelvuldig begaan worden groeit er geen gras op); *madoeng salsal abit ni dakdanak i,* de kleeren v.h. kind zien er kaal uit.

SAMA, met, onderling; *halahi sama halahi,* zij onder elkaar; *marsama,* overeenstemmen; *marsama do roha ni halahi,* hun innerlijke gevoelens stemmen overeen.

SAMAK, 1. = *somak* 2, vrees, twijfel; *samak rohangkoe,* ik ben in twijfel.
2. *manjamak,* reinigen volgens den Moh. ritus van voorwerpen, die wettisch onrein zijn geworden.

SAMAR = *djago!* of: *morot!* pas op! ga weg! uitroep, gedaan als bv. een hond te dicht bij je komt; of als het sterk regent of als het hevig onweert.

SAMARA, valsche haarvlecht.

SAMARI, hoeveel te meer, ook: *marsamari; salang ho songon i, samari ma aoe,* zelfs jij bent zoo, hoeveel te meer ik.

SAMBAL, naam van allerlei soorten v. toespijzen, die sterk gepeperd zijn met Spaansche peper; *sambal na nimoedaran,* een toespijs met het bloed v. dieren toebereid; *manjambal,* zulke toespijzen bereiden.

SAMBAN, schuin, kruiselings over de borst geslagen; *manjamban bajo,* iemand dwars in den weg komen; *manjamban koedo,* een paard met een lijn vangen; *samban-samban,* een duur adat-kleed of doek over de borst geslagen, zoodat de slippen van den rug

afhangen, behoorende bij de bruidstooi; *manjambani boroe*, een bruid zulk een kleed aandoen.

SAMBANG, verlaten, leeg v.e. nest v. vogels of bijen; geen vruchten meer dragende v. boomen; *ma sambang ko*, jij bent er bij; je komt er leelijk van af; *ma sambang aso-aso, ma gor Sibolga*, 't is gedaan met de gedroogde visch, Siboga is afgebrand; (v. O.) *manjambangkon*, iemand een leelijk koopje leveren, hem „er bij" doen zijn, hem in het ongeluk storten.

SAMBAR, verwisseld, net anders om; wat in ruil voor iets gegeven wordt; foutief; *ma sambar hatania*, zijn woorden zijn verkeerd; wat hij zegt, klopt niet; *hoem na marsambaran do hatania*, al wat hij zegt, is verward; *pasambar*, verruilen, verwisselen; (ook: *marsambar*); *manjambarkon*, iets in ruil geven.

SAMBAT, vogelknip; ook: strik om dieren te vangen, bv. *sambat oersa; moeda soada sambat bingkolang*, als er geen strikken en versperringen zijn, d.w.z. als er geen verhindering is......

SAMBE, schuin, schuinsch; in schuinen stand, half opgericht v.e. zieke; *sambe toe dingding i*, schuin tegen den wand aan; *manjambe*, half oprichten v.e. zieke, zoodat deze door kussens gesteund kan zitten; *sambe djolo na marnjae i*, laat de zieke wat zitten (door kussens in den rug gesteund).

SAMBIL, s.v. vogelstrik.

SAMBILAN, negen.

SAMBILOE, mesje van bamboe vervaardigd, dienst doende bij de besnijdenis of bij het doorsnijden v.d. navelstreng.

SAMBING, alleen, slechts.

SAMBIRANG, linker, links (= *siambirang, ambirang*).

SAMBOENG, *samboengan*, verlengstuk; *manjamboeng*, verlengen.

SAMBOERA, *samboeraon*, last hebben van uitzakking der baarmoeder.

SAMBOET, *manjamboet*, op crediet nemen of koopen: iets als voorschot nemen; (T. O.) *samboetan*, voorschot.

SAMBOK, zweep; *manjambok*, met de zweep slaan.

SAMBOL, *manjambol* of *manjamboli*, een dier slachten; (T. O.) Mal. *sembelih*, Mand. *samboli*: de i werd beschouwd als achtervoegsel; — *na nisambolan*, wat men geslacht heeft; *panjambolan*, de plaats, waar men geslacht heeft.

SAMBONG, kom, schotel, groot bord.

SAMBOR, akelig, slecht v.e. droom; *sambor nipingkoe*, ik had een akeligen droom.

SAMBOTIK, 1. groote hengel met veer, die men in de rivier spant om visch te vangen. 2. (v. O.) strik, die door middel van een veer het daarbij komende dier door een scherp aangepunte staak doet doorsteken.

SAME, zaai-korrels v. rijst, die eerst te weeken worden gelegd en als ze gezwollen zijn op het kweekbed worden uitgezaaid; ook de jonge kweekplantjes, die op het rijstveld worden overgeplant; *parsamean*, kweekbed voor de rijst; *djoloan di poedi songon parsamean*, het eerste komt het laatste aan de beurt, gezegd van personen, die vóór een ander beginnen, maar later klaar komen; (v. O.) *panjamean*, korfje, waarin men de *same* doet bij het planten; — *madoeng hoesame* (van *manjame*) *roha na denggan di hoeta on*, ik heb mijn goedheid in dit dorp uitgezaaid.

SAMEL, met klem, met nadruk, duidelijk; *samel do hoeboto*, ik weet het heel zeker.

SAMILAI, (v. O.) alle.

SAMIR, regenscherm van gevlochten *antoenoe*-bladeren.

SAMISARA, de 7de dag der Bat. maand; *samisara poernama*, de 14de; *samisara bora* (*mora*) *toeroen*, de 21ste; *samisara boelan mate*, de 28ste.

SAMO, gelijk, hetzelfde; *samo do i*, dat is hetzelfde; *pasamohon*, gelijk maken; *parsamoan*, gelijkheid.

SAMODJA, (T.) zekere timmerhout leverende boom (Bridelia spec.).

SAMOEDORA, (ook *samoedara*) oceaan.

SAMOEN, *manjamoen*, iemand berooven; iemand overvallen; *panjamoen*, roover, struikroover: *panjamoenan*, plaats, waar men door roovers overvallen wordt.

SAMON, avondschemering, het vallen v.d. avond; *soemamon*, beginnen te schemeren.

SAMONDING (T. O.) de planken, die in een vierkant gelegen, een stookplaats omringen.

SAMOT, *manjamot*, iets verdienen; *parsamotan*, middel of arbeid, waarmede men iets verdient.

SAMPAGA, (v. O.) *Si Sampaga Toea*, eigennaam v.e. hond.

SAMPAK, verstrooid, uitgestort, uitgestrooid, uitgeworpen; *manjampakkon djala*, een net uitwerpen; *hoesampak*, ik besprenkel, bewerp iets met water; *tarsampak toe aoe*, ik werd er mede in betrokken.

SAMPAK-SAMPAK, s.v. mazelen; *hona sampak-sampak*, mazelen gekregen hebben.

SAMPAL, ingesneden; *sampal bibir*, boete, opgelegd als men iets heeft gezegd, dat men niet mocht zeggen of dat onwaar en lasterlijk is.

SAMPAN, s.v. vaartuig.

SAMPANG = *djabat*, het gelukt nog net, dat......; het reikt nog......; *nada sampang ro aoe*, het ging niet, dat ik kwam; *nada sampang tarbodil aoe babi i*, hèt kwam er niet toe, dat ik op het varken kon schieten.

SAMPAR, (T. O.) epidemie.

SAMPAT, 1. (T.) komen, nederdalen v.e. geest in een persoon.

2. overgegaan op; *sampat do toesia parange ni amangnia,* het gedrag van zijn vader is op hem overgegaan.

3. meestal met een ontkenning: *nada sampat,* 't kwam er niet toe, ik had er geen tijd voor.

SAMPE, 1. bereikende, bereikt hebbende, gekomen tot, komende tot; genoeg; *sampe denggan,* totdat het goed is; *boedjing-boedjing na sampe roedang,* een volwassen meisje; *pasampehon,* doen toekomen; ook: *manjampehon; pasampe djolo tonangki,* breng mijn boodschap eens over.

2. *sampean* = *sangkotan,* waar men iets aan ophangt.

SAMPIAR, *manjampiar,* uit elkaar stuiven; uit elkaar vliegen; in menigte uitgestort zijn van rijst of mais enz.

SAMPILOELOET, e.s.v. plant, waarvan de zaadpluisjes blijven hangen aan iemands kleeren en waarvan de harde stengels tot een bosje worden saamgebonden, dienende als bezem.

SAMPILPIL, s.v. kruipvaren.

SAMPING, een kleedingstuk, dat als sarong door de mannen over den broek wordt gedragen; *marsisamping,* zulk een kleedingstuk dragen.

SAMPINODOM, zie *podom.*

SAMPINOER, een den-achtige boom met aangenamen, harsachtigen geur; (volgens T. O. Dacrydium elatum Wall.).

SAMPIR, afzonderlijk ergens liggend, niet dadelijk in het oog vallend; *betak di dia sampir, nada hoeboto,* het zal misschien wel ergens liggen, ik weet het niet; *hoem mamboeat na sampir do ia,* hij valt over wat een beetje afwijkt = hij legt op alle slakjes zout; *soempar-sampir,* door elkaar, niet op zijn plaats.

SAMPIT, (T. O.) waterdicht zijn, niet uitvloeien, staan blijven van vocht ergens in.

SAMPODA, (T.) zekere zeer groote varkenluissoort.

SAMPODOER, *manjampodoer,* van iets plotseling opschrikken, omdat het van het gewone afwijkt; tegen de verwachting in; tegenvallende; *manjampodoèr ma hoelala,* ik schrik er geweldig van op; ik zet er groote oogen van op.

SAMPOE, ziekte in den buik bij kinderen; *sampoeon,* aan zulk een ziekte lijden; (T. O.) *sampoe,* stuipen; (v. O.) *sampoeon,* de stuipen hebbende.

SAMPOEBAM, *manjampoebam,* geheel ergens mee vol zitten zooals bv. met stof of asch.

SAMPOEL, 1. *manjampoel,* geen menstruatie meer hebben, omdat men over den leeftijd gekomen is; *panjampoelan,* het laatste kind, dat men kreeg, omdat na de geboorte hiervan het menstruatie-tijdperk voorbij was.

2. (T.) *panjampoelan saparmanjogotan,* tot den afstand van een ochtend dagreize.

SAMPOELOE, tien; zie *poeloe.*

SAMPOER, 1. vermengd, huwelijksgemeenschap met elkaar hebbende; *manjampoer,* vermengen.

2. vruchten dragende v.e. pisangboom; *sanoli sampoer do pisangkoe,* mijn pisangboomen dragen maar eenmaal vruchten, d.w.z. voor een tweede maal behoef je bij mij niet terug te komen.

3. overgeloopen, overgevloeid; *madoeng sampoer aek i di bondar i,* het water liep over de leiding; *sampoeran,* waterval, stroomversnelling.

SAMPOERAGA, *oente sampoeraga,* s.v. djeroek of sinaasappel.

SAMPOLA, (T.) uitgeperst vleesch v.e. kokosnoot; — vgl. *simpola.*

SAMPOT, (T.) *manjampotkon,* iets neerkwakken, met kracht wegslingeren, neerwerpen, iets met kracht werpen hetzij naar boven, beneden enz.; (v. O.) *sampotan rimbang* = *daboean rimbang,* z. *rimbang.*

SANDANG, *manjandang,* iets over den schouder aan een band dragen bv. een geweer; *sandangan podang,* zoo groot of zoo oud reeds zijn, dat een gedragen sabel niet meer op den grond sleept; (T. O.) *sandang odap,* schuin over de borst v.e. band, een bandoulière.

SANDAR, 1. *sandaran ni begoe,* persoon, op wien de *begoe* neerdaalt, een soort medium.

2. (T. O.) *mangoensandar,* leunen, in een leunende houding zijn; (v. O.) *pangoensandaran,* waar men tegen leunt, waar men iets tegen laat leunen.

SANDE, geleund tegen; *sande toe dingding i,* geleund tegen den wand; tegen den wand aan staande; *pasandehon,* ergens tegen aan zetten, zoodat het er tegen aan leunt; *mangoensande,* ergens tegen aan leunen; *marsisande,* leunen tegen; *sandean,* leuning; *parsisandean* of *pangoensandean,* waar men tegen aan leunt.

SANDING, 1. *manjanding,* begeleiden, volgen; *na nisanding do radja i angkoep,* de vorst werd aan weerszijden (door een dienaar) gevolgd; *boroe na nisanding toe aek,* eene bruid, die naar het water begeleidt wordt.

2. *manjandingi* (= *manjindiri*), zinspelingen maken op; zijdelings toespelingen maken; *panjandingi,* iemand, die graag toespelingen maakt of steken onder water geeft.

SANDIRI, zelf; *aoe sandiri,* ik zelf.

SANDITAN, strook v. bladeren tot dakbedekking dienende; (T. O.) geleding v.e. armband.

SANDJOENG, schuin, diagonaal; *angkon nisandjoeng do manaripari batang aek i,* men moet schuin met den stroom meegaan om de rivier over te steken; *nada malo aoe*

manjandjoeng bajo i, ik versta de kunst niet den man tegemoet te komen in zijn begeeren of verlangen.

SANDOE, opium.

SANDOEDOEK, e.s.v. melastoma, waarvan de bladeren als geneesmiddel dienen tegen buikloop.

SANDOENG, soort mes.

SANDOK, alle, z. bij *dok.*

SANE-SANE, (v. O.) Nelumbium speciosum Willd.; waterplant, de heilige waterlelie (lotos) der Indiërs.

SANGA, 1. of, of wel; *toloe sanga opat,* drie of vier.
2. *sanga ise,* alwie; *sanga aha,* alwat; *sanga toe dia,* waarheen ook.
3. *sanga loepa ho!* pas op, dat je het niet vergeet! *sanga madaboe ho!* pas op, dat je niet valt!

SANGAP, 1. groot, machtig, heerlijk, heerlijkheid; *hasangapan,* heerlijkheid, grootheid; waardigheid; *pasangapkon,* verheerlijken, vereeren.
2. (T.) waterval (= *sampoeran*).

SANGAR, 1. wijd v. opening; groot of wijd v. boven en klein, smal v. onderen; *sangar do pamangan ni hoedon i,* de opening v.d. pot is wijd.
2. = *djoengkat,* verwaand, hoogmoedig; *pasangar-sangarkon,* zich verwaand aanstellen; *oelang pasangar-sangarkon ho!* stel je niet zoo verwaand aan!

SANGAT, erg, in erge mate; *na sangat ma las ni ari i,* de zonnehitte is nog al erg; *na sangat ma bala i,* de epidemie heerscht nog al erg.

SANGGA, uit den weg gaande; voor iets wijkende; *manjanggahon,* afweren, pareeren; *hoesanggahon tindjoe ni bajo i,* ik weer de stoot v.d. man af; *nada tarpasangga-sangga aoe ia,* ik kan niet elken stoot van hem opvangen, ik ben niet in staat hem in alles te volgen.

SANGGAK, broednest voor kippen, vaak gemaakt van een stuk bamboe, waarvan het boveneinde tot een trechtervormig mandje is gevlochten.

SANGGAL, 1. gapende v.e. wond; diep ingaande v.e. houw; *tarsanggal do panampoelki,* ik heb dieper dan mijn bedoeling was er een houw in gegeven; *sanggal baen partoenggoel i,* stoot de stokken er diep in; *tarsanggal* = *tardorong,* te ver gegaan v. iemands woorden.
2. *tarsanggal* = *tardjanggal,* opgehouden, vastgeloopen; *madoeng tarsanggal majoep,* het kan niet meer verder afdrijven, omdat het ergens is blijven hangen.

SANGGAM, volmaakt, volkomen.

SANGGAPATI, benaming v.e. plaats, waar in ouden tijd een offer werd gebracht, waarschijnlijk een kind geofferd werd als verweermiddel tegen den vijand.

SANGGAR, een hoog opgroeiende grassoort; (v. O.) Themeda arguens Hack.

SANGGE-SANGGE, het welbekende citroengras; (v. O.) Andropogon Schoenanthus Auct.

SANGGO, *manjanggo,* een kus geven (met den neus); *marsisanggoan,* elkander een kus geven.

SANGGOEL, 1. benaming v. planten, van welke de bladeren om hun geur in het haar gedragen worden; *porlak parsanggoelan,* een tuin, waarin zulke planten worden gekweekt.
2. haarwrong.
3. (T. O.) *parsanggoelan,* het nekstuk v.e. slachtbeest.

SANGGOEM, 1. *manjanggoem,* iets ergens mee bedekken; *disanggoem ia pamangannia dohot abitnia,* hij bedekte zijn mond met zijn kleed; *hoesanggoem napotangin asar ni amporik i,* ik heb het nest van de *amporik* gisteravond toegedekt; *marsanggoem,* de hand voor den mond houden.
2. (T.) een klein valnet, dat men des nachts bij toortslicht over de slapende visch doet.

SANGGOERIT, strik v. boombast of touw met lussen, die men zich om de voeten slaat en die als hulpmiddel dient bij het beklimmen van boomen.

SANGGOP, deksel; *manjanggopi,* met een deksel toedoen, op iets een deksel doen.

SANGKA, 1. een vangkooitje voor *amporik*'s.
2. een fluitje van bamboe.

SANGKAK = *sanggak.*

SANGKAL, stevig, nauw van verwantschap; *sangkal do parkaoemannami,* wij zijn nauw verwant aan elkaar; *sangkal do pangarahoetmoe,* je hebt het stevig vastgebonden.

SANGKALAN, kerfblok, hakbord, stootblok.

SANGKALAT, (v. O.) = *sangkolet,* scharlaken.

SANGKANIT, (T. O.) groote varkensluis, ook op honden zich vastzettende.

SANGKAP, voornemen, plan, besluit; *disangkap rohangkoe,* ik heb me voorgenomen; ik ben van plan......

SANGKE, *manjangke,* iets zeer goed bewaren, iets goed opbergen zooals men met dingen van groote waarde doet.

SANGKETO, rechtszaak, geschil, geding; *marsangketo,* met elkaar iets hebben; tegen elkaar iets hebben; *adong dope sangketona,* er zit nog wat aan vast; *marsangketo dope rohamoe adop aoe?* zit er nog iets bij je tegen mij?

SANGKIL, (T. O.) 1. *tarsangkil,* afgewend, krachteloos gemaakt van een slecht voorteeken; (T.) *manjangkili,* afwenden, ineffectief maken van tegen ons gerichte toovermiddelen.
2. (T. O.) *sisangkil,* Justicia Gendarussa Burm., heester, welks bladeren als ingredient voor voorbehoedmiddelen dienen.

SANGKINAEK, e.s.v. boom, waarvan de bast als *holot* dienst doet.
SANGKIR, kopje, kommetje.
SANGKO, eerbied, ontzag; *manjangko*, eerbied aan iemand betoonen; beleefd tegenover iemand zijn; *nada disangko ho be radjamoe?* betoon jij je vorst geen eerbied meer?
SANGKOEL, niet meer aan duidelijkheid iets te wenschen overlatende; *sangkoel do pandokkonnia di aoe*, hij zeide het mij op zijn allerduidelijkst.
SANGKOET, geschil, geding, zaak; *adong dope sangkoetkoe di bajo i*, ik heb met dien man nog iets te vereffenen; *marsangkoetsangkoetan*, nog iets in het reine te brengen hebbende; nog niet heelemaal in het reine.
SANGKOLET, (v. O.) = *sangkalat*, scharlaken; — zie *saholat*.
SANGKOP, (T. O.) = *sanggop*.
SANGKOT, ergens aan blijvende hangen; ergens aan vastzittende; ergens aan vasthakende; *pasangkotkon*, iets ergens aan vasthangen; *sangkotan*, waar men iets aan vasthangt; kapstok; *sangkotan ni abit*, eene voorvrouw, meestal uit den lageren stand, die een vorst voor zich neemt, voordat hij met eene in stand overeenkomende vrouw kan trouwen.
SANGO, doordringend, onaangenaam van geur.
SANIANG, (T. O.) komt alleen in eigennamen van geesten voor.
SANNARI = *saonari*, nu, thans.
SANTABI, met uw verlof, met permissie.
SANTAK = *laloe*, tot, tot aan, bereikt hebbende, het hoogste punt bereikt hebbende; *santàk do hoebaen*, ik heb het doorgezet; *santak toe dia ma hamoe na mardalan i?* tot waar toe hebben jullie geloopen? *madoeng santak hamoraannia i*, zijn rijkdom heeft nu het hoogste punt bereikt.
SANTAN, eene versnapering, bestaande uit geweekte rijst met klappermelk, bruine suiker en zout; *manjantan*, zulk eene versnapering bereiden.
SANTI, e.s.v. offerande, uit verschillende dingen bestaande; *santi balatoek*, in groot getal komen opzetten.
SANTIK, *manjantik*, met één slag of streek iets afslaan; aanstrijken v.e. lucifer; *santikkon api-api i!* strijk de lucifer aan!
SANTJAN, opengescheurd, opengereten; *ma santjan haroeng i*, de rijstzak is opengescheurd.
SANTJAT, zwaar, moeilijk; *santjat do rohangkoe na kehe i*, het valt mij zwaar weg te gaan.
SANTJOGOT, zie *sogot*.
SANTOET, grof woord voor kleeren; vodden; *indon ma santoetmoe, pake bo!* hier heb je je kleeren, doe ze aan!
SAO, anker; *tali sao*, ankertouw; (T. O.) verbloemd: navelstreng.
SAOEDAGAR, koopman.
SAOEK, *manjaoek*, water scheppen met de hand; *aek sansaoek*, één schep water.
SAOET, 1. (T. O.) komen tot; bereiken; geschieden, zijn beslag krijgen.
2. (T. O.) de complimenten, die een gastheer aan zijn gasten maakt, quasi excuses voor het slechte maal enz.; *manjaoeti*, iemand naar de regelen der beleefdheid toespreken; *manjaoetkon*, excuses voor het aangeboden maal maken.
SAOK, *manjaok*, branden v. koffie; roosteren van mais enz.
SAON, (v. O.) *sa* + *on*, zoo, als dit, als deze.
SAONARI, nu, thans (ook wel: *sannari*).
SAONG, scherm, beschutting tegen den regen.
SAOR, 1. vermengd; ook: *marsaor*, vermengd met, benevens; *manjaorkon*, iets vermengen.
2. in Pakantan = *sigor*, het vocht, dat in de schil v.d. citroen zit.
SAP, overdekt met, geheel vol zitten met; vol, overal; *sap pamatangnia rasa*, zijn lichaam zit vol schurft; *sap badjoengkoe*, mijn jasje zit vol; *sap diboto halak*, overal weten de menschen het.
SAPA, 1. vraag; ook: *sapa-sapa; marsapa*, een vraag doen; *manjapai*, iemand iets vragen; *panjapaan*, de persoon, aan wien men iets vraagt.
2. ronde houten bak of bord.
SAPALA, als, als 't kan, wanneer; moge, bij een verzoek of wensch; toch, och of; *sapala dibaen ia, denggan sadjo*, wanneer hij 't doet, dan doet hij het ook goed.
SAPATA, vloek, verwensching, vervloeking.
SAPE, (T.) s.v. kleine riviervisch (v. O.: Mal. *sepat?*).
SAPI, koe.
SAPIAR = *sampiar*.
SAPING, een messingplaatje ter bedekking der schaamdeelen bij kinderen; soms ook wel eens: maandverband.
SAPIRI, als, indien, zoo waarachtig, bij een eed gebruikelijk; *sapiri hoeboto* of *sapiri so hoeboto!* zoo waarachtig als ik het weet of niet weet!
SAPO, *marsapo*, ondervragen, aanspreken; *tarsapo*, door schrik bevangen zijn; *tarsapo begoe* = *targora begoe*, door een geest aangesproken zijn en tengevolge daarvan ziek geworden.
SAPODOER = *sampodoer*.
SAPOE, bezem, veger; *sapoe lidi*, een bezem van de nerven v. palmbladeren; *manjapoe*, vegen; (T. O.) *manjapoehon*, iets ergens op vegen, smeeren.
SAPOEBAM = *sampoebam*.
SAPOELOE = *sampoeloe*, tien.
SAPOET, 1. grof woord voor kleeren; *na bo sapoetmon!* hier, pak aan je kleeren!
2. omhulsel, lijkwade, windsel, waarin men een of ander inwikkelt; *manjapoeti*, inwik-

kelen; omwikkelen; *panjapoeti*, waarmede men in- of omwikkelt; *gajo na so hasapoetan*, een krab, die niet is in te wikkelen; wordt toegepast op iemand, die niet te vangen is; (T.) *sapoet-sapoetan*, geheime verderf aanbrengende middelen.

SAPOLA, van *pola*, komt in beteekenis overeen met *sapala*.

SAPOR, *manjapor*, de hand voor de opening v.e. waterkoker of gendi houden om mogelijk vuil tegen te houden of om de kracht van het uitvloeiende water te breken, zoodat er niet te veel opeens uitkomt; *sapor djolo aek i toe tangankoe*, laat het water eerst door of langs mijn hand loopen; *sapor ma aek i ampot adong disi rompak*, houd het water met de hand tegen, er mocht eens vuil in zijn.

SAPORTI, (Mal. *saperti*), gelijk, evenals.

SAPOT, 1. wrang, samentrekkend; *na bahat ma sapotmoe!* wat heb jij een hoop onaangenaams te vertellen! wat heb jij veel vieren en vijven, veel praatjes.
2. e.s.v. boom (v. O.: Eugenia cymosa Lamk.); het roode hout dient voor stelen van gereedschappen, de gom voor lijm.

SAPSAP, 1. *manjapsap*, op iets kauwen, iets uitkauwen; *disapsap lomboe i saraormi*, de koe kauwt op je broek; *panjapsapan*, uitkauwsel.
2. *manjapsap abit*, kleeren wasschen door ze met de handen op een steen te drukken.

SAR, 1. klanknabootsend woord: *dosar*.
2. overal, overal bekend, verbreid v.e. gerucht; *ma sar diboto halak*, de menschen weten het overal.

SARA, 1. = *isara*, wijze, manier, toedracht.
2. verstrooid, verspreid; *marsara-sara*, naar alle richtingen verspreid; *madoeng sara-sara lomboe i di harangan an*, de koeien zijn alle in het bosch verspreid; *manjara-njarahon*, verstrooien.

SARAGO, (v. O.) onderwijl, onder de hand.

SARAJA, *manjaraja*, iemands hulp inroepen bij een werk, bv. huisbouw of rijstveld-bearbeiding enz.; *manjarajahon*, iemands hulp voor iets inroepen.

SARAK, *marsarak*, gescheiden van elkaar; van elkaar gaan.

SARAMA, 1. *manjarama*, van boosheid trappelen, springen.
2. (T. O.) soort v. dans; *manjarama*, dien dans uitvoerende.

SARANG, 1. nest v. insecten; *sarang ni porkis*, mierennest; *sarang ni loba*, bijennest; *sarangna ma disi*, daar is het nest ervan, d.w.z. je kunt het daar volop krijgen; *sarang ni dakdanak*, baarmoeder.
2. *manjarang*, beletten, dat er regen komt; *panjarangon*, middel om den regen te beletten te komen; ook wel de kunst daarvan in het algemeen.

SARANGSANG, partij trekkende voor elkaar; in een twist voor verwanten het opnemen; *sarangsang noma hamoe na sabagas mangalo aoe*, jullie uit één gezin nemen het voor elkaar op om mij tegen te staan.

SARAOR, broek.

SARAT, 1. *manjarat*, slepen, trekken, meesleuren; *panjaratan*, waar iemand iets langs heeft gesleept; spoor, dat blijft door het slepen van iets.
2. (T. O.) ook: toedracht v.e. zaak; reden, oorzaak; — *saratna*, als maar (= *asal*); *saratna dibaen ia*, als hij het maar doet.

SARBING, opengescheurd, opengehaald v.d. huid door een doren of spijker; *ma sarbing pinggolkoe dibaen doeri*, mijn oor is opengereten door een doren.

SARBOET, *manjarboet*, in iets of op iets bijten; *manjarboeti*, bijtende pijn voelen; *panjarboetan*, de plek, waar gebeten is.

SARDIK, spraakzaam, vooral van kleine kinderen gezegd, die al aardig kunnen keuvelen.

SARDOENG (= *daroeng*), tevergeefs, voor niets; *sardoeng aoe toe kopi*, ik ben voor niets naar de koffie(tuin) geweest; *ma sardoeng tardokkon aoe hata toesia*, ik heb voor niemendal woorden tot hem gesproken.

SAREMBAN, schuin, dwars; *saremban do babi i hoebodil*, ik heb het varken in de flank geschoten; *pasaremban djolo antjo hoeboloes*, ga eens op zijde (dwars) staan, dat ik kan passeeren; *manjaremban do pandokkonnia*, hij zeide het niet rechtaf.

SARENDENG = *saremban*.

SARENDJONG, scheef, schuin loopend; *sarendjong do pangalormi*, je trekt je lijnen scheef; *tarsarendjong do pangalaho ni bajo i*, het gaat met dien man den verkeerden kant uit.

SARGAP = *salgap*.

SARGE, plomp ergens neerzittende, lui erbij neerzittende; *sarge sadjo ho djoegoek*, wat zit jij er lui bij; *marsargean noma halahi di dalan i*, zij zaten er lui bij aan den weg.

SARGOET = *sarboet*.

SARI, 1. *markoesari*, peinzen; nadenken; *manjarihon*, voor iets zorg dragen; *pasari-sarihon*, steeds aan iets denken; (T. O.) *panjarian ni roha*, hoop, wensch, die men koestert.
2. (v. O.) *sari* komt in eigennamen en *haradjaan's* voor; ook verbastering van *saoer* = *sajoer*.
3. (Mal. *tjari*) *mansari* (*mantjari*), den kost verdienen, werken voor den kost; *pantjarian*, kostwinning.

SARIMABIBIS, (T.) een regenboog, die voor een gedeelte zichtbaar is.

SARIMBORBOR = *salimborbor*, de vliegende witte termiet, de bekende laron.

SARIMBORNAEK, een groote boom, lijkende op de *andajoek*, niet geschikt voor timmerhout wegens zijn zachtheid, wel voor brandhout; men gebruikt het evenwel voor de zijstukken eener tijdelijke trap voor een

nieuw gebouwd huis, totdat men een steviger kan aanbrengen.

SARINDAN, woekerplant; volgens v. O. e.s.v. loranthus (geslacht der eikel-mistels).

SARINDIT, (v. O.) = *antarias.*

SARINDO, het geloei v.e. orkaan of zeer sterken wind.

SARING, *manjaring,* filtreeren, zeeven; *saringan,* filter.

SARINGAR, echo; *marsaringar,* weergalmen, weerklank vinden.

SARINGGOEP, (T. O.) kleine bijsoort; *saringgoepon,* de roode hond hebben.

SARINGO, flauw, zwak geluid; flauw gerucht; *hoem saotik do hoebege saringona,* ik vernam maar een zeer flauw gerucht ervan.

SARINGSING = *djaringdjing* 1.

SARINTAKTAK = *harintaktak,* de dauw of de druppels, die na een regen van de boomen vallen.

SARIR, toestel om visch te vangen; de visschen worden door den stroom gevoerd over een vloer v. latten, die wel het water, maar niet de visschen doorlaten; *parsariran,* de plaats in de rivier, waar zulk een toestel is gezet.

SARIRA, *manjarira,* tot in zijn binnenste door voelen v. pijn enz.; *manjarira hoelala hantjit ni pandoit ni naning i,* ik voelde de pijn v.d. *naning*-steek tot diep in mijn lichaam.

SARISIR, de verdroogde bast v.e. pisangstam.

SARITA, reden v. ongenoegen tegen iemand; *sarita ni roha,* ongenoegen gevoelende; *oelang saritá rohamoe nada marobarr bagiaha aoe,* je moet het je niet aantrekken, je moet er niet boos om zijn, dat ik niets meegebracht heb; *manjarita do aoe,* ik trek het me aan, ik vind het onaangenaam, het doet me geen genoegen.

SARITO, bericht, gerucht; *saritona hoebege,* ik heb er een gerucht van gehoord.

SARKAP, deur, staldeur.

SARMAK, breedgetakt en bladerrijk; *hajoe na sarmak,* een boom met breeden bladerkroon.

SARME-SARME, (v. O.) Pistia Stratiotes L., waterplant, zgn. ruiterkroos.

SARNAT, vadsig, lui erbij neerzittende (= *darsat*).

SARO, 1. wacht, wachtloods; *parsaro,* iemand, die wachtdiensten doet; *marsaro,* de wacht hebben, de wacht houden, bv. op het erf van een ambtenaar (nu afgeschaft).
2. op de wijze van; *saro Padang Bolak,* op de wijze van de Padang Bolak (bewoners); ook: *saro-saro......*

SAROBEN, de tulband v.e. hadji.

SARODAR, *manjarodar,* beschimpen, verwenschen, vervloeken; *disarodar ia aoe,* hij beschimpte mij.

SAROE, 1. *manjaroe,* iemand een rijkelijk maal voorzetten, inzonderheid een *datoe,* om hem gunstig te stemmen; *manjaroe tondi,* iemands *tondi* te eten geven.
2. = *soroe* 2.

SAROEAM, (T. O.) zeer groote soort pan.

SAROEDOENG, aapsoort, kenbaar door haar druk gegil des morgens vroeg.

SAROELLA, (T. O.) n.v.e. *siala*-soort.

SAROEMAER, e.s.v. kleine, niet bijtende duizendpoot, die phosphorisch licht afgeeft.

SAROEMPAET, e.s.v. heester (volgens v. O. Solanum torvum Swartz.), wegens de doornen geplant om plaatsen ontoegankelijk te maken.

SAROENE, s.v. clarinet; ook trompet, bazuin.

SAROENG, scheede v.e. wapen; loop v.e. geweer; *saroeng goenting,* benaming v.e. vorstelijke doodkist.

SAROENGKAP, (v. O.) *manjaroengkap,* openscheuren, de bast v.e. boom, als de beren om de honing doen.

SAROER = *moroes,* diarrhee hebben; *saroer boetoehangkoe,* ik heb diarrhee.

SAROESOEP, niet gelijk opwassende van gewassen, zooals v.d. rijst, maïs; *na saroesoepan do emenami i,* onze padi schiet niet gelijkelijk op.

SAROESOER, schuif v.e. broek, waardoor men den band haalt.

SAROP, vuil, vuilnis.

SAROSO = *sarodar.*

SARSAR, verstrooid, verspreid, naar alle kanten heen gestoven of gevlogen; *manjarsar,* verstrooien; uitstrooien; ook: *pasarsarkon, manjarsarkon.*

SASA, 1. = *sesa.*
2. *hotang sasa,* een soort rotan.

SASABI, grasmes (sikkelvormig); (T. O.) *marsasabi,* zich als een sikkel vertoonen, zooals de maan.

SASAGOEN, versnapering, bestaande uit rijstmeel, suiker en geraspte klapper in een pan onder voortdurend roeren geroosterd.

SASAK, *markoesasak,* ruischen van stroomend water; kletteren v.d. regen.

SASAP, 1. schouderblad.
2. = *haroeng,* een gevlochten zak voor padi, eene bepaalde hoeveelheid inhoudende.

SASAR, (T. O.) (grwd. *sar*); *marsasar,* luid ruischen v.e. waterval, daveren.

SAT, (v. O.) = *sahat.*

SATE, stukjes geitevleesch aan een pin geroosterd.

SATI, 1. hoogverheven, oppermachtig, buitengewoon; *na sati ma alemoe ni bajo i,* wat is de „geheime kunst" van den man buitengewoon!
2. (v. O.) = *soempa.*

SATOEA = *montji,* muis.

SEAT, *sanseat,* een sneedje; *manjeat,* ergens een sneedje in geven; ergens een stukje van afsnijden; *tarseat ma djari-djaringkoe,* ik heb een sneedje in mijn vinger; *manjeati,* in kleine stukken snijden v. vleesch.

SEDEP, laag, nederig; *sedep ni roha*, nederigheid; *sedep noma pangidonia*, hij vroeg op nederige wijze.
SEGA = *sego*.
SEGAR, hoofddoek.
SEGE, *marsege*, wannen v. ontbolsterde rijst na het *mamiari* om de *monis* af te zonderen; *panjegean*, datgene, wat door het wannen afgezonderd wordt; *marsege-sege aboean*, stof wannen, eene uitdrukking, waarmede men een wensch uitspreekt, dat iemand een gezegenden ouderdom moge bereiken, d.w.z. zoo oud worden, dat men uit kindschheid evenals de kinderen stof gaat wannen.
SEGE-SEGE, schutblad v.d. jonge bamboespruit.
SEGO, stuk, kapot; *manjegohon* of *pasegohon*, stuk maken; *marsego-segoàn*, in stukken zijn, aan stukken; *hasegoan*, het stuk zijn v. iets; *panjego-njego*, iemand, die stuk maakt, d.w.z. iemand, die verdeeldheid tracht te zaaien of die gemaakte plannen in duigen wil laten vallen.
SEHAL, verdraaid, verwrongen, naar buiten staande (v.d. voeten); *sehal pamangannia*, zijn mond was verwrongen; *sehal pat ni dakdanak i*, de voeten v.h. kind staan naar buiten.
SEHANG, uit elkaar loopend, divergeerend; zich van elkaar verwijderende; scheef getrokken; *manjehang*, uit elkaar loopende; *pasehang*, uit elkaar doen loopen, van elkaar doen; *pasehang patmoe*, doe de beenen van elkaar.
SEHE, nederig, deemoedig; *sehe pangidonia*, hij vroeg het op nederigen toon.
SEHONG = *sehang*.
SEHOEK, 1. (T. O.) een krommen arm hebben.
2. (T.) zekere vruchtboom.
SEKA, droogdoek, stofdoek; *manjeka*, afstoffen met een doek, afdrogen.
SEKSEK, 1. *matoeseksek* of *marseksek*, een kwetterend geluid maken van vogels of krekels.
2. n.v.e. vogel.
SELASA, Dinsdag.
SELBEK, waarvan door verwonding een stukje van 't vleesch meegenomen is; *selbek noma tangan ni bajo i na nisarboet ni babi i*, de man verloor een stukje vleesch uit zijn hand door den beet van 't varken.
SELE-SELE = *sila-sila*.
SEMAN, (T.) = *tian*.
SEMBAR, (v. O.) *manjembar*, een dansfiguur, a.h.w. het zweven boven en dan neerschieten op een prooi door een roofvogel voorstellende, uitvoerende; gezegd van een jongeling, die zich om een groep dansende meisjes beweegt.
SEMBEL = *simbil*.
SEME, (T.) *manjeme-njemehon*, verspillen, aan allerlei dingen opmaken (geld enz.).
SEMET, *manjemet*, van iets een klein beetje afnemen uit snoeplust of diefachtigheid; *manjemet pe ra do ia*, er iets van afnemen wil hij wel.
SEMONDO = *soemondo*.
SEMPORONG, lampeglas, pijp.
SEN, cent.
SENDAL, *manjendal*, opzwellen, oploopen; *ma manjendal bibirnia na tandos i*, door den stoot zijn zijn lippen opgezwollen.
SENDANG = *sandang*.
SENDE, s.v. gebloemde zijde; zijden doek; *sende djantan*, een lange zijden doek (= *sabe-sabe*); *oelok sende*, e.s.v. fraai geteekende slang (python-soort).
SENDJONG, schuin, scheef v.e. lijn.
SENEN, Maandag.
SENG (Holl. *zink*), dakijzer.
SENGAN = *tian*, *sian*.
SENGGE, (T.) *marsengge*, met kemiri-noten spelen.
SENGGENG = *njengnjeng*, knorrig, nurksch, stuursch.
SENGKAL, *manjengkal*, tegenstreven, niet willen.
SENGKANG, *manjengkang*, de beenen uit elkaar doen; *manjengkang dakdanak na niompa i*, het kind, dat op den rug gedragen wordt, heeft de beenen van elkaar.
SENGSENG = *tampoea*, de weversvogel.
SENO, 1. dikbuik, embonpoint; *senoon*, dikbuikig zijn; *djelok na seno*, een buikvormige *djelok*.
2. e.s.v. kalebas, welks vrucht gekookt gegeten kan worden.
SENTENG, kras, stevig aangetrokken, te nauw, te eng; *parenta na senteng*, een kras bevel; *senteng do abit na sangkarambar on baen badjoe*, dit eene stuk kleed (goed) is te krap voor een jasje.
SENTER, electrische zaklantaarn; *manjenter*, met zulk een lantaarn iets belichten.
SENTJONG = *pentjong*.
SEO, huur; *manjeo*, huren; *paseohon*, iets verhuren.
SEOL, schuin, verwrongen, vertrokken, scheefgetrokken.
SEOT, zie *saloengsoeng*.
SEPEK, *manjepekkon*, bij kleine beetjes uitstrooien; uitzaaien; *marsepek-sepek*, bij kleine beetjes telkens vallen uit een zak, zooals bv. rijstkorrels, enz.
SEPOET, (T. O.) s.v. slak.
SEPOR, ongeregeld, onzeker, wankelend, onvast; *marsepor-sepor pardalannia*, zijn loop is onvast.
SERAK, *marserak*, verspreid, verstrooid, uit elkaar; scheiden, van elkaar gaan; *manjerak*, *manjerakkon*, uitspreiden.
SERBENG, ter zijde gericht v.d. blik; *manjerbeng*, van ter zijde aankijken, de oogen zijwaarts gericht houden; min of meer boos aankijken; (v. O.) *panjerbeng*, het op die wijze kijken; *o boedjing panjerbengmoejoe*

songon raoet na tadjoman, o meisje, die op zij kijkende oogen van u zijn vlijmscherpe messen gelijk.

SERE, goud, bruidsprijs; *manjerei,* voor een meisje een bruidsprijs betalen; *so bagi na niserean anakboroe on,* voor deze vrouw is niet eens een bruidsprijs betaald; *paoelak sere,* den bruidsprijs terugbetalen; (v. O.) *toehor ni serengkoe* of ook alleen: *serengkoe,* mijne echtgenoote; *parserean,* rijkdom, ook: echtgenoote, familie v. iemands vrouw.

SEREP, laag, nederig; *serep ni roha,* nederigheid; *paserepkon,* lager doen, lager stellen, lager laten hangen; *paserep abitmoe,* laat je rok wat langer naar beneden hangen; *dali serep,* e.s.v. boonen.

SERET, waterketel.

SERONG, hoofddoek.

SERPAK, in een doek op de heup gedragen v.e. kind, zoodat het ééne been naar voren en het andere naar achteren hangt.

SERSER, kruimig v. gekookte *gadoeng* of aardappelen enz.

SESA, uitgewischt, uitgevlakt, uitgeveegd; *manesa,* uitwisschen, vergeven; *hasesaan,* uitwissching, vergeving.

SESE, 1. in Angkola naam gegeven aan een krekelsoort, die onmiddellijk na zonsondergang zijn geluid laat hooren; *madoeng mangkoeling sese,* de *sese* heeft zijn geluid al laten hooren, 't is al over zes des avonds.
2. (T. O.) een geluid, dat zich tegen den morgen laat hooren en dat door den een aan een vogeltje, door den ander aan een sprinkhaan wordt toegeschreven; (v. O.) ook: *basese.*

SESEP, *manjesep,* opslurpen, slurpen; *sesep bo kopi on!* slurp deze koffie maar op!

SESER, *manjeser,* schuiven met de voeten bij het dansen.

SESET, *pisang siseset* = *pisang siholot.*

SETAN, satan, duivel, s.v. booze geest.

SETO, *seto ni roha,* verdenking, vermoeden.

SETOEL, (T. O.) n.v.e. *landoek* in de verhalen.

SEWA, 1. (T.) soort van ponjaard.
2. huur; *manjewa,* huren.

SI, aanw. vnw., voor substantiva geplaatst om er een eigennaam van te maken. In den vocatief valt het weg. Voor een verbaalstam geplaatst vormt het een nomen agentis: *siboan toea,* de heilaanbrenger; *sipaingot,* raadgeving. Voor afleidingen van werkw. geplaatst maakt het substantiva: *silehenon,* het te gevene, wat gegeven moet worden.

SIA, 1. *sia-sia* of *sisia-sia ni tano,* humus, teelaarde.
2. *sisia-sia,* het alfabet; *sia* (Tob.), negen.
3. *disia,* aan hem (= *di* + *ia*); *toesia* = *toe* + *ia.*

SIAK, scherp v. smaak; prikkelend, bijtend, heet v. peper enz.; *na siak panamoean,* ellendig, zeer armoedig; *siahan,* een heet gevoel in den mond hebben ten gevolge van peper of andere prikkelende, scherpe specerijen; *manjiak-njiak,* bijten v. vocht, steken van pijn; *las ni ari manjiak-njiak,* de zon steekt; *manjiak-njiak boetoehangkoe,* ik heb een schrijnend gevoel in mijn maag van honger of iets anders.

SIAK-SIAK, s.v. boom, goed timmerhout leverende.

SIAL, geen geluk hebbende op de jacht of visscherij; tegenspoed brengende; *sial do harangan on,* in dit bosch heb je toch geen geluk (de jacht daar brengt geen buit); (v. O.) *mansial-siali (dipansial-siali)* of (T. O.) *mansisiali (dipansisiali),* ongeluk aanbrengen in het jagen of visschen door zich ongepast te gedragen of uit te drukken.

SIALA, n.v.e. plant, waarvan het stengelmerg en de vrucht als groente genuttigd worden; *doengdoeng siala,* half geneigd, half genegen, half toestemmend; *ma doengdoeng siala da boroe i,* het meisje heeft al half toegestemd.

SIALANG, naam v. boomen, waarin zich bijennesten bevinden; *manjialang,* bedreven zijn in het beklimmen van zulke boomen en de honing uit de nesten te nemen.

SIAM, Siameesch, Siam; naam v.e. gedroogde zeevisch; *dahanon Siam,* rijst uit Siam.

SIAMBIRANG, linker, linksch; *tangan siambirang,* linkerhand; *langka siambirang,* ongelukkige stap; daad, die tegenspoed ondervindt. Vgl. *ambirang.*

SIAMOEN, rechter, rechtsch; *tangan siamoen,* rechterhand; *langka siamoen,* gelukkige stap, geluk aanbrengende daad. Vgl. *amoen.*

SIAN, van, van af; langs; aan den kant van; vanwege; ook: *sikan; sian dia ho?* vanwaar kom je?

SIANDOE, zie *andoe.*

SIANJANG, zie *anjang.*

SIANG, opgehouden v.d. regen; opgeklaard v.h. weer; droog geworden; *ma siang oedan i,* de regen is opgehouden; 't is droog; *hasiangan,* wereld; *hasiangan on,* deze wereld.

SIAP, gereed, klaar, toegerust; *ma siap soede,* al het benoodigde is er.

SIAPARI, (T. O.) vroeger, voorheen.

SIAPOR, sprinkhaan.

SIAR, boos, nijdig, woest, wild; *ma siar ia,* hij is woest.

SIARA, iemand zijn deelneming gaan betuigen, vooral bij sterfgevallen; een graf bezoeken om de een of andere reden.

SIARARABE, zie *ararabe.*

SIAROEM, 1. e.s.v. bladgroente, die gekookt veel op onze spinazie gelijkt, Mal. bajam.
2. *ma marsiaroem dakdanak i* = *ma ro siaroem ni dakdanak i,* het kind ziet er goed en gezond uit; *siaroemna do i,* wordt gezegd v.e. kind, dat met den dag verandert, veel huilt zonder oorzaak enz.; *ma djat siaroemna* of *djat-djat ni siaroemna on,* het

kind ziet er slecht uit. Vaak wordt het tegenovergestelde ermede bedoeld, nl. dat het kind er best uitziet, maar met het oog op de booze geesten durft men dat maar niet zoo te zeggen.

3. *maraek-aek ni siaroem,* vocht afscheiden v.e. zweer.

SIAT, 1. *manjiat,* uitsteken of uitsnijden v.e. doren met een mesje; *parsiat* of *siat-siat,* een kleine wig.

2. ergens ingaan, ergens in kunnen, steeds met een ontkenning; *nada siat be,* het kan er niet meer bij.

SIBAGOERI, s.v. plantje, als onkruid groeiende, beeld van kleinheid, nederigheid of achterlijkheid; (v. O.: Sida rhombifolia L.); *songgop onggang toe sibagoeri,* een rhinoceros-vogel strijkt neer op een *sibagoeri*-plant, wat eigenlijk niet kan, omdat de *onggang* een veel te groote vogel is dan dat hij zich zou kunnen zetten op zulk een klein plantje; wordt als beeld gebruikt, wanneer iets aanzienlijks zich paart met iets dat gering is.

SIBAHOEE, s.v. vogel met zwarte en witte veeren, komt veel in koffietuinen voor en is belust op koffiebessen.

SIBAK, scheur; *masibak,* gescheurd; *manjibak,* scheuren *(manjibakkon); sibak-sibak ni abit* = *pantjo-pantjo.*

SIBANGKE, graszode.

SIBAOET, (T.) zekere zure groente-soort.

SIBAR, geer, ingezet stuk in een jas, rok of broek; *manjibar,* een geer ergens in zetten; ook: een woord tusschen iemands woorden inbrengen; *nada tarsibar aoe be na nidok ni bajo i,* ik kan bij wat die man zegt geen speld tusschenkrijgen.

SIBASO, tusschenpersoon bij het nederdalen v.e. geest, medium. Zulke personen worden bij kwalen en rampen geraadpleegd.

SIBAT, eigenschap, aard.

SIBIROEROE, (T. O.) klimplant (Psophocarpus tetragonolobus D.C. ?).

SIBIT, 1. *manjibit,* knijpen (met de nagels); ergens in knijpen; *sansibit,* een klein beetje, nl. zooveel als men met éénmaal knijpen ergens af kan nemen.

2. *dan sibit,* e.s.v. eetbare paddestoel.

3. (T.) *marsibit-sibit,* knersen, min of meer kraken als blaren, die gekerfd worden.

SIBODAK, e.s.v. vruchtboom (Artocarpus Polyphema Pers.); het hout is goed timmerhout; *sada halak na mangan sibodak, soede hona gotana,* één eet nangka, allen worden besmet met het kleverige sap = de goeden lijden met de kwaden.

SIBOEK, vleesch (niet geslacht); lichaam, lijf, weefsel v.h. hout; *denggan siboekna,* zij is zwanger.

SIBOEL = *hiboel,* vereenigd, één, tezamen; *madoeng siboel tahinami,* in onze beraadslaging zijn we het eens geworden; *na doeng siboel ma he ememoenoe moeli?* is jullie padi al gezamenlijk binnen?

SIBOER, 1. of *siboer-siboer,* de voorhuid.

2. = *djiboer; marsiboer-siboer,* sissen v. vet in de pan.

SIBOERO, (v. O.) n.v.e. grassoort, die zeer onaangenaam riekt.

SIBOEROEK, zie *boeroek* 2.

SIBOEROENG, *siboeroeng tasik,* een groote witte vogel, veel op een meeuw gelijkend; komt in de Pad. Bolak voor; bevindt zich veel bij karbouwen om hun teken weg te pikken; *mamontar songon siboeroeng tasik,* het ziet er wit uit als een *siboeroeng tasik.*

SIBOLA, s.v. boom, welks jonge blaren wel als groente gegeten worden.

SIBONG, (v. O.) = *soebong* 2.

SIBOR, *marsibor-sibor,* trillen v.d. lucht door de warmte; *marsibor-sibor do las ni ari i,* door de zonnehitte trilt de lucht; *marsibor-sibor do hoeida,* het trilt, het duizelt, het schemert me voor de oogen.

SIBORANG, overzijde, overkant v.e. rivier, oversteken v.e. rivier; *panjiborangan,* plaats, waar men een rivier oversteekt.

SIBOROK, grwd. *borok;* kikkervischje, donderpad, dikkop; *hahiangan songon siborok,* op het droge zitten net als een dikkop; *ihoet-ihoet siborok,* meedoen net als een dikkop d.w.z. zoo'n beetje meedoen, ofschoon men er niets van verstaat.

SIDANGBELA, (v. O.) = *sinangbela* 2, de geest van een in de kraam gestorven vrouw, of wel v.e. vrouw, die zich verdaan heeft (poentianak); (T.) *Boroe ni Sidangbela Djambang,* de naam v.e. onderaardsche geest.

SIDING, 1. strik om herten te vangen; *siding-siding,* strik om stekelvarkens te vangen.

2. = *soding* 2; *pasiding* = *pasipi,* ter zijde gaan; aan den kant gaan.

SIDIR, 1. *tarsidir,* geschaafd, geschramd v.d. huid; zie ook *sisidiron.*

2. *tarsidir,* verrekt v.e. spier of pees.

SIDJOENGKAT, z. *djoengkat.*

SIDJOMBENG, spin.

SIDO, *manjido,* gaan zien naar een fuik of strik om te weten of er wat gevangen is.

SIDOENG, klaar, gereed, af; *pasidoengkon,* klaar maken; voltooien; *pasidoengkon ari* = *padjongdjongkon pago-pago,* zie *pago; marsidoengkon (diparsidoeng),* een eind aan iets maken; *hasidoenganna,* het eind ervan, het slot ervan.

SIDOKA, aalmoes, gave.

SIDONGDONG, z. *dongdong* 2.

SIE, sjeich.

SIGA, *masiga,* in lange reepen gescheurd; *manjiga,* in lange, smalle reepen scheuren, vooral v. biezen gezegd, waarmee men wil gaan vlechten; *madoeng manjiga harambir i,* de klapperboom heeft al gespleten bladeren; gezegd om daarmede den ouderdom van jonge klappers aan te duiden; *siga-siga,*

't stukje bamboe, waarmee men biezen voor vlechtwerk splijt.

SIGADON, een lang en groot stuk brandhout, dienende om des nachts het vuur aan te houden; ook voor het vuur, waarbij kraamvrouwen liggen; *marhalangoeloe sigadon, mosok oeloe,* als je je te slapen legt met een *sigadon* tot hoofdkussen, verbrand je je hoofd, d.w.z. ongemerkt kan men er inloopen.

SIGAK = *gak, gawak,* kraai.

SIGAP = *rigap, siap.*

SIGAT, open, van elkaar gescheiden; *manjigat,* van elkaar doen, zoodat het open komt te liggen; *napodo manjigat mata ni ari, madoeng markaredjo ia,* de zon is nog niet goed op, of hij is al aan het werk; *madoeng manjigat oedan i,* het is al droog (de regen heeft opgehouden); *sigat torang sidoemadang ari,* het is al klaar licht; *marsigat,* een scheiding hebben in het haar; *hasigatan,* zooveel ruimte of opening hebben, dat men er door heen kan zien of door heen kan dringen; *nada hasigatan rohania,* je kunt niet in zijn gedachten in komen, je komt er niet achter wat hij denkt; (v. O.) *sigat ari,* des anderen daags in de vroegte; *manjigati,* in iets zien, kijken.

SIGE, bamboestaak, waaraan men de stompjes der takken heeft gelaten om hem als ladder te kunnen gebruiken; ook wel een paal met inkepingen voor datzelfde doel; *sasige,* de lengte van een *sige* als lengte- of hoogtemaat.

SIGI, een zeer nauw spleetje; *manjigi,* een heel klein beetje opensplijten; *tarsigi,* een beetje opengespleten.

SIGOELANDAK, stekelvarken; ook: stekel v.e. stekelvarken.

SIGOEPOK, e.s.v. visch, ook *itoe-itoe* geheeten.

SIGOERDENG, e.s.v. vischje.

SIGOP, gauw, vlug; *pasigopkon,* iets vroeger laten gebeuren; *pasigop!* maak voort! *hoepasigop,* ik maak ergens haast mee, bespoedig iets; *soemigop ko ro!* kom wat spoediger, eerder!

SIGOR, het scherpe vocht v.d. citroenschil; *marsigor noma niida bohi na moeroek i,* zijn toornig gezicht keek heel zuur; *sigor-sigor* (in Pak.) = *girno* (Angk.).

SIHALOENG, zie *haloeng.*

SIHAMPIR, (T. O.) n.v.e. struik, waarvan de vruchten klissen; bij de kruitbereiding gebezigd.

SIHAR = *siar* (ook: *tjikar*).

SIHAT, 1. kam of trosje v. pisangs, zooals er eenige aan een *tandan* zitten; *pisang sansihat,* een kam pisangs.

2. *manjihat,* iets uitpeuteren.

3. *panjihat* = *pangoeloebalang,* z. *oeloebalang.*

SIHE, *hotang sihe,* een rotansoort, waarvan de blaren als dakbedekking worden gebruikt.

SIHIL, schel v.d. stem of v.e. ander geluid, onaangenaam aandoende.

SIHIM, de vrucht v.d. *hotang maldo* (Calamus Manan Miq.); *oelok sihim,* een giftige slangsoort (*oelok dari sihim*).

SIHIPKIP, een pandanussoort, waarvan de droge blaren gebruikt worden om de platronde bruine suiker in te verpakken.

SIHIR, nauwkeurig, tot op den rand, zeer dicht bij iets; (v. O.) ook: ergens tegenaan komend, tegen aanstootende; — *manjihiri,* nauwkeurig naar iets vragen; iets uitvisschen; *sihir toe topi ni medja i,* vlak bij de rand der tafel; *sihir baen,* doe het nauwkeurig, laat niets over zijn kant gaan.

SIHIT, 1. *manjihit,* zuur worden, beginnen te gisten v.d. palmwijn; *madoeng manjihit ngiro i,* de palmwijn is al aan 't gisten.

2. (T. O.) *manjihit,* van iets een schijfje afsnijden.

3. = *sihir;* op den rand van, op 't kantje af.

SIHOERKOER, n.v.e. vliegje of mugje, dat overdag in zeer grooten getale voorkomt, vooral bij de oogen v.d. mensch en zich graag op wondjes neerzet; (v. O.) s.v. eetbare caladium-soort.

SIHOKKOK, s.v. gekko, een groote soort huishagedis, om zijn geluid zoo geheeten.

SIHOL, verlangen, weemoed; heimwee; *masihol,* verlangen hebbende.

SIHON, 1. juist, precies, werkelijk, nauwkeurig uitkomend; *na sihon ma hadatoeonnia,* zijn geneeskunst is echt; *na sihon ma tondoeng ni bajo i,* de voorspelling van dezen man komt precies uit.

2. (T.) *parsihon,* latwerk voor beschotten.

SIHONDOENG, s.v. boom, goed timmerhout leverende.

SIHOR, stok, dienende als stut of steun onder een lijn; *manjihori,* zulk stut onder een lijn plaatsen; spalken; *sihori djolo hirean i,* ondersteun de lijn met een stok.

SIK, 1. (T. O.) *manjikkon,* de gloeiend gemaakte *pasi* in het heft steken.

2. klanknabootsend woord, zie *dosik.*

SIKAN = *sian.*

SIKI, *siki pe* = *haroe pe,* ofschoon; (in Pad. Bolak veel gebruikt); *siki pe da songon i,* ofschoon dat zoo is...

SIKIN, *abit sikin,* satijn.

SIKOLA, school; *marsikola,* naar school gaan; *napodo sikola aoe,* ik ga nog niet naar school; *parsikolaan,* schoolgebouw; de plaats, waar een school gebouwd wordt.

SIKOLET, scharlaken, roode lakenstof.

SIKOE, hoek, schoor, elleboog.

SIKOEK, *matoesikoek,* zwiepen v. zweepslagen.

SIKSIK, 1. *manjiksik* of *pasiksik*, opschorten v. kleeren; optillen v. kleeren, die men aan heeft.
2. *masiksik*, een beetje afgeschaafd v.d. huid (= *liklik*).
3. *matoesiksik*, ginnegappen; steeds met open mond lachen; steeds een keel opzetten, zooals kinderen doen.
4. (v. O.) *manjiksik*, geheel of gedeeltelijk afscheuren, de *tapis* v.e. klapperboom, de *saboet* v.e. klapper; een stuk bast v.e. boom.

SILA, 1. *manjila*, afkammen v. iemands woorden; met opzet er een andere beteekenis aan geven; *disila ho ma na hoedokkon*, jij laakt altijd wat ik zeg.
2. eene handigheid om een zinnetje zoo in elkaar te zetten, dat men bij vlug uitspreken eene andere beteekenis krijgt, bv. *djoengada diida ho manoek na marimboeloe ate-atena dibagasan* (tusschen *marimboeloe* en *ate-atena* hoort een komma te staan); *toekang sila*, iemand, die zulk een kunst verstaat.
3. *markombang sila*, met de beenen kruiselings onder zich zitten.

SILALAT, zie *lalat*.

SILAMANG, (T.) zeker bijzonder fatsoen van zijdewapen.

SILANDIT, z. *landit*.

SILANG, kruis, kruiselings; *marsilang*, gekruist, elkaar kruisende; *hajoe parsilang*, kruis; *manjilang*, kruiselings over elkaar liggen v.d. staartveeren; *napodo manjilang itik on*, deze eend heeft nog geen kruiselings over elkaar liggende veeren (uitdrukking gebezigd bij het aangeven van den ouderdom v. eenden).

SILANTOM, z. *lantom*.

SILAP, in de war; niet goed wetende, wat men doet; buiten zichzelf zijnde; *silap aoe*, ik was in de war.

SILAT, *mangoentjilat*, zijn achterste afvegen met een blad, een stuk papier of iets dergelijks, nadat men zijn gevoeg heeft gedaan; *mangoentjilatkon*, iets daarvoor gebruiken; *pantjilat*, wat men daarvoor gebruikt.

SILBAK, 1. splinter, spaander.
2. opengehaald v.d. huid; *ma silbak patkoe na tartoektoek i*, ik heb mijn voet bij het stooten opengehaald.

SILEMPONG, *silempong karang* = e.s.v. *doal*.

SILESET, zie *leset*.

SILGANG, gespleten; spleten vertoonende; een lange scheur hebbende; *ma silgang tano i*, de grond is gespleten; *ma silgang taroetoeng on*, deze doerian heeft al spleten.

SILI, 1. afwijkend, er langs heen, er vlak naast, niet overeenstemmende; *pasili-sili*, niet met elkaar overeenkomen; van elkaar afwijken.
2. wat in de plaats komt voor iets; *sili pamatang*, een buffel of koe, die boven den bruidsprijs nog betaald moet worden en in de plaats komt van de arbeidskracht v.h. meisje, dat men ten huwelijk gevraagd heeft; *parsili*, pop, gemaakt v.e. pisangstam, die men met den stroom laat afdrijven, en waarvan verondersteld wordt, dat ze de ziekte v. iemand medeneemt; *manjilihon*, van iemand een onheil afwenden.
3. (T.) bij ongeluk opengeraakt, v.d. kleeding.

SILILE = *samara*.

SILISIT = *sileset*.

SILITONGA, het middelste kind of de kinderen tusschen het oudste en het jongste in.

SILMOK, *manjilmok*, sluipen.

SILNGA = *salnga* = *ngangang*, openstaande; *oelang pasilnga pintoe i*, laat de deur niet openstaan.

SILO, verblindend v. licht; *siloan*, verblind zijn door het licht; pijn doende van de oogen door het zien van verblindend licht, door het kijken in de zon; iemand niet goed durven aankijken, omdat men wat met hem heeft; *siloan ia adop aoe*, hij durft mij niet goed in de oogen te kijken; (v. O.) *soemilo-silo*, schitteren, flikkeren.

SILOE, *manjiloe*, iemand, bv. een kind wat voorjokken om stilletjes te kunnen weggaan; de aandacht afleiden; *siloe ma he djolo anggimi*, leid de aandacht van je broertje eens af.

SILOEA, geschenk; (v. O.) welkom thuis; — *manjiloeahon* of *marsiloeahon*, iets als geschenk geven.

SILOEK, prikkelend v. reuk of geur; *manjiloek*, opsnuiven.

SILOEM, (T. O.) (opium)pijp.

SILOEMANG, s.v. waterkever.

SILOGOEN, (T.) naam aan zeer hoog staande golven gegeven.

SILOLOM, s.v. rijstdiefje met zwarte veeren op de borst; (v. O.) *silolom di robaen* = *lomboe*.

SILOM, Mohammedaansch; *halak Silom*, Mohammedaan: *hasilomon*, Mohammedanisme.

SILOPAK, zie *lopak*.

SILPOK, *tarsilpok*, verstuikt.

SILSIL, open, blootliggende v.d. eikel (glans penis); *madoeng silsil*, besneden; *pasilsil*, den eikel blootleggen door aan de voorhuid te trekken.

SIM, *sim ni roha*, innerlijk om iets lachende; innerlijk pret van iets hebbende; *sim rohangkoe mambegesa*, toen ik dat hoorde, moest ik er innerlijk om lachen.

SIMA, *sima-sima (= batat-batat)*, wat er nog overblijft; laatste nakomelingschap.

SIMAMBO = *simamboe*, n. v. een fraaie, dikke rotansoort waarvan men stokken maakt; (v. O.: Calamus Scipionum Lour.).

SIMAMBOE = *simambo; toengkot simamboe*, rotanstok.

SIMANAT, gereed gemaakte sirih-pruim; *marsimanat*, sirih kauwen.

SIMANGGE, e.s.v. onkruid, op de sawah groeiende en als groente gebruikt.
SIMANING, (T.) een bamboe-bekertje, waaruit men palmwijn drinkt.
SIMANTAGI, z. *mantagi*.
SIMAOENG, (v. O.) n.v.e. gewas met bladeren, die een zeer onaangenamen geur verspreiden.
SIMATA, kraal; *abit simataan*, saroeng, waarvan de onderrand of zoom met kralen versierd is.
SIMBA, op zij gaande; op zij wijkende; *pasimba*, op zij uitwijken; op zij gaan; *soemimba-simba*, op zij gaan, uitwijken.
SIMBAK, *marsimbak*, steentjes opgooien en opvangen, het zgn. bikkelen.
SIMBALIKKON, zie *balik*.
SIMBANG = *simbak*.
SIMBARANG, zoo maar, zonder iets bijzonders.
SIMBAT = *sipat* = *olat ni*, van af, tot aan.
SIMBIL, afwijkend, op zij gaande; (v. O.) dubbelzinnig v. iemands woorden; (T. O.) *manjimbil*, uitwijken, op zij afslaan, een zijweg inslaan; *pasimbilkon*, uitwijken, voor iemand of iets uit den weg gaan; (v. O) *panjimbilan*, plaats of weg, waar men uitwijken kan.
SIMBOEJAK, (v. O.) *marsimboejak*, verward, in elkaar, niet te ontwarren v. hoofdhaar, dat bv. wegens ziekte niet verzorgd is.
SIMBOEK, *manjimboek*, snel op iets toeschieten en met een ruk pakken; *disimboek halihi i do anak ni manoek i*, de kiekendief schoot op het kuiken toe en pakte het snel; *marsimboek*, in een twistgesprek elkander vlug antwoorden.
SIMBOELOE, (T.) = *imboeloe*.
SIMBOER, 1. gauw opschietende, voorspoedig groeiende; gauw, spoedig; *simboer magodang*, vlug en voorspoedig groot; *simboer ho ro!* kom gauw!
2. *simboer-simboer*, zachte regen; *marsimboer*, springende v.h. speeksel bij het spreken van sommige personen; (T. O.) als een stofwolk zich vertoonen van een zwerm insecten.
3. (T.) *manjimboer*, een haan tegen een anderen trachten te doen vechten; (v. O.) *hasimboeranna*, op zijn drukst v.e. hanenkloppartij.
SIMBOHAN, het aan beide uiteinden puntige bamboestokje, waarom het breigaren van een net is gewonden en waarmee men breit.
SIMBOLBOLON = *salimbolbolon*.
SIMBOLIT, e.s.v. buikziekte; pijn op de blaas.
SIMBORA, lood, tin, zink; n.v.e. tinnen oorsieraad; *simbora tano*, lood; *simbora ranggas*, tin; *parsimboraan*, amulet, talisman; (v. O.) *simbora ranggas* is bros tin in tegenoverstelling van *simbora soesoe*.
SIMBORGO, rheumatiek; *simborgoon*, aan rheumathiek lijden; volgens v. O.: pijn in de milt.
SIMINIK = *simenek* = *sioentjok*, z. *oentjok*.
SIMIRIK, zie *mirik*.
SIMO, verborgen, geheim, verscholen; *simosimo*, verborgen dingen.
SIMOE, mijt v. schurft; bacil, bacterie; *simoe ni poeroe*, bacil v.d. framboesia tropica; *simoe manompang di na hantjit*, een bacterie, die in een zweer of wondje binnendringt.
SIMOLAP, *parsimolap*, iemand, die zeer wraakzuchtig is.
SIMOTOENG, (v. O.) zie *motoeng*.
SIMPAK, *sasimpak*, een klein trosje; *pisang sasimpak*, een klein trosje pisangs, afgesneden van de groote tros.
SIMPAN, opgeruimd, opgeborgen, netjes verzorgd; *simpan soede parabitonnia*, hij heeft al zijn kleeren netjes opgeborgen.
SIMPAR, door elkaar krioelende; druk heen en weer gaande; *pasimpar sadjo halak na mamoloes i*, de menschen gingen druk heen en weer.
SIMPAT-SIMPATAOE, (v. O.) wie weet? misschien, wellicht.
SIMPE, (T. O.) band om een gevest, een steel, om het splijten te voorkomen.
SIMPOEL, voorbij, klaar, afgeloopen; *simpoel mangan*, klaar met eten; *napodo simpoel sabion i*, de oogst is nog niet afgeloopen; *manjimpoeli*, de laatste hand aan iets leggen; bijna afgeloopen zijn; *pasimpoel*, voorbij laten gaan.
SIMPOELOET, (T.) haarwrong.
SIMPOLA = *sampola* of *impola*, uitkauwsel v. sirih, suikerriet, pulp; ook wel: de kern, hoofdinhoud v. iets.
SIMSIM, alles, door en door; *simsim soede diboeat ia barangkoe*, hij heeft al mijn goederen weggenomen; *simsim gotap tali i*, snijd het touw geheel door.
SINADONGAN, zie bij *adong*.
SINAJAN = *senen*.
SINAKOE, (T.) iemand, die zich in een tijger veranderen kan.
SINALOAN, zie bij *lo*.
SINAMBELA, zie *sinangbela* 2.
SINANGBELA, 1. e.s.v. spinachtig dier met lange pooten.
2. zie bij *sidangbela* (ook wel: *sinambela*).
SINANGNAGA, *sinangnagaon* = *djaton*, zie *djat* 2.
SINAPANG, geweer, snaphaan.
SINDAK, zich ergens buiten houdende, zich neutraal houdende, buiten iets staande, zich afzijdig houdende, geen zorgen meer hebbend voor anderen; *na sindak* of *paisindak*, iemand, die zich neutraal houdt; *sindak tarà*, geheel vrij in zijn bewegingen, omdat men van de zorgen voor anderen ontheven is.
SINDAP = *sintap*, tot aan, van af; *sindap tot*, tot aan de knieen.

SINDIR, zinspeling, toespeling; *manjindir*, toespelingen maken op iets; steken onder water geven; *panjindiri*, iemand, die graag toespelingen maakt.

SINDIRAN, (T.) e.s.v. fuik.

SINDJATA, wapen, weermiddel.

SINDOR, (T. O.) pand, onderpand.

SINDORANG, terwijl; in den tijd, dat; op het oogenblik, dat....

SINDOT, (T.) = *sintap*.

SING, vlug in de rondte draaiende v.e. wiel enz.; *na sing ma pilo-pilo i*, wat draait dat molentje snel in 't rond!

SINGA, leeuw.

SINGAL, openstaande v.d. mond; *pasingal djolo*, doe je mond eens open; *singal-singal*, met open mond staande; dadelijk met den mond vol tanden staande.

SINGALNGAL, zie *ngal* 2.

SINGAP, driehoekige zijwand v.h. dak; *gambaran singap di abit i*, op dat doek zijn driehoekige figuurtjes; *abit na marsingap*, een doek met getanden rand.

SINGGA, ergens rusten, ergens aanleggen, een plaats aandoen; *santongkin singga hami disi*, wij legden daar eventjes aan.

SINGGAK, (v. O.) = *singgalak; hoepasinggakkon*, ik doe achterover liggen, leg iemand achterover, leg iemand op den rug.

SINGGALAK, achterover liggende, op den rug liggende; *manjinggalak*, op den rug liggen; achterover liggen; *pasinggalak*, ga op den rug liggen.

SINGGALOE, 1. mank loopende v.e. paard. 2. *marsinggaloean*, uit elkaar loopen, zich van elkaar verwijderen.

SINGGAN = *sintap*, tot aan, van af; *singgan dia ma rantomoe?* tot waar toe heb je rondgezworven?

SINGGANG, op de hurken zittende, nedergehurkt; *marsinggang*, neergeknield liggende.

SINGGAPOT = *hinaon*, vallen of strikken om dieren mede te vangen; *moeda hatiha singgapot, haroe toe dia pe, laing dapot*, als het eenmaal de tijd is voor de val (of strik), al ga je ook waarheen, je loopt er toch in, d.w.z. je ontkomt niet aan je lot.

SINGGAR, (v. O.) zonnestraal; — *singgar-singgar*, regen bij zonneschijn, kort regenbuitje in den drogen tijd.

SINGGIP, tangetje om de baardharen mee uit te trekken; scharen van een krab of kreeft; *manjinggip* of *manjinggipi*, met zulk een tangetje iets uittrekken.

SINGGIT, *singgitan*, balk met inkepingen, waarop de vloerbalken rusten.

SINGGOELOE, iets, dat men als een soort onderlaag op het hoofd legt om daarop gemakkelijker te kunnen dragen.

SINGGOELOENG, (v. O.) = *singgoeloe*.

SINGGOENG = *antoel*, op iets afstootend, terugstootend; *tarsinggoeng rohangkoe* = *tarantoel rohangkoe*, wat ik wilde, stuitte af.

SINGGOEP, *marsinggoep* = *markonong*, duiken, onderduiken.

SINGGOERIT, (T.) = *singgorit* = *sanggoerit*.

SINGGOK, *singgohan*, zich verslikken, iets in het verkeerde keelgat krijgen; *tarsinggok* (T. O.), zich verslikkende.

SINGGOLOM, s.v. welriekend plantje of kruid (volgens v. O.: Coleus atropurpureus Benth.).

SINGGORIT = *sanggoerit*.

SINGIR, schuldvordering, inschuld, crediet; *parsingiran*, iemand, van wien men iets te vorderen heeft; debiteur; *marsingir*, eene schuldvordering hebben; *parsingir*, die een vordering heeft, crediteur.

SINGIT, 't scheelde niet veel of......; bijna; op het kantje af; *singit so marmara*, 't scheelde niet veel of ik had een ongeluk.

SINGKADOET, (v. O.) *manjingkadoet*, in elkaar gedoken zittende.

SINGKAL, *manjingkal*, spelbreken.

SINGKAM, n.v.e. groote boom; de bast dient als *holot*; *moeda singkam batangna, singkam toenasna*, als de stam *singkam* is, is het uitspruitsel ook *singkam*, d.w.z. zoo de vader, zoo de zoon.

SINGKAP = *sintap*.

SINGKAT, 1. *marsingkat*, de kleeren opgeschort, de broek opgestroopt hebbende bij het doorwaden v.e. rivier; *pasingkatkon*, opschorten, opstroopen; *pasingkat tangan ni badjoemoe*, stroop je mouwen eens op. 2. in ondiep water geraakt van visch: boven den grond uitkomende v.d. wortels v.e. boom; te klein of te kort v.e. jas of broek. 3. vervanger; *singkat ni*, in de plaats van.

SINGKI, vervanger; *marsingki soloek*, beurtelings; *marsingki soloek songon na maridi*, bij beurten net als bij het baden.

SINGKIL, *manjingkili*, afkluiven, het vleesch van een been met een mes afschrappen; *panjingkilan*, afschrapsel; *aha ma singkilan di pat ni intjak-intjak (bintjak-bintjak)*, wat valt er af te schrappen van de pooten v.e. *intjak-intjak*, d.w.z. wat valt er te halen, waar niets is; waar niets is, verliest de keizer zijn recht.

SINGKO, *manjingkoi*, door middel v.h. lot in overeenstemming brengen; *manjingkoi goar*, door middel v.h. lot voor iemand een passende naam zoeken.

SINGKODOE, (T.) s.v. fluit.

SINGKOEAN, (T. O.) spoel, bij het breien v. netten in gebruik.

SINGKOET, n.v.e. plant met lange, breede blaren en eetbare, zoete vruchten; *singkoet ari*, n.v.e. plant met mooie bloemen; *harambir singkoet*, een klein soort klapperboom met groene noten; *dan singkoet*, zie *dan*; (T.) *marboeloeng singkoet na poso*

(andoeng), als een jong *singkoet*-blad (d.i. ingekrompen), v.e. hongerigen buik.

SINGKOP, al het benoodigde aanwezig, compleet, gereed; *ma singkop panganon i,* het eten staat klaar; *pasingkopkon,* al het benoodigde voor iets bijeenbrengen.

SINGKORA, de 6de dag der Bat. maand; *singkora poernama,* de 13de; *singkora bora (mora) toeroen,* de 20ste; *singkora boelan mate* (= *singkora doedoek*), de 27ste.

SINGKOROE, n.v.e. kruid, volgens v.O. de zg. „jobstranen" (Coix agrestis Lour.); een rijmpje luidt: *moeda adong roera, adong singkoroe; moeda adong hoeta, adong boroe.*

SINGKOT, 1. *manjingkot,* zich ophangen; *panjingkotan,* plaats, waar iemand zich heeft opgehangen.
2. *manjingkot hajoe,* een boom ringvormig van een deel van zijn bast ontdoen om hem te laten sterven.

SINGOM, precies sluitend v.e. deksel op een bus; toegeknepen v.d. mond; *hoem singom sadjo ho, oempe mangkoeling,* jij zwijgt maar en laat je geluid heelemaal niet hooren; *dipasingom dakdanak i pamangannia, oelang diinoem ia obat i,* het kind kneep zijn mond toe om de medicijn maar niet te drinken.

SINGOT = *ingot,* denkende aan; *singot rohangkoe di damang na mate i,* ik dacht aan mijn overleden vader; *tarsingot,* in de gedachten komende, ergens aan denkende; *tarsingot rohangkoe,* ik dacht aan......

SINGSING, *manjingsing,* opstroopen v.d. mouwen of v.d. broek.

SINING, onvruchtbaar, v. dieren, soms ook wel v. vrouwen gezegd.

SININIT, s.v. kolibrie.

SINJARNJAR = *andaliman.*

SINJOM, met *roha,* innerlijk pret hebbende (= *sim ni roha*).

SINOER, 1. het merg v.d. pisangstam.
2. vruchtbaar v. vee; sterk vermeerderen v. vee, ook wel van menschen.

SINOK, vast v.d. slaap; (T. O.) ook: veilig, gerust; op zijn gemak; — *sinok modom aoe,* ik heb vast (lekker) geslapen; *hoepasinok modom,* ik heb mijn best gedaan om eens lekker te slapen.

SINONDANG, zie *sondang.*

SINOT, stut onder het huis, waarop de vloerbalken rusten.

SINTA, *sinta-sinta,* smeeking, wensch, bede; *marsinta,* een wensch hebben; *marsintahon,* iets tot een wensch maken; *parsintaan,* wensch, bede, verzoek; (v. O.) *tintin sinta-sinta,* wenschring, ring, die alle wenschen v.d. bezitter vervult.

SINTAK, uitgetrokken uit de scheede v.e. wapen; *manjintak,* met een ruk aan iets trekken of optrekken; (T. O.) *poedoen sintak,* knoop, die men kan lostrekken, losse strik.

SINTAP = *intap* of *sindap,* tot aan, van af, binnen een zeker getal, bedrag of tijdsverloop; *sintap i,* tot zoover; *sintap on toe poedi,* van nu af aan tot later; *sintap tot,* tot aan de knieen.

SINTJAL, berisping; (T. O.) bevreemd opziende van iets; — *manjintjal,* berispen, aanmerking op iets maken; (T. O.) iets vreemd vinden.

SINTJOGOT = *antjogot,* morgen, z. *sogot.*

SINTOEA, oudste, ouderling. Vgl. *toea* 2.

SINTOEK, *manjintoek,* het door en door koud hebben; geheel verkleumd zijn.

SINTONG, juist, waar, precies.

SIO, beschut tegen den regen; *marsisio* of *manisio,* beschutting zoeken tegen den regen; *bagas sio magodang,* benaming v.e. vorstelijke woning.

SIOA = *sewa.*

SIOE, (v. O.) ijzeren punt aan het ondereind v.e. lans, ook *pasi* genoemd.

SIOEK, 1. (T.) *marsioek-sioek,* een sissend geluid geven als nat hout in 't vuur.
2. driftig, gauw boos; *parsioek,* driftkop.

SIOEL, *marsioel,* fluiten met den mond.

SIOER, 1. opgehouden v.d. regen; *sioer ma oedan i,* 't heeft opgehouden met regenen.
2. *marsioer-sioer,* wegspringen v. veel vonken.

SIOK, *siok-siok,* piepen v. kuikens; (T. O.) kermende v. menschen wegens een algemeenen nood; (T.) *mantjiok,* kakelen v.e. hen.

SIOR, 1. boog, waarmee men kluitjes aarde naar de rijstdiefjes werpt om ze te verjagen.
2. scherp v. gezicht; *sior matana,* hij is scherp v. gezicht.

SIOT, (T.) *siot-siot,* tjilpend klagende v. jonge vogels.

SIP, stil, zwijgende; *sip do ia,* hij zweeg stil; *sip ko!* zwijg! *sip-sip,* stilletjes; *sip-sip do ia kehe,* hij is stilletjes weggegaan; *pasipkon,* iemand doen zwijgen; iemand het zwijgen opleggen.

SIPAK, schop, trap; *manjipak,* schoppen, trappen.

SIPALIS, (T. O.) de geest v.e. in de kraam gestorven vrouw.

SIPAN, 1. tapir.
2. (T.) zekere boom, met welks bast men de bladstrooken v. 't dak vastnaait.

SIPASING, (T. O.) zeker waterinsect waaruit het juffertje ontstaat.

SIPAT, 1. van af, tot aan; *sipat on,* van nu af aan; van hier af.
2. *manjipat ni harianan,* den ganschen dag, zoolang de dag duurde, meestal gevolgd door: *mamandjang ni haborngînan,* den ganschen nacht, zoolang de nacht duurde.
3. *manjipati,* regelen, voorschrijven, iemand een regel opleggen.
4. (v. O.) gevolgd door een subst. duidt het een gelijkheid in maat daarmede aan;

zoo lang als, zoo diep als, enz.; *sipat bargot*, zoo lang als een *bargot*.
5. *sipat sipataoe*, zie *simpat simpataoe*.
SIPATA, (T. O.) soms, nu en dan.
SIPATAOE, wie weet, wellicht, misschien; zie *simpat simpataoe*.
SIPATOE, schoen.
SIPEHET, ook *sipet*, s.v. snip.
SIPEOT, pop v.d. waterkever.
SIPET = *sipehet*.
SIPETONG, (T. O.) rups-soort, waarvan de pop als lekkernij geldt.
SIPI, afwijkende, zijdelings, er vlak naast; *pasipihon*, ter zijde gaan, uitwijken.
SIPILIT, zie *pilit* 2.
SIPODE, (v. O.) gember, = *pege*.
SIPOE, *sipoe-sipoe*, stompje v.e. sigaar; restjes, overschotjes; *sipoe-sipoe ni pangkoer*, oude en versleten hak, die niet meer te gebruiken is.
SIPOEK, *oelok sipoek*, n.v.e. giftige slang.
SIPOELOET, kleefrijst, zie *poeloet*.
SIRA, 1. zout; *sira masioe*, salpeter; *manjirai*, zout bij iets doen, zouten; *nada mangan sira be*, geen zout meer eten, uitdrukking gebruikt om volslagen armoede te kennen te geven; (T. O.) *manjira*, iets inzouten.
2. (T.) rood; *manjira*, zich rood vertoonen.
SIRABOEN, asch (van houtvuur).
SIRAGONG, het verkoolde van iets; *marsiragongkon*, iets verkolen.
SIRAK, 1. gemakkelijk splijtbaar v. hout.
2. effen van kleur.
SIRAKA, (v. O.) twist, gekijf; (T. O.) *marsiraka*, twisten, kijven.
SIRANG, gescheiden van elkander; *manjirangkon*, van elkander scheiden; echtscheiden; *manjirang*, van elkaar scheiden: *hasirangan*, scheiding; *soerat hasirangan*, scheidbrief.
SIRARA = *irra*, s.v. vogel, veel op de rijstvelden voorkomende.
SIRARAS, (T. O.) zekere vogel. — (= *sirara*).
SIRAT, 1. dicht v.e. omheining, niets doorlatende; *handang sirat*, een dichte omheining.
2. *manjirat*, breien v.e. net.
SIRDOK, contant, dadelijk, onmiddellijk; *sirdok hoegarar*, ik heb het contant betaald.
SIRE, winkelhaak in een kleed; *ma sire abitmoe*, in je saroeng zit een winkelhaak; *marsire-sire* = *marsibak-sibak*, vol scheuren zitten.
SIRGANG, (v. O.) barst, scheur; (T. O.) *masirgang*, gebarsten, gescheurd, gespleten; open barsten, scheuren, splijten.
SIRI, *siri-siri*, juffertje, libel; *songon siri-siri na mandolnati*, net als een juffertje, dat het maar eventjes aanraakt.
SIRIK, *manjirik*, op zij kijken, schuin kijken, loensch kijkende; *manjirik-njirik*, met de oogen heen en weer draaien; *panjirik*, wijze van op zij kijken, loensch kijken.
SIRING, (T. O.) het geluid v.d. *sarindit* (= *antarias*); *marsiring(an)*, dat geluid voortbrengende.
SIRINGAN, *tali siringan*, touw met een lus of strik.
SIRIPRIP, een pandanussoort.
SIRIT, haar op de vingers of teenen; *sirit ni amamoe*, scheldwoord bij twisten.
SIRIT-SIRIT, *sirit-sirit manoek*, n.v.e. grassoort, die zeer onaangenaam riekt. De eigenlijke beteekenis is „kippedrek".
SIRLAK, *soemirlak-sirlak*, schitteren, flikkeren, glinsteren; *manjirlak*, schitterende zijn.
SIRNIP, boordevol.
SIROEMA-ROEMA, s.v. vogel, die zijn nest in de kampong maakt en graag van de te drogen liggende padi eet.
SIROEP, *manjiroep*, ophalen v.h. vuil in den neus.
SIROHIR, *oelok baganding sirohir*, een onheil aanbrengende slang, zie bij *baganding*; *sirohir do ho*, jij bent een ongeluk-aanbrenger.
SIROKEN = *lampam*.
SIRORAP, (T. O.) Colocasia antiquorum Schott.: *soehat*-soort; kruid, waarvan de knollen gegeten worden.
SIRPANG, zijweg, splitsing v.e. weg, zijpad; *manjirpang*, een zijweg inslaan; *sirpang maropat*, een viersprong; (v. O.) *sirpang panigoran*, binnenpad, dat een deel v.d. grooten weg afsnijdt.
SIRSIR, als een dun laagje uitgestrooid; *manjirsirkon*, als een dun laagje strooien.
SISE, 1. *manise*, lezen; *boekoe siseon*, leesboek.
2. *manise boroe*, onderzoek doen naar een meisje, dat men ten huwelijk vragen wil.
SISEAN, *anak sisean*, leerling.
SISI = *sipi*.
SISIDIRON, scheurnagels hebben. Vgl. *sidir*.
SISIK, 1. schubben v.e. visch; de oppervlakte v.h. water, v. boombast; glazuur v.d. tanden; *sisihon*, e.s.v. ziekte, waarbij men vermagert en de huid schilfers krijgt, waarschijnlijk ten gevolge van voedingsstoornissen. De Bataks schrijven het toe aan overmatig zoutgebruik.
2. *manjisik*, voorzichtig iemand ergens over polsen; *sisik djolo asalnia*, pols hem eens voorzichtig over zijn afkomst.
3. (v. O.) *manjisik-njisik*, krauwelen.
SISILON, nagel (*sisoeloeon*).
SISIP, 1. *oeang sisip* = *oeang soeroek*, omkoopgeld.
2. *manisipi*, voorzichtig naar iets toe sluipen; voorzichtig iemand naar iets vragen; *manisipi manangko manoek*, voorzichtig sluipen om kippen te stelen.
SISIR, 1. *mangoentjisir (mangoentjitjir)*, uitglippen, uitglijden; *pangoentjitjiron*, last van scheurnagels hebben.

2. (T. O.) *marsisir,* (grwd. *sir*), afdruppelen v. iemands spog bij het zien van lekkere spijze.
3. (T. O.) eg, door buffels getrokken.
SISOBA, (v. O.) bidsnoer, rozenkrans. — Vgl. *hasobe.*
SISOEBAN, een klein aarden potje om toespijs in te koken.
SISOELOEON = *sisilon.*
SISOENGOET, knevel, snor; *sisoengoet ni babiat,* snorharen v.e. tijger.
SITA, s.v. katoenen stof; *badjoe sita,* baadje v. katoenen stof.
SITAP = *sintap.*
SITAPANGI, z. *tapang* 2.
SITASIOEL, (T. O.) zekere vogel die des nachts een weemoedig gefluit laat hooren; groen met roode sneb en pooten. Vgl. *sioel.*
SITENGGAR, (T. O.) lontgeweer; — benaming van een geweer, dat volgens de verhalen altijd treft.
SITIK, 1. *pasitik,* tegen elkaar stooten; ook: *marsisitihan; manjitihi,* iemand iets pijnlijks zeggen; *indaloe pasitik, manoek boetongan,* als de stampers tegen elkaar stooten, worden de kippen zat, d.w.z. twee vechten om een been, de derde loopt er mee heen.
2. *tarsitik* = *tarpistik,* vernomen hebbende v.e. gerucht; *tarsitik toe pinggolkoe,* ik heb vernomen.
SITOEBIAK, (T. O.) zekere langsnebbige moerasvogel; — vgl. *toebiak.*
SITOEMOEDOE, zie *toedoe.*
SITOENGGOEK, (T. O.) s.v. wilde sirih met geheel groene bladnerven; de beste sirih heeft roodachtige.
SITOPOE, n.v.e. plant, welker bladeren gekookt gegeten kunnen worden; in rauwen toestand zijn ze bedwelmend.
SO, 1. niet, vooral na *na; na so pade do i,* dat is niet goed.
2. stil, zich niet bewegende, rustig; *so ma ho,* houd je toch rustig; zit toch stil; *paso,* stil doen zijn; *paso djolo,* houd eens even stil.
3. verkorting van *antjo,* z. aldaar.
SOADA, niets, of anders, geen; *moeda soada abatna,* als er geen verhindering is; *soada ba, lehen ma di aoe,* of anders, geef het maar aan mij; *aha soada,* niets.
SOBA, *manjobai,* brandstof bij vuur doen om het beter te laten branden.
SOBAL, (v. O.) vervelend; — *sobalan,* ergens tegenzin in of afkeer van hebben, doordat men het lang gebruikt heeft.
SOBAN, brandhout; *maisoban,* brandhout halen uit het bosch; *paisobanan,* plaats, waar men brandhout hakt; *na sala soban,* krolsch v.e. kat.
SOBAR, geduldig, verdragende; *manjobarkon,* iets verdragen; *manjobari,* iemand verzoeningsgezind maken.
SOBOE, 1. *manjoboe,* vuur toedekken met asch om het zoo smeulende aan te houden.
2. (T. O.) druk bezig zijn, druk aan den gang zijn.
3. (v. O.) *soboe-soboe,* mengsel van takken, takjes, zand, enz., dat na een overstrooming op den oever eener rivier of op sawah's blijft liggen; *songon paroedan ni soboe-soboe,* het is boter aan den galg gesmeerd.
SOBOER, *manjoboer,* opmaken; ook als grof woord voor: drinken; *madoeng disoboer ia sinadongankoe,* hij heeft al mijn goed opgemaakt.
SOBOET, (Mal. *seboet*) *tarsoboet,* er staat gezegd of geschreven; *tarsoboet di kitabnami,* in ons boek staat geschreven...
SOBOK, gelijk, overeenstemmende.
SOBOP, (v. O.) oorzaak, aanleiding, reden, omdat; *sobop ni i,* daarom, deswege.
SODA, kalk; *manjoda,* kalken, witten.
SODANG, mits, als maar; ook: *sodangna; sodang oelang,* als maar niet......; mits maar niet.
SODING, 1. dwars, scheef; *soding do parpodomnia,* hij heeft de gewoonte van op de zijde te slapen (= *djorbing*); *pasoding djolo antjo hoeboloes,* ga eens een beetje dwars staan, opdat ik voorbij kan.
2. afgezonderd, afgelegen; *pasodingkon,* afzonderen, iemand terzijde roepen.
SODOK, schop, spade; *manjodok,* met een schop opscheppen.
SOEADA = *soada.*
SOEAK, *masoeak,* gescheurd, gespleten; *manjoeakkon,* scheuren, vaneen scheuren, aan stukken scheuren; (T.) *manjoeakkon hata,* een verkeerd antwoord geven.
SOEAL, 1. tegenstaande v. spijzen; walging gevoelende; *soeal hoelala na mangan i,* het eten staat mij tegen.
2. vraag; *marsoeal,* vragen doen, vragen stellen, ondervragen; *marsisoealan,* elkander vragen stellen over iets; *parsoealan,* datgene, naar aanleiding waarvan men vragen stelt.
SOEAN, *manjoean,* planten; *manjoeankon,* iets planten; *soean-soeanan,* plantsel; alles wat men plant; *soeanon,* tijd, waarin de rijst op de sawah wordt uitgeplant; *panjoeanan,* plaats, waar men iets plant; *disoean ia na so toetoe,* hij heeft valsche praatjes rondgestrooid; *sinoean toenas* (andoeng) zoon; *sinoean bojoe* (andoeng) dochter; *soeàn oeloe i toe boestak,* het hoofd stak in den modder.
SOEANG, gelijk, precies als, als; *soeangkon,* gelijk als, net als; *soeangon* (T.) = *soeangkon.*
SOEAP, 1. *marsoeap,* zich het gezicht wasschen; *manjoeap,* het gelaat besprenkelen of bevochtigen; *doeng pe hoesoeap asa tarkalak ia,* pas nadat ik hem het gezicht besprenkeld had, kwam hij bij; *medja parsoe-*

apan, waschtafel; *marsoeapkon*, een of ander vocht gebruiken om zich daarmede het gelaat te wasschen of te besprenkelen.
2. *koedo soeap*, een bles (= *simantahari*).
3. n.v.e. vogel (duifsoort, bruin v. kleur).
SOEARA = *sora*.
SOEARI, *marsisoeari*, zich bij het vuur koesteren of in de zon warmen; (T.) *marsoesoeari*, zich in de zon koesteren.
SOEASA, (T. O.) spinsbek.
SOEASO, inlandsch goud; vermengd goud, vgl. *soeasa*.
SOEBABAI, (T.) venster.
SOEBANG, 1. wat verboden is; bloedschande; *marsoebang*, bloedschande bedrijven.
2. (T. O.) *soebang-soebang*, Scaevola Koenigii Vahl., heester; het witte sponsachtige merg dient voor lampepitten en voor oorsieraad.
3. *soebang djontoer (djentoer)*, s.v. waterkever.
SOEBE, (T.) *soebe-soebe*, kruiderijen.
SOEBO, (T. O.) *mantjoebo*, beproeven, trachten te doen.
SOEBOE, *kotoe soeboe*, de tijd voor de vroege-ochtendgodsdienstoefening der Mohammedanen.
SOEBOET, afkomst, herkomst, verloop, toedracht; *hoeboto do soeboetna*, ik weet er de herkomst van.
SOEBONG, 1. *mangkoek soebong*, een groote witte kop.
2. s.v. waterinsect.
3. (v. O.) ronde, platte oorkrabben, in de oorlellen v. vrouwen.
SOEDE, op, opgemaakt, verteerd; ook: alle; *ma soede*, het is op; *pasoedehon*, opmaken, verteren; ook: *marsoedehon; ro do halahi soede*, zij kwamen allen; *soedena* of *sasoedena*, alles, allen; *hasoesoede*, het „op" zijn; einde, afloop.
SOEDJOED = *soedjoep*.
SOEDJOEP, prosternatie.
SOEDOE, *marsisoedoe*, zich bij een vuur warmen; *parsisoedoean*, vuurtje, waarbij men zich warmt.
SOEDOENG, *soedoeng - soedoeng*, hutje, schuurtje.
SOEDOER, aangebouwd schuurtje, afdakje.
SOEDOET, hoekkeper v.h. dak.
SOEGA, doren; *soega ni ri*, de scherpe puntjes v.h. alang-alanggras; *tarsoega*, een doren in de huid gekregen hebbende; *manjoegai*, puntige stokjes zetten om daarmede schadelijke dieren te vangen; *manjoegai kotok*, klapperratten vangen met zulke stokjes. Vgl. *soegar*.
SOEGAL, tegenstaande, tegenstand wekkende; *soegal do di rohangkoe*, het wekt mijn tegenstand op.
SOEGAPA, zie *soenggapa*.
SOEGAR, scherp en hard stokje, scherp puntje; *soegar ni ri*, de scherpe puntjes v.h. alang-alanggras; *marsoegar-soegar do ingkajoenta i*, onze groente (gekookte) zit nog vol harde steeltjes (omdat ze niet goed is schoongemaakt). Vgl. *soega*.
SOEGARI, indien, als, zoo; *soegari soera*, indien eens; gesteld eens, dat...; mocht het eens....
SOEGI, 1. s.v. tandenborsteltje, door Mohammedanen steeds bij zich gedragen.
2. *soegi-soegi*, pruimpje tabak, gewoonlijk in een mondhoek gehouden, wat veel sirihkauwende vrouwen doen.
SOEGIT, *soegit rohangkoe* = *gigi rohangkoe*, ik heb er een hekel aan; *soegit pangkoelingnia*, wat hij zegt, irriteert.
SOEGOET, schuin hangende, ineengedrongen zittende; *madoeng soegoet sopo i*, de schuur hangt al schuin; *ma soegoet babi i*, het varken is al in elkaar gezakt; *adoe soegoet ia di soehi-soehi an*, daarginds zit hij ineengedrongen in dien hoek; *dipasoegoet ia di soehi-soehi i*, hij is neer gaan zitten in den hoek; *mangoentjoegoet* of *mangintjoegoet*, ineengedoken zitten.
SOEHA, opbrengst; opbrengst gevende; uitzetten v. groente bij 't koken; *soeha ni saba*, opbrengst v.d. sawah; *na soehaan do hape*, wat brengt dat veel op; wat deelt dat erg uit!
SOEHAR, omgekeerd, tegenovergesteld, tegen den draad in.
SOEHAT, 1. Caladium-plant; volgens v. O. de Colocasia antiquorum Schott.; de knollen worden gegeten.
2. n.v.e. rijstmaat; *sasoehat*, één zoo'n maat; *manjoehat*, meten; *manjoehati*, iets uitmeten; *soehat-soehat*, waarmede men meet; *marsoehat di ho*, dat hangt van jou af; *soehatan* of *parsoehatan*, inhoudsmaat.
SOEHE, *manjoehe*, meten v.d. ééne hoek naar de andere, diagonaalsgewijs, of iets zuiver even lang en even breed is; *sipanjoehe*, een kind, dat met een bijzondere ligging geboren is en oorzaak is, dat een ander kind in de familie sterft.
SOEHI, hoek, uithoek, afgelegen oord; ook: *soehi-soehi; soehi-soehi*, elleboog.
SOEHIL, *manjoehil*, met een stokje of mesje iets uitpeuteren; *soehil-soehil*, tandenstoker.
SOEHOE, *kapala soehoe*, onderhoofd in een dorp; hoofd v.e. bij elkaar behoorende groep v. familie v. denzelfden stam; (T.) *soehoesoehoe*, vertegenwoordiger v. onderdanen, die van dezelfde marga zijn als de vorst, in tegenoverstelling van *bajo-bajo*.
SOEHOEL, 1. heft v.e. mes; handvat; greep.
2. (T.) *soehoel-soehoel*, zekere boom, welks bast als *holot* genuttigd wordt.
3. uitroep bij een aardbeving; (v. O.) in Mandailing roept men: *lai Toehan! lai Toehan!* d.i. in het Minangkabausch: (wij) zijn er, Heer!
SOEHOENG, 1. *manjoehoeng*, de pooten v.e. slachtdier bij elkaar binden.

2. opgerold als een kluwen; in elkaar gedoken; *soehoeng parpodom ni dakdanak i*, het kind sliep in een gebogen houding.

SOEHOET, hoofd, leider, gastheer v.e. feest, plechtigheid, tocht; *hasoehoeton*, groep of gemeenschap, onder één hoofd staande; dorpsgemeenschap; *markasoehoeton*, tot zulk een groep of gemeenschap behooren; *ompoe soehoet*, grootvader of grootmoeder v. vaders zijde.

SOEJOEK, *manjoejoek*, strijken, streelen, met een schepnet over den grond strijken.

SOEJOEP, *dakdanak na soejoep*, weeskind; (T. O.) *tading masoejoep*, in zijn prille jeugd als weeskind achterblijvende; *na soejoep panomoean* = *na siak panomoean*.

SOEKO, 1. ergens zin in hebbende, iets willende; *nada soeko aoe*, ik heb er geen zin in; *soeko sama soeko*, wie wil met dengene die wil, uitdrukking gebezigd om daarmee te kennen te geven: als jongeling en meisje elkander willen hebben, kan niets hen verhinderen te huwen; *manjoekoi*, het iemand naar den zin maken door hem te geven, waar hij zin in heeft.

2. (T.) azijn.

SOEKOE, tien-stuiverstuk.

SOEKOER, *marsoekoer*, geschoren worden; *manjoekoer*, zich scheren; *piso soekoer*, (ook wel uitgesproken *sjoekoer*), scheermes.

SOEKOET, (T.) buitengemeen; *soekoet denggan*, 't was buitengemeen schoon.

SOEKSOEK, bij elkander liggende; opeengestapeld; *madoeng soeksoek sinamoraannia*, hij heeft zijn bezittingen opeengestapeld.

SOELAHA, aarzelend, tegen den zin in gaande; *soelaha rohangkoe*, het gaat tegen mijn zin in; ik aarzel.

SOELAK, precies als, net als; *soelak ma na hoedokkon i*, het is net zoo als ik het gezegd heb; *pasoelakkon*, vragen of het zoo is; navragen; *pasoelahonkoe do i*, dat zal ik navragen.

SOELAM, *manjoelam*, borduren.

SOELAMBAK, (ook: *sigoelambak*) n.v.e. langharige, zwarte, sterk ruikende martersoort.

SOELANDAK = *sigoelandak*, stekelvarken (= *goendjo*).

SOELANDIT, zie *landit*.

SOELANG, 1. *manjoelangi*, een kind voeren; iemand spijs in den mond steken; (T. O.) *soelang-soelang*, wat men een kind voert; *manjoelangkon*, iets in iemands mond stoppen.

2. *soelang-sali*, druk heen en weer gaande.

SOELANGAT, s.v. net, totebel.

SOELASI, s.v. plant met klissen (= *siboroe gasgas*).

SOELBAK, 1. *manjoelbak*, 'n onaangenaam gevoel over zich krijgende; *manjoelbak ma da hoelala*, mijn hart draaide om.

2. (T.) *masoelbak*, gescheurd zijn, opscheuren, v.d. nagels.

SOELDOM, te diep in zittende v.e. kurk in de hals v.e. flesch; diep ingedreven v.e. spijker; *pasoeldom pakoe i*, sla den spijker er wat diep in.

SOELDOP = *soeldom*.

SOELEMBE, (T.) *Dja Soelembe*, naam aan woudgeesten gegeven, die verondersteld worden zeer belust te zijn op vleesch of visch.

SOELI, de op nieuw uitgeschoten stoppels op de sawah; de tweede oogst van hetzelfde gewas.

SOELIGI, splinter; *tarsoeligi*, een splinter ergens in gekregen hebbende; *tarsoeligi tangankoe*, ik heb een splinter in mijn hand.

SOELIHA, *manjoelihai*, iemand voorzichtig uithooren; een vaag vermoeden hebben; *disoelihai rohangkoe ia*, ik heb er zoo'n vaag vermoeden van, dat hij het gedaan heeft.

SOELING, fluit; *marsoeling*, op de fluit spelen.

SOELO, (T.) *hoerik kinanten soelo*, n.v.e. klophaan, die gespikkeld is en witte pooten heeft.

SOELOE, fakkel, toorts; damarkaars; *manjoeloe*, bijlichten met een fakkel; *manjoeloei*, met een fakkel bijlichten om een onderzoek in te stellen; *manjoeloe bagas*, in een huis een onderzoek instellen of er ook vergif gevonden wordt.

SOELOEK, 1. afgelegen, een inham vormend, een uithoek zijnde; *soeloek do koboenki toe lombang*, mijn tuin ligt afgelegen in het ravijn; *soeloek do bohi ni bajo i*, het voorhoofd v.d. man is aan beide zijden kaal (alleen in het midden wat haar); (T.) *padang soeloek*, een weide midden in een bosch.

2. mystieke oefening, die 40 dagen duurt.

SOELOEM, s.v. riviervisch; *songon soeloem, disi aek na lan, toesi ia*, als de *soeloem*, waar het water helder is, daar gaat hij heen, d.w.z. ubi bene, ibi patria.

SOELOENG, (T.) *manjoeloeng*, een geest verzoenen door hem plantsoen toe te wijden; *djaoeng panjoeloeng*, een stuk maisgrond, dat aan de geesten is toegewijd.

SOELOEP, 1. naam v.e. zwartblauwe stof, waarvan meestal broeken werden gemaakt. Vgl. *soloep*.

2. = *soeloek* 2.

SOELON, *soelon-soelonan* = *biar-biaran*, angstig zijn voor iets.

SOELPI, gauw op de teenen getrapt, lichtgeraakt.

SOEMA, de 2de dag der Bat. maand; *soema ni mangadop*, de 9de; *soema ni holom*, de 16de; *soema ni mate*, de 23ste.

SOEMAN, gelijk, precies als; *pasoeman-soemankon*, net doen alsof; nadoen; nabootsen.

SOEMANGGE, n.v.e. kleine plant, wel als groente gebruikt.

SOEMAR, overvloedig, rijkelijk veel; zeer talrijk; *na soemar ma pomparan ni halahi*, wat zijn hun nakomelingen talrijk.

SOEMBAHOR, tegen het gevoel ingaand; voor het gevoel niet bij elkaar passend; *Si Regar toe Si Regar marbagas, soembahor do i*, als een Si Regar met een Si Regar trouwt, gaat dat tegen het gevoel in; *soembahòr hoelala mandokkon goarnia*, 't gaat tegen mijn gevoel in zijn naam te zeggen; *soembahor do hoelala mangkobari dohot halahi*, 't gaat tegen mijn gevoel in met haar (hem) te praten, (als het namelijk iemand betreft met wien men volgens de adat niet spreken mag, zooals bijv. iemands *bajo*).

SOEMBAN = *poren*, muurplaat.

SOEMBANG, bloedschande; *marsoembang*, bloedschande bedrijven.

SOEMBAON = *sombaon*, zie *somba*.

SOEMBAR, wat niet bij elkaar past; *pasoembarkon*, wat niet bij elkaar past, bij elkaar doen.

SOEMBAT, prop, kurk; *manjoembat*, dicht stoppen; *soembat djolo loebang i*, stop het gat eens dicht.

SOEMBIA, pijltje voor een blaasroer; ook een scherp bamboepijltje als val gebezigd.

SOEMBIGA, korrel; *sira sansoembiga*, één korreltje zout.

SOEMBOE, 1. as v.e. kar.
2. pit voor een lamp.

SOEMBOENG, passend; *pasoemboeng*, passend maken.

SOEMBOER = *soemoer*.

SOEMOER, put; ook wel: bron, waar men water haalt.

SOEMOLAP, *soemolapon* = *ronggoton*, zie *ronggot*.

SOEMONDO, een vorm van huwelijk, waarbij de jongeling, omdat hij geen geld heeft den koopsom (bruidschat) te betalen, bij zijn a.s. schoonouders gaat arbeiden om zoo zijn vrouw te verdienen.

SOEMPA, eed; *marsoempa*, een eed zweren; *pasoempahon*, iemand een eed laten zweren; iemand beëedigen.

SOEMPAGO, de bekende tjempaka, een plant met welriekende bloemen.

SOEMPAR, even ver van, op gelijken afstand van de streep, die bij sommige kinderspelen op den grond getrokken wordt.

SOEMPIT = *oeltop*, blaasroer; *manjoempit*, met een blaasroer schieten.

SOEMPOL, prop, kurk; *manjoempol*, iets dicht stoppen, toestoppen.

SOEN, klaar, afgeloopen; *soen denggana*, volkomen goed, volmaakt goed; *ma soen!* nou is het heelemaal klaar; nou breekt me de klomp! *manjoeni roha*, wat men in den zin heeft tot in al zijn konsekwenties ten uitvoer brengen.

SOENAGA, aard, wijze, karakter; *soenaga ni*, 't is de aard van......; het hoort zoo bij......; een rijmpje is: *soenaga ni baion tihe, na momo hiason mata; soenaga ni halak na bile, na momo leanon hata*, 't is de aard van de *tihe*-bies, dat men ze jong 't best kan gladstrijken; 't is de aard van ('t behoort zoo bij) de verachte menschen, dat men ze gemakkelijk kan schelden; *soenaga ni tano ma i tinggangon ni oedan*, 't ligt in de natuur van de aarde, dat de regen op haar valt, d.w.z. de kleine man moet het ontgelden.

SOENAT, besnijdenis, oòk: *soenat nabi; pasoenatkon*, laten besnijden.

SOENDAL, *anak soendal* = *anak gampang*, onecht kind; kind welks vader niet bekend is.

SOENDAT, niet doorgaande; zijn beslag niet krijgende; niet komende tot; mislukkende; *soendat karedjonami dibaen i*, ons werk (feest) ging daardoor niet door; *manjoendati*, doen mislukken; storing teweegbrengen, zoodat iets niet doorgaat; (v. O.) *ngada soendat*, onvermijdelijk; *ma soendat rohangkoe*, ik weet niet, wat ik doen moet; ik zie geen uitweg; ik ben ten einde raad; *ngada soendat so kehe be ia na toe Padang Bolak*, hij wil en zal naar de Padang Lawas gaan.

SOENDE, 1. *oente soende* = *oente djoengga*, een citroensoort, welks sap men uitknijpt; met water vermengd geeft het een frisschen drank.
2. *moelak soende*, precies zooveel teruggeven als men ontvangen heeft.

SOENDOENG, *masoendoeng*, overhangend, overhellend, schuins overbuigende.

SOENDOET, 1. geslacht; *marsoendoet-soendoet*, van geslacht op geslacht; bij geslachten; *manjoendoeti*, van hetzelfde geslacht als waarvan de moeder afkomstig is, een meisje tot vrouw nemen, inzonderheid de „*boroe toelang*".
2. ondergaande v.d. zon; *masoendoet mata ni ari*, de zon is al ondergegaan; (T.) ook: in een vervloeking v.e. persoon: ten onder gaan; — *hasoendoetan*, de plaats, waar de zon ondergaat, het Westen.

SOENG, *tarsoeng*, per ongeluk, bij ongeluk; voor niets.

SOENGAR, gezwollen v.d. mond of v.h. gelaat ten gevolge van een stomp; (T. O.) opwippende v.d. neus; — *manjoengarkon*, iemand een stomp voor zijn mond of in zijn gezicht geven.

SOENGE, beek, stroompje; ook: *soenge-soenge*.

SOENGGAPA, de scherp-gepunte bamboestokjes of ook wel *taroegi*'s, die aan de binnenzijde v.d. fuikopening zijn aangebracht en binnenwaarts zijn gericht om te beletten, dat de visch er weer uit zwemt. Soms ook: *soegapa*.

SOENGGAPOT = *singgapot*.

SOENGGELGEL, *marsoenggelgel,* met elkaar kijven; redetwisten; in een woordentwist met elkaar zijn.
SOENGGING, op hoogmoedigen, boozen, bitsen toon; *na soengging ma pangkoelingnia,* wat slaat hij een boozen toon aan.
SOENGGOE, *manjoenggoei,* van iets zeggen, dat het zoo is of dat het waar is; nagaan, onderzoeken of iets waar is.
SOENGGOEL, *manjoenggoel,* wakker maken, wakker roepen (ook figuurlijk, bijv. in iemands herinnering); *biasi disoenggoel ko aoe?* waarom heb je me wakker gemaakt? *tarsoenggoel,* wakker geworden, ontwaakt.
SOENGIT, (T. O.) geergerd v.d. *roha; soengit ni roha,* ergernis.
SOENGKA, *hoesoengka,* (ofschoon het mij moeilijk viel; ofschoon ik er weinig zin in had, toch...) ik heb me ertoe gedwongen, ik heb me ertoe gezet, ik heb de moeite gedaan; ook: *hoesoengka-soengka; nisoengka-soengka songon na manaek hopong,* zie bij *hopong;* (v. O.) *soengka,* moeilijk, lastig; moeilijk te doen, maar ook moeilijk na te laten.
SOENGKALIT, 1. *manjoengkalit,* afscheuren, uit elkaar trekken, bv. vleesch met de tanden; *hara ni togoe ni iponnia disoengkalit ia sadjo djoehoet i,* door zijn sterke tanden scheurde hij het vleesch zoo maar van elkaar.
2. *manjoengkalit,* warrig, vezelig v. hout, tegen de draad in; dwars ingestoken v.d. spade in den grond.
3. in een *toeri* komt voor: *bodat manjoengkalit di songkar pogang,* wat volgens mededeelingen vertaald moet worden: een aap, die zijn geluiden uitstoot op de dwarsbalk in den dakstoel.
SOENGKAR = *soehar.*
SOENGKE, 1. s.v. insect, veel op de sawah voorkomende (= *soeroek* 2).
2. *manjoengke* = *mangoege,* z. *oege.*
3. *panjoengke* = *panjoehe* (z. *soehe*), onheilaanbrenger; *panjoengke do anakboroe i, ro ia, mate halak,* die vrouw brengt onheil aan; als zij komt (in een familie als pasgehuwde), sterft er iemand.
SOENGKET = *domoen.*
SOENGKOEN, s.v. broodboom.
SOENGKOET, (T.) een klein valnet, dat men des nachts bij toortslicht over de slapende visch doet.
SOENGKOT, reikende tot aan; ergens tegenaan stootende; *soengkot di langit rohania,* hij reikt met zijn hart (binnenste) tot aan den hemel.
SOENGO, (T.) = *soengoe.*
SOENGOE, hoorn v.d. rhinoceros.
SOENGOET, zie *sisoengoet.*
SOENTI, 1. gedroogde en gebroken bladeren v.d. *garoegoer,* die als *asom* verhandeld worden.
2. *manjoenti* (= *mangaloentihon),* fijntrappen, in elkaar frommelen.
SOENTJANG, omgekeerd, in verkeerde ligging, in omgekeerde richting; *soentjang ia topak,* hij is met de voeten vooruit geboren; *pasoentjang oene* = *marsoentjang oene,* uitdrukking om daarmede te kennen te geven, dat men voor het eerst een bezoek bij de familie der vrouw brengt; (v. O.) *manjoentjang,* in tegengestelde richting gaan, omkeeren om terug te gaan.
SOENTJONG, (T.) *marsoentjong,* zich den neus snuiten; in Angkola: *marsioentjong,* zie *oentjong.*
SOENTOEK = *soentoet.*
SOENTOET, 1. in hooge mate, volop, buitengewoon; *na soentoet ma hamoraannia,* zijn rijkdom is buitengewoon.
2. (T.) *soentoet ngon......... toe.........,* van af...... tot......
SOEO, *marsoeo* of *pasoeo,* ontmoeten, elkander ontmoeten.
SOEPAK, 1. *sasoepak,* een vingerlengte, nl. v.d. top v.d. wijsvinger tot beneden waar de duim begint.
2. een inhoudsmaat = *soehat* of *djoeal;* (T. O.) = 1/8 *soloep.*
SOEPI, e.s.v. plant met eetbare bessen.
SOEPING, oor, oorlel.
SOEPING-SOEPING, s.v. plant, veel lijkende op onze postelein.
SOEPOE, doosje of kokertje voor de sirihkalk.
SOERA, als; verondersteld, dat; gesteld, dat: *soegari soera, garisoera,* indien eens; gesteld eens, dat......; *soera-soeraon,* meenen, gissen, in de veronderstelling leven, zich verbeelden; (v. O.) *soera-soera,* alsof, schijnbaar; *soera-soera nida,* oogenschijnlijk.
SOERAE = *soera.*
SOERAK, gejuich, geschreeuw; *marsoerak,* juichen, schreeuwen; *disoerak halahi bajo i,* zij hieven een geschreeuw over dien man aan.
SOERAM, *marsoeram-soeram,* bevuild, bezoedeld zijn; bespat, bevlekt.
SOERAMBI, n.v.e. mes.
SOERANG, (T.) *soerang-soerang,* ieder respectievelijk: *manoerang,* alleen loopende, geen enkele bloedverwant hebbende in een dorp of streek; *halak manoerang,* een alleen loopend mensch, iemand die alleen op de wereld is; *horbo manoerang,* een buffel, die zich van de kudde afzondert.
SOERANGKAP, (T. O.) knip om vogels levend te vangen.
SOERAT, brief; *manjoerat,* schrijven; *marsoerat,* op schrift staan; *pasoeratkon,* laten opschrijven: *panjoeratan,* waar men op schrijft; *manjoeratkon,* iets opschrijven; *soeratan,* schrift, handschrift; *boekoe soeraton,* schrijfboek; *soeratan* heeft ook de beteekenis van: lot, voorbeschikt lot; *madoeng soeratanniba songon i,* mijn voorbeschikt lot is nu

eenmaal zoo; (v. O.) *na tarsoerat tingon na-djolo-djolo,* vanaf vroeger is voorbeschikt.

SOERBOE, *manjoerboe,* in brand steken; *panjoerboean,* waar men iets in brand gestoken heeft; waar iets afgebrand is; (T. O.) *soerboe-soerboe,* een toorts van idjoek of cocosbladen om iets in den brand te steken; geval v. brandstichting.

SOERDOE, *manjoerdoe,* aanbieden, presenteeren, aanreiken; *manjoerdoehon,* iets aanbieden, aanreiken; *panjoerdoean,* waarmede men iets aanbiedt, inz. een taschje om daaruit de sirih aan te bieden; *soerdoe,* contant.

SOERDOENG, 1. overhellend.
2. *manjoerdoengkon* = *manjoerdoehon,* z. *soerdoe.*

SOERGO, hemel.

SOERI, kam; *marsoeri,* zich het haar kammen; *manjoeri,* iets uitkammen, gelijk kammen.

SOERIK-SOERIK, s.v. nachtvogel.

SOERING, lijn, streep; *manjoering,* een lijn trekken.

SOERIRANG, voorzegging, voorspelling; *manjoerirang* of *manjoerirangi,* voorspellen, voorzeggen; *panjoerirang,* profeet, voorzegger.

SOERKOET, *manjoerkoet,* in brand steken.

SOERLALA, s.v. groote, giftige spin, die zijn nest in den grond heeft.

SOERMOEN, op een hoop liggende, in elkaar hangende; als een zak zittende; *oelang ko soermoen disi,* zit daar niet zoo te hangen ! *dipasoermoen ia boeroek-boeroek i toe soehi-soehi i,* hij wierp al de oude rommel op een hoop in den hoek.

SOERNGAM, scheef getrokken v.d. mond.

SOERO, klein Moh. bedehuis, tevens Koranschooltje.

SOEROE, *manjoeroe* (ook wel: *marsoeroe),* zenden; *manjoeroehon,* iemand zenden; *panjoeroe,* hij, die zendt; *soeroe-soeroean,* gezondene, gezant, engel; (T.) *maisoeroe,* een gezant zenden; *paisoeroean,* gezant, zendeling; *na isoeroehon* = *na nisoeroehon.*

SOEROEHAN, s.v. visch.

SOEROEK, 1. *manjoeroek,* onder iets door kruipen; *nada mago toea ni hambeng manjoeroek taroema,* een geit verliest haar geluk niet, al kruipt zij ook onder het huis door, d.w.z. men verliest niets van zijn waarde, al doet men ook iets, dat minderwaardig lijkt; *panjoeroehon,* waar men onder door kruipt; *oeang soeroek,* omkoopgeld, steekpenningen.
2. = *soengke* 1.

SOEROENG, *pasoeroengkon,* iemand boven anderen verheffen; aan iemand meer geven dan aan anderen; *soemoeroeng,* voortreffelijker, te boven gaande; wat iemand meer toekomt dan anderen; *hasoeroengan,* voortreffelijkheid.

SOEROENGGOEK, (v. O.) = *siroenggoek,* z. *roenggoek.*

SOEROET, achteruitgaande, retireerende, terugdeinzende; *soemoeroet,* achteruitgaan, terugdeinzen; *pasoeroet,* zich terugtrekken.

SOERPOE, *soerpoe-soerpoe,* s.v. visch.

SOERPOEK, zich niet meer vrij overal heen kunnende bewegen door ziekte enz.; *ma soerpoek ia saonari hara ni na tardoeri i,* hij is aan huis gebonden, omdat hij in dien doren getrapt heeft.

SOERSAR, verspreid liggende, in stukken liggende; *ma soersar eme disampakkon ia,* hij heeft de padi overal heen geworpen.

SOERSOER, afgebrokkeld, in elkaar gestort; *mangkasoersoer,* in menigte of voortdurend afbrokkelen.

SOERTO, zijde.

SOESA, moeite, zorg; *manjoesai* = *manjoesahon,* moeite veroorzaken, zorg baren; *pasoesa-soesahon,* iemand moeite geven, iemand lastig vallen; *hasoesaan,* moeite, verdriet, zorg.

SOESAT, op een hoop bij elkaar geworpen; *manjoesatkon,* op een hoop werpen; terneer werpen; (T.) *soesat-manjoesatkon,* elkander onder het worstelen neerkwakken.

SOESOE, borst (inz. v. jonge meisjes), uier; melk (in Angkola zegt men voor melk; *dadi*); (T. O.) *boetoeha soesoe,* het dunne gedeelte der darmen, dat men nuttigt; *manjoesoe,* zuigen aan de borst; *pasoesoehon (dipasoesoehon),* een kind de borst geven, een kind bij een andere vrouw doen zuigen, omdat de moeder dood is, of wel het de borst niet geven kan; *simbora soesoe,* buigzaam tin, zink.

SOESOEARI, zie *soeari.*

SOESOEK, *manjoesoek,* rijgen, iets aan een touw of snoer rijgen; *soesoek-soesoek,* pen, touw of snoer, waarmee men rijgt; *soesoek ia toe roendja-roendja i,* hij viel in de scherpe punten (v. steenen of bamboe).

SOESOEN, netjes op een hoop of stapel liggende; *manjoesoen,* op een hoop of stapel leggen; *marsoesoen,* netjes gestapeld liggen; *radja panoesoenan,* opperhoofd, voornaamste hoofd, hoofd v.e. federatie.

SOESOEP, ondergedoken, ondergedompeld; *halak na maridi soesoep toe aek,* iemand, die baadt, dompelt zich in het water onder; *manjoesoep,* onderduiken.

SOESOER, nederdalende v.e. geest op iemand; *pasoesoerkon,* een geest op iemand doen nederdalen; (T. O.) *manjoesoer,* een wichelarij in practijk brengen; (v. O.) *ramboe soesoeran,* koord, waarmede gewicheld wordt.

SOESOET, verminderd, afgenomen; achteruitgegaan; *soesoet eme do taon on,* dit jaar heeft de rijstoogst minder opgebracht (is afgenomen): *ma soesoet gogongkoe,* mijn kracht is verminderd.

SOETAN, vorstelijke titel.

SOETEN, *manjoeten,* er om loten wie hem zijn zal, zooals de kinderen doen bij een spelletje.

SOETI, verkorting van *Nasoetion,* eene Mand. marga; *boroe Soeti,* vrouw of meisje uit den stam Nasoetion.

SOGA, *manjoga,* iemand vrees aanjagen, iemand dreigen; *disoga ia aoe,* hij heeft mij vrees aangejaagd; *dipasoga-soga bodat i aoe,* de klapperaap wilde mij schrik aanjagen.

SOGAK, met *roha,* tegen iemand opziende; ontzag inboezemende; *sogak rohangkoe mangida bajo i,* ik zag tegen dien man op; *sogak hoeida bajo i,* die man boezemde mij ontzag in.

SOGAR, *manjogar,* te berge rijzen v.d. haren; opzetten; *ma manjogar tangkoehoekkoe,* mijn nek zette op = ik voelde een rilling over me heen loopen v. angst of schrik.

SOGAT = *sogak.*

SOGEN, met *roha,* ergens een afkeer van hebbende, tegenzin hebbende; *sogen ni roha,* afkeer, tegenzin; *sogen rohangkoe midasa,* ik heb er een afkeer van.

SOGI, zijde, kant; *maropat sogi,* vierkant.

SOGIT, *sogit-sogitan,* de hik hebben (ook: *antjotjogiton*); *panjogiton,* een rilling krijgen bij het zien v. iets afschuwwekkends.

SOGO, 1. met *roha,* geergerd; *sogo ni roha,* ergernis.
2. (v. O.) *hotang sogo,* s.v. rotan (Min. *sago*), Calamus ornatus Bl.

SOGOT, 1. ochtend, morgen; *sogotna i,* in den ochtend; *na sogot,* van morgen; *manjogot,* des morgens; *antjogot,* morgen; *sogot-sogot,* in de vroegte; *sogot ni ari,* vroeg in den morgen; *sintjogot, intjogot, santjogot,* morgen. Vgl. *manjogot.*
2. in de toekomst; *hatiha sogot,* toekomst, toekomstige tijd; *sogot-sogotan,* steeds uitstellen; (T. O.) *hoesogotkon,* ik stel iets uit.

SOHA, *manjoha,* van elkaar doen, wijd openhalen, openscheuren; *disoha ia pamangannia,* hij deed zijn mond wijd van elkaar.

SOHAK = *soha.*

SOHAL, *manjohal,* met de volle hand iets nemen; (T. O.) van iets een mondvol nemen; — *sansohal,* een groote handvol, een groote mondvol; *disohal-sohal ia indahan i,* hij nam de rijst met groote handvollen; *adong disohal babiat i ho?* heeft de tijger je opgeslokt?

SOHE = *soehe.*

SOHIK, *manjohik,* worgen, iemand de keel toeknijpen.

SOHOT, stroef, er moeilijk ingaande, omdat het niet glad genoeg is; *sohot do hoelala indahan i,* de rijst glijdt er niet makkelijk bij me in.

SOIT, 1. dij, dijbeen, heup, heupbeen; *soit balanga,* darmbekken.
2. n.v.e. boom, welks vruchten als knikkers door de kinderen gebruikt worden.

SOJOK, spits v.d. kin.

SOJOT, *manjojot,* in stukjes snijden.

SOKE, (T. O.) betaling, tolaccijns, havengelden, inkomende rechten.

SOKI, (T.) s.v. dambord; (v. O.) *marsoki,* het *soki*-spel spelende.

SOKO, (T.) geslachtseigenschap, als een ziekte of wel een bedrevenheid, die van vader op zoon overgaat.

SOKSOK, 1. oorsprong v.e. rivier; ook: *soksok ni aek,* oorsprong v.e. riviertje; *nada tarsoksok be parkaro on,* deze zaak kan niet meer tot in haar oorsprong nagegaan worden.
2. (T.) *matoesoksok,* een erge jeukte overal gevoelen.

SOLA, ergens tusschen in zittende of liggende; *sola toe dangka ni hajoe i batoe ni hajoe i,* de vrucht lag in de oksel v.d. tak; *manjolahon,* iets ergens tusschen leggen of zetten, iets ergens tusschen steken; *solahon ma boeloe i toe dangka ni hajoe i,* zet de bamboestaak maar tusschen den tak en den stam in.

SOLAM = *soelam.*

SOLANG, *manjolang,* iets v. iemand leenen; *manjolangi,* iemand iets leenen.

SOLAT, tusschen iets in zittende of stekende; *manjolat,* tusschen iets in gaan; *manjolat-njolat,* tusschen iets door dringen; *marsolatan tabo-tabo i di bagasan djoehoet i,* het vet zat overal tusschen het vleesch in.

SOLDOENG, *manjoldoeng,* onverwachts naar iets komen kijken; *pasoldoeng-soldoeng,* telkens onverwachts naar iets komen zien; *dipasoldoeng-soldoeng ia taroetoengnia,* hij komt telkens naar zijn doerians onverwachts kijken.

SOLEN, afsluitboom v.e. deur, groote houten grendel, vroeger in gebruik; *solen pintoe i,* sluit de deur af met zoo'n grendel.

SOLKOT, naverwant; *sisolkot,* verwanten: *marsisolkot,* naverwant zijn; *hasolkotan,* het nauw verwant zijn; nauwe verwantschap; *pasolkotkon,* de familiebanden nauwer toehalen; *solkot ni roha,* verwant v. geest; (T. O.) *solkot,* nabij zijnde, in de nabijheid zijnde; *pasolkotkon,* iets aaneensluiten als de beenen; zich nader brengen, zich in de nabijheid van iets begeven.

SOLNGO, = *sorngo,* dichtbij.

SOLO, tenzij, mits, of niet, zeker; het kan niet anders; *solo i di aoe,* het kan niet anders of dit moet ik hebben; *solo dibaen ko i,* jij moet dat doen.

SOLOEK, *manjoloek,* iemands plaats innemen; een kleedingstuk aantrekken; *manjoloekkon,* iets aantrekken; *marsingki-soloek,* z. bij *singki.*

SOLOEP, 1. *abit soloep,* goed of stof v. blauwzwarte kleur; *manjoloep abit,* goed of stof blauwzwart verven. Vgl. *soeloep.*

2. e.s.v. rijstmaat.
SOLOET, (T.) *manjomba-njoloetkon*, iets als offerande aan de geesten toewijden.
SOLOK, inham, baai v.d. zee; inliggende, liggende in, middenin; *solok toe harangan i do koboenkoe*, mijn tuin ligt midden in het bosch.
SOLOM, 1. *marsolom oedan, las ni ari*, den regen, de zonnehitte doorstaan; *hami solom do oedan i*, wij hebben den regen verdragen.
2. (v. O.) *manjolom*, ik duik naar, in iets.
SOLONG, *manjolong*, met verlangen of genoegen naar iets kijken; *disolong matangkoe boroe i*, ik heb met genoegen naar het meisje gekeken; *si manjolong* (andoeng) = *mata*, oog.
SOLOP, gaande in, neerdalende in, bezeten van e. geest; *manjolopi*, neerdalen in; gaan in.
SOLOT, ergens tusschen stekende; ergens ingestoken; *solot di aknia ma piso i*, het mes heeft hij aan zijn middel zittende (gestoken tusschen het middel en de broek); *manjolotkon*, ergens tusschen steken; *manjoloti*, een dak herstellen door op de te herstellen plaatsen bladeren tusschen te steken.
SOLPA, koker voor pijltjes.
SOLPOE = *salpoe*.
SOLPOT, epilepsie, vallende ziekte; *solpoton*, aan vallende ziekte lijden; men onderscheidt: *solpot api*, waarbij de lijders neiging vertoonen in het vuur te vallen, en *solpot aek*, waarbij de lijders in het water vallen.
SOLSOL, *solsol ni roha*, spijt, berouw; *manolsoli*, spijt hebben, berouw hebben; iemand verwijten doen; (T. O.) *pasolsol*, berouw hebben, spijt gevoelen, verwijten doen.
SOLTOE, (v. O.) *tarsoltoe*, struikelen, gestruikeld.
SOMA, *boeloe soma* = *boeloe godang*, een groote bamboe-soort.
SOMAK, 1. *manjomakkon*, afgaan, voornamelijk v. bloed of etter; *manjomakkon moedar*, bloedafgang hebben.
2. een angstgevoel voor iets hebbende; bezorgd zijn over iets; bekommerd over iets; onaangenaam gestemd door iets; *laing na soemomak ma rohamoe na mate i*, jij hebt altijd maar angst om dood te gaan; *somak rohangkoe na mardalanan on*, ik heb wat angst om dit keer op reis te gaan (voor deze reis).
SOMAL, gewoon, gewend; *pasomalkon* of *mangkasomalkon*, iets tot eene gewoonte maken; zich aan iets gewennen; *hasomalan*, gewoonte.
SOMANG, *indoek somang*, patroon, meester; de persoon, die iemand kapitaal verschaft om te handelen; *anak somang*, degene, die voor den kost bij iemand werkt; hij, die het kapitaal ontvangt om daarmede te handelen; *maranak-somangkon*, iemand als *anak somang* aannemen.
SOMBA, eerbiedsbetuiging, waarbij de toppen der vingers tegen elkaar worden gebracht, terwijl de beide handpalmen naar elkaar zijn gekeerd en het hoofd terzelfder tijd wordt gebogen; *manjomba*, vereeren; *marsomba toe*, eene eerbiedsbetuiging maken tegen, aanbidden; *marsombahon*, iets eerbiedig verzoeken; *manjombahon dosa*, vergiffenis vragen voor zijn zonden; *parsombaan*, plaats, waar men vereert; *sombaon*, geest, die vereerd wordt; *sombangkoe di ho*, ik betuig u mijn eerbied.
SOMBAJANG, de Moh. ritueele godsdienstoefening; die godsdienstoefening verrichten (*marsombajang*).
SOMBAM, ergens voorover in gevallen; ergens ingestoken; *sombam toe api*, voorover in het vuur gevallen; *sombamkon djaoeng i toe api*, houd de maiskolf even in het vuur; (T. O.) *hoesombamkon*, iets in kokend water doopen.
SOMBOE, gelescht v.d. dorst; bevredigd, voldaan; *pasomboe!* laat het maar zoo, laat maar gaan!
SOMBOER, *manjomboer*, bevochtigen, drenken; *disomboer oedan i tano i saotik*, de regen heeft de aarde een weinig bevochtigd; *aek on do panjomboer ni sabangkoe*, dit water bevloeit mijn sawah; *somboer djolo abit i antjo nitarika*, bevochtig dit goed eerst, dan kan het gestreken worden; (T. O.) *manjomboerkon*, iets, dat bv. als geneesmiddel moet dienen en gekauwd of in den mond genomen is, uitspuwen.
SOMBONG, snoeverig, blufferig, verwaand.
SOMBOP, *pangoentjombopon*, snikken bij het schreien.
SOMET = *somak* 2.
SOMOEK, gulzig.
SOMOT, 1. een zeer kleine miersoort.
2. (T. O.) *manjomot*, blaren, die tot bedaking dienen, met rotan vast naaien.
SOMPEN, (T.) *sompen toendo*, een bootje bij een grooter vaartuig, om mede naar den wal te gaan.
SOMPIT, nauw, eng, smal; *manjompiti*, in 't nauw brengen, kwellen; *hasompitan*, benauwdheid.
SOMPO, (T.) *manjompo* = *mahiompo*, zie *ompo*.
SOMPOENG, *manjompoeng* of *manjompoengkon*, iets eventjes ergens in dompelen of indoopen; *sompoengkon oelosmoe toe pantjoer i*, houd je deken even onder den straal.
SOMPONG, onverwachts, plotseling; *sompong ro oedan*, de regen kwam onverwachts.
SOMPOR, 1. uit belustheid telkens weer op iets afkomen, niettegenstaande men verjaagd wordt; *na sompor ma amporik on!* wat zijn die rijstdiefjes lastig te verjagen!
2. = *sompong*.

SOMSOM, rechtuit in het water gevallen, geheel en al platuit in het water liggende; *somsom ia toe bondar i,* hij is platuit in den greppel gevallen.

SONA, (v. O.) (= *hasona*) Pterocarpus indicus Willd., woudreus, hard, fraai timmerhout.

SONAK, *manjonak,* vol loopen, gestegen v. water, zoodat een rivier of sloot op 't punt staat over te loopen; opgeblazen v.d. buik.

SONANG, tevreden, gerust, veilig, lekker; *marsonang,* tevreden zijn; zich behagelijk gevoelen; *pasonangkon,* tevreden stellen; *marnasonang,* de een tevredener dan de ander zijn; op den eenen tijd zich meer tevreden gevoelen dan op den anderen; *mangkasonangkon,* zich met iets tevreden stellen; *hasonangan,* vrede, tevredenheid, rust, kalmte.

SONDANG, *manjondangi,* beschijnen, verlichten; *panjondangi,* verlichter; *sinondang,* glans, schittering, schijnsel; *marsinondang,* schijnsel geven, schijnen, schitteren, glanzen.

SONDJA, avondrood.

SONDOEK, lepel, pollepel; *manjondoek, marsondoek,* opscheppen (vooral rijst); *marsondoekkon,* voor iemand rijst opscheppen; *sinondoek* of *na hoesondoek,* mijn echtgenoot.

SONDOEK-SONDOEK, boom met lepelvormige bladeren (Endospermum malaccense Benth.).

SONDOM, diep ingedreven v.e. spijker; meer dan gewoon; *madoeng sondom sinamoraankoe,* mijn rijkdom is buitengewoon groot.

SONDONG, (T. O.) genegen, gunstig gestemd jegens iem.; *hasondongan ni roha,* iemands uitverkorene, geliefde.

SONDOT, (T. O.) 1. uitgemaakt zijn v.e. twist.
2. (v. O.) reikende tot, tot aan.

SONG, 1. snel in de rondte draaiende bv. v.e. rad, zoodat men de spaken niet meer kan onderscheiden, of v.e. gekleurde schijf, zoodat de kleuren als 't ware in elkander loopen.
2. bladstil, geen zuchtje waaiende; *ma song haba-haba i,* de wind is bladstil; 't is windstil.

SONGA, het binnenste, mergachtige deel v.d. bamboe; of v. rotan; *manjonga,* een stuk gespleten bamboe van het mergachtige deel aan den binnenkant ontdoen; *songa ni andoeri,* het middelste deel v.d. rijstwan.

SONGAL, (T.) zekere boom, welks gom als de damar ter verlichting gebezigd wordt.

SONGAT, (T. O.) sterk v. geur; prikkelend van peper; norsch.

SONGE = *hosong; songeon* = *hosongon,* aan asthma lijden; *marsonge-songe,* buiten adem, sterk hijgende.

SONGET, erg, bovenmate; *na songet ma gogonia,* wat is hij geweldig sterk.

SONGGAK, 1. *manjonggak,* toeschreeuwen; barsch toespreken; bang maken.
2. n.v.e. boom.

SONGGANG, *tarsonggang,* verschrikt, verwonderd opkijken.

SONGGOK, (T. O.) = *songgak* 1.

SONGGOP, zich ergens op neer zettende, zittende op een tak v.e. vogel; *manjonggop,* op iemand neerdalen v.e. geest; *manjonggopi,* op iemand langeren tijd neergedaald zijn v.e. geest; *songgopan,* de persoon, waarop een geest is neergedaald; medium; de tak of in het algemeen de plaats, waar een vogel zich heeft neergezet.

SONGGOT, het schrikverwekkende; *manjonggot,* iemand doen schrikken, verschrikken; *tarsonggot,* geschrokken zijn; *songgot-songgotan,* telkens opschrikken bv. in den slaap.

SONGING, *manjonging,* stijf, strak spannen v.e. touw; *manjonging sadjo do pandoknia,* hij zeide het zeer beslist.

SONGIT, zeer sterk riekend; *na songit ma oeap ni aso-aso on,* wat riekt deze gedroogde visch erg!

SONGKA, 1. n.v.e. halsketting van lange pijpvormige koralen; ook wel van peervormige *hima*-stukjes; (T. O.) koralen van de dikste soort.
2. benaming v.e. zeer giftige slangsoort: *oelok dari songka.*
3. een spel, meestal door meisjes of vrouwen gespeeld, het Mal. *tjongkak.* Ook *songke* en *tjoki* genoemd.

SONGKAL, uitermate, te erg, meer dan behoorlijk is; (T. O.) stoutmoedig spreken; naar, v.e. landstreek; — *na songkalan ia mangido,* hij is erg dringerig in zijn vragen.

SONGKAR, 1. dwars ergens tusschen stekende; *manjongkar,* iets ergens dwars tusschen steken om het van elkaar te houden, zooals men bv. bij het tandenvijlen doet om door een dwarshoutje de kaken van elkaar te houden; *songkar pogang,* een dwarsbalk in het dakgeraamte, die de sparren verbindt om er stevigte aan te geven; *songkar ma djolo baba ni babiat i,* spalk den muil van den tijger maar open.
2. (T. O.) een uit latten bestaande zoldering tot berging van allerlei dingen dienende.
3. (T.) de ijzeren pin, waarom het draad v.e. spinnewiel gewonden wordt.

SONGKE, 1. *boenga songke,* foelie.
2. = *songka* 3.

SONGKIK, *manjongkik,* worgen, den keel toeknijpen (= *mamingkok*).

SONGKIR, 1. *manjongkir,* hard toeschreeuwen; brullen v.e. tijger, olifant; *manjongkiri,* toeschreeuwen; *disongkiri ia dakdanak i lopoes tangis,* hij schreeuwde het kind toe net zoo lang totdat het brulde; *marsisongkiran,* elkaar toeschreeuwen; *manjongkir-njongkir,* hard huilen v.e. kind.
2. (v. O.) scheede v.e. knipmesje.

SONGKOEK = *ongkoek; manjongkoek*, v.e. drank een teug of slok nemen; met een klokkend geluid iets opdrinken; *songkoekkon toesi ngiro i*, slok de palmwijn maar op.
SONGKOER, 1. *soemongkoer-songkoer*, uitbundig lachen; erg luidruchtig zijn.
2. *manoek songkoer*, benaming van een kip met bepaalde kleur.
SONGKON = *songon*.
SONGKOR = *sompor* 1.
SONGO, gulzig, vraatzuchtig.
SONGON, gelijk, evenals; *songon on*, als dit, op deze manier; *songon i ma*, zoo is het; *songon dia*, hoe, hoedanig; (v. O.) *songon* na een comparatief: dan.
SONGSONG, 1. *manjongsong*, tegenspreken, tegemoet gaan; *disongsong ia hatangkoe*, hij ging tegen mijn woorden in; *marsisongsongan*, tegen elkaar in botsen.
2. *manongsong*, iemands deel van een gemeenschappelijk bezit uitbetalen, zoodat men nu alleen eigenaar wordt; *songsong ma di aoe bagas na hita poena, harana giot boengkas aoe*, betaal mij mijn aandeel van het huis, dat we samen bezitten, want ik ben van plan te gaan verhuizen.
3. (T. O.) ergens niet in kunnen, geen plaats vinden voor iets, omdat het te groot is; *manjongsong*, versperren, iets dicht stoppen; iemand op den weg voor de voeten loopen.
SONGTA = *songti*.
SONGTI, bewaarheid; *hasongtian*, waarheid, bewaarheid worden.
SONIT, (T.) n.v.e. schorpioen-soort.
SONOM-SONOM, n.v.e. vogel.
SONOP, een gerecht of lekkernij, bestaande uit gekookte pisang of *djelok* met klappermelk, zout en suiker.
SONTANG, gambir; een bekende spreekwijze: *nada liak, nada gogo; nada sontang, nada gambir*, fig.: het is noch het een noch het ander.
SONTING, 1. eng, nauw; *na sontingan rohangkoe noeaeng*, ik voel me erg bezwaard; *na sontingan hepeng di aoe saonari*, ik zit op het oogenblik krap in mijn geld; *na sonting ma bajo i*, wat is die man stuursch, afgemeten, kort.
2. *parsontingan*, dat gedeelte aan het hoofd, waar zich de slapen bevinden.
SONTJA, *marsontja* = *margala*, een spel.
SONTJANG, (T.) *sontjang mano-mano*, een kostbaar erfstuk.
SONTJON, 1. dwars voor iets liggende.
2. *manontjon*, een opgeblazen gevoel hebben; *manontjon boetoehangkoe*, ik voel me benauwd, doordat de maag opgeblazen is en als naar boven drukt.
3. *manjontjonkon*, iets met kracht of geweld ergens in stoppen; *manjontjonkon na so bolas*, iets, dat niet mag, met geweld doorzetten; *manontjon-nontjon ia toe halak na bahat i*, hij drong zich met geweld door de menigte heen; (T. O.) *manontjoni*, iemand lastig vallen; om den kop zeuren.
SONTOENG, *manjontoeng*, met een ruk ophalen, bv. een hengel; *dompak manjoro, disontoeng*, als aangebeten wordt, dadelijk ophalen, d.w.z. men moet het ijzer smeden, als het heet is; *na gogoan ia manjontoeng*, vaak gebezigd in dezen zin: met aandrang iets terugvragen, voordat de afgesproken tijd er is.
SOP, in den doofpot, van iets, waarvan men niets meer hoort; *ma sop parkaro i*, je hoort niets meer van die zaak.
SOPA, *sopa-sopa*, uitkauwsel v. sirih of suikerriet; *sopa-sopangkoe di ho*, je kunt mijn uitkauwsel krijgen, d.i. ik heb maling aan je; *sopa toboe*, de kieuwen v.e. visch.
SOPAK, 1. afgebroken, afgeknapt, afgescheurd inz. een tak v.e. boom; *manjopahi*, afscheuren, afknappen, afbreken.
2. *sasopak*, één vinger lang.
3. (T.) smoel bij het schelden.
SOPANG, e.s.v. boomheester (v. O. geeft: Caesalpinia Sappan L.); het kernhout levert sap voor roode verfstof.
SOPE, zoom aan den binnenrand van gevlochten matjes.
SOPIT, 1. = *antjotjopit*, e.s.v. vogel (honigzuiger).
2. *masopit* of *matjopit*, besneden.
SOPO, schuur, huisje; *sopo saba*, huisje op de sawah; *sopo eme*, rijstschuur; *sopo sio magodang*, open gebouw, waar men vergaderingen houdt; gasten en vreemdelingen worden er ontvangen en geherbergd; dient verder tot slaapplaats voor de ongehuwde mannen, terwijl op den zolder de rijst v.h. hoofd wordt bewaard; *sopo laoet*, naam, die dikwijls aan de rijstschuur v.d. vorst wordt gegeven vanwege zijn groote hoeveelheid rijst.
SOPOE, 1. *manjopoe*, aan goud een donkere kleur geven; hard maken van ijzer door het, nog gloeiend zijnde, in koud water te dompelen.
2. tevreden gesteld; gelescht v.d. dorst.
3. *sopoe-sopoe*, komt meestal voor in de uitdrukking: *sopoe-sopoengkoe di ho*, ik heb maling aan je; je kunt naar de maan loopen. Vgl. *sopa*.
SOPOEK, *manjopoekkon*, geheel onderdompelen; *sopoekkon manoek on antjo momo boetboeton*, dompel de kip geheel onder (nl. in het heete water) om ze gemakkelijk te kunnen plukken.
SOPOT, (T. O.) kort bij den grond af v.e. gekapten boom; kort bij het tandvleesch af v.e. gevijlden tand.
SOPSOP, 1. *manjopsop*, opzuigen, opslurpen; *hoesopsop moedarmoe*, ik zal je bloed opslurpen; *manopsopi boetoehangkoe*, ik heb een knagend gevoel in mijn maag.
2. *manjopsopi*, dichtwerpen, toegooien; *manjopsopi loebang*, een gat dicht gooien;

bondar na hasopsopan, een greppel, die door aangespoelde aarde verstopt is.

SOR, 1. aanhoudend op iets gericht; *sor matania toe aoe*, zijn oogen (blik) waren onafgebroken op mij gericht.
2. = *sompor* 1.
3. (T. O.) bijtend, (v. O.) scherp, invretend, pakkend.

SORA, 1. stem, klank, geluid.
2. *manjorahon*, iets aan iemand toevertrouwen.
3. dicht bij het vuur houdende; *madoeng masora toe*, men heeft het te dicht bij het vuur gehouden (en daarom is het verschroeid); men zegt het ook van kraamvrouwen, die volgens de gewoonte bij het vuur zitten, maar dit te dicht bij hebben gedaan en ten gevolge daarvan zich den rug hebben verbrand.
4. (T. O.) *marsora damar*, damar innen; in het algemeen leveren, vinden van boschproducten; *marsorahon (diparsorahon)*, ik neem voor iemand damar in ontvangst (ik in voor iemand d.); de Loeboe's moesten dat namelijk tot 1876 voor de Mandailingsche radja's, onder wie zij behoorden, doen.

SORANG, 1. geboren worden, geboren; *hasosorang*, geboorte; *ari hasosorang*, geboortedag; (T.) *paisorang*, het lot, dat iemand toebeschikt is.
2. bij iemand zijn intrek of verblijf nemen, logeeren; *toemboek ma haroro ni bajo sorang*, het is net de tijd, dat er een gast kan komen, d.i. met het vallen van den avond; *sorang di bagas ni ise do hamoe napotangin?* in wiens huis heb je gisteravond intrek genomen? *sorangan*, gastheer, gastvrouw, echtgenoote.

SORAT, beladen, zwaar bevracht, vol geladen.

SORBA, (v. O.) woord in titels voorkomende; Mal. *serba*, alle.

SORBOEK, poeder; *sorboek ni kopi*, gemalen koffie.

SORDAK, sluitboom, grendel; *manjordak*, grendelen, met een sluitboom afsluiten; *sordak pintoe i*, sluit de deur met een boom af.

SORDAM, fluit v. bamboe.

SORDAMAOEDANI, (v. O.) tapijt, vloerkleed.

SORDANG, (T. O.) Livistona altissima Zoll.; boom, waarvan de bladeren als dakbedekking dienen.

SORDIK, *manjordik*, hard schreeuwen, iemand hard toeroepen; ook: *manjordihi*.

SORDIT, *manjordit-njordit* of *panjordit-njorditon*, stuipachtige of krampachtige trekkingen hebben.

SORGOET, (T.) *manjorgoet*, afsnauwen, door den neus brommende; *disorgoet igoeng*, beknord worden.

SORE, benaming v.e. rijstsoort.

SORI, gelukkig tijdstip; komt vooral in eigennamen en titelnamen voor: *soripada, soritoea*, enz.; *porsorion*, levensloop, levenslot.

SORIDADOE, soldaat.

SORIGALA, jakhals.

SORIHAJOE, e.s.v. boom met eetbare vruchten.

SORIK, n.v.e. bamboe-soort: *boeloe sorik*.

SORIN, vervanger; *marsorin-sorin*, beurtelings afwisselen; *amang panjorini*, stiefvader; *inang panjorini*, stiefmoeder; (T. O.) *pasorin*, bij beurten, beurtelings; *marsorinkon (diparsorinkon)*, iets beurtelings gebruiken.

SORING, 1. streep, recht doorgetrokken, streng, precies afgemeten; *manjoring*, een streep trekken; *na soring ma bajo i!* wat is deze man streng!
2. droog, verdord; *madoeng soring boeloeng i*, de blaren zijn al droog.

SORKA, spinnewiel.

SORMIN, spiegel, ruit; *sormin mata*, bril; (v. O.) *marsormin*, zegt men v.e. paard, dat zijn tanden laat zien.

SORNGO, dichtbij; *sorngo noma ia toe aoe na mangkoeling i*, hij kwam heel dicht bij me bij het spreken, (ook: *solngo*).

SORNOM, ingedoopt, ingedompeld; *manjornomkon*, eventjes indompelen; *na hoem sornom do ho toeson*, zoo kom je en zoo ga je weer weg.

SORNONG = *sornom*.

SORNOP = *sornom*.

SORO, 1. *manjoro*, verscheuren, aangrijpen, pakken, inslaan v.d. bliksem; aanbijten aan een haak v. visschen; *soroan*, wat verscheurd is, nl. door een roofdier; *panjoroan*, de plek, waar een dier door een roofdier is aangevallen en verscheurd; *binatang panjoro*, verscheurend dier, roofdier; *soro ihan*, n.v.e. op visch azenden vogel; *soro ni ari on!* wat een onheilsdag is dit!
2. (T. O.) *manolon soro*, met een eed bevestigen; onder eede verklaren.

SOROE, 1. *manjoroe taroetoeng*, op een afvallende doerian toeschieten, met de bedoeling ze machtig te worden.
2. (T.) *manjomba manjoroe*, gebedsgewijze zijn stem verheffen tot een geest enz.; (v. O.) *manjoroe*, een geest aanroepen; (T.) *tarsoroe*, opgeroepen worden als de onderdaan v.e. vorst.
3. s.v. rattenval, een boog, die het door het aas in een koker gelokte dier in een strik vangt.

SOROM, onderpand, voorschot, godspenning.

SORONG, 1. *manjorongkon*, toeschuiven, schuiven; *sorongkon pinggan i*, schuif de borden eens toe; *disorongkon ia partimbahoannia*, hij schoof zijn tabaksdoos toe.
2. (T.) pand. Vgl. *sorom*.

SOROP, kort, laag bij den grond; *manjorop*, laag zweven v.e. nevel of wolk; *moeda manjorop saboen, nitoktok saong*, als de nevels

laag hangen, hakt men een groot blad tot regenscherm af; (T. O.) *soemorop-sorop*, laag zwevende als zwaluwen.

SOROT, angel v.e. insect; *marsorot do hatamoe*, je woorden doen pijn; *sorot ni hail*, weerhaak aan een vischhaak.

SORPA, 1. *manjorpahon* = *manjorahon*, zich aan iets overgeven; *disorpai ia mangkoelingkon aoe* = *dipoeragai ia*, hij verstoutte zich mij aan te spreken.
2. *manjorpa*, met uitgespreide vleugels loopen v.e. kip.

SORPI, vouw v.e. kleed; *manjorpi*, een kleed opvouwen.

SORPO, *manjorpo*, plotseling opkomen, plotseling te voorschijn komen; *manjorpo njaenia*, zijn kwaal komt ineens op; *manjorpo hoelala giot mangan ihan rata*, ik voel opeens trek om versche visch te eten; *manjorpo-njorpo*, telkens optreden v.e. kwaal enz.

SORSOR, *manjorsor*, onaneeren.

SOSA, 1. zorgvuldig, duidelijk, onomwonden; *sosa pangobatimoe di na marnjae i*, je moet de zieke zorgvuldig behandelen; *sosa pandokkonmoe disia*, je zei het hem onomwonden.
2. (v. O.) *manjosa*, een kleedingstuk wasschen.

SOSAK, dringend, dringend noodzakelijk; *manosak*, dringen, aandringen; *madoeng sosak giot ro oedan*, er wil gauw regen komen; *marsisosahan*, elkander verdringen; *tarsosak*, in het nauw gebracht; ergen nood hebbende; (v. O.) *manjosakkon*, iemand in het nauw brengen; op iemand aandringen.

SOSAL, *manosal*, berouw, spijt hebben.

SOSAR, bladeren v.e. boom of struik (meestal v.d. *siala* of ook wel van klapperblad) om daarop de stukken vleesch te leggen bij het slachten.

SOSO, 1. *manosoi*, iemand trachten over te halen; sterk bij iemand aandringen; op iemand pressie uitoefenen.
2. = *soksok* 1.

SOSOIT, (T.) het bijzondere geluid dat de *pintjala* maakt.

SOSOK, (T. O.) (grwd. *sok*) *marsosok*, stroomen, gudsen v.e. hevigen regen.

SOSOP, *manosop (manjosop)*, iets opzuigen, opslurpen; drinken v. dieren; *sosopan*, drenkplaats; drinkplaats v. dieren; *sosop djantoeng*, e.s.v. vogel (= *intjop-intjop*).

SOSOR, *manosor*, een dorp stichten; *sosoran* = *pagaran*, nieuw gesticht bijdorp; *di dia do sosoran ni horbo i?* waar verzamelen de buffels zich gewoonlijk? *on ma sosoran ni montji*, hier komen de muizen op af, nl. op de plek, waar de padi het best staat.
2. (T. O.) *marsosor*, zijpelen, druppelen.

SOSOT, 1. dicht bij elkander; dicht aaneengesloten; nauwkeurig; *sosot sapai goeroe i*, vraag den goeroe nauwkeurig.
2. (T.) *manosoti*, een gat met aarde aanvullen; de openingen in een omheining aanvullen; bespelen, doen klinken, de *tali sasajak* door ze tegen elkander aan te slaan.

SOTA, *manjota*, tegenvallen; *manjota ma hoerasa*, ik voel het als een geduchten tegenvaller.

SOTI = *soempa*.

SOTING, *manjoting*, een stoot geven, een prik geven; *ma disoting tingkalang tangankoe*, de *tingkalang* heeft me met zijn stijve voelsprieten een prik gegeven; *djagohon ma oelang tarsoting horbo i*, pas maar op, dat de buffel je geen stoot met de horens geeft.

SOTO, (Min. *sato;* Mal. *serta*) met dat; nog maar even......, of......; zoo......, of......; pas......, of......; op hetzelfde oogenblik dat; *hoem soto*, nauwelijks, pas......, of......; *hoem soto bolkas hami, ro ma oedan na por*, nauwelijks waren we aangekomen, of het ging hevig regenen.

SOTOEK, 1. ergens tegen aan stootende; *sotoek oeloengkoe toe tiang i*, ik stootte mijn hoofd tegen den stijl.
2. (T.) *manjotoek*, met een ruk iets ophalen, als bv. den met een hengel gevangen visch. — (zie *sontoeng*).

SOTOEL, e.s.v. boom met zoet smakende vruchten.

SOTOK, (T.) = *doit*.

SOTOP, *manjotop*, pikken, prikken, steken; *disotop piongot aoe*, een wesp heeft mij een prik gegeven; *pasotopkon bo manoekmoe*, laat je haan nog een pik geven (bij het hanengevecht); *ma taloe sotop ko!* je hebt 't heelemaal verloren!

T

TA, 1. woordje, waarmede men de rijstdiefjes van de sawah's jaagt.
2. pron. praefix v.d. 1sten pers. mv. (inclusief) bij de vervoeging in gebruik; 2de pers. enkv. bij personen, die men met *hita* aanspreekt; *talehen ma hepeng i*, laten we het geld maar geven; of: het geld worde door U maar gegeven.
3. bez. vnw. 1ste pers. meerv.: *bagasta*, ons huis; beleefd: uw huis.
4. verkorting van *hita: keta* = *kehe hita*, laten wij gaan.
5. (T. O.) de tijd, dien rijst noodig heeft om gaar te worden; ook *tata; doea ta indahan*, twee zulke tijden.

TABA, *manaba*, omhakken, vellen; *manaba hajoe*, een boom vellen; *martaba hajoe*, bezig zijn met het vellen v. boomen; *manabai*, in menigte vellen, steeds bezig zijn met het vellen van boomen.

TABAK, ronde houten bak om iets in af te wasschen.
TABAN, buit; datgene, wat buit gemaakt is; *manaban, martaban,* iets buit maken; krijgsgevangenen maken; een *hoeta* innemen.
TABAR, *aek tabar,* mooi helder water, geschikt om gedronken te worden; *pisang sitabar* = *pisang sitambatoe,* zie *tambatoe.*
TABAR-TABAR, e.s.v. plant, aan den waterkant groeiende, als medicijn gebruikt.
TABAS, 1. een tooverformulier.
2. geen kracht meer hebbende, geen invloed meer uitoefenende v.d. wetenschap v.e. *datoe;* uitgeput zijn v.d. grond; *madoeng tabas parbinotoannia,* het is met zijn wetenschap ten einde; *madoeng tabas tano i, nada toeboe be bagi aha,* de grond is al uitgeput, er wil niets meer op groeien.
TABE, *tabi,* woordje, waarmede men iemand groet; *manabe,* groeten; *tabe djolo toean i,* zeg meneer eens goeden dag; groet meneer eens; *santabe, santabi,* met uw verlof; het zij mij vergund; neem me niet kwalijk. (v. O.) In dit woord heeft men blijkbaar een samenstelling van *san* = een en *tabi* gezien, ofschoon men toch zegt: *sampoeloe santabi.* — In Angkola vaak: *santabe sampoeloe,* ik vraag tienmaal om verlof, d.i. eene zeer eerbiedige manier om te kennen te geven dat men iets zeggen of vragen wil.
TABI = *tabe.*
TABIAT, eigenschap, aard, karakter.
TABIET = *tabiat.*
TABIR, 1. = *langit-langit,* hemel v.e. ledikant; gespannen doek boven iets.
2. *tabiran,* jonge vruchtjes aan de boomen, waarop de vogels afkomen.
TABO, lekker, smakelijk, vet v. vleesch; aangenaam om te hooren; *tabo-tabo,* vet, reuzel; *tabo-tabo ni babi,* spek; *na taboan do hatania begeon,* zijn woorden klinken zeer aangenaam; *patabohon,* lekker, smakelijk maken; *hataboanna,* op zijn lekkerst; *dan tabo,* e.s.v. eetbare paddestoel.
TABOE, 1. groote, lange trom bij de moskee of bij de woning v.e. vorst. Ze is gemaakt van een uitgeholde boomstam, aan het breedste einde bespannen met een koehuid en dient om de uren van de godsdienstoefening aan te geven en er alarm op te slaan.
2. *taboe-taboe,* een kalebassoort, gebruikt wordende als waterkruik; = *laboe.*
3. (T. O.) n.v.e. groote tortelduifsoort.
TABOEAN, maiskolf (ook wel: *talboean*).
TABOENG, bamboekoker als inhoudsmaat dienende; een bepaalde maat; *dahanon sataboeng,* een *taboeng dahanon;* gewoonlijk gaan er op een pikol rijst 20 taboengs; (T. O.) *taboeng ni hepeng,* bamboekoker aan beide kanten gesloten (1 geleding met 2 knoopen), met een spleet erin, dienende als spaarpot; *taboeng-taboeng ni bodil,* pin v.h. geweer voor slaghoedjes.
TABOER, 1. *na nitaboer dohot,* bestrooid, bezaaid met; *taboer longa,* sproeten; *taboer bintang,* naam v.e. gespikkelde kip.
2. (T. O.) tijdperk van ongeveer een maand; *sataboer,* één maand.
TABOERAHOETI = *taroebahoeti.*
TABOES, zie *toboes.*
TABOESIRA, e.s.v. boom.
TABOLAK, het dunne vlies aan den binnenkant der bamboe.
TADA, tegenstand biedend; weerstrevend; *tadà do di rohangkoe,* het gaat tegen mijn zin in; het staat me tegen; *martada,* tegenstand bieden, weerstreven; ook = *marpada,* zie *pada* 2; *tadahon ma bajo i,* sta dien man tegen met al je kracht.
TADA-TADA, n.v.e. boom, volgens v. O. de Cassia javanica L. De boom heeft lange, harde dorens; het hout diende tot vervaardiging der tooverstaven.
TADING, achterblijvende, overblijvende, achtergelaten, achtergebleven; *manadingkon,* achterlaten, verlaten, overlaten; *manading,* sterven, overlijden; *panading,* nalatenschap; *di panading ni,* bij het overlijden van; bij het vertrek van; *tading-tadingan,* de nagelaten kinderen, de achtergebleven weduwe.
TADJA = *djata;* ergens bij kunnende van iets, dat hoog hangt; *tadja bo* = *djata bo,* grijp dat eens, nl. dat wat hoog hangt; *nada tartadja aoe,* ik kan er niet bij, het hangt me te hoog.
TADJAK, s.v. mes om onkruid of gras mee weg te schoffelen; ook een werktuig, waarmee men de sawah's bewerkt; *manadjak,* met zulk een werktuig de sawah bewerken; *tadjahon,* de tijd v.h. bewerken of omspitten der sawah's.
TADJI, spoor v.e. haan; *napodo martadji, ma giot martahoeak,* nog geen sporen hebbende wil hij toch al kraaien, zegt men v. iemand, die nog niet oud genoeg is om over iets een oordeel uit te spreken en dat toch reeds doet.
TADJIM, (T. O.) gew. *kandji,* stijfsel, waarmede men hoofddoeken stijf maakt om ze in de plooien te houden.
TADJOEK, aardhoop, door een mierennest ontstaan, waarvoor de menschen bang zijn, omdat ze gelooven, dat er een booze geest woont.
TADJOER, ergens inschuivende, indringende, inloopende als een inham; = *djoeroek* of *solok.*
TADJOM, scherp; *patadjomkon,* scherp maken; *manadjomi,* scherp maken, scherpe punten aan stokken maken.
TADO, 1. doodstil liggend, roerloos, onbewegelijk; *madoeng tado na marnjae i,* de zieke ligt roerloos terneer; *hoem na tado ho disi, ro ho toeson markaredjo,* jij zit daar maar zoo doodstil, kom maar eens hier werken; *mangoentado,* doodstil neerliggen;

met uitgestrekte beenen stil voor zich heen zitten.

2. *manadohon*, de onmiddellijk oudere broeder of zuster zijn van iemand, zoodat er geen tusschen zijn; *on ma anggingkoe na hoetadohon*, dit is mijn jongere broeder, die onmiddellijk op mij volgt; *martinadohon*, broeder of zuster van elkaar zijn, zonder dat er iemand tusschen is; *doea nari na hoetadohon*, er zijn er nog twee onder mij.

TADOAN, (T.) weefraam.

TADOR = *tandos* 1, ergens tegen aan stootende; iets als een grooten tegenvaller voelende; *tador patkoe toe batoe i*, ik stootte met mijn voet tegen den steen aan; *tador ma da dilala ho antong!* jij hebt dat zeker wel als een grooten tegenvaller gevoeld.

TAE, 1. klaar, gereed; in orde, naar behooren; in de puntjes; *madoeng ke tae panganon i?* is het eten al klaar? *na tae ma haroro ni halahi!* wat zijn zij met de manier, waarop zij komen heelemaal zooals het behoort!

2. *tae-tae*, voorzichtig, langzaam aan, niet overijld; *tae-tae ma hamoe na mangan i!* eten jullie maar op je gemak! *tae-tae ma hamoe na mangkobar i*, weest in jullie besprekingen toch voorzichtig, d.w.z. denk er eerst eens goed over na!

TAGAL, *managal*, vruchten afnemen, zooals bv. mais; *managal djaoeng*, mais plukken, oogsten.

TAGAM, *managam*, ergens op hopen, rekenen; ergens op vertrouwen; *ditagam rohangkoe*, ik rekende erop; *nada tarpatagam-tagam aoe ia*, ik kan niet steeds voldoen aan hetgeen waar hij op rekent.

TAGAN, 1. koker of doosje voor sirihkalk, van bamboe of hoorn; (v. O.) *partaganan*, sirihzak van biezen gevlochten.

2. = *targan, taran*.

TAGANAN = *tagonan*.

TAGANG, *managang*, inhouden, tegenhouden.

TAGAS, 1. spijze of drank, waarop men zeer belust is; *tagaskoe do i*, dat is het, waar ik op verzot ben.

2. (T.) *begoe tinagasan*, iemands bepaalde hem bezielende geest.

TAGI, *managi*, iets zeer aangenaam vinden en er daarom niet meer van kunnen scheiden; zoodanig verzot zijn op iets, dat men er geen afstand meer van kan doen; ergens verslaafd aan zijn; *madoeng managi na mangidoep i*, hij is verslaafd aan het rooken; *madoeng hatagian*, het is al een slaafsche gewoonte, liefhebberij; *ma hatagian disia na minoem toeak na pahang*, het drinken van gegiste palmwijn is hem al tot eene verslaafdheid geworden.

TAGIL, een kleine houw, een keep; *managil kodje*, in een guttaperchaboom een keep geven om het sap eruit te laten loopen; *tagil ni ise do na di hajoe na godang an?* wie heeft er in dien grooten boom daar een houw gegeven?

TAGOE, *magodang panagoean* = *sahat magodang*, volwassen.

TAGOEK, 1. koker van bamboe, waarin men het vocht van den palmwijnboom (*bargot*) opvangt; *managoek*, vocht met een koker opvangen; zuigen v. kinderen aan de moederborst; *tagoehon ni dakdanak*, waaraan het kind zuigt, d.i. de vrouwelijke borst; *patagoekkon*, laten zuigen, zoogen; *patagoek djolo dakdanak i*, geef het kind eerst de borst.

2. (T.) *managoek*, iets vullen waarvan de opening klein is.

3. (T. O.) *tagoek-tagoek*, s.v. specht.

TAGOEP, (v. O.) *managoep*, aanblaffen, v.e. hond; — zie bij *tagop*.

TAGOEMA, (v. O.) = *haoema*, droge akker; alleen gebezigd, als men zich op het veld bevindt; ten opzichte v.d. *hoeta* spreekt men slechts van *haoema*. — Vgl. *tanggoema*.

TAGONAN, liever, beter, van meer nut; wenschelijker; *tagonan ma ho kehe*, het is beter, dat je gaat.

TAGOP, *managop*, blaffen van honden, als ze op de jacht het spoor van wild gevonden hebben en dat najagen.

TAGOR, een onderaardsch gerommel; dof rommelend geluid als van verren donder; het geluid, dat, naar beweerd wordt, voortkomt uit oude graven of plaatsen waar een *pangoeloebalang* begraven ligt.

TAHA, *manaha*, kloven; *manaha soban*, brandhout kloven; *na manahahon ibana*, die van zelf hakt; in de verhalen vaak gezegd van een wonderkapmes; *santaha*, één keer kloven; *taha-taha soban*, e.s.v. insect.

TAHALAK, afdamming in de rivier, waardoor men het water in eene gegraven waterleiding laat loopen; prise d'eau.

TAHAN (Mal.), *manahan*, tegenhouden, uithouden.

TAHET, 1. erg, zeer, in hooge mate; *moer tahet ma njaenia i*, zijn ziekte wordt steeds erger.

2. trouw, ijverig in het verrichten der godsdienstplichten van Mohammedanen.

TAHI, afspraak, beraadslaging; *martahi*, beraadslagen; afspraken maken; *partahian*, beraadslaging; verbond; *satahi*, eensgezind, van één partij zijnde; *patahihon*, over iets eene beraadslaging laten houden; *martahi-tahi*, samen beraadslagingen houden (meestal in ongunstigen zin).

TAHIL, 1. nagenoeg afgeloopen, bijna op zijn eind zijnde; *madoeng tahil bargotki*, mijn palmwijnboom geeft bijna geen vocht meer (vanwege zijn ouderdom); *giot tahil ma sinadongankoe*, mijn bezittingen zijn bijna op.

2. (T. O.) *manahil*, hakken in een boom; door het hakken in een boom kamfer

(trachten te) verkrijgen; *hapoer tahilan*, kamfer.

TAHOE, *manahoe*, scheppen van water; *manahoe aek*, water scheppen bv. met een klapperdop in een waterkoker; *tahoe-tahoe*, voorwerp, waarmede men schept; *manahoehon*, iets als voorwerp, waarmede men schept, gebruiken; *panahoean*, de plaats, waar men water schept.

TAHOEAK, gekraai v.d. haan; *martahoeak*, kraaien v. hanen; *tahoeak pangoeloe* of *tahoeak pardjolo*, het eerste hanengekraai tegen de morgenschemering; zie verder bij *taktahoeak*.

TAHOELOEK, hoofdbedekking v. vlechtwerk.

TAHOEL-TAHOEL, de bekerplant (v. O. geeft op: Nepenthes ampullaria Jack.); *songon baba ni tahoel-tahoel*, als de mond v.d. bloem der bekerplant = met open mond staan van verbazing.

TAHOEOK = *taktahoeak*.

TAHOER, *manahoer*, uitkloven, uithollen v.e. gat; *manahoer oeloe ni horbo*, een opening maken in den schedel v.e. buffel om er de hersenen te kunnen uithalen.

TAHOEROE, vinnig bijtende miersoort, die haar nesten aan de takken hangt; ook: het nest zelve.

TAHOET = *biar*, *mabiar*; zelden gebruikt; vrees, vreezen (Mal. *takoet*); *hatahoetan*, die te vreezen is; komt in vorstennamen voor: *Soetan Hatahoetan*.

TAHOLOENG, nauw v.e. opening, bv. v.d. mond v.e. kookpot.

TAHOP, *manahop*, op zich nemen; voor zijn rekening nemen; *hoetahop ma soede oetang i*, ik neem al die schuld voor mijn rekening.

TAI, maar, doch; soms wordt het achter in den zin geplaatst; *songon i do tai*, zoo is het echter; *didokkon ia tai*, maar hij heeft het gezegd.

TAIL, zeker gewicht aan goud; *manail*, goud wegen.

TAILI, *manaili*, kijken, zien, ergens heen zien; *panaili*, blik, oogopslag; *panailian*, uiterlijk aanzien; *manailihon*, naar iets kijken, den blik ergens heen wenden.

TAING, 1. met dit woord spreekt men een klein meisje aan (in Mandailing en Padang Bolak; in Angkola zegt men *boetet*), als men den naam niet kent of niet wil gebruiken; *di dia sitaing?* waar is de kleine meid? Volgens v. O. wordt ook wel: *taring*, gebruikt. Dit is dan wel eene verkorting van *tatering* (kookplaats), daar een klein ventje *si dalihan* heet; *dalihan* is de naam v.d. steenen, die een treeft vormen.
2. (v. O.) *hoepataing*, ik wacht af.

TAIR, *manair*, iets opbinden met een touw om het niet naar beneden te laten hangen, bv. een tros pisangs of cocosnoten; *tair kamoe ma tandan ni harambir i, oelang masopak*, bind de tros klappernoten op, dat (de stengel) niet doorknakt.

TAIS, 1. *toeas-tais* = *poeas-pais*, links en rechts, heen en weer.
2. (T. O.) strak, gespannen; *pataiskon*, de armen langzaam slingeren ze strak houdende.

TAJA, (T. O.) *toemaja* (and.) in de hand houdende, hanteerende, v.e. geweer.

TAJAN = *mindo*, zie *indo*; *patajankon* = *paindohon*, laten bezinken.

TAJANG, 1. *mangoentajang di*, ergens op steunen, ergens zijn vertrouwen op stellen; *oelang sai mangoentajang ko di hapistaranmoe*, je moet niet zoo vertrouwen op je knapheid.
2. = *hembang*, plat.

TAJAP, onderdanig, onderworpen; *madoeng tajap soede harangan na saroera i*, al het bosch in die vallei is onder de knie, d.w.z. is weggekapt; *pinggan tajap*, een plat bord.

TAJAS, s.v. boom met eetbare vruchten (v. O.: Parinarium sumatranum Benth.).

TAJOM, s.v. indigo (vgls. T. O. de fijnbladige, Indigofera).

TAK, klanknabootsing; in de uitdrukking: *disi takna disi tabona*, het is overheerlijk, puik en puik, zou het volgens v. O. een verkorting van *eltak* zijn; waarschijnlijk is echter de letterlijke beteekenis: zoodra men er in bijt (het geluid daarvan wordt door *tak* uitgedrukt), proeft men de lekkere smaak ervan.

TAKAR, halve klapperdop; inhoudsmaatje om rijst mede te meten; meestal gebruikt men daarvoor de bekende melkblikjes; één portie rijst, noodig voor één persoon; *manakari*, met takars uitmeten v.e. hoeveelheid rijst; *nada lobas aoe takarkoe*, ik kan de voor mij benoodigde hoeveelheid rijst niet op, d.w.z. ik heb minder etenstrek; *ma dapot ia takarnia*, hij kan in zijn eigen levensonderhoud voorzien.

TAKO, 1. *tano tako*, soort van kleiaarde, waarvan steenen worden gebakken; ook: metselwerk.
2. tenzij dan, dat......; of niet; *tako nada diboto ia*, tenzij dan, dat hij het niet weet; *tako-tako*, uitvlucht, voorwendsel, slimmigheidje.

TAKTAHOEAK, (T.) gekraai; (v. O.) *martaktahoeak*, gekraai voortbrengen, kraaien.

TAKTAK, 1. *manaktak*, schoon maken v.e. tuin; zuiveren v.h. onkruid; (T. O.) ook: gras snijden; stoppels op een akker afsnijden.
2. *matoetaktak*, klapperen met de tanden, klappertanden; bibberen; snateren v. eenden.
3. (T. O.) vuil op het lichaam.

TALAGA, het lagere gedeelte v.d. vloer v.e. huis; het deel v.d. vloer, dat het dichtst gelegen is bij de voordeur; het voeteneinde v.e. mat; ook v.e. bed; de stroomafwaartsche kant v.e. loeboek of afdamming in de

rivier; *partalaga na so hiang,* iemand, bij wien de plek in het huis, waar de borden (vaat) gewasschen worden, nooit droog is, d.i. iemand, die altijd gasten heeft.

TALAK, open, open staande, wijd geopend; *patalakkon,* open zetten, wijd open zetten; *biasi dipatalak ko pintoe i?* waarom zet je de deur open?

TALAKTAK, (T.) zekere vogel.

TALAM, platte ronde schaal of schotel van hout of metaal; s.v. presenteerblad.

TALANGKE, (T. O.) bemiddelaar.

TALBANG, *manalbang,* houwen; *manalbangi,* ergens in houwen; *oelang sai talbangi medja i,* houw niet zoo in de tafel.

TALBE, neerhangende v.d. onderlip, zooals v.e. paard.

TALBOEAN = *taboean.*

TALDIK, *manaldik,* houwen, in iets houwen, iets afslaan met een kapmes; *ditaldik ia horbongki,* hij heeft mijn karbouw eenige houwen gegeven.

TALDING = *taldik.*

TALDO, uiteenloopend, met groote tusschenruimte, verschillend; *taldo-taldo do parpomparnia,* zijn kinderen zijn met groote tusschenruimte geboren.

TALDOES, losgeraakt, losgelaten; *manaldoeskon,* loslaten, losmaken.

TALEKTEK, n.v.e. vogel; *amporik mangan eme, talektek hona sior,* het rijstdiefje eet de padi, maar de *talektek* wordt door het kluitje geraakt, d.w.z. de een heeft het genot van iets, maar een ander draagt de last.

TALETE, strook van blik, die men aan den benedenrand van een idjoek-dak van binnen aanbrengt.

TALGANG, *matalgang,* losgeraakt van kleeren, los van iets v.d. *roha; matalgang rohangkoe sian i,* ik ben er nu los van; *manalgang,* losmaken, losdoen, uitdoen van kleeren.

TALI, 1. touw, snoer, koord; *martali,* van een touw of snoer voorzien zijn; strikken zetten; *manali,* draad twijnen; ook: met een in inkt gedrenkte snoer een lijn trekken om daarlangs te zagen of te kappen; *partalian,* bindmiddel, verbindingsmiddel; de plaats, waar men strikken heeft gezet; *songon na manali di gindjang api,* als touw draaien boven het vuur = nutteloos werk doen, of: zoo gewonnen, zoo geronnen; (T.) *mangoentali,* touw draaien.

2. kwartje; *satali,* een kwartje.

TALINGA, woordje, waarmee men bij het hardop spellen den klank e aangeeft; bv.: *a talinga é.*

TALINGE, (T. O.) *patalingehon,* gereed maken, afwerken, afbouwen een woning; beproeven de muziekbekkens, of zij een fraai geluid geven.

TALINGKA, verschil, geschil; ook: *partalingkaan; aha do partalingkaanmoenoe,* wat hebben jullie voor een verschil met elkander; *martalingka dope paretonganta i,* onze berekeningen verschillen nog wat.

TALIS, (T. O.) n.v.e. boom (Barringtonia speciosa Forst.).

TALI-TALI, n.v.e. vischje.

TALKIS, er langs heen glijdende; afglijdende; langs heen scherende of strijkende; zie bij *alkis; talkis ne ma da hosania,* zijn adem zal zoo dadelijk er wel langs heen glijden, d.w.z. het zal wel dadelijk met hem afgeloopen zijn.

TALKO, plotseling een groot verschil gevende; *martalko-talko do dalan i,* de weg loopt telkens met groote verheffingen naar boven.

TALMAK, vlak, gelijk afgesneden; *talmak bohinia,* zijn gezicht staat effen.

TALMIS, vettig v. smaak; zacht, week.

TALOBAT, schot in de rijstschuur.

TALOBOENG, (T. O.) zekere slingerplant, waarvan de bladeren hevige jeukte veroorzaken.

TALOE, 1. overwonnen, het onderspit delvende, verloren hebbende; *taloe do aoe,* ik heb het verloren; *taloe ia aoe,* ik ben door hem overwonnen, hij heeft mij overwonnen; *taloe aoe ia,* ik heb hem overwonnen; *hataloean,* verlies; datgene, waarin men overwonnen is; *manaloehon,* overwinnen, onderwerpen; ook: *pataloehon.*

2. (T. O.) *bonang manaloe,* driekleurig garen, wit, rood en zwart.

3. (T. O.) *tombak na taloe mangalang,* een woud, dat noch uit kreupelhout, noch uit hoog en oud geboomte bestaat.

TALOEN, bosch, woud; verlaten tuin, die weer bosch is geworden; *si taloenon* (andoengwoord) = *taloen.*

TALOENGKOENG, (v. O.) bidkleed voor Mohammedaansche vrouwen. — In Angkola *talokoeng.*

TALOEP, medelijden hebbende v.d. *roha.*

TALOETOEK, hard kernhout, dat op de sawah's wordt geplaatst om als grenspalen dienst te doen.

TALOKOENG, bidkleed voor Mohammedaansche vrouwen.

TALOOENG, lange en smalle bergkloof, ravijn.

TALOTO, *sitaloto,* naam van een rijstsoort, die op droge akkers wordt verbouwd. Een rijmpje luidt: *bangkoedoe pamarai, di lombang ni sitaloto, margoeroe manjapai, di halak na mamboto.*

TALPAK, het vleesch, dat aan den buitenkant v.h. schouderblad zit en dat op feesten bij de vleeschverdeeling toegewezen wordt als het rechtmatige deel van de geleende braadpan.

TALPE, voor de hand liggende; *patalpehon,* voor de hand leggen; iets zoo leggen, dat het gemakkelijk weg te nemen is.

TALPOENG, *manalpoeng,* afvallen v.d. bladeren van palmen, v.h. gewei van herten;

madoeng manalpoeng tandoek ni oersa i, het gewei van het hert is al afgevallen.

TALPOK, *matalpok,* afgebroken, afgeknapt; *manalpok,* iets afbreken bv. een bloem v.e. stengel, een vrucht.

TALTAL, 1. *manaltal,* voortdurend kappen, houwen, hakken; *biasi ditaltal ko ina ni tangga i?* waarom hak je zoo in de zijplanken v.d. trap?
2. naar beneden hangende bv. v.d. kin.
3. (v. O.) het geluid v.d. *doal; matoetaltal,* dat geluid voortbrengende.

TAM, klanknabootsend woord voor het geluid v.e. geweerschot.

TAMA, passend, gepast, geschikt, aangenaam, naar iemands zin, behoorlijk; *patamahon,* iets in orde maken, bv. een kwestie enz.; iets passend maken; iets naar iemands zin maken; *manama,* geen weerstand bieden v.e. haan in het hanengevecht; *manoek manama,* een haan, die geen weerstand wil bieden.

TAMAS, uitgeput v.d. grond; uitgewerkt v. iemands wetenschap; zie bij *tabas* 2.

TAMBA, wat bij iets gevoegd wordt; vermeerdering; *tamba ni i,* bovendien; wat daar nog bij komt; *manamba,* vermeerderen; *manambai,* iets vermeerderen, iets ergens aan toevoegen; *martamba,* vermeerderd worden; *patambahon,* iets vermeerderen; *panamba,* wat men aan iets toevoegt.

TAMBAK, ophooging van aarde; dijkje langs den weg; aarden walletje; *manambak,* ophoogen v.e. weg; *manambahi,* de dwarse dijkjes van de sawah's in orde brengen en er tevens de openingen in aanbrengen voor doorlating van het water.

TAMBAL, *manambal,* omspitten v.e. stuk grond om er een tuin te maken.

TAMBANG, 1. = *tangkas,* duidelijk, klaar, helder; *tambang tarida,* het is duidelijk te zien.
2. vrachtprijs, passage-prijs; *sadia do tambang ni i?* hoeveel is de passage-prijs daarvan? *oeang tambang,* reiskosten.
3. (v. O.) mijn, goudmijn; *manambang,* naar goud delven.
4. (T. O.) breed, v.d. borst.

TAMBAR, praeparaat, dienende als geneesmiddel en bestaande uit allerlei door elkander gemengde specerijen.

TAMBAT, vastgebonden; *manambat,* vastbinden bv. een paard.

TAMBATOE, *pisang sitambatoe,* naam v.e. korte, driezijdige pisang-soort, die gebruikt wordt om pisang goreng van te maken.

TAMBE, scherm, gewoonlijk een mat, die men neergelaten heeft of over een balk gehangen en dienstdoende als afscheiding.

TAMBI, (v. O.) woord, waarmede men een Klingalees toespreekt; ook in het algemeen: Klingalees.

TAMBIHOEL, hiel, hak.

TAMBILANG, (T. O.) spade.

TAMBIRIK, hoef v.e. paard, buffel, enz.

TAMBIRING, (T. O.) de helft v.e. volgens een diagonaal doorgesneden doek, die men als bewijs van genegenheid aan iemand vereert.

TAMBIS, *manambiskon,* iets vergelijken bij; *tambison,* vergelijking.

TAMBISKI, n.v.e. boom.

TAMBOEHOE, wrat.

TAMBOEL, wat men bij den gegisten palmwijn als spijze nuttigde; vroeger ging men naar de plaats, waar de palmwijnboomen stonden en hield men een soort van smulpartij of drinkgelag. Zulk een plaats heette *pongkalan,* z. aldaar; *martamboel di pongkalan,* zulk een smulpartij houden op de *pongkalan.*

TAMBOEN, 1. een door steenen of boomstammen afgedamde plek in de rivier om de visschen daarheen te jagen en ze daar te kunnen vangen.
2. (T. O.) = *godang.*

TAMBOER, *manamboer-namboeri,* de aarde om den voet v.e. boom loswerken en wat ophoogen.

TAMBOERAK, ophooping van vuil of mest, door kevers veroorzaakt.

TAMBOERAN, tasch of mandje om de gevangen visch in te doen.

TAMBOES, 1. *manamboes,* zeer vele; *manamboes halak,* zeer vele menschen.
2. *manamboesi,* oude graven feestelijk vernieuwen.

TAMBOK, dam, afdamming, dijk; *manambok,* afdammen.

TAMBOOENG, spin.

TAMBOR, naar boven gewerkte aarde, zooals bv. een molshoop; *patambor,* breeder maken; *matolbak dolok Si Manaboen patambor bonana,* de berg Si Manaboen brokkelt af en verbreedt daardoor zijn voet, met de bet.: een spiering uitwerpen om een kabeljauw te vangen.

TAMBORANG, (T. O.) asch van iets, dat men verbrand heeft. Vgl. *timborang.*

TAMBOSOE, (v. O.) = *tamosoe.*

TAME, 1. *tamean,* in een dikke laag liggen van afgevallen gebladerte onder het geboomte; *sapoe ma boeloeng ni marapolom i, na doeng tamean ma disi,* veeg de *marapolom*-bladeren bij elkaar, er ligt al een dikke laag van.
2. *maname-namehon,* uitdeelen van spijzen, vruchten enz. uit blijdschap of dankbaarheid.

TAMOSOE, n.v.e. boom, die hard hout levert, dat niet door witte mieren wordt aangetast (v. O.: Fagraea fragans Roxb.).

TAMPA, gevlochten mandje met kraalwerk voorzien.

TAMPAHAN, onderste deel van den darm bij de anus.

TAMPAK, 1. naast elkaar op een rij geplaatst; *nada tampak halahi na mardalan i,* zij liepen niet op een rij naast elkaar; *pa-*

tampakkon, in een rij plaatsen; *hami patampak*, wij plaatsen ons in een rij; *dipatampak halahi djoegoek*, zij gingen naast elkander op een rij zitten.
2. vlak afgesneden, plat afgesneden met scherpen rand; *hoerang tampak do indaloe on*, deze rijststamper is niet mooi vlak afgesneden; *tampakna do rantosna*, doordat het vlak is afgesneden, is het tevens scherp; (T. O.) stomp van punt; stomp aan het einde; opp. *pintjoer*.
3. *tampak leman*, n.v.e. heester.

TAMPAL, *tampalan*, wat men boven de gewone vracht nog bijlaadt; *goemodang tampalan sian boban*, wat men er bijlaadt, is nog meer dan de lading of vracht zelve, d.w.z. de bijkomstige dingen lijken vaak gewichtiger dan de oorspronkelijke; *manampalkon*, boven de gewone vracht nog iets bijladen.

TAMPANG, 1. n.v.e. boom.
2. stek, kweeksel van planten; ook op visschen toegepast; *tampang ni kopi*, stekken van koffie; *tampang ni ihan*, kleine vischjes om aan te kweeken; *patampangkon*, van iets stekjes planten of kweeksel maken.
3. (T. O.) platte koek v. benzoë, rubber, enz.

TAMPAR, *manampar*, met de vlakke hand op iets slaan of kloppen; *tamparan*, de vleezige dijstukken v.e. buffel, koe, enz.; *ditampar halihi loba i*, de kiekendief sloeg dwars door de bijenzwerm heen (waardoor ze wild werden en op voorbijgangers aanvielen).

TAMPIAS, (T. O.) pijn in de botten.

TAMPIL, ergens in kunnende, ingaande; de inhoud van iets kunnende zijn; *nada tampil be*, het gaat er niet meer in; het kan er niet meer bij.

TAMPIRAS, s.v. varkensluis, teek.

TAMPOEA, 1. de bekende weversvogel (T. fringilla ploceus), die kunstige, aan de boomtakken hangende nesten maakt, waarvan de ingang zich aan den onderkant bevindt.
2. (T. O.) zekere bloem; — *simartampoea*, n.v.e. kruid, veel overeenkomende met de *sanggoel*.

TAMPOEK, steel, stengel v.e. bloem of vrucht; het kroontje of de krans van kelkbladen aan een vrucht of bloem; het ondereinde v.d. navelstreng; *manampoek*, afvallen van een rijpe vrucht; afvallen v.d. navelstreng; *djaroe satampoek pe taroetoeng, laing palegan-legan do roeangna*, al heeft de doerian maar één steel, toch verschillen de deelen, d.w.z. kinderen van dezelfde ouders hebben toch verschillende karakters.

TAMPOEL, houw, slag met een kapmes; *manampoel*, houwen, naar iets slaan met een kapmes; *manampoelkon (hoepanampoel)*, iemand herhaalde malen een houw geven; iemand fijn hakken; *na manampoelkon ibana*, die uit zich zelf gaat houwen, in de verhalen gezegd v.e. wondermes; (T. O.) *tampoel djolma*, manslag; — *santampoel doean lantjim*, één houw en twee snijvlakken = twee vliegen in een klap; *tampoelon aek, sirangan lai-lai*, als 't doorsnijden van water en 't scheiden van de boorden v.e. staartveer d.w.z. onderling twistende familieleden worden toch weer een.

TAMPOELAK, s.v. tijgerkat.

TAMPOENG, (T.) *toemampoeng*, te zamen komen, zich verzamelen; (v. O.) *toemitik toemampoeng*, idem; *panampoeng*, de wijze van bij elkaar brengen v.h. gedeelte v.e. sarong (van het overschietende gedeelte), het schikken.

TAMPOENIK, (v. O.) Artocarpus rigida Bl., boom, de „monkey-jack"; de vruchten worden gegeten, het hout gebruikt bij den huisbouw en bij het maken van rijstkisten.

TAMPOENING, s.v. harpoen.

TAMPOEROEN, (T. O.) herkauwingsmaag.

TAMPOEROENG = *dasar* 1.

TAMPOEROES, mat of deken, waarin men zich geheel rolt of wikkelt om zoo te slapen; *martampoeroes*, in een mat of deken gewikkeld rechtuit liggen slapen.

TAMPON, *manampon-nampon*, betrekken v.d. lucht; *aropkoe ro do oedan, madoeng manampon-nampon langit i*, ik geloof, dat er regen komt, de lucht gaat betrekken.

TAMPONOK, 1. n.v.e. insect.
2. (T. O.) zekere groote torsoort.

TAN, 1. verkorting van *Soetan*.
2. (T. O.) verkorting van *tian*.

TANAK, *martanak*, door koking olie of vet bereiden, zooals bijv. de klapperolie.

TANAON = *hambiri*, kemiri-noot.

TANDA, teeken, kenmerk, merk; kenbaar, zichtbaar; *tandana*, ten teeken dat; *manandа*, kennen, herkennen; *manandai*, herkennen, kennen; het onderscheid zien tusschen twee of meer dingen; *martinanda*, een kenmerk hebben; *partinanda*, kenmerk, teeken; *marsitandaan*, elkander kennen; *patandahon*, kenbaar maken, zich kenbaar maken; *partinandaan*, middel, waardoor men iets herkent; (v. O.) *tanda*, verloofde; *martanda*, verloofd.

TANDAK, 1. = *tadji*, spoor v.e. haan.
2. schop naar achteren; *martandak*, achteruit schoppen; (T. O.) *patandak*, tegenover elkander zitten, met de zolen der voeten tegen elkaar; *manandakkon*, de voetzolen naar iets gericht hebben.

TANDAN, tros v. vruchten als klappernoten, pisangs enz.

TANDANG, ergens verblijvende, vertoevende; *tandang mangomo*, ergens zijn om met werken geld te verdienen; *tandang marlaho-laho*, ergens heengaan zonder bepaald doel; *na tandang do aoe toeson*, ik ben hier zonder bepaalde reden; *bajo tandang*, gast, die men op bezoek heeft; *horbo tandang*, een buffel van een andere stal, die ergens heen

is gedwaald; *martandang*, ergens op bezoek gaan, inzonderheid gezegd van jongelingen bij meisjes; *martandangi (hoepartandangi)*, telkens bij iemand een bezoek brengen, vooral v. jongelingen aan meisjes; *partandangan*, de persoon, bij wie men op bezoek komt; *manandangkon*, iets tot aanleiding van een bezoek of verblijf maken.

TANDAP, duidelijk, klaar; *patandapkon*, duidelijk maken.

TANDE = *torang*, klaar; *tande do adong na midasa*, er zijn er, die het duidelijk gezien hebben.

TANDE-TANDE, witte mier; *tande-tandeon*, door de witte mieren aangevreten zijn.

TANDIANG, boomvaren, (v. O.:) Cycas Rumphii Miq.

TANDIL, de persoon, die voor iemand een persoon zoekt om diens vee te hoeden; soms ontvangt de *tandil* een loon, door den veehoeder te betalen, bestaande uit 1/5 of 1/4 van wat deze laatste ontvangt.

TANDING, 1. de horens of stekels van sommige visschen, zooals v.d. *tingkalang*, de *baoeng*, enz.
2. (T.) rand, boord.

TANDJA, 1. speer, lans, spies; *mago tandja, niloeloean garoeng-garoeng*, een lans, die men kwijt is, zoeken in een bamboekokertje, d.w.z. iets op een verkeerde plaats zoeken.
2. (T.) = *pilat*.

TANDJAK, (T.) *manandjakkon*, iets voortduwen; een vaartuig voortboomen.

TANDJOENG, kaap, schiereiland, ook naam v.e. marga.

TANDJOER, bos; *satandjoer*, een kleine bos.

TANDOE, draagstoel; *manandoehon*, in een draagstoel vervoeren.

TANDOEK, horen; *pisang sitandoek*, een pisangsoort.

TANDOHAN, e.s.v. paddestoel.

TANDOK, 1. *toemandok*, laag bij den grond v.e. plant; nederig; *sitoemandok*, (andoengtaal), grond, aarde; *manjoeroek (soemoeroek) toe toroe ni sitoemandok*, onder den grond kruipen, d.i. begraven worden.
2. (T. O.) *manandok*, iets op een mes smeren, bepaaldelijk van de *badjo* gezegd.

TANDOL, 1. = *pandol*, hard, taai.
2. (T. O.) *tandolan*, bodem v.e. rivier, plaats.

TANDOS, 1. ergens tegen aan stootende; *tandos patkoe toe batoe*, ik stootte mijn voet tegen een steen.
2. geheel op; kaal afgevreten, geheel kaal er uitziende; *madoeng tandos sinadongannia*, zijn goederen zijn schoon op; *padang manandos*, kale vlakte.

TANG, klaar, alles gereed, niets ontbrekende; *madoeng tang soede panganon i*, het eten is geheel klaar; *na doeng tang ma bajo i*, die man is van zessen klaar.

TANGA, wandluis, weegluis; *tangaon*, last van wandluizen hebben; *hais tangà*, zie bij *hais*.

TANGAN, hand, arm; *manangani*, hulp verleenen met de hand; *na doeng hoetangani ma i*, ik heb met mijn eigen hand hulp verleend.

TANGGA, 1. trap, ladder; *anak ni tangga*, trede, sport; *ina ni tangga*, de zijstukken v.d. trap of ladder; *martangga-tangga*, bij trappen; *tangga-tangga hambeng*, terrasvormig aangelegd v.e. sawah; *mananggahon*, iets als een trap gebruiken.
2. = *sangap*, heerlijk, majesteitelijk, ontzagwekkend; *tanggà hoeida ia*, ik zie met ontzag tegen hem op; *tanggà ma lakna hoeida ho*, dacht je, dat ik tegen je opzag ?
3. *panangga*, zie aldaar.

TANGGAL, 1. een soort fuik, waarvan de opening stroomopwaarts is gericht; *toe djae hona tanggal, toe djoeloe hona boeboe*, ga ik den stroom af, dan kom ik in een *tanggal* terecht; ga ik de stroom op, dan loop ik in een fuik; gewoonlijk volgt hier nog op: *di tonga-tonga dipotoek kalak*, in het midden slaan me de menschen dood, d.w.z. welken kant ik ook uitga, overal treft me ongeluk; *tanggal batoe*, korf van draad met steenen gevuld om den stroom van een rivier te breken of af te leiden, bv. ter bescherming v.e. landhoofd; *tanggal ni manoek*, een aan het uiteinde kegelvormig uitloopende bamboe, waar aan kuikens gelegenheid wordt gegeven voer op te pikken, zoodat ze door de groote hoenders niet verjaagd worden.
2. loslatende, losrakende, bv. v.h. émail v.e. bord enz.

TANGGAM, houtverbinding als een zwaluwstaart; *hajoe na nitanggam*, gezwaluwstaart hout.

TANGGANG, met de beenen opgetrokken voor zich zittende; *sitanggang dalan*, die den weg verspert.

TANGGILING, de geschubde miereneter.

TANGGING, gespannen, strak v.e. touw; *managging*, sterk, stijf aantrekken v.e. touw; (T. O.) aan een gespannen touw trekken; — *mananggingkon*, een touw spannen; *ari logo manangging*, langdurige droogte; (v. O.) verschrikkelijke warmte; — *hatangginganna ma eme i*, de rijst is in den juisten staat van rijpte; *tangging songon hotor arian*, gespannen als de *hotor* overdag, gezegd van iemand, die vast op zijn stuk staat, onvermurwbaar is.

TANGGIS, *sitanggis*, s.v. plant met welriekende wortels.

TANGGISIK, (T. O.) een geschuurde *tanaon*-noot, waarmede gespeeld wordt.

TANGGO, stuk gesneden vleesch; *santanggo*, een snede; *mananggo djoehoet*, vleesch in stukjes snijden; *tanggoan*, stukje afge-

sneden vleesch; *mananggoi*, in vele kleine stukjes snijden v. vleesch.

TANGGOE, *martanggoe*, uitgesteld zijn; *mananggoehon*, uitstellen.

TANGGOEK, (T. O.) schepnet; (v. O.) *mananggoek*, visschen, vangen met een schepnet; — in Angkola ook = *tanggal* 1.

TANGGOELE, (v. O.) = *tada-tada*.

TANGGOELI, het ingekookte sap van het vocht v.d. palmwijnboom; stroop.

TANGGOEMA = *haoema*; van den akker sprekende en daarop zich bevindende, zegt men: *tanggoema*, anders: *haoema*. Vgl. *tagoema*.

TANGGOENG, 1. verantwoordelijkheid; *mananggoeng*, *mananggoengi*, de verantwoordelijkheid van iets op zich nemen; voor iemand of iets instaan.
2. *mananggoeng*, lijden, dulden, verdragen; *pananggoengan*, wat men te lijden of te dulden heeft; leed of smart enz.

TANGGOEROENG, de rug; (v. O.) *batang tanggoeroeng*, de ruggegraat.

TANGGOJONG, (T.) *pananggojongon*, last hebben van kramp in de vingers of teenen, waardoor zij voor een oogenblik krom staan.

TANGGOK, *mananggok*, kloppen, slaan; *mananggok bargot* = *manggoeal*, op den bloemstengel v.e. *bargot* slaan ter voorbereiding v.h. tappen; *tanggohan*, de plaats aan den bloemstengel v.d. *bargot*, waar men klopt.

TANGGOROE, rug; *hajoe tanggoroe*, ruggegraat.

TANGGOROENG, 1. (T. O.) = *tanggoeroeng*, *tanggoroe*.
2. *logo ni ari mananggoroeng*, verschroeiende hitte, langdurige droogte.

TANGI, oplettend luisterende v.h. oor; *manangihon*, oplettend naar iets luisteren; *manangi-nangi*, afluisteren; *panangi-nangi*, luistervink; *patangi-tangihon*, steeds naar iets luisteren, iets aanhooren.

TANGIANG, gebed; *martangiang*, bidden; *partangiangan*, plaats des gebeds.

TANGIS, weenende, huilende, schreiende; geween, gehuil; *partangis*, iemand, die gemakkelijk huilt; huilebalk; wijze, waarop men huilt; *toematangis*, huilen, schreien, hevig weenen; *manangisi*, beweenen; *manangiskon*, over iets weenen.

TANGIS-TANGIS, s.v. insect, dat zich op stammen van boomen bevindt, inzonderheid v.d. *dongdong*, en zich in schuim hult.

TANGKAL, voorbehoedmiddel, afweermiddel; *manangkal*, een middel aanwenden om schade af te weren; *tangkalon*, varken, zwijn.

TANGKANG, koppig, onwillig, halsstarrig, tegensprekend; zich duwende verzetten; *martangkang*, over iets kibbelen, twisten.

TANGKAS, duidelijk; *patangkaskon*, iets duidelijk maken; iets verklaren; zich over zekere dingen nader inlichtingen verschaffen; iets tot zekerheid brengen; *sitangkastangkas*, die er geen doekjes om windt.

TANGKE, steel; *tangke pena*, pennehouder; *maitangke*, tanden of kiezen krijgen met bezwaren.

TANGKI, door klopping bereide boombast, waarvan kleederen worden gemaakt.

TANGKIDIK, kuiltje in de wangen.

TANGKIDING, korf van gevlochten boomschors.

TANGKIL, 1. steel v.e. bloem of vrucht; stronk v.d. mais; *boenga santangkil*, bloemen op een gemeenschappelijken stengel.
2. (v. O.) *hoetangkilkon (manangkilkon)*, ik stel het bespreken van een kwestie tusschen twee partijen uit.

TANGKILANG, (v. O.) afgeschrikt door *(di)*; *partangkilangan*, verschil, geschil; *martangkilang*, verschillende; een verschil aanwijzende; een geschil hebbende.

TANGKING, 1. wachtende zijn, in afwachting zijn; *tangking do aoe dison doea djom*, ik zit hier al twee uur te wachten; *patangking*, wachten op; *patangking aoe dison*, wacht hier op mij.
2. (v. O.) *hoepatangking(kon)*, ik maak iets gereed.

TANGKINGAN, gespannen touw of rotan langs den wand om kleeren aan te hangen.

TANGKIS, (v. O.) *manangkis*, een slag afweren; een stoot pareeren.

TANGKO, *manangko*, stelen; *panangko*, dief; *manangko-nangko*, telkens iets wegstelen; *manangkoi (hoepanangkoi)*, iemand bestelen; *hapanangkoan*, bestolen worden.

TANGKOEDJOE, afloopend water, bv. na een overstrooming of na een zwaren regen; *martangkoedjoe*, gootjes vormen van afloopend regenwater vanwege den sterken regen; *songon tangkoedjoe padang*, net als het afloopende regenwater op eene vlakte, d.w.z. een poosje heel erg, maar daarna niets meer, d.i. in hooge mate wispelturig of veranderlijk.

TANGKOEHOEK, nek.

TANGKOEK, (v. O.) = *tangkoehoek*.

TANGKOELAPA, n.v.e. langharige rups, waarvan de haren hevige jeukte veroorzaken.

TANGKOEP, 1. *manangkoep*, grijpen, pakken, vangen; *patangkoepkon*, laten grijpen, laten gevangen nemen; (v. O. ook:) een meisje, dat iedereen afwijst, tegen haar wil uithuwen; — *manangkoep-nangkoep*, naar de oppervlakte van het water komen en daar telkens naar iets grijpen, zooals visschen doen.
2. passend, behoorende bij, slaande op; weerga; *tangkoep dialoesi ia hobarkoe*, hij beantwoordde wat ik zei op een juiste manier.

TANGKOERAK, schedel.

TANGKOERAPARON, honger lijden; *mate tangkoeraparon*, den hongerdood sterven.

TANGKOERISIK, vuil, dat door niet voldoende reiniging aan de huid blijft zitten; *tangkoerisihon*, vuil zijn v.h. lichaam door niet voldoende reiniging.

TANGKOK, steil; *manangkok*, stijgen v.e. weg; *panangkohan*, stijging, klimming; *manangkohi (hoepanangkohi)*, bestijgen, beklimmen v.e. berg. Vgl. *nangkok*.

TANGKOL, 1. niet graag doende, tegen den zin in; *tangkol rohangkoe kehe toe hamoe an*, het valt me moeilijk naar jullie toe te gaan; *martangkol*, het moeilijk vinden een bepaald ding te doen; *nada martangkol ia moeda hoesoeroe ia*, hij maakt geen bedenkingen, als ik hem stuur; *nada martangkol ia mandok hata*, hij aarzelt geen oogenblik zijn woord te doen.
2. *tangkolan*, rustplaats, halte.

TANO, aarde, grond, land; *napoeran tanotano*, zie *antatano; manano*, zich in den modder verbergen, zooals sommige visschen doen; *mananoi*, met aarde iets toedekken; een gat met aarde vullen.

TANOM, *mananom*, begraven; in den grond stoppen; *tanoman*, graf; *tanòm*, in den grond begraven; in den grond gestoken.

TANTAN, *manantan*, aan een touw naar beneden laten; kuikens uit het nest op den grond zetten; *patantan (toemantan) simandjodjak*, andoengwoord voor: gaan.

TAO, (T. O.) meer; n.v.h. Toba-meer.

TAOAR = *tawar*.

TAOEKEN, zeker, ongetwijfeld, stellig.

TAON, 1. jaar; de tijd, dien een gewas noodig heeft om tot volkomen ontwikkeling (tot volle rijpte) te komen; *sataon eme*, een rijstjaar; *sataon djaoeng*, een maisjaar (3 maanden).
2. *manaon*, zetten, stellen van fuiken, strikken enz.; *taon*, geplaatst v.e. fuik of strik; *panaon*, wijze van stellen v. strikken, fuiken.
3. *manaon*, dulden, dragen, lijden, verdragen; *manaonkon*, verdragen, dulden (intens.); *martaon*, weerstand bieden; duurzaam; langdurig; (v. O.) zich hechten aan, geplaatst worden op iets; — *pataonkon*, verzoeken thuis te blijven; verzoeken op iets te wachten; *martaonkon*, voor iets instaan; iemand onder zijn bescherming nemen; iemand beschermen.

TAOT, (T.) = *sambotik*.

TAP, (T. O.) 1. zoo, in veronderstellingen; *tap oelang*, zoo niet.
2. (v. O.) klanknabootsing.

TAPA, n.v.e. groote vischsoort.

TAPAK, 1. indruk v.d. voet of van iets anders op den grond; *tapak ni pat*, indruk v.d. voet; *tapak ni bagas*, ronde houten, waarop men de stijlen van een huis laat rusten om het in zijn geheel te kunnen wegsleepen; *tapak tangan*, handteekening; *tapak-tapak*, houten klossen, waarop men de voet door een lederen riempje bevestigt; *manapak*, de voetsporen van het een of ander wild nagaan.
2. *tapak leman* = *tampak leman*, zie *tampak* 3.

TAPALAN, plaats, waar men dikwijls komt; *toe dia na somal tapalan ni bajo i?* waar komt die man gewoonlijk nog al veel? (T.) een perk om hanen in te laten vechten; cockpit.

TAPANG, 1. *manapang-napang*, telkens ergens als gast komen; *nada tarpatapang-tapang aoe bajo*, ik kan niet telkens gasten hebben.
2. *sitapangi*, een opening in de dijkjes om de vakken op een sawah om het bevloeiingswater door te laten (vaak in den hoek, die door de dijkjes gevormd wordt).

TAPE, lekkernij van verzuurd rijstmeel of tapioca; *i ma tapengkoe!* dat is nu mijn lekkernij! *manape*, zulk een gerecht bereiden.

TAPI, 1. maar, doch.
2. (T. O.) *Si Tapi* wordt voor vele vrouwelijke eigennamen gevonden.

TAPIAN, badplaats aan den oever eener rivier; *Tapian na Oeli*, eigennaam van veel *hoeta*'s, o.a. van die, waaraan de Res. Tapanoeli haar naam ontleent.

TAPIS, 1. de ijzeren punt onder aan een lans.
2. scheede om de *halopa* v.e. klapperboom, als grof zakkengoed er uitziende, en gebruikt om iets door te zeven; *manapis*, iets zeven; *tapisan*, zeef.

TAPI-TAPI, e.s.v. insect.

TAPITOA, n.v.e. vogel.

TAPOE, (T.) *tapoe-tapoe*, hoofddoek.

TAPOES, s.v. boom, volgens v. O.: Elateriospermum Tapos Bl., goed timmerhout leverende; de vruchten zijn eetbaar; worden gedroogd, geschild en fijngestampt, daarna in een blad gewikkeld en na drie dagen is de inhoud zuur *(asom tapoes)* en wordt bij de bereiding van sambal gebruikt; *songon tapoes ni Manoenggang, lambok mangalangoi*, net als de *tapoes*-vruchten uit Manoenggang, die wel zacht zijn, maar toch bedwelmen, toegepast op iemand, die met al zijn vleierijen toch iemand beetneemt.

TAPOL, *manapolkon*, bij elkaar doen, te zamen doen, vermengen; *tapolkon djolo barangki toe barangmi*, doe mijn goederen bij die van jou; *Tapolan*, n.v.e. *hoeta*.

TAPONGAN, een inhoudsmaat; korf of mand voor benzoë.

TAPOR, *matapor*, gebroken van glas; kapot; *tapor-tapor*, scherven; *manaporkon*, iets stuk breken, stuk slaan; *manapor*, de eieren stuk breken, gezegd v.e. hen, die zulks doet, als deze uitgebroed zijn; breken v.d. wolken; *tapor ramboe*, half versleten v.e. doek; *taporan*, breuk in de rekenkunde.

TAPTAP, nat, vochtig; *manaptapi*, nat ma-

ken; meestal de beteekenis hebbende van bewateren v.d. slaapmat; urineeren v. kleine kinderen; *oedan taptap badjoe*, heel zacht regentje, dat alleen het baadje wat nat maakt; (v. O.) *pataptapan*, de plaats, waar het regenwater van het dak stroomt.

TAR, eenigszins, een beetje; -achtig, -ig; soms wordt het verdubbeld; *tar gorsing*, geelachtig; *tar bontar*, witachtig; *tar godang*, een beetje groot; *tar di dia?* waar ongeveer? *tar di djolo*, eenigszins aan den voorkant; (v. O.) *tar dilala ia*, hij voelde eenigszins, d.w.z. hij kwam weer bij, bij zijn positieven.

TARA, 1. *manara hajoe*, hout vierkant kappen; *hajoe na nitara*, vierkant gekapt hout.
2. *manarahon*, van te voren klaar zetten, van te voren klaar leggen; *tarahon djolo di aoe indahan i arian i*, zet vanmiddag de rijst voor mij klaar; *hoetarahon hian toempoekmi*, ik heb jouw deel van te voren al gereed gehouden.
3. (T. O.) bovennatuurlijke eigenschappen, heiligheid; zegen; *hona tara*, getroffen door een of ander ongeluk wegens gebrek aan eerbied voor goden, geesten, vorsten, enz.

TARAK, 1. een inhoudsmaat (3 *toehoel's eme*; 3 *lopi*'s sirihbladeren); een rijmpje: *satarak sataponqan, lobi-lobi ni na sadjoeal; marsarak sian dongan, lobi-lobi ni paroentoengan*, d.w.z. gescheiden te zijn van de kameraden, is een zwaar lot.
2. *martarak* = *hatarak*, een kluizenaarsleven leiden; zich afzonderen om de een of andere geheime wetenschap te leeren.
3. *sitarak*, e.s.v. boom.

TARAM, *taram-taram ni roha*, vermoeden, gissing, onderstelde mogelijkheid; *ditaram roha*, men vermoedt; (T. O.) *toemaram*, het is te vreezen, waarschijnlijk; waarschijnlijkerwijze v.h. komen v.e. ramp of gevaar.

TARAN, terwijl, onderwijl; (= *antargan*).

TARAPANG, (T. O.) een kris met een geheel met goud beslagen scheede.

TARATOIT, *oenggas sitaratoit*, n.v.e. vogel (spotvogel?).

TARAWANG, (T. O.) z. *tarewang*; à jour werk als aan den rand der sirihzakken, matjes, enz. gevonden wordt.

TARBA, zich beschaamd gevoelende door een begane vergissing; *tarba hoelala*, ik voel me beschaamd.

TARBAKTA, n.v.e. tijdstip des morgens, ongeveer één uur na zonsopgang; *tarbakta radja*, ongeveer acht à negen uur des morgens.

TARDAS, vlak, effen, onbelemmerd uitzicht; *panatapan na tardas*, plaats, vanwaaruit men een onbelemmerd uitzicht heeft.

TARE, opgehouden of opengehouden v.d. hand om iets op te vangen of in ontvangst te nemen; klaar staande v.e. vat om iets op te nemen; *manarehon*, iets ophouden, gereed houden om te ontvangen; *tarehon ma, antjo hoedaoni matami*, houd maar bij, opdat ik medicijn in je oog doe; *manare*, opvangen v. vruchten onder den boom; *manare taroetoeng*, bij de doerian-boomen zijn om de afvallende vruchten weg te nemen; *simanare* (andoeng) = *pamatang*, meestal in verbinding met een bezittelijk voornaamwoord; *simanarengkoe*, mijn persoon, ik; *simanare ni damang*, de persoon van mijn vader.

TAREWANG, (v. O.) ook: *tarawang; manarewang*, à jour bewerken.

TARGAN = *taran*.

TARIA, *toemaria-taria*, huppen v.e. vogel.

TARIAS, parkiet-soort (= *antarias*).

TARIHON, zie *tarik* 3.

TARIK, 1. *manarik*, trekken.
2. de tromlijnen v.e. pauk; (T. O.) *martarik ni gordang*, streepen als pauktromlijnen formeeren, v.d. gom v.e. boom of v.e. dikke streep gudsend zweet.
3. *tarihan (tarihon)*, strik om muizen, vogels, enz. mede te vangen.

TARIMA, *manarimahon*, uitdeelen, uitreiken; *tarimahon indahan i*, deel de rijst uit; *tarimahon pinggan i djodjor*, deel de borden op de rij af uit, zoodat ieder er een krijgt.

TARING, 1. *sitaring* = *sitaing*, zie bij *taing*.
2. *taring ni babi* = *sait ni babi*, slagtanden v.e. varken; *madoeng ditaring babi i aoe*, het varken heeft mij met zijn slagtanden verwond.

TARINGOT, zie *ingot*.

TARINTIN, (v. O.) Buchanania auriculata Bl. n.v.e. boom; taai en licht hout, ter vervaardiging van benoodigdheden in de huishouding gebezigd.

TARIPAR, zie *ipar*.

TARITI, manen v.e. paard; borstels van een varken; rugstekels v.e. visch, de uitstekende knop v.e. weegschaal op het midden.

TARITIP, (T. O.) n.v.e. kleine oestersoort.

TARITIS, de darmen; bij de vleeschverdeeling op een feest komt de helft aan den gastheer, de helft aan den vorst; (T. O.) *boetoeha taritis*, milt.

TARO, *martaro*, wedden.

TAROE, 1. inzet bij spel of weddingschap; *martaroe*, wedden; *martaroe gogo*, wedden wie de sterkste is; *martaroe-taroean*, met elkander een weddingschap aangaan; *partaroe-taroean*, waarover men wedt; weddingschap.
2. *manaroehon*, iets of iemand ergens heen brengen; *pataroehon*, iemand ergens heen geleiden; *manaroei*, vele dingen achter elkaar ergens heenbrengen; *na tinaroe*, ei *(tinaroe pira)*; soms verbloemd voor teelballen.
3. zeer, buitengewoon; soms ook: *haroe*; *taroe na godangan*, buitengewoon groot; *taroe so ra ia*, hij wil absoluut niet.

TAROEBAHOETI = *taboerahoeti*, n.v.e. uilsoort.

TAROEBOEK, n.v.e. zeevisch; gezouten ingevoerd; de kuit wordt als toespijs gegeten.

TAROEGI, de harde, stijve pennen in de *idjoek*.

TAROEK, longlijden; longlijdende zijn.

TAROEMA, de leege ruimte onder een huis of *sopo*, die op palen staan; *nada mago toea ni manoek manjoeroek taroema*, de kip is haar geluk niet kwijt, al loopt ze ook onder het huis door, d.w.z. al moet men ook wel eens iets doen, dat beneden zijn stand is, daarmede is men zijn stand nog niet kwijt.

TAROEP, dak; *manaroep*, een huis dekken.

TAROEPOEK, (T. O.) een pas uit den grond geschoten rijsthalm.

TAROES, *manaroes*, den koker met palmwijn, die nog aan den *bargot* hangt, wegstelen; een ander zijn *bargot* zonder toestemming tappen; *panaroes pangaroengga*, de palmwijndief legt doorntakken om den *bargot*, bet. op een slimme manier de aandacht van zich trachten af te leiden; *pataroeskon* = *patagoekkon*, laten zuigen v.e. kind; *dipataroeskon ia dakdanak i*, zij gaf het kind de borst.

TAROETOENG, de doerian-boom (v. O.: Durio zibethinus Murr.); *taroetoeng Oelanda*, de zuurzak (v. O.: Anona muricata L.).

TAROKTOK, de plaats in de borst, waar het hart klopt; ook: het hart; ook wel gebruikt voor: geweten; *taroktohon*, hartkloppingen hebben.

TAROPONG, kijker, verrekijker.

TARSINGOT, zie *singot*.

TARSOENG, zie *soeng*.

TARTAR, bij ongeluk iets achtergelaten hebbende; iets verloren hebbende; *manartarkon*, bij ongeluk iets achterlaten, laten liggen; *hatartaran*, bij ongeluk iets hebben laten liggen; *hatartaran sanggoel*, euph. voor: een abortus hebben; *salipi na tartar*, zie op *salipi*.

TASAK, ten volle; volkomen; zijn hoogtepunt bereikt hebbende; *na doeng tasak ma disia soede parbinotoan*, alle kennis is volledig bij hem te vinden; *na doeng tasak ma lakna sikolamoe?* zou je geleerdheid soms volledig zijn? zou jij nu alle wijsheid in pacht hebben?

TASIK, 1. roest.
2. *boeroeng tasik*, n.v.e. vogel.
3. (T.) *mamoedjoer tasik*, uitgestrekt ter neder liggen.

TASIR, even geraakt, oppervlakkig getroffen; opp.: *sangkal*.

TASKING, n.v.e. boom.

TASO, (v. O.) aluin.

TASOBE, (v. O.) Canna Indica L., kruid, het Indische bloemriet; de harde zaden worden gebruikt als kralen voor bidkransen; zie *hasobe*.

TASTAS, *manastas*, lostornen, loskappen; (v. O.) *idjoek* loskappen v.d. stam = *manotas* in Angkola.

TATA, 1. *martata (mantata)*, lachen; *partata*, iemand, die lachs is; ook: manier van lachen; *hoepartatai*, ik lach over iemand of iets; ik lach iemand uit; *partataan*, datgene, waarom men lacht.
2. *manata*, een kind leiden door het bij de handen te houden om het te leeren loopen; daarbij gebruikt men het zinnetje: *tata, anggi, malo ma ho mardalan*.
3. = *mata*, rauw, onrijp; (T. O.) *aek tata*, ongekookt water; *daro tata*, geronnen bloed; — het woord *daro* mag in Angkola niet worden gebruikt; zie bij *daro*.
4. *pisang sitata*, een wilde pisangsoort.
5. (T. O.) de tijd, dien rijst noodig heeft om gaar te worden; *santata indahan*, een zoo'n tijdsverloop.

TATAGANING, (T. O.) de pauken, die kleiner zijn dan de twee grootste; het stel bestaat uit vijf stuks.

TATANG = *tapang* 1.

TATAP, 1. *manatap*, van verre zien; in de verte zien; *panatapan*, plaats, van waar uit men in de verte kan zien.
2. (T.) *tatapan*, zich meer aan iets gelegen laten liggen, voorliefde koesteren omtrent iets.

TATARING, stookplaats, vuurhaard; volgens v. O. is het grwd. wel *taring* met de beteekenis treeft; de *tataring* is een kollektie treeften of de plaats der treeften.

TATING, *manating*, met beide handen iets optillen; *tating basi on*, til dit schaaltje op.

TAWAK, *tawak-tawak*, een groot metalen bekken, gong, waarmede men de menschen bij elkander roept of waarop bij feestelijke gelegenheden geslagen wordt.

TAWAR, *manawar*, afdingen; *rasoen na so hatawaran*, gif, waarvan de werking niet is tegen te gaan.

TE, 1. drek, vuil, faeces; *te ni manoek*, kippedrek; *te ni bintang*, een vallende ster; *te ni hoedon*, potzwartsel; *tarte*, in drek getrapt hebben.
2. = *atehe, tie*.

TEAL = *teleng*, schuinstaande; *na teal na toengging*, schuinstaande.

TEAN, *manean*, erven gew. v. iemand, wiens erfgenaam men feitelijk niet is; *paneanan*, de persoon, van wien men iets erft; *panean*, de persoon, die erft.

TEAS = *tois*, onbeschoft, onbeleefd; onverschillig, op niets lettende.

TEBA, *teba-teba*, de overblijvende kruimels, overschot van iets.

TEBAN, *pateban*, bij elkaar doen, tezamen doen; vereenigen; *pateban ma horbonta i toe bara ni horbo ni halahi*, doe onze buffels maar in hun buffelstal; *pateban toesia* = *palagoet toesia*, doe het maar bij hem bij elkaar.

TEBANG, door den wind weggewaaid worden van blaren, papier, enz.
TEBOER = *geboer; maneboerkon*, slordig met iets omgaan; *diteboerkon ia pakean na imbaroe i*, hij ging slordig met zijn nieuwe kleeren om.
TEDAK, open, onbedekt; *patedak*, onbedekt laten v.e. lichaamsdeel; laten zien, wat verborgen moet blijven.
TEDAS, juist, precies, ongestoord, voorzichtig; *tedas ma i songon i?* is dat wel juist zoo? *nada tedas tarpangkoelingkon kami radja i*, wij konden den vorst niet ongestoord te spreken krijgen.
TEDEK, nederig, ootmoedig; *tedek noma pangido ni bajo i*, de man vroeg het op eene nederige manier.
TEGER, klein van statuur; fijngebouwd.
TEHE, woordje, waarmede men de opmerkzaamheid trekt van iemand op wat men zegt; soms geeft het ook aan, dat men instemt met dat wat een ander zegt; *songon i ma tehe*, zoo is het ook juist; *i ma tehe*, dat is het net; dat dacht ik ook al.
TEK, klanknabootsend woordje.
TEKAL, *manekal*, naar binnen buigen, inzakken; *madoeng manekal boengkoelan ni bagasnia*, de nok van zijn huis is aan het doorzakken.
TEKEN, 1. toevallig, precies zoo uitkomend, net van pas; *teken noma marborngin hami toe bagas ni Sianoe*, wij konden nu net van pas overnachten in het huis van Sianoe.
2. *maneken*, Ned. teekenen, zijn handteekening zetten; *ripe maneken*, niets anders te doen dan je naam eronder te zetten.
TEKTEK, *manektek*, kloppen, ergens op kloppen; *tektek pintoe i*, klop eens op de deur; *tektek do moela ni gondang*, een tikje is het begin van de *gondang*-muziek, d.w.z. een kleine oorzaak heeft een groote twist ten gevolge; *markoetektek*, een kloppend geluid maken.
TELENG, schuin staande; ter zijde neigende; *pateleng*, schuin zetten; zich terzijde buigen.
TELOES, (T.) *marteloes*, aan het stoeien zijn.
TELONG, *lampoe telong*, een glas of stolp met een lichtje; lampion.
TELPANG, *matelpang*, kreupel.
TELPE, op den rand van iets staande of liggende, zoodat het er gemakkelijk af kan vallen.
TELTEL, 1. praatzuchtig, alles eruit flappende, geen geheimen kunnende bewaren; *maneltelkon*, iets er uit flappen, oververtellen, rondbazuinen.
2. contant, onmiddellijk.
TEMAN, (T.) = *tian*.
TEMBAK, *manembak*, schieten, naar iets schieten; op iets doelen; *toekang tembak*, scherpschutter; *na nitembak ni rohana*, wat hij bedoelde; waarop hij zijn doel had gericht.
TEMBAL, *patembal*, aan weerskanten; *patembal do bilik di bagas i*, het huis heeft aan weerszijden een kamer; *patembal balik*, aan weerszijden; *podang na patembal balik*, een zwaard, dat aan weerskanten snijdt; een tweesnijdend zwaard.
TEMBAS, *markoetembas*, stampen v. boosheid (= *tembes*).
TEMBES, *markoetembes*, trappelen, stampen, slaan met handen en voeten uit boosheid.
TEMPANG, (T. O.) kreupel (zie *telpang*).
TEMPE, onmiddellijk, dadelijk, direct, contant.
TENDJOE = *tindjoe*.
TENG, *tengna*, de voornaamste; de leider; de persoon, die den toon aangeeft (meer schertsenderwijze gebruikt); *Si Anoe do tengna na baroe on, dibaen na monang halahi*, Si Anoe was onlangs de leider, doordat ze het gewonnen hebben.
TENGGANG, 1. het denken over iets; raad; *manenggangkon*, over iets denken; er wat op vinden; *anggo oetangkoe na saringgit i, hoetenggangkon djolo sapoken on*, wat mijn schuld van dien rijksdaalder betreft, ik zal er deze week eens over denken (ik zal probeeren er wat op te vinden); (T.) *martenggangkon*, iemand met raad bij staan.
2. *koedo tenggang*, rijpaard.
TENGGET, 1. *manengget*, ergens op zitten, voornamelijk op voertuigen; *hoetengget djolo motormi*, ik ga eens in je auto zitten, ik rijd eens met je mee.
2. (T.) *manenggetkon*, iets ergens om doen, als bv. een hoofddoek om het hoofd, een halssnoer om den hals.
TENGKA, mank loopend, doordat het eene been korter is dan het andere.
TENGTENG, *manengteng*, klinkend geluid geven v. ijzer of van geldstukken.
TEOES = *djeoes*.
TEONG, *maneong*, draaien met het lichaam in allerlei bochten.
TEPEK, rond vormpje van bamboe om er de schijfjes v. aren-suiker in te gieten; *panepehan*, de plank, waarop deze vormpjes gezet worden; *manepekkon*, in zulke vormpjes de suiker gieten.
TEPES, *manepes-nepes*, ritselend, ruischend geluid maken bij het loopen.
TEPTEP, 1. n.v.e. kleine vogel (honigzuigersoort); *teptep balandja boeloe* = *talektek*.
2. goed kunnende praten, een babbeltje zijn.
TERAP, het zure maagslijm, dat naar boven komt; *terapon*, last van 't zuur hebben; *mantjom do terapnia!* dat brak hem zuur op!
TERDJENG, 1. *manerdjeng*, om iemand geven; met iemand rekening houden; iemand tellen; meestal met een ontkenning gebruikt, zie *terge*; *nada hoeterdjeng ho adong*, ik houd er geen rekening mee, dat jij bestaat.
2. ingewand v. visschen; men maakt er een soort lekkernij van door het in een bamboe-

koker te koken; inzonderheid gebruikt men daarvoor de ingewanden v.d. *lelan.*

TERET, (T.) onwil jegens iemand, dien men niet lijden mag; — *teret ni......!* uitdrukking om zijn onwil of ontevredenheid te kennen te geven; = ik heb er genoeg van, ik geef er de brui van; laat het voor mijn part......

TERGE, *manerge,* wordt meestal met eene ontkenning gebruikt en dan in de beteekenis van: niets om iemand geven; iemand niet tellen; *na so diterge ia na hoedok,* hij maalt heelemaal niet om hetgeen ik zeg; hij geeft geen zier om wat ik zeg.

TERKOEK, gebogen v.d. knieën; doorgeknikt v.d. knieën.

TERNGAS, brutaal, onbeschoft; *na terngasan ia mangkoeling,* hij spreekt op een onbeschofte manier.

TERTER, 1. contant; onmiddellijk; *manerter,* contant betalen; onmiddellijk doen; *hoeterter do manigor disia,* ik heb het hem dadelijk betaald.
2. (T. O.) *materter,* biggelend van tranen.

TES, (v. O.) klanknabootsing, waardoor een snelle beweging wordt aangeduid.

TETEK, druppel; *aek santetek,* één druppel water; *manetek,* druppelen; *manetekkon,* iets ergens in druppelen.

TETENG, benaming voor 't schaamdeel bij kinderen.

TETEP, bij-de-hand zijn v.e. kind; goed kunnende babbelen v.e. kind.

TIAL = *sial.*

TIALA = *arop* met *roha* verbonden; *tiala ni roha* = *arop ni roha,* ergens op rekenende, hopende; *nada tiala rohangkoe,* ik reken er niet op.

TIAM = *tian.*

TIAN, van af, langs, van den kant van.

TIANG, stijl, paal.

TIAR, opgewekt, levendig, klaar, helder; *tiar do pangkoelingnia,* hij sprak opgewekt; *madoeng toemiar dilala na marnjae i,* de zieke voelde zich prettiger, opgewekter.

TIARAP, 1. = *terap.*
2. (v. O.) *maniarap,* op den buik liggen, trachten te kruipen v.e. jong kind.

TIBAL, liggende, neerliggende, neergelegd; *patibal,* neerleggen; *manibal,* spijzen offeren op de graven aan de geesten der voorouders.

TIBO, opkomen; *songon dia ma tibona?* hoe kwam het op? hoe was het begin? *tibo sadjo songon i,* het kwam zoo maar vanzelf.

TIBOE, spoedig, vlug, snel, gauw; *tiboe ho ro!* kom gauw! *patiboehon,* bespoedigen, verhaasten; *patiboe!* haast je wat! zet er wat spoed achter!

TIDA, *patidahon* zie *ida.*

TIDJAK, overeind staande; *madoeng tidjak saonari bagas di hoeta na imbaroe i,* de huizen staan nu allen in het nieuw aangelegde dorp; *taroe tidjak noma halahi soede mangalo aoe,* zij stonden als een eenig man tegen mij op.

TIDJOEK, ergens in stekende; *manidjoek,* ergens in steken; *manidjoehi,* stekende pijn hebben.

TIDJOER, speeksel (= *idjoer*); *marsitidjoer,* spuwen; *manidjoerkon,* iets uitspuwen; *manidjoeri,* bespuwen; *parsitidjoeran,* kom of bak, waarin men spuwt bij het sirih pruimen, kwispeldoor.

TIE, (v. O.) is het niet zoo? *dohot ko, tie?* jij gaat mee, is het niet? *moeli ma aoe djolo, tie!* kom, ik ga maar naar huis!

TIGA, 1. messing ketting van 3 slagen.
2. *partiga-tiga,* koopman, handelaar; *martiga-tiga,* handelen, handel drijven.

TIGAN, alhoewel, maar, wel; *tigan songon i pe hoedokkon,* al heb ik het ook zoo gezegd.

TIGIS, semen virile.

TIGO, *tolak tigo,* echtscheidingsformule bij Mohammedanen, lett.: de drievoudige verstooting (Min. *tigo,* drie).

TIGOR, recht, rechtstandig, rechtvaardig, recht uit; *patigorkon,* recht maken, rechtvaardigen; *hatigoran,* rechtvaardigheid; *manigor,* dadelijk, onmiddellijk; *panigoran,* afkortingsweg; (T. O.) *manigorkon (dipanigorkon),* zich rechtstreeks ergens naar toe begeven.

TIHA, met *roha,* verdenkende; *manihai* = *manoehasi,* verdenken, beschuldigen.

TIHAK, (v. O.) *manihak-nihak,* stekend v.e. pijn; (T. O.) *panihak-nihahon,* last hebben van steking in de milt wegens overzatheid.

TIHAL, ver weg vliegende, zeer hoog vliegende; *na tihal ma pangobokmi!* wat kun jij ver weg gooien! *tihal do parkabang ni halihi i toe gindjang ân,* de kiekendief vloog zeer hoog in de lucht; *nada sadia tihal piroeroe ni sinapang on, harana pendek do larasna,* de kogel uit dit geweer vliegt niet zoo ver weg, omdat de loop maar kort is.

TIHAM, *maniham,* steken, doorsteken, doorboren; *hoetihamkon,* ik steek met iets; *manihami,* stekende pijn hebben.

TIHAS, litteeken, smet; *martihas,* een litteeken hebben, een smet hebben; *tihas ni oeris,* pokputten.

TIHE, e.s.v. bies om te vlechten.

TIHOES, *haleon tihoes,* een vreeselijke hongersnood; *marmoesoe tihoes,* bittere vijanden zijn.

TIHON = *sihon* 1.

TIKTIK, *maniktik,* een sirih-pruim klaar maken; *maniktikkon,* een sirih-pruim voor iemand klaar maken; *paniktik,* wijze van klaar maken v. zulk een sirih-pruim, inz. het vouwen v.h. sirih-blad.

TILAHA, het reeds gestorven kind uit een gezin; *ma piga tilahamoe?* = *ma piga dakdanakmoe mate?* hoeveel van je kinderen zijn er reeds gestorven? *partilaha do anakboroe i,* van die vrouw sterven al haar kinderen; (v. O.) *tilaha,* ongeluk, ongeluk aan-

brengend; ongeluk veroorzakende eigenschappen.

TILAKO, onheil, ongeluk, het van iemand gesproken kwaad; *mambaen tilako do ia toe aoe,* hij spreekt van mij kwaad; hij bezorgt mij een slechten naam.

TILAM, (T. O.) s.v. bultzak; groot kussen om tegen te leunen of op te zitten.

TILAN, (T. O.) n.v.e. zoetwatervisch.

TILIK, *manilik,* nagaan, aandachtig iets afwachten; *tatilik ma djolo parrohaan ni bajo on,* laten we eens afwachten wat de man voor heeft; (T.) *tilik tondoeng,* tooverkijker.

TILING = *teleng.*

TILOEBANG, (T.) valkuil (= *piloebang*).

TILPOK, geknakt, doorgeknakt, afgebroken; *manilpok,* afknappen, afplukken; *matilpok di harapotan,* afgeknapt v.h. jongste blad v.e. palm, als het saamgevouwen is; gebr. als uitdrukking met de beteekenis: tijdens de verloving sterven; als bruid of bruidegom sterven.

TILTAL, *hoematiltal* of *goematiltal,* springen, huppelen v. vreugde; stampen met de voeten, trappelen; *poekpek ranggas, hoematiltal begoe,* als er een takje knapt, danst een geest.

TIMA, lood, zink.

TIMAN (T.) = *tian.*

TIMBA, *timba-timba,* emmertje, waarmee men water schept; *manimba,* water scheppen met een emmertje; volgens v. O. oorspronkelijk met de bladscheede v.e. *pining,* thans met een blik.

TIMBAHO, tabak; *timbaho bakal,* e.s.v. groene tabak; *timbaho djawa,* s.v. Java-tabak, waarvan men strootjes draait; *partimbahoan,* tabaksdoos, tabakszak.

TIMBAKO = *timbaho.*

TIMBANG, *manimbang,* wegen, overwegen; *timbangan,* weegschaal; *patimbangkon,* ter overweging geven; *partimbangan,* overweging.

TIMBO, hoog.

TIMBOEAL, *martimboeal,* opstijgen van rook.

TIMBOEK = *timboeng* 1.

TIMBOEL, te voorschijn komende; in de hoogte stijgende; *patimboelkon,* in de hoogte brengen.

TIMBOEN, *martimboen-timboen,* bij hoopen opgestapeld; *patimboenkon,* opstapelen, op hoopen brengen; ook: *manimboenkon.*

TIMBOENG, 1. *manimboeng,* naar beneden springen.
2. (T.) *manimboeng,* zijn stem luide verheffen; (v. O.) *manimboengkon,* iets doen opspringen; iets opwerpen.
3. zie *hatimboeng.*

TIMBOER, *martimboer,* hoog oplaaien v. vuur, ook v.e. twist.

TIMBOERAK, *martimboerak,* opstijgen v. dikke rook.

TIMBOES, (T.) rook; (v. O.) *martimboes,* rookende v. vuur.

TIMBOR, vonken, die uit het vuur opstijgen en wegwaaien.

TIMBORANG, asch v. sigaar of sigaret; *timborang ni miak,* droesem, drabbe v. olie.

TIMOES, rook.

TIMON, (T.) = *tian* of *sian.*

TIMPAL, s.v. hamer in knuppelvorm om boombast mee zacht te kloppen; *manimpal,* boombast kloppen.

TIMPANG, kreupel, mank, hinkende (*matimpang*); *timpang do sinamoraannia,* bij al zijn rijkdom mist hij toch iets, bv. wel rijk, maar geen kinderen hebbende, of aan een kwaal lijdende, enz.; *saraor timpangan,* een broek, waarvan de ééne pijp anders is dan de andere bv. van kleur, zooals vroeger door de *sibaso*'s gedragen werd.

TIMPAS, 1. uitgeroeid, verdelgd; *manimpaskon,* uitdelgen, uitroeien.
2. klaar, gereed gekomen met iets; *sadari on timpas ia karedjo i,* hij is vandaag met het werk klaar gekomen.

TIMPO, *manimpo, manimpoi,* op iets liggen, op iets drukken, op iets vallen; *ditimpoi hajoe i soean-soeananki,* de boom lag boven op mijn plantsel.

TIMPOES, *manimpoes,* in een doek wikkelen, zoodanig dat de punten bij elkaar gebonden worden.

TINANGGOEL, (v. O.) grwd. *tanggoel;* echo, weergalm; (T. O.) *martinanggoel,* weergalmen v.e. geluid; een echo hebben.

TINANGKAS, (T.) een lang slachtmes.

TINDANG, opstaande, opkomende; *sangkiboeng do ne hoealo, bo tindang hamoe soede,* één is er dien ik bestrijden wil (met wien ik vechten wil), en nu staan jullie allemaal op.

TINDI, *manindi,* op iets liggen; *patindi,* op elkaar liggen; *martindi-tindi* = *martinggang-tinggang,* op elkander liggen; *nada adong doea batoe na martindi-tindi,* er zijn geen twee steenen, die op elkaar liggen.

TINDJAK, strik om herten en varkens te vangen.

TINDJAL, *manindjal* (*martindjal*), opspringen, opveeren; *hoetindjal,* ik spring op iets toe; *markoetindjal,* huppelen, op en neer springen.

TINDJO, *tindjoan* (*tindjoman*), plaats, van waar uit men een wijd vergezicht heeft; *si manindjo di langit* en *simanindjo di laoet,* benamingen van een troon.

TINDJOE, *manindjoe,* iemand een stomp geven; *martindjoe,* boksen; *hoepanindjoe,* ik heb hen flink gestompt.

TINDJOM = *tindjo.*

TINDO, *manindo,* van een hoogte kijken.

TINDOS, *manindos,* fijn knijpen tusschen de vingers of met de nagels bv. luizen, vlooien, enz.

TINGAI = *tai*, maar; veel in Padang Bolak gebruikt.
TINGGAL, blijven, achtergebleven; *maninggalkon*, achterlaten; *hatinggalan*, achterstand hebben v. schuld; iets nagelaten of verzuimd hebben; *paninggal ni*, sedert het vertrek van......; wat door het een of ander is achtergebleven bv. ten gevolge v.e. ziekte; *paninggalan*, nalatenschap; door den dood achtergebleven kinderen.
TINGGALA, ploeg.
TINGGANG, neergevallen, terneergeworpen; *maninggang*, boven op iets neervallen; *maninggangkon*, iets met kracht of geweld terneerwerpen; *patinggang*, op elkander liggen; *martinggang*, op elkander liggen, op elkander drukken van voorwerpen, die op elkaar liggen; *mate hatinggangan*, in den slaap doodgedrukt worden v. jonge kinderen.
TINGGI, hoog; komt meestal alleen in namen voor: *Sajoermatinggi*, *Padangmatinggi*, enz.
TINGGIR, *marsitinggir*, op een tak zitten v.e. vogel; *marsitinggir ma hatoetoe i di dangka i*, de duif zat op een tak.
TINGGIRAN, n.v.e. boom met hard hout.
TINGGOEAL, *martinggoeal*, luid klinken v. groote bekkens.
TINGGOEANG, *Sitinggoeang di langit*, benaming v.e. luidklinkende *doal*, waarmede men de menschen bij elkaar roept.
TINGGOENG, *maninggoengi*, luidkeels beweenen; *na doeng ditinggoengi halak ma na marnjae i*, de menschen hebben al luidkeels den zieke beweend (meenende, dat hij sterven zou).
TINGKA, 1. gril; kuren; *martingka*, kuren hebben; *bahat do tingka ni koedo on*, dit paard zit vol kuren.
2. (T. O.) verdieping als de natuurlijke sporten v.e. rots; natuurlijke sport in een rots of berg.
3. *paningkaan* = *pontas*.
TINGKAL, ondeugend, stout; streken hebbende; *na tingkalan dakdanak on*, dit kind zit vol streken.
TINGKALANG, s.v. zoetwatervisch.
TINGKAP, luik; *tingkapan*, venster.
TINGKAT, verdieping (= *tirkat*); *martingkat-tingkat*, verschillende verdiepingen hebbende.
TINGKE, (v. O.) *maningke*, op iets stijgen, iets bestijgen.
TINGKO, rond; (T. O.) *martingko*, in een kring zitten van een menigte menschen, een kring formeeren.
TINGKORAP, schoon op, niets meer over; *madoeng tingkorap indahan i dipangan kalak*, de menschen hebben de rijst schoon op gegeten.
TINGKOS, juist, precies; *patingkos*, recht stellen, rectificeeren; *maningkos arian raja*, juist middag, precies twaalf uur des middags; juist, als de zon in het zenith staat; *maningkos tonga borngin*, juist middernacht.
TINGO, *tingo-tingo*, n.v.e. insect.
TINGON, (T.) van (from), van af; langs, aan den kant van, van wege.
TINI, wijfje van een wild zwijn of hert.
TINTA, inkt; *partintaan*, inktkoker.
TINTAL, (v. O.) *hoematintal*, springende, spartelende v. visschen in een fuik; zie ook *tiltal*.
TINTANG, *manintang*, doen trillen, met kracht neerzetten of neerwerpen; (T.) *marsitintang lombingna*, ieder respectievelijk zijn spies schudden.
TINTIN, ring.
TIO, helder, klaar v. water, enz.
TIOENG, *manioeng*, langs een plank of lat kijken of deze recht is.
TIOER, licht, voorspoedig v.e. reis, gunstig v.e. droom, veilig v.e. weg, geen hinderpalen of stoornissen ondervindende; *tioer langkamoe*, uw reis zij voorspoedig; *tioer rohamoe*, uw geest zij helder; *tioer-tioer bontar*, wazig, wit door den nevel; soms wordt schertsenderwijze het tegenovergestelde bedoeld, bv. *na tioer ma rohamoe di aoe!* wat ben je achterdochtig tegenover mij!
TIOLOE, n.v.e. *siala*-soort.
TIOP, *maniop*, iets vasthouden, in de hand houden; *tiop-tiopan*, leuning; *marsitiop*, zich vasthouden; *marsitiopan*, elkander vasthouden; *maniopi*, een vrouw vastgrijpen met onzedelijke bedoelingen.
TIP, gelijk, één van zin; *tip noma halahi soede mangalo aoe*, zij waren één van zin om mij tegen te staan.
TIPAK, n.v.e. deel v.h. weeftoestel, dienende om het weefsel aan te drukken; *nada soendat ni tipak so dege tonoen*, de *tipak* moet het weefsel aandrukken, duidt op het onvermijdelijke van iets; ook: werktuig voor het vlechten, vervaardigen van matten; *martipak bide*, vloermatten vlechten; *si tipahon* (andoengwoord) = *abit*.
TIPAL, een hamer of klopper, bestaande uit een vierkant stuk hout, meestal *maranti*-hout, voorzien v.e. steel; het benedenvlak is tandvormig uitgebeiteld. Daarmede beklopt men de boomschors, die, na in lange reepen gesneden te zijn, gebruikt wordt voor het vervaardigen van rotan vloermatten; *manipal*, met zulk een werktuig slaan.
TIPAN, *manipani*, aandachtig nagaan; *hoetipani dakdanak i di soede karedjonia*, ik heb het kind in al zijn werk goed nagegaan; *doeng na manipani ma ho di aoe......*, als je me nu ook in alles nagaat...... (bewijs van wantrouwen).
TIPANG, *koee tipang*, s.v. lekkernij, versnapering.
TIPA-TIPA, s.v. boom, veel lijkende op de *dapdap*.
TIPO, *oedan tipo-tipo*, een geweldige regen.

TIPOE, oplichterij; *manipoe*, oplichten; *panipoe*, oplichter.

TIPOEL, *matipoel*, gebroken v.e. stok; *manipoelkon*, stukbreken; *tipoel-tipoel*, de gebroken stukken v. iets; *sitipoelon*, versierde benaming v.e. strootje of sigaret; *moeda pahoeloe sitipoelon, pahae simanggoerak*, als de sigaret naar het bovenland gaat, gaat de sirih-pruim naar het benedenland, d.w.z. de ééne dienst is de andere waard.

TIPOER, *martipoer*, flink aanpakkende, met alle kracht iets doende; *martipoer noma pardalannami nangkin*, wij hebben daarstraks stevig aangestapt.

TIPTIP, gelijk of vlak afgesneden; glad bij den grond afgevreten; vlak af; zonder toegeven; *maniptip*, iets vlak afsnijden; *patiptipkon*, iets gelijk laten maken, bv. een kapmes of bijl, zoodat de schaarden verdwijnen; *tiptip songon soehatan, sintong songon naraso koling*, met zuiveren rand als een inhoudsmaat, precies als een klingaleesche balans, d.w.z. stipt eerlijk, strikt rechtvaardig.

TIRAM, oester.

TIRE, gordijn of afscheiding door een neerhangende mat gemaakt.

TIRI, (T.) *patiri-tirihon* = *maniri-niri*, een kind op de handen sollen.

TIRIK = *girik*.

TIRIN, (v. O.) bijzonder geluid v.d. *sarindit*; (T.) *manirin*, zulk een geluid voortbrengen.

TIRIS, lekkende, druppelende; *patiriskon*, iets laten uitlekken, uitdruppelen.

TIRKAT, verdieping; (v. O.) rang, graad, klasse v.e. school; — *martirkat-tirkat*, verdiepingen hebben.

TIROE, *maniroe*, iets nadoen, nabootsen; *tiroean*, voorbeeld.

TIROEK, 1. s.v. snip, watersnip.
2. een stok met een handvat om de kuilen te ontdekken, waar de schildpadden hun eieren gelegd hebben; *maniroek*, met zulk een stok schildpadeieren zoeken.

TIROER = *harop*, brouwen bij het spreken.

TIS, 1. (T. O.) klanknabootsing.
2. (v. O.) met een onvolkomen *i*: thee; wellicht omdat *te* in het Bataksch drek beteekent.

TISIK, *manisik abit*, een gat in een kleed of doek stoppen.

TITI, (T. O.) n.v.e. kleine torteIduifsoort = *hatitiren*; (T.) *titi bela*, zekere kleine vliegende hagedis-soort.

TITIK, 1. punt.
2. (v. O.) *toemitik toemampoeng*, z. *tampoeng*.

TITIP, *manitip*, iets smeden; *manitipi*, iets hersmeden, opnieuw smeden bv. een kapmes, dat geheel stomp is geworden.

TITIR, (T. O.) (grwd. *tir*) *martitir*, sijpelen v.e. dunne straal.

TITIS, (T. O.) (grwd. *tis*) *martitis*, snel voortschieten als iets, dat door den stroom wordt meegevoerd.

TJAH, (v. O.) uitroep: ha!

TJAKOE = *sakoe*.

TJANDOE, onvermengde opium.

TJAP, stempel, zegel; *karotes tjap*, zegelpapier; *mantjap*, stempelen, zegelen.

TJARI, *mantjari*, den kost zoeken, het levensonderhoud zoeken; *pantjarian*, middel om den kost te verdienen.

TJATJAR, vaccin; *mantjatjar*, vaccineeren, inenten.

TJEKEL, (v. O.) slim, listig.

TJEKOR, *mantjekor*, door iets een streep halen; *tjekoran*, handteekening van sierlijken vorm.

TJELE, schuin staande, uit elkaar staande v.d. oogen.

TJELONG, helblauw v.d. oogen; lichte kleur hebben v.d. oogen.

TJEPE, *matoetjepe*, een kletterend geluid maken, zooals v. hollende paarden met hun hoeven; ook wel bij het vlug doorwaden v. water.

TJERNET, vallen of uitglijden zoodanig, dat men in een zittende houding terecht komt.

TJIKAR = *sihar, siar; martjikar*, boksen, schermen.

TJIKO, n.v.e. giftige slang.

TJINO, Chineesch; *halak tjino*, Chinees; *tano tjino*, China.

TJOEBO, zie *soebo*.

TJOERTJER, (v. O.) *martjoertjeran*, al maar doorgaande, niet ophoudende, bv. van iemands praten.

TJOETJENG = *dideng*.

TJOI, (v. O.) *mantjoihon*, wegjagen door ssjj. of sstt. te roepen.

TJOKAR, niet willende stollen of hard worden v.d. gekookte suiker.

TJOKI = *songka* 3.

TJOLIT = *holit*.

TJOPIT, *matjopit*, zie *sopit*.

TJORE, (T.) *mas tjore*, gedegen goud in stukjes; (v. O.) *padi tjore*, gewone padi in tegenstelling met kleefrijst.

TJOT, (v. O.) klanknabootsing.

TOAL, (T. O.) kleine weegschaal voor het afwegen van tabak tegen duiten.

TOBA, (v. O.) n.v.d., stam der Bataks, die het land benoorden Siboga bewonen.

TOBAL, veel, in menigte v. vruchten of vee; (v. O.) dik v.e. plank; dicht v. planten.

TOBANG, oud; *matobang*, oud geworden; ook rijp v.e. vrucht, zooals klappers; *natobang*, ouders, vader of moeder; *natobang-tobang* of *hatobangan*, de oudsten v.h. dorp; *patobang*, oud laten worden; zijn zoon laten huwen; *manobangi*, rijp worden v. vruchten.

TOBAR, *manobar*, flink aanpakken; *ditobar ia noma harangan na potpot i mambaen koboen*, hij pakte het dichte bosch flink aan om er een tuin te maken.

TOBAS, *manobas*, er op los beuken; *ditobas ia tangankoe, djabat hantjit*, hij beukte zoodanig op mijn arm, dat het me pijn deed.

TOBAT, vischvijver.
TOBING, steile kant v.e. ravijn; hooge oever v.e. rivier.
TOBO, 1. = *dobo*.
2. (T. O.) tak v.e. familie of v.e. geslacht.
TOBOE, 1. suikerriet.
2. *toboe-toboe*, s.v. vogel.
TOBOES, *martoboes*, gelost v.e. pand; vrijgekocht v.e. slaaf; *manoboes*, inlossen (een pand); vrijkoopen (een slaaf); *manoboesi*, koopen; *partoboes*, *panoboes*, wat ter lossing of vrijkooping dient; *panoboesi*, wat dient om te koopen; *toboesan*, wat men wil koopen of gekocht heeft; ook gebruikt als men een opgegeven raadsel niet kan raden en er zelf een moet opgeven; *manoboeskon*, iets gebruiken tot het koopen van het een of ander.
TOBOK, bondig, juist, correct; *na tobok do hatania*, zijn woorden zijn kort en bondig; (T. O.) *sitobok*, prix fixe.
TOBOL = *bolbol*; *tobol-tobol noma hoeida marapolom on*, wat zit deze *marapolom* rijk in blad (en in vruchten); *aor tobol*, n.v.e. bamboe-soort.
TOBOT, *manobot*, een opening, waardoor water stroomt, toestoppen; *manobot-noboti*, alle lekkages in de dijkjes op de sawah's dicht stoppen.
TODA, 1. *toda-toda*, resten, overschot v. spijzen (= *teba-teba*).
2. *patodahon*, aantoonen, laten zien, aanwijzen.
TODAK, zwaardvisch.
TODAS, gehoorzaam, netjes, van goed gedrag, meestal v. kinderen gezegd; (v. O.) gewoon, niet van anderen afwijkend.
TODING, *todingkon* = *tian* of *sian*.
TODJAN, *manodjani*, *manodjankon*, iemand een trap geven.
TODJO, *manodjo*, regelrecht op iets afgaan; *todjo sadjo hami toe lomboe na mago i*, wij kwamen regelrecht op de vermiste koeien aan.
TODJOK, recht staande, rechtop staande.
TODJOM, *manodjom*, recht op iets afkomen; terecht komen; te land komen; *manodjom toe dia ma hita?* waar komen wij terecht? vaak in verbinding met *manoeloes*: *manoeloes manodjom*, recht op iets af gaan.
TODO, *manodo*, aanwijzen, verdenken; *ditodo ia aoe manangko*, hij wees mij aan als gestolen te hebben; *martodoan*, uitgekozen, aangewezen.
TODOEL, *manodoel*, dieper indrijven, bv. een spijker in een plank.
TODOENG, 1. *martodoeng*, kamfer zoeken; *partodoeng*, iemand, die bedreven is in het kamfer zoeken.
2. *manoek todoeng*, een zwarte, volgens sommigen roode klophaan; *oelok todoeng api*, s.v. giftige slang.
TODOS, *manodos*, iemand in een hinderlaag vangen met het doel hem te vermoorden; *mate nitodos*, hij is in een hinderlaag vermoord.
TOE, 1. voorzetsel: naar; *toesi*, daarheen; *toe aek*, naar het water, zie *aek*.
2. bijw.: te; *magodang toe* (op *toe* valt het accent), te groot; *magindjang toe*, te lang.
TOEA, 1. geluk, zegen, voorspoed; heiligheid; *martoea*, gezegend, geluk bezittende, bovennatuurlijke eigenschappen bezittende; *na martoea*, euphem. van iemand, die met een gebrek (hazelip, horrelvoet e.d.) is geboren; *toeana* (ook wel: *toean*)! hoe gelukkig is dat!
2. oud in uitdrukkingen als: *amangtoea*, oom (vaders oudere broeder); *matoea*, steeds, altijd; *matoea tano on*, zoolang deze aarde bestaan zal; *matoea boeloeng*, oud; *na matoea boeloeng dibaen na ro ia*, de reden van haar komst is, dat ze trouwen wil.
TOEAK, palmwijn, afkomstig v.d. *bargot*.
TOEALANG, 1. n.v.e. boom, van welke sommige takken bijzonder geschikt zijn om er de steel (*porda*) van *balioeng*'s, enz. van te maken; de schors van dezen boom is ook geschikt voor het vervaardigen van kleedingstukken.
2. liefje; *toealangkoe do i*, dat is mijn liefje.
3. *sitoealang*, de middelste vinger; *manoealang*, geheel alleen zijnde; op zichzelf staan; *simanoealang*, iemand, die geheel alleen op de wereld staat, zonder familie.
TOEAN, heer, meneer, meester, meesteres; *partoeanan*, meesteres; ook: heer, als de vrouw tegenover anderen met eerbied van haar man spreekt; *si toean na torop*, het publiek, als men het aanspreekt; *patoean*, vorstelijke titel.
TOEANG, *manoeang*, iets gieten in een vorm; (v. O.) een metaal smelten; — *manoeang piroeroe*, kogels gieten; *panoeangan* vorm om iets te gieten; (T. O.) *manoeangkon*, iets ergens in gieten; iets ergens in uitgieten.
TOEANGGONG, (T.) het aangebrande gedeelte van spijzen, het verkoolde van iets.
TOEAP, *manoeapkon* = *pasoedehon*, opmaken; *toeapkon ma ingkajoe i*, maak de toespijs maar schoon op.
TOEARANG, *manoearang*, in bloeienden toestand verkeeren.
TOEAS, *toeas-tais*, zie *tais* 1.
TOEAT, van boven komende, nl. v.e. hooger naar een lager gebied; naar beneden hellende v.e. weg; *tar toeat*, een weinig hellend; *manoeat*, dalen, naar beneden loopen v.e. weg; naar beneden gaan; *patoeatkon*, naar beneden doen gaan van hooger naar lager terrein; *toeatan*, waarlangs men naar beneden gaat; *panoeatan*, daling v.e. weg.
TOEBA, 1. s.v. plant, waarvan het sap uit den wortel giftig is en gebruikt wordt om visschen te bedwelmen en zoo te vangen; (v. O.: Derris elliptica Benth.);

manoeba, met zulk sap de visschen bedwelmen en vangen; *toeba djonoe*, de meest giftige soort v.d. *toeba; toeba rajar*, in groote hoeveelheid het sap gebruiken om een groot deel der rivier of een groote kom in de rivier te vergiftigen en veel visch te vangen. 2. *manoebai* of *patoebahon*, bij het vuur brandstof doen om het feller te doen branden.

TOEBE, *martoebe-toebe*, veel eten bij een rijkelijken maaltijd, zoodat men het niet op kan; *martoebe-toebe hai na mangan i*, wij konden het eten niet op.

TOEBI, *martoebi*, met elkaar vechten v. jonge hoenders.

TOEBIA, n.v.e. plant, op natten grond groeiende.

TOEBIAK, n.v.e. snipsoort, grooter dan de *tiroek;* vgl. *sitoebiak*.

TOEBIR, 1. *martoebir*, op vruchten azen v. vogels; *toebiran*, de vruchten, waarop de vogels azen; de boom of plaats, waarheen de vogels gaan om zich aan de vruchten te goed te doen; *partoebiran* = *toebiran*.
2. (T.) hekwerk van bamboe, waarvan de stijlen dicht op elkaar staan.

TOEBIS, jonge loot v.d. bamboe, als groente gebruikt.

TOEBOE, ontstaande; geboren wordende; wat door een vrouw gebaard wordt; *toeboean doehoet*, met gras begroeid zijn; *toeboean anak*, een zoon ter wereld brengen; *manoeboehon*, doen ontstaan; ter wereld brengen; voortbrengen; *na nitoeboehonnia do i soede*, hij heeft dat alles uit zijn duim gezogen; *hatoetoeboe*, geboorte; *patoeboehon*, doen opkomen, doen uitspruiten; laten ontkiemen.

TOEBOENG, 1. *toeboeng-toeboeng*, kegelvormige kooi van bamboelatten, die men over een hen met kuikens plaatst.
2. *manoeboeng-noeboengi*, verzinnen; *toeboeng-toeboeng*, verzinsel.
3. (T.) het mannetje v.d. *imbo;* (T. O.) het lang gerekte geluid, dat hij maakt; *manoeboeng-noeboeng*, lang gerekte tonen uitbrengen van pijn.

TOEBOL, *martoebol*, zijn recht bepleiten; voor zijn recht opkomen.

TOEDA, 1. haaksch ergens op staande; den juisten stand hebbende; *angkon toeda do pangkoer i binaen*, het blad v.d. patjol moet haaksch aan den steel worden vastgemaakt; moet een juisten stand hebben; *toeda do hata dohonon*, men moet het op de juiste manier zeggen.
2. hak met korten steel (?).

TOEDAK, stijf staande, recht op staande v.d. borsten eener vrouw.

TOEDEAN, (T.) spijze op een graf ternedergelegd.

TOEDIK, clitoris (= *bintjil*).

TOEDJA, stijgbeugel.

TOEDJAK, n.v.e. mes (= *soerambi*).

TOEDJOE, op iets gericht; *manoedjoe*, richten op, mikken op; koers zetten naar; regelrecht afgaan op, in verdenking hebben.

TOEDJOENG, wat men zich over het hoofd doet, bv. een doek, enz.; *martoedjoeng*, het hoofd bedekt hebben met een doek, als bv. eene weduwe; (v. O.) *toedjoeng baloe*, haarlok, die steeds op het voorhoofd neervalt en voorspelt, dat het meisje, dat dien heeft, als zij huwt, spoedig weduwe zal zijn.

TOEDJOER = *tidjoer*.

TOEDOE, *manoedoe*, aanwijzen, wijzen op; *patoedoehon*, aantoonen, laten zien; *sitoemoedoe*, wijsvinger; *toedoe-toedoe*, iets, dat ergens op duidt, heenwijst.

TOEDOEK, 1. de nog niet ontloken bloesem v.e. klapperboom of *bargot; martoedoek*, zulke bloesems hebben.
2. voer voor kippen, eenden, enz.; *toedoek ni manoek*, kippevoer: *patoedoekkon*, voederen v. pluimvee; (T. O.) *partoedoehan*, *panoedoehan*, gevlochten zakje, waarin men kippenvoer doet; etenszakje, etensbakje.

TOEDOENG, hoofddeksel met breeden rand; *tali toedoeng*, ringbaard.

TOEDOS, gelijk, precies gelijkend; *toedos toe...*, gelijk aan, gelijkend op......; *patoedoskon*, vergelijken, evenaren, gelijk maken aan; *toedosan*, vergelijking, voorbeeld, weerga, evenknie, model.

TOEE, uitroep van minachting.

TOEGO, proviand, levensmiddelen, voorraad; *aha ma toegonta sadari on?* wat is onze proviand vandaag?

TOEHAK, *manoehak*, uithollen bv. een boomstam; *toehak djolo hajoe on, antjo adong palangka*, hol dit hout eens uit, opdat we een voerbak hebben.

TOEHAL, *manoehal*, met beide handen iets ergens uitnemen; *manoehal horsik*, grind met de handen opscheppen; *panoehalan*, plaats, waar men iets uitneemt, opschept; *toehaltoehal*, voorwerp, waarmede men iets uitneemt.

TOEHAN, Heer, alleen op God toegepast; *Toehan Allah*, Heer Allah.

TOEHAP, (v. O.) taak; wat iemand toekomt, ook in spijzen; aandeel (= *tohap*).

TOEHARAN, bos sirih-bladeren, bestaande uit 5 *lopi;* 1 *lopi* = 10 of 20 bladeren; rol, koek van tabak.

TOEHAS, *manoehas*, beschuldigen, verdenken, betichten; *manoehasi*, steeds betichten; *panoehasi*, beschuldiger, betichter.

TOEHE, *manoehei*, ergens mede instemmen.

TOEHIK, ijverig, nauwgezet in het vervullen der godsdienstplichten.

TOEHIL, beitel; *manoehil*, beitelen; *panoehilan*, gat door beitelen gemaakt.

TOEHIS, 1. *manoehis*, een boom vellen op zoodanige wijze, dat er nog een hooge tronk blijft staan.

2. een scherp gepunte bamboe van 20 à 30 cm lengte, gebruikt door honinghalers bij het beklimmen van de *sialang*'s.

TOEHO, rij, deel; *martoeho-toeho*, bij rijen, bij deelen; *santoeho*, één deel; voor één deel; éénsdeels.

TOEHOE, 1. *toehoe-toehoe*, wachthuisje op de sawah.
2. (v. O.) *sitoehoe*, pijn in de botten.
3. *martoehoe-toehoe*, bij stukken, bij gedeelten.

TOEHOEK, 1. geluid v.e. vogel met langen witten massieven sneb, naar dat geluid *sitoehoek* of *toek* geheeten; = *onggang toehoek*.
2. *marsitoehoek*, krakend geluid maken met de botten; zich koortsig voelen.
3. (T.) *manoehoek*, een kind op den nek dragen de beenen van weerszijde van de hals neerhangende.
4. (v. O.) *sitoehoek ni oeloe ni tot*, knieschijf.

TOEHOEL, n.v.e. inhoudsmaat voor rijst, aardappelen, enz.

TOEHOR, prijs, koopprijs; *na hoetoehor do ho*, ik heb voor je betaald, zegt de man tegen zijn vrouw bij een twist; *toehor ni boroe* = *toehor ni boli*, bedrag aan geld v.d. bruidsprijs.

TOEI, n.v.e. zeevisch.

TOEJOENG, 1. de bekende eierplant (T. O. Solanum Melongena L.); de vruchten ervan worden gegeten; *toejoeng poengar*, z. *poengar*.
2. ei; *toejoeng ni manoek*, kippenei; in plaats van *pira* dikwijls gebruikt om de dubbelzinnigheid van dit laatste woord te vermijden.

TOEK, 1. voldoende, toereikende; reikende tot; ergens bij kunnende, ergens toe in staat; *nada toek aoe*, ik kan er niet bij (nl. bij iets, dat te hoog hangt); *nada toek rohangkoe*, ik ben niet in staat; ik ben niet wijs genoeg; *patoekkon*, genoeg, toereikend doen zijn; bijvoegen, zoodat het in voldoende mate aanwezig is; (v. O.) *na so toek*, zwanger; geen zwaar werk kunnende doen v.e. vrouw, omdat zij zwanger is.
2. zie *toehoek* 1.

TOEKA, afgenomen in kracht, verzwakt; *madoeng toeka gogongkoe*, mijn krachten zijn afgenomen; *madoeng toeka hoelala taon on na mamangkoer i*, ik voel me dit jaar bij het omspitten v.d. sawah niet zoo krachtig meer.

TOEKANG, in eenig vak bedreven; handwerksman; *toekang kajoe*, timmerman; *toekang bosi*, smid; *patoekangkon*, iets laten maken, laten repareeren; *partoekangan*, werkplaats.

TOEKAR, *manoekar*, wisselen; *martoekar*, veranderd zijn.

TOEKOE, vorstelijk hoofddeksel, kroon.

TOEKOET, *manoekoet*, bij iets voegen; *manoekoeti*, vermeerderen, iets ergens bij doen.

TOEKTOEK, 1. *manoektoek*, op iets kloppen; iets bekloppen; een ei open kloppen; iets fijn stampen; ook: *manoektoehi*; *matoektoek*, fijngestampt; *panoektoek*, s.v. hamer; (v. O.) *martoektoekkon*, iets ergens tegen aan kwakken.
2. *tartoektoek*, bij ongeluk tegen iets aan stooten v.d. voeten; *tartoektoek patkoe toe batoe*, ik stootte met mijn voet tegen een steen.
3. sneb v.e. vogel; horen bij sommige visschen; (T.) *toektoek so djoeangon, hata so baloson*, spreekwijze, waardoor een volkomen gehoorzaamheid wordt aangeduid; (v. O.) ook: *toengtoeng so djoeangon, hata so djoeaon, tangtoeng so baloson*.

TOEL, op het doode punt; ergens op afgestuit; *ma toel da parkaro i*, het proces staat op het doode punt.

TOELA, 1. de 15de dag der Bat. maand; volle maan.
2. (v. O.) vloek van hooge personagen, ook van overledenen; *hatoelaan*, door zoo'n vloek getroffen.

TOELAK, *toelak di*, iets afwijzende; in strijd handelende met iets; *manoelak*, *manoelakkon*, terugwijzen, wegsturen: *tartoelak*, afgewezen v.e. eisch; teruggestuurd; (T.) *matoelak*, gesloten zijn v.e. huis voor iemand die afgewezen is; (T. O.) *hoematoelakkon (dihatoelakkon)*, hij zendt iemand v. huis, sluit voor iemand zijn huis, gezegd wanneer hij zijn dochter ter wille v.d. bruidschat naar een vergelegen land uithuwt; *manoelakkon*, afwijzen; een vrouw wegsturen, d.i. van haar scheiden.

TOELAN, 1. het vleesch v.d. dijstukken v. geslachte beesten; *toelan rintjan*, het stuk vleesch van de dij, dat bij de vleeschverdeeling volgens de adat toekomt aan den vorst in het dorp; *toelan potoek-potoek*, het stuk vleesch van de dij, bij de vleeschverdeeling volgens de adat toekomende aan den smid, met de verplichting geen loon te vragen voor werk ten behoeve van weduwen en weezen.
2. (v. O.) groote beenderen v.e. slachtbeest.
3. *simartoelan*, n.v.e. boom, waarvan de bladeren wel als wikkelblad (dekblad) voor een sigaret van groene tabak dienen.

TOELANG, 1. oom (moeders broeder), volgens de adat ook: schoonvader, omdat iemand bij voorkeur een dochter van zijn moeders broer tot vrouw neemt; *partoelangan*, iemand, tot wien ik oom moet zeggen; *nantoelang*, tante (de echtgenoote v.d. *toelang*); *datoelang*, mijn, onze *toelang*, als men over hem spreekt; *boroe ni datoelang*, de dochter van mijn moeders broeder, zoo noemt iemand zijn vrouw of verloofde; *natoelangon*, lijden aan of in den mond, veroor-

zaakt door het ongepast spreken over of tot zijn *toelang;* ook: *toelang-toelangon.*

2. (T. O.) *toelang,* lengte v.d. onderarm te rekenen v.d. bocht v.d. elleboog tot aan de gesloten hand; *santoelang,* één elleboogslengte.

TOELASON, s.v. boom, goed timmerhout leverende.

TOELBAS, middel om spoedig een ziekte, een ontsteking, een opzwelling te genezen; *manoelbas,* iemand met geneesmiddelen bespuwen; *manoelbaskon,* zulk een middel aanwenden.

TOELBIK, *manoelbikkon,* met den vinger iemand een tik tegen zijn mond geven; *hoetoelbikkon naron babami,* ik zal je zoo meteen een tik op je mond geven.

TOELBOE, *manoelboe,* iets, dat in een gat vast zit, met een voorwerp er door heen slaan of drijven.

TOELBOEK, *manoelboehi,* iets vervangen, iets anders in de plaats zetten; *toelboehi soean-soeanon on,* vervang dit plantsel door wat anders.

TOELDANG, *manoeldang,* naar iets steken met een lans; iets doorsteken; *manoeldangi,* id., intenser; *manoeldangkon,* naar iets steken, met iets steken; *hoepanoeldang,* ik steek telkens naar iets; ik bewerk iemand op die manier; *toeldang-toeldang,* voorwerp, waarmee men naar iets steekt.

TOELDIK, brutaal, ongemanierd; *patoeldik,* woorden met elkaar hebben, twisten.

TOELDOEK, punt, stip; *manoeldoek,* naar iets stooten met een vinger of met een dun voorwerp.

TOELGE, *manoelge,* langzaam, maar onafgebroken iets verrichten; *ditoelge dakdanak i ma na mangan i samanjogot on,* het kind zat den heelen morgen maar steeds door te eten (op eene langzame manier); *hoetoelge na mamangkoer i,* ik ging langzaam, maar steeds door met het omspitten van den grond.

TOELILA, s.v. fluit.

TOELING, *manoelingkon,* omvergooien.

TOELIS, (v. O.) = *bolang,* strepen op het lichaam v.e. tijger, een jongen ever, enz.; *sitoelison, boroe ni sitoelison* = *soerat.*

TOELMOK, gedrongen v. gestalte; kort en dik.

TOELNGOM, *manoelngom,* ergens in kijken; ergens doorheen kijken; ergens uit kijken; *ditoelngom ia halak na mamoloes,* hij keek (door een venster of deur) naar de menschen, die voorbijgingen; *biasi toelngom ho disi, doeng na masoek, masoek,* waarom sta je zoo naar binnen te kijken; als je binnen wilt komen, kom dan binnen.

TOELNGOP = *toelngom.*

TOELOEK, (T.) ieder, elk; telkens.

TOELOELOEK (T.) *martoeloeloek-toeloeloek,* langgerekte juichkreten aanheffen, als strijders na een overwinning.

TOELOENG = *tolong* 2.

TOELOES, gebeurende, doorgaande, zijn beslag krijgende, tot iets komende; *nada toeloes aoe kehe,* het ging niet door, dat ik wegging; *manoeloes,* achterna zetten, vervolgen; (v. O.) *manoeloes godangkon,* met groote snelheid vervolgen; *patoeloeskon,* laten gebeuren, laten doorgaan, iemands verzoek vervullen.

TOELOET, nakijkende, met de oogen volgende; *manoeloetkon,* met de oogen nakijken; *toemoeloet-toeloet songon bajo na hoerangan same,* achterna kijken als iemand, die geen kweekpadi genoeg heeft, d.w.z. spijtig rondzien als iemand, die in groote verlegenheid zit.

TOELPAK, *sipatoelpak,* middel om te maken, dat men niet ziek wordt.

TOELPANG, 1. een kleine inhoudsmaat; *santoelpang masioe,* een klein maatje buskruit (genoeg voor één schot).

2. s.v. pijp om uit te rooken.

3. *batoe toelpang,* een soort poreuse steen, gemakkelijk te bewerken; men maakt er wel leksteenen van.

TOELPE, dicht bij een rand liggende, zoodat er maar een klein stootje noodig is om het er af te laten vallen.

TOELTOEL, *manoeltoel,* de takken v.e. boom afhouwen, ook: *manoeltoeli.*

TOEM, woordje tegen kinderen gebruikt met de beteekenis: vallen; *sanga toem da ho!* pas op, dat je niet valt!

TOEMA, (v. O.) kleerluis; in Angkola *toesa.*

TOEMANDOK, *sitoemandok* zie *tandok.*

TOEMANG, 1. *patoemang,* in twist geraken; *hoem marsoeo, manigor patoemang ma halahi,* zoo hadden zij elkaar ontmoet, of ze geraakten in twist.

2. (T.) *patoemangkon,* iets laten staan, laten liggen; iemand zijn gang laten gaan.

TOEMATANGIS, zie bij *tangis.*

TOEMBA, *toemba-toemba,* bamboekoker om iets in te bewaren.

TOEMBAGA, koper, koperen; *soerat toembaga,* onuitwischbaar schrift.

TOEMBANG, 1. *manoembang,* tegen de omwanding van een kraal aan stooten, zooals buffels, koeien wel doen, als ze voor het eerst in zulk een stal komen en nog niet gewend zijn aan de andere beesten.

2. *toembangon,* s.v. huidziekte met blaasvorming; zijn de blazen opgedroogd, dan vormen er zich korstjes die genezen zonder nalaten van litteekens.

3. *toembàng,* zonder verlies te lijden iets ruilen; *toembang be do hami na pasambar i,* wij kwamen ieder bij het ruilen er zonder eenig verlies af.

TOEMBAS, vergelding; *manoembas,* iets vergelden; *nada tartoembas aoe denggan ni*

rohamoe, ik kan je goedheid niet vergelden; *panoembas, panoembasi,* wat men als vergelding ten geschenke geeft.

TOEMBILANG, s.v. spade; s.v. werktuig, waarmee men den grond loswerkt om een kuil te graven.

TOEMBOE, *toemboe-toemboe,* gevlochten koker of zakje voor tabak en strootjes.

TOEMBOEK, precies passend; precies gelijk; net van pas komende; *toemboek ni roha,* waar men behagen in schept; wat men als juist van pas komende beschouwt; *patoemboekkon,* iets net van pas maken; iets passend maken; iets gelijk maken.

TOEMBOENG, 1. uitspruitende kiem v.e. kokosnoot.

2. *toemboengon,* lijden aan prolapsus uteri.

TOEMBOER, 1. flink, krachtig, ferm.

2. opkomende, opschietende; *toemboer kabong,* veeren krijgen van jonge vogels.

3. *manoemboer,* tegen iets aan stooten; tegen iets aan springen.

TOEMPA = *toempak.*

TOEMPAK, bijdrage, onderstand, hulp; *manoempak,* bijdragen, onderstand verleenen.

TOEMPAR, (T.) *patoempar,* door confrontatie van iets de waarheid trachten te weten.

TOEMPAT, niet goed toegankelijk, gewoonlijk van de vagina gezegd, tengevolge van prolapsus uteri of van een te dik hymen.

TOEMPOEK, deel, afgezonderd gedeelte, hoop, stapel, aandeel, portie; *martoempoek-toempoek,* bij hoopjes, bij stapels.

TOEMPOER, *manoempoer,* iets bij elkaar brengen met z'n allen; botje bij botje leggen; *hami toempoer hepeng lima poeloe roepia,* wij hebben met zijn allen vijftig gulden bij elkaar gebracht (ieder gaf wat).

TOEMPOL, stomp, niet spits; op eens; botweg; *toempol didokkon ia,* hij zeide het botweg.

TOEMTAM, (v. O.) klanknabootsing.

TOEMTOEM, *toemtoeman,* een bosje; *baion satoemtoeman,* een bosje biezen om te vlechten; *satoemtoeman same,* een bosje padi-kweekplantjes.

TOENA, *goja toena,* n.v.e. grooten, langen worm.

TOENANG, *manoenang,* een meisje ten huwelijk vragen; *martoenangan,* verloofd zijn; *toenangan,* verloofde; *patoenangkon,* een meisje verloven met iemand.

TOENAS, uitspruitsel, knop v.e. plant; uitbotsel; *toenaskoe,* mijn kind; *sinoean toenas,* zoon; *martoenas,* knoppen hebben, uitspruiten.

TOENDA, 1. *manoenda,* gezegd van het binnendringen van vee in de rijstvelden om van het gewas te eten; fig. ook gezegd van iemand, die met de vrouw v.e. ander overspel pleegt; in het algemeen schuldig zijn aan het toebrengen van schade aan andermans goed.

2. *patoenda ni,* ter wille van; wegens; omdat; *patoendana,* daardoor.

TOENDAL, 1. met den rug naar iets toegekeerd = *hoedoek;* (T. O.) ook: de onderkant v.e. blad; — *manoendalkon,* den rug naar iets toekeeren; *patoendal-toendal,* met den rug naar elkaar gekeerd.

2. *tartoendal,* op iets scherps trappende, zonder verwond te worden. Vgl. *toendol* 1.

TOENDILA, 1. slib.

2. (T.) bereide indigo.

TOENDJA, *manoendja,* tegen iets aan trappen.

TOENDJANG, 1. luchtwortel, zooals bij ficus- en pandanussoorten.

2. *manoendjangkon,* trappen, vertrappen.

TOENDJOEK, *sitoendjoek,* wijsvinger (= *sitoemoedoe*); *santoendjoek,* een lengtemaat gevormd door den afstand tusschen de toppen van den uitgestrekten duim en den wijsvinger; ook wel *djongkal toendjoek* genoemd; *manoendjoekkon,* met den uitgestrekten wijsvinger naar iemand steken of daarmede duwen.

TOENDJOENG, *manoendjoengi,* iemand een bezoek brengen; *marsitoendjoeng-toendjoengan,* elkander telkens een bezoek brengen.

TOENDOE, 1. *matoendoe* = *matondo,* terneergeslagen.

2. *markatoendoe* of *marsitoendoe,* knikkebollen, zittende in slaap gevallen zijn.

TOENDOEK, onderworpen, zich gewonnen gevende; *patoendoekkon,* onderwerpen, ten onder brengen; *hatoendoehan,* teeken van onderwerping.

TOENDOEN, de rug v.e. mes; *manoendoen,* met den rug v.e. mes of kapmes slaan; *toendoen djolo oeloe ni oelok i,* sla den kop v.d. slang eens met den rug v.h. kapmes; *toendoen pakoe i,* sla op den spijker met den rug v.h. kapmes (met de bedoeling hem dieper in het hout te drijven).

TOENDOL, 1. ergens tegen aan stootende; *tartoendol patkoe,* ik stootte mijn voet (zonder verwond te zijn). Vgl. *toendal* 2.

2. kort en dik v.h. lichaam; *na toendol ma bajo on,* wat is deze man kort en dik!

TOENE, contant; *marsitoene-toenean,* op elkander schuiven, bv. de oorzaak of de schuld van iets.

TOENGGA (T.), *toengga ni hapoer,* het hoofd der kamferhalers. Vgl. *toenggane.*

TOENGGAL, het mannetje v.e. dier; kolossaal groot; door zijn grootte zich van anderen onderscheidende; *batoe toenggal,* een steen van reusachtige afmeting; *oerat toenggal,* de hoofdwortel; *lidi toenggal,* een bijzonder groote lidi; *manoenggal,* door zijn grootte zich onderscheiden; boven de anderen van zijn soort uitstekende; ook: alleen zijnde, zich afzonderende; *sada aoe do manoenggal nangkin,* ik was zooeven geheel alleen; *hoetoenggal sada aoe nangkin,* ik was de eenige zoo even, d.w.z. ik droeg

een vracht zoo groot, dat het feitelijk boven mijn krachten ging en ik me daarin van de anderen onderscheidde; *bajo manoenggal sadalanan*, een eenzame wandelaar.

TOENGGALING, achterover tuimelende; naar beneden tuimelende; *djagahon dakdanak i oelang toenggaling toe toroe*, pas op, dat het kind niet naar beneden tuimelt; *manoenggalingkon*, naar beneden doen tuimelen; *martoenggaling misang*, met het hoofd naar beneden ergens van af vallen; *martoenggaling*, achterover vallende.

TOENGGANE, de broeder van iemands vrouw; iemands zwager; ook: hoofd of leider bij een of ander werk; *toenggane hapoer*, aanvoerder v.d. kamferhalers.

TOENGGANG, 1. moedig, ondernemend, onvervaard, durvend, dapper, stoutmoedig; *na toenggang ma ho na mardalan i sasada ho*, wat durf jij zoo in je eentje den tocht te doen.
2. *manoenggang*, de knieën opgetrokken hebbende; *oelang manoenggang patmoe modom*, jij mag niet met de knieën opgetrokken slapen (d.w.z. buiten in de wildernis niet, anders komt de tijger en hapt je op).
3. *koedo toenggang*, rijpaard.
4. (T. O.) *manoenggangkon*, iets uitgieten, iets uitstorten.
5. (T. O.) *alang oeloe toenggang bosar* (uit het Min.), naam v.e. statie- of steunkussen (*toenggang*, steil, schuinopstaande).

TOENGGAR, een in een rivier afdrijvende boomstam of groot stuk hout; een boven de oppervlakte v.h. water uitstekende stok of paal; *manolon toenggar*, een valschen eed zweren; *toenggar na manggakgak*, een afdrijvende boomstam, waarvan een eind boven het water uitsteekt, met de beteekenis: iemand, die ver boven anderen uitsteekt en minachtend op hen neerziet.

TOENGGING, op één kant staande v.e. pot of pan; *na toengging da ho hoeida songon hoedon na so niharpean*, ik houd het er voor, dat je maar op één kantje staat net als een pot, die geen *harpe-harpe* onder zich heeft (*harpe-harpe* is een van rotan gevlochten ringvormig mandje, waarop men de potten of pannen zet, dat ze niet zullen omvallen); de beteekenis is: je weet het gevaar niet, dat je dreigt; je staat op het punt, je loopt gevaar te gronde te gaan; *toengging do ia djoegoek hara ni baronia*, vanwege zijn zweer zit hij half opgewipt.

TOENGGOE, 1. *martoenggoe*, iemand manen om zijn schuld te betalen; ook: *manoenggoe; manoenggoei*.
2. *martoenggoe*, blaffen v.e. hond.

TOENGGOEL, 1. boomstam zonder takken; *toenggoel boeta*, hooge tronk, waaraan uitspruitsels komen en die om zijn grilligen vorm vrees verwekt; men beschouwt hem als de woonplaats v.e. geest, zoodat men in de buurt daarvan geen tuinen of sawah's aanlegt; *partoenggoel*, stijl voor een huis; stokken voor een hek; *maipartoenggoel*, stokken kappen in het bosch voor een hek.
2. borg; *ise toenggoelna?* wie is borg daarvoor? wie staat voor het geld in?

TOENGGOM, vast ergens tegen aan zittende; tegen iets aan gedrukt; bamboekoker voor palmwijn, die steeds aan den boom hangt; *sai toenggom do ho di dingding i?* wat sta je altijd tegen den wand aan gedrukt? (nl. met het oor om af te luisteren); (T.) *toenggom loeboek*, zekere visch.

TOENGIR, kippeluis.

TOENGKA, (T. O.) onregelmatig geaccidenteerd terrein; terrein met bergen en valleien.

TOENGKAJAP, voorover plat op den grond liggende; voorovergevallen; *manoengkajap*, voorover liggen.

TOENGKAP, voorover liggende; *patoengkap*, voorover doen liggen; voorover gaan liggen; *manoengkap*, op den buik liggen; *toengkap hoedon*, de rijstpot ligt met de opening naar beneden; ligt omgekeerd; wat gewoonlijk zoo gedaan wordt, nadat ze gereinigd is, om te drogen; dit geschiedt na het avondeten en daardoor breidde de beteekenis zich uit tot eene tijdsbepaling des avonds; *manoengkapi*, iets met een omgekeerden pot, mand, of iets dergelijks bedekken.

TOENGKI, gebogen, gebukt, terneergeslagen v.d. oogen; *patoengkihon*, iets naar beneden gericht houden bv. een zwaard of een flesch, enz.; *patoengki botol i antjo ias*, laat de flesch met den hals naar beneden hangen, dat ze schoon worde (dat al het vocht eruit kan loopen); (v. O.) *manoengki*, naar beneden buigen.

TOENGKIK, *toengkihon*, een loopend oor hebben ten gevolge van ontsteking v.d. gehoorgang.

TOENGKIR, *manoengkir*, iets bekijken; ergens naar kijken; een bezoek brengen bij een zieke of kraamvrouw, enz.; *manoengkiri*, iets begluren door een kleine opening of door een reet tusschen de planken.

TOENGKIS, uitgestort; *manoengkiskon*, uitstorten.

TOENGKO, het afgeknotte boveneinde v. iets; de overgebleven tronk v.e. boom; (T. O.) *toengko-toengko*, de overgebleven stomp v.e. boom of rots; — *partoengkoan*, de plaats op het dorpsplein, waar men bij elkaar komt om te praten.

TOENGKOE, (T.) grafbeeld, meest van hout.

TOENGKOES, *manoengkoes*, iets inwikkelen; *indahan na nitoengkoes* of *indahan toengkoes*, gekookte rijst, die men in een pisangblad heeft gewikkeld en bij bezoek aan de naaste verwanten voor hen meebrengt, wat volgens de adat in bijzondere gevallen vaak gebruikelijk is.

TOENGKOET = *toekoet*.

TOENGKOL, 1. stut, steun; datgene, wat dient om iets te schragen; *manoengkol*, iets stutten, schragen; *martoengkol*, op iets als op een stut steunen; *martoengkol isang*, met de hand onder de kin neerzitten, als bewijs van neerslachtigheid of treurigheid.
2. de worm, die de kiezen aansteekt en voor de oorzaak v.d. caries wordt gehouden; *toengkolon*, kiespijn hebben; slechte kiezen hebben.

TOENGKOT, stok, staf; *martoengkot*, een stok gebruiken; *toengkot ni haradjaan*, stok als teeken der vorstelijke waardigheid; *mangido toengkot = mangido boroe*; deze uitdrukking wordt door de moeder v.d. jongeling gebruikt, als zij voor haar zoon bij de moeder van het meisje aanzoek gaat doen.

TOENGO, s.v. kippeluis; kleine insecten op oude kleeren, rijstworm.

TOENGTENG, klanknabootsend woord voor het tikken van een klok.

TOENGTOENG, 1. iets, waarop men slaat om de menschen bij elkander te roepen.
2. *manoengtoeng*, iets bestrooien; *manoengtoengkon*, iets zachtjes uitschudden, bv. rijst; *patoengtoengkon*, iets ergens op schudden, bv. rijst uit een zakje op een bord.
3. (v.O.) = *toektoek; toektoek toengtoeng ni sioebeon*, het laatst geboren kind.

TOENOM, een bos droge klapperbladeren of vezels, gespleten bamboe, enz. om als toorts, fakkel te dienen; lont; *manoenomi*, voorzichtig naar iets zoeken, onderzoeken, bijv. op jacht om te weten, waar het wild zich bevindt; *panoenomi*, toeschouwer op een feest, niet tot de genoodigden behoorende; *toenom-toenom*, een rol of bundel *idjoek*-vezels, die onder aan de dakrand gebruikt wordt tot versterking.

TOENTOEN, vast plan, ernstig voornemen, opzet; *manoentoen*, met opzet doen; naar een vast plan handelen.

TOENTOENG, (v. O.) = *toengtoeng*.

TOENTOET, *manoentoet*, iets trachten te verkrijgen; naar iets streven; zich over iets trachten te wreken; (T.) *toemoentoet parmaloean*, iets waarover men zich schaamt als b.v. de ongewroken dood van een verwante zoeken te wreken.

TOEO, *marompan toeo*, bij het hengelen menschelijke faeces als aas gebruiken.

TOEONGKOE, titel voor vorstelijke personen.

TOEP, *martoep*, een zweetbad nemen; *partoepon*, wat voor het nemen van een zweetbad benoodigd is.

TOEPA, 1. geschikt, gepast; *patoepahon*, gepast, geschikt maken; verschaffen v.h. benoodigde; gereed maken.
2. (T.) *manoepa*, gedijen v. vee, veldgewassen, enz.

TOEPANG, vork, gaffel v. takken; *martoepang*, gevorkt; uit elkaar loopend v. meeningen; *manoepang*, iemand weerspreken, tegenspreken; het tegenovergestelde beweren van wat iemand zegt; *partoepangan*, de plaats, waar twee rivieren samen loopen; *toepang-toepang = doepang-doepang*, boksijzer; *marsitoepangan*, elkander met een boksijzer bewerken.

TOEPE, wat men voor iets in de plaats geeft; *manoepei*, iets bv. een schuld met wat anders voldoen; *manoepehon*, iets ergens voor in de plaats geven; *horbongki ma hoetoepehon panggarar ni oetangki*, ik zal mijn buffel wel als betaalmiddel van mijn schuld geven; *marsipatoepean*, met elkander ruilen.

TOEPEK, afgeknapt, afgebroken; *manoepekkon*, iets afplukken, afknappen, bv. een blad v.e. boom.

TOEPIK, *matoepik*, een hazelip hebbende; *pinggan na matoepik*, een bord, waarvan een stukje af is.

TOER, in orde, recht snik; meestal met een negatie gebruikt; *na so toer do ho*, jij kent geen fatsoen; je bent niet recht snik!

TOERA, *manoera*, doorboren v.d. ooren of v.d. neus; *martoera*, doorboord zijn.

TOERAK, wever-schietspoel.

TOERANG, *manoerangi*, grootbrengen, onderhouden; *nada hatoerangan aoe ho mangan*, ik kan niet in jouw kost voorzien; *manoerang*, zie *soerang*.

TOERANGGONG, verkoold hout; hout, dat half verbrand is; *ma martoeranggong badjoemi*, je baadje ziet zwart van de houtskool.

TOERASI = *oepama*, vergelijking, gelijkenis; *toerasina = oepamana*, bijvoorbeeld; *manoerasihon*, vergelijken; een gelijkenis toepassen op.

TOERBA, veel, in groote menigte, uitgestrekt, alles bij elkaar; *toerba do dapot kai parkajoe i soede*, wij kregen het hout (als bouwmateriaal) in menigte spoedig bij elkaar; *toerba lobas kamoe sadari on karedjo i*, jullie konden vandaag nog al veel werk afdoen; *toerba do haroro ni hepeng i di ho*, het geld stroomt je nog al toe; *toerba-toerba do emengki kehe, moeda mandjomoer, pola do doea pikoel*, onze rijst vermindert nog al snel, als we moeten drogen gaat het bij twee pikols tegelijk; *manoerba*, veel afdoen v.h. werk.

TOERBING, *manoerbing*, pikken v.e. vogel; bijten v.e. slang; steken v.e. insect; *manoerbingi*, voortdurend pikken; *ma ditoerbingi manoek djomoermoe adoe!* de kippen zijn bezig met het oppikken van je daarginder te drogen liggende rijst; *marsitoerbingan*, elkander pikken.

TOERBOENG, 1. *manoerboeng-noerboengi*, verzinnen, uit zijn duim zuigen.
2. *manoerboeng-noerboengi*, met den snavel bewerken v.e. vogel; *songon tiroek manoerboeng-noerboengi*, net als een snip, die maar

in den grond pikt (zonder wormen te vinden), d.w.z. nutteloos werk verrichten.
3. *toerboeng-toerboeng* = *toeboeng-toeboeng*, s.v. kooi.

TOERDAK = *toedak*, stijf staande, opstaande v.d. borsten v.e. vrouw.

TOERDJA, *manoerdja*, in een gat steken, met een stok bv.; *toerdja-toerdja*, stok, waarmede men in een gat steekt.

TOERE, in orde, in orde gebracht, geregeld v.e. zaak; geschikt; *patoerehon*, in orde brengen, in orde maken; (T. O.) *toere-toere*, de rand v.d. *parkomkom* vóór in een *sopo*.

TOERGAS, *manoergas*, schuren met zand of fijn grind; poetsen v.d. tanden.

TOERGIS, *manoergis*, doorprikken v.e. blaar of rijpe zweer.

TOERGOEK = *toerngoek*.

TOERGOEN, bijeen, verzameld; *patoergoen*, bij elkaar doen; verzamelen; *toe dia ma hoepatoergoen ementa i?* waar zal ik onze rijst bij elkaar doen? *toergoenan*, hoop, stapel, verzameling.

TOERI, verhaal, vertelling; *martoeri*, een verhaal voordragen; *toeri-toerian*, een lang verhaal in versierde bewoordingen, vermengd met *andoeng*-woorden.

TOERIANG, de rijsthalmen, die het laatst rijp worden en die zijn blijven staan, nadat het grootste deel v.d. rijst reeds gesneden is; *martoeriang-toeriang*, bij hoopjes staan van nog niet geheel rijpe rijsthalmen, als het meeste reeds gesneden is.

TOERIK, pokdelle; *toerihon*, pokdalig zijn; van de pokken geschonden zijn.

TOERISI, vitriool.

TOERI-TOERI, n.v.e. boom.

TOERKANG, *manoerkang*, gehurkt zitten met de knieën van elkaar; *patoerkang-toerkang tot*, met de knieën van elkaar gehurkt zitten; *anggo Si Anoe, hoem patoerkang-toerkang tot do ia di hoeta on*, wat Si Anoe betreft, die doet niet anders dan met de knieën van elkaar gehurkt in het dorp zitten.

TOERKE, *manoerke-noerke*, een kind op en neer wiegen of schommelen door het bij een arm vast te houden en op de andere hand te laten zitten, waarbij men dit versje zingt: *toerke, amang, toerke; maroban gindjang ko, toerke; maroban godang ko, toerke!*

TOERNGOEK, *marsitoerngoek*, in elkaar gedoken zitten, zooals vogels en apen doen in den regen.

TOEROEN, 1. naar beneden komende; uit zijn ambt, betrekking ontslagen zijn.
2. (T.) *patoeroenkon*, iemand met geld in voorschot bijstaan.

TOEROET, *manoeroet* = *mangihoet*, volgen; *toeroet indege ni babi i*, volg de sporen v.h. varken; *manoeroet sapandjang adat*, volgens de regelen v.d. adat.

TOERPOEK, hoop, stapel; *manoerpoek-noerpoekkon*, bij hoopjes neerleggen, bv. van rijst, die men wil drogen.

TOERSOET, 1. een verzameling opgestapelde rijstaren na het snijden, nog op de sawah liggende om gedorscht te worden, gewoonlijk 10 à 15 blik padi opleverende, dus kleiner dan een *loenggoek*, die van 20 tot 50 blik oplevert.
2. (T. O.) uit elkander liggen v.d. deelen v.e. geheel; bv. de gedeelten v.e. huis voor ze in elkander gezet zijn.

TOERTAR, klanknabootsing van rollende steenen, enz.

TOERTOER, hoofdvuil; wat van een brandende fakkel afvalt; *toertoer ni oboek*, roos op het hoofd; *toertoeron oboekki*, ik heb last van roos op het hoofd; *toertoer ni pangidoepan*, asch v.e. brandende sigaar of sigaret; *toertoer ni boerboer*, de fijne houtkorreltjes, die op den grond vallen, en veroorzaakt worden door den houtworm; *manoertoeri*, een brandend stuk brandhout op een steen slaan met de bedoeling het uit te dooven; *toertoeri ma ari i lopoes sidoeng*, gebruik den tijd maar steeds, totdat het werk klaar is.

TOESA, lijfluis, kleerluis; *toesaon*, lijfluizen hebben.

TOESADOE = *toe* + *adoe*, gindsheen.

TOESAM, s.v. den (v. O.: Pinus Merkusii Jungh. et De Vr.); het hout geeft veel terpentijn; de spaanders werden vroeger gebruikt als verlichtingsmateriaal.

TOESI = *toe* + *i*, daarheen.

TOESOEK, (v. O.) *manoesoek*, steken, prikken.

TOESON = *toe on*, hierheen.

TOESTAS, klanknabootsing v.h. geluid v.e. zweep of v.d. bliksem, die inslaat.

TOESTES, klanknabootsing, waardoor de vlugheid, waarmede een beweging wordt uitgevoerd, wordt aangeduid; *toestes sadjo noma hoeida montji i marroearan sian eme i*, de muizen kwamen met groote snelheid te voorschijn uit de padi; (v. O.) *toestes landoek i*, het dwerghert bewoog zich snel heen en weer.

TOESTOES = *rasoek*, de balken, die door de stijlen gestoken zijn en dienen om de vloerbalken te dragen. In Angkola zijn de *toestoes* eigenlijk de balken, die met rotan aan de stijlen worden vastgebonden, voornamelijk bij woningen, waarvan de stijlen in de aarde zijn ingegraven; een rijmpje luidt: *naga-naga toestoes, parbaga-baga na so toeloes; toestoes ni rinti*, de dwarsbalken van het stellaadje op de sawah, waarop de padi gedorscht wordt.

TOETEP, voortdurend pratende als een ratel.

TOETOE, 1. waar, juist, werkelijk; inderdaad; *hatoetoean*, waarheid; *markatoetoean*, waarheid behelzen; *markatoetoeihon*, voor waarheid verklaren, bevestigen; *sitoetoe*, echt, zeer; *denggan sitoetoe*, zeer goed;

marsitoetoe, met ernst zich ergens op toeleggen; (v. O.) *mangitoetoei*, iets verzekeren, voor juist verklaren.

2. (v. O.) wrijfsteen, waarop men kruiderijen fijn maakt; (T. O.) *toetoe pege*, n.v.e. bijzondere soort *djonap; manoetoe*, iets fijnstampen op een *toetoe*.

TOETOENG, *manoetoeng*, aansteken, poffen, verbranden, in brand steken; *matoetoeng*, brandende, aan het branden; (T. O.) *manoetoengi*, v.e. kip de veeren af branden; een pan op het vuur zetten.

TOETOEP, deksel; *manoetoep*, dicht doen, sluiten; *manoetoepi*, iets dicht maken bv. een pot of een kuil; *toetoep oeban*, aandeel v.d. grootvader der bruid in den bruidschat; (T. O.) *panoetoepan*, wrijfstokjes, om er vuur mede aan te maken.

TOETOER, 1. geregeld, naar de rij af, volgens de orde; *manoetoeri*, iemand geregeld onderrichten.

2. term van verwantschap, waarmede men ieder uit beleefdheid, naar mate van zijn ouderdom, aanspreekt; *martoetoer*, met elkander zoeken in hoeverre men nog aan elkaar verwant is; naar elkaars marga vragen; *partoetoeran*, bloed- of aanverwantschap; familiebetrekking; *mangaroempak toetoer*, de verwantschap omverwerpen, omkeeren; dit gebeurt nl. als de *mora's* uit de *anak boroe's* een meisje ten huwelijk gaan vragen, terwijl volgens de adat het omgekeerde plaats moet grijpen.

TOGA, 1. machtig, vertrouwen inboezemende; *hatoga*, toeverlaat; iets, waarop men vertrouwen kan; *toga-toga*, iets, waarop men zich verlaat; *matoga matogoe*, machtig en sterk; (T. O.) *manogai*, iemand gerust stellen; iemand zekerheid schenken.

2. in de hoogte staande; *toga do ihoer ni koedo i*, de staart v.h. paard staat in de hoogte gericht.

TOGAL, hoe gelukkig, dat......; *togal do ho ro nangkin, gari oelang i, tarsamoen ma aoe*, hoe gelukkig, dat je daareven kwam, ware dat niet zoo, dan zou ik (door een roover) overvallen zijn; *togal boti do*, hoe gelukkig, dat het zoo is; (v. O.) *togal songon i*, dat moge dan zoo wezen; al zij (ware) het ook zoo.

TOGANG, stijf v.e. arm of been; aarzelend v.d. *roha; manogang*, tegenhouden, inhouden, onderdrukken; *nada tartogang ko hagiotmoe*, jij kunt je begeerte niet onderdrukken.

TOGAP, stevig, krachtig, ergens toe in staat; *madoeng togap hoelala*, ik voel me al weer sterk; *togap marmahan*, in staat om te hoeden, gebezigd als leeftijdsbepaling van jongens van 12 jaar ongeveer.

TOGAR, flink, stevig, krachtig; *patogar-togarkon*, zich flink houden, ook: *manogarnogari*.

TOGE, n.v.e. klein oorversiersel in den vorm v.e. blaadje.

TOGI = *togoe* 2; *manogihon*, leiden, voeren; *partogi*, gids; (T. O.) *si patogi dalan*, gids, baanbreker.

TOGOE, 1. hecht, sterk, stevig, vast.

2. *manogoe*, leiden, voeren; *patogoe-togoehon*, iets leiden, bv. langs een moeilijk pad.

TOGOL, 1. *marsitogol*, op Bat. wijze liedjes neuriën.

2. (T. O.) onverzettelijk, koppig.

TOGONG = *togang; togong langkangkoe*, voor mijn reis is een beletsel gekomen; *togong patkoe mardalan*, mijn beenen zijn stijf bij het loopen.

TOHA, *doea tohà* = *doea oeli*, tweeërlei nut; *songon na maringkajoe poga, doea tohà, boetong boltok, mate panjahit*, net als met het gebruiken van *poga* als groente, het heeft tweeërlei nut, je wordt er zat van en de wormen gaan er van dood.

TOHAN, *manohan*, visch vangen in de rivier met de hand; *tohani djolo, ma bahat disi ihan i*, vang er maar naar met de hand, er is daar nu veel visch.

TOHAP, 1. deel, taak, aandeel, bijdrage; *olat ni on ma tohapkoe*, tot hier gaat het (door mij te bewerken) gedeelte.

2. (v. O.) nut; *aha tohap ni i?* wat is daar het nut van?

TOHO = *toemboek*, precies, juist, gemakkelijk, voor de hand; *toho do dapot aoe parkajoe ni bagaskoe di harangan na sasada i*, in dat ééne boschje vond ik juist al het benoodigde hout voor mijn huis; *toho do hai na maisoban i, nada pola dao kehe*, wij hadden het net als we het hebben wilden met het brandhout halen, we behoefden niet ver te gaan.

TOHOE, *manohoe*, om iets vragen, voornamelijk om palmwijn; *sajop salpoe songon panohoe ni Dja Lanok*, net te laat, als het vragen van Dja Lanok, d.w.z. den hond in den pot vinden.

TOHOEK, kikvorsch.

TOHOL, standvastig, trouw, oprecht, openhartig; *tohol-tohol do harohaon ni i*, hij is standvastig van aard.

TOHOM, ernstig, met nadruk, waardig; *tohom do pangkoelingnia*, hij spreekt ernstig.

TOHONG, stevig, flink.

TOIS, minachtend, laatdunkend, onbeleefd.

TOIT, gekscherend, gekheid makende, grappen verkoopende.

TOK, *tok ni oeloe*, hoofdpijn; *tok oeloengkoe*, ik heb hoofdpijn.

TOKAT, (v. O.) stikwerk met gouddraad; *hoetokat*, ik bestik iets.

TOKE, benaming voor een ouderen Chinees.

TOKEN, (v. O.) = *taoeken*.

TOKO, 1. hamer; *manoko*, met een hamer slaan; *manoko kaoet*, telegrafeeren, een telegram verzenden.

2. (groote) winkel.

TOKTOK, 1. *martoktok,* hout kappen, speciaal materiaal voor het bouwen van een huis; (T.) *manoktok,* iets kappen, vellen; (T. O.) *manoktohi,* iets afkappen.
2. (= *ripe-ripe*) aandeel in het voor een feest geslachte vleesch dat aan ieder gezin volgens de adat toekomt; *marbagi toktok,* zulke aandeelen verdeelen.

TOLA, 1. geoorloofd, mogelijk; *nada tola,* het mag niet; *nada tola soeada,* het moet; *patolahon,* toestaan, toelaten, toestemming geven.
2. (v. O.) = *tolak.*

TOLAK, verstooting v.e. vrouw door haar echtgenoot; *manolak,* verstooten; *martolak,* verstooten zijn.

TOLANG, *boeloe tolang,* n.v.e. bamboe-soort.

TOLAP, in staat zijnde, iets kunnende; aankomende, bereikende, kunnende bereiken, toereikende; aangekomen zijnde; *nada tolap aoe,* ik ben er niet toe in staat; (v. O.) ik kan er niet bij.

TOLBAK, *matolbak,* afgestort v. aarde; afgebrokkeld.

TOLBOK, 1. verbonden met *roha* beteekent het: weemoedig verlangen; met weemoed ergens aan denkende; *tolbok rohangkoe* = *tarsingot rohangkoe,* ik dacht er met weemoed aan.
2. *tolbok haleon* = *haleon godang,* groote hongersnood; (v. O.) *mate tolbok haleon,* van honger omkomende, omgekomen.

TOLE, komaan! voorwaarts!

TOLKANG, verbogen, vervormd; *tolkang hailkoe nangkin, nada dapot aoe ihan i,* mijn haak verboog (trok recht) zooeven, ik kreeg de visch niet.

TOLKAS = *bolkas.*

TOLKING, luid, hard; *manolking,* een hard geluid geven; *tolking na pio-pio i antjo dibege ia,* men riep luid, opdat hij het hooren zoude.

TOLO, 1. *manolo-nolo* = *mandiding-diding.*
2. *bajo partolo,* iemand, die ongenoodigd op een feest komt.

TOLOE, 1. drie; *patoloehon,* derde; *sapartoloe,* één derde; *patoloe ari on,* over twee dagen.
2. *simartoloe,* n.v.e. boom.

TOLON, 1. *manolon,* iets inslikken; *tolonan,* hals.
2. *manolon,* zweren.

TOLONG, 1. een hoog rietgras (v. O.: Saccharum spontaneum L.).
2. *manolong,* helpen; *panolong,* helper; ook: *panolongi; tolongan, partolongan,* hulp; *marsitolongan,* elkander helpen.

TOLOP, *manolopi,* ergens mede instemmen; instemming betuigen met.

TOLPANG, afgebrokkeld v.d. tanden; geschaard v.e. mes, zwaard, enz.

TOLPING, steilte, steile wand v.e. kloof, ravijn.

TOLPOEK, *tolpoek rohangkoe,* ik ben teleurgesteld; *tolpoek ni roha,* teleurstelling.

TOLPOES, doorboord, een gat hebbende; *matolpoes lante i,* in de vloer zit een gat; *manolpoes,* door iets heen breken; *ho da, na tolpoes-tolpoesan hatamoe,* jij hoor! jouw woorden dringen er door heen, d.w.z. zijn zeer scherp.

TOLSOE, *martolsoe-tolsoe,* vol kuilen en gaten zitten v.e. weg.

TOLTOL, strak aangetrokken, stijf gespannen; *manoltol,* strak aantrekken.

TOMAN, ingetogen, eerbaar, ootmoedig.

TOMBAGA = *toembaga.*

TOMBAK, 1. oerbosch, woud; *tombak longolongo,* maagdelijk woud; *manombak,* voor het eerst een tuin aanleggen in een oerbosch; voor het eerst uit een bepaalde familie of marga een meisje ten huwelijk vragen; (T. O.) *na manombak na manaloeni,* de eerste bezitter v.e. land.
2. lans, speer.

TOMBAL, 1. = *hoem,* alleen voor substantiva gebruikt; *tombal namora-mora do halahi sahoeta i,* het zijn alleen *namora-mora* (menschen van afkomst), die tot dat dorp behooren.
2. = *tobal, bahat.*

TOMBANG, mijn, goudmijn; *manombang serè,* goud zoeken; een mijn maken om goud te zoeken; *manombang dalan,* een weg aanleggen.

TOMBEK = *tandoek.*

TOMBES, *manombes-nombes,* telkens van zich afstooten, zooals een kind doet, dat boos is.

TOMBIK, *manombik,* uitgraven, met de spade uitsteken; *tombik djolo anak ni pisang i, antjo adong soeanonta,* steek de jonge pisangstammetjes eens uit, opdat er plantsel voor ons zij.

TOMBIS, *manombiskon,* met de ellebogen stooten; *manombis,* met de ellebogen van zich afstooten.

TOMBO, 1. *manombo,* opkomen, plotseling tevoorschijn treden; soms; *manombo ro ia,* soms komt hij; *panombona,* de plotselinge opkomst v.e. ziekte bv. of v. toorn; *marpanombo-panombo,* bij tusschenpoozen optreden v.e. ziekte.
2. *santombo,* één bos; *santombo poesoek,* één bos jonge nipah-blaren, voor wikkelblad van tabak dienende, de bekende strootjes; *santombo baion,* één bos biezen.
3. *dan tombo,* n.v.e. eetbare paddestoelsoort.

TOMBOE, *martomboe,* voor de 2de maal gedurende een maaltijd rijst nemen; *partomboean,* schaal voor rijst bij den maaltijd, waaruit men neemt, als het opgeschepte verorberd is.

TOMBOEK, *matomboek,* doorboord; een gat of lek hebbende; *ma matomboek abitkoe,* mijn kleed heeft een gat; *ma matomboek*

seret i, de ketel heeft een lek (is lek); *manomboek*, doorboren.

TOMBOER, vocht v.e. kooksel, saus; *manomboer*, bevochtigen, bevloeien, begieten; *ditomboer ia indahan i dohot aek ni ingkajoe i*, hij maakte de rijst nat met het vocht v.d. groente (toespijs); *panomboer ni saba*, water, waarmede men de sawah bevloeit.

TOMBOM, met een smak op den grond gevallen; *manombomkon*, met een smak terneerwerpen; *markoetombom-koetombom*, zich herhaaldelijk uit droefheid tegen den grond werpen; *manombomi*, de pas uitgeplante padi vast aandrukken, opdat ze niet met de worteltjes boven den grond gaat groeien; (v. O.) *matombom*, met geweld ergens tegen aangestooten, gestompt.

TOMBOS, *tombos-tombos* = *toemboer-toemboer*, mooi, krachtig opkomende van gewassen.

TOMOE, (v. O.) *martomoe*, elkander ontmoetende, tegenkomende; *martomoe dohot*, iemand ontmoetende, tegenkomende; (T. O.) *manomoe*, een komende tegemoet gaan; *patomoehon*, bij elkaar brengen; (v. O.) *panomoean*, lot, noodlot; (T. O.) *na siak panomoean* (in Angkola ook: *panamoean*), wiens lot bitter (eig.: scherp als peper) is, d.i. armoedig, ellendig.

TOMOK, (T. O.) mandje, dat men bij het *manggotil* zich voor het lijf houdt, om er de geoogste *eme* in te doen.

TOMOS, *tartomos*, in zwijm gevallen; verstomd, versteend bij het zien van iets vreeselijks; door een *begoe* tot schrikken gebracht, en daardoor ziek geworden; *madoeng tartomos hata i*, het is met de bespreking een beetje mis geloopen.

TOMPA, gedaante, vorm, gestalte, uiterlijk; (v. O.) schoon, mooi; — *manompa*, aan iets een vorm geven; formeeren, scheppen; (v. O.) *tompana*, het schijnt, dat...

TOMPAJAN, (*andoeng*-woord) *di tonga ni tompajan*, op het rijstveld.

TOMPANG, *manompang*, met iemand of iets medegaan; *manompang di bagas ni Si Anoe*, bij Si Anoe inwonen; *manompang di motor ni*......, in de auto van N.N. medérijden; *manompang di halak na mamoloes*, met voorbijgangers medeloopen om den weg niet alleen af te leggen, maar gezelschap te hebben; *panompang*, passagier; *panompangan*, de persoon, met wien men medegaat; het voer- of vaartuig, waarmede men reist; *patompangkon*, iemand, bv. een kind, aan anderen medegeven; goederen aan iemand medegeven.

TOMPAS, *manompas*, door iets heenbreken; ergens uitbreken, zooals bv. een buffel uit een kraal breekt door de omheining stuk te maken; *tompas handang*, door de omheining heengebroken; een vaststaande uitdrukking, gebezigd bij het bespreken v.d. bruidschat, aanduidende een bepaald bedrag aan geld, dat de partij v.d. bruidegom verschuldigd is aan de *bajo-bajo* in het dorp v.d. bruid.

TOMPI, *manompi*, in een doek gewikkeld iets op den rug dragen; *martompi*, op die manier iets dragende; *patompihon*, op die manier iets aan iemand te dragen geven.

TOMPO, versperd; *manompo*, versperren; *ditompo halahi do haoema i haliang*, zij hebben hun akker rondom versperd; *hatompoan*, in een versperden toestand zijn; *ma hatompoan dalan i*, de weg is versperd, bv. door een boom, die er dwars over heen gevallen is; *tompo roboe*, in den toestand van afzondering verkeerende, gezegd van pasgehuwden, die door de familie der vrouw dan niet bezocht mogen worden. Na een bepaalden termijn gaat de familie er heen, een van te voren gereed gemaakten maaltijd medebrengende om dezen afzonderingstoestand op te heffen, waarna de toestand van *sae roboe* intreedt.

TOMPOE, plotseling, onverwachts; *njae na tompoe*, een plotselinge ziekte; *manompoe*, iets plotseling en met kracht doorzetten; met geweld zich ergens toe dwingen; *laing na napa ma dilala ia tompoeon di gintjat portibi on*, hij denkt, dat alles maar even vlak is op deze wereld en met doorzetten alleen kan begaan worden, d.w.z. hij denkt, dat het maar alles even gemakkelijk gaat op deze wereld.

TOMPOEK, *manompoek*, met de vuist op iets slaan; *marsitompoek andorana*, zich uit droefheid of wanhoop op de borst slaan.

TONA, last, boodschap, opdracht; wat men door iemand aan een ander laat zeggen; *martona*, een boodschap, opdracht zenden; *manonahon*, iets aan iemand als een boodschap opdragen; iemand ontbieden; iets bestellen; *manonai*, iemand met een boodschap, opdracht belasten; iemand iets opdragen; *partonaan*, de persoon, wien men een boodschap medegeeft; aan wien men iets opdraagt.

TONAN, een omineus voorval; *djaja tonan*, een ongeluk, door een omineus voorval aangekondigd; *halilinge tonan*, een menigte uit den grond komende witte wormpjes (larven), wat een onheilspellend verschijnsel is.

TONDAJAN, wat men als lossing voor een schuld geeft; *maroetang iba di babere, nitondajankon boroeniba*, is men aan zijn toekomstigen schoonzoon iets schuldig, dan lost men die schuld door zijn dochter aan hem ten huwelijk te geven.

TONDANG, *martinondang*, licht, glans, schijnsel afgeven; *ditondang boelan*, de maan bestraalt, beschijnt iets; *sitoemondang boelan* (*andoeng*-woord) = *boelan*.

TONDEN, 1. *martonden* = *marmontjak*, z. *montjak*.

2. *manonden*, iets, dat weerstand biedt, trachten te overwinnen; *tartonden ho do*

aek i ? kun jij tegen den stroom je opwerken?

TONDI, ziel, de persoonlijkheid v.e. mensch; de ziel van planten enz., zielestof; *moelak tondi toe badan,* de ziel keert tot het lichaam terug = men voelt zich als herboren; *nada martondi bagas i,* het huis ziet er uitgestorven uit, zegt men als de bewoners, bij wie men vaak kwam, eruit getrokken zijn.

TONDIK, *matondik,* het koud hebben; huiverig zich gevoelende.

TONDIT, *matondit = mabiar.*

TONDJOL, op iets rustende; *tondjolan ni aek,* de plaats in een bocht v.e. rivier, waar het water tegen aan slaat (ook: *tondolan*); (T. O.) de bedding v.e. rivier.

TONDO, *matondo,* terneergeslagen, gedrukt, droevig gestemd; *tartondo,* uit droefheid of weemoed zwijgende.

TONDOENG, *martondoeng,* wichelen; *manondoengi,* ten behoeve van iets de wicheltabel raadplegen; *ma mago horbongki, tondoengi djolo sanga toe dia hoedjalahi,* mijn buffels zijn weg, raadpleeg de wicheltabel eens, waar ik ze zoeken moet.

TONDOER, *manondoer,* naar iets kijken, toezien, toeschouwen; *panondoer,* toeschouwer op een feest, enz.

TONDOL, *manondol,* met zijn velen ergens komen om iets te bespreken; *martondol,* het gaan v.e. rijkere naar iemand, die arm is, om van dezen iets te leenen, wat niet betaamt; *tondolan,* plaats, waar men geregeld heengaat; iets, waar men geregeld overheen loopt; *boeat djolo bide, antjo adong tondolan ni bagas on,* haal eens een mat, opdat men in dit huis daarover heenloopen kan; *anggo Si Anoe, tondolan ni bajo ma i,* wat N.N. betreft, hij wordt steeds door gasten bezocht; vgl. *tondjolan.*

TONDONG, *manondong,* tegen iets aan loopen, tegen iets aan stooten; *tartondong aoe ho dibaen golapna,* vanwege de duisternis liep ik per ongeluk tegen je aan; (v. O.) *patondongkon,* iemand in één richting dringen; rechtstreeks ergens heen gaan, in één richting blijven gaan.

TONG, 1. onveranderd, hetzelfde blijvende; *bia do njae ni Si Anoe?* hoe is het met de ziekte van N.N.? *tong do!* het blijft hetzelfde; *manongtong,* steeds op dezelfde hoogte blijven; onveranderd blijven; *manongtong do moeal i,* de bron blijft steeds hetzelfde, d.w.z. zoowel in drogen als in regentijd, geeft de bron dezelfde hoeveelheid water.
2. ton, vat.

TONGA, midden van iets; half; (T. O.) ook: innerlijke behoefte; leegte v.d. buik; behoefte hebbende, hongerig; — *satonga,* de helft; *dos tongà,* precies in tweeën; *di tonga ni,* in het midden van; *di tongan dalan,* halverwege; *di tonga an,* in het verre land; *partongaan,* de helft; *partonga,* de middelste; *panonga,* middelmatig, de tusschenmaat houdende; *toe tonga i,* naar de hoofdruimte v.h. huis, dus het voornaamste deel, waar men de gasten ontvangt en met hen den maaltijd houdt; *patoetongahon,* naar het voornaamste deel brengen, d.w.z. de een of andere aangelegenheid zakelijk bespreken; *tapatoetonga djolo hobar i,* laten we de zaak eens ernstig bespreken; *manongai,* half vullen; (v. O.) aarzeling, twijfel teweeg brengen, wekken; — *ditongai ia do haroeng i,* hij vulde den zak maar half; *manonga-nonga,* midden door iets heen gaan; *manonga-nonga saba,* midden door de sawah's gaan, loopen; *silitonga,* de middelste, gezegd van iemand, die noch het oudste noch het jongste kind is.

TONGAM, majesteitelijk, heerlijk, ontzagwekkend.

TONGAN, zie *tonga.*

TONGGA, paal; *tongga kawat,* telegraafpaal.

TONGGET, *manongget,* iemand aanhouden, ophouden; *tongget djolo bajo na mamoloes an,* houd den man, die daar voorbijgaat, eens aan; *tartongget aoe nangkin na mardalan i, adong na masa,* ik werd op mijn weg hierheen zooeven opgehouden, er was wat gebeurd.

TONGGI, zoet.

TONGGI-TONGGI, n.v.e. boom; van het hout v. dezen boom vervaardigt men gaarne den nokbalk v.h. huis; *djalahi ma djolo boengkoelan ni bagasmi hajoe tonggi-tonggi, antjo toemonggi aek i diinoem ko, pandok ni bajo datoe,* zoek maar eens hout van den *tonggi-tonggi* voor den nokbalk van je huis, opdat het water je lekkerder smaken zal, zegt de datoe.

TONGGO, *martonggo,* aanroepen v.d. geesten; (T. O.) *manonggo,* iemand uitnoodigen; — *martonggo aoe toe haroeaja na godang an, antjo adong anakkoe sisoean boeloe,* ik roep den grooten ficus-boom aan (nl. de geesten, die daarin wonen), opdat ik een zoon krijge; *partonggoan,* de plaats, waar men de geesten aanroept.

TONGGOL, staak, waaraan een vlaggetje, bij wijze van standaard, gebruikt op feesten of bij begrafenissen; *hoeida tonggol di padang i na bahatan, ise radja na baroe mate?* ik zie op de grasvlakte een menigte van vlaggetjes, welke vorst zou er pas gestorven zijn?

TONGGONG, stijf, nauw; niet vlot van iemands woorden; *nada tarpake aoe saraor on hara ni tonggongna,* ik kan deze broek niet dragen, omdat hij te nauw is; *martonggongan patkoe,* mijn beenen zijn stijf; *martonggongan pangkoelingmoe,* je spreekt niet vlot.

TONGGOR, 1. achtgevend, oplettend; *tonggor ko, dongan!* wees voorzichtig, vriend!

2. *manonggori*, ergens op letten, inzonderheid op een vuur, dat het niet al te heet worde; *so ra ho manonggori!* jij wilt er ook niet op letten, nl. bij het rijst koken, dat het vuur niet al te heet worde; *panonggori*, brandhout, dat geen kolen geeft en tusschen ander brandhout door wordt gebruikt om geen al te heet vuur te krijgen.

TONGING, 1. *manonging* = *manindjoe*, iemand een stomp geven; boksen; *ditonging ia oeloengkoe, hantjit hoelala*, hij gaf een stomp tegen mijn hoofd, het deed me pijn.
2. stijf, strak; *na lobi tonging ma parboniagaanmoe, nada tartawar*, wat houd jij je waren vast van prijs, men kan er niets op afgedongen krijgen.

TONGKA, verbloemd woord voor het mannelijk schaamdeel; *marabit ko, tarida tongkamoe*, trek een kleed aan, men kan je schaamdeel zien; *sitongka*, wat verboden is, wat niet mag; *sitongka do na songon i!* dat is iets, wat niet mag! *sitongka na so djadi*, verboden is wat niet mag.

TONGKAR, *manongkar*, wederstreven; *sai na manongkar-nongkar ho di hobar i*, jij moet ook altijd mijn woorden wederstreven; *tongtong do ho manongkar*, jij wederstreeft ook altijd.

TONGKIN, oogenblik; *santongkin*, één oogenblik, eventjes; *sasantongkin*, één heel klein oogenblikje; ook: *santongkinan; santongkin on*, op dit oogenblik; *santongkin i pe*, juist op dit oogenblik; *tongkin ia ro*, hij komt ieder oogenblik; *tongkin-tongkin ro*, ieder oogenblik komt het.

TONGKOE, titel van Mal. hoofden.

TONGKON, juist, net; *tongkon aoe disi*, ik was daar juist.

TONGON, 1. juist, waar, precies; juist zoo; net zoo; ter zelfder tijd.
2. *manongon*, spellen (ook: *manongonkon*); *soerat tongononkon*, spelboekje; *tongonan*, lettergreep; (v. O.) *manongon ibana*, de medeklinkers, voorzien van klinkerteekens enz., spellen.

TONGOR, 1. s.v. boomheester der vloedbosschen (v. O.: Ceriops Candolleana Arn.); het sap v.d. bast dient als verfstof voor garens en weefsels; *manongor bonang*, garen daarmede verven (zwart).
2. *sondoek tongor*, een groote lepel; *sondoek tongor do ia*, hij is net als een groote lepel, d.w.z. hij is overal ongevoelig voor (= *balangka padang*).
3. (T. O.) s.v. *taroetoeng*, die veel pitten, maar geen vleesch heeft.
4. (T.) *dari tongor*, naam v.e. groote slangsoort.
5. (v. O.) n.v.e. geslachtsziekte; *tongoran*, aan die ziekte lijdende zijn.

TONGOS, *manongos*, zenden; *manongoskon*, iets zenden; iets toezenden; *panongosan*, de persoon, door middel van wien men iets zendt.

TONGTANG = *tontang*.

TONGTONG, 1. onveranderd, steeds, altijd; *manongtong*, steeds hetzelfde blijven; onveranderd blijven.
2. uitgehold blok, waarop men slaat voor alarm enz.; *manongtong*, slaan, kloppen.

TONOEN, *martonoen*, weven; *partonoenan*, plaats, waar men weeft; *tonoen*, weefsel.

TONOR, goed en gelijk op groeiende v.d. rijst; *tonor noma hoeida parboerir ni eme i*, ik zie, dat de rijstaren goed en gelijk zich ontwikkelen.

TONTANG, tegenover, op de hoogte van, betreffende; *tontang ni*, tegenover; *tontang ni bagas ni Si Anoe*, tegenover het huis van Si Anoe; *tontangan*, wat er tegenover staat; wat ervoor in de plaats komt; onderpand; *aha tontanganna?* wat staat er tegenover, wat is het onderpand? *nada martontangan*, er is geen onderpand; geen zekerheid, geen waarborgstelling; *toemontang* (andoeng) = *mangadopkon*, in de beteekenis der praepositie: aan.

TONTOE, vastgesteld, zeker; *halak na so tontoe*, iemand, van wien men niet weet, wat men aan hem heeft; *patontoehon*, vaststellen, in orde brengen.

TOP, 1. klanknabootsing: *dotòp; dotop noma nangkin pandoit ni piongot i*, de steek van de wesp kwam daareven goed aan.
2. bij elkaar gebracht; *patopkon*, bij elkaar zamelen; tezamen brengen; vereenigen; *tarpatop de he horbongkon toe horbomoenoe i?* kunnen deze mijne buffels bij die van jou worden gedaan? *hatopan*, wat men met een ander gemeen heeft; gemeenschappelijk goed; wat bij beide sexen in gebruik is.

TOPA, *manopa bosi*, ijzer smeden; *manopa hoedon*, klei bewerken om er potten van te maken; *toekang manopa*, smid; *panopaan*, smidse; *patopahon*, laten smeden; *oelang nipatidahon rotak di panopaan*, in de smidse moet men niet wijzen op wat stuk is, d.w.z. je moet van je naaste familie tegenover anderen geen kwaad spreken.

TOPAJAN = *tompajan*.

TOPAK, geboren; ontstaan; (v. O.) opkomende v. gras; — *hatotopak*, geboorte.

TOPAP, *santopap*, één handbreedte; *martopap*, in de handen klappen; met de handpalmen tegen elkaar slaan; *nada tarbaen martopap sabariba tangan*, je kunt met één hand niet klappen, d.w.z. van één kant alleen kan het niet komen; (v. O.) *marsitopap*, in de handen klappen.

TOPAP-TOPAP, de mazelen; roode huiduitslag hebben, met koorts gepaard gaande.

TOPAR, 1. *matopar*, geknakt, gebroken v.e. tak door den wind of door een andere oorzaak.
2. *manoparkon*, een klap geven; *toparkon dakdanak i, oelang dibaen ia be*, geef het kind een klap, dat hij 't niet weer doe.

TOPAS, gevlochten bamboe, meestal voor de omwanding v.e. huis gebruikt.

TOPENG, (T. O.) masker.

TOPET, juist, precies; ook wel in den zin van: 't is je ware, bijv. *topet ma antong*, (het smaakt) o zoo fijn.

TOPI, 1. rand, boord, oever; *di topi aek i*, aan den rand van het water; aan den waterkant; *manopi batang aek i*, langs den oever eener rivier zijn weg nemen; *patopi!* ga aan den kant! *martopi*, van den rand uit beginnen te genezen v.e. zweer; ook van eene bespreking, gezegd, waarbij men tot overeenstemming begint te komen; *mamoengka martopi ma hata i*, de bespreking begint tot een goed einde te komen.
2. hoed, hoofddeksel.

TOPIK, *matopik*, een weinig geschonden v.e. bord, waarvan een klein stukje af is; schaardig v.e. mes; *manopikkon*, ergens een stukje van af nemen; *topik-topik*, scherfjes, stukjes; (T. O.) *manopik*, van iets een stukje nemen.

TOPIS, een beetje geschaafd v.d. huid; een beetje ontveld; eventjes geraakt; *hoebodil nangkin babi, topis do*, ik schoot daareven op een varken, het werd maar eventjes geraakt.

TOPO, *manopo* = *mangobok*, naar iets werpen (met een steen).

TOPOENG, 1. *manopoeng*, in een stuk ergens hard heen loopen; *tartopoeng aoe toe bariba an*, ik liep in een stuk door hard naar den overkant.
2. meel (ook: *topong*); (v. O.) *manopoeng*, tot meel maken; (T.) buskruit bereiden.

TOPONG, meel; van meel gemaakte versnapering; *aha ma hoeboto topongkoe di dakdanak i?* wat heb ik voor eene versnapering voor de kinderen?

TOPOT, *manopot*, op iets afgaan; iets bezoeken; naar iemand toekomen; *hoetopot do ia*, ik heb hem opgezocht; *manopotkon*, gericht aan; zich naar iets begeven; *topot ise do ho toeson?* wien kom je hier bezoeken?

TOPTOP, 1. allen gelijk v. grootte; *dapot aoe do ihan i, toptop sabotohon*, ik ving de visch, allen van de grootte v.e. arm dik.
2. *toptopan*, gedaante, vorm, snit; *na hintjat ma toptopan ni bagas i*, wat is dit huis hoog van vorm; *hona do hoeida toptopan ni bajo i*, ik vind, dat die man een goed postuur heeft.
3. *manoptopi*, een boom van zijn takken ontdoen, nadat hij geveld is.

TOR, berg, heuvel.

TORADAN, rij v. rijstplantjes op de sawah.

TORANG, licht, licht wordende, aanbrekende v.d. dag; helder; *ma torang ari*, de dag is aangebroken; het is al licht; *di torang ni ari*, bij het lichten v.d. dag; *torang arina*, den volgenden morgen vroeg; bij het aanbreken v.d. volgenden dag; *hatorangan*, klaarheid, helderheid; *hatorangan ari*, door den dag overvallen worden; een gat in den dag slapen; *manorangkon* of *patorangkon*, verklaren, uitleggen.

TORAP, 1. half verzadigd; *torap do hoelala na mangan i, tabo do nian, tapi hoerang boetong*, ik heb maar half genoeg gegeten, het was wel lekker, maar ik ben niet verzadigd genoeg.
2. schrapende met de keel; (v. O.) boer, oprisping; — *torap-torap ma djolo*, schraap eens met de keel.

TORAS, het hart, de kern v.e. boom; oud van jaren; *natoras*, de ouders; *natoraskoe*, mijn ouders.

TORAT, *manorat*, uitroeien v.e. bosch of gewas; iets boven zijn krachten doen; *ma ditorat ko boeloengki*, je hebt mijn bamboe uitgeroeid; *ma abis ditorat kalak harangan i baen parkopian*, de menschen hebben het bosch geheel uitgeroeid om er koffietuin van te maken; *ditorat ia noma na mandjoedjoeng i*, hij droeg boven zijn krachten (dingen) op zijn hoofd; *ditorat ia na mangan i*, hij at meer dan behoorlijk is.

TORBAN = *torgan; matorban*, afgestort v.e. berg of rivieroever; *manorban*, aarde ergens van afstorten; een berghelling afgraven.

TORBANG, te hoog gemikt; ver of hoog over iets heengaande; *torbang do piroeroe i, nada hona aoe*, de kogel ging er te hoog over heen, ik heb het niet geraakt; *torbang do pingkirannia toe na dao*, zijn gedachten gingen veel te hoog naar het ver weg zijnde; *djodjor dangka songon parbatoe ni tajom, oelang songon parbatoe ni torop, torbangon toe na dao*, aan elke tak vruchten dragende net als de *tajom*, maar niet als de *torop* spaarzamelijk aan de uiteinden.

TORBING, naast, grenzende aan; *torbing balok* = *hombar balok*, iemand, wiens tuin grenst aan die van een ander; grensbuur; bewoner van een in de buurt zich bevindend dorp; nabuur; *torbing bagas* = *hombar bagas*, buurman.

TORBIT, opkomende in; *nada torbit di rohangkoe songon i*, zoo iets is mij niet in de gedachten opgekomen.

TORDA, het aandeel van de gezinshoofden in een dorp van het vleesch op een feest uitgereikt als belooning voor de moeiten, die zij mede aan dat feest besteed hebben om het te doen slagen.

TORDANG, erge pijn doende; *tordang do hoelala patkoe na tandos i*, ik voelde erge pijn in mijn voet, toen ik die stootte.

TORDING = *torbing*.

TORDJAK, *manordjak*, stampen; *hajoe panordjak*, stok, waarmede men iets aanstampt; *tordjak-tordjak*, wat men bezigt om iets mee aan te stampen; *hoetordjak djolo na mangan i*, ik zal 'm met het eten eens raken.

TORDJAT = *pordjat*.

TORDJO, *manordjo*, iemand openlijk van iets beschuldigen; *tartordjo* = *tartoehas*,

openlijk van iets beschuldigd zijn; *ditordjo halak ia manangko,* de menschen beschuldigden hem van diefstal; *hoetordjohon ma anggo i salania di tonga-tonga ni maoedjana,* ik zal zeker zijn fout ten aanhoore van allen openbaar maken.

TORDJOK, stilstaande; *tordjok sadjo aoe dipadiar goeroe i,* de goeroe liet mij maar stil staan.

TORGAN, *matorgan,* afgestort v.e. bergwand of van den steilen oever eener rivier; *manorgani = manggargari,* aarde afsteken met een spade.

TORKAN, *torkan-torkanan,* raadsel, waarvan de oplossing in een verhaal wordt voorgedragen.

TORKIS, gezond, welvarende, niets mankeerende; *hatorkisan* of *hatotorkis,* gezondheid, welvarendheid; *markatorkisan,* in welstand verkeeren.

TORKOM, ergens lust of zin in krijgen; opgewekt wordende v.d. begeerte; *torkom rohangkoe nangkin marnida bajo na maroban mera,* ik kreeg erge trek, toen ik een man voorbij zag gaan, die *mera* bij zich had.

TORLA, *manorla = manjonggot,* doen opschrikken, verjagen; *tartorla = tarsonggot,* opgeschrikt, opgejaagd; *torla gapàk,* een uitroep in den tijd, dat de rijst te velde staat rijp te worden, waarmede men de vogels verjaagt.

TORLOEK, 1. inham, baai.
2. een stuk grond, waarop men rechten laat gelden, omdat er nog plantsel als vruchtboomen staat. Het is echter nooit tuin geweest, anders zou het *gasgas* heeten (= *boengoes*).
3. pas beginnende kampong of nederzetting, die nog geen officieelen naam heeft gekregen.
4. (T.) *toemorloek-torloek,* hijgen van iemand, die daalt.

TORNGOK, *martorngok,* even rusten om op adem te komen.

TORNGOM, *sitorngom,* n.v.e. boom; het stuifmeel der bloemen verwekt eene hevige huidziekte met ontsteking; *hona sitorngom,* aan zulk eene huidziekte lijden.

TOROE, benedenkant, benedenruimte; *di toroe,* beneden; *toe toroe,* naar beneden, naar buiten; *di toroe ni,* onder; *partoroe,* de onderste, de benedenste.

TOROEK, laag; *toemoroek,* lager; *na toroehan do rohana,* hij is zeer nederig; (T. O.) *sopo toroek-toroek,* open hutje op palen.

TOROENG, de bekende eierplant, waarvan verschillende soorten bestaan (Solanum Melongena L.).

TOROES, door en door gaande v.e. kogel, ook v.e. woord; *toroes ni roha,* durf hebbende; *nada toroes rohangkoe,* ik heb er den moed niet toe; *sitoemoroes kabong (andoeng-*woord), vogel.

TOROP, 1. veel, menigvuldig, talrijk; *halak na torop,* het volk, de gemeene man; *hatoropan,* de menigte, het meerendeel.
2. s.v. boom. (v. O.: Artocarpus Blumei Trecul.); de bast ervan wordt tot *tangki* verwerkt.

TOROT, *martorot-torot,* het geluid maken van iemand, die veel slijm in de keel heeft; rochelen; het geluid in een blaasinstrument, dat vol speeksel zit.

TORSAT, overvloedig, volgeladen, talrijk; *ma torsat disi hoeida batoe ni taroetoeng i,* ik heb daar een overvloed van doerianvruchten gezien.

TORSOT, opgepropt veel; *torsot noma halak di poken,* het was propvol van menschen op de markt.

TORTOR, dans; *manortor,* dansen; *manortori,* met zijn velen dansen; om iemand heen dansen; iemand eer bewijzen door voor of om hem heen te dansen; *manortorkon,* met iemand dansen; naar een bepaald rythme dansen; een bepaalde dans dansen; *patortorkon,* iemand laten dansen.

TOS, in stukken gebroken v.e. touw of koord; *tos ni roha,* wanhoop, radeloosheid; *tos rohangkoe,* ik ben radeloos; *tos ni hosa,* het uitblazen van den adem; *tos hosania,* hij heeft den adem uitgeblazen; *tarkatos,* zoover reeds zijnde v.e. stervende, dat hij niemand meer kent; *santampoel giot tos,* in één slag wil men het door hebben, d.w.z. haastig gebakerd zijn.

TOSTOS, *manostosi,* aan stukken breken v. banden of boeien.

TOT, knie; ook: *oeloe ni tot.*

TOTAK, besnijdenis (incisie); *manotak,* op die wijze besnijden; (v. O.) *na nitotak ni begoe,* iemand, wiens voorhuid reeds bij zijn geboorte gekliefd is.

TOTAR, (T.) *patotarkon,* iets in orde brengen, regelen.

TOTAS, *manotas,* idjoek v.d. *bargot*-stam losmaken; (v. O.) een ei doen uitkomen; naaisel uittornen; *manotas,* uitkomende v. kuikens.

TOTO, *manoto,* kenteekens aanbrengen op een veld of in een bosch om daarmede te kennen te geven, dat men den grond wil gaan bewerken en dat deze dus een eigenaar heeft; *toto ni ise do on?* wie heeft hier die kenteekens aangebracht, d.i. wie wil hier een tuin gaan aanleggen?

TOTONG, *tarkatotong = tarkanjongnjong,* hevig geschrokken zijn.

TOTOP, vast, zeker, bestendig.

TOTOR, geregeld, in regelmaat, op een rij.

TOTORAN, steel, schacht; ook wel eens: hengelstok.

TOTTOT, 1. *sitottot,* n.v.e. plant, aan den waterkant groeiende.
2. *matoetottot,* bibberende, sidderende.

